שו״ת · אחרונים · בית אפרים

בית אפרים יורה דעה

רבי אפרים זלמן מרגליות

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

בית אפרים יורה דעה

רבי אפרים זלמן מרגליות

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/בית-אפרים-יורה-דעה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 5
שאלה א 21
שאלה ב 22
שאלה ג 29
שאלה ד 32
שאלה ה 33
שאלה ו 47
שאלה ז 77
שאלה ח 80
שאלה ט 86
שאלה י 88
שאלה יא 111
שאלה יב 119
שאלה יג 122
שאלה יד 125
שאלה טו 138
שאלה טז 140
שאלה יז 144
שאלה יח 145
שאלה יט 147
שאלה כ 155
שאלה כא 162
שאלה כב 169
שאלה כג 173
שאלה כד 185
שאלה כה 186
שאלה כו 192
שאלה כז 202
שאלה כח 204
שאלה כט 205
שאלה ל 209
שאלה לא 216
שאלה לב 230
שאלה לג 235
שאלה לד 241
שאלה לה 244
שאלה לו 246
שאלה לז 249
שאלה לח 258
שאלה לט 260
שאלה מ 271
שאלה מא 274
שאלה מב 276
שאלה מג 280
שאלה מד 288
שאלה מה 305
שאלה מו 315
שאלה מז 343
שאלה מח 356
שאלה מט 373
שאלה נ 405
שאלה נא 426
שאלה נב 431
שאלה נג 433
שאלה נד 452
שאלה נה 461
שאלה נו 480
שאלה נז 486
שאלה נח 490
שאלה נט 494
שאלה ס 497
שאלה סא 500

שאלה סב 523
שאלה סג 552
שאלה סד 554
שאלה סה 556
שאלה סו 566
שאלה סז 573
שאלה סח 574
שאלה סט 580
שאלה ע 582
שאלה עא 603
שאלה עב 606
שאלה עג 613
שאלה עד 616
שאלה עה 618
שאלה עו 630
שאלה עז 638

הקדמה

אמר אפרים הנה נא הואלתי לדבר בהקדמת חלק א"ח בענין גדול התלמוד שמביא לידי מעשה ובמה שאמרו שם בב"ק דר"י אמר קיים אמרינן לימד לא אמרינן והתוספות שם בשם השאלתות כתבו דלא גרס קיים אמרינן ע"ש ולדידי חזו לי שנוסחתינו היא אמיתית שכן מראים הדברים בירושלמי. ובדרך אחד אצא לפרש מאמר הירושלמי בברכות פרק היה קורא שהוא תמוה מאוד ורבים קמים עליו וז"ל ר"ח בשם ר' יוחנן מה טעם אמרו לובש תפילין וקורא ק"ש כו' רבי יוחנן בקייטא דלא הוי חזיק רישיה הוה לביש תרווייהו ברם בסתווא דהוה חזיק רישיה (ר"ל שהיה ראשו חלוש) לא הוה לביש אלא דאדרעי' ואינו אסור משום ערוה אמר ר"ח בר בא אפירקסים היה לבוש מבפנים כד הוה אזיל מיסחי כיון שהיה מגיע אצל האולייר' היה חולצן אמר ר' יצחק עד יעקב תורמסרה היה לובשן וכד הוי נפיק מסחי הוו יהבין ליה וכד הוו מייתין ליה הוה אמר הדא מלתא שני ארונות היו מהלכין במדבר ארונו של חי עולמים וארונו של יוסף והיו א"ה מונין את ישראל ואומרים וכי אפשר לארונו של מת להיות מהלך עם ארונו של חי עולמים והיו ישראל אומרים ע"י ששימר זה מה שכתוב בזה ולמה הוא אמר הדא מלתא אמר ר"ח בגין מימר מילא דאוריא אמר ליה ר' מנא והכון לא הו"ל מילא דאוריא קורא למימר אלא דא אלא קנטורין הוי בעי למימר יוסף לא זכה למלכות אלא ע"י ששימר מצותיו של הקב"ה ואנו לא זכינו לכל הכבוד הזה אלא ע"י ששימרנו מצותיו של הקב"ה ואתון בעיין מבטלין מצותיו של הקב"ה מינן עכ"ל:

המאמר הזה אומר דרשוני ומה שפירשו ביפה תואר ומהרא"פ בהא דפריך ואינו אסור משום ערוה לפי שר"י בעל בשר היה ובקיץ היה פושט בגדיו ואיך היה לובשן כל היום ומשני אפרקסין היה לבוש הוא דבר תמוה מאוד אין להאריך בו והאחרון הכביד מה שאמר וכד הוי מייתין ליה כו' קונטרין הוה בעי מימר הוא פלאי מאוד וכבר פירשו בו ביפה מראה ומכלל יופי ומהרא"פ ושאר מפרשי אגדת ירושלמי זה בכה וזה בכה ואילו ואלו בודאי מודים שפירושם דחוק ואתי מרחוק ואני נותן הודאה על חלקי שהאיר ה' את עיני לעמוד על אמתת הדברים:

ואקדים לזה דברי הירושלמי פ"א דמעשר שני שם איתא וז"ל הכל מודים שאין מחללין אותו על מעות הנתונות לאולייר הדא דתימא בדרך שהיו יפים אצל האולייר אבל בדרך שהם יפים אצל התורמסר מחלל ובמוסף הערוך ערך תורמסר פירוש בעל המרחץ תרמי בלשון יוני מרחץ מים חמים ופירוש אולייר שמש של בית המרחץ והשמש אינו מקפיד על מעות הנתונים לו כמו שמקפיד בעל המרחץ על שכרו ע"ש (ומהרא"פ פירש תורמסיר

כאשר יקבל החנווני בשווין וליתא כמבואר כאן גם כן שתורמסר הוא שם בעל המרחץ) ומעתה מבואר נגלה שחילוף וט"ס נפל בלשון הירושלמי וכצ"ל ר"י בקייטא כו' אלא דאדרעי' כד הוי אזיל מסחי כיון שהיה מגיע אצל האוליירין היה חולצן ואינו אסור משום ערוה אמר ר' חייא בר"א אפרקסין היה לבוש מבפנים אמר רבי יצחק עד יעקב תורמסרה היה לובשן וכד הוי נפיק כו' וביאור הדברים שהאוליירין הם משמשים בבית המרחץ והם עומדים במרחץ לשמש לב"א שרוחצים שם ולפני זה החדר שפושטין שם הבגדים ולפני זה יושב התורמסר שהוא בעל המרחץ לקבל מעות שכר המרחץ ולפיכך קשיא ליה על ר"י שלא היה חולץ עד שמגיע לאוליירן (לפי שהיה נזהר מאוד שלא לילך בלא תפילין) שהרי אף קודם שהגיע לאוליירין כשהיה פושט הבגדים מעליו היה אסור בתפילין משום ערוה והיה צריך לחלוץ אותם שם וע"ז משני אפרקסין היה לבוש מבפנים ואפרקיסין הוא בגד שדרך לילך בו בבית המרחץ ממש כמבואר במ"ק וכמה דוכתי ור"י אמר עד יעקב תורמסר' היה לובשן ר"ל שא"צ לומר מחמת האפריקיסין דבאמת לא היה לובשן רק עד שהגיע ליעקב תורמסר' ששם הוא מקום שבני אדם עומדים לבושים ושם היה חולץ אותם (וגם י"ל שר"ל שעד מקום ישיבת התורמסר לא מיבעי' שלא היה חולצם אלא אפילו אם לא היה לבוש בהם היה לובש אותם ומלתא באפי נפשיה קאמר וכן משמע אח"כ דמייתי תוספתא נכנס למרחץ מקום שבני אדם עומדים לבושים כו' אבל אינו לובשן עד שיצא מרשות כל אותה מרחץ ודא מסייעא ליה דמר ר"י בגין יוחנן עד יעקב תורמסרה היה לובשן משמע דעל לבישת תפילין דהיינו שיניח אותם עכשיו קאמר):

ומה שאמר וכד הוה מייתי ליה הוה אמר כו' שפירשו בו פירושים רחוקים ומשמיא קא זכו לי בביאורי לפסיקתא רבתי שהובא שם גם כן מאמר זה ושם איתא וכד הוי מעניי מלמיתן ליה הוה אמר הדא מלתא כו' וכצ"ל בירושלמי גם כן (וע"י ט"ס נשמט תיבת מעניי וגם נכתב במקום תיבת מלמיתן תיבת מייתין וגם שם לעיל מיניה איתא ר' אבהו הוה יתיב כו' מצדדין היה וכמין פיקרין היה כצ"ל פיקרין ברישׁ והוא מלשון יוצאין בפיקרין שפירש הערוך ערך צף שפירושו אדם קרח מביא צמר וצובעו וקשרו למעלה ממצחו כו' ועד"ז היו התפילין נתונים ודלא כמ"ש המפרש כמין פקדון בדל"ת ואין לו שחר ומצאתי בירושלמי דעירובין פרק המוציא תפילין הגרסא כמ"ש ומ"ש בקרבן העדה שם אין נלענ"ד ועיקר כנוסח שבפסיקתא רבתי דליתא שם תיבת בידו כלל ועולה כהוגן עפ"י הערוך וכמ"ש) ופירושו כשהיו התלמידים מאריכין קצת ועושים שהות מליתן לו התפילין לפי שהיו רוצים לשאול ממנו איזה דבר הלכה הוי אמר כו' ומלת מעניי פירושו שהות מה מלשון עינוי הדין וכן הוא בדוכתי טובא ומעתה הדברים פשוטין מה שאמר

קינטורים היו כו' ואתון בעיין מיבטלא מצוותא מינאי שאמר כן כלפי התלמידים שהיו מתרשלים בדבר להושיט לו התפילין שהוא ביטול מצוה לגביה ועלה ביאור הירושלמי בידינו כהוגן בס"ד עיניך הרואות כי ר"י הוא דאמר בתוכחתו לתלמידיו היה אומר להם הך מלתא דארונו של יוסף כו' והיו ישראל אומרים ע"י ששימר זה מה שכתב בזה ולבי אומר לי שהן הן הדברים הנאמרים בש"ס שלנו דמתחלה אמר דאמרינן קיים זה מה שכתוב בזה וע"ז מייתי מלתא דר"י כי הוה אזיל לבה"כ כו' ומנח תפילין והדר אמר לן והביא ראיה לדבריו מהך עובדא דיוסף דקיים אמרינן ששבחו אותו ששימר מצות הקב"ה אבל לימד לא אמרו מוכח דמעשה עדיף טפי ועלה פריך והאמר מר גדול תלמוד כו' והנה אף כי הענין בסגנון אחר בירושלמי דהתם במרחץ וכאן בבה"כ וגם כי בירושלמי לא נזכר דהוי בעי מיניה מלתא כמ"ש בש"ס דידן מ"מ כמה פעמים מצינן בבבלי שהענין אחד עם דבר האמור בירושלמי ומ"מ יש ביניהם קצת שינוים ומה שאמר על ענין תפילין מיוסף ששימר מצותיו של הקב"ה כתבתי במקום אחר וקצרתי:

והנה מה שאמרו ז"ל על יוסף ששימר זה מה שכתוב בזה מצאנו כמה פעמים בתורה באשת פוטיפר שאמר ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וכן במדרש רבה פרשת מקץ טבוח טבח והכן אין והכן אלא שבת דכתיב והכינו אשר יביאו הדא אמרה שימר יוסף השבת עד שלא תינתן ובחולין אמרינן בדף צ"א אמר ר"י בר חנינא מאי דכתיב וטבוח טבח והכן פרע להם בית השחיטה שלא יאמרו בשר הנחירה אני אוכל לפי שבני יעקב שומרי מצות היו דאעפ"י שלא ניתנה תורה מקובלים היו מאבותיהם עכ"ל והכן טול גיד הנשה בפניהם כמ"ד ג"ה נאסר לבני נח והתוספות שם הקשו וא"ת דלמא לא נאסר ואפ"ה היו מקיימין כמו שחיטה דא"ל פרע להם בית השחיטה וי"ל מדקאמר והכן משמע דבלאו הכי לא משתרי א"נ פרע להם בית השחיטה היינו נחירה שנצטוו על הנחירה עכ"ל:

והנה תירוץ הראשון דחוק מאוד ותירוץ השני הוא תמוה מאוד שהרי לעיל דף פ"ה אמרינן גמר מטבוח טבח והכן מה להלן שחיטה ראויה כו' ופירש"י דכתיב כי אתי יאכלו וא"ל דהתוספות מפורשים דשפיר קאמר מה להלן שחיטה ראויה אעפ"י שהיא נחירה דכיון דלדידהו שלא נצטוו רק על הנחירה שחיט' ראויה היא ע"י נחירה דמ"מ קשה מאי קשיא ליה ור"מ ליגמר מטבוח טבח ומשני דנין שחיטה משחיטה כו' ובתוספות שם נדחקו לענין טביחה דד' וה' דלא יליף מהא דיוסף ומאי קושיא דהא עכ"פ מצינן למימר כיון דאשכחן דשם טביחה נאמר על הנחירה פשיטא שאין מזה ראיה לומר דש"ר לדידן לא שמה שחיטה:

ולענ"ד נראה ליישב קושית התוספות עפ"י מ"ש התוספות שם דף צ' ד"ה אלמא איסור מוקדשין קדים אומר ר"ת משום דמתחלה הכל הוא בשר כו' ואע"ג דהשתא ר"ל דאין איסור גיד חל על איסור מוקדשין על איסור אמ"ה דלא חמיר כמוקדשין חייל עכ"ל ולפי"ז שפיר מוכיח דאתי כמ"ד ג"ה נאסר לב"נ דאל"כ רק שהחמירו על עצמם לשמור המצות וכמו שחיט' קשיא דהא כה"ג לא היה להם לאסור כלל דהא אין איסור גיד חייל על איסור אמ"ה (דבעינן שיחול איסורו מחיים דומיא דיעקב ע"ש בתוספות ד"ה קדשים) דא"ל כתירוץ התוספות דאמ"ה לא חמיר כמוקדשין ז"א דלדידן שפיר י"ל דגיד חייל על אמ"ה דלא חמיר כולי האי כיון דעכ"פ תרווייהו מדאורייתא אסירי משא"כ אם נימא דחומרא הוא שהחמירו על עצמם לאסור גיד אם כן פשיטא שא"א לו לחול על אמ"ה שהוא אסור לב"נ מדינא שהוא אחת מז' מצות ואם כן פשיטא דאמ"ה חמיר ואין מקום לחומרא זו גבי ב"נ ואע"ג שיהיה נאסר לישראל היינו משום דלא שייך ביה אין איסור חע"א כיון דנצטוה על גיד וכיון דבב"נ שייכא ביה אאחע"א ולישראל כה"ג שרי אין להם להחמיר לכך הוצרך לומר דאתיא כמ"ד ג"ה נאסר לב"נ ואם כן פשיטא דחייל על אמ"ה: אך לשיטת התוספות שכתבו דהא דקאמר פרע כו' נמי מדינא הוא דנצטוו על הנחירה ולכך קאמר נמי דאתיא כמ"ד דנאסר לב"נ צ"ע דהוא גופא קשיא דל"ל הא ת"ל דודאי היו שומרין המצות שקיבלו מאבותיהם וכמ"ש רש"י ומקרא מלא כתיב באברהם כי ידעתיו אשר יצוה את בניו ובני ביתו אחריו ושמרו דרך ה' כו' ויוסף שידע מזה ולכך צוה לעשות כן ואפשר לומר לפי מה שכתב הרמב"ן בטעם שיעקב נשא שתי אחיות שלא היו שומרים המצות העתידות אלא בארץ ולא בח"ל והם היו עתה בח"ל ואף שהיה דעתם לחזור הא גם יעקב היה דעתו לחזור. וע"כ דלא חש אלא בארץ ממש. ולכך הוכרחו לפרש דדינא קאמר. והא דקאמר שחיטה לאו דווקא אלא נחירה קאמר (ובמקום אחר כתבתי די"ל דאע"ג דהאבות קיבלו עלייהו המצות העתידות מ"מ איסור עריות לא קיבלו עלייהו. וכדאמרינן בסנהדרין דקין נשא אחותו כי אמרתי עולם חסד יבנה. ולכן כיון דאישתרי אשתרי ע"ש. וי"ל עפי"ז מ"ש וישמע העם בוכה למשפחותיו על עסקי עריות שנאסר להם משום דשאר המצות היו רגילין בהם מקבלת אבותיהם. אך עסקי עריות שלא החזיקו בהם האבות זה היה קשה עליהם. והנה מזה שקין נשא אחותו היה סבור אברהם שאף מקיימי המצות הם בכלל ב"נ לגמרי. וממילא שהם כפופים תחת המזל מערכת השמים ובאמת אינו כן. רק שהקב"ה התיר לקין לישא אחותו משום חסד וכמו שדרשו חז"ל. וכי יקח איש את אחותו חסד הוא:

ועפי"ז פרשתי כי אמרתי עולם חסד יבנה שמים תכין אמונתך בהם דקאי על אברהם שא"ל הקב"ה שלפי שהתרתי לקין לישא אחותו בשביל חסד טעית והיית סובר שמדין ב"נ הוא ולכך שמים תכין אמונתך בהם ר"ל שהיית מאמין שמערכת השמים הם שולטין עליך. וכדאמרינן בשבת מי העיר ממזרח צדק וכו' והמשכתי הכתובים וקצרתי כאן):

אך אכתי לא פלטינן מקושיא בין לפירש"י דמפרש שחיטה ממש ומשום ששומרי מצות היו ובין לפי' התוספות דודאי מ"ש התוס' שנצטוו על הנחירה הוא לאו דווקא דהא בכל ענין שמתה מותרת דנבילה מותרת לב"נ כדכתיב לגר אשר בשעריך תתננה וכו' רק הכוונה שנצטוו שלא לאכול אבר מן החי וכשהיא חי' צריך לנוחרה וחשש שמא לא יאכלו ושמא יאכילום אמ"ה וכדאשכחן בריש מי שאחזו בעובדא דרב ששת ועבדי ר"ג ואם כן קשה לפי מה שאמרו במדרש ויבא יוסף דבתם רעה שיוסף החזיק אותם שחשודים לאכול אמ"ה אם כן מסתמא גם עתה לא יקפידו ע"ז ודוחק לומר דכיון שראה שהכניסו עצמם לסכנה לחזור אחר יוסף וגם הודו ואמרו אבל אשמים אנחנו מסתמא חזרו בהם וגם יש לומר לפי שהקדים וירא אתם את בנימין ויצו וכו' טבוח טבח והיינו שבנימין לא היה עמהם בחשד אמ"ה אך זה דווקא דהא אמר פרע להם וכו':

והנלע"ד דהמפורשים האריכו בענין החשד הנזכר וכ' שראה אותם אוכלים מבן פקועה שא"צ שחיטה והפ"ד הקשה ע"ז דכיון שלא יצאו מכלל ב"נ להקל אם כן גם בן פקועה אסור כמו מפרכסת דלדידהו במיתה תליא ע"ש באורך. והנלענ"ד דודאי מצות שחיטה היה מקובל בידם מאבותיהם כדאמרינן בחולין מנין לשחיטה שהיא בתלוש דכתיב ויקח את המאכלת וכו' וע"ש בתוספות דגם חולין שמעינן מהאי קרא וגם ביצחק כתיב שא נא כליך ופירש"י לשון השחזה חדד הסכין ושחט יפה שלא תאכילני נבלה והוא מהמדרש והשבטים שקיבלו זה מאבותיהם היו סבורים שזה שנאסר לב"נ אמ"ה אין איסור בפ"ע רק מחמת חיוב שחיטה הוא שנאסר אמ"ה לב"נ ולכך היו אוכלים בן פקועה או מפרכסת ויוסף היה חולק עליהם בזה דבאמת איסור אמ"ה הוא איסור לעצמו שנאסר לב"נ ובמיתה תליא מלתא ולכך הביא דבתם שהם אוכלים אמ"ה, והשתא א"ש בפשיטות הא דאמר פרע להם בית השחיטה ור"ל להם לפי שיטתם בס"ל דבשחיטה תליא מלתא אם כן אף שהם כאן בח"ל מ"מ צריכים לקיים מצות שחיטה דמדין אמ"ה נגעו בה ולפי"ז א"ש בפשיטות הא דקאמר דטול ג"ה הוא כמ"ד ג"ה נאסר לב"נ דמדינא קמיירי הכא:

ועפ"י מ"ש יש מקום אתי לחבר המימרא שלפי שאמר תחלה דהך דטבוח טבח ר"ל פרע להם בית השחיטה לכן הך דטול ג"ה היינו כמ"ד שנאסר לב"נ עפ"י מה שהבאתי לעיל

קושית התוספות בחולין דאיך חל גיד על אמ"ה ונראה שהתוספות בזה לשיטתם לקמן שהקשו דלמה מוקי במבכרת הא גם בשאר קדשים משכחת לאחר זריקה דאיסור גיד מתלי תלי וקאי כו' וכדאמרינן ביבמות איסור אחות אשה מתלי תלי כו' ותירצו דבעינן שיחול מחיים דומיא דיעקב כו' ולפיכך קשיא להו הא דגיד חל על אמ"ה דהא ליכא למימר מתלי תלי וקאי כיון דבעינן שיחול מחיים אך לולי דבריהם הקדושים ז"ל הייתי אומר שאין הכרח לומר דבעינן שיחול מחיים ומה דקשיא להו דהא גם בשאר קדשים י"ל דחייל איסור גיד אחר זריקה ותלי וקאי לענ"ד א"ש עפ"י מה דאיתא ביבמות שם גבי הא דאשת אח ואחות אשה דאמר ר"ש אינו חייב אלא משום אשת אח בלבד ופריך ותתייבם יבומי ומשני רב אשי איסור אחות אשה מתלי תלי וקאי כי פקע אשת אח חייל איסור אחות אשה הלכך לא פקע ופירשו רש"י ותוס' דכיון דאיסור אחות אשה עומד ומוכן לחול לכשיסתלק איסור א"א לכך לא פקע מיניה איסור אשת אח כלל וחייב עליו ולא אאחות אשה. ולפי"ז בכאן דאיסור מוקדשין קדים וחייל אלא שהזריקה מתרת ולכן לענין הגיד אין הזריקה מתרת את הגיד משום איסור מוקדשין כיון שהאיסור גיד מתלי תלי וקאי ומוכן לחול כשיפקע איסור מוקדשין הלכך לא פקע איסור מוקדשין מיניה כמו התם דלא פקע מיניה איסור אשת אח ואם כן א"ש מה שהקשו התוספות דלמה הוצרך לאוקמי במבכרת דהא בשאר קדשים נמי א"ש דאיסור גיד מתלי תלי כו'. ולפי מ"ש לק"מ דבשאר קדשים לא פקע איסור קדשים מן הגיד ואינו חייב עליו אלא משום מוקדשין ואם כן הדרא קושית הש"ס לדוכתיה האי מוקדשין נוהג בגיד מיבעי' ליה ולכך הוצרך לאוקמי במבכרת דהאיסור משום גיד:

ולפי"ז מתורץ קושית התוספות דאיך חל איסור גיד על אמ"ה ולפי מ"ש י"ל דלא בעינן שיחול מחיים ואם כן י"ל דאיסור גיד תלוי וקאי וכי פקע אמ"ה חייל איסור גיד וא"ל דנימא הלכך לא פקע איסור אמ"ה כלל ז"א דבשלמא גבי אשת אח שהוא דבר האסור עליו לפי שהיתה אשת אחיו רק שעתה מצות יבום מתירתו שפיר אמרינן שאין האיסור של אשת אח מסתלק על ידי היתר זה כיון שאף אם יסתלק יחול איסור אחות אשה הלכך לא פקע והרי הוא כא"א שיש לה בנים ונשאר קיים באיסורו וכן בקדשים כיון שהגיד היה אסור משום מוקדשי' רק שהזריקה מתרת איסור מוקדשין אינו מועיל לסלק איסור קדשים מן הגיד שאף אם יסתלק ישאר עליו איסור גיד הלכך אין הזריקה מפקעת ממנו איסור קדשים כלל משא"כ באיסור אמ"ה לא שייך לומר דאף לאחר מיתת הבהמה לא נסתלק מעליו איסור אמ"ה ולא פקע דפשיטא דהא ליתא דהא עיקרו של איסור בחיות

תליא מלתא ואיך תאמר שעתה אסור משום אמ"ה והרי הוא אבר מן המתה וע"כ פקע וחייל איסור גיד. והדברים ברורים למבין:

ובזה מיושב מ"ש הרא"ש פרק ג"ה שחכמי לוניל הקשו על הרמב"ם דפסק אין בגידין בנ"ט ופסק דמותר בהנאה דהא בפסחים אמרינן טעם דהיתר הנאה משום כשהותרה נבילה כו' ופריך הניחא למ"ד יש בגידין בנ"ט כו' וגם קשה דמאי פריך למ"ד אין בגידין בנ"ט מאי איכא למימר דמאי קושיא דהא רחמנא אחשבי' אכילה גבי גיד וה"ה לגבי נבילה ועיין בפלתי:

ונראה דא"ש דהנה בפליתי שם הקשה דלמ"ד אין אחע"א לא שייך כשהותרה כו' שהרי איסור הגיד לא היה בכלל איסור נבילה שהרי לא היה חל עליו ואם כן אינו בכלל ההיתר ונראה דא"ש לפי מ"ש לעיל דאיסור גיד אינו חל על אמ"ה רק דמתלי תלי לכי פקע אמ"ה ואם כן כיון שאיסור גיד אינו חל עד לאחר מיתה איסור נבילה גיד בהדי הדדי קאתי ושפיר הוי הגיד בכלל ל"ת כל נבלה ואמרינן ביה כשהותרה:

אך דאכתי קשה דלמא לעולם אסור בהנאה דהא לא יאכלו גם הנאה במשמע ואי משום כשהותרה ז"א דאם אסור בהנאה ה"ל גיד מוסיף על אמ"ה וחל מחיים ושוב לא חייל נבילה על גיד כלל ואין הגיד בכלל האיסור נבילה וממילא דאין לומר כשהותרה כיון דהאיסור לא קאי עליו. אך י"ל לפי מ"ש הלח"מ בפ"ט מהל' מ"א דדוקא קדשים שלוקין על הנאה ה"ל הנאה איסור מוסיף משא"כ היכא דלא לקי עלי' לא הוי מוסיף והנה הטעם דאין לוקין על הנאה היינו משום דעיקר קרא על אכילה ואף דגם הנאה במשמע לא לקי עלי' והנה התוספות בפסחים כתבו דלחזקי' הא דלר"ש ג"ה אסור בהנאה היינו משום דכיון דאין בגידין בנ"ט מסתברא דהלאו קאי על הנאה כמו על אכילה ולפי"ז יש לומר דאי אין בגידין בנ"ט אם נימא דאסור בהנאה שפיר לוקין עליו. ולפ"ז א"ש הא דמקשה למ"ד אין בגידין בנ"ט לאו למימרא דלא הוה בכלל האיסור דלא תאכל דהא רחמנא אחשבי' אכילה רק ה"ק הניחא למ"ד יש בגידין בנ"ט ואם כן עיקר הלאו על אכילה והלכך אף כשתרצה לומר שאסור גם בהנאה עכ"פ אין בו מלקות ולא מיקרי מוסיף על אמ"ה ואינו חל מחיים רק מתלי תלי ואתי בהדדי עם נבילה וחל גם על הגיד והוא בכלל ל"ת וא"כ מוכח דאין אסור בהנאה כלל לפי שכשהותרה כו'. אלא למ"ד אין בגידין בנותן טעם אם כן קאי הלאו על הנאה כמו על אכילה ולוקין על ההנאה וה"ל מוסיף וחל מחיים ולא חל נבלה על הגיד. ואם כן לא קאי עליו הלאו דל"ת ולא קאי עליו ההיתר ומנ"ל דמותר בהנאה ומשני דר"ש באמת ס"ל אסור בהנאה. והרמב"ם לשיטתו דפסק שפיר אחע"א בכולל הלכך אף דאין בגידין בנ"ט מצי נבלה חייל על הגיד וקאי

עלי' הלאו ואמרינן בי' כשהותרה ולכך שפיר פסק דגיד מותר בהנאה אע"פ שפוסק אין בגידין בנו"ט:

אך לפי מ"ש התוספות בשבועות ועוד דוכתי גבי הא דהאוכל נבלה ביום הכפורים פטור משום דאע"ג דלכי מתה איסתלק איסור אמ"ה מ"מ נשאר עליו איסור שאינו זבוח שאיסור זה נמשך גם לאחר מיתתה ולפ"ז הדרא קושיא לדוכתא דאיך חייל גיד על שאינו זבוח דא"ל מתלי תלי וכי נשחטה ופקע אינו זבוח חייל גיד ז"א דלענין אינו זבוח שוב י"ל הלכך לא פקע דהא היתר שאינו זבוח במעשה השחיטה תליא וכיון שהגיד מתלי תלי ומוכן לחול לא פקע איסור שאינו זבוח ואין השחיטה מתירתו וע"כ אנו צריכין לתירוץ התוספות דגיד חל על אמ"ה דלא חמיר במוקדשין:

ועפ"ז נבא לפרש המעמד שעמדנו עליו שהקדים לומר טבוח טבח פרע להם בית השחיטה משום דלכאורה י"ל דאף שהי' נוהגין חומרא לאסור עליהם מה שעתידה תורה לאוסרם מ"מ הא ר"ע ס"ל דבשר נחירה היה מותר במדבר ואם כן אף ישראל גופייהו טרם שנכנסו לארץ היו מותרים בבשר נחירה והם היו עתה בח"ל. וא"כ י"ל דמה שאמר והכן טול ג"ה לאו משום דאסור לב"נ רק משום חומרא שעתיד לאסור, וא"ל כמש"ל דאם כן לא היה חל על איסור אמ"ה שהוא אסור להם מדינא ובכה"ג דשייך אאחע"א אף לישראל שרי ואין מקום לחומרא זו י"ל דמ"מ שפיר היה להם מקום לאסור איסור על נפשם משום דאיסור אמ"ה מתלי תלי וקאי ובנחירה דפקע אמ"ה חל גיד ולכן הקדים לומר הך דטבוח טבח היינו פרע להם בית השחיטה דהיינו דלא סגי להו בנחירה (ולאו משום חומרא דאם כן היה מקום לומר שחל איסור גיד לכי פקע אמ"ה ועל איסור שאינו זבוח שהוא חומרא שפיר חל איסור גיד כמ"ש התוספות לדידן דחל על אמ"ה דקיל ממוקדשין. ונראה הטעם לפי שיש לו היתר בשחיטה כמ"ש הט"ז סי' ק"ד ועיין בפליתי סי' ס"ב אך כבר כתבתי דהם היו סוברים דכל עיקר מצות אמ"ה לפי שאינו זבוח הוא) ואם כן שוב י"ל דגיד לא חייל כלל דבשלמא בישראל שהגיד מצד ציווי שפיר חל אפילו מחיים כמ"ש התוספות משא"כ לדידהו מחיים אין מקום לחול כיון שאמ"ה נצטוו עליו ועל גיד לא נצטוו ואם נאמר דמתלי תלי עד דפקע אמ"ה ולגבי אמ"ה לא שייך הלכך לא פקע מ"מ לגבי איסור שאינו זבוח שפיר י"ל דלא פקע ואם כן אין מקום שיהא הגיד חל עליהם כדרך שעתידה להיות אסור על ישראל שהשמות מחולקים של ישראל יהיה איסורו משום אוכל גיד ואינהו א"א שיחול איסור גיד רק שנאמר דלא פקע איסור שאינו זבוח ולישראל באמת לא יהיה איסור זה שהרי זבוחה לפנינו ובכה"ג אין מקום לחומר' זו ואשתרי לגמרי ולכך הוצרך לומר דאתי כמ"ד ג"ה נאסר לב"נ וכה"ג אמרינן לענין מי

איכא מידי כו' דאף בטרפה או קודם שתצא נפשה דאסור לישראל מ"מ כיון שהוא משם אחר קרינן בי' מן המותר לישראל ואמרינן מי איכא מידי דלישראל כו' ודווקא בטמאה דלאו בת שחיטה היא ע"ש בת"ש סי' ך"ז ובפליתי סימן ס"ב וה"נ דכוותה:

והנה בפרי מגדים מסתפק באמ"ה דאסור לב"נ אם מועיל בו ביטול ברוב דשמא אין מועיל ביטול רק לישראל ע"ש (ועיין מ"ש בזה בספרי בית אפרים על טרפות בקונטרס התשובות ונלענ"ד להוכיח דביטול מועיל עפ"י מה שהקשה בפליתי סימן פ"א בהא דבכורות דפריך חלב מנ"ל דמותר דלמא אסור משום אמ"ה דלמה לא פשט מקרא דויקח חמאה וחלב כו' ע"ש (וראיתי מי שכ' דדם נעכר ונעשה חלב וה"ל דם מן החי דשרי לב"נ אך בבכורות שם דחי להא ע"ש) ונראה דא"ש דבקרא איתא ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה כו'. והנה בן הבקר הוא פשיטות יותר שהרי מעיקרא כתיב ויקח בן בקר כו' ואם זו ואצ"ל זו קאמר לא ה"ל למימר ובן הבקר וכמ"ש בפתיחת ספר המקנה על מדרש ויאמינו בה' ובמשה כו' הביא מדברי התוספות בקדושין דבשני תיבות רצופים לא שייך לא זו אף זו וה"ל למימר וגם במשה ע"ש וה"נ דכוותה:

ונראה דא"ש ע"פ מ"ש התוספות בשבת דף ע' דאמרינן בחריש ובקציר תשבות על חרישה וקצירה חייב שתים. וא"ת מנ"ל דלמא אינו חייב אלא אחת וי"ל מדכתיב בחריש ובקציר דמשמע תרי מילי מדלא כתיב בחריש וקציר עכ"ל. ולפי"ז א"ש דבכוונה לא נקט בן הבקר ברישא דהוי אמרינן כל חד באנפי נפשיה ולא זו אף זו נקט ולכך נקט בתר הכי ולא נקט וגם בן הבקר רק ובן הבקר למימרא דחד מלתא נינהו שהיו מעורבין זה בזה. והנה בזבחים אמרינן הפיגול והנותר והטמא שבללן זה בזה ואכלן פטור א"א שלא ירבה מין א' על חבירו ויבטלנו ש"מ נ"ט ברוב לאו דאורייתא. ולפ"ז א"ש דלא מצי למידק מינה לענין חלב דלא הוה אמ"ה די"ל שהיה בטל ברוב ונ"ט ברוב לאו דאורייתא משא"כ בב"ח דטכ"ע דאורייתא שפיר קאמר המדרש דהא טעמא לא בטל:

והנה בב"מ אמרינן ויקח חמאה וחלב כו'. ואלו לחם לא אייתי קמייהו. אמר אפרים מקשאה משמיה דר"מ אברהם אבינו אוכל חולין בטהרה הי' ואותו היום שרה אמנו פרסה נדה וכן הוא במדרש ובנזר הקודש תמה דאטו לפי שנהג עצמו מה לו להחמיר על האורחין. ובפרט למ"ד כערביים נדמו לו ונדחק בזה ע"ש. ולענ"ד י"ל עפ"י מ"ש במדרש שם שבפסח היה וכ"כ התוספות בר"ה. ולפי"ז קשה לר' יהושיע בקדושין דקאמר כערביים נדמו לו וא"כ האיך רשאי לעשות בשבילם וא"ל משום הואיל אי מקלעי אורחים מאת הנפש אשר עשה וקיבלו גירו' וכמ"ש הרמב"ם דאף במבשל לנכרים אינו לוקה משום הואיל ז"א שהרי אמרינן כחום היום שהוציא הקב"ה החמה מנרתקה ולא

היה עובר אורח ונצטער אברהם כו' והתוספות בפסחים שם כתבו דהואיל דלא שכיח לא אמרינן להתיר ואפשר לומר משום דאמרינן בברכות כחום היום בששה שעות ור' יהושע לטעמיה דאמר ביו"ט חצי' לד' וחצי' לכם (ואע"ג דאמרינן שעה ששית זמן סעודת ת"ח הא אמרינן אלא דלא טעים כו') ואם כן שפיר הוה מצי למטרח בעשיית בן הבקר דהא לדידיה נמי חזי' אבל לחם לא אייתי דכיון שהיה אוכל חולין בטהרה והעיסה נטמאת א"כ היה אסור לאפות כיון דלא חזיא לדידיה כלל:

ולכאורה י"ל דבלא"ה לא הוי מצי לאתויי לחם קמייהו דבפסחים שם אמרינן כיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט ר"א אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה ר"י אומר לא זה חמץ שמוזהרין עליו בבל יראה אלא מניחה עד הערב ואם החמיצה החמיצה ופרש"י כיון שצריך ליתנה לכהן אם כן קרינן בי' שלך אי אתה רואה כו':

והנה בנדרים אמרינן נשבע ד' ולא ינחם אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק שע"י שהקדים שם ברכת עבד לקונו ניטלה הכהונה ממנו וניתנה לאברהם ואם כן אברהם גופי' היה כהן וא"כ לא שייך זה חמץ שמוזהרין בב"י דשפיר הוא מוזהר עליו ולכאורה י"ל דמסתמא שרה אמנו כדין עשתה דקי"ל משתטיל מים מיד מגבהת חלתה מחשש שלא תיטמא העיסה ואם כן י"ל דהפרישה חלה קודם שנטמאת. אך ז"א דהא אמרינן שאותו יום פירסה נדה ואם כן נטמאת החלה מחמת מעל"ע שבנדה (ור' יהושע פליג התם בנדה אדר"א דאמר ד' נשים דיין שעתן וקחשיב בתולה זקנה כו' ואמר אני לא שמעתי אלא בתולה כו') וי"ל דא"ש עפ"י מ"ש התוספות שם דשפיר מצי לאפות מטעם דממלא אשה כל התנור פת. וחילקו בין אופה בתנור לע"ג גחלים ע"ש. ולכך הוצרך לומר דכיון דנטמאת העיסה והוא היה אוכל חולין בטהרה ולא חזי לדידיה ולכן לא הביא רק בן הבקר דהוי נמי חזי' לדידיה משא"כ לחם לא אייתי קמייהו וכמש"ל:

ועפי"ז כתבתי ליישב מה שדקדק בספר המקנה בקדושין במעשה דר"א ור"י שהי' מסובין במשתה בנו של ר"ג נתן הכוס לר"א וקיבלו כו'. וקצרתי כאן וכתבתי ענינים אלו אף שהם דרך דרוש ופלפול המה פרפראות לחכמה ויגדיל תורה ויאדיר:

וכגון דא צריך לאודעי אל כל הבא ועמד על מה שעשינו עצמינו כעורכי הדיינים במעשה אבות הלא מקרא מלא הוא עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי חקותי ותורותי ואמרינן ביומא שקיים אפילו עירובי תבשילין שנאמר ותורתי אחד דברי תורה ואחד דברי סופרים וע"ש במהרש"א באורך ובמדרש איתא אפילו עירובי חצירות היה יודע (ובשם הגאון מהר"א מווילנא הגיה בגמרא עירובי תחומין ויש לי רמז בזה בר"ת וישמור משמרתי כו') ותורתי שקיים שתי תורות אפילו מצוה קלה שבע"פ וכתיב כי

ידעתיו אשר יצוה את בניו ובני ביתו אחריו וכמה הלכתא גברתא למדו חז"ל מהם כדאשכחן בסוף ב"ב מנין לערב דמשתעבד דכתיב אנכי אערבנו מידי תבקשנו מתקיף לה ר"ח האי קבלנות הוא דכתיב תנה אותו על ידי ובמכות אמרינן נדוי על תנאי צריך הפרה דכתיב אם לא אביאנו כו' וכן בסוטה אמרינן דא"ל פרעה אתשיל אשבועתך ומוכיח ר"ת מזה דאם לא נדר לתועלת חבירו יכול להתירו שלא בפניו עיין בב"י סימן רכ"ח וכן אמרינן וירא את העגלות מסר להם סימן שבפרשה עגלה ערופה היה עוסק וכן אמרינן כי בן זקונים כו' כל מה שקיבל בבית שם ועבר מסר ליוסף וכבר כתבתי שכן פירש"י בהא דפרע להם בית השחיטה לפי שבני יעקב שומרי מצות היו שהיו מקובלים מאבותיהם וכאלה רבות בש"ס והבאים אחריהם עצמו מספר ולכן אמרו חז"ל בברכות אין קורין לאבות אלא לשלשה לפי שעיקר קריאת האבות הוא כשהם נמשכין אחריהם ואוחזין מעשה אבותיהם בידיהם:

ועד"ז פירשו בתחלה עע"ז היו אבותינו ר"ל שבעוד שגם הם היו עובדי עבודה זרה בעת היותם במצרים. כמ"ש במדרש על פסוק לקחת לו גוי מקרב גוי. וכן בישעיה י"ז ביום נטעך תשגשגי פירש"י נתערבת בתערובות המצרים כמ"ש ביחזקאל ב'. (ושם בפסוק זה נד קציר ביום נחלה פירש"י גדיש של קציר רע אשר הוכיח ביום ובלילה נחלה אותו קציר הגיע ליום צרה וכאב אנוש שנשלמת שכרך ורבים משתוממים ע"ז. ולא אאריך למחות הבנת הטועים ואורו עיני כי מלת ובלילה הכתוב כאן הוא טעות שהגי' איזה תלמיד טועה כי לילה מאן דכר שמי שהרי בפסוק כתוב יום. ומי הכריח לרש"י להפך יום ללילה וסמי מכאן תיבת ובלילה וידוע ליודעי דרך רש"י ז"ל שבהתחלה כותב ענין הפתרון של הפסוק בחבורו. ואח"כ כותב פתרון המלות פסקי פסקי בכדי להסביר הפסוק בהמשך הענין ופתרון המלות ולכן מתחלה כותב פירוש הכתוב בכללו גדיש של קציר רע אשר הוכה (תיבת הוכיח ט"ס וצ"ל הוכה ונתקלקל כמ"ש והחטה והכוסמת לא נוכו כי מלת נחלה ר"ל קילקל והפאה כידוע ועיין במכלל יופי ושוב מציין רש"י ביום נחלה פתרונו אותו קציר הגיע ליום צרה ושוב כתב פירושו וכאב אנוש נשלמת שכרך. נראה שצ"ל ונשלמה שברך בבי"ת ר"ל שנשלם שבר שלך דוגמת הקצר שהגיע ליום צרה שבא עד קיצו ועיין במכלל יופי שאנוש הוא לשון שבר והדברים ברורים. ומצוה להגיה ולתקן) אז לא נתיחדו להם להקרא אבות אילו הג' כי עע"ז היו נחשבים לאבות ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו ונסתלקו העע"ז מלהקרא עוד בשם אבות:

ועד"ז פרשתי מ"ש ארמי אובד אבי שלבן היה אוחז במעשה ארם בע"ז ותרפים בזה אבד מעליו השם שהיה ראוי לקרותו אבי כי אני רוצה לאחוז במצות כמ"ש לא עברתי

ממצותיך. ועד"ז אמרו כשישראל עושין רצונו של מקום קרוים בנים ואם לאו קרוים עבדים. לפי שאם עושים רש"מ מתיחס תולדותם לבית אבותם שהיו דבקים בה' משא"כ כשפורשים מדרך אבותם אין בהם רק דין עבדים לפי שמתחלה פדאם ממצרים ע"ד זה כמ"ש הכתוב עבדי הם אשר הוצאתי אותם כו' (ועיין בישעיה מ"א ואתה ישראל עבדי פירש"י הקנוי לי משני אבות ותמוה קצת וגם דלאו בישראל סבא מדבר רק בדידן קא משתעי ואם נגיה משלש אבות ולפרש קנין עבדות כמו יליד בית גם זה אין נוח לי. ולולא דמסתפינא הוה אמינא הקנוי לי משנים רבות ומוסב על מה שאמר אברהם שלא היה מזרע צדיקים כו'. ואני העירותי מצפון להביאו ממזרח ועשיתי לו כל זאת ואתה ישראל כו'):

ויש לי לפרש מ"ש הכתוב ואף בעבדותינו לא עזבונו ה' אלקינו ויט אלינו חסד בעיני מלכי מדי ופרס ע"פ מ"ש לפרש בפ' פנחס כו' השיב את חמתי מעל בני ישראל כו' לכן אמור לו כו' ופי' רש"י בדין הוא שיטול שכרו. ויובן ע"פ מ"ש בספר המקנה בדף ל"ו שישראל נקראו בנים למקום וגם עבדים וכשהם בדין בנים מגיע להם שכר על המצות שעשו בדין כבן המשרת את אביו. משא"כ עבד שהוא קנוי לו קנין עולם אין מגיע לו שכר בדין על עבדותו רק כשעושין תשובה ושבו להיות במדרגת בנים אז מגיע להם למפרע שכר טוב בעמלם בזכיות אשר עשו ועד"ז פירש מ"ש הכתוב אוהבם נדבה כי שב אפי ממני. ר"ל שאז כששב אפי ממני ונעשו במדרגת בנים אני חושב התשובה שלהם בדרך נדבה ודפח"ח. והנה העולם נידון אחר רובו ובשעת חטאם שהיו בדין עבדים אף פינחס היה עמהם ולא מגיע להם שכר בדין כמו עבד. רק שלפי שהשיב את חמתי מעל בני ישראל ושבו בנים לגבולם ומדרגתם לכן אמור לו כו' בדין הוא שיטול שכרו והוא נכון ואמנם כשהם במדרגת עבדים אע"פ שאין מגיע להם בדין הקב"ה מטה כלפי חסד ונותן מתנת חנם וז"ש ואף בעבדותינו ר"ל אף בעת שאין עושין רש"מ ואנו קרוים עבדים לא עזבונו ויט אלינו חסד כו':

ודודי מ"ו הגאון ז"ל אמר לפרש הכתוב והיה במקום אשר יאמר כו' כי באמירת לא עמי יש לפרש בו בתרי אנפי או שאינו רוצה בהם להיות לו לעם או לפרש לא עמי רק בנים אתם. ובר"ה אמרינן הרי שהיו ישראל צדיקים כו' שכבר נגזרה גזירה מה הקב"ה עושה מורידן כו' ועד"ז אמר אף שנגזר עליהם גזירת לא עמי אחר שישובו בתשובה יתפרש אמירה זו שלא עמי אתם אלא בני אל חי ודפח"ח ואני פרשתי הכתוב ג"כ בדרך נאות. וגם הכתוב הבן יקיר לי אפרים וקצרתי כאן:

והנה מראשית כבר הודעתי כי כל ישע וכל חפץ עסק התורה אינו רק לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. ובאתי לשאול ולהזכיר את המעיין בספר הזה כמה תשובות שנאמרו לסלסל ולפלפל הא דקטנותא הוא אשר כתבתי בימי חורפי בעוד רתיחת הבחרות הילדות והשחרות. ירים ידו וגבר. אפס אחרי אשר שטף ועבר והייתי כגבר אין איל. להיות ימיני ימין עוז עוררה לעשות חיל לסלסל ולפלפל זאת נחמתי כי דיו לבא מן הדין ובמשפט דברי לכלכל. אעפ"כ אקוה כי הישרים בלבותם. וקנאה אין בחנותם יהיו הדברים שמחים כנתינתם. ויקשרום על לוח לבם וזרועם כחותם. ואשר לא נסה. בדעת זחה ורוח גסה. דברי יטיבו ותמימים יקרבו. את אשר יטב בעיניהם. יוכשר וירצה. והנשאר ימצה. ומי האיש אשר גאות לבש. ועטרת גאות לראשו חבש. יירש צלצל גובה וגאון יכווני הגאיות יהמה בקול שאון. ויאמר אך עשרת מצאתי און אשר תשיג ידי. ידע דרך עמדי. כי אשא פנים אל האמת אשר מנעורי על ידי כחותמת ואל השקר פנים לא אכיר. ובעזה"י אשר נתן לי לבב חכמה להבדיל בין הטהור אשר נפשו צמאה וכמה. לקחת מפי תורה. ולהסביר לו פנים בהלכה ברורה. ובין האיש אשר רוחו זרה. ומחפצו להשיג דברים בלא חומר וצורה. ולא עמד בשורה. כי לא לן בתוך העמק רק גמר העברה העברה. ומשמיע קול ענות גבורה. זאת אודיע נאמנה. כי המבקש תואנה. את נפשו הוא מאנה. ותיפוק לי' משום לא תענה. כי לא יחפוץ כסיל בתבונה. כ"א בהתגלות לבו. ונבזה ליבו. ולא חיישינן לשאלה. ולא מסקינין מיניה כדמסיק תעלא כי מושך העון בחבלי שוא ואין בהם כדי בית אחיזה. וטעונים גניזה אפס איש תם וחבר וריע. אשר נפשו לשאול הגיע. העמק שאלה. כי נכסף לעמוד על נקידת האמת אשר בתוך העגולה. ומשום כסיפא הוא דעביד ולספיקא נפשי' מעייל ושיולי קא משייל. אתנה ראש ואשיבה. כיד ד' הטובה. כמשפט וחובה. להשיב מפני הכבוד וארצה בו ואכבד. ואשר ימצא אתו דבר נכון. אף ידי תיכון. כי כה יקרה. גם לאדירי התורה. שוגג והעלם גם בכנפיהם נמצאו כי שגיאה וטעות יתייחס אל כל אשר בשם בני בשר יקראו. והרשות נתונה לכל בעלי בינה. לישא וליתן באמונה. ונחל חלקו אשר ניתן לו למנה מראש אמנה. מהר הקודש. את אשר תלמיד וותיק עתיד לחדש אפס המשכילים יזהרו שלא יאכלו פגה. כי קרוב ומצוי לבא לידי שגגה. וכל איש מבין יודע. כן יעריך עצמו וערך חומר הנושא והנוגע ובפרט בדבר שבערוה לבו אל יבהל להוציא דבר. אף אם הוא גמר וסבר. עד כי יציע לרבים מגדולי הדור דפקיע שמייהו. וחזיין למסמך עלייהו. ולמפסק דינא אפומייהו. ומאת ד' ישא ברכה. ואם כי יש מזחותי הלב שתוקע עצמו לדבר הלכה. שמדמה בנפשו כי הוא דבר חריף כקליפת השום מה ובאין אונים. מתריס נגד ראשונים ואחרונים. למען

דעת כל עמי הארץ את הדר גאונו. זו כוחו וראשית אונו וחיילים יגבר. מבלי נטילת רשות מרב וחבר. ומהם אין לדבר כי ע"ז אמרו חז"ל והגס לבו בהוראה כו'. אפס אשר עם קדושים נאמן אבל הוא מחוסר זמן ע"ז אמרו כי רבים חללים כו'. ואמרו בסנהדרין דף פ"ו תלמיד שהורה לעשות פטור. פירש"י חומר שהחמירו עליו שאינו ראוי להוראה עד שיהא בן ארבעים נעשה לו קל לפוטרו מדין זקן ממרא:

וראיתי בשם חכם א' שפירש ע"פ מה שאמרו ביומא דף ד"ו לא משכחת צורבא מרבנן דמורה אלא דאתי משבט לוי או ישששכר כו'. ואימא נמי יהודה דכתיב יהודה מחוקקי ומשני אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא קאמרינן. והקשו התוספות אמאי לא מייתי קרא ומחוקק מבין רגליו ותירץ הנ"ל דצורבא מרבנן היינו בחור חריף ולכן אמר לא משכחת צורבא מרבנן דהיינו בימי ילדותו. ואין ראיה מהך דומחוקק די"ל אחר ארבעים שנה. אבל יהודה מחוקקי דרש בסנהדרין על דואג ואחיתופל דכתיב לא יחצו ימיהם פריך שפיר ומשני אסוקי שמעתתא כו'. ושם אמרינן דדואג ואחיתופל לא הוו מסקי כו' ולכך לא קחשיב כ"א לוי ויששכר ודפח"ח:

ואמרתי לפרש עפ"ז מ"ש בסוף פ' כי תבא ולא נתן ד' לכם לב לדעת כו' עד היום הזה. ופירש"י שמעתי שאותו היום שנתן משה ספר התורה לשבט לוי כמ"ש ויתנה אל הכהנים בני לוי באו ישראל לפני משה ואמרו אף אנו עמדנו בסיני וקבלנו תורה ומה אתה משליט את בני שבטיך עלינו ויאמרו לנו יום מחר לא לכם ניתנה לנו ניתנה ושמח משה על הדבר וע"ז אמר ולא נתן כו' עד היום הזה כו' ד"א ולא נתן כו' שאין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה כו'. ולכאורה תמוה שאיך יעלה על הדעת שבני לוי יאמרו לא לכם ניתנה כו'. ולפי מ"ש א"ש שכשראו שנותן משה התורה לשבט לוי היו סבורים שמשליט שבטו עליהם באסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. וזה כל תכלית וחפץ לימוד התורה כמו שכתבנו בהך דלמוד גדול שמביא לידי מעשה ואם כן יאמרו שלהם ניתנה ושמח משה על הדבר ואמר להם ולא נתן ה' לכם לב לדעת כו' עד היום הזה שהוא אחר ארבעים שנה גם מישראל ראוים להורות ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא רק דצורבא מדרבנן דמורי הוא משבט לוי או ישששכר והטעם נראה כמ"ש כל המקבל עליו עול תורה כו' שצריך עמל ויגיעה ושבט לוי הם קיבלו עליהם עבודת הקודש וכן בישששכר כתיב ויט שכמו לסבול כו' ועד"ז אמרינן בברכות גבי ראב"ע כשרצו למנותו נשיא אמרו שהוא עשירי לעזרא ויובן עפ"י מ"ש בתר הכי אמרה דביתהו לית לך חיוורתא ההוא יומא בר תמני סרי שני הוו ואהדרו ליה תמני סרי דרי חיוורתא והיינו דאמרינן אמר ראב"ע הריני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה כו' והיינו שוודאי

אין ראוי למנות נשיא כ"א מסיק שמעתתא אליבא דהלכתא ולכן לא אמרו סתם דאית ליה זכות אבות ולא מסתפי דלמא עניש ליה ר"ג רק אמרו דהוא עשירי לעזרא בכדי לכלול בזה שלא יקשה בעיני התלמידים כי. כי לא הגיע לעונת אסוקי שמעתא אליבא דהלכתא ולזה אמרו שהוא עשירי לעזרא שהוא כהן וכיון שהוא משבט לוי שפיר מסיק שמעתא כו' ואמנם במ"ש והיינו דאמר ראב"ע הריני כבן שבעים כו' ופרש"י והיינו דאמר כבן שבעים ולא שבעים ממש קשה לכאורה דלפי"ז מה היה תמיהתו שלא זכה לשמוע עד עתה דרש שתאמר יציאת מצרים בלילות כיון שבאמת היה רך בשנים רק שדרך נס קפצה עליו זקנה והלבינו שערותיו אמנם הרמב"ם בפירוש המשנה שם כ' כי מה שאמר ראב"ע כבן שבעים ולא אמר בן שבעים כי לא היה בן שבעים אלא צעיר לימים היה והיה מרבה לשנות וללמד ולקרות יום ולילה עד אשר תשש כחו ונזרקה בו שיבה וחזר כזקן בן שבעים שנה והיה התחלת השיבה ברצונו כמ"ש בגמרא ואמר בלשון תמיה הרי אני אע"פ שהשתדלתי והתחברתי עם אנשי החכמה לא זכיתי לדעת הרמז שנרמז בכתוב כו' עכ"ל לשון הזהב ופירושו המתוקים:

ובכדי ליישב לשון הש"ס שאמר והיינו שאמר ראב"ע כו' וגם צריך להבין הא דמסיים בה וחכמים אומרים ימי חייך העוה"ז כו' ומשמע דלית להו דרשא דב"ז ולדידהו אין מקום ללמוד אמירת י"מ בלילות כלל ולמה עבדינן כראב"ע ולא כרבנן וגם צריך ישוב דלאיזה צורך הקדים לומר הריני כבן ע' שנה כו' דמה לנו בכך אם זכה קודם כשהיה כבן ע' או שלא זכה עד שדרשה ב"ז כיון שעתה נתקבל אצלו הדרש הזה ואמרתי לתרץ קצת בדרך דרוש ואכתוב בקצרה דהנה באמת יש ליתן טעם שראוי לומר י"מ בלילות ע"פ מ"ש המפורשים דמה שיצאו ישראל ממצרים קודם זמנם היה מחמת ששעבדו עמהם גם בלילות והלילות השלימו המספר:

ועד"ז פירשו קץ שם לחושך שהקב"ה חישב את החושך דהיינו הלילות והשלים הקץ ולפי"ז היה ראוי לספר יציאת מצרים בלילות אך באמת בש"ס אמרינן מדלג על ההרים שדלג על הקץ והקדימו בזכות אבות. ולפי"ז י"ל דהלילות לא השלימו כלל רק שיצאו קודם זמנם מחמת הדלוג וענין הדלוג הוא שיום הגאולה שהיה ראוי להיות בזמן מאוחר הקדימו הקב"ה וחישב כאילו כבר עבר הזמן והגיע עת גאולה:

ועד"ז שמעתי בשם מחותני הגאון החסיד מהר"פ ז"ל האב"ד דק"ק פפד"מ שפירש התאנה חנטה פגיה והגפנים סמדר נתנו ריח קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך והכוונה היא שפגים היינו בעוד שלא הגיע זמן בשולה ולפעמים דרך נס התאנה מוציאה פירות גמורים קודם זמנם כדאשכחן בתענית בעובדא דברי' דר"י מן יוקרת ולזה אמר התנאה

חנטה ונעשית תאנה גמורה בזמן שהיתה ראויה להיות עדיין פגה והגפנים נגמרו בזמן שהיו ראוים להיות סמדר ע"כ שמעתי:

ונראה לי שכוונתו שזה משל לענין ישראל אף שעדיין לא נצרפו היטב בכור עוני של הגלות ולא הגיע זמנם ליגאל כתאנה בעודה פגה אעפ"כ אמר הקב"ה קומי לך רעיתי יפתי דהיינו כנסת ישראל ולכי לך. והנה בראב"ע שנעשה לו נס דאהדרו ליה י"ח דרי חיוורתא הראה הקב"ה שלא יאמרו שעדיין רך בשנים ואינו ראוי להנהיג הדור כמו שאמרו לית לך חיוורתא ובאמת לאו בחיוורתא תליא מלתא דיש כמה זקנים ע"ה רק שאמר דאף בת"ח שהוא רך בשנים אפשר שאינו ראוי כיון שלא הגיע לימי הזקנה שהזקנים הם יודעים יותר בעסקי העולם והקב"ה עשה נס להלבין שערותיו ולהראות שפעמים בא הענין הראוי להיות מאוחר שהוא הזקנה בימי בחרות ואחרי שראה ראב"ע שלפעמים הקב"ה משנה הטבע לדלג הזמן ולהקדים המאוחר כדרך שעשה לו הקב"ה למד ק"ו דאם בשביל יחיד כך ומשום דאית לי' זכות אבות שהיה מיוחס עשירי לעזרא כמבואר בש"ס שם ק"ו שהקב"ה עושה כן בשביל רבים ואם כן שפיר י"ל שמה שיצאו ממצרים קודם זמנם היה שהוא מדלג על ההרים בזכות אבות ואם כן א"צ לומר דלילות השלימו ואם כן יש לומר מסברא שאין צורך להזכיר יציאת מצרים בלילות דאפשר שבלילות נחו משעבוד והיינו דקאמר ראב"ע הריני כבן ע' שיש לי דרי חיוורתא אע"פ שאיני בן ע' וע"כ שהקב"ה עשה לי נס בזכות אבותי לדלג על הזמן ולהקדים המאוחר ולפיכך לא זכיתי ר"ל שלא היה ראוי לנצח ולהוכיח שתאמר י"מ בלילות עד שדרש ב"ז כו' שאף בלילות יש להזכיר דאף בלילות נשתעבדו עמהם. ולפי"ז יש לפרש גם מה שאמר וחכמים אומרים ימי חייך העוה"ז לפי שראב"ע תלה מה שקפץ עליו זקנה היה בדרך נס שדלג הקב"ה וקפץ הזמן בזכות אבות ולכך לולא דרש ב"ז לא היה מוצא טעם שתאמר י"מ בלילות אבל חכמים ס"ל באמת לא זקנה של ראב"ע בנס רק מחמת עמלו ויגיעו בתורה הרבה הלבינו שערותיו בימי בחרות אין כאן הקדמת זמן כמ"ש הרמב"ם ואם כן לא מסתבר להו שהקב"ה יעשה נס כזה לדלג הזמן רק שבזכות אבות חישב הקב"ה הימים לעצמם ושעבוד הלילות לעצמם וממילא דבלא"ה יש להזכיר בלילות בלא דרש ב"ז ולכן שפיר אמר וחכמים אומרים ימי חייך העה"ז כו' ר"ל שא"צ לרבות הלילות כלל רק קרא אתא לרבות לימות המשיח ואם כן אנן שמזכירין י"מ בלילות שפיר עבדינן בין לראב"ע בין לחכמים והוא ענין נכון לענ"ד:

עד כה הגיעו דברי להמשיך פרפרת. ואת העודף הנחתי למשמרת. ולפני ד' אשפוך שיחי. יחליף כחי. ותפלתי זכה להיות זוכה ומזכה ועל חזקת הגוף יעמידני. אך טוב

וחסד ירדפוני. כל ימי חיי ושבתי בבית ד' לאורך ימים. דברי המתאבק בעפר רגלי חכמים. זעירא מן חברייא:
הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

שאלה א

שלומי אמוני ישראל. צדקתם כהררי אל. הלא המה ראשי אלפי ישראל הרבנים המופלאים ומופלגים. אלופים ראשים רוזנים קצינים מנהיגים מנהלי קהל עדת ישורון כו' כאשר נלוה עמם מיחידי סגולה ודייני גולה חריפי דמחוזא ד' עליהם יחי' אחד"ש כו' כתבכם בא אלי ואני סמכוני באשישות. וידי רפות ותשושות. אפס כבודם הרב אלצוני ואמצו זרועותי לכתוב שורתיים אלו דלית דין צריך בשש דברנה לא מפקינן השוחט הזה מחזקתו וכבר הארכתי בתשובה לברר דאפילו בקלא דלא פסיק אין להוציא שום אדם מחזקת כשרות לענין פסול עדות וכיוצא בו ומכ"ש בזה שהקול הוא קול של אשה ערוה פטטנית וראוי למתחה על העמוד כעובדא דפסחים אחרי שהדבר ברור דהך פעותא לאו לאפרושי מאיסורא קא מכוונה כ"א להשיאו שם רע ויפיק זממה כי דומת עירה עלתה בו ועכ"פ אין לחוש כלל לפטפוטי דברים אלו דאל"כ מה הנחת לכשרים מה יעשו כי יקומו עליהם אנשי לצון ויפוחו קרי' ויבואו דבתם רעה כי נבלה עשו אך באמת לא נאמין לשמועתה וכל קלא דלא אתחזק בב"ד לאו כלום הוא ונראה ברור דאף בעל נפש א"צ לחוש אע"ג דאמרינן בנדה דף ס"א אמר רבא האי לישנא בישא אע"ג דלקבולי לא בעי למיחש לי' מיבעי' הנהו בני גלילא דנפיק עלייהו קלא דקטל נפשיה אתא לקמיה דר"ט כו' ע"ש מ"מ נראה ברור דאע"ג דהש"ס קרי לי' לישנא בישא היינו לפי שלא נתברר שהקול יש בו ממש ולכן הי' בכלל לישנא בישא ומ"מ לא הי' מקום לתלות שהקול שקר ואין בו משום זרות כ"כ דאפשר אמת הוא ובהכי מיירי עובדא דר"ט וכן הא דמייתי התם מתוך שהי' לו לחוש לדבריו שלא הי' לו לתלות ששקר הוא דובר ובכה"ג נמי מיירי הא דאמרי' במ"ק דף י"ז ההוא צורבא מרבנן דהוי סני שמעני' ופרש"י שהי' יוצאין עליו שמועות רעות ע"ש אבל במקום שיש אמתלא שבשאט נפש בני בלי שם הוציאו עליו ש"ר אין לחוש לקול ההוא כלל וכדאמרינן במ"ק דף י"ח ע"ב אין אדם נחשד כו' ת"ש ויקנאו למשה במחנה כו' התם משום שנאה הוא דעבדי וכן אמרינן התם וביבמות דומי מתא כו' אבל איכא אויבים הוא דאפקי לקלא והכי קי"ל ובנ"ד שזאת הרשעה וכן האחרת יש לתלות באמתלא כי אין בפיהם נכונה אין משגיחין בקול שלהם כל עיקר ונראה דאף אם ימצא איש שלבו נוקפו ומהימנא לי' כבי תרי אעפ"כ יכול לאכול

משחיטתו דהא הדבר פשוט בעבר עבירה אחת באקראי כשר אף להרמב"ם כמבואר בסי' ב' ומכ"ש בזה ועיין בח"מ סי' ל"ד בדין חשוד על העריות והארכתי בתשו' וכאן אקצר כי אין רצוני לסיים בגנות ועכ"פ יש מקום בזה לדברי מהרי"ק שאפי' העד עצמו מותר לאכול משחיטתו מכאן ולהבא כיון שאם ילבוש שחורים כו' ואף לפמ"ש הש"ך ואא"ז בפי' דברי מהרי"ק הכא שרי וקצרתי כיון דבלא"ה אין זה ס' שפוסל בשחיטה כמ"ש ומכ"ש שלפי הענין אשר כתבם שהוא בן תורה וקובע עתים לתורה ועסקן במצות ולא נשמע עליו שמץ דבר מעשרים שנה ומעלה שהוא מצוי אצל שחיט' אף אומנתו בקהל קדושים בערך י"ג שנה ולא נמצא בו דופי ח"ו לביישו ולהכלימו בדברים כגידים קשים:

שוב ראיתי ששאלתינו היא כשאלת הראשונים בשו"ת מהרי"ק סי' קפ"ט שכ' בכיוצא בענין זה ממש שאשה א' הוציא' קול על אחד והאריך בדברים נכוחים והביא שם הא דפסחים וגם הא דנדה וכ' דל"מ לפי' השאלתות כו' אלא אפי' לפרש"י שפי' שמא הרגתם ואסור להצילכם מ"מ דבר פשוט הוא שלא חשש אלא שלא לעשות מעשה ההצלה שמא הרגו אבל לעשות להם שום עונש לא עלה על לבו שהרי השיאם עצה להסתיר את עצמן וזאת הרשעה יושלך אבן עופרת לתוך פיה ויווסרו כל הנשים והלא חכמיה אתם חכמה בישישים. תחלצו חושים. להרים מכשול מדרך העם וכדברם ירעו כבשים. דברי זעירא מן חברייא מדרס לפירושים:

הק' אפרים זלמן מרגלוית מבראד

שאלה ב

חריפא סכיני'. שעתא תרמוני'. ה"ה כבוד אהו' ידידי החכם השלם החריף ובקי בחדרי תורה, משיב מלחמה שערה. כש"ת מוהר"ר משה טויבש נ"י:

והנה במ"ש כ"ת על דברי הרא"ש בתשובה בקהל שהטילו חרם שלא ישחוט והביא דברי הפ"מ ודברי הפ"י בגיטין דף י"ז שדעתם דחזקת כשרות הוא מחמת רובא דרוב ישראל בחזקת כשרות וכ"ת כ' שהוא חזקה בעצם שנפש אדם מיום הבראו הוא טוב כו' והביא ע"ז מדברי הרמב"ם לענין גט מעושה ולענ"ד אין דברי הרמב"ם ענין לזה דהתם הא קמן שאמר רוצה אני אלא שהי' מקום לחוש שמא מחמת אונס אמר כן בפיו ולבו לא נכון עמו לזה כ' הרמב"ם שאין חוששין לזה כיון שהוא רוצה להיות מישראל לעשות כל המצות ולהתרחק מעבירות תלינן שמה שלא רצה מתחלה הוא שכפאו יצרו כו' ועתה חזר מדרכו הרעה ורוצה לשמוע דברי חכמים ונותן הגט ברצון אבל אם אין כאן

גלוי מלתא שחוזר למוטב פשיטא שיצא מחזקת כשרותו דאלת"ה חשוד לאותו דבר שאמרו שפסול לאותו דבר היכא משכחת לה נימא שאז הי' יצרו תקפו ועתה הוא בחזקת כשרותו כבראשונה ובשביל שאכל שום לא יחזיר ויאכל שום אלא ודאי דליתא כיון דחזינן שפרק מעליו עול מצוה ההוא ונחשד עליו יצא מחזקת כשרו' לאותו דבר אם אין מעשיו מוכיחין שחוזר לקבל עליו עול מצוה ההוא:

ואמנם בגוף הענין יש לעיין בהא דאמרינן בכל דוכתי להכשיר כל אדם מישראל לכל עדיות שבתורה ולשחיטה וכיוצא בו מדברים הצריכים ישראל כשר דווקא וכל שאין יודעין בו פסול מקבלין עדותו ולכל דבר הוא בחזקת ישראל כשר יש מקום לומר שהוא חזקה מצד עצמה דקודם שהגיע לכלל איש אינו בר עונשין ואף אם עבר כמה עבירות אין בו שמץ פסול ומשהגיע לכלל איש באותו שעה כשר הוא ומוקמינן לי' אחזקת שלא נעשה חשוד אח"כ ואע"ג דמשכחת לה בשעתא דאייתי ב' שערות עבר עביר' שנפסל בה וכגוונה דנקט הש"ס ביבמות דף ל"ג פשיטא דלמעוטא דמיעוטא כי האי לא חיישינן וכיון דודאי הי' כשר חזקה שנתבררה בשעתא הוא והולכין אחריה להחזיק כל אדם בחזקת כשר כל שלא נודע בו פסול ולכאורה זה מוכרח דאם נימא דחזקה מכח רובא הוא א"כ למה הוצרך בחולין למילף מעדים זוממין למה לא נילף מעדים ודיינים גופייהו שדנים על פיהם ד"מ וד"נ ומי יודע שמא הם חשודין ופסולין להעיד וגם תיקשי לר"מ דחייש למיעוט' א"כ בכל עדים תיקשי שמא אינם כשרים לעדות או בדיינים שמא פסולין לדון ומכ"ש דקשי' טפי למאי דאמרינן בבכורות דף ל"ה א"ל ר"פ לאביי לר"מ דאמר החשוד על הדבר כו' כהנים ה"נ דלא דייני דינא והא כתיב ע"פ יהי' כל ריב אימר דאמר ר"מ לחששא לאחזיקינהו מי אמר וע"ש בתוס' ד"ה כהני וא"כ אכתי תיקשי דנהי דלא הוי רק חששא מ"מ כיון דחזקת כשרות אינו רק רובא ור"מ חייש למיעוט' וגם קשה לפי מאי דאמרינן בעלמא גם אליבא דרבנן סמוך מיעוטא לחזק' ה"נ נימא לענין עדים שבאים להוציא מחזקה נימא סמוך מיעוטא דפסולין לחזקה וכה"ג הקשו בתוס' לענין רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הם ולפמ"ש לתרץ דהך רובא דמצויין אצל שחיטה הוא רוב המצוי והמיעוט לא שכיח והוי כמו מיעוטא דמיעוטא י"ל דגם רוב דחזקת כשרות בכה"ג הוא דהמיעוט לא שכיח. אך מ"מ קשה מההיא דבכורות כיון דעכ"פ לחששא כהנים חשודים הם א"כ הוי מיעוט דשכיח דחייש לי' ר"מ וגם קשה בהא דרוב מצויין אצל שחיט' מומחין שהקשו נימא סמוך מיעוטא ולפמ"ש הרשב"א לחלק בין רוב מתעברות כו' שהמיעוט מסתלק מן הרוב א"כ קשה בהא ניחוש למיעוט פסולין דרוב מומחין ובאותו רוב יש רוב כשרים ומיעוט פסולים והוי כההוא דמיעוט מפילות שאתה

מסלקן מן הרוב המתעברות ואפשר לומר דחזק' דרוב מצויין מומחין הך גופא משום רוב ישראל כשרים נגעו בה שהכל יודעין שמי שאינו מומחה אסור לאכול משחיטתו וכיון שזה שחט ומאכילה לי' לרוב ישראל כשרים ודאי דמומחה הוא דרשעים שחשודין להאכיל נבלות אע"פ שאין מומחה מיעוט' נינהו וצ"ע בסוגיא שם, אך לפמ"ש דחזקת כשרות הוא חזקה שנתבררה בשעה שנעשה בן י"ג שאז הוכשר לכל עדיות ואין לנו לבדוק הנולד וההשתנות שאחר שהוכשר חזר ונפסל אלא בחזקת כשרותו עומד עד שיודע לך שאירע בו פסול. ומעתה מ"ש הפ"י לענין חזקת כשרות דאשה שלא זינתה דהאי חזקת כשרות מה טיבה דלמא מבטן אמה לעולם לא היתה בחזקת כשרות אלא ע"כ משום דאזלינן בתר רובא ורוב ישראל בחזקת כשרות ורובא עדיף מחזק' כו' ע"ש ולפמ"ש דבריו נכונים לענין חזקת כשרות דאשה דע"כ מכח רובא אתינן עלה דאין להגביל זמן כשרותה כלל משא"כ לענין עדים וכיוצא שפיר י"ל כמ"ש:

אך מ"ש הפ"י שם מהא דקי"ל שני כיתי עדים המכחישין כו' וכתבו התו' דלא אמרינן אוקי ממון אחזקתו דאוקי העדי' בחזק' כשרו' אלמא דחזק' כשרות עדיף מחזקת ממון וכ"ש מחזקת הגוף כו' ולכאורה צ"ע דלמא באמת עדיף ואי תימא משום רוב' הרי לפעמים באין להוציא מרוב ונאמנים ואפשר דס"ל כמ"ש דהאי רובא עדיף דהוי ככל וכההוא דרוב מצוין ולענין דעדיף מחזקת ממון י"ל דאפי' אם אינו רק חזקה מ"מ עדיף מחזקת ממון דחזקת כשרות הוא מצד הסברא שלא נחשד איש מישראל לעבור עבירו' בשאט נפש והוי כההוא דחזקה אין אדם פורע תוך זמנו וחזקה דאין אשה מעיזה כו' דעדיף מחזקת ממון לפי שהם מצד הסברא:

אך באמת לא משמע הכי דחזקת כשרות יהא עדיף משאר חזקות ועיין בסוגיא דפ"פ בתוס' שם ועוד דאפילו נאמר דהוה רובא דעדיף הא עדים נאמנים לגמרי אף ברובא דעדיף וכבר כתבתי דלר"מ דלא אזיל בתר רובא ע"כ חזקת כשרות דהעדים מטעם חזקה אתינן עלה ומהימני אף שבאין להוצי' מחזקה ולכן נראה אע"ג דלגבי רובא וחזק' אמרינן אוקי חזקה לגבי חזק' או רובא לגבי רובא או סמוך מיעוטא לחזק' מ"מ לגבי עדים רובא וחזקה כמאן דליתנייהו דמי וכל שמצד הדין לולי החזקה הי' העדות כשר חזקת ממון כמאן דליתא הוא לגמרי שכך אמרה תורה עפ"י שנים עדים יקום דבר וכל שהם עדים מצד הדין שוב אין משגחינן במה שמתנגד לעדותו אף שהוא רוב או חזקה דיקום דבר כתיב והוא כאלו נתברר הדבר לפנינו שכדבריהם כן הוא ועיין בחולין דף צ"ו גבי פלניא דהאי סימני' כו' שכתבו וא"ת והאיך מחזירין שט"ח בסימנים כו' ותירצו שמתחלה אנו דנין על השט"ח כו' ע"ש וה"נ דכוותי' וה"נ בעדים לר"מ או בשני כתי עדים מכחישין

לרבנן כיון שהכחשה לבד אינה מוציאה מחזקת כשרות ונשארו בחזקת עדים כשרים שוב אין התנגדות של חזקת ממון כלום לגבי עדותן של עדים ובזה יש ליישב מה שהקשו הפוסקים שם וקצרתי:

וחזרנו למ"ש דמשמע דלענין להיות כשר לעד וכיוצא הוי חזקה דעכ"פ הי' כשר פ"א ואין לנו לומר שנפסל וגם הוא חזקה מכח רובא ג"כ ואם נאמר כן ע"כ דהוי רוב דעדיף טובא והמיעוט לא שכיח דמודה בי' ר"מ או דהוי חזקה מכח סברא כמש"ל וקצת משמע כן מדברי הרמב"ם שהביא כ"ת כיון שהוא רוצה להיות מישראל לעשות כל המצות ולהתרחק מעבירות כו' והיינו חזקה מכח סברא ונראה שזה ג"כ בכלל חזק' דאתי מכח רוב דעדיף טובא דגם חזקה דאין אדם פורע תו"ז וחזק' דאין אשה מעיזה כו' וכיוצא ודאי דאיכא מיעוט שאינן כן ולא חיישינן לי' דהוא מיעוט דלא שכיח כלל וה"נ דכוותי',,

ובהכי א"ש מ"ש התוס' בחולין דף י"א בהא דמייתי ממכה אביו ואמו דמצי לדחויי משום דהעמד האם בחזקת צדקת ולכאורה חזקת צדקת גופא מטעם רוב ישראל כשרין אתינן עלה. ולפמ"ש א"ש דבהא אפי' ר"מ מודה דחזקת כשרות מלתא הוא. ועכ"פ מ"ש כ"ת שהחזקה דכשרות הוא מלידה ומבטן למאוס ברע ולבחור בטוב ליתא כי אין זה בטבע האדם והוא בעל בחירה חפשיות ויפה אמר ידידי החריף מוה' דוב בער נ"י כי המקרא צווח כי יצר לב האדם רע מנעוריו רק כיון שדרך כל איש מישראל שקיבלו עליהם עול מלכות שמים שרצונם לשמור ולעשות וכדאמרינן גלוי וידוע שרצונינו כו' וקצרתי ובהא דכ' הפ"י דרוב אין מזנות אפי' פנויות יפה כת' וכמ"ש הר"ן בכתובות דהיינו חזקה דגופה של מוכת עץ ועיין במלחמות ר"פ האשה שנתארמלה ועיין בקונטרס החזקו' שלי שהבאתי דברי הר"ן והרמב"ן בזה ומוכח מדבריהם דכה"ג חזקה דגופא מקרי שחזקות בנות ישראל אינם מזנות ודברי הפ"י נכונים כיון דע"כ עשתה מעשה שיצא' מחזקה דכשרות דהכשרי' אף דרבנן לא עברו א"כ י"ל כיון שעכ"פ פרצה הגדר אין כאן חזקת כשרות גם לענין דאורייתא ובכה"ג מיירי הפ"מ ג"כ אך דווקא כשהספק באותה מעשה שידוע שעבר אלא שי"ל שהי' רק דרבנן אז אמרינן דעכ"פ איתרע חזקת כשרות אבל מ"מ אין מחזיקין מאיסור לאיסור דהחשוד על קל אינו חשוד על חמור:

ומילתא אגב אורחא אמינא שראיתי בדברי הגאון בעל קצה"ח ז"ל בספרו שב שמעתתא שהשיג על אא"ז הת"ש בשחט והמיר דאמרינן הרשיע ואתי כמו גבי מקוה וע"ז כתב דליתא דדוקא על אותה מעשה גופא אבל לומר דמדעכשיו עשה עבירה זו עשה ג"כ פעם אחר זה לא אמרינן ע"ש באורך. ובאמת דברי אא"ז נכונים דאטו מטעם שחיטת מומר אתינן עלה ששחיטתו פסולה אע"ג דשחט שפיר דאז באמת היינו צריכין לומר

שכמו שאנו רואין שהמיר עכשיו עשה ענין ההמרה קודם שחיט' אלא אנן הכי קאמרינן דכיון דהמיר ודאי שלא ברגע ההוא פנה לבבו מעם ד' אלא הרשיע ואתי ונעשה קל ללכת בדרכי הפושעים וכיון דאיתרע למפרע חזקת כשרותו חוששין ששחט שלא כהוגן דבהמה בחיי' בחזקת איסור עומדת אלא דרחמנא הימני' לפי שבידו לשחוט כהוגן והיינו במי שהוא מוחזק בכשרות אבל זה ע"כ הוא חשיד למפרע והוא דומה ממש למקוה דמעשה החסרון פוסלו ואמרינן דמעשה ההוא לא הי' כמו רגע רק התחיל מקודם וגם כאן מעשה של עכשיו מורה על זדון לבבו שהוא מקודם ואין אנו צריכין לומר שעשה עבירה שנפסל בה רק לענין דחסר ואתי חזקת כשרותו ואזדא לי' ראייתו מתוס' דנדה וגם מ"ש מתוס' דחולין גבי השוחט בשבת ודברי הרמב"ם בפירוש המשנה שם אין ראי' כלל דהתם איירי שידוע ששחט שפיר אלא דקשי' להו שתפסול משום מומר לחלל שבתות ואהא תירצו שפיר דלא נעשה מומר בזה ופשיטא דא"ל מדחזינן שחילל שבת עתה מסתמא חילל גם קודם דמה"ת לומר כן רק דאמרינן דמסתמא הרשיע ואתי ושמא לא שחט כהוגן וכל דחזינן דשחט שפיר אין כאן בית מיחוש והדברים ברורין לענ"ד וכעת אני כותב מבחוץ ואף ספר אא"ז ת"ש אין לפני:

ומ"ש בענין קושית העה"ג והאורים ותומים בהא דשבועות השביע עליהם ה' פעמים וכ' כ"ת שעל תירוצם דמיירי במושבע מפי אחרים הקשו לו מהא דשבועה שאין לך בידי חטין ושעורין וכן ראיתי דרך העברה בספר קצה"ח בשם אחיו שהקשה מהא דשבועה שאין לך בידי גזל כו' ולענ"ד אין התחלה לקושי' זו דהא אמרינן שאין שבועות העדות נוהגת בפסולין שאם הי' מגיד לא היה מועיל ולכן נראה דדוקא בפסול שפסולו ידוע ומבורר אבל אם אין פסולו ידוע אע"פ שהוא יודע בעצמו שפסול הוא לא נפטר מק"ש כיון שאם הי' מגיד הי' מועיל ואף אם הי' מגיד פסול אני לא הי' מהדין לפסול עדותו וכך גזרה חכמת התורה שכל שאם הי' מעיד היו הב"ד מקבלין עדות והוא יודע עדות ונשבע שאינו יודע מחויב ק"ש אע"פ שיודע בעצמו שעבר עבירה שפסול עלי' כיון שאין פסולו נודע לב"ד וזה מבואר ג"כ בהא דאמרינן בכריתות אם אמרו שנים אתה יודע בעדות זו כו' ואם איתא הרי יכול לומר ידעתי בעצמי שאני פסול מחמת עביר' ותלוי בהני לשנא דהתם אך באמת אין זה התנצלות כיון שאם הי' מגיד הי' מועיל ומ"מ שפיר קשי' להו לעה"ג ואו"ת בהא דהשביע עליהם דודאי איכא עדים שנשבע לפניהם מדפליג בין בב"ד בין חוץ לב"ד ואין התנצלות רק לומר ששקר הוא מה שהודה שנשבע לשקר וכשר הוא וא"כ א"א לתפוס החבל בשני ראשין להכשיר עדותו השני' שאם תאמר שיודע העדות הרי אמת הודה שפסול הי' ונשבע לשקר ואם אינו יודע א"כ מה שיעיד שקר הוא וא"כ

העדות שיגיד בשני' אינו מועיל ואינו חייב קרבן שבועה ולכך הוצרך כן לפרש במושבע מפי אחרים שאינו נפסל משא"כ בהך דשבועה שאין לך גזל כו' או חיטין כו' שעדותו על השעורין שפיר הי' מתקבל בב"ד שלא היינו מאמינין על הודאתו שנשבע לשקר שאין יודע בעדות חטין ולכן כיון שהי' מתקבל בב"ד אע"פ שיודע בנפשו שעבר על ראשונה של חטין ונפסל והרי הוא מביא עתה ק"ש ע"ז מחויב להביא ק"ש גם על השני' של שעורין דלאו הא בהא תליא וזה נכון:

שוב ראיתי שגם כ"ת רוצה ליישב בדרך זה לחלק בין רישא לסיפא שכ"א עדות אחרת אלא שרוצה לומר דכ"ז שהעידו בב"ד לא נפסל כו' והנה אף שבאו"ת סי' פ"ז כ' כן מתחלה אך לענ"ד הוא דבר שאין לו קיום מכמה דוכתי בש"ס והרי מי שהעידו עליו שעבר עבירה העדות שהעיד מאז הם פסולין ועוד כמה ראיות ברורות וקצרתי. אך לפי מ"ש א"ש דאע"ג דבשבועות העדות כשרים בעינן ולא פסולין וכל שעבר עבירה הוא פסול באמת מ"מ ק"ש לא תלי בהכי אלא כל שאם הי' מגיד הי' מועיל עדותו הוא מחויב להביא ק"ש ואינו נפטר בזה שיודע בעצמו שעבר עבירה שפסול עלי'. והנה מאפס הפנאי לא יכולתי לבא בארוכה רק אחרי כי על התשובה מראש הבטחתיו השקפתי מעט כמציץ מן החרכים ונקיטנא כל דהו בודאי:

ומ"ש על תמיהת הר"ן בריש נדרים על ר"ת דמחלק במושבע מחמת עצמו לא בעי שם דהא מסוטה יליף והתם דעונה אמן הוי כמושבע מפי עצמו וע"ז כ' כ"ת שמן השמים נתגלה לו ביאור אמת כו' אין להעמיס זה בדברי ר"ת:

ואמנם אני תמה על הר"ן לפי מה דס"ד דר"ת מושבע מפי אחרים ממש קאמר טפי ה"ל לאקשויי מהא דר"פ שבועות הדיינין א"ל רבינא לרב אשי כמאן כו' והתם ליכא מושבע מפי אחרים רק ע"י עניית אמן ואפ"ה בעי שם א"ו דר"ת מחלק בין מושבע מפי אחרים והוא כמוציא שבועה מפיו ע"י שמקבל השבועה על עצמו בעניית אמן ובין אם הוא הנשבע בעצמו ממש ומסוטה ילפינן שעיקר השבועה מפי הכהן והיא מקבלת על עצמה ע"י עניית אמן אז בעינן שהמשביע ישבע בשם דוקא ואם לא הי' משביעה בשם אף שאומרת אמן לא הוי קבלת השבועה על עצמה ומיני' ילפינן בשבועת הפקדון ודיינין ולכן שפיר קאמר רבינא כמאן כר"ח בר אידי דאע"ג דשבועות הדיינין ע"י עניית אמן מ"מ מסוטה גמרינן דבעי שם וכן מבואר בחידושי הרשב"א ריש נדרים שכתב ואיכא למידק דבשלהי שבועות העדות אמרינן דבעינן שם כו' ובפ' שבועות הדיינין כמאן כר"ח בר אידי כו' ותי' דלא בעינן אלא מפי אחרים דומיא דשבועות האלה דסוטה אבל שאר שבועות לא עכ"ל הרי מבואר שדעת ר"ת דבשבועת הדיינין שהוא ע"י עניית אמן בעי שם

דזהו דומי' דסוטה וא"כ מ"ש הר"ן דכיון דמסוטה גמרינן אפי' מושבע מפי עצמו ליבעי שם אין זו קושי' על ר"ת שהרי החילוק מבואר בדבריו בין מושבע מפי אחרים ומקבל על עצמו בעניית אמן ובין אם השבועה גופא מפי עצמו ואין מקום לתמוה דבעניית אמן דאמרינן דהוי כמוציא שבועה מפיו אמאי קרי לי' מושבע מפי אחרים דהא התם בשבועות דף כ"ט מפורש יצא כן מן המשנה דמוקמינין הא דאמר א' זו וא' זו מושבע מפי אחרים חייב ומוקמינין ליה בדענה אמן וכן הברייתא שם וכן מבואר לע"ד בתוס' ר"פ שבועות הדיינין ד"ה לאתפושי חפצא שכ' תימא דבשבועות העדות וביטוי ופקדון כשהוא מושבע מפי אחרים דהוי דומי' דשבועות הדיינין ליבעי בהו אנקוטי חפצא עכ"ל והרא"ש כ' ג"כ כדברי התוס' ומתרץ דתקנת חכמים כו' ע"ש ולפי דברי הר"ן אין מקום לקרות מושבע מפי אחרים רק בשבועת העדות ופקדון אבל בשבועת הדיינין ושבועת ביטוי שע"י עניית אמן כמוציא שבועה מפיו דמי ומושבע מפי עצמו הוא ומבואר נגלה דהתוס' והרא"ש סוברים דאע"ג דעניית אמן כמוציא שבועה מפיו יש לחלק בין זה למושבע מפי עצמו ממש דמפי אחרים בעניית אמן י"ל דבעי אנקוטי חפצא משא"כ במושבע מפ"ע ממש וא"כ שפיר כתב ר"ת לחלק בזה לענין השבועה בשם:

וראיתי לאא"ז מהרש"א ז"ל שכ' על דברי התוס' דלעיל שכ' שבועות העדות וביטוי ופקדון כו' דמדברי הפוסקים נראה דבשבועת הפקדון קושטא הוא דבעי אנקוטי חפצא ודקאמר הכא היכא משביעינן לי' קאי נמי אפרקא דלעיל עכ"ל ודבריו הקדושי' תמוהים בעיני דהפוסקי' מיירי לענין חיוב שבועת שומרים שהב"ד משביעין והתוס' מיירי לענין חיוב ק"ש בשבועות הפקדון שהוא חייב כשכפר בפקדון והשביעו הנתבע שזה אף במקום שאינו חייב שבועה מצד הדין כלל כגון כופר הכל או בתובעו קטן או עכו"ם וכיוצא בו שמתחייב קרבן משום שעבר על השבוע' ובזה פשיט' שא"ל שאינו מתחייב כ"א כשיש נק"ח וכן מבואר ברמב"ם דאף על שבועת היסת דהיינו בלא נק"ח חייב משום שבועת הפקדון וצ"ע ועיין בשבועות דף ל"א ע"ב בתוס' ד"ה משביע כו' ותנא כל עניני מושבע מפ"ע כו' נראה מבואר דתרי עניני נינהו אלא דלענין לחייב חוץ לב"ד לר"מ חשבינין לעניית אמן כמושבע מפ"ע ושפיר קאמר ר"מ דיש לחלק לענין שבועה בשם בין מפ"ע ממש ובין עניית אמן ואין מקום למ"ש הר"ן דנילף מסוטה לענין מושבע מפ"ע דשפיר י"ל דלא מקרי קבלת השבועה ע"י עניית אמן אלא אם השביע בשם ואז נחשב כמוציא שבועה מפיו אבל אם אין משביעו בשם אין זה תכסיס השבועה למי שאין נשבע מעצמו רק אחרי' המשביעין ולכן גם עניית אמן אין מועיל לחושבו שבוע' וכן משמע דתכסיס שבועה ומושבע מפי אחרים הוא בשם כדאמרינן בשבועות דף ל"ו

מנין לאלה שהוא שבועה כו' וכתיב וגם במלך נ"נ מרד אשר השביעו באלקים חיים כו' וכן משמע בר"פ שבועת הדיינין וקצרתי ועכ"פ זה ברור בדעת ר"ת. הן אלה קצות דרכי אשר אמצתי זרועותי מחמת חביבותי' דמכ"ת כי כעת סגרתי דלתי העיון משום דלא אלים לי חזקה דגופא וידי רפה להניף ידי על אמרתו הצרופה וכל שפה ושפה ויערב לו זה המעט כסולת שקלטה נפה וכמרחשת צפה:

דברי ידידו זעירא מן חברייא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד

שאלה ג

ב"ה יום ו' עש"ק תמוז תקע"ב לפ"ק פ"ק בראד יקר רוח איש תבונה. רוחו עם אל נאמנה. ה"ה כבוד אהו' הרבני המופלג הוותיק מחזיק בדק הדק היטב כש"ת מוה' ברכי' בירך נ"י:

אחד"ש הגיעני דבריו ושמחני במפעליו יישר חילו יען הי' עם לבבו לחזק בדק וכדי זמן סגי לא חזינא מהלך באורחא דתחנין כדין וכל ישעו וחפצו להעמיד על האמת והדין ואשר שאל בענין העגלים הרכים שלא נודע אם הגיעו לח' ימים וסומכין על צמיחות קרן עפ"י דברי אא"ז הת"ש אלא שמעכ"ת דעתו כי גם בעגלים דוקא קשים בעינן וגם כתב שחקר ומצא שינים וקרנים לבני ג' או ד' ימים ולפעמים גם בבני פקועה והאריך והנה אע"פ שדברי אא"ז סתומים דל"ש בעגלים שיצמיחו קרנים עד זמן מרובה מצאתי להם סמך בדברי רש"י חולין דף ס' גבי שור שהקריב אדם הראשון קרניו קודמין לפרסותיו ופירש"י שכל שוורים פרסותיהם נולדין עמהם וקרנותיהם גדילים לאחר זמן כו' ועיין בדברי אא"ז מהרש"א שם מ"ש בשם הערוך אבל באמת בכמה דברים כתבו התו' והפוסקי' וכ"כ אא"ז בשמם סי' ל"א סק"ח דהטיבעיות משתנות לפי הזמן ולפי הארצות ובסי' ל"ה ס"ק מ"ו לענין כיס הוורד האריך הרב' בזה וגם בנדון זה דעגלים לא החליט אא"ז הדבר וכתב דאפשר שבגידולי המדינות תליא מילתא (ומדברי רש"י אין ראי' כ"כ די"ל דיש במציאות שימצא קרנים קטנים בעת הלידה אך עיקר גידולם הוא במשך הזמן ושם הי' הקרנים בעת הבריאה כמו בפר משום דבקומתן נבראו משא"כ לענין פרסות לאו במשך זמן תליא הגידול) ולכן כיון שאחר שחקר היטב מצא כי נמצא קרנים לבני ד' ימים מסתבר דנשתנו הטבעים מזמן אא"ז ועד עתה שנותינו בהם שבעים ויותר וגם קרוב הדבר שבמשך הזמן הובא למדינה זו הרבה בהמות ממדינות אחרות כאשר עיניו רואות מאנשי שוואבין שנתיישבו במדינה והביאו עמם בהמות ופירות וירקות שגידולם משונה מגידול הארצות הללו וכן מביאים ממדינות וואלחיי הרבה עדרים אשר לא היתה

כזאת בימיה' ופרות אלו בריאות וטובות תולדותיהן כיוצא בהן והוולד ברי' ומשובח וקרן החזות וארוכתו מהרה תצמח וא"כ נפל פותא בבירא דאף דאא"ז כתב דבעגלים ל"ש שיצמחו קרניו זמן רב אין מחזיקין היתר ממקו' למקום ומזמן והאוחז בסבך בקרניו להתיר אף בדוכתי דשכיח שימצא קודם ח' ימים ותולה עצמו באילן גדול אא"ז ז"ל אין בפיהו נכונה ולא ישפיל לסיפא שאא"ז כותב בעצמו שבגידולי המדינות תליא מילתא ובפרט שאין סימנין אלו סימנין מובהקין דאוריית' דשן וקרן היכי כתיבי רק אחזיק עפ"י בקיאים שסימנים אלו מובהקין לידע על ידם שהם בני ח' ימים וכיון שלפי דברי מעלתו שעמד על החקירה ומעיד ששלימים וכן רבים בחנו הדברים שהם כנים ואמתים פשוט' שמ"ש בשם בדיקות חדשות שנתנו סימן מצמיח קרן ישועה הסומך ע"ז אין לו ישועתה וגם הלום ראיתי בפרי תואר שכתב כי אחר ההשקפה אין לסמוך על סימן מאלו הסימנים כי פעמים רבים יהי' העגל חלש ויצא מהשינים כח וכלי' (נ"ל שהוא ט"ס וצ"ל כממט כולם) ולפעמי' יהי' בריא ולא אחת מהם בו אשר ע"כ אין לנו אלא זה דקאמר בש"ס דבעינן ז' ימים ואין לסמוך על הטבעיים והבקיאי' בזה הגם דהוי מילת' דרבנן לא שרינן לה בנמצא בשינים ולא בקרני' חזקים ולא בראש הגוי' לבן והגם דהוי כלהו סימנין מיידי ספיק' לא נפקינין ואסור עד ח' ימים עכ"ל והנה מ"ש הגם דהוי מילת' דרבנן צ"ע דהא איהו גופא כ' בסוף ס"ק ב' דאזלינן לחומרא בדאוריית' ואפשר שטעמו משום דהוי ס"ס אלא שהוא דשיל"מ וכמ"ש הפ"ת בריש ס"ק זה וא"כ ה"ל כדרבנן ובספרי הארכתי בענין זה ובדברי התוס' שכתבו דספק כלו לו חדשיו אזלינן בתר רוב וולדות אלא שהיא מיעוט המצוי ע"ש בקונטרס התשובות (ובתשובה שכתבתי לק"ק הראדיק בענין גלגולת שנמצא שצומחין בו עוקצין זה לא כביר הארכתי בזה החשש דמיעוט המצוי) ועכ"פ מבואר מדברי הפ"ת שסובר שאין לסמוך על סימנים אלו ואף בעגלים וכמ"ש שלפעמים יצא העגל חלוש ולכן אף אם ידוע מנהג מדינות אלו להקל כפר"ח ואא"ז היינו כשלא נתברר שאין סימנים אלו מובהקים אבל כשנתברר שבמקומות אלו אין סימנים אלו מובהקים ושכיח שימצא קרנים ושיני' קודם זמן ח' ימים פשיט' שהמיקל מיקל שלא בטהר ועתיד ליתן את הדין:

ומ"ש לענין אם יש לסמוך על אומד הדעת שהוא בן ג' או ד' שבועו' דאף שכתב הת"ש דגדלות לא הוי סימן דאמרי' ריש מנחות דאיק' בן שנה דמתחזי כבן שתים מ"מ בתוס' זבחים דף ע"ה מבואר דבן ג' או ד' שנים מינכר שפיר אף אנו נאמר דבין בן שבוע א' לבין ג' או ד' שבועות מנכר נמי לפי הדמיון שמדמה הת"ש גדלות דעגלים לגדלות דבהמות קדשים עכ"פ ואין דמיונו עולות יפה דודאי שפיר מייתי אא"ז מהתם דגדלות מעט אינו

ניכר דהא חזינן דאפי' ערך גדלות שנה אפשר לטעות דאיכא בן שנה דמתחזי כבן שתים ומכ"ש שיש מקום לטעות בגדלות של ג' או ד' שבועו' שהוא גידול מעט אבל מ"מ גידול ותוספות שניתוסף בגידול הבהמה בב' או בג' שנים שהוא תוספת הרבה ונ' לעין ובזה אין הדעת טועה לומר שהוא בן שנה ואין הענין תלוי בכפל הזמן של הגדלות רק בתוספות מרובה הנראה לעינים וב' או ג' שנים הוא תוספת הנראה לעינים משא"כ תוספת של ב' או ג' שבועות אפשר דגם עגל בריא בן ו' ימים מתחזה כבן ח' ימים. ומ"מ י"ל לעת הצורך אפשר להקל מי שהוא מומחה ובקי בטבע גידול העגלים של מדינה זו וברור לו דלא שכיח כלל שיהי' בן ו' ימים גדול כ"כ כאשר נראה לעין שהוא בן כמה שבועות דאיכ' למימר נמי דאע"ג דאיכא בן שנה דמתחזי כבן שתים היינו משום דהרבה ימים כמו שנה כשהוא בריא אולם הוא הולך וגדל עד כי גדל כבן שנתים הכחוש כידוע בטבע גידול הבהמות אשר בין שה בריא לשה רזה יבקר אבל בימים מועטים מיום הלידה דחוק שיהי' גדול כבן כמה שבועות וגם אא"ז מודה בזה ולא קאמר אלא דאין לסמוך על גדולת מעט שיש מקום לטעות אבל אומד הדעת שהוא בירור גמור דל"ש כה"ג אפשר להקל ובלבד שיהי' השוחט ירא שמים שלא יקל ראש באומד כל דהו ודעת קל כנלע"ד.
שוב נזכרתי שבספרי בית אפרים בק"ה שהבאתי שם מתשובות המכונות דמשמע קצת דלא כאא"ז גם כתבתי שם שי"ל דבתחלת גידולו איכא הכרה טפי ע"ש סי' ל"ח בדין עכו"ם מסל"ת כו' שהבאתי דברי אא"ז אגב גררא:
ומ"ש בענין נקבי מורנא וקשי' לי' על דברי אא"ז בתשו' ס"ק ל' שכתב יש לסמוך בהא אמהר"מ והש"ך כו' דהא גם דעת מהר"מ והש"ך י"ל שא"צ להיות ממש כמספר הנקבים כו' אבל מ"מ אין תולע א' מציל כו' פשוט שכוונת אא"ז כלפי מ"ש דעת הב"ח דבעינן שיהא מקצתו בנקב וקאמר דיש לסמוך בזה אמהר"מ וש"ך דמכשרי כיון דאיכא עכ"פ תולעים דמוכחי אנקבים ומ"מ בעינן שעכ"פ נחזי אנן תולע א' יוצא מנקב א' דאל"כ יש לחוש דמעלמא אתי וכן מבואר ממ"ש בספרי ס"ק נ"ה ע"ש מה שכתבתי וכן משמע ממ"ש בת"ש ס"ק ל' כו' ושרשי דין זה מבואר באר היטב בספרי והמה סולת נקי' מדברי הפוסקים ואשר כתב כי יש אשר מקלם יגיד להם ועבדי עובדא בנפשייהו כבר אמר החכם ראמות לאויל חכמות ותולעתם לא תמות וממרום עלינו יערה רוח הבורא:
ואשר שאל בענין הוורדא דבר זה צריך לפנים לשפוט למראות העין ואף שרומע"ל צייר הענין באורך קשה עלי לחתוך הדין בענינים כאלה ואם יקרה כה שאינו ברור שהוא השורש לבד נלענ"ד להחמיר כיון שסרכות הוורדא הוא טרפות ברור עפ"י הראשונים ז"ל והכשר דבשורש שלה דהיינו רבותייהו מקבלת האחרונים שהמציאו כן ע"פ שבחנו

ומצאו דהכי רבותייהו והבו דלא לוסיף עלה שאין להכשיר כ"א בבירור שלא נדבק רק השורש לבד כנלענ"ד:
דברי הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד

שאלה ד

אליכם אישים חכמי חרשים כו' כתבכם בא אלי בדבר השוחט כו' הלא זיל קרי בי' רב הוא בס' אא"ז ת"ש ואני באתי אחריו ומלאיתי את דבריו בספרי פרי תבואה סי' ל"ט סעיף קע"א שאם הוא בקי אלא שלא חשש לבדוק כראוי והוצי' טרפה מת"י אפי' בפעם אחת יש להעבירו שהרי נמצ' שהוא רשע צא ולמד מ"ש הגאון האמיתי מופת דורינו ז"ל בספרו נ"ב מהדורא תנינא שנדפס מקרוב בחלק יו"ד סי' ג' בשוחט שבדק ושאל אותו השוחט הזקן וויא איזט והשיב בייא מיר איזט עס גיט כשר וצידד הגאון ז"ל בזכותו שהדברים מראים שלדעתו היא טובה כשרה אבל אינו רוצה לסמוך על דעתו דאל"כ הי' לו להשיב בקיצור כו' ואף בזה מבואר שם שלשחיטת הבהמות יהי' הזקן עומד ע"ג ולבדיקת הסכין ולשחיטת עופות כתב הגאון ז"ל שאינו נחשד על איסור תורה כו' ובאמת שלדידי צ"ע בזה דאטו בשחיטת עופות לא משכחת איסורא דרבנן כגון שהי' במיעוט בתרא וכיוצא בו וגם בבדיקת סכין איכא חומרי דרבנן ויראת שמים ומתון וזה חשוד לאותו דבר באיסורי דרבנן:
אך כל זה אינו ענין לכאן דהתם הי' חשוד שאינו חושש לבדוק כהוגן ומכשיר אבל זה זדון לבו השיאו ובשאט נפש רצה להאכיל טרפות דאורייתא ועכ"פ ספק טרפות כיון שלא חשש אפי' לבדוק בפושרין ולא הבאתי דברי הגאון ז"ל רק להראות עד היכן הדברים מגיעים ובספרי פ"ת שם כתבתי על דברי אא"ז במ"ש על הישׁ"ש שכתב שהגעילו הקהל הכלים מחמת הבדיקה וכתבתי לחלק בין אם הוא שוחט ובודק או בודק לבד ובנ"ד אין לחלק בכך ובפרט בזה שבשתים עלתה לו ויצא מזה ומזה כו' עד שיעשה תשובה כהוגן ואחר הדברים האלה בא השוחט ואנשים שעמו להתנצל וטען כי יודע בנפשו שבדק יפה והוא חושב כי מאחר שהריאה לנה הלילה אולי החליפוה והכניסו אחרת תחתי' למצוא עונו להעבירו מאומנתו או נעשה הנגלד אחרי כן כי השוחט הזקן כו' הי' לו לאויבים ותואנה הם מבקשים להתגולל ולהתנפל עליו ויש לו יתד לתלות במ"ש בספרי סי' ל"ט סעיף קצ"א בשם מהרשד"ם וע"ש בראש אפרים דאפשר אף שאין עדיין יכול לומר כן ומה שלא התנצל מיד ואמר לבסוף להודות שהיא טרפה אע"פ שמתחלה אמר כשרה ויאכל ע"ז משיב הוא ומליצי ריעיו כי הוא איש שפל והמה נתנו עליו בקולם קול עוז

ומקול המונם ראשו נמלא ונסתתמו טענותיו ע"ד ולא יכלו אחיו כו' ועל עדות השוחט והטבח אומר כי משום שנאה הוא דעביד מאחר שהוא בא בגבולו ויש בזה לתלות במ"ש בספרי בק"ה בתשו' סי' ל"ט שהבאתי שם שו"ת רבינו אלי' מזרחי על ענין כיוצא בזה והדברים גלוים לפני יודע תעלומות וצופה נסתרות ואני חושך עצמי מן הדין הזה כי חוששני לדין מרומה ודעתי שתבחרו כו' אמת מארץ תצמח יבא שלום ינוחו וישמחו כי ישתוקו ממדני' ושיח והמשכילים יזהרו ולא יעירו ולא יעוררו מחלוקת שלא לשם שמים ולא ימחו ח"ו עמוד שעליו עומד העולם ומתקיים וכגון דא צריך לאודעי שאף אם המצא תמצא שהאמתלאות הללו יש בהם ממש ולחזור להכשירו עכ"פ אותן אנשים שהשוחט הזקן הוא מוחזק אצלם בכשרות שאינו חשוד להחליף או להתהפך בתחבולות ולעולל עלילות ברשע והם מאמינים לדבריו כי בתם לבבו וניקיון כפיו עשה זאת להראות שלא יסמכו על זה כי קל בעיניו להוציא טרפה מת"י הם אסורים לאכול משחיטת השוחט הזה וגם להזהר משאלת כלים ואצ"ל השוחט הזקן עצמו שהוא אסור לאכול משחיטתו דלדידהו חתיכה דאיסורא הוא ואין להאריך בדברים גלוים ומפורשים בסי' ב' ע"ש בדברי הפר"ח ופ"ת ואא"ז ועיין בסי' קכ"ז אך כל זה אם יוכשר עפ"י האמתלאות שכיון שלפי דעתם שקורי קא משקר ה"ל חתיכה דאיסורא לדידהו אבל אם יחזור לכשרותו ע"י תשובה וקבלות ד"ח כמבואר סי' קי"ט אז כל בני העיר מותרין לאכול משחיטתו ואפי' השוחט הזקן עצמו ולפי שהדברים פשוטים קצרתי׃

דברי זעירא מן חבריא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד׃

שאלה ה

שאלה עיר אחת שהדרים עלי'. הם חלוקים לשנים. לפי שמקרוב נתיישבו כמה אנשים. מעבר הנהר ההולך קדמת העיר. ומעולם הי' נחשבים כעיר אחת שאין בה דין חלוקה. ונקראו בשם עיר ישינה ועיר חדשה. ועיר חדשה אנשים בה מעט. ונגררים תמיד אחר בני העיר הישינה. וטפלים להם בכל מילי דמתא. ולהם שוחט ובודק אחד. ולפי שבכל פעם מהדרין מוסיף והולך בעיר החדשה באוות נפשם. שואפים להפרד מעיר הישינה. וזה החלם לעשות. וקיבלו לעצמם שוחט ובודק אחד. וקצב אחד שחט אצלו בהמה ובדקה. ואמר בפשיטות שהיא כשרה. והקצב מחמת רגילותו יש לו ידיעה קצת והי' תימא בעיניו להכשיר זה בפשיטות. והלך לעיר הישינה. לקרוא את השוחט הזקן ובדקה שנית. ומצא שם נגלד ונשבר הצלע כנגדו. והגלד מכוון כנגד השבר. ושוב קרא לשוחט החדש בפני כמה אנשים. והראה להם. ובסוף דבריו אמר אין זה נגלד. וקרע החתיכה

הנגלד בפניהם. ואמר כשרה היא אכלו ריעים עלי ועל צווארי. ושוב בהתאסף הב"ד למחרתו. ונמצא שם עוד נגלד אחר נגד שבירת הצלע. והאריכו ביניהם עד לבסוף הודה ואמר שהיא טרפה. ואתי תלין משוגתי. מחמת שלא ראיתי זאת בשעת בדיקה. ותורף הענין מבואר באורך בגב"ע שנגבה בב"ד. וכמה אנשים שהעידו שראו ושמעו כנ"ל. וקצת פרטים יובנו מתוך התשובה ונשאלתי לחוות דיעי בזה. מה דין השוחט הזה. ודין הכלים והשומן שביד אנשי עיר חדש משחיטתו של זה:

תשובה דבר זה מתורת רבינו הריב"ש למדנו בסימן קי"ג ששם איתא נידון הקרוב לזה בשני בודקי הקהל שבדק אחד והכשיר והבודק השני בדק אחריו ומצא סרכות תלויות בצלעות והריאה כבר נמכרה. וכששמע הבודק הראשון הלך לבית שהריאה שם וחתכה לחתיכות ושוב הלך ועקר הסרכות שבין הצלעות. והרב שאל אותו והשיב אמת שהי' סרכא בכבש. אבל היתה תלויה ושאלו למה עקרה מן הכבש. לא הי' לו פה להשיב וכתב החכם השואל וז"ל. אסרתי הכבש. כי הוא בעצמו שם החשד במה שעשה. ומנעתיו לבלתי יבדוק. ולא רציתי לנדותו ולא לענוש אותו. עד יבא דברך האדון. וע"ז השיב לו הריב"ש לסלק הטבח כדין עשית. כדאמרינן פרק ז"ב. האי טבחא דנפיק טריפה מת"י ופסלי' ר"נ ועבריה כו'. וזה הטבח מעשיו מוכיחין שבכוונה הי' רוצה להכשיל הציבור להאכילם טריפה. ומעתה אין סומכין עליו לאכול משחיטתו. עד שיעשה תשובה. שלא יסופק עליו שעושה בהערמה. ועפ"י הדרך המוזכר שם בפרק ז"ב כו' אבל בחשוד להאכיל איסור מיד מסלקין אותו כו'. וכבר כתב הרשב"א ז"ל דטבח שיצא מת"י טריפות. אין לו התנצלות לומר שוגג הייתי שא"כ לעולם יאמר כן עכ"ל. ודברים אלו הובאו בבית יוסף בי"ד סי' קי"ט. ובש"ע שם כתב הדין בקצרה וז"ל טבח שמעשיו מוכיחים שהי' רוצה להכשיל הציבור להאכילם טריפו' כגון שחתך הסירכות מסלקין אותו כו' ומבואר בדברי הריב"ש והש"ע שלא הי' שוחט ובודק לעצמו רק לאחרים. כמבואר שם שבעלי הכבש תבעו לבודק שיפרע להם דמי הכבש. וכתב שפטור לפי שלא נאסרה בבריא. אלא מחמת ספק וחשד כו' וא"כ ק"ו הדברים בנ"ד. דהא התם לא נתברר שהיה כאן סירכא המטרפת בודאי שהרי יוכל להיות שהאמת כדברי הבודק בזה שלא היתה רק תלוי' בצלעות. ולא היתה מחוברת לריאה. ולפי שקרע הסירכות התלויות טרם הובאו לפני המורה לעיין בהם. פסלו הריב"ש ודן בו דין חשוד. להאכיל טריפות במזיד ומכ"ש בנ"ד ששתים רעות עשה שקרע המקום שהראה לו הבודק השני שנגלד שלא יהי' אפשר לעמוד עליו. וגם לא עיין בשאר ריעותות שאח"כ הודה בעצמו שהיא טרפה מחמתם. ואתי תלין משוגתי שלא ראה זאת בשעת בדיקה וטרם התגלע הריב לפני עיני

הב"ד ושאר אנשים שעמדו בפרץ להשיב מחשבתו הרעה. אשר חשב להאכילה היה עומד וצווח כשרה היא בלי שום חשש וריעותא בעולם דכי היכא דלא לכסוף מהשוחט ובני מאתי' זדון לבו השיאו להאכיל הציבור בשר תמותות טרפות וקיים בעצמו מאמר הכתובים מכסה פשעיו וכו' וגם נגע וקלון ימצא. וחרפתו לא תמחה. כי ע"י שהקשה לבו ולא רצה להתנצל מיד לומר משגה הוא. והי' מקיים מה שאמרו רז"ל מה שאמר רב עמרם לכסוף בעלמא הדין כו' הלך בקרי וקרע בחמתו. ועי"ז שגגות נעשו לו כזדונות ונתגלה חרפתו בקהל רב. ואף שהענין כמות שהוא א"צ להיות סופר מאריך ודבר שפתים אך למחסור. לשוחטי זמנינו שיהיו מתונים בדין. ולא ימהרו וינחשו ויחלטו למען הגדיל תפארתם בפני מי אשר עיני בשר לו. כי לא די שגדול עונם מנשוא לגנוב דעת העליונה. ולהחטיא את הרבים אף גם זאת כי על הרוב ה' חפץ למען צדקו להרים מכשול מדרך העם ומפרסם את החנפים. ונותן מכשול לפניהם שיתגלה קלונם ברבים. והרבה יש לדבר מזה ולא עת האסף פה:

והנה מדברי הריב"ש שאף בנידון שלו שפסלותו מחמת חשד ואמתלאה מ"מ אין חוזר לכשרותו עד שיעשה תשובה שלא יסופק עליו שעושה בהערמה ועפ"י הדרך המוזכר בפרק ז"ב דהיינו שילך למקום שאין מכירין כו' ומ"ש הריב"ש שם בסוף דבריו וז"ל אבל טעם דפטור מלשלם כו' וכ"ש בנידון דידן שלא אסרוהו אלא מפני חשד ואמתלאה ומטעם זה ג"כ יש לפטור הטבח מעונש אחר ודי בהעבירו עכ"ל מבואר שם שכוונתו כלפי מה שהביא שם בתחלה מטבח שנמצא אחריו כזית חלב מעבירין אותו ומלקין אותו ובזה שאין כאן רק חשד ואמתלאה אעפ"י שמעשיו מוכיחין שהיה מזיד מ"מ א"א לענשו להלקותו מחמת זה או לשמתי' כדאמרינן בפרק זה בורר בהאי טבחא דנפיק טריפתא מת"י דשמתי' ר"נ ועבר' כו' דהתם בטרפות ברור מירי משא"כ בזה שאינו רק בשביל חשד ואמתלאה אבל מ"מ לענין לסלקו עד שיעשה התשובה הראוי' אין לחלק ביניהם ונראה שטעמו דלענין לענוש אותו על עבירה שעבר אמרינן דכיון שאומר ברי לי מהימן לגבי דנפשי' ואין לנו לעונשו בשביל אומד הדעת ועיין בכתובות דף כ"ב בסוגיא דשנים אומרים מת וכו' באומרת ברי לי עיי"ש הפ"י שם הביא בשם הרשב"א ואא"ז מהרש"א דאף במקום חזקה אין לענוש העובר באומר ברי לי ע"ש ומכ"ש היכא דליכא חזקה רק מחמת אומד הדעת לבד משא"כ לענין שאנחנו נסמוך על שחיטתו לא מהני ברי דידי' ולא מפיו אנו חיין ואזלינן בתר אומדנא דידן ואינו ניתר כ"א עד שילך למקום וכו' ולכן בש"ע לענין מוכר דברים האסורים כתב מעבירין אותו ומשמתין אותו ואין לו תקנה עד שילך כו' ואח"כ כתב טבח שמעשיו מוכיחים כו' מסלקים אותו ולא

כתב משמתין אותו כו' משום דבזה שאין הטרפות ודאי אלא אומדנא אין לענשו רק מסלקין בלבד ואין לחלק ולומר דהתם מיירי שכבר מכר ובא מכשול לרבים על ידו ובהכי מיירי הך דפרק ז"ב שכבר יצא הטריפות מתחת ידו משא"כ בזה שעדיין לא בא מכשול אלא שרצה להכשיל ונתכוין לבשר חזיר ולא עלתה בידו אך מקור הדין שהוא מהריב"ש מבואר שלא פטרו מהעונש רק מהטעם לפי שהאיסור אינו רק מחמת חשד וספק אבל לא משום שלא בא לידי אסור ואף דאיתא שם שהריאה כבר נמכרה ונראה דלהכי מייתי התם מהא דטבח שמצא אחריו חלב או שלא נמצאת סכינו יפה דהתם מיירי אף שלא בא לידי מכשול עדיין ומ"מ כיון שהאיסור ודאי הגוף לא פלט מעונש הראוי רק הריב"ש היקל בדינו לפי שהאיסור גופא אינו רק מחמת חשד וכ"כ בפרי תואר סי' קי"ט מרא דשמעתא הוא הריב"ש כו' וכיון שאין הבהמה אסורה אלא מספק אין מענישין אותו ולפי זה אם היתה הבהמה טריפה ודאי הגם שהטבח לא ידע שודאי טרפה ישנו בעונש הראוי עכ"ל. וא"כ מכ"ש בנ"ד שהוא טריפה ודאית כאשר הודה בעצמו וגם א"צ להודאתו שאפי' אם הוא לא ידע אם הוא טריפה ודאי מ"מ ישנו בעונש והעברה כמ"ש בפרי תואר זלה"ה:

וראיתי בד"מ סי' קי"ט שכתב בשם הריב"ש סי' ק"ג דהא דמוכר דברים האסורים שאין לו תקנה עד שילך למקום שאין מכירין אותו כו' היינו שהוא מוחזק לכך או שמעשיו מוכיחין שעשה במזיד אבל אם הוציא טריפה מת"י ואינו מוחזק לכך לא מחמרינן כולי האי והכל לפי ראות עיני הדיין וכ"מ מתשו' הרא"ש כלל ך' סי' כ"ט עכ"ל הד"מ. ועפי"ז כתב בהג"ה שם ג"כ וזה לשונו והא דצריך לילך למקום שאין מכירין אותו ולעשות תשובה היינו שעשה במזיד (נרא' לי שט"ס וצ"ל כמ"ש בד"מ שמעשיו מוכיחין שעש' במזיד) או מוחזק לכך אבל אם נוכל לומר שבטעות נעש' לו סגי לי' בקבלת דברי חכמים ויעשה תשובה לפי ראות עיני הדיין עכ"ל נראה מדבריו דאם אין מעשיו מוכיחין שעשה במזיד אז תלוי הענין במוחזק לכך דהיינו שעש' כן ב' וג' פעמים כמבואר בריב"ש שם וכמ"ש דבריו לקמן ואז אין תולין בטעות וחשבינן לי' כמזיד וצריך תשובה לילך למקום שאין מכירין אותו ואם אין מוחזק ואין מעשיו מוכיחין שאין נוכל לתלות בטעות סגי בקבלת ד"ח ותשוב' לפי ראות עיני הדיין:

ולענ"ד הוא תמוה שהרי הריב"ש כתב וכבר כתב הרשב"א שטבח שהוציא טריפ' אין לו התנצלו' לומר שוגג הייתי ומ"ש בסוף דבריו שיש לפטור הטבח מעונש אחר ודי בהעבירו כבר כתבתי שכוונתו לענין העונש שמתא או להלקותו יש לפטרו מטעם שאין כאן טריפות ברור אבל מ"מ צריך הוא לתקנה שילך כו' לפי שמעשיו מוכיחין שמזיד הי'

ואין מועיל התנצלות שלו לומר שוגג הייתי ומה לי התנצלות שוגג או התנצלות טעות וכן מבואר בריב"ש דמשווי שוגגין למוטעין ע"ש וזיל בתר טעמא שכתב הרשב"א דא"כ כל אחד יאמר כן. ואמנם נרא' דכוונת הרמ"א למ"ש הריב"ש שם וז"ל ואפי' כשמנבל הבשר מסלקין אותו כיון שהו' טבח לבני העיר וא"צ התראה כדאמרינן פ' המקבל מקרי דרדקי שתלא טבחא אומנא כו' כ"ש שיש לסלקו אם הוא חשוד להאכיל טריפות במזיד ואע"פ שכתב הרשב"א בשם הראב"ד ז"ל דאע"ג דלא בעינן התרא' חזק' בעינן ר"ל שיהי' מוחזקים בכך שעשו כן ב' או ג' פעמים זהו באותן המוזכרים שם (ר"ל מקרי דרדקי כו') שאינו אלא הפסד ממון וגם אפשר שהם מוטעין או שוגגין אבל בחשוד להאכיל איסור מיד מסלקין אותו כו' עכ"ל ומזה יצא לו להרמ"א החילוק בין מוחזקין לכך:

ולענ"ד כוונת הריב"ש לאו למימרא דבמוחזק לכך תו לא תלינן שהם שוגגין או מוטעין אלא ה"ק כיון דלענין הפסד ממון הוא וגם אפשר שהם שוגגין לכך לא מסלקינן להו בפעם אחת אבל בב' או בג' פעמים מסלקינן אע"ג דאפשר שעשו כן בשוגג או בטעות מ"מ לא איכפת לן בהכי ומסלקינן להו וכמ"ש שם קודם לזה וז"ל ואם כשמנבל הבשר ואולי לא הי' מזיד שהרי חייב לשלם אעפ"כ מסלקין אותם לפי שהו' פסיד' דלא הדר כו' ע"ש אבל לענין הסילוק לפי שחשוד להאכיל טריפות שיצטרך לעשות תשובה ללילך למקום וכו' לא תלי' אלא במזיד דוקא ואף שעשה כן ב' או ג' פעמים י"ל ששוגג או טעות היה וגם מ"ש מתשו' הרא"ש צ"ע דלכאורה התם איפכא משמע דגם בב' וג' פעמים כתב דוקא אם עשה במזיד משמע דבסתמא לא תלינן לומר מזיד הוא מחמת שהוציא ג"פ וא"כ מ"ש הרמ"א או מוחזק לכך משמע דבכה"ג אף שאין מעשיו מוכיחין שעשה במזיד צריך תשובה ללילך כו' צ"ע:

ומ"מ מה שמבואר מדברי הרמ"א דאם מעשיו מוכיחין שעשה במזיד אף שלא הוחזק בכך דהיינו שלא עשה רק פעם אחת מ"מ צריך ללילך למקום כו' כך מבואר מהריב"ש זלה"ה. ובאמת שלכאורה צ"ע בדברי הריב"ש שבתחלת דבריו כתב וזה הטבח מעשיו מוכיחים שבכוונה היה רוצה להכשיל הציבור כו' משמע דבלא הוכחה שבכוונה עשה הי' מקום לתלות בשוגג או טעות ואח"כ הביא דברי הרשב"א שא"י לומר שוגג הייתי משמע שאף בלא הוכחה אין תולין בשגגה. ונראה דהריב"ש בנידון דידי' דמיירי שהטרפות ידוע וזה בא להתנצל בטענות שוגג לא מהני וה"ה בטענות טעות. ובזה א"ש שא"צ למה שכתבתי להגי' בדברי הרמ"א מעשיו מוכיחין משום דבד"מ דמייתי מדברי הריב"ש שפיר נקט מעשיו מוכיחין שהוא הענין דמיירי הריב"ש מיני' אבל בהג"ה נקט פשטא דמלתא שעשה במזיד והיינו שהוציא טרפות גמורה או מצד ברור או מצד הוכחת

מעשיו ומ"מ צריך עיון כיון דהריב"ש כתב דמחמת מעשה זה שחתך הסרכות מוכיח שטרפה היתה ורצה להאכילה א"כ למה לי' לאתויי הא דהרשב"א שא"י לומר שוגג הייתי דפשיט' שא"י לומר כן דנהי שיוכל לומר שמתחלה שוגג הי' ולא ראה הסרכא עכ"פ הך עקור' מזיד הי' להאכיל בכוונה וצ"ל דלרווחא דמלתא נקיט שאפילו בלא הוכחה א"ש להתנצל בזה ומכ"ש בזה שיש הוכחה. ועכ"פ צ"ע על הרמ"א שכתב אבל אם נוכל לתלות בטעות כו' דלכאורה ז"א דאע"ג דהריב"ש נקט במלתי' מעשיו מוכיחין לאו למימרא דאם אין הוכחה שפיר תולין בטעות באין מוחזק דז"א דהריב"ש נקט הכי מטעמא דכתיבנא שלא נתברר הטריפות אבל בנתברר שא"י לומר שוגג הייתי מה לי שוגג מה לי טעות דשניהם אחד הם וכמ"ש מלשון הריב"ש גופ'. ואפשר דהרמ"א מיירי היכא שיש רגלים לדבר קצת שעי"ז נוכל לומר שבטעות נעשה לו אבל לא משמע כן מהד"מ שנראה שהוציא כן מהריב"ש שאם יצאה טרפה ודאין מוחזק לא מחמרינן כו' ומשמע דבסתמא יכולין לתלות בטעו' וזה אינו דאם יצאה טריפה ודאית אין יכול להתנצל בטעות או בשוגג אף בלא מעשיו מוכיחים וכמ"ש הרשב"א והביאו בש"ע בסעיף הקודם לענין שוגג. ואפשר שדעת הרמ"א לחלק בין לתלות בשוגג או בטעות וס"ל דמ"ש הריב"ש מעשיו מוכיחים שבכוונה כו' היינו לומר שאם אין שם מוכיח שהוא בכוונה שפיר יש לתלות בטעות דתולין בו טפי מבשוגג דבשוגג לעולם הטבח יכול לומר כן משא"כ בטעות על הרוב הדברים ניכרים שא"א לתלות בטעות ולכן היכי שאין שם דברים נכרים שפיר מצי לתלות בטעות ולא מחמרינן בי' כולי האי רק בד"ח ותשובה לפי ראות עיני הדיין וצ"ע:

ואיך שיהיה מבואר מהרמ"א אם עשה במזיד אף שלא הוחזק בכך דהיינו שלא עשה רק פ"א מ"מ צריך לילך כו'. וצ"ע על הש"ך בסי' ב' ס"ק שנתחבט הרבה להוכיח ממהרי"ק ושאר פוסקים דבפ"א סגי בכדי להקשות על הרמ"א והרי שפתי הרמ"א ברור מללו כאן בסי' קי"ט וטפי הו"ל לאקשויי דברי רמ"א אהדדי (ומ"ש הש"ך שכן משמע בסי' קי"ט לא כיון לדברי הרמ"א אלו רק לדברי המחבר עיי"ש) באמת הש"ך שם דרמ"א איירי בע"א וכה"ג הוא דחוק מאוד שאיך יסתום דבר כזה שעיקר הדין תלוי בו וגם מ"ש באורח מישור לתרץ דלא מיירי בודאי מזיד ז"א שהרי מבואר נגלה שדין זה שכתב הרמ"א שם הוא ממהרי"ק וכן הוא בד"מ ומהרי"ק לא מיירי בהכי ועוד מה שסיים אם כבר נכשל ורגלים לדבר מעבירין אותו ואם נפשך לומר דאם כבר נכשל "ה רגלים לדבר שמזיד הוא כיון שנכשל שני פעמים וכדאמרינן בביצה לענין ע"ת פושע את וכ"כ מהרי"ט בתשובה ח"ב סימן ט"ו ז"א שהרי כבר כתב תחלה אם לא הוחזק בכך דמשמע דאם הוחזק נפסל

וקצרתי שהאמת יורה דרכו דמהרי"ק ס"ל דבפ"א מעבירין אותו ואין תולין בשוגג וטעות ומ"ש מהרי"ק שם וז"ל ואם אותו שוחט כבר נכשל בענין הבדיקה אי לדידי הוו צייתי בני קהלכם יצ"ו היו מעבירין אותו לגמרי כיון שיש רגלים לדבר עכ"ל הדבר מבואר שר"ל שהיה מכשול שהיה קרוב לתלותו בשוגג וכדאמרינן ביומא כי כשלת בעונך האי עון מזיד הוא וקרי' לי' מכשול ופירשו עונך יחשב כמכשול שהוא שגגה וה"נ דכוותיה שהוא קרוב לתלותו שוגג ולכך לא העבירוהו ומ"מ יש רגלים לדבר עי"ז להאמין לדברי העד שגם עתה שלא כהוגן שחט ואין לתלות בשוגג כלל וכמ"ש הרשב"א ואפשר שבעדות העד המעשה מוכיח שהי' מזיד ולכדיא צריך לאתויי מהרשב"א ועכ"פ מ"ש רגלים לדבר היינו להעמיד עדות העד וכן מצאתי בד"מ הארוך שכתב להדיא ורגלים לדבר שאמת הדבר יש להעבירו ע"ש וכן במפתחות שהוא קיצור שרשי הדינים שבמהרי"ק שחיבר גדול אחד כתב ואם נמצא שכבר נכשל יש להעבירו לגמרי אפילו בהעדאת ע"א ע"ש מבואר דהך רגלים לדבר עיקרם לענין להאמין להעד וכיון דהרמ"א העתיק לשון זה ממהרי"ק ע"כ דבע"א מיירי וכמ"ש הש"ך אך לשון הרא"ש שכתב אם לא הוחזק בכך הוא דחוק מאוד לפרש עפי"ז דלשון זה מורה שנתברר לנו שהוציא טרפה אלא שאינו מוחזק בכך וע"ד שכ' בסי' קי"ט ואמנם בלא"ה לשון זה תמוה מאוד שהוא שפת יתר לגמרי כיון שהתחיל וכתב והוציא טריפה פ"א מת"י ממילא הוא שלא הוחזק בכך וגם אחר שכתב שהיה פעם אחת איך שייך להטיל תנאי אם לא הוחזק בכך ועוד שהרי סיים בה דאפילו אם כבר נכשל ורגלים לדבר מעבירין אותו ומכ"ש בהוחזק לכך וצ"ל דהכי קאמר כל שכבר נכשל הוי כהוחזק לכך שזה רגלים לדבר שהוא פושע ועתיד להכשיל ופשיטא דא"א לומר כן וכבר כתבתי דמבואר דהך רגלים לדבר היינו שעי"ז אנו תולין כו' ע"כ היינו שעי"ז אנו תולין שענין הוצאת הטריפות מת"י הוא אמת וגם כי במהרי"ק שממנו תוצאות דין זה לא הזכיר כלל ענין החילוק בין הוחזק בכך או לא הוחזק וצריך לומר שהרמ"א הוסיף מדעתו דבר זה וליתא לענ"ד וגם צ"ע מ"ש הרמ"א מותר לאכול אח"כ משחיטתו שתיבת אח"כ אין לו ביאור ובמהרי"ק גופא שהעתיק הד"מ א"ש לשון זה דשם מיירי תחלה לענין ההכחשה עם העד אם הוא נאמן לאסור אותה שחיטה וע"ז כתב שאפילו העד שאותה שחיטה אסורה לו מ"מ אח"כ הוא מותר לאכול משחיטתו אבל בגוונא דנקט בהג"ה הול"ל מותר לאכול משחיטתו ובדוחק י"ל דכוונתו דלא מבעיא מה שנשאר ת"י משחיטתו ששחט קודם שהוציא טריפה דאיכא למימר השתא הוא דאיתרע אלא אפילו מה ששחט אח"כ מותר והוא דחוק וגם מ"ש הרמ"א דדנין בזה לפי ראות עיני הדיין באדם השוחט דתיבת באדם השוחט הוא מיותר לגמרי דהא לא מיירי

הכא מאדם אחר כלל רק מן השוחט ואי נימא דמיירי בע"א א"ש דאע"ג דודאי אשוחט קאי מ"ש אם כבר נכשל מ"מ שייך למנקט באדם השוחט כיון דיש כאן שייכות דראות עיני הדיין (גם לענין העד עיין ביש"ש ר"פ קמא דחולין) ומחמת כל הדקדוקים הללו קשה בעיני לומר דאגב שוטפי' לא בדיק בלישניה ולבי אומר לי שיש כאן טעות סופר או דילוג ויש מקום לומר שתיבה פ"א דנקט הוא ט"ס שהי' כתוב בע"א או ע"פ ע"א והמעתיק טעה ונתחלף לו הבית בפ"א וסבור שהוא ר"ת פ"א וכן צ"ל והוציא טריפה מת"י בע"א לא הוחזק בכך ומותר וכו' ויותר נראה שיש כאן דילוג מתיבת לא עד תיבת לא וכצ"ל אם לא הי' רק ע"א לא הוחזק בכך ומותר וכו' והמעיין יראה שלשון זה נופל על לשון שהעתיק בד"מ ממהרי"ק שכתב לא הוחזק ליפסל עולמית בשביל כך (ובמהרי"ק גופא איתא אין מוחלט כו' אך בד"מ והעתיקו הש"ך איתא לא הוחזק) והיינו שכתב ומותר לאכול אח"כ משחיטתו ור"ל אפילו השוחט עצמו דכיון שלא הוחזק בכך להפסל עולמית לא נעשה חיתוכא דאיסורים לגבי' וכמ"ש מהרי"ק ואף דמסתפינא מלהגי' מ"מ כיון שמוכרח כן ממהרי"ק וכמ"ש ואף המתעקש אין לו מקום לתלות שדברי ההג"ה נובעים ממקום אחר רק מדברי מהרי"ק שהביא בד"מ ואף שיש לומר דרמ"א סמך על מ"ש מהרי"ק אין מוחלט כו' דמשמע דיש מקום להכשירו הדבר פשוט בכוונת מהרי"ק כמ"ש הש"ך ומכ"ש לפי מה שהעתיק בד"מ לא הוחזק כו' רק שיש לומר דר"ל לא הוחזק משום דנוכל לתלות בטעות וע"ד שכתב בסי' קי"ט מ"מ מדקדוקי הלשונות שכתבתי מבואר דמיירי לענין ע"א וכעובדא דמהרי"ק ממש:

ועכ"פ היכא שיצא טריפות מת"י ומעשיו מוכיחים שעשה במזיד ע"י שקרע הסרכות וכיוצא לית מאן דפליג מסלקין אותו עד שילך כו' ואף אם לא היה כאן רק ע"א מ"מ אפ"ת סליק העד כמי שאינו דע"א בהכחשה הוא מ"מ מעשיו יוכיחו וכן הוא בעובדא דהריב"ש ז"ל שהמעידים לא העידו על טרפות רק שראו חולקים ועומדים והחכם השואל והריב"ש המשיב ז"ל דנו את האדם לפי מעשיו ופסלו עד שילך כו' אלא שאם היינו סומכים על דברי העד עונשו מרובה ויש כאן נדוי ושמתא ואם מצד אומדנא באין עליו בזה כתב הריב"ש שדי בהעבירו וכבר כתבתי בשם הפ"ת שאם היתה הבהמה טרפה ודאי אעפ"י שהשוחט לא ידע ישנו בעונש הראוי וא"כ בנידון דידן שמלבד עדות העד נתברר הטרפות ג"כ יש מקום לעונש ג"כ ואעפ"י שבשעה שהודה על טרפותו התנצל ואמר שאתי תלין משוגתי שלא ראה זה כבר כתבתי בשם הרשב"א שאין לו התנצלות לומר שוגג הייתי ואמנם הש"ך כתב בשם תשו' מהרי"ו דבאדם שידוע שהוא ירא שמים ומדקדק במעשיו אין מעבירין אותו ואמרינן בודאי משגה הוא עכ"ל ונראה דלכך נקט

ומדקדק במעשיו משום דאל"כ נפל דינא דהרשב"א בבירא דהא ודאי כל שוחט צריך שיהיה יראת ד' על פניו וכמבואר בסי' א' ובאמת שהש"ך קיצר בדברי מהרי"ו וסמך על המעיין במהרי"ו וז"ל דאירע לר"ש שבדק ריאה שהי' לה סרכא ולא הרגיש בסרכא ולא העברתי אותו וטעמא דידענא בי' דירא שמים הוא ולא אשתכח דדייק כוותיה בודאי משגה הוא וכן ראיתי במגנצא לזקן אחד ששגג ולא הרגיש הסרכא כו' והשיבו על כנו משום שהיה מוחזק בכשרות וכמדומה שלא בדק תוך חודש ומה שהבאת מטבח שנמצא אחריו טרפה ה"מ באדם שלא ראינו שמדקדק במעשיו כו' ועוד דבכולי תלמודא טבח הוא שמוכר הבשר ומש"ה מחמרינן אי הוי הריאה קמן ולא היתה טריפה כו' ע"ש ומ"ש ועוד דבכולי תלמודא כו' צ"ע מדברי הריב"ש דלעיל דמייתי להך דטבח לנידון שלו שהיה שוחט לאחרים אך י"ל דע"כ לא מפליג מהרי"ו אלא היכא דיש לומר משגה הוא אז יש לומר דכל שאין לו הנאה תלינן בהכי אבל בעובדא דהריב"ש שמעשיו מוכיחין שעשה במזיד ממילא שאין לחלק בכך אך ממ"ש אח"כ מדברי הרשב"א נראה דמפרש דהרשב"א בכל גווני מיירי אף שמוכר לאחרים ונראה שלכן השמיט הש"ך חילוק זה של מהרי"ו ולא נקט רק החילוק של ירא שמים ומדקדק במעשיו כו' ועכ"פ בנ"ד שזה מוכיח קיים שמזיד הי' וכעובדא דהריב"ש ממש וגם נראה דבזה לא מהימן לומר שוגג הייתי בשום אופן אף באותן שנתבררו לפני הב"ד דמה ענין שוגג לכאן דהא עכ"פ לא חשש לבדוק הריאה רק י"ל דמסתמא לא שינה מרגילותו שרגיל הוא שיבדוק הריאה ומשום כיסופא רצה לנק' עיני האנשים ואחרי שראה כי לא יוכל לכסות השמש בכברה וכחשו בפניו יענה חזר והודה והתנצל בטענות שוגג אין זה מציל מידי עונש ופסול דדמי ממש לעובדא דהאי טבחא דז"ב דמסתמא גם הוא התנצל וכמ"ש הרשב"א דטענת שוגג כ"א יאמר כן ולא קביל ר"נ מיניה ושמותי' ועברי' ולכן אם אין האיש הלז ידוע וניכר לירא שמים ומדקדק במעשיו אין ספק שכל הדרכים האלו בו ואם הוא ירא שמים ומדקדק במעשיו ויש מקום לומר שהי' ע"ד והאלקים אינה לידו זה לשמוע התנצלותו ולדון לפי ראות עיני הדיין בענין העונש עכ"פ כמ"ש דלענין העונש לא אזלינן בתר אומדנא ואפי' במקום חזקה מהני היכא שאומר ברי לי. וקצרתי:

וראיתי בשו"ת נודע ביהודה מ"ת שנדפס מקרוב בחלק יו"ד סי' ג' בשוחט שבדק ושאל אותו השוחט הזקן וויא איזט והשיב בייא מיר איז עש גוט כשר וצידד הגאון ז"ל בזכות הבודק שהדברי' מראים שלדעתו היה טובה כשרה אבל אינו רוצה לסמוך על דעתו דאל"כ הי' לו להשיב בקיצור כו' ואף בזה מבואר שם שהבהמה ששחט אח"כ הי' הזקן עומד ע"ג ולבדיקת הסכין ושחיטת עופות כתב הגאון ז"ל דאין נחשד על איסור תורה

כו' ובאמת שצ"ע לדידי דאטו בשחיטת עופות לא משכחת איסורא דרבנן כגון שהי' במיעוט בתרא וכיוצא בו וגם בבדיקת הסכין איכא כמה חומרי דרבנן וצריך יראת שמים ומתון וזה חשוד לאותו דבר באיסורי דרבנן אך כל זה אינו ענין לכאן דהתם החשש הוא מאחר שלא חשש לבדוק כהוגן שחיוב הבדיקה הוא מדרבנן אבל זה שזדון לבו השיאו שאף שאחר שהראה לו החשש טריפות קרע המקום ההוא וצווח כשרה היא אכלו עלי ועל צווארי הרי שעכ"פ לא חשש לברר בבדיקה שהוא חיובות מחמת חשש ריעותא שלפנינו שהוא טרפה מספק בלא בדיקה ולענין השומן והכלי' עיין בב"ח סי' קי"ט ובש"ך ופר"ח סי' א' ואא"ז בשמ"ח ות"ש בסי' ב' האריך בזה והבאתי הדברים בביתי בית אפרים סי' ל"ט ושם כתבתי במ"ש אא"ז הת"ש על דברי היש"ש שהגעילו הקהל הכלים מחמת הבדיקה וכתבתי לחלק בין אם הוא שוחט ובודק או בודק לבד ובנ"ד אין לחלק בכך ובפרט בזה שבשתים עלתה לו להיות שוחט ובודק על כן יצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בו ולכן אנשי העיר הדרים בחלק הקרוי עיר חדש יהיו זהירים שלא יתעבו נפשם בשחיטת איסור שלו והכלים שמכבר צריכים הגעלה וכ"ח בשהי' מעל"ע כמשפט כתוב בשמ"ח סי' ב' ובספרי סי' ל"ט והאיש אשר יעשה בזדון ויאמר מי אדון יורד שאול ואבדון נבל הוא ונבלה עמו והמרק מרק פיגולים ואנשי תמיד יבדילו עוברי אורח שלא יתארח אצלו אם לא ישוב בתשובה ובשר ושומן הנעשה שאיסור יזניח מעליו ויועיל את כליו והשומע ישכון בטח שאנן ושליו אמרו לצדיק כי טוב כי יאכל פרי מעלליו דברי זעירא מן חברייא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד אחר הדברים והאמת האלה כן באו האנשים מעיר חדש ואמרו כי לא בא בפיהם בשר בהמה משחיטת השוחט החדש רק עופות שחט להם וזו היתה בהמה ראשונה אשר רבו עליו ויצא המכשול מתחת ידו והטריפוה וגם השוחט החדש בא עמם ומענה בפיו כי גם עתה כדבריו כן הוא שלא ראה הנגלד בשעת הבדיקה והוא יודע בנפשו שבדק יפה ואולי נעשה הנגלד בידים אחרי כן או החליפו הריאה והכניסו אחרת תחתיו כי השוחט הזקן ובני העיר הישנה הם מבקשים תואנה לדחפו בשתי ידים ויש לו יתד לתלות במ"ש בספרי סי' ל"ט סעיף קנ"א בשם מהרשד"ם ע"ש ואף דהתם מיירי בהכחשת עדים ע"ש במ"ש בראש אפרים דאפשר שאף שאין עדים יכול לומר כן ומה שלבסוף הודה שהיא טרפה אע"פ שבתחלה אמר כשרה ויאכל משופרי ולא טען שנעשה כ"ז אחרי כן או ריאה אחרת היא ע"ז משיב כי הוא איש שפלי ואנשי העיר הישנה אשר נאספו שמה נתנו עליו בקולם ומקול המונם ראשו נמלא ואף אי בעי לאהדורי לא מצי מהדר שהי' בהול מפניהם ומפני השוחט הזקן דדמי עליו כאריא לפי שבא בגבולו ונסתמו טענותיו ע"ד ולא יכלו אחיו לענות כו' וגם

בזה יש לתלות במ"ש בספרי בק"ה בתשובה סי' ל"ד והבאתי שם דברי הגאון הרא"ם ז"ל בענין כיוצא בזה וגם הביאו גב"ע מאנשי עיר חדש כי גם המה עמדו שמה ביום הראות את הנגלד שבריאה ולפי ספור דבריהם מתחזקת האמתלאות של השוחט החדש ואנשי העיר הישנה ג"כ באו והביאו גב"ע הקצף להתגולל ולהתנפל על השוחט החדש וצווחין ככרוכיא שחלילה לחשוב מחשבת פיגול על השוחט הזקן אשר אומנתו בקהל קדושים למעלה משלשים שנה ומוסמך לרבים והנה מצד הכשר השוחט נראה דאפי' אם נאמר שהוא כשר ומתיר עצמו בשחיטה ע"י האמתלאות הנ"ל מ"מ אין כשרותו מועיל כ"א לאנשי עיר חדשה אבל בני עיר הישינה שהשוחט הזקן הוא מוחזק אצלם לנאמן וכשר ואינו חשוד להחליף או לקלקל בכדי לעולל עלילות ברשע על השוחט החדש פשיטא שהם אסורים לאכול משחיטת השוחט החדש שהרי הם מאמינים לקול האות הראשון שלא נעשה חליפין וקלקול אחר בדיקת השוחט כלל רק כאן נמצא כאן היה הריעותא בשעת בדיקתו וגם קצת אנשי עיר חדש דהזקן מהימן להו כבי תרי ומכ"ש השוחט הזקן עצמו שהוא אסור בשחיטת החדש ולדידהו חתיכה דאיסור' הוא ומ"ש מהרי"ק שאפי' העד עצמו מותר מכאן ולהבא כו' היינו כשיעשה תשובה וקצרתי בזה והדברים גלוים ומפורשי' ביו"ד סי' ח' ובסי' ב' ע"ש בדברי הפר"ח והפ"ת ואא"ז בת"ש ובספרי סי' ל"ט שהארכתי שם ועיין סי' קכ"ז דאי מהימן לי' כבי תרי כשני עדים דמי ובשאר איסורין אין מלמדין אותו לומר איני מאמינך וגם בייי"נ כתב הש"ך דאם באמת מאמין אסור אך בני עיר חדשה מותרין בשחיטת השוחט הזקן שאף אם יהי' אמת שהוא חשוד בעיניהם דמשום שנאה הוא דעביד והחליף מ"מ אינו חשוד על השחיטה ודווקא חשוד לאותו דבר וקצרתי בזה:

ומ"מ נלענ"ד שאף שבני העיר ישינה אסורין מכאן ולהבא בשחיטת אותו שוחט מטעמא דכתיבנא מ"מ יש לצדד ולומר שיהי' מותר בשחיט' עופות שהרי כבר כתבתי שהגאון בעל נ"ב ז"ל כתב להכשירו בשחיטת עופות דאף שחשוד על הבדיקה שהוא דרבנן אינו חשוד לשחיטה שהוא איסור תורה. ואף דשדינא בי' נרגא דגם בשחיטת עופו' איכ' איסורי דרבנן מ"מ כיון דשעת הדחק הוא שאנשי עיר חדש צריכין לשוחט מיוחד והדבר קשה שיהו בדילין זה מזה עד שאני קורא האסורה לזה מותרת לזה יש לסמוך ולומר דשהי' במיעוט בתרא לא שכיח כולי האי וגם י"ל כיון דבשחיטה גופא לא חשדינן לי' משום שהוא איסור תורה ממילא דאמרינן דבכל חומרי דאית בי' מזהיר זהיר כי היכא דלא לפגע באיסור דאורייתא ואף שכתבתי דנ"ד גרע מנדון דנ"ב כיון שראה הריעותא ורצה להכשיר יש לצדד שנראין הדברים שמתוך שבא לכלל כעס בא לכלל טעות והי'

סבור שיש מקום להכשיר וגם כי עיקר החשש מחמת בני עיר הישינה דהזקן מהימן להו כבי תרי ומצאתי און לי ללמד זכות מתוך דבריהם באגרת שיחדו מתחלה שנראה משם שלא דנוהו כמזיד גמור רק שאין בקי במלאכת הבדיקה כראוי ולכן כיון שאפשר שלא חשדוהו במזיד ופושע לכן הקלתי בדינו להיות מותר לשחוט עופות בתנאי שעכ"פ ב' או ג' פעמים בשבוע יראה הסכין להחכם המו"ץ שם ואם ירצה לחזור לכשרותו לגמרי שיהא רשאי לשחוט גם בהמות ולבדוק אזי מחויב לבא פ"ק להתגורר אצל טבחי מתא שוחטין מומחים דפ"ק לא פחות משני חדשים עד שיתחכם במלאכת הבדיקה וישכיל ויבין לחפש כל חדרי בטן הבהמה ומחבואו' הריאה כי ע"י פ"ק עיר גדולה לאלקים וזובחין זבח רב בכל שבוע יש די בזמן הלז שיהיה מכיר ורגיל בעבודה ואח"כ יקבל עליו דברי חבירות וזהירות יתירה בענין בדיקת הריאה ובדין יהא שרי לכל הדרים בעיר החדשה וישינה ואפילו להשוחט הזקן עצמו לאכול משחיטתו בלי פקפוק ובדין השומן ג"כ נלענ"ד להתיר מאחר שמענה בפיהם שלא הי' בידם בשר בהמה רק עופות ולענין למפרע שבלא"ה דעת הש"ך ופר"ח להתיר משום דאמרינן השתא הוא דאיתרע יש להקל ואף שהב"ח וט"ז ואא"ז מחמירין בזה מ"מ הם נאמנין על שלהם שאין בידם משל בהמה וא"כ יש לצדד לענין עופות כנ"ל במקום הפ"מ אמרתי לצדד שגם הם ז"ל יודו בנ"ד דהנה אא"ז האריך והביא דברי הב"ח בתשובה כ"י ועתה הוא נדפסה בשו"ת גאונים בתראי ושם איתא שבנו של הב"ח הרב מו' ליב ז"ל היה מצדד להקל בזה ואם אמרתי לישא וליתן בדבריהם יתארך הענין מאד רק את זה חזיתי מ"ש בספר שב שמעתא להגאון בעל קצה"ח ז"ל שמעתא ג' להשיב על דברי אא"ז בזה שכתב דדמי למקוה דה"נ בחזקת איסור עומדת והרי הרשיע לפניך דלענין רשעות נמי אמרינן דהרשיע מעט מעט כדאיתא בסוכה דף נ"ב וע"ז השיב מעד זומם שאין נפסל כ"א משעה שהעיד העדות שהוזם עליו ולא קודם אעפ"י שהוא נגד חזקת ממון ומ"ש התוס' בשוחט בשבת דבאותו שחיטה לא נעשה מומר ולכן כתב דדווקא במקוה והסכין פגום דהספק אימת נעשה הדבר אם עכשיו או קודם וכן בשוחט שנמצא ריק מכל אימת נעשה הריקות הזה אבל בשוחט שהמיר ועשה עבירה בפנינו אין המעשה רשע זה מספק עלינו שמא עשה מעשה רשע גם קודם כיון שאין אנו מסופקים על עבירה זו אימת נעשה אלא על מעשה עבירה אחרת נוסף על זה ואין אנו יכולין להוסיף ומש"ה מוקמינין ליה בחזקת כשרות ועתה הוא שעשה רשע וכן מוכח מדברי התוספת ריש נדה כו' עכ"ד בקצרה ואומר אני כי דברי אא"ז נכונים כי מ"ש שאין אנו יכולין להוסיף מעשה אחר ליתא דודאי אין להחזיק ממעשה זה שנעשה מעשה אחר אם היינו צריכים לספק אם נעשה מעשה אחר או לא וכגון הא דמייתי מנדה

דאין לספק רק על דם אימור כבר הי' בבית החיצון אבל לא להוסיף בספיקא שמא דם אחר נפל קודם הבדיקה שזה מעשה אחר הוא לא מחזקינין מספיקא שנעשה דפשיטא שאם העידו על אחד שהרג הנפש או בעל הערוה שאין עושין ספק מחמת זה שקודם לכן ג"כ הרג או בעל אבל אם על גוף המעשה אין ספק והענין מבורר ששחט ג"כ לזה רק הספק הוא על המחשבה שאנו רואין שמחזיק עתה במחשבת רשע והסיר את מוראתו ואנו מסופקים על הסרת היראה אימת נעשה אם עכשיו או קודם לזה הי' יצר לבו רק רע מה בין זה למקוה וכמו שחוששין כי יגרע נטפי מים לאט לאט כמו כן חוששין שהיצר שלט בו מעט מעט עד כי הגדיל צחנתו וכן בריקות המוח אמרי' שמא הורק כבר בעת ששחט אז וה"ה בזה דלאו על מעשה עבירה אחרת מספקינין שאין ספק במעשה כ"א בזמן אימת נסתלק חזקת כשרותו ומה שהקשה מעד זומם דהתם נמי איכא חזקת ממון דלא מצרפינין ליה בהדי הרי הרשיע לפניך אומר אני תמה על עצמך איך נאמין לעדים שבאים להוציא מחזקת ממון או שאר חזקות ניחוש להם שמא פסולים הם ואי משום חזקת כשרות דידהו נימא אוקי חזקה נגד חזקה אך באמת לק"מ שכך גזרה חכמת התורה עפ"י שני עדים יקום דבר דהיינו שהוא הדבר הברור וכל ששני עדים מעידים לפנינו הרי הוא כאלו מבררים הענין לפנינו שכך הוא ואין זה בכלל התנגדות לחזקה וכמו אם העידו עדים על הנגע שחסר הרי זה כאלו ראינו עין בעין שחסרה הנגע ואף שאין אתנו נביא לדעת אם הם כשרים או לא התורה הכשירתן מחמת חזקת כשרותן לברר הענין ולפי"ז פשיטא דאם אחר שהעידו בב"ד איתרע בהו מילתא כגון שחללו שבת או העידו שקר והוזמו וכיוצא בו אם באתה לספק מחמת זה על עדותן לא חזי לאצטרופי חזקה קמייתא מאחר שכבר נתברר ההיפך מזה ואדרבה כיון שמחמת סיבה שנתחדשה עתה אתה רוצה לספק למפרע על מה שכבר נתברר בלי ספק לא משגחינן בי' וכיוצא בזה כתבו התוס' בכתובות דף כ"ו בשם הר"י ב"ר ברוך לענין תרי ותרי ע"ש אך גם החולקים שם מודי' הכא דהתם אין הסיבה מחודשת שהרי העדים היו אלא שהי' בהעלם דבר מאתנו בעת ההיא ועתה איגלי מלתא למפרע ומ"מ ס"ל למהר"י ב"ב דכיון שיצא בהיתר על פיהם אתחזק היתרא וכאן שהסיבה בעצמה דהיינו מה שהעידו שקר או שאר עבירה שנפסלו בה נתחדשה עכשיו אין זה פוגם בעדות שנתברר בשעתו והוחזק שכן הוא כאילו ראינו בעינינו שכן הוא משא"כ לענין שוחט שמה שנאמן על השחיטה אינו מחמת שאנו אומרים שנתברר שכדבריו כן הוא רק מצד דע"א נאמן באיסורין בדבר המסור בידו וכל שע"י הסיבה המתחדשת עכשיו מביא לנו ספק על נאמנותו ואנו צריכין לדון מצד חזקת כשרותו שהיא חזקה דמעיקרא ועדיפא מחזקה דהשתא חזר הדין לצרף

החזקת איסור קודם כיון שלא נתבטל מחמת דבר ברור רק מצד שביד העד לעשות כהוגן ובצירוף החזקות יש לאסור והדברים ברורים לענ"ד:

ועוד נלענ"ד דגבי עדים נאמנות שלהם הוא על הדבור שהם מעידין וכיון שמחמת חזקת כשרותן נאמנין בדבריהם וב"ד ממילא מפקו עפ"י העדות ואין זה כמוציאין מחזקת ממון ועיין בתו' ר"פ המניח ובסנהדרין לענין דיינים משא"כ בזה שנאמנותו תליא במעשה ששחט בסכין כשר ונזהר מדברים המפסידין בשחיטה וכשאנו באים לדון על המעשה אם נעשה בכשרות אמרינן אוקי חזקת איסור נגד חזקת כשרותו כיון דחזקת כשרותו איתרע ולמקוה דמי ומ"ש בשב שמעתא מהא דאין נעשה מומר בפ"א לק"מ דלדידהו אפי' מכאן ולהבא לא הוי מומר בפ"א ומכש"כ לענין למפרע וכ"כ אא"ז להדי' ע"ש ולרבינו ירוחם דס"ל דלענין אכילה איתמר הא ס"ל התם דבפ"א לא הוי מומר וכשר אפי' להבא ע"ש עכ"ל וגם מ"ש מפי' המשניות להרמב"ם (ע"ש שכתב בשמו דכיון דקודם ששחט הרוב הוא מקלקל ולא נעשה מומר כו' ואגב שיטפי' כ"כ דאדרבה הרמב"ם כתב להיפך דבתחלת השחיטה נעשה מומר ולכך מוקי בשוגג ע"ש אך כוונתי לתחלת דברי הרמב"ן שכתב דלמה לא תהיה השחיטה כשרה במזיד דהא לא נעשה מומר עד שגמר שחיטה זו ע"ש) אך באמת גם מזה לק"מ דהתם לענין שחיטה מיירי דפסולה אף אם אחר עומד ע"ג ורואהו ששוחט יפה אך בלא"ה הרמב"ם לא כ"כ רק כתב דבאותה שחיטה לא נעשה מומר וכדברי התוס' וא"כ י"ל דאף להבא אין חוששין בפעם אחד ומכ"ש למפרע וקצת צ"ע על אא"ז די"ל דאע"ג דמכאן ולהבא לא נעשה מומר בפעם אחד מ"מ חשוד מיהא מקרי ונ"מ אי מהני אחר עומד ע"ג וראה ששחט כהוגן אך בסי' י"א כתב אא"ז בשם מהרי"ק דאף בלא עע"ג שרי להך מ"ד דבפ"א לא נעשה מומר ע"ש וקצרתי:

ותבנא לדיננו דבנ"ד נראה שיש להקל לכ"ע דכבר כתבתי דגם אא"ז מודה דאין מחזיקין ממעשה למעשה דס"ל כיון שמעשה השחיטה ידוע ששחט קודם ואין לנו לדון רק על המחשבה ואמרינן כמו שעתה בשחיטה זו חשב לרעה כן הי' בשחיטות הקודמות אבל בנ"ד שאין ידוע אם שחט קודם כלל פשיטא שאין מחזיקין משחיטה זו לשחיטה אחרת ועוד נראה דאפי' לדעת אא"ז ודעימי' נראה דוקא באם עושה מעשה רשע שאין מקום להתנצל עליו ולומר ששוגג הי' אבל היכא דהי' אפשר לו להתנצל ולומר שעשה בשוגג אף אם הוא אומר מזיד הייתי לאו כל כמיני לאסור את של חבירו כדמשמע בשוחט לע"ז שאפי' אומר בפי' ששוחט לע"ז אמרינן דאין להוציאו מחזקת כשרות ולצעורי קא מכוון ומכ"ש כאן דאף שאומר מזיד הייתי לאו כל כמיני' לשווי' נפשי' רשיעא ודווקא היכא שעושה מעשה רשע בפרסום י"ל שחוששין לו למפרע דלאו מחמת שאנו סומכין על

דבריו רק הספק שמא הרשיע כבר נופל לנו מעצמו מחמת מעשיו משא"כ היכא שמצד המעשה אין יכולין לתלות בהיתר רק מצד דבורו לא מהימן לגבי אחריני וזה כביר דהוה קשיא לי בסוגיא דפ"פ שהוקשו התוס' דנימא ס"ס ספק מוכת עץ כו' ותירצו מדלא טענה הכי ע"ש והוה קשי' לי דכיון דמצד הענין בעצמו היינו מתירין אותה לבעלה מחמת ס"ס א"כ איך נאסור אותה עליו מדלא טענה דהא אפי' אם תאמר טמאה אני לך לא אסרינן לה אגברא למשנה אחרונה דשמא עיני' נתנה באחר וא"כ איך נאסור אותה מחמת מניעת הטענה ושוב אח"כ נדפס ספר כתובה ומצאתי שדבר מזה וקצרתי ועכ"פ בנ"ד ששוחט זה לדרכו היה מהלך כי תמתיק בפיו טענת להד"מ כי חשב שבזה יכסה מומו ואע"ג דע"י זה קלון ליכא ותקלה איכא י"ל שטעה בדין והיה אומר מותר ומ"מ אולת הוא לו וכלימה שלא בדק יפה לכך לא רצה לטעון כן ובחר בטענת להד"מ טרם יענה אני שוגג או אומר מותר הלא יכלם שעכ"פ לא בדק כראוי ומ"מ לענין שנאמר שנעשה רשע לאסור למפרע אין לנו לדון מחמת טענתו להד"מ וכל האומר לא לויתי כו' אלא אנו דנין על הדבר כמות שהוא מצד עצמו שי"ל שהי' שוגג וכל שהי' שוגג אין לאסור למפרע ועיין בדברי אא"ז בתשו' שכ' לפרש דברי הרמ"א מי ששחט והוציא טרפה פ"א כו' דמהני בזה טענת שוגג וע"ש מ"ש בדברי מהרי"ק וקצרתי ומחמת כל הלין טעמי התרתי השומן והכלים שמכבר ולהשוחט לשחוט עופות ובהמות אינו רשאי לשחוט ולבדוק אם לא שיבא פ"ק להיות בבית מטבחייא לא פחות מב' חדשים מאחר שזובחים זבח רב בכל שבוע ומיקלעי עובדי טובי ויהיה מכיר ורגיל בעבודה אז על מקומו יבא בשלום ובדין יהי' שרא לכל הדרין בעיר הזאת שהרי הם תלו הדבר בחסרון ידיעה במלאכת הבדיקה כמש"ל אחרי שיהיה לו כתב ראי' משוחטים מומחים דפ"ק כי למד ונתחכם לשלוח יד במלאכת הריאה כדת אזי חוזר לעבודתו ולכשרותו ויצאו דברינו בכשרות דברי זעירא:

הק' אפרים שאלות ותשובות בית אפרים הלכות טריפות

שאלה מק"ק הראדיק

שאלה ו

שאלה אחת קטנה וגדולה היא אלינו. נצרכת מאוד למעשה. היות בגבולינו נתחדש לנו ספק טרפות עפ"י מעשה ששוחט אחד פתח גלגולת אחד של בהמה גסה והוציא המוח מתוכה וראה בתוך הגלגולת יוצא מן עצם הגלגולת פנימה עצם חד וארוך לפעמים כאורך שעור' ויותר בולט לצד המוח ועוקצו חד וגם הוא רחב קצת כעובי חצי אצבע בתחתיתו ובעליונו הולך ומיצר ונמצא זה בב' צדדי הגלגולת ברוב פעמים הוא סמוך

נגד מקום הקרניים שבחוץ והעצם הלז לפי ארכו בידוע שדוחק בקרום המוח לפני' וגם במוח עצמו שלפי גידולו הוא ממלא את כל הקדור' ובהתגדל העצם הלזה לפנים הוא מותח עמו קרום העליון של המוח גם דוחק לתוך המוח ובתחילת מציאתו של הדבר ההוא הובא לפני המורה כדת מה לעשות וקלפו קרום עליון של המוח מן עצם הגלגולת ונמצא הקרום נקוב נגד העצם הלזה כפי עובי העצם והטריפו הבהמה והן אח"כ בתחלת ימות החורף העבר ברבות בהמות הנשחטות כנהוג במחוז הלזה להכין להם בשר לזמן מרובה נראה ונמצא הענין מגידול העצם הלזה בגלגולת מצוי הרבה בכמה בהמות וכל ימות החורף הלזה מדי ישחוט איש ב' או ג' בהמות ימצא הענין בא' מהנה וע"ז נפלה מבוכה גדולה בין חכמי עירנו בזה כדת מה לעשות ורבו הדיעות. כת א' מן החכמים ומורי הוראות דעתם נוטה להקל בעיקר חשש ספק טריפות מן עצם הלזה ואומרים שיש לסמוך על מראית העין בהיות העור העליון דבוק לעצם יוכלו להבין למראה עיניהם אם הוא שלם ואף שהרבה פעמים אחר קליפת העור מעל העצם נמצא נקוב העור נגד חודי העצם אומרים שזה נעשה מחמת דביקו הרב' להעצם הלזה עד שלא יכול לקלפו בלי שינקב ותולין בזה כמו היכא דממשמשא ידא דטבחי ומדמין זה למ"ש הרב בעל ת"ש גבי נחבסה הגלגולת בבהמה שכתב הרמ"א ז"ל דלא חיישינן בבהמה לנקיבות הקרום והוא ז"ל כתב שגם בבהמה צריך עכ"פ בדיקת ראות עין אם העור שלם בלי ריעותא הרי שסובר שיש בדיקה בזה האופן ודעתם שגם בענין זה יש לסמוך על מראית העין בהיות העור דבוק לעצם הזה להבין אם הוא שלם. וגם על עיקר בדיקת הענין אם צריך לבדוק ולפתוח הגלגולת בכל הבהמות נוטה דעתם שא"צ לחפש אחר זה ויוכלו למכור הראש לנכרי בלי פתיחה ועוד הוסיפו להקל והתירו לטבחים להתיז הראש בכל ראשי הבהמות הנשחטות ולהשליך המוח חוצה בכדי לצאת מידי כל הספיקות והפסד ממון ישראל לדעתם וסמכו בזה על דברי הרמ"א ז"ל בסי' ל"א שאין חוב' לבדוק אחר מים בראש ומותר למכור הראש לגוי או להשליך לכלבים וכמו שאין בודקין אחר כל י"ח טריפות ואזלינן בתר רובא זהו דעת המקילין בענין זה:

ואולם כמה מהחכמים אין דעתם נוח' בכל זה אם במה שמקילין בבדיקות הקרום למראית העין אין דעתם לסמוך ע"ז בכל מקום שצריך בדיקה מדינא כגון בנ"ד שהעצם חד וחריף והוא כמו קוץ מכאיב לקרום ולמוח וכל עוד שמתגדל הקרום נמתח עמו עד גבול שלא יוכל להמתח יותר ומוכרח לנקב ובפרט בעוקצו החד ומה שהרבה פעמים אין נמצא שלם אחר קליפתו מן העצם אדרבה היא הנותנת שיש בו כח לנקוב כי מה נשתנה המקום הלז משאר מקומות הקרום שנקלף יפה אם לא מפני דוחק העצם בקרום

הלז עד שנעשה דק מן הדק עד שלא יוכל להקליף וא"כ דילמא כולי אינקוב ומנין לתלות ביד הקולף היכא דאיכא ריעותא ובאמת אף הנמצאים שלימים בעורן אחר הקליפה בעינינו ראינו והנה העור דק מאד נגד העצם הלזה משונה מאד משאר מקומות העור ובקצת ראיתי שפה עבה מסביב ובאמצע דק מאד ומובן שהוא מדוחק העצם ודיינו אם נסמוך להקל עתה בנמצאים שלימים אחר קליפתן מן העצם בלי נקב ונסמוך להקל על בדיקתינו בנקב משהו כיון שהוא מקום ידוע וגם זאת אחרי ראות המוח עצמו נגד העצם הלז והוא שלם בלי שום דוחק ושקיעה נגדה וריעותא כלל אף שעור תחתון של מוח אין לו בדיקה כלל אולי יש לסמוך בזה כיון שקרום העליון נמצא שלם אחר קליפתו ואף בזה יש לפקפק קצת כי בידוע שעור תחתון של מוח לא יוכל לסבול שום דוחק מפני רכותו ודקותו ואולי אף שהעליון נמתח על גבי העצם מפני עוביו התחתון מפקע פקע אגב רוככיה כמבואר בגמרא כו' אבל להתיר בלי קליפת העליון זה מן הנמנע ובדיקה זו של מראות עין לא נראה ולא נשמע בגמרא במקום הצריך בדיקה כו'. גם מה שמקילין בהשלכת הראש והמוח אין דעתם מסכמת לפי שזה עכ"פ מיעוט במצוי הוא וידוע הסכמת כל האחרונים שמיעוט המצוי חוששין לבדוק אחריו כמ"ש גבי הלעטת אווזות וגבי מים בראש בזמן ובמקום שמצוי הדבר ואבוה דכולהן בדיקות הריאה שהסכימו כל הפוסקים שטעם בדיקתה מהיות מיעוט המצוי כו' ואם יאמר סרכות הריאה מצוי יותר איה שוקל איה סופר וגם בידוע שבזמנינו מרוב חומרות האחרונים בסרכות המטריפות נעשה הענין מצוי מאד עד שאולי לא יכנס גם בגדר רוב הכשרות כאשר העירו בזה הראשונים והאחרונים לענין שחיטה ביו"ט בזמן הזה וזה ידוע ליוצא ובא בשערי הפוסקים כו' ובפרט שגם ענין זה מצוי מאד וקרוב כמו סרכות הריאה אלו הם טענות המחמירין בדבר ע"כ דברי החכם השואל והאריך:

תשובה דין זה יפרד לשלשה ראשים. האחד אם יש להצריך בדיקה לכתחלה לפתוח הגולגולת ולבדוק אחר זה השני אם נמצא עוקצין כאלה בעצם הגולגלת אם די כשנבדק קרום המוח ולמראה עינינו נשפוט שהוא שלם ולא נגע בו העוקצין האלה לנוקבו או י"ל שאין אנו בקיאין בבדיקה. השלישי את"ל שמועיל בדיקה בזה איך יש להורות אם נאבד או נקרע הקרום במשמוש היד קודם שנבדק. והנה בדין הראשון לכאורה נראה דדמי לריאה שהצריכו חז"ל בדיקה ואע"ג דרוב בהמות כשרות מ"מ חוששין לסרכות שבריאה שהוא מיעוט המצוי והחכם המחמיר הביא עוד מהא דאמרי' תמרי דכדא כו' וכתבו הפוסקים דנקט תמרי לפי שהרחש מצוי בהם וצריכין בדיקה לפי שהוא מיעוט המצוי וכתב שהוא ראי' נכונה יותר לבדיקת הריאה מכל הראיות שהביאו לזה ותלי תניא

בדלא תניא דאדרבה גבי תמרי כתבו שחששו לו לפי שהוא מיעוט מצוי כמו שחששו לסרכות הריאה עיין ברשב"א ור"ן שם שהקשו על פירש"י שפירש דמיירי בהתלעה ודאית אבל מ"מ אין הכרח להמציא בשביל זה דין חדש לחוש למיעוט המצוי כגון ריאה שאין לדמות מצוי למצוי דאף אם נפרש בתמרי דכדא כפירוש הרשב"א והר"ן מ"מ אין הכרח למיעוט המצוי דריאה דאימא גבי התלעה דתמרי שכיח טובא עד שהוא כמו ספק השקול משא"כ בריאה מאן לימא לן שמצוי ושכיח טובא ואף דחזינן סרכות טובי דשכיחי בבהמה מ"מ הרבה מהם ריר בעלמא הם. ומהאי טעמא באמת הקשה הרשב"א בשם רבו הרב ז"ל על טעם זה דאם לסרכא מחמת נקב חששו לפי שהוא מיעוט מצוי א"כ יהא צריך נפוח מחשש נקב:

ואמנם באמת נראה דהפוסקים דיהבי טעמא גבי ריאה משום מיעוט המצוי ס"ל כמ"ש אא"ז בת"ש סי' ל"ו ס"ק כ"ב דנקבים דשכיחי היינו עם סרכות דנפקי מינייהו והאי כיון דלית לה סרכא איתרע לה מיעוטא דשכיחי להחמיר דלא שכיח שיהיה נקב בלא סרכא כו' ע"ש ובסי' ל"ג ס"ק ועכ"פ דבר ברור הוא שאין לדמות מיעוט המצוי זה לזה רק היכא דאיתמר איתמר. ולולי שכך נהגו בכל תפוצות ישראל לבדוק הריאה והביאו ראיות לזה מהירושלמי ומדרשים לא הי' בידינו להחמיר בריאה טפי מבשאר טרפות מחמת מיעוט המצוי ולדעת רבו של הרשב"א י"ל באמת גבי ריאה לאו מטעם מיעוט המצוי אתינן עלה והעלה טעמים אחרים וכתב הרשב"א שהם טעמים נכונים וגבי התלעה מחמת דקדוק הלשון הוכיחו דמיעוט המצוי כה"ג דתמרי חוששין כמו שמצינו שחששו לסרכות הריאה:

ואמנם באמת גוף הענין שמיעוט המצוי חוששין לו הוא פשוט ומבואר בכמה דוכתי (וכ"כ התוס' והרא"ש בכמה דוכתי לענין ספק נפלים דהוה מיעוט המצוי להכי חייש לי' רשב"ג ועיין בספרי בק"ה בשו"ת סי' ב' וסי' ג' באורך בענין זה) וכ"כ הרמב"ן במלחמות פ"ק דחולין לענין רוב מצוין אצל שחיטה דצריך בדיקה וז"ל וכן מצינו בכל מקום שחוששין לכתחלה ברוב שמיעוטו מצוי ואפי' במקום שאין חזקה נגדו כגון בדיקת טרפה בסרכא כו' וגבי יוחסין מצינו דבעינן תרי רובי משום דמיעוט פסולי כהונה שכיח כו' ע"ש וכ"כ הר"ן בז"ט דהאי מיעוטא דמתרסקי בשעת לידה הוי מיעוטא דשכיח כיון דאיכא למיקם עלה דמילתי' בשהיית מעל"ע לא סמכי' ארובא כדכתיבנא לעיל דמה"ט צריך לבדוק בסרכת הריאה דמיעוטא דשכיח' נינהו ומש"ה קמ"ל דמיעוטא דלא שכיח הוא כו' ע"ש וכ"כ בתשובת דבר שמואל סי' ר"ס דבדיקת שאר טריפות הבהמה

היכא דשכיח' הזיקא וריעותא דווקא הכל לפי המקומות והדינים קל על הבעלים חובה לבודקם כו':

והבאתי הדברים בספרי ראש אפרים ס"ק ובפנים בפ"ת שם נשמט בדפוס שם סעיף ק"ד במ"ש אם לפי ראות המורה וכצ"ל אם לפי ראות עיני המורה מצוי הרבה במקום זה איזה מין טריפות יש לו להורות לבדוק אחר זה והכל לפי הזמן כו' וכאשר הוגה בלוח הטעות אשר בתחלת חלק שני ע"ש) אך נלענ"ד שדברי הרמ"א בסי' ל"ג גבי הלעטת האווזות מורים שאין הבדיקה בכה"ג חיובות רק מצד חומרא שהרי כתב וכן נהגו בעירינו להקל באווזות שמלעיטין שיש תקנה בעיר לבדוק אחר נקובת הוושט דשכיח יותר מסרכות הריאה ונהגו להקל בישב כו' ויותר הי' טוב שלא לבדוק כלל ולסמוך ארובא מלבדוק ולהקל במקום דאיכא ריעותא עכ"ל הרי מבואר דאף בכה"ג דשכיח טפי מסרכו' הריאה הנצרך לבא מצד תקנה שבעיר לבדוק ואילולי התקנה מצד שורת הדין לא היו מחויבים לבדוק אף שהוא מצוי יותר מסרכות רק שאנשי העיר רצו להחמיר על עצמם ועשו תקנה כסייג וגדר שמקבלים לפעמים בני העיר עליהם אף שאין בו חיוב מן הדין וכן משמע בד"מ שכתב ודע דבעירינו התקינו לבדוק כו' ותקנה טובה היא כי הטריפות שכיחא כו' מבואר שתלה זה בתקנה טובה ולאו דינא קאמר וכן מבואר ג"כ ממ"ש בהג"ה ויותר הי' טוב שלא לבדוק כלל ולסמוך ארובא כו' משמע דאי הוי בעי למעבד הכי הוו עבדו ואמנם לכאורה באמת צריך טעם למה יש בזה כדי להקל יותר מסרכות הריאה ודוחק לומר דבסרכות איכא נמי טעמא שכתב הרשב"א בשם רבו ז"ל דמשמע דהאחרונים אחזו טעם בדיק' הסרכות משום מועט המצוי וגם הא אשכחן בכמה דוכתי ליחוש למיעוט המצוי וכדכתיבנא לכן נלענ"ד בדעת הרמ"א דס"ל דכל היכא שחששו למיעוט המצוי היינו שהמיעוט מצוי שיהי' טריפה ודאי כגון בסרכות אמרינן דסרכא שלא כסדרן שאנו מטריפי' אותה בבירור אם ימצא כך לכך צריך לבדוק אחריה וכן בפרי שהרחש מצוי שאם לא יבדוק ויאכל כך חוששין למיעוט שמצוי הרחש בזה ובודאי איסורא קאכיל וכן בההיא דריסוק אברי' משא"כ לענין הלעטת אווזות אע"ג דשכיח שיהי' לקותא בוושט מ"מ אינו מצוי שיהי' טרפה דווקא שלפעמים אין רק נקב או לקותא בפנימי והחיצון שלם וא"כ אף דהריעותא מצוי מ"מ הטרפות עצמו אינו מצוי ואם הי' הריעותא ברורה פשיטא שהי' צריך בדיקה אבל כיון שהריעותא אינה ברורה רק מיעוט המצוי שיהי' ריעותא בוושט ואף אותם שנמצא ריעותא בוושט שלהם אין המציאות על צד הטרפות יותר מכשרות מדינא א"צ בדיקה כלל רק מצד התקנה לקדש עצמם במותר להם ולכן שפיר כתב שמוטב הי' שלא לבדוק כלל וכו' ואע"פ שהט"ז שם כ' שלפעמים נמצא שהם

נקובים כו' וזהו מצוי כו' ע"ש. כבר עמד אא"ז על דבריו שהרי כתב אח"כ ללמד זכות כו' ופירש דבריו דאע"ג דמצוי ששניהם נלקים היינו גם החיצון במקצתו ולא מפולש כו' ולכן למד זכות עליהם שמתירין בלא בדיקה והש"ך שם כתב דהרמ"א ס"ל דזה וזה לא יכשר כו' ודעתו כיון דשכיח יותר מסרכו' הריאה א"כ אין לסמוך ארובא וצריך בדיקה כמו בריאה כו' כדבריו כן הוא שהוטב בעינו ז"ל התקנה אבל לא מצד הדין מטעמא דכתיבנא וגם אפשר דהש"ך סבר דשכיח טרפות ממש שיהי' נקוב או לקוי שני הקרומים או כיון דשכיח יותר מסרכות הריאה עדיף טפי מסרכות דלא שכיחי כולי האי כריעותא דוושט דשכיח טובא וכאילו חזינן ריעותא לפנינו דודאי צריך בדיקה וזה נראה יותר בכוונת הש"ך כמבואר למעיין אבל היכא שאינו רק מיעוט המצוי שימצא ריעותא ומ"מ אין הריעותא מטרפת בודאי או מצוי ביותר שימצא טרפה והטרפות והכשרות שוים כמקרה זה כן מקרה זה שוב חזרנו לסמוך בזה על הרוב כמו בכל חשש טריפות בעלמא ולא חיישינן למיעוט מצוי הריעותא כלל ואין להביא ראיה ממ"ש הב"ח והט"ז סי' ל"א דאם יש ריעותא שהבהמה בחיי' היתה מנענעת בראשה יש לאסור עד שיתברר ההיתר בפתיחת ראשה ומשמע מזה דאף דרק הריעותא שכיח צריך בדיקה וא"ל דהתם ג"כ שכיח טפי שיהי' מים בלא היקף מוח וכן נראה מהט"ז סי' מ"ח ומדברי אא"ז מהר"מ לובלין בתשובה דז"א דהא אא"ז בתשובה סי' כ"ט כתב דכמה פעמים בא לידינו שאלה דמים במוח ולא ראינו כו' שיהי' מגולה כו' והוא בספק שקול כו' ע"ש וא"כ לפי מ"ש אף אם הניעה ראשה א"צ בדיקה כיון דאין הטריפות מצוי יותר מכשרות והמנהג להצריך בדיקה בזה:

אך לענ"ד אף שבודאי עדותו של אא"ז בזה נאמנה מאד דהו ספק השקול מ"מ הנעת ראש מורה על המים שבראש וסי' גמור הוא ורובא הכי איתנייהו דכשהוא מנענע בראשה יש מים במוח והוי כמו דחזינן ריעותא דמים במוח לפנינו וצריך בדיקה אם מגולה לקרום או לא:

ואמנם צריך ליישב לפי מה שהבאתי מדברי הרמב"ן בטעמ' דצריך בדיקה גבי רוב מצוין א"ש משום מיעוט המצוי והרי גם שם אף אם אינו מומחה מ"מ י"ל דשחט שפיר ולא אירע לו טרפות כמ"ש הפוסקים מתשו' הרשב"א סי' רי"ח וכ"כ אא"ז בתשובו' סי' א' ס"ק כ"ג דספק לא אירע נחשב לספק לחשבו לס"ס אך אא"ז שם מחלק בין אם עכ"ה יודע אופני שחיטה ובדיקת הסכין וכל האזהרות לכתחלה ע"ש אך בלא"ה א"ש דברי הרמב"ן דהתם אם נימא דאינו מומחה א"כ ה"ל כודאי איסור דהא הספק בשחיטה ובהמה בחי' בחזקת איסור עומדת ולכך צריך לבדוק לכתחלה אם הוא מומחה ולא סמכינן ארובא

משא"כ לענין טרפות כיון דאית לן למימר נשחטה הותרה רק היכא דחזינן ריעותא וכיון דליכא ריעותא קמן א"צ לבדוק אם יש ריעותא דאף אם נמצא ריעות' ליכ' חזקה לאיסורא ומכ"ש לדעת הפוסקים דאף באיכ' ריעותא אמרינן בספק דנשחט' הותרה רק היכא דשכיח לאיסור' וא"כ פשיטא שי"ל דבכה"ג א"צ לבדוק אחר הריעותא כלל:

וכאשר כתבתי כן נראה מדברי הרמב"ן שם שכתב שזה הרוב אינו כודאי דהא איכא חזקה בהמה בחיי' כו' אע"פ שסמכו על הרוב במקום דלא אפשר משום דבהמה לא אתרעי היכא דאפשר כו' וכן מצינו בכל מקום שחוששין לכתחלה ברוב שמיעוטו מצוי כו' ע"ש הרי' שהתחיל בטעמא דבהמה בחיי' בחזקת איסור וסוף דבריו משום שמיעוטו מצוי נראה מזה דתרווייהו צריכי להדדי דבהך טעמ' דמיעוטו מצוי לחוד לא סגי להצריך בדיקה רק בצירוף חזקת איסור (והר"ן פ"ק דחולין שכתב רק דמיעוט שאין מצויין הוא מיעוט המצוי כסרכות נראה שדבריו גם הם ע"ד דברי הרמב"ן כידוע דבתרי' גרירי וקצר בדבר ואפשר דסובר דגם גדול שאינו מומחה אינו ספק השקול רק מצוי הוא שיקלקל ומ"ש הר"ן בהא דלא לשפי אינש כו' יבואר לקמן ועיין בתהה"א שלא הביא בשם הרמב"ן רק טעמא משום דהא איכא חזקה לאיסורא דבהמה בחיי' כו' ודי אם נסמוך בכך היכא דליתא קמן ובמשמרת הבית כתב ליישב מה שהקשה עליו הרא"ה דא"כ איכא איסורא משום סמוך מיעוטא לחזקה דאין כאן אלא מיעוטא דמיעוטא דרוב מצויין כו' ואף מאותו מיעוט יש שלא קלקלו כו' ע"ש וא"כ נראה להדיא דהא דאעפ"כ צריך בדיקה באיתא קמן היינו משום דאיכא חזקה לאיסור' וכדכתיבנ' והוא ברור לענ"ד (ואמנם בספרי שפת אמת סי' ל"ט ס"ק א' כתבתי שהרמב"ן והרשב"א מודים גבי רוב מא"ש דאינו מועט המצוי כמ"ש התוס' אך יותר מסתבר כדכתיבנא הכא וכן משמע מהר"ן שהבאתי) היוצא ממ"ש דמה שחששו בכל מקום למיעוט המצוי לבדוק לכתחלה אינו אלא במקום שהמציאות הוא ודאי טרפות משא"כ אם המציאות אינו רק גילוי מילתא שיש כאן ריעותא אבל מ"מ אינו טרפה ודאית רק הריעותא מחייבת לבדוק אחר טרפות הדרינן למלתא קמייתא שלא לחוש למיעוט וסמכינן ארובא דאזלינן בתרי' בכל דוכתי' אפילו היכא דאיכא לברורי כיון שהמיעוט המצוי אינו מתנגד ממש לרוב כשרות וממנו נקח לנ"ד כיון דרוב עכ"פ אין בהם ריעותא זו רק מיעוט המצוי שימצא הריעותא ומ"מ אכתי לא חזינן כהאי סימנא לאטרופי דאף אי משתכח ריעותא כזו מ"מ אינו מצוי שיהיה נקב בקרום שיהיה טרפה ואדרבה בלשון השאלה משמע דלאחר הבדיקה באותן שנמצא בהם גם הם לא היו בחלקו של טורף ונמצא המוח שלם א"כ פשיטא דאין כאן מיעוט מצוי להטריף לדחות הרוב מפניו אף את"ל דאי משתכח ריעותא כה"ג אין אנו

בקיאין בבדיקת הקרום מ"מ בשביל זה אין לחשוב שמצוי לטרפו בשביל חסרון ידיעתינו וכיון דלא דמי לבדיקת הריאה ושאר מיעוט המצוי נראה דשפיר דמי לסמוך בזה ארובא להקל ובפרט כיון שאם באנו להחמיר לבדוק בגלגלת נצטרך להקל לסמוך על בדיקתינו ולפעמים לסמוך על פוסקים המצריכים שינקבו שניהם משום שעל הרוב יש הפ"מ ושעת הדחק ובכה"ג עדיף טפי לסמוך ארובא שלא לבדוק כלל וכמ"ש אא"ז רמ"א לענין הלעטת האווזות אע"ג דשכיח טפי מסרכת הריאה ומכ"ש כאן דעדיף למעבד הכי:

עוד נלענ"ד לפי מ"ש הש"ך בכללי ס"ס דעת רוב הפוסקים דבס"ס אע"ג דאיכא לברורי א"צ לברר וכן פסק הרמ"א שם בסימן ח"י וסי' נ"ג בנשבר הגף אף דאפשר לברר על ידי בדיקת הריאה אין לחוש והש"ך שם כתב טעמא דבהפ"מ יש להקל אף בנשמט כיון דס"ס כי האי חשיב ס"ס דאפילו בדיקה א"צ וא"כ חסרון ידיעה אינו מזיק ע"ש וא"כ בנ"ד יש כאן ס"ס גמור חדא שמא בהמה זו מהרוב שאין בהגולגלת שלהם עוקצין כאלה ואת"ל שהוא מן מועט המצוי ויש שם עוקצין שמא לא ניקבו קרום של מוח וכיון דאיכא ס"ס א"צ בדיקה כלל ואין לחלק דשאני התם שא"צ לבדוק אחר גוף הטרפות דהיינו נקובת הריאה אבל מ"מ כיון שמיעוט המצוי שיהי' ריעותא צריך לבדוק אחר הריעותא ז"א דהדברים ק"ו דהא התם ריעותא ברורה לפנינו ומדינא צריך בדיקה ומחמת ס"ס מקילינין שלא להצריך בדיקה וח"ו בזה שיש ספק אם יש כאן ריעותא וגם אין ספק גמור דהא מדאורייתא אית לן למיזל בתר רובא רק מדרבנן חששו למיעוט המצוי ומשוו לי' כספיקא להצריך בדיקה וכיון דאיכא ס"ס לא אחמור רבנן דהא ודאי אפילו בדיקת הריאה שהיא מיעוט המצוי בודאי א"צ בדיקה מדאורייתא כמ"ש כל הפוסקים והכי מוכח מהך דפרה אדומה ועולה ושעיר המשתלח דלית בהו בדיקה כלל אפילו בריאה (וכמ"ש בחידושי הרשב"א חולין דף ט' שכתב שמהראי' מפרה ועולה ושעיר שמעינן דאעפ"י שלא נבדקה הריאה מעמידין אותה בחזקת כשרה כו' ע"ש) ועיין בריב"ש סי' קס"ג לענין בדיקת הריאה בקדשים ומעולה ושעיר איכא לדחויי כיון דבני שנה הם והיינו תוך שנתו וא"כ י"ל בגדיים וטלאים תוך שנתם ועגלים הרכים לא שכיח סרכא וא"כ אין כאן מיעוט המצוי אבל פרה שהיא בת שתי שנים ושריפתה כשהיא שלימה מבואר דמדאורייתא לא צריך בדיקה וא"ל דשאני התם דלא אפשר דז"א דאע"ג דהש"ס דחי לפלוגי בין אפשר ללא אפשר מ"מ באמת קי"ל דאין לחלק בכך ובכלל אחר רבים להטות בין איתא קמן ובין ליתא קמן ולא מפלגינין בדאורייתא בין אפשר ללא אפשר וממילא דגם לענין מיעוט המצוי אין לחלק בכך ולומר דקדשים שאני כיון דלא אפשר. וגדולה מזו מצאתי בחידושי הרשב"א שם שכתב דאף לר"מ דחייש למיעוטא לא פליג

כ"א בקטן וקטנה אבל בבדיקת טרפות לא ואע"ג דבחולין אפשר למבדק כיון דגבי פסח וקדשים לא אפשר וסמכינן ארובא אף בחולין כן דלחצאין לא שרא רחמנא ע"ש ולכאורה בש"ס משמע דלר"מ שפיר מחלקינן בין אפשר ללא אפשר (והתוספות שם כתבו דגם ר"מ לא חייש למיעוטא רק מדרבנן דאל"כ תקשי לי' מבשר תאוה אלא בדרבנן מחלק בין אפשר ללא אפשר וס"ד לומר הכי אף לרבנן אך מדברי הרשב"א משמע דלר"מ בעלמא הוי מדאורייתא) ונראה בדעת הרשב"א דס"ל בכוונת הש"ס דלענין טרפות דהוצרכה התורה להקל לענין קרבנות דלא אפשר ואזלינן בתר רובא גם בחולין הקילה משא"כ בדוכתי טובא שלא הקילה בה בלא אפשר א"כ אין לילך אחר הרוב כלל אבל אין כוונת הש"ס לחלק בדאורייתא בין אפשר ללא אפשר ודבריו צ"ע ומדברי עצמו שם אח"כ ומיהו בשאר טרפות כו' אלמא לרבנן אפילו היכא דאפשר אין בודקין וכן בדף י"ב כתב משמע מיהא דלרבנן דפליגי עלי' דר"מ כו' ע"ש מבואר דלא ברירא לי' הך מלתא אליבא דר"מ ועכ"פ לענין בדיקת מיעוט המצוי דעת הרשב"א וכל הפוסקים שאינו רק חומרא בעלמא מדרבנן ואם נאבד בלא בדיקה כשר ואפילו אבדו במזיד היה מותר או לאו משום קנסא דמה הועילו חכמים בתקנתן וא"כ פשיטא היכא דאיכא למימר דמעיקרא הכי אתקון דוקא היכא דליכא כ"א חד ספיקא משא"כ בשני ספיקות שפיר סמכינן ארובא ואס"ס ושרי בלא בדיקה ונראה דאף לפי מ"ש הש"ך מדברי הרשב"א גבי סרכא תלוי' דמשמע דצריך לברר אף בס"ס מ"מ היינו דוקא היכא שבלא הס"ס הוא איסור דאורייתא והספקות הם שקולים משא"כ בזה דאף בלא ס"ס אין כאן רק חיוב בדיקה מדרבנן שפיר מהני בזה הס"ס שא"צ לברר כלל ואמנם כבר כתבו האחרונים דהרשב"א בתה"א חזר בו ודעתו ג"כ דבכל ס"ס א"צ לברר וכלם הסכימו שא"צ לברר ועיין בשער המלך סוף ה' מקואות שאחר שהאריך בפרט הזה סיים שכן ראוי להורות שא"צ לברר וא"כ פשיטא דבנ"ד הדין דין אמת כמ"ש ולכאורה ממ"ש הר"ן בפרק א"ט בהא דהני תמרי דכדא לפי שהתלעה מצוי בהם חששו למיעוט המצוי כמו סרכות הריאה וכדאמרינן לא לישפי אינש כו' והא התם שאינו ידוע שיהיה יבחושין בשכר ואפילו היו שם יבחושין אינו נודע אם פרשו ואפ"ה כיון שהוא דבר המצוי חששו הכא נמי לא שנא כו' ע"ש ומשמע מזה דאפילו בשני ספיקות אמרינן הכי אבל באמת ז"א דהתם י"ל דשני הספיקות מצויין שההתלעה היא מצוי וגם מצוי הוא דכי שפי להו בצבתא יפרשו על גבי קשין ויפלו לתוכו משא"כ היכא שהספק השני' הוא ספק השקול ואמנם אפילו תימא דהך ספק שמא לא פירשו הוא ספק השקול מ"מ אין הנידון דומה דהתם אמרינן כיון דאתי למבדקי' ולסנן את השכר מחמת תולעים המצוין בו אין לו לעשות בענין שעדיין לא יצא מידי

ספק איסור והר"ן לא מייתי התם אלא לראי' שההתלעה מצוי בהם והוא פשוט. ואין לומר דכה"ג לא חשיב ס"ס דשם ספק חד הוא שמא ניקב קרום של מוח או לא ז"א דהא אשכחן בכמה דוכתי' ס"ס כה"ג כגון ספק על וספק מחט בחלל הגוף וכיוצא בו בדוכתי' טובא וכבר עמד הפלתי בזה אבל העיקר בזה דשם שפיר כתבו התוס' דשם אונס חד הוא שאין כאן רק שני צדדי ספק או שהיה זנות ברצון או באונס ואף שיש שם אונס בפתוי קטנה מ"מ סוף סוף צד ההיתר מחמת שם אונס הוא וכמו שאין עושין ס"ס שמא בשדה מצאה ואנסה או שמא אונס שינה או נתעלפ' וכיוצא בו כיון דסוף סוף צד ההיתר מחמת שביאה זו היתה באונס וכשבאנו לאסור ג"כ אין אנו צריכין לצרף שני דברים לאיסור רק שאנו אומרים שהיה ברצון ויש בזה די לאסור כיון שע"כ היה תחתיו (והמעשה שנעשה ע"כ אין בה ספק שהרי ודאי נבעלה כיון שנאמן שפ"פ מצא) משא"כ אם כשאתה בא לאסור צריך לצרף שני דברים לומר שהיה שם דבר האוסר ועושה מעשה בנאסר ואסרו אין זה שם חד כיון דא"א לאסור אם לא בצירוף שני ענינים ואף שאם היינו מתחילין בספק שמא ניקב לא היה אפשר לומר אח"כ שמא לא היה כאן ריעותא ואין כאן ס"ס המתהפך מ"מ בזה לא בעינן מתהפך כמ"ש הש"ך דמתחלה צריך לדון אם יש כאן ריעותא וגם דעת רוב הפוסקים דלא בעינן מתהפך כלל וכמ"ש הפר"ח וקרוב בעיני לומר דהך דס"ס מתהפך אינו רק סימנא מלתא שאינו שם חד דעל הרוב כן הוא דכשאינו מתהפך הוא בגדר שם חד וכשהוא מתהפך שני שמות הם ואין כאן מקומו להאריך ועכ"פ הך דנ"ד פשיטא שאין לדון בו דין מתהפך ולא שם חד כיון שצריך לדון מתחלה על הריעותא ולצרף עמו עוד דבר שהיה כאן ריעותא ונעשה מעשה ע"י ריעותא זו וראיתי לשארי הגאון בספר חוות דעת שכתב ג"כ על דברי הפליתי דכל שנמצא ריעותא ולא מצינן לומר כלל הספק טריפות עד דאמרינן הריעותא ואיכא ספק בהריעותא ס"ס גמור הוא וא"צ שום תנאי לזה כו' אבל במקום דאיכא ריעותא ברורה כמו בפ"פ כו' ודבריו נכונים וקרובים ג"כ למ"ש אלא שסגנון אחד כו' ועכ"פ בנ"ד אין לספק דודאי מחשב ס"ס גמור בכה"ג ואדרבה לענ"ד עדיף טפי כשיש ספק על גוף הריעותא דודאי א"נ לברר והכי משמע לענ"ד מלשון הר"ן בריש כתובות דפירש רש"י משום שמא תברר ע"י עדים תיקנו אף בס"ס והתוספות הקשו עליו דא"כ מאי מייתי הש"ס ראיה דפ"פ נאמן וכתב הר"ן דדברי רש"י עיקר דהכי מייתי הש"ס דבשלמא אי מהימן א"כ קים לן דודאי זינתה וכיון שכן איתרעי ועלייהו דב"ד רמי למיקם עלה דמלתא אי תחתיו אי אין תחתיו ואע"ג דאי ליכא סהדי שריא לבעלה משום תרי ספיקי אפ"ה כיון דאיתרעי עלייהו רמי למיקם אקושטא דמלתא שמא יתברר הדבר ויבואו עדים אבל אם איתא

דלא מהימן כי אתי לקמן לא שקלינן וטרינן במלתא כלל כו' עכ"ל מבואר דהיכא דאיכא ריעותא ברורה יש לנו לחזור לעמוד על בירור הדברים אע"פ שיש ס"ס משא"כ אי לא מהימן משום דאמרינן שמא אינו בקי בפ"פ ואף באשת כהן או פחותה מבת ג' דאיכא ס"ס כה"ג א"צ לישב ב"ד דוקא כיון דהס"ס הוא שמא אין כאן ריעותא כלל ובזה יש ליישב קושית התוס' ועוד כמה קושית בסוגיא דפ"פ ולקצר אני צריך. (ועיין בחידושי הרשב"א בחולין ובתה"א לענין סרכא תלויה וקצרתי) והנה בבהמות שכבר עבר עליהם י"ב חודש דאיכא חזקה דהיתרא בהדי ס"ס ולא מיבעיא להפוסקים הסוברים דלא בעינן חזקה מבוררת ותירצו קושית התוס' גבי פרה אדומה בענין אחר אלא אפילו להתוס' ודעמייהו דחזקה מבוררת בעינן וחזקה דאתיא מכח רובא אין כאן כיון דמחמת מיעוט המצוי חשבינן ליה כספיקא מ"מ נראה דבכה"ג שפיר הוה חזקה דבריעותא מחיים כגון מים במוח דהוה חזקה שאינה מבוררת ורובא איתרע לה אסור משא"כ בדרוסה וישב קוץ שפיר הוה חזקה מבוררת דבשעה שנולדה ודאי לא נולדה דרוסה ולא קוץ בוושט ולכך בעינן דוקא שכיח טפי לאיסורא ע"ש וא"כ נראה בנ"ד נמי ודאי דלא נולדה כך בעוקצים אילו שבגלגולת ופשיטא שאין לנו להוציא בהמות אילו מרוב בהמות שאין להם מלידה עוקצים כאילו בגולגלתם ואף שאלו יצא בזה מכלל הרוב שאנו מוצאים עתה העוקצים פשיטא שאנו תולים אותם במצוי שבשעת לידה לית להו רק לכי גדלי בהדייהו והם צומחים והולכים וכיון שהמוח הזה בשעת לידה היינו מוחזקין בו שאין נקב חזקתו מבוררת הוא ולא דמי למים במוח שאנו חוששין שהמים היה בו מלידה ומבטן משא"כ כאן דדמי לדרוסה או קוץ בוושט דאית לן למיזל בתר חזקה ובהלכות ציצית סימן ח' הביא המג"א בשם הרא"ש דא"צ לבדוק דאוקמי אחזקתייהו והמג"א כתב דצריך לבדוק לפי מה דקי"ל בי"ד סימן א' אין סומכין על החזקה במקום שיכול לברר. ולענ"ד אין משם ראיה דאע"ג דנקט לשון חזקה היינו חזקת רוב מצויין א"ש ולכך צריך לברר משום מיעוט המצוי וחזקת איסור כמש"ל ובהכי א"ש נמי מה שהקשה הב"י סימן תל"ז בהא דחזקתו בדוק שצריך לשאלו מי"ח טריפות ואפשר דהך דחזקתו בדוק מ"מ מיעוט מצוי הוא שלא נבדק ולא היה הב"י צריך לחלק מחמת חזקה כמ"ש המג"א בפירוש דבריו שם אך לפי מ"ש דמיעוט מצוי דמצרכינן לבדוק היינו שמצוי איסור ודאי א"כ גם כאן אם לא נבדק עכ"פ אין כאן איסור ודאי ולכך שפיר הוצרך לבוא עליו מטעם דבכל השנה היה בחזקת שאינו בדוק ודמי ממש להך דרוב מצויין כו' ואפשר להעמיס כן בכוונת המג"א שם אך לשונו לא משמע כן שנראה דבהך דרוב מצויין דמצרכינן בדיקה מטעם חזקת איסור לחוד אתינן עלה וליתא כיון דבהמה לא איתרעאי ושחוטה לפניך

כמ"ש הרמב"ן והרשב"א רק שאנו מצרפינן לזה מה שהוא מיעוט המצוי וכדכתיבנא לעיל. ועיין בפר"ח שם שכתב וההיא דריש חולין דרוב מצויין ההוא רוב לא אלים כולי האי כרוב בהמות כשרות ע"ש והו"ל לאתויי הך דהרמב"ן והרשב"א דהא גם בהא לחוד לא סגי כיון שאין האיסור ברור אף אם נתפוס המיעוט וצריך לצרף חזקת איסור בהדה: ומצאתי בחידושי הריטב"א חולין שכתב בהא דרוב מצויין שהקשו דנימא סמוך מיעוטא לחזקה כו' ולי נראה שלא חשו למיעוט וחזקה אלא למיעוט שהוא בודאי אסור אבל הכא אפילו מיעוט שאינו יודע הלכות שחיטה אינו איסור בודאי דדלמא שחיט שפיר וכדפרישי' עכ"ל והוא כדברי הרשב"א בת"ה שהבאתי לעיל וא"כ פשיטא שיש לומר כן גם לענין מיעוט המצוי וכ"ש היא דהא סמוך מיעוטא לחזקה משוי ליה ספק דאורייתא ואפ"ה כיון דהמיעוט אינו ודאי איסור חשיב כמיעוטא דמיעוטא וליכא למסמך החזקה עלה ומכ"ש במיעוט המצוי שאינו רק חומרא דרבנן היכא דאפשר ומדאורייתא לא צריך לברורי כלל וכיון דהמיעוט הזה אינו שיהיה ודאי איסור אפשר דהוה מיעוטא דמיעוטא ועכ"פ יצא מכלל מיעוט המצוי והוי כרובא דשאר טריפו' דא"צ לברר כלל ומכ"ש לפי מ"ש דהוי ס"ס דלא צריך לברורי ועיין במנחת יעקב כלל נ"ט שכתב דההאי דפסחים שא"צ רק שאלה שהוא דבור בעלמא יש לנו לשאלו ועיין בסימן קכ"ג וקצרתי:

ודאתאן עלה במה דכתיבנא דדעת הרא"ש הוא דהיכא דאיכא חזקה א"צ לברר וההיא דרוב מצויין שאני (ומ"מ אפשר דאין ללמוד משם לכאן דכאן איכא ריעותא ובכה"ג אפשר דאף התוספות דס"ל דאף באיכא ריעות' מוקמינן אחזקה היינו דוקא היכא דא"א בבדיק' וכמ"ש אא"ז בת"ש סי' כ"ט ע"ש שמסכים בזה עם הר"ר אלפאנדרי ופ"מ שהביא הפר"ח אך לענ"ד קצת משמע דלהתוספות הוי כשאר חזקה שאינו צריך לברר) ונלענ"ד דממקומו הוא מוכרע שהרי הך מלתא דחזקה יליף התם מנגע דדלמא אדנפיק ואתי בציר ליה שיעורא והתוספות שם הקשו דלמא לא אזלינן בתר רובא לקולא ותירצו דמוכח דאף אזלינן בתר חזקה היכא שהנגע גדול דאי חסר מטהרינן ולא חיישינן דלמא בציר ליה בשעת הסגר ועתה עמד בעינו:

ולכאורה צ"ע דדילמ' באמת פתחיני' בי' כוותא כדאמר התם ואע"ג דדחי לי' משום דבית אפל אין פותחין כו' ולא ס"ל כיון דאיתחזק אתחזק זה א"ש לפי פשיט' דברי הש"ס להוכיח דאזלינן בתר חזקת נגע להחמיר דאם יש מקום לספק שלא יועיל ההסגר לפי שנחסר פחות מכגריס לענין זה ס"ל דאין כוותא מועיל להסגיר הנגע על ידו כיון שזולת החלון לא היינו יכולין להסגירו בחזקת טמא ומדמינן לי' לבית אבל שאין פתיחת חלון מועיל לראיית הנגע משא"כ אם נימא דלהחמיר שפיר אזלינן בתר חזק' א"כ ההסגר

להחזיקו בחזקת טומאה הוא כדין בלא החלון רק לענין להקל אם נמצא אותו חסר שלא ניחוש דלמא בשעת הסגר כבר נחסר מכמות שהי' ועמד בעינו לענין זה שפיר חזי ע"י כוותא ואין זה ענין להך דפותחין חלונות דההיא אעיקר ההסגר איתמר אבל כשעיקר ההסגר יוכל להיות אף בלא הכוותא אין זה מזיק מה שפותח הכוות' שידע להקל בו כשנתחסר והיא צ"ע גדול לכאורה וצ"ל דבשלמא אם הי' אפשר לומר דתחלת ההסגר שאמרה תורה הוא ע"י כוותא מפרשינן הכי הך דראה הכהן את הנגע היכא שצריך להיות כוותא או הך ויצא ביציאה דרך אחוריו משא"כ לפי מה דאמרינן דאי אפשר שיהי' ההסגר ע"י כוותא ואין לנו לחדש דבר מעתה לומר דסיפא דקר' לטהר בלא עמד בעינו ע"י כוותא דוקא הוא אלא א"צ כוות' כלל בין לטהרו או לטמאו רק דמטהרין משום דאזלינן בתר חזק' אף לקולא כן מוכרח לפרש דברי הש"ס בזה אליב' דהתו' ולפ"ז קשה דנהי דמוכח דלא מיירי בכוותא אף לענין טהרה מ"מ הוא גופא קשיא על התורה דלמה צוותה התור' לטהרו מחמת חזקה במלתא דאפשר לברורי ע"י כוותא אלא ע"כ דחזקה מהני אף היכא דאפשר לברורי ומזה מוכח דאף היכא דאיכא ריעותא אזלינן בתר חזק' שהרי טהרת הנגע היא ע"י שנמצא חסר בסוף וא"כ כיון דהרי חסר לפניך נימא שהי' חסר בשעת הסגר ועתה עמד בעיניו אלא ע"כ דאפי' באיכא ריעותא אזלינן בתר חזקה וא"צ לברר ע"י כוותא:

וראיתי בחידושי הר"ן לחולין שהקשה בשם הרמב"ן על מה שפרש"י בהא דת"כ דלא כראב"י מהא דאם הלך לבית והסגיר ע"י חבל ארוך שהסגירו מוסגר דהא רב אחא ודאי מודה דמוקמינן אחזקה רק דמנגע לא מוכח כו' ולכן פי' דכ"ע מודו דדרך אחוריו שמה יציאה אלא דאביי לא מסתבר לי' לפרש דויצאה הכהן היינו דרך אחוריו ודוק' דבענין אחר אין ההסגר מועיל וכיוצ' בו אמרינן בקדושין לענין יבם דלא מיקרי אחר כו' ע"ש ולפ"ז קשה ג"כ לפי תירוץ התוס' דצריך חזק' לקולא היכא דהנגע גדול כו' ולפי דברי מהר"ן אכתי קשה דמנ"ל חזקה לקולא דלמא דוקא לחומרא אמרינן חזקה ושפיר מתפרש קרא דויצאה הכהן כפשטי' בין יציאה כדרכו ובין דרך אחוריו היכא שצריך לעשות כן כדאשכחן בכהן גדול ובאם הנגע כגריס מצומצם דבהכי איירי פשטי' דקרא שפיר יכול לצאת כדרכו דמחמת החזק' לא חיישינן דלמא בציר כו' דחזקה לחומרא אמרינן והיכא דהנגע גדול באמת יצא דרך אחוריו דשפיר מיקרי יציאה אף לאביי ואין כאן דוחק לפרש הקרא כן כיון דאין צריך לפרש דביציאה דרך אחוריו דוקא מיירי וצ"ל דמ"מ שפיר מוכרח חזקה לקולא אע"ג דגם יציאה דרך אחוריו שמה יציאה מ"מ כיון דע"כ גם ביציא' כדרכו איירי לא פסקינן לקרא בסכינא חריפא לומר דמה שמטהר הכתוב

בנגע גדול ונתחסר תוך ימי הסגר היינו ע"י יציא' דרך אחוריו ורישא לטמאו ולהסגירו ביציא' כדרכו סגי דמסתמא לטהרו או לטמאו בחד גוונא מיירי והשתא לפי"ז תקשי כיון דלפי דברי הר"ן קם דינא דדרך אחוריו נמי יציאה הוי אלא שהתור' לא מיירי בהכי אלא צוותה להסגיר בכל גוונא אף ע"י יציאה כדרכו וא"כ היא גופה תיקשי דמן הדין יש לו לצאת דרך אחוריו כדי לברר ולא מיבעיא אם הנגע גדול דאין להקל כשאפשר לברר אלא אפי' במצומצם יש לעשות כן דאף לחומרא יש לברר ומכ"ש לפי מ"ש התוס' בחד תירוצא דלעולם קולא איכא לענין קרבן וקדשים אלא ע"כ דאזלינן בתר חזק' בכל גוונא אף היכא דאתיליד ריעותא ואיכא לברורי וכמ"ש ואמנם הר"ן שם בסוף דבריו כתב די"ל דאף דברובא אזלינן בתרי' אף היכא דאפשר מ"מ בחזק' דוקא היכא דאפשר ועפי"ז מפרש דברי הש"ס אליבא דרש"י דהש"ס מוכיח דדרך אחוריו ל"ש יציא' ע"ש אך הר"ן כתב בלשון ואיכא למימר נמי וכו' ולפום תירוצא קמא אליבא דרש"י מוכח דאף דאיכא לברורי סמכינן אחזקה וכדכתיבנא. ועיין בחדושי הרשב"א מ"ש ליישב בזה פי' רש"י מקושיית הרמב"ן ולענ"ד קצת מוכרח כפי' רש"י דלמאי דמפרש הרמב"ן דהוכחת הש"ס מדקאמר יכול לילך לתוך ביתו ויסגיר ואיצטרוך ריבוי ע"ז ות"ל דבלא"ה אין יכול לעשות כן דלמא בציר כו' ע"ש קשה קושיית התוס' דלמא לא אמרינן חזקה רק לחומרא וגם ראב"י מודה בהא רק דס"ל דחזקה לקולא לא מוכח מהא וא"כ הברייתא א"ש אף לראב"י די"ל דשפיר בעינן רבוי שלא ילך לתוך ביתו ויסגיר היכא שהנגע מצומצם דאז שפיר סמכינן אחזקה ולפי פרש"י דהש"ס מוכיח מהא דמרבה דהסגירו מוסגר מוכח שפיר דמשמע דמהני בכל גוונא ואף היכא שהנגע גדול ולקול' ועוד יש חילוק בזה וקצרתי ומ"מ הראנו פנים לדברי האומר דלדעת התוס' אף במקום דאיכא ריעותא א"צ בדיקה ואמנם דעת רבינו יונה ודעימי' לאסור בספק שקול היכא דאיכא ריעותא ועיין בת"ש מה דמייתי עלה מדברי הרשב"א דאע"ג דאינה מבוררת להוציא מהרוב ריעותא הוה לגרום ספק ובאמת לענ"ד צ"ע על התוס' דמקשין מספק דרוסה מהא דר"ה דאמר נשחטה הותרה אע"ג דאתיליד ריעות' שלענ"ד אין לדמות הריעותות להדדי דהתם הריעותא במה שנמצ' עכשיו נקוב לפנינו וכן בנגע כשנמצא חסר לפניך שאין הריעות' גרם להסתפ' שינוי בחזקה רק מצד שאנו רואין עכשיו שהחזקה שהחזקנו בה נשתנה וחוששין לה שמא היתה כן מעיקרא והחזקנו אותה מתחלה בטעות ובזה קאמר ר"ה דנשחטה הותרה ואזלינן בתר חזקת היתר ואין משגיחין במה שהורעה החזקה לפנינו ואמרינן השתא הוא דאיתרעי וזה מוכח מנגע כמ"ש התוס' שם משא"כ בריעותא דעל הדורס או ישב קוץ בוושט וכיוצא בו שהריעותא גורם לנו להכניס אותנו לבית הספק שנתקלקלה החזקה

מחמת מקרה וסיבה שאירע בה בכה"ג שפיר מרעינן לחזקה וחיישינן שמא הואיל מקר' זה וסיבה זו לקלקל החזקה ולכך שפיר חוששין לדרוסה וישב בה קוץ ואפשר להעמיס זה בלשון התוס' מ"ש דרוסה שכיח טפי לאיסורא שאין ר"ל ששכיח יותר שידרוס משלא ידרוס רק ר"ל כלפי הריעותא דבא זאב דעלה אמר ר"ה נשחטה הותר' אע"פ שעתה הם נקובים לפנינו ע"ז אמרו דהתם בשביל שעכשיו נקוב לפנינו אין זה גורם לנו ספק כ"כ למפרע לומר שמעיקרא כן היה אלא קרוב הדבר שכמו דאיתחזק אתחזק והשתא איתרע משא"כ בדרוסה וקוץ שכיח טפי לחוש לקלקל החזקה עי"ז והוה כמו חזקה עשויה להשתנות ומה לי שעשויה להשתנות מצד עצמה או מפאת איזה סיבה הגורמת לזה כיון שהריעותא למראה עינינו ומחמתה קרוב שנשתנה החזקה ולכן אנו נכנסין לגדר ספק משא"כ היכא שאין רגילות שתשתנה מצד עצמה וגם לא נתחדש מקרה וריעותא שי"ל שתשתנה עי"ז רק בשביל שאנו מוציאין שינוי לפנינו אין סברא להחזיק למפרע ובהא קאמר ר"ה נשחטה הותרה וקרוב לשמוע שהט"ז בסי' ס"ח ס"ל לפרש כן דברי התוס' ונסתלק מעליו השגת הנה"כ ואא"ז בת"ש ועדיין צריך עיון בזה:

ואמנם בענין שאנו עסוקין בו שאין הריעותא מבוררת לפנינו ויש כאן ס"ס וגם החזק' מסייע להיתרא נרא' דלית מאן דפליג שיש לסמוך להתיר בלא בדיקה ומצאתי בשו"ת נודע ביהודה חלק יו"ד בהל' נדה סי' נ"ז האריך מאוד ג"כ בענין ס"ס שיכולין לברר ובסוף דבריו כתב וז"ל ומעתה יצא לנו הכרעה שבמקום שיש חזקת היתר ממש ואף דליכא חזקת היתר ממש מ"מ גם חזקת איסור ליכא כלל גם להרשב"א מתירין ס"ס וא"צ לעמוד על הבירור כו' ע"ש ואין פנאי כעת לפלפל בדבריו עכ"פ יצא לנו בנ"ד מחמת שלשה עמודי אשר בית ישראל נשען עליהם רובא וחזקה וס"ס יש למקילין על מה שיסמוכו ואין זה כמעלים עין מן האיסור כיון שאף אחר הבדיקה ומציאת הריעותא אין כאן איסור ברור אלא שאם היינו יודעין שיש כאן עסק טרפות ממש היה צריך לבדוק אחריה אם הוא מיעוט המצוי אבל כיון שאין העסק של טרפות ממש ברור רק לחוש לריעותא המצרכת בדיקה שפיר סמכינן ארובא לפי שאין מיעוט הטרפות מצוי בודאי וגם אחזקה וגם אס"ס וא"צ בדיקה אם יש כאן ריעותא כלל:

ועתה נבוא אל הדין השני אם פתחו הגלגולת ונמצאו עוקצין כאלה אם די כשנבדק קרום המוח למראית העין כמבואר בלשון השאלה באורך מתחלה אען ואומר ראה זה חדש לחוש בדבר הנמצא בבהמה דרך גדילתו שינקוב בסמוך לו וגדל עמו בתולדה והרי במיצר החזה שהריאה סמוכה לצלעות ממש עד שאמרו שהדופן סותמו והצלעות גדילים והולכים יום יום ואין פגיעתן רעה לנקוב בקרומי הריאה ואף אם העצמות הם

בולטין לפעמים בצלעות מחמת כחישותא ויש בריאה כמה גבשושית מגבה ולא חששו להם שהם מתחככים בעצמות מפני שהוא דרך גדילתן וכל דבר שהוא דרך גדילו וטבעו גבול וחק שם לטבע שלא יגע אחד בחבירו כמלא נימא ואין לדמות זה לנשבר הצלע ויש עוקץ שכתב הב"ח בסי' נ"ד דשם העוקץ אינו מתולדה רק מחמת שבירת הצלע ובזה יש לחוש מחמת נענוע בהילוך הבהמה וטלטולה העוקץ יוצא לתחומו ונוקב בפנעו בריאה וכן בנשבר הגף בעוף אבל בדבר שטבע גידולו שלחו הנה הוא שומר את תחומו ולא יעבור לנקוב בסמוך לו בתולדתו אף אם משונה קרן זו שינוי במקומו עומד כי אין מטבע הבע"ח לפגוע זה בזה דרך גדילתו ולעשותו טריפה ואם נפשך לומר שלפי שיש בו עוקץ הוא נוקב ויורד בקרום המתוח עליו א"כ אף אנו נאמר שאף אם אינו חד רק עגול מחמת שהעצם מוסיף והולך בכל יום דוחק בקרום ונוקבו אך באמת ז"א שיש לומר שבאמת העצם גדל והקרום שעליו גדל והולך עמו כדרך כל גידול הבריות שאף שבקטנותם צפד עורם על עצמם מדה כמדתם והעצמות גדלים והולכים עם אשר קרם עליהם עור ובשר מלמעלה ולכן אף בעצם שעוקץ שלו הוא חד ודק ומתפשט חוץ לגבולו בתולדה אינו נוקב את מכסה העור אשר עליו מלמעלה רק נמתח ועולה עליו עפ"י מדותיו צא ולמד מבעלי חטוטרות המצוי בכל מין בעלי חיים שלפעמים יוצא חטוטרות ארוך דק וחד כמו עוקץ ומימינו לא ראינו שהעצם דרך גידולו הוא נוקב העור שעליו רק מחפה אותו מכל צד ואין לחלק בין עור שהוא קשה לקרום אם נאמר שדרך גידולו הוא נוקב בכח פשיטא דאף בעור הקשה הוא בוקע ועולה וגם דהא אמרינן בחולין אלו שעורותיהן כבשרתן חטרת של גמל הרכה ופירש"י שעורו רך וכן נמצא לפעמים בעופות שעורן רך מאד וכן עינינו הרואות לפעמים פורח אבעבועות באדם ובבהמה והקרום שעליהם הוא נמתח והולך ומגביה למעלה אף שלפעמים יבש הוא כעץ וכדאשכחן נמי בטינרי שהוא קשה כאבן וגבוה הרבה מבשר הריאה וכלום חילקנו בין אם הוא חד למעלה או לא ומכשרינן ולא חיישינן לנקיבת קרום הריאה וכן זה מקרוב כתב אלי שוחט מומחה בענין שסומכין על סימן קרנים קשים בעגלים להכיר מזה שהם בני ח' ימים וכתב שמצא כמה פעמים בני פקועה שהיו גמורים בקרנים וטלפים ולפי עדות זה היה מקום לחוש שהקרנים ניקבו את האם שהוולד בתוכו וכמה פוסקים מחמירים בניקב האם ומעולם לא שמענו להצריך האם בדיקה ואעפ"י שקרנים וטלפים ודאי הם חדים וקשים אצל שליית הוולד שהיא רך מאד אין חוששין לזה לפי שהוא דרך גדילתו וכמו שאמרו חז"ל החומט הזה גדל ולבושו גדל עמו והדין קמצא לבושיה מיניה וביה וכן הוא בחטוטרות וכיוצא אף שלפעמים משתנה גידולו ויוצא כמו יבלת עצם הוא גדל עם לבושו ואם כן פשיטא דגם

בנדון דידן מה"ת להחזיק ריעותא שהעוקץ הצומח דרך גידולו ינקוב בקרום אשר הוא גדל עמו בתולדה ודבוק עמו ופשיטא שהוא נמתח עליו כמו שהוא נמתח בכל היקף הגולגלת לארכו ולרחבו בכל יום שהוא הולך וגדל כמו כן הוא נמתח על העצם כשעורה הצומח ממנו שהוא משלח אותו בטבעו והקרום חופה עליו וא"כ נראה דפשיטא שיש לסמוך בזה אם עין רואה שכן הוא שהקרום מתוח עליו כדרכו ואמנם אם נאמר דבניקב קרמא תתאה לחוד טרפה היה מקום לומר שצריך בדיקה בקרום התחתון לפי שכיון שדרך קרום המוח למלא את הגולגלת וא"כ העוקצין הללו הם נקובין בו ואמנם כן היה מקום לומר דאף בדיקה לא מהני מלבד טעמא דאין בקיאין בבדיקה דנהי דבדקינין ואין כאן נקב בקרום לפנינו אפשר שעד עכשיו עדיין לא הגיע העצם הזה אל הקרום אבל מ"מ עתיד הי' לצמוח עוד ולרדת מטה מטה לתוך קרום המוח וכל העומד לנקוב כנקוב דמי וגם ממ"ש הפוסקים בענין הנוצות הארוכות הנמצאים בבני מעים דאי לאו שחוששין להם שבאו מבחוץ הסכמת כל האחרונים להכשיר לפי שאנו אומרים שבאו דרך גידולם ולכאורה מה בכך ניחוש להו שדרך גידולם ינקבו הדקין שנקובתן במשהו ואפילו תימא דלא קי"ל בהא כבה"ג בסימן מ"ם להטריף ע"ש העתיד והראי' מחלתית שהביא הפר"ח דחה אא"ז ע"ש בסימן מ"ם דהכריע דכל שעדיין לא התחיל חולי אין להטריף ע"ש העתיד מ"מ קשה דניחוש שכבר ניקבו באיזה מקום ואין בקיאין בבדיקה וגם בשו"ת אא"ז הגאון בעל שארית יוסף נראה מדבריו שהמכשיר שם מטעם זה הכשיר אף בלא בדיקה שלא היה הבני מעים לפניו ע"ש וגם נראה להביא ראי' ממ"ש הפוסקים בסי' ל"ז בטינרי כנגד בועא דטרפה לפי שהטינרי קשה ונוקבת בועא שכנגדה ומבואר מדבריהם שלא חששו אלא לבועא לפי שהוא חלושה במקום הזה מחמת חולי קצת דהא קמן שיש כאן מוגלא אבל במקום שהעורות בריאים אין חשש ומהאי טעמא כתבתי בספרי שם להתיר בטינרי נגד גבשושית ומבואר שם דאף בין האונות למטה מחציין יש לדין כן ועיין בביאורי לש"ך ובפ"ת מ"ש על מ"ש שם דרך האונות להיות פרודים כו' ושם הבאתי בס"ק ס"ה דברי הפ"ת שדעתו להקל אף בבועא נגד טינרי וק"ו הדברים דהתם הטינרי אינה מתגדלת מצד הטבע אלא דרגילות לבא במקרה מחמת איזה חולה או מים זכים שמתקשים ומהם מתהוה טינרי כמבואר שם ואפ"ה לא חיישינן למלתא וא"ל דדוקא מחמת שהטינרי קשה אין לחוש כ"כ שיהא נוקב בצידו ומקום רביעתו משא"כ היכא שהוא חד דמי לקוץ או מחט א"כ הו"ל לפוסקים לפרושי מלתייהו דטינרי שהוא דק וחד בראשו שנמצא בין האונות יש להטריף לפי שדוחק באונא שכנגדה ומנקבה ואפשר לחלק קצת דהתם שהריאה מרחפת אף שהטינרי נוגע בקצהו אל האונא שכנגדה

היא נדחית מפניו ואין עושה נקב ולא חששו רק לבועא שכנגדה שע"י שמסוללים זו בזו קרובה שתנקב אך מאן מפיס לחלק בחילוקים כאלו והדברים צ"ע לענ"ד ואמנם גדולה מזו כתב בספר תפארת למשה שחיבר הגאון החסיד מוהר"ר משה ז"ל האב"ד דק"ק הראדני שמעשה בא לידו שנשבר הצלע ונקשר והיה לו עוקץ והי' ניכר בריאה מקום הנחת העוקץ כמו גומא והפשרתי ע"י בדיקת הריאה אף דלא בקיאינין שאני הכא דהוי מקום ידוע והסכימו עמי חכמי העיר עכ"ל והבאתי דברי בספרי סימן ל"ט סעיף קטן קפ"ו ואף שכתבתי שם שלענ"ד קולא גדולה היא כו' ע"ש היינו לענין נשבר הצלע ומטעמא שכתבתי שם אבל בנידון שלפנינו שהוא דרך גידולו יש לומר שאינו מגיע עד לקרום ואת"ל הגיע לא דחקו שינקוב אותו רק נדחה מפניו ונשקע קצת למטה שהמוח עצמו הוא רך ונכפף למטה כאשר יבא אליו דבר הקשה ואינו דומה לשבר ובו עוקץ שבא במקרה ופוגע בו בכח משא"כ בזה שדרך גידולו הוא מתנהל לאט לאט ונכפף לפני' ואין כאן נקב בקרום כלל ופשוט שגם המחמיר ודעימי' מודים בזה שאין הקרום של מוח ממלא ודאי את הקדירה בלי הפסק דאל"כ לא היה צריך לפלפל כ"כ בענין הבדיקה שהרי קרוב לשמוע שודאי עשה נקב בקרום וכן משמע ממ"ש הפוסקים במים שנמצא בשלפוחית בין קרום לגולגלת דטרפה מטעם דאמרינן שהמים באו שמה ע"י מסמוס המוח ונתלבשו בשלפוחית נראה שאין הדבר ברור שיהיה כל הקדיר' מלאה מחיתא דמתנח בה מוחא וכן משמע קצת מדברי אא"ז בתשו' שם שכתב לחלק בין מים מרובין בגולגלת למועטין דבמועטין יש לומר שהיו במקום שמובדל קצת הקרום מהגולגלת ע"ש וא"כ יש לומר דגם עצם כשעורה היוצא מן הגולגלת עדיין אין עוקצו מגיע להיות נוקב בחודו את הקרום שאפשר שעכ"פ במקום הזה אין הקרום סמוך לגולגלת כ"כ (ועיין בספרי בק"ה מה שכתבתי שם לתמוה על אא"ז שכתב על הפר"ח דמנ"ל שקרומי הריאה פרודות כו' ע"ש) ואת"ל שהגיע לשם שמא לא נקב רק היה דחוי מעיקרא ונשקע לתוכו וכאשר סר המכריח שב אל מקומו ומטעם זה היה מקום להקל גם אם נראה איזה שקיעה במקום הזה דדמי לעובדא דבעל תפארת למשה שהתיר בזה ע"י בדיקה דחשיב ליה מקום ידוע ומה שהקשיתי עליו שם לא שייך כאן ואפשר לחלק בין בדיקת הריאה שהיא בדיקה חשובה ע"י נפוחה בפושרין משא"כ בדיקה זו למראית העין בלבד ואפשר דלא מהני ולקמן אבאר בזה:

ועוד נלענ"ד לדון בדבר החדש דאפשר דנקב זה שנעשה ע"י עצם שיורד עפ"י מדת גדולו ונשקע בתוכו אינו פוסל בו וטעמא רבה איכא שהרי אמרן ריאה שניקבה ודופן סותמתה כשרה כו' ואמרינן עלה והוא דסביך בבשרא והנה דעת רש"י דעצם אינו סותם וכן דעת

כמה פוסקים ואמנם דעת רגמ"ה ור"ת והרבה פוסקים להתיר אף בסבך בגרמא לבד והיכא דסביך בבשרא ובגרמא דעת רוב הפוסקים להתיר וכן פסק בשלחן ערוך ואף הרא"ש לא אסר אלא משום דסבירא ליה דבמקום העצם אינו מתדבק היטב והחולקים סוברים דמחמת דבוקו בבשר גם שבעצם מתדבק היטב ומכל שכן היכא שרוב בבשר דיש להתיר מהאי טעמא ומהב"ח מבואר דבכה"ג דאיכא רובא גם הרא"ש מתיר והנה יש בזה אריכות דברים בראשונים ואחרונים וקצרתי ועכ"פ מדברי כלם נלמד שמה שאין העצם מועיל להגן בעד הנקב אין חסרונו מצד עצמו רק מצד דקשה ע"ג רך לא מהדק ואם היה העצם מהדק וסותם היטב אין ספק שהי' נחשב סתימה אליבא דכ"ע ומכשרינן לה ולפ"ז נראה ברור דדוקא בנקב דעלמא ועצם שאצלו בתולדתו סותמו לא מהני סתימה דידי' שעתיד הוא להתפרד לקץ העתים וימים משא"כ כאן שבאמת אין נקב בקרום רק שנאמר שעצם הזה דרך גידולו הוא נקב ויורד לתוך הקרום לענ"ד אין לך מהדק גדול יותר מזה שהוא גדול לאט לאט ומתדבק אליו דבק טוב וסותמו ואינו זז משם אפי' זיז כל שהוא ובת"ש סי' מ"ו תמה על הרמב"ם שכתב דבשר סותם והאריך בזה וכתב לחלק בין ריאה לדופן דאורחא בסריכא כו' תדע דיש פוסקים דס"ל התם דאפי' סבוך בעצם כשר כמ"ש הטור סי' ובהא לא אשתמיט שום פוסק לומר דעצם סותם כו' ע"ש ומזה נלענ"ד דגם אא"ז מודה בהא דנ"ד אע"ג דמחלק בין סתימת בשר ועצם דריאה לשאר אברים הא טעמא קיהיב דבריאה מתחזקת מחמת המשקה ומוסיף חיזוק משא"כ בסתימת בשר ועצם של שאר אברים וזה דוקא היכא שאין סתימה דרך גידול האבר שאז י"ל שהבשר שעל הנקב עומד לעצמו ואין נכנס לתוך הנקב ממש לסתום אותו רק הולך וגדל דרך גדילתו בפ"ע משא"כ אם הי' במציאות שהבשר יהיה גדל והולך לתוך הנקב וסותמו פשיטא שהי' מודה דסתימה מעלי' הוא וזה מבואר ג"כ ממ"ש שם דאין ראי' מסמפון שניקב לבשר או מרה שניקבה וכבד סותמו לפי מ"ש רש"י דבשר הריאה רך הוא ונכנס לנקב א"כ י"ל דשאר בשר לא דמי לבשר הריאה וכבד דאינו רך כ"כ ואינו נכנס לתוך הנקב ומה"ט אין להביא ראיה מריאה שניקבה ודופן כו' ע"ש מבואר דדוקא שאר בשר שהוא לא יביא לתוך הנקב ממש משא"כ בשר שהולך וגדל ונכנס לתוך הנקב שוב אין לחלק בינו לבשר ריאה וכבד ועדיף מיני' וא"כ כיון דגם הפוסקים דס"ל דעצם אינו סותם טעמם משום דעצם אינו דבוק יפה לבשר דקשה ע"ג רך לא מהדק ובגוונא דנ"ד שהעצם צומח והולך דרך גדולתו לתוך הקרום והנקב והסתימה באין כאחד פשיטא דאין לך סתימה יותר מזו שהרי לעולם לא יתפרק משם ואדרבה בכה"ג אין שם נקב עליו מעיקרא וכמ"ש בספרי בביאור לט"ז סי' ל"ו ס"ק ו' בביאור דברי רש"י ז"ל ע"ש וא"כ

פשוט דלא מיבעיא להרבה פוסקים הסוברים דלענין ריאה מהני סתימת עצם דגם כאן מהני' ואף שיש במשמע מדבריהם דהטעם בזה לפי שגם הצלעות יש עליהם קרימת בשר במקום העצמות היינו משום דאל"כ אין לה סרכא אחיזה והסתבכות שם דפשיטא שאין בה כדי אחיזה בעצם ערום מבלי קרום של בשר לגמרי אבל מ"מ עיקר הסתימה ודאי שהיא מחמת העצם אך אף להפוסקים דעצם אינו סותם טעמייהו משום דלא מהדק אבל מצד הגנה הגנה מעליא היא וכ"כ אא"ז להדיא בסי' ל"ט ס"ק פ"א וז"ל מ"מ משמע דטעם דעצם אינו מגין היינו היכא דסרוכה לעצם שהסרכא לא תתחזק בעצם שאין עשוי להתחזק כ"א רך ע"ג רך אבל רך ע"ג קשה לא מהדק אבל לענין הגנה כנגדו הוי כבשר גם מ"מ מקום צר הוא ואינו עשוי להתנועע בכאן כו' ומה"ט מכשיר שם אם סרכא יוצא מגב האונא לעומת הצלע ונסרכה באלכסון לבשר שבין הצלעות ומיקל שם בזה בהפ"מ לפי מנהג המקילין בסרוכה מריאה לדופן ע"ש וא"כ ק"ו כאן בנ"ד דשפיר העצם מגין דהוא סתימא שרירא דלא מפרקא ואינו מתנועע בשום אופן והנקב והסתימה באים כאחד שאין כאן שם נקב מעיקרא וכדכתיבנא וכמעט קרוב לזה מצאתי בשו"ת נ"ב חלק יו"ד סי' ה' שהאריך למצוא היתר לאווזו' שגולגלתם נקובה וכתב שם דבעוף המים דטרפה בנשבר העצם היינו עם העור העליון דשבירת העצם לחוד אינו מטריף לפי שהעור מגין אבל אם ניקב קרום של מוח אין שם סתימה שהעצם שעליו קשה הוא והעור שע"ג העצם אינו דבוק בקרום שהרי עצם מפסיק ע"ש שהאריך לומר דסתימת העור שעל הגולגלת מועיל לסתום שבירת עצם וכתב ע"ז וא"ל דאין סתימת בשר מועיל לעצם רק לאבר שרך בטבעו דרך ברך מהדק אבל העצם כיון שהוא קשה ואין העור שע"ג אף שהוא רך אינו סותם ז"א דהחוש יעיד ע"ז ועינינו רואות שעור שעל הגולגולת דבוק בו מאד וראי' מחולין דף ע"ז ג"כ א"ל דאינו סותם רק אם שניהם רכים כו' וכ"ש ממ"ש למעלה דאפי' בעצם הבהמה ובעור הבהמה במקום שדבק בתולדה מגין וכמו שאמרו בעצם הרגל ואף ששם שניהם קשים מ"מ כיון דקנה משכא דידי' והעור דבוק יפה בעצם ואל תשבני משני סמפוני דריאה שאין האחד מגין על חבירו ששניהם קשים כו' י"ל דשאני רגל ששם הוא דבוק יפה כו' ע"ש הנה העתקתי קצת דבריו שממנו נקח לנ"ד דאף שי"ל דרך בקשה אינו סותם מ"מ היכא שהוא מתולדתו שם ודבוק יפה שפיר סותם וא"כ ה"ה לעצם בקרום שקשה ע"ג רך הוא שסותם שאין לך דבר שמתולדתו נדבק יפה יותר מזה ואמנם לפי"ז מ"ש שם דניקב הקרום אין שם סתימה שעצם שעליו קשה הוא כו' צ"ע במאי מיירי דאי לענין נקיבת תתאה לחוד בלא"ה אין זה סתימה שאע"פ שהקדיר' מקיפו מכל צד מ"מ אין העצם דבוק בקרום התחתון רק דרך המוח לבד ולפעמים יש הפסק

ביניהם כמש"ל ואי לענין קרמא עילאה הרי הוא דבוק בו מאד מתולדה ופשיטא שיש להועיל טפי הגנת העצם לקרום העליון לרוב דבקותו בו וגם דהא קי"ל להקל בניקב עליון לבד ודוחק לומר דקאי למ"ד דאנקוב עילאה טרפה או למאן דס"ל דבעינן שינקבו שניהם ומסתימת דבריו נראה דעצם שהוא קשה אינו מגין אף לקרום העליון ולפי מ"ש ז"א דמה לי רך בקשה או קשה ברך כיון דמהדק שפיר הוא מגין ובזה יש ליישב מה שהאריך שם בדקדוק דלמה נקט הכתה חולדה ולפי מ"ש דאין כאן עצם להגין (ומזה יש קצת סיוע דלמ"ד אינקוב תתאה היינו שינקבו שניהם) וכן בבהמה ע"כ מיירי בגוונא שאין שם הגנת עצם ואשמעינן הכא דגם בעוף דזוטר חיותי' לא מטרוף בשבירת העצם לחוד או בנקיבת קרום לחוד ואין העצם מגין אלא כשינקבו שניהם. וקצרתי:

ובגוף הענין שכתב הגאון בעל נ"ב ז"ל דעור העוף שעל הגלגולת מגין על שבורת העצם לענ"ד צריך עיון דעד כאן לא אמרינן הכי אלא בענין שגוף הטרפות המקובל בידינו משכחת לה במקום שאין בו סתימה כגון ניקבה הריאה שלא במקום רביתא והדרא דכנתא שלא לחבירו או מרה במקום שאין הכבד סותמו וכל כה"ג אבל אי מה דגמירי להטריף אין לו מקום כ"א היכא שיש לו סתימה כגון בעוף המים דגמירי נשבר העצם אע"פ שלא ניקב קרום של מוח ואין לך עצם הגלגולת שאין עור דבוק עליו בתולדה ונצטרך לפרש הכוונה כגון שניטל העור או כגון בהוכתה חולדה כו' ואף שהוא דחוק דא"כ ה"ל לפרושי נשבר העצם וניטל העור שעליו מ"מ שבקי' דדחיק ומוקי אנפשי' כי היכי דלא תיקשי מה נשתנה שבירת עצם דלא מהני ביה סתימה משאר נקובים ובאמת ז"א דודאי בכה"ג שמקובל בידינו דנשבר העצם טרפה הוא טרפה בכל גוונא אף שלא ניטל העור שעליו כיון שלא תלה ענין הטריפות רק בעצם לבד ואף שיש עליו עור מ"מ זהו נקב מפולש שלו שהעצם ניקב מעל"ע והוא מפולש לעור שעליו ובהכי גמירי להטריף ולא שייך כאן סתימה ואם נימא דאין זה מפולש לפי שהעור הדבוק לגלגולת בתולדתו סותמו ואין זה מפולש אף אם נאמר שאף אם ניטל העור שעליו הקרום העליון של המוח שהוא דבוק בו הרבה וגם קרום התחתון עם המוח שבו סותמו ואינו מפולש ואם נפשך לומר דקרום שהמוח שבו עם המוח אינו סותם שאינו דבוק בו היטב וגם קרום העליון מפסיק וקרום העליון עצמו אעפ"י שהוא דבוק בו מ"מ הוא רך ודק ולא חשיב סתימ' לעצם שעתיד ליפסק א"כ חזרנו לומר דהטרפות בזה משום שעתיד ליפסק והתם קאי בשיטה שטריפות נשבר העצם הוא מצד עצמו ואמנם י"ל דמ"מ גוף טרפות דנשבר העצם הוא מצד עצמו אלא שאין הקרום סותם מחמת שעתיד ליפסק ונשאר טרפות דשבירת עצם במקומו וגם י"ל דאף אם אינו עתיד ליפסק מ"מ לא מחשיב סתימה

לעצם כיון שהוא רך ודק ואינו מגין כ"כ כמו העור שעל הגלגולת שהוא עב טפי או י"ל דס"ל דתרווייהו בעינן שלא יהא מפולש וכאן העור סותם שבירת העצם מצד זה והקרום מצד זה וכל זה דחוק לענ"ד אלא נראה דכל כה"ג שהטרפות שהוא הל"מ לא הוזכר בו רק שבירת העצם לחוד ולא הוזכר בו מענין העור שדרכו מעולם להיות דבוק בו בתולדה כל שהעצם הוא שבור והנקב מפולש בעצם עצמו כך נאמרה הלכה דטרפה בכה"ג כל שהנקב בעצם מפולש לצד העור מזה ולצד הקרום מזה ואין זה ענין לסתימה דשאר טרפות דמה שקיבלו חז"ל דנקובה היינו במקום דליכא סתימה ובמקום סתימה כאלו אין הנקב מפולש דמי כך היה נראה לכאורה ולא נתחוורו לי הדברים כל הצורך לפי שאיני עוסק בזה רק בדרך העברה בעלמא ועדיין צ"ע:

אך קצת יש ללמוד מזה למ"ש די"ל דאם ניקב קרום העליון עצם הגלגולת מגין לפי שהוא דבוק בו בתולד' ולפי מ"ש ז"א כיון דהכי גמירי דקרמא עילאה טרפה להך מ"ד דס"ל הכי והרי לא נזכר שבירת עצם עמו אלמא דלא תלי בהכי אלא כיון שהקרום נקוב מעל"ע זהו פילשו של נקב שהוא מפולש לעצם מצד זה ולצד קרום השני' של מוח זה ולא יצדק על העצם שם סתימה ונלענ"ד קצת ראי' לסברא זו מהא דאמרינן דמוכח דאזלינן בתר רובא מרישא של עולה ומקרבן פסח דניחוש שמא ניקב קרום של מוח וכ"ת דבדקינין וכו'. ולפ"ז קשה למ"ד דס"ל קרמא עילאה א"כ אין טרפות אא"כ ניטל גם העצם כמ"ש ומכ"ש שי"ל כן להנך דס"ל דגם בריאה עצם מגין א"כ שפיר יש לו בדיקה מבחוץ שעצם הגלגולת הוא שלם ותו לא איכפת לן בנקב שבקרום ועל כמ"ש דלא מהני הגנת עצם לקרום וקצת יש לדחות דעדיין יש לחוש שמא ע"י איזה סיבה ומקרה נתפרד עור העליון מן העצם ונעשה בו נקב ואין כאן סתימה מן העצם לנקב שבקרום וצ"ע ואיך שיהיה בזה מ"מ בנ"ד שפיר כתבתי דלא מבעיא לנקיבת קרום העליון שאין לחוש כיון דשפיר חזי שהקרום מתוח על העוקץ אין לחוש לנקב שכן בטבעו נמתח והולך ומ"ש החכם המחמיר שאחר הקליפה אף אם מוציאין אותו שלם הוא דק במקום הזה יותר מבמקום אחר אף אם נאמר שהמתוח גרם לו הדקות לית לן בה וכבר כתבתי ראי' מבועא וטינרא שבולטים ביותר וכהנהו דקיימו כנדי כנדי ולא אמר ולא מידי ולא חשש להם מחמת מתוח של הקרום מחמת דוחק המוגלא קשה שבה ובספרי הבאתי מדברי סה"ת והסמ"ג שמפרשים ענין סרכא שבריאה בלא נקב הוא שקרומי הריאה עצמם נמתחים ומתחברים אל מקום אחר וכסדרן שאינו מתפרק כשרה וגם משמע בש"ס דחטרת הגמל במקום זה הוא רך ודק יותר מבמקום אחר ואין זה מכניס אותנו לבית הספק לומר שמדת דין מתוח מביאו לידי נקב וגם קרוב בעיני לומר שמחמת שבמקום זה הקליפה קשה ביותר איידי

דממשמשא בי' ידא טובא הוא מתדקדק כאשר הבודקים עושים בקרום הריאה במיעוך ובמשמוש ואמנם אפי' הי' נוקב כבר כתבתי שי"ל שהנקב והסתימא באים כאחד ואף דאם נעשה נקב בקרום העליון שדית נרגא שי"ל שאין העצם סותם מ"מ בזה כיון שהנקב בא ע"י העצם עצמו אפשר דכה"ג אין חל שם נקב עליו כלל ומכ"ש לפי מה דקי"ל לדינא דעיקר הטרפות תלוי בתחתון ואיכא למימר שאליו לא הגיע ואת"ל הגיע שמא לא ניקב בו רק נדחה מפניו ונשקע בתוכו קצת ואת"ל שניקב בו ממש כיון שדרך גידולו הוא נכנס לתוכו ומתדבק אליו דבק טוב אין נקב כזה פוסל והעצם מגין כל דמהדק וכדכתיבנא:

ולמען אהבת כלילת ידיד נפשי הרב החריף ובקי בחדרי תורה. ידיו רב לו איש שהכל בו כש"ת מוהר"ר יעקב נ"י ארימה פנים לעיין בדבריו לפלפל בהם קצת כפי הזמן המוכשר והנה פתח דבריו יאיר דע"י בדיקה העליון אפשר להתיר ואין לחוש לפקיעת התחתון וראי' דאל"כ מה מועיל הכנסת יד גבי חולד' דילמא מחמת שיני חולד' יפקע תתאה וקשה למ"ד תתאה טרפה אלא ודאי שא"א שינקב התחתון בלא העליון כו' ונפלאתי איך עצם עיניו מראות ברא"ש דחולין במקומו גבי ניקב קרום של מוח שכתב שם בשם זקנו הראב"ן דבעינן שינקבו שניהם והביא ראי' מהא דהכתה חולדה והאשר"י דחה משום דא"א לתחתון לינקב בלא העליון והן הן דברים שכתב החכם נ"י:

ונפלאתי על גודל שקידתו איך נעלמו ממנו דברי הרא"ש במקומו אך מ"ש החכם נ"י די"ל דבגוונא דנ"ד אף שהעליון נמתח מעט מעט מ"מ שפיר בקעו וירדו לקרום התחתון יפה כתב בזה שאפשר לחלק בהכי ומ"ש שצ"ע מ"ש בת"ש להקל בנחבסה בבהמה במראית העין מדברי רש"י והרא"ש דנקט טרפות בעוף הכתה חולדה אע"ג דחיותי' זוטר כו' ואם יש חילוק דבהמה די בראיית עיין טובא אשמעינן בעוף שאין די בראיית העיין כמו בבהמה דסגי בהכי אלא ע"כ שאין חילוק בין בהמה לעוף בדין זה עכ"ד בקצרה ואין ספק כי שלא בעיון יפה יצאה שגגה מתחת קולמוסו שהרי אא"ז שם משיג על הרמ"א והגהות או"ה דס"ל דבבהמה לא חיישינן וא"צ בדיקת הקרום כלל אפי' בראי' בעלמא וא"כ אדרבה לדידהו מפלגינן טפי בין עוף לבהמה דבבהמה לא בעי בדיקה כלל אפי' בראיה בעלמא וא"כ תיקשי טפי מרש"י והרא"ש דדלמא להכי נקט עוף דבעי בדיקה משא"כ בהמה דלא בעי בדיקה כלל אך באמת מעיקרא לק"מ דהא במתני' לא הוזכר בדיקה כלל ולא מיירי מינה רק אמוראי פליגי בה בש"ס ומתני' לענין גוף הטרפות מיירי ואהא קשי' להו דלמה לי' למחשבים בטרפות דעוף דהא כל טרפות שמנו בבהמה כנגדן בעוף ולזה תירצו דסד"א דעוף דחיותי' זוטרי כו' וזה פשוט ומבואר למעיין שם ומ"ש ועוד יש מקום עיון מסוגי' דסוטה גבי יוחנן כ"ג ביטל את הנוקפין שהי' חובטין במקלות

אמר להם עד מתי אתם מאכילין טרפות למזבח שמא ניקב קרו' של מוח ולכאורה לא היה חובטין עד שנתרוצץ כו' רק מהכאת המקלות חששו על הקרום בטרם שיחרוצץ הגלגולת ומשמע שדבר מצוי הוא שאומר להם עד מתי וכו' וצ"ע על סתימת הפוסקים בחביסת הגלגולת דמסתמא ע"י הכאה בקורנס או בעץ כו' ולבסוף כתב דיש ליישב דשם תמיד היה עושין כן ואיך לא יארע לפעמים שינקוב קרום של מוח ומונען מזה לכתחלה אבל אין הכרח לאסור בדיעבד אם אירע כן שעדיין לא יצאה מרוב כשרות לאסרה וזה ישוב להפוסקים שסתמו דבריהם בחביסת גלגולת דבהמה להצריך בדיקה לקרום עכ"ד ולא ידעתי מה סתימא מצא בפוסקים דהא בדברי או"ה והרמ"א מבואר להדיא דבבהמה לא צריך בדיקת הקרום אף שניקב הגלגולת ומכ"ש נחבסה ולא ניקב דאף בעוף מכשיר לפי מה דמפרש אא"ז סק"ב דברי הש"ך שם שכתב אבל בנחבסה אין חילוק בין בהמה לעוף כו'. אך לענ"ד דברי הש"ך מתפרשין איפכא דבנחבסה אף בבהמה יש להחמיר דבנחבסה גם בבהמה צריך בדיקת הקרום כמ"ש הרמב"ם להדיא נתרוצץ עצם הראש בודקין קרום של מוח שמא ניקב והביאו אא"ז שם ואמנם אף בחבטת מקלות מבואר בסי' נ"ח גבי נפילה דאם הוכתה באבן באיזה אבר צריך לבדוק אותו אבר ובסי' ל"ב בת"ש ס"ק וא"ו כתב תדע שהרי הרמב"ם כתב שם שצריך לבדוק גם המוח ואיך יתכן שאם הכה במקל והלך כלפי ראשה אין חוששין להמוח וכו' ע"ש:

ואמנם דברי הרמב"ם שהוצרך בדיקה בנתרוצץ שפיר נוכל לפרשו דאם לא נתרוצץ אף שראינו חבטת מקלות אין חוששין לו וההיא דסוטה שאמר להם עד מתי אתם מאכילין טרפות אין מזה ראיה דלדידן בעי בדיק' וקצת יש להוכיח איפכא מדברי הרמב"ם בפי' המשנה במעשר שני ובסוטה כתב בפי' הנוקפות כלישנא קמא דש"ס שהיו מסרטין לעין בין קרניו שיפול בו מום כו' וכן פי' הר"ע מברטנורה שם ולא הזכירו מהך פירושא כלל (רק בפירוש הר"ש סוף מעשר שני כתב וכדתניא שהיו חובטין כו' והוא ט"ס וצ"ל או כדתניא גם דברי תוס' והרא"ש הם מצויינים בטעות שם וצריך לציין בסוף פירושא קמא ע"ש) ולכאורה למה ניידי מהך פירושא שהביא הש"ס שם ממתניתא והוא בתוס' וברושלמי דסוטה ולכן נלענ"ד דבאמת מה שחששו לזה שמא ניקב קרום של מוח אין החשש על קרום התחתון כיון שהוא אינו דבוק לגולגולת רק מונח בתוכו כמאן דמנח בקופסא ולמה יפקע ע"י חבטת מקלות על ראשה אך החשש הוא בשביל קרום העליון הדבוק לגלגולת שאפשר ע"י כח ההכאה שמכין בגלגולת יפקע במקום זה ויהיה ניקב ואתיא הך אליבא דמ"ד דס"ל קרמא עילאה לחוד טרפה וכיון דהרמב"ם פוסק כמ"ד קרמא תתאה וניקב קרום העליון לבד כשרה א"כ אין מקום לפי' זה ולכך נקט כפירושא

קמא ומ"מ בנתרוצץ עצם הראש חשש הרמב"ם לנקיבת קרום התחתון ג"כ דבמקום השבר קרוב שינקב התחתון אבל אם לא נתרוצץ י"ל דלעליון יש חשש דאגב איצצא פקע אבל לא לתחתון ואינו דומה לנפילה שהוא ממקום גבוה שע"י חבט' מאיגרא רמה אפשר דפקע קרום המוח או קרום אחד משאר אברים הפנימית וצריכים בדיקה ולכן אין הכרח כ"כ למ"ש לעיל בשם אא"ז סי' ל"ב ס"ק ו'. ואמנם מ"ש החכם נ"י דמה שאמר עד מתי אתם מאכילין לפי שתמיד היו עושין כן ואיך לא יארע כו' הנה כלשון הזה נמצא גם בחולין בהך ענינ' דהכתה חולדה דא"ל למאן דבדק בידא עד מתי אתה מאכיל כו' אלא טרפות שמא ניקב קרום של מוח והתם פירושו כפשוטו שיש לחוש בבדיקה זו לטרפות דלאו בדיקה מעליית' הוא ועיין בבכורות דף מ"ם. ועכ"פ מ"ש החכם נ"י משמעות מזה דאין בדיקה בראיית העין לענ"ד לא משמע מזה מידי ואם כוונתו לומר דאם מהני בדיקה בראיית העין איך א"ל עד מתי כו' שמא ניקב קרום של מוח ולכך התקין טבעות דהא הי' אפשר תקנה לזה ז"א דהא ר"א אמר אתיא מרישא של עולה כו' ואף למאי דדחי היכי דלייף לית לן בה אפשר דדחוייא בעלמא הוא שאין ללמוד מזה לילך אחר הרוב תדע דאל"כ נימא דאפשר בבדיקה ע"י מכניס ידו לתוך פיו ודוחק לחלק משום טרחא ניחא ליה טפי בתיקון טבעות ה"נ י"ל דניחא ליה טפי בהא גם מתיקון בדיקה בראיה דלכתחלה אין לו לעשות כן לבדוק ע"י דפלי לה ולייף גזרה דלמא חתיך ליה לגמרי ואין להאריך דבלא"ה פשוט דלא מיירי התם בענין אם היה רוצים לבודקה דודאי אינהו הוו סגי להו בבדיקה בראיית העין דהא רב שיזבי בדיק לה בשמשא ואנן לדידן דלא בקיאינין בבדיקה בעוף כתב באו"ה ורמ"א להחמיר אף בהכתה חולדה דהוי מקום ידוע מ"מ כיון שהוא נקב דק צריך הבחנה יתירה אבל בבהמה דהנקב עב יותר ס"ל לאא"ז דמהני בדיקה בראיית העין ולכאורה בזה יפה כתב החכם נ"י דבנ"ד שהעקוץ הוא דק א"כ דמי לעוף דאין בקיאין בבדיקה אך לענ"ד גם בזה יש מקום לצדד להקל לפי מה דמשמע מהש"ך להקל בבדיקה במקום ידוע אף בחוץ וכיוצא בו שהנקב דק וא"כ מה שהחמירו בהכתה חולדה בעוף י"ל דהוי מקום שאין ידוע כיון ששיני' דקות ועקומות וא"א לידע להיכן הוא נוטה וצריך בדיקת כל הקרום ובבהמה אף בכה"ג מקיל אא"ז בבדיקה בראיית העין אבל בבדיקה במקום ידוע כה"ג נגד מקום העוקץ ממש יש להקל בבדיקה זו אף בנקב דק כמו בוושט וכבר כתבתי בשם בעהמ"ח תפארת למשה שהקיל בכיוצא בו ואף שהעוקץ היה בתוך הריאה כמו גומא ואף שאפשר לומר דבדיקת ריאה הוא בדיקה טובה טפי ע"י נפיחה בפושרין משא"כ בדיקה במראית העין בלבד ועיין בת"ש בדין ניקב קרום העליון מ"מ נלענ"ד שיש לסמוך בהא בצירוף כל הני סברות דלעיל וגם כי לפי המבואר בתורת

חיים ס"ל לחלק בין עוף לבהמה דבבהמה הקרום עב וחזק טפי מבעוף ולכן לדברי או"ה והרמ"א לא בעי בדיקה כלל והוא ז"ל ס"ל דבעי בדיקה גם בבהמה כיון דאפי' העצם נשבר בהכאת חולדה כו' אלא דבבהמה מינכר נקיבת הקרום בראיה בעלמא וכן משמע להדיא מלשון רש"י ז"ל שכתב ורואין אנו שלא ניקב הקרום ומשמע דבראיה בעלמא סגי ולפי"ז אין לחלק בין אם נפחת הגולגלת ע"י דבר עב או דק אלא בכל גווני מהני בבהמה בדיקה בראיית עין לבד ועוד נלענ"ד שאם נאמר דאי משכיחינן ריעותא לא מהני בדיקה א"כ טפי מסתבר לומר שלכתחלה אין לבדוק כלל מטעם ס"ס כמו שהארכתי לעיל וא"ל דאיכא לברורי כיון שא"א לברר שני הספיקות וכ"ע מודים בזה כאשר האריך בזה הגאון בעל נ"ב בחלק יו"ד סימן נ"ז ושם בחלק יו"ד לענין נשבר במקום צ"ה דכל שע"י הבירור לא נוכל לברר רק ספק אחד לבד תו לא צריך לברורי כלל וא"כ בנ"ד חומרו הוא קולו שא"צ לברר כלל ואף שבכאן אם נתפוס הספק שאין בקיאין הוה ספק חסרון ידועה מ"מ לדעת הט"ז בספק כה"ג שהוא לכל הדור הוה ספק וגם בהפסד מרובה מצרפינן ליה לספק וכמש"ל אך בלא"ה כבר הארכתי לעיל דבכאן לא צריך לברורי ואם אירע שפתחו ומצאו הריעותא יש להקל בראיית העין ומשוש שהקרום השלם בצירוף הני היתרים דלעיל שכתבנו דאפשר דאין זה קרוי נקב כלל ומכ"ש בקרום העליון אין להחזיק ריעותא וא"כ חזי לאצטרופי יש פוסקים הסוברים דבעינן שינקבו שניהם ועיין בספרי בק"ה בחלק התשובות סי' י"ד לענין נשבר במקום צ"ה ובסי' י"ח לענין נגלד מקצת קרום העליון ששם כתבתי לענין בדיקה במקום ידוע ועיין באשר"י מ"ש לענין ספק דרוסה שהקילו בבדיקת פנים כיון שא"א בענין אחר ועוד מוכח בכמה מקומות דלשעת הדחק וצ"ג סמכינן אבדיקתינו ועתה בזמנינו על הרוב הפ"מ וצ"ג ומהאי טעמא הניחו חכמי הדור קולא דמיעוך ומשמוש ובמדינות אחרות סומכין על בדיקת נפיחה בסרוכא לדופן כמבואר בב"י סי' ל"ט ובפר"ח ואא"ז ופ"ת שם:

ומ"ש החכם נ"י דדוקא י"ח טרפות שטורח לברר משא"כ זה שדרך פתיחת הראש בעיניו יראה הריעותא והרי זה כמעלים עין מהאיסור הנה כמו כן יש בהרבה טרפות שיכול לעמוד עליהם בקל ומ"מ כיון דא"א לבדוק אחר כלם לא אטרחוה רבנן וצריכין אנו לחזור לטעם מיעוט המצוי ובאמת תרווייהו צריכי להרשב"א בחידושיו ובתה"א דמחמת שמצוי ונראה לעינים צריך לבדוק הריאה וא"כ פשיטא דאין כאן העלמת עין מאיסור כלל שהרי אין כאן איסור שמיעוטו מצוי כלל ובכה"ג התירו להשליך הגולגלת שלא לבדוק אחר מים במוח רק במנענת בראשה שהריעותא ברורה לפנינו והוה כראינו מים במוח דפשיטא שצריך בדיקה משא"כ בלא אתחזק ריעותא לפנינו. ומה שהאריך החכם

נ"י בההיא דביצה הפשט ונתוח בעולה כו' כבר כתבתי ג"כ מזה בספרי כמו שהזכיר הוא נ"י וכעת אין מקום אתי לבוא בארוכה בזה אך בדרך העברה ראיתי שכתב דטרפות לא היו מצויות אז בריאה כאשר מצוי עתה וכתב שכן משמע מדר"י דאמר כוס היה ממלא מדם התערובות כו' ואם הטרפות מצויות בריאה איך לא ימצא בהרבה פסחים א' טרפה בבדיקת הריאה והדם שעל הרצפה מעורב בטרפה ואין דם מבטל דם ואסור למזבח מדאורייתא ור"י ס"ל אין דם מבטל דם עכ"ד. ושגגה היא בידו דאדרבה הא דאין דם מבטל דם טיבותא הוא לענין זה דאפילו איכא רובא מ"מ אין המיעוט בטל ברוב ואף שמעורב דם הפסולים מותר מדינא רק דפליגי ת"ק ור"א בזבחים סוף פרק כל הזבחים ות"ק ס"ל בנתערב בדם פסולין ישפך לאמה משום דס"ל דגוזרין גזרה במקדש כמבואר שם דף ע"ט ולפי מ"ש רש"י שם לפרש דגזרינן אטו אם יש בפסול כדי לבטל דם הכשר אליבא דר"י דס"ל אין דם מבטל דם לא שייכא הך גזרה כמבואר בתוספות שם ואף לפי מ"ש התוספות שם דהגזרה הוא דלמא אתי לאכשורי דם פסולין בעיניהו לזריקה והאי גזרה שייכא אף לר"י מ"מ פשוט דזה דוקא בנתערב דם פסול בודאי אבל בכה"ג דליכא רק חששא בעלמא פשיטא דליכא למגזר כלל וגם בלא"ה כיון דהפסחים קריבים בגדיים וטלאים שעדיין לא עברה שנתן ובגדיים וטלאים סרכא לא שכיח בהו כלל ואמנם בגוף הענין אם היה מצוי בזמנם טרפות בסרכות הישׁ"ש בביצה כתב די"ל דלא הוי שכיח כ"כ והבאתי דבריו בספרי ולענ"ד צ"ע בזה ואין כאן מקומו:

סיומא דפסקא כי מכל הלין טעמי דכתיבנא נראה שהמתירין יש להם על מה שיסמוכו להתיר בלא בדיקה וכבר כתב אא"ז בת"ש סי' א' סק"ג לענין רוב מא"ש כיון דהאי בירור מדרבנן הוא כמ"ש הרמב"ן והרשב"א להב"ח שומעין להקל ע"ש ואע"ג דהתם איכא נמי חזקת איסור דבהמה בחיי' וכמש"ל וגם יש לצרף מ"ש לעיל שאין לדמות מיעוט מצוי זה לזה דאל"כ הרבה פעמים היינו יכולין לחדש בדיקת טרפות לחוש עליו שהוא מצוי ועיין בת"ש ס"ס מ"ו שכתב ועתה בזמנינו לפעמים שכיח טובא בבר אווזות וקצת אפילו באווזות שיש כעין אבעבועות על הדקין כו' ומנהגי להפוך ולראות בפנים כו' ולא הזכיר בדבריו שיש להצריך אותם בדיקה לכתחלה אך בפרי מגדים שם כתב מה שנוהגין העולם להשליך הדקין בלא בדיקה לא נכון הוא כי מיעוט המצוי הוא בימות הקיץ ושכיח יותר מסרכות הריאה ע"כ שומר נפשו ירחק מהם עכ"ל בודאי דברים נכוחים כי יש לבעל נפש היפה לעשות כן אבל מ"מ לא צווח עלה בבי מדרשא לעקור המנהג לגמרי והעד העיד בנו שנוהגין להשליכם בלא בדיקה ולפום מה דכתיבנא יש ליתן סעד למנהג דכה"ג לא מיקרי מיעוט המצוי כיון שאין כאן טרפות ברור רק שצריך

בדיקה וכמש"ל גבי הלעטת האווזות ועיין בספרי ס"ס ל"ז שהשמטתי דברי המשבצות בזה רק הבאתי כלשון אא"ז שם לחייב בדיקה כשנמצא בועות כו' ומלשון אא"ז מהר"מ מלובלין בתשובה סי' כ"א שכתב דדבר פשוט שהמנהג שנוהגין לבדוק הוושט באווזות פטומות נשתרבב משום דמדמין זה לסרכוס הריאה כו' אלא אפילו לסברת רבינו ברוך כו' איכא למימר דגם הם לא החמירו אלא בריאה שיש כמה מיני טרפיות והכי דייק לישנא דהמרדכי כו' אבל בטרפות פרטי כנ"ד איכא למימר דגם הם מודים דלא מחזקינן איסורא וגדולה מזו פסק הרא"ש כו' ואע"ג שיש לחלק כו' אבל הכא כשמלעיטין אותה יש לחוש שע"י הלעטה ניקב כמו שמצוי קצת להיות ולכך מנהג הקהלות לבודקן מ"מ הסברא נותנת דהיינו דוקא לכתחלה כו' ופוק חזי דהא במקצת אתרוותא אין בודקין הוושטין כלל וגם לא נמצא בשום פוסק קדמון כלל ש"מ דלא החזיקו בו הראשונים איסור כמו בריאה שהמנהג בכל תפוצות ישראל לבדוק אותה כו' עכ"ל. ובסי' פ"ח כתב שהציע דבריו לפני הגאון מהר"מ יפה ועוד גאוני עולם וכולם הסכימו על אמתת דבריו והתמרמר מאד על המורה שהחזיק בדבריו לאסור והמורה שם רצה לדמות למ"ש האשר"י ביבמות דמיעוט דנפלים שכיחא וחיישינן וכו' וכבר כתבנו והוכחנו דאפילו מאן דמחמיר בריאה מודה בנ"ד כו' עכ"ל הרי מבואר שמחלק בין מצוי דטרפות הריאה לאחרונים ואף דשם לענין דיעבד מיירי מ"מ מבואר בדבריו שאין לדמות טרפות פטרי לטרפות דריאה וגם לכתחלה אינו רק מצד המנהג או תקנה ובמקצת אתרוותא לא נהגו כן ולא נמצא בשום פוסק כו' וכבר כתבתי דגם מלשון הרמ"א מבואר שלא בא ע"ז מצד הדין רק מצד התקנה לבד וכתב שתקנה טובה הוא ולכן כתב וטוב יותר הי' שלא לבדוק כו' ועיין בש"ך שהזכיר בקצרה תשו' מהר"מ הנ"ל וא"כ גם בנ"ד י"ל דמאן לימא דהך מצוי דמי להך דריאה. ומ"ש החכם נ"י דאי' שוקל אי' סופר כו' אומר אני אי אנן קטלי קניא באגמא ואין בנו דעת להבחין בין מצוי למצוי אף אנו נאמר דשמא עדיף מצוי זה ויצא מכלל מועט ונכנס לכלל ספק השקול וצריך לאסור חלב וגבינות הפרות אשר בגליל ההוא ולהיות נמנעין ומושכין ידיהם ממנו עד שישחט ויבדוק את הגולגלת אך באמת אין לנו לבדוק חומרות כיון שזאת חוקת התורה לילך אחר הרוב וקים לן דרוב בהמות שבעולם כשרות הם יש לנו להחזיק מה שלפנינו בחזקת הרוב ואף שודאי נמצא בעולם מן המיעוט מ"מ כל היכי דלא איתמר בהדיא שהוא מיעוט מצוי לא מחזקינין לי' בהכי מסברא לומר זו דומה לזו כיון שמי שדעתו יפה אפשר דמקיף להו ולא מידי ואית לן למיזל בהא לקולא כיון שהרוב הוא ברור בידינו אין בידינו להרבות במיעוט לומר שהוא מצוי מעט או הרבה רק במה דאיתמר בפירוש

ואף אם למראה עינינו נשפוט שבודאי כן הוא שהוא מצוי אין מקום להחמיר רק אם מצוי למצוא טרפות ברור כמ"ש. ועוד נלענ"ד לחדש סברא אחת להקל בבדיקה זו אשר לפי דעת החכם המחמיר נ"י ששכלו זך וישר לא יתעקש לדחותה הנה קי"ל באשה שמצאה כתם בחלוק שהשאילתו לנדה או עכו"ם תולה בה והטעם לפי שתולין הקלקלה במקולקל במידי דרבנן ומשמע התם שא"צ לשאול את פיה שמא כבר הי' הכתם בעידן שאלה והכי אמרינן לענין שני קדרות דתולין בדרבנן לומר איסור לתוך איסור נפל וא"צ שיברר ע"י קפילא ולפי"ז נראה דודאי שפיר גזרו בריאה לחוש לסרכות שהם מיעוט המצוי שאם היינו מכשירין הכל בלא בדיקה כ"א מיעוטא דמיעוטא שהי' נטרפין ע"י פסול בשחיטה או איזה טרפות היה מקום לחוש על כל בהמה דלמא הוא מן מיעוט המצוי שטרפה מחמת סרכות ואסורא קאכיל אבל אחרי שכבר גזרו חז"ל לבדוק אחר הסרכות ואנו מוצאין מיעוט המצוי שהם טרפות מחמת טרפות הריאה ואנו מדקדקין להחמיר בסרכות כמה חומרות עד שיוצאין יותר מגדר מיעוט המצוי וא"כ כשאנו רואין איזה ריעותא ממין טריפות מחודש שהוא ממיעוט המצוי פשיטא שאין מציאות שלו בכשרות רק נמצא בגליל ההוא בכשרות ובטרפות וכיון שאנו מטריפין הרבה בהמות מחמת טרפות סרכות ושאר טרפות שוב בהנך דכשרות אין כאן מיעוט מצוי ואדרבה אנו תולין הקלקלה במקולקל ואמרינן שאותו מיעוט שאנו מוחזקין בו שהוא מצוי הי' באותן בהמות שהטרפנים בלא"ה וכיון דמידי דרבנן הוא שפיר תולין להקל ואזדא לה ג"כ מ"ש החכם המחמיר דכל שתמיד עושין כן יש לחוש יותר דז"א דהא על הרוב אנו מטריפין הרבה בהמות יותר מגדר מיעוט המצוי ויש לתלות הקלקול בהם וגם דמי קצת להא דסימן קיו"ד בדשיל"מ וחהר"ל וכיוצא שנאכל א' מהם או נפל לים הותרו כלם שאנו תולין לומר דהך דאיסורא נפל ועיין בסי' ק"ט ובנ"ד נמי דאיכא טובא טרפות וגם מה שהעכו"ם שוחטים לעצמם ואשר הם קיים עודנה פשיטא דהנך בהמות הנשחטין ונמצאים כשרות מיעוטא נינהו ולמה נתלה אותו מיעוט המצוי האיסור בהם אדרבה אמרינן איסורא ברובא איתא ואותן ששחטנו ומצאנום כשרות ושאר טרפות הם נקיים מכל ושכולה אין בהם ולכן אין לחוש כי אם כשהוא טרפות מצוי בבירור שאז יוכל לנגוע בספק דאורייתא דשמא מינו רבה עליו או יגיע לספק השקול ובזה יש לחוש לבדוק כמו בסרכות וכמש"ל מתשו' דבר שמואל שהבאתי בספרי אבל בגוונא דנ"ד שגם באותן המקומות לא נתברר שהוא ריעותא המטרפת ובמקומות אחרים לא נשמע מזה ושאלתי להשוחטים דפ"ק ואמרו שלא אירע להם כזאת וא"כ יש ג"כ מקום לומר שלא הי' רק מקרה בעלמא ומסתייעין הדברים ממ"ש החכם נ"י בסוף קונטריסו שלדעתו

אפשר שהוא חולי נתחדש בבהמות מקרוב כאשר באמת בכל סביבותינו היתה נפילה גדולה בתחלת ימות החורף מבהמות גסות ועדיין לא נשתקע לגמרי עכ"ד וא"כ פשיטא שיש לתלות שהי' רק איזה שינוי לפי שעה וכיון דנפל איתרע וכיון דפסקה פסקה ואף גם זאת ראיתי בדברי הרב המאה"ג מוה' ישראל ליב האב"ד דק"ק הארדק ובית דינו שכתבו בנוסח שאלתם כי גם באיזה בהמה שנמצא הוא רק בבהמות ושורים הילדים אבל בבהמות ושורים הגדולים וזקנים לא נמצא כלל בשום אחד מהם עכ"ד וגם זה סימנא מלתא שאין מציאות ענין זה בקביעות רק אקראי בעלמא ופשיטא שאין להחמיר וכל זה לרווחא דמלתא אבל לענ"ד אין צורך לכל זה וכל חד מהני טעמי יספיקו להתיר בלא בדיקה ולכן אין להחמיר בזה כלל אם לא היכא שאין הפסד כלל בדבר שהטרפות יכול למכור בריווח כמו הכשרות וא"כ לא יהי' דחק כלל מחמת שנצוה לבדוק אחר זה משא"כ כשיש הפסד בטרפות דחיוב הבדיקה גורם דחק בבשר דהטבחים ממנעי ולא שחטי אין לנו להחמיר ודי לנו בחומרות חז"ל בענינים אלו והבו דלא לוסיף עלה והנה אם אירע שבדקו ומצאו ריעותות כאילו כבר כתבתי שאין להחמיר בזה לומר שאין בקיאין בבדיקה אלא שפיר בדקינן בבהמה במראית העין ובמישוש כיון שהוא מקום ידוע במקום שהוא מכוון כלפי העוקצים ואפילו אם לא יוכל לכוון המקום נלענ"ד שאין להחמיר בזה דאם איתא שהעוקץ הי' צומח והולך ודרך גידולו נכנס לתוך קרום התחתון של מוח מיבק הוה אביק בי' טובא ובודאי שהי' הנקב ניכר כיון שע"כ לומר שעתה על אתר פרקנו הקרום מן העוקץ הנתחב בתוכו ואינו דומה להכתה חולדה או איזה נקב אחר שי"ל שבמשך זמן מה נתפשטו צידי הנקב וכיסו אותו או עלה בו קרום מחמת מכה משא"כ בזה שא"א לומר כן ומכ"ש שי"ל דדמי לנמצא חוץ בוושט ואינו תחוב דכשרה וע"ש בט"ז ס"ק ט"ו שכתב דכאן שאני דאפשר שלא הי' שם נקב בעולם ולכן נראה דיש די בראיית העיין בעיון והסתכלות יפה וקליפת קרום העליון נראה דלא צריך כי טרחא יתירה היא ומאד קרוב שיהי' נקרע במשמוש היד ואחרי שכבר פשטה הוראה להקל בהפ"מ בנקב בקרום העליון לבד אין ספק שיש לסמוך ע"ז שלא להצריך בדיקה בעליון כלל ואם אחר הבדיקה נמצא נקב בקרום התחתון יש להטריף ואפילו אם נאבד קרום של מוח קודם בדיקה יש להטריף שרגילה הוא שיהיה קרום של מוח ממלא כל הקדירה וכן משמע מהא דאמרינן תתאה אגב רוככי' מפקע פקע משמע שאם אין נקב בעליון התחתון נסמך בעליון ומגין עליו שלא יפקע וא"כ יש לחוש שעוקץ כזה שארוך כשעורה קרוב הדבר שהגיע עד קרום התחתון ונקב בו ואעפ"י שכתבתי לעיל שי"ל שאף אם היה נוקב בו לא הי' מטריף לפי שעצם נמי מגין וסותם ואין שם נקב עליו בכה"ג

הואיל והוא ענין מחודש ולא נמצא מזה בפוסקים לא מלאני לבי לסמוך להתירו בשביל שאנו מדמין לא נעשה מעשה להקל במקום שהריעותא ברורה לפנינו אבל מ"מ סניף גדול הוא להוראה זו שלא להצריך בדיקה לכתחילה במקום שיש הפסד בדבר. ושלום על דייני ישראל דברי זעירא מן חברייא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד.

שאלה ז

באפוקי שבתא וכסא דברכתא. מעילת עילתא. לכבוד אהו' ב"ד וריעי הרב הגאון הגדול החריף ובקי המפורסם מוהר"ר שמואל מרגליות נ"י:

דבריך הנעימים הגיעני והנה אין הפנאי מסכים עמדי להשיב כאשר עם לבבי ובפרט כי מחלישת כחי ידי רפות להעלות על הכתב אפס הואיל ואתרחיש נוסע אמרתי להשיבך במה שיצאת לישע המח"ב שתמהתי עליו בספרי סי' ל"ה ס"ק וכתבתי שהוא סובר כמ"ש מהרי"ק דדוקא למטה הוי הדס שוטה אבל למעלה לא ונפלאתי שבאת לישב קשה בקשה ממנו שאף מהרי"ק לא אמרה כ"א ללמד זכות על האשכנזים ולמצוא להם סמך קצת ועיין בב"י שכתב בקצרה לשון מהרי"ק בזה שהשיב שנבהל מאד ע"ז והיפך ללמד זכות עליהם אם יש להם שיסמוכו ולבסוף כתב שאין לברך עליו ובשו"ת ח"צ סי' קס"ה דחה הדיוק שמדייק מהרי"ק מרש"י בשתי ידים וכתב דאדרבא כשעלה השלישי ע"ג השנים בההיא אפי' רב כהנא מודה דפסול שאינו עבות כלל ע"ש ומח"ב כתב וז"ל נ"ל דהנך פירושי' פליגי במיני ט"ד דהדס דמצוה תלתא בחד קינא ויש הדס אחרינא שאין בו אלא עלה א' בקן א' ואותו הדס עלין שלו גדולים כפלים כשל מצוה א"נ הדס דמצוה גופא עלין שלו מחולקין הם בשיעורם כו' הרי דלא ניחא לי' למימר שיהי' פי' כט"ד בהדס אחר שאינו של מצוה וניחא ליה טפי דמאי דאמר אפי' כט"ד היינו אסא של מצוה ופשיטא שלפי"ז אין לנו לומר שהכוונה על אותן שהעלה הג' למעלה מהב' דפשיטא דעכ"פ אין זה עיקר ההדס של מצוה אליבא דכ"ע ועיקר הדס של מצוה שיהי' הג' בעיגול אחד. ומה שהבאת מספר כפות תמרים שרוצה להעמיס בדברי הרא"ש להכשיר כשהאחד למעלה במחילה מכ"ת כי רב הוא א"א לפרש כן בדברי הרא"ש אפי' בדוחק שהרי שפתי הרא"ש ברור מללו. דתלתא בחד קינא שהם סמוכים זה לזה בעיגול א' שאין א' נמוך מחבירו וכן הוא ברמזים ובטור וכ"כ אח"כ כי תלתא בחד קינא מיקרי בד ע"ש שיוצאין כאחד ממקום אחד וע"ז אמר ר"ח ובראש כ"א כו' והג' באמצע מורכב על שניהם הרי דקאמר שהג' הוא באמצע והיינו שהוא באותו העוגל עצמו באמצע שני העלין שמצדדי הענף ובכפות תמרים כתב שיש לפרש כן אך כל הישר הולך יבין דהרא"ש מכשיר תרי וחד

נפלאתי מאד כי לענ"ד נהפוך הוא כי דברי הרא"ש מפורשים המה דבעינן עוגל א' ולמה לו לפרש דברי ר"ח דמכשיר תרי וחד בכה"ג דהא עד עתה לא נזכר מהכשר תרי וחד כלל ואם הי' כוונת הרא"ש כדבריו ז"ל פשיטא שלא הי' סותם דבריו כ"כ דמר"ח מוכח להכשיר תרי וחד בכה"ג וע"ש ברמזים שכתב בקצרה יבשו רוב עליו ונשתיירו בו תלתא בקינא כו' והוא שיהי' העלה הלח מורכב על שניהם מבואר לכל מעיין שאין הכוונה כן שיהי' למטה או למעלה רק באותו עוגל ומחמת רחבו הוא מורכב על שניהם. ואם נרצה להליץ בעד מח"ב מסתבר טפי דגם מ"ש שנים התחתוני' כו' אין ר"ל תחתונים ממש בדרך גדילתן מן הענף אלא כלפי הג' שהוא רוכב עליהם תחתונים קרי להו אבל מ"מ כל הג' בעוגל א' הם עומדים ומ"ש הסמוכים אל העץ אין ר"ל אל העץ שהענף של הדס גדל ממנו וא"כ הוי תחתונים ממש אלא פשוט שר"ל שהשני עלים התחתונים שחופין את העץ הוא ענף של ההדס והשלישי היוצא מאמצע העוגל הוא ארוך יותר וחופה על שני העלים אשר הם תחתונים וחופין את העץ והיינו עבות דקרא ועלו דברי מח"ב כהוגן אליבא דהלכתא ולפי שאין נ"מ לדינא קצרתי:

ולהיות כי הנוסע לא אץ לבא עיינתי עוד במה שכתבת בנידון דשאלה באונא שנתפצלה ולא ידעתי מה שטרחת בכדי לשלוח למ"א אחרי אשר ראית שהבאתי בספרי דברי דודי אביך הגאון המובהק ז"ל וגם דעתינו דעת תורה ודעת נוטה לאיסור האם דבריו ייטיבו או ירעו והנה מ"ש להרב מטרעבוולא כי כוונת הפ"מ על שורש א' כאצבע מלבד שאין ראוי אפי' למתעקש שיאמר כן שמ"ש הפ"מ מושרש יפה ר"ל שורש כאצבע דמי סני לי' למימר הך לישנא אשר הזכיר שם הרבה פעמים אף גם זאת דשורש כאצבע לא נאמר אלא במקום שי"ל שהוא יתרת ואם יש שורש כאצבע הוא נחשב לאחד ולאו יתרת הוא אבל הפ"מ שם דמיירי כשיש גומא שניכר לעין דלאו יתרת הוא אלא פיצול מה יושיענו שיש שורש א' כאצבע ויפה כתב כ"ת כיון שהתחיל להתפרק סוף שיתפרק הכל ומ"ש דכיון שאין סמפון נראה שהוא פיצול וע"ז הבאת ממעשה דר"ץ וכתבת דאפשר מן הסתם כל יתרת יש לה סמפון ותולין במצוי רק היכא שודאי יש כאן יתרת טפי יש לתלות שהסמפון באונא הרגילה והיתרת אין לה וכמדומה שראיתי למכ"ת שדיבר מזה כו' עכ"ד אמת שכתבתי ג"כ שי"ל כן בס"ק צ"ה אלא שכתבתי די"ל דאיכא יתרת שיש לה סמפון וכתבתי שמדברי אא"ז משמע שהיתרת כאונא לענין זה ור"ל שבס"ק ט"ז הבאתי דברי אא"ז ס"ק י"ג שנסתייע דלפעמים מתרמי אונא שאין לה סמפון מהך עובדא דר"ץ אע"ג דהתם יתרת הואי משמע דס"ל דראוי להיות סמפון ליתרת כמו לאונא ועתה ראיתי שיש ליישב כוונתו דאע"ג דכתב אא"ז דבחד טעמא הוי סגי לי' מ"מ אם איתא דליכא

אונא בלא סמפון במציאות כל אינך טעמי הם אך למותר שאין לך מופת חותך ותשובה נצחת מזה אלא ודאי שאין זה הכרח ברור כולי האי דודאי לפעמים מתרמי בלא סמפון אלא דרגילות הוא שלכל אונא יהיה סמפון והכי משמע קצת ממ"ש שהר"ץ שהראה להבודקים בריאה אחרת והי' לכל אונא סמפון בפ"ע כו' משמע נמי דלאו מלתא דברירא הוא ועכ"פ לענין יתרת שפיר י"ל דאף דלפעמים אית לה איכא טובא דאין לה וגם נראה דאף דנימא דיתרת אית לה היינו יתרת היוצאים מן הערוגה של הריאה ועומדת בשורת האונות וכעובדא דהר"ץ משא"כ יתרת היוצא מן האונא מקמא או מגבה לעולם אין לה סמפון בפ"ע והיא יונקת עם האונא שיוצאת ממנה ע"י סמפון אחד ובמקום דאיכא לאסתפוקי אם היא פיצול או יתרת טפי יש לנו לתלות ביתרת דהא להמכשירין מקמא יתרת מקמא אורחיה הוא משא"כ פיצול המטריף לאו אורחיה ויש לנו להעמיד בחזקת רוב בהמות כשרות ודוקא היכא דאיכא גומא שנראה לעין דלאו יתרת הוא רק פיצול וכגון דאשתכח גומא או אף בלא גומא כשנראה מענינו שהוא פיצול וכמ"ש בספרי אבל משום סמפון אין להכריע בדבר וכן מבואר ממ"ש הפוסקים בענין פיצול באונא העליונה שנחלקו הפוסקים באיזה מקום נידון משום יתרת וכן בגבשושית נתנו סימנים לדעת שאינה יתרת ולא כתבו לבדוק אחר סמפון אלא ודאי כמ"ש דביתרת ובפרט יתרת כה"ג היוצאות מן האונא לא קפדינן אם יש עמה סמפון כלל ושפיר י"ל שהוא יתרת אף שאין לה סמפון בפ"ע ועיין מ"ש בספרי ס"ק כ"א וס"ק מ"ז:

שוב מצאתי בספרי ס"ק ע"ח בסופו שהבאתי בשם הזבח שמואל דבפיצול אין סמפון וביתרת יש סמפון והבאתי ע"ז דברי הר"ץ וכתבתי דאפשר דעל הרוב כו' ע"ש ולזה הי' כוונת כ"ת שכתב שכמדומה לו שראה בספרי שדברתי מזה ומ"ש כ"ת שדברי זקנינו הת"ש בסעיף כ"ב וכן מכ"ת הביאו סעיף ס"ח עומד לנגדינו שכתב דאם נתפצלה בעובי' כו' נחשבים לאחד ודוחק לומר דמיירי שחלק התחתון הוא גדול כו' ע"ש נפלאתי כי עיניך הרואות מ"ש בספרי ס"ק פ' ופ"א באורך דדוקא היכא שנראה לעין שהוא פיצול כמו שנראה לפעמים שבא להשלים תבנית האומא וכעין שכתב אדמ"ו אביך הגאון ז"ל אז יש לו דין פיצול מקמא אבל זולת זה אף שנראה כעין פיצול אנו תולין לומר שהוא יתרת ובספרי פ"ת סעיף ס"ד יש שם ט"ס מ"ש אעפ"י שנראה לעין שהוא פיצול והוגה בלוח הטעות אשר פתח השער ח"ב ע"ש וגם שם ט"ס וצ"ל אעפ"י שנראה כעין פיצול ובכה"ג מיירי אא"ז. וכה דברי בסעיף ס"ח אם אמנם כי מלשון אדמ"ו אביך הגאון ז"ל שכתב ולא משכחת אונא שנתפצלה כו' אף בעוביו רק שנחלקה למעלה כו' ובזה יש לחלק בין שורש א' או לא משמע דמפרש שאא"ז סעיף כ"ב מיירי בכה"ג שנחלק לחלקים

שוים או שהעליון קצר ובזה מחלק אא"ז בין שורש א' וגם אני כתבתי בסעיף ס"ה שאם אין להם שורש א' יתבאר בסעיף ס"ח כוונתו דשם מבואר דבכה"ג שאינה נראה לעין שהוא פיצול ומחזיקין אותו ליתרת כשאין שורש א' ולכן כשהוא בולט למעלה או למטה דנין בו דין יתרת להקל או להחמיר כמבואר שם וגם בארוכה ועבה שנראה לעין שהוא מפוצל דמכשיר אא"ז בשורש א' ובאין שורש א' מקיל בהפ"מ ובזה בעינן דוקא שיהיו החלקים שוים או שהעליון קצר דאל"כ טרפה משום פיצול מקמא וזה כוונת אדמ"ו שכתב ולא משכחת כו' משום דהיכא שניכר שהוא אונא שנתפצלה ליכא לאכשורי רק בתנאי זה שהחלקים שוים כו' ובזה מחלקינין בין שורש א' אבל דברי אא"ז בת"ש סעיף כ"ב בכה"ג שניכר לעין שהוא מפוצל אתיין כפשטן דשם דנין בו דין יתרת כמ"ש בספרי סעיף ס"ד ובזה כתב לחלק בין שורש א' דאז נחשב לאחד ואין כאן יתרת ושרי בכל גוונא שאין חוששין כלל שנתפצלה אח"כ ויתפרק אלא אמרינן שכך הוא יתר מתחלת ברייתו והוא נחשב לאחד ודברי אא"ז הם לעזר ולא לנגדנו שאם נאמר כדברי המחלקים בין שורש חזק א"כ כשהכשיר אא"ז באין שורש כאצבע ופנימות בולטת לפנים למ"ד דכשר מקמא ה"ל לפרש דעכ"פ צריך שיהי' השורש בריא וחזק אלא ודאי כדכתיבנא דשם איירי בענין שתולין אותו ביתרת וממילא ששורשו חזק ככל יתרת ולא מסתבר לומר דכל פיצול כה"ג שנחלק ואין גומא שורשו חזק דמי לא עסקינן דנחלק חלק דק למטה וכיון שלא נשאר שורש כאצבע מאי עדופתו מפיצול מתוך הגומא אלא ודאי כדכתיבנא: ולענין דינא אין לזוז זיז כל שהוא מדעת מרן ז"ל וגם אני הראיתי פנים בספרי שאף הז"ש מודה בגוונא דנ"ד וזה יותר מעשרים שנה שעברתי דרך ק' פשעוורסק בהיות שם שארינו הגאון המפורסם מו' שמואל ז"ל האב"ד דק"ק פוזנא ובדרך סיפור אמר לי שהוא ואדמ"ו ז"ל קראו תגר על שחיטו' מכתב מאליהו בעסק דין א' שכתב להכשיר ואמרו שהכשיל רבים בזה וכמדומה לי שהוא הי' על נידון שלפנינו אך איני זוכר בבירור אם הדברים מגיעין לדין הלז ושחיטות מכתב אין בידי כו' דברי ב"ד הד"ש באהבה רבה ואהבת עולם הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

שאלה ח

אל הרב אב"ד דק"ק גורייאל בעזה"י יום ו' עש"ק כ"ז תמוז תקע"א לפ"ק בראד:
בעש"ק כסא דברכתא. מעילת עילתא. לכבוד אהו' מחו' הרב המאה"ג המופלא ומופלג פרי עץ הדר. בקודש נאדר. כש"ת מו' נתן נטע שפירא נ"י לנצח ישב בצל צח אחד"ש הן היום הגיעני דברות ק' בנידון השוחט והנה מ"ש שאף שהיה מקום להתיר העגל שנמצא

בו פיצול מקמא בגומא וגם היה הפיצול כמו תואר וורד אעפ"כ הטריפו אותו כו' יפה כוונו מה שהטריפו שאין לסמוך בזה על הזב"ש ואפי' בלא גומא ג"כ יש לאסור דמה שהשוחטים קוראים נחלק חלק לבם בענין זה וכבר הרימותי ידי בספרי בית אפרים וברורתי הכל כסולת נקי' בעזרת הש"י ושם הבאתי דברי דודי הגאון המובהק ז"ל שכתב שהשוחטים שחברו מחדש דיני שו"ב נתנו מכשול בזה כו' וזה אפי' בלא גומא רק שניכר מענינו שהוא פיגול ומכ"ש כשיש גומא דאין ספק שהוא פיצול ותלוי למטה וסופו להתפרק ומ"ש בזב"ש דאם השורש של הפיצול עב וחזק כשר ליתא דמה שורש נמצא בפיצול הרי הוא התחיל להתפצל מגופה של האונא במקום שאין דרכה בכך ואמרינן שיתפצל עוד יותר ויותר והזב"ש עצמו כתב דפיצול אין לו שורש רק שמתפצל מגוף הריאה ט"ש והחילוק בין פיצול ליתרת שכתב אא"ז וביאור דבריו שפיצול בצד שהתחיל להתפצל אין לו שורש משא"כ יתרת שמחובר לריאה בכל צדדין דרך גידולו ע"ש בחבורי שהארכתי בענין זה בס"ק פ' ופ"א וגם זה מקרוב כתבתי בזה לב"ד הגאון האב"ד דק"ק קרעמניץ ומקולניץ וכתבתי שם דמ"ש אא"ז בת"ש בסעי' ד"ב אם נתפצלה בעוביו כו' היינו כשאין ניכר מענינו שהוא פיצול ויש לדונו ליתרת ומ"מ היכא ששורש א' כאצבע הוי כחדא דאורחי' בהכי כמו יתרת בדרי ואין בו חשש פיצול שיתפרק כיון שתחלת גידולו כך הוא וכמו יתרת בדרי או מקמא אבל היכא שיש גומא או אפי' אין גומא אלא שנראה לעין מענינו שהוא פיצול כענין שהזכרתי בספרי כגון בארוכה ועבה ונתפרד ההר מקמא וכיוצא בו אין מקום להכשיר אף שנדמה שהוא שורש חזק דפיצול אין עליו שם שורש כלל ודרכו להתפצל יותר ויותר ושם הזכרתי שכמדומה שזה רבות בשנים שמעתי מפה קדוש שארי הגאון המפורסם מו' שמואל ז"ל האב"ד דק"ק טארניפאל ופוזנן שאמר ג"כ שהסומך על השו"ב בזה הוא מאכיל טרפות וגם ב"ד הגאון נ"י הסכים להטריף בזה ונראה פשוט דכ"ש בנידון זה שכתבתם שהי' לפיצול תואר וורדא קצת דיש להטריף דאף מהר"ם במח"ב שהבאתי בחבורי דס"ל להכשיר פיצול מקמא למאן דמכשיר יתרת מקמא מ"מ בזה שוב הו"ל כיתרת דוורדא מקמא דמטריפין ומ"ש כ"ת דהכא גומא מוכיח עליו דלא יתרת וורדא הוא אין זה הכרח דהא היכא שהיא קצרה מהגומא ס"ל להט"ז להטריף אעפ"י שיש גומא דהוה יתרת ואף שאא"ז ז"ל הסכים להתיר היינו מטעם דס"ל דאף שיש גומא עדיין אפשר להחזיקו לפיצול משום דתלינן מחמת חולשתו לא נתגדל עדיין אבל בזה י"ל דאיפכא מסתברא דמנין לפיצול שיהי' עליו תואר וורדא ומסתמא לאו פיצול הוא והגומא הוא חסרון מבחוץ וטרפה ועיין מ"ש אא"ז בת"ש ס"ק ך"ג דלדעת קצת חבורי בודקים ס"ל דאם בולטת מהגומא הו"ל יתרת

ובעי כט"ד ע"ש הרי מבואר שאין הגומא ראי' מכרחת דפיצול הוא אם לא כששוה לגומא ממש דאז אין תולין ביתרת משא"כ היכא שקצרה או בולטת וא"כ ה"ה וכ"ש כששוה לגומא אלא שיש עלי' תואר וורדא דרגלים לדבר שאינה פיצול דמאין לפיצול תואר זה ויש לדון הגומא לחסרון מבחוץ והא דקמן יתרת דוורדא הוא ואפי' אם נמצא מגבה כה"ג יש מקום להטריף שרגלים לדבר שאין זה פיצול ומ"מ איני מחליט זה למעשה כי אני כותב בחפזי אבל עכ"פ בנ"ד אין מקום להכשיר ושפיר עבדו שהטריפו וקורא אני עליהם לא יאונה לצדיק כל און:

ואמנם בנידון השוחט אף אם היה מקום להכשיר אין זה התנצלות כיון שנראה מתוך הענין שנתעצל ולא בדק וחפש בכל מחבואי הריאה לדעת אם יש בה איזה ריעותא ואם הי' מתנצל ואומר שראה זה אבל הי' כמחריש לפי שסמך על מ"ש בזב"ש כיוצא בזה להכשיר אף שלפי האמת טרפה הוא מ"מ מלתא דלא רמיא עלי' הוא לירד לעומק הדין ומ"מ הי' ראוי לקונסו דמה זה שתיקה ומה זה סמיכה וכך חובתו וכך יפה לו אף בריעותא כ"ד לעשות שאלת חכם אך מתוך הענין נראה שהעלים עין לגמרי ובכה"ג אף אי כשרה היא אשמת הבודק הוא כמבואר בתשו' אחרוני' בסרכות שהעלים השוחט עיניו אף שנמצ' כשרו' מ"מ יש להעביר השוחט שפשע ולא בדק כראוי אבל מ"מ בנדון זה שמבואר מדברי כ"ת שהוא נאמן רוח ומוחזק בכשרות ועיין בשו"ת אור נעלם סי' י"ד ובכה"ג מבואר בשו"ת מהרי"ו סי' צ"ז שכתב בעובד' דאירע לר"ש דבדק ריאה שהי' לה סרכא ולא הרגיש הסרכא ולא העברתי אותו וטעמ' דידענא בי' דירא שמים הוא ולא אשתכח דדייק כוותי' בודאי משגה הוא וכן ראיתי במגנצא לזקן א' ששגג ולא הרגיש הסרכא כו' והושיבו על כנו משום שהי' מוחזק בכשרות וכמדומה שלא בדק תוך חודש ומה שהבאת מטבח שנמצ' אחריו טרפה אפשר ה"מ באדם שלא ראינו מדקדק במעשיו כו' ועוד דבכולי תלמוד' טבח הוא שמוכר הבשר ומש"ה מחמרינן כו' אבל היכי דאין לו הלא קי"ל דאין אדם חוטא ולא לו ובודאי בשוגג בא מעש' לידו ואפשר אי הוי הריאה לקמן לא היתי' טריפה זו' ע"ש וכל הני צדדים שייכי ג"כ בנ"ד והנה הרמ"א בסי' ב' כתב בפשיטו' דאם הוציא טרפה פ"א מת"י אם לא הוחזק בכך מותר לאכול משחיטתו והש"ך והפר"ח השיגו עליו ואא"ז בת"ש הליץ בעד הרמ"א דכוונת מהרי"ק למ"ש בסי' ק"ס דס"ל דבפ"א לא נעשה מומר ומה ששוחט אח"כ כשר ע"ש וע"ש במהרי"ק דאפי' חשוד ל"ה דאפי' בלא אחרים רואין נמי מותר ומ"מ י"ל דחשוד לא"ד חמור טפי וגם י"ל דהיינו דוקא בדיעבד אבל מ"מ לכתחל' מעבירין אותו:

ובאמת צ"ע דאיך שנפרש כוונת מהרי"ק מ"מ הרי סיים שם ואם הוא אותו שוחט אשר כבר נכשל בענין הבדיק' כאשר כתבת לי מכבר אי לדידי צייתי היו מעבירין אותו לגמרי כיון דיש רגלים לדבר עכ"ל משמע להדי' דבשביל המכשול בענין הבדיקה אין להעביר אותו ודוחק לחלק בין מכשול דשחיטה דמשמע התם דאף בשבילו לחוד יש להעביר אותו ובין מכשול דבדיקה ואפשר דמיירי דמכשול דבדיקה היה אפשר לתלות בשוגג וכיון שעכשיו העיד העד שנכשול בשחיטה ובזה בודאי הי' מזיד ודייניין דגם על הבדיקה מזיד הי' ועדות העד על השחיטה רגלים לדבר שאמת הוא וקצת משמע כן מדאמרינן ביומא דף פ"ה כי כשלת בעונך האי עון מזיד הוא וקרי לי' מכשול ופרש"י עונך יחשב כמכשול שהוא שגגה ומ"מ אם לא היה אפשר לתלות בשגגה אף ע"י פשיעתו בבדיקה היו מעבירין אותו ואין חילוק בין שחיטה לבדיקה אך אעפ"כ נלענ"ד לחלק ביניהם דודאי בשחיטה דאי לא שחט שפיר ונותן לאחרים בתורת היתר אף בפ"א סגי לפסול מה ששחט אח"כ אבל לענין בדיקה ודאי אם אנו יודעין שהרגיש בטרפות ואעפ"כ הכשירה לפני אחרים לשחיטה דמי אבל אם לא הוציא טרפה מת"י רק שנתעצל בבדיקתו ולא הרגיש בסרכא וכיוצא א"כ אין כאן איסור חמור רק דעבר אדרבנן שצוו לבדוק וא"כ סגי לי' בקבלת ד"ח ואין ראי' מהרשב"א לענין בדיקת סכין בסי' י"ח דהתם מסתמא אין הסכין בדוק משא"כ לענין בדיקה דרוב בחזקת כשרות רק שחששו למיעוט המצוי ועכ"פ אין להחמיר כ"כ על הבודק ולכן נלענ"ד בנ"ד דלית לן לאחמורי כולי האי דלא פשע רק בעסק הבדיקה שלא בדק כראוי וכעובדא דמהרי"ו. ונראה דאפי' תימ' דהמיקל בבדיק' מעבירין אותו וכדמשמע מתשו' הרא"ש כלל כ' שכתב וז"ל אבל בענין הטרפות הוא מעיקרי הדת והכל יודעין ונוהגין בו וזה שלא חשש לבדוק והוציא טרפות מת"י שנים ושלשה פעמי' אם עשה כן במזיד או שלא חשש לבדוק כל הצורך רשע הוא בעיני ואף אם הוא מקבל עליו להיות זהיר מכאן ולהבא לא הי' לבי נותן לי לסמוך עליו עוד עכ"ל מ"מ בנ"ד הרי לא ברירא לן שעשה כן ב' פעמים ואפי' תימ' דאמת כדברי העד שגם בפעם הב' עשה כן ודמי למ"ש מהרי"ק דבכה"ג הוי רגלים לדבר ומעבירין עפ"י העד מ"מ הרי בדברי הרא"ש מבואר שנים וג"פ ואף שמהרי"ט בחי"ד סי' ט"ו כתב דהרא"ש מודה דאף בפעם א' אי הוה כמיקל ופושע לית לי' תקנתא בקבלת ד"ח כו' ומסתברא דשנה בחטא פושע מיקרי כדאשכחן גבי ערובי תבשילין בהיא סמי' כו' מ"מ נרא' דבנ"ד דהוא מוחזק בכשרות ובפעם א' אנו תולין בשגגה כמבואר מדברי מהרי"ו מה ששנה בחטא לא הוי פושע וכמ"ש מהרי"ט שם דמ"ש הרא"ש ב' וג' פעמים היינו בטרפות אחד סגי בב' שהרי ידע שהוא אסור וחזר ועשה הו"ל כמותרה ועומד אבל אם

השני' בטרפות אחר ל"ה מותרה להכי ע"ש והנה לפי ענין השאלה לא הי' בפעם שני שום טרפות רק יתרת מקמא אלא שהי' בלא הרגשת השוחט:

אך שעדיין צ"ע דאעפ"כ הוי כשנה בחטא מה שנתרשל ולא בדק כל הצורך וגם כי הב"ח מפרש מ"ש הרא"ש ב' וג"פ היינו ב' לרבי וג' לרשב"ג אך באמת אע"פ שדעת מהרי"ט שם דבזה יש לפסוק כרבי דבדבר טבעי יש לפסוק כרשב"ג משא"כ בזה שהוא לגלויי מלת' בתרי סגי מ"מ לא משמע כן מדברי הפוסקים והב"ח בסי' ק' פוסק כרבי והט"ז השיג עליו ואא"ז בבכ"ש אף שהסכים להב"ח באיסורא דאורייתא מ"מ היכא דליכ' איסור' דאוריית' בעינן ג' דוקא כמבואר מדבריו בהשמטת שבסוף הספר וכבר הארכתי בזה בחיבורי סי' ל"ו ס"ק ע"ב ובק"ה שם ראי' ל"א ע"ש שכ' עיקר לדינא וא"כ כיון דחיוב בדיקת הריאה אינו רק דרבנן ובזה ג"פ בעינן ועיין בפר"ח סי' קי"ט ובשו"ת עה"ג סי' ט"ו לענין טבח שמכר בשר ששהה ג"י ע"ש ובשו"ת נ"ב חי"ד סי' א' שכתוב לענין חשוד על בדיקת הריאה שאין כאן מעשה על ידו רק שמעיד שהריאה כשרה אף חשוד לאותו דבר נאמן בשל אחרים כו' וקצת צ"ע מה שמחלק בין זה לשחיטה דשחיטה אינו מטריח לבדוק הסכין כו' ובאמת גם לענין הבדיקה י"ל כיון דאיכ' טרחא לבדוק אין לסמוך עליו אך בנ"ב שם מיירי באם יש לאסור למפרע מה שכבר בדק ואין להאריך שלענ"ד בזה שהעיקר לפי שראינו שנתרשל קצת בבדיקה שהוא רק דרבנן ויש לתלות בשגגה כיון דקי"ל בגווי' דירא שמים הוא אין צורך להעבירו לגמרי כיון שלא הוחזק ג"פ ובזה הי' מקום ג"כ לפרש דברי הרא"ש מ"ש ב' וג"פ דהרא"ש שם מיירי משני ענינים או שהוציא טרפה או שלא חשש לבדוק כל הצורך ולכן כתב ב' וג"פ דאם הוציא טרפה ממש בב' פעמים סגי שהרי עבר על לפני עור שהוא איסור דאורייתא ואם לא חשש לבדוק כל הצורך דזהו רק מדרבנן בעינן ג"פ דוקא וגם מלשון הרא"ש שם שכתב וזה שלא חשש לבדוק והוציא טרפות מת"י ב' וג"פ אם עשה במזיד כו' נראה מלשונו שצריך שידוע שמה שעשה ב' וג"פ הי' מזיד ע"ז משא"כ בנ"ד דיש לתלות בשוגג וכמ"ש ולקצר אני צריך:

ובר מן דין נלענ"ד דבגוונא דנ"ד אין מקום לפקפק לפסול השוחט בשביל זה דכל מה שמבואר בדברי הרא"ש ובפוסקים בענין זה היינו במי שאינו חושש לבדוק אחר סרכות ונמצא אחריו סרכות אבל בגוונ' דנ"ד שאין כאן סרכא רק פיצול מקמא ואחר סרכות בדק שפיר ופשפש ולא מצא הרי מבואר בריב"ש סי' קס"ג שא"צ לבדוק רק מסרכות לבד מפני שהם מצויין בה ומדרבנן חששו למיעוט דשכיח אבל בשאר מיני טרפות אין אנו צריכין לבדוק בהם ואפי' בטריפות שבריאה כגון המראות הפוסלת בה וחסרון האונות וכן אם ניקבה א"צ לבדוק אפי' לכתחלה כו' ע"ש ואף דאנן נהגינן לבדוק גם אחר שאר טריפות

שבריאה היינו כיון דנחתינן לבדוק הריאה תו לא טריחא מלתא כולי האי לעיוני אחר שאר טרפות וכן מבואר להדיא בס' לחם חמודות שכתב שמנהגם של בודקים שבודקים אחר יתיר וחליף ושאר כל דבר שימצא בריאה שתטרוף בהם הבהמה ובאמת חומרות יתירות נהגו בזה שאין לנו לבדוק אחר שום דבר שבכל הטריפות כ"א לנקובת הריאה שע"י סרכות כדכתב רבינו בפ"ק דבכולן סמכינן ארובא דהל"מ הוא כו' ולכן אף שהש"ך כתב בריש סי' ל"ט דעלולה לטרוף משום סרכות ושאר טריפות דשכיחי בה נראה שר"ל דאף דשאר טריפות הוי מיעוט שאינו מצוי כמו כל מיעוטא דעלמא מ"מ מצטרף למיעוט המצוי דסרכות והוי כשכיח טריפות וצריך בדיקה ומ"מ שאר טרפות דלאו סרכות ודאי אינו מצוי וכן מבואר להדיא מדברי אא"ז בשמ"ח סעיף ד' שאם בדק אפי' בהמה גדולה מסרכות שאינו בקי בטרפות רק שיודע להרגיש שאין סרכא יש להכשיר אף בלא הפסד גדול כיון דעבד עיקר הבדיקה ה"ל כגדיים וטלאים עכ"ל ומ"ש בשפ"ד שם סק"ב וסק"ט ובסי' ל"ז ס"ק ק"ד כבר הארכתי בספרי בסי' ל"ז ובסי' ל"ט ובביאור לש"ך שם משם תדרשנו ולגודל הנחיצה אני מוכרח לקצר ועיין בשפ"ד שכתב להקשות על הש"ך דא"כ בגדיים וטלאים למה מכשירין בנאבדה ודוחק לומר דגם שאר טריפות לא שכיחי בגדיים וטלאים כו' ע"ש ולפי מ"ש בכוונת הש"ך לק"מ ועכ"פ מבואר דכל מה שבודקין אחר שאר טרפות הוא חומרא אף בבהמה גדולה ומכ"ש בגדיים וטלאים וכן בעגלים הרכים לפי מ"ש הש"ך יש להקל בנאבדה בלא בדיקה וע"כ דלא שכיחי בהו טרפות וא"כ לא מבעיא אם העגל הנשחט דבנ"ד הי' עגל יונק משדי אמו דאף לסרכות אין לחוש אלא אף אם היה אוכל ג"כ דכתב אא"ז בשמ"ח שאין להקל זיל בתר טעמא דסרכות באים מתוך מאכלים שאינן נאותין אבל פשיטא שאין האכילה ענין לשאר טרפות דריאה וכיון דאנו מכשירין בעגלי' הרכים בנאבדה ואין פוצה פה אפס מקום לומר דשכיח בי' טרפות כלל וכל עיקרה של הבדיקה אינה רק לחומרא בעלמא הלכך דינו של זה השוחט אף שלא יפה עשה ששינה ממנהג אשר קיבלו עלייהו וקבעוה חובה לבדוק בריאה גדולה או קטנה בכל פרטי ודקדוקי' הדה אמרה נקיון כפיים אין כאן אבל משמוש ידים יש כאן שהרי בדק הריאה מסרכות עכ"פ ובכה"ג אם נאבדה כשר אף בלא הפסד אף בגדולים ומכ"ש בעגלים הרכים ובשביל שנתרשל בדבר ולא דרש כמין חומר שנהגו הבודקים פשיטא שאין להעבירו לגמרי וגם כי בזה יש לו אמתלא קרובה שלפי שבעל הבהמה הוא שונאו ומבקש רעתו ומדאג' מדבר פן יחשדנו שהוא מרבה לבדוק ומאריך ומעיין בה למצוא תואנה להטריף בהמתו ויחשדנו במה שאין בו ולכך קיצר בבדיקה במקום שהי' לו להאריך וזה מתרמי כ"פ אפי' בקהלות גדולות וכמ"ש בספרי פ"ת שעל הרוב

הטבחים אשר בהמה להם ופני להבים פניהם מבלבלים דעת הבודק והנופח ולכך תקנו בקהלות קדושים שלא יבא בעל השור ויעמוד על השור יע"ש שהארכתי בדברי נועם וגם בקו' התשו' שם הארכתי ג"כ בנידון שוחט א' שהעלילו עליו בהכשר סרכות דקות יע"ש כו':

ואחרי הודיע כל זאת נראה דאם א"א בהעברה על זמן מה די בכך לעשות כמ"ש כ"ת שלא ישחוט עד שיהיה מומחה עומד ע"ג לבדוק הסכין וגם בהוצאת הריאה לבודקה היטב עכ"פ משך חדש או שתים כי זה חשוב כהעברה שהרי הרבה חשודים על השחיטה ומותרים לשחוט באחד עומד ע"ג ובבדיקות סכין ולשמא ינתק סרכות בפנים פשיטא שאין לחוש שהרי ח"ו לא נחשד על כך ואחר כלות הזמן יקבל עליו בפני הב"ד שלא ישוב עוד לכסלה וינהג בבדיקת הריאה כדת הבודקים החרידים על דבר ה' ויחזור לכשרותו כבראשונה וחלילה לשום בר ישראל להונות אותו בדברים כי כפי הנראה היתה המכשלה הזאת בבלי דעת רק מחמת הטירוף כמ"ש וח"ו לדונו כמזיד גמור אך כדי לזרזו על להבא לא בן חורין הוא להפטר לגמרי ודי לו בעלבון הזה שהורע כחו שלא לסמוך עליו לבד משך זמן מה ומן הוא והלאה יוגדר הפרצה. ולא יהי' בקמיו לשמצה. הקולות יחדלון ומטר המריבה לא יותך ארצה. דברי הכותב בנחיצה הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

שאלה ט

בעזה"י כ' סיון תקע"ב לשוחט ובודק מק"ק ראווא וכעת הוא שוחט ובודק פ"ק בראד יצ"ו:

בירך אשיב לשואל כענין וכהלכה. ישא ברכה ברבי והמשכה ה"ה אהו' הרבני המופלג ומופלג ידיו אמונה מלאכתו מלאכת שמים לכוננה כ"ש מו' ברכי' בירך נ"י:

מכתבו קבלתי אשר שאל בפירוש דברי הרמ"א סי' ל"ט מיהו אם הוורדא נדבקת שנחלקו בה השוחטים כו' ונראה שמשמעות דורשין איכא בינייהו דמי שסובר דאפי' נדבקת כולה בתחתיתה מצד אחר של הכיס מפרש תיבת למטה אשלפניו ופסק לי' בסכינא חריפא וה"ק אם הוורדא נדבקת למטה והיינו כל פנים שלמטה ומפרש דהך למטה ר"ל בשורש שלה דלמטה מכיסה קוראים השוחטים שורש וכמ"ש רומ"ל בשם השוחטים הרוצים לפרש כן אבל המפורשים דבשורש ממש קאמר א"כ תיבת למטה רהוט אלאחריו ופירושו למטה בשורש שלה היינו בתחתיתו במקום עמידת השורש של הוורדא ופירוש זה הוא עיקר וזה מבואר מהגהה הר"ץ דשם איתא אך בזה אני נוהג

כחכמי מגענץ אם עיננותא דבוקה בכיסה פי' למטה במקום שורש שלה זהו רביתייהו וכשרה הרי מבואר דהך למטה לאו אפני מטה של הוורדא קאי כ"א על תחתיתה ושורשה וזהו שכתב למטה במקום שורש כו' וכן מבואר ממ"ש בספרי להוכיח מכמה פוסקים ששורש דין זה נובע מדברי הא"ח בשם הרמב"ן שהביא הב"י ושם איתא שבמקום חבורה שהיא מחוברת אצל האונא היא מחוברת באותן גידין כו' (והנך גידין בגדיים וטלאים הוא כמו הכיס בגדולים וכמ"ש באורך שם) ומ"ש שהשוחטים קוראין שורש כל למטה מכיס אין לסמוך ע"ז ובכל דוכתא קרוי שורש מקום התחלת צמיחתה וחבורה אצל האונא אם נראה לעין שכך הוא דרך גדולה מתחלת ברייתה שהכיס דבוק במקום זה עם הוורדא אבל אם כל פני' שלמטה הוא דבוק בכיס נראה דטרפה ואף אם דרך רביצתה ושכיבתה כך אין זה מועיל כמ"ש הש"ך דאין מקום להכשיר בזה רק משום דהיינו רביתייהו והכוונה דמתחלת ברייתה הוא כך וכמ"ש בביאור לש"ך ע"ש ומ"ש כיון שהדיבוק חזק כ"כ אפשר לומר דרך גדלתה כך מתחלת ברייתה אין להתיר מחמת אומדנא זו דלפעמים הדבוק חזק אף אם נעשה אח"כ ע"י חולי ומכה וגם אפי' הי' ניכר שהוא מתחלת ברייתה אין להתיר בזה דשינוי כזה פוסל אפי' מתולדה ודוקא בדבוק למטה בשורש ממש דרביתייהו בהכי להמציא כן וגם נראה דבכה"ג אפי' תימא דאף בזה הצד שאינו דבוק הכיס שלחופי משלחף לאחוריו ונשארת הוורדא מגולה מהצד השני מ"מ אין מועיל כיון דכל עיקרה לרחף על הלב וכמ"ש בספרי מדברי הרשב"ץ שהוא כמו הספנין הפורסין קלע קטן אצל הגדול כו' וכיון שבתחתיתה היא דבוקה כולה לכיסה אינה יכולה לרחף כראוי ואמנם בלא"ה אין הדבר תלוי ביציאתה מכיסה ואפי' אי שלחופי משלחף לגמרי כתבתי לאיסור בדבוק בחלון או סרכא כיון דלאו רביתייהו הוא וע"ש בחיבורי בק"ה ובדברי דודי מ"ו הגאון ז"ל וא"כ כיון דגם הך דינא דהרמ"א גופיה אין מקורן ידוע כ"כ כמ"ש אא"ז בת"ש וא"כ הבו דלא לוסיף עלה ודי להכשיר בדבוק למטה בשורש ממש שהעיד לנו רמ"א והר"ץ דרביתייהו בהכי אבל בדבוק כולה בתחתית' לכיסה עד סמוך לשפולה מאן לימא לן דרביתייהו בהכי ומ"ש שאילו משיבין לאילו דלמה לא הגבילו האחרונים מקום עד היכן נקרא שורש כמו שהגבילו כסדרן עד חציין כו' אין זה ענין לזה דשם דבוק כולה כשרה רק מחמת שהדבוק בשפולי מטריף לפי ששם אין האונות רבוצים זע"ז כ"כ וכדי לצאת מידי חששות עד היכן מגיע השפולי החמירו שלא לתת דין כסדרן כ"א מעיקר האונות עד חציין אבל כאן אם דבוק כולה טרפה ואין מכשירין רק כשדבוקה בכיסה למטה בשורשה והוא תחלת צמיחתה במקום חבורא באונא והיינו אם דבוק שולי הכיס בסופו דהיינו השפול שלו המסויים במקום

חבור הוורדא בין חתוך האונא לאומא ושיעור משך הדבוק הזה לא אתפרש לפי שהוא ידוע לבקיאים ומומחים דרך רביתייהו בדבוק זה ואין זה ענין למ"ש הפוסקים שורש א' כאצבע לענין נחלק דהתם אגופא דוורדא קאי דכיון שעיקר הוורדא ושורשה אחת היא כאצבע נחשב אחת וכההיא דדקין משא"כ לענין זה שהנחת שם שורש הוא על עיקרא ותחלת צמיחתה של הוורדא ודעת לנבון להקל ונלענ"ד להקל בדבוק זה מתחלת מקום חבורה עד המקום שהוא מתחלת להתעגל ולהתלבש בצורת וורדא שעד המקום ההוא חל עליו שם שורש הוורדא וכיון שיש מכשירין בדבוקה לכיסה כאשר הארכתי בסי' ל"ט ובק"ה שם סי' י"ב אף שי"ל דדבוקה מקצתה גרע כמבואר שם מ"מ בזה שכתבו דלמטה במקום שורש שלה היינו רבותה ודרך גידולה נלענ"ד להקל כאשר כתבתי הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד

שאלה י

לק"ק רימנאב:

שלום לכבוד אהובי הרבני המופלג בתורה וביראה הוותיק מהיר במלאכתו מלאכת ה' באמונה בדעת ובתבונה כש"ת מוהר"ר נפתלי סג"ל נ"י:

מכתבו קבלתי אשר אמר עם הספ' ואפריון נמטי כי הוא שוקד על ביתי בית אפרים ושונה אומנתו ושופט ומדקדק הדק היטב להיות מבין יודע כל דבר על בוריו דין הניין לי אפס כי דבריו באו בארוכה ולא מצינא לסגויי בהדיה על הדרך הזה כי איני בחזקת הגוף ל"ע וידי רפות ומחמת חביבותי' גבי אמרתי להשיב על קצת ענינים דנ"מ טובא לדינא. וראשית דבריו על מ"ש בסי' ל"ה ס"ק ז' כנלענ"ד כו' ע"ז כת' דמבואר הוא בשמ"ח ס"ג שכת' בפירוש אפילו אין האונא גדולה כו' ובת"ש שם מביא ראיה זו מהפוסקים שלא חלקו כו' ובאמת יותר הו"ל להקשות שהשמטתי כל דברי אא"ז לענין סימן דיבוק הארוכה ועבה לאמצעית אך באמת נשמט בדפוס סעיף ט"ז והועתק בלוח הטעות שהדפסתי בתחלת חלק שני בסוף ההקדמה ושם ימצא גם שאר ט"ס שנסתבך מע"ל בהם ושם כתבתי הך מלתא שכתב אא"ז אפילו אין האונא גדולה ע"ש ובגוף הספר ס"ק כ"ה הציון שייך לסעיף מ"ה ומה שכתבתי הדין הלז לענין בדק דמהני אפילו אינה גדולה כ"כ דבר גדול דברתי שאא"ז לא כתב הך מלתא רק לענין ארוכה ועבה ויש מקום לומר דדוקא בזה שעינינו הרואות שיש שיעור רוחב כט"ד אחר סיום מקום שהיא ארוכה ועבה ובצד השני היא כשאר אונא אמצעית אע"פ שאין בה רק כט"ד די בזה כיון דזה רוחב שיעור אונא והרי אנו רואין שיש כאן שינוי מטבעו הרגיל שנראה מתוכו ששנים

הם משא"כ בהיכר סדק שצריך להיות דוקא במקום שראוי להיות מפוצל הא לא"ה תולין לומר שהיא משריטת הרגילי' או חסרון בריאה וא"כ כיון שאנו רואין שאר האונות הנמצאים בריאה זו הם כדרך גדילתם במדה כמדתם וזו אם נאמ' שאונא אחת הוא לא עברה על מדתה ואם נחלק לשנים משונה מדתה משאר האונות א"כ טפי י"ל דאחת היא ומדה אחת לכל האונות והסדק הזה אינו רק שריטה או חסרון ומקום שאין דרך להיות מפוצל משם קרינן ביה ויש מקום לטועה לטעות בדברי אא"ז בשמ"ח שכתב ואפילו יש בה ד' אונות וא' היא רחבה כב' הו"ל חסרה וטרפה אבל אם יש היכר בא' שב' הם כיון שיש סדק כו' ולשון זה בקל יש לפרש שר"ל דקאי אריש' דמירי שהיא רחבה כב' דלא מהני אבל אם יש היכר סדק מהני בכה"ג שהיא רחבה כב' ולכן נשמרתי מזה וכתבתי בפירוש אעפ"י שאינה גדולה כו' דאף שיש מקום לפרש כן בדברי אא"ז מ"מ שאר פוסקים שלא הזכירו מענין זה דרחבה כב' טרפה ממילא דגם הכשר סדק בכל גווני מיירי אף באינה גדולה כו' כיון שמקום הזה הוא ראוי להיות מפוצל לפי ראות עיני הבודק באונא זו ועיין בס"ק י"א שהבאתי מספר תשב"ץ קטן תלמיד מהר"מ שכתב ונראות כתרתי וכתבתי שצ"ע דמשמע מכל הפוסקים שא"צ שיהיה למראית העין בתרתי כו' ע"ש (ועיין בלוח הטעות שבמ"ש בסעיף ה' כמין מראה הפרש שנראה כו' יש כאן חסרון בפנים וכצ"ל כמין מראה הפרש ביניהן אבל אם יש באחת כו' אז חסרון בריאה הוא וטרפה) ועתה יבין אשר לפניו ויאמר ראה זה חדש הוא ואשר בא בדברי מע"ל שמה שמצריך השמ"ח להסמוכה לאונא קצת יותר מטד"א היינו בלא הפ"מ דבהפ"מ מסיק בסימן כ"ו דאפי' הם שוים כשר אומר אני אילו בא מעשה לידי הייתי מתישב בדבר די"ל דאף לפי מ"ש אא"ז שם משמעות מהרי"ו ורמ"א להקל בשוין היינו באונות פרודות אבל בזה שאין לפנינו רק אחת אנו באים לחושבה שתים מחמת סימן ארוכה ועבה א"כ כל שאין כאן ארוך יוצא אין כאן סימן ששתים הם ואע"פ שיש כאן עובי לצד סמיכתה לאומא מ"מ בשביל זה אין הכרח שלא חסרה האמצעית ואם יש כאן ארוך יוצא יש מקום לומר דסימנא מלתא כיון שהפונה לצד האונא הסמוכה לגרגרת הוא קצר מסתמא הוא האונא האמצעית משא"כ אם אין כאן ארוך אם כן י"ל דאונא ארוכה ועבה לבד הוא ועיין מ"ש בזה בביאור לט"ז ס"ק ט"ו מדברי מח"כ והזב"ש והבאתי ג"כ בקצרה בראש אפרים ס"ק כ"ה (והציון שם על סעיף י"ז הוא מצויין בטעות ושייך לסעיף ט"ז שנשמט בפנים ונדפס בלוח הטעות ע"ש) ע"ש ואפשר דלכך סתם אא"ז הדברים דבעינן בצד סמיכתה לאומא מעט יותר מט"ד ונמשכתי אחריו בסעיף ט"ז וקצת מסתבר להחמיר בזה כיון דיש ריעותא גדולה שחסר האונא ואנו באין להכירה ע"י סימנים אילו

שאינם מובהקים כ"כ וגרועי מספק וכמ"ש אא"ז שאין להתיר ע"י היכרים אילו במקום שאין המנהג מבורר ואף כשאנו סומכין על סימנים אלו צ"ל שנסרכו וגם יש ריעותא דחלוף לדעת הגהת הר"ץ והלבוש דמשמע מדבריהם דאף בשוים טרפה וכיון דאיכא ריעותות כי הני אפשר דיש להחמיר אף בהפ"מ וכעין שכתב הר"ץ גבי אם יש על חתיכה המשלמת לוורדא כיס דטרפה משום ג' דברים וכו' והביאו בת"ש ס"ק נ"ב והש"ך רמז לו במ"ש בס"ק ו' וכה"ג כתב הר"ץ במעשה דכבש כו' ע"ש והנ"י דכוותה כיון שנתוסף ריעותות אילו על החשש שכתבתי דכיון שאין ארוך יוצא י"ל דאין כאן היכר כלל אם לא שנאמר שההיכר מצד השני הוא ניכר לבקיאים כאשר כתבתי בביאור לט"ז ובר"א ס"ק כ"ה ולכן אל יבהל מע"ל בדין כזה בפשיטות להכשיר בהפ"מ בכה"ג ואף שבפ"ת סוף סעיף י"ח כתבתי הך מלתא דאם שוים יש להתיר בהפ"מ התם קאמינא לענין סימן גובה האומא ע"ש ואין ביה הך חששא דכתיבנא ועיין בת"ש ס"ק ה' ומ"ש בר"א ס"ק כ"ז שהבאתי שם דברי השמ"ח סעיף כ"ו נראה קצת שגם אני רציתי לדמות זה לכאן אבל מ"מ לא כתבתי כן בסעיף ט"ז לדינא וסתמתי כדברי השמ"ח רק בסוף סעיף י"ח כתבתי כן ואפשר שגם אז בלבי עלה לחלק ביניהם כמ"ש וצ"ע:

ומ"ש על מ"ש בס"ק י"ט בר"א ולענ"ד י"ל כו' שחילוק זה מבואר בפ"מ בשפ"ד ס"ק מ"ה דדוקא היכא דאסור מטעם חסר מהני שאר היכרים כו' חפשתי בפ"מ ולא מצאתי ציון על ס"ק מ"ה ואפשר עינו הטעתו שראה כן בספרי ר"א ובק"ה שם סימן ג' שכתבתי סברא זו ונדמה לו שראה כן בפ"מ ומ"ש על מ"ש בסעיף י"ז דבשאר אונות אין מועיל צד א' ארוך כו' וכתב חסרתי בזה הבנה באיזה אונה מיירי פשוט דקיימינן בדקיימא אונא הסמוכה לאומא ואצלה רק אונא אחת וכן באין כאן רק אונא אחת בשמאל ומקצת של רוחב האונא הוא ארוך ומקצתו קצר לא אמרינן דזה סימן ששני אונות דבוקות הם והארוך הוא אונא בפ"ע והקצר הוא אונא בפ"ע אלא חיישינן דשמא אונא אחת הוא והקצר היא חסרון בריאה כמו כף פשוטה ודוקא בארוכה ועבה ואמצעית משום דאורחייהו בהכי להיות אחת ארוכה ואחת קצרה כשהן פרודות וכמ"ש בת"ש ושוב כתבתי דאף אם ארוך יוצא מהאומא שבשמאל אין מועיל ע"ש ס"ק כ"ז ומ"ש על מ"ש דאונא הסמוכה דרכה להיות כמו הר כו' תמהתי על מה מייחד סימן זה רק לאסויע יעודו כל הבודקים דגם בצד שמאל כשהמשיכה דבוקה לאומא ימצא בצד פנים בשר בולט כו' עיין בר"א ס"ק כ"ב שלשון זה מועתק מהגהות הר"ץ אבי כל הבודקים. ומ"ש וז"ל וכמה פעמים אשר האריך אדוני בספרו לבאר פרטי דינים לפי מנהג מדינות אילו להטריף למעלה מחציה תמהתי גם כן אמת שגם בשמ"ח מבואר דהמנהג של מדינות אילו כך ולדעתי גם דבריו תמוהים

דבשלמא מה שמבאר לדינא נוכל לומר דכך נראה לדעתו הגם שהוא נגד איזה פוסק אבל במ"ש בתורת עדות בענין המנהג קשה איך פשט המנהג בכל המדינות להטריף למעלה מחצי' הלא הש"ך בס"ק י"ד כתב דאין לחלק בין קרום עב לבדק ולהכשיר בליכא חלון אפילו עד לראשו ומסיים שכן נוהגין הגם דממ"ש הש"ך בס"ק ט"ז דאל"כ אין חילוק בין סרכא לקרום ע"ש משמע לכאורה לאסור למעלה מחציה בסרכא היינו לדעת הרמ"א דמחלק בין סרכא לקרום א"כ מ"ש הרמ"א בקרום עד חצי' ע"כ לאו דוקא דאל"כ אין חילוק אבל דעת הש"ך להכשיר כמבואר בס"ק י"ד וגם כאן סיים להכשיר בדבוקה עד לראשו ובבאר היטב מבואר ג"כ דעתו כהש"ך והט"ז בס"ק ז' להכשיר בלא חלון עד ראשו וסיים שכן עיקר וא"כ המנהג בודאי בלתי מיוחד לכל המדינה ביד כל יושבי על מדין להורות להשו"ב שתח"י המנהג הנכון לפניו ואם יברור במנהג שכתב הש"ך וכן דעת הט"ז בודאי לא יחטא עכ"ד הנה טרחתי והעתקתי כל לשונו למען הראותו כי כל דבריו סרוכים מראשו עד סופו בדברי שגגה וטעות והנה מה שיוצא מכלל דבריו יש להכשיר בכל סרכא כסדרן בריאה מסופו עד ראשו ממש כדרך שכתב הט"ז והש"ך להכשיר בקרום וכענין אופתא שהיא דבוקה כולה בלי שום פירוד אף בשפולי וכן בקרום שכשר אף בשפולי כמ"ש אא"ז ולדעתו כל סרכא שבעולם דנין ביה דין קרום ע"ז אין ואומר אם כך נהג כו' ואין ספק שאם הסרכא גם בראשו ממש שהוא משפולי דטרפה וכמ"ש אא"ז בס"ק כ"ה להדיא דאם השפול נסרך עמו הו"ל כסדרן ושלא כסדרן וע"כ לא שרינן כה"ג אלא בקרום טילא כו' וכן מבואר במהרי"ל שכתב גם אם מכשירין בין אונא לאונא כל שיש היקף בשר למעלה קודם הסרכא כו' והבאתי הדברים בבירור לט"ז ס"ק ח' ע"ש ועיין במשבצות ס"ק ז' שכתב דאם אף בשפולי נדבקה אין לי לומר להתיר ודוקא קרום שקורין טילא כו' (ולקמן אכתוב בדברי המשבצות בזה) ובאמת אף בקרום שכתב אא"ז להתיר בשפולי וכמ"ש בר"א ס"ק נ"ז ולענ"ד זה כוונת הגהת סמ"ק והביאו האגור שכתב ומיהו כי ליכא סרכא קרום כו' והוא דאית ליה חיתוכא דאוני ור"ל דשם בסוף החתיכות המקום מגולה בלא סרכא מזו לזו וע"ד שכתב מהרי"ל (וקרוב היה בעיני לומר שט"ס הוא בהגה"ת סמ"ק וצ"ל והוא דאיתא בחתיכא דאוני ור"ל דקרום דמכשרינן היינו כסדרן מחתוך לחתוך דוקא משא"כ שלא כסדרן כגון מחידוד לחידוד וכמ"ש הב"י והד"מ שם אך מסתפינא להגיה אחרי שגם הב"י העתיק לשון זה אך בכל בו ובשו"ת מהרי"ק סי' ל"ז ליתא) ובגוף הענין הארכתי בספרי בדוכתי טובי עיין בר"א ס"ק מ"ד ובס"ק נ"ז ונ"ח ובביאור לש"ך וט"ז ובק"ה סי' ו' ויו"ד וי"א ובתשוב' שכתבתי לדודי הגאון ז"ל והוא

בקונטרס התשובות אחר סימן י"ב המתחלת כל כי האי דודי כו' בענין זה דאופתא ועיין מע"ל שם וימצא הדברים נכוחים כי יתן רוחו עליהם:

ואמנם מ"ש לפטפט נגד עדות אא"ז בענין המנהג אינון פטטיא דלאו דאורייתא כי אף אם היה אא"ז מעיד מפי עצמו מי יפאר אחריו להכחיש עדותו אבל באמת לא עינה מלבו ודבריו הם דברי אא"ז הרמ"א אשר כל בית ישראל נשען עליו ובכל מקום שכותב מנהג ישראל תורה היא וכתב בסעיף ד' וי"א להכשיר אם הוא מעיקר האונות עד חציין אפי' מפולש וכן נוהגין להכשיר כי האי כסדרן כו' וראיתי במשבצות זהב שכתב ומ"ש רמ"א וי"א וכו' אמה דסמיך ליה קאי הא בלא חלון י"ל אפילו מחציין כו' ע"ש וזה תמוה דא"כ מה זה שכתב רמ"א תרי גוונא סרכא וקרום דהא כללא הוא כשאין חלון מותר אף למעלה מחציה ולמטה מחציה מותר אף שיש חלון וכן מבואר ממה שמדייק הש"ך דאמצעיתו לאו דוקא דא"כ אין חילוק בין סרכא לקרום ובפשיטות הו"ל למימר כיון דקרום בלא חלון הוא אף בסרכא כשר אך דהא ודאי ליתא דודאי קרום חלוק מסרכא ובסרכא אף בלא חלון אין היתר רק עד אמצעיתו ובקרום כשר אפילו כולו ואמצעיתו לאו דוקא שהרי הרמ"א אפילו מפולש קאמר ומוכח מתוכו דבין מפולש ובין אינו מפולש ההיתר הוא למטה מחציין דוקא רק דכלפי מ"ש תחלה שיש להטריף כל סרכא על זה בא לאשמועינן כחה דהיתרא וי"א להכשיר וכו' אפילו מפולש ואם היה כוונתו שהמנהג להכשיר בלא פילוש אף למעלה מחצייה טפי הו"ל להשמיענו כזאת שהרי מתחלה כתב דטרפת בין בפילוש בין בלא פילוש בין למטה מחציה ובין למעלה וע"ז היה לו לומר די"א להכשיר בלא פילוש בכל גוונא ובפילוש למטה מחציה דוקא אלא ודאי דכל למעלה אין מקום להכשיר כלל אף בלא פילוש וזה מבואר בכוונת רמ"א במ"ש וכן נוהגין להכשיר כי האי בסדרן דייק בלשון כי האי לומר שאין להכשיר כ"א באופן זה שהוא למטה מחציה והאריכות אך למותר שהרי רמ"א חזר וכפל הדברים בסעיף י"ח וכתב כי כבר נהגו באילו הארצות להטריף הכל ואין לשנות כו' ולכן אין להכשיר שום סרכא בריאה אם לא ב' אונות הסרוכות בכסדרן למטה מחציה לצד עקרן כו' הרי מפורש יוצא מדבריו שזולת זה אין להכשיר שום סרכא ופשיטא שא"ל דבחלון דוקא מיירי שהרי לא הזכיר שם מענין חלון כלל ומיירי בין איכא חלון ובין ליכא חלון ועיין ש"ך ס"ק י"ח שנראה דדייק מסתימת הדברים דמיירי גם בחלון ומ"מ פשיטא דמוכח מסתימת דבריו דמיירי גם בלא חלון דאל"כ הי' לו לפרש דבלא חלון אף למעלה כשר אלא ודאי דגם בלא חלון דוקא למטה מחצי וא"ל שהי' לו לבאר בקרום דכשר אף למעל' ז"א דבסרכא מיירי בקרום לא קמיירי דאין שם סרכא עליו ובענין המנהג הלז גם הש"ך החזיק על

יד הרמ"א וכתב שם ס"ק מ"ו זה הכלל נקוט בידך בכל הסרכות שבעולם נוהגים למעך כו' חוץ מכסדרן דהיינו מחיתוך לחיתוך למטה מחצי' כו' ואם גם למעלה בלא חלון כשר בלא בדיקה הי' לו להוציא זה מן הכלל של כל סרכות שבעולם ובודאי אין לנו להוציא מן הכלל אלא מה שבפרט דהיינו למטה מחצי' דוקא ועכ"פ הראיתיך בעיניך כי דברי אא"ז מ"ש המנהג מדינות אילו כו' הם דברי הרמ"א והש"ך וכן מבואר ברש"ל וב"ח ושאר אחרונים ועל פיהם כתב המנהג להכשיר למטה מחצי' ואפילו בחלון ובאין חלון סתם הדברים בענין המנהג רק בסעיף קטן כ"ה כתב דאע"ג דבבדיקות מהרי"ל כתב דלא משמע ממהרי"ו ורמ"א ושאר פוסקים כו' והדין עמו דדברי רמ"א ודאי מורים כן כדכתיבנא וכן ממהרי"ו שכתב דלמעלה מחצי' הוי שלא כסדרן ולאו מטעם חלון אתי עלה וכיון דקרי לי' שלא כסדרן אעפ"י שנסרך גם מעיקרו עד ראשו הו"ל כסדרן ושלא כסדרן וכיון שכל מנהג ההיתר בסרכא כסדרן הי' דחוי מעיקרא רק שחזר ונראה עפ"י מהרי"ו כמבואר בד"מ שאחרי מהרי"ו נוהגין במדינות אילו ע"ש וכיון שהמנהג להכשיר נתיסד על פיו ולולי זה דעת הרמ"א בשם רוב האחרונים להטריף אף בלמטה מחצי כמבואר בד"מ הובא בקצרה בת"ש ס"ק י"ח א"כ הבו דלא לוסיף עלה שאין להקל יותר ממה שהקיל הוא ז"ל וכל שנתפשטה הסרכא למעלה מחצי' אף שאין חלון הו"ל שלא כסדרן ויש להטריף אם לא במקום שנהגו בבירור להקל אפילו בכה"ג רק שלא יהא בסופו וסמוך לו דהיינו שיפולן וכמ"ש בשמ"ח ס"ס יו"ד. ועתה אבוא לדברי מע"ל שהי' סבור שדברי אא"ז הם נגד דברי הש"ך שכתב דאין לחלק בין קרום עב לדק כו' והוא טעות דמה ענין קרום לסרכא דאף שהש"ך סובר שאם הוא קרום שרגיל להמצא אין לחלק בו בין עב לדק מ"מ אם אינו על דרך זה שהוא קרום הרגיל א"כ סרכא הוא ואין בו היתר כ"א למטה מחציה והחילוק בין סרכא לקרום מבואר בשמ"ח סעיף י"ז ובת"ש ס"ק כ"ו וכ"כ בשפתי דעת ס"ק י"ד וכן כתבתי בביאור לש"ך שם ומ"ש מע"ל דמ"ש הש"ך ס"ק ט"ז היינו לדעת הרמ"א דמחלק בין סרכא לקרום כו' אבל דעת הש"ך בודאי להכשיר כו' נפלאתי אחרי רואי גודל יגיעתו ושקידתו בענינים אילו מבלי דעת מילין יכביר ואפשר שהי' מתנמנם ובעל החלום הגיד לו בשם הש"ך וא"א בלא דברים בטלים שאל"כ איך בדה מלבו שהש"ך חולק על הרמ"א מה שאין זכר כלל בש"ך מזה וכל מעיין בהשקפה ראשונה יראה להיפך שהרי הש"ך בא לחזק דברי הב"י שכתב שאין לחלק בין עב לדק כו' והרי הב"י שפתיו ברור מללו דקרום וסרכא תרי מילי נינהו ודעתו להכשיר אף משפולי לשפולי או מחדוד לחדוד משום דאין זה סרכא וכמ"ש הט"ז בשמו גם כתב די"ל דכשר אפילו איכא חלון ואח"כ כתב מיהו יש לדחות דלהניח העיקר ולהתחיל

מאמצעה לאו סרכא היא ופסולה ואח"כ כתב שאין נ"ל ממ"ש האגור לחלק בין עב לדק כו' ע"ש ובזה הסכימה דעת הש' לדעתו דכל שהוא קרום אין לחלק בו בין עב לדק ומכ"ש מ"ש מע"ל שחולק על הרמ"א ודעתו להכשיר כמ"ש בס"ק י"ד הי נינהו מילי דכזיבי שהרי הש"ך בס"ק י"ד במה שחילק על הב"ח הוא נשען בכל כוחו על הרמ"א שכתב קרום סתם וכ"כ בד"מ בהדיא ותמהני על הב"ח שהשיא דעת הרב כו' וכן מבואר מדבריו ס"ק ט"ו שכתב ואם יש חלון דינא כסרכא ואם אין חילוק בין סרכא לקרום כ"א שזה עם חלון וזה בלא חלון הכי הו"ל למימר אבל אם יש חלון הוי סרכא וכן מבואר ממ"ש בס"ק ט"ז לפרש דברי, הרמ"א אורחא דמלתא נקט שכן דרך קרום להמצא כו' והך עד אמצעיתו הוא מדברי הסמ"ג וע"כ שהש"ך מפרש דברי הסמ"ג כן וכמ"ש הב"ח בתירוץ ב' ופשיטא שאין מקום לתירוץ זה אם לא שסרכא וקרום הם גופים מחולקים במראיתם ותבניתם ובלא"ה מבואר למעיין בסמ"ג שא"א לפרש באופן אחר כ"א דקרום הוא מלתא אחריתי שאחר שכתב לחלק בין סרכא לקרום הפסיק ביניהם ואח"כ הזכיר דעת ר"ח בחלון ודחאו מהלכה לגמרי וכתב בשם ר"י שלא שמע מעולם חילוק זה ועיין מ"ש בק"ה סי' יו"ד בסופו) וגם שהרי הש"ך מסתייע מדברי הב"ח להכשיר בקרום עד ראשו והרי הב"ח ודאי שסובר שקרום הוא מלתא אחריתא ומחלק בין עב לדק שניכר לבקיאים וכתב שבל"א קורין אותו שלימול ואין ספק שהש"ך סובר ג"כ שיש סימן להכיר שאינו שפניו משתנית בקרום רק שאין לחלק בו בין עב לדק (ועיין בת"ש מ"ש לפרש דעת הב"ח בחילוק זה) ובקרום ס"ל להכשיר אפילו עד ראשו וכדעת הב"ח אבל בסרכא אין היתר רק למטה מחציין אף שאין חלון דאל"כ מה שמכנין לו שם קרום הוא אך למותר ומי סני לי' למנקט חלון שהוא לשון הראשונים ז"ל כיון שנאסר דבדידי' תליא מלתא אלא ודאי דהא ליתא דסרכא וקרום שני שמות ושני גופים מחולקים וכמבואר בסמ"ג שמקור דין קרום ממנו הערו הבאים אחריו ז"ל וכיון שכן אין מקום להכשיר למעלה מחציין אף בלא חלון ולדון בו דין קרום זולת לבני אדם שיודעים ומכירים סימניו ובקיאים בו שהוא רגיל למצוא בהרבה ריאות כאשר כתב הסמ"ג לכל מי שאינו יודע בטוב קרום זה ומקובל מרבותיו שכזה רגיל להמצא חלילה לו להורות היתר למעלה מחצי' כ"א באתרא דידעי דנהיגי היתר וכדברי אא"ז ז"ל ומ"ש שהט"ז ס"ק ז' כתב להתיר בלא חלון עד ראשו כו' הנה גם דברי הט"ז אמורים בקרום ולא בסרכא הן אמת כי בספרי בביאור לט"ז מחמת שדבריו מוקשים דפתח בסרכא וסיים בקרום לכן פרשתי דבריו שסובר דההחילוק בין סרכא לקרום מחמת החלון אבל השקפתי שתים ושלש ולא עלתה בידי לפרש כן דברי הט"ז שהרי דבריו סובבים על דברי הרמ"א שמבואר להדיא בדבריו

דקרום מלתא אחריתי הוא מסרכא וכן מבואר להדיא ממ"ש אלא שהב"י כתב מנהגינו להכשיר אם הקרום מחידוד לחידוד (ויש ט"ס וצ"ל שהב"י כתב דנ"מ לפי מנהגינו כו' עיין בב"י) והרי מבואר שם דקרום לאו סרכא הוא כלל כמש"ל וגם ממ"ש הט"ז ויש ללמוד כו' אלא אפילו כו' כבר בדליכא חלון כו' ואם איתא דכל עיקרו הוא מה שהוא בלא חלון ולהכשיר אפילו נדבק כולו א"כ מאי למימרא ומאי האי דסיים בה בדליכא חלון וכן מבואר ממ"ש אח"כ ומ"ש רמ"א כאן עד אמצעיתו הוא לשון סמ"ג וכתב מו"ח ז"ל דנקט עד אמצע שהוא לשון ברור דשם אפילו איכא חלון אין איסור כו' וכן עיקר וכל מעיין ישפוט בצדק שא"א לפרש כלל לפי"ז דהנחת שם קרום הוא על סרכא הבאה בלא חלון דא"כ מה זה שפתח בקרום וסיים עד אמצעיתו כדי להשמיענו עם חלון נמי אין איסור שהרי עם חלון אין שם קרום עליו כלל ועוד שהרי דברים אלו הם של מו"ח הוא הב"ח ז"ל דס"ל בהדיא דסרכא וקרום תרי מילי נינהו ובתרווייהו שייך לומר איכא חלון או ליכא חלון וגם שאם הי' דעת הט"ז בזה דלא כהב"י ורמ"א והב"ח לא הוי סותם דבריו אלא הי' כותב בהדיא שחולק עליהם בזה ומחוורתא לענ"ד שגם הט"ז דעתו כהב"י והנמשכים אחריו וכמשמעות לשון הראשונים הסמ"ג ומהרי"ק והגהות סמ"ק והאגור ויש חסרון איזה תיבות בט"ז וכצ"ל וכל היתר שלמטה מחציין היינו כסדרן כנ"ל וכן היתר של קרום היינו כסדרן וכן משמע לשון כל בו כו' ובזה א"ש כל לשון הט"ז בזה ומ"ש בס"ק שאח"ז לענין חלון בין אונא לאומא ומייתי עלה מדברי רש"ל דמיירי בסרכא ומזה שפטתי בביאורי שם דקרום וסרכא אחת היא אין זה הכרח דס"ל דמסתמא רישא דסרכא נמי אין חילוק בין אומא או אונא דאל"כ הו"ל לפלוגי ביניהו לענין סרכא וראיתי שכן פירש המשבצות וכן מוכח ממ"ש דמשמע דכשר אפילו איכא חלון בין אונא לאומא ואם נימא דקרום היינו בלא חלון א"כ כיון דבקרום מיירי חלון מאן דכר שמי' דהא בקרום מיירי וא"ל דדייק מדנקט עד אמצעיתו ע"כ דאתי לאשמועינן אפילו בחלון במ"ש קודם לזה מדברי הב"ח היא גופא קשיא דלמא הא דכשר עד ראשו היינו באונות ולכך נקט אמצעותו להכשיר באומא ולעולם בלא חלון דהנחת שם קרום בלא חלון הוא אלא ודאי דז"א רק דמשמע לי' דרישא בסרכא נמי אין חילוק בין אומות לאונות ושם מפורש דאפילו מפולש וכן מוכח ממ"ש הט"ז בסימן ל"ז נ"ל דבועא מסרכא למטה מחצי' אינו תר"ל כו' אכן אם יש חלון כו' ואם נימא דלהט"ז בלא חלון היינו קרום וכשר אפילו עד ראשו א"כ למה נקט למטה מחצי' דהא בלא חלון אפילו עד ראשו כשר מטעם דהיינו קרום ולא נמצא שום פוסק שחולק להטריף בזה כמבואר בסמ"ג והבאים אחריו שאף המחמיר בדין סרכא כסדרן הי' מכשיר בקרום כן מבואר בד"מ סי' ל"ט שכתב ואעפ"י

שאנו מטריפין אפילו בכסדרן מ"מ יש ללמוד ממנו לענין קרום שמכשירין בכסדרן או לענין אם נסרך לצד עיקר האונות לפי מה שנוהגין וכן שם בסוף הסימן כתב בד"מ וא"כ כל סרכא לדידן טרפה אם לא במקום שכתבתי לעיל בשם מהרי"ו שהכשיר דאחריו נוהגין באילו הארצות או במקום שמוסכם מדברי הכל שהוא כשר ואין מחלוקת בדבר כו' ולכאורה צ"ע בהא שכתב או במקום שמוסכם כו' ובהגהת ש"ג לא כתב רק ב' אונות כו' ומה שהוסיף הש"ך דבוקה בגרגרת כו' א"א שכיון לזה שהרי במחלוקת הוא שנוי' שהרי גדולי הפוסקים מטריפין וכ"פ המחבר ודוחק לומר דקאי אסרכה תלויה או אם הוורדא נדבקת כו' ולכן קרוב בעיני לומר שט"ס נפל בד"מ וצ"ל או בקרום שמוסכם מדברי הכל כו' ואיך שיהי' בדברי הד"מ בזה עכ"פ זה אמת שבקרום הכל מודים וא"כ הט"ז דנקט למטה מחצי' ומיירי בלא חלון ע"כ דגם בלא חלון אין דינו כקרום להכשיר למעלה מחציין רק למטה מחציין לבד ומ"ש הט"ז דלמטה מחציין אין שם סרכא עליו כלל אין ר"ל אלא שם קרום עליו דא"כ מאי אריא למטה מחצי הא בקרום בלא חלון אין חילוק בזה אלא נראה שר"ל שאין שם סרכא עלי' שהרי א"צ בדיקה כלל וטעמא משום דהרי דעת הראב"ד דבמקום רביצתן ושכיבתן אהדדי הסרכא באה שלא מחמת נקב וכ"ה בת"ש סי' ך"ט סוף ס"ק א' דאפילו לשיטת רש"י בכסדרן י"ל דאפילו אם אינה ניתקת הואיל ושוכבת תמיד זע"ז אפילו ריר בעלמא הולך ומתחזק שם כו' ע"ש ולכן למטה מחציין ששם שוכבים ודוחקים זע"ז הרבה רגילו' שתבוא הסרכא מחמת דוחק ולא מחמת נקב מכשירין בפשיטו' בלא בדיקה ואין שם סרכא עלי' כלל משא"כ למעלה מחציין ששם מתרווחת ומתפרדים זו מזו (ועיין בספרי ס"ק מ"ג שי"ל חילוק זה לענין סתימת האונה) וא"כ הסרכא מחמת נקב באה וצריכה בדיקה ואין אנו בקיאין או דשמא השפולי מגיע לשם כמ"ש אא"ז טעמא דמלתא ולכן אף אם הוא למעלה מחציין בלא חלון טרפה ולא מיבעיא אם היא סרוכה לגמרי עד ראשו דאז יש לחוש שסרכא מחמת נקב יצאה מלמעלה מחצי' ונתפשטה למטה מחצי' אלא אפילו אם לא הגיע רק מעט למעלה מחצי' וא"כ לכאורה י"ל דאית לן למיזל בתר רובא ולומר שהסרכי אחת לה למטה מחצי' ונתפשטה למעלה אך בק"ה כתבתי על דברי הרשב"ץ שמיקל בנתפשטה מחתוך אל השפילי שבמקום דלא נהוג כבעה"ע שהביא בטור וש"ע בהנך רובי דהתם אין להקל גם בזה והבאתי בקצרה בסי' ל"ט ס"ק מ"ג ועוד דוכתי טובא (ומה שכתבתי בזה באורך בק"ה נשמט בדפוס והוא אצלי בכתובים) והיכא שאין מנהג מבורר להקל בהנך רובי יש להחמיר כמ"ש בת"ש סי' ל"ט ס"ק צ"ד וכתב שכן כתב הב"ח ופר"ח וא"כ ה"ה כאן דלא אזלינן בתר רובא וגם נראה דאפילו אי אזלינן בתר הנך רובי מכל

מקום כאן אין לומר כן שהרי מה שאנו נוהגין להכשיר למטה מחצי' בלא בדיק' ע"כ שאין אנו חושבין שבאה מחמת נקב רק מחמת דוחק רביצה וא"כ אין רגילות שנתפשט להן ותתדבק שם ויותר רגילות שהסרכא הבאה מחמת נקב שהיא מוציא משקה ועי"ז הסרכא מתפשטת להלן ג"כ ומתדבקת שם ולכן יש לתלות יותר שיצאה מלמעלה מחצי' ונתפשטה למט' או שבאה מלמטה רק שבאה מחמת הנקב ובין כך ובין כך טרפה ואין זה דומה להנך רובי דבעה"ע כלל ולכן מ"ש מע"ל שהרשות נתונה לכ"א לברור מנהג לעצמו חלילה מעשו' כדבר הזה במקום שאין מנהג קבוע מקדם בעניין זה וכן המשבצות סק"ז כתב לדינא ח"ו לסתור המנהג לאסור למעלה מחצין אף בלי פילוש זולת קרום שקורין טילא כו' ואין להאריך יותר כי מי שהמנהג סותר אוכל בוסר ונוהג שלא כשורה ועלינו ממרום יערה רוח הבורא:

ומ"ש על מ"ש בעינן פיצול מקמא בפ"ת סעיף ס"ד מבואר לעין שהוא ט"ס וצ"ל אע"פ שנראה כעין פיצול עיין בר"א ס"ק פ"א ותמצא הדברים מבוארים ובלוח הטעות ג"כ נפל ט"ס שהוגה שם אע"פ שנראה מענינו כו' ולית' ובגוף הדין שמפקפק כ"ת אודיע לו מה שכתבתי זה שנתים ימי' בתשובה לכבוד ב"ד הגאון המפורסים האבד"ק קרעמניץ ודק"ק מקולניץ דאיקלע עובד' דא לקמי' והטריף והסכים עמו הרב מטרעבוולא והדר שדרה לקמאי וכתבתי לו וז"ל ועיינתי במ"ש בנידון השאלה באונא שנתפצלה ולא ידעתי מה שטרחת בכדי לשלוח למקום אחר אחרי אשר ראית בספרי שהבאתי דברי דודי אביך הגאון המובהק ז"ל וגם דעתינו דעת תורה ודעת נוטה לאיסור האם דבריו יטיבו או יריעו כו' והזכרתי שם שזה לי יותר מעשרים שנה שנתארחתי בק"ק פשווערסק אצל הגאון מהר"ש ז"ל האבד"ק הנ"ל ודק"ק פוזנן וסיפר לי שהוא ואדמ"ו ז"ל הרעישו על שוחט שהדפיס דין זה ואמרו שנתן מכשול לרבים ומקרוב נראה אלי ספר שו"ת פ"ת וראיתי ששם סי' ל' כתב שאלה זו שהורה בה האבד"ק יוזעפף לאיסור וכתב שהגאון מו' שמואל האבד"ק פשווערסק הורה לאיסור' וגם המחבר הסכים עמהם וכתב דטרפות גמורה היא והחכם שאסר יפה הורה ואף שראיתי שם בספר הנ"ל בסי' ע"ז בהג"ה כתב להתיר וכתב שמ"ש בסי' ל' לאסור לפי שכבר הורה חכם האב"ד דשם לאסור ולש"ש נתכוונתי לשום אולם פה דוברות על צדיק עתק עכ"ד ע"ז נפלאתי מאד זקן כמותו יעסוק בדברי' בטלים כאלו ומעתה לא יהי' מקום לסמוך על מה שנמצא בתשו' שמסכים להוראת חכם שאולי לש"ש נתכוין למה הביא זה בדפוס דלמא איכ' דחזי בהא ולא בהא או כי היכי דלא לימרו רבנן מחנפי אהדדי וגם ראיתי דבריו מהבל ימעטו לא רציתי לטרוח להשיב עליהם אחרי שהוא פוסח על שתי הסעיפים וגם אגב אורחא ראיתי בכמה ענינים מדבר

בגודל לבב ושמח ללא דבר עיין בסי' ט"ו דמניד ברישי' ומוביל בידי' ונעלם ממנו דברי הפוסקים והתב"ש בסי' ט"ז לענין אותו ואת בנו ועוד כהנה ואין כאן מקומו) באמתלא שאינה מבוררת ועכ"פ אין דמיוני כוזב שהגאון מהר"ש ז"ל הורה בה איסור ועיינתי במ"ש בספרי ומצאתי הדברים נכונים וישרים כנתינתן מסיני שמחי' וערבים עלי דברי דודי הגאון ז"ל כעולות מחים וש"י משיב דברי' נכוחים ומ"ש מע"ל על מ"ש אדמ"ו הגאון ז"ל לחלק בין אם חלק התחתון קצר וז"ל ולבי אטומה מהבין חילוק זה דכשנחלק האונא כו' אע"פ שבחלק התחתון כובד רב ליכא חשש פירוק וכשחלק התחתון הוא קצר מהעליון דליכא כובד כ"כ איכא למיחש שמא יתפרק שכל האדם הוא להיפך עכ"ד נפלאתי עליו שנרא' מכותלי כתבו שידיו רב לו למשקל ומטרח בשמעת' ובפרט בהל' אלו ובהא אזיל בתר איפכא ולא ידע לאהדורי סברא שהרי דבר זה מבואר בדברי אדמ"ו ז"ל שכתב שנחלקה למעל' בראשה ממש נחלקה לשנים שאין חלק התחתון קצר כו' שהרי לא נוכל לקרות' מקמא דהרי חלק התחתון יותר גדול והוא עיקר האונא והוא דבר פשוט למבין עם תלמיד שנוכל לומר שהחלק נפרד מן הכל אבל לא איפכ' שהכל יפרד מן החלק ולכן כיון שהתחתונ' שטחה רב מן העליונ' הרי היא העיקרית וכמו שמצינו ג"כ לענין וורדא שנחלק' שהולכין אחר היותר גדולה כו' וכיון שהגדולה היא עיקר האונא לא שייך בה כובד ופירוק כלל כמו שאר האונות העומדים בחזקתם שמעמיד אותם הרוח שנושב בהם משא"כ החלק הנפרד ומתפצל ממנה חוששין לו שמחמת שכבר התחיל להתפצל לקץ ימים יתפצל עוד יותר ויותר עד שיתפרק ומ"ש מע"ל כי זאת ידוע דדין פיצול מקמא אין לו שורש בתלמוד והוא רק מ"כ ומצד הסברי כו' נהפוך הוא כי לולי שהמציאו האחרוני' מצד סברתם היתר בדין פיצול מגבה עם גומא קרוב הדבר שהיינו מטריפין מלבד טעם יתרת אלא מחמת שהרי לפנינו שינוי בריאה זו להיות מפורד מה שדרכו להיות מחובר והיינו חוששין שמא איזה חולי גרם שנתחלקה האונא ושוב קרם עליו עור מלמעלה והוא קרום מחמת מכה או כיון שנתפצלה זו מה שאין דרכה בכך משום קלקול היצירה הוא וטרפה והא קמן דרבא ס"ל להטריף אפי' יתרת בדרי ואף דלא קי"ל הכי חשבינן לי' ריעותא כיון שעכ"פ נולד דבר בריאה דמשונה מחברותי' (ועיין לקמן בתשו' סי' כ"ו מ"ש שם לענין פיצול מגבה עם גומ' דחשיב תר"ל) עיין מ"ש בדיני תר"ל ובקונטרס התשובות סי"ח והלכך אע"ג דיתרת בדרי היינו רבותי' מ"מ פיצול בעובי' כה"ג לאו היינו רבותי' ומעיקר הדין היינו חוששין לה רק האחרונים הוציאו מסברתם להכשיר בזה דגם כה"ג רבותי' הוא שיתפצל וינוח בגומא שתחתיו והם אמרו דמקמא שאין לו מקום תחתיו לנוח בו סופו להתפרק ודוקא יתרת מקמא

דאורחא בהכי מטבע היצירה דהא כל חיוי ברייתא הכי אית להו והרי אף יתרת מקמא גופה רוב גדולי הראשונים מטריפין אלא שאנו תפסנו מנהגינו עפ"י דברי המקילין וא"כ כל שאינו יתרת ממש דליכא למימר עליו דאורחא בהכי אנן מאיזה טעם נכשיר:

ומ"ש מע"ל הסברא לא נעלמה מעיני כל חי דבשלמא כשנתפצל מגוף הריאה באמצע השטח כו' אבל באונא דנסדקה בעובי' דתלוי' ועומד עתה כמו טרם שנסדקה מה"ת לומר שתתפרק הלא שורשה בערוגה והגם שילך הסדק בכל יום יותר עד לערוגה ממש אעפ"כ הגזע ישרה וחזקה בערוגה לחלק התחתון כמו לחלק העליון כמו מקדם כשאינן שוין כמו בשוין וסברא הנ"ל מבואר גם בספרו ס"ק פ' עכ"ד הנה מ"ש שהסברא לא נעלמה כו' אני אומר שנאמר ונעלם שני פעמים חדא שהרי אדמ"ו ז"ל בירר דבריו דפיצול בזה הצד שנתפצל מעוביו של ריאה אין לו שורש וקרוב הדבר שיפול למטה ויתפצל עוד עד שיתפרק ומה מועילו שורשו בערוגה מי יתן ערבון שהפיצול יהי' הולך נכוחו עד לערוג' או סמוך לו ויתקיים כך משא"כ אם נחלקה בראשה ממש לשני' ואין יתרון לחלק העליון מן התחתון זהו דין נתפצלה בעובי' שתלוי בשורש כאצבע דבזה שפיר י"ל שאף אם תתפרד להלן לא יפול למטה דהא כמות זה כן זה חיותם נמשך ושרשם בערוגה וגם שהדבר פשוט שלא יפול לב אדם עליו לומר דפיצול ההולך ע"פ כל רוחב האונא עדיף מפיצול שבאמצע רוחבה וכל כי האי הו"ל לפרש ולא לסתום והדבר פשוט דכל שאינו מתחיל בראשו ממש רק באמצע אורך האונא או אפי' סמוך לראשו כיון שעכ"פ הוא חלק הנפרד מן האונא הקבוע במקומה ולאו אורחא בהכי ואין לו מקום לנוח עליו אז מחמת נענוע הבהמה וטלטול' יכבד הפיצול הזה וירד מטה מטה עד שיתפרק גם מצד האחר מן האונא כמו שנתפרק ממנה מצד זה והסברא שכתבתי בס"ק פ' הוא ישרה דאונא שנתפצלה לשני' והיינו כשהתחילה מראשה להתפצל שאין לייחד על העליון שם אונא ועל התחתון שם פיצול ותרווייהו אונות נינהו וכמו שאין חוששין ליתרת בדרי בפיצול לרחבה כמו כן בעוביו דמ"מ הא עומדת בדרי והלכך אין חוששין במה שהיא תלוי' למטה דהא גם כשהוא אחת ותלויה למטה וכמו כן כשיש להם שורש כאצבע והיא חדא ומתחזיא כתרתי או באין שורש כאצבע ונידונה כשנים אלא שאין בולטת לגבה חשבינן לה כיתרת בדרי אבל כשאין התחלת חילוק האונא מראש האונא ובראשה אחת ממש היא ושוב מתחיל להתפצל ממנה בשביל שהפיצול הוא בכל שטח רוחב האונא והוא פיצול גדול וכובדו רב לא עדיף מפיצול קטן באמצע השטח וחיישינן לי' שע"י נענוע וטלטול יתפרק ומ"ש ובפרט כי רבים מכשירים בכל פיצול מקמא כו' אין כאן רבים רק מועטי' דמדמי פיצול ליתרת ועיין בת"ש ס"ק ס"ז שכתב דבמקום שאין

מנהג יש להחמיר והרי ביתרת מקמא גופ' רוב הפוסקים סוברים להחמיר וכאותה קבלה שכתב הד"מ להטריף בפיצול מקמא וכיוצא בזה כתב הש"ך דקים להו לחז"ל דיתרת מקמא לא חשיב יתרת שכן הדרך להיות בבהמות אבל יתרת דוורדא לאו אורחא בהכי וא"כ וכ"ש פיצול מקמא כיון דלאו אורחי' בהכי חיישינן שסופו להתפרק ולינטל משם ואף שנהגו לסמוך על המקילין בזה לא נהוג כ"א ביתרת ולא בפיצול וגם דהל"ח שנראה שמסקנתו דפיצול כיתרת מ"מ מודה בנ"ד שהרי נראה מדבריו דסובר שי"ל שאין זה פיצול אלא יתרת ואף שיש גומא שפיר י"ל שהוא יתרת מקמא ע"ש דלכך מוקי ההיא דהרמ"א בקיימא מן הוורדא ולמטה ועיין מ"ש בביאור לש"ך על דבריו בזה אבל בגוונא דנ"ד שכל עין רואה תשורנו שהוא פיצול שנתפצל מהארוכה ועבה ומכ"ש היכא שאם לא תצטרף פיצול זה נשחת תואר הארוכה ועבה והיא קטנה מהאמצעית וא"כ ע"כ לומר שנתפצל והוא שינוי בריאה עצמה וטרפה ועיין בכרתי ופלתי שכתב בשם הש"ך ופר"ח דאפי' למ"ד מקמא כשר הכא שאני דהפיצול מגוף הריאה ונופל למטה וסופו להתפרק ולא דמי ליתרת מקמא דאינו מגוף הריאה ולא שייך סופו להתפרק ע"ש הרי שלא הזכיר בדבריו שורש ולא חוזק כלל משום דהכל תלוי אם אינו מגוף הריאה ממיל' שהוא חזק ומושרש בריאה משא"כ בפיצול כיון שהוא מגוף הריאה סופו להתפרק וע"ש שכ' דאפי' בפחות מכט"ד ולומר דאם אינו גדול כ"כ אינו מתפרק דזה דוחק ומנ"ל להקל באיסור תורה כ"כ ודלא כהר"ץ כו' הרי מבואר דחושש בזה לאיסור תורה וחולק על הר"ץ שמיקל בהדי' וא"כ מכ"ש בנ"ד שלא מצינו שמתיר רק לבדות סברות מלבינו פשיטה שאין לנו להקל באיסור תורה כ"כ ועיין באוהל ישראל דף י"ב שכתב בשם חכם אחד שהעתיק מ"כ אלול תל"ב מצאתי בשור מקמא ברוחב ג' אצבעות מהגנב כמו יותרת וגומא תחתיו והטרפתי עם הסכמות מ"ו הגאון אב"ד מו' שמואל קאדניבר ומו' הירץ אור ווילי עכ"ל הרי דמשמע שאף שהי' תוארו כמו יותרת מ"מ מחמ' הגומ' שיערו בו שהו' פיצול מקמא והטריפו הגאונים וה"ה בכל מקום שנראה מענינו שהוא פיצול ולא יותרת:

ואחרי הודיע כל זאת אבא אל מ"ש מע"ל דשם זה דנחלק מבואר בשמ"ח בדין אונא שנתפצלה בעובי' וכן ראיתי בס' שו"ת פ"ת הנ"ל שתולה היתר בזה מדברי הת"ש במטותא מנייכו לא תתלו בוקי סרוקי באא"ז ז"ל לומר שאא"ז דן בה דין פיצול ומכשיר בכהאי גוונא שהרי שפתיו ברור מללו שאין עיקר דינו בזה אלא מצד יתרת שהרי כתב וז"ל אונא שנתפצלה לשנים בעובי' נ"ל דאם יש להם שורש א' כעובי אצבע נחשבים לאחד כו' ולכאורה מה בכך באמת שהם נחשבים לאחד מ"מ גם בפיצול דעלמא נחשב כאחד ולא מכשרינן אלא מגבה עם גומא וא"כ איך מכשיר כאן בפשיטות אפילו אם

שניהם בולטים מהדרא זו לקמא וזו לגבה כמבואר למעיין שם ולמה לא נאמר דהאי פיצול מגבה הוא בלא גומא או איפכא דהאי פיצול מקמא הוא וטרפה וא"ת שדעתו להכשיר בפיצול כה"ג לפי שהוא שורש עב וחזק פשיטא שהיה צריך לפרש זה דמה"ט אתי עלה ואין להתעקש ולומר דמדנקט שנתפצלה לשנים בעובי' סתמו כפירושו שנחלק בעובי' לשנים בכל שטח רחבה של האונא וממילא דבכה"ג שורש עב וחזק הוא כיון שהוא על פני כל רוחב האונא דפשיט' דלא הוה שתיק מיני' כיון דמדין פיצול מקמא סלוק ומחלק בינו לבין יתרת מקמא משום דמושרשת כו' וה"ל למימר נמי הכא דדוקא בפיצול קטן באמצע השטח אבל לא בכל השטח ועוד שבאין שורש כאצבע כתב לחלק בין בולט לגבה ה"ל יתרת מגבה ואי איפכא הפנימים יתרת מקמא ולא סלוק אדעתי' דין פיצול כלל ומכ"ש במ"ש אח"כ באם הארוכה ועבה נתפצלה כו' ופשיטא דבארוכה ועבה אפשר שיתפצל בכל הרוחב ואעפ"כ לא יהיה השורש עב וחזק כיון שיש מקום ששטח האונא שם הוא קצר וחדוד ואיך כתב בפשיטות להתיר בזה בלי שום תנאי:

אמנם הדבר ברור דודאי דין זה של פיצול שנאמר להקל או להחמיר לא נאמרו הדברים אלא אם יש תחתיו גומא שמזה נראה לעין שהוא פיצול או באין גומא אלא שהוא ניכר לכל רואה שהוא פיצול כנדון של אדמ"ו שההר מתפצל מקמא וכיון שעינינו הרואות דודאי נתפצל מגוף הריאה א"כ נשתנה דינו לגמרי מדין יתרת והכשר בזה פסול בזה דמגבה ביתרת טרפה ובפיצול כשר ומקמא ביתרת נהגינן להכשיר ובפיצול טרפה אך היכא שאין סימן לדבר דדא ודא אחת היא מתולדה ונתפצל זה מזה אין לנו לתלות ולומר אחת היא ונתפצלה שאין דרך האונא בכך רק אנו דנין אחת מהנה ליתרת רק כשיש להם שורש אחד כאצבע שזה מורה שאחת היתה ונתפצלה לשנים ובכה"ג כשר דמה"ת לחשוב חלק אחד לעיקר וחלק אחד לטפל ופיצול ממנה לומר עליו שזה יתפרק מזה אלא שניהם כאחד יונקים בשוה דרך שורש האחד שלהם ובודאי אם חלק העליון גדול ומתפשט ברוחב או באורך יותר מן החלק שתחתיו וא"כ נראה בעליל שזה שלחוץ הוא עיקר האונא ומתחתיו נתפצל ממנה שהרי החלק התחתון קצר מאורך או מרוחב של החלק שעל גבי' וכיון שאין לדין בו דין יותרת שאם נסלק חלק זה מן האונא יהי' נשחת תואר האונא ונראה לעינים ממה שיש שורש אחד כאצבע ומה שמצרפין אותם יחד שהוא עיקר תואר האונא ודאי דחשיב כפיצול מקמא ומה לי יש גומא או לא ס"ס עינינו רואות שהוא פיצול מריאה ואי משום שורש עב וחזק היה צריך לבאר כמה יהיה העובי דפשיטא שאין זה ענין למ"ש שורש אחד כאצבע שזה לא נאמר אלא במקום שנראה כיתרת וכשיש שורש אחד לשניהם נחשבים לאחד אבל אין זה ענין

להיכא שאנו באים להתיר מטעם שאין לחוש שיתפרק לפי שבמקום סיום הפיצול הוא מושרש שם בחוזק אני אומר כעין שכתב הב"י לענין קרום טילא מי מפיס לשער העובי ומי יודע אם שיעור העובי כלחי או כקורה וצריכין אנו לתת דברינו לשיעורין כמה יהיה הפיצול בשטח הרוחב וכל מה שמתפצל ברוחב האונא עדיף טפי ושורש עב וחזקת קרית לי' וכמו כן אתה צריך לומר להיפך ביתרת מקמא שלפעמים אין שם עובי רק מעט יש להטריף וא"כ מ"ש הש"ך ופר"ח לחלק בין פיצול ליתרת אין דבריהם מכוונים והכי הוי להו למימר דיתרת מקמא דכשר היינו ביש לו שורש עב וחזק והכא בפיצול דטרפה מיירי שאין לו שורש עב אך באמת ישתקע הדבר ולא יאמר דפשיטא דהא דמכשרינן יתרת מקמא לא קפדינן אעובי כלל דהא אפילו ברוחב ט"ד הדין כן ואדרבה כל דזוטר בשיעורא עדיף טפי וא"כ ברוחב כט"ד אין עתיד להתפרק ואם נאמר דבפיצול כה"ג נמי כשר א"כ נפל הך דינא דפיצול מקמא טרפה בבירא דהא להר"ץ אין טרפות בפיצול מקמא כ"א ברחב ט"ד ואף לאא"ז והפליתי דס"ל דאפי' בפחות מט"ד טרפה אך ודאי דכ"ש הוא ביותר מכט"ד ולא אמרינן דשורש עב וחזק הוא אך באמת הך מלתא בשורש עב הוא דבר בטל ועיקר החילוק הוא בין אם היא מגופה של ריאה אין בו חוזק דהא קמן שנתפצל ממנה ואינו חזק משא"כ ביתרת שהוא מושרש בכל היקפו בריאה ומעולם לא נפרד ונתפצל רק מטבע הבע"ח הוא והוא חזק במקומו כמו העיקר וא"כ אין לחלק בין אם הוא ע"פ כל שטח רוחב האונא או מקצתה בלבד ודברי השמ"ח באונא שנתפצלה בעובי' מבואר למעיין דלא מיירי בענין שניכר מענינו שהוא פיצול ויש לתלותו ביתרת וע"ז סובבים דבריו ובזה כתב דאם יש להם שורש כאצבע נחשבים כאחת והיינו לענין דלא מחשב יתרת ואפי' אם העליונה בולטת לא איכפת לן והיינו באין ניכר לעין שהוא פיצול דאז לא אמרינן שהוא פיצול ומ"מ לא נחשב כשנים שכן דרך לפעמים שאף שהוא אחד בתחלת גדולו ובשורשו כאצבע אח"כ היא מתפרד וגדל כשנים כמ"ש בסי' מ"ז לענין דקין שכלין עד כאצבע כו' אבל אם ניכר לעין שהוא פיצול בהא לא קמיירי שהרי דינו מפורש לעיל שיש חילוק בין אם הפיצול מקמא ובין אם הפיצול מגבה וה"נ אם חלק התחתון קצר נמצא שהפיצול מקמא והרי זה ממש כמו פיצול ותחתיו גומא דכשהופכין הריאה הוא נופל לגומא וה"נ כשהופכים הריאה הוא נופל ומתחבר אל המקום שהתחיל להתפצל משם וכן אם חלק התחתון ארוך והתחיל להתפצל באמצע או כאצבע מהראש הוה כפיצול מגבה וגומא תחתיו שהרי יש לו הנחה ע"ג מקום עיקר האונא וזה כוונת אדמ"ו ז"ל במ"ש ולא משכחת אונא שנתפצלה וכו' רק שנחלקה למעלה ממש בראשה נחלקה לשנים כו' ובכל אלו יש חילוק בין שורש א'

כו' ור"ל דאף במקום שנראה ממנו שהוא פיצול ואינו יתרת כגון שנתפצל ההר מקמא באונא הארוכה ועבה או אפילו באונא אחרת שנראה כשמצרפין יחד תואר האונא עליו ובענין הוורדא שנשלם תוארה ע"י צירוף ואם מסלקין הפיצול הזה נשחת תוארה שאז אין לתלותו ביותרת כי אם בפיצול והרי זה כמו פיצול מקמא מ"מ שפיר משכחת לה להכשיר היכא שהחלקים שוים או שחלק התחתון ארוך יותר אבל במקום שיש לתלותו ביתרת מכשרינן ליה מטעם דאמרינן יתרת מקמא הוא וכמ"ש להדיא בספרי דבהכי מיירי הז"ש ע"ש בס"ק פ"א ודברי אא"ז אתיין כפשטן בענין שאין נראה שהוא פיצול ותלינן ליה ביתרת כמבואר בדבריו להדיא דמטעם יתרת קאתי עלה ואם יש שורש כאצבע אף שאין תולין אותו בפיצול מ"מ יתרת כהאי חדא חשבינן ליה וכן מ"ש בפיצול של ארוכה ועבה בכה"ג מיירי שאין הפיצול באופן זה שניכר שנתפצל מגופה של ריאה ויש לדונו כיתרת ולכן כתב שם בת"ש על הע"י דמנין לו לצרפם יחד כשאין שרשם אחד ולא הוה מצי למימר דמיירי בענין שניכר שהוא פיצול דא"כ איך כתב וגם לא היתה בליטה דמשמע אם היה בליטה לצד גבה אסור ופשיטא דבכה"ג שניכר שהוא פיצול לא איכפת לן בבליטה אלא ע"כ דמיירי בענין שאין ניכר שהוא פיצול ואם היה כאן בליטה חיישינן ליתרת אבל כיון שאין בליטה והפיצולין שוכבים זה ע"ז חשבינן להו כחדא לענין זה שלא יהיה חלוף מחמת שקטנה מהאמצעות ואא"ז פסק כוותיה בזה בהפ"מ והארכתי בכל זה לפי שראיתי שהבינו בדברי אא"ז מה שלא עלה על לבו וצללו במים אדירים והעלו חרס לחלק בין שורש עב וחזק או לחלק בין אם נתפצל באמצע השטח ובין אם נתפצל בכל רוחב האונא וזה דבר שאין לו קיום והעמדה אם התחלת הפיצול הוא רחוק מראש האונא שאז נראה בחוש שהעליון היא עיקר האונא מדה כמדת האונא הראויה לבוא בכאן ונתפצלה מתחתי' ומה בכך שהפיצול בכל הרוחב מ"מ יש לחוש שיתפצל כולו או מקצת ממנו בלבד בצד זה של האונ' או בצד זה ואטו משום שהוא פיצול רחב נכשירנו טפי יש לחוש בשטח רב כזה שמא יתפצל באיזה מקום ממנו ואם תאמר שמחמת שהוא רחב יש לו חוזק יותר שלא יתפרק א"כ אם תכשיר כרוחב אונא של גדיים וטלאים קטנים תכשיר כשהפיצול רחב כשיעור הזה בשור הגדול אעפ"י שאינו רק ברוחב חלק קטן של האונא ותצטרך לחלק עוד בדבר המוסיף הבל הבלים שאין בו ממש ואין קץ לדברי רוח ואין לך בו אלא מה שפסק הרמ"א ז"ל בסתם פיצול מקמא טרפה והאחרונים נמשכו אחריו ולא הזכירו בדבריהם שורש עב וחזק ולא רוחב שטח האונות ואשר כתב שהוא יודע שהמנהג נתפשט בתפוצות ישראל להכשיר וגם עסק עם בעלי הוראה ואמרו להחזיק במנהג ושוב הזכיר מעשה עגל שאירע בו כנ"ל

והושיב ב"ד והתירוהו ע"ז אעז ואומר תמה אני אם לא יצא שכרכם בהפסדכם והלא התורה אמרה לא תסור מן הדבר כו' והלא כ"ת ידע כחו של זקן אדמ"ו ז"ל שהיה גאון מובהק ושיקול דעתו בהוראה כאחד מן הקדמונים ומה כח ב"ד יפה להתיר מה שאסר בלי ראיה משום פוסק מפורסם ועל ידו החזיק גם הגאון המפורסם מוהר"ר שמואל ז"ל שישב על כסא הוראה בכמה קהלות ולבסוף בק"ק פוזנן ואין ספק שבמכון שבתו נהגו להטריף על פיו ואספרה אל חוק כי בעת שהייתי מעיין בדבריו כן באו אלי אנשים מיושבי יעב"ץ קלוז רבתי דפה קהלתינו ולפי תומם סיפרו לי איך בשבוע העבר אירע פה בבי מטבחייא שאלה של פיצול מקמא שהשוחטים קוראים נחלק והובא לקלוז לפני הגאון האב"ד פק"ק ושאר בעלי תריסין ונשאו ונתנו בדבר ושוב לקחו את ספרי ועיינו בו ואחר העיון עלתה הסכמתם להטריף וכן נעשה מעשה ויהי בעיני לפלא ואות כי כוונתי האמת בעז"ה ומעתה אהו' ידידי מי יקל ראש נגד שלשה חמורי עולם שאפי' אם היו מקילים להם שומעין וק"ו שאמרו להחמיר בשל תורה ואי הוה ידענא דלדידי ציית הוה אמינא צאו והתענו על מה שהתרתם ולהגעיל הכלים ומע"ל ישכיל ויבין אם ישמעו ואם יחדלו או משכחת להו לא תימא להו ולא מידי מוטב שיהיו שוגגין וכו':

ואמנם מ"ש שיודע שנתפשט המנהג קרוב הדבר שנתפשט עפ"י הז"ש והבאים אחריו לא דקדקו בדבר והנהיגו כמותו באיזה מקומות ומנהג בטעות הוא ראוי לבטלו ואם יכבדו אוזן משמוע מה יעשו גדולי הדור הן גם הלום חזות ק' ראיתי בדברי כ"ת שכתב אנחנו דרכינו לפתוח החזה בעגלים ולבדוק בריאה כו' ואני הבאתי בפרי תבואתי משו"ת דבר שמואל שהוא מנהג מגונה וראוי לבטלו כו' ובעהמ"ח דבר שמואל הוא הגאון החסיד מו' שמואל אבוהב אב"ד וראש הישיבה הכללי' דק"ק ווינציאה וידוע כי הגאון ח"צ ושאר גדולי' הפליגו בשבחו מאד ואחר כל השבח הזה עדיין ספק בידי אם אותם אשר נהגו כן ישמעו בקולו ויבטלו מנהגם ואשר אמר עם הספר כי בכדי שלא להוציא לעז כו' לפי דעתי אם כדבריו כן הוא שנהגו לא נהגו רק במקומות מועטין ובכדי להפיס דעת מע"ל שראה נוהגין כן דחקתי ונכנסתי לחפוש ולחקור דרכים ולהמציא קולא אחת בענין זה הנה בדין פיצול ותחתיו גומא כתב בשמ"ח שאע"פ שכשנופחין אותה היא מונחת בגומא טרפה ובת"ש שם כתב דמלשון הש"ך ופר"ח לא משמע הכי מ"מ מלשון הרמ"א משמע כן ע"ש בטעמא דמלתא ואני מוסיף בה דברים דמסתבר דהפיצול שהוא עתה בתוך הגומא לא הי' כן מיום שנעשה הפיצול הלז דודאי דרך המפצל שיצא וישאיר במקומו תחתיו גומא ולפעמים הגומא גדולה לעצמה והפיצול לעצמו ואם לא שיצא לפעמים מן הגומא הי' חוזר לדבק ולהתחבר יחד כבראשונה אך באמת אמרינן

שכבר יצאה מן הגומא ואף שהיא עתה בתוכו כשנופחין הריאה משום הא לא אריא דגם בוורדא אמרו שהרבה פעמים גם בחיי הבהמה היא יוצאת מתוך כיסה וחוזרה לתוכה וכמו כן כאן אך כל זה בפיצול עם גומא אבל בפיצול האונא בלא גומא אף שאם הי' הפיצול נפרד אחר הנפיחה ותלוי למטה יש להטריף מ"מ אם אחר הנפיחה אין בהם פירוד כלל אלא יחדיו יהיו תמים ומדובקים היטב זה בזה שפיר י"ל שמעולם לא היה פירוד ביניהם אלא כך גדלו יחד ולא נתפרדו וגם לעתיד לא יתפרדו כלל ואף שהוא מקמא ואין גומא מ"מ הא קמן שהנפיח' מעמידה ואינה מניחה ליפול מטה כלל וכיון דאיכא למימר שגם בחיי' כן הי' ולא היתה עתידה להתפרק כלל ויש סמך לדבר ממ"ש אא"ז להקל בהפ"מ בפיצולי ארוכה ועבה ששוכבין זע"ז אף שאין שורש כאצבע מ"מ מצטרפין לענין שתחשב גדולה מהאמצעית ולכאורה כיון דאין שורש כאצבע לאו חדא היא ואחת מהם יתרת ואיך נצרף שניהם מה תאמר כיון ששוכבים זע"ז מסתמא חדא היא ונתפצלו זה מזה א"כ יש כאן חשש דפיצול מקמא ולפי מ"ש א"ש דבהפ"מ סמכינן לומר שנתפצלו ומחמת פיצול מקמא אין חשש כיון ששוכבים זע"ז ודחקו אהדדי ע"י נפיחה גם בחיי' היתה עומדת כך בלי פירוד זה מזה ולא היתה עתידה לירד מטה מטה כלל ויש לדחות קצת דאפשר דמיירי בגוונא דאין חשש פיצול מקמא כמש"ל שחלקים שוים או חלק התחתון ארוך ורחב יותר וגם י"ל דבהפ"מ שפיר י"ל אע"ג שאין זה פיצול ומתחלת ברייתו כך הי' גודול האונא לחצאין מבלי שורש כאצבע מ"מ כיון שגדלו זה אצל זה בלי שום פירוד ביניהם אין לנו לחלוק ולדין כ"א כקטנה מן האמצעית אלא דנין שניהם כאחד שבזה גדול יהיה מן האמצעית אבל מ"מ כיון דאפילו לענין פיצול וגומא כתב אא"ז שמשמעות לשון הש"ך ופר"ח להקל באם הוא בגומא לאחר הנפיחה (ועיין בפלתי שהעתיק דברי הש"ך ופר"ח בלשון זה הכא שאני דהפיצול מגוף הריאה וכשנופחין הריאה הפיצול נופל למטה והרי נראה שנתפצל מגוף הריאה כו' ובאמת אין זה לשונם רק אא"ז מדייק מלשון שכתבו וכשהופכים הריאה כו' ע"ש ואין מזה ראיה כ"כ משום דמיירי אף בכה"ג שהפיצול מבחוץ וס"ד דבכה"ג לא תלינן לי' בגומא ואמרינן יתרת היא ולכן אמרו כיון שנתפצל מגוף הריאה שהרי גומא תחתיו וכשהופכה כו' ומכ"ש היכא שע"י הנפיחה היא שוכבת תוך הגומא אף בלי היפוך דהא קמן דלאו יתרת היא אלא פיצול וחוששין שלקץ ימים יצא ויתפרק וכדמשמע לשון הרמ"א דבכל גווני טרפה וצ"ע) ולכן אף שבגומא יש להטריף כדברי אא"ז ומטעמא דכתיבנא מ"מ בכה"ג שנתפצלה לא בדרך גומא רק בדרך חילוק האונא אף שלא התחיל מראשה ממש דבכה"ג כתבתי לעיל דכדין גומא הוא דהא כשהופכים הריאה היא נופל ומכוון מקומו

אל מקום התחלת פיצולו מ"מ יש לחלק ביניהם כמש"ל דבגומא אין דרך שתעשה גומא ע"י פיצול אם לא הי' יוצא ממנה ונכנס לתוכה הלכך אע"ג דהשתא הוא בפנים ע"י נפיחה מ"מ עתיד היה לצאת לפעמים ע"י נענוע וטלטול וכשהוא תלוי למטה כמשא כבד יכבד ממנה ויתפרק משא"כ בפיצול כזה שי"ל שמעולם בחיי' לא נפרדו וכאשר ראינו עתה שהנפיחה מחברם ומהדקם יחד ולא חיישינן שיתפרד זה מזה ע"י נענוע וטלטול כיון שאין הכרח שיפרדו לפעמים בחיי' ולכן יש מקום להכשיר בכה"ג בהפ"מ עכ"פ ואמנם שמעתי שלפעמים נמצא שם כיס אשר הפיצול מונח בתוכו בחיי הבהמה אך בשעת נפיחת הריאה אינו בכיס ובכה"ג נראה שאין להכשיר מהך טעמא דכתיבנא שהרי נראה לעין שלא גדל כאחד עם האונא והי' תלוי למטה ומה שהכיס מחזיקו אינו מועיל ובפרט דהא קמן שאינה תמיד בכיס ויוצאת ממנו ולכן אין להכשיר בכה"ג כ"א כשהם מתאימות ואין שם כיס לפיצול הזה כלל:

סיומא דפסקא היכא שנתפצלה ונחלקה האונא לשנים אף שלא התחיל חילוק ופיצול זה מראשו ממש מ"מ אם אחר הנפיחה פיצול הזה מחובר ומהודק יחד ונראה כאחת כיון דאיכא משמעות להכשיר בכה"ג אף בגומא לכן בכה"ג אין להחמיר כולי האי ואולי יש להקל בהפ"מ ובתנאי שאין כיס להפיצול וכמ"ש אבל אם גם אחר הנפיחה הצד התחתון שהוא קצר מהעליון אינו מתהדק אל העליון והוא תלוי למטה ונראה לעין שהוא פיצול כגון בארוכה ועבה שהתחתון נדמה לו כהר שמצד קמא או בשאר אונות שלולי התחתון אין כאן תואר אונא כראוי ונראה לעין שזה התחתון משלימו וכשהופכין אותה התחתון מתכוון למלאות חסרון העליון ונופל אל מקום התחלת הפיצול טרפה כדין כל פיצול מקמא ומעתה מ"ש כ"ת כי יש מקומות שנהגו להתיר אם המנהג בגוונא שכתבתי אף אם נהגו בפשיטות להתיר בלא הפ"מ א"א למחות בידם וכן אי הכי הוה מעשה דכ"ת אחרי שיש בזה צד היתר והואיל ויצא העגל הזה בהיתר יצא אבל אם נהגו להתיר אף בכה"ג שניכר לעין שהיא פיצול והוא תלוי למטה גם אחר הנפיחה אף אם נהגו היתר בזה הוא מנהג בטעות וצריך לבטלו ולעשות אזנם כאפרכסת לשמוע דברי הגדולים בחכמה ובמנין ובידם אמת הבנין ואשר לו רגלים לנתר ואחר ההיתר יהא חותר יהי לו אשר לו וידי אל תהי בו:

ומ"ש על מ"ש בסעיף ל"ג בבועא משלמת לשיעור שהיה מפקפק בזה בדין תלוי' מבועא שנתכסה אע"ג דגבשושית היא וכמ"ש אדוני בדיני תר"ל סוף ס"ק כ"ט כו' א"כ ה"נ נימא דסוף המוגלא שמבועא להתמעט ולהתרפאות והעור יכווץ ולא ישאר שום מקום גבהות הבועא ולא יהי' שיעור אונא כו' ונפלאתי עליו שהוא נבהל להשיב נקרא ולא כיון לבו

שהרי הדבר פשוט אפילו לבר בי רב דהתם בגבשושית דבגבהות תליא מלתא שפיר כתבתי שסוף המוגלא להתמעט ולא תרבה גבוה גבוה ויוסר הגבשושית משם משא"כ כאן דלענין שיעור אורך האונא אמרינן ששיעורה כט"ד וכשהיא ארוכה כשיעור הזה אף שיש בועא באמצע מ"מ כיון שחוט בשר מקיפה עינינו הרואות ששיעור האורך כראוי ואף אם תתרפא הבועא וסר גבהותה מ"מ בשביל זה לא יתקצר ארכה שהרי אף בעוד שהיתה הבועא קיימת הי' מגיע קרום ובשר בריא של הריאה עד קיצה של ט"ד משא"כ אם אין חוט בשר בריא מקיף אין הבועא משלמת אף למאן דמכשיר בשפולי וכאשר כתבתי כל זה בקצרה בר"א שם ס"ק מ"ד וכן כתבתי בביאור יותר בס"ק ס"ז ומ"ש שם טעמא כי מי יודע העתיד להיו' היינו משום דמהרש"ג שם מיירי להטריף אף שאין חוט בשר מקיף ע"ש אבל בחוט מקיף ביארתי שם דודאי יהי' לעולם העור קיים במקומו ולא תתמעט משיעורא מחמת הבועא שבאמצע האונא ע"ש שכתבתי שעיקר שיעור האורך בתר קרום האונא אזלינן ומה שהבאתי בס"ק מ"ד מדברי הכנה"ג בהגהת ב"י שמ"כ דטרפה ומשמע אף בחוט בשר מקיף הך מ"כ בין לחומרא בין לקולא פליג על מהרש"ג וס"ל לענין יתרת כה"ג להקל מפני שסוף הבועא להתעקר כו' וכמ"ש דבריו בס"ק ס"ז ושם כתבתי שהדין עם מהרש"ג ע"ש:

ומ"ש על מ"ש בסעיף מ"ד ביתרת באונא עליונה מחצי' ולמעלה לצד החריץ כו' עיין בשמ"ח סי' ל"ז סעיף ט"ו לענין עא ובת"ש שם ס"ק ך"ו ובספרי שם וקצרתי וביתר דבריו לא ראיתי להשיב כעת כי אם באנו לכתוב אין אנו מספיקין ולא מפסיקין ובפרט בהל' עמוקי' אילו שבסי' ל"ה שרוב הדברים הוא מקבלת הבודקים שמביאים האחרונים ולפעמים קשה לעמוד על כוונתם האמיתית מחמת ערבוב הלשונות וצער גדול הי' לי בעת שעסקתי בחבורי בהל' אלו לעמוד על בוריין של דברים ומכ"ש לישא וליתן בדרך שו"ת לא יספקו תליסר גווילין ואם יכתוב כ"ת בענינים אחרים הנוגעים לספרי אשר יש בהם די באר לברר בראי' מגפ"ת והראשונים ז"ל דין הניין לי והן יאמין לי כי מאד אני שמח ומתענג ביושר מלוליו וכושר מפעליו צדיק באמונתו נצב על עולתו מדקדק בה כחוט השערה כדת של תורה וכמותו ירבו בישראל שואלים ודורשים מדקדקים במעשים ומהירים במלאכתן ואומנתם בקהל קדושים דברי זעירא מן חברייא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

ולפי שכבר יעדתי להעתיק מה שנשמט בדפוס מקונטרס הראיות כפי אשר הזכרתי בתשובה זו אמרתי להעתיק כאן וזה לשונו:

והנה בנסרך כסדרן משפולי לשפולי או מחיתוך לשיפולי לכאורה נראה מדעת התוס' דשרי שהרי כתבו דאם נימא דכסדרן כשרה היינו במקום שסמוכות האונות זו לזו א"כ בחנם הוי מחלק בין כסדרן לשלא כסדרן כו' ור"ל דא"כ במקום שפולי האונות שאין סמוכות טרפה אף שהיא כסדרן וכמש"ל בביאור לשון זה ומשמע דלפמ"ש בשיטתם דיש סרכא בלא נקב א"ש דבכה"ג שהיא כסדרן דהיינו מאומה לחברתה הסמוכה אצלה ממש אף במקום שאין סמוכות כגון בשפולי נמי כשר וכן הדין לפי מה שתרצו בשיטות רש"י דכשסרוכה למקום אחר הקרום הולך וחזק גם בשפולי אמרינן כן ומדברי הרשב"א בחדושיו מבואר ג"כ דאם נימא הטעם דאונא סותמת אז ראוי לאסור אפילו מחיתוך לחיתוך בשפולי האונות שאינן דבוקות זו בזו כ"כ א"נ אם היתה הסרכא עולה באלכסון כו' ולבסוף כתב שהנכון כדברי האומר יש סרכא בלא נקב כו' ונראה מדבריו דלפום הך טעמא יש להתיר כסדרן בכל גווני אף בשפולי ובאלכסון וכ"כ הר"ן להדיא דלפי שיטה זו יש להתיר מחיתוך לשפולי וכ"כ רבינו ירוחם בשם הרמב"ן לדעת הרי"ף וז"ל וכ"כ הרמב"ן כי לפי דברי הרי"ף אפילו היכי דסריכי בשפולי אונא כסדרן כשרה אבל הרשב"א מחמיר בה שהשפולין מתפרקין זה מזה בשעת שהריאה נופחת עכ"ל ונראה דהרשב"א הדר בי' ממה דמשמע בחדושיו שלפי שיטתו מותר בשפולי וס"ל דמ"מ אסור דגם בשפולי סופה להתפרק וכ"כ להדיא בתה"א דסרכא בשפולי הריאה ואפילו מחיתוך לשפולי אסור דהרי זו כמחיתוך לגב וכן במשמרת הבית כשכתב להקשות על הך שיטה דאונא סותמת לא הקשה רק מסרכא באלכסון ולא הקשה משפולי (ואפשר דלכך נקט סרכא באלכסון דפסיקה ליה לפי שהגאונים התירו בכנופיא משא"כ שפולי אבל בתה"א מבואר כמ"ש) וכ"כ בספר יבין שמועה בפ"ז שהרמב"ן כ' שיש בכלל זה אפילו מחוברין בשפולי דאונא דכסדרן הוא וכשרה ובזה לא הסכימו האחרונים ז"ל אל הרמב"ן ז"ל אני נוהג להעלותה בנפיחה ואם אחר הנפיחה נראית מחיתוך לחיתוך אני מתירה דבהמה בחייה נפוחה היא ואפילו היא מתפשטות מהחיתוך אל השפולי אם הרוב הי' בחיתוך אני מתירה דכסדרן הוא וכיון שהסכמנו לומר שאיסור הסרכות אינו מחמת נקב אלא משום שסופה להתפרק ולהנקב זו לא תתפרק שהרי הרוב היא מחתוך לחתוך ויעכבה מלהתפרק ואפילו היה טעם הסרכות מפני שיש חשש נקב כדאי הוא הרמב"ן ז"ל לסמוך עליו בזה דודאי כסדרן היא עכ"ל והנה במ"ש כיון שהרוב מחיתוך לא תתפרק אין כן דעת הרשב"א שהבאתי לעיל שכתב דאעפ"י שרוב הסרכא מהאונא אם סרוכה לאומה ג"כ חיישינן שמא תתפרק משם אמנם הרשב"ץ לשטתו ששם בפ"ח הביא דברי בה"ע בסתם דאם הרוב מהאונא כשר ובהג"ה שם כתב וז"ל למעלה כתב

בשם הרמב"ן שהיא טריפה וכן ההיקש בשאר כו' ע"ש ור"ל בסרכא במכה וחוצה לה כתב בשם הרמב"ן להחמיר ובאמת אין זה ראיה כלל דהתם כיון שהסרכא חוץ למכה יש הוכחה שלא יצאה סרכא זו מן המכה כלל ודינו כסרכא מאומא לדופן בלא מכה וכמ"ש להדיא ביבין שמועה שם אבל בסרכא מאונא ומיעוט באומא שפיר י"ל כסברתו כיון שהרוב הוא במקום רבותא יעכבנה מלהתפרק ומ"ש בשם בעה"ע להכשיר בסרכא למכה וחוצה לה הרי כתב שיש חולקין עליו והוא הרמב"ן שהביא לעיל וכן אחר שהביא דברי הרמב"ן כתב שי"א שאם הרוב יצאה מהמכה תולין ברוב וכן בכל סרכא שיוצאה ממקום פסול וממקום כשר תולין ברוב:

אמנם דעת הרמב"ן באמת הוא שלא כבה"ע שכ"כ רי"ו שהרמב"ן חולק עליו ואוסר וכ"כ בתשו' שאלה עכ"ל ועכ"פ מבואר מדבריו דלפום הך שיטה דיש סרכא בלא נקב ג"כ יש מקום למיזל בתר רוב' ולומר כיון שרוב הסרכא הוא במקום שאין עתידה להתפרק הוא מחזקת המיעוט שלא יתפרק ג"כ ובזה מיושב קושיית תורת יקותיאל על הש"ע דפסק כבעה"ע והרי הוא מיקל בלא בדיקה וכהסוברים דיש סרכא ב"נ ע"ש גם תמה על הב"י שכתב ואם היה מחצה על מחצה נראה דאף לדברי האומרים יש סרכא ב"נ כו' והקשה דאדרבה לדעת האומרים יש סרכא ב"נ יש להטריף יותר ע"ש ולפעמים סברת הב"י הוא סברת הרשב"ץ בזה דלמ"ד יש סרכא ב"נ יש להקל יותר ובסרכא שחוץ למכה דמיקל הב"י הטעם כמ"ש הרא"ש שאין סברא לומר שחצי' יצאה ממקום המכה כו' ובמקומו יבואר אי"ה:

אך באמת צ"ע על הרשב"ץ בזה מ"ש ואפי' אם הטעם בסרכא משום חשש נקב כדאי הרמב"ן כו' דל"ל כולי האי דלפום סברתו דכל שהיא במקום שאינה עתידה להתפרק הוא מחזקת גם המיעוט א"כ אפי' תימא שהנקב במקום השיפולי מ"מ כיון שרובה במקום החיתוך גם במקום השיפולי לא תתפרק והקרום הולך וחזק ואע"פ שאם נימא הטעם שהאונא סותמת אבל סתימת הקרום לבד לא מהני א"כ שפיר הי' מקום לחוש לדעת הפוסקים דלא אזלי בתר רובא א"כ יש לחוש שמא הנקב בשיפולי ואע"פ שלא תתפרק הסרכא מ"מ סתימת הקרום לבד לא מהני כיון שהוא מגולה ואין שם סתימת האונא ולזה הוצרך לומר דכדאי הוא הרמב"ן כו' מ"מ צ"ע שהתשב"ץ לא הזכיר שם שיטה זו דהאונ' סותמת ונראה מדבריו דס"ל דלהך שיטה ס"ל דמהני סתימת הקרום וכמ"ש התוס':

ולדינא נראה שאין להקל בזה אם מתפשטת מהחיתוך להשיפולי אע"פ שהרוב בהחיתוך ואע"פ שהש"ע לענין סרכא מאונא לאומה הביא דעת בעה"ע בסתם כבר כ' אא"ז בשמ"ח

סעיף ס"ח דהיכא דלא נהיג אין להקל בכולהו רובא שנזכרו בסעיף זה כו' ובת"ש ס"ק צ"ד ולכאורה היה אפשר לומר לפמ"ש שדעת הרשב"א בחדושיו דאי יש סרכא ב"נ יש להקל וכן דעת הר"ן לפי שיטה זו וכן הוא דעת הרמב"ן לדינא א"כ י"ל דממ"נ אם יש סרכא ב"נ א"כ יש להקל בשפולי בלא"ה ואף לפי דעת הרשב"א בתה"א וק"ל כוותי' להחמיר בשפולי מ"מ י"ל כסברת הרשב"ץ כיון שרוב הסרכא הוא בחיתוך אין עתידה להתפרק ואי אין סרכא ב"נ מטעם דהאונא סותמת ויש להחמיר בשפולי מ"מ אית לן למיזל בתר רובא כדעת בעה"ע ודעימי' ואע"ג דאינהו ס"ל דאין סרכא ב"נ מ"מ תלינן הנקב במקום שיש רוב מן הסרכא ושם האונא סותמת וכמש"ל ואפי' תימא דלא אזלינן בתר רובא ויש לחוש שמא הנקב הוא במקום השפולי מ"מ אם נימא הטעם דאין סרכא ב"נ וכסדרן דמהני היינו משום שהקרום הולך וחזק כדעת התוס' אליבא דרש"י ולא בעינן סתימות האונא א"כ שוב שייך שפיר לומר סברת הרשב"ץ דאף במקום השיפולי לא תתפרק שהרוב מחזיק המיעוט וכמש"ל והוי כעין ס"ס אבל מ"מ נראה דאין להקל שצריכין אנו לחוש לדעת הרשב"א דס"ל דאף לפי שיטה זו דיש סרכא ב"נ מ"מ בשיפולי הוי כמחיתוך לגב וגם ס"ל דאף שהרוב במקום שלא תתפרק חוששין לשמא תתפרק במקום המיעוט כמש"ל והרשב"ץ נראה שלא ראה דברי הרשב"א בזה בתשו' שאל"כ לא היה כותב כן בפשיטות וגם יש לחוש להאומרים אין סרכא ב"נ רק דהאונא סותמת וא"כ יש לאסור בשיפולי וגם ל"ש סברת הרשב"ץ בזה (וגם להפוסקים דס"ל הטעם דהקרום הולך וחזק לבד מהני י"ל דלא אמרינן שהרוב מחזיק המיעוט ואפי' הרשב"ץ ע"כ לא קאמר אלא אי אמרינן שהסרכא אינה מחמת נקב אלא שעתידה להתפרק משא"כ אם הסרכא ע"י נקב אז יש לחוש שמא הסרכא ממקום המיעוט ששם הנקב ובמקום הנקב שהקרום מחמת המכה היא מתפרקת ואין רוב הסרכא שנתפשטה להלן מחזיק אותה ובזה מיושב מה שהקשיתי לעיל על הרשב"ץ) וא"כ אין מקום להקל כ"א עפ"י הפוסקים דאזלינן בתר רובא והיכא דלא נהיג אין להקל ואע"ג שכ' אא"ז בנסרך לבשר ולעצם להקל שם הטעם כיון דבלא"ה הרבה פוסקים מכשירים משא"כ כאן שלדינא לא מצאנו קולא מפורשת בשיפולי רק הרמב"ן כ' כן לדעת הרי"ף וא"כ נראה שאין להקל בזה אלא במקום שנהגו כבעה"ע למיזל בתר רובא בסרכא שנסרכא רובה למקום הכשר ומיעוט למקום האסור:

ומצאתי בפרי תואר ס"ק למ"ד על מה שכתב הב"י בשם הרשב"א אם סרכא יוצאת משיפולי האונא ומתפשטת ע"ג האונא כו' וכ' הב"י ע"ז דלפי דעת הבעה"ע אזלינן בתר רובא וכתב הפרי תואר שדבריו צודקין לדינא ולאו מטעמי' שנראה מתוך דבריו

דלדברי הרשב"א קאמר דאזלינן בתר רובא והא ליתא דלהרשב"א טעם הסרכא משום נקב תלינן הנקב במקום שיש רוב הסרכא וליכא למימר דגם לסברת הרשב"א כיון דלא איתמר בש"ס אלא דלא מתפרק האוזן מן הדופן דהוי מקום רבותי' אבל לא להציל על מקום אחר הסמוך לו ותמצא דבעה"ע דייק למלתי' ואמר וז"ל תלינן לנקב שהיה כו' הרי דסובר כדעת רש"י בטעם הסרכא עכ"ל הרי מבואר דלא ס"ל כסברת הרשב"ץ הנ"ל אלא שתמהני דה"ל לאתויי דברי הרשב"א בתשוב' סי' ש"ג שמבואר כן להדיא כמש"ל ואף למ"ד אין סרכא ב"נ ס"ל דלא אזלינן בתר רובא ובודאי שאין כוונת הב"י לומר כן לדברי הרשב"א שהרי הב"י הביא דברי הרשב"א בתשובותיו שחולק בזה על בעה"ע אלא שהב"י כ"כ לפי מאי דמסיק שם שפשט המנהג כדעת בעה"ע גם מ"ש להוכיח דבעה"ע סובר כטעם רש"י כן הוא מבואר ג"כ ממ"ש הב"י בשמו דאפי' מפקא זיקא כשרה וכמ"ש בסמוך אי"ה:

אמנם מ"ש הרשב"ץ שהוא נוהג להעלותה בנפיחה ואם אחר הנפיחה נראית מחיתוך לחיתוך מכשירין הדין דין אמת וכמ"ש הרשב"א לענין סרכא שנסתפקו בה אם הוא בגב או בחיתוך דאם כשנופחין אותה הרבה נראית בחתוך כשרה ואע"ג דלכאורה לא נ"מ בכ"ז לענין דינא כיון דאנן נהגינן להטריף כל סרכא שלמעלה מחציה לצד סוף האונות מ"מ נ"מ לענין קרום דמכשירין אפי' נדבק מראשו ועד סופו כמו שיבואר ואז אם נראה שהקרום הוא מתפשט גם בשיפולי יש להטריף ולא מהני מה שרוב הקרום בחיתוך אבל אם ע"י נפיחה נראה שאין הקרום בשיפולי רק בחתוך לבד יש להכשיר וכ"כ בד"מ על דברי הרשב"א דנ"מ לדידן לענין קרום שמכשירין בכסדרן כו' ע"ש ולקמן מבואר שדעת אא"ז להקל בקרום אף אם נסרכו גם השפולין ושם כתבתי שלענ"ד קשה להקל בזה אף לדעת הרשב"ץ דהא למעלה מחציין מספקינן ליה בשיפולי א"כ אין כאן רוב בחיתוך בביאור ע"ש וגם נ"מ שיש בזה כדי ליתן למה שמטריפין למעלה מחציין דהוה כנסרך החיתוך וגם השיפול ועיין בפ"ת ס"ק מ"ג מה שכתבתי שם ע"כ נשמט מספרי בית אפרים מסי' ל"ט

שאלה יא

שלום טב מרבנן טב לכבוד אהו' הרבני המופלג בתורה חכם ונבון הוותיק מוהר"ר ברכי' בירך נ"י:

גי"ק קבלתי וראיתי שאלתו שאלות חכם ולאפס הפנאי אשיב בקצרה וראשון תחלה אען ואומר במ"ש כי מנהגו הי' שלא למעך בסרכא דבוקה היוצאת ממראה אדומה ואף אם

היא חוזרת למראה ריאה דקי"ל כרבינו אפרים במכה בדופן כו' ובהגהת הר"ץ מבואר להטריף בליבון כמראה ריאה כו' אף כי הט"ז והש"ך סתרו זה כו' וסוגי' דעלמ' כוותייהו מ"מ מיקרי ריעותא לענין מיעוך דה"ל תר"ל וכיון דענין המיעוך קולא יתירה היא לכן בהצטרף אליו ריעותא כ"ד טרפה כו' ובנ"ד סרכא גמורה ממראה אדומה שבודאי רגלים לדבר יש שמחמת נקובת הריאה נתאדמה מחמת חולי וגם הש"ך והט"ז אפשר דיודי לזה דהא נראה לעין שהאדימה הריאה מחמתה ולא בתולדה כו' עכ"ד והדין עמו בדינא אבל לא בטעמא דבשלמא אם הי' כאן מכה בדופן ומתלבנת הי' אפשר לומר כיון דהר"ץ ודעימי' מטריפין אע"ג דלא פסקינן דינא אפומייהו מצטרף לריעותא דמיעוך משא"כ אם אין כאן מכה אפי' אם היתה אדומה גם אחר הנפיחה י"ל דלא מחשב ריעותא כלל וכבר כתבתי בסי' ס"ק מ"ח דמ"ש הנ"ב ראי' דהוה ריעותא מדאמר בש"ס הדרא בריא דאין זה ראי' דלשיטת ר"א במכה בדופן מיירי ומ"מ גם להנ"ב דוקא באין מתלבנת אבל במתלבנת ודאי דמודה דאין כאן שום חשש וריעותא כלל והרי הוא כריאה שאין בה ריעות' כלל והסרכא דבוקה כיון שהלכה ע"י מיעוך ריר בעלמא הוא ואמנם בס"ק הנ"ל כתבתי שיש להטריף במראה אדומה עם ריעותא דסרכא תלוי' וכה"ג לא משום תר"ל אלא משום דהסרכא מעידה על האדמומי' שאינו מתולדה רק מחמת מכה ואף שי"ל דוקא מכה בדופן כו' מ"מ י"ל להיפך שהסרכא מעידה טפי שע"י נקב כו' ע"ש ומ"מ י"ל דדוקא באם היא אדומה אחר נפיחה משא"כ אם מתלבנת נהי דכמכה בדופן דייניען לה מ"מ הא במכה בדופן גופה מכשירינן אם מתלבנת וחוזרת למראה ריאה אף בלא הפ"מ (ולמראה המותר בהפ"מ ואא"ז נוטה להקל בזה משום דלא אמר רבא רק ריאה שהאדימה וכל מילי דריאה כשהיא נפוחה דייניען לה אלא שלא מלאו לבו להקל כיון שהר"ץ וכו') וע"כ כיון שמתלבנת לא חשבינן לה ריעותא כלל והרי הוא אצלינו כשאר ריעותא ואין משגיחין במה שהיתה אדומה קודם נפיחה כיון שאחר נפיחה פניה לא הי' לה עוד ואין תולין במכה וא"כ גם בריעותא אחרת בכה"ג לא חיישינן לה דהא הוי כאילו לא היתה אדומה כלל ואפשר לומר דאפי' לדעת הר"ץ ודעימי' דבמכה לא מהני מתלבן ע"כ דטעמייהו משום דאע"ג דבשאר מראות פסולות מהני ליבון משום דבתר נפיחה אזלינן מ"מ באדומה ומכה לא מהני' כיון דטעם הטרפות לפי שמחמת המכה תולין שהלכה וקלקלה בקרומים ובשר הריאה עד שנעשת חבורה שאינה חוזרת וסוף העור לינקוב ולצאת כמבואר מלשון רש"י ולשון אף שהמראה אדמומית הלכה ע"י נפיחה אמרינן דודאי צרירת הדם יש כאן אלא שעדיין לא שלטה לצרור הדם בתוך הקרומים וסוף שתתגבר המכה ושדי תכלא בכולא ויהי' הדם נצרר בתוך הקרומים עצמם וזה

שייך במכה בדופן שאנו דנין ע"ש סופו משא"כ בריעותא דסרכא שלא כסדרן שאם נדון שסרכא גמורה היא וגברה המכה עד שניקבו הקרומים פשיטא שאם היה כן כבר נצרר הדם בתוך הקרומים עצמם ואף לאחר נפיחה היתה נשארת באדמימותה ופניה לא יחוורו וכיון שמתלבנת זה האות כי אין כאן נקב והסרכא שהולכות ע"י מיעוך הוא ריר בעלמא ובאדמומית דקודם נפיחה לא איכפת לן כלל וגם הר"ץ ודעימי' מודים בכה"ג שאין מכה להכשיר במתלבנת ומכ"ש לפי מ"ש בביאור לש"ך די"ל דאף הר"ץ ודעימי' מודים בחוזר למראה ריאה וע"כ לא קאמרי אלא בחוזר למראה המותר וע"ש ובק"ה וא"כ לא היה מקום להחמיר בזה מטעם שכתב כ"ת אך מ"מ לדינא כתבתי בדיני תר"ל סעיף ס' להחמיר בזה שנמצא הריעותא בריאה עצמה וטעמא דידי אחרי שבררתי בסי' ל"ח ס"ק מ' כשיטת ר"ת דמה שמחלק בין מתלבנת או לא באדומה מחמת חולי הוא רק היכא שמתלבנת אמרינן שסוף הדם לחזור וליבלע וכתבתי שם שאין חולק עם ר"א אלא דר"א ס"ל דנקט האדימה מגזרת הפעול להורות שע"י מכה אנו מכירין שהאדמימות מחמת מכה ולר"ת א"צ לזה שהדבר ניכר שהוא מחמת חולי וכמ"ש באורך והמדקדק היטב יראה שהדברים כנים ואמיתים וכיון דעיקר ההיתר באדומה מחמת חולי ומתלבנת היא בנוי ע"ז דהדרא בריא שחוזר ונבלע א"כ עכ"פ לחותא היא אף שמתלבן וא"כ אף שמתלבן מצטרף לריעותא אחרת להיות תר"ל וחיישינן לה דלמא כבר שלטה המכה ותו לא הדרא בריא ולזה רמזתי בקצרה בדיני תר"ל ס"ק ס"ח וכתבתי אבל אם חוזר ומתלבן כו' מ"מ לפי מ"ש דאין הטעם שכך היא מתולדה כו' ושוב כתבתי דמ"מ צ"ע אם נאמר שהריעותא פועלות שני דברים כו' ואעפ"כ סיימתי די"ל להיפך שהסרכא מורה כו' וגם מאן מפיס לידע שאין כאן צרירת הדם כו' ע"ש ולכן יפה כיון כ"ת לדינא שראוי להחמיר בזה ובפרט בסרכא עוברת ע"י מיעוך שהיא קולא גדולה כו' אבל לא כמ"ש כ"ת מטעם דיש מחמירין במכה ומתלבן דליתא דמהאי טעמא אפס מקום להחמיר בזה וכדכתיבנא: ומ"ש ומפשטא דסוגיא דא"ט לפי שיטת התוס' אליבא דר"ח מוכח דכדיותא טרפה אפי' במתלבנת כו' הנה כמה דיות נשפכו ע"ז וכבר הבאתי בסי' ל"ח ס"ק מ' שהכנה"ג והפלתי והתורת יקיתואל מפרשי' דברי התוס' דאם חוזר למראה ריאה אף במראות פסולות מהני ואף שהשגתי עליהם מדברי סה"ת והסמ"ג הנה בררתי מדבריהם שגם ר"ת מודה דכל שאחר הנפיחה אין שם מראה פסולה כשר הוא ואף הרא"ש שנראה שתפס דברי הר"י כפשטן כתב ולא נהירא דמסתבר דכל מראות הפוסלים אם מתלבנת ע"י נפיחה כשרים כו' ומבואר דלדידי' אף ריעותא כל דהו לא הוי שאם הי' מקום לחשבו לריעותא שוב אין מקום להקשות מסברא די"ל דאפי' טרפות גמור הוא אלא ודאי דמסתבר ליה

דלא הוי ריעותא כלל אך באמת גם ר"ת ור"י מודים לזה כאשר הוכחתי במישור מדברי סה"ת והסמ"ג והרא"ש נראה שלא היה אז לפניו סה"ת כמ"ש בס"ק הנ"ל וא"כ לא עדיף מחסרון בפנים שכתב אא"ז בת"ש דלא חזי לאיצטרופי לתר"ל אע"ג דהמקשה בש"ס ס"ד להטריף והרמב"ם נראה מדבריו שמטריף ע"פ גרסתו בש"ס וכמ"ש בדיני תר"ל ס"ק ל' וכבר כתבתי בתשובה שבק"ה ובדיני תר"ל ס"ק ל"ג דבכה"ג שלפי דעת הפוסקים נהגינן להכשיר רק לצרף לריעותא מחמת דעת מי שאוסר אינו רק סברא בעלמא אין להחמיר אם לא שברור שיש בזה טרפות לדעת החולקים ועוד נלענ"ד דהא דעבדינן תר"ל משום פלוגתא דרבוותא היינו כה"ג דיתרת בדרי שרבא ס"ל להטריף וכן כל היכא שיש פוסקים להטריף ונכתב זכרון בספר הש"ע אז אע"ג דלא קי"ל הכי מ"מ חשבינן ליה ריעותא כל דהו אבל אם רבו הפוסקים המתירין והב"י והרמ"א והאחרונים וסוגי' דעלמא הכריעו כן עד שלא העלו כלל דעה זו בש"ע אין לנו לחשוב ריעותא כלל מחמת שנמצא מי שסובר כן מכת הקודמים שבאים אחריו לא חשו להזכיר דעתו דאל"כ בכל דין קרוב למצוא תר"ל מחמת דעות חלוקות שנמצא בראשונים ולכן בזה שהש"ע כתב בפשיטות להתיר במראה פסולה המשתנה ע"י נפיחה ועל ידו החזיקו כל האחרונים ונדחקו ליישב דברי הפוסקים ההוא באופן שגם הוא מסכים להתיר אין לנו לעשות מזה ריעותא אפי' ריעותא כ"ד ואם איתא דחשיב ריעותא לא הוה שתיק אא"ז מינה להשמיענו כזאת דעכ"פ מצטרף להיות תר"ל וכה"ג כתב באורים ותומים בקיצור ת"כ סי' קכ"ג לענין לטעון קים לי כהאי פוסק וז"ל ובפרט דין שנזכר בש"ע והמחבר והרמ"א השמיטו דעת החולק קבלה בידו וכן ראיתי מדייני' מומחים וכן אני דן ובא בלי לטעון קים לי כדעת החולק כיון שהרב ב"י והרמ"א שמו זכרונו אחרי הדלת אין לחוש לו כו' וכן מצאתי בחות יאיר כו' ע"ש ואפשר דהיינו טעמא דאא"ז דס"ל דחסרון מבפנים לא הוה ריעותא כלל ואף דהתם ס"ד בש"ס להטריף ואין להאריך וכן הלכה רווחת בישראל בדבוקה מבועא שמתכסה ע"י נפיחה דכשר' ומה לי בועא שמתכסה ע"י נפיחה או מראה ואע"ג שיש לחלק דבועא לחוד לאו טרפה הוא משא"כ מראה פסולה דלולי שמתלבנת הי' טרפה אף בלא הסרכא אין לחלק בכך דהא דין תר"ל למדנו מדברי הראב"ד בסרכא תלוי' מבועא שהבועה מעיד' עליה בנקב ולא אמרינן כיון דקודם הנפיחה יש כאן בועא הוא עדות על הסרכא ואע"פ שהוא עדות שבטל מקצתו לא בטל כולו ונימא דעכ"פ לענין סרכא דבוקה חשיב ריעותא כ"ד שלא יועיל מיעוך אלא ודאי ליתא דעיקר כבתר נפיחה דיינינן ומה שקודם נפיחה אין בו משום ריעותא כלל:

ומ"ש כ"ת וכן מוכח להדיא מדברי מהרש"א כבר הארכתי בק"ה סי' ל"ח ראי' י' וא"צ לכפול הדברים. ומ"ש ואפשר שזהו טעמם של מהר"ט כו' פשיטא דליתא שהרי בהגהת הר"ץ מבואר להדיא דמהני ליבון במראות פסולים וכן דעת הב"ח להדיא כו' וחוזר למראה ריאה מודה ר"ח דכשרה כו' הנה לא העתיק לשון מהרי"ו כהווייתו דשם איתא ודומה למראה ריאה ועיין מ"ש בסי' ל"ח ס"ק ע"ו להוכיח בדעת מהרי"ו דס"ל לחלק בין חוזרת למראה ריאה ובין מראה המותר ולכן כתב ודומה למראה ולעיל בהכשר מראות פסולים כתב ומשתנה למראה ריאה והוא כדעת כנה"ג וכריתי פלתי ותורת יקותיאל אליבא דהתוס' ועיין בק"ה ראיה י"ח וקצרתי:

ומ"ש כ"ת ולא זכיתי להבין דבריו הקדושים שבסי' ל"ח בדיני תר"ל כתב להטריף במראה אודם אף אם היא מתלבנת כו' ובסעיף ל"ו מדיני תר"ל כתב בפשיטות שאם קודם נפיחה נראה בה שני ריעותות כו' ואני בער ולא אדע וכי עדיפא מראה פסולה ממראה אדומה הא אמרי' האי שחור אדום הוא ובמראה אדומה אזיל בתר מעיקרא ובמראה פסולה אזיל בתר השתא כו' עכ"ד אהו' עד שהוא מתמה עלי יתמה על הפוסקים שהביא הוא עצמו הסוברים דבאדומה עם מכה לא מהני ליבון אפילו כמראה ריאה ומבואר מדבריהם דבמראה פסולה בלא ריעותא אחרת מהני ליבון כמבואר להדיא בדברי הגהות הר"ץ וב"ח ודמש"א דבכל מראות פסולות מהני ליבון כמראה ריאה רק במראה אדומה ומכה בדופן אלא ודאי דס"ל דאדומה ומכה גרע דזו מכתה מוכיח עליה שאדמומית זה מחמת צררת הדם הוא ואף שעל ידי נפיחה חוזרת למראה ריאה לא מהני דמ"מ דמה צרור בקרבה ששלטה בה המכה וסופה היה להתראות גם בקרומים משא"כ במראות פסולות כיון שאחר הנפיחה אין כאן מראה לא חיישינן למראה שקודם נפיחה וכמ"ש בס"ק מ"ם דאפשר שזה מטבע הבעה"ח וכמו שעינינו רואות שכל מה שנופחין יותר מראה הריאה מתגבר ועולה והלכך אף דלא קי"ל כוותייהו ומכשרינן במכה בדופן ומתלבן כיון שאין כאן ריעותא אחרת בריאה עצמה והאדמומית מנפח ליה ואזיל ואיכא למימר שאף אם האדמומית מחמת מכה לא שלטה בו כ"כ שיהיה חבורה שאינה חוזרת דהא קמן שמתלבן מחמת נפיחה מ"מ ביש ריעותא בריאה עצמה דדייניגן לה שזה האדמומית מחמת צרירת הדם שנעשה נקב ועלה קרום מחמת מכה כמו כל תר"ל דאמרינן דלא הדרא בריא ולכן אין הליבון מועיל כמו שאינו מועיל לדעת הפוסקים הסוברים במכה בדופן לא מהני ליבון משא"כ במראות פסולות עם עוד ריעותא שאין הפסול מחמת צרירת הדם רק מחמת שהמראה קבוע בעור ולכן כל שהלכה המראה ע"י נפיחה אין כאן ריעותא כלל מחמת המראה ולא חזי לאצטרופי לריעותא אחרת ועיין בספרי שהארכתי

בשיטת ר"ת כפי מ"ש בשמו הספר התרומה וסמ"ג ובארתי דבאדומה אין פסול במראה מצד עצמה כדמשמע מדברי סה"ת במ"ש ולא דמי לאגלידכו' רק הפסול לפי שאדמומית דרכו להיות מחמת חבורה וצרירת הדם משא"כ בשאר מראות פסולות שכל עיקר הפסול מחמת המראה עצמו הקבוע בעור שכל שהוא כמראה הזה סופו לירקב ולינקב וכל שאחר הנפיחה אין בה מראה פסול כלל הא קמן שהקרום הוא בריא אולם ולמאי ניחוש לה ולכן מ"ש כ"ת וכי עדיפא מראה פסולה ממראה אדומה הא אמרינן האי שחור אדום הוא כו' טעות הוא דהא דאמרינן שחור אדום הוא היינו כשהיה שחור אחר הנפיחה דאז אמרי' שהי' אדום וע"י לקותא חשך משחור תארו ופסול אבל מה שהוא שחור קודם הנפיחה ואחר הנפיחה הוא כמראה ריאה אין כאן לא שחור ולא אדום כלל ונראה להכשיר בזה אפילו יש מכה בדופן דבתר נפיחה אזלינן ואין כאן מראה כלל רק בשחור ונתהפך לאדום יש לאסור בכה"ג משום ממ"נ כמ"ש בס"ק י"ז אבל נשתנה למראה ריאה ממש אמרי' דאם איתא ששלטה בו המכה שבדופן עד שנעשה אדום ולקה ונתהפך לשחור לא היה חוזר ע"י נפיחה למראה ריאה ועיין בק"ה ראיה שכתבתי בשם הפרי תואר שכתב ומן הסתם כד מטא לדיותא לא הדרא למראיתה ע"י נפיחה כו' ולכן גם ביש עוד ריעותא אם המראה הפסולה הלכה ע"י נפיחה ונשתנה למראה ריאה אין כאן בית מיחוש דהמראה שקודם נפיחה אין בה חשש ריעותא כלל ומהאי טעמא אפילו אם לא הלכה המראה עד שנפחוה יותר מכדרכה מכשרינן אם לא נקרעה כדמוכח בפוסקים ר"ס ל"ו ועיין בק"ה סי' ל"ו ראיה כ"ב שמבואר שם דטעמא משום דהמראה שקודם נפיחה לא חשיב ריעותא כלל:

ומ"ש דבמראה אדומה אנא אזיל בתר מעיקרא ליתא דגם באדומה אזלינן בתר השתא וכתבתי להכשיר אף שיש מכה בדופן ומתלבן דלא כמהר"ט ומהרא"ק והר"ץ וב"ח ודמש"א אלא כהכרעת האחרונים הט"ז וש"ך ופר"ח ואא"ז ז"ל רק בריעותא בריאה עצמה חששתי להחמיר משום שי"ל שגרע ממכה בדופן לפי מ"ש שם דטעמא דמתלבן מהני אעפ"י שהוא מחמת חולי דאמרי' הדרא בריא כו' ע"ש בס"ק ס"ח ולפי שראיתי שכ"ת נסתבך בזה מחמת שהענין ארוך ומפוזר בכמה מקומות אבאר לו בביאור יפה והנה עד שהוא תמה עלי שהחמרתי יותר באדומה ממראה פסולה אחרת יתמה על הפוסקים דלעיל שהביא מע"ל ג"כ דבריהם שמחמרו באדומה דלא מהני ליבון דמה שיש מכה באדומה אינו מצד ריעותא רק שמחמת זה אין תולין האדמומית בתולדה והו"ל כשאר מראה פסולה אחרת וא"כ מה"ת לחלק בין זה למראה פסולה ואמנם מע"ל לשיטתו אזיל שכתב לעיל מיניה דאפשר שטעמם של מהר"ט ומהראנ"ק והר"ץ והב"ח

דס"ל כהתוס' ולכן לא מהני ליבון באדום כמו בשחור דלא מהני ליבון כו' ומשגה הוא בידו דלהדיא מבואר בר"ן וב"ח בכל מראות פסולות החוזרות ע"י נפיחה כשרות וכ"כ דמשא"ל ועיין בב"ח שכתב וז"ל ומ"ש דאם ע"י נפיחה חוזרת למראה הכשר כשרה כ"כ הרא"ש ורוב הפוסקים והכי נקטינן דלא כמ"ש מדברי התוס' ושוב כתב או אדומה כו' וטעמא דמכה דתלינן דמחמת ההכאה ניקבה גם הריאה ולפי זה ודאי אפילו התלבן לאחר נפיחה חוששין משום שהוכתה בדופן נגד האדמומית כו' והכי נקטינן עכ"ל ומדסתם דבריו לעיל לענין מראות פסולות שחוזרת ע"י נפיחה ולא ביאר דגם בזה אם מכה בדופן לא מהני ובפרט במראה שחור שבא מחמת אודם ושם כתב וכל אלו המראות כו' דהיינו שחורה כדיו ואינך דחשוב התם מבואר מזה דבכל גווני כשר שם אף במכה בדופן ולא אמרינן דתלינן שמחמת ההכאה ניקבה והיתה אדומה ונהפך לשחור וצ"ל דבאדומה גרע טפי דכל שהוא עדיין אדום אין המראה קבוע בקרומי' רק צרירת הדם יש כאן מחמת הנקב שנעשה בריאה ע"י הכאה שבדופן ועתיד היה שיתראה גם בקרומים ויתהפכו לשחור ולכן אף שמתלבן ע"י נפיחה אין זה הוראה שאין כאן צרירת הדם לפי שע"י הנפיחה הדם מתבלע בבשר ולא יראה החוצה ומ"מ כיון שיש כאן אדמומית קודם נפיחה ורגלים לדבר שאינו מתולדה שזו מכתה מוכיח עליו וא"כ י"ל שבא מחמת נקב ואעפ"כ לא נקבע מראה פסול בקרומים רק צרירת הדם ונבלע בבשר שכן דרך צרירת דם להיות נבלע רק כשאין מכה תלינן ליה שהוא מתולד' ואין כאן נקב כלל משא"כ במראה שחורה ומכ"ש שאר מראות פסולות אם נאמר שנעשו מחמת נקב הרי נבקעו בקרומים עצמם ואיך חזרו למראות הריאה מחמת נפיחה ולכן אפילו אם יש מכה בדופן א"ל שהריאה ניקבה ונתקלקלה מחמת הכאה שבדופן שהרי עינינו רואות שהריאה כתיקנה לאחר נפיחה והוא דבר שא"א שמראה הקבוע בקרום מחמת טרפות ונקב הריאה שיחזור למראית הריאה וכה"ג דכתיבנא בשם הפ"ת ז"ל וזה ברור בשיטת הב"ח ז"ל:

ואמנם רש"ל והט"ז וש"ך ושאר אחרונים דעתם דכיון דכולהו מילי דריאה כשהיה נפוחה היא וכמו דבשאר מראות פסולות אינו פסול אי אזיל אחר נפיחה כמו כן באדומה וחשיב כאילו אין כאן אדמומית כלל וממילא שאין חשש מחמת מכה שבדופן ולדבריהם גם בריעותא אחרת נגד האודם לא גרע ממכה ולדידי חזי לי להכריע בדבר אחרי שבררתי סולת נקיה מדברי בעל סה"ת והסמ"ג דהוה בקיאי בדברי ר"ת ור"מ טפי ומדבריהם מבואר דמראה אדומה אין בה פסול מצד עצמה אם היא קבוע רק בעור ולא באה מחמת צרירת הדם וכדמייתי מריאה דאגליד וע"ז א"צ להכשירה מדר"נ רק היכא שהאדמומית מחמת חולי וצרירת הדם מחלקינן באם חוזרת ומתלבנת מכשירינן מדר"נ לפי שסופה

לחזור וליבלע כמו שאנו רואין שמחמת הנפיחה אין צרירת הדם ניכר אלמא דלא נצרר כ"כ שיהיה חבורה שאינה חוזרת משא"כ שאין מתלבנת לח' שרצים מדמינן לה עיין בס"ק מ"ם שביארתי באורך (ו ק"ה כתבתי שגם מדברי רש"י נראה כן שכ' דהדרא בריא מדר"נ ע"ש באורך) שאפשר שאין חולק עם רבינו אפרים רק דר"ת ס"ל דאף בלא מכה בדופן כן הוא שניכר שבא מחמת חולי ולכן הכרעתי דהדין עם האחרונים בזה ולא מטעם דכיון שאין אדמומית אחר נפיחה דנין על מה שקודם נפיחה שהיה מתולדה דמי מפיס שמא הוא מחמת חולי כיון שיש כאן מכה בדופן אלא טעמא משום דאעפ"י שנתלה שהוא מחמת חולי וצרירה הדם אין בכך כלום דהא קמן שהוא מתלבן ע"י נפיחה וכל כה"ג סופו לחזור וליבלע וכמ"ש בק"ה בדברי רש"י ואין לנו לחוש שמא הגיע גדר החולי על אופן דלא הדרא בריא וכבר ניקבה או שודאי עתידה לנקוב והלבון הוא משום שמחמת הנפיחה נבלע במקומו דמה"ת לחוש לזה ומוקמינן בחזקת היתר דהא מכה בדופן לאו ריעותא הוא ומחשב תר"ל ונהי דמחמת המכה אמרי' דיש כאן צרירת הדם מחמת חולי מ"מ אין הכרח שהיתה מכתה אנושה מבלי מרפא וקצת רגלים לדבר ממה שמתלבנת שאין כאן טרפות ברור וסופו לחזור וליבלע משא"כ אם יש כאן ריעותא בריאה עצמה דאם נאמר שהאדום' היא מחמת חולי א"כ יש כאן תר"ל ובתר"ל מחזקינן לה באיסור לומר שכבר ניקבה או שעתידה לינקב ומה שמתלבנת אין ראיה כ"כ דהנפיח' גורם שיבלע לפי שעה ומ"מ ודאי ששלטה המכה לצרור לגלות ערותה עליה בחייה לקץ ימים וכיון שאין אנו בקיאין לידע אם יש שם צרירת הדם אם לאו הכרעתי להחמיר בזה מטעם תר"ל וימחול כ"ת לעיין בדיני תר"ל ס"ק ס"ח במ"ש ולכן נלענ"ד כו' אבל אם חוזר ומתלבן כו' ומ"מ לפי מ"ש שם דאין הטעם שאנו אומרים שכך הוא מתולדה אלא אע"ג שבא ע"י חולי כו' שוב הו"ל תר"ל ומ"מ צ"ע אם נאמר שהריעותא פועלת ב' דברים כו' מ"מ הא י"ל להיפך וגם מאן מפיס לידע שאין כאן צרירת דם באדמומית זה כו' ע"ש וישכיל ויבין כי עפ"י הדברים האלה חלקתי בין מכה בדופן לריעותא בריאה עצמה ודון מינה דבמראה פסולה אחרת דא ודא אחת היא דכל שע"י נפיחה אזל המראה בין שהריעותא בדופן בין שהריעותא בריאה למאי ניחוש לה דהא אם תאמר שלקתה לאין מרפא נמצא שהמראה היא קבועה בקרומים ואין מציאות שתחזור למראות ריאה מחמת נפיחה אלא ודאי שאין כאן לקותא כלל משא"כ באדומה דלא מטעם מראה הקבוע בעור אתינן עלה רק מטעם צרירת הדם ומה"ט איכא דעות להחמיר במכה בליבון טפי ממראה פסולה אחרת כדכתיבנא ואנן לדידן י"ל כן לענין ריעותא בריאה עצמה אף שנתפוס להקל במכה ואף שהארכתי קצת הם קצרים להתבונן

במ"ש בחבורי בענין זה והם נכוחים למבין כי יתן רוחו עליהם ודע שלכאורה יש מקום ליישב דעת ר"ת ור"י שנראה מפשיטות דבריהם לחוש במראה פסולה במתלבנת דאפשר שגם הם יודו דודאי אית לן למיזל בתר נפיחה דהא בחייה נפיחה היא ולכן לענין חסר או יתר דבעינן שיעור ט"ד בתר נפיח' אזלינן רק דבזה כיון שהאדימ' מחמת חולי י"ל דשמא החולי גרם לה שלא היתה נפיח' בחיי' כראוי והרא"ש ס"ל דאדרבה כיון דהשתא אחר נפיח' אין כאן מראה ואם הי' בטבע להוציא הריאה נפוחה אחר שחיט' לא היינו מכירין בה שום ריעותא וכיון שאנו יודעין שבחייה נפיחה היא אמרי' שאין כאן שום חולי כלל ובאמת כך הית' גם בחיי' ועיין בסי' ל"ו בדין נקרע הקרום מחמת נפיחה שכתב אא"ז סברא זו שלא נסתר הקרום בחיי' מחמת שלא היתה נפוחה כראוי מחמת החולי ובק"ה סי' ל"ו ראי' ד"א כתבתי שצ"ע שלא נזכר טרפה זה כו' ומ"מ בכאן שפיר יש מקום לסברא זו ועיין במ"ש סי' ל"ח ס"ק מ"א לענין חוזרת למראה המותר אבל באמת נלענ"ד דז"א דמה שאנו מכשירים בליבון ע"י נפיחה דמזה נראה שהמראה אינו קבוע בעור רק שנדמה כן מחמת הבשר שתחתיו והרי זה כמראה מחמת מוגלא ואפשר שכן טבע הבע"ח שע"י הנפיחה ישתנה מראה הקרום מחמת עצמותיו ועכ"פ כיון דהא קמן דאי נפחינן לה אין בה מראה פסולה הא קמן שאין המראה קבוע בעור וכה"ג לא פסלה דעיקר פסול שינוי מראה הוא כמ"ש הרמב"ם שאותו בשר שנשתנה מראי' למראה זה כמת הוא חשוב בו הבאתי דבריו בק"ה סימן ל"ח ראי' ד"א ע"ש ובסי' ל"ח סעיף ט"ו כתבתי לענין מראה אדום אפילו אם כשקולפין הקרומים דמות אדום להנה כשר וע"ש ס"ק ך"ט ובק"ה ראי' י"א וצ"ע לענין מראות פסולי' שחזרו ע"י נפיחה למראה ריאה או מראה מותר וכשקלפו הקרומים מוצאין שהמראה הפסולה היא בו בקביעות וחזרה לשחרוריתה מה דינו ואפשר שאינו במציאות ועיין מ"ש בסי' צ"ב וס"ק שאח"ז וקצרתי דברי זעירא מן חברייא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

שאלה יב

בענין השאלה בריאה שהיתה חלקה בצד ימין בלי שום חיתוך אונות רק היתה ניכרת ע"י סדקים גמורים ההולך וסובב דרך שפולי מעל"ט עד שנראה מב' עבריו באורך אונא הראוי להיות אך האונא האמצעית הנראית ע"י סדק היא גדולה מארוכה ועבה כי היכר של ארוכה ועבה הי' ניכר כהיכר המבואר ברמ"א שהיתה ארוכה ועבה מאונה האמצעית גם היתה גבוה יותר משל שמאל אך היתה קטנה הרבה מאונא האמצעית אמנם הי' שם באמצע האונא האמצעית הנ"ל עוד סדק קצר פחות מכט"ד ונראה ג"כ משני עברי אונא

בשפולי והנה כתב כ"ת שאם באנו להכשיר מחמת דעת המכשירין בשינוי גדלות בהפ"מ יש לצרף ריעותא לדעת הר"ן הו"ל כסרכא כסדרן למעלה מחציין וגם כיון שמצד ימין אין המנין מבורר אפשר דהוי דומיא דמעשה דהג"א כו' ולכן כתב להכשיר מטעם סדק הקטן שאעפ"י שהוא פחות מכט"ד כשר בהפ"מ ומבטלינן הסדק הגדול דהוי כעומד במקום שאין ראוי להיות אונא דא"כ האמצעית גדולה ממנו עכ"ד בקצרה והנה אם נחשוב זה לריעותא דהוה כנסרך למעל' מחציין אין מקום להכשיר בסדק פחות מכט"ד מדין ק"ו דהא אונא פחותה מכט"ד טרפות גמורה היא מדינא רק שנסמוך על הסוברים דסדק עדיף וא"כ נצרף לו ריעותא דסרכא למעלה מחציין וגם הריעותא השני' שאין המנין מבורר פשיטא שייכא טפי כשההיתר בימין אינו רק מחמת סדק פחות מכט"ד ובשמאל יש שתים כהלכתן אך באמת אנו מכשירין בהפ"מ ושעת הדחק בסדק פחות מכט"ד ואין חוששין לריעותות אלו דמחמת למעלה מחציין לא חיישינן דא"כ נפל דין היתר סדק באופתא בבירא לפי מנהגינו להטריף בלמעלה מחציין וכמ"ש בספרי ס"ק י"ג ובקונטרס התשובות אחר סי' י"ג מ"ש לכבוד דודי הגאון ז"ל ע"ש וע"כ לומר או שתופסין עיקר משום שסדורה כהלכתה מבפנים או משום דדבוקה עדיף טפי ואף לפי מ"ש שם דמשמע מהפוסקים דאין חילוק בין דבוקה לסרוכה ועדיין יש לחוש שתתפרד בשפולי אפשר דדבוקה כה"ג שאין ניכר הפרש כלל רק סדק בעלמא חיישינן שתתפרק ולכן אף לריעותא לא חשבינינן לי' והריעותא הב' שכתב משום דבשמאל המנין מבורר והוה חלוף להרש"ל שגגה היא בידו שאין דין חלוף נוהג כ"א היכא שישנו במקום שאינו ראוי להיות ובמקום הראוי להיות אין שם וזה דוקא בכה"ג דמיירי שם שהי' ג' בשמאל אבל כל שאין בשמאל שום תוספות שנאמר שישנו במקום שאינו ראוי להיות אין נופל ע"ז שם חלוף מימין לשמאל כלל ומ"ש לדייק מדברי רש"ל בבדיקו' שהבאתי בזר זהב ס"ק יו"ד ליתא דהא רש"ל שם דינא קאמר ולא מעשה שהיו ונקט במלתי' ג' בשמאל וט"ז כתב דאם אין ריעותא בשמאל כו' ובריעותא דשמאל תליא מלתא ונקט ב' בימין עם החיתוך דמינה מיירי שאין להקל כשיש ריעותא בשמאל ואם הי' סובר דחד בימין עם ב' סדקים טרפה אף בלא ריעותא בשמאל כלל לא הוה משתמיט מלהשמיענו הך דיצא אך באמת פשוט שאין ע"ז שם חלוף כלל ואף לפי מ"ש אא"ז בס"ק ל"ח ממשמעות לשון מהרי"ו דמשמע דאף בצד אחד שנשתני' להיות כחברתה או בגדולה יש לחוש בהפ"מ ע"ש היינו משום דעכ"פ נופל שם חלוף על אותה אונא עצמה שהחליפה צורתה ולבשה צורה אחרת משא"כ בזה שנאמר שיש כאן חלוף מצד ימין לשמאל לענין המנין פשיטא שאין שייך בזה חלוף כיון שמנין שבצד שמאל הוא כהלכתו בלי שום תוספות כלל

ועיין בת"ש ס"ק ך"ט מלשון רש"י גבי השלמת הוורדא ואין להאריך ולדינא נלענ"ד אף שקשה הדבר לאומרו לבטל הוראת הסדק הגדול אשר סובב הולך משני עבריו באורך אונא הראוי' להיות ולתפוס הסדק הקטן שהוא פחות מכט"ד:

ומ"ש כ"ת שאין זה מקום הראוי להיות אונא דא"כ האמצעית גדולה אין נלענ"ד כיון שמקום הסדק הזה במקום הראוי להיות מפוצל שם שיש די בזה לשיעור רוחב אונא ארוכה ועבה זו והגריעות הוא מחמת האמצעית שהחליפה שדרכה להיות קטנה מזו שאצלה ועכשיו היא גדולה ממנה ואין לנו לדון מחמת זה הסדק הגדול שנראה מענינו שהוא המבדיל בין התחתונה לאמצעית ולתפוס הקטן שהוא פחות מכט"ד וגם לא מסתבר לתפוס שניהם ולומר דבאמת יש כאן יתרת בדרי כמ"ש בספרי שאין הולכין אחר סדק כ"א היכא שבא למלאות מנין הראוי ואם אנו תופסין הגדול לעיקר ממילא דהקטן כמאן דליתא ולפי מ"ש בביאורים שמדברי הרש"ל משמע דאם אנו צריכין ליללך בתר סדק להכשי' יש לילך אחריה' להטריף ג"כ ולפי"ז י"ל דגם כאן הולכים אחר כל הסדקי' להכשי' אך הש"ך ודעימי' לא ס"ל הכי וגם אליבא דרש"ל י"ל דדוקא להטריף חיישינן אבל להכשיר י"ל כל שאינו בא למלאו' מנין הראוי רואין אותו כאילו אינו אך נלענ"ד כיון דהט"ז וש"ך והרבה פוסקים מקילין בחילוף זה עכ"פ בהפ"מ ואעפ"י שאא"ז מחמיר משום המנהג כתב שם בס"ק ל"א דיש להקל בספיקן בהפ"מ ונראה דה"ה לענין מ"ש בס"ק ל"ה בחילופים אלו ובכאן מלבד סדק הקטן אפשר להסתפק בסדק הנמצא בין האמצעית לאונא העליונה אעפ"י שגם הוא ארוך כדרך חיתוך האונא מ"מ אין הכרח שהחיתוך הוא בכל ארכו ואמרינן שהוא חתוך רק מעט כשיעור ט"ד או יותר וכל השאר הוא שייך לערוגה ואעפ"י שגם שם יש היכר סדק י"ל שאינו מורה על חיתוך רק הוא כמו שריטה בעלמא ומכ"ש אם נימא הטעם דמבפנים סדורה כהלכתה שי"ל שמצד זה היא מבפנים פרוד בין האמצעה והאונא העליונה רק מעט וא"כ ממילא שהסמוכה לאומא היא גדולה מהאמצעית שהסדק שבינה לאמצעית יש לומר שהוא מבדיל בכל ארכו ונמצא שהסמוכה לאומא שיעורה ככל אונות אלו שבריאה משא"כ האמצעית אף שמצד הסמוכה לאומא אמרינן שהיא פרודה כדרך כל אורך האונא מ"מ בצד השני אינה פרודה רק מקצת לבד ופשיטא דמה דחשיב אונא הוא מה שהוא חתוך ופרוד משני הצדדים ואי אתרמי כה"ג דהסמוכה לאומה יש לה שיעור גדולתה כראוי והאמצעית הסמוכה לה בצד סמיכתה לזו הסמיכה לאומא היא חתיכה כדרכה ומצד השני הסמוכה לאונא עליונה אינה חתיכה ונפרדת רק כט"ד או מעט יותר אף שאם היינו חושבין האמצעית אם היתה חתיכה במקום הזה בשווי עם החתוך שמצדה השני' היתה גדולה מהסמוכה

לאומה מ"מ כיון דכמות שהיא חתיכה עתה בצד זה רק מעט היא קטנה אין כאן חשש והנה הסדק שבין האמצעית לעליונה רואין כאילו פרוד קצת ממנה כפי שיעור הצריך בכדי להשלים מנין האונות והשאר רואין כאילו אינו ובין לטעם שנסרכו ובין לטעם שסדורה כהלכתה י"ל כן דמה שלמעלה הוא דבוק בתולדה אף מבפנים וגם זה בכלל שסדקים מועילים להכשיר ולא להטריף היכא שבא להוסיף על מנין הראוי וה"ה היכא שהסדק מוסיף על גדלות הראוי אין חוששין לו ולכן כיון שעכ"פ ספיקא הוה שמא אין כאן שינוי גדלות דאמצעית מארוכה ועבה ודעת האחרונים בלא"ה להכשיר בחלוף כזה בהפ"מ אין להחמיר בזה יותר ושפיר הורה להלכה להכשיר:

שאלה יג

עוד כתב כ"ת שאלה א' שהי' חסר כל העיגול והקולשית מן הוורדא ואותה החתיכה החסרה נמצאת באומא השמאלית בין אומא לאונא אך לא היתה מקמא רק על חוד האומא כמו בדרי והיה להחתיכה כיס בפ"ע בגיד שפה כדרך שאר כל הכיסי' וכשנפחוה היתה יורדת לכיס' יפה יפה בנטייתה לצד קמא לכיסה והי' נראה בה החרוץ שהחריץ בה הגיד שפה ומחכמי בהמ"ד רצו להכשיר דאף שהת"ש בשם הר"ץ מטריף אם יש להחתיכה כיס היינו אם עומדת מקמא אבל בדרא לא הוי כיתיר וורדא עם כיס דיתרת בשמאל בדרי אף בתואר וורד כשרה ולא נשאר כאן רק ב' ריעותות ולהשלים לחסרון דוורדא א"צ דהא יש לה תואר וורד בשורש שלה ואין כאן רק ב' ריעותות ומלשונם משמע דדוקא ג' ריעותות בעינן וכ"ת הטריף לפי שיש חסרון בוורדא לפנינו וצריך השלמה ונראה לעין שמה שחסר שם יתיר כאן ומה שאמרו דלא הוה רק ב' לריעותא הלא במ"כ לא הזכיר הרמ"א מקמא רק הת"ש וכן אדמ"ו בספרו כתב יש לבדוק מבפנים והיינו למעוטי מצד גבה דטרפה משום דמתחכך בצלעות אבל באמת אם נמצא בדרי ג"כ משלמת כו' עכ"ד כ"ת והנה רואה אני דהני עמודי דבי מדרשא לאו קטלי קניא נינהו ודייקו לישנ' דמקמא ומלתא דפשיט' למכ"ת דאף בדרי משלמת מבעי' לי טובא דשמא י"ל כיון דהדין גופ' תמוה רק קבלה שרגילו' למצוא החסרון בצד ימין או בצד שמאל כמ"ש אא"ז שיש לסמוך על עדות הש"ך והת"ח וא"כ י"ל דהרגילות הוא רק למצוא מקמא אבל לא בדרי ואף שהרמ"א כתב בסתם משום שאין זה רגיל שימצא כן בדרי אלא או מקמ' לא נמצא כלל ואין ראיה מסתימת המ"כ של הרמ"א דכוונתו יש לבדוק באונא כו' ר"ל מקמא שרגילות למצוא שם וזה מבואר שהרי גם הר"ץ מביא הך מ"כ בסתם ע"ש שכתב וכן מצאתי גליון כו' ומ"מ מבואר בדבריו שם לפני זה דמציאות זה הוא מקמא

ע"ש גבי מ"ש א"כ מג' דברים טרפה כו' וגם ששם קודם לזה גבי אם העינונותי' נחלק' כו' ע"ש (ומ"ש כ"ת דהר"ן חשש שלא יטעו כו' לכן פי' בהגהותיו להדיא יש לבדוק מקמא כו' בר"ן שלפני לא מצאתי לשון זה שכ' כ"ת משמו רק דמוכח מדבריו שם דאקמא קאי וכמ"ש) וגם י"ל כיון דיתרת בדרי קי"ל דהיינו רבותייהו טפי אנו תולין שהוא יתרת מלומר שבא להשלים תואר הוורדא משא"כ ביתרת מקמא דלא רבותי' דכולהו הוא רק דחיוי ברייתי' א"כ יש לתלות דזה בא להשלים תואר הוורדא שהוא עתה בכל הבהמות מלמיתלי ביתרת דקמא ולכן אי הוה מיקלע עובדא כזו שהחתיכה החסירה היא נמצאת בדרי דאונא לא הייתי מורה כ"כ בפשיטות להקל בזה היכא שבלא החתיכה החסרה ליכא תואר וורדא בשורש שלה ומ"מ בנ"ד יפה אמר מכ"ת שיש להטריף דלא מיבעי' אם נימא דגם בדרי מצרף להשלים התואר לקולא א"כ כ"ש לחומרא אלא אפי' אם נימא דלחומרא לא מצרפינן מ"מ היכא שיש כיס על החתיכה כיון שכבר נהגו להטריף בזה במקום שבא להשלים א"כ אף בזה הרי עינינו הרואות שכשמצרפין אותם הם אחת ומה שחסר כאן יתיר כאן וכמ"ש כ"ת וגם יש עליו כיס שהוא ג"כ הוראת שדרך וורד' יש לה והיא וורדא עם כיס ולא יותרת בדרי וא"כ אדרבה יש להטריף טפי כיון שבא להשלמה ואין כאן מקומו כ"א מקמא ועכשיו שהוא בדרי הוי כשינתה מקומה דדוקא במקום שהוא רגילות שימצא אין זה שינוי מקום וכמ"ש הש"ך:

ובאמת מדברי הש"ך בסוף ס"ק י"ח משמע דגם היכא שיש תואר וורד בהנשאר צריך צירוף וכמ"ש ועוד דגם בהנשאר יש תואר וורד וכדכתב הרב וכן יש מכשירין אם יש לה תואר וורד בשורש שלה כו' וכן בס"ק י"ט כ' דהכא השורש במקומו אלא שחסר קצת בראש העינונות כו' ובביאור לש"ך הבאתי דברי מח"ב דמפרק הך וכן יש מכשירין כו' היינו ג"כ ע"י צירוף והשגתי עליו ע"ש (ואני תמה על עצמי שלא כתבתי בביאור לש"ך לפרש לשון הש"ך הנ"ל בסוף ס"ק י"ח שלכאורה צ"ע שנראה דבדין השלמת החסר מיירי דכל חד לחודי' ליכא תואר וורד והיש מכשירין מיירי בלא השלמת רק מחמת שיש תואר וורד בשורש ע"ש וא"כ מ"ש הש"ך ועוד שגם בהנשאר כו' צ"ע ואפשר בקולמוס נשתייר או נשמט בדפוס) ולפי מה דמשמע מדברי הד"מ ובהג"ה בא לומר דיש מכשירין אף בלא צירוף ולפי הבנת הש"ך צ"ל דמעיקרא נמי מיירי שיש בהנשאר תואר וורד וכשר ע"י צירוף ושוב כתב לכן יש מכשירין כו' ר"ל שיש סוברין דאף צירוף א"צ כל שיש תואר וורד בראשה וכן משמע מהש"ך ס"ק כ"א ועכ"פ למדנו ממח"ב והש"ך דחזי לאצטרופי אף ביש תואר וורד בשורש שלה אלא דהיש מכשירין האחרונים ס"ל להקל אף אם אין החתיכה החסירה נמצאת ועכ"פ במקום שיש לפנינו החתיכה החסירה ועין

רואה תשור שבא למלאות פגימות הוורדא ובפרט שהכיס מורה ע"ז וא"כ אפי' תימא דאם היא בדרי לא מהני להקל מ"מ מהני להחמיר כיון שיש ריעותא לפנינו וכשינתה מקומה דייניגן לי' ולא דמי לעובדא דהב"ח שהביא הט"ז בס"ס ל"ה דשם היתה הוורדא בשלימותה וא"כ אין לדון בו רק דין יתרת בדרי או מקמא ובשביל כיס שלא על הוורדא אין איסור משא"כ כאן:

וגם מ"ש דיתרת בדרי מקרי ריעותא כמ"ש בת"ש כו' יפה כתב וכ"כ בראש אפרים ס"ק והבאתי ממ"ש בביאור לט"ז מדברי הא"ז שהביא הד"מ ע"ש שהא"ז כ' בשם הר"י בר שמואל (הוא הר"י בעל התו') שכתב ולא אמרינן כיון דאשתני במקצתה אשתני בכולה ומבואר דהאוסר ס"ל (שהוא רב אחאי) דאמרינן דאשתני במקצת שיש יתר בדרי דאוני בשמאל וחייש דאשתני בכולה שגם בימין אינו רק שנים והסדק אינו מועיל להשוות החילוף והר"י חולק וס"ל דלא אמרינן אשתני בכולה אבל עכ"פ מודה דחשיב אשתני מקצתה ואם איתא דס"ל דלא חשיב שינוי ה"ל לסיומי' למלתי' דבאמת אין כאן שינוי כלל ופשוט דמודה דמיקרי שינוי בכה"ג אלא דס"ל דלא אמרינן אשתני בכולה אבל עכ"פ מודה דאשתני במקצתה וריעותא הוא וזה ראי' ברורה שאין עליה תשובה ואדרבה נלענ"ד דטפי גרע בדרי כה"ג מיתרת מקמא דמקמא אי אמרינן דכשר תלינן לי' שאינו יתרת שהוא כנטול כיון שאינו עומד במקום שראוי להיות שם אונא וכיון דחיוי ברייתא הכי אית להו ונמצא בהם יתרת מקמא לא חשבינן ליה כנטול אחת מהאונות העומדת במקום שראוים להיות משם משא"כ מגבה שאינו בנמצא בהם ע"כ שהוא מוסיף במנין על האונות הראויו' וכיון דלאו רבותי' חשבינן לי' כנטול ומכ"ש דא"ש לפי הטעם שכתבו דמגבה מתחכך בצלעות ולכן אע"פ שאינו במקום הראוי להיות אונא ואין לומר בו יתר כנטול מ"מ מתחכך בצלעות וטרפה משא"כ ביתרת בדרי כה"ג שנראה שבא להשלים וכן מורה ג"כ הכיס שעליו כיון דזה מקום שהאונות ראויות להיות במספר ובמנין מכוון ואם נמצא שם תוספות אונא תולין שהוא מחמת תוספות ורבוי המותר כמ"ש בספרי בשם הרשב"ץ ובכה"ג אמרינן דהיינו רבותי' וזולת זה אין מקום לדבר אחר דלאו ממנינא שיבא שם ואם בא רואין אותו כנטול וכיון שבזה נראה מענינו שבא להשלים הוורדא שהרי אם מצרפין אותם נראה לעין שהיא כחדא והכיס שעליו הוא מוסיף, לחזק אומדנא זו שדרך וורדא לו וא"כ אין זה מקומו כלל לבא אל תוך שורות האונות ולומר שהוא רבותי' שהרי אינו מתוספות גידול האונות וכח אלא כח הוורדא היא שחסר במקומו ועמד במקום שאין מקומו ורואין אותו כנטול משם וטרפה ולא דמי למ"ש בפ"ת סעיף צ"ו ביתרת בשמאל בדרי אע"פ שיש לו תואר וכיס כשר לפי שאין לוורדא שייכות בשמאל כו' ע"ש

בס"ק קט"ו באורך דהתם כיון שהוורדא עומדת בשלימותה רק דאנן ניקום ונימא שהוא יתרת דוורדא בזה שפיר אמרינן דאין לו שייכות בשמאל משא"כ כשהוורדא חסירה וזה הנמצא נראה שבא להשלימה א"ל שאין לו שייכות בשמאל שהרי השלמת הוורדא יש לו שייכות בשמאל כעדותו של הש"ך והלכך אף שנאמר שעיקר הרגילות למצוא מקמא כמש"ל מ"מ עכ"פ יש לו שייכות בצד זה ודמי למ"ש אא"ז וכתבתיו בסעיף הנ"ל דבשורות האונות בימין בתואר וורדא טרפה ועכ"פ כשיש עליו כיס וכמ"ש שם והיינו כיון דהוורדא מקומה בצד ימין אף שעיקרה מקמא מ"מ מקומה בצד זה הוא וחשבינן ליתרת דוורדא וא"כ ה"ה לענין השלמת הוורדא שהטבע שם לחוק להשלים תואר הוורדא שמא לפעמים אינו מתכוון לבא מקמא ומחמת חלישות כח ובלבול היצירה נוסף גם הוא על שורות האונות של שמאל וטרפה והמדקדק יראה שהדברים נכונים וברורים כמ"ש:

וגם מ"ש כ"ת דטרפה משום ג' דברים הוא לאו דוקא כדבריו כן ובאמת דקדקתי בדברי הר"ן ומצאתי כוונת דבריו קצת באופן אחר ממה שנראה מש"ך ואא"ז ונמשכתי אחריהם בספרי אבל כיון שבזה נכון לדינא מהני טעמא דכתיבנא ואתרחיש נוסע ראיתי לקצר וגם בשאר שאלותיו לא עיינתי כעת כי הקיפו עלי יחד כמה ענינים ועוד חזון למועד אי"ה:

דברי ידידו הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד

שאלה יד

שאלה ריאה שנמצא הוורדא חסר ממנה כל ראשה. ולא נשאר רק שורש כעובי אצבע. ושאר הוורדא החסירה נמצאת דבוק באונא ארוכה ועבה ולא הי' כל החסר דבוק במקום א' רק חלוק לשנים מה דינו:

תשובה הנה הדין פשוט ומבואר בדברי אא"ז בשמ"ח דבכה"ג אם נחלק לג' יש להטריף וכ"כ שם בת"ש בטעמא דמלתא דהבו דלא לוסיף על קולא זו והעתקתי דבריו בספרי בית אפרים ונראה פשוט דאא"ז מטריף בזה אף אם השורש העומד במקומו הוא גדול כט"ד אחר הנפיחה שהרי קאי התם אמ"ש אם חסר מקצת מן הוורדא כו' ומיירי התם שעיקר הוורדא שלימה במקומה ואין בה כ"א חסרון מעט כמ"ש שם להדיא בסעיף ל"ז ואפ"ה בנחלקה לג' מטריף אף בלא כיסה וע"כ לומר דאין מקום להתיר בזה מחמת שיש לה תואר וורד בשורש שלה כמ"ש שם אח"כ וא"כ י"ל דלא איכפת לן בחתיכה הדבוקה כלל שנחלק לשנים כיון שא"צ לצרף החתיכה כלל דבל"ז יש כאן שיעור וורד

עם התואר בשורשה דבאמת ז"א דאם אין שם דבוק כלל עדיף טפי שעינינו הרואות שהוורדא בשלימות' רק שיש קצת שינוי צורה בראשה כגון שאינה עגולה וכיוצא אבל אם יש כאן החתיכה החסירה עין רואה שהחתיכה הדבוקה באונא מן הוורדא לוקחה זאת ואיתרעי לה שנחלקה ג"כ לשנים אין להתיר ואין לפקפק ולומר מדברי הרמ"א שכתב מתחלה דין חתיכה חסירה שיש דעות להכשיר ושוב כ' היש מכשירין באין תואר בראשה ומשמע דלא זו אף זו קאמר ז"א דאף אם נימא דדין צירוף מסתבר טפי להתיר מדין חסר התואר בראשה מ"מ זהו אם לא נחלק החתיכה החסירה לשנים דאז י"ל כמ"ש הר"ן בשם הרמ"א דרגילות הוא מה שחסר כאן יתר כאן ורבותייהו בהכי וכה"ג כ' הש"ך שקיבל מאמ"ו ז"ל אבל אם החתיכה החסירה הוא חלוקה לשנים דלא רבותייהו בהכי ומ"מ חזינן שחתיכות אלו ניטלו מן הוורדא גרע טפי מאם אין לה תואר בראשה ואין בה חסרון ושאר הריאה נקי' באה לא ידבק בה כל מאומה ואעפ"י שאין קפידא בזה מצד התואר שאלו היתה בשלימותה היתה כשירה אף ששינתה בראשה מ"מ השתא דהא קמן דחסירה היא כאשר החתיכות שכנגדה מוכיחין עליו וכיון שאינם עמה כשורש אצבע לא מצרפינן להו וכשהיא לעצמה הרי נשחת תוארה ע"י חסרון הניכר ושינוי תואר כזה מטריף אף בראשה ולכן כיון דלאו רבותייהו הוא הבו דלא לוסיף על קולא זו דצירוף ועל קולא דתואר בשורש סגי בלא"ה אין לסמוך כיון דהנך חתיכות דחזו לאצטרופי הם לפנינו זהו מורה על קלקל היצירה בשינוי התואר ולכך נתפזרו ונתפרדו כל חלקיו:

אמנם בלא"ה מבואר מהד"מ דהדין אין תואר בראשה פשיטא ליה לקולא טפי מדין חתיכה חסירה דבתחילת הסימן כתב בפשיטות מיהו יש מקילין כו' אעפ"י שבראשה שינתה כו' יש להקל כו' ובסוף הסימן כשהזכיר דין חתיכה חסירה כ' שדין זה תמוה ואם קבלה נקבל ע"ש הרי שיש בזה מקום פקפוק טפי מהא דשינתה בראשה וטעמא משום דהכא הרי חסר לפניך ואינה שלימה משא"כ בהא דשינתה בראשה היא בשלימותה אלא ששינתה בראשה מעט משאר צורות וורדא ובהג"ה כללם יחד משום דחד טעמא הוא כיון דרבים מכשירין בכל ענין והא דנקט דינא דחתיכה חסירה בראשה משום דקצת יש סברא להתיר בזה טפי כיון דע"י צירוף יש כאן תואר ורד גמור ככל וורדא דעלמא בלי שינוי כלל ומקילינן בתרווייהו ומ"מ אין להוסיף על קולות אלו להכשיר כשנחלקה לג' דצירוף בג' לא אמרינן ובלא צירוף אין להכשיר בשינוי כזה שניכר פגימתה וחסר שלימותה ותוארה אין עלי':

וכל זה באם השורש גדול כמו ט"ד שהוא שיעור וורדא אבל אם אין כאן רק כעובי אצבע שהוא פחות מפרק אגודל בינוני שמשערינן בו ט"ד וכמ"ש בת"ש ס"ק נ"ג אף בנחלק

לשנים אין להתיר כמ"ש בספרי סעיף ק"ב דצירוף להשלים השיעור לא מהני אף בנחלק לשנים ושם בפ"ת הבאתי ראי' ממ"ש אא"ז בנתפצל הוורדא ע"ש ומכ"ש בנ"ד דנחלק לג' דלא מהני צירוף ובכה"ג שאין שיעור בשורש הנשאר במקומו א"א לומר דלצירוף החתיכות מהכא סגי כשיש תואר בשורש אעפ"י שאינה בראשה כיון דאין בשורש כשיעור בלא הצירוף א"כ בלא הצירוף אין כאן וורדא כלל ולתשלום השיעור אין לצרף בנחלק לשנים ומכ"ש בנחלק לג' דאפילו לתואר לא מצטרף וא"כ יש להטריף מתרי טעמי חדא דאין כאן שיעור ט"ד ומה שנמצא החתיכות החסירות אין מצטרפין לכשיעור אפילו אם הי' נחלק לב' וכ"ש כשנחלק לג' וגם טריפה מטעם תואר דכיון דאיכא חתיכות חסירות גרע משלמה שאין תואר וורד בראשה ותואר ע"י צירוף לא מהני בנחלק לג':

וכדי להאיר עיני הבודקים מומחים החפצים לדעת דין אמת לאמתו ראיתו לבאר דברי הפוסקים המדברים בענין זה אחד לאחד ועי"ז יתברר הדין על בוריו. וראשון תחלה נברר דעת הרמ"א בזה. הנה בד"מ כ' מיהו יש מקילין אם נמצא הוורדא בתוארה למטה בשורש שלה כעובי אצבע אע"פ שבראשה שינתה תוארה מעט יש להקל מאחר שרבים מכשירים בכל ענין וכ"כ בהג"ה ולכאורה יש לתמוה דשורש כעובי אצבע מה ענינו לכאן שנראה שאין מקום לשורש זה כאצבע אלא לענין נחלקה לב' וע"י שורש א' דיינינן לי' כחדא והוא נלמד מדין דקין כמ"ש רש"ל ומח"ב והש"ך משא"כ כאן אפי' אם הי' הוורדא כט"ד או אפי' גדולה הרבה צריך שיהא לה תואר וורד כמבואר מכל הפוסקים וא"ל דכיון שיש תואר בשורש דל שאר הוורדא מהכא וכמ"ש הש"ך דהדין דין אמת דכיון שיש שורש הרי כל הוורדא קיימת ומשמע דהרב מה"ט אתי עלה הכי ה"ל למימר שמקלינן אם הוורדא בתוארה למטה כשיעור ט"ד אבל שורש כעובי אצבע מאן דכר שמי' שאין לו שייכות אלא לענין צירוף ועוד דאם באמת אין כאן תואר רק בעובי אצבע לבד הרי עדיין אין כל הוורדא קיימת שהרי שיעור הוורדא הוא כפרק אגודל וא"כ ע"כ אנו צריכין לצרוף גם מה שלמעלה מאצבע להשלים לשיעור וא"כ אין כאן תואר ופשיט' דלא מסתבר לומר שמצטרף לשיעור להקל ולא לענין תואר להחמיר וכאן כוס של ברכה שמצטרף לטובה ולא מצטרף לרעה ולא דמי לסדקי' דמהני להכשיר ולא להטריף כמבואר בפשיטות לכל מבין עם תלמיד דכאן אם אנו צריכין לצירופו לשער בו ממילא שצריך להשגיח על תוארו אם יש בו תואר הראוי, אך אפי' למאן דמיקל בשיעור ט"ד וס"ל דשיעורו כצפורן אגודל מ"מ נרא' דעדיף טפי בעינוניתא קטנה רק כשיעור לבד ותוארה עלי' מאם היא גדול' כמו שהיא ראוי' להיות ואין תוארה עלי' שהרי שם תואר נופל על צורתה הרגיל בה והפוסקי' כ' להטריף בלי חריץ שהרי תוארה ידוע ולפי תוארה קראוה בשם זה וא"כ מה

בכך שיש תואר בכשיעור זה הי' מועיל אם לא הי' כאן רק כשיעור אבל כיון דאם נמצאת בכמות שהוא עתה אין עלי' צורתה הרגיל בה שהרגילות הוא שכולה כמות שהוא יהי' עלי' התואר ועתה אין תוארה עלי' ואין שמה נאה לה לקרות' בשם זה. ואמנם אף אם נדחקנו ליישב כל זה קשה ליישב השיעור כעובי אצבע שאין לו שורש בכאן לענין תואר והנלענ"ד בדעת יש מכשירין אלו שהביא הרמ"א דהנהו שאין פוסלין שינוי צורה אינו מטעם יתרת דהא מכשירין יתרת מקמא אלא כל שאין צורתה עליו א"כ יתרת מקמא הוא ולא וורדא וה"ל חסר הוורדא וטריפה והנה אם נחלקה ויש שורש כעובי אצבע מכשירינן דחשיב כחדא ולא אמרינן כיון דבכל חלק בפ"ע אין כאן תואר כלל לא שייך להוורד רק חלק א' והשני יתרת הוא ואע"ג דע"י השורש נחשבין כחדא וע"י הצירוף יש כאן תואר ס"ל דהצירוף מהני לענין שלא יהא נחשב כב' וורדות או לצרפם לשיעור פרק אגודל כיון ששניהם יונקים משורש א' אבל מ"מ שינוי צורה יש כאן והתינח אם אחר הנפיח' הי' שניהם מתאימות זו לזו אפשר לומר דהוי צירוף אף לענין התואר דאין זה רק שנתפצלה ומ"מ חדא הוא אבל באמת קי"ל בב' וורדות בשורש א' להכשיר אף אם עומדין מרוחקין זו מזו זה פונה לכאן וזה פונה לכאן רק שלמטה השורש א' חד ככובע כזה V וכן אפי' אם השורש למטה כזה כמבואר בהר"ן ומח"ב ועיין מ"ש בביאורי לט"ז ובפ"ת בזה. ואם באנו לעשות מזה תואר וורד אנו צריכין לצרף המרוחקין בזרוע ובחזקת היד ומה מועיל השורש אחד שנאמר בשבילו שיש כאן צורה הרגילה להיות כיון שעתה לפנינו האי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי ולא תואר עגול לו כ"א תואר משולש או ראש תור ומה יושיענו חצי העגול שיש לכל א' כיון שרב המרחק ביניהם והשורש מועיל להורות כי ממנו תוצאות שני ענפי וורדות אלו כענפי' היוצאים מן הבדים ילכו יונקותיו אבל לא לקרב שיהי' לאחדים בתואר אחד ממה שאנו רואין לפנינו וצ"ל דבאמת לענין התואר אין הטעם משום דע"י הצירוף יש להם תואר אלא כיון דעיקר מה שאנו צריכין לתואר למען דעת כי הך ביני וביני וורדא הוא והנך חלקי הוורדא היוצאין ממנו ג"כ וורד הוא ולא יתרת אחרינ' ואין כאן חסר וורד ומזה למדו היטיב גם לענין וורדא שלימה בשיעורא אלא שבראש' שינתה צורתה כגון שאינה עגולה וכה"ג לא איכפת לן כיון ששורשה ניכר שהיא וורד גם היוצא ממנו וורד הוא ואין כאן קפידא על התואר לחוש לחסר הוורדא וזה כוונת הש"ך במ"ש שכיון שיש שם שורש הרי כל הוורדא קיימת שהרי בכולן יש כאן שיעור וורדא ואין כאן חסר כלל:

ובזה א"ש הא דלא בעינן תואר כשיעור ט"ד כיון שאין אנו צריכין רק לדעת שזה וורדא היא ומ"מ זה אנו למדין מדין נחלק ומדין דקין דאין שורש פחות מעובי אצבע שאם הוא

פחות משיעור זה אין יציאתו עושה רושם הניכר שיש כאן וורד כלל לומר שגם השאר ימשוך אחריו לדונו שהוא הוורדא דכל שהוא פחות מעובי אצבע כמאן דליתי' דמי וזהו דעת היש מכשירין שהביא הרמ"א בשינתה בראשה מעט דכשר כשיש שורש כאצבע ומ"ש הרמ"א ובלבד שלא תהא הפוכה או שינתה מקומה הלשון מגומגם קצת יעוין מ"ש אא"ז בת"ש ולענ"ד י"ל כלפי מ"ש תחלה החמיר להטריף בחסרה או בשינוי מקום ושינוי תואר ושינוי עמידתה בדרך הפוך וע"ז כתב ויש מכשירין אע"פ שיש חסרון קצת ונמצא דבוק באונא וכן יש מכשירין בשינוי תואר קצת בראשה ובעי לסיומא במילתיה דיש להקל בזה וסד"א דגם בחומר' דהפוך או שינוי מקום ניזול לקולא כשהוא הפוכה קצת או שינתה מקומה קצת וע"ז קאמר ובלבד כו' ר"ל דבזה אין מקילין ולאו אהך וורדא דשינתה בראשה קאי אלא אוורד' דעלמא קאי ואע"פ שאין הלשון מתוקן כ"כ במה שהפסיק בהך ובלבד ומעיקרא ה"ל לסיומי ויש להקל כו' מ"מ לפענ"ד כוונתו כמ"ש:

וכיוצא בזה שמעתי בשם דודי מ"ו הגאון המפורסם מוהר"ר סענדר ז"ל בדברי הרמ"א בהג"ה בי"ד סי' ע"ג שכתב ואין חילוק בכל זה בין אווזות ושאר עופות החלולין ובלבד שלא יהי' מלואים בביצים או בשאר בשר. ועיין ט"ז וש"ך מ"ש לפרש בזה והוא ז"ל כ' בכוונת הרמ"א דהך או בשאר בשר קאי אדלעיל והכוונה לומר דאין חילוק בין עופות החלולין ובין שאר בשר שאינו חלול רק שבאמצא הפסיק והטיל תנאי בדבר ובלבד שלא יהא מלואים בביצים ע"ש שדבריו נכוחים בכוונת הרמ"א. ונ"ל שצ"ל או בשאר בשר ודון מינה בלשון זה של הרמ"א כשרצה לסיים. וכל אלו הדברים יש להקל מאחר דרבים כו' הפסיק בתנאי הדבר ובלבד שלא תהא הפוכה כו' והוא נכון לענ"ד ועיין מ"ש מזה בביאורי לט"ז וש"ך:

עכ"פ מ"ש הרמ"א בהג"ה להכשיר הם שני דינין שאינם נוגעי' זה בזה דמעיקר' מיירי מדין חסרון קצת והיינו גריעותא אך איכא נמי למעליות' דהחסרון מתמלא מחוליתו הדבוק באונא ועי"ז נשלם גם התואר ולכן יש אומרים דכשר דס"ל דהכי רביתייהו ומה שחסר כאן נמצא כאן וכמ"ש הר"ן בשם הרמ"א ושוב כ' דין אחר שהוורדא אין בה חסרון וגם לא נתקטנה משיעור' שיש כאן שיעור הראוי אלא ששינתה צורתה בראשה מעט וס"ל להיש מקילין דלא איכפת לן בהכי אם יש בשורש כאצבע תואר וורד דהא קמן שאין כאן חסר וורד משא"כ אם הוא פחות' מאצבע כמוהו כאין יחשב וא"כ י"ל שאין זה וורד רק יתרת בעלמא וכן אם הוא להיפוך שיש תואר בראשה ובשורש כאצבע אין שם תואר וורד בזה י"ל דהוי שינתה תוארה כיון שבתחלת יציאתה כאצבע שזה עיקרה ושורשה אין תוארה עלי' כל השאר בתרה גריר אע"פ שיש תואר וכיתרת אונא דייניגן לה

וא"כ אין כאן וורד וטרפה וצ"ע בזה דאפשר גם בתואר בראשה לבד סגי שזה מורה טפי שוורדא היא ומסתבר להקל גם בזה מטעם שכ' רמ"א מאחר דרבי' מכשירין בכל ענין: ועתה אבא לבאר דעת הר"ץ וז"ל עינוניתא אם הוא גדולה כט"ד ואין לה תואר וורד טרפה או פחות מט"ד לאחר נפיחה הרי הוא כאינו וטריפה אבל בכאן ק"ק קראקא. נוהגין שאם העינוניתא נתקטנה רק שורש ניכר כשרה ודוקא כשהשורש כעובי אצבע בבהמה דקה כשרה וטעם (ר"ל וראי' לזה) שאם היתה נחלקת לשנים והי' להם שורש א' כשר וא"ת ואמאי הא שנים נינהו אלא אימא כל יתר כנטול דמי ופירוש כנטול כאלו נחתך השני ולא נשאר כ"א השורש וש"מ שהכל תלוי בשורש וכיון שהשורש הוא כעובי אצבע הוורדה אינה נחשבת לכלום (ר"ל שני חלקי הוורד' היוצאים משם כנטולין הם) א"כ ה"נ כיון שהשורש הוא דק (תיבת דק הוא ט"ס והש"ך לא העתיקו ואפשר שצ"ל רק ור"ל כשהשורש הוא רק כאצבע עכ"פ ולא פחות מזה) כעובי אצבע אגודל אע"פ שאין לו תואר וורד כשר כו' עכ"ל מבואר מדבריו שדעתו להכשיר בנתקטנה לגמרי ואין שם רק השורש כאצבע בלבד וגם לא הזכיר שיש תואר וורד בשורש ובא לחלוק על מ"ש תחלה שאין לה תואר וורד טריפ' ע"ז כ' אבל בכאן ק"ק קראקא כו' וסיים בה אע"פ שאין לה תואר וורד משמע להדי' שגם בשורש אין כאן תואר (ואפשר דס"ל כדמשמע ממח"ב שבשורש אין שייך תואר וכמ"ש לקמן וקצת נראה כן מהפוסקים שעיקר התואר היא על ראשה אם עגולה או משוכה או בענין החריץ ומה שנראה מהרמ"א דתואר שייך בשורש כ' מח"ב שהוא מגומגם) וכן מבואר מדברי הר"ץ אח"כ שכתב וא"כ טרפה מג' דברים חדא שהרי הוורדא אינה שלימה וא"כ תוארה ג"כ אינה שלימה ואעפ"י שאם אין תואר וורד אנו מכשירין אעפ"י שיש דעות להטריף מ"מ כיון שיש עוד שינוי כו' ע"ש הרי מבואר שסובר להכשיר בלא תואר כלל ופשיטא שאין לפרש כמ"ש הש"ך על מוהר"ר ליבערמאן דבצירוף החתיכה יש תואר וורד או משום דבהנשאר יש תואר דא"כ הכי הו"ל למימר ואעפ"י שיש תואר וורד ע"י הצירוף או שבהנשאר יש תואר ועוד דא"כ מנ"ל דעות להטריף אלא וודאי דקאי על מ"ש לעיל מיני' דעת המטריפין בלא תואר ובקראקא נוהגין להכשיר וכן מבואר ג"כ ממ"ש לעיל מיניה אם הענינותא נחלק לב' אחד עומד באונא הסמוכה לאומה והשורש עומד במקומו כדרכו כעובי אצבע כשרה ע"כ ונ"ל הטעם שהאח' העומד שאונא הסמוכה לאומא אנו חושבין כמו יתרת העומד מקמא כו' מבואר להדיא דס"ל דלא חזי לאצטרופי דאם היינו מצרפין הי' טריפה משום דהוי כשינתה מקומה דמזה מיירי לעיל מיניה שם רק משום דחשבינן להחלק הב' כיתרת ומ"מ יש כאן וורדא דהיינו הך שורש כאצבע העומד במקומו ושוב כ' בשם הרמ"א ואני

מצאתי טעם אחר בזה כי דרכו להיות לפעמים כן כו' ור"ל דהרמ"א כתב טעם אחר שאין להטריף משום שינוי מקום לפי שדרכו להיות כו' ועכ"פ מבואר שבבירור דעת הר"ץ דמנהג ק"ק קראקא דלא קפדי אצורת' אך מה שנראה מדבריו דגם בשיעורא לא קפדי שאעפ"י שנתקטנה ואין כאן רק שורש כאצבע לבד סגי וכן מוכח מראיות הר"ץ מנחלקה לב' דס"ל דמה שלמעלה מהשורש כנטול לגמרי ודבר פשוט הוא דשורש כאצבע זוטר משיעור ט"ד שהוא כפרק אגודל וכמ"ש בת"ש ג"כ והר"ץ גופיה כתב שם בריש דבריו דפחות' מכט"ד ה"ז כמו שאינה וטריפה וא"ל דבאמת מ"ש אבל בק"ק קראקא כו' פליג נמי להכשיר בפחות מכט"ד דא"כ למה כתב בסוף דבריו אעפ"י שאין לה תואר וורד כשר עדיפא הו"ל למימר דאע"פ שאינה כט"ד כשר וגם דלא מסתבר כלל דמנהג ק"ק קראקא וכן הוא ואביו נהגו להכשיר יהיה היפוך מהמבואר להדיא במהרי"ו שכתב ששיעורה כחלמון כו' ויש שכתבו שאם גדולה מעלה הדס כשרה ועיין מח"ב שר"ל כט"ד מרווח ודברי מהרי"ו העתיקם בד"מ ובב"ח וגם הב"ח הביא לשון מהרש"ל כט"ד כשרה אבל עכ"פ כט"ד בעינן וכן מבואר באגור הביאו הב"י והד"מ ורש"ל ולבוש וב"ח ודמש"א והש"ך וכנה"ג ואא"ז בשמ"ח ומ"ש בכרתי דכשרה הוא ט"ס וכמ"ש בפרי מגדים והש"ך בס"ק מ"ם אהא דאונא פחותה מט"ד טרפה סתם עיין ס"ק ז' וי"ז ומ"ש שם שכן הדין להטריף וכיון שכל הפוסקים לא אחד בהם שיפקפק בשיעור זה דכט"ד פשיטא שאין לומר שנהגו בק"ק קראקא להיפך וכבר כתב רמ"א דבתר בדיקות מהרי"ו הם נוהגין בכל גלילות אלו וקאי שם להדיא גם אהך מלתא דפחות מכט"ד טרפה ועוד דלפי מה דמוכיח הר"ץ מהא דנחלק לב' ושורש כאצבע כשר דבשורש לחוד סגי א"כ יהיה דברי מהרי"ו סותרין זא"ז שהרי מהרי"ו כתב הך דינא דנחלק ושורש כאצבע כשר ומיהו כתב דבעי כחלמון ועכ"פ לא פחות מט"ד וכבר כתבתי שזהו דעת כל הפוסקים והכי מסתבר דמאן דמטריף בחסרה הוורדא מטריף בפחות מכט"ד דכמו שאינה הוא וכדקי"ל לענין האונות אף להקל אם נמצא בפחות מכט"ד ועוד דהאי קולא דאתי לידי חומרא הוא דא"כ אם נמצא שתי וורדות והאחת פחותה מט"ד רק כעובי אצבע היה לנו להטריף דהא נמי וורדא מיקרי ויש כאן שני וורדות והא וודאי ליתא דלא גרע מאונא יתירה פחותה מט"ד והוא פשוט בפי כל הפוסקים והרי גם דין נחלק ויש שורש אחד כאצבע דכשר מוסכם מכל הפוסקים ומוצאו מהג"א בשם ראבי' וא"כ ע"כ דלא חשבינן ליה כנטול לגמרי כמ"ש הר"ץ דוודאי הא ליתא דא"ל כשורש אצבע דענף היוצא הוי כנטול דלכל הפוסקים אם הוא כנטול טריפה ואין סברא לומר דהענפים נטולים והשורש נשאר אלא אם הוא כנטול הוי כנטול עם השורש וא"כ חסרה הוורד ולמאן דמפרש

כנטול האחד א"כ הוי כניקב וכ"כ הר"ץ גופיה אח"כ וכ"כ בסוף הספר במעשה דשני טחולים שהטריף הרמ"א דאף להמפורשים כנטול כאילו אינו וניטול הטחול כשר מ"מ להרשב"א הוי נקב בסומכיה ולכן הטריף אלא הדבר פשוט דטעם שורש כאצבע דמהני הוא משום מה שנחלק לא הוה כנטול אלא דחשבינן ליה כחד וזה נלמד מדין דקין כמ"ש מהרש"ל ומח"ב וש"פ וכ"כ הר"ץ לעיל מיניה בד"ה מהרי"ט כו' וטעמא כשנחלקה לב' ושורש כעובי אצבע כשרה משום דחשיב כחדא כו' וכן משמע מדבריו אח"כ בד"ה כתב מהרי"ק כו' וכאן תברי' לגזיזי' ומפרש דתועלת השורש אינו לעשותה כאחת רק אדרבה חשבינן ליה כנטולין וסומכין על השורש לבד לצאת בו ידי חובת וורדא הצריכה להיות ומהוראה אל הוראה יצא ללמד בנתקטנה ואין כאן רק שורש לבד די בכך וכבר האריך בזה מח"ב והאריכות אך למותר שמבואר נגלה לכל מבין עם תלמיד שהך טעמא לא ממשא אית ביה:

וכדי ליישב קצת נראה דוודאי מודה הר"ץ דכל שאין כאן שיעור כט"ד לאו כלום הוא ומ"מ נהג להכשיר בכעובי אצבע דלטעמי' אזיל שכתב אפלוגתא דכשיעור כט"ד שי"א כצפורן וי"א כפרק אמצעי ע"ז כתב הר"ץ ואני נהגתי כצפורן וא"כ עובי אצבע דהיינו רוחב אגודל יש בו כצפורן ואפשר מעט יותר ואף דשם מיירי הר"ץ לענין יתרת ע"ג כט"ד וא"כ כצפורן שיעורי' לחומרא הוא י"ל דס"ל דשיעור זה הוא בין להקל בין להחמיר ומ"מ עדיין אינו מיושב מ"ש דמהרי"ו נקט דינא דשורש כעובי אצבע שממנה לומד הר"ץ דסגי בשיעור זה והרי מהרי"ו כתב ג"כ הך דעה דבעינן כפרק בינוני ואמנם בלא"ה דברי הר"ץ מגומגמים במ"ש שם ופירוש כנטול כאלו נחתך השני ולא ישאר כ"א השורש והם דברים סותרים זא"ז תכ"ד שלפי מ"ש תחלה משמע דחשבינן כנחתך השני ויותר הוא לבדו כענף היוצא מן השורש וסיים ולא נשאר כ"א השורש כו' דזה משמע דהוי כשניהם נטולים וזה תלוי במחלוקת הפוסקים בפירוש כל יתר כנטול דמי כמש"ל וצ"ל דמ"ש ולא נשאר כ"א השורש היינו שבמקום הזה שיוצא החלק השני שאנו רואים אותו כאלו ניטל וכן שאר לשונו צריך לפרש עד"ז וא"כ שפיר מכשיר מהרי"ו בנחלק ושורש כאצבע משום דאף דניטל האחד מ"מ בשורש כאצבע והחלק היוצא שאנו רואים אותו כאלו הוא קיים יש כאן כשיעור ומ"מ עכ"פ מוכח מזה דלא בעינן תואר וורד ולמד מזה למנהג ק"ק קראקא אף כשאין שם רק השורש לבד אף עפ"י שאין כאן תואר ובשביל דזוטר בשיעורא לא מטריף דלפי מנהגו כציפורן אגודל שפיר איכא כעובי אצבע בשיעור הזה: אך כבר כתבתי דהא ודאי ליתא שאין זה ענין כלל לנחלק דמחמת השורש חשוב כחדא והדברים נראים כי הר"ץ שמיעה שמע דעת המקילין שהביא הרמ"א דשינתה בראשה

ולמדוהו מנחלק על הדרך שכתבתי לעיל די"ל דאע"ג דמהני צירוף שלא לחשבם שנים וכנטול מ"מ אין צירוף מועיל לחשוב אותו לתואר שעיקר ענין תואר הוא טוב למראה עינים ולא לפי מראה עיני השכל המקבץ חלקים נפרדים שע"י קיבוצם יהיו תואר והר"ץ לא עמד על בורי' של שמיעה זו וסבור שנאמרו הדברים ללמוד מזה שהכל הולך אחר השורש ונלמד משם דאף שאין שם רק השורש לבד ובלי תואר כלל כשר ובאמת ליתא דהמקילין לא הקילו אלא כשיש תואר בשורש שאז נראה לעין שהוא וורדא ולא יתרת מקמא ואף שאין תואר בראשה זה למדו מנחלק דאף שאין צירוף מועיל להיות תואר מ"מ כשר והמחמירין ס"ל שאין ללמוד מזה שלא להצריך תואר בראשה דנחלק שאני שהשורש מצרפן להיות אחד וכיון שבצירוף יש תואר הו"ל כחד וורדא ותוארה עלי' ונקט רמ"א כדעת המקילין הואיל ובלא"ה רבים מכשירין בכל ענין ועיין מ"ש לקמן בהבנת הש"ך בזה בדברי הר"ץ:

ועתה אבאר דעת מהר"מ בעהמ"ח ס' מח"ב הנה בב"ה שם ה' חסר הביא דברי הר"ץ אם נתקטנה ונתמעט' עד שלא ניכר רק השורש לבד שנוהגין להכשיר והוא כתב ע"ז שמי שנהג כן מאכיל טריפות לישראל הוא ושם הראה מקום ממ"ש בב"ה ה"ל יתר ששם השיג על הר"ץ בזה שמביא ראיה מנחלק לשנים ושורש אחד גם הראה מקום למ"ש במח"ב שם דבנתקטנ' איכא למיחש לחרותה אם לא ניכר שמתחלתה לא היתה גדולה יותר מט"ד ובתה"ג הל' יתר כתב אם לא נמצא בריאה רק שורש עינוניתא טרפה והכי נהוג ולא כהר"ץ ועל דברי הרמ"א שכתב אם יש לה תואר וורד בשורש שלה ה"פ שיש בו תואר השורש שהוא עובי אצבע שהוא שייך בשורש כו' עיין בביאורי לש"ך שהבאתי דבריו ונראה מדבריו דבשורש כאצבע לא יתכן שיהא נקרא עליו שם תואר וורד ומ"ש שם שהחתיכה נמצא דבוקה למקום אחר ביארתי שם שז"א ועיין במח"ב הל' חסר ס"ז שהביא שם דברי הרמ"א לענין אם נמצא החתיכה החסירה שנמצא בשמאל דא"כ הו"ל שינוי מקום לוורדא ואפשר לומר דהכא מיירי שא"צ לצירוף זה רק לענין תוארו ולא לענין שיעורו כו' ומזה מבואר כמ"ש בחיבורי פ"ת דלענין השיעור אין מצטרף וע"ש בת"ה שכתב העינונותא אם חסרה משיעורה המבואר בפנים טריפה ועיין במח"ב ודלא כהר"ץ כו' משמע דמפרש מ"ש הר"ץ בנתקטנה העינונותא שחסר השיעור ובאמת למ"ש שם במח"ב דקי"ל כצפורן בין לקולא ובין לחומרא א"כ מה בכך שנתקטנה כיון שעכ"פ שורש ניכר והשורש כעובי אצבע הרי יש כאן כשיעור ואפשר דאינו מפרש כעובי היינו ברוחב וכמ"ש אא"ז אלא היינו עובי ממש וא"כ י"ל שהוא פחות מציפורן ואנו אין לנו אלא דברי הפוסקים דכדי להתיר משערין בפרק אגודל או בשני רחבי אגודל

וכמ"ש בפ"ת סי' ל"ה ס"ק ג' וכן מבואר בד"מ שאחר שכתב שם הפלוגתא אם כפרק או כצפורן כתב ואני מצאתי קבלתי שאנו נוהגין להטריף הכל דאין אנו בקיאין בשיעורי ט"ד עכ"ל מהרא"ק עכ"ד הד"מ מבואר מדבריו דאזלינן בהא להחמיר והנה לענין אם נמצאת החתיכה הדביקה דעת מח"ב להחמיר וכמ"ש הש"ך בשמו ומבואר לקמן:

ועתה אבאר דעת הש"ך לדינא היכא שאין לה תואר וורד כלל ס"ל דהנוהג כן מאכיל טרפות והיכא שהוורד' אין בה חסרון ניכר רק שנתקטנה ומחמת זה אין לה תואר בראשה רק בשורש ס"ל כדעת הרב להקל אך ביש כאן חסרון הניכר ונמצא החסר דבוק באונא ס"ל להטריף אף בגדיים וטלאים ומכל שכן בגסה ומ"ש בסעיף קטן כי קבלתי מאדונינו מ"ו כו' היינו לדחות דברי מוהר"ר ליברמאן שרוצה ללמוד מזה שא"צ תואר וורד כלל וע"ז כ' דאף המכשיר בחסירה מודה דצריך תואר אלא שבאמת יש תואר ע"י צירוף ושוב כתב ועוד שגם בהנשאר יש תואר וורד ר"ל וא"כ אין ללמוד מזה היכא דליכא תואר וורד כלל וכדי שלא תאמר דאין חילוק בין אם אין תואר כלל ובין יש תואר בקצתן כיון דליכא תואר בראשן ע"ז כ' וכדכתב הרב וכן יש מכשירין כו' ור"ל דהא קמן דיש תועלת במקצת תואר וא"כ ה"נ בצירוף החתיכ' שפיר מהני להשלים החסרון למ"ד הכי וליכ' למילף מיני' לאין תואר כלל אבל מ"מ לא בא לדמו' הך דינא לדין דשינתה בראשה דודאי תרי מילי נינהו דהתם ליכא חסרון והכא הרי חסר לפניך שהרי החתיכו' הדבוקות מוכיחים עלי' וא"כ יש להטריף מטעם חסר כמו היכ' שיש חסרון מבחוץ באונא ופשיט' שאין לחלק בכה"ג בין חסרון כ"ף כפופה או פשוטה דהא קמן שחסרון בתולדה הוא וטרפה להרמב"ם ואפי' להמכשירין שם נרא' דבכה"ג שנמצ' החסרון דבוק למקום אחר מודו דטרפה ודוק' היכא שאין כאן רק חסרון מבחוץ דרך ברייתו אין זה מזיק כיון דהעור קיים לא דיינינן לי' כחסרון דכך היתי' יצירת' של זו מתחל' אבל אם יש כאן חתיכות דבוקות למקום אחר הבאים למלאות חסרון זה ע"כ שחסרון זה קלקול היציר' היא ומה שיש ממנו במקום אחר מה מועילו וסופו להתקלקל ולנקב וטרפה וא"ל דא"כ כדפריך בש"ס על ר"י לענין חסרון מבפנים ממתני' דקתני או שחסרה נימא דמיירי בכה"ג שיש במקום אחר למלאות אותן י"ל דטעמ' בכה"ג משו' שסופו לינקב ובכלל נקובה הוא וגם י"ל כיון שמחמת החסרון בעצמו לא הי' טרפה לא ה"ל למיתלי הטרפ' בחסרון וה"ל לפרושי ומה שלא כתבו הפוסקים דין זה נראה דהיא מלת' דלא שכיח ואי מתרמי לענ"ד טרפה אף אם החסרון ככ"ף פשוטה שלא שייך בזה שסופו להתרפאות ולא חידשו דין זה רק בוורדא שהוא שכיח למצוא לפעמים כמ"ש הפוסקים:

ולענ"ד שלזה כיון הרמ"א מ"ש בד"מ ודין זה תמוה ואם קבלה נקבל דס"ל דיש להטריף מטעם חסר וכן מבואר ממ"ש הר"ץ בשם הרמ"א שכ' הטעם שזה דרכו לפעמים מה שחסר כאן כו' משום דקשי' לי' שיש להטריף מטעם חסר וע"ז אמר דרבותייהו בהכי ומ"מ מסוים אם קבלה. אנקבלך הר"ץ הבין שהגמגום בדין זה משום שינתה מקומה ולזה כ' דדייניין לי' כיתרת מקמא ולית' דגמגום זה של הרמ"א הוא מטעם חסר ונראה שגם כוונת מח"ב שהבי' הש"ך כן הוא שכ' על דברי הרמ"א שמלשונו משמע שאין ברור לו להכשיר ונ"ל טעמו כיון שהוא דבוק לאומא ה"ל יתרת בעלמ' ואין לו לעונינותא כלום כו' ר"ל וא"כ הרי יש כאן חסרון הניכר בוורדא וטרפה ולאו משום שינוי תואר אתינן עלה אך לענ"ד יש להטריף בזה גם מחמת שינוי תואר דלא דמי שינוי תואר שלא ע"י חסרון לשינוי תואר הבא ע"י חסרון:

ועכ"פ דבר ברור הוא מ"ש הש"ך וכדכ' הרב וכן יש מכשירין אינו רק ללמוד משם דיש מעלה לתואר בשורש ולדחות בזה דברי הבא ללמוד מדעת המכשירין ע"י צירוף שא"ל תואר וורד אבל לדינ' לא דמי לאהדדי וכדכתיבנ' דהש"ך ס"ל בזה לדינו כהר"ץ ומח"ב דהך חתיכ' כיון שדבוק' הוא במק"א אינה מצטרפות וא"כ יש כאן חסרון בוורדא אך בזה שהש"ך מפרש דברי הר"ץ שכ' אם העינונותא נתקטנה כו' הוא דינו של הרב ביש תואר וורד בשורש ולכן כ' על ר' ליבר מאן שהאכיל טרפו' אם נהג כן ועל דין הר"ץ כ' שהו' דין אמת הוא תמוה שהדבר ברור דהר"ץ מכשיר באין תואר כלל כמש"ל ונרא' דהש"ך מפרש דברי הר"ץ מ"ש שנתקטנה אינו בדרך שיהא חסרון ניכר בה אלא כך הוא שלימות' מתחל' ברייתה ובגדול' דרכה שלמעלה מן השורש עולה חתיכה עגולה משא"כ כשהי' קטנ' דאין כאן רק השורש אין כאן מה שיתעגל ואין כאן תואר וורד הנהוג ובזה ס"ל להש"ך דכיון דיש כאן שורש ניכר כשר לזה דווק' שלא בדרך חסרון מה שאין כן בדרך חסרון שדבוק במקום אחד דהא קמן שמקלקלת לענינה שמה שחסר כאן נברא במ"א ע"ד יתרת ולא ס"ל כמ"ש הר"ץ בשם הרמ"א דהכי רבותייהו ואיהו גופא מגמגם בה וכ' ואם קבלה נקבל ונראה מהר"ץ שלא קיבלו קבל' זו ונהגו להטריף בגדי וטלה. ובאמת שצ"ע ממ"ש הר"ץ גופי' וזה לך קבלה כו' ואם יש עליו כיס טרפה משום ג' דברים ובת"ש הזכיר דבריו בקצר' ועיין בביאורי לש"ך ומדברי הר"ץ אלו נראה דבלא כיס מכשיר וצ"ל ששם כ' לפי הנוהגין להכשיר בזה מ"מ בכיס טרפה אבל הר"ץ עצמו ס"ל להטריף בכל ענין ובביאורי כתבתי די"ל דהר"ץ לא קאי על דין זה כ"א על שלפניו ע"ש:

ולענין דינא נראה ברור דבאין תואר וורד כלל יש להטריף כמ"ש הש"ך ואף אם היא קטנה שאין בה כט"ד מ"מ שהט"ד יהי' כתואר וורד' אדומה וקלושה ועגולה עם חריץ

דאטו בשביל דאיכ' נמי ריעות' שהוקטנה ממה שרגילה להיו' יהי' עדיף טפי ומ"מ אם בראשה יש שינוי שלא בדרך חסרון כגון שהוא משוכה שם ואינה עגולה כשרה כיון שיש שורש כאצבע שניכר בו שהוא תואר וורד א"כ אין לדין בזה דין חסר וורדא מחמת שינוי מעט שבראשה וכולה בתר השורש גרירא (ואם יש תואר וורד בראשה ובשורש לא נמצ' צ"ע כמש"ל ויש להחמיר) ומכ"ש אם הוורדא גופא גדולה כמו שהיא רגילה ויש שינוי בראשה שלא בדרך חסרון אבל אם יש חסרון הניכר בראשה אם לא נמצ' החסרון דבוק למ"א יש לדון ב' דין כ"ף כפופה או פשוטה ע"ד שאנו דנין בריאה אבל אם נמצ' חסרון דבוק למ"א אע"פ שכשמצרפין נרא' לעין שבא להשלים החסרון ויש עליו התואר כראוי בצירוף שניהם וגם בעיקר הוורדא העומד במקומו יש לו התואר ואין שינוי התואר רק בראשו מחמת החסרון מ"מ דעת הר"ץ ומח"ב והש"ך להטריף ומ"מ אין שוים בטעמם דמהר"ץ משמע להטריף משום שינתה מקומה ולדברי מח"ב והש"ך טרפה משום חסרון (ועיין במח"ב דמסיים בה שאין להכשיר בלא שאלת חכם וידעתי שגם החכם לא מכשיר כ"א לצורך גדול ודמש"א והל"ח המקילין כדעת הרב בהג"ה מ"מ אין מקילין כ"א בגדיים וטלאים ואא"ז בת"ש כ' ג"כ להקל בזה ולא ביאר דווקא בגדי וטלה נראה שסמך על משמעות הרמ"א דכיון דאורחא בהכי בגדיים וטלאין אף בבהמה גסה שרי אך בכנה"ג כ' שאין לנו לתפוס קולא זאת כיון דבגדיים וטלאים איכא דפליגי די שנתפוס כאן דשרי בגדיים וטלאים ולא בבהמה גסה ע"ש ומ"מ אף להרוצה להקל כאא"ז אין לו להקל כ"א בנחלק לב' ולא לג' כמ"ש בת"ש דצירוף גופה קולא גדולה היא והבו דלא לוסיף עלה והבי' דבריו בפ"מ וע"ש וגם אין להקל כ"א כשיש שיעור וורדא בזה הנמצא במקומו לבד בלא צירוף אבל אם אין בזה לבד כשיעור רק ע"י צירוף הדבוק במ"א יש להטריף כמ"ש בספרי וכמש"ל שכן מבואר במח"ב ואם אין רק שורש כאצבע אין זה כשיעור לפי מנהגינו כפרק אגודל וכמ"ש בת"ש על דין הר"ץ שהביא הש"ך שאף אם יש תואר בשורש אין להתיר כשאין רק השורש כאצבע לבד דבציר שיעורא יע"ש ואין כוונתו להשיג על הר"ץ והש"ך בזה דלהר"ץ באמת י"ל דסגי בצפורן של אגודל וכמש"ל והש"ך לא הזכיר דבר בשיעור ט"ד ולכך כ' גם בזה סתם דמ"מ היכא דאיכא כשיעור דכשר אף דשינתה בראשה דמיני' מיירי הרב שם ועכ"פ אנן לדידן פשיטא שצריך לשער כפרק אגודל וכבר כתבתי בשם הד"מ שכ' שמצא קבלה להטריף הכל ועיין בש"ח שכ' דבש"ע לא פירש כלום אפשר שרצה לסתום שאין אנו בקיאין ולהטריף הכל כדמסיק בד"מ ולי נראה דחומרא יתירה היא כו' די לנו שנלך מכח ספק כדברי המחמיר שבשניהם עכ"ל ועיין בת"ש ס"ק ט' מ"ש בזה ונראה מדבריו דחומרת רמ"א

הי' שיהא כחלמון בדקה וב' חלמונות בגסה כמ"ש מח"ב שכן הרגילות וא"כ פשיטא שדי לנו להקל כפרק אגודל וכל שהוא פחותה משיעור הזה אף שע"י צירוף הדבוק במ"א יש כאן כשיעור מ"מ אין הצירוף מועיל לענין זה רק לענין שלא יהיה דין חסר או שינוי תואר וכמש"ל וכן מוכרח מהר"ן שכ' בטעם המכשירין משום דהדבוק חשבינן לי' ליתרת מקמא א"כ ע"כ שיש במה שעומד במקומו לבד כשיעור הצריך וא"כ היכא שאין כאן רק שורש כעובי אצבע עומד במקומו שהוא פחות משיעור פרק אגודל והוא בהמה גסה והחתיכה השייכה להשלים החסרון הוא חלוקה לשני' ודבוקה בשני מקומות אין ס' דיש להטריף ואין להמתיר על מה שיסמוך שהרי רוב הבודקים והפוסקים מטריפין ואף המכשירים ביארו דבריהם שאין להכשיר בגסה ובס' בית הלל כ' דבמדינות אלו נהגו הבודקים להטריף הכל ואין עושין שאלת חכם להתיר ובת"ש ס"ק מ"ז הביא דבריו וכ' וז"ל וכבר העיד הרב הזקן יושב בישיבה והורה הוראה מרוב הימים בכמה קהלות גדולות מחבר ס' ב"ה וא"כ הרוצה להורות היתר בזה רוצה לסמוך על אא"ז בת"ש וא"כ צריך סמיכה בכל כחא דהתירא בתנאי המבואר בדבריו שהצירוף אינו רק לתואר ולא לשיעור וגם דווקא בנחלק לב' ולא לג' ואיני מאמין מי שיורה להקל בזה כ"א הגס לבו בהוראה וקורא אני עליו מ"ש התוס' בשם ר"ת על מורה שלא כהלכה והמורה יורה כבן סורר ומורה ועלינו יערה רוח הבורא:

ומכאן תוכחת מגולה לזחוחי הלב התוקעים עצמם לדבר הלכה ומקלם יגיד להם כי הת"ש מחמיר ביותר וכבר הרימותי ידי עליהם בספרי בית אפרים בק"ה בתשו' סי' ועדיין לא הגעתי לחצי הענין שיש להתמרמר בזה על החכמים בעיניהם החפצים להראות גדולה בפני ע"ה בשתי ולא בגבורה של תורה למשרי להו עורבא ויצאו להקל מתוך חומר בלא צורה ודרכם באפילה לא ידעו במה יכשלו כי זה דרכם כסל למו שחו עיניהם מראות בספר רק יפטירו בשפה כי נוהגים כהש"ך אף כי לא שמו עין לדעת אם דברי הת"ש בזה נגד הש"ך ומכ"ש כי לא איכפת להו ולא חפץ כסיל בתבונה להשכיל בטעם הדברים אם מסברא או מראיות נכוחות אשר יתנו עידיהן ויצדקו שאם היו נותנים לב אל קושט דברי אמת בע"כ היו עונים אמן וזכרתי ימים מקדם בימי רבינו הקדוש האר"י ז"ל כ' האלקי מוהרח"ו במאמר פסיעות וז"ל וכ"ז כתבתי להוציא מלב הדוברים על צדיק מורינו ורבינו יצ"ו עתק בגאוה ובוז אוי לנפשם כי אילולי הביאו עצמם אל הנסיון הי' אירע להם כמו מלכת שבא אשר לא האמינה בדברי שלמה המלך ע"ה עד אשר ראתה בעינה אשר הוסיף על השמועה ועל כיוצא בזה נאמר התאוה וכו' ואין ראוי לעמוד על דברי תורה עד אשר יראו וישמעו ואז מובטחני אשר בקול רם יענו אמן עכ"ל ואם

עלתה בימיהם כך ק"ו בדורינו זה שאין רואה אלא לפנים בכדי ליטול עטרה לקרוא לו מרה עושה סחורה בפרתו של חבירו וכה יעשה לבקרו מילין יכביר מי יתן מבשרו לאכול ולשבעה וזה חלק עזי נפש לא ידעו שבעה סוף שיטלו שלהם מתחת ידו כאשר חכמים הגידו ואנכי היודע ועד כי נמצא בדברי אא"ז ז"ל לפעמים מה שדעתו להקל נגד דעת האחרונים ובפרט להחזיק איזה מנהג שנהגו להקל ואם תעמוד למנין תמצא שרבו הקולות שמיקל מדעת תורה נגד האחרונים יותר מן החומרות שמחמיר במקום שהם מקילין וכן צויתי להמופלג הוותיק מו' בירך לרשום על לוח הקולות והחומרות ועמד למנין ומצא כדברי שהחומרות המה מעט וראוים לילך בהם לחומרא עפ"י הסברא הישרה וראיות ברורות וכל אדם חייב לראות א"ע אף אם הוא גבר חכם אם ישגוב בכחו להכריעו נגדו להחמיר ומכ"ש להקל סוף דבר כי מוטל על כל גדול בעירו להשבית מעיר מריע ותוקע עצמו לדבר הלכה ואשר בשגעון מנהג ובחדא מילתא סריך ואומר מנהג מנהג ולא ידע מאי קאמר רבנן בטעמא ונימוקא רב פתח פומא ואפיק הבלא וזיקא. משתקין בנזיפה. וכל בעל נפש היפה. אשר ידו רב לו לישא וליתן בהלכה אחרי אשר ישב ללחום את מושל ובין יבין אשר לפניו ואחרי ראות עינים בעיון הדק היטב אז יורה יורה ומאתו תצא תורה. והלכה ברורה. כי דיני איסורא והיתרא אין בהם משום סרך גזרה. והבא להבדיל ולהורות. יתן עיניו בטעמים וסברות ומנהג של גזרה וחוקה לא תהי' לו לפוקה ולא ישים אשם. כי יבחן הדברים בטעמם וממשם ובפרט אם יעשה בצירוף דעת מבינים כי היכא דנמטי שיבא מכשורא. יזכה למיקל אפתורא דדהבא בשרא דתורא בטולא דמהימנותא דוכתא דבסים אוירא. דברי זעירא:

הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד

שאלה טו

בריתי אתו החיים והשלום לאוצר בלום כבוד אהו' החריף ובקי מופלג בתורה וביראה הוותיק כש"ת מוהר"ר ישראל הלוי נ"י:

אשר שאל בדבר שאירע בק' שהי' על הריאה נגלד מקרום העליון מעט ונמצא בדופן מכה היינו שהי' שבר בצלע ונקשר שאשי"י רק שהשבר לא הי' מכוון נגד הגלד רק רחוק ממנו כמו ג' או ד' אצבעות וגם אחר נפיחת הריאה היה רחוק כנ"ל וכאשר בדקו בנפיחה כדינה ראה השוחט שהיה על מקום הגלד כמין קרום ואמר שזה הקרום שקורין השוחטי' שליף רוק שמבואר בז"ש שצריך להסיר הקרום ואח"כ לבדוק בנפיחה ועשה כן וחלף מעט מעט בנחת ונמצא יפה אחר הבדיקה רק במקום אחד שבא בנו של השו"ב

ופרק בחזקה ועשה נקב בצפורנו ע"כ ענין השאלה והנה כ"ת חשש לומר שמא בחיי הבהמה היתה נפוחה ביותר והי' מגיע הגלד נגד השבר וגם מחמת הקרום הו"ל תרתי לריעותא כמו בשר בלוי אך שהשוחט העיד שאין מחזיקין קרום זה כלל לריעותא ולכן הכשיר כי הי' שעת הדחק גדול לצורך יו"ט והפ"מ ועתה לבו נוקפו בהוראה זו והנה אודות החשש הראשון יראה פשוט שאין לחוש לזה להחזיק ריעותא וכבר הארכתי בענין זה בספרי ושם הבאתי דברי הזבח שמואל והשגתי עליו וא"א מ"ו הרב הגאון ז"ל ודודי מ"ו הגאון ז"ל הבאתי דבריהם בק"ה הסכימו להקל אם לא במכוון נגד השבר ויש עוקץ בשבירה ע"ש אך מחמת הקרום צ"ע שמה שאמר השוחט שזהו שלוף רוק נפלאתי על כ"ת שסמך על השוחט בזה לפי מ"ש כ"ת שהי' כמין קרום ואין זה שלוף רוק ולא מן השם זה רק עניני דבר לח ונמס כמו מים כמבואר בהגהת הר"ץ אשר בסוף בדיקות מהרי"ו וז"ל אם נמצא על הריאה מצא ליחות שקורין בלשון אשכנז שליפרוק צריך לבדוק אחר נקבים כי מחמת נקב שהי' בריאה בא הליחות דרך הנקב כו' ועיין בע"י ובזב"ש ובפר"ח ריש סימן ל"ט ובשמ"ח ס"ק למ"ד ובספרי סעיף ק"ס אבל בכאן שנמצא כמין קרום שצריך קליפה בנחת נראה מענינו שהוא סרכא ממקום למקום וכיון שהוא על מקום שנגלד לכאורה נראה דהו"ל תר"ל דהא אפילו סרכא תלוי' על מקום שנגלד הו"ל תר"ל כמ"ש בספרי בשם כנה"ג ומטה יוסף וכ"כ בימין משה וסרכא ממקום למקום פשיטא דחמיר טפי מסרכא תלוי' כמ"ש בספרי כמה פעמים דהא יש פוסקים מחמירין בממקום למקום ומשוי לי' לכשלא כסדרן ואף שהי' כאן קליפה מעט מעט בנחת ונמצא יפה אחר הבדיקה וא"כ י"ל שדינו כתלוי' מבועא ואזלא ע"י מיעוך שמיקל אא"ז בהפ"מ עדיין צ"ע אם יש להקל בזה בממקום למקום דחמיר טפי כאשר הארכתי בספרי מטעמא דהרבה פוסקים אוסרים סרכא ממקום למקום וחשבי' ליה כסרכא שלא כסדרן וכן נראה מדברי אא"ז סי' ל"ט ס"ק י"ט במ"ש דיש להחמיר בדינים אלו דכלום עמדנו על טעמים של ראשונים כו' וע"ש בס"ק שאח"ז וא"כ יש לנו לדון בזה דין תרתי לריעותא דלא מהני מיעוך ומכ"ש לפי מה שנראה מלשון כ"ת בענין השאלה נראה שלא נקלף מן הריאה בנחת לגמרי ונשאר תלוי' במקום אחד שפרק בחזקה ובכה"ג בסרכא דשלא כסדרן גמור לא מהני כל שלא הוסרה לגמרי ע"י קליפה בנחת והנה ענין כזה מבואר בדברי אא"ז בסעיף כ"ט שכתב ולפעמים יש כמין קרום רחב הנקלף מהריאה ותלוי גם זה בכלל סרכא תלוי' ונ"ל דהאוסרים סרכא מינה ובה יש להחמיר גם בהא ובספרי ס"ק קכ"ד הבאתי שם מקור הדברים שהם מהר"ץ ופירשתי דברי אא"ז דמיירי שלא נקלף כל הקרום ונשאר תלוי בו וע"ז כתב שדינו כסרכא ממקום למקום וא"כ הוי

כסרכא ממקום למקום בלא מיעוך דבכה"ג וודאי יש לדון דין תר"ל ואמנם אף בנקלף לגמרי בנחת צ"ע לענין ממקום למקום כמ"ש ועיין בפרי מגדים סי' ל"ז בכללי תר"ל סעיף א' שכתב ותלוי' היקל בת"ש ע"י מיעוך ואפשר ה"ה מינה ובה וצ"ע אם יש לסמוך בזה ע"ש ומ"מ אחרי שכבר נעשה מעשה בהפ"מ וכבוד יו"ט נלענ"ד לצדד להקל שלפי טעם המנהג שמקילין בממקום למקום שכתב אא"ז משום דגם לשיטת רש"י דאין סרכא בלא נקב מ"מ כיון שהסרכא נאחזת בשני צדדי האונא היא מגינה וסותמת ולא קפדינן אגילוי ע"ש א"כ לפי"ז יש לדון בו דין סרכא למטה מחצי' מתוך נגלד פורתא שכתבתי בפ"ת סעיף ט' להקל ולשיטת התו' דס"ל דסתימה לא מהני רק שהסרכא שלא מחמת נקב ובכה"ג אין סופה להתפר' וא"כ לכאורה י"ל דכאן מחמת ריעותא דנגלד י"ל שיש כאן נקב ולא דמי למטה מחציין דלא הוי ריעותא כלל בהכי לענין נקב אך נלענ"ד להקל עפ"י מה שכתבתי בספרי שיש מקום להקל בסרכא תלוי' מנגלד אף אי לא אזלא ע"י מיעוך כיון שקצת פוסקים כתבו טעם היתר דסרכא תלוי' משום נקיבת הקרום העליון לבד וא"כ חדא ריעותא הוא שהסרכא תלוי' באה מחמת נקיבת הקרום העליון והבאתי דברי הפרי תואר שכ' דבנקיבת קרום העליון לבד נמי יתהוה סרכא כי כולה מליאה ליחות כו' ע"ש וא"כ גם לענין ממקום למקום כיון דלדעת התוס' גם סרכא שלא כסדרן גמורה אינה מחמת נקב שבקרומים רק שסופה להתפרק וזו שממקום למקום הרי אין סופה להתפרק ואי משום שנאמר דמחמת ריעותא דנגלד יש לתלות שבאה מחמת נקב זה אין חשש דאף אי תלינן הסרכא מחמת הנגלד לית לן בה ואין מחזיקין ריעותא בתחתון כלל רק מחמת הנגלד של העליון נתהוה סרכא זו שממקום למקום וכשרה ואין כאן תר"ל כלל ומכ"ש אם קליפת הקרום בנחת הי' עד שעבר מעל פני כל מקום הגלד והפירוק בחזקה הי' קצת רחוק משם דיש מקום להקל טפי דכה"ג יש לדמותו טפי לסרכא תלוי' ורחוקה קצת ממקום שנגלד ולכן נלענ"ד דהואיל ויצא בהיתר יצא ובפרט בהפ"מ וכבוד יו"ט דברי ידידו זעירא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

שאלה טז

שאלה פרה שנשחטה ונמצא בה סרכא שאוסרין החלב שבתוך ג' ימים ומתירין שקודם ג' ימים אי חשבינן הני ג' ימים מעל"ע או לא וכעין שכתב בש"ע א"ח סי' תרי"ז לענין תענית יוה"כ ויולדת שאין מונים ימים אלו מעל"ע אע"ג דהתם בחלישות תליא מלתא וה"נ לא אזלינן בתר מעת לעת:

תשובה דבר ברור הוא לענ"ד דודאי הנך שלשה ימים הם מעל"ע וכל מה שחלבו ממנה בתוך ג' ימים מעל"ע למפרע אסור כיון שהענין טבעי שאין פי המכה נגלד אלא במשך זמן של שלשה ימים וא"א לתת לשיעורין שבזה נאמר שנגלד במשך נון שעות ולזה במשך ע"ב שעות ואין לדמות זה להא דתענית יולדת ששם הטעם לפי שכח אין מחמת הלידה שגורם לה חלישות ובמשך זמן ג' או ז' ימים הכחות שאבדה הם חוזרים לאיתנם והוא ענין שהוקבע בטבע האדם ויוכל להיות שדרך הטבע הוא תלוי בשקיעת החמה של ג' ימים ולא במעל"ע כלל כאשר עינינו הרואים בחולי קדחת תדירי שחולצתו חמה לה' או לז' ומזיע שהטבע גורמת זיעה סגי בבא יום הה' או ז' אעפ"י שלא שלמו מעל"ע מעת כי יבוא חום עד עתה ולכן גם ביולדת י"ל שהכחות החוזרים אינו מחמת משך הזמן כ"א ענין טבעי כי הקיפו הימים ואעפ"י שאין בהם מעל"ע וה"נ י"ל דחולשת הלידה תלוי' בימים ולא בזמן וגדולה מזו מבואר בתה"ד סי' קמ"ח שממנו מקור הדין דגבי תענית יולדת לא בעי מעל"ע וכתב שם אע"ג דבפרק הערל פוסק דיום הבראתו של תינוק בעינן מעל"ע אלמא מידי דהבראת הגוף חשבינן מעל"ע י"ל דיש חילוק בין חולי הגוף מחמת לידה לחולי הגוף דעלמא עכ"ל הרי מבואר דאף מה שמחמיר בחולי דמחמת לידה היינו משום די"ל דשאני חולי הגוף מחמת לידה שתלוי בימים ואפשר שענין החילוק הוא משום דבלידה י"ל שחלישות הוא לפי שאז מקור נפתח לדם טמא לצאת או אם אפילו נאמר מעין אחד הוא התורה טימאתו כו' כדאיתא בנדה מ"מ עכ"פ אז מתחיל בה חלשות מחמת פתיחת הקבר ואפילו בלידה יבשתא ומכ"ש למאי דקיי"ל אין פתיח' הקבר בלא דם וכיון דאשכחן לענין ספירת ימי טומאה וימי טהרה בימים תלי רחמנא ולא במעל"ע אף שי"ל דימי טומאה וטהרה לאו בתורת טעמא הוא רק כך הוא דרכה של תורה בכל דבר ששיעורו בימים מספר לא אזלינן בתר מעל"ע מ"מ זכר לדבר הוא לתלות שישקוט רתיחת פתיחת המקור לפי הימים בלא מעל"ע ולכן גם לענין אפיסת כח היולדת יש לתלות בימים משא"כ בחולי הגוף דעלמא אזלינן בתר מעל"ע דקים להו לחז"ל דאע"ג דחזינן שחולי הגוף ג"כ מטבעה שתסור בהיקף ימים מ"מ חזרת הבריאות ממש צריך זמן כפי ששיערו חז"ל ברוח קדשם ובאמת גם בגוף הדין של התה"ד שכתב בפשיטות בש"ע וגם המג"ע נמשך אחר זה בסי' שלמ"ד ע"ש זה זמן רב שכתבתי שיש לתמוה עליו שמ"ש בתה"ד שאעפ"י שהאשר"י במרובה כתב דמונין אותם מעל"ע התוס' בגיטין לא רצו לתרץ כן וכתבו דדוחק לומר דבעינן מעל"ע ע"ש וזה תימא שהמעיין בתוספת יראה שאין כוונתם לומר שדוחק שצריך מעל"ע דע"ז אין שייכת כ"כ לשון ודוחק וכך היה צריך לומר ולא מסתבר לומר כו' אך באמת זה לשון התוספת ודוחק לומר דמעל"ע

בעינן והא עובדא הוה תוך ז' של מעל"ע כו' ור"ל דלכאורה היה מקום לומר דהך עובדא דאשתפוך חמימי דקאמר ניחם ליה אגב אימי' היינו ע"י ישראל נמי שרי כשאומרת צריכה אני ואע"ג דאחר ז' לא מהני צריכה אני מ"מ הא מעל"ע בעינן וא"כ י"ל דהתם אעפ"י שהי' יום המילה שהוא יום ח' מ"מ אינו רק יום ח' למספר הימים ולפי חשבון מעל"ע עדיין לא שלמו ז' מעל"ע שנולד בשבת סמוך ללילה ובבוקר הי' ח' לימי מילה ובתוך ז' מעל"ע ללידה וע"ז כתבו שזה דוחק לומר דהך עובדא מיירי בכה"ג וזה שכתבו ודוחק לומר מוסב אשלאחריו מ"ש והא עובדא כו' וטעמייהו דא"כ הו"ל לרבה לומר אם עדיין תוך ז' מעל"ע ואומרת צריכה אני ניחום לי' אגב אימי' ומדקאמר בפשיטות אי אמרה צריכה כו' משמע דבכל גווני שרי והיינו משום ששאלו אותו שרוצ' לעשות ע"י עכו"ם ואם נרצה לאוקמי ע"י ישראל נצטרך לדחוק שרבה הי' יודע זמן לידת הינוקא שלא שלמו לו הז' מעל"ע ולכך השיב בפשיטות וזהו דוחק אבל עכ"פ הא דבעינן מעל"ע לא נדחה כלל וכן מבואר להדיא שם בתוס' דגיטין אח"כ כשהביאו דברי בה"ג שכתבו נוקמה תוך ז' כו' וכוונת דבריהם דלדידי' ע"כ צ"ל דהתם מיירי ע"י ישראל ועובדא הי' תוך ז' מעל"ע ואעפ"י שמתחלה כתבו שזה דוחק לבה"ג ע"כ צ"ל כן וע"ש ברש"ל ובפ"י מבואר כמ"ש וגם תמהתי על מה שכתב בתה"ד שם דהרא"ש לא בא אלא לפרש שיטת בה"ג וכיון דלא קי"ל כבה"ג לא בעינן מע"ל ולא אמרינן ספק נפשות להקל ובעיני יפלא שלענ"ד אין מי שחולק על בה"ג בזה דמעל"ע בעינן רק שחולקין עליו מטעם אחר דס"ל דא"א לפרש בערובין דמיירי ע"י ישראל דמ"מ אסור לרבות כשיעור ונהי שאין הכרח לומר דבעינן מעל"ע אבל עכ"פ אין מי שאומר דלא בעינן ומצד הסברא אין לחלק בין חולשה דלידה לחולי דעלמא ומבואר בהגהת אשר"י פרק הדר ומדברי הרשב"א בשבת פרק ר"א דמילה דמעל"ע בעינן רק שאעפ"י כן אסור להרבות בשביל האם ולולי דברי תה"ד ואחריו נמשכו הש"ע והאחרונים אי הוה מיקלע עובדא הוה אמינא דהמיקל לא הפסיד דעכ"פ יש בזה דין ספק נפשות להקל וקצרתי שאינו מענינינו כ"כ רק שעכ"פ למדנו מזה שגם בההיא דיולדת גופי' י"ל דמעל"ע בעינן ומכ"ש בזה שאינו ענין התלוי בבריאות וחלישות שנאמר שטבע גרם מחמת סיבוב הימים רק הענין תלוי שבמשך זמן ג' ימים הלחלוחית היוצא מפי המכה מתקרש ומתגלד וא"כ א"ל שפעם מתגלד בנון שעות ופעמים בע"ב שעות ועינינו הרואות שדבר לח שצריך זמן שיתקרש ויעשה כמו קרום שאינו מבחין בין יום ובין לילה רק הכל לפי הזמן וכן כל מכה טרי' המוציאה ליחה ומתיבשת עד דקיימא גלדי כל המכות דרך אחד להם ולא שינו את מדתם בשביל מדת יום ומדת לילה ולכן הדבר פשוט לענ"ד שבסרכא שאנו אומרים שנעשית ג' ימים קודם

היינו ג' ימים מעל"ע ואין להתיר מה שנעשה קודם ג' ימים לפי מספר הימים דחשבינן מקצת היום ככולו אלא צריך מעל"ע וכבר כתבתי דגוף הדין של תה"ד גבי יולדת הוא תמוה אף שהוא להחמיר לענין התענית עכ"פ ומכ"ש בזה שאין ללמוד מדינו להקל כאן ובתשובה א' כתבתי לענין הא דאמרינן אין מעידין אחר ג' ימים אם חשבינן להו מעל"ע והבאתי שם דברי הגאון בנ"ב והארכתי קצת אך אינו ענין לכאן דאפילו למ"ש בנ"ב שם שיש לדמות למ"ש לינת לילה פוגם ופליגי אי סוף הלילה או תחלתה מ"מ ע"כ לומר שזהו מטעם שהאויר גורם לשנות פני המת ולכן כתב שי"ל שהגרם הוא ע"י שקיעת החמה דתלתא עדנין יחלפון עלוהי ואוירא גרים לשנות צורתו וגם זה צ"ע לענ"ד וכמ"ש שם משא"כ כאן שאין זה מטעם אויר הגורם וגם דהא הוא מכה של חלל ולא שליט בי' אוירא כלל פשיטא שאנו הולכין בזה אחר משך הזמן ועיין בט"ז יו"ד סי' קפ"ד מ"ש על דברי הב"ח דעונה לאו בשעות תליא הלכך לא דמיא להא דדם בתולין דלא תליא אם הוא יום או לילה רק בקביעות הזמן לתלות שזה דם בתולין מביאה ראשונה א"כ אם בא עלי' בסוף לילה לא תתן לה כ"א שעה מועטת ולזו שבא בתחלת לילה תהי' מותרת זמן רב ע"כ אמרו שבי"ב שעות תליא משא"כ בעונת נדה שתליא בזמן יום או לילה כפי עונת ווסתה כו' ע"ש וכאן נמי מצד הסברא מסתבר שבענין כזה שמחמת קרישת הליחה נתנו חכמים זמן זה אין חילוק בין יום ללילה וממילא דבשעות תליא מלתא ואם נאמר דכאן בימים תליא מלתא יש מקום להחמיר יותר להצריך ג' ימים שלימים דמנין לנו לומר בזה מקצת היום ככולו אלא צריך לקרישה זו ג' ימים שלימים מערב עד ערב ואם שחטה בחצי יום ד' חלבה אסור למפרע עד שבת בה"ש דהנך שעות של יום ד' לא עלו לה שאינם יום שלם מערב עד ערב ואשכחן גבי ספק טריפה שטוענת ביצים דמהני ד"א יום מבואר שם דבעינן ד"א יום שלימים ע"ש סי' פ"ו ונראה שי"ל שאין ר"ל שלימים מעל"ע ואפי' מאמצע יום לאמצע יום אלא ר"ל שלימים ממש לחשבון הימים מערב ועד ערב וצ"ע שם אך באמת בכאן נראה ודאי דבמעל"ע תליא מלתא דהיינו מזמן שנשחטה אסורה למפרע ע"ב שעות וקודם לזה מותר אף שעדיין לא עברו ג' ימים שלימים מערב עד ערב ותוך ע"ב שעות אסור אף שיש ג' ימים כשתחשוב מקצת היום ככולו וכדאשכחן לענין בשר ששהה ג' ימים בלא מליחה דבמעל"ע תליא וכן לענין מילוי ועירוי בע"ב שעות תליא כך נלענ"ד הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

שאלה יז

שאלה בדבר דקין של בהמה שנמצא מבפנים קצת בועות קטנות וקלפו השומן שעליו ולא הי' נראה שם שום ריעותא רק היה בשר בריא שלם ויפה ונפל מחלוקת בין הלומדי' יש מי שדעתו להכשיר בבדיקה זו לבד ויש מי שמצריך לגרר הבועות ולחטט הבשר רע ואח"כ לנפוח בתוך הדקין לראות אולי יבצבץ ובקשו ממני לחוות דעי בזה תשובה דין זה מתורת משה למדנו ה"ה אא"ז רמ"א ז"ל בס"ס מ"ו כתב ומ"מ יש לדקדק שלפעמים ימצאו בועות הרבה ועל ידם נסתמו המעיים ואז היא טרפה ויש לבדו' ע"י קש או נוצה אם נסתמו עכ"ל מבואר דמה שבודקין בקש או בנוצה היינו לראות שמא נסתמו המעיים מחמת הבועות וזה שייך בעופות שחלל הדקין הוא צר ולפעמים הבועות גדולות שהחלל שלהם הוא קטן מהכיל את הבועות ונסתמין המעיים ע"י זה אבל בבהמה שאין מקום לסתימת המעיי' מחמת בועות שהחלל שלהם הוא מרווח ביותר ולא שכיחי בועות גדולות כ"כ שיסתמו המעיים מעולם לא שמענו להצריך נפיחה בתוך הדקין לבדוק אחר בצבוץ ואעפ"י שיש לנהוג להצריך בדיקה אחר נקב וכמ"ש אא"ז בת"ש ס"ס ל"ז וס"ס מ"ו מבואר דבבדיקה למראית עין סגי ונראה דבכה"ג שרואה מעבר השני שהבשר שלם ויפה סגי בה אעפ"י שבס"ס ל"ז כתב שצריך לפתוח הבועא ולבדוק אם הבשר שלם תחתיו כו' היינו כשאינו רוצה לטרוח להפך על עבר השני ולעיין שם אז יוכל לבדוק מצד זה עצמו שהבועה שם ע"י פתיחת הבועא אבל פשיטא שאם הפכה מעבר השני ומצא שהבשר שלם ויפה די בזה וכמבואר מדברי אא"ז גופא ס"ס מ"ו שכ' ומנהגי להפוך ולראות מבפנים נגד אותן בועות אם אין שם אפילו שינוי מראה כשר כו' ע"ש ולא הזכיר מפתיחת הבועות כלל לפי שאין צריך הוכר כל שאין רואה מעבר השני שהבשר בריא ויפה ומכ"ש אם כזת הבועות ג"כ וגרר הבשר ונשאר עוד אפילו כקרום דק שהוא שלם ויפה אין לחוש דניקב לחלל דוקא בעינן ועיין בת"ש סי' ל"ו ס"ק ה' מ"ש דכל שיש על הבועא מראה ריאה בודאי הבשר בריא תחתיו וה"ה כאן שנראה מבחוץ ששוה לשאר הדקין והוא יפה אין לחוש לקלקול הבשר כלל ולא מצינו שיעור לעובי העור כ"א גבי טחול בסומכי' ואפילו בהמסס שעורו דק ולרש"י ע"י מחט טרפה מ"מ ע"י חולי כשר אף בלא הפסד מרובה כמ"ש ש"ך ופר"ח בסי' מ"ח וכן אא"ז בת"ש שם הסכים בזה לדינא וכ' שכבר הסכימו כל האחרונים דלא כהב"ח ע"ש והדבר פשוט שאין מקום לנפיחה זו לנפוח הדקין לראות אם יבצבץ שלא נאמרה בדיקת נפיחה אלא בריאה שבחיי' נפוחה היא וקרומי' דקים וקשה להרגיש נקב אם לא שנופחין הריאה משא"כ בדקין וכיוצא שלטא בי' עינא לדעת אם ניקב או לא ואם היינו אומרים שבדיקה זו מעכבת אפשר

שלא תועיל ג"כ וכמ"ש אא"ז בסי' מ"ב על פר"ח שהמציא בדיקת נפיחה במרה שהוא דבר חדש שלא נזכר בשום קדמון או בתרא ומאן לימא שבדיקה זו מוציאה מידי ספק כמו בריאה כו' ע"ש ונראה שהאומר לנפוח בדקין יצא לו טעות זה לפי שראה ממורי הוראות כשאירע לפניהם בתרנגולת וכיוצא היו נופחין לדעת אם נסתמו המעיים ועינו הטעתו לומר שבדקו לידע אם יש בו נקב וז"א והדין דין אמת דכל שרואין מעבר השני שאין שום נקב די בכך. ובחבורי תמהתי על הט"ז מ"ש על דברי הש"ע שכ' ויש לבדוק ע"י קש או נוצה כו' שבאו"ה כתב שגם עתה יש לסמוך על זה מאחר שאין כאן נקב כו' וזה תמוה דמה בקיאות יש בה על בדיקת קש לראות אם נסתמו המעיים ובאו"ה כוונתו לענין מ"ש שם דבעינן שלא ניקב שלכאורה היה מקום להחמיר דשמא אעפ"י שאין הנקב נראה לעין מ"מ שמא יש איזה קרום מחמת מכה ולא בקיאינן לזה נתן טעם דכיון שאין ניכר שם נקב אין חוששין וכמו בועא דריאה כו' אבל לא קאי על בדיקה דקש או נוצה לראות אם נסתמו דע"ז א"צ טעם כלל דפשיטא דשפיר בקיאין בזה ועוד הארכתי שם בענין זה וכאן לקצר אני צריך דלעיקר הדין די במה שכתבתי ועיין בשו"ת הגאון בספר נודע ביהודה חי"ד סי' י"ג שכ' כשאין שם רק שינוי מראה לבד יש להתיר אבל כשיש קצת לקותא ג"כ אעפ"י שאין הליקוי רק במקצת מ"מ אם המראה שלטה מעל"ע הליקוי שבמקצת מורה שגם המראה לקותא היא וכ' שאא"ז הפריז על המדה שהחמיר בשינוי מראה לבד ואמנם בחבורי הבאתי דברי הגאון הנ"ל ז"ל מ"ש בכתיבת ידו בגליון יו"ד שלו שחזר והודה לדברי אא"ז בזה והביא ראי' לדבריו מדברי הרמב"ם ז"ל ומ"מ לדברי הכל שלט מעל"ע בעינן אבל אם רואה מעבר השני שאין שם נקב ולקותא ושנוי מראה רק היא שלם בריא ויפה הא קמן דלא שלט מעל"ע וכשרה היא דברי זעירא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

שאלה יח

שלום לכבוד אהובי הרבנים המופלגים חריפי דמחוזא מורה הוראות בישראל בק"ק זלאטשוב יע"א:

מכתבם קדש קבלתי בעת תפלת השחר האותיות שאלוני שאירע אצלכם שהשוחט בעת שהכניס ידו לפנים לבדוק הרגיש סרכא בדופן ופירק אותה ממקום חיבורה לדופן עד שיבדקנה במיעוך כנהוג ואח"כ הכניס הארביטאר את ידו להוציא הריאה והוציאה וחפשו אחר הסרכה ולא מצאוה כלל ובדקו בפושרין כל שטח האונא שבמקום ההוא ולא בצבץ כלל ואיידי דטרידנא נמי בטירדא דמצוה לא יכולתי להאריך רק אני כותב

בקצרה שלא לעכב שלוחכם זה. שלכאורה אין מקום להקל אפי' אם העבירה מחמת הכנסת יד בנחת כדמשמע בשמ"ח סעיף ל"ד דדוקא שלא היה לה כח להתחזק באחת מקצוותיו ה"ל רירא בעלמא לא בענין אחר וא"כ בזה לא חזינן כי האי סימנא שהרי הצד האחד שהוא אחוז לשומן הלב כבר הפרידו משם במתכוין ואשר הועיל בהעברה בנחת מצד אחד לבד לא מהני כי אם ע"י העברה נשאר ראשה בדופן שלא יצאה מכלל סרכא בנפסק ראש אחד לבד אך לפענ"ד יש מקום לומר דאע"ג דבדבוקה צריך שתתפרק משני קצוות ולא נודע מקומה איה היינו משום דע"י אחיזתה בשני הצדדים כשבא עליה היד הדוחה בקל תתפרק אפי' סרכא גמורה שהרי ע"מ כן הוא מכניס ידו לעבור בין הדופן והריאה ובדיחוי ביד כל שהוא מתפרקת מצד אחד משא"כ היכא שכבר נחתכה מצד אחד ונשארה אחוזה רק בראש אחד לצד הריאה אם סירכא גמורה היתה לא היתה עוברת משם ע"י הכנסת ידו שהרי אין סירכא זו מסך מבדיל ואינו מעכבת על ידו כלל ואפי' אם זה הארביטארר היה מכניס ידו בכח לא יתחייב מזה פירוק הסירכא ממקום חיבורה בריאה ואם היתה סירכא גמורה לא היתה עוברת משם ע"י הכנסת ידו אם לא שהיה מתכוון לעקור את הכל אם הוא חשוד בכך ולא זולת ולכן מסתבר טפי כיון שעתה לא נודע מקומה אי' מסתמא הי' ריר בעלמא והלכה לה ע"י הבודק הראשון ע"י הוצאת ידו ומחמת שנמשכה בנקל לאו אדעתיה או ע"י הכנסת היד של המוצי' הריאה ואין לחוש כי בחוזק יד הוציאה דמ"מ על הליכת הסירכא ממקום רביצתה לא חזקה ידו ורק ע"י נגיעה בדרך הילוכו שמה פרחה והלכה לה וה"ל כסירכא שעברה ע"י מישמוש ומיעוך בנחת ועיין בת"ש ובספרי סעיף ק"מ דכל שהבודק הראשון לא קרא עליו שם טריפה בהחלט יש להתיר כשלא נמצא הסירכה אח"כ ודוקא כשהחליט שם טריפה אמרינן דמסתמא הרגיש שנתק איזה סרכא בכח ועיין מ"ש שם בס"ק קס"ז ובס"ק ק"מ וקמ"א:

ויש לי לצדד עוד בזה אך איני מופנה והעולה לדינא נלענ"ד שבנידון זה שכתבתם נראה שאין זה חשוד להעביר סירכא רק שזה ההמוני בער ולא ידע בהמות היתה עמו הכנסת ידו האיך היה החזק הוא הרפה ומה שהיה ניכר קצת דלדול באונא עליונה ג"כ חלף הלך אלא שהבודק נדמה לו שהסרכה שעזב בפנים לא היתה במקום הזה מ"מ הרי נבדקת כל שטח האונא בבדיקת פושרין ולא בצבצבה ולכן נ"ל אע"ג דאם הי' כאן לפנינו סרכא שלא כסדרן ושוב עברה ולא נודע אם עברה ע"י מיעוך בנחת כמנהג או הועברה בחוזק יד יש להטריף שהרי אתחזק איסורא דסירכה שלא כסדרן לפנינו מ"מ בזה אינו ספק השקול דמסתבר טפי שהועברה בנחת ע"י הוצאת יד הראשון או ע"י שהכניס השני

את ידו ונגע בה ונמחית בזה מעל פני הריאה כיון שע"י חזקת ידו לא עשה בה מעשה רבה שהרי יש דרך ישר לפני איש המכניס ידו להוציאה אחרי שכבר הסירכא חתוכה מהדופן ותלוי על פני הריאה וכיון שע"י הנגיעה אזלא מחמתיה כמיעוך דיינין ליה ועוד יש לצרף איזה סברות לזה להקל בדבר בהפסד מרובה ולכבוד שבת כנידון שלכם וד' ישפות לכם שלום כנפשיכם ונפש אהו' הד"ש הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

שאלה יט

שלום על דייני ישראל הרבנים המופלגים בתורה וביראה הדיינים המצויינים בהלכה מורי הוראות בישראל וכו' נדרשתי לאשר שאלוני נמצאתי לאשר בקשוני לענות על ריב במחניכם קדוש. על דבר סרכה תלוי' דקה מלאה דם שנמצא בריאה על האונא העליונה ומעכו הסרכ' ובדקו ולא בצבץ כלל גם קנחו את הדם אחר המיעוך ויצא אח"כ דם ואעפ"כ לא בצבץ והי' הפסד ושעת הדחק שלא היה בשר בתוך העיר כי נטרפו כמה בהמות ע"כ ענין השאלה והדבר ברור כאחותו שהיא אסורה והמתירה בר נדוי והכלים אסורים ופשט איסורו בכל ישראל שאין עושין מזה אפילו שאלת חכם אחרי שהדבר מבואר בט"ז דסרכה מלאה דם אין מקום לתלות בהפשטת ליחה אף ע"י מיעוך ומשמוש וכתב שזה גרע מתר"ל ולכן כתב אא"ז בת"ש בפשיטות בסי' ל"ז דאם יש דם בתוך הסרכה בודאי ניקבה הריאה דדם זה מנין ופשוט דלא מהני מיעוך וכתב שכ"מ מהט"ז הנ"ל דאף דהט"ז מירי בנסרכה לכיס מ"מ כיון שכ' שזה גרע מתר"ל מבואר דס"ל דודאי נקב יש כאן דהא בסרכא תלוי' בתוך הבועא כתב הראב"ד שהבועא מעיד' עליו שניקב' דה"ל תר"ל וזו התלוי' שיש בה דם היא גרוע מזה שהדמים מודיעי' שסרכא זו מחמת נקב שבריאה היא ואין זה דומה לסרכ' תלויה בלא דם היוצאת מבועא ואזלא ע"י מיעוך שמכשיר אא"ז בהפ"מ דהתם בתלוי' עצמה אין כאן ריעותא אחרת וכיון דאיכא תרתי חזקי שהיא הפשטת ליחה מחמת שאינה דבוקה לשום מקום וגם אזלא ע"י מיעוך רגלים לדבר שהיא הפשטת ליחה וא"כ לא נשאר כאן רק ריעותא דבועא לחוד ובועא אינה מטרפת דבועות שכיחי טובא שלא מחמת נקב כדאמרינן חזינהו להנהו דקיימי כנדי משא"כ בסרכא תלוי' מלאה דם שהדם מעיד עליו שהיא מחמת נקב והעד המעיד בה על סימן נקב היא בתלוי' עצמה מה יושיענו זה דאזלא ע"י מיעוך לומר שזה מורה על הפשטת ליחה דמ"מ מה תעשה עם העד המעיד עליו דם זה מנין שאין דרכו לבא עם הפשטת ליחה כלל והדבר ברור שמחמת נקב הוא ועיין בחבורי פ"ת סי' ל"ט ס"ק קי"ג שכתבתי בקצרה דכיון שהט"ז כתב דכאן גרע מתר"ל א"כ אף בתלוי' לא מהני מיעוך

דמה שנמצא דם תוך הסרכ' הוי טפי רגלים לדבר מתלוי' מבועא כו' ע"ש והן הן הדברים שכתבתי אך שביארתי יותר. וכל עין רואה תשור שהם דברים אמיתיים בלא פקפוק ושם הראיתי מקום למה שכתבתי בביאור לט"ז סי' ל"ז ושם הבאתי דברי הפר"ח שהעתיק לשון הט"ז דבכאן ודאי אינו הפשטת ליחה אלא דם זה בא מהריאה שניקב' כו' (ונראין הדברים שהפר"ח אינו מגי' דברי הט"ז כאשר הגהתי שם להוסיף תיבת אלא משום דמ"מ לשון הט"ז אינו מיושב כראוי כמבואר למעיין רק שיש חילוף תיבה שתיבת ודאי הכתוב בסמוך הוא שייך כאן והך א"ל הוא תיבת אלא שהיה כתוב אחר תיבת הפשטת ליחה וד' יתירה מן תיבת דדם הוא ט"ס שהוגה כן עפ"י הכתוב לפנינו ולפי דעתי היא הג"ה מדוייקת וישרה וכן נראה דגרס אא"ז הת"ש ומ"מ גם לפי הגה הפשוטה כן הוא שהרי כתב דכאן אין לומר שאינה אלא הפשטת ליחה דדם זה כו' מבואר דפשיטא ליה הכי) וגם כתבתי ליישב מ"ש הט"ז דאין הבדיקה מועיל בספק איסור כו' ע"ש וכאן אבאר יותר שבעובד' דט"ז דנסרכה לכיס והסרכה מלאה דם עד שבמקום הסרכה לכיס נתמלא כל סביבותיה מראה דם ולכאורה היה מקום להכשיר ע"י מיעוך ומשמוש ובדיקת פושרין מתרי טעמא חדא שע"י המיעוך נאמר שזו הפשטת ליחה ונתערב בו מדם חלל הבהמה שהרי נסתלקה ע"י מיעוך וגם נבדקה ולא בצבצה וגם י"ל דכיון דחזינן שאינו מבצבץ א"כ א"ת דלאו הפשטת ליחה הוא נימא שבאים מצד הכיס ורגלים לדבר שהכיס במקום זה הוא מלא מראה דם מסתמא מכאן יצאה וזה עדיף טפי ממכה דאף לפי מ"ש בסי' ל"ט דמכה אינה מועלת רק במקום דופן מטעם שלחותו רב מ"מ בזה שהריעותא מחמת הדם והא קמן שהכיס הוא מלא דם סביב המקום שהסרכא יוצאת משם והיה הדם לאות שהסרכא מן הכיס וכיון דמחמת חולי ומכה שבכיס קאתי לא איכפת לן בהא דהא ניקב הכיס הוורדא הוא כשר ולזה כתב הט"ז דגרע מתר"ל והנך טעמא תרווייהו ליתנייהו שלהחזיק בהפשטת ליחה א"א דודאי אינו הפשטת ליחה אלא שדם זה בא מריאה כו' ואע"ג דלא מבצבץ וא"כ אם לא תתלה בהפשטת ליחה של דם יש לתלות שהוא הפשטת ליחה מצד הכיס שניכר שם מכת דם ומזה נעשה הסרכה לזה אמר כיון שאם לא היינו בודקין ורואין שאינו מבצבץ היינו תולין בריאה שהסרכות מצויים בה ועלולה היא לפעמים להוציא דם ג"כ שיוצא מסמפונות שלה ומראית דם שבכיס לבד לא היה מכריע שמשם יצא רק הי' ספק השקול רק שנרצה להכריע שהסרכה מצד הכיס מחמת הבדיקה ובאמת אין הבדיקה מועיל במקום שיש ספק איסור ולפי"ז הדבר ברור לכל מבין עם תלמיד דהט"ז נקט דבוקה לכיס דמעשה שהיה רך היה ויש בו רבותא יותר מבסרכ' תליי' דדבוקה לכיס סד"א למיתלי בכיס ולכך האריך הט"ז להציע המעשה שמקום הסרכה

לכיס נתמלא סביבותיו מראה דם שלכאורה הוא אך למותר דמאי נ"מ בזה לענין דינא דהא אף אם לא היה כך היה מטריפה מטעם שהסרכא מלאה דם ולפי מ"ש נכון מאד שהציע גם דבר זה להשמיענו דאף בכה"ג שיש רגלים לדבר לתלות הסרכא בכיס אעפ"כ הטריפה מחמת הטעמים שכתב דגרע מתר"ל כו' דודאי מסמפונות הריאה בא דם זה והוא דקדוק יפה בלשון הט"ז ז"ל:

והנה במשבצות כתב על דין הט"ז שהוא פשוט דדם זה מנין ומ"מ במקומו ה"ל לכותבו בסי' ל"ט עכ"ל מבואר מדבריו דמפרש ג"כ כהפר"ח ות"ש דכל שיש דם אין לספקו בהפשטת ליחה וכן מוכח ג"כ ממה שמדקדק על הט"ז דה"ל לכתוב בסי' ל"ט ולכאורה לא ידענא מה קשי' לי' שהרי דין תר"ל קנה מקומו בסי' זה וכבר כתב בס"ק זה ובס"ק שלפניו כמה דינים בענין תר"ל וסמך ענין לו גם דין זה שהוא כתר"ל וגרע מיניה אך באמת כוונתו כיון שעיקר האיסור בזה מחמת שהדם הוא סימן ברור על נקב ואפי' בסרכה תלוי' ומיעוך טריפה ואפילו בסרכ' כסדרן יש להטריף וכמ"ש בספרי ריש סי' ל"ט ס"ק וא"כ אין לו סמיכה לתר"ל כלל רק בסי' ל"ט ששם דיני סרכות שמתירין אותם כגון תלוי' או סמוכה לדופן לדעת המכשירין ולהשמיענו דהיכא שיש דם בסרכא אין לתלות בהפשטת ליחה או בדופן אלא בריאה שניקבה והדם יוצא מהסמפונות ובלא"ה אין ספק שאם לא היה דעתו מסכמת לדברי אא"ז בזה שאף בסרכ' תלוי' עם דם טריפה לא הוה שתיק מינה אך באמת הי' הדבר פשוט בעיניו דבכל ענין טרפה מחמת הדם ולכן תפס בקצרה כדרכו ז"ל:

הא קמן שלדעת הט"ז אין ספק, שיש להטריף בס"ת עם דם דהא הפשטת ליחה ודאי לא הוה שהדם מוכיח עליו וגרע טפי מדבוקה לכיס שהיה אפשר לומר שע"י הבדיקה שאינה מבצבץ זו מוכיחה קיים שהסרכ' מצד מכה שבכיס וקמ"ל דעכ"פ ספיק' הוה ואין הבדיקה מועלת להתיר בספק איסור אבל בתלוי' עם דם אין הפשטת ליחה הפולטת מן הריאה עם דם כלל ודוקא בסרכה בעלמא אמרינן שע"י פולטת הריאה ליחות עבות כי כולה משקה לפעמים נקלטים בגוף הריאה ונעשה מהם סרכא וכאן שיש דם ודאי מכה יש בריאה שממנה יצא הדם ונקרש וכדאמרינן בכל דוכתי אם אין מכה דם מנין וכ"כ אא"ז בהדי' וכן מוכח להדי' מדברי הפר"ח והפ"מ וכ"כ בשחיט' עולת יצחק בסירכ' תלוי' שיצא ממנה דם ואף שנפח הריאה לא הי' מבצבץ והטריף דהוי קרום שעלה מחמת מכה וע"י כן לא הי' מבצבץ והסכים עמי הגאון המופלג כמוהר"ר ליפמאן אב"ד ר"מ דק"ק טארניגראד והעתיקו בלחם הפנים והבאתיו בספרי ס"ק קט"ז ואף שיש גמגום במה שסמך ענין זה להגהת הר"ץ וכמ"ש שם מ"מ הדין דין אמת שהוא טרפה

וכהוראת הזקן מהרי"ל וכ"כ שם בע"י לעיל מיני לענין שאין לסמוך על הבדיקה לבד דודאי מאכילין טריפות לישראל ומעשה כזה בא לידי שהיתה סרכא תלוי' ובראשה כעין כפתור ואף כשבדקתי אח"כ בנפיחה לא הי' מבצבץ ואף שהדם יצא מן הריאה אפ"ה לא הי' מבצבץ ו' ע"ש ופשיט' דאין טעמו משום כפתור דכפתור זה לא מעלה ולא מוריד אם לא שהוא גדול ורחוב הרבה ואז אף בליחה יש להטריף וכמ"ש בספרי אך מבואר למעיין דמחמת הדם קאתי עלה ונראה מדבריו שלא נהג בה דין מיעוך כלל דכל כה"ג דחזיין שהוא סרכ' גמורה אין מקום לקילות המיעוך ובזבח שמואל שחיבר שוחט ובודק דק"ק ליסא לפני הגאון המפורסים מו' מרדכי ז"ל האב"ד דשם ודבריו מסודרים כהוגן ואחריו נוהגין כל זובחי זבח וכתב לקוטי דינים שם בדיני סרכו' אות י"ג וז"ל אם נמצ' סרכ' תלויה בריאה ויוצא ממנה דם טרפה בלא בדיקה דודאי יש נקב בריאה ושואבת דם מן הריאה וזה שכיח במקום אטום או במקום הריאה שיש בה שורייקי סומקי עכ"ל וכן פשטה המנהג בכל תפוצות ישראל וכן העיד השו"ב מומחה דפ"ק הרבני המופלג הוותיק וירא ה' מרבים מו' בירך נ"י ששימש במלאכה אכה זו בכמה קהלות קדושי' וזה כמה שנים פ"ק שנוהגין להטריף בפשטות ולא פרכס אדם מעולם בדבר וכל זה אף אם אחר שמסירין הסירכ' התלוי' ממקום דביקתה בריאה ונמצא תחתיו שלם ויפה ובודקין אותה ואין מבצבץ אפ"ה מטריפין מחמת שהדם הוא סימן לנקב וכמו שאין סומכין בתר ל על מיעוך ומשמוש ובדיק' וסרכ' של דם גרע מתר"ל וכמ"ש אבל אם אחר שממעכין הסרכ' מעל הריאה עדיין היא מבעבעת דם במקום הזה פשיט' שלא יעלה על לב שום אדם אף מי שלא ראה מאורות מימיו להכשי' שהרי יש כאן נקב ברור לפנינו שהדם יוצא משם ומה יועיל הבדיקה שאין מבצבץ שם שזהו לפי שהדם דוחק לצאת ומעכב על הרוח מלצאת או שיש שם איזה אטום או מוגלא או שאין הנפיחה כדת ודבר פשוט הוא בסרכ' תלוי' מבועא ואזלא ע"י מיעוך שמכשירין בהפ"מ היינו אם לאחר הסרת הסרכ' הוא שלימה במקום הזה אבל אם נובע משם מוגלא או מ"ז אף שבודק אם מבצבץ ואינו מבצבץ פשיטא דטרפה ואפי' בר בי רב דחד יומא לא יטעה בזה ומכ"ש בזה שעינינו הרואות שהדם מבצבץ ויוצא במקום הסרת הסרכ' תלוי' והא קמן שקרום מחמת מכה הוא שהי' חוצץ בפני הדם ומעכבו לצאת וכשהוסר משם הדם נובע ממקור הסמפונות והיתה עתידה לידבק באיזה מקום או כבר היתה דבוקה וניתקה משם ואפי' אם לא הי' דם בסרכה עצמה כל שהסיר הסרכ' תלוי' בנחת ונמצא נקב תחתיו טריפה גמורה כשאין לתלות בידא דטבחא שניתקה בכח משם וק"ו בן בנו של ק"ו כשהסרכה מלאה דם ולאחר הסרתה יוצא דם מתוך הריאה במקום הזה שהיא טרפות גמורה מדאורייתא

ואף אם היינו בקיאין בבדיקה אינו מועיל כלל דכל עיקרה של בדיקה לדעת אם יש נקב וכיון שודאי נקב יש כאן מתני' היא ריאה שניקבה טרפה והיא אסורה ואוסרת כלים שנשתמשו בה וגם החלב שחלבו ממנה קודם שחיטה וע"ד שנתבאר בסי' פ"א בא וראה כמה כרכורים כרכרו הפוסקים שהובאו בפר"ח סימן נו"ן בענין הבהמה שהיה חלל מלאה מים עכורים ומצא הבהמה בריאה וטובה שיש שאמרו שריאה שואבת כל מיני משקים וממנה יצאו כי הוא מקיאה דרך זיעה בעלמא ואחרים אומרים שדרך הטרפש כו' והאריך ע"ש בסוף דבריו מבואר דלפי שיש לפנינו שני דרכים או שנתלה שדרך נקב הטרפש בא ושוב עלה בו קרום והוכשר או שמליחות וזיעות הריאה בא איכא למיתלי טפי בהני תרי גווני מלמימר שבא דרך נקב הוושט כו' ע"ש מבואר דלולי הא דאיכא נמי למיתלי בנקב שבטרפש לא היה מכשיר בשביל שנתלה שבא מזיעת הריאה אלא היינו מחזיקין הריאה ריעותא שבא דרך נקב הוושט אעפ"י שאין רואין בה ריעותא וע"ש בדברי אא"ז הת"ש במה שהליץ בעד הפ"מ מהשגת הפר"ח שהוקשה דהו"ל ספק שקיל כיון דע"כ המים מחמת נקב דלק"מ דלא ברור ליה טעמא שבאו מחמת נקב אבל הוסיפו עליהם זיעת הריאה ויש שאמרו שבשר בלוי כו' והרב פ"מ לא סמוך להתיר כ"א מטעמי טובא גם מעדות הבודקים וגם הפר"ח עצמו סיים כן כו' עכ"ל ומבואר מחמת דאיכא טעמי טובא ועדות בודקים סמכו להתיר וגם זה בהפ"מ ובבדיקה כמבואר שם וכל זה בריעותא כזו בגוף הריאה אף אם היה מקום לתלות בזיעה כיון דאיכא למיתלי מחמת נקב וליכא הכא שכיח טפי להתירה שוב אין לסמוך על הבדיקה כלל וכל זה לענין מים שיש מקום לומר לפי ששואבת המשקים היא מקיאה דרך זיעה בעלמא אבל לבדות מלב דבר כזה שלא נמצא בשום ספר ראשון או אחרון שמחמת חולשת הבהמה הריאה מוציאה דם במקום ששואבת משקים אין ספק שלא יאמר זה אפילו בר בי רב דחד יומא אפילו להחמיר וכ"ש להקל מסברת הכרס שאפילו למ"ש הפר"ח בשם הפ"מ שיש בודקים שאומרים שהמים שבחלל הגוף מזיעת הריאה פשיטה שאין ללמוד ממים לדם ועוד שאפילו קטן יודע להפלות בין מחיים ובין לאחר שחיטה דהתם בנידון דהפ"מ המציאו קצת בודקים לומר שבחיי הבהמה יש בה בבהמה כח החיוני והוא מתנפחת הוא דבר שאפשר שלפעמים תפליט מה שבלעה אבל אחר השחיטה שאף בעוד הריאה בפנים אפס חום הטבעי כמ"ש הפוסקים לענין תולעים ומכ"ש עתה שהוציאוהו לחוץ והוא קרה ומוטלת לפניהם כאבן שאין לו הופכין אין שום בר דעת שבעולם שיפצה פה לומר כי יהיה עתה עת צאת השואבות ולהפליט מה ששואבת אל תוכה דרך קרומי הריאה בלא נקב והרי הוא כשאר בשר שאינו פולט דם שבו אלא ע"י הדחה ומליחה או

צליה שטבע המלח או האור למשוך הדם אליו ובריאה נהגו לפתוח הקנוקנות הגדולות שבה כמבואר בפוסקים אבל תפל בלא מלח לא יעלה על לב לעולם שיזוב זוב דמה אם לא ע"י נקב שבקרומים וגם אין מקום לטועה לטעות ולתלות באילן גדול אא"ז בת"ש שכתב דנקבים דלא נפקי סרכות מינייהו לא שכיחי וללמוד איזה קולא מזה ללמוד מדבריו למקום שיש ריעותא לפנינו שמחמתו אנו חוששין שיש כאן נקב שאין לחוש לו לפי שאין הסרכא לפנינו חס ליה לאבא דלימא הכי שזה שיש ריעותא לפנינו על נקב לא יצטרך בדיקה היכא שאין שם סרכא שהרי להדיא אמרו בש"ס בריאה דאוושא שצריכה בדיקה מחשש נקב ולא אמרינן דאף בלא נפיחה ודאי דלא נקבה שהרי אין כאן סרכא והאי דאוש' זיקא דביני ביני הוא וכן בנגלד שמוסכם מבה"ג וכל הפוסקים להצריך בדיקה ועיין בש"ך סי' ל"ו סק"ט שיש פוסקים להטריף לפי שאין בקיאין ואף מאן דמכשיר נדחק הש"ך בטעמ' דכיון שנגלד היה מבצבץ וניכר לעין כל וכן במחט בריאה קי"ל לאסור אפילו בשלימה ובדקוה ואינה מבצבץ רק בהפ"מ מכשרינן וטעמ' כמ"ש אא"ז שם דלא חשבינן ליה ריעותא כ"כ דהא יש מכשירין שם אף בלא נפיחה ע"ש (שוב מצאתי בפר"ח סימן נו"ן שכתב ג"כ ראיה זו והנאני) וכן בהא דמטרפינן בכל שני ריעותות המצטרפים ואף בריעותות שאין בהם ענין סרכא למה לא אזלינן בהו לקולא שהרי אין כאן סרכא אך באמת כל מי שיש בו שום שכל יודע ומבין דודאי במקום שיש בו שום ריעותא המורה על שום חשש נקב אף שאין שם סרכא לא זו הדרך מוציאתו מן חשש נקב דהא קי"ל שאין סרכא פחותה מג' ימים ולפעמים היא שוהה לבא יותר מג' ימים הכל לפי ענין נקב וטבע הבהמה וחולשתה וא"כ מה בכך שאין הסרכא לפנינו הרי הריעותא מורה שיש כאן נקב ודאי משום סרכא עתידה היתה שתעלה הסרכא למספר הימים הראוים לחולשת מכה זו ודברי אא"ז ז"ל אמורים הם בנטל זאב שאין לפנינו שום ריעותא כלל רק שנאמר שיש להטריפה כמו נאבדה הריאה לזה אמר שאין הנדון דומה דנאבדה חוששין לסרכות דהוא מיעוט דשכיח משא"כ בזה דנטל זאב שהיא קי' מכל לפנינו ואין דרך בע"ח להעביר סרכא רק שניחוש לנקבים בלא סרכא וע"כ לומר שניחוש שמא אירע ששחטה בתוך הזמן שהיתה ראוי להעלות הסרכ' מ"מ עכ"פ מיעוט דשכיח שימצא כן כאשר עינינו הרואות וכן מבואר בלשון אא"ז ז"ל שכתב דאתרע לה מיעוט דשכיח כו' ע"ש וא"כ הדרינן לכלל דרוב בהמות כשרות הם ונשאר טרפות דלא מחזיקינן ריעותא לבדוק אחריהם אבל כשהריעותא לפנינו דלא מטעם מיעוט דמצוי אתינן עלה דגם בשאר טרפות שיש ריעותא שא"א לתלות לאחר שחיטה מטרפינן לה מספק פשיט דלא חזי לאצטרופי הך מלתא דנקבים שכיחי עם סרכות דכל שיש ריעותא שמורה

על נקב י"ל שנקב הוא ולא הגיע זמנו להעשות סרכא או באמת עלה בו קרום מחמת מכה ונסתר או סופו ליסתר ומכ"ש בזה שהדם שוטף לפנינו היש משכיל שיאמר שע"כ אין נקב שהרי לא העלה סרכא שהרי י"ל דטיפת הדם עכובי' עכבי' לסרכא או שהיה סרכ' שלא סתמה הנקב כראוי כדרך סרכ' שלא כסדרן והדם שטפו והלך לו או שהיה מתחלתו קרום מחמת מכה שהיא תחלת הסרכא כמ"ש רש"י ושוב נסתר ודרך הזה הדם יוצא ובמשך הזמן אם יהיה שטיפת דם הלוך וחסור הי' דם היוציא עתיד להעלות סרכא אדומה וכעין עובד' דהט"ז סימן ל"ז וכל זה לא אמרתי אלא להוציא מלב מי שדעתו משובשת בגסות הרוח ויסבור שיש בזה שייכות דין בדיקה אבל כל יודעי דת ודין יודעים שאין כאן דרך בדיקה שודאי נקב יש כאן ואין הדברים הבדוים מלב כדאים להיות סניף לאיזה היתר אפילו לדון שנעשה כן בחיי הבהמה וכ"ש אחר שחיטה שהריאה מונחת על השולחן והיא פולטת דם דרך הקרומים שאחר הקינוח היא מבעבע עוד דם ח"ו לתלות בחולשת ופליטת הבליעה ע"י זיעה או קיאה והרי זו טרפות גמורה מדאורייתא בלי פקפוק. ועיין בספרי בית אפרים בק"ה בשו"ת סי' ק"ד שנשאלתי זה למעלה מעשרים מכבוד אחי הגאון נ"י האב"ד דק"ק דובנא וק"ק ברעסטצקי בענין ריאה שמוציאה דם ופלפלנו בדבר אם יש לתלות בידים עסקניות שמשמשו בריאה לפי שלא היה מוציאה דם רק אחר חצי שעה שהוציאוה וכבר משמשו בה כמה ידי כו' ע"ש באורך ודברים אלו הבאתים אל תוך ביתי בית אפרים בסי' ל"ו סעיף מ"ג בקצרה ע"ש ובעת ההיא היה שם שני זובחי הזבח מומחים יראים ושלימים ששמשו בכמה קהלות מלפנים ולא אחד שיאמר שמקובל בזה איזה צד היתר אף בלא משמוש ידים ואין ספק שהדבר פשוט בפי כל לאיסור מהשו"ב דפ"ק בראד שהוא למדן מופלג וירא ה' מרבים מו' ברכיה בירך נ"י. שזו אומנתו מנעוריו ושימש לפני כמה ת"ח בכמה קהלות קדושות ועתה אומנתו בקהל קדושים פ"ק יצ"ו זה כמה שנים שמעולם לא פרכס אדם בדבר להכשיר אפילו בהפ"מ ושעת הדחק ואמר בזה הלשון שבכל המקומות אפילו הארבאטריס הן יהודי' הן להבדיל עירילים יודעים דבר זה שמיד כשמוציאים ריאה שיוצא ממנה דם הם עונים ואומרים טרפה טרפה:

ומה שנזכר בדבריכם מספר לבושי שרד אשר חדשים מקרוב בא ראיתי שאינם אלא מן המתמיהים שמספק עלינו טרפות ודאי כי כתב להסתפק בריאה שנמצא עלי' טיפי דמים ואחר שקנחו אותם יצאו טיפות אחרים ובדקו בפושרין ולא בצבץ וכתב שיש לצדד ולומר דזה זיעה בעלמא הוא ואין זה דם ממש ושוב חוזר לספק אולי אינו במציאות שתהיה הריאה מזיע טיפי אדמומית אחר שחיטה וטיפי' אלו מחמת נקבים דקים ואעפ"י

שאינו מבצבץ אולי הנקבי' דקים כ"כ וסוף דבריו לדרוש ברופאים אם אפשר זה בטבע כו' ושרי ליה מארי' להחכם ז"ל שהעלה דברים כאלה על ספר אשר אין להם שורש וענף בשום פוסק ראשון או אחרון ונתן פתחון פה לבעלי כרס מלאה להוציא מלבם מילין כאוות נפשם ובחשיכה יתהלכו כאשר אזני שמעה מכמה בודקים שאף שגם בעיניהם יפלא מאחר שראו הדברים כתובים על ספר דעתם מטרפת עליהם אם להטריף בהחלט אך הגידו לו שמעולם לא שמעו ולא ראו ולא הקילו בזה והדבר פשוט כיון שא"א לתלות שטיפי דמים מעלמא אתו על הריאה שהרי לאחר שמקנחין אותה הם חוזרים ובא ע"פ קרום הריאה מה מקום יש לתלותם בזיעה אפילו בחיי הבהמה אף כי אחרי מותה אין ספק כי מינה לא תזיע שהרי אפס חום הטבעי ואנן ניקום ונימא דטבעי דהאי ריאה להזיע טיפת דמים דבר שלא נמצא בשום פוסק ולא שמעתן אוזן מעולם ואף אם היה מתברר שיש מיעוטא דמיעוטא שנמצא כן הרי אנו הולכין אחר הרוב אף להתיר ואיך נלך אחר מיעוטא דמיעוטא להקל במקום ריעותא ברורה לפנינו ומכ"ש שהוא דבר שלא נתברר ולא יתברר לעולם. ומ"ש לדרוש ברופאים אם זה אפשר בטבע לא רציתי להאריך שבמחכ"ת יש להפליא מה ראה לשטות כזה כי ענין ההוה ורגיל ומצוי יש לדין עליו מצד טבע בע"ח אבל ענין המזדמן במקר' מי יודע כעצמי' בבטן המליאה ואין זה מדרכי רפואה רק מדרכי נבואה ועיין בסי' ל"ג בענין ניטל לחי העליון שכ' הרמב"ם להחמיר ומ"ש שם הפוסקים והגאון מוה' יונתן ז"ל בכו"פ סי' מ"ם שכ' שעשה שאלת הרופאים לענין אם אפשר שיהיו גידים ווריד' שישתמשו בהם כמו לב מבואר שם שבא לומר שאין להכחיש העדים וגם הוא להחמיר ואף אם היה להקל אינו דומה לכאן כלל וקצרתי כיון דלהדיא אמרינן אם אין מכה ק"ד מנין וכן מבואר בריאה שנמצא בה מחט דכל שיש ק"ד טריפה וודאית אפילו בשלימה ועולה בנפיחה מטעמא דאם אין מכה ק"ד מנין ולא נפל ספק בלב שום פוסק דשמא יש לתלות דהך ק"ד הוא מזיעת הריאה ודעת הב"ח להכשיר באין ק"ד וניקב לחוץ והש"ך כתב לחד תירוצא דאפשר דאין טיבעת כל האברים שוה ואנן אומרים בטריפות כו' ולא עלה על דעתו לומר כן ביש ק"ד שאין ללמוד מבה"כ שאין טבען שוה (ואף דיש שם ג"כ מקום לומר דילמא מבחוץ אתי ומכ"ש בזה שא"א שבא מבחוץ שהרי אחר שמתקנח חוזר ונראה אך הדבר פשוט דכל שיש דם לפנינו אין מקום לתלות בטבע האיברי' כלל וכמו דאמר רבי בבה"כ ה"נ אמרינן בריאה וכן לענין לב כתבו דאף שאין סירכא מטרפת בשאר איברים כל שיש ק"ד וודאי נקב יש כאן ומה שנדחק לתת טעם שאינו מבצבץ לפי שהנקבים דקים בחנם דחק שהרי בפשיטות י"ל בנידון דידי' שגם אחר שמקנחים הדם הוא חוזר ויוצא הרי הדם המבעבע

הוא סותם הנקב שלא יבצבץ ועיין בחולין דף כ"ח גבי וושט אין לו בדיקה מבחוץ כתב רש"י שטיפת דם נכנסת לו בפנים בנקב ואינו ניכר כו' ע"ש ואפילו לא היה חוזר ויוצא אחר הקינוח היה מקום לומר כן ומכ"ש בזה שהדם מבצבץ ויוצא ומה יועיל הבדיקה במקום זה שהרי אפילו סיבה קלה עומדת בפני בדיקת הבצבוץ וכדאמרינן גבי ריאה דאוושא בחמימי לא משום דכווצי ופרש"י והנקב נסתם ואין זו בדיקה יפה:

וסיומא דפסקא שבין יציאת דם או טיפי דמים זה וזה לא יוכשר דאף מ"ש הפר"ח בשם שו"ת פ"מ שיש מהטבחים שרצו לתלות מים שבחלל הגוף שלפי ששואבת כו' היא חוזרת ומקיאה דרך זיעה בעלמא לא אמרו אלא לענין מים דכבלעו כך פולטו אבל לא שיהא מבעבע דם והמיקל בזה בשאט נפש דם תהא אחריתו ועזי נפש יטלו את שלהם מתחת ידו כעובדא דטבח' דצפורי ואם אירע שאחר הקינוח אינו חוזר ויוצא ועולה יפה בנפיחה ובדיקה והוא הפ"מ וכן אם יש לתלות מחמת משמוש ידים כעובד' שכתבתי בספרי יש למורה לצרף כל הבקיאין כי היכא דנמטי שיבא מכשורא ועלינו ממרום יערה רוח הבורא דברי זעירא מן חברייא. הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

שאלה כ

היום הקריבו לפני ספר נדפס מחדש שמו לבושי שרד. הן הובא הקודש פנימה שמלה חדשה של אא"ז הגאון ז"ל והמחבר עוטה אור כשלמה ולפי שהוא מתגדר במלאכתי מלאכה של תורה בדיני טריפות הריאה אשר באתי במשפט על כל נעלם בעזה"י בחבורי בית אפרים. לכן עברתי דרך העברה בקצת ענינים מהחבור אשר עלה ראשון בגורלי. וראיתי כי אף שסגנון אחד כו' ובכמה דברים לא כיוון יפה. ואם כי הרב המחבר הוא ידידינו ואהובינו האמת אהוב והוא עד לעצמו ומה תקות חנף אם יאסף בחפניו כל עוף כנף. אם ידיו רפות המה כצפרי' עפות. ויגע בדי ריק ויעמול לרוח:

והנה בפתח דבריו יעיר במ"ש אא"ז דכל טריפות הריאה מחמת נקובה היא ובס"ק מ"ז כ' בת"ש דכל יתר סופו לינטל הוא וחבירו וכטעם שכ' בהגהות מהרי"ו על כל יתר כו' והמחבר הביא דברי הגהות מהרי"ו שכ' ופירוש כל יתר כנטול דמי כאלו נחתך היתרת והוי נקב ועוד טעם אחר לפי ששניהם יונקים מאבר אחד ואין כח באבר אחד ליתן ניקתו כו' ודבר הג"ה זו מביאים ליד גיחוך ואפשר איזה טועה כתבו כמבואר ותו במ"ש שאותו יותרת סופו ליבש כו' גם הטעם הראשון הוא תמוה מי ביקש זאת מאתו להכריע בין הקדמונים ע"ש כו' בגוף הס'. הנ' מ"ש שמביא לידי גיחוך אני דן אותו לכף זכות לפי ששמח במצות לא פסק חוכא מפומי' ולולי זאת לא ידענא מאי חוכא והנה הטעם

הראשון הוא לשיטות הרשב"א אטו מי שמפרש טעמא כהרשב"א משתקינן לי'. והנה בספר התרומה גבי תרי עונינותא כ' ויש מכשירין מטעם כל יתר כנטול דמי וליכא השתא אלא חדא וליתא דאי כנטול דמי היינו כנטל מחיים וה"ל ניקבה הריאה כדאמרינן גבי בהמה בעלת ה' היינו טרפה מן הבטן משום כל יתר כנטול דמי עכ"ל. וגם אם לדינא סובר כהרמב"ן דהוה כאלו ניטל עם כל מקום הדבוק שם שפיר נקט לשון זה כיון דלענין ריאה אין נ"מ אם ניטל מקום הדבוק או לא וטעם השני שבא עלי' בעקיפין ודחאו בשתי ידים בקשתי לו חבר ומצאתי רב מובהק מהרי"ל בבדיקות שכ' יתיר טרפה כו' דכל יתר כנטול דמי לפי שעתיד ליפסוק וניקבה הריאה עכ"ל ומ"ש דהא שייך בריאה שעי"ז יהיה נקב אבל בשאר איברים כו' לא ידעתי מה לו כי יזעק אחרי כי לפי פשוטן של דברים קאי בטעם הראשון בשיטת הרשב"א ולהרשב"א באמת אין טרפות כ"א במקום שאם ניקב טריפה אמנם באמת שפיר כ' אא"ז דמשמע מהג"ה שסוף שינטלו שניהם שהרי כ' וא"כ אותו אבר סופו ליבש ולא כ' אותו יתרת סופו ליבש. אך ר"ל כגון ביתר רגל סוף הרגל להתיבש והיינו מה ששם האבר עליו כמות זה כן זה וכן ביתר כבד וכל דכוותייהו וטעמא לפי שכ"א גובר על חבירו ונוטל יניקתו ממנו וא"כ אין אחד מהם יונק בכל עת כשיעור הצריך לו. ואמנם י"ל אף אם נאמר שהל מתיבש נמי טריפה ולא מיבעי' היכא שניכר לעין שזה עיקר האבר וזה היתרת דאמרינן שהיתרת יונק ממעין של האבר ואין להעיקר האבר יניקה כדי צרכו ועיקר חיות הבהמה תלוי בעיקר האבר ואם מתקלקל עיקר האבר אין לה חיות מחמת היתרת לבד אך אפי' אם נמצא ששניהם שוים ואין אנו מכירים היתרת איזה הוא מ"מ אין שניהם עיקרין אלא האחד עיקר בלבד שחיות הבהמה תלוי' בו והשני הוא היתרת ואין לבהמה חיות מחמתו ולפעמים יש סימנים נסתרים כעובדא דהר"ץ דמייתי בשמ"ח ס"ס זה שבדקו אם יש לו סמפון בפ"ע כו' ואף אם אין סימנים כלל אמיתת הדבר כן הוא שהאחד העיקר והשני טפל והטפל נוטל חלק ביניקה זו וגורם קלקול לעיקר האבר והיתרת בלבד אין בכחה להעמיד חיות הבהמה ומ"ש האחד גובר על חבירו ר"ל שהיתרת נוטל יניקה שהוא ראוי לגוף האבר:

ומ"ש על הוכחת אא"ז מהתוס' ד"ה אפיק דלאו ראיה הוא כלל דאין זה רק לענין י"ח טרפות שבריאה אין יוצאין מגדר ניקבה דכללא הוא דכל אבר שניקב טרפה כ"ש ניטל וחסר כמבואר בסי' נו"ן וכן יתר דינו כחסר וכמו דלא חשבינן במתני' ניטל רק בכבד ולא בלב וריאה ודקין כמ"ש התו' שם כו' ומש"ה כ' התו' דלרבנן ליכא אלא י"ז אבל שנאמר דכל הריעותות סופן לינקוב זו לא שמענו עכ"ד ולא דק כלל דראיית אא"ז ברורה שמה שנדחוק לומר דלכך כתבו דלרבנן ליכא אלא י"ז שא"א לחשוב חסר יתיר חלוף לטרפות

בפ"ע לפי שאין יוצאין מגדר ניקב' דכ"ש הוא והוא טעות דזה לא נאמר אלא בניטל כל האבר ההוא דאז אתינן עלה מטעם ק"ו דגם ניקב דמטרפינן היינו משום שסופו לינטל כולו וא"כ פשיטא דניטל כולו טרפה והיינו שכ' התו' דלא איצטריך למיתני ניטל לב וריאה ודקין (ובאמת גם בזה יצא מן הכלל טחול וכן יש סוברים לענין מרה וניטל האם ועיין באשר"י ר"פ א"ט ולקמן אכתוב בזה) משום דהוא בכלל ניקב משא"כ חסר אונא פשיטה דליכא למיתי עליה מתורת ק"ו דלולי דחדית לן רבא דחסר אונא טרפה מה"ת הוי ס"ד להטריף מחמת ק"ו מניקבה כיון שבניקבה כל הריאה בטלה ממלאכה שדרכה להניף על הלב ואם ניקבה ומפק' זיקא אין יכולה להניף משא"כ בחסר אונא שאומרים לה עמוד ונעשה מלאכתינו שהרי הריאה היא שלימה בכמוס כדרכה אלא שאונא אחת גדולה כשתים או כג' ואין כאן מנין הראוי רק דרבא חדית לן דיש מנין ידוע לאונות הריאה וכל שחסר מהמנין טרפה אבל פשיטא שאין בזה מקום ללמוד ק"ו מניקבה הריאה דטרפה לפי שאינה יכולה להניף על הלב וא"כ כדאמרינן דרבא מטריף בחסר אונא על כן צריך לומר אחת משתי אלה או שריאה שחסרה ממנין הראוי להיות טרפה משום חסר או משום שמעותדת לבא לידי קלקול ונקב וכיון דמוכח מהתוס' דלרבנן ליכא אלא י"ז אף על גב דאיכא חסרה אונא אלמא דגם זה הטרפות משום שיבא לידי נקב לרבנן תדע שהרי התוס' כ' דחסרון מבחוץ בריאה כשר אע"ג דחסר מן בשר והעור ולא אמרינן דכל שניקב טרפה גם אם חסר טרפה וע"כ דכל שלא חסר כולו אין זה ענין לנקב שהנקב גורם קלקול בכולו משא"כ חסרון בתולד' וא"כ פשיטא דגם בחסרון בכולו אין זה מחמת הכלל דכל שניקב טרפ' חסר טרפה רק מטעם דהכי גמירי שצריך להיות מנין חמשה אונות וחסר טרפה וכיון שא"א לומר שסוג חסר הוא בפ"ע ע"כ דחסרון אונה היינו מחמת שסופה לינקב ולהרמב"ם דס"ל חסרון מבחוץ בתולד' טרפה באמת סובר דחסרון הוא סוג טריפות בריאה בפ"ע לא מחמת נקובה ודברי הש"ס דפריך אלימא חסר מבחוץ היינו ניקבה כבר כתבו הרבה ישובין ולדידן כל חסרון מבחוץ כשר והא דלא מוקמינן בחסרון אונא אכתוב לקמן בזה ועיין בספרי בזה:

ומ"ש המחבר שם ראיה דלא כהתב"ש שהרי הט"ז סי' ס"ג כ' דנקב מפולש בתולדה אינו משום נקב אלא חסרון כו' ע"ש שהאריך ובאמת דברי הט"ז הם לעזר ולא לנגדו שהרי הט"ז כ"כ לשיטת הרמב"ם בחסר בריאה דטריפה משום דס"ל דחסרון בריאה הוא סוג טרפות בפ"ע ולכן ס"ל דבטחול כשר דהא אפי' חסרון כולו כשר ולהסוברים דחסרון מבחוץ כשר בריאה מכ"ש שסוברים שאין בחסרון מתולדה מקום להטריף משום ק"ו מניקב דא"כ יהא טרפה בחסרון מבחוץ אף שאין חסר אונא שלימה וע"כ שאין זה ק"ו

כמ"ש וכמבואר מדברי התוס' דכיון שעולה בנפיחה כשרה רק בחסר אונא מטריפינן וע"כ לומר דחסר הוא טרפות לעצמו וזה מוכח מדברי התוס' שכתב דלרבנן ליכא אלא י"ז שאין חסר טריפות בפ"ע וע"כ דמטעם סופו לינקב הוא ומ"ש הט"ז דלהפוסקים דס"ל חסרון מבחוץ כשר כ"ש בטחול דהא לדידהו אין על חסרון שם נקב הוא נכון דודאי היכא דמבואר דהחסרון מטריף כגון חסר אונא או אם היה מבואר באיזה מקום דחסרון מבחוץ טרפה אנו אומרים שיש בו טרפות משום שסופו לינקב ובכלל נקובה הוא משא"כ להמכשירין בחסר גוף הריאה היינו משום דס"ל דחסר אינו טרפות בפ"ע כלל ואי משום דנימא שסופו לינקב מה"ת לבדות מעצמינו ענין זה לומר שסופו לינקב בחסרון בגופה של ריאה והקרום קיים ולכן ס"ל להכשיר בכה"ג ומצד החסרון עצמו שהוא מתולדה פשיטא שאין לייחס עליו שם נקב ומזה למד הט"ז דגם בטחול אין שם נקב על חסרון מתולד' ושפיר כ' התוס' דאי ס"ד חסר מבחוץ טרפה נוקמי בכה"ג וכוונתו דהא ע"כ המטריפין לאו משום סופה לינקב אתו עלה דזו מנין לנו לבדות טריפות מעצמינו וע"כ דס"ל שהוא בפי' חסר דמתני' וזה שפיר י"ל שהוא בסוג חסר שהרי חסר לפניך ולזה שפיר הקשו דא"כ נוקמי בכה"ג והא דלא כ' אא"ז להוכיח דחסרון אונא מטעם נקובה מדלא מוקי בחסרון אונא כבר כתבתי בספרי מזה:

ועתה אבאר יותר משום דלפי מה שפירשו התו' דחסרון בגוף אינו אוסר אף שניכר מבחוץ א"כ כשאנו פוסלין חסרון אונא ע"כ דלאו משום חסרון בגופא דריאה הוא דא"כ אף מקצת אונא נמי ועוד דהא לפעמים יש חסרון אונא אף בלא חסרון בריאה כלל כגון שרחבה אונא אחד ברוחב ומשך כשתים אלא משום חסרון ממנין היא דגמירי מנין האונות ואם חסר המנין טרפה וא"כ הו"ל למיתני במתני' מנין האונות ולפרושי עלה דחסר ממנינא טרפה ומדנקט סתם משמע דלאו בחסר ממנינא מיירי ועוד דלישנא דחסרה משמע שיש חסרון מגופא ובחסרון אונא לפעמים ליכא חסרון בגופה כלל שרחבה כשתים וכמ"ש ואי בחסרון אונא מיירי לא הו"ל למינקט כי האי לישנא דמשמע חסרון דגופא ולכך בעי לאוקמי בחסרון מבפנים וא"כ אין מקום להוכיח מזה דחסרון אונא מטעם סופו לינקב דשפיר י"ל מטעם חסר ומשלים לי"ח טרפות אלא דלישנא דמתני' לא משמע ליה בכה"ג ולכך מוכיח אא"ז ממ"ש התוס' דלרבנן ליכא אלא י"ז אלמא דאינו משלים:

ומ"ש מדברי הפלתי סי' נון לענין יתר שסוף האבר להיות כלה שאין כוונתו רק לומר דדין ניטל כדין חסר כו' המעיין יראה שאף בדוחק א"א לומר כן שהרי להדיא כ' קודם לזה כן ביתרת החולשא גובר עד שא"א להתקיים ויהיה שניהם כלים והולכים ויהיו

נטלים ע"י חולשא עכ"ל וא"א לדחוק מ"ש החולשא גובר עד שא"א כו' ר"ל כאילו א"א כו' דא"כ מה זה שכ' בסוף דבריו ויהיו נטלים ע"י חולשא כיון דלענין רואין מיירי וע"כ שר"ל דבאמת עתיד להיות כן וכן מבואר ממ"ש בסי' נ"ד דכך שיערו חז"ל ביתר דהוי כאילו ניטל ביד או בחולי דאין סופו להתקיים ויאבד ויוטל וה"ז כניטל ביד ור"ל דאף שאינו רק סופו ליטול ה"ז כנטול עכשיו וכן מבואר מדבריו סי' נ"ה שכ' בס"ק ח' דלפי הטעם שכתבו דלכך יתר כנטול דמי משום דמה שבטבע להשפיע לאבר אחד עכשיו נחלק לשנים ואילו ואילו לא יתקיים כו' וכ' ליישב בזה דעת הטור וכ' שנכון לדינא ומ"ש בפלתי סי' מ"ג כן גובר החולשא בשני טחולין כו' כאילו יקרה לו עכשיו וטרפה התם קאי לענין טחול ואם נימא משום דסופו לינטל א"כ נימא דסופו לינטל כולו וניטל הטחול כשר ומש"ה כ' להרשב"א דב' טחולין בסומכי' טרפה דרואין כאילו ניטל ביד וניקב ביד במקום זה בסומכי' שכך הוא תגבורת חולשת דביקות הטחולין וע"ש ולענין טעם חסר עיין בפלתי סי' ל"ו ס"ק י' שכ' דכל הטעם בחסרון כעין קמט או חסרה אונא הוא הכל כמ"ש המפורשים דסופו לינקב קרום כיון דיש כאן לקותא כו' ע"ש ולפ"ז פשיטא דגם לענין יתר מהאי טעמא הוא דאפילו תימא דבעלמא יתר כחסר אבר הוא מ"מ הכא דחסר אונא גופא אין בו טריפות רק מטעם שסופו לינקוב א"כ מה שייכות לומר דהוי כחסר דבשלמא באבר שהחסרון פוסל מצד עצמו כגון חסר רגל וכיוצא א"כ י"ל מטעם רואין אבל כאן שאף אם חסר אונא הרי הריאה במקומה עומדת אלא דמ"מ הוי מטרפינן דחסר א' סופו לינקב א"כ מה"ת נטרף יתיר אע"כ דכולהו חד טעמא אית להו וגם מצד הסברא נראה דהא אפילו תאמר דחסרון הוא טרפות מצד עצמו וא"כ בחסר ויתיר וחליף הוא טרפות חסר מ"מ הרי באמת לא חסרה כל הריאה לומר שתמות מחמת זה רק שנאמר שחסרון זה גורם כאב וקלקול לשאר אברים המחזיקים חיות הגוף ועי"ז לא תכיל החיות שבקרבה וא"כ למה נחזיק ריעותא מהריאה לשאר אברים מוטב שנחזיק ריעותא באותו אבר עצמו דהיינו הריאה ונאמר שסופו לינקב אלא שי"ל כיון שהריאה זו כחה לנשב על הלב ומה"ט נקב דמפיק זיקא טרפה מה"ט נמי אם חסרה אונא א' אינה מנשבת על הלב כראוי וכמו אטום להרשב"א וא"כ שפיר י"ל דחסר לאו משום נקב הוא אך מדברי התוס' שפיר מוכח כמ"ש אא"ז:

ומ"ש מדברי המ"ב שהת"ש חולק עליו לענין ב' כיסים בוורדא א"כ מהפוסקים שהביאו דברי המ"ב לא ס"ל כוותי' דהת"ש דיתר מטעם סופו לינטל אתי עלה וז"א דגם הסוברים כמ"ב טעמייהו דס"ל דל"א כנטיל דמי אלא במקום שהחיות תלוי בו ואם ניטל עושה אותו טרפה בכה"ג אמרינן כיון שיניקת חיותם ממעין א' יתבטלו שניהם משא"כ בכיס

הוורדא כיון שאין חיות הבהמה תלוי בו לא איכפת לן כולי האי ביניקה ואמנם דעת אא"ז דאף במידי דלא מיטרפא אמרינן יתר כנטיל ועיין בספרי בזה ומ"מ גם הסוברים כהמ"ב שפיר מודים דהיכא דתלוי בחיות ואמרינן גבי' כל יתר כנטיל דמי שפיר הוי סופו לינטל:

ומ"ש באות ח' ראיה ברורה ממ"ש התוספת דלוקמי או שחסרה בקמט ואם איתא אכתי קשיא היינו ניקבה וכן מוכח עוד מהב"י שתי' קושית התוס' להרמב"ם כו' ע"ש ודברי שגגה הם דלהרמב"ם באמת הוא מטעם חסרון כמ"ש אא"ז והתוס' באו להוכיח דלא כהפוסלין חסרון מבחוץ וע"כ דמטעם חסרון אתי עלה דמפרשי שחסרה דמתני' בהכי וכמ"ש הב"י להרמב"ם ולזה כ' דא"כ נוקמי מתני' בהכי והא ליכא למימר דאכתי טרפה משום סופו לינקב ז"א דמנין לנו להוסיף על הטרפות ולפוסלו ולומר שהוא עתיד לינקב אם לא שהי' מקום לדון להטריפו משום חסרון וכמש"ל:

ומ"ש דגם לדבריו לא מצי לשנויי בהכי דכיון דניקב פוסל כ"ש ניטל וחסר דמש"ה לא תני חסרה גבי לב ודקין כו' הוא טעות דבכה"ג שיש חסרון קצת מתחלת ברייתו אינו בכלל ניקב ואין בו תורת כ"ש כמש"ל דכיון שהקרום קיים מה ענין זה לניקב לדון בו תורת ק"ו מניקב הקרום להיכא שהקרום שלם ומ"ש התוס' שהוא בכלל ניקב היינו בניטל כולו וכמש"ל ומ"ש דדברי הב"י באמת צ"ע מ"ש קמט דמשלים לי"ח דכיון שזה מיקרי חסרון כ"ש הוא מניקב ונכלל בכלל ניקבה הריאה לענין המנין אין כאן מקום עיון כלל כמ"ש דחסרון לאו כ"ש הוא וכן לענין הע' טרפות מנה חסר מקצת גופה של ריאה לטרפות בפ"ע וגם הרי דעת הרמב"ם דאין נברא חסר כ"ש מניקב דאף דניקב פסול נברא חסר כשר בשאר אברים וא"כ בטל הק"ו לגמרי וגם בלא"ה הרי בטחול מצינו דניקב פסול וניטל כשר והרשב"א כ' בשם התוס' דדוקא היכא דקאמר הכי בהדיא (ובתוס' שלפנינו סתמו בזה והרא"ש כ' דשאני טחול דבעי נקב בסומכי' דווקא וכ"כ הרא"ש בשם הרמב"ן) ודעת ראבי' כן במרה ודעת קצת פוסקים כן לענין ניטלה האם ולפי"ז שפיר י"ל דבריאה אינו כ"ש כמו הנך דניטל כשר בהם רק דאפ"ה גמירי להטריף כמו ניקב והוא המשלים לי"ח וגם מה"ט שפיר מצינן לפרושי או שחסרה בהך גוונא רק דהש"ס דפריך אלימא חסרון מבחוץ היינו ניקבה לא מיירי בחסר בתולדה רק בחסר ביד ובהא הוי ניקבה ממש כמ"ש רש"י שם שא"א שלא ינקב הקרום ואמנם בלא"ה האמת הברור כמ"ש דאין ללמוד בריאה חסר מניקב כיון דטריפותא בקרומי' תליא דהא אפילו ניקב הקרומים לבד טרפה וא"כ מה ראיה מזה לחסר שאין חסרון בקרומין דמה שחסר הבשר מעם הקרומים ונראה כמו קמט אין זה קרוי חסרון הקרומין לדמותו לניקב שבקרום

דמפיק זיקא וכבר ביאר אא"ז כדברים האלה בס"ס נ"ד לענין חסר הצלעות דאין זה קרוי חסר כלל כיון שכל הבנין מחובר כראוי אלא שנתקטן בכמות ע"ש ואם נפשך לומר דחסר קרומי' הוי ק"ו מניקב ליכא לאשכוחי כ"א היכא שנראה במקום א' חסרון הקרום ונראה שכך הוא מתחילת הבריאה אבל באמת קשה הדבר לעמוד על קרום דק לידע שכך הוא מתחלת ברייתו ואפשר שאינו במציאות שיכא חסר קרום הריאה מתחלתו ועיין בבכור שור שהביא קושית הפר"ח דנימא חסרה לחוד כדאמרי' נחתך לחוד והא"ז כ' דא"ל כן כ"א היכא דאמר בהדיא הכי ואם לאו הרי ק"ו מניקב והראה מקום להתוס' ד"ה אפיק והיינו בכה"ג שנחתך מקרומי הריאה אבל אם הקרום שלם ממש אלא שחסר כמו קמט וגומא פשיטא דאין כאן ק"ו:

ומ"ש באות י"א דאדרבה מדברי התוס' ראי' להיפך דהא למ"ד שמי' חסרון משלים לי"ח ולת"ש מטעם נקיבה הוא כו' וטעות הוא בידי' דודאי חזינן דמתני' חשיב חסרה בפ"ע ואין נכלל בניקבה וכי מוקמינן בחסרון מבפנים ע"כ ס"ל דחסרון בפנים הוא טרפות בפ"ע מטעם שנלקה הבשר ולא משום לקותא דקרומין כלל ושפיר איכא י"ח ואי מוקמינן מתני' כר"ש ולרבנן לא משכחת חסרה לטרפות בפ"ע דחסרון הבשר לאו מילתא הוא עכ"ל דהש"ס קי"ל דחסרון אונא נכלל בכלל ניקבה ומה"ט כתב התוס' דליכא אלא י"ז וגם מ"ש שם די"ל היא גופא קמשמע לן דחסרון בפנים דינו כניקב הוא טעות דודאי אי אמרינן דחסרה הוא חסרון מבפנים הוא נחשב טרפות בפ"ע כדמוכח בריש א"ט בהא דקאמר אילו י"ח טרפות כו' והקשה ולחשוב בסג"ר כו' אלמא דהוה מפרש דחסרה בכלל י"ח טרפות וכ"נ מתוס' שם וכ"כ הוא עצמו אח"כ דמדתני לי' באנפי נפשי' מוכח דאינו בכלל ניקב ולכן דברי אא"ז ברורין דלהתוס' שכ' דלרבנן ליכא אלא י"ז ע"כ דשאר טרפות נכללין בנקובה וכדברי הנ"ב והצ"צ ושאר ענינו עיין בארוכה בספרי:

ומ"ש שם בחידושי דינים אות י"ז שהוכיח דהרא"ש סובר דכשנסתם חוזר להכשירו והביא מהא דפ' בהמה המקשה ליתא דשם מבואר להיפך שהרא"ש משיג על הרמב"ן דלא מסתבר שטרפה תחזור להכשירה בידי אדם כו' ול"ד לריאה שמעצמה עומדת ומתחלחלת להסתבך ור"ל דבכה"ג שמיד יש דבר לסתום אגלאי מלתא שכשנעשה הנקב אינו נקב המטריף משא"כ אם צריך שתחזור להכשירה ב"א וגם לעיל לענין כסדרן כתב שרגילין להטלי' סרכא ובספרי בק"ה כתבתי ששיטות הרא"ש כהרא"ה ובאמת בפ' המקשה דף ס"ח ע"ב אמר רבא נטרפה מה טרפה כיון שנטרפה שוב אין לה היתר כו' והרשב"א במ"ה הביא זה ע"ש:

בחידושי דינים אות ו' כ' להשיג על הת"ש סי' י"ד שדורש כמין חומר בדברי הב"ח והש"ך וכתב דבסנהדרין דף קי"ב אמרינן בהמה חצי' של עה"נ כו' וטעה בזה טעות גדול דהתם כיון שסי' א' או מקצת שני הסימנין השחיטה אין מועלת בם ומה ששוחט חשיב כנוחר דלפי חרב א"ר וא"כ פשיטא כששוחט מקצתה ונוחר מקצת שהיא אסורה כולה משא"כ בזה דיש שחיטת הסימנין שר תועלת א' לטהר מידי נבלה וא' להתיר באכילה וד"מ אם סימן א' שחיטתו מועלת לטהר מי"נ וסי' א' להתיר באכילה ג"כ וכשיצא אבר מן העובר לחוץ אם שחט בפנים אותו סי' שתועלתו לטהר מי"נ מ"מ לא הועיל לאותו אבר לטהרו רק להעובר בלבד וכשחוזר ושוחט הסי' השני שבא להתיר באכילה הרי העובר עצמו מותר באכילה לפי שסימנים שחוטין כהלכתן בין לענין טהרה מי"נ ובין לענין אכילה משא"כ האבר היוצא אף שהועילה לו שחיטת סי' הב' כיון שלא היה לו שחיטת סי' הא' באסוריו קיימא ולדוגמא בעלמא נקיטנא הכי דבאמת אין הסימנין מחולקין וב' הסימנין צריכי לאהדדי לטהר מי"נ ולאכילה אך דהכא באמו טרפה חשבינין כשחוטין לענין לטהר מי"נ ועודם קיימין לענין אכילה ולכן העובר עצמו מותר באכילה בשחיטת עצמו שהרי כל שני סימנים נשחטו כהוגן ומה זה ענין לעה"נ דהכשר השחיטה של הסימנין עצמם אסרה תורה וחשבה אותם לנחירה וגם בלא"ה מ"ש שם ובס"ק ט' לענין אבר שהנשמה תלוי' בו ע"ש הוא טעות גדול דגם לענין עה"נ אם יש אבר פרטי השייך לעה"נ אף אם הנשמה תלוי' בו מ"מ השאר מותר ע"י שחיטה ואותו אבר בלא"ה אסור מדין שלל עה"נ דהא אף ינטל אותו אבר משם יהא טרפה ושחיטה מועלת בו ואמנם אף אם הוא אבר שאם ניטל הוי נבלה מחיים מ"מ מה"ת לחשבו כאילו ניטל ואף שאין השחיטה מועלת לו מ"מ שפיר מועיל לכל הבהמה בכמותה רק דהתם מיירי בחצי' של עה"נ שיד שניהם שוה בכל הבהמה וא"כ כשבא לשחוט חצי הסימנין שהם של עה"נ הוי כנוחר אותם והרי א"א לכזית בשר בלא שחיטה ואף שי"ל דגם כשהחצי של עה"נ הוא מבורר לעצמו ועה"נ אין לו חלק בחצי הבהמה שלצד הראש אפ"ה חשבינן שחיטת הסימנים כנחורים מחמת שחיות הבהמה תלוי גם בחצי של עה"נ אבל מדברי רש"י מבואר שאינו כן רק מחמת דהסימנים הם חציו של עה"נ ג"כ חשבינן להו כנחורין ע"ש דברי הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

שאלה כא

ברית שלום לכבוד אהו' ידידי השנון האברך הוותיק המופלא כש"ת מוה' שמעריל נ"י:

הא דקשי' לך על מ"ש בספרי בית אפרים בק"ה דף קכ"ד על דבר סה"ת דאם גירסתו דילמא טריפה הוא אכתי קשה דהי' חזקה שנתבררה וע"ז כתבת דאכתי בשעה שנתעבר' אשתו כו' והנני רואה שסברא זו דחזקה שלא נתבררה עמומה בידך אמרתי להעמידך על עיקרה של סברא זו והוא דחזקה שלא נתבררה בשעתה כך נאמרה דכל שספק זה שאנו מסופקין בו עכשיו אותו ספק היינו מסופקין בו בזמן ההוא שאנו רוצים להתחיל ממנו החזקה ובזמן ההוא לא נתחדש שום ענין שיתברר הספק בעת ההוא על ידו רק מחמת משך הזמן יב"ח אז נודע לנו למפרע שהיתה שלימה אז כיון שכעת חי' זה חזקה שלא נתבררה אבל אם מה שאנו רוצים להחזיק בחזקת כך וכך הוא מחמת איזה ענין וסיבה שהי' מברר לנו הענין ההוא רק שאנחנו לא ידענו אותו בעת ההוא והי' בהעלם דבר מאתנו כיון שעכשיו נתגלה לנו שאז הי' סיבה המבררת שפיר מקרי חזקה מבוררת. ודבר זה כבר עמד עלי' הגאון נ"ב סי' לענין לא ראוהו חי מבערב וביאורו יפה משם תדרשנו: ועתה תחזה כי מה שכתבת דאכתי בשעה שנתעברה אשתו לא ידענו רק אח"כ כשתלד אשתו ידענו למפרע שאביו הי' שלם פ"א ואכתי הוי חזקה שלא נתבררה כו' לא מחכמה שאלת ע"ז דודאי כה"ג הוי חזקה שנתבררה כמו נגע בא' בלילה ולמחר מצאו מת דדייניין חזקת חי לחזקה שנתבררה אף שלא ראוהו חי מבערב דעכ"פ נודע עתה שקודם מיתתו חי הי' ואם היינו רואין אותו חי היינו מחזיקין אותו מן הוא והלאה בשביל שלא ידענו לא הורעה החזקה וכן כאן אם היינו יודעין בעת ההיא שנתעברה אשתו היינו מחזיקין אותו בחזקת שאינו טרפה ובשביל שנעלמה הידיעה מאתנו אזי לא הורעה החזקה כיון שעתה נתברר לפנינו שאז הי' ענין וסיבה שהספק ראוי להתברר ע"י וה"ז דומה לעדי' שבאו לפנינו בתשרי ומעידים פלוני' נתקדש בניסן שכל ספק שנולד בינתיי' אחזקת א"א מוקמינן לה מניסן ואילך. ומה שכתבת דלהפוסקים דבעינן שתתעבר ותלד אבל יש עיבור שלא יבא לידה נמצא דלא ידעינן רק בשעת לידה והוי חזק' שלא נתבררה. שגית בזה דלפי מה דקיימינן דטרפה זכר אינו מוליד אף אם באנו לומר דבעינן עיבור ולידה לסימן שאינו טרפה ע"כ דכך אנו אומרים דטרפה תשש כחו שתתעבר האשה ממנו להוליד וולד' בן קיימא ואם היה ידוע לנו שנתעברה אשתו ממנו וולד קיימא היה נתברר לנו מחמת זה שאינו טרפה וכיון שאנו רואין שילדה גלוי מלתא בעלמא הוא דהאשה נתעברה ממנו וולד קיימא ואינו טרפה ושפיר בכל ספיקא מחזקינן לי' שמשעת העיבור ואילך איננו טרפה וחזקה שנתבררה הוא ובעירובין דף גבי האי דכבר בא חכם דא"צ לומר בזה הוברר הדבר למפרע דאין זה רק גלוי מילתא בעלמא דבהאי שעתא הכי הוה וקצרתי כי הדברים ברורים:

ואמנם בלא"ה דעת הר"ן והפר"ח דבעיבור לחוד סגי ודלא כמהרש"ל והכי מסתבר לכאורה לפמ"ש לקמן הסכמת הפוסקים דטרפה זכר ג"כ אינו מוליד ובזכר בעיבור תליא מלתא ובנקיבה שפיר י"ל דאף שאפשר שמקבלת עיבור כח אין ללידה אבל בזכר ע"כ הסימן הוא רק על מה שזו כחו שתתעבר האשה דמה שהיא יולדת אינו מעלה ומוריד לגבי' דידי' כיון שהיא בריאה וטובה. ודוחק לומר דאף שטרפה ישגיב בכחו להזריע שתתעבר ממנו אבל מ"מ לא יעצור כח שתתעבר וולד של קיימא רק נפל טמון וכמש"ל וזה דחוק לענ"ד:

אך באמת א"צ לזה דאף אם נאמר כמש"ל דגם בזכר נאמר דבענין עיבור ולידה מ"מ פשיטא דהלידה בזה אינו רק גילוי מלתא שהמופת שנתעברה הוא מופת חותך שאינו טרפה שהרי העיבור הי' וולד של קיימא ועיין מ"ש בספרי פ"ת סי' ל"ה ס"ק קס"ד שכתבתי ג"כ סברא זו והוזכרתי שם מדברי הנ"ב בתשו' ע"ש. ומה שכתבתי שהפוסקים כתבו דטרפה זכר מוליד ליתא ואדרבא מוכח להיפוך בע"א דף ו' ובזבחים דף קט"ו בהא דפריך הניחא למ"ד טרפה אינה יולדת כו' ע"ש וראי' זו קיימתי מסברא דנפשאי. ושוב ראיתי שהפר"ח בתשו' סוף קונטריס מים חיים שעמד בענין זה והביא בשם תוס' שאנ"ץ ראי' מגיטין דף מ"ג וכ' שהוא ראיה מכרעת ובספר כרתי ופלתי כ' ראיה זו שכתבו מזבחים ובס' באר יעקב האריך ג"כ בזה והביא ג"כ הך ראיה וסיים בה שאין כאן ספק כלל להסתפק בזה שברור שזכר טרפה אינו מוליד ומאי דאמרינן סימן לזכרים יב"ח משום שרחוק לידע בזכר שהוא המוליד וכמ"ש בסי' הנ"ל ע"ש. ומ"ש דלפי דברי מהרש"ל דטעמא משום רובא א"כ אי לא אזלינן בתר רובא אין כאן חזקה כבר עמדו בזה האחרונים דלדברי מהרש"ל מאי מקשה התוס' מהא דפרה בת שתי שנים ע"ש וא"כ אם נימא כשיטות מהרש"ל אין כאן הוכחה כלל על הך חזקה שלא נתבררה ועיין בספרי בחלקי התשובה סי' ד' דף מ"ח ע"ג:. מה שכתבת על מ"ש בסי' ל"ט ס"ק קנ"ו דאף שכתבו התו' דפרה לא ילדה קודם ג' אבל ברחל י"ל דילדה שגגה הוא בידך דא"כ מנ"ל להש"ס בע"ז להקשות פחותה מבת ג' מי קילדה דהא תנן בת ג' לכהן מאי קושי' דילמא גם בפרה שפיר יולדת קודם ג' רק שאינה יכולה ללילד שנה אחר שנה וכך הוא הוצעת דברי התו' שכתבו אין לפרש דיולדת תוך שני' אלא דאם איתא כו' כענין שפירש רש"י גבי כו' אין לפרש כן דבהדיא מוכח בע"ז כו' ש"מ תוך ג' לא ילדה כלל דאם איתא שילדה תוך ג' אפשר שתלד בשנה אחריה ג"כ ודוקא גבי עזי' אמרינן דבתוך שנה א' תשש כחה שלא תוכל לחזור ולילד באותה שנה עצמה אבל אין סברא לומר שלא תוכל ללילד בשנה שאחריה וע"כ טעמא משום דתוך ג' אינה יולדת כלל ולכך פריך שפיר ופחות' מבת ג' מי

קילדה וא"כ מבואר דגם הא דאמרינן ברחל בת שתים ודאי לכהן ע"כ מה"ט הוא דקודם לכן לא ילדה כלל דאל"כ אפשר שילדה בשנה שלפני' ובשנה שלאחרי' שפיר הוא יולדת וזה פשוט ומבואר ועיין ברש"י שם בבכורות שכ' להדי' ודאי אותו הולד לכהן שקודם לכן לא ילדה ולכאורה נראה דאפרה ורחל קאי דאי אעז שפיר אפשר שתלד קודם אלא שאין חוזרת ויולדת תוך שנתה ודוחק לומר דמ"ש רש"י דקודם לכן לא ילדה היינו כיון דילדה עכשיו לפנינו ע"כ דקודם לכן לא ילדה:

ואמנם נראה שבזה מדוקדק מאד לשון רש"י שכ' עז בת שנתה שילדה בתוך שנתה ולכאורה הוא שפת יתר דשפיר מצינן לפרש בת שנתה ממש לרבותא דאפי' בת שנתה שכלתה לה שנה ביום זה דינא הכ'. ולפמ"ש א"ש דס"ל לרש"י דודאי מילתא דר' ישמעאל אית לן לאוקמי בחד טעמא וא"כ גבי עז שפיר משכחת לה בת שנתה שילדה וכבר ילדה מקודם וכמ"ש רש"י לקמן דנתעברה אחר חודש ללידתה וילדה לה' חדשים ושוב שהתה חודש וחזרה וילדה וע"כ לומר הטעם משום דיולדות אינה חוזרת ויולדת תוך שנתה וא"כ אינו טעם א' עם פרה ורחל דהתם הוי טעמא משום דקודם לכן אינה יולדת כלל דודאי שנה אחר שנה אפשר שתלד וגם קשה לפמ"ש רש"י לקמן דמצינן למימר דת"ק דר"ש סבר דאפי' יולדת חוזרת ויולדת תוך שנתה וא"כ מ"ט דר"י גבי עז לכן כ' רש"י בת שנתה היינו שילדה תוך שנתה וכי תספור ירחי עת לידתה משעה שנתעברה א"א כלל שתלד קודם וחד טעמא הוא עם פרה ורחל ולא צריך הוא לטעמא דיולדת אינה חוזרת ויולדת תוך שנתה אף בעז והוא נכון בכוונת רש"י ז"ל. ומ"ש שיש כאן סתירה ממ"ש תו' בחולין דף מ"ו למ"ש בבכורות אין כאן סתירה שהתו' בחולין כתבו כן לשיטת רבינו אפרים דלא מסתבר לי' הך מילתא לומר שנשתנו הטבעי' ולדידי' כ' אם לא שנאמר דכשיולדת בשנה השני' תשש כחה כו' ולדידי' צריך לדחוק בהא דפריך בע"ז פחותה מבת ג' מי קילדה כו' היינו משום דמ"מ אינו רק מיעוט דמתרמי הכי שיולדת בשנה שני' ולא מסתבר לי' לאוקמי הך דואת בניהם כלו בבית שאותן הפרות היו מהמיעוט ומ"מ צריך לטעמא דאם יולדת בשנה שני' תשש כחה כו' משום דאל"כ אע"ג דלא הוי מיעוטא הא אמרינן בבכורות התם מחוורת' דר' ישמעאל סובר כר"מ דחייש למעוטא אבל לשיטות רש"י שם בחולין דאחדא עינונות' קאי וע"כ דס"ל דנשתנו הטבעי' ההיא דבצורות כפשט' וזה שיטת התו' בבכורות ובע"ז ע"ש. ועכ"פ אין מקום למה שרצית להרכיב מ"ש התו' בחולין לשיטת רבינו אפרים על דברי רש"י בההוא דטלה חלב שהרי רש"י גופה באותה סוגיא עצמה בעז פרש"י בהך דבכורות תנן הלוקח כו' עז בת שנתה כו' דודאי לא ילדה גבי נכרי וכמ"ש ג"כ בבכורות וכמ"ש לעיל ופוק ועיין בחיבורי שכתבתי דהא אמרינן שם בע"ז

דפרה פחותה מבת ג' לא ילדה דתנן כו' ולפ"ז הא דתנן נמי בבכורות כו' עיניך הרואות כי תמכתי יתידותי על ההוא דע"ז שהיא המכרעת דמטעם לא ילדה קודם לכן אתינן עלה ומה שרצית לחלק בין פרה לרחל כבר כתבתי דליתא דא"כ מנ"ל להש"ס להקשות דלמא גבי פרה נמי כן הוא ואמנם אף לפמ"ש התוס' בחולין לדברי רבינו אפרים לומר הך סברא דתשש כחה כו' לפי"ז צריך ליישב הש"ס בע"ז משום דלא מסתבר דקרא דואת בניהם כלו כו' אתרמוי אתרמי הכי דלא שכיחה וכמ"ש לעיל א"כ גם קרא דטלה חלב דוחק לאוקמי בהכי. אך באמת א"צ לזה דאנן בשיטת רש"י קיימינן ואין לנו לדחוק את השמועות רק כפשוטו דלא ילדה כלל וכמ"ש ומ"ש מדברי הש"מ סי' שט"ז דגם תוך שנתה הוא ספק וכתבת די"ל דש"ע סובר דבזמן הזה נשתנה כו' טעות הוא כי לא מן השם הוא זה רק מטעם דקי"ל כר' יהושיע דאמר טינוף פוטר ומטנפת חוזרת ויולדת וחוששין לטינוף ועיין בדברי הראשונים ומ"ש על מ"ש בשפת אמת סי' ל"ה ס"ק ד' בשם הרשב"ץ שהקשה על הרז"ה כו' וכתבתי שי"ל דהוי תר"ל דמה שהעינוניתא משלים הוי ריעותא עכ"פ ועוד דהוי ג' בשמאל ואף דהוי בדרי יש לדמות למ"ש מכ"ת בעצמו בזר זהב ס"ק י' לענין היכר סדק כיון דיצאה ריאה זו וכו' וטעית בדמיונך דאם נאמר דעינוניתא משלים היינו משום כיון דאין דרך להמצא יתירות כזה רק שאנו מכשירין אותו משום כל חיווי כו' טפי יש לדון בו היכא שחסר בימין שבא להשלים אונות הימין וא"כ מדב שיש ג' בשמאל מ"מ כשאנו דנין על הוורדא שבצד ימין טפי יש לתלות שבא להשלמ' ממה שנדון בו שהוא כיתרת מקמא הנוהג בחיוי ברייתא משא"כ בנ"ד כיון שאין כאן דבר המחייב אותנו לדין בו דין חילוק האונות רק מצד שי"ל דמסתמא ריאה זו כשאר ריאות וכיון שיש שינוי לפנינו שיש ג' בשמאל אפשר כיון דאשתני אשתני ולכן שפיר כ' הרשב"ץ דמוכח מהכא דאין העינוניתא משלים ומ"ש דהא הוי ריעותא דחסרה הוורדא כו' מצטרף לריעות' דלעיל אם רצונך לומר דמצטרף לריעותא דנאמר שהעינוניתא מקמא משלים א"כ מה"ט נאמר דאין כל הוורדא חסר בימין לחוד אף דלא הוי חלוף ואם נפשך דמצטרף לריעותא דג' בשמאל גם הא ליתא לפמ"ש אך בלא"ה למ"ד עינינותא משלים אין חסרון הוורדא ריעותא כלל דהא אדרבה הוורד' בריעותא הוא שאין דרכה להמצא רק אם נמצאת מכשירין משום כל הני חיוי כו' ועכ"פ אין כאן ריעותא מחמת שחסרה ועיין מ"ש בכ"ת סי' ל"ה ס"ק פ"ז ויתיישב לך עוד יותר:

אך כ"ז לדבריך אבל באמת אין לזה מקום כלל לתת טעם לדברי רבא בחלוף משום תר"ל דפשיטא דכה"ג לא חשיב תר"ל מכמה אנפי עיין בכללי שלי מן סעיף כ"ה ואילך רק ענינו כמ"ש הפוסקים לפעמים כיון דאיכא ריעותא כ"ד דמצטרף לסייע ידי האוסרין וזה

מחומרת האחרונים שלא להקל באיסור תורה אבל מ"מ אין בזה כדי ליתן טעם לדברי רבא דמטריף בחלוף והנכון כמ"ש בשפת אמת שם דרבא לא מיירי מריאה דאית בה עינונותא כמבואר שם וזה נכון לדעת הרז"ה ושפתי אמת תכון לעד. ומ"ש על מ"ש וע"כ מטעם חסר הוא כו' לא הבינותי האיך מוכח דילמא כמ"ש הרשב"ץ דטריפות מצד עצמו הוא עכ"ד לא דקדקת יפה שאני כותב זה לשיטת הרז"ה דלא שמיע לי' כלומר לא ס"ל הך דכ' הרשב"ץ שהוא טריפות בפ"ע ומ"ש וע"כ הטריפות מטעם חסר הדברים סובבים כלפי מ"ש שם שא"ל מטעם יתיר בשמאל דהא בדרי הוא וע"כ דמטעם חסר הוא וזה שיטת הרז"ה ע"ש בלשונו דוק ותשכח. ומ"ש על מ"ש בפ"ת סי' ל"ה ס"ק פ"ז על הת"ח דדייק מדקאמר חלוף ות"ל משום חסר כו' עיין באותו ס"ק בסופו שהבאתי שם לשון הריב"ש מ"ש על קושי' זו מי ששלחה אליך לא ראה מאורות כו' ועיין מ"ש בשפת אמת שם ובק"ה השייך לסי' ל"ה ומ"ש על מ"ש כיון דגלי לן דהשלמה מועלת אין חילוק כו' דמה ענין משלים לחלוף נהי דמשלים האיך נוכל לומר דלהוי כעומד בצד זה דלא להוי חילוף עכ"ד והדברים פשוטים ומבוארים למעיין דהמטריפים מפרשים חלוף שהוחלף אונא ממקום שראוי להיות וגם ד' בימין וא' בשמאל בכלל חלוף והת"ח סובר דחלוף אצדדים של אונות שמה שראוי להיות בימין הוא בשמאל וע"ז כתבתי דאפי' יהיבנא לת"ח דחלוף היינו חלוף צדדים וא"כ אין בכלל חלוף ד' בימין וא' בשמאל מ"מ מטעם חסר טריפה דאין השלמה מימין לשמאל כמו דחזינן דמטרפינן חלוף והיינו דאמרינן דהיינו ג' בשמאל הם עקרי האונות בצד זה כדרך גדולתו ושבימין הם עקרי האונות בצד זה כדרך גדולתו ושבימין הם עקרי האונות שבצד זו בימין ולא יותר וה"ל חלוף ואמאי לא נימא דאין כאן חלוף שעקרי האונות שבצד שמאל הם שני' והשלישית באה להשלים חסרון הימין אע"כ דהכי גמירי דאין חסר כיון דבצד א' ב' ובצד א' ג' וס"ד דאין קפידא באיזה צד יהיה היתר ובאיזה צד יהיה הפחות וקמ"ל דמ"מ ה"ל חלוף דתנאי צדדין ב' בימינה כו' הוא ג"כ עיכוב' ועכ"פ למדנו מדקרינן לטריפות זה בשם חלוף והיינו משום דהאונות שבכל צד כל חד תיקום אדוכתי' כי הם עקרי האונות השייכין לאותו צד דוקא ולא להשלמה א"כ גם אם יש חסרון בשמאל ויתר בימין אין משלימין מימין לשמאל ג"כ להת"ח כמ"ש שם דאין אומרים בטריפות זו דומה לזו וחלוף גמירי דטריפה ולא תלינן שבא להשלמה אבל היכא שאין בו תורת חלוף שפיר תולין להשלמה ולדידי לא משמע הכי אלא מהא דגמירי חלוף טריפה ע"כ דטעמא משום דלא תלינן בהשלמה דאי הוי תלינן בהשלמה ישנה דין כל בני חליף דהא י"ל דעיקר האונות הם מספר הראוי

והיותר להשלמה וא"כ בכל דוכתי אין לנו להשלים מצד לצד. הנה הארכתי להסביר לך בארוכה מה שנכלל בדברי בקצרה והם נכונים וברורים בס"ד:

ומאי דקשי' לך בחולין דף י"ב וכ"ת דבדקינן לי' כו' לק"מ דאפי' למ"ד חיישינן שמא הבריא שפיר קאמר וכ"ת דבדקינן לי' ומנ"ל לומר דאזלינן בתר רובא דילמא לא אזלינן בתר רוב' רק הבדיקה מועלת ובאמת יהי' מוכח דאין חוששין שמא הבריא כלל ומכ"ש דא"ש למ"ד דאין חוששין שמא הבריא ומשמע דאפי' מיעוטא לא הוי דאל"כ הל"ל סמוך מיעוטא לחזקה לפי דעת קצת הסוברים דנקב בוושט הוי ס' בשחיטה ועוד י"ל דאף למאן דחייש שמא הבריא אינו אלא בנקב הבא ע"י קוץ וחולי שדרכו להעלות קרום מחמת מכה אבל נקב הבא מתולדה אין דרכו שיעלה בו קרום כלל ולפי"ז כיון דבדקינן לי' ואין כאן נקב ע"כ שלא היה כאן נקב מתולדה וא"כ שוב אין לחוש שמא נעשה נקב אח"כ דמוקמינן אחזקה כדילפינן מנגע דל"ח דילמא בצר לי' שיעור' ואע"ג דכתבו התוס' דמה שמתברר ע"י יב"ח הוי חזקה שלא נתבררה ולא אזלינן בתרה הכא גבי בדיקה שפיר מהני הך בדיקה לגלוי מילתא שהיתה שלימה בתולדתה וממילא מוקמינן אחזקה מהאי שעתא וכמש"ל ואינו דומה ליב"ח דשם בההוא שעתא לא היה ידוע לנו שאינו טריפה רק מחמת משך הזמן מתברר למפרע משא"כ כאן שהבירור ע"י בדיקה וגם בההיא שעתא היה אפשר לברר ע"י בדיקה ובשביל שלא בדקנו אז אינו ידוע לנו לא נגרע מהחזקה דבר כיון שהיה מבורר לעצמו:

ובזה הי' מקום לדחות מ"ש התוס' והפוסקים ראיה מהא דמייתי מפרה דחזקה שלא נתבררה לאו כלום הוא שלכן יש לאסור הגבינות שנעשו מפרה שנמצאת טריפה ולפמש"ל י"ל דאין ראי' כ"כ דודאי התם חזקה שלא נתבררה בשעתה הוא רק ע"י הזמן שאח"כ וא"ל דעכ"פ נתברר עתה שכשירה היתה מתולדה ואם היינו בודקין אז הי' מוציאין אותה שהיא שלימה ז"א כיון דמיירי בענין שהבדיקה פוסל בו לית לן למימר דמהני חזקתה מההוא שעתא דהא באמת לא אפשר בבדיקה משא"כ גבינות י"ל כיון דעכ"פ אנו יודעין שהיתה כשרה קודם יב"ח ואם היינו בודקין אותה היינו מוציאין אותה כשרה והיה מתגלה לנו חזקת כשרותה ובשביל שהיה בהעלם דבר מאתנו לא הורעה החזקה שהרי סמי' הוא בידן לבודקה וצ"ל כיון דמ"מ עתה בא הבירור ע"י הזמן אף שהי' אפשר לברר אז ע"י בדיקה לא מהני וצ"ע ולקצר אני צריך:

דברי ידידו הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד

שאלה כב

שלום טב מרבנן טב לכבוד אהובי ידיד נפשי ה"ה הרב הגאון החריף ובקי המפורסים נ"י ע"ה פ"ה כש"ת מוהר"ר יהודה ליב הלוי נ"י האב"ד דק"ק פודהייץ יע"א:

אחד"ש לאפס הפנאי אבא בקצרה ע"ד אשר כתב כ"ת על מ"ש בחבורי ראש אפרים סימן ל"ט ס"ק קנ"ח דדברי אא"ז מהרש"א אינם מוכרחים וע"ז השיב מכ"ת שאכתי דבריו מוכרחים לפ"ד הר"ן בחידושיו שכתב דלא אפשיט רק מלתי' דר"י אבל דעולא עדיין תבעי אם ב"ש ויונק א"ד בן שנתו בין יונק בין שאינו יונק וא"ל ר"י כ"ז שיונק בין ב"ש או אינו ב"ש אלא דעיקר בעיין אמלתי' דר"י שהוא רבי' דעולא ולפי מ"ש אכתי תבעי גם לר"י אי תלי דוקא בהנקה או בחד סגי אלא ע"כ דס"ל כמהרש"א כו' עכ"ד כ"ת בקצרה ואפריון נמטי למכ"ת שדלה דלה דברי הר"ן ואשכחנא מרגניתא שבזה מתיישב היטב פירש"י ואין חולק על פירושו לא התוספות ולא הר"ן כי באמת הדבר קשה בעיני לומר שהתוספות והר"ן יהיו חולקין על פירש"י ולא יזכירו דבריו כלל ולהקשות עליו כדרכם וגם כי הרשב"א והר"ן דרכם להביא דברי התוספות וכאן הקשו קושית התוס' ותירצו תירוץ אחר ולא הזכירו בדבריהם דברי התוספות כלל וגם כי מ"ש אא"ז מהרש"א ליישב דל"ת דאכתי ליבעי דלמא לעולא בב"ש תליא ור"י ס"ל דבחד סגי דהו"ל למימר אף כ"ז שיונק הוא דחוק לענ"ד דבשלמא אי הוה אמר ר"י כשיונק הוה שייך לאקשויי לימא אף כשיונק או אף אם הוא יונק אבל כיון דר"י קאמר כ"ז שיונק לשון זה א"ש בפשיטות אף בלא מלת אף דכלפי מה שאמר עולא דתלי בב"ש ויותר מב"ש אינו בגדר רך וע"ז אמר ר"י דכ"ז שיונק הוא בגדר רך ומן ב"ש לא מיירי כלל דבזה אינו חולק על עולא ונראה דא"ש הכל ומתחלה אבאר שמ"ש אא"ז מהרש"א שדברי התוספות הם סתירה לפירש"י ולענ"ד לא די שאינם סתירה אלא אף סיועי מסייע בהדיא והיינו טעמי' דרש"י שפירש דר"י קאמר דבחד סגי ולא פירש דבהנקה תליא מלתא משום דהתוספות הקשו דאכתי תיבעי דלמא לעולא בב"ש תליא ולר"י בהנקה ותירצו דלא מסתבר דלפלגו כולי האי ולהכי לא בעי הכי והנה הדבר פשוט דכמו שאין לנו לומר שהאמוראים יחלקו בסברות הפוכות כמו כן אין לנו לומר דבעל האבעי' היה מסתפק בשני צדדי האבעי' בסברות הפוכים ואם איתא שעלה על דעתו להסתפק בסברות הפוכות שוב הו"ל למבעי ג"כ דלמא האמוראים נחלקו בזה דמר מסתבר ליה הכי ומר מסתבר ליה איפכא אלא ודאי שז"א שלא בא להסתפק בסברות הפוכות כלל וא"כ כיון דבצד הב' דהאבעי' סבר בעל האבעי' דבב"ש לחוד תליא אליבא דעולא א"כ א"א לפרש בצד קמא של האבעי' דר"י דאמר כ"ז שיונק היינו דבהנקה לחוד תליא שהוא סברא הפוכה ממאי דאמר או דלמא

כו' דמה"ט לא מבעיא ליה דלמא לעולא בב"ש ולר"י בהנקה תלי וא"כ גם בצד קמא של האבעי' א"א לפרש סברא הפוכה רק דלר"י בחד סגי ואע"ג דבצד קמא קיימינן אליבא דר"י ובצד ב' אליבא דעולא מ"מ אין לפרשם בסברות הפוכות שהרי אין לנו לומר שיש סברא לכאן ולכאן דא"כ הו"ל למבעי דלמא פליגי אמוראי בהכי והוא נכון מאד ולפי זה ממילא דלק"מ קושית מהרש"א על התוספות דאכתי תבעי דלמא לעולא בב"ש תלי ור"י ס"ל דבחד סגי דז"א דכיון דמבעי ליה דלעולא בב"ש תלי א"כ ע"כ דבצד השני דלעולא הנקה נמי בעי ג"כ צ"ל דר"י דפליג ס"ל דבחד סגי כפירש"י דהא אין לחלק בצדדי האבעי' בסברות הפוכות וא"כ בשני צדדי האבעי' ליכא לאסתפוקי אליבא דר"י כלל דע"כ ס"ל בחד סגי ואין לנו להסתפק רק אליבא דעולא ובזה י"ל כתירוץ הרשב"א והר"ן דכיון דאפשיטא ליה מלתי' דר"י רבי' דעולא לא איכפת ליה למבעי במלתיה דעולא לחוד אך התוספות מריש הוה קשיא להו דלמא בצד קמא ס"ל לר"י דבחד סגי כפירש"י ובצד ב' ס"ל לר"י דבהנקה תליא מלתא וע"ז הוצרכו לתירוצם דלא בעי לאפלוגי כולי האי אבל אם באנו לומר דאליבא דר"י בחד סגי ממילא שאין כאן איבעיא אליבא דר"י כלל נמצא שפירש"י והתוס' והר"ן צדקו יחדיו:

והנה התוספת כתבו שהר"י מקורביל פי' דיונק אף שאין ב"ש מסתבר טפי מב"ש ואין יונק ואם נימא דעולא סובר דבב"ש לחוד הוה רק כ"ש דביונק לחוד הוה רך וכתב מהרש"א דלפי"ז צ"ל מאי דאמרי' א"ד עולא ב"ש בין יונק ובין שאינו יונק אין ר"ל דבב"ש דוקא תליא אלא ר"ל דבב"ש לא קפדינן אף שאינו יונק ומ"מ אם הוא יונק מהני אף שאינו ב"ש ורש"י אינו מפרש כן אלא מפרש דר"ל דלעולא בב"ש תליא ובאמת דפשטא דלישנא משמע הכי כפירש"י דכיון דהש"ס מייתי מימרא דעולא ברישא ואכתי ליתיה בזכירה מענין הנקה וכי שייילינן כמה עגל הרך וקאמר עולא ב"ש פשטא דלישנא משמע דלעכובא קאמר ואפילו אם נאמר שתנאי הנקה הוזכר בבהמד"ר יש מקום לפרש שעולא אמר דבעי נמי ב"ש אבל עכ"פ א"ל דעולא סובר דבהנקה לחוד סגי מה שלא נזכר בדבריו כלל אך במימרא דר"י אפי' אם נתפוס לישנא דר"י כ"ז שיונק בין ב"ש או אינו ב"ש שפיר נוכל לומר דה"ק כלפי מה שאמר עולא דבב"ש תליא ואם אינו ב"ש לא הוי רך ע"ז אמר ר"י דכ"ז שיונק בין שהוא ב"ש או אינו ב"ש אבל מ"מ מה דקאמר עולא דבב"ש מיקרי רך ולא מפליג בין יונק או אינו יונק בזה לא פליג ר"י עליה ומכ"ש לפי דעת הר"י מקורביל שדעתו לפרש כן אף בצד האבעי' אליבא דעולא דב"ש בין יונק או שאינו יונק דמ"מ ביונק אף שאינו ב"ש דהוי רך וק"ו שיש לפרש כל כי האי לישנא אליבא דר"י:

ואחרי הודיע כל זאת נראה דגם הר"ן קאי בשיטת רש"י ותוס' וגם הר"ן ראה קושית התוספות דנימא דפליגי דלמר בהנקה תלי ולמר בב"ש תלי ותירוצם דלא מסתבר למפלג בסברות הפוכות ולפי זה מתפרש מלתי' דר"י כפירש"י דבחד סגי וכמש"ל אלא דקשיא ליה כקושית אא"ז מהרש"א דאכתי נימא דלמא לעולא ב"ש והו' שיונק או לעולא ב"ש בין יונק בין שאינו יונק והיינו כפירש"י דלעולא בב"ש תלי ומ"ש הר"ן וא"ל ר"י יונק בין ב"ש או אינו ב"ש היינו לומר דר"י ס"ל דאפי' אינו ב"ש כיון שיונק הוי רך ומ"מ לא פליג אדעולא בב"ש לחוד דהוי רך וכמש"ל דאליבי' דר"י שפיר יש לפרש הך לישנא בפשיטות וע"ז שפיר כתב לתרץ דעיקר בעיין למלתיה דר"י כו' ובמלתא דר"י בין כך ובין כך צריך לפרש דבחד סגי נמצא שגם דברי הר"ן הם עולים בקנה אחד עם דברי רש"י והתוספות בזה ואין דוחק לפרש בלשון הר"ן שכתב וא"ל ר"י כ"ז שיונק בין ב"ש או אב"ש דר"ל דכחד סגי כי על כן הקדמתי דהר"י מקורביל מפרש כן בלישנא דש"ס אליבא דעולא ואף שרש"י ותוספות לא משמע להו האי פירושא היינו בדעולא שהוא ראש המדברים בזה וגם דלא ניחא להו סברת הר"י מקורביל דעדיף יונק כו' אבל אם נקטינן כי האי לישנא אליבא דר"י מתפרש בפשיטות דבחד סגי ומכ"ש בדברי הרשב"א שלא הזכיר בדבריו הך וא"ל ר"י כו' שיש לפרש שדבריו מסכימים לדברי רש"י ותוס' בזה וכדכתיבנא:, אמנם אפילו אם נתפוס דברי הר"ן כפשוטן דמפרש דלר"י בהנקה תלי אין בזה כדי להכריח דברי מהרש"א דאטו אנו צריכין לחפש ולחקור דרכים דלמה לא נפרש מלתי' דר"י דבחד סגי דמה"ת לומר כן דהא פשטא דלישנא משמע דבעי למימר דבהנקה תליא מלתא ואדרבא אני הקשיתי איפכא על רש"י דמנין לו להוציא דברי ר"י מפשוטן ולפרשם דבחד סגי וגם כי לולי שאנו מוצאים הכרח להטות משפט הלשון כפירש"י ז"ל הוה מסתבר לפרש דלר"י בהנקה תלי כיון דחזינן דלא נזכר בדברי עולא רק ב"ש וא"כ מהיכא תיסק אדעתי' דבעל האבעי' להעמיס בלשונו דס"ל דצריך הנקה ג"כ וע"כ שהיה לו זה בהך צד האיבעי' לסברא פשוטה דאפשר דבלא הנקה לא מיקרי רך וא"כ זו מנין לנו להעמיס בלשון בעל האבעי' אליבא דר"י שר"ל דבב"ש לחוד נמי סגי נגד מה דמשמע לית השתא לסברא ונגד פשטא דלישנא וראיתי למעכ"ת שכתב כעין זה דאם איתא דלר"י בב"ש לחוד סגי א"כ אינו דבר פשוט דבעי נמי הנקה והו"ל להזכיר תנאי ההנקה ואמנם ע"ז יש מקום לומר בדעת רש"י דבהך צד איבעי' סבר דודאי תנאי הנקה הוזכר בבהמ"ד רק דעולא סבר דתנאי הנקה להוסיף על תנאי דב"ש ולחומרא ור"י ס"ל דהוא לפחות מתנאי דב"ש ולקולא וכ"כ מכ"ת אך אני אומר שזה נכון אם יש הכרח לפרש כן דברי ר"י אבל כיון שאין לנו הכרח לפרש כן דברי ר"י וחזינן דמסתבר

ליה לבעל האבעי' דב"ש בלא הנקה לאו מלתא היא אליבא דעול' וא"כ מי מכריח אותנו לפרש במלתא דר"י דלא נקט במלתי' רק הנקה לחוד לומר דב"ש לחוד סגי ופשיטא דשפיר כתב הר"ן שתופס הדברים כפשטן דלר"י אין מקום לפרש דבב"ש סגי מאיזה טעם שיהיה ומעולם לא השמיענו כזאת שיש מקום לפירוש זה בדברי ר"י ואנא שפיר קאמינא על דברי אא"ז מהרש"א לפום מה דקשי' ליה על התוספות דאכתי הו"ל למבעי בחד צד סגי כפירש"י ולזה תי' דהתוס' לא ס"ל כפירש"י ע"ז שפיר כתבתי שאין דבריו מוכרחים דהא שפיר איכא למימר שהתוס' תופסים פירש"י וכמו דס"ד בקושייתו (וכן משמע שהרי לא הביאו דבריו ודחו פירושו) שאם נאמר דעולא תרתי בעי תו ליכא למימר דלר"י בהנקה לחוד תלי דא"כ הו"ל למימר אף עפ"י שאינו ב"ש דהא הנקה בעינן אף לעולא ולא בא ר"י לחלוק רק על אב"ש:

ומ"ש כ"ת על מה שכתוב דלמה לא מפרש רש"י כפשוטו דלר"י בהנקה תלי' משום דסבירא ליה להיפך מסברת ר"י מקורבל אלא סבירא ליה דתוך שנתו אף שאינו יונק יותר רך הוא מיונק אחר שנתו ולכך לא מצי לפרש דהנקה לחוד מהני וב"ש לחוד לא מהני ולענ"ד קשה לומר כן דלא מסתבר שמפרשי הש"ס ימציאו לעצמם סברא בענין זה מדעתם ולהמציא עפי"ז פי' מחודש והר"י מקורבל נמי לאו סברא דנפשיה קאמר אלא לתרוצי סוגיא הוא דעביד פירושא דמדלא בעי דלמא למר תלי בב"ש ולמר תלי בהנק' מוכח דבעל האבעי' הוה מסתבר ליה הכי אבל על רש"י קשי' דמנ"ל להמציא לנפשי' סברא זו דתוך שנתו ולאפוקי דברי הש"ס מפשטן דמשמע דלר"י בהנקה תלי ומ"ש כ"ת שכן משמע קצת לעיל מגמל הרכה דהגיע זמנה לטעון ולא טען טפי בגדר האבעי' דמתקשה מטענה קודם שהגיע זמנה לא ידעתי משמעות כלל דאדרבה י"ל דאביי בעי את"ל הגיע זמנה ולא טענה הוי רך אכתי תבעי בטענה קודם זמנה ועוד נלענ"ד דהאיבעי' דר"י ואביי הא בהא תליא דאם נימא בהגיע זמנה ולא טענה מתקשה ע"כ מה דקאמר כל שלא טענה קודם זמנה מיירי ודוקא כשלא טענה אבל טענה מתקשה ואם נימא בהגיע זמנה ולא טענה הוי רך אז י"ל דהא דקאמר כל שלא טענה דוקא בהגיע זמנה מיירי ובלא הגיע זמנה אף שטענה הוי רך ואין להאריך שלענ"ד בל"ה אין הדמיון עולה יפה.

ומ"ש דבזה מיושב קושית התוספות דל"ל דלר"י בהנקה תלוי דזה לא מסתבר ליה כלל כו' ולפי זה היה מקום לדבריו דהיינו טעמא דרש"י שפי' דלר"י בחד סגי משום דקשיא ליה קושית התוספות ולא ניחא ליה בתירוצם ולכך הוכרח לפרש דהסוגיא סברה דלא מסתבר לומר דהנקה מהני וב"ש לא מהני ועל הדרך שכתב מהר"י מקורביל בתירוץ קושית התוספות להיפך ז"א דאפי' תימא דבהך צד איבעי' דעולא בב"ש תלי י"ל דמסתבר

ליה דהנקה לאו מלתא מ"מ בהך צד איבעי' שבא להעמיס בדברי עולא דגם הנקה בעינן ע"כ דסבר הנקה מלתא הוא ומסתפק בהך סברא גופיה אם הנקה היא עקרית לענין גדר הרך או ב"ש עיקר וא"כ אכתי תיקשו דלבעי נמי דלמא פליגי בהך סברא גופיה וא"ל דודאי הוי מסתבר ליה דהנקה לחוד לאו מלתא היא והא שנדחק לפרש בדברי עולא דגם הנקה בעינן היינו משום ההכרח מדר"י מדלא קאמר אף שיונק ז"א דטפי הו"ל למפשט לנפשי' כאידך צד האיבעי' דעולא ב"ש קאמר ור"י והוא שיונק קאמר כיון דלא אסיק אדעתיה דברי הפשטן לדקדק בדברי ר"י והיא שיונק מבעי ליה וטפי הוה מסתבר למימר הכי מלומר דעולא אף הנקה קאמר כיון שלא נזכר בדבריו כלל ומצד הסבר' עיקרה של גדר הרך הוא תלוי בב"ש ובלעדו אינו בגדר הרך אף ע"י הנקה מה"ת לחדש בה דבר לומר דבעי הנקה אלא ע"כ דהוה מספקא ליה בסברא גופיה ולכן הוכרחו התוספו' לתירוצם דלא ניחא ליה דלפלגו בסברות הפוכות וכן משמע מדברי רש"י שכתב והוא שיונק אבל פירש מלינק אף בתוך שנתו כבר הוקשה עורו ואם עבר שנתו נמי אעפ"י שיונק לא דתרתי בעינן הרי מבואר דטפי מסתבר למתלי גדר הרך בהנקה דאל"כ הו"ל למימר וכ"ש אם עבר שנתו ולהיות כי בעת כותבי כו' הוכרחתי להיות מקצר ועולה כו' הכ"ד זעירא מן חברייא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

שאלה כג

שלום רב וברכה ברבי' והמשכה. מאלקי המערכה. לכבוד אהו' ידידי הרב המאה"ג החריף ובקי המפורסם כש"ת מוהר"ר אברהם נ"י לנצח ישב בצל צח:

אחד"ש לאפס הפנאי אבוא בקצרה בנידון אשר כתב כ"ת במחט שנמצאת בדקין והיתה תחובה בהשומן שהי' על הדקין נגד חודה של מחט רק שנשאר קצת מהשומן לסתום פי הנקב והראה פנים לכל צד בפלפל חד חד נחית לעומקא דדינא ובגמר דבריו התפיס דברי הש"ך בצ"ע כמ"ש בסי' מ"ו דשומן סותם אף שהמחט תחובה שם דהא דקין דמי להמסס ויש לחוש שמא הבריא כמ"ש רמ"א בסי' מ"ח וא"ל כמ"ש הכר"ו דבשומן לא שייך נתרפא דהא בתה"ד סי' קס"ה מוכח דאף בשומן שייך נתרפא ולא תליא אלא בדופן דק או עב עכ"ד בקצרה והטיב אשר דבר דמתה"ד מוכח דלא ס"ל לחלק בין שומן לד"א אך מ"ש על הש"ך א"ש בפשיטות שהרי בתה"ד שם מבואר דאף בבה"כ דינא הכי דאף שניקבו שני העורות ע"י מחט ולא נשאר רק מעט מעור החיצון שלא ניקב כשר וא"כ אף דנימא שעור הדקין לבד הוא דק כמו המסס מ"מ בצירוף השומן שעליו הוי כמו שני עורות של בית הכוסות ומה דמשמע מהיש"ש דדקין כמו המסס היינו עור הדקין עצמם

אבל לא עם שומן שעליהם והלכך אפילו תימא דמיירי הש"ך כשתחוב גם בתוך השומן מ"מ שפיר הכשיר דהוי כמו עורות דבה"כ ומכ"ש שי"ל דמיירי שהשומן הוא שלם ולא נתחב בו כלל דאין להחזיק ריעות' שנכנס לשומן וחזר לתוך עור הדקין והבריא וכמ"ש גם מכ"ת בתחלת דבריו עפ"י תירץ הש"ך בסי' ל"ג לפי פירוש הפ"מ ז"ל ואף שלענ"ד אין זה כוונת הש"ך מ"מ קיימה מסברא הגאון בעל פרי תואר שכתב בסי' מ"ט חילוק זה דהיכא דלא התחיל בשומן גם רש"י ור"י מודים דכשר כו' ע"ש אך מדברי תה"ד לכאורה לא משמע הכי דהא מייתי ראי' מסתימת שומן למעט בשר הנשאר מקורקבן ולפי החילוק הנ"ל י"ל דשאני סתימת שומן דלא איתרע כלל וע"כ לומר כיון דהשומן מהדק טובא כחד חשיב ול"ש לא מחזקינן ריעותא וכ"כ להדיא אא"ז הגאון בת"ש סי' מ מם ס"ק ג' לענין שומן הלב שיש לחוש שמא נתפלש הנקב וניקב גם השומן דחד אבר הוא וכבשר עצמו דמי ע"ש וגם יש להוכיח מדברי התה"ד שכתב ראיה לדבריו מבה"כ מב' צדדים טרפה כו' ואמאי לא אשמעינן רבותא אפילו לא נראת מב' צדדים כו' ובסוף דבריו כתב דצ"ל דמלתא דפשיטא הוא דל"ח שמא הבריא בכה"ג ואם נימא דאיכא לפלוגי בהכי גם בבה"כ יש לחלק בכך כשנתחב גם בעור השני ועכ"פ היה צריך להשמיענו רבותא דדוקא מב' צדדים לגמרי משא"כ אם לא נראית מב' צדדים אף שנתחב בשני ג"כ כו' אלא ע"כ דגם בכה"ג הוי מלתא דפשיטא כיון שהעורות כפולים ודבוקים בחוזק זה לזה וכ"ה בשומן הדבוק ומהדק טובא וגם נראה דאפילו תימא דהיכא שברור הדבר שהמחט לא היתה תחובה עתה כ"א בעור א' לא מחזיקינן לשני מ"מ בשומן הדבוק ל"ש זה דמי מפיס אם עתה בשעת מציאתה לא היתה תחובה קצת גם בהשומן שהרי פי המחט הוא דק מאד ואף כשקולפין השומן ורואין בצד השני שהי' דבוק לקורקבן שאין שם רושם מהמחט מ"מ נראה בחוש שא"א להבחין בשומן אם נתחב בו פי המחט שמיד שמסירין המחט הוא חוזר לאיתנו ולא ניתן לעין לראות ולהבחין אם הי' שם איזה תחיבה ממחט או לא ומכ"ש לפמ"ש בתה"ד דעובדא דר"י שבתוס' אמורים גם אם סתימת השומן הוא דק שקשה הדבר להבחין בפריסה דקה אם נתחב שם קצת או לא ולפי"ז נצטרך לומר דדוקא היכא שרואין שיש תחיבה בשומן לפנינו הא לא"ה לא מחזקינן שהיה תחוב בשומן כלל דאלת"ה נפל הך דינא דסתימת שומן בבירא דהא ליכא לברורי אם הי' תחוב או לא:

והנה בתה"ד כתב החילוק בין המסס לקורקבן משום דהמסס שדופנו דק איכא למיחש שמא הבריא משום דאין דרך המחט לינקב ולכנס רק מעט קצת לאורכו ובדוק רק בדבר מועט שתפס תעבור הדופן אבל בדופן עב שיש לפניו ליכנס ולעבור הרבה ועדיין לא

תעבור כל הדופן לית לן למיחש שמא הבריא עכ"ל והחילוק אינו מובן כ"כ ונראה להסביר הענין יותר דודאי כשהמחט נכנס ונתחב לאיזה דופן הוא נכנס לו ע"י חיל וכח המושך שבאברים אמנם מיד שנתחב פי המחט בבשר והבשר סובב אותו מכל צד פסק כח המושך ממנו רק קאזיל מיני' ומיניה והלכך בדבר שדופנו דק הוי מלתא דשכיחא שבתחיבה הראשונה שבאה לו ע"י כח המושך עבר כל הדופן ומה שאינו תוחב עתה רק במקצתה יוכל להיות שחזר לאחוריו והבריא אבל בדופן עב אף שעברה קצת מהדופן לא בחיל ולא בכח המושך הוא רק הוא נדחף מאליו מעט מעט וכיון שעתה עדיין יש בשר כנגד פי המחט אמרינן כן נמצא כן הי' ולא עבר מעולם יותר מאותו מקום שתחוב בו עתה ולפי דברי תה"ד א"ש מה דקשה לכאורה למה נכשיר בבה"כ וקורקבן ודקין כשלא ניקב מעל"ע דניחוש דלמא דרך כניסתה ניקבה הוושט או הדקין מעל"ע וחזרה לאחורי' ע"י שיעול או נענוע ושוב ירדה למטה עד מקום זה שהיא תחובה עתה ועיין בר"ן מ"ש בכבד נמי ניחוש כו' ובשיטת הרשב"א במחט שנמצא בקני הכבד ובמקומו הארכתי ולפי מ"ש תה"ד י"ל דודאי אין לחוש שחזרה לאחורי' כ"א על אותו מקום שהוא תחוב שם דכיון שבתחיבה הראשונה הבא ע"י כח המושך דרכו לנקוב כל הדופן הדק מחמת דקותו הלכך אף שעכשיו אנו מוצאין שעדיין יש סתימה מועטת מן הדופן הדק נגד פי המחט אמרינן שחזרה לאחורי' ועלה קרום דק והוי כמו רגלים לדבר שניקב כולו אלא שחזר לאחורי' משא"כ היכא דליכא רגלים לדבר כלל אין לנו לומר שניקב וחזר דמה"ת להחזיק ריעותא במקום אחר והיינו טעמא דדופן עב וה"ט דל"ח שמא דרך הלוכה נקבה אחד מהאברים שנקיבתן במשהו וחזרה לאחורי' דמה"ת להחזיק ריעותא ועיין בט"ז סי' ל"ג ס"ק ט"ו לענין נמצא ואינו תחוב:

ומ"ש כ"ת על התוס' שהקשו דנימא נשחטה הותרה דלפמ"ש הרא"ש דהקו' מ"ש מספק דרוסה להצריך בדיקה א"כ הא סומכין על החזקה במקום דאיכא לברורי כו' והאריך בזה ואני תמה שלדבריו טפי הו"ל לאקשויי אדעולא גופא או על מ"ד אין חוששין לס"ד וטעמא משום דמוקמינן אחזקה כמבואר בדף נ"ו והביאו התוס' הא אין סומכין על החזקה במקום שיכולין לברר ואם נפשך לומר דבאמת בעי בדיקה לכתחלה להך מ"ד רק דבדיעבד אין חוששין א"כ ע"כ דמ"ד דס"ל חוששין היינו דהבדיקה מעכבת אף בדיעבד ואהא קשיא להו להתו' דנימא נשחטה הותרה אך באמת ז"א שהרי הרא"ש כתב דעולא דקאמר אין חוששין היינו דאף בדיקה לא בעי וע"כ לומר דעולא ס"ל דישיבת הקוץ לא מחשב ריעותא כלל אף להצריך בדיקה והוי כמו שאר טרפות שסומכין על החזקה משום דאיכא טרחא לבדוק וכמו כן למ"ד א"ח לס"ד משום דמוקמינן אחזקי'

וכשר בלא בדיקה וא"כ ממילא מאן דחייש לס"ד ומצריך בדיקה ע"כ דחשיב ליה ריעותא וא"כ הבדיקה מעכבת אף בדיעבד כדין כל דבר הצריך בדיקה משום דאתרע חזקתי' ואהא קשיא להו דנימא הושחטה הותרה אע"ג דאתיליד ריעותא שאין לומר דלענין בדיקה שלכתחילה פליגי דמאן דס"ל א"ח ס"ל דלא מחשב ריעותא לבטל החזקה ואפילו לכתחלה א"צ בדיקה כיון דאיכא טרחא וכמו שאר טרפות ומאן דס"ל חוששין מהני הריעותא לבטל החזקה לענין בדיקה לכתחלה דוקא אבל בדיעבד אמרינן נשחטה הותרה כגון ההיא דבא זאב דא"א בבדיקה ז"א דאי מבטלינן החזקה מחמת הריעותא להצריך לבדוק הבדיקה מעכבת אף בדיעבד כמבואר בפוסקים ועוד דגם בההיא דבא זאב יש מקום בדיקה ע"י הקפה ואנו מכשרינן בפשיטות בלא הקפה כלל והרי דעת כמה פוסקים דאי אקפי' ולא אדמו טרפה אלא ע"כ דכיון דאמרינן נשחטה הותרה לא מחזקינן ריעותא להצריך בדיקה היכא דאיכא טרחה ואמנם באמת מבואר בש"ס דמ"ד חוששין לס"ד הבדיקה מעכבת בדיעבד שהרי בש"ס אמרינן ארי שנכנס בין השוורים כו' אוקי מלתא אחזקיה רב לטעמי' דאמר א"ח לס"ד ואם איתא דמ"ד חוששין היינו לענין בדיקה לכתחלה א"כ מנ"ל להוכיח מהא דרב לטעמי' דהא אפילו למ"ד חוששין מ"מ כיון דהכא בבהמה מיירי דלית לה תקנתא בבדיקה לשיטת התוספות כ"ע מודו דא"ח אלא ע"כ דקי"ל להש"ס דלמ"ד חוששין היכא דא"א בבדיקה אסורה בדיעבד וכדמוכח שם להדיא גבי האי שרקפא דאתי לקמי' דשמואל חנקינהו ושדינהו בנהרא לפי שלא הי' אפשר בבדיקה כמ"ש רש"י שם וא"כ כי מדמי לריעותא דישיבת קוץ לס"ד אף למאן דס"ל יש בדיקה בוושט לענין נקב עכ"פ הבדיקה מעכבת בדיעבד ואהא קשי' להו דנימא נשחטה הותרה ועיין בתוס' דיבמות שמבואר מדבריהם דק' גם אישב קוץ ובחבורי בקו' כללי החזקה הארכתי בביאור דברי התוס' והרא"ש וע"ש בתשו' סי' למ"ד:

ומ"ש מכ"ת להקשות על הגהת נה"כ שכתב דדברי הרא"ש סתרי אהדדי שהוא כשגגה מלפני השליט דהרא"ש שבסעיף מ"ד הוא לשיטת רש"י והיש מכשירין הוא דעת הרא"ש עצמו נהפוך הוא שמכ"ת שגה בזה וקו' בעל הגהת נה"כ הוא נכונה מאד דבאמת מה שלא הושוו רש"י והרא"ש לענין בדיקה מבחוץ לנקב היינו היכא שחוששין שמא ניקב בחוץ וצריך בדיקה כגון דממסמס קועי' כו' או למאן דס"ל חוששין שמא הבריא דלרש"י אין הבדיקה מועלת מבחוץ כלל ולהרא"ש מהני בדיקה לנקב אף מבחוץ אבל אם נימא דלא חיישינן שמא יש נקב כלל בחיצון פשיט דאין הפרש בזה בין שיטת רש"י להרא"ש ולפי"ז כיון דהש"ך מפרש דמיירי שיש ק"ד בפנימי שודאי ניקב הפנימי אפ"ה ל"ח שמא הברי' החיצון וע"כ לומר דס"ל דלהך מ"ד אין החיצון צריך בדיקה כלל דאל"כ איך כתב

שעליהם סמכו אותן הנוהגין להלעיט כו' דהא לדידהו עכ"פ בדיקה בעי ואינהו מכשרי בלא בדיקה ועוד דהא רמ"א סתם בסעיף ז' כדעת המחבר דגם לנקב אין בדיקה והו"ל למכתב שם דעת החולקין וס"ל דמהני בדיקה ולכתוב שעליהם סמכו הנוהגין כו' אלא ודאי דלפי מ"ש כאן דעת הרא"ש דאין חוששין שמא הבריא אף בדיקה א"צ וכן מבואר להדיא בש"ך סי' מ"ח דאף בדיקה א"צ והשיג על הב"ח ובאמת כך מבואר בהרא"ש כמש"ל דלישנא דא"ח היינו דאף בדיקה לא בעי וא"כ לפי פירוש דברי הש"ך דאף שניקב הפנימי כולו מעל"ע לא בעי בדיקה בחיצון כלל א"כ מי הכריחו להרא"ש לפרש אליבא דרש"י דהך דניקב זה בלא זה מיירי בחולי דוקא וע"י קוץ חיישינן שמא ניקב החיצון הו"ל לפרושי אליבא דהלכתא דא"ח שמא הבריא והיינו דאף שניקב הפנימי א"ח שניקב החיצון כלל וא"צ בדיקה וא"ש הא דניקב זה בלא זה כשר בין בקוץ בין ע"י חולי וא"כ דברי הרא"ש סותרים זא"ז ולכך פי' הוא ז"ל דודאי אם ניקב כל הפנימי חיישינן שמא ניקב גם החיצון ואין לו בדיקה לשיטת רש"י דלא מהני בדיקה ולהרא"ש עכ"פ בעי בדיקה והכא דקאמר דל"ח שמא הבריא והיינו דהחיצון לא בעי בדיקה כלל והיינו אחרי רואין שהוא רק תחוב בפנימי אבל לא ניקב מעל"ע בזה דעת הרא"ש דל"ח שמא הבריא דהיינו שניקב הפנימי כולו מעל"ע ואינו ניכר או שנתרפא וגם החיצון ניקב כולו אלא ל"ח למלתא כלל ואין החיצון צריך בדיקה כלל ולכך שפיר הוצרך הרא"ש לומר לשיטת רש"י דניקב זה בלא זה היינו ע"י חולי דע"י קון כיון שהפנימי ניקב מעבר לעבר ודאי יש לנו לחוש שמא יש נקב בחיצון וצריך בדיקה ולרש"י אין לו בדיקה:

ולכאורה הדבר מבואר ברא"ש גופי' שכתב בקושייתו על רש"י ואפילו מאן דלא חייש בקוץ היינו לפי שמוצאין אותו תחוב בעור הפנימי לבד אבל כשמוצאין נקב בפנימי יש לחוש שמא גם החיצון ניקב ואין לו בדיקה עכ"ל ולפי דעת הגהת נה"כ נראה לפרש דתיבת לבד אתחוב קאי ובא לומר דדוקא כשאינו רק תחוב לבד ולא יצא אף מעבר השני רק דאנן ניחוש שמא יצא וניקב נקב מפולש וחזר לאחוריו והבריא להא ל"ח אבל כשמוצאין נקב בפנימי א"צ לטעם הבריא וטרפה משום דשמא ניקב החיצון ואין לו בדיקה והיינו כקו' הש"ך דאי אמרינן אין לוושט בדיקה אף בלא נתרפא יש לחוש כל שהפנימי ניקב מעל"ע והך דעולא ע"כ מיירי בתחוב לבד ולא יצא לעבר השני דאם ניקב הפנימי מעל"ע אז לרש"י אין מועיל בדיקה ולהרא"ש מועיל בדיקה ונראה דגם הש"ך גופי' מפרש כן דברי הרא"ש דאין כוונתו לחלק בין אם הקוץ תחוב לפנינו או לא אלא מחלק בין תחוב ולא ניקב כולו לניקב כולו שהרי הש"ך בתירוץ הב' כתב חילוק זה ולא נסתייע כלל מדברי הרא"ש שכתב להדיא חילוק זה ומכ"ת השיג בזה על הפליתי שדחה

חילוק הש"ך שהרי הדבר מבואר ברא"ש ובאמת לק"מ דהפליתי מפרש דברי הרא"ש כמ"ש וכנראה מהש"ך גופי' שחילוק זה הוא עושה מדעתו ומסברתו אך אא"ז בת"ש בסי' ל"ג ובסי' מ"ח מבואר מדבריו דכוונת הרא"ש בזה כתירוץ הב' של הש"ך ואמטי להכי קשי' לי' דנימא דהך דניקב זה בלא זה כשר אתיא כעולא ובאמת מיירי ע"י קוץ וכתב ליישב בדוחק דסתמא משמע אף בלא קוץ ולפי מ"ש בפי' דברי הרא"ש אליבא דהגהת נה"כ א"ש בפשיטות:

אך יש לעיין לפי"ז שהרי כל חילי' דהרא"ש בשם הראב"ן מהך דבה"כ והתם אף שניקב מצד א' מעל"ע אפ"ה כשר ומבואר מדבריו שאפילו בדיקה א"צ דהכי משמע לישנא דעולא כמ"ש הרא"ש שם וכמ"ש הש"ך סי' מ"ח ולפי"ז הדק"ל דל"ל להרא"ש לאפוקי הך דניקב זה בלא זה לבר מהלכתא ולומר דמיירי דוקא ע"י חולי הא ע"י קוץ חוששין שניקב החיצון ואין לו בדיקה שהרי בפשיטות י"ל דמיירי גם ע"י קוץ ואתי כהלכתא דא"צ בדיקה דל"ח שניקב החיצון כלל ולכן נלענ"ד דודאי מה שאמר בבה"כ מצ"א כשרה היינו שעכ"פ עינינו הרואות שהמחט לא עברה רק צ"א בלבד והצד השני שאצל פי המחט הוא שלם למראית העין וא"צ בדיקה יותר לעיין הטיב אולי ימצא נקב או להפוך ולראות בצד השני אולי יש ק"ד אלא בראי' בעלמא סגי אך י"ל דהיינו דוקא בבה"כ שאילו הי' גם צד השני נקוב עין רואה תשורנו ומאחר שאין נראה לעין לא מחזקינן ריעותא להצריך בדיקה יפה ולהפוך לבדוק שמא יש ק"ד אבל בוושט שאין לו בדיקה מבחוץ אין מראית העין מוציאנו מידי חשש זה שמא יש נקב לפנינו ואין ניכר וכן מבואר חילוק זה בש"ך סי' מ"ח ס"ק ל"ב לענין ריאה דכיון שי"ל שיש נקב לפנינו ואין ניכר צריך נפיחה ע"ש ולפי"ז יפה כתב הרא"ש בשם הראב"ן ללמוד מבה"כ דכשרה ושפיר ילפינן משם גם לענין דא"צ בדיקה דלשיטת הרא"ש גם בוושט יש בדיקה מבחוץ ודמי ממש לבה"כ דכיון שאנו רואין שאין נקב בחיצון סגי בהכי משא"כ לעיל דקאי בשיטת רש"י שפיר כתב הרא"ש דדוקא בתחוב לבד ולמראית העין לא ניקב מעל"ע שוב אין חוששין שמא הבריא ואפילו בדיקה א"צ דזה דמי לבה"כ משא"כ היכא שאנו רואין נקב בפנימי יש לחוש שניקב גם החיצון והנקב לפנינו ואינו ניכר ולכך הוצרך לאוקמי הך דאינקב זה בלא זה בניקב מחמת חולי רק מתפרשין דברי הרא"ש אבל בהגהת נה"כ יפה הקשה על הש"ך דלדידי' מיירי הך דאין חוששין שמא הבריא אף שהוא נקיב מעל"ע ואפילו למאי דקי"ל אין לוושט בדיקה מבחוץ לענין נקב כמ"ש המחבר סעיף ז' ולא כתב רמ"א שום חולק ובכאן כתב שע"ז סמכו אותן הנוהגין להלעיט כו' אלמא דס"ל שאין זה תלוי בזה אלא אף למאי דקי"ל אין בדיקה לוושט מבחוץ לענין נקב נמי כשר להיש מכשירין

אילו והך דלעיל דמטריף ביש לחוש שניקב ע"י קוץ והך דהכא דאין חוששין הם דעות חלוקות ואהא קא קשי' לי' דא"כ יסתרו דברי הרא"ש זא"ז ואף ששם כתב הרא"ש לדעת רש"י מ"מ ל"ל לאפוקי רש"י לבר מהלכתא:

ועדיין אנו צריכין ליישב מה שנראה מדברי רש"י שהביא הרא"ש שכ' מ"ש מס"ד דנקב בחיצון לא מינכר משמע דמיירי שניקב כל הפנימי מעל"ע ואהא קאמר עולא דא"ח אך נראה לפמ"ש אא"ז בת"ש דקשה על רש"י בלשון א' דל"ל טעמא דנתרפא ת"ל דכיון דחיישינן לנקב ממילא אין לו בדיקה ולזה כ' שי"ל דבלשון ראשון איירי כגון שתחוב בפנימי ולא עבר כל הפנימי דאפשר לבדוק הפנימי בצד החיצון שבו ואין לחוש כ"א לנתרפא ע"ש ויש לפרש גם מ"ש רש"י דאין לו בדיקה משום דבלא מנכר בחיצון של וושט שר"ל דמה שיבדוק וימצא הפנימי לצד חוץ שלם לא מהני דחיישינן שמא הבריא כמו שחוששין לדרוסה ואף דעל עור שלם החיצון לית לן למימר שהבריא ג"כ מ"מ י"ל שעדיין נקוב הוא ואינו ניכר וכמ"ש הש"ך דעל שני העורות א"ל שנתרפא ומשני דא"ח לס"ד וה"ה לשמא הבריא ונתרפא והלכך אף דלא מהני בדיקה לווושט מבחוץ כאן מהני כיון שהפנימי אינו נקוב מעל"ע ונתרפא לא אמרינן וא"ש מה דכתיבנא לפרש דברי הרא"ש דמחלק בין תחוב לבד בפנימי ובין נקב ממש שכן הוא לדעת רש"י בהך לישנא דהבריא ונתרפא והרא"ש נראה שמסכים לפירוש זה בענין מחט שנמצא בבה"כ שהביא שם לפרש דברי רש"י דבהמסס טרפה דשמא חזר לאחוריו והבריא ע"ש כנלענ"ד בפירוש דברי הרא"ש אליבא דהגהת נה"כ וכן נלענ"ד דעת הש"ך גופי' והפליתי כמש"ל:

אך דעת אא"ז בפירוש הרא"ש שהוא כתירוץ הב' של הש"ך ולהסביר החילוק עיין בת"ש סי' מ"ח ונלענ"ד להסביר עוד דכשהקוץ תחוב לפנינו א"כ ע"כ לחוש שניקב גם החיצון וחזר לאחוריו מה"ת ניחוש לי' הכי משא"כ כשאין כאן קוץ רק נקב שפיר אמרינן שניקב גם החיצון ויצא לו לחוץ דזה שכיח טפי מלחוש שיחזור לאחוריו ואפילו תימא דגם בזה אנו אומרים שחזר לאחוריו מ"מ כיון שאינו לפנינו ויש נקב לפנינו הרי ע"כ לומר שהי' תחוב שם קוץ וחזר לאחוריו שהרי אין כאן קוץ כלל אף אני אומר שהקוץ ניקב שניהם וחזר לאחוריו דהא אף כשניקב הקרום שבפנים לבד אתה צריך לומר שחזר לאחוריו וא"כ י"ל שניקב שניהם וחזר לאחוריו:

והנה הרא"ש בקושי' כתב דניחוש שמא ניקב החיצון כמו דחייש בקוץ למאן דחייש לספק דרוסה ואפי' מאן דלא חייש דוקא בתחוב כו' ולכאורה קשה דהא עיקר ראייתו דניחש שניקב היינו למאן דחייש להבריא וחייש לס"ד וכיון דאמרינן קסבר אין חוששין לס"ד א"כ מה"ת לחלק בין קוץ תחוב לפנינו או לא ונראה דא"ש לפמ"ש הרא"ש לחלק

דדרוסה רגלים לדבר וגם שכיחא הלכך אע"ג דבדרוסה חוששין בקוץ א"ח ולפי"ז י"ל דודאי רגלים לדבר ושכיח שהקוץ הנקוב ינקוב לחלל וכדאמרינן במחט הנמצא בחלל הגוף דחיישינן שנקב א' מהאברים אך בזה שאנו רואים שתחוב רק בפנימי לבד אין כאן שכיח ורגלים לדבר ול"ד לדרוסה והיינו דקאמר ואף מאן דלא חייש בקוץ היינו משום דתחוב בפנימי לבד וא"כ ל"ד לדרוסה משא"כ בנקב בפנימי דהוה רגלים לדבר ושכיח כמו דרוסה והא דלא מוקי דרבה דאמר ניקב זה בלא זה כמ"ד אין חוששין לס"ד משום דהוה דלא כהלכתא והוה ליה לש"ס לאקשויי עליה ומ"ש מס"ד ולשנויי קסבר אין חוששין לס"ד כמו דפריך על עולא ועת לקצר ובדבר השאלה השני' בחלב שנחלבה מבהמה שנטרפה מסרכא אל בועא וגם הי' קמט בריאה והחלב נחלבה יום א' לפני השחיטה ונתערב החלב בתוך חלב שנחלב מן ארבעה בהמות כשרות קודם השחיטה ונשתמש מחלב בתערובות הנ"ל בכלים שונים והי' הפ"מ הן בתערובות החלב שנשאר עדיין בעין הן בהכלים שנשתמש בהם ע"כ תורף השאלה והנה מכ"ת צידד להתיר ע"פ מ"ש הפליתי דרמ"א סמך להתיר אף מה שבתוך ג' ימים עפ"י הפוסקים דס"ל דגם סרכא אפשר שתסתרך תוך ג' ימים דס"ל יש סרכא ב"נ רק סופה להתפרק. ולענ"ד אין מקום להקל מחמת זה בנ"ד שהטריפות היה בשביל סרכא היוצאת מבועא דמטרפינן משום דאף שהסרכא תלוי' ואפשר לומר שהיא הפשטת ליחה מ"מ הבועא מעיד' עלי' בנקב וא"כ חזר הדין כמו שהוא אליבא דהפוסקים הסוברים אין סרכא ב"נ דאמרינן שנעשית קודם ג"י דהסרכא שע"פ הנקב הוי כהוגלד פי המכה וכן מבואר ברוקח סי' שפ"ו שכתב אבל ר"ת אסר בתוך ג"י אבל לא קודם לכן כי הריאה כשניקבה נסרכת וקרום שעלה מחמת מכה אינו קרום והריאה שואבת כל מיני משקה והוגלד קודם שחיטה ג"י כו' ודברי הגאון מהר"י ז"ל א"ש בכל סרכא שלא כסדרן להנך דסברי יש סרכא ב"נ רק משום סופו להתפרק אבל בסרכ' תלוי' מבועא כיון דלא מטעם סופו להתפרק אתינן עלה רק משום נקב אנו מטריפין גוף הבהמה וא"כ איך נכשיר החלב שבתוך ג"י ועוד נראה דאפי' תימא דמאן דסבר שיכולה להסתרך תוך ג"י אתי' אפי' למ"ד אין סרכה ב"נ מ"מ בנ"ד אין מקום להכשיר עכ"פ תוך ג"י כיון דמטעם שהבועא מעידה עלי' בנקב אתינן עלה והיינו שע"י הנקב שבריאה עלתה הסרכא וגם הבועא נעשית מחמת הנקב א"כ פשיטא דלא מסתבר לומר שהנקב נעשה יום א' קודם השחיטה והעלה בועא מליאה מוגלא שרגילות הוא שע"י המכה עולה רקבון בבשר ונעשה מוגלא במשך איזה זמן וא"כ עכ"פ אין להכשיר בתוך ג"י ועין בסמ"ע סי' רל"ב לענין טרפות דסרכ' שמבטל המקח כתב דמיירי בסרכה עבה והיינו משום דאומד הדעת הוא שנעשה מכבר וכיוצא

בזה כתב בתשו' ב"ח סי' קכ"ז דאם נמצא מכה רכה בצלעות דהא ודאי מכה ישינה הוא וגרע מהוגלד וכ"כ מהרא"י בהגהת ש"ד על מ"ש הג"א דנוהגין בטרפות דסרכות לאסור עד ג"י דה"ה בטרפות אחר כה"ג שאין נעשין בזמן מועט ומה"ט נכון להחמיר בכל הטרפות עד ג"י דרובן אין נעשין כ"כ סמוך לשחיטה ואשכחן שיעור ג"י גבי הוגלד כו' ע"ש ועכ"פ בנ"ד שעלה בועא מחמת נקב ודאי י"ל דלא גרע מהוגלד פי המכה להצריך בדיקה ופשיטה שאין מקום לומר דהא דאמרינן שהבועא מעידה בנקב היינו שהי' כאן בועא וניקבה הבועא ועי"ז באה הסרכ' תלוי' ולפ"ז אפשר לומר דהבועא לא ניקבה רק יום א' לפני השחיטה והעלתה סרכ' תלוי' זו וכמ"ד דס"ל שיכולה להסתרך תוך ג"י:

אך באמת ז"א דודאי הא דאמרינן שהבועא מעידה בנקב הכוונה שהנקב מעלה הבועא שהרי הראב"ד הביא ראי' לזה מהא דאמרינן ריאה הסמוכה לדופן העלתה צמחין חוששין לה ומבואר שם דאנו תולין שמחמת הנקב שבריאה עלו הצמחים ונסמכה הריאה לדופן וכן גבי בועא דסמיכי אמרינן שהנקב העלה הבועות סביביו וכיוצא בזה אמרינן בהחובל עלו צמחים אם מחמת המכה כו' וא"כ הנקב שעשתה המכה קדמה לבועא והנקב הוא שגרם לבועא ולסרכא שיבא ורחוק לומר כי שתי אלה יבואו ביום אחד שלפני השחיטה ומכ"ש לפי מה שנראה מדברי הגאון מהר"י ז"ל דלמ"ד אין סרכ' ב"נ ודאי בעינן ג"י וא"כ ה"ה בסרכ' מתוך בועא שהיא מחמת נקב בודאי נעשית קודם ג"י ובגוף הסברא שכתב הגאון מהר"י דלמ"ד יש סרכ' ב"נ אין טעם לחילוק ג"י שדיתי נרגא בספרי בית אפרים סי' ל"ט ס"ק קצ"ד וכתבתי שאף דלכאורה משמע הכי מלשון הרוקח מ"מ י"ל דנקיט הכי לשיטת רש"י דמשמע בסי' שפ"ה דס"ל כוותי' אבל אה"נ דאף לשיטת התוס' דינא הכי שהרי הפוסקים כתבו שיעור זה דג"י בשם ר"ת (עיין ש"ך סי' פ"א) והרי ר"ת סובר יש סרכא ב"נ כמבואר בסמ"ג שהעידו לפני ר"י שר"ת היה מיקל בלא בדיקה ומבואר שם בסמ"ג דמאן דס"ל הכי ס"ל יש סרכא ב"נ כו' ושם כתבתי תבלין לדבר אף לפי שיטה זו דסרכא שבתוך ג"י עדיין רכה ומתנתקת במשמוש יד הטבח ושם הארכתי ויש לסייע לזה מתשו' הגאונים שהביא מהר"מ אלשקר הבאתי בספרי סי' קל"ח ע"ש ובנ"ד נראה שהסרכה התלוי' משמשו ומיעכו בה ולא הלכה שאל"כ אף גוף הבהמה היתה נכשרת בהפ"מ כדברי אא"ז ז"ל בת"ש וכיון דלא אזלא ע"י מיעוך יש לנו לומר שהיא בת ג"י שדרך קרום להתקשות במשך הזמן ההוא וגם מה שרצה מכ"ת לומר דגם בסרכ' ודאית יש לסמוך על הך שיטה דיש סרכא ב"נ ואפשר שנעשית תוך ג' מחמת שהרבה פוסקים סוברים כן ויש הפ"מ ז"א דהא איכא נ"מ טובי בין שיטת רש"י דאין סרכא ב"נ ובין שיטת התוס' ודעימייהו ונקטינן להחמיר ככל הפירושים וקצת משמע

שתופסין עיקר כשיטת רש"י ובפרט להחמיר ומעולם לא שמענו להקל לסמוך על שיטת התו' אף בהפ"מ לענין הכשר דגוף הבהמה או לא במקום שי"ל שגם שיטת רש"י יודה בזה וכגון לענין סרכא תלוי' וממקום למקום עיין בת"ש ובספרי באורך וא"כ ה"ה לענין החלב היוצא ממנה אין לנו להקל עפ"י שיטת התו' אף בפה"מ:

ומ"ש מכ"ת והביא ראיה מדברי הת"ש דתר"ל ספיקא דאורייתי' הנה כדבריו כן הוא ומ"מ כדין הבשר כן דין החלב היוצא ממנ' דבנ"ד ליכ' ס"ס שמא נעשה תוך ג"י וכמ"ש וטפי ה"ל למכ"ת לאתויי מ"ש אא"ז בשמ"ח בשם מהריב"ל שכ' דנהוג עלמא דלא כהראב"ד והוא מנהג שלונקי כמ"ש הרשד"ם ועיין בחיבורי בדיני תר"ל ס"ק כ' באורך ואעפ"כ אין דעתי נוטה להקל אחרי שאנו נוהגין כהראב"ד וקבלו עלייהו בכל מדינות אלו א"כ גם על החלב יש לדון כן ואם באנו לפרש ולחתור דרכי של היתר אין לנו להשען כ"א על היתר שנתבטל ברוב ואזיל לי' איסור' דאוריית' וכמ"ש מכ"ת בשם הפ"מ סי' פ"א והוה סד"ר משום דתר"ל אינו אלא ספק כמ"ש מכ"ת בשם הת"ש וגם הרי איכ' דיעות דלא ס"ל להך דהראב"ד וא"כ אף דנהגינן לאסור עכ"פ ספיקא הוה ומחמת הביטול ברוב הוה ספיקא דרבנן. ועדיין צ"ע דהא דעת כל הפוסקים דהיכ' דמצד אחר בא לו שהוא מדרבנן לא מהני ומ"ש הפ"מ דאף מהריב"ל מודה הואיל ולא נודע וכ"כ הפ"מ בסי' קיו"ד בדיני ס"ס ס"ק א' והביא שם דמהריב"ל כ' דתלוי בפלוגתת ר"ת ור"י וא"כ בלא נודע עד שנעשה דרבנן יש להתיר בהפ"מ ולענ"ד ז"א דודאי שפיר כתב שתלוי בפלוגת' הנ"ל דלר"ת לא איכפת לן מה שהי' כאן ספק דאוריית' לענין ס"ס וה"ה לענין ספק דרבנן אבל מה שמחלק הב"י בשם המ"כ אליב' דהר"י בין נודע או לא זהו שייך דוק' בתערובו' יבש ביבש דאיכא בכל חדא ס"ס אלא דהר"י סובר שאין להקל בזה משום דהוה ספק א' בגופו והיכ' שלא נודע שפיר יש להקל בזה דבשעה שאנו דנין הס"ס אזיל לי' איסור דאוריית' אבל בלח בלח דליכ' ס"ס רק דנימא דהוה השת' ספק דרבנן ע"י גלגול זה לא אמרינן:

וראיתי בפ"מ שם שכ' כן בשם הגאון מו' זוסקינד רוטנבורג בתשו' שכ"כ וע"ש שכתב דבנמלח ונתבשל לאחר התערובות דאיכא ס"ס כ"ע מודו דאסור אף בהפ"מ ודוק' בלא נמלח ונתבשל לאחר התערובות דאז יכולין לאכלן אחת אחת או שני בני אדם דבכל חדא איכ' ס"ס ואעפ"כ לא התיר הש"ך אלא לאוכלן שנים שנים ובזה כתב ליישב מה שאא"ז הגאון בשארית יוסף החמיר בזה אפי' בהפ"מ דהתם נמלח התערובות וכמ"ש שם להדי' דאף ר"ת דמתיר בספק איסור שנתבטל ברוב ולא כר"י מ"מ כיו' שנמלח הכל ביחד וקבלו טעם זה מזה נאסרו כו' ע"ש ומכ"ש כאן שהוא לח בלח ממש וע"ש

בפ"מ מ"ש שהר"ז רוטנבורג כתב דש"ך מתיר דווק' ב' ב' כו' ולשונו מגומגם והכוונה דהש"ך לא התיר אלא במקום ס"ס ואף בזה צריך ב' ב' ומ"ש בפ"מ שם ובסי' פ"א ראי' מתשו' מהריב"ל משם ראי' להיפך דהתם הוה עובדא שלא נודע עד אחר מעל"ע ואפ"ה אסר הכלים ומפשיטות דבריו נראה שאין לחלק בין הפ"מ או לא ואפשר לומר דכיון דמהריב"ל תלה הדבר בפלוגת' דר"ת ור"י ולכאורה מנ"ל דלמא גם ר"ת לא אמר אלא לענין ס"ס דוק' אלא ע"כ דאין לחלק בין איכ' ס"ס לנעשה ספק דרבנן ע"י גלגול וכיון דלר"ת שרי בס"ס ה"ה בנעשה ספק דרבנן ונשמע מינה דה"ה אליב' דר"י בלא נודע שהתיר הש' ך בהפ"מ אין לחלק בין ס"ס לספק דרבנן ע"י גלגול כגון מין במינו בלך ואפשר שזה כוונת הפ"מ בסי' פ"א:

אך באמת ז"א דודאי לר"ת דס"ל דלא קפדינן כלל על מה שיש כאן ספק איסור תורה ואף שנודע הספק מתירין התערובות וחשבינן לי' בביאת הספק השני ע"י תערובות לס"ס א"כ שפיר י"ל דאף שאין ס"ס רק שנעשה דרבנן חשבינן לי' לספק דרבנן משא"כ לר"י דס"ל דכל שגוף הספק הוא איסור תורה לא מהני מה שמצורף אליו עוד ספק תערובות בזה שפיר מחלקינן בין נודע ללא נודע דדוק' בנודע שכבר אסרנו הספק ההוא ושוב אין לצרפו לספק אחר משא"כ בלא נודע שלא אסרנו אותו מעולם ועתה הרי יש לפנינו שני ספקות משא"כ לענין אם נתגלגל להיות דרבנן אין לחלק בין נודע או לא דס"ס כיון דגוף הספק הוא ספיקא דאורייתא לחומרא ויש לאסרו אף בתערובות חד בתרי מדרבנן כמו ודאי איסור שנתערב כיון שמצד אחר בא לו מה שהוא אסור מדרבנן ומה בכך שלא נודע דאפילו אם מדרבנן קדם לספק תורה כגון שהי' כאן ג' חתיכות ונודע לנו שנולד באחת ספק איסור תורה וכיוצ' מ"מ כיון דמדרבנן צריך ששים לבטל איסור והרי ספק איסור תורה לחומר' וצריך ששים לבטלו ולא מבעי' למ"ד ספיק' דאורייתא מדאוריית' לחומר' אלא אפי' תימא מדרבנן לחומר' י"ל דצריך ס' כמו כל איסור דרבנן שצריך ג"כ סמך לבטל ואין לדון בזה דין ספק דרבנן כיון שהספק מצד עצמו הוא ספק דאוריית' ועוד י"ל דלענין שני ספיקות שפיר מחלקינן בין נודע או לא כיון שיש כאן ספק תערובות ואיכ' לספוקי שמא זה שאוכל עתה הוא מה שהי' היתר גמור מעולם ולא נולד בו ספק ולכך ס"ל במקום הפ"מ להתיר משא"כ לח בלח דעכ"פ אוכל עכשיו מה שנפל בו ספק תורה בזה יש לאסור אף בלא נודע וכיוצא בזה כתב הש"ך ופר"ח לחלק בין נתגלגל לדרבנן להך בסי' קי"א בשני קדרות דהתם י"ל שלא נפל שום איסור כלל כו' עיין בש"ך דיני ס"ס דין י"ט ודעת לנבון נקל דה"נ איכ' לפלוגי כה"ג בין תערובות ספק דאוריית' ביבש לתערובות לח ואין להאריך וראיתי בשער המלך הל' מקוואות שהאריך

בענין זה דנתגלגל להיות איסור דרבנן ומה דאייתי ראיה מיומא דף נ"ה מהא דקאמר גזרה משום חטאת שמתו בעליה ופריך ומי חיישינן כו' וקשה לו יהא דניחוש ה"ל ספק דרבנן דמדאוריית' ברובא בטל כו' אלא ע"כ כיון דמצד עצמו הוי איסור תורה כו' ע"ש ולענ"ד אין משם ראי' כלל דהתם אליב' דר"י קיימינן דס"ל מב"מ לא בטל וכן יש לתמוה לענ"ד על דברי המ"ל פ"ז מהל' מעילה ע"ש ואין להאריך והנה בשער המלך שם האריך והעלה לחלק גם לענין זה בין נודע ללא נודע כגון בחטים מבוקעים שנמצא או ביצת ספק נבלה ע"ש אך אפשר לומר דדוקא בכיוצא דביצת נבלה או חטים מבוקעים דהוה ב' גופים נפרדין וכמו שחילק הפר"ח הביאו בשער המלך בזה י"ל דאם הספיקות באים כאחד חשבינן לי' ספק דרבנן אך מפשטות לשון שער המלך שם משמע דבלא נודע לבד סגי וצ"ע. והנה בשער המלך שם הביא דברי המ"ל בהא דאיבעי' לן מהו לגמוע חלבו דהא איכא רובא וה"ל למפשט האבעי' לקולא וקשה מאי קא קשי' ליה דהא בנתגלגל לא ה"ל ספיק' דרבנן אלא ע"כ כיון דב' הספיקות ביחד שפיר ה"ל ספיק' דרבנן עכ"ד בקצרה ולענ"ד דאף דנימא דזה דעת המ"ל שם מ"מ היינו דווקא בכה"ג שאין לספק במציאת שיבא כ"א אחר שהוא דרבנן משא"כ היכא שהספק הוא בפני עצמו אלא שלא נודע עד אח"כ ומצאתי בפליתי סי' י"ד שהקשה ג"כ כן על המ"ל וכתב שי"ל כיון שאינו במציאות שיהיה בפ"ע ה"ל סד"ר וכתב שזה דחוק ומשמע ג"כ מדבריו דדוקא בכה"ג ה"ל סד"ר ואפשר לומר דהתם איסור תורה שבאבר עצמו הוא נודע ואנו מחזיקין היוצא ממנו אסור ג"כ מספק והלכך אי לאו שאינו במציאות שיבא הספק שבחלב בפ"ע אין זה סד"ר אבל כיון שהספק לענין החלב אינו במציאות בפ"ע שפיר חשבינן לי' סד"ר ולכן בנ"ד צ"ע ומה גם שלענ"ד אין כאן הפ"מ שהרי חלב מד' בהמות שחלבו יום א' אין בזה הפ"מ שהרי אפשר למכור לעכו"ם והכלים שאפשר להגעילן יגעל ומה בכך ואם יש הפ"מ מכלים שא"א להגעילן עכ"פ ראוי שלא ישתמש בהם מעל"ע כמבואר כמה פעמים בפוסקים כך הייתי דן לכתחלה אבל אחרי שכבר יצא הדבר בהיתר אין כאן מקום ערעור והרהור כלל וכדאי הוא הגאון בעל פרי מגדים לסמוך עליו להתיר במקום הפ"מ בלא נודע וכבר כתבתי דהכי משמע מדברי הגאון בעל שער המלך והמצפצפים והמהגים בטעמים מפיגים לנקודת האמת אשר במחוגים רצים ואינם משיגים. ומוטב שיהיה שוגגים. וכבר הרמותי ידי על המפטפטים פטטיא דלאו דאורייתא בספרי בית אפרים בקו' התשובות כו' ולהיות כי הידים רפות לא הראיתי פנים לכל צד בפלפול כדרכי מעולם רק הנוגע לשורש הדין ואם יבא דברו הטוב באיזה ענין מחודש ב"נ אטייל עמו בארוכה כי דבריו אהובים וחביבים אצלי אחרי שהוא מתחקה על שרשי הדין

והאמת אהוב אצלו לא כיש מתחכמים להורות הלכה למעשה מתוך פלפול של הבל ר"ל מהאי דעתא ולא באלה חלקו וישם אל מדבר האמת פניו מובטחני בזה דתיקום לי' שעתא. וילך מעלה מעלה. לשם ולתהלה דברי זעירא מן חברייא:

הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד ב"ה יום ג' י"ד שבט תקע"ב

שאלה כד

רב שלום וברכ'. ברבי' והמשכה, לכבוד אהובי הרב המאה"ג החריף ובקי המפורסים מוהר"ר דוד נ"י לנצח בצל צח:

אחד"ש זה כמה ימים הגיעני גי"ק אשר כ' לפקפק בענין הסרת הסרכא שהשוחטים שבמקומו אין בודקין הריאה בנפיחה קודם הסרת הסרכה ובקהלות הסביבות נוהגין לנפוח תחלה לידע אם הסרכא עולה בנפיחה. הנה באמת לא ידעתי מקום לנפיחה זו דאם איתא שהסרכא תעלה בנפיחה ע"כ שהקרום נקוב לתוך הסרכא ולכן ע"י הנפיחה נכנס הרוח לתוך קרום הסרכא והוא עולה בנפיחה א"כ מכ"ש שאחר הסרת משם מכל וכל יתגלה הנקב עכ"פ ע"י הפושרין שבודאי תבצבץ וא"ל שאין לנו לסמוך על בדיקת הפושרין לחוד ז"א דהא גם בבדיקות הנפיחה לא בקיאינן וכמ"ש בזר זהב סק"ו בפירוש דברי הט"ז אלא ע"כ שאנו סומכין העיקר על המיעוך וגם בדיקות פושרין לחומרא וא"כ ממילא שאין מקום לנפיחה זו קודם הסרת הסרכא דאם הי' חששא גמורה שמא תעלה בנפיחה לא הי' הנפיחה מועלת דנימא שאין בקיאין ואם נאמר דלאו חשש גמור הוא רק שיש לעשות הנפיחה לחומרא די לנו בבדיקות הפושרין שאחר הסרת הסרכא דבקל מבצבץ בפושרין אם יש שם נקב וע"י המיעוך אנו אומרים שהוא ריר בעלמא או קרום כעין מלבוש לריאה כמ"ש בחיבורי בטעם קליפת הסרכא וא"כ בודאי שלא היה עולה הסרכא בנפיחה כמו שעתה אינו מבצבץ ע"י הפושרין ומ"ש כ"ת דכיון שקולפין הרבה מחשב מקום שאינו ידוע לסמוך על הבדיקה שאחר הסרת הסרכא לבד הנה דעת הט"ז הבאתי בסי' ל"ו בחיבורי ס"ק כ"ט דאף בידעינן היכא אוושא אין בקיאין ולזה הסכים אא"ז בת"ש ס"ק ט"ו וא"כ כיון דחזינן דמ"מ סמכי' אבדיקתינו כיון שהלכה ע"י מיעוך ואמרינן שלא באה מחמת נקב והבדיקה לחומרא ממילא דאפי' תימא כמ"ש שם בס"ק הנ"ל דאם הבדיקה במקום ידוע לא שייכא חומרא זו שאין בקיאין וא"כ הי' עדיף לבדוק קודם הסרה מ"מ אין צורך לבדיקה זו כיון שעכ"פ צריך לבודקה במיעוך והוא העיקר שסומכין עליו ומוסיפין עליו עוד בדיקות פושרין לחומרא ודי בחומרא זו וגם נלענ"ד דלעולם מקום הסרכא ועמידתה הוא ניכר וידוע לבודק גם אחר הסרת הסרכ' וכשמעיין

היטב בסרכא יוכל לכווין אותו מקום ולעיין שם אם מבצבץ במקום זה או לא ועוד כתבתי בזה להרב הנ"ל ולא נשאר בידי העתקה דברי זעירא מן חברייא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד

שאלה כה

תולעים שנמצאו בדגים ובבשר לאחר שחיטה מה דינם תשובה הנה הרמב"ם פ"ב מהמ"א הי"ז כתב וז"ל תולעת הנמצאת במעי הדגים ובמוח שבראש הבהמה והנמצאת בבשר אסורה אבל דג מלוח שהתליע הרי התולעת שבו מותרת כו' עכ"ל והנה דברי הרמב"ם אלו נובעים מהש"ס ס"פ א"ט וכבר הארכתי בדברי הש"ס והרמב"ם אלו בספרי בית אפרים בקונטרס התשובה סי' ט"ו שמ"ש הרמב"ם ובמוח שבראש הבהמה הוציא מהש"ס הנ"ל ע"פ גירסת הערוך שם והתני' את נבלתם תשקצו לרבות דרנין שבראש הבהמה ע"ש שביארתי על נכון אמנם מ"ש הרמב"ם תולעת הנמצא במעי הדגים כו' נראה דס"ל דכך הוא פירוש תיבת קוקיאיני תולעים הנמצאים בבני מעים וכמ"ש רש"י בברכות דף ובשבת דף וכ"כ הרי"ף כאן בחולין ס"פ א"ט דקוקיאני היינו תולעת שבמעי הדגים וכ"ה במאור וכ"כ ה"ה שזהו שיטת האחרונים דאמרינן מעלמא אתו וזהו דעת הרשב"א ז"ל וכ"ה בהרשב"א בתה"א ובחידושיו וכן בספר החינוך מצוה קס"ג שהתולעים הנמצאים במעי הדגים אסורים שמבחוץ הם באים אבל הגדלים בין עור לבשר או בתוך הבשר מותרין והנמצאים במעי בהמה אסור שמבחוץ הם באים ואף הנמצאים במוח הבהמה ובתוך בשרה אסורין כו' ע"ש וכן הוא ג"כ בלשון הש"ע תולעת שבמעי הדגים כו' וצ"ע דהא בש"ס קאמר מעיקרא דאי מעלמא אתו לישתכחי דרך בית הרעי והדר קאמר והלכתא דאסירי משום דעייל באוסיי' מבואר דאפי' לא משתכחי דרך בית הרעי אסירי וא"כ לא ה"ל למנקט הנמצאים בבני מעיים דהנהו פשיטא דאסירי אף למאי דס"ד מעיקרא דהא מעיים דרך בית הרעי הם ויכול לבא שם עם כל מאכל אשר יאכל:

וראיתי במשבצות ס"ק ך' שכתב על הט"ז שכתב הטעם משום שנכנס דרך חוטמו דקשה דבמעיהם הטעם דמעלמא אתי לתוכן ושורץ על הארץ קרינן בי' עיין רש"י ד"ה מינם עכ"ל ואין לדבריו מובן דהרי הט"ז באמת קאמר הטעם דמעלמא אתי ואפשר שכוונתו למ"ש ור"ל דרש"י ד"ה מינם כתב שמשם נכנסין לקנה הלכך לא משתכחי דרך בית הרעי עכ"ל וא"כ במעי' שהוא דרך בית הרעי א"צ להאי טעמא דעייל בחוטמו ואם כוונתו כן לשונו צ"ע וגם כי אין הקושי' על הט"ז דנקיט טעמא דאיתמר בגמ' וקושי' זו נופלת

על רוב הפוסקים דלמה נקטו במעי' דבהא אפי' למאי דבעי בש"ס למימר קוקיאני שרי מודה בהא (ועיין בבכורות דף ז' כגון שמצאו דרך בית הרעי וכו' ועיין בס"ס פ"ג) אמנם בלשון ת"ה הקצר בית ג' שער ד' ראיתי שכתב וז"ל וכן הנמצאים במעי הדגים אע"פ שאינם נמצאים דרך בית הרעי פעמים שהתולעים נכנסים דרך אזנו כו' מבואר שהכוונה לאותן המעיים שאינם דרך בית הרעי שהתולעים נכנסים דרך אזנו כו' מבואר שהכוונה לאותן המעיים שאינם דרך בית הרעי או לתולעים הנמצאים סביב לבני מעיו מבחוץ וצ"ל שכן כוונת הפוסקים הנ"ל ובפר"ח כתב דהנמצאים במוח או בכבד אסור משום דעייל דרך נחיריו והנמצאים במעי' אסור שבלעתן עם האוכלין עכ"ל ולפמ"ש מה דנקטו הפוסקים במעי הדגים היינו דוקא באופן דא"א למיתי עם האוכלין דהא עלה דההיא שנמצא במעיהם אמרינן טעמא דעייל באוסיי':

ועכ"פ על הרמב"ם קשה כפי מ"ש הה"מ לשיטתו שכל התולעים הנמצאים בדגים אסורים שאין מתהווים ממנו והיינו קוקיאני דאסירי ומ"ש דכוורי שרי היינו שהתליעו אחר מיתה דלמה נקיט במעי הדגים דהא אף שלא במעי' כל שהתליע מחיים אמרינן דמעלמא אתו ואפשר דהרמב"ם לא ס"ל כלל למציאות זה שהמציאו רש"י והפוסקים תולעים הנמצאים בין עור לבשר או בבשר הדגים עצמן דס"ל דאין זה במציאות כלל וכמ"ש המגדל עוז על הא דנקיט דג מליח ה"ה בדג לח מיד שעולה מן המים אלא שסובר שאין במציאות וא"כ כיון דלית ליה מגרמי' כלום רק מה דעייל באוסיי' אסור וגם הלח"מ תמה בזה על ה"ה וכתב שדבר בהוה:

ויראה לענ"ד שזה דעת ס' התרומה סי' ל"ז שכתב מורנא דכבדא אסור דכוורי שרי תולעים שנמצאו בכבד או בחתיכה של בשר אסורין דתני' את נבלתם תשקצו לרבות דרנין שבבהמה אבל תולעים הנמצאים בחתיכת דג שרי ואמר רבינא לאימי' אבלע לי כו' מיהו אפי' של דגים אסורי אע"ג דלא משתכחי בבית הרעי בבית המעיין אלא כ"א בגוף החתיכה כדפסיק תלמודא כו' קוקיאני אסירי פירוש תולעים שבדג מ"ט כי ניים עייל לי' באוסיי' פי' התולעים שבדגים אין עולה מגוף הדג אלא מעלמא אתו ונכנסים דרך אזנו כשהוא ישן כו' (ואמנם שאר פוסקים כתבו דרך נחיריו וכן הוא בערוך ערך אם וע"ש דגרס ניים כוורא) הלכך תולעים הנמצאים בחתיכת בשר או בחתיכת דג אפי' אינן בבני מעיין דהשתא אין ודאי דאתיין מעלמא אפ"ה אסורין התולעים כיון שמחיים של בהמה באו שם כו' עכ"ל ולכאורה דבריו סותרים זא"ז דמתחלה כתב דתולעים הנמצאים בחתיכת דג שרי ולבסוף כתב דאסור ונ"ל שחסר תיבה א' בדפוס וכצ"ל ומיהו מסיק דאפי' של דגים אסורי וכן מבואר מלשון השערים שהעתיק בסה"ת ואביא לשונו לקמן

וכוונתו שהוא סובר דהא דפסקינן הלכתא קוקיאני אסירי הוא חלוק על מ"ש אח"כ דמורני דכוורי שריין אלא ס"ל דלעולם אסירי משום דמעלמא אתא ולא ס"ל לחלק בהך מציאות שהמציאו רש"י והפוסקים היכא שנמצאו בין עור לבשר או משום דאינו במציאות או משום די"ל דאף בזה אמרינן דמעלמא אתא ונכנס עד בין עור לבשר הלכך הך הלכתא דקוקיאני אסירי פליגי אהא דקאמר דכוורי שרי דמאן דשרי סובר כפי שרצה הש"ס לומר מעיקרא דאי מעלמא אתו לישתכחו דרך בית הרעי אבל לפי מאי דמסיק דעייל באוסיי' בכל גווני אסור:

וז"ל השערים שער נ"ב ומסיק פא"ט תולעים שנמצאו בכבד כו' אסורי' ובחתיכת דג מותרים כו' ומיהו מסיק שם דאף בדגים אסורי דקאמר הלכתא קוקיאיני אסורי' והלכך קי"ל דכולהו אסורי כו' בין הנמצאים בחתיכת דג וכ"ש בבני מעיים דאיכא למימר מעלמא אתו והיינו משום דס"ל כמש"ל דבמעי' כ"ע מודים דאיכא למימר עם האוכלין באין א"כ הא דפסק הלכתא דאסירי משום דעייל באוסיו' היינו אף בחתיכה וכן נלענ"ד בסמ"ג שידוע שנמשך אחר סה"ת שכתב הך דדרנין וגם הך דקוקיאני אסירי דהיינו תולעים שבאו בחיי הדג ולא הזכיר כלל הך היתרא דכוור' שריין אלא ע"כ דס"ל דלמאי דמסיק משום דעייל באוסיי' נדחה הך דכוורי שרי מהלכה אמנם הרשב"א בחידושיו הקשה על סה"ת וכתב דא"כ איכו השתא מורנא דכוורא דמשתרו היינו לאחר שחיטה א"כ גם דבשרא שרי ולענ"ד כמ"ש דסה"ת ס"ל דהך דכוורי שרי מדחיא קמי הא דפסיק והלכתא קוקאיני אסירי ואע"ג דהך דכוורי שרי לבתר הכי איתמר מ"מ הא דפסיק והלכתא הוא עיקר. ובילקוט פ' שמיני איתא והלכתא קוקיאיני אסירי מ"ט מינם ניים ועייל באוסיי' אמר רבינא לאימי' איבלע לי' כו' והשמיט הך דמורני דבשרא כו' נראה שסובר ג"כ דכיון דאמרינן קוקיאיני אסירי מדחיא לה הך מהלכה אלא דמ"מ מייתי הך דרבינא לפרושי קראי הך דואת נבלתם תשקצו אמנם יכול להיות דהשמטת הדפוס הוא:

והנה הערוך ערך מראנה כתב דמראנה דבשרא אסירן דכוורא שריין פי' תולעים שהתליעו הבשר או הדגים שרו. ובתשובה סי' כתבתי שט"ס יש כאן וצ"ל דבשר אסור ודגים שרי והלום ראיתי שי"ל בכוונתו דס"ל דמאי דקאמר רבינא לאימי' אבלע לי ואנא איכול היינו אתולעי' שבבשר ג"כ והיינו היכא שהתליע לאחר שחיטה ואע"ג דאמרינן דבשרא אסירי הערוך בפירושו נקיט כפי מה דקי"ל לדינא להתיר בין בבשר בין בדגים ומה שמכריחני לפרש כך הוא השאלתות פרשת שמיני שכתב וז"ל ואלו שרצים דגדלו מאוכלא ומשקה הנהו לאו כשרצים דמי אלא כאוכל ומשקה דמי כגון בשרא וכוורא דאתלעי שריין כדאמר רבינא לאימי' אבלע לי ואנא איכול כו' אמר לי' רב משרשי' ברי'

דרב אחא בר נפחא לרבינא והתניא ואת נבלתם תשקצו לרבות הדרנין כו' אמר ליה הכי השתא התם בהמה בשחיטה משתריא כו' אבל בשר ודגים כי גדלי היתרא הוא כו' עכ"ל נראה מדבריו דס"ל שחילוק הש"ס הוא דהך דדרנין מיירי בחיי הבהמה ורבינא מיירי אף במורנא דבשרא הנעשה לאחר שחיט' וגם בה"ג דף קל"א כתב כלשון השאלתות וז"ל ואלו שרצים דגדלין כו' כגון בשרא וכוורא דאיתלעו שריין ואמר ליה רבינא לאימי' אבלע לי ואנא איכול דדמן אסירי דתניא ואת נבלתם תשקצו לרבות דדמן שבהמה עכ"ל ומדבריהם נראה שרבינא חולק אהא דקאמר מעיקרא דבשרא אסורין והיינו אף לאחר שחיטה ורבינא ס"ל דשרי או אפשר דלא הוי גרסי תיבת אסירן ואפשר שכך היתה גרסת הערוך ג"כ ותיבת אסירן שבערוך הוא ט"ס וזה שיטת הרמב"ם ג"כ דהש"ס מיירי לענין הנמצאים בבשר ובדגים לאחר שחיטה וכמ"ש ה"ה שם אלא דהרמב"ם גריס שפיר דבשרא אסורין ופוסק כן לדינא וכמ"ש ה"ה ע"ש:

והנה הב"ח כתב בסי' פ"ד לתרץ דברי סה"ת דלא אסר אלא בנמצא בחתיכת דג דאיכא ספק דלמא מעלמא אתו באזניו ואח"כ נכנסו בבשר הדג מבפנים ולכן נמצאים בחתיכה אבל בנמצאים בין עור לבשר מותרין וכן מוכח באו"ה שכך הוא דעת הש"ד כו' ע"ש ולענ"ד אין זה במשמע לא בדעת סה"ת ולא בדעת הש"ד שהרי מבואר מדבריהם שהבאתי לעיל שהם מפרשים הך דאמרינן דכוורי שרי היינו ג"כ בנמצא בחתיכת הדג ולא נזכר בדבריהם הך מילתא דבין עור לבשר כלל ושוב אח"כ כתבו דהלכת' דאסור אף בחתיכה והיינו כמ"ש דס"ל דפסק הלכה הוא דאף דכוורי אסירי וא"כ מנין לנו לחלק בין שלימה לחתיכה וגם החילוק בין עור לבשר ובין נמצא בחתיכה צ"ע דכמו אם נמצא בחתיכה עצמו ע"כ לומר דמתחלה עייל באוסי' ואח"כ נכנס בבשר הדג מבפנים כמו כן יכול הוא לכנוס בין עור לבשר ג"כ אם לא שנאמר דהך שנמצא בין עור לבשר פירושו שאנו רואין שהעור והבשר שלם מכל צד א"כ ע"כ ששם נתגדלו ובאמת גם בנמצא בחתיכה בפנים והחתיכה שלימה מכל צד נמי דינא הכי ואמנם לענ"ד דהסה"ת והש"ד לא מיירי כלל מנמצא בין עור לבשר וכמש"ל דאפשר דס"ל דזהו מציאות רחוק הוא והלכך בכל גווני שנמצא בדגים חיישינן דמעלמא אתו ומשמע מדבריהם שאין היתר כ"א בנמצא תולעים בבשר וגבינה מחמת סירחון וגם לענ"ד מ"ש הב"ח דס"ל לר"ת דהא דמסיק תולעי' שבדגים מותרי' היינו דוקא כשנמצאו התולעי' כשהדג שלם בין עור לבשר דודאי הוא דלא אתיין ליה מעלמא אבל אם נמצא כך מונח בחחיכה יש לחוש שמא נכנסו באזניו ואח"כ נכנסו בבשר הדג מבפנים ולכן נמצאו בחתיכה ואסורים מספק וכ"כ בספר התרומה סימן ל"ו והכי מוכח מתוך דברי האו"ה שער מ"א שכך הוא דעת

ש"ד לחלק בין דג שלם לחתיכת דג והיינו כדפרישית כו' עכ"ל ולענ"ד תמוה דבאמת כוונת סה"ת אינו לחלק בין שלם לחתיכה דמתחלה כד נקיט הא דכוורי שרי נמי נקיט חתיכה וכן הש"ד ובין עור לבשר לא הזכירו כלל וגם מ"ש בשם או"ה הנה אמת שכן הוא דעת או"ה לחלק בין שלם לחתיכה אבל נלענ"ד דלאו מטעמי' דהב"ח דא"כ מה טעם יש לחלק בין שלם לחתיכה דהא גם בשלם נמי איכא למימר שנכנס באזנו ומשם נכנס לתוך הבשר וע"כ עיקר החילוק הוא משום שנמצא בין עור לבשר א"כ גם בחתיכה יש לחלק כה"ג דאם נמצא בחתיכת דג בין עור לבשר כיון דליכא למימר דאתא מעלמא דרך אזנו ונכנס בין עור לבשר יש להתיר:

ולענ"ד נראה מדברי או"ה דס"ל דדוקא בנמצא בין עור לבשר והדגים שלמים דאז ליכא חשש דלמא עייל באוסי' כיון שנמצא בין עור לבשר וגם אין לחוש דלמא אחר שנצודו נכנסו תולעים מעלמא בין עור לבשר דהא הדגים שלמים משא"כ הנמצאים אח"כ בחתיכה שלהן אף בנמצאו בין עור לבשר דאז אין חשש שמא באו דרך אזנו כיון שנמצאו בין עור לבשר מ"מ חיישינן שמא באו תולעים מעלמא ונכנסו בין עור לבשר אחר שכבר נחתך הדג הלכך אסור וז"ל או"ה אבל הנמצאים בגופי הדגים דהיינו בין עור ובשר כגון שדרך בקצת דגים אף התולעים עצמן מותרים כו' ודוקא שנמצאו בהן כשהן שלמים אבל הנמצאים אח"כ בחתיכה כתב הר"י מדורא קי"ל דכולהו אסירין בין הנמצאים בחתיכת דג וכ"ש בבני מעיים דאיכא למימר מעלמא אתו עכ"ל נראה שכוונתו כמ"ש דכיון שנמצאים שם אחר שנחתכו אמרינן דמעלמא אתו לאחר שנחתכו ונכנסו בין עור לבשר:

אבל לענ"ד נראה דאין כוונת הש"ד כן לחלק בין שלימה לחתיכה ומ"מ אפשר דמודה באם נמצא בין עור לבשר דשרי ואפשר שהיה מתיר בכה"ג אף בחתיכה כה אלא דלא מיירי ממציאות זה שבין עור לבשר כלל דלסה"ת וש"ד הך דכוורי שרי מיירי בנמצא בחתיכה אלא דס"ל דלא קי"ל. הכי להלכה וכ"כ בת"ח שדעת השערים לאסור בכל ענין אף הגדלים בין עור לבשר וכן מבואר לענ"ד מדברי הרוקח סימן תס"ג שכתב מורני דכבדא אסירי כו' אבל תולעים הנמצאים בחחיכת דג מותרים מיהו הלכה דקוקיאיני אסירי דכי עייל באוסי' כו' דמעלמא קאתו אבל לאחר שחיטה בבשר או בדג מותרין כו' עכ"ל ונראה שלשון זה לקוח מסה"ת. אמנם צ"ע דלשון זה מורה דקוקיאיני היינו התולעים שבדגים וכמ"ש הרי"ף והתוספות וסה"ת ורוב הפוסקים ובסימן תס"א כתב והלכתא קוקיאיני תולעים שבכבד ושבראש (נלענ"ד שזה ט"ס וצ"ל ושבריאה וכלשון רש"י) אסורין או בין העור לבשר. דכוורי שרי תולעים הגדלים בדגים או גדלו בבשר

לאחר שחיטה או בגבינות מותרין כו' מזה מבואר דמפרש קוקיאני אבהמה קאי וכפירש"י וגם מבואר דפוסק הך דכוורא שרי דא"ל מ"ש תולעים הגדלים בדגים היינו נמי לאחר מיתת הדגי' א"כ מאי אריא דקאמר דכוורי שרי דהא איהו סיים בה דגם בבשר מותר לאחר שחיטה אלא ודאי מ"ש הגדלים בדגים היינו מחיים וקאי אבין עור לבשר דידוע דלא מעלמא אתו ונראה דס"ל דלדינא יש להתיר בדגים היכא שנמצא בין עור לבשר כיון דודאי לאו מעלמא אתו ולכך העתיק גם פירש"י כיון דנ"מ לדינא אם נמצא בין עור לבשר שרי בדגים. ובלשון השערים בריש סי' מ"ז צ"ע שכתב בשם ראב"ן שהתולעים שבראשי הבהמה דמעלמא אתו ושבמעיהן אסורים משום אמ"ה דאינם ניתרים בשחיטה והנמצאים בדגים א"צ שחיט' דבהיתר גדלי עכ"ל משמע דמתיר הנמצאים במעי הדגים וזה דלא כשיטת כל הפוסקים ואף רש"י אפשר דמודה בהכי וכמ"ש באו"ש מהרש"ל וגם כי לשיטת רש"י במעי הבהמה אסורין משום דמעלמא אתו ולא מטעמא דאמ"ה וכי איצטרך לטעמא דאמ"ה דוקא לענין הגדלין בין עור לבשר ועיין בהגהת או"ה שבסוף הספר סימן ח' ציין בראשי הבהמות כו' ובזה א"צ שיפרשו לאויר העולם דמאחר שגדלים באיסור אמ"ה הוו שרץ גמור והילוך הבהמה הוי ריחוש דידהו וגם קי"ל דא"צ לריחוש אלא ר"ל שדרכן לרחוש על הארץ למעט הגדלים בדבר שאינו מחובר עכ"ל וזה צ"ע דהא בראשי הבהמות איכא נמי טעמא דמעלמא אתו וכמ"ש באו"ה בפנים וא"כ פשיטא דאסור דכבר ריחש ובא לשם מעלמא וצ"ל דקאי אדלעיל מיניה לומר דאף הנמצא בבשר עצמו או בין עור לבשר שכתב דאסורין שנתגדלו באיסור אמ"ה א"צ לרחוש ומ"מ צ"ע דמדבריו מבואר דמאחר שגדלים באיסור אמ"ה הוי שרץ דהילוך הבהמה הוי ריחוש וארכבה אתרי ריכשי דבש"ס משמע דעיקר האיסור הוא משום אמ"ה דבאיסורייהו קיימן אע"ג דלא בעינן בזה פרסות וכמ"ש התוספות מ"מ אהדרא קרא לאיסוריה דכתיב ואת נבלתם תשקצו לרבות דרנין שבבהמה ואין האיסור משום שרץ כלל וגם שאין טעם לדבר לומר מאחר שנתגדלו באיסור אמ"ה אסור משום שרץ (ומ"ש דהילוך הבהמה הוי ריחוש קשה דא"כ בדגים נמי נימא הכי ולתסור משום שרץ) ועיין בפ"מ שכתב שהנך תולעים שאסירי משום אמ"ה אסור להושיטן לב"נ וצ"ע. וגם מ"ש באו"ה וגם קי"ל דא"צ לרחוש כו' צ"ע דאטו בהמה מחוברת היא ולא גרע מכמהין ופטריות שכתב אח"כ דלא חשיב מחובר לענין זה ע"ש. וגם בפר"ח ס"ק מ"ג כתב וז"ל לא משום שרץ מתסרו דהא בהמה כפירי בתלוש דמי וכל שלא פירש הו"ל למשריי' אלא טעמא כדאיתא בש"ס כו' ואלו שלא נשחטו באו מאיסור אמ"ה כו' וצ"ע ואין להאריך:

דברי זעירא מן חברייא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

שאלה כו

שלום וברכה לכבוד ידידי הרבני המופלג בתורה וביראה. נבון וחכם השלם כש"ת מוהר"ר ברכי' בירך נ"י:

ע"ד שאלתו אשר שאל כענין. בפיצול מגבה עם עוד ריעותא שמצא בשחיטת חדשים מקרוב דמחשב תר"ל ובספרי לא נזכר מזה. אהו' האמת אגיד כי בקונטרס תר"ל לא כרוכלא חשיבנא רק מה שעלה בלבי אז לחדש דבר והשאר סמכתי על המקומות המפוזרים בספרי כאשר כתבתי שם בקונטרס תר"ל סעיף ס"ט וגם הדין הלז אע"ג דלאו בפירוש איתמר מכללא איתמר ובעזה"י ליכא מידי דלא רמיזא בספרי. ויראה כ"ת במ"ש בסי' ל"ט ס"ק צ' באונה עליונה של ימין שנתפצלה ויש יתרת ע"ג והיא דבוקה לגרגרת לא מחשב תר"ל דהיתרת לא מחשב ריעותא כיון שהעידו עלי' שדרכה ליפצל ע"ש ומינה בפיצול ע"ג הריאה וגומא תחתי' שאין זה דרך הריאה ובודאי איזה סיבה גרם לה שתתפצל או מחמת חולשת וקלקול היצירה אע"ג דכה"ג כשירה היא לפי שאין זה יתרת שבשר הגומא הוא וגם אין עתידה להתפרק מ"מ היא יתרת מקמא ויתרת בדרי וגבשושית נמי קי"ל דכשר ואפ"ה כיון ששינוי הוא משאר הריאות מחשב ריעותא וחזי לאצטרופי לריעותא אחרת למהוי תר"ל אע"פ שאלו ודאי שהיו כן מלידה ומבטן וי"ל דהכי רביתייהו ומכ"ש בפיצול עם גומא דודאי מחשב שינוי בריאה וכמ"ש להדי' בספר לחם חמודות אהא דפיצול מקמא טריפה וז"ל ויתכן זה אפי' למכשירי' יתרת מקמא דהכא שאני הואיל ומוצאין גומא בריאה אין זו יתרת אלא שינוי שנשתנה בריאה עצמה ואם יש לחוש שסופו להתפרק טריפה כו' ע"ש מבואר מדבריו דודאי כל פיצול עם גומא שינוי שנשתנה בריאה הוא בין אם הוא מגבה או מקמא אלא דמגבה לא איכפת לן בשינוי זה כיון שעכ"פ אינו עתיד להתפרק משא"כ מקמא שיש לחוש שסופו להתפרק והדברים מוכרחים לענ"ד שאם נאמר דפיצול עם גומא הוה רביתייהו דריאה ואינו שינוי אין מקום לחלק בין מגבא למקמא דכיון דרביתי' דריאה בהכי להתפצל מבשרה ולהיות גדל כך עם גומא תחתיו גם במקמא יש להכשיר ועיין לעיל סי' י' באמצע התשובה מ"ש בזה) ומ"ש הרמ"א הטעם לפי שנופל למטה. והט"ז הוסיף ביאור דכיון שהתחיל להתפצל סופו להתפרק לגמרי אין זה מספיק דלמה נאמר כן בדבר שהוא דרך גידולו והרי כל האונות תלויות ועומדות באויר והרוח מעמידן וכן היתרת מקמא ולמה יגרע הפיצול הזה כיון דאורחא דריאה בהכי להתפצל ולהיות גדל בגומתו והרוח הנושב בו מעמידו וזה באמת דעת מח"ב שכתב וז"ל ועוד דסברא נותן להכשיר בפיצול יותר מביתרת ואפילו מאן דפוסל ביתרת מקמא איכא למימר דמכשיר בפיצול דהא מפוצלת

היא מן הריאה עצמה כו' ע"ש ור"ל שיש מקום לומר דפיצל כיתרת לענין שאין לחוש לו שסופו להתפרק דרביתי' בהכי כמו יתרת ואיכא למימר נמי דעדיף מיני דביתרת י"ל כיון דלאו בדרי הוא כנטול דמי וטריפה אף בלא טעם סופו להתפרק משא"כ בפיצול דעכ"פ לא שייך ביה דין יתר כנטול דמי דהא חזינן דמן הריאה עצמה היא וע"ש שכ' דרמ"א קאי לדעת המחמירים ביתרת מקמא וסיים בה ומ"מ אם שעת הדחק הוא ילך אצל חכם אולי ימצא מקום להתירו ור"ל מחמת הסברא שכ' מתחלה בפיצול עדיף והיינו מטעמא דכתיבנא דס"ל דפיצל ג"כ אורחא בהכי ואין חשש פירוק אע"פ שאין לו מקום לנוח בגומא ואמנם לדינא לא קיי"ל כוותי' שהוא ז"ל כ"כ לפי שלא הי' לפניו ספר הד"מ שמבואר דמגבה דמכשירין לפי שהוא נח בתוך הגומא שתחתי' משא"כ מקמא שהגום' היא למעלה ממנו אף להמכשירים יתרת מקמא מטריף בזה אבל לא עלה על הדעת לומר דרביתי' בהכי ולולא שכ' הב"י בשם מ"כ וכ"כ מהרי"ו בבדיקות להכשיר בפיצול וגומא תחתי' אם הי' בא לפנינו כזאת אף אם היינו מדמי' שיוכל להיות שנתפצל ונח בגומא אך אעפ"כ לא היינו עושין מעשה שהרי שינוי גדול יש כאן ושמא נעשה ע"י מעשה וקלקל שבריאה שנפרד ממנה החתיכה שנתפצלה ושוב קרם עליה עור מחמת מכה אך הואיל שהב"י מ"כ להכשיר אין ספק שקבלה היתה בידם דשכיח כה"ג לבא בדרך הכשר אבל מ"מ אין לומר היינו רביתיי' ולהוציאו לגמרי מכלל ריעותא ועיין בכנה"ג שבשו"ת מבי"ט כ' דין זה דהמ"כ שהביא הב"י בשם מהר"מ מרוטנבורג וכ' דדוקא בפחות מכט"ד והכנה"ג השיג עליו דבליכא ט"ד אף בלי גומא כשירה והכשר דגומא היינו אפילו בדאיכא ט"ד והזכרתי מזה בספרי ג"כ ופשיטא דקי"ל דלא כהמבי"ט בזה אבל עכ"פ חזינן בהמבי"ט שאינו תופס היתר דמחמת גומא להיתר פשוט והיינו דודאי הוי ריעותא ושינוי בריאה וכמש"ל בשם הלחם חמודות וא"כ נראה דאם יש עוד ריעותא מצטרפינן לי' לתרי ריעותא ולא עדיף מבועא דכשר מדין הש"ס ומצטרף לריעותא אע"פ שרגילות להיות בועות בריאה מצטרפין הריעותות אחרת לומר שמחמת נקב נעשה וה"נ תלינן שמחמת חולי ומכה שבריאה נתפצלה החתיכה ההי' ויגיד עלי' ריעו הריעותא השני' הנמצאת שמה:

וראיתי בשו"ת מאיר נתיבים סי' מ"א שכ' בריאה שנתפצלה האונ' וכ' שאין לדונו לפיצול מקמא אלא לנחלק כל שנראה לעינים שדומה לתמונות נחלק ומ"ש מכ"ת דזולת הפיצול יש כאן יתרת וכוונתו לדונו בדין תר"ל יראה ג"כ להקל כיון שאינם סמוכים שמפסיק ביניהם בשר ריאה חזק ובריא כו' ע"ש והנה מ"ש להכשיר מדין נחלק לא ירד בני עמו כאשר כבר מלתי אמורה באורך בספרי ובכמה תשובות כידוע למע"ל ומ"ש אם הוא

בתמונת נחלק הנה בפוסקים לא ראינו כל תמונה דודאי כל שנפצל ונפרד זה מזה תמונת נחלק יש לו וכבר ביארתי בארוכה במקומו אך מ"ש לדון דין תר"ל מבואר דאף לפי מה שסובר שזה קרוי נחלק וכשר אעפ"כ הי' חושש לו אם יש עוד ריעותא אחרת עלי' או סמוך ממש וא"כ נראה דכ"ש בפיצול מגבו שנח בגומא נראה דטפי יש לחוש לו להצטרף ריעותא אחרת ואדרבה למאי דמכשיר נחלק ע"כ לומר שרגילות להיות מתחלק מתחלת ברייתו וא"כ פשיטא שיש מקום לומר דלא חשיב ריעותא ואפ"ה ס"ל דהוי ריעותא ומכ"ש בפיצול מגבה וא"ל דטעמא דידי' דמחמת ריעותא אמרינן שזה אינו נחלק רק פיצול מקמא וכבר התחיל להתפרק כאשר מורה הריעותא הב' אך ז"א דהתינח בריעותא דבועא או סרכא תלויה וכדומה אבל במ"נ התם מיירי שהריעותא השניה שהיה יתרת קרוב להפיצול ופשיט דמחמת ריעותא דיתרת אין מקום להוציא מדין נחלק ולומר שהיא פיצול מקמא רק הדבר מבואר שטעמא שהגם שנחלק מ"מ ריעותא הוי ומכ"ש פיצול מגבה עם גומא דהוי ריעותא:

ומ"ש כ"ת ראי' מש"ך ופר"ח דמכשירי בקצרה מהגומא ואפי' הט"ז דמטריף אינו מטריף רק מטעם דאין זה פיצול רק יתרת א"כ מוכח דפיצול לא הוי ריעותא דאל"כ הא הו"ל תר"ל דהא להרמב"ם חסרון מבחוץ טרפה והו"ל ריעותא והפיצול מצטרף להיות תר"ל והדבר פשוט דאין מזה ראיה כלל דהא ודאי מה דחדית לן אא"ז לצרף חסרון לריעותא לפי שהרמב"ם מטריף היינו בענין שלהרמב"ם יש להטריפה מחמת החסרון ואף שאנו מכשירי' יש להטריף אם יש עוד ריעותא מטעם תר"ל אבל אם החסרון הוא בענין שי"ל שגם להרמב"ם לא מיקרי חסרון פשיטא דלא חזי לאצטרופי החסרון הזה לריעותא כלל ומעתה פשיטה שלדעת הש"ך ופר"ח שמכשירים בקצרה מהגומא היינו כמ"ש אא"ז שהפיצול לא גדל כ"כ כמו הגומא מחמת חלשתו וא"כ לא מבעי' למאי דמשמע מהפרי מגדים דמפרש שי"ל שעתיד למלאות הגומא ומהאי טעמא מיקל אף בחסרון מבחוץ דלא הוי תר"ל דכיון שהטעם שמכשירים ע"ש סופו שיגדל וימלא הגומא ולולא זה אף בלא דעת הרמב"ם היינו מטריפין בקצרה מהגומא דכיון שאינו ממלא הו"ל יתרת וכשאנו מכשירים ואומרים שעתיד למלאות הגומא כשרה אף לדעת הרמב"ם שהרי אין חסרון אלא בית קבול העשוי למלאות ודנין ע"ש סופו ורואין כאילו כבר מילא הגומא א"כ אפס מקום לחשבו תר"ל מחמת צירף דעת הרמב"ם בחסרון שהרי גם להרמב"ם כשר שאין כאן חסרון כלל אלא אפי' למאי דכתיבנא בספרי ס"ק ע"ג שכוונת אא"ז שפיצול אינו גדל לחולשתו כמו הגומא ולעולם לא יתמלא ע"ש (וכן עיקר כי המשבצות העתיק מדברי הת"ש והפיצול לא גדל עדיין כ"כ כו' ותיבת עדיין הוסיף כי בת"ש ליתא) מ"מ

י"ל דגם הרמב"ם שחושב חסרון לסוג טריפות בפ"ע היינו כשהוא חסרון בלא פיצול דכיון שנבראת חסירה קלקול היצירה יש כאן משא"כ בזה שאין החסרון בתולדה רק ע"י שנתפצל מן הריאה השלימה שהוא לפעמים בדרך גידולה בשביל שהפיצול לא גדל מחמת חולשתו למלאות הגומא אינו נכנס בסוג חסרון מתולדה רק אם הוא חסרון ויכול להניח בתוכו כאצבע כתבתי שם להטריף כיון דאף אם היתה שלימה במקום הפיצול היינו מטריפין וכמ"ש אא"ז בת"ש שם ובחסרון ככף כפופה לאו מטעם הרמב"ם היינו מטריפין ולכן אע"פ שבזה רגלים לדבר שהחסרון נעשה ע"י הפיצול שלא גדל כ"כ מ"מ תר"ל הוי כיון דבקצרה מן הגומא עצמה יש פוסקים שדעתם להטריף וכמ"ש שם אבל אם לא היה החסרון כ"כ אין לעשות תר"ל מן הפיצול והחסרון דחדא מלתא היא שהחסרון מחמת הפיצול הוא וכה"ג אפשר דגם הרמב"ם מכשיר ועיין מ"ש בחיבורי סי' ל"ו ובתשובות שם סי' ך"ג מ"ש לאחי החריף מו' סענדר ז"ל וגם בק"ה שם דחסרון שהוא ודאי בתולדה אין מצטרף לתר"ל כיון שהרמב"ם אין טרפותו מטעם נקב רק חסרון סוג בפ"ע ע"ש א"כ פשיטא דכאן בקצרה מהגומא אין מקום לצרפו בתר"ל וגם שי"ל דשמא עתיד ליגדל ולמלאות הגומא וא"כ אין כאן ריעותא רק מצד הפיצול ואין להטריף רק בחסרון כשיעור וכמ"ש אבל מ"מ אין להביא ראיה מזה לומר דפיצול עם סרכא תלוי' או שאר ריעותא שהוא מחשש נקב אין בו משום תר"ל דז"א דמה שנתפצל ודאי שינוי בריאה היא וריעותא הוי ומ"ש מע"ל להוכיח דאין לחשוב פיצול לריעותא מיתרת שפת יתר הוא דלאו משום ריעותא לחשבו ליתרת אתינן עלה רק מחמת השינוי של הפיצול עצמו ולדון בפיצול דין היינו רביתי' זה שיבוש דאע"ג שנמצא כן לפעמים אין זה בכלל היינו רביתייהו וכמבואר בדברי אא"ז ובספרי באורך והיכא דאיתמר איתמר וכבר כתבתי שאין לך רגילות בריאה כבועות ולפי שאנו רואין שהי' איזה קלקול ושינוי במקום זה חוששין לה ומה"ת לא ניחוש גם בזה שהפיצול לא הי' מחמת טבע רק מחמת קלקול והסרכא תלוי' מעידה עליו ועיין בספרי ס"ק ע"ז מ"ש בענין פיצול מקמא ארוך מהגומא אם יש בו משום תר"ל ומה שכתבתי שם ועוד שיש כאן תר"ל כוונתי כיון שיש מקום לדונו לפיצול מקמא מצטרף ג"כ מה שיש תר"ל אפי' תאמר דיתרת הוא ריעותא דיתרת מקמא וריעותא דחסרון מבחוץ אבל אין מקום לדונו לפיצול שנראה מענינו שהוא יתרת בשביל הך תר"ל לחוד אין לפסול דלא חשיב תר"ל כה"ג ע"ש שקצרתי במובן:

ומ"ש כ"ת ממה שכ' בס"ק פ"ג בענין סרכא תלוי' מבועא שבגומא שנופל עליו הפיצול כו' שם א"ש כמ"ש דאפי' את"ל דחשבינן להבועא ריעותא שאע"פ שמתכסה ע"י הפיצול מ"מ ל"א חסרון מבפנים אין מקום להטריף משום תר"ל כיון שאף אם הי' שם נקב

במקום הריעותות יש להכשיר מחמת סתימת הפיצול וכמ"ש שם כיון שבפיצול עצמו אין מצורף אליו ריעותא אחרת משא"כ אם ריעותא דסרכא תלוי' בפיצול עצמה שפיר הוי תר"ל מחמת ריעותא דהפיצול אע"פ שבלא ריעותא אחרת מכשירין וכמו בועא וגבשושית וכיוצא בו אע"ג דבלחודי' כשר ריעותא מיהא הוי:

שוב ראיתי שהדבר מבואר בלשון אא"ז בשמ"ח סעיף י"ח במ"ש שם דאם גבוה קצת אפילו אין גבהותה כט"ד רק שכל הפיצול כט"ד טרפה דכיון שנתפצלה מהריאה ואינה מחובר כהוגן והבליטה גורם שתתחכך בצלעות קצת איכא תרי ריעותא שתתפרק כו' הרי מבואר דחשב ליה ריעותא מה שהוא מפוצל ומ"ש ואינו מחובר כהוגן לישנא קיטא נקט ור"ל שחתיכה זו אינה מחוברת לריאה כדרך כל שאר הריאה שמחובר ממש וזה נתפצל משם והו"ל ריעותא והזכרתי לשון זה בספרי ס"ק ע"א וכ"כ להדי' בת"ש ס"ק ך"ג שכתב דלא דמי ליתרת פחות מט"ד שהיא דבוקה ומשורשת יפה אבל זו כשמתחכך אפי' קצת תתפרק כיון שכבר התחילה להתפצל ועפי"ז הם דבריו בשמ"ח שם דאיכא תרי ריעותות ומטעם זה מטריף אפי' אם היא גבוה באמצעה כגבשושית ואינה חדה ודוקא שוה ממש בעינן והיינו משום דענין הפיצול בעצמו ריעותא הוא וא"כ פשיטה דסרכא תלוי' מתוך הפיצול גרע מגבשושית בתוך הפיצול וחוששין לו שמא בחיי' הי' הפיצול מבחוץ נתחכך בצלעות וניקב' ולא הית' מכילה הרוח בקרבה ודחפוה הצלעות לתוך גומא והא קמן שיש כאן סרכא תלויה או בועא ואם היה דין הפיצול שוה לשאר מקומות שבריאה למה נטריף מחמת הגבשושית ומכ"ש כשאין בו גבהות כט"ד דמה"ת לומר שיתפרק ע"י חיכוך כיון דבשאר מקומות שבריאה אין חוששין לו אלא ע"כ דבמקום הפיצול שאני וכיון דהלכה רווחת היא בפיצול בגומא אם אין שוה ממש לשאר הריחה מטריפין וע"כ דהיינו כמ"ש אא"ז דמקום שהפיצול שם היא ריעותא וא"כ פשיטא דבכל ריעותא גמורה שמצטרפת אליו היא טרפה. ואני תמה על כ"ת ששגור בפיו דברי אא"ז בשמ"ח ות"ש ואיך נעלם ממנו כל זה ונלענ"ד ברור דבפיצול מתוך גומא וריעותא גמורה הפיצול יש להטריף ואין להכשיר רק באונות שנתפצלו ברחבן או בעוביין ושורש אחד להם או ביתרת על אונא עליונה של ימין שהעידו להכשיר בנתפצל ואין זה בכלל ריעותא כלל אבל פיצול מתוך גומא ודאי הוי ריעותא לא משום חשש יתרת אלא משום קלקול ושינוי בריאה ולכן בהצטרף אליו עוד ריעותא טריפה:

ואגב אורחא אמרתי להודיע אשר ראיתי מעשה ונזכרתי הלכה בדבר ההוה ורגיל שהרבה בני אדם באים אל השוחט אוחזים עופות בידיהם ועומדים סביב וסמוך לו ממש טפחו של זה בצד טפחו של זה בכדי שמיד שיגמור שחיטת עופות של זה יתחיל בשלו

ובפרט בערב יוה"כ בשחיטת הכפרות שמרבין העם להביא ואין זה נכון כי יש בזה משום צער בעלי חיים דיש סוברים צב"ח דאורייתא ואף הסוברים צב"ח דרבנן איסורא דרבנן איכא ואין לך צער ב"ח יותר מזה ופשיטא שאין לומר דהעופות לאו בני הרגשה נינהו שהרי מבואר בסימן ל"ו דלפעמים צמקה הריאה מחמת ששחטו אחרת לפני' וכן הוא בבה"ג הביאו אא"ז בת"ש שכתב הוה עובדא ונכס טובחא כמה חיווי באנפי הדדי ואשתכחי כולהו דצמקו הריאה דידהו עכ"ל וא"כ פשיטא שיש בזה משום צער ב"ח וגם יש לחוש כיון שיוכל לבא מחמת זה לידי צימוק הריאה והו"ל צמקה בידי אדם דטרפה ואף לפי מ"ש בספרי דאם שחטו לפני' ונרתעה צריך בדיקה מצימוק ואם לא בדק יש להכשיר והבאתי ראיה מחולין דף ל"ב לענין פרה אדומה שחטה ושחט בהמה אחרת עמה כו' מ"מ פשיטא דאין לעשות כן לכתחלה שאפילו תאמר דדוקא נרתעה בעינן מ"מ מאן מפיס אם נרתעה אם לאו ואין משגיחין בה כל עיקר ומכ"ש לפי מ"ש דמשמע מבה"ג דלא בעינן למידע הכי אלא דסתמא הכי ע"ש ואף שיש מקום לומר לפי מ"ש הרשב"א בשחטוה מיד אין לחוש שמא צמקה הריאה לשעה קלה הרי אא"ז הוכיח מדברי בה"ג שחולק על הרשב"א בזה וכ' דאפשר שהבע"ח יתקלקל כמו רגע לאין מרפא ונראה שזה תלוי בשני התירוצים שכתבתי בספרי סי' ל"ו ס"ק ר"ד ליישב דברי הרשב"א שלא יסתרו דברי בה"ג שלפי התירוץ הא' שכתבתי דאעפ"י שישנו במציאות שלשעה קלה תיצמוק הריאה מ"מ היא מלתא דלא שכיחא י"ל שלכך אין חוששין בזה לחשש צימוק כיון ששוחטים מיד ולפי תירוץ השני שכתב לחלק דהרשב"א לענין צימוק בי"ש קאמר אבל בצימוק בידי אדם כיון דחזינן שחרדת אדם יתן מוקש להצמיק באופן דלא הדרא בריא אלמא שחרדת זו פועלת ביותר מהניא נמי להצמיק אף לשעה קלה א"כ פשיטא שאפילו להרשב"א יש לחוש בזה ומכ"ש לדעת אא"ז דס"ל דאפשר שיתקלקל הבע"ח מיד וגם נלענ"ד דאף הרשב"א לא קאמר אלא לענין אי אשתכח השתא דצמקה אף עפ"י שקרוב לשחיטתה הופחדה בי"ש אין תולין שלשעה קלה תיצמוק ויהיה נראה הצימוק לעין. אבל לענין שניחש שמחמת הפחד באה לידי חולי צימוק אין בזה מועיל מה ששוחטים אותה מיד דכיון שאנו באים לחוש דעייל בה פחדא שתצמק אף שאינה צומקת מיד טרפה שבטרפות כזה אנו דנין ע"ש סופו וכדאמרינן בכמה טרפות שמטריפין לפי שעתיד לינקוב וה"נ דכוותיה (ולפי זה צ"ע בצמקה הריאה לענין דין החלב והגבינות כיון שא"א לומר שצמקה סמוך לשחיטה וכמ"ש לענין סרכא ועיין מה שכ' בק"ה סי' ל"ט ס"ק קצ"ה ובק"ה שם ראיה ד"ו ע"ש ודין צמקה הריאה דטרפה אין בו חילוק בין בהמה לעוף כמ"ש ס"ס ל"ה שאין חילוק בין בהמה לעוף בענין טרפות הריאה

מחמת נקב וחסרון רק שאין לו אונות ואם ימצא אין להם מנין ידוע וע"ש מ"ש בספרי סי' ל"ט ס"ק ב' לענין סרכות ובהיותי בזה עלה במחשבתי במה דקשיא להו להפוסקים והמפרשים בהא דפריך האי חסרה ה"ד כו'. והקשו דנוקמא דחסר אונא והב"ח סובר דבאמת חסר אונא משלים לח"י טרפות והארכתי בזה בק"ה בכמה ישובים למה לא משני הש"ס הכי ובאמת יש לומר דכיון שאמרו כל טרפות שמנו חכמים בבהמה כנגדן בעוף אם כן לא הוה בעי לפרושא בחסר אונא דטרפותו לא שייך בעוף והוא נכון לכאורה וכמדומה שלא דברתי מזה בספרי ואין פנאי לעיין בזה כעת) ולכן נלענ"ד שאף שאין בידי להחמיר להצריך בדיקה כה"ג אפילו בבהמה ומכ"ש בעוף שקשה הבדיקה וכדיעבד דמי מ"מ לכתחלה יש ליזהר בין בעופות ובין בבהמות שקושרין שוורים הרבה בבית המטבחיי' שלא יראה האחד בשחיטתו של חבירו ובפרט כי הוגד לי ושמעתי כי הם מרגישין מאוד כשמובאים בבית המטבחיים ותפול עליהם אימתה ופחד ונרתעי' מאוד ובזה לבד אין חשש דאיהו מבעית נפשי' אבל מ"מ צריך ליזהר שלא יראה האחד במיתת חבירו שיש בזה משום צער בע"ח ומשום חשש צימוק הריאה כמ"ש וכ"ז אפי' כששוחטים זה אחר זה מיד שיש מקום קצת קולא מחמת סברת הרשב"א שלא תצמיק לשעה קלה מ"מ צריך ליזהר מטעמא דכתיבנא אך מה שנוהגין כשהשוחט קרוא אצל בעלי בתים לשחוט לצורך סעודת חתונה או מילה ולפעמים מזדמן שקובעים מקום לשחיטתו אצל הכלוב מלא עוף ולוקחים מהם ושוחטים כל הצורך ומשאירים בכלוב כמה עופות שאין שחיטתן אלא אחר כמה ימים בזה יש חששא ביותר מחמת צימוק כיון שאין בזה מקום קולא כלל ואף בדיעבד יש מקום להצריך בדיקה ובפרט כי לפעמים יארע שרואים שהם מרתיעים וכמפני חרבות נדדו הלכו ובורחים ממקום למקום ועכ"פ יש ליזהר בכל זה בכל גווני. ולפי שידעתי כי כ"ת ירא וחרד על דבר ה'. אמרתי להודיע. אשר ידע להזהר עוד:

ומה שמסתפק ושואל בדין החלחולת שנמצא בה רקבון בכל היקפה כשיעור ג' או ד' אצבעות בקצה הסמוכה לפי הטבעת לפי שטעם החלחולת שניקבה מחמת סתימת הירכים ואמנם אינה דבוקה בכל מקום רק בצד הסמוך לשדרה אבל מצד השני הסמוכה לשלחופית אינה נדבקת כלל וכן היא בפרה היא מובדלת מהאם שהוא בית הרחם שלה וא"כ י"ל שאינה כשרה בנשאר כדי תפיסה או שמא כל מקום שהוא בין הירכים כשר' היא אף במקום שאינה דבוקה ממש והאריך בזה ממשמעות לשון רש"י והפוסקים והנה הר"ן שם כ' וז"ל מקום הדבוק ברובו מקום שהיא דבוקה בירכים לא מיתסר אא"כ ניקב רובו ושלא במקום נקב במשהו כו' והלכתא כר"נ דבמקום הדבוק אפי' ניטל כולו

כל שנשתייר בו כדי תפיסה כשר הלכך ההיא דזעירא למעלה ממקום הדבוק מתוקמ' ובמשהו כשר עד דאיכא רובא עכ"ל והדברים מתמיהים ובהגהות וביאורים להר"ן אשר כתבתי בימי חורפי דרך למודי כתבתי וז"ל בר"ן חולין דף רס"ו ע"ב בחידושי אנשי השם סק"א דבריו תמוהים בעיני ומצאתי בארוך שתמה עליו והב"י סי' מ"ו רוצה לפרש דברי הר"ן דס"ל למעלה ממקום הדבוק במשהו כשר עד דאיכא רובא והב"ח תמה עליו דא"כ פרשו נופל לחלל הגוף ולולא דבריהם הי' נלענ"ד בפירושו שהר"ן לעיל מיני' כתב וז"ל וכמה מקום בחלחולת מעמידים היריכי' לדון בו דין זה כו' ועלה קאמר מקום הדבק ברובו כו' ואי ס"ד דליכא בין הירכים רק מקום הדבוק הו"ל לומר מה שיש בין הירכים דהא מה שאינו בין הירכים פשיטא דלא שייך לומר שהירכים מעמידים וכקושיית הב"ח דהא פרשו נופל לחלל הגוף אלא ע"כ דבאמת יש הרבה מהחלחולת שהוא בין הירכים אלא שקצת ממנה דבוקה בין הירכים וקצתה אינה דבוקה בהם ועכ"פ לא שייך לומר ששותת לחלל הגוף שבאמת בין הירכים הוא ובההיא קאי זעירי דניקב כשר עד דאיכא רובא מההיא דבין הירכי' ואינה כנלענ"ד ועיין בארוך מש"ך שדבריו דחוקים קצת ולפי פירושא הי' יוצא דין חדש מדבריו של הר"ן ועיין באגודה שכ' סתם חלחולת שניקבה ולא חילק בין מקום הדבוק והוא תמוה שסתם הדברים ע"כ שם ומתבאר מזה לפי מה שפרשתי בר"ן כל שהוא בין הירכי' אף במקום שאינה דבוקה ומחוברת ממש כשר ואף דהר"ן מיירי לענין אורך החלחולת שנראה שבתחלת כניסתה לבין הירכי' אינה דבוקה ומכשיר עד רובו כיון שעכ"פ כבר היא בין הירכי' ואין חשש שפרשו שותת לחלל הגוף דון מינה גם בהיקפה של החלחולת שהעיקר היא שבמקום שכבר התחילה לידבק בין הירכי' מכשירים אפי' ניטל כולו כשנשאר כדי תפיסה ומ"ש הר"ן מקום שהוא דבוקה בירכים לא מתסר כו' אין מדייק על הדבוק כ"א על המקום שהמקום שמתחיל הדבוק בין הירכים כשר לאפוקי למעלה ממקום זה שאף על פי שגם הוא בין הירכים לר"י במשהו ואנן קי"ל כר"נ בהא ועתה מצאתי בשו"ת מקור ברוך להגאון מוה"י ברוך קלע"י סימן ט"ו תשובת הגאון מוהר"ר אהרן הכהן שכ' בארוכה לפרש הר"ן על דרך שכ' וז"ל דר"י ור"נ באו לפרש דברי זעירי כו' ומ"מ סובר ר"י שלא כל המקום מציל ומגין לנקב אלא מקום שהחלחולי' דבוקה ממש אבל שלא במקום הדבוק אעפ"י שהירכים מעמידים אותה כיון דאינה דבוקה ממש בירך אלא שעוברת בין הירכים כו' ור"נ פליג עליו כו' ומאחר שהוא אומר מקום הדבוק אפילו כולו מותר ממילא נשמע כי דברי זעירי הם שלא במקום הדבוק ובמקום שהירכים מעמידים אעפ"י שאותו מקום רחב מ"מ מעכב שלא יחזיר הריעי לאחוריו כו' ושמחתי כמוצא שלל רב שמצאתי רב מובהק כדברי

וע"ש שכ' ועוד יש לפרש פי' שלישי דמקום הדבוק קורא מקום הדבוק בין הירכים אבל יש לדעת שאין הירכים מעמידים אותה מכל צד אלא מלמטה ומן הצדדי' אבל כלפי מעלה לית בה הגנה כ"כ כיון שאינו דבוק ממש בירכים א"כ אותו הצד כלפי מעלה קרוי למעלה ממקום הדבוק ובהאי מיירי זעירי שצריך רוב דאעפ"י שהוא במקום הדבוק כלפי מטה מ"מ כלפי מעלה אינו דבוק כ"כ הלכך במשהו עד חציו כשר ולדעת הפירוש הראשון שכ' היא עיקר עכ"ל ושם בתשובה שאח"ז הגאון מהר"מ קלעי אחי המחבר מסכים לדברי רבו מהר"א חסין בזה וכן נראה מדבריו בחולין סי' רנ"ט שכ' בכיס של מר שניטל כשרה דהא חלחולת שניקבה או ניטלה מה שבין הירכים כשרה כי הירכים מעמידים הריעי ואינו חוזר לגוף אלא יוצא לחוץ ה"נ הכיס של מר בין הירכים הוא והירכים מעמידין את השתן ומוציא לחוץ וכשרה עכ"ל ובסי' רמ"ג גבי חלחולת כ' ואם ניקבה במקום דבוקה שם בין הירכים כשרה ואפי' ניטל כל מה שבין הירכים ובלבד שישתייר בו כדי תפיסה כו' עכ"ל ונכדו רבינו הרא"ש הביא דברי זקינו הראב"ן בזה ע"ש שכתב שמקום חיבור השלחופית הוא בין דבוק הירכים אצל החלחולת ואף אם ניטל אין להם כח לחזור לגוף אלא יוצאין לחוץ כמו החלחולת שניקבה וירכים מעמידות אותה כו' הרי מבואר דאף במקום שהשלחופית קרובה לחלחולת אין הנקב פוסל שהרי מכשיר אפילו ניטל וע"כ דטעמא משום דכיון שהוא בין הירכים אינו חוזר לגוף ושניהם לא למדוה אלא כו' אלמא דאין לחלק בחלחולת כלל אף שניטלה בכל היקפה שרי כיון שבין הירכים הוא דאל"כ איך למדו מחלחולת לשלחופית השתן שהרי י"ל דיו לבא מן הדין להיות כנידון וקצרתי:

ומ"ש מע"ל מדברי הפר"ח ס"ק יו"ד שכתב שניקב לחלל הבטן לאו דוקא ואפילו שלא לצד חלל הבטן כל שאינו דבוק ביריכי' מיקרי שלא במקום הדבוק וכדלקמן ס"ק י"ג עכ"ל והבין מלשון זה דר"ל במקום שיש דבקות בירכים אלא שהנקב במקום שאינו דבוק שם וכגון במקום סמיכה לשלחופית או לאם וזה טעות אלא הפר"ח ס"ל דמקום יש בסוף חלל הגוף ובין מקום הדביקות בירכים שאינו נקרא לא מקום הדבוק ושלא במקום הדבוק ובזה להר"ן רובא בעינן והפר"ח חולק בזה וס"ל דגם זה דינו במשהו ע"ש בס"ק י"ג ותבין ועיין בדברי אא"ז בת"ש שתמה על הפר"ח דודאי כל שלא נדבק (ר"ל כל זמן שלא הגיע החלחולת למקום זה הדבוק) מיקרי שלא במקום הדבוק כו' וכל מקום הדבוק בכלל כל היכא שנשאר אורך ד' אצבעות וכל העיגול שלם באורך זה כשר כו' ונראה מדבריו להדיא דאף השאר ניטל העיגול כולו כשר כיון שכבר הוא במקום הדבוק ועיין בפרי תואר שם מ"ש וראיתי להפר"ח כו' כי המקום ההיא נחשב לצד חלל הבהמה

ואינו מקום הדבוק כו' ואם הרב מיירי כו' ותמצא שלא עלה על דעתו לפרש דברי הפר"ח דמיירי במקום הדבוק שבין הירכים כלל כי במקום בין הירכים מיד כשמתחיל לדבק מקום הדבוק קריא ליה ופשוט ומבואר מלשון ניטל כולו דהיינו כל היקף החלחולת אשר במקום זה ומ"ש מלשון רש"י דף מ"ג דמחשיב בין הירכים לסתימה וכתב דסתימה מעיקרא הוא נראה פשוט דודאי זה מיקרי סתימה של הירכים כיון שעכ"פ המקום צר ודחוק שם אף במקום שהיא קרובה אצל השלחופית שהיא מעכבת את הריעי שלא תצא דרך שם לחזור וליפול לתוך חלל הגוף וגם נראה דאע"ג דעתה נדמה שהמקום פרוד קצת היינו לאחר שחיטת הבהמה בצאת נפשה כי מתה האברים רפים ונכווצים וכמ"ש אא"ז בת"ש סימן ל"ו מש"ס דסוכה כיון דמתה כווצה לה וכן נראה בחוש מהריאה ושאר איברים שרוח החיה אשר בבהמה מעמידם וגם השלחופית והאם בחייה הם עומדי' בחוזק כנוד נפוח ודוחקים על החלחולת וריאה שניקבה ודופן סותמתה אפילו דסביך וסריך בעינן היינו משום דבחייה הבהמה לפעמים מתרחקת בהדופן וכמ"ש הרשב"א במ"ה וגם שם צריך סתימה שלא יצא הרוח שברחוק משהו אין שליט לכלוא את הרוח משא"כ בזה שאין החשש רק משום יציאת הריעי והרי דעת בעה"ע אף בנקב בפועל בין האונות להכשיר ועיין בספרי בק"ה שביארתי דברי בעה"ע דס"ל הכשר כסדרן משום דבחיי הבהמה האונות דחקו אהדדי וסותמתה ולכן אף נקב סותם וכן מבואר מדברי כמה פוסקים ואם כן פשיטא דגם כאן אמרינן דבחיי' הבהמה השלחופית והחלחולית הם דחוקים זה על זה וסותם אך מדברי הראב"ן והרא"ש נראה שאין הטעם משום סתימה כלל ואף דפסקינן דלא כוותייהו היינו לענין מי השתן שיש לחוש שע"י נטילת השלחופית הסילון חוזר לתוך הגוף כיון שניטל המקום שיקוו שמה אבל בחלחולת מה בכך שניטלה הריעי לא יחזיר לבעלה שהמקום דחוק מחמת כיס השתן ויעבור דרך שם לחוץ ואפשר דלראב"ן והרא"ש אפילו ניטל גם כיס השתן שם כשר וזה צ"ע. אך אין נ"מ לדינא כיון דאנן מטריפין בכיס השתן אבל בחלחולת כיון שכתבו כל הפוסקים להכשיר במקום הדבוק אפילו ניטל כולו ולא אשתמט חד למימר דלא שניטל כל החלחולת אלא שניטל כל מקום שהוא דבוק ומחובר לבד דהיינו לשדרה ומקום הסמוך לשלחופי' ולאם נשאר בשלימתו מתבאר שכוונתם על החלחולת עצמה שניטל משם במקום הזה שכשר כיון שכבר הגיע למקום הדביקות שבין הירכים רק שצריך שישאר כדי תפיסה. והבא למדוד צריך לדקדק היטב שהתחלת המקום שמתחלת לידבק בין הירכים יש חלחולת שלימה בשיעור כדי תפיסה המבואר בש"ע סי' מ"ו ואין פנאי להאריך עוד. דברי אהו' זעירא דמן חברייא:

הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד הלכות מליחה

שאלה כז

בשר ששהה ג' ימים בלא מליחה שנמלח עם בשר עוף יחד ואחר מליחה והדחה כבשו אותם בחביות ומלחו אותם יחדיו כדרך שמולחין לקיום לזמן מרובה ונכבש כך כמה ימים:

תשובה הנה מדברי הט"ז מבואר בשם רש"ל דבלא שהה שיעור כבושה מתיר מטעם ממ"נ ונראה מדבריו דאם שהה שיעור כבושה מודה דאסור אך ביש"ש גופא סיים בה שאם הודח אחר המליחה ראשונה אין לאסור אפי' נמצא בה ציר מוהל בעלמא הוא. אמנם אין דבריו אמורים אלא לענין כבישה בציר אבל בנ"ד ששהה בתוכו כמה ימים אפי' בכבוש במים הרי הוא כמבושל ומ"מ נראה דאין לאסור אלא מה שבתוך הציר דכיון דמטעם כבוש כמבושל אתינן עלה ובזה יש מקילין במה שמבחוץ והכי קי"ל כמ"ש הט"ז והש"ך בריש סי' ק"ה בשם הת"ח ומכ"ש לענין חומרא דבשר ששהה ג' ימים אין להחמיר כולי האי ועיין ש"ך שם שכ' דאף דאסרינן בסי' ס"ט במלח בכשא"מ אף מה שחוץ לציר הטעם דכיון שנמלח בכשא"מ פירש ממקום למקום כו' ע"ש וא"כ בנ"ד דמטעם פירש ממקום למקום מחמת כלי שאינו מנוקב אין כאן איסור לדעת מהרש"ל והט"ז דאמרינן ממ"נ אם לא פלט במליחה ראשונה גם עכשיו לא יפלוט רק מחמת כבוש כמבושל אתינן עלה ובכבוש לא נאסר מה שחוץ לציר אבל מה שבתוך הציר ודאי אסור משום כבוש מעל"ע וגם כי דברי מהרש"ל שם שהבאתי צ"ע ולא נפניתי להאריך כיון דבכבוש מעל"ע ודאי דהוי כמבושל ועל מה שחוץ לציר י"ל ג"כ דאסור כיון שע"י הכבישה נאסר מה שבתוך הציר ממילא גם מה שבחוץ אסור כיון שהחתיכות כולם מלוחים וקי"ל כל מליחה בס' ולכן מה שבתוך הציר שנכבש עם דמה היא אוסרת החתיכות כולם שמפעפע ע"י מליחה ואע"ג דדם אינו מפעפע למעלה מ"מ הרי החתיכה נ"נ ע"י כבישה זו ולכן ע"י מליחה חוזר ומפעפע בכולו:

אך לכאורה י"ל דדוקא היכא שידוע לנו שציר הנמצא עתה כאן הי' קודם מעל"ע משא"כ אם יש ספק שמא לא הי' שם ציר מחמת המליחה וציר הנמצא עתה הוא דקאתי ועדיין אינו מעל"ע שזב מהבשר וא"כ אין כאן דין כבוש וספק' עדיף מספק כבוש דבב"ח דמקלינן משום דהוא דרבנן כמבואר בריש סי' ק"ה וכאן בשהה ג' ימים שאינו רק חומרא פשיטא שספיקו מותר ויש לצדד בזה עיין בסי' ק"ד. אך לפענ"ד בכאן אף בלא הך טעמא דכבוש מעל"ע אין מקום להתיר שהרי מעיקרא נמלח עם בשר ששהה להוציאו דמו

והך בשר ששהה בולע מן דם הבשר השני דלא שייך בי' כבכ"פ וכמ"ש הט"ז דאע"פ שנתקשה שפיר יכול לבלוע ואע"פ שש"ך בנה"כ מצדד להתיר בזה מ"מ הרי הש"ך הניח דינא דרש"ל בנמלח פעם שנית בכשא"מ בצ"ע דהסברא נותנת דהבשר פולט מעט מעט וכיון דבנ"ד נמלח אח"כ בכשא"מ יש לאסור מה"ט דדלמא פולט עתה במליחה השנית בכשא"מ וא"כ נ"ד ממ"נ בין להש"ך בין להט"ז אין מקום להקל ולית לן למנקט קולי דתרווייהו ועוד דהוי תרי קולי דסתרי אהדדי דמשמע בנה"כ דעיקר טעמו שחולק על הט"ז היינו משום דעכ"פ יוצא קצת דם ואמרינן לגבי דם שבלע כבכ"פ ע"ש:

ולפי"ז שוב יש לאוסרו מחמת שנמלח בפעם השנית בכשא"מ דלא שייך ממ"נ שהרי ע"כ בפעם הראשון נמי יצא אלא שלא יצא כולו א"כ בפעם השנית יצא ג"כ ואסור כיון שהוא כשא"מ ואם ננקוט קולת מהרש"ל וט"ז דלא ס"ל שיוצא מעט א"כ הרי נאסר במליחה ראשונה שבלע מהעופות שנמלחו וכמ"ש הט"ז על המורה דלא טב הורה שהתיר בזה וא"כ עתה במליחה שני' הוא חוזר ואוסר את העופות ועיין בט"ז מ"ש ועוד נ"ל אם מלח בשר ששה כו' ור"ל שהבשר ששהה ג' ימים מולחין אותו עתה מליחה הראשונה עם בשר שכבר נמלח והודח ומולחין אותם יחד בכשא"מ דאז אסור כיון שזו מליחתו הראשונה ליכא ממ"נ ואוסר הבשר שנמלח עמו אבל בכלי מנוקב שרי ואע"ג דכבר הודח הבשר שעמו מ"מ הט"ז לטעמו דס"ל בסי' ע' דבהדחה לא נסתמו נקבי הפליטה משא"כ בכלי שא"מ שנאסר הבשר מצד עצמו כמ"ש הט"ז לעיל דחיישינן שמא יצא קצת מן הדם ונעשה נבילה ושפיר אוסר הבשר שנמלח עמו דאע"ג דעדיין לא נסתמו נקבי הפליטה ופולט ציר מ"מ הוא בולע שמנוני' איסור מחתיכה ששהתה שהיא נ"נ ובזה לא אמרינן איידי דפליט כך נלענ"ד כוונת הט"ז ומיושב קושית המנחת יעקב שהקשה על הט"ז דמ"מ אי ס"ל אין הדחה סותם נקבי הפליטה אפי' שא"מ נמי ע"ש ולפי מ"ש א"ש וא"כ בנ"ד אם נסבור כנה"כ בהא שחולק על רש"ל וכ' דמסתבר שפולט מעט מעט וא"כ הך מליחה שני' שמלחו בכשא"מ אוסרתו ואוסר שאר הבשר שעמו כדכתיבנא להט"ז בנמלח מליחה ראשונה של הבשר ששהה עם בשר שנמלח והודח ומכ"ש לדידן דקי"ל דהדחה סותמת נקבי הפליטה שאין מקום להתיר בזה ולהט"ז דס"ל דאמרינן ממ"נ דאם לא פלט בראשונה גם בשני' לא יפלוט ממילא אסור מחמת מליחה ראשונה דאמרינן שלא פלט ובלע מהבשר שעמו שנמלח אז להוציא דמו ונאסר ובמליחה השני' חוזר ואוסר את הנמלח עמו וא"כ כיון דלאו מטעם כבוש אתינן עלה רק מטעם שנמלח בכשא"מ ממילא דגם מה שחוץ לציר יש לאסור וכבר כתבתי דגם מטעם כבוש יש לאסור אף מה שחוץ לציר כיון שהכל מליח כרותח ואע"ג שצדדתי בזה שיש ספק דלמא הציר

הנמצא בכלי לא זב קודם מעל"ע מ"מ נראה כיון דאין רגילות שיבא הציר בב"א וכל שהוא כבוש כמה ימים במלח הציר זב ממנו והולך לאט וכה"ג לית לן למתלי השתא הוא דאתי ועין בריש נדה ולכן אין מקום להקל בזה אף מה שהוא חוץ לציר כנלענ"ד:
דברי זעירא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד

שאלה כח

שאלת להודיעך דעתי בפירוש דברי הט"ז סי' ס"ט ס"ק י"ט במ"ש ורש"ל אוסר כו' ולפי שהחתיכה נתבשלה בדמה כו' ואין לנהוג כן דהא קי"ל בסי' ק"ה דהיכא שאין שמנוני' אין מליחה אוסר רק כדי קליפה וכבר תמהו על דבריו רבים ונלענ"ד שיש חסרון שורה אחת וצריך לסיים בה וא"כ המלח עצמו אין אסור רק משום שהוא כדי קליפה ואין איסור דבוק כ"א כשהוא עצמו האיסור כצ"ל או בסגנון אחר על כוונה זו ור"ל דבשלמא אם הי' מליחה אוסר לעולם עד ס' הי' מקום לומר דבאמת אין הכרח שהמלח יהי' נמס מן החתיכה בבואה לקדירה והוא דבוק עמה כגוש אחד ושייך איסור דבוק דהא המלח עצמו נ"נ אבל באמת המלח עצמו לא נאסר כלל רק מחמת שהדם בלוע לתוכו וגרגורי המלח הם הכ"ק ומה"ט איתא לקמן במלח שנתייבש כו' וא"כ עכ"פ אין דביקות מהאיסור עצמו לומר שממהר לבלוע ממנו ביותר משאר דברים שבקדירה דהא אין איסור רק הדם והמלח שהדם נבלע בתוכו הוא מפסיק בין החתיכות בשר ובין הדם והכי קי"ל דאין מה שנאסר כ"ק נ"נ כמבואר בש"ך בכמה דוכתי' ועיין בסי' ק"ב לענין ובני החריף השנון מוה' חיים לייבוש שי' אמר דהרש"ל לטעמי' דס"ל בישש"ש דאף שאין שמנוני' אוסר במליחה עד ס' והביאו הט"ז סי' ק"ה ויפה אמר אך הט"ז כאן קאי לדידן שנוהגין כסברת הרב ואף שהט"ז בסי' ק"ה הביא מסקנת הרש"ל היינו מי שירצה להחמיר ולנהוג כמותו:
ומה שהארכת בדברי הש"ך בס"ק ט"ו בענין בשר המלוכלך ליתא כלל דודאי לפי מה שרצה בתחלה לומר דמטעם דם בעין אתינן עלה לא היה צריך ס' רק נגד דם בעין לבד והש"ך הרגיש בזה בסוף דבריו וכ' דע"כ אורחא דמלתא נקט דהא קאמר כנגדו דהיינו נגד הבשר כו' אך מה שהקשו ע"ז דלמה מתיר ע"י צלי כיון דמלוכלך הוא תמוה דודאי אף על פי שמלוכלך בדמים הבשר והמים שנכבש בו בלי ספק שיש ס' נגד הדם בעין דהא כתב לעיל דחתיכה לבד ודאי הוא שלשים אף נגד המלח שעליו וא"כ מחמת הדם בעין אין כאן מקום איסור כלל שהרי בכל ענין הוא בטל בס' והש"ך נדחק לומר לפי שנשרה במים לא חשיב דם בעין ובאמת שא"צ לזה כלל (ועיין בסוף ס"ק י"ז מ"ש דלהמתירין אפילו מלוכלך כו') דהא המלוכלך נתבטל בודאי אלא דנקט מלוכלך אורחא דמלתא

וגם דברי הש"ך שם שכ' ויש להתירו לצלי דבלא"ה יש מתירין לצלי כו' צ"ע דודאי אם הי' ההיתר לצלי אף אם נימא דכבוש כמבושל ממש לבלבל טעם החתיכה שפיר היה מקום לצרף דעת המתירין בלא"ה לצלי אבל באמת אי הוה אמרינן כמבושל ממש אין מקום להתיר לצלי כלל רק המתיר לצלי ס"ל הטעם שנפלט במים וחוזר ונבלע בתוכו ואוסרו ואינו יוצא ע"י מליחה כ"א ע"י צלי' ולפום הך טעמא פשיטא דאם יש במים ס' נגדו מותר אף בבישול וא"כ ממ"נ אם נתפוס עיקר טעמא משום שחוזר ונבלע יש להתיר בפשיטות שיש ס' אף בבישול ואם באנו לחוש לדעת הסוברים טעמא משום דמבלבל ולא מהני ס' להתיר אותה חתיכה א"כ גם לצלי אין היתר ולא שייך בזה צירוף היתרים כיון דאין כ"א מתיר בפ"ע כ"א בחדא טעמא תלוים.

שאלה כט

שאלה חלב מהותך או חמאה שנפל ע"ג בשר צונן והחלב או החמאה היו חמין ושוב נתקררו אלא שעדיין הי' נמוסים כמים בעת נפילתם ושם על הבשר נקרשו מה דינם. גם איך הדין בדם לח שנפל ע"ג ונתיבש ונקרש אם די בהדחה ושטיפה לבד או לא:

תשובה הנה בחולין דף ק"ז לענין בשר וגבינה צוננין הנוגעין זה בזה אמרינן דדי בהדחה והכי פסקינן ביו"ד סי' צ"א ונראה דאפילו הי' מונח איסור שמן ע"ג היתר די בהדחה וכן יש להוכיח מהא דאמרינן דף ל"א לסחוף אינש כפלי כו' ומבואר שם בת"ש וכל הפוסקים דבנצטננו מותר להניח והיינו משום דא"צ אלא הדחה בעלמא ולא חיישינן שישכח מלהדיח כיון דבשר אורחי' להדיח וע"ש בת"ש שהביאו ראי' מקרא דוישימו החלבים על החזות ונראה כוונתם דעכ"פ מוכח מקרא דבצונן אין לחוש דדאיב תרבא ובלע בישרא דאל"כ אף מן התורה היה מקום לאסור וכיון דאזל לי' חשש בליעה ואין מקום להצריך רק הדחה ממילא דאף לכתחלה שרי לעשות כן על סמך שידיח אח"כ אף לדידן דגזרו רבנן על לכתחלה דהדחה בעי ושמא ישכח מלהדיח מ"מ הא בשר חי אורחא בהדחה וליכא למגזר אבל אין כוונת התוס' להביא ראי' מקרא דלא חיישינן שישכח מלהדיח דפשיטא דהך חששא דשכחה אינו רק מדרבנן וגם דאפי' אם היה החשש דאורייתא י"ל דכהני' זריזים הם וע"כ שכוונתם רק להביא ראי' שאין חשש שיבלע הבשר ממה דדאיב תרבא וגם זה צ"ע דלזה ראייתם אך למותר דהא להדיא אמרינן בפסחים צונן תוך צונן מדיח וכן בהא דחולין צורר אדם כו' ובדוכתי' טובא ויותר נראה שכוונת הת"ש דכיון דאשכחן בכתוב שעשו מעשה בדבר לכתחלה אין לנו לבדות מדעת עצמינו גזרה דרבנן לומר שמא ישכח מלהדיח ואע"ג דבלא"ה הבשר צריך הדחה

למליחה מ"מ אין צריך רק הדחה מועטת וכמ"ש הרשב"א בחידושיו בשם רבינו יונה ז"ל דבעוד שהדם חם בהדחה מועטת סגי וכדי להסיר האיסור הנדבק צריך הדחה עם שפשוף וניחוש לה שמא לא יפה ע"י שפשוף וכמ"ש הרא"ה בב"ה דף קי"ב כך הי' אפשר לומר לכאורה למגזר בכה"ג אך כיון דאשכחן בקרא שעשו בזה מעשה להניח החלבים על החזות אלמא דלא חששו מה"ת לכך וא"כ אין לנו לחדש מדעתינו גזירה דרבנן בהא וזה נראה כוונת הרשב"א במ"ה שם שכ' על דברי הרא"ה שכלל בדבריו שמעולם לא הי' היתר להניח כו' וכ' שאפילו מקרא מלא הוא וישימו החלבים כו' והוא תמוה לכאורה דמאי מייתי מ"ה להקשות על הרא"ה שלא בא אלא לומר דמדרבנן אסור ומצאתי בפרי מגדים שעמד בזה וכן הגאון מהר"א בביאוריו וכ' ג"כ כמו שכ' ד"ל כהני' זריזין הם אך לפי מ"ש י"ל דכוונת הרשב"א כיון שה שהי' היתר בעת קבלת התורה ולא אשכחן בדברי חכמים לאסור בזה אין לנו לחדש גזירה בדבר וכיוצא בזה כ' הט"ז ביו"ד סי' קי"ז ובא"ח סי' תקפ"ח דכל דבר שהתורה התירה בפירוש אין כח ביד חכמים לאסור מטעם גזירה ואעפ"י שאין ראי' גמורה משם דהתם לענין לבטל המצוה איירינן מ"מ עכ"פ ראי' יש דעדיף מה שהתירה התורה בפירוש וכל דלא אשכחן שחכמים אסרו בזה אין לנו לאסור והרא"ה סובר כיון דסתמא אמרו גבי צורר בשר כו' ובלבד שלא יהי' נוגעים משום שיצטרך הדחה אין לנו לחלק בין חי למבושל ובכל גווני אסור אע"ג דאורחא בהדחה שמא לא ידיח יפה כנלענ"ד:

ונראה גם בדם שנפל ע"ג בשר אם לא נתיבש ונקרש על פניו שרי בהדחה ממ"ש הרשב"א בשם ר"י והביאו הר"ן ג"כ בשוחט בסכין של גוים דאמר רבב"ח מדיח אע"ג דבלא"ה צריך הדחה משום דם הכא בעי שפשף גדול ונראה דאע"ג דשם איתא בלשונו שפשף ג"כ משמע דבעי שפשף וא"צ שפשף גדול מ"מ היינו בדם בעין דאתי מעלמא שע"י שטיפת מים וקנוח מעט הולך לו וא"צ שפשף ומכ"ש לפי מ"ש הרשב"א שם עוד בשם ר"י לחלק בין אם חללי' טבחא בעודנו חם דבהדחה מועט' סגי משא"כ אם כבר נתיבש הדם עליו צריך ג"כ שפשף גדול ע"ש א"כ דם דאתי מעלמא הו"ל כדם החם שהטבח רוחצו בהדחה מועטת וראיתי בס' ח"ד סי' ס"ט אהא שכ' הרמ"א בשם הטור שאם הדיח הטבח א"צ להדיחו שהקשו האחרונים דמאי קמ"ל בזה וכ' בח"ד דאשתמיט להו דברי הרשב"א אילו דקמ"ל דבהדחת הטבח שהוא מדיח בעודו חם בהדחה מועטת סגי ולענ"ד ליתא שהטור לא אזיל בשיטה זו שהביא הרשב"א בשם ר"י דאל"כ הו"ל לפרושי דבהדחה בבית שפשף גדול בעינן וכמ"ש בחדושי הרשב"א ואמנם בתה"א לא העתיק זה ודברי

הטור כמדומה שהם דברי ת"ה הקצר וקצרתי ועכ"פ בדם שאינו קרוש על פניו נראה דסגי בשטיפה וקנוח בעלמא:

אך כל זה באם לא נתיבש ונקרש על פניו אך אם האיסור נתיבש ונקרש על פניו נראה שאין די בהדחה בלבד אלא צריך שפשף גדול שהרי מבואר בדברי הרשב"א בשם ר"י דאם נתיבש הדם על הבשר שוב צריך שפשף גדול וא"כ נראה דה"ה אם דם מעלמא נפל על הבשר ונקרש ונתיבש צריך שפשף גדול וה"ה לשאר איסורים כגון חלב או חמאה כשהיו מהותכים ונקרשו ונתדבקו אזי הם מתדבקין יותר מאלו נופלים שם בעת קרישתם ולכן בכה"ג יש להצריך שפשף גדול עד שידע באימוד הדעת שסר האיסור והרשב"א בחדושיו כ' על דברי ר"י אלו שגם זה נכון ואף שכ' לעיל שהרשב"א נראה שאינו תופס עיקר תירץ הזה ולא הזכירו בתה"א והקצר וכן נראה מהטור מ"מ יש להחמיר כדבריו להצריך בזה שפשף גדול דמילי דסברא אינון וקצת יש להוכיח שכן דעת הפוסקים שכתב המרדכי שהובא בסי' ס"ט באם חתך כל נתח לשנים צריך לחזור ולהדיח והש"ך כ' שמדברי הר"ן גבי טבח צריך שיהיה לו ג' סכינים לא משמע הכי ור"ל דהר"ן שם הקשה דמה בכך שיחתוך תחלה חלבים ואח"כ בשר הא בלא"ה יצטרך להדיח מחמת דם ותירץ דמיירי שכבר חללי' בי' טבחא וא"כ מוכח דאף שחתך אח"כ א"צ הדחה מחדש דאל"כ הדרא קושית הר"ן לדוכתי' דהא בלא"ה יצטרך להדיח במקום החתך משום דם והנה לפי דברי הש"ך אילו מוכח כן גם מדברי הרא"ה בבד"ה שכ' לדחות ראיית הרשב"א מהא דטבח צריך שיהי' לו ג' סכינים דמיירי שהודח כבר והוא כדברי הר"ן אילו וגם הרשב"א במ"ה נראה דאודוי אודי לי' בהא דאי הוה מיירי בכה"ג אין ראיה משם רק שכ' דמסתמא מיירי אד בלא הודח תחלה ע"ש ועכ"פ מוכח דבשביל שחתך לא בעי הדחה ואמנם כן עכ"פ צריכין אנו ליישב דעת הגדולים אילו שכ' דבחתך צריך לחזור ולהדיח איך הם מישבים קושיא זו שהקשה הר"ן הן אמת שדברי הר"ן שם לכאורה תמוהים שהרי בהא דרבב"ח אמר מדיח הביא בפשיטות תירוץ הרשב"א לחלק בין הדחה לצורך העברת הדם ובין הדחה לשמנוני' איסור שצריך שפשף גדול וא"כ מה זה שחזר והקשה מהא דג' סכינים והוצרך לדחוקי בחללי' בי' טבחא דתיפוק לי' שאין לסמוך על הדחת הבשר בשביל דם דבזה שהי' חותך חלבים צריך שפשף גדול כמ"ש הרשב"א באמת בחדושי הרשב"א בד"ה גזרה שמא יחתוך בה חלבי' כו' וצריך שפשף גדול יותר מכדי שפשף הדחתו מחמת דם ושמא ישכח מלשפשף היטיב (והנה ידידי הרבני החריף מוהר"י במוהר"ר מנשה מפ"ק הערני שי"ל דהר"ן ס"ל לחלק בין דבר שתשמישו תדיר כגון סכין ש"ג צריך שפשף גדול אבל בסכין של חלבים כיון שע"כ מדיח

בכל פעם כשיבא לחתוך בו בשר וכמ"ש הר"ן שם אין זה תשמישו תדיר וכה"ג פסקו הפוסקים בסי' קכ"א לענין כוסיות וצלוחיות ע"ש אך באמת ז"א דא"כ גם סכין ש"ג נימא דאין תשמישו תדיר כיון שמשתמשין בו בינתיים הרבה דברים של היתר וכ"כ הפוסקים וגם כי הסכין כשבא להשתמש בו דרכו להדיחו כמ"ש לקמן מלשון הר"ן וא"כ גם בסכין ש"ג נימא דלא מיקרי תדיר אלא ודאי דז"א וה"נ כשחותך בו הרבה פעמים חלב אף על פי שבאמצע מדיח וגם חותך בשר תשמיש תדיר מיקרי) ואפשר לומר דדוקא בשוחט בסכין ש"ג דמלבד דאיכא דוחקא ושמנוני' איכא נמי חום בה"ש ואע"ג דנימ' בה"ש צונן מ"מ לאו צונן גמור הוא וכמ"ש הרשב"א דמ"מ הוא רותח קצת והלכך מהני ביה עכ"פ להצריך שפשף מה שא"כ בחתך חלב צונן אפשר דלא ס"ל כהרשב"א וא"צ שפשף ולהכי שפיר קשיא ליה דהדחה לחודיה ודאי צריך משום דם אך זה דוחק ונלענ"ד דא"ש לפי מש"ל דהרשב"א בשם ר"י כ' לחלק דבשעת רחיצת הטבח שעדיין חם סגי בהדחה בלא שפשף וכשהיא מתייבש צריך שפשף גדול ולפי"ז לעיל לענין בשוחט בסכין ש"ג דקשיא שהרי יצטרך הדחה משום דם ובהא ליכא לתנויי בחללי בי' טבחא שהרי האיסור בא עליו מחמת סכין של שחיטה וע"ז תירץ דמ"מ בשפשף עד שיצאו המים בלא מראה דם סגי ור"ל שהרי אפשר שבשביל הדם ידיחנו עכשיו בעודו חם ובהדחה קלה תסגי לי' ובאחת שבשביל האיסור הוא צריך לשפשף גדול והוא ישכח ולא ישפשף משא"כ בסכין של חלבים קשיא לי' נהי דמשום האיסור צריך שפשף גדול מ"מ הרי הבע"ב שיקנה הבשר ג"כ יצטרך שפשף גדול כיון שכבר נתיבש הדם ועולה לו גם למה שיחתוך בשר אחר חלבים ולזה תירץ דזימנין דחללי' בי' טבחא ושוב לא יצטרך להדחה ולא יעשנה כלל כך יש לפרש דברי הר"ן. ועתה נבוא למאי דקשיא לן על הפוסקים דס"ל דבחתך צריך הדחה נשאר קו' הר"ן ולפי מ"ש א"ש דשפיר חיישינן וא יחתוך חלבי' תחלה וצריך הדחה ושפשף והוא לא ידיחנו כלל משום דזימנין דחללי' בי' טבחא וא"ל דס"ס צריך הויה משום דם מחמת שחותך עתה ז"א דהא טעמא דחותך משום דמחמת דוחקא יוצא דם בעין על החתיכה ולפי מ"ש בדם כזה שלא נתיבש דמי לבשר שרחצו הטבח בעודו חם וסגי בהדחה קלה וה"נ הרי דם לפניך שלא נתיבש ויהי' די לו בהדחה מועטת ואנן מחמת האיסור שפשף בעינן ולא מהני הדחה שמחמת חתיכה כלל והדרינא לתרוצי הכא כמו דמתרצתא הוא בההיא דלעיל בסכין ש"ג דרבה בב"ח אמר מדיח דהיינו בשפשף דמחמת דם סגי בהדחה קלה וה"נ דכוותי' היא דודאי דם בעודו חם ודם היוצא מחמת שחתך שוים הם וא"ש אליבא דכ"ע אך בדברי הר"ן צ"ע שלא הזכיר מחילוק זה השני שכ' הרשב"א בשם ר"י לחלק בין כשהוא חם רק מעתיק לשון התירוץ הראשון של

ר"י כמבואר בלשונו שם דמשמע דלתירוץ זה אף לאחר שנתיבש א"צ שפשף גדול רק שפשף בעלמא משא"כ משום איסור צריך שפשף גדול ודלא כתירוץ הב' שכ' דלאחר שנתיבש צריך שפשף גדול ועיין בדברי הר"ן בחדושיו לחולין שכ' גזרה משום יחתוך כו' כלומר וצריך שפשף גדול יותר מכדי הדחתו מחמת דמו שמא ישכח מלשפשף עכ"ל והוא כדברי הרשב"א דמתרץ לה הכי וזה סותר לדבריו בהל' הרי"ף וצ"ע:

וראיתי בחוות דעת ריש סימן צ"א שכתב דהא דבסי' ס"ד אוסר להדיח בכלי שמדיח חלבים אע"ג דליכא דוחקא צ"ל כיון דמדיחו עכשיו שמא לא ידיחנו יותר כו' במחכ"ת אשתמיטתי' דברי הרשב"א במ"ה דף פ' שכתב גבי הטבח צריך ג' סכינים דאגב דוחקא נדבק בו חלב הרבה וכן שני כלים שמדיח כי המים שנמחה בהם החלב נדבק ביותר אבל חלב הכסלים שנצטנן שרי ומעתה מ"ש שמן בלא דוחקא בהדחה בלא שפשף סגי היינו דוקא בחלב שלא נמחה במים ובחנם תמה בח"ד על הרשב"א בתה"א שנתן טעם לכלים משום שמן ועיין בפ"מ שכתב שהרשב"א לא הזכיר דוחקא והנך רואה שהרשב"א במ"ה מהאי טעמא אתי עלה ומ"ש בח"ד שם ראיה מהטור סימן ס"ד הנה הם דברי הרשב"א בתה"א דף פ' וכך הם דבריו בתשובה ע"ש והנה מדברי הרא"ה בב"ה מבואר דסבירא ליה כהרמב"ם בפירוש כפלי וס"ל דבעי שפשף גדול בשמן אף בלא דוחקא ואפשר שטעמו דמ"מ יש חמימות קצת אע"ג דהתם קרי ליה צונן בצונן ולפי"ז י"ל דמ"ש רמ"א ביבשים מלוחים סגי בהדחה היינו עם שפשוף גדול כיון שיש קצת רתיחת מליחה ואפשר דכפלי ובשרא בעודם חמין יש בהם לחות קצת משא"כ ביבישים לא איכפת לן ברתיחה קצת ומ"ש בח"ד ללמוד דבר חריף בשניהם יבישים ממלוחים לענ"ד חריפות זה אינו מעלה ומוריד לענין זה רק אם יש לחלק בין יבש ליבש היינו מחמת מליחה הוי רתיחות וע"י הרתיחות מעלה הבל ונדבק קצת ומ"ש ראיה מדלא חילק בת"ח בין לח ליבש כמו שחילק בד"מ אין זה ראי' לענ"ד כידוע שהד"מ שחיבר באחרונה הוסיף כמה דברים וחילוקים שלא הזכיר בת"ח וקצרתי דברי זעירא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

הלכות בשר בחלב ותערובות

שאלה ל

שאלה חתיכת בשר שנפל לתוך יורה של חלב רותח וסילקו הבשר מיד משם ושוב נאבד הבשר וא"א לעמוד על שיעורו אם הי' בחלב ס' או לא. והשואל אומר מאומד הדעת שהי' חתיכה קטנה וקרוב הדבר שהי' ששים אלא שאינו אומר בבירור רק אומדן דעת לבד מה דינו:

תשובה הנה הפר"ח בסי' פ"ז כ' דכל בב"ח שלא נתבשל כמאכל ב"ד אין בו איסור בב"ח מן התורה, והארכתי בזה במקומו ושם הבאתי דברי הריטב"א בחולין שנראה בדעתו כדעת הפר"ח דהא דקאמר בחולין דף ק"ח באיזה בישול אמרו כו' קאי גם לענין אכילה ושם כתבתי ליישב הא דקאמרינן חידוש הוא דאי תרו לי' כו' ולא קאמר דאי מבשל לי' בפחות מכמב"ד. אך מידי עיוני עתה בזה ראיתי שיש ראי' להפר"ח מהא דאמרינן בפסחי' למילף טעם כעיקר מגיעולי מדין והקושיא מפורסמת דכיון דדחי דמבב"ח ליכא למילף משום דחידוש א"כ גם מגיעולי מדין ליכא למילף דדלמא הגעילו משום בב"ח וכבר כתבתי במ"א כמה תירוצים אך העיקר בזה נלענ"ד דאחר עיון אין התחלה לקושי' זו כלל. ומתחלה אבאר דלכאורה קשה לפי דעת הפר"ח מאי מייתי ראי' מבב"ח לטכ"ע והוצרך לדחות דחידוש הוא דאי תרי לה כו' טפי ה"ל למימר דאדרבה מוכח מבב"ח דטכ"ע לאו דאורייתא דהא אף בבישול אם לא נתבשל כמב"ד לא נאסר אע"ג דתיכף שהרתיח קצת ונעשה כ"ח יהיב טעמא אלא ע"כ דטכ"ע לאו דאורייתא:

אך באמת ז"א דודאי ליכא למילף מזה דטעם לאו כעיקר דאפי' אם הטעם כעיקר מ"מ כיון דכל חד לחודי' שרי רק בהדדי אסור לא אסרה תורה בנ"ט לחוד רק עד דאיכא דרך בישול דהיינו כמב"ד וכמו אי תרי לה דנמי יהיב טעמא ואינו אוסר רק הא דמייתי למילף מבב"ח טכ"ע לאו מתחלת האיסור רק מדחזינן דלאחר הבישול כמב"ד אם אוכל בשר או חלב לוקה משום בב"ח אע"ג דליכא אלא טעמא. וכן אם אוכל הבשר וגם החלב מ"מ בכל חד ליכא אלא טעמא ואפ"ה דיינינן לי' כאוכל בב"ח אלמא דטעם הנבלע חשוב כממש וכאלו אוכל שניהם יחד וא"כ כשנבלע כזית נבלה בחתיכה כשרה נמי דיינינן ליה כשאוכל החתיכה כאלו אוכל הכזית נבלה וכן מבואר להדי' ברש"י דחולין דף ק"ח שכ' וכשמסלק זה מזה לאחר גמר בישולו ליכא אלא טעמא כו' ע"ש בדברי אביי דאמר ש"מ טעמו כו' וע"ז דחי דבב"ח חידוש הוא שחידשה תורה שהאוכל הבשר יהא דינו כאוכל החלב דהא חזינן דאי תרי לה כו' וה"נ הוי חידוש לענין זה שטעם החלב הנבלע ע"י הבישול כמב"ד יהא חשוב כממש דכשאוכלו נחשב כאוכל בב"ח ולפי"ז היינו דווקא לענין אכילת בב"ח אבל לענין תחילת איסורו הא חזינן דאפי' אם יש כאן בשר ממש שנותן טעם לחלב אינו אוסר אלא א"כ נתבשל בו העיקר כמב"ד ומכ"ש אם מעיקרא אין כאן רק טעם לחוד שאם נאמר שטעם לבד כמאן דליתא א"כ פשיטא שטעם חלב אינו אוסר הבשר אף שהטעם נתבשל בו כמב"ד מ"מ הא טעם כמאן דליתא וכאלו לא הי' כאן חלב או בשר כלל ומכ"ש אם נבלע חלב או בשר בירקות או בקדרה דאי אמרינן כשנבלע כאן נבלה חשוב בלוע זה כמאן דליתא גם בזה הוה כאלו

אין כאן בלוע מבשר או חלב כלל ואין לחלק בזה בין בשר בחלב לשאר אסורין דחידוש שחידשה תורה אינו אלא לענין אם נתבשל גוף בשר עם גוף חלב כמב"ד ונאסר מה"ת האוכל הבשר עם טעם החלב חייב עליו וחשבינן לי' לממש והיינו שכבר נאסר אבל לא שהטעם יאסר וגרע משאר איסורין דעכ"פ כבר שם איסור עליו ואפ"ה אמרינן דהוה כמאן דליתא ומכ"ש בזה דאכתי טעמא דהתירא הוא פשיטא שאין בו כח שיעשה איסור וכה"ג מחלקינן בין לענין נ"ט בר נ"ט דהיתרא. ולפ"ז פשיטא דאי אמרינן בעלמא טעם לאו כעיקר רק בב"ח חידוש אין מקום לומר דהא דגעולי מדין משום בב"ח דלא מיבעיא טעם הראשון של הבשר או החלב של העכו"ם שיש לדון אותו כמאן דליתא והוה כליכא טעמא בקדרה זו דכמה כחה גדול מהאיסור של כזית נבלה דחשבינן לי' כאלו אינו אלא אפי' הטעם שמפליט הקדרה לתוך בשר או חלב של ישראל מה"ת יועיל לאוסרו כיון שהטעם שמפליט הקדרה לתוכו כאין נחשב לענין תחלת האיסור ואף שבישלו אותו כמב"ד מ"מ אין זה כ"א כשהעיקר נתבשל כמב"ד אבל טעם לבד שהוא כאילו אינו אף אם יבשלנו כל היום אינו אוסר וא"כ א"א לומר שהגעילו כלי מדין משום בשר או חלב שבישל העכו"ם ואם נאמר משום שהעכו"ם בישל בב"ח זה הוי כשאר איסורין כמ"ש הש"ך וממילא מוכח דאמרינן בכל האיסורין טע"כ. אך כ"ז לדברי הפר"ח אבל אם נאמר דבב"ח לא בעי בישול כמב"ד א"כ מוכח דלענין גוף האיסור מועיל בבב"ח נתינת טעם א"כ אפי' תימא בב"ח חידוש הוא מ"מ הרי חידשה תורה בבב"ח שנותן טעם מועיל לאסור אף דשם נ"ט מן העיקר מ"מ י"ל דבכלל החידוש אף אם אין כאן רק איסור בלוע לבד מועיל לאסור כיון דלענין בב"ח טעמו מלתא היא אבל לשיטת הפר"ח א"ש דלדידי' מוכח דטעמא לחוד לענין תחלת האיסור שיחול עליו שם בב"ח לאו מלתא הוא עד שיתבשל כמב"ד ומכ"ש אם תחלת הטעם הבלוע בהיתר דהוה כמאן דליתא:

והנה בהא דאמרינן ליטעמי' קפילא ארמאה בחולין דף צ"ח נחלקו הראשונים שם שיש שפירשו קפילא אומן משום דלא מרע אומנתו. ויש שפירשו שאפי' סתם עכו"ם נאמן במסל"ת והקשו ע"ז דמסל"ת אינו נאמן בדאורייתא והתה"ד כתב ליישב דהם סוברים כרש"י דטעם כעיקר דרבנן והפלתי תמה ע"ז דהא גבי קדרה שבישל בה בשר כו' אמרינן ליטעמיה קפילא וגבי בב"ח לכ"ע טכ"ע דאורייתא ומ"ש שם ליישב דבלוע בקדרה אינו אלא מדרבנן אף בב"ח כתבתי בזה במקום אחר וגם מ"ש דטעימת קפילא הוא רק כדי להתיר טעימת ישראל אח"כ שהוא דרבנן וכשיטעום הישראל מיד ירגיש אם יש בו טעם איסור באמת יהיה אסור דהקפילא שיקר בדבריו ואם הישראל אינו מרגיש על ישראל סמכינן כו' ע"ש. ולענ"ד ז"א הא דאמרינן שהוא בנ"ט וע"י קפילא שאומר שאין בו טעם

מותר ושוב א"צ טעימה אחרת כלל והרי הוא מותר להאכילו לאחרים שאין יודעים אם נפל לשם איסור ואף אם ירגישו שמנונית החלב מנין ידעו שהוא חלב יסברו שהוא שמנונית דהיתרא אלא ודאי דעיקר ההיתר אטעימת הקפילא אנו סומכין:

ולענ"ד ליישב דברי התה"ד לפי מ"ש הש"ך שיש מחלקין דהכא לא אתחזק איסורא דהא לא ידעינן אם יש כאן טעם עכ"ל ולענ"ד צ"ע על חילוק זה שנראה דכאן שפיר מיקרי אתחזק איסורא ולא מיבעיא היכא שנתערב איסור בעין ונימוח דאתחזק איסורא בקדירה שע"י שאתה דן על ההיתר אם קיבול טעם מאיסור זה שנפל לתוכו תדון על האיסור שיש כאן ודאי כזית איסור וזה יאכל הכזית איסור בתוך התערובות זה וע"כ לומר שאע"פ שיש כאן ודאי איסור עתה גברא עליו טעמי' של היתר ובטלו לטעם האיסור ומאן יימר ושמא עמד בו טעמו ואיסורא קאכיל וא"כ אנו מתירין אתחזק איסורא ע"י עכו"ם. ואפשר שזה סברת הרמב"ן שהביא הטור באיסור בעין שנתערב לא סמכינן אקפילא. אך לענ"ד אף באין האיסור בעין בתוך הקדירה כגון שהסירוהו משם מ"מ אתחזק לנו עכ"פ שהאיסור זה פלט טעמו בקדרה זו ואם הי' לבדו הי' אסור דשפיר קשי' להו למה יהיה מסל"ת נאמן באתחזק איסורא. וע"ז כ' התה"ד דס"ל כט"ע דרבנן ולפ"ז א"ש קושית הפליתי מבב"ח דהתם אף על גב דטכ"ע דאורייתא מהני מסל"ת דהתם לא אתחזק איסורא שכ"א בפ"ע היתר רק מחמת שניחוש שנתן בו טעם וכיון שזה אומר שאין כאן טעם מעיקרא לא הי' כאן איסור כלל וכה"ג לא מיקרי אתחזק איסורא דמה"ת להחזיק שיש כאן איסור ועיין בהגהות מרדכי דקדושין בשליח לקדש שטעה ואמר לי כו' דלא מקרי אתחזק איסורא אלא היכא שאף לדברי העד הבא להתיר האיסור מכאן ולהבא מודה הוא דמעיקרא אסור הי' כו' ע"ש:

ובכדי לבאר דעת היש מחלקין שהביא הש"ך דלכאורה נראה כמ"ש דגם הכא מיקרי אתחזק איסורא. אך דצ"ע מהא דמתירין במב"מ ונשפך אע"ג דגם בדרבנן יש להחמיר בספקו היכא דאתחזק איסורא. וראיתי בפליתי סק"ג שמתחלה תפס זה לאתחזק איסורא וכתב דטעמא דמב"מ ונשפך כיון שהקדירה טרם שנפל הי' לו חזקת היתר אמרינן אוקמי הקדירה בחזקת היתר כו' ואני תמה דכלום חלקנו בין נפילת איסור לתוך היתר בין נפילת היתר לתוך האיסור דלפ"ז אם היה כזית חלב בקדירה ונפל לתוכו בשר שמן הרבה ונשפך נימא אוקמי בחזקת איסור שהי' כאן מקודם ולא נתבטל ואף שהבשר מקומו הי' לו חזקת היתר הכזית חלב במקומו בקדירה זו הי' לו חזקת איסור ומה"ת לומר שהחלב האסור יצא מחזקת איסורו ונתבטל ואינו דומה למ"ש הרשב"א ביבמות פרק האשה רבה דהיכא שיש כאן חתיכת חלב ושומן נאמן עד אחד דאין זה אתחזק

איסורא בדבר זה רק במקום הזה ע"ש דז"א דהתם אינו אוכל רק מה שמעיד העד שהוא שומן משא"כ הכא שאוכל האיסור עם ההיתר יחד והרי האיסור אתחזק בי' איסורא ואפשר לומר דע"כ לא אמרינן באתחזק איסורא דרבנן ספק לחומרא אלא אם עכ"פ טרם בא הספק היינו מוחזקין בו שהוא ודאי איסור דרבנן שוב אין הספק מוציאו מחזקתו משא"כ הכא שבעוד החלב בעין בלא תערובות לא היה בו ספק והי' אסור ודאי מ"ה ועתה כשנתערב במינו עכ"פ יצא האיסור מחזקתו שהי' מוחזק באיסור תורה וחל עליו היתר מן התורה אלא שאנו מסופקים שמא עדיין יש בו איסור מדרבנן עכ"פ חזקת איסור דרבנן אין כאן. דבההיא שעתא גופ' שיצא מחזקת איסור תורה י"ל שיצא מחזקת איסור לגמרי אפי' מדרבנן ודייניו בי' דין ספק דרבנן להקל משא"כ במבשא"מ שאם נותן טעם לא יצא מחזקתו כלל ונשאר באיסורו דהא טכ"ע דאורייתא והלכך שפיר קשי' להו להך מ"ד דטכ"ע למה מהני קפילא והוצרך לתרץ דס"ל דטכ"ע דרבנן:

אך קשה שאם נימא דבכה"ג מיקרי אתחזק איסורא א"כ קשה למ"ד טכ"ע דאורייתא איך אמרינן דטעים לי' כהן דהא אין עד א' נאמן היכא דאתחזק איסורא והי' צריך שני כהנים לטעימה זו וא"ל דאזיל למ"ד טכ"ע דרבנן דהא רבא סובר טעם כעיקר דאורייתא כמ"ש התוס' בחולין דף צ"ח ואף לרש"י אכתי קשה למ"ד דאורייתא. ודוחק לומר דלדידי' באמת בעינן שני כהנים וגם הפוסקים שכ' טעימא בכל איסורין קשה נהי דמפרשי' קפילא אומן דלא מרע אומנתו מ"מ מי עדיף מישראל כשר דלא מהימן באתחזק איסורא. אמנם גבי קדירה שבישל בה תרומה י"ל דלא מיקרי איתחזק איסורא דלא ידעינן כמה בלע וכמה נפיק מיני' וע"י טעימת הכהן אמרינן דלא נפיק רק פורתא לתבשיל ונתבטל נמצא שאין כאן בתבשיל זה איסור מוחזק מעולם ויותר נראה דאע"ג דאם דנין על האיסור הוה אתחזק איסורא מ"מ כשדנין על ההיתר הרי אתחזק היתרא וכיון דחזקה דתרוייהו איתרע יש לנו לדון בהיתר שהוא הרוב ואפי' תימא שקולים הם חזקת ההיתר וחזקת האיסור דתרוייהו אתרעי מ"מ הוי דלא אתחזק לא איסור ולא היתר דע"א נאמן וכיון שעד אחד נאמן גם מסל"ת נאמן וזה דעת היש מחלקין בין אתחזק איסורא וסברי דהכא לא אתחזק איסורא מיקרי מטעמא דכתיבנא:

ומ"ש הש"ך להקשות עליהם דמאי פריך הש"ס משבוי' ועיין פר"ח סימן ס"ט מש"כ בשם המ"ך והקשה עליו. גם תמה על הש"ך דלא מייתי מתרומה. והנה בשבוי' י"ל כיון דרוב עכו"ם פרוצים בעריות הוי כאתחזק איסורא וכמ"ש בפ"י בכתובות דף י"ג ובכמה דוכתי' והא דבשבוי' הקילו כדאיתא בקדושין דמנוולא נפשה לגבי שבאי ומתרומה נמי א"ש כמ"ש הפר"ח דהוא בחזקת ישראל ומה שהקשה ע"ז דא"כ מוכח דבתרומה דרבנן

נאמן אף דאתחזק איסורא וזה דלא כהש"ך נלענ"ד דהך חזקה שאנו מוחזקין בזה שהוא ישראל הוא חזקה דאתי מכח רובא כמ"ש הפ"י דרובה דעלמא לאו כהני נינהו ובש"ס דמיירי מתרומה דאורייתא שפיר פריך דלמא מסל"ת נאמן כיון דמסל"ת לא חשוב עדות גמורה רק בעדות אשה הלכך בתרומה אע"ג דע"כ אין זה אתחזק איסור גמור דאל"כ אפי' ע"א אינו נאמן וע"כ לומר דאע"ג דאתחזק מ"מ הוא מכח רובא דעלמא דלא כהני נינהו ובכה"ג שפיר ע"א נאמן לברר המיעוט מתוך הרוב כמ"ש הפ"י לענין רוב בשר במקילין טרפה והמיעוט כשרות ע"ש בקדושין דף ס"ג ודוקא ע"א אבל מסל"ת כיון שאין דינו כע"א לא מהימן נגד החזקה אף בחזקה כה"ג דהכי משמע לישנא דאין מסל"ת נאמן כו' ואע"פ שי"ל דדוקא דומי' דעדות אשה קאמר דחזקה גמורה היא משא"כ חזקה מכח רובא דז"א כיון שהורע כחו של מסל"ת שאינו כדין עדות ע"כ שר"ל דאף היכא דע"א נאמן מסל"ת לא מהני והיינו בכה"ג דתרומה וע"ז משני בתרומה דרבנן דבתרומה דרבנן מהימן בכה"ג במסל"ת ואע"ג דבאתחזק אף בדרבנן לא מהימן זה דוקא באתחזק איסורא בגוף זה ממש כההיא דטמא שירד לטבול משא"כ אי לא אתחזק בגוף זה רק במקום זה אפי' שיש כאן רוב מ"מ כיון דבאתחזק כי האי ע"א נאמן אפי' דאורייתא באיסורא דרבנן גם מסל"ת מהימן כנלענ"ד בדעת הש"ך:

ובזה א"ש מה שהקשו התו' בכתובות דף כ"ד דבתרומה מהני אף אם הוא עצמו מסל"ת ובשבוי' לא מהני ולפי מ"ש א"ש דבשבוי' הוי אתחזק איסורא בהך גופא דמיד שנשבית ורוב עכו"ם פרוצים בעריות והרי היא מוחזקת שנבעלה כדאיתא בכתובות שם לזו יש עדים ע"ש ברש"י ובתו' דשבוי' בחזקת בעולה והלכך לא מהימנא איהי אף במסל"ת משא"כ בתרומה שאין כאן חזקה גמורה רק רוב שפיר נאמן הוא עצמו במסל"ת שהוא מן המיעוט וא"ל דגם גבי שבוי' כיון דטעמא דרוב נכרים פרוצים בעריות א"כ הוי נמי חזקה מכח רובא כמו תרומה ז"א דרוב דתרומה הוא רובא ומיעוטא דאיתא קמן ובזה שפיר המסל"ת מסייע להמיעוט שהיא מבררת המיעוט דאיתא קמן מן הרוב משא"כ רוב פרוצות שהוא רוב בטבע וחשיב מיעוטא דליתא קמן אין להאמין למסל"ת שהוא מסייע למיעוטא דליתא קמן ואפי' בע"א גמור יש לחלק בכך ואע"ג דלכאורה אדרבה רובא דאיתא קמן עדיף מליתא קמן מ"מ לענין זה שאנו רוצים להאמין להעד שהוא מן המיעוט איתא קמן עדיף משא"כ אי ליתא קמן כמו שאין ע"א נאמן לומר על איש א' שזה היה סריס דודאי כה"ג אינו נאמן נגד הרוב רק דוקא באיתא קמן שהוא מברר המיעוט מתוך הרוב והמיעוט כחו יפה דהא איתא קמן ובשבוי' כיון דמיעוט איכא שאין טבען להיות פרוץ בעריות לא מהימנא במסל"ת אע"פ שע"א נאמן משום שהקילו בשבוי'

משא"כ לענין נאמנות דע"א ס"ל לר' יהודה דאין מעלין לכהונה ע"פ ע"א וע"כ דס"ל דאף ברובא כה"ג אין ע"א נאמן ודינא הכי הוא משא"כ בשבוי' שהקילו בה להאמין לע"א אף ברוב בטבע ואין זה ענין למסל"ת לדידן דמהימן ע"א גם איהו נאמן במסל"ת דלאו רוב גמור היא כנלענ"ד:

והט"ז כתב לחלק בין מידי דבעי עדות. ועיין במשבצות שהקשה דא"כ מאי פריך משבוי' ותרומה. ונלענ"ד דודאי אין כוונת הט"ז מידי דבעי עדות היינו שני עדים דפשיטא דלא שייך בזה נאמנות דמסל"ת רק דמיירי במקום דחד מהימן אפ"ה מסל"ת לא מהימן ולפ"ז קשה במ"ש הט"ז תדע דהא עד אחד נאמן באיסורין כו' ומה תדע הוא זה דהא אנן בהך גוונא עסקינן דאע"ג דע"א מהימן מסל"ת לא מהימן ולכן נלענ"ד דט"ס הוא בט"ז וצ"ל דבעל דבר נאמן באיסורין להתיר וכוונת הדברים דודאי הא דאנו מחלקין במקום שמכשירין ע"א בין עדות ע"א לעדות אשה וקטן ועכו"ם מסל"ת שו' דחיישינן שמא מחמת שוחד ממון או שוחד דברים הם עושים עצמם כמסל"ת כיון דהימנותא לית בהו כ"א משום מסל"ת יש לחוש לזה כמ"ש בתוספתא דכתובות גבי קטן דנאמן במסל"ת דוקא לאלתר אבל לאחר זמן חיישינן שמא מפני הפיתוי והיראה אמרו כן ועיין באה"ע סי' י"ז ובתשו' בחלק אה"ע הארכתי בזה. ולפ"ז א"ש טעמא דבעדות אשה מסל"ת מהימן ובעלמא לא מהימן אף במקום שע"א נאמן משום דבאשה דאיהו גופה מהימנא לומר מת בעלי אין חשש מפני הפיתוי והיראה או ע"י שוחד ממון וכה"ג דהא היא גופא נאמנת מתוך חומר כו' משא"כ בעלמא היכא דהבע"ד גופא לא מהימן וצריך לעדותו של עד ממילא דלא מהני מסל"ת דיש לחוש לפיתוי ויראה או שוחד כה"ג והא דפרכינן מנחיל של דבורי' דהש"ס דידן לא ס"ל לחלק בין לאלתר ובין לאחר זמן דבכל גווני יש לחוש. מפני הפיתוי והיראה בדאורייתא ועיין בשו"ת הריב"ש סי' פ' ומ"ש בתשובה בזה ולהכי פריך עלה משבוי' דגם היא עצמה אינה נאמנת ואפ"ה מהני מסל"ת ומשני בשבוי' הקילו. ושוב פריך מתרומה דגם הוא עצמו אינו נאמן ומחמת שהוא מסל"ת נאמן ומשני בתרומה דרבנן ולפי"ז פשיטא דאין קושי' אהא דמהמנינן בטעימה לעכו"ם מסל"ת כיון דבע"ד גופא נאמן דמי לעדות אשה דמסל"ת ואף אם לא נגיה בט"ז א"ש כיון דע"א נאמן באיסורין להתיר ע"כ שאין זה מחמת תורת עדות רק מצד דמסתמא האמת כן דאין אדם חוטא ולא לו א"כ גם במסל"ת כל שיש הוכחה סגי דלמאי ניחוש לה משא"כ בתרומה ושבוי' דעכ"פ עדות בעינן והבע"ד בעצמו אין נאמן הלכך אף שהקילו בהם שלא נצטרך לעדות גמור היינו שני כשירים מ"מ מסל"ת לא מהני דאין בזה שום עדות כלל אפי' עדות

פסול אך העיקר כמ"ש דמסל"ת תלוי בנאמנות הבע"ד דאם הבע"ד לא מהימן גם מסל"ת אינו נאמן ואף אם לא יהי' כן כוונת הט"ז נלענ"ד שהדברים נכונים מצד עצמן:
ובנידון שאלתינו נראה שיש כמה צדדים להיתר דלדעת הפר"ח אין כאן איסור תורה כיון שסילקו מיד שנפל וגם י"ל דכיון שקדירה זו של חלב בחזקת היתר עומדת ואע"ג דאתיליד ריעותא מחמת נפילת הבשר מ"מ חזקת איסור ודאי אין כאן ומצורף לזה שאומר עפ"י אומד הדעת שהיה חתיכה קטנה וקרוב שיש ששים והוי כהיתרא שכיח טפי יש להתיר ע"י טעימת קפילא מסל"ת ואם שם קפילא נראה דשרי לישראל לטעום טעימא בעלמא ואם אין מרגיש טעם בשר מותר לאכול אח"כ ומי שירצה להחמיר גם בזה לענין אכילה עכ"פ בהנאה יש להתיר בפשיטות כן נלענ"ד:
דברי זעירא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד

שאלה לא

שאלה בהא דכ' בש"ע ס"ס צ"ח דאם נפל לקדירה ב' זיתי איסור כו' וכ"ש אם אחת של בשר ואחת של גבינה דכ"א מבטל חבירו ומשמע דוקא בכה"ג אבל אם נתערבו הבשר וגבינה ע"י בישול קודם נפילתן צריך ס' נגד הב' זיתים וכן מבואר להדיא באו"ה הביאו בקצרה בד"מ שם ובאמת הא מלתא טעמא בעי דמה בכך שנאסרו יחד מקודם ס"ס השתא כי טעים אין כאן לא טעם בשר ולא טעם חלב דטעם כ"א נתבטל בס' וכמו אם נפל כזית בשר מבהמה טמאה וכזית חלב טמאה דודאי מבטלין זא"ז וכמו חלב ודם שכ' הרא"ש דסברא הוא כו' ומאי עדיפותא דאיסור בב"ח לענין זה וגם לבאר דין ירך שלא ניטל ממנו שמנו של גיד ונמלח ונתבשל כך אם צריך ס' נגד כדי קליפתו שנאסר במליחה אם לא:
תשובה הנה אא"ז בת"ש סי' ל"ג סק"ה כ' דשני זיתים מאיסור א' אפילו אם חלוקין בטעמם כגון כבד ובשר של נבילה אין מבטלין זא"ז וכ' דאע"ג דמאו"ה סוף כלל ק"ד לא משמע הכי אינו מוכרע עכ"ל וראיתי בפרי מגדים בפתיחה לתערובות שהביא דבריו וכ' ואני תמה על רב מובהק כמוהו שדרכו לדייק הרבה איך יאמר זאת שהרי כ' או"ה גבי בב"ח אם נאסרו מקודם אין מבטלין זא"ז וביאור דבריו דבב"ח הכל שם איסור א' דהא חצי זית בשר וחצי זית חלב חייב מלקות הלכך אם נפלו לנ"ט אף דטעמא ליכא שם איסור א' הוא כו' והשתא הדברי ק"ו בנבילה ונבילה אף שאין טעמם שוה ומ"ש מקודם לאו א' היינו פיגול ונותר כו' הא לאו א' ממש וחד שמא נבילה אף דחלוקין בטעמם מדרבנן עכ"פ איסורא איכא כמו בב"ח שנאסר מקודם ומודינא דמה"ת מותר דליכא

טעמא עכ"ל והנה דבריו תמוהים מאוד אחר שהודה במקצת דמה"ת מותר מאין הרגלים לאסור מדרבנן ואם נאמר שבעל או"ה ברוב חכמתו הבין שכל כיוצא בזה באיסור בב"ח שהוא שם איסור א' ראוי לגזור עליו מדרבנן פשיטא שהוא דבר שאין לו שחר אך באמת הדבר מבואר באו"ה שכ' אבל ודאי אם נאסר הבב"ח קודם שנפלו לקדירה וכן כל ב' חתיכות שאר איסורים של מין א' כגון ב' חתיכות של נבילה כו' והיינו ששניהם מטעם א' כמ"ש שם לעיל משום שיש שם מיהא לבסוף טעמא דאיסורא ולפי"ז נראה כמו דהתם האיסור לדידי' מדאורייתא כמו כן בב"ח ואין להאריך כי הדבר מבואר למעיין באו"ה שלא נזכר בדבריו מדרבנן כלל ודינא קאמר ולא בתורת גזירה דרבנן ואמנם הדבר ברור כי אא"ז ז"ל אחז דרכו הקודש דדייק וכתב וגם בזה לא נפל דבר מדברו אשר דבר דדעת או"ה דבכל גווני בשאר איסורין אם הם חלוקין בטעמם מבטלין זא"ז כמ"ש בטעם הדברים שהרי בטעם כעיקר תלי רחמנא והרי אין כאן שום טעמא דאיסורא כו' ולפי"ז אין לחלק אף אם הם מלאו א' ממש כגון כבד ובשר מנבילה והחילוק שבין בב"ח לשאר איסורים הוא לדעת או"ה כאשר אבאר ומתחלה אען ואומר דלכאורה צריך להבין בהך סברא דכ' הרא"ש ז"ל דכזית חלב וכזית דם מבטלין זא"ז משום דס"ס ליכא טעמא ולזה הסכימו כל הפוסקים ולכאורה צ"ע דודאי אם בישל כזית חלב וכזית דם בתוך נ"ט זיתי מים האם נאמר שאין כאן הרגשת טעם כלל הא ודאי שז"א ואיך אוכל יטעם טעם נרגש בתוך מים הללו יותר מאילו נפל שם אלא זית א' לבד אלא שאין מרגיש טעם חלב או דם ממש לפי שכ"א מבטל טעם חבירו אבל מ"מ מרגיש הוא טעם מעורבב והך טעמא דקטעי' טעמא דאיסורא הוא ומהאי טעמא באמת איתא שם בהגהת או"ה בשם ראב"ן דכל ב' איסורין דנפל להיתר אמרינן דיהיב טעמא ומצטרף ובעי ס' נגד שניהם כו' ע"ש ור"ל כמ"ש דהא עכ"פ יש כאן טעם אלא שאין נרגש כל טעם בפ"ע אבל מ"מ טעם דאיסורין מורגש מאוד בפה הטועם התבשיל אך יש לומר בטעם הרא"ש ודעימי' דס"ל דבכה"ג אין לאסור התבשיל שהרי גוף האיסור נמוח בתוכו ונתבטל ברוב רק מחמת הטעם אנו באים עליו לאסור דטעם כעיקר דאורייתא מ"מ לא שייך בזה צירוף שני הטעמי' יחד לאסור כיון שאין שני הטעמים שוים אלא הם מתנגדי' זה לזה וכ"א הוא מחליש את טעם חבירו ומבטלו הלכך לא חזי לאצטרופי שניהם יחד לאסור התבשיל בשביל זה ודבר זה הסביר לנו האו"ה בלשונו הצח שכתב ואפילו אם שניהם שוים בלאוין פירוש ששניהם מלאו אחד או משני לאוין שמצטרפין אפי' למלקות כדכתב הרמב"ם פ"ד דמ"א דזהו דוקא בעצמותו אבל בטעמים לא שייך צירוף כדפרישית שהרי בטעם כעיקר תלי רחמנא והרי אין כאן שום טעמא דאיסורא דכ"א מתבטל בהיתר ובטעם איסור חבירו

עכ"ל והדבר מבואר כמ"ש דלפי שהטעמים מתנגדים זה לזה לא מצרפינן להו רק אם היינו טועמי' טעם איסור אחד בפ"ע כגון שהי' נרגש איסור חלב בפ"ע או שהי' נרגש דם בפ"ע וכאן שז"א שכ"א מתבטל ומתחלק טעמו לששים חלקים ואין נרגש בפ"ע וזהו כוונתו במ"ש והרי אין כאן שום טעמא דאיסורא כו' ר"ל שאין כאן הרגשה לכל טעם בפ"ע וצירוף לא מהני כ"א בעצם האיסור אבל לא בטעם כל שהוא מתנגד לטעם השני ומעתה הדבר מבואר שכל זה הוא שאר איסורים שאין מקום לצרף שני הטעמים יחד כל שהם מתנגדים זה לזה משא"כ בב"ח שאין התנגדות הזה מעכב מלצרף אותם יחד שכל עיקר בב"ח הוא מחמת תערובות טעמי' שלפי שנתערב טעם בשר וטעם חלב יחד הם נעשים איסור ומצטרפין אפילו למלקות דבהכי חייבי' רחמנא כשאוכל כזית מתערובות טעם בשר וחלב יחד והלכך הדבר פשוט דבב"ח שנאסר מכבר שנפל כזית מהם לתוך נ"ט זיתי ירקות שאסורין דאע"ג שאין נרגש טעם בשר או טעם חלב בפ"ע מ"מ הרי נרגש במאכל זה טעם בשר בחלב יחד שחייב ע"ז והוא ד"ת משא"כ אם לא נאסרו יחד קודם נפילה מעיקרא לא נאסרו כלל שהרי מעולם לא הי' כדי נ"ט מן הבשר אל החלב או איפכא לפי שתיכף נתבטל טעם של כ"א בס' וזה מבואר בלשון או"ה שכ' וה"ה אפי' בבב"ח כו' אעפ"י שבב"ח מצטרפין וחשובים כמין א' ור"ל אפילו למלקות מ"מ מאחר שלא נאסרו יחד קודם נפילתן המאכל מותר דדוקא דרך בישול אסרה תורה דהיינו שנותן טעם זה בזה והכא יש ששים נגד כ"א ולא גרעי הירקות נגד כ"א מאילו הי' הבשר וחלב עצמו שבטל בו כו' ע"ש דמבואר כדכתיבנא (וע"ש מ"ש וכ"ש בטעמי כלי בלבד כו' עד בישול ירקות וקטניות נלענ"ד שאין כאן מקומו וצ"ל אחר תיבות באין לשאול לחכם וגם מ"ש וכ"ש בטעמי כלי כגון שתחב כו' צ"ל דקאי אדלעיל דבב"ח מותר כשלא נתערב קודם נפילה או אפשר שחסר איזה תיבות וצ"ל אבל אם לא נאסרו קודם נפילתן מותר וכ"ש בטעמי כלי כו' ודוק ותשכח) והדברים מבוארים בשער ל"ה דין ט' וז"ל וא"ל מאחר דהיתר בהיתר בעי ס' ובשר בחלב מצטרפין שיצטרפו הכא טעם בשר וטעם חלב. מיהא בהעלמה אחת ואפי' נודע בנתיים מאחר שלא הי' בו לבטלו דלא אמרינן צירוף בב"ח בזאח"ז אלא בעצמותו או בטעמי אוכל אבל בטעמי כלים לא כו' ע"ש הרי מבואר להדיא דזהו החילוק שבין שאר איסורים לבב"ח דבשאר איסורים אין טעמי אוכל המתנגדים זה לזה מצטרפין להיות נקרא בשם נתינת טעם משא"כ בב"ח שטעמי אוכל מבשר וטעמי אוכל מחלב מצטרפין כי זה פרי כל האיסור להיות נאסר דרך בישול ותערובות הטעמים יחד וזה ברור:

ומ"ש בפרי מגדים דמ"ש באו"ה ששניהם מלאו א' ר"ל כגון פיגול ונותר כו' ז"א שהרי באו"ה כ' כדכתב הרמב"ם פ"ד מהל' מ"א ובאמת ליתא שם ברמב"ם רק שכ' כל הנבילות מצטרפות זע"ז כו' זה הכלל כל שהוא מלאו אחד מצטרפין וע"ז כתב ה"ה מוצא הדין מהגמרא פיגול ונותר מצטרפין כו' ואין דרכו של או"ה להביא מה"ה וגם לכתוב כדכתב הרמב"ם כו' והדבר פשוט דכוונתו על מ"ש כל הנבילות מצטרפים כו' ע"ש ומ"ש בין שני לאוין שמצטרפין כו' נראה שר"ל כגון נבילה וטריפה דאיתא שם דנבילה וטריפה מצטרפות הואיל והטריפה תחלת נבילה הוא והוא מדברי הש"ס דמעילה או חצי זית מבשר החי כמבואר שם ונפלאתי על הב"ח ופר"ח ואא"ז והפ"מ שפלפלו בנ"מ זו בין נבילה או טריפה לענין ב' זיתים דהא קי"ל דנבילה וטריפה מצטרפות יחד א"כ אין כאן שום נ"מ כלל ומשמע דכל מין נבילה מצטרף עם כל מין טריפה וכעת הדבר צריך תלמוד:
ובמאי דכתיבנא א"ש מה שהקשה בספר חוות דעת סי' צ"ב על מ"ש הש"ך שם דבעינן ס' פעמים ס"א פחות מעט דבאמת א"צ נגד הטיפה דבב"ח שאין טעמן שוה מבטלין זא"ז וכמ"ש בפליתי שם בריש הסימן לתרץ למה בלח היורה ומרתיחה סגי בפעם א' ס' ולא בעינן ס' גם בשביל החלב שבלעה וע"כ משום דלא בעינן רק פעם אחת ס' ע"ש ולכאורה ז"א לפי דעת או"ה דאם נתערבו קודם נפילה צריך ס' נגד שניהם והא נמי כנתערבו קודם נפילה דמי אך לפי מ"ש ניחא דהא טעמא דגבי בב"ח בעינן שיהיה סמך נגד שניהם הוא משום דטעמי בב"ח מצטרפין יחד וכיון דבתבשיל זה חיך אוכל יטעם תערובות של בב"ח הרי התבשיל אסור וזה דוקא אם התבשיל הוא מין אחר כגון ירקות וכיוצא בו משא"כ אם התבשיל הוא של בשר או של חלב שפיר סגי נגד שיעור המרוב' שבשניהם דהא ס"ס אין כאן הרגשת טעם איסור כלל דאם גוף התבשיל של בשר ונפל לתוכו שני זיתים מבשר בחלב ויש בתבשיל ס' נגד שיעור הגדול שבהם ממילא דאין כאן הרגשה מטעם תערובות בב"ח דהא עיקר התבשיל הוא של בשר והחלב מתבטל במיעוטו וכן להיפך ומש"ה א"ש בההיא דר"ס צ"ב שא"צ רק נגד הכזית בשר ולא נגד החלב שבלע כיון שהתבשיל כולו של חלב הרי היא מתבטל ג"כ בפ"ע ולא שייך צירוף לבשר אלא כשהתבשיל היא של מין אחר שהטעם המורגש בו הוא מתערובות בב"ח ומ"מ שפיר כ' הש"ך דלאו דוקא נקט ס' אלא בעינן ס' פעמים ס"א משום דשם לא מיירי מתבשיל של בשר דוקא ואם התבשיל היא מירקות וכיוצא הוי כנפל תערובות מבב"ח לתוך תבשיל זה דבעינן ס' נגד כל התערובות כמו שהוא כדי שלא יהי' בתוכו נ"ט מתערובות בב"ח וכדכתיבנא:

וראיתי בספר חוות דעת בסי' צ"ב ובס"ס צ"ח שכ' דמאו"ה משמע דב' איסורין שהם משם א' אפילו אין טעמם שוה מצטרפין לאיסור ונמשך בזה אחר דברי הפרי מגדים דיליף כן ממ"ש האו"ה גבי בב"ח וכבר כתבתי שז"א ובאמת אין סברא כלל לומר כן דמה מקום יש לחלק בין אם האיסור משם א' או משני שמות כיון שהדבר מבואר באו"ה דאף במקום שמצטרפין זע"ז למלקות מ"מ לענין טעם לא שייך צירוף כיון דלא טעים שום טעמא דאיסורא ולפי דברי המשבצות מתפרש זה בפיגול ונותר שהם נלמדים מלאו א' שהם מצטרפין למלקות או משני לאוין שמצטרפין וכגון נבילה וטריפה ואפ"ה מחמת חילוק טעמים לא מצטרפין א"כ מה יתן ומה יוסף מה שהוא משם אחד. כיון דס"ס טעמים אינם שוים לא מצטרפי אך הדבר פשוט כמ"ש דגבי בב"ח פשיטא שהטעמים מצטרפין שהרי תערובתן אוסרתן:

ומ"ש בח"ד שם דהאו"ה לשיטתי' בריש כלל ך"ג דפסק דפחות מס' לא מהני קפילא כו' ע"ש דבריו תמוהים דהתם כתב הטעם דלא פלוג רבנן והיינו שאין להאמין לקפילא בפחות מס' כמבואר שם משא"כ כאן שהרי יש ס' לפנינו נגד כ"א והדבר ידוע לנו שאם יטעום הקפילא לא ירגיש טעם איסור זה ומהאי טעמא שרי כשהאיסור חלוק בשמות וה"ה כשהוא מאותו השם עצמו אלא שהטעמים חלוקים כיון שידוע לנו שאין כאן טעם איסור ומ"ש עוד שם בס"ס צ"ח ממ"ש התוס' שצריך ס' נגד הקליפה הסמוך לגיד וממה שפסק רמ"א באיסור דבוק ע"ש ובאמת ז"א דהתם ליכא למימר שיבטלו זא"ז שהרי יש מקום לאסור מצד הבשר שבלע הגיד ונעשה נבילה והוא טעם א' עם הכדי קליפה וגם באיסור דבוק י"ל כן שגם באיסור עצמו הי' בו בלוע מן החתיכה שהיא דבוק בו ועתה פלט לתוך התבשיל הלכך בעינן ס' נגד כל החתיכה כולה ובהכי א"ש נמי לדעת הסוברים בסי' צ"ד בתחב כף ב' פעמים צריך ב' פעמים ס' ולכאורה הי' אפשר לומר דהטעמי' מבטלין זא"ז ולפי מ"ש א"ש דגם על התחיבה ראשונה י"ל שנבלע בו מהתבשיל ונעשה נבילה והדר פלט וא"כ טעם א' הוא עם מה שפלט בפעם שני אלא שצ"ע אם יש לומר כן שבלע ופלט וחזר ובלע פעם שנית שהוא עתה פולט בתוך התבשיל השני ואמנם דעת האו"ה בכלל ק"ה שא"צ רק פעם א' ס' בין בחתיכה שנפלה כמה פעמים בין בכף שלא יהיה המיחוי שיצא ממנו חמור מן האיסור כו' ע"ש אך צ"ע באו"ה כלל ק"ד במ"ש דבשר וגבינה שלא נתערבו קודם נפילה מבטלין זא"ז אפילו נפלו בב"א וכ"ש בטעם כלי כגון שנתחבה בירקות ב' כפות הפכיים ב"י אפילו בהעלמה אחת ובב"א אם יש ס' אפילו רק נגד א' לבדו המאכל מותר ובכלל ל"ה דין י"ד איתא דאם תחב בפעם א' ואין במרקות לבטל שניהם אלא כ"א בפ"ע והקדרה חדשה מ"מ המאכל נעשה

נבילה כו' ע"ש וזה סותר למ"ש בכלל ק"ד וגם שם בכלל ל"ה בהג"ה שם ס"ק א' איתא דמותר בכה"ג וצ"ע ואפשר דמ"ש בדין י"ד דאסור מיירי באם כ"א מהכפות כבר נאסרו מתערובות בב"ח ולפי"ז אם נתחבו עתה בב"א אסור דבב"ח שפיר מצטרפין הטעמים כמש"ל לשונו לא משמע כן:

ולכאורה לפי מ"ש יש ללמוד מזה דין חדש דאף לפי מה שאו"ה אוסר בב"ח שנתערבו קודם נפילה ונפלו לתבשיל היינו דוקא לתבשיל של מין אחר אבל אם נפלו לתבשיל של בשר או חלב שפיר מהני כ"א לבטל חבירו דהא אין נרגש כאן אף טעם מעורבב כלל וא"כ כ"א מבטל חבירו ואף דשניהם הם משם אחד בב"ח מ"מ הא שני טעמים הם ולהאו"ה אף מלאו אחד אין מצטרף אבל אחר העיון ז"א דלכאורה צריך להבין במ"ש או"ה בנ"ט זיתים ירקות שנפל לתוכו זית בשר וזית חלב קודם שנאסרו אין מצטרפין וכ"א מבטל חבירו ואמאי דהא ס"ס אנו מרגישין בירקות אלו טעם מעורבב של בב"ח דכה"ג אסר רחמנא ומה לי נאסרו קודם נפילה או לא וצ"ל דבעי נאסרו קודם נפילה א"כ מעולם לא נתן הבשר טעם בחלב שהרי נתחלק טעמו לס' זיתים ולא הגיע לחלב רק חלק אחד מס' בזית וכן איפכא וכיון שמעולם לא הגיע לכלל נתינת טעם גמור מבשר לחלב ומחלב לבשר אין זה דרך בישול דאסריה רחמנא וכיון שלא הגיע לנ"ט זה בזה לא איכפת לן בהרגש הטעם המעורבב שבתוך הירקות משא"כ כשנתבשלו קודם יחד ונתנו טעם זה בזה ועתה נפלו לנ"ט זיתים ירקות אותו הטעם שהי' קודם הנפילה הוא ג"כ לאחר הנפילה שהרי אין כאן סמ"ך נגד הטעם ההוא שנתחדש מחמת הבישול של בב"ח ועודנו נרגש בירקות כמקדם ולפי"ז גם אם נפלו לחלב או לבשר אף על פי ששם אין הטעם נרגש מכל מקום כיון שאם הי' נופל באינו מינו כגון במים או ירקות הי' אסור מחמת טעם האיסור הנרגש גם בזה אף שהחלב הוא מינו נאסר דהא כל דוכתא בעינן במינו ס' אף שאין שם הרגשת טעם גזירה אטו אינו מינו:

ועוד נלענ"ד דאפשר לומר דכיון דע"י הבישול של הבב"ח יחד נתחדש כאן טעם חדש מורכב מבשר בחלב וטעם זה החדש חל עליו שם איסור בב"ח הרי נסתלק מכאן טעם החלב לגמרי שטעם זה החדש צריך ביטול בס' ואין מועיל בו תוספי' בשר או חלב לחזק טעם החלב שבו לפי שבטעם בב"ח יחד הוא טעם לעצמו והוי כאינו מינו לגבי בשר או חלב וכשרוצים לבטל הטעם הלז בבשר או בחלב צריך ס' נגד הטעם הלז ככל איסור שנתערב באינו מינו ומ"מ כזית חלב וכזית דם שנתבשלו יחד מקדם שנפלו לתבשיל לא אמרינן שנולד כאן טעם חדש וצריך ס' נגד הטעם הזה החדש משום דהתם הטעם המעורבב אין לאסרו משום טעם כעיקר כמ"ש האו"ה ומה שצריך ס' הוא על כל

טעם בפ"ע וא"כ אדרבה כ"א מסייע לבטל חבירו משא"כ בב"ח שהתורה אסרה הטעם המורכב הלז וטעם אחד הוא והוא טעם מחדש לעצמו אינו דומה לטעם בשר ולא לטעם חלב לבד הלכך צריך ס' מבשר או מחלב נגד שניהם אך אפי' תימא שלא נחשב לטעם מחודש וחלב הנוסף בו הוא מינו של החלב הנאסר וכדמשמע מהא דפריך חלב נבילה הוא ואוסר משום מין במינו (ויש לדחות דהתם קשי' לי' מחמת פליטת החלב לחוד שהרי טעם הבשר שבו מתבטל כשנפלט ונסחט לתוך החלב אלא דמ"מ החלב באיסורו עומד דאפשר לסחטו אסור והו"ל מב"מ עם שאר החלב) מ"מ אף כשנפל לחלב אסור כיון דבאינו מינו כה"ג הטעם נרגש תערובות הבשר בחלב יחד וכל שבא"מ אסור עד סמך גם במינו בעי ס' ומ"מ א"ש הא דכזית בשר שנפל ליורה לא בעי רק פ"א ס' משום דהתם כל הכמות של הבשר שנפל ליורה אינו רק כזית ואם באנו לחוש דבלע ופלט וגם טעמו של הבשר עצמו פלט ע"כ שכך אנו אומרים שמתחלה פלט הבשר כזית טעם שלו לתוך היורה ובלע במקומו כזית חלב ואח"כ חזר ופלט כזית חלב שבלע ג"כ א"כ נהי דטעם הבשר שנפלט הי' פליטת איסור לפי שטרם שהתחיל לפלוט כבר קיבל טעם חלב וגם החלב שפולט אח"כ הוא פליטת איסור לפי שהי' כנוס תחלה לתוך הבשר מ"מ א"צ ס' נגד שניהם מחמת הרגשת טעם בב"ח. לפי ששני הזיתים הללו מעולם לא היו מכונסים יחד בדרך איסור שבעת שנפלט הבשר נתחלק טעמו לששי' וגם החלב שנכנס לתוך הבשר לא הי' איסורו משום בב"ח ממש רק בעת שהי' כנוס בתוך הבשר אבל מיד שנפלט ממנו נתחלק לס' ומעולם לא אסר הבשר חלב זה מחמת שנתן בו טעם וכן להיפך החלב הלז לא הי' בעוכרו של הבשר הזה רק שהבשר נאסר ממילא שקיבל טעם מכל החלב שביורה והחלב נאסר מחמת טעם מעט שנשאר עדיין בבשר אחרי שפלט עיקר טעמו לתוך היורה וא"כ עתה כשאנו באים להצריך שני פעמים ס' אינו מחמת ששני זיתי' אילו של בב"ח נאסרו יחד ונתנו טעם זה בזה וגם עתה טעמא לא בטיל דז"א דהא לא נאסרו יחד ואע"פ שכ"א נאסר בפ"ע מ"מ כיון שבפליטתו נסחט הטעם ממנו רק שכ"א עומד באיסורו משום אפשר לסחטו אסור שוב הו"ל כשני איסורי אחרים המחולקים וטעמי מחולקים אין מצטרפים ואע"ג דבב"ח לאו אחד הוא מ"מ כבר כתבתי שיטת האו"ה דאף לאו אחד וטעמים מחולקים אין מצטרפים ולכן אף באינו מינו כה"ג מדינא א"צ סמ"ך כ"א על אחד בלבד ואף שבאינו מינו יש כאן הרגשת טעם מעורבב לא איכפת לן בהכי והרי זה דומה לאם לא נאסרו קודם נפילה ונפל לנ"ט זיתים ירקות דשרי אע"פ שיש הרגשת טעם מעורבב כיון שנפלו בעוד שהי' היתר ולא בא טעם חלב לבשר קודם ביטול וה"נ לא הי' כאן טעם חלב לבשר זה ואע"פ שמ"מ אסורי כ"א

לעצמו לפי שהי' פ"א טעם חלב לבשר זה וכן טעם בשר לחלב זה מ"מ כיון שעתה בשעת נפילה כבר נסחט טעמם מהם שהרי פלטו זאח"ז לתוך ס' רק שעומדים באיסורו משום אפשר לסוחטו אין לנו לצרפם יחד כיון שהם מחולקים בטעמם ואז אף שהם מלאו אחד אין מצרפים וא"כ מהראוי שלא לצרף כה"ג אף באינו מינו וא"כ אפי' תימא דבאינו מינו חזו לאצטרופי מדרבנן משום דעכ"פ עתה הרי הטעם נרגש מתערובות בב"ח וגם מעיקרא הי' כ"א אסור משום אפשר לסחטו מ"מ במינן עכ"פ אין לגזור בכה"ג וסגי בפ"א סמ"ך ובזה נלענ"ד ליישב דעת הסוברים דנתחב הכף צריך ב"פ ס' וכתב התה"ד טעמא משום דפעם ראשונה יצא הבלוע מבשר עד חלק א' מס' ובלע נגדו מהחלב ושוב פולט בתחיבה שני' וכל שלא נודע בנתיים מצטרפין וע"ז תמה בפליתי דמ"ש מכזית שנפל ליורה דלא בעינן ב"פ ס' וע"כ משום דאיסורים מבטלין והבשר מבטל החלב ולפי מ"ש א"ש דהתה"ד סובר דכיון שנאסר קודם הנפילה אין מבטלין וכמש"ל ואף שהתבשיל הוא חלב ואין הטעם נרגש מ"מ ס"ל כיון דעכ"פ כבר נאסרו כ"א אין מבטלי' ואע"ג דדמי לשאר שני איסורים דעלמא כמו שהארכתי לעיל מ"מ ס"ל דבב"ח שהוא מלאו אחד מצטרפין אף שהטעמים מתנגדים וכמ"ש אא"ז שדברי או"ה בזה אין מוכרח וגם י"ל דכיון דעכ"פ כבר נאסרו אף שנסחטו מ"מ אילו הי' בא"מ הי' הרגשת טעם בב"ח אף במינו יש לאסור ולא ס"ל הך סברא שכתבתי אליבא דאו"ה דכיון שאין האיסור רק משום אפשר לסחטו לא משגחינין בטעמא אף באינו מינו אלא ס"ל דבא"מ ודאי כה"ג אסור וא"כ יש לאסור גם במינו ומה דקשי' לי' להפליתי מכזית שנפל ליורה ס"ל להתה"ד דע"כ לא פריך חלב נבילה היא אלא משום דאזיל התם אליבא דמ"ד מב"מ לא בטיל וגם בת"ש שם בשם הר"ש שצריך ס' בחתיכות לבטל הרוטב מיירי למ"ד מב"מ לא בטיל ע"ש אבל אם נאמר דמב"מ בטיל עכ"פ לא שייך לומר דחלב נבילה הוא וכשנפלט צריך ס' נגדו שהרי התו' והרא"ש כתבו בחולין דף ק' דאם חלב מפעפע מחתיכה לחתיכה אין לומר חתיכה נ"נ אותה שנפל החלב עליו כיון שסופה להתפשט בכל החתיכות מידי דהוי אטיפת חלב שנפלה אחתיכה דאם אין נ"ט מותר אע"פ שנותנת טעם קודם שיתפשט במקום נפילתה לא נעשה מקום זה נבילה כיון דסוף הטיפה להתפשט בכל החתיכה ובסמ"ק ואו"ה האריכו בזה וא"כ כמו דהחתיכה לא נ"נ משום דסוף הטפה להתפשט ולהתחלק עד שיתבטל טעמה כמו כן גם הטיפה לא נ"נ לפי שסופה להתפשט ולהתבטל וא"כ אף שהכזית בשר בלע חלב וחזר ופלט לא נ"נ כיון שהי' סופה שתחזור ותצא מהבשר ותתפשט בס' שיש נגדה בקדירה ואע"פ שאם היה נעשה נבילה לא היה מועיל ששי' שכנגד החלב מחמת צירף הבשר מ"מ על תחלתו אנו דנין שלא נ"נ כלל

שהרי כשאנו דנין על חלב זה שתהי' נבילה אמרינן דאין נעשה נבילה לפי שעתידה היא להתחלק ולהתפשט בס' שכמות' וכל שעתיד להיות כן רואין כאילו כבר נעשה ואין כאן להטיל על החלב שנכנס בבשר שם נבילה כלל שאנו דנין כאילו כבר יצא ונתחלק לס' חלקים והותר בתחלתו משום סופה אבל הש"ס שם מיירי למ"ד מב"מ לא בטיל א"כ אין זה מועיל מה שיתפשט דהוי עי"ז מב"מ דאזלינן בתר שמא ולא איכפת לן בטעמא כלל ואין הפושט מועיל שיתבטל איסורו בתוך מינו וא"כ מעיקרא שפיר חל עליו שם נבילה אבל לדידן דקי"ל מב"מ בס' מעיקרא לא הוי נבילה לפי שסופו להתפשט ויתבטל בס' ולכך דוקא בכף מצריך סמך כשנתחב ב"פ והכי א"ש שכ' התה"ד הך חששא בנתחב ב"פ משום דבחתיבה האחת אף ששהה הרבה לא חיישינן להצריך ב"פ ס' משום דבלע והדר פליט משום דבכה"ג אין חשש דכל שהוא פולט באותה תחיבה עצמה מעיקרא לא נ"נ שהרי הי' סופו לפלוט ולהתפשט ולא עדיף כף מכזית בשר שנפל ליורה דלא מצרכינן ב"פ משום דבלע ופלט רק היכא שכף נתחב ב"פ שפיר חיישינן לפי שלא הי' סופו לפלוט בתתיבה ראשונה ונעשה מה שבלע בתוכו נבילה ועתה כשתחבו שניה פלט החלב שנעשה נבילה בתחיבה ראשונה ומצטרף הך פליטה לפליטת הבשר שפלט בראשונה ואוסרת כנלע"ד:

וראיתי לבאר בקצרה בהא דפליגי אביי ורבא בע"ז דף ס"ו דאביי ס"ל דמב"מ הוא בטעמא ורבא ס"ל בתר שמא אזלינן:

ולכאורה קשה על אביי דהא במעילה דף ט"ז אמרינן נבלת פרה וגמל מצטרפי אע"ג דלא שוו בטעמא ולרש"י אף בלאו אחד לא מצטרפי אם חלוקין בשמם או בטעמם לכל מר כדאית ליה ולרבא א"ש דחד שמא הוא בשר פרה ובשר גמל והוי חמירא דחיטי וחמירא דשערי וכן מבואר בראב"ן במס' ע"ז שכ' דלפליגו בבשר חזיר ובשר שור דחד שמא ולא חד טעמא וכ"כ שם בתשו' שבראש הספר סי' ך' דדוקא בשלימי' הוה מבשא"מ וכ"כ באו"ה בשם הא"ז משא"כ לאביי ק' ואפשר דבשר פרה ובשר גמל קרובים זה לזה בטעם הלכך הוי שפיר מב"מ בטעמא וכ"כ הפר"ח לענין כבד ובשר דאף שיש בהם קצת שינוי טעם מן הבשר אינו כ"כ שינוי בערך חמרא חדתא בעינבי לאביי כו' ע"ש ובזה א"ש הא דפריך לרבא בהאי שמא לחוד ואע"ג דטעמו אחד מ"מ כיון שהטעמים משני שמות ולא יהא הטעם חמור מן העיקר שהרי העיקר גופי' אינו מצטרף זה לזה כשחלוקין בשם וע"ז משני דאתי כר"מ במצרף אף דלא שוי בשמא ובטעמא וכיון שהעיקר מצרף זה לזה גם הטעם שלהם אוסר בקדירה בצירוף. ומעתה מ"ש באו"ה דדוקא בעצמותו מצטרף אבל בטעמים לא שייך צירוף ז"א דהא רש"י מפרש דלמאי דמוקי רבא כר"מ לא צריך

לדחזקי' אלמא דאוסר הקדירה בצירף טעמים היכא שגוף האסורים הי' מצטרפין משום דס"ס איכא הכא טעמא דאיסורא:
ומ"ש ס"ס צ"ח בחלב ודם משום דהנהי בב' לאוין ובעצמותו נמי לא מצטרפי למלקות משא"כ בזה כיון דבעצמותו מצטרפי אע"פ שכ"א יש לו טעם אחר מ"מ עכ"פ הטעמים מעורבבים שהרי אעפ"כ כ"א פלט טעמו וכמ"ש במקום אחר וכיון שהטעם כעיקר הרי הוא כאוכל שני עיקרי האסורין ולכן הקדרה נאסרת אף שנאמר שהקדירה אינה נאסרת בשביל טעם מעורבב שבה מ"מ אסור בשביל עיקרי האסורין אשר שם. אך י"ל דבזה לא שייך טכ"ע לפי שההיתר אשר בקדרה גובר על כ"א ומחליש טעמו וכיון שטעמו קליש לית ביה משום טכ"ע ותו לא חזו לאצטרופי לחברי' אע"פ ששניהם יחד פעלו פעולתם בקדירה וזה דעת התו' דס"ל דאף לרבא דמוקי כר"מ היינו באוכל בעין כו' אבל במעורבין בקדרה ע"ש. ובפליתי נדחק בזה:
אמנם בפשט הגמ' י"ל אליבא דרש"י דודאי גם במיני מתיקה אין טעמם שוה וכ"א מתיקתו בענין אחר רק הואיל וכולם באו לפעול פעולתם א' למתק וקרובים בטעם הוי מב"מ כמ"ש בשם פר"ח והיינו טעמא דפרה וגמל משא"כ אי בתר שמא אזלינן האי שמא לחודי' וגם לאביי אפשר אם היה משני לאוין לא מצטרפי דמ"מ לאו חד טעמא ממש הוא ומבטלין זא"ז רק הואיל ומלאו א' אע"ג דלאו חד טעמא ממש מ"מ הואיל וענינ' א' למתק כמב"מ חשבינן להו דמצטרפין ומשני דר"מ הוא דסבר אף שני מינים מצטרפים אע"ג דלא שוי בשמא ובטעמא וממילא שגם הקדרה נאסרת מהם דס"ס טעים טעמא דאיסורא וכמ"ש הראב"ן בע"ז לדינא דהלכה כר"א אף בב' איסורין דאמר במס' ערלה אוסר אבל לא מצטרף והיינו דלענין איסור שפיר אומר דטעים טעמא והטעם הוא בתוכו כעיקר והוי כאלו נצרפו בעצמותן אבל לא מצטרף לענין ביטול בק' ור' ומיהו אנן לא קי"ל כראב"ן בהא אלא בשני איסורים אלא דוקא מלאו א' דלא קי"ל כר"מ ואפשר דגם רש"י מודה לסברת או"ה בשאר איסורין לפי שכל טעם היא חלוש לפי שאינו רק מחצי השיעור שאין בו כדי ליתן טעם בהיתר ואף שמרגיש טעם מעורבב מ"מ הרי ההיתר גבר על טעם כ"א והחליש כחו ואין זה טכ"ע שאסרה תורה רק כדי תבלין ס"ל לרש"י שאין הטעמים מבטלין זא"ז רק כ"א עושה פעולתו בפ"ע זה ממתק וזה מחזק ואילו לא הי' רק האחד לא היה הטעם נרגש כלל רק אחרי שזה עושה קצת פעולת המיתוק מרגישין גם טעם המחזק ומ"מ אין הטעם מעורבב אלא כ"א מטעים לעצמו שכך דרכו של תבלין:
והנה הפוסקים נחלקו אם עצמות האיסור מעלין ההיתר דמשמע דאיסור עצמו אינו מעלה איסור אחר משום דהתם לענין עצמות של מינו מיירי ואפ"ה העצמות מעלין לפי

שהאיסור מתפשט גם לתוכם ומ"ד אין עצמות מעלין היינו מטעם לחלוחית של מינו וגם י"ל דעצמות גרע לפי שאין בהם כלל טעם לבטל טעם חבירו משא"כ אוכל אע"פ שהוא אסור מ"מ הרי יש בו טעם ומבלבל ומתערב בטעם חבירו וכיון שיוצא מזה טעם מעורבב לא אמרינן בי' כעיקר דהא לא אסר רחמנא וכמש"ל על דברי או"ה. ובני החריף ובקי האברך מוה' חיים יהודה ליב שי' הקשה לפי דברי הפוסקים בסי' צ"ט באם עצמות האיסור מעלין את האיסור או לא ועכ"פ עצמות ההיתר לכ"ע מעלין את האיסור. ולפי זה קשה בחולין דף צ"ח דאמר התם ושניהם לא למדוה אלא מזרוע בשלה ופריך עלה מברייתא דזה היתר הבא מכלל איסור לאו למעוטי כל האיסורין שבתורה ואמר אביי לא נצרכה אלא לר"י דאמר מין במינו לא בטל קמ"ל דהכא בטל ופריך וליגמר מיניה גלי רחמנא ולקח מדם הפר כו' וקשה לפי מה דאמר רבא לקמן גבי חתיכה של נבילה שאינה אוסרת החתיכות כולן משום דאמרינן סלק את מינו כמי שאינו ושא"מ רבה עליו ומבטלו עד שנחשב כמאן דליתא דז"א דהא החתיכה קיימא היא לעצמו ואסורה כמו שהיתה וע"כ לפי שטעם היוצא ממנה מתבטל בתבלין ורוטב שוב לא חשיב לי' טעם שיהי' טעמו אוסר את מינו ולכן מינו מותר וא"כ אין לחלק בין אם מתבטל מחמת אוכל שהוא של א"מ או מחמת עצמות המעלי' את האיסור וא"כ ה"נ מנ"ל למימר דהכא שאני מכל האסורין שבתורה עד דפריך וליגמור מיניה דהא י"ל דדינו כשאר איסורין ומ"מ שפיר בטל אף לר"י דהא בשר שבזרוע הוא מעט כמ"ש א"כ י"ל סלק את מינו דהיינו בשר האיל כמי שאינו ושאינו מינו דהיינו עצמות האיל עם המים שמבשל בתוכו ששים נגד בשר המעט שבזרוע ומכ"ש אם נימא דגם עצמות האיסור מעלין את האיסור שאין נאסר אלא הלחלוחית ומוח שבתוכם אבל גוף העצמות מותרים ואפי' איסור דבוק לא שייך בזה כמ"ש הט"ז והש"ך סי' נ"ט דדמי לכלי עצם דאפשר בהגעלה לא אמרינן דנעשה נבילה ע"ש וא"כ הטעם המתפשט מבשר הזרוע היא מתבטל בעצמות ההיתר והאיסור שהם אינו מינו וכל שאינו מינו רבה עליו ומבטלו גם ר"י מודה דגם מינו לא נאסר וא"ל דדוקא רבא ס"ל סלק את מינו כמי שאינו והכא אליבא דאביי קיימינן ואביי משני לקמן בשקדם וסלקו וא"כ י"ל דלא ס"ל סלק את מינו כו' זה א"א לומר כן דלקמן דף ק"ח כתבו התוס' דממנחות דף ק"ב מוכח דע"כ לומר אליבא דר"י הך מלתא דסלק את מינו כו' ע"ש:

ואמר בני שיחי' לתרץ עפ"י מ"ש בחוות דעת סימן צ"ט ס"ק ג' על מ"ש הטור הטעם דנתבשל הנבלה לבדה משערין את העצמות דלדידן דקי"ל חנ"נ אפילו יודע שיעור הבשר שהיה שם העצמות אסורין לפי שהרוטב שבלעה נכנס בעצמות ע"ש ולפי זה גם כאן י"ל

לפי מ"ש התוספות דפעמים שהזרוע ומקצת מן האיל חוץ לרוטב וכמו כן י"ל דפעמים הזרוע תוך הרוטב והאיל חוץ לרוטב וכה"ג כתבו התוספות בע"ז ואז אין במים ועצמות כדי לבטל בשר שבזרוע ונעשית הרוטב איסור ושוב בולעין העצמות הרוטב ואין בעצמות האיל כ"כ לבטל שהרי צריך לבטל כל הזרוע אפילו עצמות שלו מחמת רוטב איסור הבלוע בתוכו וע"כ לצרף גם בשר האיל וזה א"א כיון דמין במינו הוא ושפיר מוכח מזה דהוא היתר הבא מכלל איסור. אלה דברי בני שיחיה ואני השבתי לו נראים דברך בעיני דברך דברי חכמה ושמח לבי וקושייתך צריכה לפנים כי מה שתרצת דהעצמות אסורים מחמת הרוטב. לפי זה תיקשי גם כן מנ"ל דסגי בס' ומאה נימא דהמים שמבשל בהם גם כן מצטרפין ויש כאן מאתים. וע"כ דלפעמים מבטל במים מעט שאינם עולים לחשבון: ומצאתי בחדושי הרשב"א שהקשה כן ותירץ דבכל ענין התירה התורה ואפילו בשלו בלא מים וכגון שעשאו צלי קדר דליכא מיא עכ"ל. ואמנם תירץ שם די"ל כ"ק או כ"ס היינו עם המים וכן צ"ל לפי משמעות דברי התוספות שהבישול הוא במים וצ"ע. ואמנם אם באנו לידי מדה זו שלפעמים היה האיל חוץ לרוטב או איפכא בלא"ה לא קשה מידי דנימא שעצמות האיל יבטל הבשר שבזרוע דהא מצינו למימר שהיה הזרוע ומקצת מן האיל חוץ לרוטב ואין בעצמות כדי לבטל אך בתו' משמע דהמציאו זאת לפי מה דמתרץ רבא. אך לא אליבא דאביי וגם דלשיטת רש"י דמפרש בדרבא דלאו לטעם גמור קאמר דהא בטל במאה וששים אלא טעם כל דהוא קאמר א"כ קושייתך במקומה עומדת ומה שנלענ"ד בזה דהא דאמרינן סלק את מינו ושא"מ רבה עליו היינו היכא שיסלקו את מינו שם ויאכל את מינו דאיסור עם א"מ דהיתר ביחד לא ירגיש טעם האיסור מחמת רבייתא"מ דהיתר ובכה"ג קרי ליה ביטול לענין שלא יאסר גם את מינו המעורב בו כאן וזה שייך במידי דבר אכילה משא"כ עצמות דלאו בר אכילה נינהו נהי שמועילין להעלות את האיסור לפי שגם הם נוטלין חלק בטעם המתפשט מהאיסור ונבלע בתוכם ג"כ מ"מ לענין זה שנאמר סלק את מינו דבשר וא"מ דעצמות רבה עליו ומבטלו דאין זה על תורת הביטול כיון שהעצמות הוא דבר שאין בו תורת אכילה ממילא שא"א לבטל הבשר האיסור לענין שלא יועיל לאסור את מינו דהא לא שייך לומר שיאכל האיסור עם ההיתר יחד ויפקע שם איסור ממנו ודוקא כגון ההיא דהתם שי"ל שאם יאכל הרוטב והתבלין של היתר עם החתיכות נבילה יחד לא יורגש טעם הנבילה כלל אזי חשבינן כאלו נפקע איסורו ואין בו כח אף לאסור מינו דהיתר משא"כ בזה כך אמרתי לפום ריהטא ועדיין צ"ע קצת לעת הפנאי ומלתא אגב אורחא אמינא שיש לתמוה על הגאון ז"ל בנ"ב חלק יו"ד סימן ק"ה שהקשה דהאיך יכוונו דברי התו' לשיטת ר"י דמה בכך שנחתך

הזרוע מ"מ האיל מקצתו ברוטב ומצטרף כולו לדעת ר"י והוא תימא גדולה שנראה שהיה מפרש שהיה מבשלין האיל כולו בשלימות ופשיטא דז"א דודאי היה מחתכין האיל קודם בישול לחתיכות כדרך שאר קדשים וכוונת התוס' שהזרוע עם מקצת האיל ר"ל חתיכה מן האיל וכ"כ התוס' להדיא בדף צ"ט ע"ש ויותר תמוה מ"ש הנ"ב שע"כ לא חילק הש"ך בין דבר גוש לצלול אלא כשאין האיסור דבוק בחתיכה אלא נוגע בו אבל כשדבוק בתולדתו אז הבל הקדרה טרם שמתפשט בכולו וכדמוכח בדברי התוס' חולין דף צ"ו במשנה דירך שנתבשל בה ג"ה דמוקי התוספות ד"ה אם יש בה לרש"י כשמקצתה תוך הרוטב ולר"י כשכולה חוץ לרוטב ע"ש ואפ"ה משערינן בנ"ט אלא כיון שהוא תוך הקדרה עכ"פ לענין אותה חתיכה שדבוק בה מתפשט בכולה:

ונפלאתי מאוד פה קדוש יאמר דבר זה דהתוספות מוקי לר"י הך דירך שנתבשלה בכולה חוץ לרוטב ומבואר להמעיין בתוס' להיפך דודאי הך דירך מיירי אליבא דר"י במקצתה או כולה תוך הרוטב דשווין הם אליב' רק דהוי קשיא להו דגם הרוטב יצטרף וע"ז סיימו שם באמת דאם יש בה היינו בחתיכות וברוטב בנ"ט רק הא דטיפת חלב מוקי בכולה חוץ לרוטב דלכך צריך ניעור וכיסה לדידיה ע"ש והגאון ז"ל אגב שיטפא רהיט ליה סיום דברי התוספות בזה ולכך פירש דהתוס' אליבא דר"י מוקי בכולה חוץ לרוטב ומשום הבל וז"א דאדרבה בכולה חוץ לרוטב באמת היה דינו כצלי וטיפת חלב טעמא משום דמפעפע כמ"ש סה"ת ולא ס"ל הא דהר"ן א"נ ס"ל ומחלקים בין דבר גוש לצלול והדברים ברורים כמ"ש ומה דקשה לכאורה לפי מה שהתוספות מספקים גבי שמנונות אם מפעפע מחתיכה לחתיכה בלא רוטב ושם ס"ד דהתוספות דגם שאר חתיכות מסייעות לבטל וא"כ לפי מה שכתב התוס' כאן ששמנוני' שבזרוע כו' א"כ מה בכך שמקצת האיל תוך הרוטב מ"מ מחמת השמנונית יצטרף הכל לק"מ דלהך ס"ד באמת י"ל כרש"י או כר"ת דגרס לא נצרכא אלא להיתר כו' ובמקומו הארכתי בזה:

ודאתאן עלה מה שתירץ בני שיחיה עפ"י סברת הח"ד דהרוטב נכנס בעצמות עדיין י"ל דנהי שהרוטב נעשה איסור מחמת שבלע מהבשר מ"מ גוף המים טעמא אחרינא הוא ומצטרפין עם העצמות לבטל בשר הזרוע ואם מחמת הרוטב שבעצמות שהרוטב עצמו היא נבלה לזה שוב מועיל ביטול בשר האיל שהיא אינו מינו של אותו הרוטב שנעשה נבלה והשיב לי בני שיחיה שבאמת י"ל שהרוטב שנבלע בעצמות עם הרוטב שנבלע בבשר האיל הוא מין במינו ונאסר הרוטב הבלוע באיל וע"כ דהיתר מכלל איסור הוא ויפה אמר בזה ובאמת שמ"ש בח"ד שם לאסור מחמת הרוטב שבעצמות ואע"ג שי"ל שאיסורין מבטלין זא"ז מ"מ הרוטב נכנס בבשר ובעצמות ג"כ ולשיטתו לא היה צריך

לזה דהא איהו ס"ל דלדעת או"ה כל שהם מלאו אחד אין מבטלין ע"ש ואפשר שכ"כ אפילו למש"ל דלמאי דקי"ל דאם אין טעם שרי לא קי"ל כאו"ה בזה ע"ש וכבר כתבתי שאין זה דעת או"ה כלל וגם הוא מודה דכל שאין כאן טעם מבטלין ואיך שיהיה בזה מ"מ בהא דזרוע בשלה צ"ע אם י"ל שהמים שבשלו בהם שקיבל טעם הם נאסרים כגופו של איסור וצריכים ביטול ולענ"ד צ"ע בזה דדוקא לענין איסורין כגון נבלה וכיוצא בו אמרינן כיון שנותן בו טעם חנ"נ וצריך ביטול נגד כולו משא"כ בקדשים אע"ג דגלי קרא יקדש להיות כמוה והיינו מחמת הטעם הנבלע בה או היתר מצטרף לאיסור מ"מ אין לומר בו שחתיכה עצמה שנבלע בה מקדשים דינו כאילו הוא עצמו הוא קדשי' וענין היתר מצטרף לאיסור אינו ענין לחנ"נ כמ"ש בחדושי הרשב"א ע"ש ואם נאמר כן הדרא קושיית בני לדוכתא ומחוורת' כדשנינן מעיקרא דבמידי דלאו בר אכילה כלל כגון עצמות אף שמועילין לבטל מ"מ א"ל סלק כו' וכמ"ש:

והנה בפרק ג"ה כתב שם גבי ירך שנתבשל בה ג"ה דלאו בגיד משערינן דכדי קליפה שסביב לגיד מסייע לגיד לאסור דמשעה שנמלח נאסר כ"ק כו' ובספר ח"ד הוכיח מזה דשני איסורים משם אחד אין מבטלין זה את זה דאל"כ נימא דהגיד וכ"ק יבטלו זה את זה שהרי אין טעמם שוה כדמשמע מרש"י כו' ע"ש ולפי מ"ש בדעת או"ה דבטעמי' לא שייך צירוף ושפיר מבטלין אף משם אחד א"כ היה מקום לומר שא"צ ששים נגד הכ"ק והוה א"ש דברי הרמ"א סי' ק"ה שהשמיט זה דעל הטור והמחבר ל"ק דס"ל כר"א דלא אמרינן חנ"נ בשאר איסורין משא"כ על רמ"א קשה ואי אמרינן דס"ל דמבטלין זא"ז א"ש ומתיישב בזה מה שהקשו התוס' שם דמנ"ל להוכיח ממתני' דיש בגידין בנ"ט דלמא משום שמנו ולפי מ"ש י"ל דהש"ס סובר דפשט' דמתני' משמע דלא בעי רק כנגד הגיד בלבד ולא כנגד ס' מקליפה שלו ואם האיסור מחמת הגיד א"ש דמבטלין זא"ז משא"כ אם האיסור מחמת שמנו היה לו להצריך ס' גם נגד כ"ק שלו לדעת רוב הפוסקים דחלב ובשר טעמם שוה ובכה"ג פשיטא דמצטרפין וע"כ דמתני' אתי בזה כר"מ דס"ל שמנו של גיד מותר לגמרי וע"כ דהאיסור משום הגיד גופיה דיש בזה בנ"ט אך באמת בפליתי כתב דגיד עם בשר הוי מינו בטעמו ודחה הראיה מרש"י שכתב דהל"מ היא לשער כבשר בלפת דהלכה נאמרה כשמתערב עם א"מ והביא ראיה מרש"י דף פ"ט דמשמע דהוי מינו וכ"כ מהר"ם שיף ומ"ש בפליתי בשם נה"כ ופר"ח להיפך כעת לא ידעתי אנא מצא כן בדבריהם וא"כ פשיטא דבכה"ג צריך ס' נגד שניהם וגם כי דעת אא"ז משמע דאף באין טעמם שוה שפיר מצטרף אם הוא משם אחד ולדעת רמ"א נראה לומר דס"ל דאע"ג דלא קי"ל כר"א מ"מ אין חנ"נ רק מדרבנן ודעת כמה פוסקים דבקליפה אין חנ"נ ומכ"ש

בשמנו של גיד שיש כמה פוסקים דאין פליטתו אוסר כלל לכן ס"ל דיש להקל בזה. ומ"מ שלא במקום הפסד יש להחמיר כדמשמע מרי"ו והג"א והב"י דאף בשמנו של גיד יש להצריך ס' נגד הקליפה הנלענ"ד כתבתי דברי הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד.

שאלה לב

תשובת הגאון בעל מג"ש ופ"י לתלמידו אא"ז הגאון בעל ש"ך ז"ל שרמז אל תשובה זו בש"ך יו"ד סימן ס"ח ובכדי לרוות צמאון המתאוים לחזות בנועם ה' העתקתי פה. שלום אשיב לשואלי לאהובי תלמידי חביב לי כבני יניק וחכים ודולה מים מתוקים. מבארות עמוקים. מוהר"ר שבתי נר"ו:

הנני אוסיף להפליא עליך הפלא ופלא אשר יש לך אב בחכמה מלא דעת ומזימה. לא נעלם ממנו מאומה. והלכת לישא דעי מרחוק לשאוב מי בארי ואין משיבין את הארי מ"מ לא אמנע טוב מבעליו ואחוה דעי הגם כי לע"ע טרידנא מאוד בנישואי בתי שתי' מ"מ פניתי מעסקי ע"ד אשר הקשית לשאול על ר"י שכתב נט"ו דעירוי אינו אוסר בכלי נחושת אא"כ האור הולך תחתיו והבאת ראיה מהתלמוד שלנו ומן הירושלמי דלא כדבריו והנה ראיתי תחלה להשיב לך על הראיה מהירושלמי שצריכה יישוב לכאורה וקרוב הדבר דאמינא מילתא דשוויא לתרווייהו ונ"ל כי אדרבה ממקום שבאת ומן הירושלמי הזה הוציא מוהר' ירוחם דין זה וראיתי ליישב דבריו על שני פנים באם נאמר דר"י ס"ל כהני פוסקים דס"ל דעירוי אינו מבשל אלא בולע כדמשמע קצת מלישנא שכתב אא"כ האור מהלך תחתיו שזהו לשון הירושלמי לפי המסקנא וכמ"ש לקמן הנה ראייתו ממה שהשיב ר' יוסי בר בון והתניא אף בכלי נחושת כן אית לך למימר דכלי נחושת בולע ולדברי ר"י אתיא לישנא כפשטיה דר' יוסי בר בון דייק דע"כ עירוי מבשל דאי אינו מבשל אלא מבליע בלבד וכדעת הרשב"א הנה כלי נחושת אינו יכול לבלוע אלא ע"כ עירוי יש לו כח גדול שמבשל ועל ידי בישול כלי נחושת בולע וא"כ אתיא הכל כפשטיה דר' יוסי תירץ תמן כלי חרס בולע פי' התם גבי קדשים שהקפידה תורה על הקדשי' הנבלעים בכלי ונעשה נותר וא"כ כיון דעל הבליעה הקפידה תורה הנה עירוי מבליע ג"כ ולכן טעון שבירה אבל גבי שבת דהקפידה תורה על הבישול ולא איכפת לן בבליעת כלים שאין איסור בשבת להבליע ועירוי אינו מבשל ור' יוסי בר בון השיב שהרי כלי נחושת אינו בולע וא"כ אמאי הקפידה התורה והטעינה מריקה ושטיפה אלא ודאי עירוי יש לו כח גדול לבשל ש"מ עירוי מבשל והשתא אתיא לישנא כפשטיה ולא צריכין לדחוקי כמו שדחקו התוספות בפ' דם החטאת ופירש"י תמן כלי חרס בולע פי' בולע

טפי משאר כלים ולקמן במלתא דר' יוסי בר בון איתי לך למימר דכלי נחושת בולע פי' וכי בלע יותר משאר כלים בתמיה וכן נראה מדברי תוס' פ' כירה שפירשו כפירושי הנ"ל ולא הזכירו הפי' שפירשו בפ' דם חטאת ועתה נפרש דברי ר"י ע"פ ירושלמי שיבואו על נכון ותחלה נקדים הא דאיבעי' לן פ' דם חטאת תלאו באויר התנור מהו אבישול ובלוע קפיד רחמנא א"ד בישול בלא בלוע וא"כ אם הקפידה התורה אבישול בלא בלוע. אע"ג דהתם ליכא נותר ע"כ צ"ל גזירת הכתוב הוא כיון שנתבשל בתנור זה קדשי' גזירת הכתוב הוא לשבור התנור וכן פירשו התוספות בהדיא שם ד"ה אלא קדרות של מקדש אמאי ישברו כו' והשתא ס"ל לרי"ו אע"ג דר' יונה דירושלמי מייתי ראיה לדבריו מעירוי לתוכו רותח הנה לפי המסקנא דירושלמי דאין בולע אא"כ האור מהלך תחתיו ע"כ צ"ל דס"ל דאין ראיה מעירוי לתוכו רותח דהתם גזירת הכתוב הוא דכיון שהיה קדשים רותחין בכלי זה טעון שבירה או מריקה ושטיפה אע"ג דלא בלע כמו בישול בלא בלוע דאבעי' לן בגמרא וכמו שפלפלו התוספות שם דבור הנ"ל שהקשו מנ"ל הא מלתא דאמרינן בכל התלמוד התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דפיו לעולם דלמא גזירת הכתוב הוא כמו בבישול בלא בלוע ותירצו וחילקו דמאחר שהתיר הכתוב כלי נחושת במריקה ושטיפה וכלי חרס טעון שבירה ש"מ דטעם משום בלוע הוא כו' והנה לשונם מגומגם קצת אבל נראה שכוונתו דבמה שאפשר לומר טעם למלתיה שלא יהא גזירת הכתוב כגון בבליעה דאיכא למימר טעמא שזה יוצא מידי דפיו וזה אינו יוצא מידי דפיו אמרינן אבל בישול בלא בלוע ע"כ גזרת הכתוב הוא. יהיה איך שיהיה מ"מ ר' מני דירושלמי ס"ל דאין חילוק בין בליעה לבשול דגם בבליעה אינו אלא גזרת הכתוב כיון דכלי נחושת אינו בולע ע"י עירוי א"כ ע"כ גזה"כ הוא וזהו מחלוקת בין ר"י לר' מני דר"י ס"ל דבבליעה איכא טעמא למילתיה ולאו גזירת הכתוב הוא ע"כ מוכח דעירוי מבשל ובבישול בלא בלוע ס"ל גזה"כ הוא וכשינויי דהתוס' הנ"ל או אפשר דבישול בלא בלוע אינו טעון מריקה ושטיפה כלל ומלתיה דאבעי' לן בתלמודא דידן פשיטא ליה לר' יונה וכן מצינו בכמה דוכתי' אבל ר' מני ס"ל דאין חילוק דהכל גזה"כ הוא וע"כ צ"ל כן דודאי ר' מני לא פליג אמשנה שלימה דאמורא הוא וגם אין סברא לומר דר' מני פליג אר' יוסי בר בון וס"ל דכלי נחושת בולע דודאי לא נחלקו במציאות ומדאמר ליה ר' יוסי בר בון כו' תימא איתי לך למימר כו' אלמא מלתא דפשיטה היא דאינו בולע וא"כ דוחק גדול לומר דפליג ר' מני אהא אלא ודאי כדכתיבנא. ומ"מ אצ"ל דר' מני פליג אמאי דקי"ל בכולה תלמודא דהתורה העידה דה וכו' דא"כ לא הוה הלכתא כר' מני דכבר הלכה רווחת בישראל דהתורה העידה כו' אלא גם ר' מני מודה דמאחר שהתיר הכתוב כלי נחושת במריקה ושטיפה וכ"ח בשבירה

איכא טעמא למלתא בבישול גמור שאינו יוצא מידי דפיו כו' אבל בעירוי ס"ל לר' מני כיון דעירוי אינו מבשל וכלי נחושת אינו בולע ע"כ דגזה"כ הוא ועיקר קרא אבישול קאי אבל עירוי מסמוכים נפקא ליה וכלי נחושת כו' וכיון דעיקר קרא אבישול קאי הנה בבישול איכא טעמא למלתא כמ"ש אבל עירוי דנפקא מדרשא אינו אלא גזה"כ וגדולה מזאת נ"ל בתלמודא דידן הוה ס"ל לרבא דאפילו אי אבשול ובלוע קפיד רחמנא מ"מ הכל גזה"כ הוא דיש לדקדק כיון דאיבעיא לרמי בר חמא אבישול ובלוע משמע דהכי אבעיא ליה אי טעמא הוא משום נותר או גה"כ הוא וא"כ מאי פשיט רבא מעירה לתוכו רותח דבלוע איכא בישול ליכא ואפ"ה אסור דקארי לי' מאי קארי לי' הא איכא נותר ומאי לי בלוע בלא בישול או בישול ובלוע אלא ע"כ רבא הוה ס"ל דאפי' אי אבשול ובלוע קפיד רחמנא מ"מ גזה"כ דבעינן תרווייהו דאשר תבושל כתיב אבל בלוע בלא בישול אע"ג דאיכא נותר לאו כלום הוא זה נ"ל ברור וא"כ כיון דהירושלמי ס"ל דאין כלי נחושת בולע אלא ע"י עירוי א"כ עירוי מבשל א"כ לדידן דס"ל דעירוי אינו מבשל ככלי שני ואינו מבשל כלל אבל מ"מ לכאורה לא משמע כן מדבריו בהל' שבת נ"ב ח"ג שם גבי האלפס והקדרה הביא שם מחלוקת רשב"ם ור"ת ומשמע מדבריו שהסכים לדעת ר"ת דאסור לערות ע"ג תבלין בקערה דסיים בדבריו וכן פשיט בירושלמי אלמא ס"ל כר' יונה ולא כר' מני אבל כד מעיינין בי' שפיר בדברי הרשב"א שהבאת גם אתה נראה שהי' מפרש דר' מני אכלי נחושת קאי שכן כתב בית ד' שער א' וז"ל ומפירושו ג"כ אנו לומדין דאפי' כלי נחושת שעירו לתוכו בין מכ"ר בין מכלי שני בולע הוא וצריך הגעלה שלא אמרו שם בירושלמי שאינו בולע אא"כ האור מהלך תחתיו אלא שלא להצריכה כו' עכ"ל משמע דמפרש דברי ר' מני אכלי נחושת כלשונו של רי"ו שכתב דכלי נחושת אינו בולע אא"כ האור מהלך תחתיו וזהו טעמא של בעל העיטור שהביא הרשב"א ואפשר שעליו כיון רבינו ירוחם שכתב וכן הסכימו הפוסקים וא"כ בזה היינו יכולין להפסיק הדיבור ולומר דודאי רי"ו ס"ל כר"ת דאינו בולע אא"כ מבשל וזהו מסקנת ירושלמי כר' יונה ולכן אסור לערות ע"ג תבלין אבל מאי דכתב הירושלמי בסיפא דאינו בולע אא"כ האור מהלך תחתיו זה אכלי נחושת קאי דקשה לבלוע ע"י עירוי ואפי' אי עירוי מבשל דאין כלי נחושת בולע אלא ע"י בישול גמור אם האור מהלך תחתיו אלא שנראה לי קצת דוחק לפרש הסיפ' בכ"נ דוקא שאין רמז ולא זכר מזה בסיפא ע"כ נ"ל בענין אחר ובזה יתיישב גם פי' הרמב"ם שהביא הרשב"א שפי' דהירושלמי מביא ראיה מדהצריך הכתוב מריקה ושטיפה אלמא בלע טובא הלכך בתבלין לגבי שבת אסור לכתחלה וזה תימא קצת דהתם לא משמע הכי אלא אם בולע מבשל ואם אינו מבשל. אינו בולע ואם

כוונתו אסיפא אדברי ר' מנא לא מצינו בדבריו שאסור לערות ע"ג תבלין ע"כ נ"ל הכי דר"י בר בון הקשה על ר"י אי דס"ל שיש בלוע בלא בישול דכ"ח בולע אעפ"י שאינו מבשל ע"ז הקשה ר"י בר בון ואמר דאינו כן דהא כלי נחושת א"א לעולם לבלוע בלא בישול ואח"כ אמר בירושלמי דר' יצחק בר גיפתא רצה קמיה דר' מנא לומר דעשה כן חייב משום מבשל פי' ר"ל דר"י בר גיפתיה הוי ס"ל דעירוי לר' יונה הוה בישול גמור מדאורייתא וחייבין עליה בשבת וע"ז השיב ר"מ כי האי דאמר ר' זירא איזהו חלוט ברור כו' ה"נ איזהו תבשיל ברור כל שהאור מהלך תחתיו ר"ל דאינו כדקא ס"ד דהוי בישול גמור מדאורייתא לחייב עליו אלא גם ר"י לא ס"ל דהוי בישול גמור לחייב עליו אלא כיון דמצינו דהכתוב הצריך מריקה ושטיפה בקדשים אלמא בולע טובא משום הכי אמר ר"י לערות לכתחלה מדרבנן וא"כ כיון דמסיק בירושלמי דעירוי באמת אינו מבשל אלא דרבנן אסרוהו ור"י בר בון ס"ל לפשוט דאין כלי נחושת בולע אא"כ מבשל א"כ נהי דלגבי עירוי ע"ג תבלין ס"ל כר' יונה דאסור לערות אבל גבי כלי נחושת כיון דאינו מבשל גמור אינו בולע דהכי מסיק ר"י בר בון ואין חולק עליו וא"כ כל דברי רבינו יבואו על נכון דלערות בשבת ע"ג תבלין פשיט בירושלמי דאסור אפילו ע"פ מסקנת דר' מנא וכלי נחושת כיון שאינה מבשל (אינו בולע) זהו אמת ויציב בלי ספק וכן ס"ל להרשב"א אלא דפליג עם בעל העיטור דס"ל דמאי דאמר בירושלמי דכלי נחושת אינו בולע אא"כ מבשל היינו בליעה גדולה להצריכה מריקה ושטיפה אבל בליעה פורתא הצריכה הגעלה בלע אבל בעה"ע ס"ל דאין חילוק והנה עפ"י דברי בעה"ע ורבינו ירוחם אתי הירושלמי שפיר דר"י בר בון השיב לר' יוסי בר יוסי הגון דראייתו של רבינו יונה הוא דבליעה תליא בבישול וכיון דכ"ח טעון שבירה ע"כ מבשל דאי אינו מבשל אינו בולע וע"ז השיב ר"י דכ"ח בולע אפילו בלא בישול והקשה ריב"ב דא"כ כלי נחושת קשיא דע"כ התם עירוי הוי (בולע) ממש ומבשל ממש דאי אינו מבשל לא היה כלי נחושת בולע ואפשר דס"ל לבעה"ע דגם ר"י בר בון לא הביא ראיה לר' יונה מכלי נחושת אלא דחה דברי ר' יוסי שהבין כמ"ש והשיב וחילק בין בליעה לבישול וע"ז הקשה ר"י ב"ב דז"א דכלי נחושת מא"ל דל"ש בזה בליעה אא"כ מבשל ועוד אפשר דהקשה באופן יותר חזק אית לך למימר כ"נ בולע דהתם אפילו אם עירוי מבשל בתבלין ובשר וכיוצא בכ"נ אי אפשר לבלוע אא"כ האור מהלך תחתיו וא"כ אי ראייתו של ר' יונה היתה כדקאי ס"ד כ"נ מאי איכא למימר אלא ע"כ אין ראייתו של ר' יונה מהתם דהתם ודאי ע"כ גזה"כ הוא אלא ראייתו משם אינו אלא דוגמא כיון דחזינן דעשה הכתוב הבליעה דכ"ח בליעה ממש דהצריכו שבירה ואי לא בלע כ"א פורתא היה מהני הגעלה אפילו בכלי חרס דלא שייך אינו יוצא

מידי דפיו כיון דבליעתו מועטת וכן בכ"נ עשאו הכתוב כאלו בלע דהצריכה מריקה ושטיפה אף ע"ג דבאמת לא בלע מ"מ עשאו הכתוב כבליעה א"כ בתבלין דרכיכי ראוי לאסור לכתחלה וכן צ"ל ע"כ להרמב"ם דהא כתב דלמסקנא אין כ"נ בולע ממש אלא ע"י האור אם כן מאי ראיה מכ"נ דהא התם לא בלע ע"י עירוי כ"א פורתא ולא בעי מריקה ולדידיה הראיה הוא ממריקה ושטיפה. ואם נאמר דכוונתו דר"י ב"ב מייתי ראיה מכ"נ דבלע טובא וכו' והכי פירושא אית לך למימר דכ"נ בלע טפי משאר כלים ע"כ אינו בולע יותר וכיון דהצריכו הכתוב מריקה ושטיפה אלמא ס"ל בלע טפי על ידי עירוי אפילו בלא בישול ואם כן גבי שבת אסור לכתחלה אם כן תימה מה כתב הרשב"א לשיטתו וזה לשונו שלא אמרו בירושלמי שאינו בולע כו' ותימא והיכן הוזכר שם בליעה והלא לא אמרו אלא שתבשיל ברור הוא כשהאור מהלכת תחתיו ולעולם בליעה הוי אפילו בלא אור וכדעת רבי יוסי, בר בון אלא שמע מיני' שגם הרמב"ן סבירא ליה דכ"נ לא בלע אפילו על ידי עירוי דכן משמע לישנא אית לך למימר כ"נ בולע כו' משמע דלא בלע כלל אפי' ע"י עירוי וה"ק ר"י ב"ב ע"כ אין הראי' כדעתך דודאי התם שאני דגזה"כ היא אלא הראי' הוא כיון דחזינן דעשאו הכתוב כבליעה ראוי לאסור לענין שבת וא"כ אפי' אם עירוי אינו מבשל אלא בולע לחוד ראוי לאסור וא"כ לא השבת כלום דתמן בולע דכיון דבולע סגי ראי' לר' יונה כנ"ל ליישב דברי הרמב"ן דבלא"ה נ"ל פירושו תמוה וא"א להלמו בסוגי' דירושלמי מכמה קושיות אחרות שאין הפנאי מסכים להאריך ודי בזה:

ומה שהקשית מתלמוד דידן לדבריך קושיתך על הרבה פוסקים יצאה אי קאי הסוגי' אכ"נ א"כ לרשב"ם דס"ל דעירוי ככלי שני ושרי לערות מכ"ר על התרנגולת ואינו בולע כלל א"כ איך קרי לה בגמ' בלוע בלא בישול הא לא בלע כלל אלא ע"כ התלמוד על כ"ח קאי דהתם רך לבלוע ואיכא מ"ד דאפי' צונן מבליע בחרס מייתי ראי' מכסי' דאין מעמידין אע"ג דאין ראי' דיין שאני דחריף ואין כאן מקומו וא"כ גם ר' ירוחם ס"ל הכי ומ"ש דהמשנה קאי אכלי נחושת דתנן מריקה ושטיפה לא היא דהמשנה על מתני' דלפני זה קאי דתנן בכ"ח נכנס ושוברו בפנים וע"ז קאי אדוד שבישל וכו' וסיפא דמריקה ושטיפה קאי אמצעיתא דאחד קדשים קלים כו' ואין זכר בתלמוד שלנו דבכ"נ דינא הכי וכן פי' רש"י כל הסוגי' על כלי חרס ודי בזה:

דברי הק' יושע

שאלה לג

תשובה לחכם א' מק"ק שאריגראד שכתבתי בימי חורפי תשובה שאלתו שאלת חכם קבלתי והנה מה שהקשה בפסחים דף פ"ח חמשה שנתערבו עורות פסחיהן ונמצא יבלת באחד מהם כולן יוצאין לבית השריפה וקשה למה ישרפו דהא בזבחים דף ע"ג פריך אהא דכל הזבחים שנתערבו כו' ולבטל ברובא ומשני דאתי' כמ"ד דבר שבמנין לא בטל או משום דבעלי חיים חשיבי ולא בטלי וכיון דכאן לא נתערבו הפסחים מחיים רק העורות נתערבו לאחר שחיטה והרמב"ם הביאו הטור וש"ע סי' ק"י פוסק דדבר שבמנין בטל איך פסקה להאי ברייתא בסוף פ"ה מהל' ק"פ וא"ל דכיון שכבר הופשטו העורות ה"ל חתיכה הר"ל ז"א שהרי הר"ן ס"פ ג"ה כתב הטעם דלכך חתיכות חטאת טמאה שנתערבו בחתיכות חטאת טהורה תעלה כיון שאינו נאכל אלא לזכרי כהונה ואינו קרוי ראוי להתכבד עד שיהא ראוי לכל אדם א"כ פסח דאינו נאכל אלא למנוי' לא הוי ראוי להתכבד ועוד האריך כ"ת בזה ואומר אני איברא דכך כתב הר"ן בטעמא דמלתא אבל התו' והרא"ש כתבו הטעם דקדשים לא מיקרי ר"ל משום שאין מחזיקין טובה זה לזה דכתיב איש כאחיו וא"כ בפסח י"ל דשפיר מיקרי ראוי להתכבד לבני חבורה שלהם וכן מבואר בפלתי סי' ק"א שהביא ראי' לדעת תה"ד דכל שקודם הבישול ר"ל אינו בטל דאל"כ איך קאמר הש"ס שם משום דאיכא חזה ושוק דכהנים אכלי לי' דאכתי נימא דבטל חד בתרי אלא ע"כ כיון דקודם הביטול פסח הוא וראוי להתכבד לבני החבורה א"כ אי לא נתבטל הוי ר"ל ולכך לא בטל וא"כ ק"ו הדברים בהא דכתב כ"ת על תערובות גופו של פסחים אף אם נאמר דלא כתה"ד מ"מ כיון שאם יתבטל יהא ר"ל שפיר יש לו דין חהר"ל ולא בטלה:

ובזה יש ליישב מה דדחיק הש"ס בטעמא דפטורים מפ"ש ומסיק משום דשלמים בזריקה ופסח בשפיכה ואף ע"ג דבדיעבד יצא מ"מ כיון דלכתחלה אסור פטורין מפ"ש ובפשיטות ה"ל למימר דהכא קאמר חמשה שנתערבו ולא קאמר ה' חבורות משמע דביחידים שעשו פסחים לעצמם מיירי והרמב"ם פ"ה מהל' ק"פ כתב דאע"ג דשוחטין פסח על היחיד מ"מ לכתחלה אין לעשות כן דכתיב יעשו אותו דכיון דהכ' ע"כ אי אפשר להם לשחוט פסח כ"א כל אחד פסח בפני עצמו ואין שוחטין על היחיד לכתחלה שהרי בזריקה ושפיכה נמי בדיעבד יצא ואפ"ה כיון שלכתחלה אין לעשות כן פטרינן להו מפסח שני ואין לתרץ ולומר שהרי התו' הקשו דהיאך יעבור ספק איסור כרת בשביל איסור לכתחלה ותירצו דמוטב ידחה ספק כרת בשב ואל תעשה ואל יעשו רובם שלא כהוגן וא"כ לא מצי הש"ס לשנויי משום דאין לשחוט על היחיד לכתחלה משום דמה

בכך אכתי משום הא לא דחינן ספק כרת דאורייתא שהרי לא יעשו רובם שלא כהוגן שהרי אינו חל חיוב פסח רק על א' מהם ואינך שלמים קא שחטי אבל ז"א שהרי הרמב"ם פסק במפקח את הגל דפטור מלעשות פסח שני אע"ג דלא שייך שיעשו רובם שלא כהוגן ע"כ דלא ס"ל כתירוץ התו' וכמ"ש הלח"מ גבי שוחט על בני החבורה ואמר להם שלא לשמו שחטתי והדק"ל כנ"ל אבל אם נאמר דלכך לא בטל משום דהוי חתיכה הראוי להתכבד אתי שפיר דהש"ס הוכיח דע"כ לאו דוקא נקט חמשה שנתערבו ומיירי בחבורות דאי ביחידים מיירי קשה מה שהקשה כ"ת מדוע יצאו לבית השריפה ליבטל חד בתרי וא"ל משום דהוי ראוי להתכבד ז"א דביחיד שעשה פסח לעצמו ואסור להאכיל ושלא למנוייו אף לשיטת התו' דס"ל טעמא דחטאת דבטלה משום דכתיב איש כאחיו פשיטא דפסח יחיד לא מקרי ראוי להתכבד וע"כ דבחבורות מיירי ומשום דאם יתבטל ראוי להתכבד לבני החבורה שפיר הוי ראוי להתכבד ולא בטל א"כ מקשה שפיר אמאי פטורין מפסח שני:

אך באמת יש לדחות כיון דפשטא דלישנא דה' שנתערבו ביחידים שעשו פסח מיירי לא מפקינן לה מפשטא ושפיר לא בטל אע"ג דלא הוי ראוי להתכבד ועוד שגם לשיטת התו' ראוי להתכבד לפני אורחי' בעינן וגבי כהנים נמי ראוי להתכבד לפני כהנים אורחים אי לאו משום דאין מחזיקין טובה זה לזה משא"כ בפסח אף שיכול לכבד מחלקו לחבירו מבני חבורה זו מ"מ לא מיקרי חתיכה הר"ל לפני אורחים כיון שגם חבירו נמנה עליו ודלא כפליתי ואין להקשות כנ"ל דא"כ לישני הש"ס דלכך פטורים מפסח שני שאין שוחטין על היחיד לכתחלה שהרי הרמב"ם במפקח את הגל לא ס"ל כתירוץ התו' נראה דהא לאו מלתא הוא די"ל דהרמב"ם ס"ל דע"כ לא קאמרינן היכא דאיכא איסורא לכתחלה דחינן ספק כרת מקמי' בשב ואל תעשה היינו דוקא היכא שהאיסור הוא אם נאמר שהוא שלמים כגון התם שדינם של שלמים בזריקה והוא נתנם בשפיכה וא"כ יש לחוש שמא באמת המפקח הי' טהור בשעת זריקה והאי שלמים הוא עושה איסור בחנם ששופך דם השלמים שדינם בזריקה משא"כ היכא שאם הוא שלמים אין כאן איסור כלל ואיסורא דרבוע עליו הוא אי אמרינן דהאי דמייתי פסח הוא א"כ ממ"נ אם הוא מחויב פסח ויש כאן חיוב כרת ודאי דמותר לדחות איסור לכתחלה מפניו ומה בכך דאין לשחוט על היחיד לכתחלה הרי הוא מחויב פסח ואי אפשר לעשות באופן אחר ולא קאמרינן דאי אפשר לאהדורי מהדרינן ואם תאמר דהאי דמייתי שלמים הוא דמייתי א"כ אין כאן איסור כלל ולכך הוצרך הש"ס לתרץ דיש כאן איסור בשלמים דזה בזריקה וזה בשפיכה ושמא יעשה איסור בחנם ודבר זה ברור:

והנה לפי מה דמשמע בלח"מ פ"ה מהל' מעשה הקרבנות דאף הניתנין בשפיכה אם נתן בזריקה יצא (וע"ש שדבריו תמוהים במה שר"ל שגם הפסח בשפיכה דוקא דיעבד ואי אפשר להולמו כלל מסוגי' זו דא"כ אמאי פטורין מפסח שני הא ודאי שיש לו תקנה בזריקה כיון שגם הפסח דינו בזריקה לכתחלה וע"ק לפי מה שרצו הכ"מ והלח"מ לומר דהך דניתנין במתן ארבע כו' תליא בהא דאם הניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא התם לא יצא א"כ מאי פריך מאי נ"מ והא תניא כל הניתנין כו' ומאי קושי' דממ"נ אי אמר הכא יצא א"כ שוב איכא עיכובא משום מתנות ומזה סיוע להרמב"ם ואין להאריך) ולפ"ז קשה דאכתי נעביד פסח ונמני ובאמת יזרוק הדם דהניתנין בשפיכה שנחנן בזריקה ג"כ יצא וא"ל אימור דאמרי' דיעבד לכתחלה מי אמרינן ז"א כיון דאיסורא דלכתחלה היינו אי מייתי פסח לא קפדינן עליו כלל ודחינן לי' מקמי' ספק כרת וכן יש להקשות על תי' התו' שהרי אם יקריבו אותם כדין שלמים ובדיעבד יצא בפסח א"כ לא יעשה רק א' שלא כהוגן וכן הקשה אא"ז מהרש"א לכך נראה משום דלכאורה יש להקשות על התו' שהקשו דהאיך בשביל איסור לכתחלה יכנס לספק איסור כרת ומאי קושי' שהרי מצינו בכמה מקומות שהעמידו חכמים דבריהם אפי' במקום כרת ודאי וכמ"ש התו' ביבמות דף ו' יש מקומות שהעמידו חכמים דבריהם כו' וכן איתא בפסחים דף צ"ב וא"כ מכ"ש בספק כרת לכך נלענ"ד דלכל הני שהעמידו חכמים דבריהם היינו דוקא היכא שבודאי יעבור איסור ולפ"ז הכא מאי אית לך למימר יעשו כולם בזריקה וא"כ כשפסח קרבנו הוא עושה איסור בודאי וכמו ששם העמידו חכמים דבריהם כמו כן כאן כיון שבודאי יעשה איסור וא"ל דכל חד וחד אית לי' למיזל בתר איפכא דילמא שלמים קרבנו וא"כ אין כאן איסור כלל ז"א דא"כ הבאתו שלא לצורך כלל שהרי כל כוונתו הוא שמא מחויב פסח שני ואז עושה איסור וכיון שעושה איסור אמרינן דהעמידו דבריהם וממ"נ אין לו להביא פסח שני כלל משא"כ כשנתן בשפיכה מקשין התוס' שפיר מה בכך שיש ספק לכל אחד שמא שלו שלמים ונתנן בשפיכה אדרבה אית ליה למיזל בתר איפכא דשמא מחויב לעשות פסח ואין עושה איסור כלל ובכה"ג שיש ספק לכל אחד שמא אינו עושה איסור כלל לא העמידו דבריהם ואין לדחות ספק איסור כרת וזה נכון מאוד בסברא וע"ז תירצו כיון דעכ"פ רובם יעשו שלא כהוגן ויהיה כאן ודאי איסור גבי רבים לית לי' למיזל לכל חד בתר איפכא ולא חייבום חכמים בכה"ג בפסח שני והשתא לפי"ז אפשר ליישב קו' הלח"מ דמדוע פסק הרמב"ם בשחט על בני החבורה ואמר להם שלא לשמו שחטתי שהרוצה להחמיר יביא פסח שני והשיג עליו הראב"ד ותירץ הלח"מ דס"ל כתירוץ התו' אלא דאכתי קשי' לזה מההיא דמפקח את הגל וכמו כן יש להקשות

על התוס' דלדבריהם האיך יובן ש"ס דלקמן במפקח את הגל ויובן דהנה לכאורה לפי סברא זו יקשה דלמה הוצרך הרמב"ם ליתן טעם גבי ה' שנתערבו כו' משום דשלמים בזריקה ותיפוק לי' דאין לשחוט על היחיד לכתחלה אך דבאמת ז"א שהרי הש"ס מקשה דליתי חד כהן דלא עבד פסח ונמני ויאכל חזה ושוק של כולם וא"כ אין כאן שחיטה על היחיד כלל שהרי הכהן נמנה עמו משא"כ במפקח את הגל ניחא דפטור מפסח שני אע"ג דמשום האי חששא דשלמים בזריקה לחוד אין לו למנוע מלעשות פסח שני כיון דאין כאן רבים עושין שלא כהוגן אמרינן שמא הוא מחויב לעשות פסח ואין כאן איסור כלל מ"מ אין יכול לעשות דמם"נ אם שלמים הוא קעבד דשלמים בזריקה כו' ואם פסח הוא א"כ הוא שוחטו על היחיד לכתחלה וא"ל דניתי כהן דלא עבד פסח בהדי' ז"א דדלמא האי שלמים הוא ונמצא הכהן לא עבד פסח משא"כ בשליח שאמר שלא לשמו שחטתי שפיר פסק הרמב"ם דהרוצה להחמיר יביא פסח שני על תנאי והיינו דממנה עמו א' מבני חבורה על חלקו ואם פסח הוא אין כאן שחיטה על היחיד כלל. אמנם עדיין צ"ע לומר הטעם במפקח הגל פטור מפסח שני משום דאין לשוחטו על היחיד דהא היינו אם אפשר לשוחטו על בני החבורה משא"כ כשאין כאן בני החבורה אין כאן איסור כלל וכדקאמר בש"ס דאי אפשר לאהדורי מהדריני' וכן כתב הרמב"ם אם משתדלין כו' וא"כ במפקח הגל שאי אפשר לשחטו על היחיד מדוע יהא פטור מפסח שני:

לכן נלענ"ד דדברי הרמב"ן מתורצים שפיר דאזיל לשיטתו ומתורץ ג"כ קו' התו' שהקשה דהיאך מדחינן ספק כרת כו' ויהיה מזה סיוע ג"כ להב"ח דהנה הרמב"ם פסק ספיקא דאורייתא מדאורייתא לקולא רק היכא דאיכא ספק כרת אז מדאורייתא אזלינן לחומרא ולקמן דף צ"ג איכא פלוגתא בשוגג בראשון והזיד בשני ופסק הרמב"ם שחייב כרת אבל בטמא בראשון והזיד בשני פטור והנה מדאורייתא אזלינן בתר רובא בכל דוכתא והשתא אתי שפיר דבשוחט על בני החבורה פסק דהרוצה להחמיר להאמינו יביא פסח שני דכיון שהוא מחמיר להאמינו איכא ספיקא דאוריי' בספק כרת שאם לא יביא הרי הזיד בשני וחייב א"כ הוא מדאורייתא לחומרא ומוטב שיעשה איסור לכתחלה משיכנס באיסור כרת מה שאין כן הכא גבי יבלת ומפקח את הגל בתרווייהו מדאורייתא לקולא דגבי יבלת כיון שנתערבו עורות פסחיהן ויש ספק בהנך ה' בני אדם איזה מהן מחויב לעשות פסח שני אית לן למיזל בתר רובא וכלהו פטורי רק דמדרבנן לחומרא וכיון שיש שם איסור לא שייך להחמיר ולהביא פסח ובמפקח את הגל כיון דמספקא לן שמא טמא הוא ומחויב לעשות פסח שני א"כ הרי הוא פטור מכרת אף אם הזיד בשני וא"כ נמי אין לנו להחמיר לחייבו מדרבנן דחומרא דאתי לידי קולא הוא דשלמים בזריקה כו' ובזה

עלתה שפיר לקושיית הראב"ד דלפי תירוץ הלח"מ דהרמב"ם ס"ל תירוץ התוס' תימא בעיני שהרי מדקאמר הש"ס משום סמיכה כו' ופירש"י דא"א לסמוך ע"ז שמא פסח הוא וקעביד עבודה בקדשים הרי מבואר דאע"ג דאחד לבד הוא שיעשה שלא כהוגן מ"מ אין יכולין להביא פסח שני וע"כ לומר לשיטות התוס' דבאמת היכי שיהי' איסור גמור ודאי דחינין לנו מלעשות פסח שני ועבודה בקדשים איסור גמור הוא והתוס' לא מחלקי בין יחיד לרבים אלא לענין איסור לכתחלה לבד וכל זה אינו מעלה ארוכה לדברי הרמב"ם שהרי בש"ס קאמר משום חזה ושוק כו' ופריך וניתי כל חמשה חד כהן ונימני כו' ויאכל חזה ושוק של כולם וממ"נ אחד מהם הוא פסח ויצא בו משא"כ הכא דאין לו תקנה לחזה ושוק כלל דאי מייתי כהן דעביד פסח א"כ נאכל שלא למנויו ואי לא עביד פסח שמא האי שלמים הוא וא"ל שמניח החזה ושוק ואין נותנים לכהן כלל ודוקא התם חיישינן שיעשו רובם שלא כהוגן ז"א דשמא פסח הוא ונמצא עובר בבל תותירו וא"ל ששורפין קודם שיביא לידי נותר ולא שייך אין שורפין קדשים ביו"ט דהכא בפסח שני עסקינן ז"א דזה ודאי איסור גמור לאבד קדשים ביד וגם ממעט באכילת קדשים ואם נאמר דהרמב"ם מיירי שאחד מבני החבורה הוא כהן וממנה אותו עמו אתי שפיר וא"כ בפשטות מתרצא קושיית הלח"מ דהתם טעמא משום חזה ושוק דלא אפשר וכן י"ל בשיטות התוס' דטעמא דמפקח את הגל משום דלא אפשר משום חזה ושוק ובעיקר קושיית כ"ת י"ל דהרמב"ם ס"ל כשיטת הב"ח דאף שאין האיסור ניכר לעצמו י"ל דין קבוע דלא בטל כמו חניות ודלא כהפר"ח שהשיג עליו ע"ש ולכאורה היה אפשר לומר דלכך לא בטל משום דאיתא בטור ובש"ע סימן קי"א בשם הר"ש דהא דאמרינן כל מה שנכנס בספק מסייע לבטל היינו דוקא כששנים של אדם אחד אבל של ב' בני אדם אין מצטרפין וא"כ כיון שהפסחים של ה' בני אדם אין מצטרפין לבטל ובזה הי' מקום ליישב קו' הפליתי שהבאתי לעיל שהקשה דאם נימא דלא כתרומת הדשן א"כ לבטל חזה ושוק חד בתרי ולפי מש"ל י"ל דהנה הא ודאי אע"ג דקי"ל שחטו למנויו ושלא למנויו כשר היינו דיעבד דוקא אבל לכתחלה ודאי דאסור לשחטו ע"מ להאכילו שלא למנויו ולפי"ז א"ש דבתירוץ קמא דמשני הש"ס משום דאיכא חזה ושוק כהנים אכלי לי' ר"ל וא"כ מתחלה שוחטין אותו ע"ד להאכילו שלא למנויו שהרי הוא שוחט אותו על תנאי שיהי' שלמים ויצטרך ליתן החזה ושוק ממנו לכהן ואע"ג דאח"כ באמת הכהן יכול לאוכלו ע"י ביטול ברוב מ"מ לכתחלה אין לשוחטו ע"ד כן והדר פריך וניתי כל חד כהן כו' ואהא משני כיון דכל חד מייתי כהן בהדי' א"כ שוב אינם של אדם אחד ואין מצטרפין לבטלו כדעת הר"ש וא"כ נמצא הפסח נאכל שלא למנויו אבל אחר העיון אי אפשר לומר כן

שא"כ בספיקא דחניות שכתב הפר"ח שאם לקח מהן מותר מטעם דכל הנכנס לספק מסייע לבטל וצריך לומר שכל החניות הם של אדם אחד וזה אינו במשמע ועוד שהרי הפר"ח הביא בשם ספר כריתות דלכך לא אסרינן כל העולם כולו בחרישה וזריעה מפני תערובות נחל איתן שהוא קבוע מפני שאין מקומו ניכר ואכתי תיקשי דלא ליבטל שהרי בהרבה ב"א לא אמרינן דמסייע לבטל וא"ל דאי אפשר שלא יהא בכל העולם א' שיהי' לו שדות הרבה מרובים מנחל איתן שהרי מבואר בסי' קי"א דאם יש בא' מהן כדי לבטל אינו נכנס בספק כלל ואינו מסייע לבטל גם בלא"ה כיון דעיקר טעמא דשל אדם א' מצטרף לבטל הוא משום שעתידין להתערב וא"כ בנחל איתן דלא שייך זה למה יתבטל שהרי כ"א קבוע במקומו אלא שאינו ניכר ולכן נראה ברור דע"כ לא קאמר הר"ש אלא גבי שני קופות של תרומה או שני קדירות של חולין ובטל בששים או בק' אז שפיר יש לחלק בין אדם א' לב' משא"כ בדבר שביטולו ברוב ילפינן מסנהדרין דכתיב אחרי רבים ודאי דגם הר"ש מודה דכל מה שנכנס בספק מסייע לבטל ולכן אני תמה על הש"ך סי' קי"א ס"ק י"ז שכתב וז"ל ודוחק לומר דנ"מ לענין יבש ביבש ואין בא' מהם רוב ויש בשניהם רוב דמצטרפין כו' והיאך אפשר לומר כן שהרי איתא שם בד"א בשתיהם של אדם אחד אבל אם הם ב' בני אדם אין מצטרפין וביבש ביבש לענין רוב בודאי אפילו בשל ב' בני אדם אין מצטרפין וא"ל דכוונתו דבאמת בש"ע מיירי בלח בלח אלא דהרמ"א אעפ"י דס"ל חנ"נ בשאר איסורים מ"מ כתב דין זה משום דנ"מ לענין יבש ביבש הא ליתא שהרי הש"ך דחה זה וכתב דהא בב' קדירות מיירי דהיינו בלח משמע דמעיקרא הוי קסבר דביבש מיירי והיאך שיהי' הדבר פשוט דלא שייך לחלק בין אדם א' לשני ב"א לענין ביטול ברוב ויש לי ראיות ברורות ע"ז ואין להאריך כי בלא"ה כתבו הפוסקים דבדאורייתא לא אמרינן כל מה שנכנס בספק מסייע לבטל וא"ל דהיינו טעמא דכולם יוצאין לבית השריפה מפני שא"י להקריב האימורין דאימורין לא בטלי ברובא דעולין אין מבטלין זא"ז יפה כתב כ"ת דא"א שהרי בכל דוכתא שא"י להקטיר האימורין אמרינן דעשאן כמו שנטמאו או שאבדו ומותר הבשר נמשך לאיסור וכמ"ש הט"ז בסי' ק"ד גבי חהר"ל שאין לדון בגוף א' חציו לאיסור וחציו להיתר וא"כ כיון שעולין צריכין אנו לאוסרן לא אמרינן בהו ביטול גם הבשר אסור מטעם זה שא"א לדון בגוף א' חצי' לאיסור כו' מ"מ ז"א שהרי הפר"ח שם השיג על הט"ז בזה וגם בקונטרס אחרון בעובדא דב"ה במעשה בקצב א' ששחט ז' בהמות כו' ונחלקו הגאונים כתב הפר"ח שכולם לא כיוונו להלכה לפי שזה סובב על טעות א' שכתב הט"ז בסי' ק' שא"א להתיר חציו ולאסור חצי' אלא העיקר מה שבבית אסור ומה שבמקילין מותר הגם שלענ"ד אני תמה עליו שדימה דין זה לדינו של

הט"ז ובאמת לא דמי אלא כאוכלא לדנא דבשלמא הט"ז דמיירי בענין שמקצת החתיכות ראויות להתכבד ומקצת אינם ראויות להתכבד שפיר נחלק עליו הפר"ח שם והדין עמו בזה לפי מה שאנו מתירין חתיכה שאר"ל מטעם חד בתרי בטל אתינן עלה והיינו אף דידעינן דאית ביה איסור מ"מ האיסור נהפך להיתר מן התורה וגזירת הכתוב הוא ואותן חתיכות הראיות להתכבד אסורין כיון דחז"ל אמרי דלא נימא בהו חד בתרי בטל אסרינן להו משא"כ בההיא דמעשה דב"ה שעיקר ההיתר הוא מטעם כל דפריש מרובא פריש אמרינן דחצי זה היתר הוא א"כ שפיר נחלקו הגאונים אם נימא דלמא גם החצי השני היתר הוא או להיפך ולפי"ז אף נודה בעובדא דב"ה לדעת האוסרים מ"מ כאן אעפ"י שידוע ודאי שיש שם איסור שפיר בטל אף על גב דאיסורין לא בטלי מגזה"כ דעולין אין מבטלין זא"ז:

ועוד נלענ"ד דאף אימורין גופייהו בטלי כיון דבבעל מום מיירינן והתוס' בזבחים דף ד"ה הא עבר מומם כתבו דאיברי בעלי מומין שפיר בטלי אע"ג שאין עולין מבטלין זא"ז מ"מ בעלי מומין לאו עולין נינהו ועוד כתבו התוס' שם שאף בעולין יש לחלק בין לח ליבש וכיון דהך ברייתא לאחר זריקה הוא א"כ האימורין שפיר בטלי כיון דיבש ביבש הוא ומחוורתא כדכתיבנא דהרמב"ם ס"ל כשיטת הב"ח דלא בעינן שיהי' האיסור ניכר וידוע במקומו אלא כל שכ"א עומד לעצמו הוא אסור הו"ל קבוע כמו בחניות וראיותיו יש ליישבם ומוכ"ז אץ עלי כו' דברי זעירא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

שאלה לד

אל כבוד אהו' כו' מוה' ניסן נ"י א הנה מ"ש רומ"ע לתמוה על הפליתי סי' פ"ז שכתב הא דבחצי שיעור איסור חל על איסור מדנפשי' וראייתו משבועות ולא הזכיר שהוא מדברי התוס' בחולין אין זו קושי' שהרי התוס' שם קיימו אליבא דר"ל דלדידי' ס"ל דחצי שיעור מותר מה"ת ולדידי' סברא פשוטה היא דבכה"ג שאין שם רק חצי שיעור איסור אחר חל עליו וראייתו מבוארת מהך דשבועות דמוקי ר"ל במפרש חצי שיעור והפליתי שם מוסיף לומר דאף אי ח"ש אסור מן התורה מ"מ יכול איסור אחר לחול עליו כיון דליכא עליו כ"א איסור בעלמא ולזה מייתי מדברי התוס' והר"ן בשבועות שהוכיחו שם דאף אליבא דר' יוחנן דס"ל ח"ש אסור מה"ת מ"מ איסור אחר חל עליו מדקאמר התם ר"י לא קאמר כר"ל דמוקי כד"ה ע"ש ואם היינו אומרים דאם ח"ש אסור מה"ת אין איסור חל על איסור אף על חצי שיעור לא הוי מקשי הפלתי מידי על הרמב"ם דפוסק חצי שיעור אסור מה"ת ולכך הוצרך לאתויי משבועות וגם בלא"ה אין זה קושי' על הפליתי דל"ל

למשבק סוגי' דמתאמרה בדוכתה ולאתויי מדוכתי אחריתי (ובאמת מ"ש הפליתי וקי"ל כר"י הוא שפת יתר לענ"ד דהא גם לרב לוקה על אכילתו חצי זית בשר חצי חלב אלא דבעי שיבא מיורה גדולה ע"ש):

ואולם בגוף קושי' הפליתי וראייתו אני תמה דמה ענין הך דחצי זית בשר וחצי זית חלב מצטרפין להך דשבועות ולענ"ד לא דמי אלא כאוכלא לדנא דע"כ לא אמרו דאיסור חל על איסור חצי שיעור אלא כגון הך דשבועות שהאיסור השני הבא לחול הוא מתחייב עליו בחצי זית והלכך כיון שהאיסור הראשון כגון נבלות וטרפות בחצי שיעור אין בו כ"א איסור לבד ועתה שהוא נשבע עליו חל עליו איסור שבועה והוא חייב עליו אף בחצי שיעור לבד שפיר יכול לחול ובכה"ג הוי ג"כ הך שכתבו התוס' בחולין דף ק"ב דכיון שאין באבר הזה מטריפה רק ח"ש שפיר חל עליו איסור אמ"ה ואע"ג דגם אמ"ה צריך כזית מ"מ היינו עם גידין ועצמות וא"כ אם לא הי' בו איסור אמ"ה אין כאן חיוב משום טרפה כיון שאין בו רק ח"ש מבשר ועל גידין ועצמות אין חייב משום טרפה ואילו משום אמ"ה מחייב עלי' כמות שהוא והלכך שפיר אתי איסור אמ"ה וחייל משא"כ בהך בשר נבלה שבישל בחלב אין מקום לומר שיחול בב"ח על איסור נבלה לפי שהוא ח"ש דמאי אולמיה איסור בב"ח מאיסור נבילה שאם אוכל החצי שיעור בשר לבד אין מתחייב עליו משום בב"ח ואע"ג שהחלב מצטרף ג"כ לבשר אם אכלה ג"כ בזה לא נתוסף חומר באיסור האחרון דהך חלב הוי כאילו צירף עוד חצי בשר שנאסר מחמת איסור בב"ח ויש כאן שיעור שלם להתחייב ואין זה חומר באיסור האחרון יותר מן הראשון שהנבילה ג"כ אם צירף לה עוד חצי זית נבילה הוה חייב משום נבלה והלכך אף שאין כאן רק חצי שיעור מנבילה לא אתי איסור אחר שאין חייב עליו בח"ש לבד וחייל עלי' והיינו נמי טעמא דסוגי' דמעילה דף ט"ו דמקשה מינה רו"מ דהא מבואר שם דאף בח"ש שייך אין אחע"א ובאמת הדבר פשוט דלק"מ דמה בכך שאין שם רק ח"ש מטמאה מ"מ לא מצי למיחל עלי' איסור נבילה כיון דגם בו אינו חייב אלא בכשיעור דוקא וכי משום שצירף לו עוד נבילה יחול על החצי שיעור מטמאה ס"ס אותה חתיכה שיש בו איסור טמאה לא נתחדש בה מחמת האיסור האחרון חיוב יותר מעיקרא הלכך לא אתי וחייל והלכך לא מצטרף אח"כ דאין עלי' שם נבילה כלל ואפשר דהיינו טעמא דלוי דס"ל דמצטרפין דס"ל כהך סברא דכיון דאין בו אלא חצי שיעור שפיר מצי למיחל עלי' שם איסור אחר אפי' תימא דמודה דאין איסור חל על איסור והתוס' כתבו שם באופן אחר יעו"ש ואפשר שזה דעת הראב"ד פ"ד מהמ"א שהשיג על הרמב"ם דלמה לא פסק כלוי ותמה ה"ה שם דהא שתק לי' להרמב"ם במה שפסק במקומות אחרים דאין אחע"א ולפי הנ"ל י"ל דס"ל

דללוי ג"כ ס"ל אין איסור חל על איסור ועד"ז כתב הלח"מ ליישב הראב"ד עפ"י התוס' אך שלענ"ד אין מקום לסברא זו כלל אם לא שנאמר ח"ש מותר מה"ת שפיר אפשר לומר כיון דלא חל בזה אפי' איסור בעלמא מטמאה א"כ אין כאן מעכב שלא יחול עליו שם נבילה אלא דאין איסור מפני שהוא ח"ש ובהצטרף אליו עוד ח"ש חייב וגם זה צ"ע אבל אם ח"ש אסור מה"ת והאיסור השני הבא לחול ג"כ אין בו חיוב רק איסור לבד כמו הראשון לענ"ד אמת נכון שאינו חל וא"כ הרמב"ם דפוסק ח"ש אסור מה"ת שפיר פסק בזה דלא כלוי:

וטעם התוספות במעילה שכתבו בטעמא דלוי דאע"ג דבעלמא אין איסור חל על איסור מ"מ שאני נבילה דגלי קרא גבי חלב ולא כתבו דס"ל ח"ש מותר מה"ת ולכך ס"ל דשפיר חייל נלענ"ד דס"ל דבלא"ה אנו מוכרחין לומר כן בסוגיא דמכות דף ט"ז גבי ריסק ט' נמלים ואחד חי שהקשו שם דהאיך יצטרף השלם לכזית נבילה הא אין איסור נבילה חל עליו כדאיתא במעילה ותירצו ג"כ דאתיא כמאן דס"ל דאחע"א משום דמצינו דנבילה חל על חלב והתם ע"כ לומר כן דלא שייך התם חצי שיעור דהרי על השלם הוא חייב חמש משום ברי' על נמלה כל שהוא ולכך צ"ל דלגבי נבילה בלא"ה איכא סברא שיהא אחע"א ומ"מ שפיר י"ל דאזלי ומודו לסברא זו דאע"ג דבשיעור שלם אין אחע"א מ"מ בח"ש שפיר מצי חייל ובהכי א"ש דברי אא"ז מהרש"א בחולין דף ק' גבי הא דקאמר וסבר ר"י איסור חע"א כו' והקשה רש"ל מהא דריסק ט' נמלים כו' ומ"ש לתרץ הוא דחוק וכתב מהרש"א דנתעלם ממנו דברי התוספות דמכות הנ"ל שכתבו דריסק נמלים אתי' כמ"ד אחע"א כו' וראיתי מקשים דמ"מ אדפריך מברייתא דמיתת פרה וחיי גמל לרב ליפרך מברייתא זו דר"י ללוי דהא ר"י ס"ל להדי' דאין איסור נבילה חל על איסור טמאה ומסייע לי' לרב ולפי הנ"ל י"ל דמהא לא הוי מצי למפרך דהוי מצי לשנוי' דכי קאמר לוי בחצי שיעור ור' יהודה בשיעור שלם מיירי ובכה"ג גם לוי מודה ולמסקנה דברייתא דמיתת פרה כו' כלוי אתי דשפיר חייל ס"ל להתוס' דבאמת מסתבר להש"ס דאין לחלק בין ח"ש בזה כיון שאין האיסור האחרון מוסיף שיתחייב עליו בפחות מכשיעור רק הטעם משום דגלי קרא בנבילה שחל על איסור חלב כי היכא דתיתי שפיר אף ההיא דמכות ריסק ט' נמלים כו':

ודרך אגב אמינא מה שיש להקשות בכריתות דף כ"ג דקאמר דבקדשים אחע"א דתניא ר"י אומר כו' ומעילה איסור מיתה וחייל על חלב דאיסור כרת כו' ולכאורה אין מזה ראיה דהא בפסחים דף ל"ג אמרינן דאתקיף רב פפא ממאי דר"י כרבנן ס"ל כו' ולדידי' איכא מיתה במעילה בש"פ אע"פ שאין בו כזית וא"כ שפיר רבי רחמנא אימורי קדשים

קלים למעילה בפחות מכזית שהוא ח"ש לגבי חלב ושפיר חל עלי' איסור מעילה וגם בר"פ גיד הנשה דף צ' דקאמר אע"ג דאיסור מוקדשין קדים אתי איסור גיד חייל עלי' שכן איסורו נוהג בב"נ וקשה דמאי דוחקיה לאוקמיה כרבי יהודה דפריך עלה אימור דשמעת לר"י כו' נוקמא כרבנן ושפיר חייל איסור גיד דהא רבנן ס"ל אכלו ואין בו כזית חייב כמבואר שם דף צ"א ודף צ"ו ע"ש וצ"ע ועוד יש לי הרהורי דברים בזה ואין להאריך:

שאלה לה

וזאת אשר השבתי שנית על הנ"ל מ"ש רו"מ דממה שהוקשו התוס' במכות מן השלם דוקא משמע דאח"ש שפיר חל כמ"ש הפליתי אין זה מוכרח דהתוס' נקטו הכי כי היכי דתיקשי נמי לרבה בר רב הונא דהוא מרא דשמעתא דריסק ט' נמלים ולדידיה לא מצי לאקשוי מן המרוסקין דמצינן לדחויי דכר"ל ס"ל דח"ש מותר מה"ת והלכך מצטרפין לכזית וחל עלייהו איסור שרצים ונבלות אבל מן השלם פריך שפיר דהא בדידי' איכא איסור לאו אע"פ שאין בו כשיעור ואיך יחול עליו איסור נבילות וגם כי עלי' דר' יוחנן נמי אין קושיא כ"כ דבאמת הוה אמרינן כהך סברא דכיון שאין בו אלא ח"ש חל עליו ואיסור אחר אע"פ שגם הוא רק ח"ש ולכך הקשו מן השלם דבזה אין מקום לתרץ כן ומוכרח תירוצם משום דגלי קרא ואין להאריך:

ומ"ש ששפתי הפליתי ברור מללו דלרב אינו חייב רק מיורה גדולה וא"כ ע"כ מתחלה הי' כזית ולא חל עליו איסור בב"ח אלא שנחתך אח"כ ואין בו רק ח"ש ואפ"ה אין מצטרף עם החלב כו' ואם כך הוא ברור בעיני רו"מ למה הקשה על הפליתי מהך דמעילה דהא התם בהמה שלימה מטמאה יש בה שיעור לטומאה וא"כ כשמתה לא חל עליה איסור נבילה כלל ושוב אע"פ שנחתך ממנה חצי זית אינה מצטרפת עם הטהורה להשלים לכזית נבילה דאינו חוזר לחול עליו כיון דמתחילה היה בו שיעור שלם וכן י"ל בההיא דהתוספות בחולין דף ק"ב וגם דמי לחשך לומר שהיה כזית שלם מנבילה ביורה ושמא דהיה חצי זית מנבילה וחצי זית מכשרה וקמ"ל קרא אע"ג דבעלמא כה"ג אחע"א לפי שאין כאן רק ח"ש הכא פטור כיון שחיובו ע"י צירוף בשר הנבילה ודבר שפתים אך למותר:

ומ"ש להקשות על התוספות בחולין שכתבו דאסמכתא הוא דהא במעילה לא מסיק הכי כבר הרגיש בזה אא"ז מהרש"א ז"ל שם ועיין בזבחים דף מ"ו בתוספות שם ולענ"ד יש ליישב בפשיטות ואין הפנאי מסכים להאריך:

ומ"ש דאם קושית הש"ס בכריתות ממעילה גופא קשה דהא מעילה הוי אף בשאר הנאות הדבר פשוט דמשמע ליה להש"ס דלכל עונש מעילה אתרבי הן לאכילה או לשאר הנאות ויותר נראה דהכא רבי קאמר לה דס"ל הזיד במעילה במיתה וקאמר דרבי קרא איסור קדשים קלים למעילה והיינו לכל חיובי מעילה בין בשוגג או במזיד דחייב מיתה וכבר כתבו התוספות בפסחים דף ל"ג ד"ה ומינה דאין חיוב מיתה אף לרבי רק באכילה דוקא ולפי"ז דייק שפיר דבקדשים אחע"א דאתי איסור מעילה וחייל אחלב (ומיירי ששגג בחלב או לקוברו בין רשעים גמורים כדאיתא ביבמות) וכן משמע בש"ס דקאמר דהא איסור מעילה קל כו' ומעילה איסור מיתה וקא חייל כו' ול"ל להש"ס למנקט הא דמעילה איסור מיתה דלרבנן דס"ל דלית בה מיתה מוכחא מלתא טפי דבקדשים אחע"א אף בקל על החמור ודוחק לומר דקושטא דמלתא נקט דאף לרבי דאית ביה איסור מיתה קל הוא לגבי כרת ולפי מ"ש א"ש דאי לא הוה מיירי מאיסור מעילה דבמיתה לא מוכח מידי דחל על איסור כרת דהו"מ למימר דבשאר הנאות מיירי ולהכי קאמר דהא איסור מעילה קל מיתה כו' וא"כ ע"כ דבאכילה מיירי ומוכח דחל על איסור כרת. ובזה מיושב ג"כ הקושיא שהביא בשם הגאון האב"ד דק"ק דובנא מוהר"ר זאב וואלף נ"י דהא מהכא מוכא דגלי קרא אף באיסור כרת ולפי מ"ש י"ל דלא גלי מידי דלענין חיוב קרבן בשוגג באמת י"ל דמיירי בשאר הנאות ואין שם חיוב כרת כלל ויש מקום אתי ליישב הקושית בכמה דרכים נכונים ת"ל וכעת הוצרכתי לקצר. ומ"ש רו"מ דאפילו נימא דבאכילה מיירי נמי מצי למיחל כיון דאיתא במעילה איסור הנאה הוי איסור מוסיף לפי מ"ש רש"י בחולין כו' לפי מ"ש לק"מ כיון דלענין חיוב מיתה במזיד מיירי אין כאן מוסיף מחמת הנאה דבהנאה לית ביה מיתה ולפי מ"ש רש"י בפסחים בשיטת רש"י דגם בהנאה איכא חיוב מיתה י"ל דמההי' דוכתא דשמעינן בעלמא חייל קל על חמור מיניה שמעינן מיניה דאף אם הוא מוסיף לא חייל כיון שהוא איסור קל וע"ש בתוספות ד"ה ומי אית ליה לר"ש כו': גם מ"ש רו"מ על מ"ש דקשה אליבא ורבי אם נימא במעילה לא בעינן כזית והוקשה לרו"מ דעדיפא מיניה תיקשי אפילו ס"ל לרבי דבעי כזית דלמא מיירי ששהה יותר מכדי אכילת פרס ובמעילה אפילו צירף לזמן מרובה חייב כו' נעלם ממנו דברי התוספות בפסחים הנ"ל דף ל"ג ד"ה ומינה שכתבו דאם נימא דילפינן מתרומה לענין כזית ילפינן נמי מהתם שלא יצטרף לזמן מרובה ע"ש ועמי היתה הקושיא זו ושלחתי' מחמת דברי תוספות הנ"ל ועיין בחולין דף קי"ז דמשמע התם דקרא דכל חלב להו' לא איצטרך אלא לרבות חלב האליה דאין בו איסור כרת כלל וצ"ל דכיון דכאשר יורם אסמכתא היא

ממילא דהך קרא בכל חלב מיירי אף שהוא בכרת או י"ל דקרא אתי לרבויי' אף חלב כליות ומ"מ משמעותיה דקרא בכל חלב אף חלב כליות ואין להאריך:

שאלה לו

שאלה איך יש לשער כזית קרוש שנפל לתבשיל כגון כזית שומן שנפל לתבשיל של חלב או כזית חמאה שנפל לתבשיל של בשר:

תשובה הנה הר"ן פרק ג"ה הביא בשם הרא"ה שצריך צ' ביצים רוטב לבטל כזית יבש והר"ן חלק עליו שכך שיערו חכמים שאין נותן טעם ביותר מס' ואין חילוק בין לח ליבש והרשב"א במשמרת הבית הרחיב הדבור יותר בזה וכן הוא הסכמת כל הפוסקים עיין בב"י סימן צ"ח ובת"ח כלל פ"ח ובפר"ח סי' צ"ט ועיין לעיל בחלק א"ח סי' שהארכתי בענין זה ולפי"ז יש לעיין היכא שנפל כזיתא דתרבה לדקולה דהיינו קלחת רותח למה נימא דסגי בס' זתים בשר נגדו כיון שאם המחה את החלב טרם נפילתו שם הי' בו שיעור רביעית שבזה מודים גם החולקים על הרא"ה והיינו מצריכים תשעים ביצים נגדו וא"כ מה בכך שלא המחהו טרם נפילתו הלא תיכף שנפל חם ונמס ולמה לא נבעי צ' ביצים כמו שנתרבה ע"י שנמחה שם וכן בכל דבר הנמס שנופל לקדרה כגון שומן וחמאה ואם נאמר דבאמת דינא הכי ראה זה דבר חדש לא נמצא בשום פוסק ולא שמענו מי שינהוג כן רק כמות שהוא האיסור קודם נפילה משערינן ועוד שבאמת אין טעם לנהוג כן שהרי הגוש של חלב אחד הוא בין בעודו קרוש ובין אחר שנמוח ואין בו כדי נתינת טעם טפי לאחר שנמחה משעה שהיה קרוש ולפ"ז קשה להיפך דמאי שנא אם נפל בעודו קרוש די בששים זתים נגדו אע"פ שסופו לימוס בתוך הקדרה ומ"ש אם נפל לאחר שנימוח שע"י שנמחה נתרבה כמותו ונעשה רביעית צריך ס' רביעית נגדו אטו טעמא רבא איתי ביה מחמת שנמחה טפי מדמעיקרא ואם נאמר דבאמת רביעית חלב מהותך שנפל לתוך ששים זתים בשר שפיר בטל דאזלינן בתר כמותו כשהוא קרוש שאין בו רק כזית והרי יש ששים נגדו הוי אתי שפיר אמנם באמת קולא גדולה היא וכ"כ הרשב"א במ"ה על דברי הרא"ה דהוא חומרא דאתי לידי קולא כיצד חתיכה בשר שחוטה שיעורה כעשר זתים שנפל עלי' כזית רוטב של נבילה לא אסרה שהרי יש בחתיכה עשר רביעית שהם חמשה עשר ביצים שהן ארבע משששים זתים ורביעית רוטב אינו נחשב בלחותו אלא לכזית בלבד ונמצא בטל ביותר מששים אלא דברים שאמר לא ברירין כו' עכ"ל במ"ה בית ד' שער א':

והנה ט"ס נפל בחשבון זה וכדי לבטל כזית רוטב צריך עשרים זתים בשר לפי החשבון שכזית הוא רביעית דהיינו ג' זתים ועכ"פ מבואר מדבריו שאין להקל בכה"ג לשער הרוטב כאילו הי' קרוש וקשה דבאמת למה נימא דיהיב טעמא טפי מקרוש דסגי לבטולי בששים פעמים כמותו ומה בכך שנמחה ונעשה רוטב ונתרבה כמותו ומ"ש הרשב"א שם וז"ל ועוד תדע דכשנפלה חתיכת נבלה בקדרה של בשר שחוטה אין גוף החתיכה נמחית אלא צירה ושמנה שניתך ולפעמים שאין אנו מבטלין אלא פליטתו וכיון שכך אף הרוטב משערין כמות שהוא כו' זה נכון באמת:

ולענ"ד שגם הרא"ה מודה בזה והרא"ה לא קאמר התם רק דצריך תשעים ביצים רוטב לבטל כזית חלב שנפל בו והיינו משום שהחלב נמחה ונמס ונעשה ממנו רביעית ופשיטא דצריך ס' רביעית נגדו וא"כ מה שהפליג הרשב"א ז"ל בדברי צחות ומשלי שלמה שבודאי א"צ כד של רוטב לבטל כביצה של נבילה ולכחל מי מקוה מים שכל גופו עולה בהם כו' אין בזה כדי לבטל דברי הרא"ה ולא לחנם נקט כזית והיינו משום דאמאי דכתוב ומפורש לעיל קאי דמיירי בכזיתא דתרבא דנפל לדקולא דפי' הרא"ה שהחלב נתבשל שם עם הבשר ובודאי נמוח החלב ונעשה ממנו רביעית ובזה פשיטא שצריך ס' רביעית נגדו אלא שצ"ע דמשמע מהרא"ה דדוקא ברוטב הוא שמשערין כן אבל הבשר שפיר מבטל כזית חלב בס' זתים וכן מבואר שם מדבריו לעיל מיניה דאף בחלב שנפל לבשר ונתבשלה עמו סגי בס' זתים בשר ולכאורה צ"ע שהרי החלב נמס בתבשיל ונעשה ממנו רביעית וע"כ צ"ל דאע"פ שהחלב נימוח מ"מ לא נתרבה טעמא טפי מכזית והלכך שפיר בטל בס' זתים אלא דברוטב הוא דאמרינן דרביעית רוטב לא מהני לבטל רק כמו כזית קרוש וא"כ אף בשאר בשר הדין כן לדידי' שצריך צ' ביצים ועיין בבדק הבית בבית התערובות שער ד' שכתב וז"ל וא"ת להגעיל כלי קטן בתוך כלי גדול בכדי שיהא ששים נגד הקטן דבכולי' משערינן וכן לפי אומד שנתנו לנו חכמים במסכת שבת דמשערינן ביצה ומחצה לכזית קרוש אם כן יורה גדולה א"א להכשירה כו' משמע מדבריו שאם באנו לשער המים שמגעילין בהם שיהי' ס' נגד הכלי האסור צריך לשער ביצה ומחצה לכזית:

ולענ"ד צ"ע דנהי דבכוליה משערינן משום דלא ידעינן כמה נפיק מיני' מ"מ עיקר האיסור משום פליטות הכלי ובודאי מה שפולט אינו פליטת דבר גוש כ"א לחלוחית וטעמא בעלמא א"כ פשיטא דאם יש ס' במים נגד פליטה זו דסגי בהכי דאם נשער המים ברביעית לכזית כמו כן נשער פליטה זו דפשיטא דכזית איסור לח שנפל לרוטב דסגי בס' זתים נגדו וכבר כתבתי שסברת הרשב"א אמיתי בחתיכת נבלה שנפלה לקדרה שלא

ניתך ממנה רק צירה ושמנה סגי בס' מהרוטב נגדה כיון שגוף החתיכה נשארת בעין אלא שכתבתי שגם הרא"ה מודה לזה ולא מיירי רק בחלב דוקא וממ"ש מבואר דאף בכה"ג ס"ל דצריך צ' ביצים נגד כזית וצריך טעם לזה:

ומכל מקום מה שהקשיתי האיך נשער בכזית חלב או שומן וחמאה שהוא דבר הנמס לבטל כזית בס' זתים בשר שהרי הכזית נמחה ונעשה רביעית צ"ל דהיינו טעמא דודאי כי אזלינן בתר טעמא משערינן כמות שהוא קרוש לא כמות שהוא נמחה ונמס שנפחו רב ומ"מ כיון שאם יקרוש יעמוד על כזית לבד פשיטא שא"צ לבטלו רק בס' זתים כיוצא בו ומ"ש הרשב"א דהוא חומרא דאתי לידי קולא אין זה קולא דשורת הדין כך הוא דאע"ג דאיכא רביעית רוטב לית ביה טעמא טפי מכזית יבש ואין דינו אלא כפחות מכזית שנתפח ועמד על כזית דאמרינן במנחות דף כיון דמעיקרא לא הוה ביה לא מחייב אלא מדרבנן ואמנם צ"ע דמ"מ ליתסרו מדרבנן וכן פסק הרמב"ם לענין נתפח וז"ל פרק י"ד מהל' מ"א הל' ד' כזית חלב כו' שהניחו בחמה ונתמעט האוכלו פטור חזר והניחו בגשמים ונתפח חייבין עליו כרת או מלקות היה פחות מכזית בתחלה ונתפח ועמד על כזית אסור ואין לוקין עליו עכ"ל וקצת צ"ע כיון דאין לוקין עליו מאי נ"מ בהא דקאמר אסור דמאי ארי' נתפח אפי' לא נתפח נמי הא כתב לעיל מיני' דאסור לאכול מן התורה כל שהוא מדבר האסור אמנם לפי מ"ש א"ש דנ"מ כגון אם נתערב בתבשיל ואלו הי' כמות שהי' קודם שנתפח היה כאן שיעור לבטל ועכשיו ע"י שנתפח אין כאן שיעור לבטל בהא קאמר דאסור ואין לוקין אמנם לשון הרמב"ם לא משמע כן ועוד כיון דטרם שנתפח היה בו שיעור לבטל הוא מציאות רחוק שיתפח כ"כ עד שיהיה בו כזית בכדי אכילת פרס שיצטרך לומר שאין לוקין עליו אמנם ע"ז י"ל דמשכחת לה לענין מין במינו דברובא בטל ועכשיו שנתפח אין כאן רוב וצ"ע וגם י"ל דנ"מ בהא דקאמר אסור כו' כמ"ש הש"ך סי' רל"ט סעיף כ' בשם הרלב"ח דאיסור דרבנן חמור מחצי שיעור לענין דלא חיילא עלי' שבועה ע"ש. ועכ"פ נראה מזה דכל שנתרבה האיסור ע"י שנתפח חשבינן ליה עכ"פ מדרבנן כאלו היה כמותו גדול כ"כ (ועיין בשו"ת שער אפרים סי' נ"א שפלפל בזה ותמהני עליו דמייתי דברי הרמב"ם בהלכות שאר אה"ט ובהל' שבת ודברי הרמב"ם הנ"ל מהמ"א לא הזכיר ונראה שלפי שעה אשתמיט לי' דטפי ה"ל לאתויי דברי הרמב"ם לענין איסורא דבהא קא עסיק) וכ"כ הרמב"ם לענין טומאת אוכלים דאם נתפחו טמאין מדברי סופרים וא"כ קשה דגם כאן ליבעי ס' רביעיות נגד כזית חלב שנפל ולומר דזה גרע מנתפח ואף מדרבנן לית בי' לא נהירא דהא גם שם לא נתרבה באיסורא כלל. ולכן נ"ל דהא דאמרינן במנחות דהיכא דהשתא אית ביה מדרבנן ההיא לענין טומאה איתמר

אבל לענין איסור כיון שלא נהנה גרונו בכזית אין כאן תוספות חיוב מחמת שנתפח וכמ"ש הרשב"א לחלק בין ההיא דמנחות להההיא דשבת וכמש"ל בזה ואף מדרבנן אין כאן רק מצד חצי שיעור אסור מן התורה ומ"ש הרמב"ם אסור ואין לוקין ר"ל דאסור מצד ח"ש ואין לוקין איצטרך ליה לאשמעינן ומעתה כל שיש בהיתר כדי לבטל השיעור שהי' בו קודם שנתפח אין אנו משגיחין במה שנתפח אח"כ אף מדרבנן הלכך גם בכזית חלב שנפל לס' זתים בשר שפיר משערינן לבטל כמות שהוא וא"צ ס' רביעיות מחמת שנמס שאף שהגדיל מדתו מ"מ עמד ביה טעמו שהיה בו בתחלה (ואע"ג דלענין נטל"פ יש מחלקין בין אם הגדיל מדתו כמבואר בסי' ק"ג אין זה ענין לכאן) ואפשר דמ"מ אם נתפח קודם שנפל לקדרה וכן אם התיך כזית חלב וכדומה ונעשה ממנו רביעית שפיר צריך ס' רביעית נגדו מדרבנן עכ"פ כיון שהיה איסור ניכר בפני עצמו בשיעור הזה שהגדיל אחר שנתפח או אחר שניתך משא"כ אם בעת נפילתו היה בו שיעור קטן שיש בקדרה כדי לבטלו אע"פ שנתפח או נמס אח"כ והגדיל מדתו אין בכך כלום אפי' מדרבנן ועיין בשו"ת הרשב"א סי' תס"ב ותס"ג מ"ש להרא"ש בזה לענין חלה ועיין בפירוש המשנה להרמב"ם פ"ג דטהרות משנה ד' שכ' וז"ל ואודיעך הנה עיקר א' והוא שהשיעורים כולו אמנם לשמור בהם שיעור הגודל ולא נביט אל רפיון החלקים והסתבכותם לא לענין הטומאה ולא לענין איסור והיתר עכ"ל ומשמע מזה קצת דבחלב ושאר דבר הניתך וכן חלב וכיוצא כמות שהוא משערינן אע"פ שאם יקרוש יפחות שיעורו לא אזלינן בתריה וצ"ע:

דברי זעירא מן חברייא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד

שאלה לז

שאלה נשים שאפו לחמם בתנור לצורך שבת ובתוך כך באתה אחת מהשכנות ונתנה לתוך התנור לחמניות שהיתה ממול' בבצלים וחמאה וכאשר רדו הפת מתוך התנור ראו שהי' זב מן הלחמניות חמאה לקרקעותו של תנור ואין אתם יודע אם זב תחת החלות לחם העשויה לצורך שבת אם לא מה דינו של הפת בזה:

תשובה לכאורה דין זה מבואר בש"ע יו"ד סי' צ"ז דאם זב מן הפלאדין או הפשטידא דינו כאלו נילוש עמו ומבואר שם בט"ז וש"ך דאפי' לא זב תחת הפת עצמו אלא זב לתוך התנור אפי' הפת רחוק מן הפשטידא הפת אסור אפי' בדיעבד ע"ש וראיתי בש"ע קטנים ד"א עם אבן העוזר שכתב שם בשם הגאון מוהרר"ע דרמ"א לטעמי' דס"ל נ"ט בר נ"ט שרי בדיעבד אפי' בבישול וצלי ולכך אם זב רק תחת הפשטידא הוה נ"ט בר נ"ט מן

השומן אל התנור ומן התנור אל הפת והביא ראיה מתשובת הרשב"א שהביא הב"י רסי' צ"ה דאי לאו טעמא משום דקליפת הביצה מנוקבת היה מתיר ביצה שנתבשלה עם בשר לאוכלה עם חלב אלמא דכה"ג נ"ט בר נ"ט הוא ע"ש ולכאורה אין ראיה מהרשב"א די"ל דלאו מטעם נ"ט בר נ"ט אתי עלה רק משום דהוה ס"ד דקליפת ביצה קשה הוא מלפלוט ולבלוע כדאמרינן לענין ביצת עוף טמא שאינה קלפה שנתבשלה עם אחרות אינה אוסרת דזיעה בעלמא היא קמ"ל דז"א דשפיר פולט ובולע לפי שקליפת הביצה בבירור מנוקבת היא אבל לא היה סבור להתיר מטעם נ"ט בר נ"ט כלל:

וראיתי לשארי בספר חוות דעת שכתב כן בפירוש דברי הרשב"א ודעתו דל"ה נ"ט בר נ"ט בשעת בישול כגון אם נפל חלב על קדרה שמבשלין בה דגים כנגד הרוטב ואח"כ בשלו הדגים עם בשר אף בדיעבד אסור כו' ע"ש ברסי' צ"ה ולכך כתב ג"כ בסי' צ"ו שצדקו דברי הט"ז והש"ך והביא ראי' לסברא זו וממ"ש האו"ה והביאו הט"ז סי' צ"ב בנפל על קדרה עם מים כנגד הרוטב ואין ס' כנגד הטפה וחזר ובישל בה בשר כו' דמותר ממ"נ דהא אין בקדרה אלא לפי שיעור המדומע כו' וקשה דל"ל הא ת"ל דה"ל נ"ט בר נ"ט אלא ודאי דבשעת בישול הכל מקושר וחשבינן להקדרא כחלק מן המאכל ע"ש ולענ"ד ז"א דמ"ש ראיה מאו"ה לאו ראי' הוא שהרי האו"ה שער ל"ד כתב בדין החמת חמין דמהיתר להיתר אין לחוש מבליעת כל המים רק מבליעת טעם הבשר המדומע במים שהוחמו בינתיים והוא דבר מועט שהרי עשר ידות נבלעים בקדרה מן המים של היתר יותר ממה שחוזר ונבלע מפליטת הבשר או החלב ונגד הדבר המיעוט ההוא ודאי יש ששים בתבשיל וכ"ש אם הוחמו בה מים הרבה פעמים דאיכא כאן נ"ט טובה כו' עכ"ל ולכאורה תמוה דל"ל האי טעמא דת"ל משום דהוה נ"ט בר נ"ט כמבואר בכל הפוסקים. וראיתי בספר התרומה סי' ע"ה שכ' לשון זה שכ' או"ה אבל היתר בהיתר כו' שהרי עשר ידות חזרו ונבלעו כו' ועוד יש להתיר משום נ"ט בר נ"ט דאפי' נאמר דגים שעלו דוקא מותר ולא נתבשלו הכא איכא שלשה נ"ט של היתר הראשון בכלי ומשם למים ומשם חוזר ונבלע בכלי ומכ"ש אם הוחמו מים הרבה פעמים כו' ע"ש והתו' סוף מסכת ע"ז העתיקו לשון זה של סה"ת בקצרה ע"ש וכ"כ בספר הרוקח סי' תמ"ד וצ"ע על או"ה שהשמיט הטעם משום נ"ט בר נ"ט וע"כ נראה שהאו"ה נקט הך טעמא לפי שעשר ידות חזרו כו' משום דלהך טעמא מותר בפשיטות לכ"ע משא"כ אי משום טעמא דנ"ט בר נ"ט אתינן עלה הי' מקום להסתפק למ"ד דבנתבשל לא מהני נ"ט בר נ"ט ואע"ג דסה"ת כ' להתיר בכה"ג אף להך מ"ד משום דאיכא ג' נ"ט מ"מ שם באו"ה דין ה' כתב בשם א"ז דלא ס"ל הך סברא לחלק בין ב' נ"ט לג' נ"ט וכ"כ שער נ"ח סוף דין נ"ג שלא

להגעיל עד שתהיה הכלי אינו ב"י ע"ש ולכך נקט האי טעמא שהוא פשוט טפי להתיר לכ"ע וא"כ נראה דגם בשער ל"א נקט האי טעמא דליכא ששים נגד המעט שהוא שיעור המדומע ולפי שהוא פשוט טפי אבל מ"מ גם מחמת נ"ט בר נ"ט מותר (ואע"פ שלענ"ד טפי נראה שיש חסרון בדפוס בדברי או"ה וצ"ל כמו שהוא בסה"ת מ"מ א"ש מ"ש דכאן נקט בקצרה האי טעמא שהוא פשוט יותר) ועיין בשער ל"ב דין י"ב שכתב כגון כף שנאסרה מחלב ונפל ליין רותח הקדרה מותרת אפי' אם אין ס' ביין נגד הכלי מאחר שהמאכל מותר אין שם איסור על התבשיל ושייך ביה שפיר נ"ט בר נ"ט דהיתר ועשר ידות חוזרין ונבלעין משאר התבשיל כו' עכ"ל וכוונתו להנך ב' טעמים שכתב סה"ת הנ"ל ועיין בסי' ק"ג שהט"ז הקשה על הרמ"א שכתב שהכף בלע מאיסור פגום דל"ל הא דבל"ז מותר משום נ"ט בר נ"ט כמ"ש באו"ה ובנה"כ שם כתב דע"כ גם באו"ה צ"ל כן דמיירי שהכף בלע מאיסור פגום דהא אין להתיר כ"א באיכא ג' נ"ט ע"ש:

ולענ"ד ז"א דאו"ה לאו משום הך טעמא דנ"ט בר נ"ט לחוד אתי עלה אלא משום דאיכא נמי טעמא דעשר ידות כו' ובצירוף שני טעמים אלו יש להתיר אפי' לכתחלה ובהכי א"ש טפי הא דנקט בשער ל"א לענין טיפה על קדירה מים החי טעמא כדי להתיר אף לכתחלה ואע"פ שי"ל דהא בלא"ה יש להתיר לכתחלה משום ג' נ"ט הטיפה בקדרה והקדרה למים והמים חוזרין ונותנין טעם לקדרה ועדיין היתר הוא דמהאי טעמא מתיר בסה"ת לענין חימום מים י"ל דאו"ה כ"כ כדי להתיר אף למאן דס"ל לאסור לכתחלה אף בג' נ"ט ע"ש וגם י"ל לפי פשטא דמלתא מיירי או"ה בקדירה שהוא של בשר כדמשמע שם מהא דמחלק באם נפל על קדרה של מים כנגד הריקן ושם כתב להדיא אפי' חממו מים נקיים בקדרה של בשר כו' ומבואר שם דכל שבישלו בשר בתוך מעל"ע לנפילת החלב הוי כאילו נפלו באותו שעה עצמה של בישול הבשר עכ"ל ור"ל דדינו כנפל שלא כנגד הרוטב דלא מהני אפי' יש ס' נגד הטפה משום דכבר פעפע בדופן הקדרה ונאסרה (וזה דלא כמ"ש בחוות דעת שנראה מדבריו דמפרש מ"ש הט"ז בשם או"ה בחדשה מיירי ואתי לאפוקי שאם היה כנגד הריקן צריך ס' נגד הטיפה וכוונתו בזה לתרץ מה שהקשה במשבצות ובאמת ז"א כמ"ש וכמבואר למעיין באו"ה) וא"כ גם מ"ש דאם נפל כנגד המים ג"כ מיירי שהקדרה בישלו בה כבר בשר וא"כ קשה מ"ש המשבצות דבקדרה ישינה ותוך מעל"ע מבשר אכתי שמא מתפשט לפני' וגם נשאר משהו תוך הדופן ונ"נ כל הבלוע שבדופן כיון שאין במים ס' לומר דמים מבטלים הטפה עכ"ל:

אך לענ"ד נראה דלק"מ דודאי שפיר מיירי בקדרה ישינה ומ"מ כשנכנסה הטפה לתוך דופן הקדרה אין אוסרת הבלוע דאין איסור בלוע אוסר היתר בלוע כמ"ש שם דין א' לענין

אם נפלה לקדירה נגד הרוטב וכשנכנסה לפנים ג"כ אין אוסרת משום דהמים שבתוך הקדירה טעם בשר שבהם הוא נ"ט בר נ"ט ואף אם חזרת לתוך דופן הקדרה א"צ רק לפי ערך המדומע דא"ל דהך מקצת הטפה החוזרת טפי לאסור הבלוע שבדופן עד נ"ט טיפין כמוהו דז"א דאין יכול לאסור היתר בלוע כמ"ש וע"כ לא חיישינן להך סברא דמפעפע בדופן ואוסרה והיינו דאיסור בלוע אוסר היתר בלוע אלא בשלא כנגד הרוטב כמבואר באו"ה שם דין ב' דזה הוי מנהג בעלמא ע"ש והנה דקדקתי באו"ה כוונת דבריו לחלק בין נגד הרוטב לשלא כנגד הרוטב דאע"ג דר"י ס"ל הך סברא גם כנגד הרוטב ע"ז כתב דלא קי"ל הכי לחוש בכנגד הרוטב לזה והטעם משום דמספקא אי מפעפע בכל הכלי או לתוך הכלי או לא ור"ל דשני ספיקות יש בדבר אי מפעפע לתוך הכלי דהיינו לתבשיל וכשהגיע לתבשיל ממילא דמקושר הוא לתבשיל או אינו מפעפע לתוך התבשיל גם יש ספק דשמא אינו מפעפע לתוך התבשיל ומ"מ הוא מפעפע בכל הכלי או אין מפעפע רק במקצתו דהיינו סביביו לבד ולכן בכנגד הרוטב שיש מקום לומר שהוא ומפעפע לתוך התבשיל ומתבטל בו ואת"ל שאינו מפעפע לתוך התבשיל עדיין י"ל שמפעפע בכל הכלי ומתבטל בלחלוחית שבו לכן שפיר אין חוששין לומר דשמא לא פעפוע רק עד נ"ט טיפין לבד כו' משא"כ שלא כנגד הרוטב דע"כ הפעפוע לא היה רק בדופני הקדרה לבדה שוב חיישינן לסברא זו דשמא פעפוע עד נ"ט טיפין ולפי"ז אם היה מים בקדרה ונפל נגד המים אע"פ שאין ס' נגד הטפה ג"כ י"ל שמא מפעפע לפנים וא"ל דמה בכך שמפעפע לפנים שמא חזר לקדירה דמה בכך דמ"מ יש ס' לבטל המדומע המועט ההוא וא"ל דמ"מ מעט המדומע יאסור הבלוע שבקדרה ז"ל דאין אוסר היתר בלוע ואת"ל אוסר זה דוקא באיסור ממש כגון חלב בעין משא"כ כאן דטעם החלב החוזר לקדרה אינו רק נ"ט בר נ"ט מן הטפה לקדרה ומן הקדרה למים וא"כ אותו טעם חלב החוזר לקדרה אין מקום לומר עלי' שע"י שמתערב עם נ"ט טיפין לחלוחית שבקדרה עושה אותם נבלה דהא האו"ה כתב שם כמה פעמים לדינא דנ"ט בר נ"ט אין אוסר בדיעבד בין במאכל בין בכלי ע"ש אך מ"מ אי לאו דיש ס' בתבשיל הב' נגד המדומע אין להתיר לבשל בקדרה זו דהא לענין לכתחלה ג' נ"ט בעינן וכאן אין ג' נ"ט שהרי הטעם השלישי שמן המים לקדרה עכ"פ אין עליו שם נ"ט דהיתר כיון שיש בקדרה זו בשר בלוע וטעם המדומע שיצא מן הקדרה לתבשיל של בשר פשיטא שהוא ג"כ דאיסור וא"ת לא עברה לפנים א"כ לא תעבור מכאן ואילך ג"כ למאי ניחוש דלמא לא עברה והיא מפעפע בדופן הקדרה להא לחוד לא חיישינן כמו בכל דוכתא נגד הרוטב משום דאיכא שני צדדין להקל חדא אם תאמר עברה וחדא אם תאמר לא עברה ג"כ יש צד היתר ע"י שנאמר שאינו מפעפע

כלל והשתא מ"ש המשבצות דהמעט הנשאר בדופן (ור"ל דהא קי"ל כ"ח אינו יוצא מידי דפיו לעולם ופולט מעט מעט) ונ"נ כל הבלוע כו' ז"א דזה הנשאר בדופן לא חיישינן לי' שיזיז ממקומו כמו שאי אתה חושש בהך צד דלא עברה וה"נ זה המקצת שלא עבר אין חוששין לו שיפעפע ואמרינן בי' נמי דאין אוסר היתר בלוע רק בשלא כנגד הרוטב דשם ליכא שום צד קולא רק שנאמר שהטיפה במקומו עומד בזה חששו העולם לדעת ר"י דשמא מפעפע ואוסר היתר בלוע וגם זה אינו רק מנהג לבד וכמ"ש באו"ה שער כ"ד דין ט':

ומ"מ נלע"ד שלא נאמרו הדברים כ"א לענין כלי מתכות או כלי עץ וכיוצא אבל כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו שפיר יש להצריך ס' בתבשיל השני נגד הטפה ולא סגי לשער בכנגד המדומע לבד דהא יש לחוש שלא יצא בפעם הראשון במי' רק מעט מזעיר ועתה בתבשיל של בשר יצא הנשאר הלכך כיון דלא ידעינן כמה נפיק מיני' יש להצריך כנגד כל הטפה וכ"כ באו"ה שם לענין אם נפל כנגד הרוטב והי' ס' ויש בתבשיל השני ג"כ ס' כנגד הטפה שרי דממ"נ כו' ואע"ג דכלי חרס אינו יוצא מידי דפיו הא יש ס' כנגד הטפה ע"ש. וראיתי לש"ב בספר חוות דעת שהרגיש בזה וכתב ליישב דע"י מים הוקלש האיסור ע"ש ולענ"ד לא נהירא לפרש כן באו"ה אלא כמ"ש דהאו"ה קיצור בדבר והיינו לומר דאין מקום לאסור כל התבשיל מחמת נ"ט טיפין האסורין אבל לענין הצרכת ס' ודאי יש לחלק בדבר בין כ"ח לכלי מתכות ואע"ג דשם מעיקרא גם לענין כ"ח מיירי מ"מ כאן לא מיירי רק לענין כלי מתכות ואם נפל נגד תבשיל ויש בתבשיל ס' ג"כ א"צ בתבשיל השני ס' בכלי מתכות כ"א בכ"ח שאינו יוצא מידי דפיו ולא שייך בי' ממ"נ הנ"ל לענין הצרכת ס' נגד הטפה:

ולענין דינא עכ"פ אין הכרח ממ"ש או"ה הנ"ל לומר דכל שהוא בשעת הבישול לא הוי נ"ט בר נ"ט ואדרבה משמע או"ה וכן מבואר בכל הפוסקים בשם סה"ת והתו' ושאר פוסקים לענין החמת חמין דהוי נ"ט בר נ"ט דהתירא מן הבשר לקדרה ומקדרה להמים וממים חוזר לקדרה אלמא דאע"ג דמקדרה למים וממים לקדירה בשעת הבישול הוא אפ"ה חשבינן לכ"א לנ"ט בפ"ע וכן מבואר מדברי כל הפוסקים לענין הגעלת כלי חמץ קודם שש דחשיב ג' נ"ט מפליטת הכלים למים וממים לכלים וגם מבואר בסה"ת ושאר פוסקים דמ"ד נצלו אסור אבל נתבשלו שרי הטעם לפי דאיכא מים ומתחלה מתפשט הטעם במים ואיכא ג' נ"ט של היתר ע"ש. ובאו"ה לענין קערות שהודחו במחבת שאינה בת יומא דה"ל ג' נ"ט בר נ"ט ואין לחלק בין היכא שמתחלה נתן טעם לכלי אלא דנצלו מוציא הטעם כאלו הוא טעם ממש ולכך בעי עוד שני טעמים ואז חשבינן טעם שנסתרך

בכלי לחד טעם וטעם הבא עכשיו לטעם השני משא"כ היכא שאין כאן טעם מתחלה לכלי אלא שני נ"ט באו יחד בשעת הבישול דז"א דמנ"ל להפוסקים לפלוגי בהכי וכן מבואר מדברי או"ה דלעיל באם הכף בלוע מחלב ונפל ליין דגם הקדרה מותרת דכיון דחלב נטל"פ ביין הוי נ"ט בר נ"ט דהיתרא וא"כ התם שנבלע מחלב והוי נ"ט דאיסורא אין לחשבו כלל רק דחשבינן לנ"ט בר נ"ט מה שהחלב נפלט מהכף ונ"ט לפגם ביין ומן היין אל הקדרה וא"כ השני נ"ט אלו הם באים כאחד בשעת נתינת הכף לתבשיל ואפ"ה חשיב לי' נ"ט בר נ"ט דהיתרא ע"ש אך באמת א"צ לכל זה דהרי להדי' מבואר בסה"ת וז"ל ועוד צריך ליזהר שלא יאפו עוגה קטנה בצד פשטיד"א פן יאכל העוגה בחלב כו' ואין להתיר מטעם דהוי נ"ט בר נ"ט חד בעיסה של פשטידא או של פלאדין ומשם בעוגה דשמא היינו דוקא פליטת טעם של כלי אבל מאוכל לאוכל הכל חשוב כטעם אחד ועוד דרוב פעמים השמנונית יוצא חוץ לפשטידא ונוגע בעיסה של עוגה כו' ע"ש וכ"כ בשער דורא ג"כ וכ"כ באו"ה כלל ל"ט דין ו' דאף על פי שהפשטידא מכוס' בבצק אין להתירו מטעם נ"ט בר נ"ט דמאוכל לאוכל חשיב טעם א' ע"ש הרי מבואר דאף בכה"ג ששני הטעמים הם בשעת בישול הי' מתיר מטעם נ"ט בר נ"ט אי לאו משום דלא אמרינן נ"ט בר נ"ט מאוכל לאוכל אבל בפליטת טעם של כלי כה"ג הוי נ"ט בר נ"ט:

ודרך אגב ראיתי מ"ש בספר חוות דעת לתרץ קושי' התוס' בזבחים הא דלא מיבעי' לי' בשאר איסורים בישל במקצת כלי כו' משום דהתם פשיטא ליה דמהני הגעלה במקצת כלי דכבולעו כך פולטו אבל בקדשים מיבעי לי' דדלמא גזירת הכתוב הוא ע"ש וזה אינו לענ"ד דכיון דע"כ מיבעי' לי' אי מה שבישל במקצת כלי הוא מפעפע בכל הכלי או לא אכתי ה"ל למיבעי אם בשל איסור במקצת כלי ואח"כ נשתמש היתר במקצת כלי שני אם נאסר מחמת זה דמהבישול הראשון נתפשט בכל הכלי או לא ואי בעינן לתרוצי קושי' התוס' צריכין אנו למימר דודאי לא קמבעיא ליה ואם מפעפע בכל הכלי דודאי מפשט פשיטא ליה דמפעפע בכל הכלי אלא דמבעי' ליה אי סגי במריקה ושטיפה במקצת הכלי כמו לענין הגעלה דמהני במקצת כלי או שאני קדשים דמריקה ושטיפה גזירת הכתוב הוא ולכך צריך בכל הכלי כיון שנבלע בכולו אלא דגם זה אינו דהא אמרינן התם דבלוע בלא בישול לא קמבעי' ליה מהא דקתני וא' שעירה לתוכן רותח ע"ש אלא שאפשר לומר דשאני התם שצריכה מריקה מחמת הבלוע צריך שטיפה ג"כ משא"כ לענין בישל במקצת כלי דע"י שמגעיל מקצת זה שבישלו בו מוציא הבלוע ממקומו אף שבמקצת כלי השני ומתמרק ממנו הלכך לא צריך שטיפה ג"כ שהתורה לא גזרה על השטיפה אלא במקום המריקה ממש שהרי השטיפה הוא דבר נוסף בקדשים וגזירת

הכתוב הוא משא"כ בעירה רותח כיון דצריך המריקה בכל הכלי גם השטיפה נגררת אחריה וצ"ע:

ומ"ש בחוות דעת שם בפירוש דברי או"ה והביא ראיה בשם הד"מ שכתב בשם או"ה אם מתחלה נפלה כנגד הרוטב ואח"כ בישל בה שלא כנגד הרוטב והד"מ תמה עליו ע"ש ולענ"ד ז"א למעיין בד"מ שהרי כתב שם דא"כ גם בראשונה שנפלה הטיפה עלי' למה בעינן ס' פעמים ס' ולענ"ד מבואר מדבריו דקאי שם בנפלה הכלי כנגד הרוטב וכמבואר באו"ה שלפנינו אלא דהד"מ קשי' ליה דהא חזינן בשלא כנגד הרוטב דבעינן ס' פעמים ס' אלמא דההחרס נעשה נבילה ומאי דנקט בדבריו דהא בראשונה כו' היינו משום דקאמר שם לדעת מהר"מ בטור דס"ל דבכל גווני בעינן ס' פעמים ס' אף בכנגד הרוטב ע"ש בד"מ ועיין בת"ח דמבואר ג"כ שהבין בדברי האו"ה דעל כנגד הרוטב קאי וכמ"ש ומנפילה שאח"כ לא מיירי כלל אם היה כנגד הרוטב או לא אך דמ"מ דבריו צ"ע מה שהקשה על האו"ה דהא האו"ה קאי שם למאי דמסיק דלענין כנגד הרוטב א"צ רק ס' כנגד הטפה וע"ז שפיר כתב דגם בתבשיל השני דינא הכי ע"ש ואין מובן כלל למ"ש הד"מ דא"כ גם בראשונה כו' דמה בכך שלדברי מהר"מ צריך ס' פעמים ס' משום דמהר"מ באמת ס"ל דההחרס נ"נ משא"כ האו"ה שם כבר מסיק דלענין כנגד הרוטב א"צ רק ס' לבד נגד הטפה ומהאי טעמא גופא דההחרס אין נ"נ (רק שלא כנגד הרוטב חוששין לחומרא זו דבלוע בחרס נ"נ וכמש"ל מדבריו שם ובשער כ"ד ע"ש) ולכך שפיר כתב דמה"ט גם בתבשיל הב' נמי א"צ ס' רק נגד הטפה ומ"ש בחוות דעת דלמה הוצרך האו"ה לומר דאם לא עברה לא תעבור כיון דיש ס' נגד הטפה נלענ"ד דנקט הכי למימרא דבכלי מתכות דלא אמרינן בי' אין יוצא מידי דופיו אף כנגד הטפה א"צ ס' בתבשיל השני מחמת ממ"נ הנ"ל רק דנקט ס' משום כ"ח דאין יוצא מידי דופיו כמבואר שם אלא שסתם דבריו בזה משום דלחומרא יש להצריך עכ"פ ס' כנגד הטפה אף בכלי מתכות דשמא לא עבר בפעם ראשון ועתה תעבור כמ"ש שם קודם לזה דמהאי טעמא יש לאסור הקדרה ע"ש בשם המרדכי:

ונחזור לעיקר הדין בנ"ד כיון שלא זב תחת הפת ממש הוי נ"ט בר נ"ט ומלבד זה נלענ"ד דהכא שהחמאה הוא דבר מועט ואין בה בכדי נ"ט בפת מותר אליבא דכ"ע וראיתי בשו"ת מהרי"ט חלק יו"ד סי' שנראה מדבריו בתנור שטחו באלי' אף שאין שם בכדי נ"ט אסור ולא ידעתי למה יהי' עדיף מאם נפל עליו חלב שאף עם הבשר מותר לאוכלו כל שנתבטל בו החלב בס' ומכ"ש דשרי לאכלו במלחא ומ"ש שם משום דבמקום דביקת הפת בתנור הוא בעין לא הבנתי זה דמה בכך יתבטל בס' ואם משום דאותו מקום צריך נטילה באמת יטול אותו מקום לבד ותו לא ויותר תימא שהרי רש"י כתב להדיא אם הוא

תנורא דטחו בי' טחייא ונותן טעם בפת אלמא דאי לאו הכי ודאי לא הוה אוסר וראיתי בפליתי שכתב דטעימה ודאי לא מהני דאל"כ מאי פריך על רבה בר אהלאי מברייתא ע"ש וכ"כ בספר חוות דעת ולפי דבריהם קשה בכל נ"ט בר נ"ט נימא דיבדוק ע"י טעימה שאם הטעם נרגש הא קמן שיש כאן טעם כעיקר וע"כ לומר דבנ"ט בר נ"ט נקלש הטעם ואעפ"י שמרגישין אותו קיוהא בעלמא הוא ולא חיישינן לי' וכן י"ל בכל כלים שמגעילין אותם שוב לא חיישינן אף אם אח"כ נרגש קצת טעם כיון שעיקר הטעם נפלט ממנו ע"י הגעלה הך טעמא קיוהא בעלמא ולכך מקשה שפיר אדרבה דס"ל לאסור לעולם אף הפת שנאפה אחר הסקת התנור דס"ל כ"ח אינו יוצא מידי דופיו ואין מועיל לו הסקה להפליט הטעם מברייתא דקאמר עד שיוסק התנור הא הוסק שרי והיינו אף שנרגש קצת הטעם דקיוהא בעלמא הוא וכמ"ש לענין נ"ט בר נ"ט ועיין בשו"ת צ"צ סי' פ' מבואר ג"כ דנותן טעם דוקא בעינן ומחוות דעת נראה דס"ל כדמשמע ממהרי"ט וס"ל לחלק בין אם נפל על הפת או שנדבק בתנור שטחוהו באלי' ובין אם נילש החלב בתוך הפת דאז שרי בלא ס' ובכה"ג מיירי הצ"צ וכתב הטעם משום דפת אית ביה פילי לא מהני ס' דאין ידוע כמה מתפשט מחמת הבקעים ולא נהירא לענ"ד גם מ"ש בשם הצ"צ דאם נפל הפת לירקות ג"כ נאסרו לא מצאתי כלום בצ"צ מזה:

ומצאתי באו"ה שער ל"ט דין י"ח שכתב להדיא וז"ל אך אם הי' האיסור דבר מועט דהיינו פחות מס' בהיתר כגון חלב מועט שנאפה או נצלה עם הרבה פשטידא בתנור אפילו בלתי מחבת וראו להדיא שיצא החלב לחוץ לתוך התנור כולן מותרים דלא גרע מנתבשל או נצלה עמו והא דאמר אם טש כל הפת אסורה היינו כשאין שם ששים ואפי' האיסור מדברים שאין מתבטלים כו' אמנם צריך שיהי' ס' בכל פשטידא נגד החלב ואין אחת מהם מסייע לחבירו לבטל אפילו כולם נגעו יחד כו' וא"ל מאחר שיש ס' בין כולם נחלק טעם החלב בכולו אלא רואין כ"א שמא הלך הריח רק אצלה כו' ע"ש ועיין בסי' ק"ח ובד"מ שם ועיין באו"ה שם דמשמע קצת דגם בזה שזב לחוץ ונבלע בתנור מטעם ריחא אתינן עלה שהרי כתב לשם קודם לזה בדין ח' וז"ל אבל אם הפשטידא בלי מחבת כתב הר"י מדורא שהפת אסור בדיעבד אפילו במלח דרוב פעמים השמנונות או החלב יוצא לחוץ ובולע התנור והוי כאילו טש כל התנור כו' עכ"ל ובזה אפילו לוי מודה דגרע טפי מריח שמאוכל לאוכל בעלמא ואפילו אם התנור אינו משופע והפת רחוק הרבה מן הפשטידא הרבה דאין צריך לזוב תחתיו אלא שנבלע רק בדופני התנור כו' עכ"ל וממ"ש דאפילו לוי מודה כו' משמע דגם בזה מטעם ריח אתינן עלה וצ"ע דמה ענין זה לריח דהכא מטעם בלוע יש לאסור ושמא ס"ל דמטעם בלוע אין לאסור דהוי נ"ט בר נ"ט רק

משום דכה"ג שפיר הוי ריח טפי דדמי לפת חמה וחביות פתוחה אך באמת מה שהעתיק בשם הש"ד ובולע התנור כו' בש"ד שלפנינו ליתא וע"ש שיש שם נוסחאות שונות ולענ"ד צ"ל כמו שהוא בסה"ת שנראה מדבריו דעיקר החשש שנוגע בעוגה עצמה:

ועיין בסה"ת שכתב שאין להתיר משום דאין בלוע יוצא מחתיכה כו' דמ"מ רוב פעמים השמנונית יוצא לחוץ ונוגע בעוגה אותו ממשות עצמו ע"ש וסה"ת אזיל לשיטתו דמבואר מדבריו דס"ל דאף באיסור שמן אין יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב ע"ש בכזיתא דתרבא משא"כ לדידן דקי"ל כהרשב"א דאיסור שמן יוצא א"כ אף אם לא זב הממשות עצמו שפיר הוא נבלע בתוך העוגה דרך העיסה של הפשטידא ולפי"ז להפוסקים דס"ל דגם אם לא זב תחת הפת עצמו אסור א"כ אף בלא ראינו שזב כלל דינא הכי וכן משמע באו"ה דין ח' ממ"ש וכ"ש אם צלו בשפוד שבודאי זב ע"ש אבל ממ"ש אח"כ בשם הג"א משמע דדוקא זב בעינן וכן ממ"ש שם בגליון בהג"ה בשם א"ז מבואר דדוקא זב בעינן ונראה דס"ל כסה"ת דאין בלוע יוצא כו' אפילו באיסור שמן ולדעת שאר פוסקים נראה דספוקי מספקי להו בהא כמבואר בסי' ק"ה לענין חלב שנמלח עם החתיכות הלכך אם לא זב ממש הוי ס"ס דלמא אינו מפעפע כלל ואת"ל מפעפע שמא אינו מפעפע בכל התנור או י"ל דמספקא להו בהא דשמא גם מאוכל לאוכל שייך נ"ט בר נ"ט ולכך שפיר בעינן זב דוקא דאל"כ הוי נ"ט בר נ"ט ואע"ג דבלא"ה הוי נ"ט בר נ"ט ע"י התנור ז"א דאין עיקר האיסור ע"י הבליעה בתנור אלא משום דבכה"ג הוי ריחא מלתא וכמש"ל בדברי או"ה וא"כ מן השומן הזב הולך הריח ומתפשט אל הפת והוי בא מן הממש משא"כ אם לא זב שוב י"ל דהוי נ"ט בר נ"ט מן השומן לבצק שעל הפשטידא ומשם לפת ואע"ג דס"ל דאין נ"ט בר נ"ט באוכלין מ"מ ספיקא הוי כמ"ש בסה"ת לשון שמא וכדמשמע קצת ממ"ש דנתבשל הוי ג' נ"ט מן הקדרה למים ומן המים לדגים ונצטרך לחלק כיון שטעם א' לכל ומנ"ל הא דיש לחלק בכה"ג וא"כ הו"ל ס"ס והא"ז ס"ל דהס"ס הוא שמא לא יאכלנו בכותח ולדידן כתב הש"ך משום דלמא אין מתפשט בכל הכלי וכעת אין פנאי לעיין. ולדינא כבר כתבתי דמבואר להדיא ברש"י ובאו"ה בההיא דאין טשין דנ"ט בפת בעינן ומכ"ש שאין להחמיר כלל לאוכלו במלח שהרי התוס' לענין ריחא כתבו דריח לא חמור כולי האי והיינו אפי' למ"ד ריחא מלתא ולכאורה הא כתבו הפוסקים דאפי' אי ריחא לאו מלתא משהו איכא וא"כ אם נימא דאפילו ששים א"צ לענין איסור דאין טשין א"כ פשיטא שיש לאסור משום ריח אפילו אי לאו מלתא וכ"ש אי אמרינן מלתא אלא ודאי דז"א והתם ג"כ לענין פת שאפאו עם הצלי מיירי ואפ"ה כתבו התוס' להתיר ע"ש ובנ"ד נראה דגם מהרי"ט מודה דא"צ ס' דע"כ לא קאמר מהרי"ט אלא לענין טש

באליה שיש בעין במקום דביקות הפת בתנור משא"כ בזה שאין כאן בעין על הפת רק כיון שזב לחוץ הבליעה בתנור מתפשט עד הפת פשיטא כיון שיש ס' אין לאסור דלא גרע מנתבשל עמו ממש:

ולענין אם צריך ס' בכל עוגה בפ"ע או מצטרף כל מה שבתנור כבר כתבתי שבאו"ה חוכך לומר דבעינן בכ"א בפ"ע ובהג"ה שם כתב דאפשר דבכה"ג שפיר מצטרף הכל לבטל ורמ"א סי' ק"ח נראה שהכריע להקל בזה לענין ריח דלא חמיר כולי האי ונראה דגם כאן יש להקל כיון דבלא"ה ס"ל דנ"ט בר נ"ט הוא כמש"ל:

שאלה לח

נתתי את פני לעיין במה שהקשה לי כבוד מורי דודי הרב הגאון המפורסם מופת הדור מהר"ם נ"י בדברי התוס' דחולין דף צ"ו ע"ב ד"ה עד שמגיע לגיד כו' ולקמן בפרק כ"ה דאמר בההיא גוזלא דנפל לכדא דכמחא דצלי בעי קליפה התם אפי' בצונן מיירי כו' ולכאורה תימא דהתם שהבר גוזלא היה רותח והכמכא צונן ובחם לתוך צונן תתאה גבר ובקליפה סגי בכל גווני עכ"ד. והנה באמת כדבריו מבואר בר"ן בעובדא דגוזלא כתב דצלי היינו רותח כו' ודאמרינן אבל צלי קליפה בעי ופרישנא לה בצלי חם היינו משום דקי"ל תתאה גבר כו' וכך הם דברי הרשב"א בתה"א בזה אך הרא"ש והסמ"ג כתבו בזה כדברי התו' בזה וכ"כ בהגמיי' פט"ו מהל' מ"א ויותר צ"ע דבהגמיי' פ"ט כתב דמ"ש הרמב"ם ואם היה צלי קולפו היינו דוקא בצלי צונן אבל רותח לא סגי בקליפה אלא בעי נטילה כדפי' לקמן פט"ו עכ"ל ואין טעם לדבר כלל כיון דקי"ל בכל חם לתוך צונן תתאה גבר רק דבעי קליפה משום דאדמיקר לי' כו' והש"ך סי' צ"א ס"ק כ"ו כתב ג"כ שהגמיי' ואו"ה סוברים דבצלי רותח לא סגי בקליפה אם נפל לחלב וס"ל דלא קי"ל הכי לדינא ומ"מ השמיט שיטה זו בס"ק ך' שם לפי שאין הכרע מהפוסקים דמפרשים עובדא דגוזלא בצלי צונן להיפך ועכ"פ אין מבואר בדבריו טעם לשיטת הגמיי' ואו"ה כלל אך בפר"ח ראיתי שכתב וז"ל ודע שהגמיי' ואו"ה סוברים דלמאן דמצריך בצלי צונן כדי קליפה בצלי רותח מסקינן דרגא להצריך נטילה ואין זה מחוור דהא בגמרא צלי סתמא קאמר כו' וגם זה תימא כיון דמקור דברי הגמיי' הוא מחמת דברי התוס' הנ"ל והוא גופא קשיא דמנ"ל להתוס' להקשות ולאוקמי בצלי צונן דאפ"ה בעי קליפה וממילא דמסקינן דרגא ברותח ומנ"ל הא דהא אפילו תימא בכל דבר שנצלה עם האיסור בעי נטילה בהא דנפל לכדא סגי בקליפה אפי' ברותח כיון דתתאה גבר ולכאורה היה אפשר לומר שדעת התוס' ושאר פוסקים שהבאתי כקושיות הרשב"א שהביא הב"י והש"ך שהקשה על רש"י כיון

שהצלי שוקע לתוך החלב ה"ז כמתבשל בתוכו ולא ס"ל כתירוץ הרשב"א דכל שהוא במקומו גובר אלא ס"ל דבכה"ג שהוא שוקע לתוך החלב מחשב הצלי תתאה אלא מיירי שהבר גוזלא נפל ונשקע בתוכו ומ"מ אין החלב צף ע"ג רק הוא מקיף אותו סביב ולכך שפיר רצו להביא ראיה משם דברותח דצלי סגי בקליפה ומצאתי בישׁ"ש פרק כ"ה סי' ע"א שכתב דלא שייך תתאה גבר להקר מה שלמעלה כ"א בחתיכה אבל לא ברוטב ודבר צלול המתערב עליו מכל צד וסובבו ואוסרו עכ"ל אלא דשם מיירי באם הרוטב בא עליו רותח מלמעלה ונפל על חתיכה צונן ע"ש שמטעם זה מחמיר לאסור כ"ש אך צ"ע דהא בפסחים שם בהא דמייתי ברייתא דבשר רותח כו' משמע דאפי' אם הבשר חם והחלב צונן ונפל הבשר לתוך החלב נמי סגי בקליפה אלמא דאף בכה"ג שהבשר נשקע לתוך חלב חשבינן להחלב תתאה וכדעת הרשב"א דכל שהוא במקומו גובר כו' ומצאתי לשארי הרב בספר חוות דעת שכתב ג"כ כמ"ש דהתוס' ודעימי' לא ס"ל הך דהרשב"א אלא שלא ביאר כל הצורך ע"ש ואם נפרש כן דברי התוס' שפיר דחה הש"ך ופר"ח דברי הגמיי' משום דאנן קי"ל כהרשב"א וכמשמעות הש"ס והפוסקים שנראה מדבריהם בבשר חם לתוך צונן קולף בלבד ודיו אך לענ"ד נראה שכוונת התוס' הוא באופן אחר עפ"י מה שמבואר בדבריהם בשבת ובזבחים שיטת רבינו שמואל ור"ח לענין עירוי ומבואר שם דמהאי טעמא בעי קליפה בחם לתוך צונן מחמת עירוי והיינו משום דאדמיקר לי' יש לו כל דין חום כלי ראשון ומבשל כדי קליפה ויותר מזה אין לו כח לפי שהתתאה גובר עליו ומצנן והנה התוס' כתבו שלא מצינו בשום מקום דתסגי בצלי בקליפה ואעפ"י שמצינו בחום ע"י עירוי דסגי בקליפה ולא מסתבר להו לחלק דהתם ליכא שהות שיבלע יותר מכדי קליפה דתתאה מיקר לי' מה שא"כ בצלי דז"א דזה שייך לחלק לענין שנאמר דמחמת זה אין מבליע בכולו משום דמיקר לי' משא"כ לחלק בין קליפה לנטילה משום דאדמיקר לי' לא מסתבר להו לחלק בכך דאם החום הזה יש בכח להתפשט עד שיעור כדי נטילה בודאי הוא מתפשט כמו רגע קודם שיתקרר שהרי חום הצלי שאין בו כדי להתפשט יותר מכדי נטילה אף בחם בחם ודאי דלא אמרינן שהוא מתפשט מעט מעט עד כדי נטילה דא"כ היה לו להתפשט ג"כ בכולו כמו בבישול כיון שאינו מתקרר אלא ע"כ דלא אמרינן כלל שמתפשט מעט מעט אלא כל מה שיש בכח חום הצלי להתפשט הוא מתפשט בפעם א' ברגע הנגיעה ושוב אח"כ אף אם יום או יומים יעמוד לא איכפת לן בהכי וא"כ בחם לתוך צונן דאמרינן אדמיקר בלע והיינו ברגע הנגיעה זו בזו אז הוא בולע והוי לן למימר ג"כ דבולע כדי נטילה כמו בחום דצלי דהתו' הוי ס"ד דחום הצלי וחום דבשר וחם דכ"ר שוים הם וע"ז כתבו דאפשר דרותח דצלי

בלע טפי ור"ל שאין דומה בשר חם דכ"ר שאין החמימות בא ע"י האור עצמו אלא הוחם בכ"ר ובכה"ג מיירי ההיא דחם לתוך צונן מה שא"כ אם החמימות בא לו ע"י צלי על האש ממש בלע טפי ולפי"ז שפיר מייתי עלה מההוא דבר גוזלא דאלמא אף חום דצלי סגי בקליפה ואע"ג דהתם נפל לתוך צונן מ"מ היה לנו לומר דעירוי דצלי שחומו גדול יותר הוא מבשל עד כדי נטילה ולכן כתבו התוס' דהתם בצלי צונן כנלענ"ד ממשמעות לשון התוס' שכתבו דרותח דצלי בלע טפי ואם נאמר שעיקר החילוק דהתם אין שהות שיבליע כדי נטילה אין זה ענין כלל לרתיחת הצלי וכן משמע יותר באשר"י שכתב התם לא אלים כרותח דצלי וכן נראה בהגמיי' פ"ט שמתחלה כתב שם דאם השחוטה צוננת למטה והנבלה חם למעלה לא בעי אלא קליפה עכ"ל וא"כ פשיטא דמכ"ש כשהנבילה צוננת למטה שאינה מפלטת על ידי חימום הכשרה שעלי' רק כדי קליפה ואח"כ כתב דאם הצלי שנפל לתוך החלב רותח לא סגי בקליפה לחוד וצריך כדי נטילה ופשיטא שא"ל משום דצלי רך הוא כמ"ש הפר"ח דז"א כמבואר למעין בפנים דלא כתב הך טעמא רק לענין צלי צונן להצריך קליפה מהאי טעמא אבל לא בא לחלק בכך לענין רותח כלל ודבריו לקוחים מהסמ"ג שכתב כהתוס' וע"כ כמ"ש דרותח דצלי מבליע טפי מרותח דבשר חם מחמת כ"ר ולפי"ז מבואר דעת התוס' והרא"ש והסמ"ק והגמיי' ואו"ה להצריך בצלי נטילה אף בנפל לתוך צונן ואין זו דומה לשאר חם לתוך צונן ולא מצאנו סתירה לדבר זה ואעפ"י שקצת פוסקים מבואר מדבריהם להקל אף בצלי כמו בשאר בשר רותח מ"מ קשה להקל נגד התוספת ושאר פוסקים דלעיל דברי הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

שאלה לט

לכבוד אהו' מחו' ידיד נפשי הרב הגדול החריף ובקי המפורסם איש חמודות כש"ת מו"ה יעקבקא סג"ל לנדא נ"י:

ראיתי אשר העיר במילי דאבוהו הגאון האמיתי ז"ל בספרו הנחמד הנדפס מחדש נודע ביהודא מהדורא תנינא בחלק יו"ד סי' ס"ד בהא דחולין אברי נחירה שהכניסו ישראל כו' ובדברי הרא"ש שם דנ"מ באיבעיא זו בנודר שאוסר על עצמו אחד מן המינים לזמן ידוע כו' והגאון ז"ל רמי דיקלא וזקיף שפתים יושק ויפה כח הבן לעשות לו למודים ויעש גם הוא מטעמים עריבים ונעימים ובנועם שיחו העיר את רוחי לעיין בדבריהם הנעימים את זה חזיתי אשר כתב הגאון ז"ל בסוף דבריו דלמה לא בעי הש"ס בכל איסורי תורה חלב ודם כו' שנאסרו במתן תורה אם הי' להם מכבר קודם שניתנה תורה וניתותר

בידם אם הי' מותרים לאכול א"ו דבר הנאסר מאותו שעה אסור כל מה שיש בעין מקודם והספק באברי נחירה כיון שקבע לו הקב"ה זמן מאימת יתחיל האיסור ודקדק כן מדברי הרא"ש שכתב הנ"מ שאסר על עצמו מזמן ידוע ואילך וכוונתו שלא אסר על עצמו תיכף מאותו זמן רק קבע זמן מאימת יתחיל האיסור כו' ע"ש שכתב דגם מ"ש הרא"ש אח"כ א"נ שרצו ב"ד לאסור כו' נמי כוונתו לזמן ידוע דווקא ועם כי דבריו אהובים וחביבים אנחנו לא נדע מה נעשה בדברי תרומת הדשן סי' רפ"א שכתב בדין קהל שעשו תקנה בחרם שלא יעשה אדם מיום המחרת ואילך שום חילוף במטבע א' אם א' שכח מטבע א' אצלו אי שרי להחליף לפי שהי' בידו קודם התקנה וכתב דלכאורה יראה דשרי כמו שהורה א' מהגדולים בתקנה שלא למכור בשר יותר מן הערך שקצבו והי' לאחד בשר ששחט כדי למכור קודם התקנה והביא ראי' מהא דחולין כו' אמנם נראה כיון דההוא איבעי' סליק בתיקו וקי"ל תיקו דאורייתא לחומרא כו' והוראות א' מהגדולים י"ל דתקנה בעלמא היתה ולא בחרם כו' ע"ש ועיין בי"ד סי' רי"ח שכתב הרמ"א ממשמעות דברי הרשב"ץ דלא כהתה"ד ובט"ז ובש"ך שם האריכו בזה והביאו דברי הישי"ש בחולין וע"ש בט"ז שכתב דהיכא דאיכא עוד ספק תערובות הו"ל ס"ס ונפלאתי מאד על הגאון ז"ל שפלפל בענין זה אם אמרינן תיקו דרבנן לקולא והביא מדברי הרי"ף והרא"ש בשבת ולא הזכיר מדברי התה"ד והט"ז והש"ך הם המדברים ועסוקין באותו ענין ממש והנה בשאלת התה"ד דמיירי שקבעו זמן ממחרת ואילך א"ש לפי דברי הגאון ז"ל אבל ממ"ש שם הוראות א' מהגדולים שם לא נזכר כלל שהתקנה היתה על לאחר זמן ואף שבדברי הרא"ש בתי' הב' ניסבול הדוחק שכוונתו ג"כ שהב"ד רצו לאסור לאחר זמן ידוע לפי שכבר פירש כן בתירוץ הראשון וילמד סתום מן המפורש מ"מ בדברי התה"ד ודאי לא מסתבר לפרושי הכי דאם איתא דהוראת הגדול בכה"ג הוה הו"ל לפרושי שהי' זמן קבוע שתתחיל בו התקנה וע"כ דהתה"ד לא מפליג בהכי וכן משמע מדברי הרמ"א והאחרונים שם דאף בתקנה המתחלת תיכף דינא הכי וכן מבואר מדברי הבית הלל שם סי' רי"ח במ"ש בענין התקנה שתיקנו בק"ק ווילנא שלא לקנות דגים על ר"ה עיי"ש ולפי"ז צריך ליישב קושית הגאון ז"ל דהו"ל למבעי בכל איסורין שבשעת מ"ת אם היו מותרים במה שהי' בידם קודם לכן ובאמת מ"ש הגאון ליישב דדווקא על קביעת זמן מבעיא לי' צ"ע דאיך יצאנו ידי חובותינו באיסור חמץ בפסח דפשוט ומבואר דכל חמץ אסור באכילה אף חמץ שהי' בידו קודם פסח והיה אוכל ממנו עד הפסח ובהגיע הפסח אם אכלו חייב כרת נימא דלא אסרה תורה כ"א מה שנתחמץ לאחר זמן איסורו אבל מה שהי' בידו והיה אוכל בהיתר גם עכשיו מותר ואין בו רק עשה דתשביתו ופשיטא דז"א וכל איסורי תורה

חמץ וחלב ודם הכל נאסר בין מה שהי' בידם קודם או אח"כ אף באיסור שקבוע לו זמן דאותו המין ששמו כך חל עליו האיסור בהגעת הזמן ולענין בשר נחירה אם הי' הצווי כמו בשאר איסורין כי תבואו אל הארץ לא תאכלו בשר מבהמה נחירה אין ספק שכל בשר נחירה אסור הן מה שהיו בידם מכבר או מה שיהיו נוחרים אח"כ ואף שיהיו ע"י קביעת זמן כשיבואו לארץ דכל מה ששמו עליו בשר נחירה נאסר להם רק דבאמת אין הציווי על איסור בשר נחירה רק על ההכשר של הבשר שכשיבואו לארץ יעשו ההכשר בזביחה אבל לא בנחירה כמו שהי' עד עתה ולכן מספקא ליה אם הקפידא הוא על הנחירה ואיכא למימר שכך גזרה חכמת התורה דמשעה שיבואו לארץ לא תועיל שוב הנחירה להכשיר הבשר לאכילה מזמן ההיא ואילך ומ"מ מה שננחר מקודם במדבר שפיר מותר וכמו קהל שהחרימו ותקנו שכל מה שישחוט ראובן מר"ח ניסן ואילך יהא אסור דודאי דשפיר מותר לאכול מבשר שחיטתו ששחט קודם הזמן ההיא או שמא הקפידה היא על האכילה שחכמה התורה גזרה שבא"י אסור לאכול בשר שננחרו הסימנין ולפי"ז אין חילוק בין אם היתה הנחירה במדבר או בא"י ולפי"ז נראה דהנודר סתם כשיגיע למקום פלוני לא יאכל בשר ודאי דגם בשר שהביא עמו ממקום אחר אסור דע"כ לא קמבעי' לן אלא דומיא דבשר נחירה שהוא מעשה המכשיר את הבשר לאכילה אז אמרינן דכל שהכשר זה כבר נעשה טרם בואו למקום שנאסר עליו שפיר מועיל אותו הכשר אבל אם הי' הציווי דלכשיבואו לארץ יהיו אסורים בבשר יש לאסור אף בשר שהביאו עמהם שכך היא טכסיס האיסור דבשר שהי' מותר כאן שם הוא אסור וא"כ ממילא דאין הפרש בין בשר שמכבר לבשר דשם אבל אם ההכשר נאסר נהי דאמרינן דהכשר שהתירה כאן שם הוא אסור מ"מ לא נאסר רק ההכשר דנעשה שם אבל מה שהי' קודם אין חל על ההכשר הזה שם איסור מחדש ומעין דברינו הם דברי ידידי הרב הגדול מ' יעקבקא ני' ואסברה לה דכיון שבמדבר היתה הנחירה מועלת להתיר אמ"ה אף דבא"י דוקא זביחה בעינן עכ"ז כבר פקע איסור אמ"ה ולכלל נבילה לא בא ואכלנו ממנו בהיתר דנחירתן זו היא שחיטתן וא"כ איך יתחדש עליו עתה איסור אמ"ה או נבילה עכ"ד בקצרה ודפח"ח אך סגנון אחד עולה לכמה כו' שסגנון האבעי' אני מפרש בלשון אחרת קצת:

ולפי דרכינו למדנו שדברי הרא"ש שכתב נ"מ לנודר מאחד מן המינין שיאסור מזמן ידוע צ"ע דיתד שהכל תלוי אם יש לפרש דעתו דעל ההכשר קאי ולא אאכילה כגון מי שהי' בידו בשר והי' רגיל לאכול ממנו צלי אש וקיבל על עצמו כשיגיע למקום פלוני יאכל הבשר צלי קדר או מבושל לא צלי אש שבזה יש לפרש דקפיד על הכשר אכילה דהיינו שבמקום ההוא יעשה הבשר צלי קדר אבל מ"מ מה שבידו מכבר שהוכשר לאכילה ע"י

צלי אש ע"ז לא נדר או על האכילה קפיד שבמקום ההוא לא יאכל צלי אש ונמצא גם מה שבידו מכבר בכלל הזה אבל הרא"ש שסתם הדברים צ"ע ואפשר לומר דלכאורה אין מקום לספק זה דהא מסתברא דאאכילה קפיד קרא ולא על ההכשר דלא מסתבר שיהא חילוק בעסק עשיית ההכשר בין מקום זה למקום אחר דכך לי מה שננחר במדבר כמו מה שננחר בא"י רק אאכילה שפיר קפיד קרא מצד קדושת המקום אסר להם הנחירה והתיר להם השחיטה וא"כ מה קמבעי' לי' וצ"ל דלכך ס"ד דאהכשר קאי דיש סברא לומר הואיל ואשתרי אשתרי דמסתמא לא אסרה התורה מה שכבר יצא בהיתר רק מה שעודנו באיסורו וצריך הכשר לאכילה הלכך מסתמא אהכשר קפיד רחמנא ומה שכבר יצא בהיתר אינו בכלל הזה ולפי"ז נראה דודאי אם אומר שבועה שלא אוכל בשר מר"ח אלול ואילך פשיטא שאסור בכל בשר אף מה שהי' בידו קודם לכן דמכיון דמשמעות הלשון מורה כך פשיטא שאין לנו להוציאו ממשמעותו מחמת זה לפי שהיה אוכל ממנו עד עתה דהא שפיר חלה השבועה על הבשר שבידו מכבר או שיבא לידו ואנן קי"ל בנדרים הלך אחר לשון ב"א ומכ"ש בזה שגם לשון התורה כך היא וכבר כתב הש"ש להשיג על הרא"ש דהא בנדרים הלך אחר לשון ב"א אך הש"ך הליץ בעדו דהרא"ש לא קאמר אלא דנ"מ בנודר לזמן אבל מענין הולכין אחר לשון ב"א לא מיירי דמיירי במקום או בזמן שאין לשון ב"א כן כו' עיי"ש והכוונה שהוא מדבר בלשון עם שאין הכרע במשמעות הלשון אם הכוונה על המין לבד ואסר עליו אף מה שמכבר אף אם הכוונה על הזמן כגון שאמר בשר מר"ח אלול ואילך לא אוכל יש במשמעות לשון זה שאין רוצה לאסור על עצמו רק בשר שמר"ח אלול ואילך ולא מה שקודם לו ותיבת בשר הוא רהיט למה שאחרי' או שר"ל מר"ח אלול ואילך לא יאכל בשר ובשר הוא מלה מופסקת באפי נפשה ואי הוה אמרינן בצד איבעי' דאברי ב"נ הואיל ואשתרי אשתרי דהיינו מסתמא לא בא לאסור מה שהי' מותר מכבר ולכך אמרינן דעל ההכשר קאי א"כ גם בנודר בלשון מסתפק יש להכריע מחמת אומדנא זו שלא בא לאסור מן המותר בפיו ולא אסר על עצמו אלא בשר שמר"ח אלול ואילך דמה שהי' אצלו ואוכל ממנו והותיר לא הי' בדעתו לאסור וצ"ל דגם בתה"ד מיירי בכה"ג שיש ספק בלשון רק שאנו באים להכריע מחמת סברא זו שהוא אצלו כבר בתורת היתר וכן נלענ"ד דעת הרמ"א שהוציא מהרשב"ץ דלא כהתה"ד משום דנידון דהרשב"ץ נמי כה"ג הוא ואדרבה נוטה יותר שלא יהי' משמע רק להבא ועיין בט"ז וברשב"ץ שם וקצרתי ועיין באורח מישור על הד"מ אבל פשיטא היכא דאומר סתם שלא אוכל בשר מר"ח אלול ואילך וכל כיוצא בזה אסור בכל בשר אף שמכבר דכך היא לשון ב"א וגם לשון תורה כך הוא לא מבעיא אם לא הגביל זמן אלא אף

בהגבלת זמן כאשר הוכחתי מחמץ בפסח וכן הא דאמרינן באו לשילה נאסרו הבמות כו' ודאי דכל במה אסורה אף שהיתה בנוי' מקודם וכן כל כיוצא בזה ונראה דלכך נקט הרא"ש שקיבל על עצמו מזמן ידוע ואילך שבזה בקל יש מקום להמציא שאמרו בלישנא דמשתמע לתרי אפי שיש במשמעות לשונו שאסר המין עצמו עליו באכילה מאותו זמן או שאסר המין שיהי' לו מאותו זמן ואילך משא"כ במקבל על עצמו איסור מין א' בלי הגבלת זמן ומתחיל מעכשיו כיון שלא נשאר לו זמן לאכילת היתר כלל מסתמא כוונתו שיהי' חל על המין הזה מעכשיו אף מה שהוא בידו מכבר דהא אחר שנדר לא אישתרי לי' כלל ואף שעד עכשיו היה לו בו היתר הרי ע"ז נדר שמה שיהי' מותר לו הוא בא לאסור על עצמו משא"כ בתקנת הקהל שכל עיקר תקנתם הם באים לגדור גדר על להבא ובודאי דעתם שיתחיל האיסור שיפורסם תקנתם לצבור ולגבי' דהאי הו"ל כהגבלת הזמן דמסתמא לא אסרו עליו מה שהי' נוהג היתר טרם חל עליו גזרות הצבור וכיון דבגוף לשון התקנה יש פנים לכאן ולכאן וכגוונא דה' פסוקי' שאין להם הכרע וחד מיניהו וצא הלחם בעמלק מחר אנכי נצב על ראש הגבעה שיש לפרש תיבת מחר לפניו ויש לפרשו על לאחריו ובכה"ג נמי כתב בתה"ד ואין להאריך:

ועיין ביו"ד סי' קט"ו בדין חמאה של עכו"ם אם הולך ממקום שאין אוכלין אותה למקום שאוכלים אוכל שם עמהם אבל אסור להביאה עמו ולאכלה במקום שנוהגין בו איסור אם לא שיש בה היכר שהוא ממקומות המותרין כו' ע"ש ומשמע דאף בכה"ג שהביאה עמו והוא אוכל והולך ונתותר בידו אסור אם אין בה היכר ולכאורה יש לחלק דהתם כיון דעיקר דירתו קבועה במקום שנוהגין איסור לא מהני מה שהי' מותר בה דרך עראי בהיותו במקום שנהגו בה היתר משא"כ נדון שנשאל בה הגאון ז"ל מיירי שהי' דר במקום היתר ובא לגור במקום איסור והביא עמו חמאה של עכו"ם ובאמת באו"ה שער מ"ח שמשם מקור דברי הרמ"א ליתא שם הך מלתא שכתב רמ"א אסור להביאה עמו כו' רק מיירי שם לענין אם מביאין למכור ממקום היתר למקום איסור דאסור לישראל לקנות אפילו ממה שמכיר שהוא משם אם לא שיהא רושם וסימן מיוחד וניכר כו' ע"ש ונראה דס"ל לרמ"א דאין לחלק בכך דמה לי שהוא מכיר שהוא ממקום היתר או שהוא עצמו הביאה משם ועכ"פ הך דינא דהגאון ז"ל צ"ע דלפי הטעם שכתב או"ה דאסור משום מראית העין ומשום חשד' וכן לפי מ"ש מהרי"ל בתשו' סימן ל"ה דהוי דברים המותרי' ואחרים נהגו בהם כו' ולפיכך כתב רמ"א בשמו דאוסר אפילו ניכר כו' א"כ אין מקום להתיר אף מה שהביא עמו ומה ענין זה להוא דהרא"ש בהנודר דשם אנו דורשין משמעו' לשון הנדר משא"כ בזה דמדינא בלא"ה שרי דהא רשאי לאכול במקום היתר אף

שהוא במקום איסור ודעתו לחזור וכמ"ש באו"ה משום דמה שאין אוכלין במדינתו אינו לפי שאין מתקנין אותה שם בהכשר ואם היו מתקנין בהכשר היו אוכלין גם שם אך מ"מ במקום שנוהגין איסור הוא אסורה לו משום חשדא ומראית העין וא"כ מה יושיענו זה שכבר אכל ממנו אכול ושבוע והותר בשביל זה לא נסתלק החשדא ומראית העין ואכתי יש בזה משום דברים המותרים כו' ואי מיירי במקום דליכא חשדא ומראית עין כגון שהרבה מתקנין גם באותן מקום חמאה אצל ישראל או שרוב חמאה המובא שם הוא ממקום היתר דבכה"ג שרי כמבואר באו"ה א"כ אף לפי מ"ש דהבעי' דחולין הוי תיקו לחומרא אין מקום להחמיר בזה דחמאה זו מותרת הוא ואין איסורה תלוי בזמן ומקום כלל ואין זה ענין להך דהרא"ש כלל ועכ"פ צ"ע על הגאון האמיתי ז"ל שלא הזכיר מזה כלל ואני שופט שהשואלים המתווכחי' שמא המה האריכו למעניתם בזה וכפי הענין ופתגם המעשה העמידו הדבר על חמת שתלוי בהך דינא דהרא"ש וע"ז סובב הולך דברי הגאון ז"ל שכת' הדברים כדרך השואל כלפי הנשאל דמחוי ליה במחוג ולדידן מסתים סתים וצ"ע כעת:

ומילתא אגב אורחא אמינא במה דהווינא בדברי הצל"ח בפסחים דף ע"ג ובהקדמת הספר נ"ב מהד"ת שם רמז לה ידידי הרב הגדול מהר"י נ"י בשמי דקשיא לי מהא דאמר רבא גופא בזבחים דף ס"ט אם הועילה שחיטה לחייב כרת כו' והגאון מהר"ש נ"י הגיה שם שבחלק יו"ד סימן ט' ביאר הדברים בטוב טעם וראיתי שהרחיב שם בדברים עריבים והעמיד הדברים בכוונת אביו הגאון האמיתי ז"ל דאתחיל בה וגם הביא שם תחלת דברי הגאון ז"ל מה שהתחיל לבאר הך ענינא דאי עביד לא מהני ופתח דבריו יאיר להעיר בענין השוחט בשבת דשחיטתו כשרה ולא אמרינן בה דאי עביד לא מהני וגם בזה לא זכינו רק לראש דבריו ואסוקי מילתא לית לן בה. והנה אז אמרתי לידידי' הרבנים כי חשבתי למשפט להגיע לכלל ישוב הקושיא כדרכי מעולם למשכוני נפשי אדרב לתקן דבריו עד מקום שידו מגעת אך כי לא באו הדברים בכור המבחן לא סיימתי קמיה מה שעלה במחשבה לפני וע"י גלגולי הדברים הנ"ל ראיתי ונתון אל לבי לכתוב זכרון בספר העולה על רוחי אף כי נפניתי לעמוד על בוריו של דבר ולעת הפנאי ב"נ אשיבה ידי עליהם כבוצר על סלסלות לברר וללבן הדברים אי"ה:

טרם אענה ראיתי לבאר מאי דקשה לכאורה למאי דס"ל רבא אי עביד לא מהני והא דלקי משום דעבר אמימרא דרחמנא וא"כ איך קאמר בזבחים אם הועילה כו' דהא מצינו למימר אע"ג דלא הועילה השחיטה לחייבו כרת מ"מ שפיר חייב כרת משום דעבר אמימרא דרחמנא ולא מסתבר לחלק בין כרת למלקות וגם קשה בהא דאמרינן בחולין

דרבנן סברי שחיטה שא"ר שמא שחיטה דילפי מש"ח וגם ר"ש הוי יליף מש"ח רק דס"ל חולין מקדשים לא גמרינן וקשה אליבא דרבא נימא דלעולם ל"ש שחיטה ואפ"ה חייב משום ש"ח דעבר אמימרא דרחמנא ולענין זה קראתו התורה שחיטה לחיובי עלה. ונלענ"ד דהא דאמר רבא דלא מהני ולקי משום דעבר כו' אין הדברים אמורים אלא היכא שלולי האיסור שאסרתו תורה וחייבה עליה לא הוי שום מקום לבטל המעשה ההיא בזה אמר רבא דאף דלא מהני שפיר לקי שהרי לולי שיש כאן חיוב ואיסור לא היה המעשה בטל וצריך ללקות עליו ועבדינן ביה תרתי שהמעשה בטל ואעפ"כ לוקה משא"כ היכא שהביטול של המעשה בלא החיוב פשיטא שאין מקום לחייבו גם מחמת דעבר אמימרא דרחמנא דהא לא אהני מעשיו. והנה בהך מילתא דש"ח חייבה התורה כרת בשוחט בחוץ ואף לא היה כאן חיוב כרת מ"מ היה הקרבן נפסל שאין המקום מוכשר לשחיטת קדשים דשחיטת פנים בעינן ולפי זה א"ש הא דיליף בחולין מש"ח דשחיטה שא"ר שמה שחיטה דא"א לתפוס שני הפכים בנושא אחד דאם נימא דשחיטה שאינו מכשרת לאכילה אינה שחיטה גם שחיטה זו דש"ח אינה שחיטה המכשרת לאכילה דדל חיוב כרת מהכא עכ"פ מקום זה אינו ראוי לשחיטת קדשים והוא נפסל בשחיטה זו מאכילה ואין זה קרוי שחיטה וא"כ למה חייבה התורה עליה כרת והא קמן דהתורה לא באתה לחייב כ"א שחיטה דקראתו שחיטה וזה שאינו מכשיר לאכילה אין קרוי שחיטה אע"כ דגם זה שמיה שחיטה וא"ש נמי הא דמשני רבא אם הועילה כו' דהש"ס בעי למימר דלא יהיה טהור ש"ח בעוף מלטמא בית הבליעה כיון דשוה לטרפה והיינו אף בלא חיוב, כרת רק מצד שהוא חוץ למקומו אינו מוכשר ע"י שחיטה לאכילה ושוה בפנים ובחוץ כטרפה ואם נימא דמחמת זה אינו מטהר מידי נבילה א"כ אין כאן שחיטה עלי' והוי כנחירה וא"כ לא היתה התורה מחייבת עליה כרת דהתורה לא חייבה אלא על שם שחיטה ומדהועילה לחייב כרת מכלל דשפיר הוי שחיטה לטהר מידי נבילה ומלטמא בבית הבליעה משא"כ אי מה דלא מהני מעשיו אינו רק מחמת דעבר אמימרא דרחמנא שפיר לקי עלה ג"כ דלולי זה הוה אהני מעשיו אבל בש"ח פסול חוץ למקומו וחיוב שחייבה התורה עלי' כרת תרי מילי נינהו והדברים ברורים לענ"ד:

ועדיין צריך למודעי דלמה באמת מהני בש"ח לטהר מידי נבילה נימא דאי עבד לא מהני והוי כנחירה והא דחייב כרת משום דעבר אמימרא דרחמנא וכבר עמדו גדולים חקרי לב לתרץ הא דהשוחט בשבת שחיטתו כשירה וכן בשחיטות אותו ואת בנו ובאמת שצ"ע גדול על התוספות בתמורה שהקשו דשוחט פסח על החמץ יהא פסול ולא הקשו משוחט בשבת. ולכן נלענ"ד לידון בדבר. דע"כ לא קאמר רבא הא דאי עביד לא מהני

אלא היכא דבדבורא בעלמא קעביד מעשה או אפילו היכא דעבד מעשה ממש והמעשה ההוא אין מתקיים כ"א ע"י כוונת העושה כגון מגרש ומימר ותורם וכיוצא וכיון דאמר רחמנא לא תעביד ומחשבת העושה בזה הוא היפך מימרא דרחמנא רואין אותו כאילו אינו ולא מהני ולא מידי משא"כ היכא שעשה מעשה והמעשה הוא מעשה המתקיים אף בלא כוונת העושה לא שייך אי עביד לא מהני דהמעשה ליתא בחזרה ומה שמתנגד למימרא דרחמנא הוא מחשבת העושה וכיון שהוא מעשה המתקיים בלא כוונת העושה דל מחשבתו מהכא והמעשה קיים מצד עצמו וזה מבואר לענ"ד מדברי התוספות שם בתמורה שהקשו דצורם אוזן בכור דאסור משום קנס ליתסר משום כל מילתא דא"ר ל"ת ותירצו דלא גרע מאם נפל בו מום מעצמו דשרי וכ"כ התו' בבכורות דף ל"ד ע"ש:

ונראה לענ"ד דלאו דווקא היכא שנעשה המעשה מעצמו לגמרי שרי אמרינן אי עבד לא מהני אלא אפילו אם צריך שיהיה ע"י גרמת אדם אלא שא"צ שיהא בכוונה שרי אם עבד דבזה נמי אמרינן דאף דלא אהני מחשבתו והוי כנעשה בלא כוונה מ"מ ס"ס הא איתעבד ביה מעשה היתר וליתא בחזרה. ובהכי א"ש הא דאמרינן ביבמות דף ך' חייבי לאווין חולצין ולא מייבמין ואם בעלו קנו ולכאורה קשה דנימא אי עבד לא מהני (ועיין בשו"ת מהרי"ט מכל חייבי לאוין שקידשו בביאה ובזה י"ל כי אין האיסור על הקידושין רק על הביאה עיין בשושנת העמקים לבעל פ"מ ז"ל אך מיבמה קשה דהתם הקנין והביאה חד מילתא היא) ולפי מ"ש א"ש כיון דקנין יבמה לא בעינן כוונה לקנות והקנין נעשה מאליו לא שייך אי עבד לא מהני שהרי באמת נעשה מעשה הביאה וקני ממילא ודוקא מה שהוא מתקיים ע"י עשייתו וכוונתו וכמ"ש. ולפי זה א"ש בפשיטות הא דש"ח ושוחט בשבת ואו"ב דהתם לא שייך הך מילתא דאי עבד לא מהני דכיון דאנן קי"ל כר"נ דלא בעינן כוונה לשחיטה ואפילו הפיל סכין שלא לשם חתיכה כלל או ששחט חש"ו דלאו בני דעה נינהו כשר וא"כ כיון דס"ס אתעבד כאן מעשה שחיטה בהכשר גמור בשחיטת רוב הסימנים ובסכין בדוק ואין בזה רק מה שנעשה בעבירה ואם היה נעשה מעשה הלז על ידי נפילת סכין או ע"י חש"ו אין כאן עבירה כלל והשחיטה כשרה תו לא איכפת לן מה דבאמת היה כוונת העושה לשחיטה והיה כאן עבירה במזיד או בשוגג דדל הכוונה לשחיטה מהכא דלא מהני והוי כאילו נעשה מאליו בלא כוונה ושרי ולכן לא הקשו התוספות משוחט בשבת רק משוחט פסח על החמץ ושפיר קשיא להו דבקדשים מעשה שחיטה בעי כוונה להכשיר הקרבן ומתעסק בקדשים פסול ואי תימא דהוי כנעשה מאליו בלא כוונה פשיטא דפסול משא"כ בש"ח דלא איירינן לענין הכשר הקרבן רק לענין לטהר מידי נבילה שפיר מועיל דהא עכ"פ הכשר שחיטה נעשה

כאן והוי כאילו נעשה בלא כוונת השוחט דטהור מידי נבילה ולכך מרישא לא הוי קשיא ליה להש"ס בזבחים דנימא בש"ח אי עבד לא מהני רק מחמת דהוי כטריפה ואהא שפיר משני אם הועילה שחיטה כו' כמש"ל והוא ברור לפי עניות דעתי:

ובזה מקום אתי ליישב דברי הגאון ז"ל דודאי רבא בזבחים שפיר קאמר דמועיל לטהר מידי נבילה שהרי הוי שחיטה לחייב כרת על ידו א"ל דאי עבד לא מהני דרבא לשטתו בחולין דף י"ב דאמר מאן תנא דלא בעינן כוונה לשחיטה כו' אמר רבא ר"נ הוא כו' ומשמע נמי דרבא ס"ל הלכה כר"נ וכן משמע להדיא בחולין דף ל"א ע"ש בתוס' ד"ה והאמרה רבא כו' משא"כ בפסחים דפריך לדברי האומר מקלקל כו' משמע דבעי לאוקמי אליבא דכ"ע ושפיר פריך גבי השוחט חטאת מה תיקן דא"ל להוציא מידי נבילה דהא משמע דאתי ככ"ע ולרבנן דס"ל דאף לחולין בעי כוונה אין כאן תיקון להוציא מידי נבילה דלדידהו שפיר אמרינן דאי עביד לא מהני וכמש"ל:

שבתי וראיתי בדברי הגאון ז"ל בנ"ב מ"ת בהאי מיעוטא דאיתא קמן מתחלת דבריו ז"ל ואתבונן אליו בבוקר ואורו עיני לעמוד על כוונת דבריו הקדושים ז"ל ונלענ"ד דגם הגאון ז"ל לא נעלם ממנו הך סברא דכתיבנא אלא דמ"מ ס"ל שפיר דיש הפרש בין אביי לרבא בזה אליבא דר"ש כאשר אבאר ומתחלה אבאר דבריו הסתומים מ"ש וז"ל ומה שמצינו שר"ש מודה שמטהר מי"נ היינו מה שאין בשחיטתה שום חסרון אחר רק שאינה מתרת לאכילה ויליף זה מטריפה כו' ונלע"ד כוונת דבריו על הדרך הזה ולחלק יצא בין ששא"ר ובין הך דא"ע ל"מ דששא"ר כגון טריפה שאין על גוף השחיטה איסור רק שאינה מכשרת לאכילה וס"ל לר"ש דל"ש שחיטה דעיקרה של שחיטה להכשיר לאכילה באה הלכך כל היכא דבעינן שחיטה לחיוב כגון באוכל או כיסוי הדם שחיטה המכשרת לאכילה בעינן ואם לא ל"ש שחיטה ומ"מ אין זה מגרע כח השחיטה שלא לטהר מי"נ דהא השחיטה נעשית בהכשר וכל דאיתעביד ביה מעשה שחיטה בהיתר יצאה מי"נ ולא נתבטל ממנה שם שחיטה כ"א לענין דבר הצריך שחיטה המכשרת לאכילה אך יש שם סוג אחר בשחיטה שא"ר שהחסרון בשחיטה מצד השחיטה עצמה שהתורה אסרה שלא לשחוט ומחמת זה השחיטה אינו ראויה שהזבח נפסל מאכילה ומזבח מצד שעבר ושחט באיסור ובזה יש לנו לומר דאף מידי נבילה לא יצאה אליבא דר"ש דס"ל ל"ש שחיטה ואף דחייב כרת משום ש"ח גזה"כ הוא דאפי' אהך שחיטה שא"ר חייביה רחמנא וכמ"ש רש"י בחולין דף פ' ופ"א אבל לענין שאר דבריו ששא"ר כזו לאו שחיטה הוא כלל כיון שמן הדין לא היה לו לשחוט ואף אי עבד לא מהני:

אך זה תלוי ג"כ בפלוגתא דאביי ורבא דאם נימא אי עבד מהני שוב אין כאן גרעון מצד מעשה השחיטה עצמה שהוא אסורה דהא אין זה רק צווי שלא לעשותו ואי עבד מהני א"כ לא מיקרי מחמת זה ששא"ר רק מצד שאינה כשירה לאכילה משום שכך גזרה התורה שלא לאכול זבח שנשחט חוץ למקומו אבל לא משום איסור השחיטה נמצא שאין זה חסרון בשחיטה עצמה. ובזה שפיר מועיל השחיטה לטהר מי"נ כמו טרפה ששחטה אבל אי אמרינן אי עבד לא מהני אע"ג דכתיבנא דמאי דלא מהני אינו רק לענין זה שעבר אמימרא דרחמנא דהיינו שלא להכשיר הזבח מ"מ אליבא דר"ש נפסלה השחיטה לגמרי דהא עכ"פ היה אסור לשחוט ואף שעשה מעשה רואין כאילו אינו ולא פקע מיני' שם שחיטה שא"ר וכיון שהגרעון בשחיטה עצמה אפי' מי"נ אינה טהורה וא"ש הא דקאמר בחולין דף ק' אליבא דר"ש קמא מקטל קטלי' כו' דר' אושעיא נמי ס"ל כרבא דלא מהני וממילא חל עליה שם ששא"ר מצד עצמה ולא יצאה מי"נ והוה כקטלה אבל לרבנן דס"ל שמה שחיטה וילפי מש"ח בעלמא וק"ו לש"ח גופא דאמרינן בה שמה שחיטה ומהניא לענין או"ב ולענין לטהר מי"נ ובהכי א"ש ההיא דזבחים דף ס"ט דהתם קאי אליבא דר"מ כמ"ש רש"י שם ור"מ ס"ל ששא"ר שמה שחיטה משא"כ בפסחים דקאי אליבא דר"ש כמ"ש התוס' שם כך נלענ"ד בכוונת הגאון ז"ל והוא עצה עמוקה של אותו צדיק לקיים דבריו בצל"ח דתליא בפלוגתא דאביי ורבא ובפסחים קאי אליבא דרבא ועתה בא להוסיף על דבריו דזה אזיל אליבא דר"ש משום דאליבא דרבנן דשמה שחיטה שפיר מהני השחיטה לטהר מי"נ וא"ל דנימא אי עבד ל"מ ז"א דלענין לטהר מי"נ אף לרבא מהני כיון דזה אינו נגד מימרא דרחמנא וכמש"ל:

והנה הגאון מהר"ש נ"י כתב ליישב כוונת אביו הגאון ז"ל דסוגיא דפסחים אליבא דר"ש משא"כ לרבנן כיון דגלי קרא בש"ח וקראתו שחיטה ילפינן מיניה לכל מילי אף לטהר מי"נ כו' והנה מלבד דקשה כל הני קושית דאקשינן דבלא הך דשוה לטרפה הו"ל לאקשויי נימא אי עביד לא מהני גם קשה להעמיס בדברי רבא שכוונתו הואיל והתורה קראתו שחיטה לענין חיוב ועכ"פ הו"ל למימר בהך לישנא התורה קראתו שחיטה אבל הך לישנא דקאמר אם הועילה כו' משמע דמתורת ק"ו אתי עלה וק"ו פריכא היא כמש"ל דהא רבא ס"ל אי עביד לא מהני ולקי משום דעבר אמימרא דרחמנא וה"ה לענין כרת וגם בלא"ה קשה דממ"נ אי לא ס"ל לרבנן הך סברא דשאני הכא בש"ח דבהכי חייבי' רחמנא ומש"ה ילפי מינה לענין ששא"ר בעלמא א"כ ניליף מיניה נמי בעלמא לענין דאי עבד מהני דהא לדידיה מהני בש"ח אף לטהר מי"נ ואם נימא דמצד הסבר' אי עבד לא מהני וש"ח גלי קרא והתורה קראתו שחיט' וכמ"ש הגאון מהר"ש נ"י א"כ מנ"ל למילף

ששא"ר בעלמ' דדילמא שאני ש"ח דהתם ודאי בהכי חייב' רחמנ' שהרי הועיל לחייבו כרת ולטהר מי"נ אע"ג דבעלמ' א"ע ל"מ וגם קשה בשחיטות או"ב נימא בשחיטה שני' א"ע ל"מ וא"ל דבהכי חייבי' רחמנ' א"כ קשה לרבנן דילפי מש"ח לששא"ר נימ' שאני ש"ח דבהכי חייבי' רחמנא וגם לר"ש ל"ל למימר דחולין מקדשים לא ילפינן דהא אפי' מחולין לא ילפינן דבהכי חייבי' רחמנא ובאמת מ"ש הגאון מהר"ש נ"י טעמ' דרבנן כיון דהתורה קראתו שחיטה גלי לן קרא דלהוי מיחשב שחיט' ומהני אף לשאר מילי ואף להוציא מי"נ אבל לא לר"ש ז"א לענ"ד דאם נימא דגלי בש"ח למחשבי' שחיטה לכל מילי אליב' דרבנן גם לר"ש י"ל כן רק דס"ל חולין מקדשים לא ילפינן ואם נימא דלא גלי קרא רק לענין חיוב כרת דבהכי חייביה רחמנא כמ"ש רש"י גם אליבא דרבנן י"ל כן דאין מועיל רק לענין חיוב כרת אבל לענין גוף השחיטה אית לן למימר דא"ע ל"מ והא דאמרינן יליף ששא"ר מש"ח לא ילפינן מינה רק לענין דשם שחיטה שייכא גם היכא שאין מוכשר לאכילה כגון ש"ח וכן מצאתי בחדושי הר"ן להדי' שכתב תמי' לי מנ"ל דשמה שחיטה דילמ' ל"ש שחיטה אלא שחייב עלי' הכתוב בכאן בשחיטה שא"ר כזו כמש"ל וניחא לי דמה דקאמר שמה שחיטה לאו דווקא אלא ה"ק מה שחיטה דהתם ששא"ר אף שחיטה דהכא אפי' ששא"ר בכלל ולא דינא גמרינן מהתם אלא לישנא כי היכי דגמר ר"ש מטבוח כו' ע"ש ומה שאמר רבא בזבחים אם הועילה כו' היינו כמש"ל דמה"ט לא אמרינן דדמי לטרפה מדמחייב עלה כרת ובנחירה אין חיוב מסתמא הך שחיטה חשיבא לטהר מי"נ ולכך חייב עליה אבל אם נימא דשייך בש"ח אי עבד ל"מ פשיטא דלא מתרצה בהך סברא דאם הועילה דהא בכל דוכתי אמרינן דלקי אע"ג דלא מהני וע"כ דבש"ח ל"ש כלל הך דא"ע ל"מ כמש"ל דהוי כנעשה מאליו בלא כוונת העושה וע"ד שכתבו התוס' בצורם אוזן שוב ראיתי בנ"ב שם חלק א"ח סי' קל"ו כתב הגאון מהר"ש ע"פ דברי התוס' האלו דקשה משוחט בשבת כיון דאם נחתכו הסימנין מעצמם הוה כמתה מאלי' ולענ"ד כמ"ש דלדידן דקי"ל כר"נ דלא בעי כוונה לשחיטה שפיר י"ל דהא איתעבד מעשה שחיטה ע"י אדם ודל כוונתו מהכא מ"מ שרי כמו הפיל סכין או שחיטות חש"ו שאינם בני דעת:

ובר מן דין נלענ"ד דבהך דש"ח לא שייכא כלל הך מלתא דרבא דע"כ לא קאמר דלא מהני אלא לענין הך מלתא דעבר אמימרא דרחמנא כגון הנך דמייתי התם אבל בש"ח שמה שעובר אמימרא דרחמנא הוא שלא ישחוט קדשים בחוץ ולענין זה באמת לא מהני והוי זבח פסול אבל לענין שתועיל השחיטה לטהר מי"נ שפיר מהני דזה אינו נגד מימרא דרחמנא ואף דגוף השחיטה הוא נגד מימרא דרחמנא לא נפקא מכלל שחיטה

בשביל זה אלא דלא אהני מעשיו במה דעבר אמימרא דרחמנא והזבח נפסל (ולאביי אי לאו דבלא"ה איכא קראי לפסול שחיטת חוץ למקומן כמבואר בפ"ב דזבחים באמת היה אפשר לומר דאף דא"ר לא תשחוט בחוץ אי עביד מהני והזבח כשר) אבל לענין מה דמועיל שחיטה בשחיטות חולין כדקיימא קיימא ומהני אף לרבא תדע דבא על נערה המאורסא נימא דאי עביד לא מהני ועדיין דינה כבתולה לענין סקילה וקנס ואף שיש לדחות דהתם הוי כנעשה מעצמו שהרי מ"מ לאו בתולה היא ז"א דעדיין י"ל דהוי כמ"ע ופשיטא שז"א וכמבואר בקידושין דע"י ביאה כדרכה בעולה גמורה היא ובלא"ה מצד הסברא פשוט דכל שנעשה פתגם המעשה הנעשה מי יפירנה וה"נ בש"ח אף שלא הועילו מעשיו שהשחיטה מועלת לקדשים מ"מ הא דאגמרי' רחמנא למשה דבהמה או עוף שנשחטו סימנין שלה בהכשר אין בה טומאת נבילה מנין לנו לבטל המעשה ועיין בתוס' דזבחים שם דף ס"ט ד"ה שחילקו בין הא דבעי קרא לקדשים שנשחטו בפסול דלא מטמא בין איסורי הנאה משום דקדשים אין הכשר אכילתן בשחיטה כו' ולא כתבו בפשיטות דבקדשים בעי קרא דלא נימא א"ע ל"מ משום דס"ל לענין טהרה לא שייכא הך מילתא משום דזה אינו נגד מימרא דרחמנא ודאי דמהני משא"כ בשוחט פסח על החמץ שפיר הקשו בתמורה שיהא פסול דהא בהך מילתא גופא הקפידה התורה שפסח כשר לא יהיה נשחט על חמץ ולפום מאי דכתיבנא השתא אין חילוק בין ר"נ לרבנן דאף לרבנן דס"ל דבעינן כוונה לשחיטה נמי מהני מטעם דטהרה מי"נ אינו נגד מימרא דרחמנא ובתשובה בענין בכור כתבתי עוד מענין זה:

דברי אהו' הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד

שאלה מ

שאלה בדין ט' חניות מוכרות בשר שחוטה ואחד נבילה ובחנות של נבילה יש בשר יותר ממה שיש בט' החניות של נבילה ופירש משם בשר שלא בפנינו שהולכין אחר הרוב. אם יש לילך אחר רוב החניות. או אחר רוב בשר:

תשובה נלענ"ד שיש בדבר להקל ולהחמיר. כמו שאבאר. והנה דבר ברור היא דבבשר הנמצא אם יש בעת ההיא רוב בשר שחוטה כשרה אזלינן בתרי' אף שיש רוב טבחים עכו"ם דמשמע בחולין גבי הא דאמרינן הוי שדי כבדא כו' דהאידנא היתרא שכיחי טפי ע"ש והתם נמי נראה דאין ר"ל מצד רבוי השוחטים שהם ישראל רק מצד שהטבחים שוחטים היום ומוכרים כשרים ביותר שרוב אוכלי בשר היום הם ישראל וכדאמרינן בד' פרקים משחיטין הטבח כו' ולכן שפיר שרי אעפ"י שרוב הטבחים נכרים כיון שהיום

שכיח רוב כשרות ששוחטין מיעוט טבחי ישראל והם היום הרוב נגד טבחי עכו"ם ששוחטין פחות מהם וא"ל כיון שההבאה היו עורבין שפיר אזלינין בתר רוב בשר ז"א דמ"מ אית לן למימר כיון שהספק הוא מאין הביאו העורבין אם מבית ישראל או מבית עכו"ם וכיון שרוב הבתים הם של עכו"ם נימא דמבית עכו"ם הביא ובאבידה כה"ג נמי אמרינן כיון דרוב עכו"ם אמרינן דהוא של עכו"ם אלא ודאי דז"א דבכל גווני אזלינן בתר רוב הבשר וביאור הענין כך הוא דכל שיש לפנינו חנות או צבורין ופי' אחד מהם וכל שאר הבשר שבחנות או שאר החמץ ומצה אשר בצבורין נשאר במקומו אז הכל תלוי ברוב החניות או ברוב הצבורין אעפ"י שיש צבור א' גדול מאוד לא אמרינן בזה זיל בתר רובא כיון שדבר זה שנפרש לפנינו מן הצבורין אפשר לו שיסתלק מן החלק המועט כמו שהוא מסתלק מן החלק המרובה ודבר זה מתורתו של הר"ן ז"ל בתשובה למדנו שכ' בשו"ת סי' יו"ד שכל ספק שנולד בדברים שאינם נבללים אין תולין אותו אחר חלק הרוב ולא לפי חשבון אלא תולין בחלק המועט כמו במרובה מן הירושלמי דקאמר והתניא באילין אבני' ויגנבו מחצה לזה ומחצה לזה פירוש אעפ"י שיש לאחד מאה אבנים ולחבירו חמשים ומפרש הטעם מפני שהם גסות פי' שאינם נבללים אלמא דבכה"ג אין הולכין לפי חשבון כ"א מחצה לזה ומחצה לזה כדין הספיקות שיד שניהם שוין כו' ע"ש אך אין הדברים אמורים כ"א בפירש ע"י תפיסת יד האדם כגון הא דירושלמי שהגנב לקח משם או שהוא נתן לנדן בתו מן הממון שהוא ספק אם כבר נפטר ממס כנדון דמיירי שם הר"ן ז"ל ובכה"ג לא אזלינן בתר הרוב שהרי היד שולטת בחלק המועט כמו במרובה והדברים מעצמם לא נתמעטו לפרוש משם שנאמר שפירש מן הרוב משא"כ בפירש מעצמו כגון בע"ח שהי' בעדר א' ק' בהמות ובעדר אחד נו"ן בהמות ופירש א' מהם ולא נודע מאיזה עדר שפיר אזלינן בתר רובא דאמרינן שתנועת הפרישה הוא מהרוב וכן בנמצא בין ב' שובכים דאזלינן בתר רוב יונים לפי שהפרישה הוא ע"י תנועת עצמותן של היונים הוא בא ואזלינן בתר רובא שאחד מן הרוב היא שעשתה תנועה זו לפרוש משם וכן ע"ד זה י"ל לגבי אבידה כיון שידי אדם פרושות על החפיצים שלו לשמרם בדרך אשר הוא ועתה כי יפול הנופל ממנו ותנועות האדם גרם נפילה זו אין ההפרש בין רב למעט דכמו כן אפשר שיפול חפץ א' מן העשרה חפיצים שביד ישראל כמו שיפול חפץ א' מן המאה חפיצים שביד העכו"ם ואפשר שיסתלק מן המועט כמו מן המרובה ולכך אזלינן בתר רוב בני אדם שהי' שם במקום זה אם רוב ישראל או רוב עכו"ם אך כל זה באם לא נפרש משם רק חפץ אחד או יותר ומ"מ שאר הרוב והמיעוט עומד במקומו כגון באילין אבנים שיש לאחד מאה ולא' חמשים ונגנב מהם לא אזלינן בתר רובא לומר

שנגנבו מן הרוב שהרי הרוב לא נסתלק ונעקר ממקומו ואין אנו דנין רק על המסתלק והרי יכול להסתלק מן המועט כמו מן המרובה וכן בנדון דהר"ן וכל כיוצא בזה משא"כ אם כל הרוב והמועט נעקר ממקומו כגון אם נגנבו כל האבנים והוחזר מקצת מהם בזה ודאי שייך לומר שהוחזר מן הרוב שהרי ע"י שנעקרו ממקומו נעשו כאילו הם מבולבלין יחד דאמרינן כל דפריש וכן אם הי' ידוע לנו שהעכו"ם אבדו כל החפיצים שהי' תחת ידם וגם הישראל אבדו כמו כן ועתה נמצא קצת מהחפיצים אלו פשיטא דלא אזלינן בזה בתר רוב האובדים דהיינו רוב ישראל אשר מצוים שם אלא דאזלינן בתר רוב האבידה שנאבדו שם דהיינו החפיצים אשר הם של עכו"ם כי המה הרוב לגבי החפיצים של ישראל וכן הדין בחניות שאם נמכר מכל חנות בהמה א' או שנים א"כ אעפ"י שיש בחנות א' יותר בשר מ"מ כיון שלא נתקלקל הרוב ונעקר ממקומו א"כ מה יושיענו זה הבשר שהוא הרבה בחנות זה כיון שנשאר מונח במקומו ולכך אזלינן בתר החניות דהוא הרוב עצמו של הבשר הנמכר היום כגון שידוע שט' חניות שחוטה וא' נבילה וכ"א מכרה היום בהמה א' א"כ רוב החניות ורוב הבשר הנמכר א' אבל אם יש בא' יו"ד בהמות נבלה ובט' יש בכ"א א' כשרה ומכרו כולם כל הבשר שהי' בחניות פשיטא דבכה"ג כל הנמצא ביד א' שבשוק אזלינן בתר רוב הבשר שנמכר היום דמה איכפת לן בחניות ובמוכרין כיון שמוכר א' מכר יותר משאר המוכרים כולם ודמי לאבידה שאם א' אבד עשרה חפיצים ושנים אבדו כ"א חפץ א' דבתר רוב החפיצים אזלינן ומצאתי בס' כתובה סוף פ"ק דכתובות שכ' ג"כ דאזלינן בתר רוב החניות אלא שסתם הדברים ובס' חוות דעת לש"ב הגאון נ"י ראיתי שכתב ג"כ איזה חילוקים ולענ"ד כמ"ש ומ"ש בח"ד שם דמה לי אם יש ספק שהמוכר עצמו אבדו כאן דודאי הוה אזלינן בתר רוב המוכרין כמו באבידה כו' ע"ש ולענ"ד ז"א דאדרבה באבידה גופא כה"ג אם מוכר א' אבד כאן כל הבשר שלו וגם שאר החנות אבדו פשיטא דאזלינן בתר רוב הבשר ומה איכפת לן במה שהי' מתחלה ביד בני אדם הרבה ועיקר הרוב לפי הענין שאנו דנין עכשיו עליו ומעתה מ"ש בסי' קיו"ד דכיון דאזלינן בתר רוב המוכרים הוי כאדם באדם דלא שייך ביטול כו' ע"ש ליתא דבתר השתא אזלינן וכדכתיבנא כנלענ"ד דברי זעירא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

ועיין בתשובה חלק אה"ע סימן ה' וסימן י"א מ"ש שם בענין קבוע כללים חדשים בזה:

הלכות ריבית

שאלה מא

שאלה אם מותר לתת לשולחני מטבע שאינה של אותה מדינה והשולחני יתן אן ווייזווה ללייפסיק לשלם שם בירוד הסמוך במטבע שנותנים עליהם עודף סך מה אי אריך למעבד הכי:

תשובה הנה ביו"ד סי' קס"ב כ' הב"י בשם תשו' הרשב"א שאלת דינר בדינר כו' או הוא דינר שאינו יוצא שם כמו זהב שאינו אלא כפירי והיא העולה ויורד כפירות שאין המטבע עולה ויורד אלא הפירות והדינר הניקני והנמכרים שלא במקומם כו' ע"ש ולפי"ז דבר ברור הוא שמטבע של מדינה אחרת כגון פרייסין במדינות פולין שתחת ממשלת רוסיא וכן מטבע בק' קיר"ה שמה אין דינם כמטבע היוצא ואם נעשה מסחר להחליף זה ע"ז כיון שמשך זה יקנה זה בכל מקום שהיא וכמ"ש בסי' ר"ג שהעיקר כהרשב"א דאע"ג דסגיאן כיון דלא חריפי הו"ל כפירות לגבי מעות היפות וע"ש בש"ך ס"ק ב' ובסי' קצ"ה ומ"ש הרמ"א שם בסי' קצ"ה מטבע שנפסל לגמרי הוי ככלי וקונין בהם היינו לדעה קמייתא ולזה רמז הש"ך שם סק"ה ע"ש ועיין בסמ"ע ס"ק וא"ו ולא במטבע אע"ג דיכול לשקול כנגדם כו' ובסמ"ע סי' ר"ג ס"ק ז' אעפ"י שג"כ שם כלי עליו כו' ומבואר דכל מטבע דלא שייך דעתי' אצורתא קונין בהם מדין חליפין שקונין בכלי ועיין בח"מ סי' רכ"ז המחליף כלים בכלים אין בו דין אונאה ולפי"ז מה שמבואר בי"ד סי' קע"ג דאעפ"י שאין מרבין על המכר מ"מ מידי דלית בי' אונאה כגון קרקע שרי ע"ש בב"י ובש"ך א"כ פשיטא דהנך מטבע שרי להחליף זה בזה לתת לאחד מטבע קאראנט ע"מ שיתן לו לאחר זמן מטבע פערציגיר אע"ג דהני חשיבי טפי מ"מ כיון שאין בזה דרך הלואה רק דרך מקח וממכר וחליפין ואם הוא בעין קונה מיד שמשך האחד ואם אינו בעין כיון שמשך זה נתחייב זה בחלופיו מדין חליפין ואין בזה דין אונאה ולית בה משום אין מרבין על המכר אף במעלהו הרבה והך טעמא שכ' גבי קרקע לפי שאין הרבי' ניכר בו לפי שאין כיוצא בו נמכר בשוק ועוד דאין אונאה לקרקעות כל שהוא דרך מו"מ כ"ז שאין נראה כרבית מותר והך טעמא נמי הכא וזה לרווחא דמלתא דבלא"ה כה"ג שרי דהא ודאי דמטבעות אלו זה כנגד זה אין שומתן ידוע ואין להם שער ידוע כמו פלפל ושעוה ודמי לטלית שיכול למוכרה ביוקר בשביל המתנת מעות ובלבד שלא יאמר לו בפירוש כו' ואף לפי מ"ש הטור במעלהו הרבה אסור מבואר בכנה"ג דעד שוה ה' מיקרי מעלהו מעט ע"ש ומכ"ש בזה דהוי מיעוטא דמעוטא וע"ש במ"ש הב"י סי' קע"ג בשם תשו' הרשב"א מטבעות זאקשיש עם בארצלינא כו' אם השער משתנה תדיר אין זה כשער קצוב ואין בו משום רבית:

וכל זה אם הוא מתחייב לשלם במטבע פערציגיר באותו מקום אבל אם מתחייב לשלם לו בירוד פלוני שבמקום אחר נראה דבכה"ג אם לוקח סחור' מחבירו לשלם לו במקום אחר אפילו פלפל ושעוה ששומתו ידוע ודאי ומרבה על המכר לית לן בה שעיקר הטעם שהריבי' ניכר שהוא אגר נטר ובזה פשיטא שאין הרבית ניכר כלל דהא י"ל דאוספי קא מוסיף ליה בההיא הנאה שזה מקבל עליו לקבל מעותיו חוץ למקומו שהיא צריך זה להביאו לביתו ויש בזה טורח והוצאה ואחריות הדרך:

וכן מצאתי בשו"ת מים רבים חלק יורה דעה סימן ל"ח שהאריך בדין זה וכתב ויש לחקור כו' משום שאם ירצו המעות כאן יצטרכו לשלם שכר השליח ושכר הדרך ושכר הבטחון שיבטחנו מסכנת הדרך ומש"ה ניחא ליה ללוה לוותר מה שמוותר כדי שיתנו לו כאן המעות כו' וכ"ש שמותר כששטר החליפין היא להפרע במדינה של מלכות אחרת ובמעות שאין יוצאין בעיר ההלואה שאז ודאי המעות ההם חשיבי כפירי כו' שאלו המעות של מדינה אחרת מיקרי במדינה זו דבר שאין שומתן ידוע כו' ע"ש ומבואר כמ"ש אלא שהוא מיירי שנתינת המעות היא של מדינה זו רק הפרעון הוא של מדינה אחרת והך דנ"ד עדיפא שגם נתינת המעות אין בו דין מטבע רק פירא וא"כ ההיתר ברור ופשוט וכמדומה שזה כביר שמעתי מפה קדוש כבוד דודי מ"ו הגאון ז"ל שיש להתיר בענין זה שנותנים א"ו לדאנציג מטעם שזה מוותר בשביל הוצאה ואחריות הדרך ועיין בספר בת עיני נדפס תשובה מהגאון מוה"ר חיים כהן ראפופארט ז"ל בענין ההלואה בירוד פ"פ מטבע דריטלך לשלם בביתו מטבע זה"ו וכתב שהוא היתר גמור ומנהג של ישראל אין להרהר אחריהם כו' והמחבר שם חולק עליו לפי ששם נעשה הענין בדרך הלואה גמורה וכן אני רגיל להורות בהלואה לזמן והמלוה נותן איזה מטבע והפרעון הוא במטבע אחרת החשובה יותר כפי שער שבשוק לכתוב בשט"ח נתינת המלוה כמות שהוא עצה"ע ולהתנות שאם. ישלם המטבע פלוני נפטר הלוה מהעיסקא לפי שהענין נעשה דרך הלואה והפרעון הוא במקום הלואה משא"כ בנ"ד שנעשה דרך מקח וממכר גם המחבר מודה דשרי:

ובדבר אם יש היתר לתת לבעל המעות שט"ח של אחר מדין מוכר אדם שטרותיו בפחות הנה אם יוכתב השטר ע"ש המלוה שהוא הלוה המעות לפלוני לא פלטינן מאיסורא שהרי זה כאילו לוה מאה ופורע לו בשט"ח שיש לו על איש אחר מסך מאה ועשרים שלא יצא מכלל רבית ואם יכתב בשטר שם הלוה והוא ימכרנו למלוה בדין כתיבה ומסירה הנה לא יצא הלוה מכלל אחריות וכל שהוא מקבל אחריות אסור למכור בפחות ואם ירצה לעשות כן צריך לכתוב בפירוש שהוא מתנה שהוא מוסר השט"ח ומסלק עצמו

מן האחריות כמו שנהגו לכתוב כשמוכרים שט"ח באופן שלא עליהם יהיה אחריות וכן אמרתי בחפזי וב"נ אשנה פרק זה ואבאר ההיתר באריכות אי"ה:
דברי זעירא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

שאלה מב

זה כתבתי לכבוד א"א מ"ו הרב הה"ג ז"ל בהיותו אב"ד בק"ק דונאוויץ שאלה ראובן שנפטר והניח אחריו בית והי' עליו כתובת אשה ובעל חוב וע"פ פסק דין מהב"ד חלקו הבית בין האשה והבעל חוב ואח"כ בא שמעון והוציא קנין שנתן לו ראובן זה שבע שנים על הבית וכתוב שם על הקנין בהיפוך הדף שאם יתן לו ראובן סך ששה עשר אדומים במשך ל"ב שבועות הקנין בטל ובא לזכות בבית מכח הקנין בטענה שראובן לא נתן לו מאומה וממילא הקנין בתוקפו והבע"ח טוען נגדו שאין הקנין כלום לפי שלא נכתב עליו שהוכרז בבהכ"נ כמנהג וגם שאר טענות יבארו מתוך התשובה:
תשובה אני איני כדאי ששלחת לי ולמה זה תשאל לשמי אינני רב ולא חבר. ולא ידעתי דבר. וגם אחרי כי כבר הורה גבר. חכם בעוז אתה אבינו אב בחכמה ומי ישדד עמקים אחריך. מתקו לי רגבי פניני אמריך. נפת תטופנה שפתותיך. אבל לעשות רצונך חפצתי. בדרך מצותיך רצתי. וגם כי בדבריך ראיתי. כי נחת רוח עשיתי. לבעלי הוראה יושבים על מדין. בעסק תקנת שו"ם. שהוא מהלכות של עמעום. וכל השומע קולי חדי בפלפולי. לזאת אמרתי הנה באתי במגילת ספר. ויה"ר שלא אבוש ולא אחפר. וזה החלי למשוך בשבט סופר. בעזר דומה לצבי או לעופר:
תנן התם בב"מ דף ס"ה מכר לו בית מכר לו שדה ואמר לו לכשיהי' לי מעות החזירם לי אסור ופירש"י וז"ל ואמר לו מוכר ע"מ כן אני מוכר לך שכשיהיו לי מעות החזירם לי וטול מעותיך אסור דנמצא שאין זה מכר וכי אכל פירות שכר מעותיו עומד ונוטל. ולכאורה משמע מזה דכל כה"ג שביד הלוקח לבטל המקח אם יחזור המעות אין עליו שם מכר כלל אלא הלוואה בעלמא ולפי"ז אף אם לא החזיר המעות לא קנה הלוקח הקרקע וזוזי דלוקח ביד המוכר הלואה אינון וכך מטין לכאורה דברי הרמב"ם פרק מהל' מלוה שכתב המוכר בית ואמר לו המוכר כשיהיה לי מעות החזירם לי הרי זה לא קנה כו' מלשון זה מבואר שאין הקנין כלל וא"כ אף בלא החזיר המעות לא קנה ואינו אלא כבע"ח על קרקע זו ולכאורה זה תימא שהרי משנה שלימה שנינו בעירובין דף ל"א המוכר בית בבתי ער"ח ה"ז גואל מיד וגואל כל שנים עשר חודש ה"ז כמין רבית ואינו רבית כו' הגיע יום שנים עשר חודש ולא נגאלה היתה חלוטה ובברייתא שם איתא דה"ז

רבית גמורה אלא שהתורה התירתו ומוקי לה בש"ס דפליגי בצד א' ברבית אלמא אע"ג דאמרינן דדין רבית גמורה יש שם מ"מ אם לא גאל המקח קיים וחלוט ללוקח:
ואמנם לכאורה צ"ע הא דאמרינן שם דהוי רבית דהא לא דמי להך לכשיהיו לי מעות החזירם לי דכיון דהתנה בשעת הקנין אין זה בתורת מכר רק בהלוואה משא"כ בבתי ע"ח שזה מוכר לו סתם במכירה גמורה אלא שגזירת הכתוב הוא שאם בא זה והחזיר מעותיו בתוך יב"ח מחויב להחזיר לו ולא מצינו שאמרה תורה שתתבטל המכירה למפרע אלא משעת החזרה לבד וא"כ הפירות שאכל כדין אכל עד עתה שהיה בתורת מכירה גמורה ואין כאן רבית וצ"ל דכיון דדינא הוא שאם יחזור המעות מחייב להחזיר הקרקע א"כ אף שלא התנה כן בשעת מעשה מ"מ הא ודאי דמעיקר' אדעת' דהכי נחית להאי ארעא וכאילו התנה אז דמי וא"כ גם בבתי ע"ח כשמחזיר המעות בטלה המכירה למפרע וא"כ יש כאן רבית ועיין בתשוב' הרשב"א שהביא בי"ד רס"י קע"ד ועכ"פ קשה כמ"ש דהא חזינן דאם לא החזיר המעות חלוט לו אע"ג דהוי כמו הותנה שאם יחזור המעות יבטל המקח למפרע ולכאורה י"ל דשאני התם שיש לו זמן קבוע עד מלאות לו שנה תמימה ואם עברה שנה המכירה קיימת בכל גווני ולכן שפיר אמרינן שיש לו דין מכירה כשלא החזיר משא"כ כשהתנה סתם לכשיהיו לו מעות החזירם לי ולא קבע זמן לחזרה כיון שיש לו לבטל המכירה כל זמן שירצה אין לו דין מכירה כלל ואף אם לא החזיר המקח בטל ואע"פ שאם מת הוא יורשיו יכולין לבטל וכמ"ש התוס' בב"מ דמהאי טעמ' עדיף ממשכנת' מ"מ לענין זה שאין שם מכר עליו אין חלוק בדבר דכיון שעכ"פ כל ימי חייו אין מכר זה חלוט בבירור לא סמכה דעתי' דלוקח כלל ואינו רק כהלואה משא"כ בבתי ע"ח כיון שיש זמן לגאולתו שאם עלתה לו שנה שלא נגאלה קם הבית לקונה אותו לצמיתות שפיר סמכה דעת הלוקח וכל שלא החזיר לו בתוך שנה הוי מכירה גמורה:
אלא שעדיין יש לתמוה דהא מצידו תברא דעלה דההיא דמכר לו בית כו' אמרינן עלה מאן תנא אמר ר"ה בר"ש דלא כר' יהודא דאי ר"י הא אמר צד א' ברבית מותר הרי להדיא דקרי לה צ"א ברבית וכתבו התוס' טעמא דהכא אם לא יפדה אין זה מלוה אלא מכר דנהי דהוא יכול לפדות יורשיו אין יכולים לפדות עכ"ל ועכ"פ מבואר דאף בלא קבע זמן לחזרה אם לא פדה חלוט לו דאל"כ אף כרבי יהודה מתוקמא שפיר דאין כאן צ"א ברבית אלא הרבית בא עליו משני צדדיו שאין עליו תורת מכר:
ומצאתי בספר מחנה אפרים בהל' מלוה ולוה סי' י"ג שהרגיש בכל זה וכתב שם שהרמב"ם דמשמע מדבריו שאין כאן מכר כלל וכן נראה מדברי הטור יו"ד סי' קע"א ומדברי הרשב"א שהביא הב"י שם כל הנך רבוותא לא גרסי בש"ס הך דאמר ר"ה ברי'

דר"י דלא כר"י כו' דבכה"ג אף ר"י מודה כיון שהותנה להחזיר לעולם לא גמר והקנה ולענ"ד זה דוחק למחוק גירסת כל הספרים כדי ליישב דבריהם הי' נלענ"ד דר"ה ברי' דר"י ס"ל דאע"פ שיש ביד זה להחזיר מ"מ שפיר סמכא דעתי' וקני וכדאמרינן בב"מ דף י"ד לענין אחריות ט"ס דוקא בשטר הלואה אבל בשטרי מקח לא דעביד אינש דזבין ארעא ליומא ואע"ג דקי"ל שם דף ט"ו אחריות ט"ס אף בשטרי מקח מ"מ היינו משום דאף במקח אמרינן לא שדי אינש זוזי בכדי שאם נאמר שאין האחריות ט"ס א"כ יוכל להיות שתצא מתחת ידו בלא כלום משא"כ בזה שעכ"פ יחזיר לו מעותיו שפיר אמרינן שגמר וקנה על הספק וזבין ארעא ליומא אך כל זה אם הוא יכול לאכול פירות ביני וביני שפיר שייך לומר דזבין ליומא משא"כ אם הוא אסור לאכול הפירות ואף אם יעבור ויאכל אם יחזיר לו המעות יצטרך להחזיר אף הפירות שאכל א"כ פשיטא דלא שייך זבין ליומא דמאי קא זבין האידנא הא אסור לאכול הפירות הלכך לא סמכה דעתי' לקנות על הספק שהרי הפירות שיאכל ביני וביני הם שלו וזבין ליומא אבל לרבנן דצ"א ברבית אסור א"כ לעולם הוא אסור לאכול הפירות ולא שייך זבין ליומא וכיון דלא סמכה דעתיה אין כאן מכר כלל בכל גווני אף בלא החזיר וזה נכון לענ"ד:

ומעתה הנה מקום אתי לומר דאין חילוק בין קצב זמן לפדיונו ללא קצב והא דקשיא לן מבתי ע"ח דאמרינן שרבית גמורה הוא ואפ"ה הבית חלוט כשלא החזיר דמהאי טעמא אמרינן דהוה צ"א ברבית לק"מ לפי מ"ש טעמא דכיון שאין ללוקח זה בה כלום שהרי אסור לאכול הפירות מחמת איסור רבית ולא שייך לומר דזבין ליומא לא סמכה דעתיה ולא קנה וזה שייך דוקא במכר בית והתנה לכשיהי' לי מעות כו' משא"כ בבתי ע"ח נהי שיש באכילת הפירות משום רבית מ"מ הרי התורה התירתו והפירות שאכל הם שלו עד זמן חזרת מעותיו וכיון דס"ס פירי קאכיל בהתירא שפיר סמכה דעתי' וגמר וזבין על תנאי זה דעביד אינש דזבין ליומא ולכך אם לא החזיר המעות חלוט לו ומקרי צ"א ברבית ודברים אלו הם כפתור ופרח לענ"ד בס"ד:

ובאמת על הך חילוקא שכתבתי דבתי ע"ח הוי טעמא משום שיש לו זמן קבוע וכ"כ במחנה אפרים ומייתי שם בשם המבי"ט שכתב כן בשם ר"ע גאון לחלק בהכי יש להקשות שהרי בערכין שם מתרצים הך ברייתא דרבית גמורה היא כרבנן ומתני' כר"י ואם איתא הא מצינן למימר דמתני' אתיא אפי' כרבנן ואפ"ה ס"ל דלא הוי רבית גמורה כיון שיש לו זמן קצוב משא"כ בההיא דעשה שדהו מכר י"ל שלא קצב עמו זמן לחזרה ולפיכך ס"ל לרבנן דאסור וכמו שכתבנו לחלק לענין שיהיה המכר קיים אם לא החזיר כמו כן יש לחלק לענין איסור הרבית ולכאורה היה אפשר לומר דדוקא לענין קיום המכר

שפיר יש לחלק בהכי דהיכא שאין לו זמן קבוע לחזרה לא סמכה דעתיה ולא קרי כלל משא"כ כשזמנו קבוע אבל כל שהחזיר המעות ואין דנין לענין הרבית אין חילוק בין זמנו קבוע או לא אבל ז"א שהרי התוס' בב"מ כתבו לחלק אליבא דר' יהודא בין ההוא דמכר לו בית למשכנתא משום דהכא אין יורשיו יכולין לפדות ולכך לית בי' משום רבית וא"כ כמו כן מצינו לחלק לרבנן דדוקא באין זמנו קבוע לא חשבינן לי' צ"א ברבית כיון שבידו לפדותו משא"כ בזמנו קבוע ס"ל לרבנן דצד א' ברבית כה"ג שרי אמנם קושי' זו קשה על התנא בלא הך חילוקא שכתבתי בין בתי ע"ח נמי תיקשי ועוד דהא איכא למימר דגם רבנן ס"ל דצ"א ברבית כה"ג דבתי ע"ח שרי והך דעשה שדהו מכר אפי' צ"א ברבית אין כאן דכיון שאין לו זמן קבוע אין זה מכר רק הלואה לחוד ולפיכך אסרי רבנן:

אמנם רש"י בערכין ועשה לו שדהו מכר פי' אם לא אתן לך מכאן ועד ג' שנים הרי היא שלך וכן מבואר בדברי התוס' שם שכתבו החילוק בין משכנתא דהכא זמנו קבוע וכ"כ בב"מ דף ס"ג ולכאורה צ"ע דמנ"ל דבהכי מיירי הך בריית' דליכא למימר שהוא מוכרח דאל"כ מ"ט דר"י דשרי דמ"ש ממשכנתא בלא נכייתא וכמ"ש התוס' שם ז"א דהא באמת חזינן דשרי אף בלא קבע זמן לחזרה הדין כן דשרי דהא אההיא דלכשיהיו לי מעות כו' אמרינן דלא כר' יהודא וכבר כתבתי שדוחק למחוק גירסת הספרים אליבא דהרמב"ם ודעימי' וא"כ שפיר הוה מצינו לאוקמא פלוגתא דר' יהודא ורבנן בלא קבע לו זמן ולפיכך אסרי רבנן ור"י אף בכה"ג שרי מטעמא שכתבו התוס' שם דמ"מ היורשים אין יכולים לפדות משא"כ במתני' דעירוכין כיון שלאחר מלאת לו שנה אף הוא עצמו אין יכול לפדות וקרוב הדבר ביותר שיוחלט ביד הקונה אף רבנן מודו דשרי ואפשר דמשמע לי' הכי מדקאמר התם אמר ר"י מעשה בבייתוס בן זונין שעשה שדהו מכר עפ"י ראב"ע כו' ומתני' דב"מ דף ס"ה אמרינן הלוהו על שדהו ואמר לו אם אי אתה נותן לי מכאן ועד ג' שנים וכו' וכך הי' בייתוס בן זונין עושה עפ"י חכמים ומשמע לי' דחד עובדא הוא הך דבייתוס בן זונין כו' וכן נראה מדברי רש"י בעירובין שכתב ועשה לו שדהו מכר שמשכן לו שדהו כו' והיינו דס' דהוא עובדא דמתני' דב"מ ור"י מייתי ראי' מהתם דאודו לי מיהת בהא היכא שזמנו קבוע ודחו ליה דאדרבה משם ראיה להיפוך שמוכר אוכל פירות הי' ולא לוקח אבל לוקח אסור אף בכה"ג כן נלענ"ד ליישב אם נאמר שיש חילוק בין זמן קבוע וכ"כ הסמ"ע בסי' ר"ז ס"ק בשיטת הרמב"ם אבל מ"ש ליישב הך דעירוכין הוא נכון לענ"ד בס"ד:

אמנם בין אם באנו לחלק בין בזמנו קבוע או לחלק כמש"ל דכיון דהתורה התירה לאכול הפירות סמכא דעתי' וזבין ליומא מ"מ קשה מהך דמגילה דף ך"ז דאמרי' התם אין מוכרין

בה"כ אלא על תנאי שאם ירצה יחזרוהו ופריך ולר"מ היכא דיירי בה הא הו"ל רבית ומשני ר"מ בשיטת ר"י אמרה דאמר צ"א ברבית מותר דתניא כו' והרי לפנינו דאע"ג דמוכרין על תנאי סתם כל אימת שירצו יחזרוהו ואין זמנו קבוע אפ"ה שריא אליבא דר"י דקרי לי' צ"א ברבית שכל שלא החזירו הדמים הוי מכר גמור וגם לפי החילוק שכתבתי צ"ע דע"כ לא פריך אלא היכא דדיירי בה הא הויא לי' רבית אבל מה דדיירי בבהכ"נ לא קשיא ליה דמ"מ ה"ל מכירה כל כמה דלא מהדר לי' זוזי ללוקח:

אמנם י"ל דהכא נמי פריך דכיון דיש בדירה זו משום איסור רבית ממילא אין כאן מכירה כלל דהא לא שייך זבין ליומא ואסור נמי משום קדושת בהכ"נ ומשני לי' דבשיטת ר"י אמרה ולדידי' כיון שאין בפירות משום רבית ממילא הוי מכר גמור לפי שעה דסמכא דעתי' דלוקח שעכ"פ עד זמן החזרה יאכל הפירות ונשאר לנו לברר עוד לדעת הרמב"ם מה דאיתא בב"מ דף ס"ז בעובדא דההיא אתתא כו' דאמרינן התם כל את ונוולא אחי אמר סמכא דעתי' ולא גמר ומקנה וגירסת הרמב"ם הוא לא סמכה דעתי' מפני שלא השיב השולח תשובה ברורה ומזה הקשה במחנה אפרים על הרמב"ם הנ"ל דס"ל דכה"ג לא קנה כלל א"כ מאי אריא משום דלא סמכה דעתי' תיפוק לי' דאפי' סמכה דעת המוכר עליו דלכשיהיו לו מעות יחזירם מ"מ לא קנה כלל וכתב שכבר הרגיש בזה בגדולי תרומה. והנה לפי מ"ש הסמ"ע בסי' ר"ז ס"ק י"ד לפרש לשיטת הרמב"ם דכוונת השליח היה להיפך אני קונה ממך בלא שום תנאים וכו' מעתה הדבר פשוט דלק"מ ועוד יש לי אריכות דברי' בזה אך לא הספיקה השעה לכתוב על ספר חוקה והדין דין אמת כיון שהתנאי הי' שיתבטל הקנין אין מקום לקיימו אף שזה לא קיים התנאי מטעם הנ"ל ושארי טעמי' אשר כתבתי ולהיות כי המוביל נחוץ ומהומה לביתו הוצרכתי לקצר דברי בנך הק' אפרים:

שאלה מג

שאלה ראובן הלוה לשמעון סאה חיטי' לפרוע בו בתשרי ובעת ההלואה הי' שוה סאה חיטים ה' זהו' ובעת הפרעון הוזלו חיטי' ועמדו בד' זהו' ושמעון רוצה לתת לראובן ה' זהו' כדי שלא יהיה לראובן הפסד ממה שהי' שוה בשעת הלואה אך לבו נוקפו אם רשאי לעשות כן מחמת איסור ריבית גם עמד השואל ושאל אם רשאי' לכתוב בשטר ההלואה שהברירה היה ביד המלוה לקחת מהלוה או סאה חיטים או חמשה זהובים שהוא השער של שעת הלואה ואת"ל שלכתחלה אין לעשות כן האיך הדין אם עשו כן ובהגיע הזמ"פ הוזלו החיטי' והמלוה רוצה ליקח ה' זהובים מחמת התנאי שהברירה

בידו אם יש לחייב הלוה מחמת התנאי שיתן לו ה' זהו' או לא ואת"ל שאין מחייבין אותו לפי שיש בזה איסור רבית האיך הדין אם תפס המלוה ה' זהובים אם מוציאין מידו כרבית קצוצה שהרי זה כהתנה בשעת הלואה שאף אם לא יהיה שוה כ"כ יתן לו יותר או אין דינו אלא כאבק ריבית ואם תפס אין מוציאין מידו:

תשובה ראיתי להשיב על ראשון ראשון בהלואת חיטי' סתם הנה ש"ס ערוך הוא בפ' א"נ דף ע"ה ת"ר אומר אדם לחבירו הלויני כור חיטים וקוצץ לו דמים הוזלו נותן לו חיטים הוקרו נותן לו דמיהם והלא קצץ אמר רב ששת ה"ק אם לא קצץ הוזלו נותן לו חיטים כו' לשון זה מבואר דדוקא חיטי' הוא דנוטל אבל דמים כפי שהי' שוה בשעת ההלואה אין לו ליטול רק בהוקרו אבל בהוזלו לא משום רבית וא"ל דמאי דקאמר נוטל חיטים היינו מצד הדין שאין הלו' מחויב רק בחיטי' כיון שהיה הלואה סתם אבל אם הי' הלוה רוצה לתת לו דמי' כשער הלואה מדעתו רשאי ואין בו משום איסור רבית ז"א דנוטל חיטי' משמע שבא לדייק שחטים שנותן לו יש לו ליטול ולא יותר ועוד דא"כ לא הוי רישא דומי' דסיפא דהא הא דהוקרו נותן לו דמיהם ע"כ מתפרש שדוקא הדמים יתן אבל חיטים אסור וא"כ גם רישא דקאמר נוטל חיטים הוי איפכא דדוקא חיטים אבל דמים אסור וכן מוכח מדברי רש"י שפי' וקוצץ כו' והיינו דפרכינן והלא קצץ וכי הוזלו נמי יטול דמים שקצץ דהא כמו אוזפיה זוזי הוא עכ"ל ואם תפרש דמה דקאמר הוזלו נותן חיטים היינו שא"צ לתת לו רק חיטים א"כ כי פריך והלא קצץ קשיא ליה הכי הוזלו נמי מחויב בע"כ ליתן לו דמים שקצץ והכי ה"ל לרש"י למימר ולשון רש"י שכתב נמי יטול דמים שקצץ משמעותו שהו' דרך רשות (שהרי כך מתפרש הא דנוטל חיטים היינו דרך רשות שאינו מחויב ליתן לו יותר) והא ליתא דהא אין עיקר הקושיא רק לומר דבקצץ בע"כ דלוה צריך לתת לו דמים ולא חיטים:

אך האמת יורה דרכו דהא דקתני נוטל חיטים היינו שאסור לתת לו דמים והדין והאיסור הא בהא תליא שאם היה מחויב ליתן לו דמים הוא רשאי ליתן משא"כ אם אינו מחויב שוב אינו רשאי דהוי רבית ומש"ה נקט רש"י בפשיטות נמי יטול דמים שקצץ ור"ל דמחויב ליתן דכמאן דאוזפי' זוזי הוא וממילא דרשאי הוא בכך והטעם דאסור ליתן דמים אע"ג דהמלוה לא מרוויח מידי כיון שהיה שוה כך בשעת הלואה אפ"ה אסור דלענין רבית אזלינן בין בתר מעיקרא ובין בתר בסוף והיינו אם הלוה לו סאה חטים ע"מ לקבל חטים ואייקר אע"ג דכבר הוציא זה מרשותו לרשות הלוה וניתן להוצאה ועיקר חיוביה הוא על שעת הפרעון כדקי"ל מכאן ולהבא הוא גובה וא"כ נימא דהוה כאילו נתחייב לו הלוה עתה הככר ומה בכך שהוא שוה יותר ממה שהיה בשעת הלואה אפ"ה אסור

דאזלינן בתר שעת הלואה והרי נתרבה ממונו וכן אם הוזלו והוא רוצה דמים של שעת הלואה אמרינן איפכא דהא הזמן שקצב לו לפרוע הוא על עכשיו וא"כ ה"ל כאילו הלוה לו עכשיו הסאה שהוא אינו שוה רק ד' שהרי זה אינו מחויב לו יותר מן הדין רק לתת לו סאה חיטים כיון שהלוהו סתם ואם הוא נותן לו מדעתו יותר משוי' של סאה חיטים עכשיו רבית הוא שהרי המלוה מרוויח ומתרבה ממונו ממה שהיה עתה ומה יושיענו זה שהיה שוה בשעת הלואה כיון שלא נשתעבד לו במעות כ"א חטים ואין לו לחשוב בחשבונו רק שיש לו חטים ואם נשארים תחת ידו ג"כ לא הי' נוטל עבורם רק ד' ואם יטול עכשיו מהלוה ה' שאינו מחויב לתת מן הדין רק ד' המלוה מרוויח והלוה מפסיד ואיכא נשך ותרבית אלא שמ"מ אינו רבית קצוצה כיון שלא הותנה מתחלה בשעת הלואה:

וכן מבואר להדיא בחידושי הריטב"א לב"מ הובא בש"מ שם שכ' והך שאם לא קצץ הוזלו נוטל חטיו ואינו רשאי ליטול דמים כשעת הלואה כו' וכן מבואר מלשון הרמב"ם בחיבורו ובפי' המשנה מבואר יותר שכ' אם הוקרו החטים יפרע כמו שהיה שוה בשעת הלואה ואם הוזלו יפרענו שיעור מה שהלוה לו ור"ל שיפרענו בחטים או במעות כשיעור הזה ששוה עכשיו ומשמע דטפי ודאי אסור וכן משמעות כל הפוסקים ולא הייתי צריך להאריך בזה אך לפי שראיתי במחנה אפרים סי' כ"ז נסתפק בזה דאולי הברייתא דינא קא משתעי וה"ק אע"ג שאם הוזלו מחזיר לו סאה שלא נתחייב להחזיר אלא סאה דוקא אפ"ה אם הוקרו נותן לו דמים משום רבית וכן נראה קצת מדברי התו' בהגוזל גבי מלוה על המטבע וכ"כ הריב"ש סי' שצ"ו ע"ש אך ממהרי"ט ח"א נראה דאסור בהוזלו ליתן לו דמים וכן מהריטב"א בחידושיו מבואר כדברי מהרי"ט עכ"ד:

והנה מ"ש משו"ת הריב"ש אני תמה שדבריו שם אמורים כלפי מי שרצה לומר דבהוקרו נותן דמיהם מדינא כיון שהלוה לו להוצאה והוציאם ודחה הריב"ש זה דא"כ למה כשהוזלו נותן לו חטים וילקה בחסר וביתר אלא שכיון שלא קצץ יש לו לשלם חיטים כמו שהלוהו ומש"ה כשהוזלו נותן חטים מדינא וכשהוקרו נותן דמיהם כשער הזול משום רבית עכ"ל וכוונת דבריו דבהוקרו אין הפרעון בדמים מדינא ואדרבה מדינא מחויב הי' ליתן חיטי' רק מחשש רבית הפקיעו הלואת חיטים ויפרע בדמי' אבל הוזלו מה שנותן חיטים מדינא שזה התחייבות שלו ואם זה נוטל ממנו דמים פשיטא שיש רבית שנוטל יותר מחיובו ומרויח מלוה מחיובא דהשתא ומפסיד לוה וה"ל רבית:

ומ"ש הריב"ש נותן חיטים מדינא היינו מן הסתם אין זה רוצה ליתן רק חיטים שהוזלו וע"ז קאמר שהוא מדינא אבל לא מיירי אם ירצה מדעת עצמו לתת מה שאינו מחויב מן הדין שזה פשוט שאסור משום רבית שאין אנו רואין החיוב רק כמו שהוא לפנינו

בעת הפרעון ואסור לו להוסיף עליו דה"ל אגר נטר דאנן סהדי דאי לאו משום שעשה לו טובה שהלוהו לזמן לא היה מוותר נגדו ואין לנו לילך בתר מעיקרא דשעת החיוב שזה היה נפסד המלוה אף אם היה מונח אצלו עד עתה רק על שעת החיוב והרי אינו שוה כי אם ד' ואינו רשאי ליתן ה' משום רבית:

ומ"ש מדברי התוס' פרק הגוזל דף צ"ז נפלאתי מאוד שהתוס' שם כ' דלא דמי לגזילה דמשלם כשעת הגזילה משא"כ בהלואה היכא דהוזל משלם כזילא דהשתא כדאמרינן הוזלו נותן לו חטים כו' ומטבע שנפסל הוי כהוזל כו' והיינו לענין חיוב מן הדין וממילא שהוויתור בזה אסור משום רבית ומ"ש התו' אח"כ דלר"ה דלא חשיב נפסל בנסדק מצי פטר נפשי' בנפסל כו' פשיטא שאין מזה משמעות שאם ירצה יתן מטבע היוצא רק לדינא קאמר דמצי פטר נפשי' בנפסל וממילא שאין לו ליתן מותר וגם י"ל דהתם במטבע אע"פ שהלוה סתם אי בעי מצי יהיב ליה מטבע טובה דהא בפי' הותנו שישלם לו במעות אמרינן דנפסל לא מקרי מטבע אליבי' ולכן אף בסתמא י"ל שהי' בדעתו לשלם במטבע היוצא ונתחייב בה מאז והו' כפירש:

ולכאורה י"ל דהמחנה אפרים דייק דע"כ ס"ל דרשאי ליתן כפי שווי שעת הלואה דאל"כ איך כ' שם בהתנה מחויב ליתן מטבע היוצא דכיון שנפסל הוי כהוזל ואם בא ליתן מטבע היוצא ה"ל רבית דאינו מחויב רק הנפסל ששוין ד' והוא נותן היוצא ששוה ה' וא"כ אף תנאי שיתן מטבע היוצא לא מהני דהוי תנאי באיסור רבי' דלא מהני וכמ"ש הריב"ש בסי' י"ט. ובאמת שכן הקשה בגידולי תרומה דף על התו'. אך לפענ"ד הדברים פשוטי' דהתם אע"ג דהוי כהוזל היינו כ"ז שלא נתחייב לו בפירו' מטבע משא"כ אם נתחייב לו מטבע בפירוש ולרב נפסל אין שם מטבע עליו ממילא דמשעה ראשונה נשתעבד לו מטבע היוצא וה"ל כקצץ ועשהו דמי' דכיון דזוזי אוזפי' את זה יתן לו ומעולם לא נגרע כחו לקבל מטבע שנפסל רק על היוצא נשתעבד ואין כאן מקום חשש רבית כלל משא"כ בהלואת חיטי' שהוזלו אין יכול ליתן מעות כשיווי שעת הלואה אף שנותן מדעתו וכמ"ש ומצאתי בשו"ת תשב"ץ ח"א סי' קי"ד שכ' ואם הוזלו החיטי' אינו נותן לו אלא סאה חיטי' שאם יתן לו יותר משוי' עכשיו ה"ל ריבית כיון שלא עשאה דמי' וכדמוכח התם דלא קי"ל כר' יהודה דאמר הכי לענין פוסק על שער שבשוק אלא א"כ התנה עמו שיתן לו כשער הגבוה עכ"ל ומ"ש דלא קי"ל כר"י דבריו תמוהי' לענ"ד דהתם מיירי שזה פסק על השער שבשוק ולא משך עדיין שיכול לחזור בו רק שהי' צריך לקבל מי שפרע ובזה סבר ר"י שיכול לומר תן לי כזה או מעות בעת שירא' שעת הזול דאדעת' דתרעא זולא פסק משא"כ בנידון דהתשב"ץ התם שהלוה לו חיטי' וזה כבר משך אותם

והתנה כשאצטרך לחיטי' אתבעם ותתנם לי פשיט' דכה"ג אין לו עליו מעות רק חיטי' ואם תובע החיטי' בשעת הזול אם נותן לו מעות כשעת היוקר יש בו משום רבית אליבא דכ"ע והוא פשוט לענ"ד ועכ"פ הדין דין אמת דבלוה חיטי' בעת שעמדו סאתים בסלע ובעת הפרעון הוזלו על ג' סאים בסלע אסור ליתן לו סלע שהי' שוה בשעת הלואה כיון שלא עשאה דמים בעת הלואה:

ומעתה נבא נא לדין השני אם רשאי לכתוב בשטר שהברירה ביד המלוה או ליקח חיטים שלו או סלע שהי' שוה בשעת הלואה ונראה ברור דאסור דע"כ לא שרינן אלא קצץ בשעת הלואה ועשאה דמים שהתנה בפירוש שכשיגיע הזמ"פ יפרע לו סלע ובכה"ג אף שהוזלו חיטים בשעת פרעון צריך ליתן לו סלע דכמאן דאוזפי' זוזי דמי וכן אם נתיקרו נותן לו הדמים שקצץ (ועיין בב"ח דבקצץ שרי אפי' יותר מכדי שוי' והיינו בלא קבע לו זמן כו' ובחידושי הריטב"א שהביא הש"מ אין נראה כן ואפשר דמיירי בקבע זמן כו' משום שיצא מידי הלואת חיטים לגמרי משא"כ כשהוא מתנה שהברירה בידו ליקח או חיטים או סלע פשיטא דהלואת חיטים בדוכתא קיימא אלא שהוא מתנה עמו שאם ירצה לקחת אז תמורת חוב הלואת חיטים כך דמים פשיטא שזה כמתנה על איסור רבית שהרי אם הי' מתנה עמו לא היה רשאי ליתן לו דמים אף אם הי' רוצה מדעתו כיון שעיקר חובו הוא חיטים בעת הפרעון וא"כ התנאי שמחויב ליתן לו מעות כשירצה הרי זה כמתנה שאם יוזל שווי הלואה שלו שהוא כעת בסלע ויעמוד בחצי סלע אעפ"כ יתן לו סלע וזה אסור והתנאי מגרע גרע דבלא תנאי אם נותן לו מדעתו יותר משווי החטי' ה"ל אבק רבית משא"כ כשהתנה בשעת הלואה ע"ז ה"ז כהתנה דבשעת פרעון אם ארצה אקח בעד חוב הסאה סך מעות שאוכל לקנות בעדם שני סאים וזהו תנאי של איסור רבית והוא בטל ואדרבה התנאי מגרע שאם התנה בשעת הלואה על הרבית הרי זה רבית קצוצה אלא שאין זה רק צד א' ברבית וכמ"ש לקמן ואם לא הי' מתנה רק שזה הי' רוצה לתת מעות בשווי של שעת הלואה ה"ל אבק רבית וכמש"ל משא"כ עתה שהתנה בפירוש בשעת הלוא' ע"ז מ"ש התו' בב"ק דף צ"ז ד"ה המלוה את חבירו על המטבע כו' ועוד אומר ר"י די"ל כגון שהלוהו סאה חיטי' ואמר לו אם תחזיר לי סאה או כך וכך מעות שאם במעות לחודייהו קצב הי' משלם לו מטבע שנפסל אבל הכא שלא זקף עליו במלוה גמורה שיכול לפרוע לו חיטים אם ירצה נותן לו מטבע היוצא באותה שעה עכ"ל. שם הי' התנאי שהברירה ביד הלוה או שיתן לו חטי' או מעות פשי' שאין כאן איסור אבל כה"ג דנ"ד שהברירה ביד המלוה תנאי רבית הוא ואסור. ומצאתי בספר גדולי תרומה בשער מ"ו חלק ה' דף רס"ח שכתב להדיא כמ"ש שהקש' על דברי התו'

בב"ק שכתבו דנפסל הוי כהוזל ובהלואה משלם כי זולא דהשתא כדאמרינן אדם כו' דא"כ האיך כ' שאם פירש שישלם מעות צריך לשלם מטבע היוצא דסתמא דמלתא לכך פירש שאם יפסל יתן לו מטבע היוצא כו' דהא ה"ל כמתנה קרוב לשכר ורחוק להפסד דגבי חיטים נמי לא הותר אלא בסתם ואז משלם כי זולא דהשתא אבל אם התנה בחטים שאם יוזלו ישלם לו מעות הא ודאי אסור לכ"ע ובהדיא כ"כ הריב"ש ז"ל סי' י"ט והיכא שרי הכא להתנות שאם יפסל ישלם מטבע היוצא דהוי ממש כמתנה שאם יוזלו חיטים ישלם מעות וליכא למימר דלא נאסר אלא כגון שמתנה אם יוזלו כו' וכההיא דהריב"ש אבל הכא איהו אינו מתנה כלום אלא שאנו מוציאין מדבריו דלפחות לא יפסיד אם יפסול המטבע ולא יטול פחות ממה שהלוה כו' דהא ודאי ליתא דלעולם גבי הלואת חיטים בעינן שהמלוה יהיה משועבד להפסד הזול ואפי' כשעשאם דמים אם הלוה יתן לו חטים אע"פ שהוזלו צריך ליטול בע"כ ולא הותר לו כלל להתנות שאם יוזלו ישלם מעות וה"נ אם יפסל המטבע דהוי כהוזל מנין לנו להתיר שיאמר ויתנה שיפרע לו מעות באופן שלא ישאר משועבד להפסד הזול כשיפסל ונראה לומר דכל איסור החיטים הוא משום כיון דשער הפירות מצוי להשתנות והוא דבר מצוי אפשר שישתנה לעילוי שירויח המלוה כשיפרע לו חטים מש"ה בעינן שיהיה משועבד ג"כ אל ההפסד אם יוזלו ולפיכך לא הותר שם להתנות שאם יוזלו יתן לו מעות אבל גבי הלואת מעות מלתא דלא שכיחא שישתנה השער לעילויא אם לא במקרה פעם ביובל מחמת גזירות מלכות או ענין אחר כו' ולפי"ז גם בחיטים אם יתנה שאם ישוו כשער של עכשיו יחזיר לו החטים ואם לא ישוו בשער זה בין יוקרו או יוזלו ישלם לו מעות דהשתא ודאי אינו משתכר כלל אע"ג דודאי אינו מפסיד אפ"ה כיון דליכא חששא דאגר נטר שרי עכ"ל הנה העתקתי לשונו כי ממנו נקח כמה מילי מעליות' דשייכי לנ"ד והנך רואה מפורש יוצא מפי גדול הדור דגבי הלואת חטים דמשתנה השער והוא דבר מצוי דאפשר שישתנה לעילוי לא מהני ליה תנאה שאם יוזלו יתן מעות ואם הלוה לו חטים אעפ"י שהוזלו צריך ליטלם בע"כ וה"ה לכל כיוצא בו דהוה פירא והשער משתנה בו אין התנאי מועיל בו כלל לפי שנעשה באיסור:

אך אעפ"י שהדין דין אמת מ"מ תמי' לי' בדבריו ז"ל חדא במ"ש דהו"ל קרוב לשכר ורחוק להפסד דגבי חטי' נמי כו' ובהדיא כ"כ הריב"ש כו' ולענ"ד אע"ג דהריב"ש מבואר מדבריו שמה שאוסר בזה הוא מטעם קרוב לשכר כו' היינו משום דעובדא דהריב"ש הי' דרך מכירה שזה מכר לקהל חטים בסך כך לזמן ידוע אלא שהותנה שיהי' ידו על העליונה לגבות חטי' או מעות נמצא שהעיקר היה המכירה אלא שהותנה שבידו לבטל המכירה

ולעשות ממנה הלואה שדינה לגבות מהלוה אותו דבר עצמו ולא דמי' וע"ז כ' שאם יקח הברירה בעת הפרעון לבטל המכירה ולהחזירה להלואה א"כ כשגובה חטים שהם שווים עתה מאתים בשביל חוב החטים שהיו שווים מנה מחמת התנאים שהתנה שיהא יכול לבטל המכירה ויתחייב לתת לו חטים בעין הו"ל תנאי באיסור רבית ובטל ושוב כ' הריב"ש דלכאורה י"ל שאין תנאי זה באיסור כלל שהרי אף כשיבחר לבטל המכירה ואין כאן דמי חטים רק הלואת החטים עצמם (כצ"ל בריב"ש שם) הו"ל הלואת סאה בסאה דשרי ביש לו או יצא השער לגבות אף שהוקרו אח"כ וע"ז כ' דז"א דאף בכה"ג אסור שהרי הוא קרוב לשכר ורחוק להפסד כו' כך מבואר מדבריו ז"ל וכוונתו דודאי א"ל שיתבטל מה שהתנה שאם יוזלו הברירה בידו ליקח דמים כשער היוקר לפי שנעשה באיסור דז"א דמה שנתחייבו הקהל בנתינת הדמים אין עליו תורת תנאי כי עיקר הדבר שמתחלה באו בברית יחד זה למכור והם לקנות ונתחייבו בדמים ואין ע"ז שום איסור ולא תורת תנאי הוא על הצד השני שהמוכר מתנה לטובתו שאם יוקרו וירצה לבטל המכירה ויחזירנה הלואה ידו על העליונה וזה תנאי איסור הוא ובטל ונשאר המקח קיים וא"צ לתת רק הדמים שנתחייבו לפי שהתנאי שהותנה שיהיה הברירה בידו מתבטל בזה שאינו יכול להתנות שיהיה יכול לבטל המכירה לעשות הלואה כיון שעי"ז יהיה קרוב לשכר כו' אבל אם היינו אומרים דאין איסור בסאה בסאה כשיש לו אף במקום שהוא קרוב לשכר היה הריב"ש מודה דמהני התנאי שהרי אין כאן תנאי איסור כלל ואמרינן דכשבוחר בחטים נתבטלה המכירה וחזרה הלואה והו"ל סאה בסאה אך כל זה כשהענין נעשה דרך מכירה אבל אם הענין נעשה מתחלה בהלואה שהלוה לו חטים וא"כ עיקר החיוב שזה יפרע לו חטים בעין אלא שזה התנה שאם ירצה בעת הפרעון לקחת דמים כמות שהם שוים עכשיו מחויב ליתן לו דבר ברור הוא שאף אם הי' התנאי מועיל אינו מועיל למפרע לומר שכשהוא בורר לו דרך זה שיתן לו דמים הוברר הדבר למפרע שבשעה שיקח החטים מכירה היתה ולא הלואה דודאי ז"א ולא מיבעיא לפי מה דקי"ל דבדאורייתא אין ברירה דלא אמרינן הוברר למפרע שהי' מכורים אלא אפילו למ"ד יש ברירה אפילו מדאורייתא מ"מ פשיטא דבזה שהי' התנאי בסתם שאין לו לפרשו על למפרע אם לא שהי' אומר כן בפירוש שאם יבחר בדמים תחול המכירה מעכשיו ואז יש לדמות לדין הריב"ש שעשה מכירה מעכשיו אלא שהתנה שאם ירצה להיות הלואה תתבטל המכירה משא"כ בתנאי בסתם אינו על למפרע רק על שעת הפרעון לבד שאם ירצה מחויב ליתן לו סך דמים כך וכך וא"כ מה יושיענו זה שהי' שוה כסך הזה בשעת הלואה או יותר שזה אינו מעלה ומוריד כיון שלא עשאו דמים לחלוטין בתורת מכירה

והוא מתנה שיפרע לו יותר ממה שנתחייב וזה רבית גמורה היא והתנאי שמתנה על רבית בטל ואין אנו צריכין לבא ע"ז מטעם קרוב לשכר כו' כלל ואי מהאי טעמא אתינן עלה היה מקום לפקפק במה שלמד הג"ת כהריב"ש די"ל דבנידון הריב"ש שאנו דנין על התנאי שאם ירצה יתן לו חטים דוקא שיש בו שכר וריוח למלוה כנגד השער שהי' בשעת הלואה לא מהני התנאי לשכר כיון שלא קיבל להפסד משא"כ בצד התנאי שאם ירצה יקח כשער הלואה אמרינן כיון דהך צד שיקח החטים אף שיתייקר הוא עיקר הנעשה ביניהם שדרך הלואה הוא ושרי ביש לו רק התנאי הוא שאם ירצה יקח הדמים ולא יפסיד משער הלואה אבל ריווח אין כאן בזה לא איכפת לן במה שהוא קרוב לשכר ג"כ שהרי הדין נותן כן אם היה מתקיים צד הדין שיסלק חטים וצד התנאי אינו אלא להיות בטוח שלא יפסיד מקרן שלו וכה"ג הוי דההתנה על מטבע היוצא אך באמת בצד התנאי שאם יוזלו דמים אסור בלא טעמא דקרוב לשכר אלא הוא עצמו תנאי רבית כיון שבשעת פרעון אינו מגיע לו כ"א חטים ואם נותן לו דמים ששוים בעת ההוא יותר הוי רבית כמבואר בפוסקים בדין המלוה על המטבע והוסיפו עליו כו' דדוקא היכא דדינא הוא שיתן לו מטבע החדשה ע"ש באשר"י וכ"כ ביש"ש שם סי' ט"ו להדיא דאין לפרש דלעולם אית ליה אורחא וקמיבעיא ליה היכא שרוצה זה לפרוע מן החדשה אם יכול לקבל משום דהוי כרבית דפשיטא דהוי רבית שבידו לסלק במעות הראשונות כו' ע"ש מבואר דכה"ג אף אי לא זילא פירא מחמת החדשה אסור כיון שהי' הרשות בידו לפרוע בנפסל שהרי לא התנה בתחלה במעות ע"ש והגע עצמך אם הלוה לו חטים בסתם ואחר זמן התנה המלוה עם הלוה שאם ירצה המלוה בזמ"פ שיהי' החטים שוים סלע יתן הוא ב' סלעים פשוט שהוא רבית אף שהחטים היו שוים אז בשעת הלואה ובשעת התנאי ב' סלעים כיון דההיא שעתא דרמי חיובא אקרקפתא דלוה אינו רק סלע וא"כ מה בכך שהתנאי הי' בעת שהלוה כיון שעכשיו לא נפסק מתורת הלואה ע"י תנאי שמתנה עתה א"כ מה לי בשעת הלואה או אח"כ ואדרבה התנאי שבשעת הלואה גורם לו להיות על תנאי שם רבית קצוצה רק שהוא צד אחד ברבית כמש"ל ויתבאר לקמן אי"ה ומ"ש הג"ת דלכאורה יש לחלק דהכא לאו שאמר בהדיא אם יפסל רק שאמר סתם שישלם לו מעות ולא נאסר להתנות אלא כשהמלוה מרויח מ"מ בין שמתנה אם יוזלו מעות ואם יוקרו חטים כההיא דהריב"ש ז"ל אבל הכא אינו מתנה כלום שישתכר כו' ודחה זה דמשועבד להפסד בעינן כו' ולענ"ד אין צריך לדחי' זו דהריב"ש התם מיירי בהדיא ג"כ שלא אמר אם הוזלו רק הברירה בסתם איזה שירצה ואפ"ה כ' הריב"ש דאסור מטעם שהוא קרוב לשכר אך בלא"ה לא ידעתי מאי קושיא דהתם במטבע שנפסל שמתנה עמו

שיהא הפרעון במעות מאז נתחייב לו מטבע היוצא כמ"ש התוס' ולא דבר אחר שאין שם מטבע עליו וא"כ פשיטא שמעולם לא היה מקום חיוב על המטבע שנפסל שנאמר שאם מחמת התנאי יתן לו מטבע היוצא הוי רבית אע"ג דנפסל הוי כהוזל מ"מ מחמת התנאי הוי כקצץ דמים שבין יוקרו או יוזלו חטים יתן לו כך וכמ"ש במטבע שמחייב עצמו מעכשיו שיתן לו מטבע היוצא בעת שיפרע לו מה רבית שייך בזה משא"כ במתנה על חטים שיתן לו דמים פשיטא כיון שעיקר חיובו מחמת הלואה חטים כשאינה שוים בעת הפרעון רק סלע והוא נותן לו שני סלעים אין לך רבית גדול מזה וגם מ"ש בג"ת לתרץ דבמעות מלתא דלא שכיחא שישתנה השער לעלויא הוא תימא לענ"ד דדוקא גבי פירא אמרינן הכי דבדידהו תליא יוקרא וזולא ולא בטיבעא דזוזי אשתעבד לי' וזוזא יהיב ליה כמבואר בר"פ הזהב ולא שייך בי' שינוי לעלויא כלל וקצרתי:

ואיך שיהיה מבואר דתנאי דכה"ג שאם יוזלו יתן לו דמים הוי רבית מטעם קרוב לשכר ומכ"ש לפי מ"ש דכיון שנעשה דרך הלואה רק שהתנה שאם ירצה דמים מחויב ליתן לו ואין ספק שלא ירצה בדמים כ"א אם יוזלו החטים וא"כ הו"ל רבית קצוצה כיון שהוא מתנה על רבית זה בשעת הלואה רק כיון דאפשר שלא יוזלו רק יוקרו או יהיה במקח השוה כמו עכשיו ואעפ"י שזה בורר לו אחד מהאופנים לא יהיה בזה רבית וא"כ אף מה שהתנה שאם יוזלו יתן דמים אין זה כ"א צד א' ברבית ומ"מ נראה דלא מבעיא דהוי אבק רבית עכ"פ דהא קי"ל כרבנן דצד א' ברבית אסור אך נראה דאפי' רבית קצוצה הוי כמו שמבואר באורך בשו"ת הריב"ש סי' ש"ה דהיינו קודם שיתברר צד הרבית מ"מ אסור מדרבנן לאחר פירות כיון דאפשר לבא לידי איסור רבית קצוצה ואסור מדרבנן אבל כשנתברר הצד שיש בו רבית רבית קצוצה הוא ע"ש באורך ועיין בט"ז ר"ס ק"ע וקע"ד בזה ויש מי שרוצה לומר דכיון שמקח שנעשה באיסור קיים ה"נ תנאי שנעשה באיסור וזה טעות דמקח שנעשה באיסור קיים לענין המקח כגון בזבין גלימא אבל מ"מ מה שלוקח יותר והוא אסור מחמת איסור רבית מפקינן מיני' והוא פשוט וכעת אין פנאי להאריך יותר והנלענ"ד כתבתי דברי זעירא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

הלכות נדה

שאלה מד

משה שפיר קאמר. ריחו לא נמר. דורש כמין חומר. ה"ה כבוד אהו' כו' חתן גיסי מו' משה זאב וואלף נ"י:

אחד"ש הגדלת השמחה בלבי בראותי גמול ידו הדה. לתורה ולתעודה בפתחי נדה. כי יפליא בין דם לדם. ועושה לו לימודים בדברי הפוסקים אשר על אבני הקודש יוצק יסודם. פרט למעשה חידודים. והנה אשתקד התחלתי להשיב על דבריך שני' בענין גט בע"כ והקיפוני חבילות תשובות בענינים אחרים והוצרכתי להפסיק ואף עכשיו כי נפשי מרה על הלקח ממני מחמד עיני ילד שעשועים ורעיוני שחו באחו הם רועים לולי תורתך שעשועי ברוב שרעפי להלהיב כל נפש יקרה. בשלהבת העולים אל אש דת התורה. ומילתא אלבישייהו יקירא. אמרתי אשיחה וירווח לי:

וזה החלי בעזה"י:

אותיותי ראיתי אשר הקשית על הפרישה סי' קפ"ו מ"ש על הב"י שאינו יודע טעם לדבר אם לא לענין כתובה כו' וע"ז כתבת כיון שהב"י רוצה לתרץ בזה קו' הרא"ש על הרי"ף מהך דוהאמרה שמואל כו' א"כ ע"כ דלענין איסור נמי אמרינן הכי דכל שצריכה בדיקה אח"כ צריכה ג"כ בדיקה קודם. הנה בזה ראיתי בספר כרתי ופליתי הלכות נדה שכתב על מ"ש בדברי הראב"ד דכל שלא בדקה קודם לא מיקרי רואה מחמת תשמיש דאיכא למימר קודם תשמיש אתי ע"ז כתב הפליתי דמדברי הרא"ש שהקשה דמאי קאמר והאמרה כו' מוכח דז"א דא"כ פשיטא דרחב"א גם קודם תשמיש מצריך בדיקה ע"ש ואמנם כדי להסביר לך דברי הפרישה אמרתי להציע מתחלה פי' דברי הרא"ש וב"י בזה שלכאורה הם קשי הבנה וממילא בין תבין דברי הפרישה לכאורה מ"ש הב"י דכיון דבעי בדיקה אח"כ בעי נמי קודם אכתי לא מתרצא הך קושיא דהרא"ש שהרי משמעות לשון הש"ס דפריך והאמרה שמואל כו' משמע דבההיא דהתם סגי ול"ל הך דשמואל דאמר הלכה כרחב"א ומאי קושיא דהא שפיר איצטרך למפסק כרחב"א לענין אחר תשמיש דהא מדשמואל דהתם לא מוכח רק דאסורה לשמש עד שתבדוק כו' אמנם כמו כן תקשה על הרא"ש גופיה דנייד מפירוש הרי"ף ומפרש צריכה ב' עדים היינו א' לפני תשמיש וא' אח"כ ולפי"ז עדיין קושייתו נשאר מעל מאי פריך והאמרה כו' דהא איצטרך להשמיענו כרחב"א לענין אחר תשמיש ודוחק לומר דקושית הש"ס דל"ל הך דהתם דמדקאמר הלכה כרחב"א מוכח דבעי בדיקה בין קודם בין אח"כ חדא דלישנא דוהאמרה כו' משמע דל"ל הך דרחב"א ועוד דקושיא זו ל"ל דשמואל דהתם יש לדחותה בגוונין סגיאין מבוארים למעיין בש"ס שם. ואמנם האמת יורה דרכו דכיון דטעמא דשמואל דהתם דבעי בדיקה בעסוקה בטהרות לפני תשמיש לבעלה הוא משום מיגו דבעי בדיקה לאח"ת לטהרות א"כ הרי מבואר שם בהא דשמואל דבעסוקה בעי בדיקה קודם ואח"כ וא"כ פריך שפיר הך דרחב"א ל"ל והוא פשוט:

אמנם לפי זה קשה מאי מקשה הרא"ש על הרי"ף מה ענין דרחב"א לדשמואל כו' ולפי מ"ש הרי הש"ס מקשה בפשיטות שפיר אי בעסוקה בטהרות האמרה שמואל חדא זימנא דנהי דהך דרחב"א לא מיירי כ"א בלאח"ת מ"מ כיון דכבר אמר שמואל התם דבעי בדיקה קודם ואח"כ א"כ הך דהכא דהלכה כרחב"א ל"ל כלל דשמואל דהתם סגי וע"כ לומר דהרא"ש לישנא דש"ס קשותי' דפריך האמרה שמואל משמע לישנא דכל מה דאיכא למשמע מדשמואל איכא למשמע מדרחב"א ולהרי"ף הא ליתא דלדידיה רחב"א לא מיירי אלא בבדיקה דלאח"ת לחוד ואע"ג דמ"מ שפיר איכא לאקשויי ל"ל למפסק כרחב"א דבשמואל דהתם סגי מ"מ לא הו"ל לש"ס למנקט בהאי לישנא אלא הול"ל גדולה מזו אמר שמואל דאף לפ"ת בעי בדיקה מחמת מיגו דלאח"ת ומזה הוכיח הרא"ש דגם רחב"א מיירי בין לפ"ת ובין לאח"ת ואהא קפריך דאי לא קפסיק שמואל כוותי' דרחב"א אלא בעסוקה בטהרות והלכתא כוותיה ולא מטעמיה דאלו הוא מטעם עיוות ותיקון קאתי עלה ואף באינה עסוקה הוא אוסר לשמש בלא בדיקה ויש בזה עיוות ותיקון לענין כתובה אם תבדוק ולא תמצא ושמואל מטעם עסוקה בטהרות קאתי עלה ולהכי צריכה בדיקה לפ"ת ואחריו מטעם מיגו וכמו שכתב הר"ן בחידושיו ובשבועות אם כן ל"ל למפסק כוותיה כלל האמרה שמואל חדא זימנא והשתא אתי שפיר גם דברי הבית יוסף דהבית יוסף לתרוצי סוגיא הוא דעביד אליבא דהרי"ף וקאמר דכיון דבעי בדיקה אחר כך בעי נמי קודם ואם כן רחב"א נמי מצריך בדיקה קודם תשמיש וע"ז בא הפרישה לומר שא"י טעם לדבר אם לא לענין כתובה ור"ל כיון שעכ"פ רחב"א דמצריך בדיקה לאח"ת שאם תמצא תפסיד כתובה בעי נמי קודם דאל"כ מצי למימר דמעיקרא אתי האי דמא וע"כ כיון דרחב"א ע"כ מצריך בדיקה לפ"ת ואח"כ לענין כתובה שפיר נקיט הש"ס בלישניה והאמרה שמואל חדא זימנא להצריך בדיקה קודם ואח"כ היכא שעסוקה ולא למפסק כרחב"א:

והשתא לפי"ז מה שמדקדק בסדרי טהרה מדברי הפרישה דדוקא לענין כתובה אמרינן הכי אבל לא ברואה מ"ת לענין איסור לבעלה אינו מוכרח כלל דע"כ לא קאמר שא"י טעם לדבר אלא לענין בדיקה דאשה שאין לה ווסת דמאן לימא דצריך בדיקה קודם דלמא אח"כ דוקא הוא דצריך בדיקה דיש לחוש שתראה מחמת מיעוך התשמיש אבל קודם התשמיש לא צריך וא"כ הו"ל לרחב"א להזכיר בדיקה דלפ"ת שהיא המתירה לשמש וכן אם נאמר דשמואל לא פסק כוותי' אלא בעסוקה מנ"ל דאמרינן הך סברא מיגו כו' דהא י"ל דוקא אח"כ בעי בדיקה שמא תראה מ"ת ותקלקל הטהרות אבל קודם תשמיש לית לן למיחש שמא ראתה וי"ל דלבעלה לא בעי בדיקה ולהכי קאמר

שמואל התם וחידש הך סברא דבעסוקה בטהרות אמרינן מיגו כו' ולישנא דש"ס דקאמר והאמר שמואל כו' משמע דדא ודא א' היא ושניהם עולה בקנה א' להצריך בדיקה קודם ואח"כ ואהא כתב הפרישה דלענין הכתובה שייכ' הך סברת להצריך בדיק' קודם וכיון דרחב"א לענין כתובה מיירי ובהא בעי שמואל למפסק כוותי' בעסוקה שפיר מתורץ לישנא דש"ס האמרה שמואל כו' וא"כ ממילא י"ל כיון דלענין כתובה אמרינן הך סברא לענין איסור אם רמ"ת לא מתסרא עלי' דגברא והפרישה לא כתב שא"י טעם אלא לענין הצרכת הבדיקה אבל לא לענין לאסרה על בעלה משום רמ"ת דבזה יש טעם לשבח כמו גבי כתובה דאמרינן דלמא לפ"ת אתי דמא כ"כ לענין איסור אל תאסרנה מספק דהיינו עיוות ותיקון דקאמר רחב"א דהא בהא תליא דאם נימא דמתסרא א"כ ממילא ל"ל כתובה ואעפ"י שי"ל דשאני כתובה דמספיקא אין להפסידה כתובתה אבל מ"מ שפיר מתסרא כבר כתב הב"ש באה"ע סי' קי"ז דכל דמיתסרא מספק לית לה כתובה ומייתי ראי' ממוכר בשר ספק טרפה ע"ש:

אמנם לכאורה יש לחלק בדבר דהתם דהספק הוא כיון שנמצא סמוך לביאה יש להסתפק שמא בשעת תשמיש אתי או אח"כ שפיר י"ל דאין לה כתובה כיון דמספיקא פרשי אינשי כו' שהרי ליכא לברורי' הא מלתא כלל וא"כ הוה מום בשעת נשואין שאלו ידע כן לא הי' נושא אותה שתאסר עליו מספק משא"כ בזה שלא בדקה קודם ויש ספק דלמא מעיקרא הוי האי דמא נהי דהשתא מיהו מתסרא עלי' כיון דאתרמי מלתא שלא בדקה קודם ומספקינן לה ברמ"ת מ"מ ספק זה היא עומד להתברר אם היתה בודקת קודם תשמיש היה נודע לנו אם האי דמא מעיקרא אתי או לא וא"כ בשעת נשואין לא היה שם מקח טעות דמה שנאסרה זו מספק הוא ולענין כתובה מצי למימר דשמא אי בדיקתא לנפשאי קודם לכן הוי משכחנא האי דמא ולאו מ"ת אתי ולכאורה יש מקום לומר דכל שלא בדקה מקודם איכא ס"ס שמא קודם תשמיש ושמא אח"כ כיון דבדיקה היא בשיעור ווסת וספיקא היא ועיין בספר כתובה מ"ש דאע"ג דאיכא נמי ספק שמא מן הצדדים לא אמרינן ס"ס דכיון דהוחזקה בג"פ לא אמרינן שמא אחר תשמיש אתי וכמו כן י"ל גם לפני תשמיש לא תלינן בכה"ג שנמצא סמוך לתשמיש אלא תולין במצוי וא"כ אף ס"ס לא אמרינן בכה"ג ולפי שאין הפנאי מסכים עמדי לא רציתי להרחיב הדבור בזה ולצאת מענין לענין אף באותו ענין ועוד חזון למועד אי"ה ועתה אני בא בדבריך לדבר בם ולא בדברים אחרים עד אקח מועד מישרים אשפוט אותם אי"ה:

ומ"ש בשם הרא"ה טעמא דבעי בדיקה לפני תשמיש משום קלקול טהרות והקשית עליו דהא עד שלפני תשמיש אינו ממעט בפקידה שגית בזה ואגב שיטפך רהיט לך ותלית

בוקי סריקא בהרא"ה ז"ל שמ"ש הרא"ה שמא תמצא דם לאחר תשמיש ואיכא קלקול בטהרות לא קאי אדסמיך לי' רק על שלפניו דקאמר מיגו דבעי בדיקה לטהרות אהא פירושי קמפרש שמא תמצא דם כו' וכמ"ש רש"י ז"ל אבל מעולם לא עלה על דעת הרא"ה לומר שבדיקה שלפני תשמיש בשביל טהרות הוא וזה פשוט ומבואר:

ומ"ש על הפרישה שכתב שא"י טעם לדבר שנראה הטעם דבעי בדיקה משום מיגו וכדאמרינן מיגו לענין עסוקה בטהרו' כמו כן י"ל אף בלא עסוקה דאי בעי אח"כ בעי נמי קודם משום מיגו זו וכ"כ בסדרי טהרה בשם הגהת פרישה על דברי הרמב"ן וכתב דכ"ש הוא ואני אומר שאין כדאי בזה לדחות קושיית הרא"ש שהקשה שהיה לו לרחב"א לבאר הבדיקה שלפני תשמיש שהיא המתירה לבעלה דאטו הך סברא דמיגו דבעי בדיקה אח"כ כו' הוא פשוטה כ"כ עד שלא יהי' צורך להזכיר' ועוד דהך סברא דמיגו דבעי בדיקה לטהרות כו' גופה לא ידעינן בה טעמא ואנן מינה ניקום ונגמר בק"ו ובאמת קצת הי' נלענ"ד לכאורה ליתן תבלין להך סברא דמיגו דבעי כו' עפ"י מה דאמרינן התם ותבדוק ומה בכך א"כ לבו נוקפו ופורש וזה דוקא באשה שאינה עסוקה בטהרות כיון שאין לה רגילות להיות בודקת כ"א לבעלה א"כ יש לחוש שמא יהי' לבו נוקפו מחמת שהוא רואה שהיא בודקת שמא הרגישה וכמ"ש המפרשי' משא"כ באשה עסוקה בטהרות מכיון שאשה זו רגילה היא בבדיקה לטהרות לאחר תשמיש עכ"פ בעי נמי בדיקה קודם תשמיש לבעלה ואין לחוש שיהי' לבו נוקפו מחמת שרואה שהיא בודקת כיון שהיא רגילה בבדיקות לטהרות וא"כ באשה שאינה עסוקה בטהרות כיון שכל הבדיקות שהיא בודקת אינם רק לבעלה אין לה לבדוק קודם תשמיש כדי שלא יהא לבו נוקפו ואפילו תימא דלאו מהאי טעמא אתינן עלה מ"מ הך סברא דמיגו אינה פשוטה כ"כ והיה לרחב"א להזכירה:

גם מ"ש לפרש כן בטעמא דהרמב"ן דמיגו דבעי אח"כ בעי נמי קודם לא נהירא לענ"ד והדבר מבואר בספר המלחמות דטעמא דכיון דבודקת עצמה מחמת עיוות צריכה לבדוק קודם ג"כ שלא תיעוות עצמה שלא מן הדין (וראיתי בס"ט שהביא מדברי הרמב"ן אלו ראיה דלא תלינן הדם בקודם תשמיש ע"ש סימן קפ"ז) ונראה דגם בהלכות נדה להרמב"ן שכתב כל אשה שאין לה ווסת חוששין שמא תראה מחמת תשמיש לפיכך צריכה לבדוק עצמה לפני תשמיש בעד א' כו' נמי מהאי טעמא אתי עלה כיון שיש חשש שתראה מ"ת א"כ ע"כ חובה עלי' לבדוק אחר תשמיש הלכך צריכ' לבדוק ג"כ קודם כדי שלא תקולקל בחנם אבל מ"מ אין בדיקה שלפני התשמיש בדיקת חובה ממש והטור נראה שלא ראה דברי הרמב"ן בס' המלחמות רק מ"ש בהלכו' נדה שפשטות הדברים מראין שגם לפני

תשמיש בדיקת חובה היא ואפשר לפרש לשון הטור ג"כ מ"ש והרמב"ן הוסיף כו' ג"כ כמ"ש שצריך בדיקה שלא תקולקל בחנם וקצת דחוק בלשונו וצ"ע:

ובפירוש דברי בעל הנפש כתב שעיקר כפירוש הב' שכתב בס"ט שהראב"ד מייתי ראיה דלא בעי בדיקה אח"כ ודחית מ"ש לפרש דקאי אבדיקה שלפני תשמיש והרמב"ם דנקט קמייתא ממנינא מיירי בצנועות דמה יעשה בדברי הרמב"ן שלא הזכיר דין צנועות וס"ל דקמייתא ממנינא ובאמת שמבואר בספר התרומה וסמ"ג ושערי דורא דקמייתא ממנינא אע"ג דאינהו ס"ל שא"צ בדיקה לפני תשמיש ועיקר לפי ענ"ד כמ"ש בש"ך וש"פ דגם הטור וש"ע כוונתם דקמייתא בכלל דלא מסתבר שיחלוקי על כל הפוסקים וכן מבואר ג"כ ברשב"א וסמ"ק וכל בו דקמייתא ממנינא ואע"ג די"ל דאינהו מיירי בבדיקה אין נלענ"ד שיחלוק הטור וש"ע עם הפוסקים הללו בלשון זה ולדידי הא לק"מ דכיון דאמרי' דכל שלא בדקה לפני תשמיש לאו בכלל רמ"ת היא דאמרינן דלמא לפני תשמיש אתי א"כ הא דנקטי הפוסקים האשה שתראה דם מ"ת היינו בגוונא שידוע שהראי' מ"ת והיינו באשה שאין לה ווסת דע"כ בדקה קודם או ביש לה ווסת אלא דאתרמי שבדקה קודם תשמיש מחמת איזה הרגשה וכה"ג באופן שאין להסתפק ולומר שלא בא מ"ת רק קודם לכן והלכך שפיר חשבי קמייתא ממנינא ויותר נלענ"ד בדברי הפוסקים דחשבי קמייתא ממנינא אינהו מיירי בהרגישה בשעת תשמיש ממש דבכה"ג אע"ג דאיכא למימר הרגשת שמש הוא מ"מ לא תלינן לומר שמא האי דמא מעיקרא או בתר הכי אתי וכמבואר בר"פ הרואה כתם וגם י"ל שהרגישה בשעת תשמיש שהיא שופעת באופן דודאי רואה מ"ת היא וכך מצאתי בהשגת הרז"ה שכתב אבל מתחלה אין לה בדיקה שכך אמרו משמשת כו' ודאי הרגשה היא ולא ראיות בדיקה כאותה ששנינו היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי עיין שם:

ובעיקר פירוש דברי בעל הנפש כבר כתב המנ"י שרוצה להוכיח שא"צ בדיקה אח"כ ובס"ט השיג עליו במ"ש דשאר פוסקי' לשיטתייהו דס"ל דבעי בדיקה אח"כ חשבי קמייתא ממנינא ע"ש ואתה כתבת דלהראב"ד מיירי שלא בדקה עצמה מיד ולהרמב"ם מיירי שבדקה עצמה מיד והארכת בזה ודבר שאינו כתבת דכיון דהכא איתמר הרואה דם מ"ת ע"כ שבדקה מיד מיירי דאל"כ לא מיקרי רמ"ת ואם היא רואה אחר זמן אף ריעותא לא הוה כ"א ברואה סמוך לתשמיש וכמבואר בלשון הראב"ד שם שכתב וש"מ דאשה שאין לה ווסת נמי אי לאו דאתיליד ריעות' דראתה דם סמוך לתשמיש לא הוה חיישא כו' ולשון סמוך לתשמיש היינו סמוך ממש וכלשון שכתב לעיל מיניה הלכך כל סמוך לביאה כו' ומסתבר' כוותיה אבל היכא שהוא ודאי אחר שיעור ווסת אין להחזיק ריעותא

כלל וכמ"ש הש"ך וכמבואר מהראב"ד שכתב אבל אח"כ הרי הוא כמ"ע שבנדה כו' והיינו אף ברואה ג' פעמים ואין נראה לחלק דדוקא לענין לאוסרה לא אסרינן כ"א בסמוך ממש אבל להחזיק ריעותא מחזקינן אף שלא בדקה מיד דז"א דכך לי ג"פ לענין לאוסרה כמו בפ"א לענין ריעותא וכל שלא ראתה סמוך ממש מה"ת לומר שנחזיק ריעותא:

אמנם הדבר פשוט וברור דלכולי עלמא בבדקה עצמה מיד סמוך לתשמיש עסקינן או בהרגישה בשעת תשמיש שהרי הרואה דם מחמת תשמיש שנינו כאן והראב"ד מלתא אחריתי קאמר וכוונתו דע"כ אין לחוש לבדוק אחר תשמיש אי לא אתי ליד ריעותא מדחזינן דקמייתא לאו ממנינא ואי אמרת בשלמא דכל אשה שאין לה ווסת משמשת כדרכה והולכת ואין חוששת שמא מ"ת מידב דייב דמא לא מצרפינן ראיה קמייתא ואמרינן דשמא אקראי בעלמא הוא כיון שאין לה זמן קבוע לראייתה השתא הוא דחזאי ולא מיעוך התשמיש גרם לה רק דריעותא מיהו אי לענין שאנו צריכין לחוש לתשמיש הבא אחריו שמא מ"ת דמא משריק שריק ואתי והלכך צריכה היא שתתחזק שלשה פעמים מלבד הפעם הראשון שעל ידו אנו מתחילים לחוש לאשה זו שהתשמיש גורם לה ולא במקרה מה שאין כן אם נאמר דבכל אשה שאין לה ווסת מעיקרא מיחש חיישינן לה שמא התשמיש יגרום לה כי יזוב זוב דמה א"כ גם בפעם הראשון שהיא רואה תיכף על אותה ראי' עצמה יש לנו לחוש לומר שהתשמיש גרם לה ולא דאתרמויי אתרמי הכי שברגע זו ולעת כזאת הגעת לראות כיון דאף בלא ריעותא כלל היינו חוששין שמיעוך התשמיש יגרום שתראה מחמתו וא"כ גם ראי' זו יש לנו לצרפה עם השנים שאחרונה לדונה כרואה ג"פ מחמת תשמיש וזה ברור בכוונת הראב"ד ומ"ש אלמא מעיקרא לא בדקה כו' ר"ל אינה צריכה לבדוק לחוש שמא תראה מחמתו ובדעת הרי"ף ס"ל להראב"ד דהא דמצריך ג"פ בדיקה באשה שאין לה ווסת היינו דוקא אם ראתה פ"א מחמת תשמיש ואתיליד ריעותא הילכך צריכה אח"כ בדיקה ג"פ ובאשה שאין לה ווסת היינו דוקא אם ראתה פעם אחד מחמת תשמיש משא"כ אם לא ראתה שום פעם מ"ת א"צ בדיקה כלל והיינו שכתב אחר דברי הרי"ף ועוד תבין ותדע כי לא נחוש אלי' לרמ"ת עד שיוולד ריעותא ר"ל הא דמצריך הרי"ף בדיקה א"ת היינו בכה"ג דאתיליד ריעותא וזהו שסיים בה הראב"ד וז"ל והכי משמע מדברי הרב שכתב במסכת נדה ברייתא דרמ"ת אצל רחב"א לומר שהם ענין א' שאין חוששין לאשה שאין לה ווסת לכל דבר אא"כ נולד לה ריעותא זה סמוך לתשמיש עכ"ל מבואר מזה דס"ל דכל דאתיליד ריעותא שראתה סמוך לתשמיש אז צריך בדיקה ג"פ וזה מבואר כוונת הש"ך בסי' קפ"ו ע"ש וכך הם דברי המנ"י בסי' קפ"ז והארכתי בזה לפי שראיתי בסדרי טהרה שהבין בכוונת המנ"י

דלמ"ד דס"ל דצריכה בדיקה מיירי שבדקה א"ת ומ"ד א"צ בדיקה מיירי שלא בדקה ולפיכך תמה עליו וכתב שאין מקום לדבריו דהא הטור וש"ע סי' קפ"ז מיירי להדיא שבדקה מיד ואפ"ה כתבו משמשת ב' וג' ואמנם המעיין במנ"י יראה מבואר שכוונתו כמ"ש דכל שא"צ בדיקה מיד אע"פ שבדק ומצא אין מצרפין ראיה זו כיון שע"י ראיה זו אנו מתחילין לחוש לה וקודם לזה לא היינו חוששין כלל להצריך בדיקה אין ראיה זו מצטרפת ובעינן ג' ראיות אבתרה בכדי שתחזיק:

אך אני תמה על הש"ך שכתב דלהנך דמפרשי ואם יש לה ווסת בע"א לאו ראי' היא די"ל ריש' נמי ביש לה ווסת הוא וכ"כ המנ"י דהטור וש"ע סי' קפ"ז ביש לה ווסת מיירי דא"צ בדיקה כלל ולכך קמיית' לאו ממנינא ונראה מזה דאינהו מדמין אשה שאין לה ווסת להראב"ד שכתב דאי א"צ בדיקה א"ש דקמייתא לאו ממנינא לאשה שיש לה ווסת דקי"ל דלא בעי בדיקה ולענ"ד לא דמי כלל ואף הראב"ד מודה בזה דקמייתא ממנינא דבשלמא באין לה ווסת אי אמרינן דלא בעי בדיקה א"כ שפיר י"ל שאין לצרף הראשונה שהוא המגלה לנו לחוש לה ולא חזי לאצטרופי משום שאנו אומרים מקרה הוא בלתי טהור כיון שאין זמנה קבוע ולא מ"ת היא משא"כ ביש לה ווסת נהי דקי"ל דלא בעי בדיק' מ"מ השת' מיהו אי בדקה אח"ת ומצאה דם מה"ת לא יצטרף ומאין הרגלים לתלות במקרה כיון דאשה זו זימנא קבוע לה ואורח בזמנה בא ואין דרכה של אשה לקדם וזו שהקדימה יש לנו לתלות שמחמת תשמיש ראתה והיה די בראי' זו עם שני ראיות שאחריה להחזיק אשה זו ברמ"ת והא דנקטי הטור והש"ע משמשת פעם ב' וג' צ"ל כמ"ש הפוסקים דראי' ראשונה בכלל או דמיירי ביש לה ווסת וא"כ לא בדקה בדיקה קמייתא ומ"ש הטור באה"ע שמשה ב"פ ומבואר שם עם ראי' א' היינו משום דהתם מיירי באין לה ווסת וס"ל דלא תשמיש כ"א אחר שתבדוק כמבואר שם אך לשון הש"ך והנ"י משמע דלאו מטעם שלא היתה בדיקה לפני תשמיש אתי עלה רק דיש לה ווסת אית ליה עילויא שא"צ בדיקה אח"ת ולפי מ"ש אין זה מועיל לענין שלא תצטרף הראיה הראשונה וא"כ אם נימא דלא תלינן שבא לפני תשמיש אף ביש לה ווסת נמי בצירוף ראיה ראשונה מוחזקת הוא וצ"ל דג"פ עם ראשונה קאמר והמנ"י תמה על הש"ך שהסכים להראב"ד דלבעלה לא בעי בדיקה וא"כ איך כתב דהראשונה ממנינא ולפי מ"ש א"ש כיון דכאן סתם שעור וש"ע ומשמע דמיירי אף ביש לה ווסת כדקאמר אח"כ אם שמשה סמוך לווסתה כו' וביש לה ווסת לעולם הראשונה מצטרפת אע"פ שאינה צריכה בדיקה אך כבר כתבתי דהש"ך גופי' בסי' קפ"ו נראה מדבריו דביש לה ווסת נמי כיון דא"צ בדיקה קמייתא לאו ממנינא לכן נראה שהש"ך לא הסכים להראב"ד אלא בזה שמסכים סברת

הרי"ף להפוסקים דאין לה ווסת א"צ בדיקה אבל מה שהכריע הראב"ד דאי כבר אתיליד ריעותא דוקא חיישינן בזה לא הסכים לדבריו אלא כמשמעות שאר הפוסקים דלעולם א"צ בדיקה ומ"מ אם הוחזקה ג"פ אסורה כיון שהאחרונים מגלות על הראשונה שג"כ מחמת תשמיש באתה:

ובאמת גוף סברת הראב"ד לכאורה תמוה דמה בכך שלא היינו מחזיקין ריעותא כ"א ע"י ראי' זו ס"ס הא איכא תלתא זימני דחזי' מ"ת ותאסר ומה בין זו למת בעלה ג"פ או מלה בנה וכה"ג ונלענ"ד דיש חילוק בדבר דבשלמא התם מה שאנו צריכין להחזיק באשה זו שמת בעלה וכה"ג אותה חזקה היא מתגלה לנו ע"י ג"פ שמתו אנשיה או מלה בני' דהא קמן שניסת לג' ומתו וכה"ג ותיכף בראשון אנו אומרים שאשה זו מת בעלה אלא שעדיין לא הוחזקו למות עד ג' משא"כ בזו שאנו באים להחזיקה ברמ"ת ובראיה הראשונה עדיין אין פתחון פה לומר שראתה מ"ת דהא איכא למימר כיון שאין לה זמן מיוחד אתרמויי אתרמי דהשתא חזאי כיון דמדינא אין לתלות שתראה ע"י תשמיש שהרי לא הוצרכוהו בדיקה א"ת וכיון שבראי' ראשונה עדיין אין מקום להחליט שזו ראתה מ"ת הלכך לא מצטרפת ראי' זו משא"כ בראיה שאחריה כיון דכבר יש ריעותא רגלים לדבר שמחמת תשמיש ראתה אלא שעדיין אינה מוחזקת בכך עד שתשמש ג"פ ותראה בכל פעם ואע"ג דגם בניסת לא' ומת או מלה בנה ומת במיתת הראשון אנו יכולים לתלות דאקראי בעלמא הוא ולא מזלה גרם או במלה בנה לא חולשת הוולד גרם מ"מ כיון שעכ"פ אין זה עלול למות שפיר אמרינן דבתלתא זימני הוה חזקה משא"כ באשה שאין לה ווסת כיון דהיא עלולה לראות כל שעה אף בלא סיבה כלל גם ראיה זו אין מקום לתלותה בסיבת התשמיש וא"כ בראיה הא' אכתי לאו רמ"ת היא בבירור ואף קרוב לבירור אין כאן כיון דאכתי לא אתרעאי והלכך לא מצרפינן לה והתוס' כתבו ג"כ דאפי' רבי מודה דבעי ג"פ ברואה מ"ת דדמי לאוכלה שום או פלפלין דמודה רבי בהא. ולפ"ז לכאורה היה מקום לומר דלרשב"ג בכה"ג בעי ד' זימני ואין נראה כן מדברי הפוסקים וגם דהא אנן באכלה שום קי"ל דבתלתא זימני סגי וכן פסק הראב"ד גופיה אלא דעיקר החילוק להראב"ד בזה כמ"ש והתם לענין קביעות ווסת אנו תולין ראייתה לפי שאכלה דבר חריף וזהו קביעת ווסתה וכך לי פעם א' כמו ב' וג' משא"כ בזה שניתלה הדם שבא מחמת תשמיש ס"ל להראב"ד דל"ח לה ודמי לשמשה סמוך לווסתה דאמרינן תולין בווסתה וה"נ באשה שאין לה ווסת כלל כל יומא זימני הוא וכסמוך לווסתה דמיא דשמא רגע זו ששמשה הוא סמוך לעת צאת השופעות אלא דבשמשה סמוך לווסת אף בג"פ ל"ח משא"כ בהא דאי אתרעאי חדא זימנא דאז מיחש חיישא נאסרה כשתראה ג"פ משא"כ אם לא אתרעאי

כיון דמעיקרא לא חיישינן אין מצטרפת אלא שעדיין יש לפקפק דהא אם אכלה שום ג"כ אין אנו חוששין לה להצריכה בדיקה מחמת זה ואפ"ה אם ראתה עוד ב"פ קבעה לה ווסת וא"כ גם גבי תשמיש נמי נימא הכי שאע"פ שאין אנו מצריכין בדיקה על ידו מ"מ עכשיו שראתה יצטרף ודוחק לומר דטפי יש לתלות באכילת שום מבתשמיש אלא נראה דס"ל דאע"ג דלענין קביעת ווסת שהוא חששא לחוד בג"פ סגי אף לרשב"ג מ"מ לאסור אשה לבעלה לתלות הדם מ"ת לא אסרינן כ"א היכא שכבר איתרעאי מקודם לכן באופן שאנו מתחילין להחזיק הראי' ראשונה תיכף במח"ת והארכתי בכל זה לפי שהדברים פשוטים לענ"ד בדעת הראב"ד כמ"ש וראיתי גדולים חקרי לב סרו מן הדרך הזה משום דקשיא להו בהא וכן ראיתי בפליתי שנתקשה ג"כ וכתב אחר דברי המנ"י דמה ענין זה לחששא דמח"ת דאף דלא חיישינן הא חזינן דראתה מ"ת ולכן הסיב כוונת הראב"ד שרוצה להוכיח דלא בעי בדיקה לפני תשמיש ונלע"ד הדבר ברור כמ"ש וזה ברור כוונת הש"ך והמנ"י רק מה שנראה בדבריהם באשה שיש לה ווסת מעליותא הוא דכיון דלא בעי בדיקה קמייתא לאו ממנינא זה איננו שוה לי וצ"ע:

ומה שכתבת לתמוה על הרמב"ן והרשב"א שכתבו דאית דגרסי משמשת א' וב' והקשו דא"כ אתי' כרבי וע"ז הקשית דנימא דאתי כרשב"ג רק דקמייתא ממנינא ואני תמה עליך מה ראית על ככה לכתוב בשמם ולחפאות דברים אשר לא כן הנה הרמב"ן כ' וז"ל ה"ג כן גרסא רש"י ז"ל משמשת וכן בכולהו גרסינן ושלישית כו' וכולה רשב"ג היא וכי קתני דברי רבי אסיפא דמתני' כו' וכלשון זה כתבו הרשב"א והר"ן ג"כ ואתה כתב ולשון שנית לכתוב בשמם שהקשו על גרסת ושני' דא"כ אתי' כרבי וז"א וכוונתם מבוארת דיש שהי' רוצים להגיה ושני' כי היכי דתיתי כרבי כיון דמסיים התם דברי רבי ע"ז כתבו דבכולהו נוסחי גרסינן ושלישית ואתי' כרשב"ג ודברי רבי אסיפא בלחוד קאי והן הן דברי רש"י ומ"ש דבירושלמי דיבמות איתא דלא כהתו' כבר הרגיש בזה בפני משה שם וכ' דהירושלמי מסייע לפרש"י בנדה וגם במחזיק ברכה ראיתי ביו"ד סי' יו"ד כ' שבברכי יוסף דקדק מהא דירושלמי על התו' ואין כעת ספר ברכי יוסף לפני וראיתי בב"י שכתב וז"ל ודע דבסמ"ג כ' כלשון הזה כו' נראה שאינה מותרת אלא לבעל שני כו' ואפשר שטעמו משום דסבר דהא ברייתא כרשב"ג אבל לרבי דסבר דבתרי הוה חזקה אסורה לג' וסובר ז"ל דהלכה כרבי מחבירו ואין זה בכלל ווסתות דאפסקה כרשב"ג ואעפ"כ כתב דאינה נאסרת לבעל בפחות מג"פ משום דס"ל כדברי התוס' דמודה רבי בהא דלא הוי בתרי כו' עכ"ל נראה מדבריו דדוקא לענין ראי' ג"פ אמרינן דמודה רבי משום דדמי לאכלה שום כו' משא"כ לענין ניסת לאחר בתרי סגי לרבי:

ולפ"ז צ"ע על התו' שכתבו כדי ליישב דתיתי הך דברי רבי גם ארישא ומודה רבי בהא והא אכתי א"א לאוקמי כרבי דהא קתני דמותרת לישא לג' וע"כ לומר דלהתוס' גם בהא מודה רבי דמותרת לישא לג' כיון דלא כל האצבעות שוות והסמ"ג סבר כהתו' בחדא ופליג עלייהו בחד' וזה מן התימא והנה מ"ש הב"י בשם הסמ"ג וכן בד"מ הנדפס עם הא"מ כתב וז"ל וכתב הב"י כו' דלא כסמ"ג דאוסר לישא לג' חפשתי בסמ"ג ולא מצאתי לשון זה כלל ונראה שט"ס וצ"ל סמ"ק דשם איתא כלשון הזה שהעתיק הב"י ומבואר שנוסחא משובשת נזדמנה להב"י ז"ל כי בנוסחת הדפוס שלפנינו איתא ואם ראתה כמו כן ג"פ אסורה לשמש גם לזה אך יכולה לינשא לאחר ראתה כמו כן ג"פ מ"ת אסורה לשמש לכל העולם כו' והוא כדברי הש"ס וראיתי בסמ"ק כ"י נכתב בשנת קמ"ח איתא שם להדיא ואם ראתה כמו כן ג"פ מ"ת של זה בעל השני אסורה לשמש עוד לזה אך יכולה להתגרש ולהנשא לבעל שלישי ואם ראתה כמו כן ג"פ כו' וברור שהי' לפני הב"י חסרון מבפנים בדברי הסמ"ק ז"ל ותמהני על האחרונים שהיה לפניהם סמ"ק שבדפוס ולא הרגישו בזה ועיין בנה"כ ססי' קפ"ז בהג"ה הביא ג"כ דברי הב"י בזה ומ"ש שם לחלק דלבעל ג' היינו נשואין דהלכתא כר' נ"ל שזה כוונת הב"י ג"כ כיון שאינו נכלל בכלל ווסתות ומה שהוצרך הב"י לומר דהלכה כרבי מחבירו היינו משום דמנשואין אין ראיה כ"כ דחמירא סכנתא מאיסורא:

וכדי ליישב מה שקשה על התוס' מן הירושלמי היה נלענ"ד דיש חילוק בדבר דתרי גוונא רמ"ת איכא חדא שהיא רואה תיכף בשיעור ווסת סמוך לביאה וחדא שהיא רואה בשעת תשמיש ממש כאותה שאמרו היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי. והנה בהך שהיא רואה סמוך לתשמיש י"ל דמודה רבי דהוה כאכלה שום כו' שע"י אכילה זו שאכלה דבר חריף נתעורר הדם לצאת וקבעה לה ווסת בכך ובעי שתקבע ג"פ כמו כן בזה שהיא קובעת לה ווסת לראות תיכף א"ת וא"כ אסורה לבעלה שהרי קביעת ווסתה היא סמוך לתשמיש ואסור לשמש סמוך לווסתה משא"כ היכא שהיא מרגשת בשעת תשמיש שנפתח מקורה וראתה דאז לאו מטעם קביעת ווסת אתינן עלה כ"א מטעם חזקה שהוחזקה זו לראות בשעת תשמיש וא"כ לרבי דס"ל דבתרי זימני הוה חזקה ה"נ דהוה חזקה בתרי זימני כמו בניסת לשנים ומתו ולפי"ז א"ש דהירושלמי דקאמר נבעלת וראתה דם משמעות לישניה שהיא רואה דם בשעת ביאה ממש שפיר קאמר דהא מלתא תליא בפלוגתא דרבי ורשב"ג משא"כ הש"ס דידן דקתני הרואה דם מחמת תשמיש שפיר מתפרש לישנא שתיכף אחר התשמיש היא מוצאת דם ובכה"ג גם רבי מודה דבעי ג' זימני להתחזק דדמי לאכלה שום כו' שהיא קובעת ווסת על ידו:

ולכאורה היה מקום לחלק ולומר דאם אשה זו הורגלה בביאות של היתר ושוב לאחר זמן נשתנית וראתה מ"ת אז בעינן ג"פ כיון דאשה זו עד עתה בחזקת היתר היתה עומדת ועתה אנו באים לאוסרה שהרי קבעה לה ווסת לראות מ"ת וא"כ בעינן ג"פ כמו באכלה שום ובכה"ג מיירי בש"ס דידן משא"כ בירושלמי דקאמר נבעלת וראתה דם משמע שתיכף בביאה ראשונה התחילה לראות ושנים שאחריה ומעולם לא הוחזקה זו בביאה של היתר א"כ אין זה ענין לקביעת ווסת כלל רק כיון דאתחזק בתרי זימני לראות מ"ת חזקה גמורה היא לרבי דסגי לי' בתרי זימנא והוא חילוק נכון מאוד מסברא. אך שצ"ע לפי מה שנראה מדברי קצת פוסקים דגרסי הכא ניסת וראתה כו' ומפרשי לה דמיירי שהיא רואה דם תיכף מתחלת נשואין וכ"כ בספר התרומה על דברי רש"י דס"ל דלראשון אסורה אף ע"י בדיקה די"ל שזה דוקא באשה שלא שמשה מעולם לבעל זה בלא ראיית דם כו' דבהכי מיירי ברייתא זו דגריס רבינו חננאל ת"ר ניסת לא' וראתה כו' משמע מתחלת נשואין הורגלה לראות בשעת תשמיש כו' ע"ש וכ"כ בתשו' מו' יוחנן בר מתתי' שבסוף ש"ד הקטנים והובא בד"מ כתב ג"כ בשם ר"ח אך שם משמע שבתוספתא היה ר"ח גורס כן ובספר התרומה משמע דגרסת ר"ח בש"ס דילן הוא כן ואדרבא מדברי התוספתא מייתי בסה"ת ראי' לסתור חילוק זה שכתב שם אח"כ וז"ל מיהו אין להתירה לראשון ולסמוך על דבר זה שאינו פשוט כ"כ ועוד דתניא בתוספתא הרי שהיתה נשאת והיתה רואה מ"ת כו' משמע לאחר זמן מרובה שניסת אירע לה כך כו' עכ"ל סה"ת וקצת יש לתמוה על מה שנרשם בהג"ה סי' קפ"ו אהא דאין חילוק בין אם ראתה ג"פ מיד שנשאת כו' שמקומו מדברי המרדכי ותשובו' הרשב"א ובתוספתא וכן נראה באמת מדברי הד"מ שמכאן מוצא הג"ה זאת ע"ש ולענ"ד אין זה ענין לכאן דהתם במרדכי ובתשובת הרשב"א קאי לפי שיטת רש"י דס"ל דאין לבדוק בבעל ראשון וע"ז כתבו שאין לחלק בזה בין אשה הנשאת מחדש כו' והיינו שכתבו וכן משמע בתוספת' ור"ל התוספתא שמייתי סה"ת שהעתקתי לעיל לסתור חילוק זה וא"כ לפי מה דפסק רמ"א אח"כ בלא"ה להקל כדעת ר"י ודעימי' לבדוק בבעל ראשון א"כ לא נ"מ מידי בחילוק זה וצ"ל דהכא אתי לאפוקי מדעת ר"ח שהביא בתשובת ר' יוחנן הנ"ל וכן בלבוש כתב להדיא ואין חילוק לענין איסור לבעלה בין אם ראתה הג"פ מיד כשנשאה כו' לעולם נאסרה עליו שאין חילוק בזה אלא לענין כתובה כו' (וראיתי באגודה שכתב וז"ל ויש מפרשים דלא קרי רמ"ת אלא היכא שראתה מ"ת הראשון ששימש עמה הבעל עיין סה"ת עכ"ל ובאמת בסה"ת לא נזכר דיעה זו רק דמייתי גרסת ר"ח לענין בדיקה בבעל ראשון דלא מהני אם ראתה בתשמיש ראשון דוקא) ומה שנרשם מרדכי והרשב"א כו' היינו לומר כיון

דלדידהו מיירי הך ברייתא אף בכה"ג שראתה זמן רב אחר נשואין ממילא דלא סמכינן להקל כר"ח בכה"ג בלא בדיקה אבל בבדיקה מיהא מותרת וכדעת ר"י ומשמע דאף בנשאת מחדש אלא שצ"ע דמשמע קצת בד"מ שסמך להתיר בזה לפי שכתב ריצב"א שרבינו יעקב עשה מעשה בזה להתיר ועליו אני סומך כו' וכ"כ הב' להדיא שיש להקל כיון שרבינו יעקב עשה מעשה ומעשה רב ולענ"ד י"ל שר"ת לא עשה בזה מעשה כ"א באשה שנתקלקלה אח"כ וס"ל לר"ת דבכה"ג אפשר דגם רש"י מודה וכמש"ל מדברי סה"ת וכמבואר במרדכי להדיא שר"ת מחלק בכך וא"כ על חילוק זה סמך עצמו ר"ת להתיר וגם הריצב"א נראה דבכה"ג מיירי ולכך עשה ר"ת מעשה ולבי' כשמעתי' דס"ל חילוק זה וא"כ באשה הנשאת מחדש וראתה אין כאן סמך ממעשה דר"ת להתיר וצ"ע ולפי שאינו מענינינו לא ראיתי להאריך בזה:

ואחר אחרון אני בא שכתב דמיקרי רמ"ת אף בלא בדקה קודם תשמיש וא"ל דשמא קודם תשמיש אתי דהא לחולין אמרינן אם איתא דהוי דם מעיקרא הוה אתי ואף דלשעה מועטת כותלי בה"ר מוקמי דם מ"מ הא אשה מרגשת בעצמה אלא ע"כ דמ"ת היא וכסבורה הרגשת שמש הוא זה תורף דבריך והנה מתוך חומר שהחמרת עלי' בתחלתה הקלת עלי' ביותר שלדבריך אין לאסור כ"א דוקא בלא בדיקה קודם תשמיש משא"כ אם בדקה קודם תשמיש יש להקל טפי דהא בדיקה שקודם תשמיש מתוך שהוא מהומה כו' אינה מכניסתו לחורין כו' וא"כ י"ל שדם זה יצא קודם תשמיש לחורין וכותל בה"ר העמידוהו ומה שלא הרגישה כסברו' הרגשת עד הוא וא"כ יהי' קולא טפי בבדקה מהיכא דלא בדקה וכל זה אינו במשמע ועוד דלדבריך בטלת כל חיוב בדיקה לפני תשמיש דלהרמב"ם ודעימי' בעי בדיקה דבדיקה זו למה דהאי דם אימת אתי דהא לא ארגשה וגם בש"ס דאמרינן דבעי בדיקה לבעלה מיגו דבעי בדיקה לטהרות ובשלמא אי ספיקא הוא אלא דאית לן לאוקמי בחזקת טהרה שפיר י"ל דמטעם מיגו יש לחייבה בדיקה גם לבעלה ומכ"ש לפי מ"ש לעיל דטעמא היא דבעי בדיקה משום דאמרינן תבדוק ומה בכך ואין לבו נוקפו כיון שאשה זו רגילה לבדוק לטהרות והיינו משום דאין לסמוך על החזקת טהרה כל שיכולין לבררו משא"כ אם נאמר דע"כ לא ראתה לפני תשמיש דאל"כ היתה מרגשת בעצמה א"כ אין לנו לחייב בדיק' בכדי מטעם מגו לחוד דמה בכך שהיא עסוקה בטהרות ומכ"ש לדעת הפוסקים דס"ל דבעי בדיקה אף בזה"ז כיון שאין לה ווסת וע"כ לומר שאנו חוששין שמא תראה דם לפני תשמיש ואע"ג דלא ארגישה כסבורה הרגשת מ"ר הוא ואע"פ שכתבו התוס' דלזמן מה לא אמרינן הרגשת מ"ר הוא היינו דוקא לענין אם מצאה תיכף אחר תשמיש שנאמר שיצא הדם בשעת תשמיש והיתה סבורה

שהרגשת מ"ר הוא ע"ז כתבו התוס' דניחא לי' טפי לומר הרגשת שמש מלומר הרגשת מ"ר כיון שהוא אותיום לתשמיש משא"כ היכא שנמשך זמן מה שפיר איכא למיתלי בהרגשת מ"ר הלכך צריכה בדיק' לפני תשמיש דחיישינן שמא איזה זמן קודם לזה יצא הדם והרגישה והיתה סבורה הרגש' מ"ר וא"כ גם בזה אם לא בדק' לפני תשמיש ומצא' אחר תשמיש שפיר י"ל אימור לפני תשמיש חזאי זמן מה וכסבורה הרגשת מ"ר הוא:
ואמנם נראה דאף בזמן מועט ממש אין הכרח ממה שלא הרגישה שלא ראתה דאל"כ תיקשי בהא דאמרינן בדף ס' דבר פדא סבר כל שבעלה בחטאת טהרותי' טמאות וקשה דהיכי דמי אי דארגישה פשיטא דטמאות ואף ר' אושעיא לא הוה פליג בהא וא"ל דשמא הרגשת מ"ר הוא כיון דזמן מועט הוא ואי דלא ארגשה א"כ ע"כ דדם לא אתי מעיקרא וא"ל כיון דגם עכשיו לא הרגישה ז"א דכסבורה הרגשת עד הוא ועוד דמ"מ ס"ס אמאי טהרותי' טמאות דהא משמע לעיל דליכא מאן דפליג אדשמואל דס"ל דהרגשה בעינן מן התורה וע"כ לומר כמו שתירץ הש"ס לעיל אליב' דשמואל הא דבמגעו' והיסטו' הלך אחר הרוב דאם רוב ימים חזיא בהרגשה אמרינן אימור הרגישה ולאו אדעתי' וא"כ מוכרח דאף בכה"ג שבדקה אותו יום ממש אמרינן דדם מעיקרא אתי כמעט רגע קודם וארגשה ולאו אדעתה וכל זה לענין לטמא הטהרות ודאי ולומר שבא בהרגשה בעינן שרוב ימיה חזיא בהרגשה אבל בעלמא בכל אשה מצינן למימר דארגשה ולאו אדעתה וא"כ ה"נ מצינן למימר דהאי דם לפני תשמיש אתי וארגשה ולאו אדעתה וכן מוכח מדר' אושעי' דקאמר בשלמא התם אימר שמש עכבי' וקשה דבלא האי טעמ' הוה מצי לחלק בפשיטות דבשלמא התם אמרינן דארגשה וכסבורה הרגשת שמש הוא אבל הכא גבי טהרות אם איתא דמעיקרא אתי הו"ל להרגיש והא דלא הרגישה עכשיו כשבדק' כסבורה הרגשת עד הוא אלא ע"כ דשפיר מצינן למימר דארגשה ולאו אדעתי' רק דמ"מ יש לטהר דמאן עכבי' דלא ס"ל כותלי בה"ר מוקמי דם וא"כ למאי דקי"ל כבר פדא שפיר י"ל שראתה קודם וכותלי בה"ר העמידוהו ומ"ש דלרב אושעי' לא מוקמי כותלי בה"ר אף לפי שעה גם זה צ"ע דא"כ למה טהרותי' תלויות כיון דסברא פשוטה הוא לדידי' דלא מוקמי דם ומאן עכבי' ע"כ דהשתא הוא דחזאי ולכאורה מדברי רש"י משמע דטעמא משום גזירת מעת לעת דרבנן וזה צ"ע דהא בר פדא קאמר כל שבעלה פטור טהרותי' טהורות אלמא דמיירי בהנך דדיין שעתן וכמ"ש רש"י והתוס' שם ואף לפי מ"ש רש"י דאפשר בר פדא כב"ש ס"ל וא"כ י"ל דר' אושעי' לא ס"ל כב"ש מ"מ אין נלענ"ד דא"כ הו"ל לר' אושעי' לפלוגי גם אסיפא ולמימר דבין שבעלה בחטאת ובין שהוא פטור טהרותי' תלויות אלא ע"כ דלא פליג בהא אבר פדא ומיירי בהנך דדיין שעתן ואפ"ה אי

בעלה בחטאת טהרותי' תלויות דמ"מ חיישינן שמא כותלי בה"ר העמידוהו אלא דמ"מ ס"ל שאין לטמא אותם בודאי כיון דאיכ' סברא טובה לומר דבתר הכי אתי וחשש רחוק הוא קצת לומר שכותלי בה"ר העמידוהו הלכך טהרותי' תליות משא"כ בעלה בחטאת קאי כיון דיש לתלות דשמש עכבי' חייב חטאת דאזלינן בתר רובא דמעיקרא אתי ומ"מ בנ"ד שרואה מ"ת לרב אושעי' אין לומר דשמא לפני תשמיש הי' כיון דחשש רחוק הוא לדידי' משא"כ לבר פדא:

ולכאורה מוכרחים אנו לומר גם לר' אושעי' דכותלי בה"ר מוקמי קצת דאל"כ קשה אמאי אם שהתה בכדי שתרד מן המטה מחייבינן לי' אשם תלוי משום דמספקינן שמא הוה התם בשעת תשמיש וק' דאם איתא דהוה בשעת תשמיש מעיקר' הוה אתי ואע"ג דשמש עכבי מ"מ לאחר שפי' השמש הוי אתי בתוך הזמן שתרד מן המטה אלא ע"כ דהשתא אתי וא"כ אשם תלוי למה אלא ע"כ דגם לדידי' יש לחוש שנתעכב קצת וראיתי בס"ט שהרגיש בזה על רש"י וכתב דהיינו טעמא דרבי אושעי' דס"ל טהרותי' תלויות אע"ג דאיכ' למימר מאן עכבי' וכמו דמחייבינן לי' אשם תלוי אם שהתה שיעור ווסת:

ולכאורה היה אפשר לומר דודאי גם ר' אושעי' מודה דחיישינן שמא דם זמן מה מעיקרא הוי ושהה קצת לבא והלכך חייב אשם תלוי דלאחר שיצא שמש אפשר שיצא הדם ובא לו ובזמן מועט כזה לא אמרינן מעיקרא הוי אתי' אלא דמ"מ קשה דמשמע מדברי ר' אושעי' דמודה לבר פדא בהא דכל שבעלה באשם תלוי טהרותי' תלויות דהא קאמר אפי' בעלה בחטאת כו' וא"כ קשה כיון דהכא ליכ' למימר שמש עכבי' א"כ ע"כ שנתעכב בעודה עסוקה בטהרות וגם אח"כ זמן מה וכולי האי לית לן למימר דאישתהי והוי כמו לאחר זמן לענין בעלה דקי"ל בעלה פטור אע"ג דבשעת תשמיש איכ' למימר שמש עכבי' מ"מ אמרי' כיון שנשתהה עד אחר שיעור ווסת לית לן למימר שמש עכביה כמו כן יש לנו לומר לענין טהרות בתוך הזמן הזה כיון דליכא עכבת שמש וע"כ טעמ' משום גזירת מעל"ע דרבנן אך צ"ע בלשון רש"י שכתב הלכך ודאי טומאה ליכא אלא גזירת מעל"ע דרבנן משמע דגם היכא שבעלה בחטאת אין כאן רק טומאה דרבנן וקשה כנ"ל דהא דמי להיכא שבעלה באשם תלוי דליכא רק עכבת זמן מה דלא אמרינן בי' מעיקר' הוה אתי.

לכך נלענ"ד דודאי לר' אושעי' לא חיישינן לעכבת זמן כלל מדאוריית' וכדמשמע התם משל לילד וזקן כו' ילד ממהר לבא והיינו כיון שהשמש הי' מעכבו עד עכשיו כשנסתלק המעכב הוא ממהר לבא וס"ל לר' אושעי' דאין חיוב באשם תלוי כלל וכדאיתא בנדה דף י"ד תנא וחייבין באשם תלוי ותנא דידן בעינן חתיכה מב' חתיכות אלמא דתנא דידן ס"ל לפטור אף מאשם תלוי ועיין בתוספות שם והא דאיצטרך למימר דתנא דידן ס"ל

בעינן חתיכה כו' היינו אליבא דבר פדא משא"כ לרב אושעי' אין כאן חיוב אשם תלוי כלל בלא"ה ולכך הוצרך רש"י לפרש טעמא משום גזירת מעל"ע:
ועפי"ז נלענ"ד ליישב דברי הירושלמי בקידושין דאיתא התם פרק עשרה יוחסין הלכה ב' שלשה הם שהם נאמנין על אתר כו' והמטהר חברותי' כההיא דתנין ג' נשים כו' אמר ר' בא ובלבד מעת לעת ולכאורה הוא סותר לש"ס דידן דאמרינן והוא שבדק' עצמה כשיעור ווסת ולפי מ"ש דלר' אושעיא לעולם לא חיישינן לעכבת זמן מדאוריית' כלל אף שראתה בכדי השיעור המפורש שם וא"כ ע"כ דמתני' דקתני בדקה א' מהן היא טמאה כו' ע"כ היינו דבכתמים מקילינן לתלות למפרע שראתה וכמו שחששו חכמים לטהרות לטמא למפרע במעל"ע כמו כן הקילו בכתמים ולטהר לתלות למפרע שראתה בתוך מעל"ע וא"כ א"ש דר' בא בירושלמי כר' אושעיא ס"ל ולכך קאמר ובלבד מעל"ע ומצאתי בסדרי טהרה סימן ק"צ שהביא דברי המדרש רבה פרשת וישב ותירץ על קושית היפ"ת שם כמ"ש דהא אתי כר' אושעי' והשיג על הב"ח שכתב דאף לר' אושעיא לא תלינן אלא בתוך שיעור בדיקה לחורין וסדקין ע"ש ולפימ"ש ממקומו הוא מוכרע דאליבא דרב אושעי' ליכא תוך שיעור כלל דלעולם אין כאן חיוב א"ת כלל רק במצאה אותיום דאיכא עכבת שמש כמש"ל לשיטת רש"י ז"ל ותמהני על הסדרי טהרה שלא הזכיר מדברי הירושלמי שהן הן דברי המד"ר הנ"ל:
ואמנם לדחות דברי הב"ח מחמת הירושלמי והמד"ר הנ"ל אין מוכרח כ"כ די"ל דע"כ לא מצרכינן בש"ס דידן בדיק' בתוך שיעור ווסת אלא דוקא לטהרות דכיון דמתני' סתמא איתמר שחברותי' טהורות י"ל שאין לנו לטהר אותה ולתלות בראי' למפרע כ"א בתוך שיעור ווסת דוקא משא"כ לחולין שפיר אנו תולין בראי' למפרע וכמו שחששו חכמים בטהרות להחמיר בגזירת מע"ל דרבנן כמו כן תולין בכתמים לחולין בראי' למפרע להקל ובהכי מיירי הירושלמי ושפיר אתי אף כבר פדא משא"כ לטהרות גם ר' אושעי' מודה דכל שהוא אחר שיעור ווסת לא תלינן במע"ל וכדברי הב"ח אך דלפי"ז פשיטא דאנן לדידן שאין לנו טהרות פשיטא שיש לתלות במעל"ע דהא לבעלה חולין הוא וא"כ י"ל דאף בר פדא מודה בזה ומדברי הפוסקים מבואר דלבר פדא אף לבעלה בעינן שיעור ווסת ולפי שאינו מענינינו לא ראיתי להאריך:
והנה לפי מ"ש דרמ"ת לא תלינן שראתה לפני תשמיש דא"כ מעיקר' אתי הי' נמשך לנו קולא אחת היכ' ששימשה בסוף הלילה וכל הלילה היתה שוכבת אפרקיד דבכה"ג כתבו התוס' דלא אמרינן הך סבר' דמעיקר' הוה אתי וא"כ י"ל דהאי דם לפני תשמיש קאתי בתחלת הלילה ולכאור' יש להקשות על סברת התוס' מהא דקאמר רב אושעי'

בשלמ' התם שמש עכבי' אבל הכא מאן עכבי' דל"ל הך סבר' ותיפוק ליה כיון דבשעת תשמיש היא שוכבת אפרקיד ולכך לא אץ לבא משא"כ הכא גבי טהרות ואם נפשך לומר שרב אושעי' בא לטהר אף בשוכבת אפרקיד כיון דליכ' עכובא א"כ מוכח דאף בשוכבת אפרקיד אמרינן הך סבר' דמעיקר' הוה אתי וא"כ מה זה שכתבו התוס' אליבא דשמאי שוכבת אפרקיד מאי איכ' למימר כו' כיון דרבי אושעי' ע"כ אף באפרקיד אמרינן הכי א"כ מנ"ל שלא נאמר ג"כ אליבא דשמאי כן וכן מוכרח ג"כ מבר פדא דקאמר כל שבעלה בחטאת טהרותי' טמאות וקשה דמאי הוכרח הוא זה דנהי דעכבת שמש לית לי מ"מ הא שפיר יש לחלק דשאני התם שהיא שוכבת אפרקיד משא"כ גבי טהרות ואיך תולה זה בזה ואפשר ליישב דבר פדא בא להוכיח שאנו תולין הדם שהוא סמוך ונראה לשיעור ווסת של מציאה מדמחייבינן לבעלה חטאת דהא אעפ"י שי"ל שהי' שם בשעת תשמיש ולא יצא מחמת ששוכבות אפרקיד מ"מ הא כמו כן איכא למימר דהשתא אתי כמ"ש התוס' בד"ה אימור שמש ואעפ"י שהתוס' תירצו דאית לן למיזל בתר רובא מ"מ כיון ששוכבת אפרקיד א"כ איכא למימר דשמא קודם תשמיש אתי וא"ל דמ"מ סוף סוף איכא חיוב חטאת כיון דכבר נטמאה קודם תשמיש ז"א דהא לא הרגישה אז ואין כאן חיוב קרבן וכיון דאיכא למימר מעיקרא ואיכא למימר בתר הכי אין כאן חיוב חטאת אלא ע"כ שאנו תולין הדם בשיעור ווסת של מציאה בו והלכך חייב חטאת דכסבורה הרגשת שמש הוא ובזה יש ליישב דברי הרז"ה בבעל המאור בשבועות בד"ה אמר רבא תרווייהו תננהו כו' דהיינו שבדקה עצמה בעד לפני תשמיש והשיגו הרמב"ן שם וס"ס עם טמאה שימש ולפי מ"ש א"ש דס"ל להרז"ה דאם בא הדם לפני תשמיש אין כאן חיוב חטאת כיון שהי' בלא הרגשה והנה הרבה יש לפלפל בענין זה ובפרט בהך מלתא דהרגישו והרעישו כל הפוסקים בזה ולפי שא"א לשנות כעת פרק זה בארוכה משכתי ידי כעת מזה:

ולכאורה מבואר מדברי הרז"ה אלו ששפיר אנו חוששין לומר שמא האי דם קודם תשמיש אתי וגם הרמב"ן אין חולק עליו בזה וא"ל לפי ששוכבת אפרקיד הא כל רמ"ת שוכבת אפרקיד (וא"צ למ"ש דכותלי בה"ר מוקמי לפי שעה דבלא"ה י"ל שראתה סמוך לתשמיש כיון ששוכבת אפרקיד ובזה יש לדחות ראיית התיו"ט בפ"ב מהא דב"ש אומרים צריכה ב' עדים כו' ומדאיצטרך קרא לרבויי בבשרה די"ל דהתם בשוכבת אפרקיד שפיר מוקמי דם ולא ס"ל הך סברא דאשה מרגשת בעצמה דאל"כ מה"ת נחוש דדם קודם תשמיש אתי שלא בהרגשה וא"ל הרגשת מ"ר הוא כיון דכותלי בה"ר לא מוקמי דם רק לפי שעה ובכה"ג לא אמרינן הרגשת מ"ר הוא וכמו שכתבתי לפי דברי

התוס' אלא ע"כ דלא ס"ל הך סברא אך לפי מ"ש לעיל י"ל דקושי' הרז"ה הוא דהא משמע דבכל גווני חייב קרבן אף אם שימשה משה בסוף הלילה ושכבה אפרקיד דבכה"ג שפיר איכא למימר דדם מעיקרא אתי בתחלת הלילה וכסבורה הרגשת מ"ר ולכך איצטרך לשנויי' כשבדקה אך אין זה במשמע בדברי הרז"ה ז"ל:

הנה יש מקום לדון ולומר דברמ"ת כיון שאם נאמר שהאי דם לפני תשמיש אתי ע"כ שהי' סמוך לתשמיש ממש דאל"כ מעיקרא הוה אתי א"כ עדיין יש מקום לאוסרה כיון דאשכחן דזימנין דמחמת חימוד לפי שהיא מכינה עצמה לתשמיש היא רואה דם א"כ הרי זה כקביעת ווסת לראות דם סמוך לתשמיש מחמת תשמיש א"כ עדיין יש מקום לאוסרה מהאי טעמא אך דז"א דלזה יש תקנה בבדיקה שתבדוק עצמה סמוך לתשמיש אלא דצ"ע דאפשר שראייתה היא בסמוך לתשמיש ממש וביציאת העד נראה הדם על המשקוף ואמנם כבר כתבתי לעיל שיש מקום לדין בזה מחמת ספק ספיקא כיון דבדיקה שלא בשיעור ווסת היא אם לא היכא שמצאה אותיום ומסתימת דברי הפוסקים משמע דלעולם מיקרי רמ"ת אף שלא בדקה עצמה קודם שיעור ווסת ולפי רוב הטרדות אשר הקיפוני סבבוני לא הי' פנאי לנסך בכור המבחן ולחזור על דברי אלה לצרפם כצרוף הכסף ונפשי יודעת כי נפשך שוקקה לשאוב מי בארי ולמעשה ידי תכסוף והנוסעים מזה ימהרו יחישו מעשיהם ילפתו אורחות דרכיהם לכן אמרתי אליצה נא עמך אשר אתי מה שעלה ראשון במחשבה ואתם תעתיק ממנו מילים ושלח נא ביד תשלח ע"י הבאים אלינו לטובה כאשר רבות עשית וה' הטוב יישר חילך לאורייתא וחיית ורבית תחזקנה ידיך באמת ואמונה ותצפה לחכמה ובינה כנפשך וכנפש המר והנמהר על פטירת ילד שעשועים מצפה לישועה דברי זעירא מן חברייא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד.

שאלה מה

שאלה אשה שפרסה נדה וכשפסקה מלראות הפסיקה בטהרה אך לפי שהיתה בדרך לא לבשה חלוק אחר רק הלכה באותו חלוק עצמו שהלכה בימי נדתה וביום ששי לספירתה באתה לביתה ופשטה החלוק ומצאה בו דם ונפשה בשאלתה אם יכולה לתלות שהדם הנמצא הוא מימי נדתה או לא:

תשובה הנה לכאורה דין זה פשוט בש"ע סי' קצ"ו דאם מצאה כתם אחר ג' ימים הראשונים תולה אותו במה שיש לה לתלות להקל כמו בשאר כתמים אך אחי הרב הה"ג כו' מו' חיים מרדכי ני' אב"ד דק"ק ברעסטיצקי' שדא בה נרגא וצידד להחמיר שכיון שאשה זו מימי נדתה עד עכשיו לא לבשה חלוק אחר ואם נרצה לתלות דמים

אילו שהם על חלוק זה מימי נדתה א"כ. ע"כ שהי' עלי' גם בג' ימים הראשונים והרי זה כאילו ידוע לנו שאשה זו היה על חלוקה בג' ימים הראשונים לספירתה דמים דלא מהני אעפ"י שיכולה לתלות בימי נדתה ומה בכך דעכשיו שבאה לפנינו לשאול כבר עברו הג' ימים מ"מ הוי כאילו שאלתה על מציאת כתם בתוך ג' ימים ואע"ג דרמ"א כתב דמכה בגופה שיודעת שמוציאה דם תולה בה אף בתוך ג' ימים הראשונים וזו שהי' עלי' חלק שלבשה בימי נדתה כמכה שמוציאה דם דמי מ"מ הרי הש"ך שם חולק וסובר דאף במכה שידוע שמוציאה שם אין תולה גם הביא ראי' מלשון האגור והגהת ש"ד שהביא רמ"א באשה ההולכת בדרך ואין לה בגדים תוכל לספור ז' נקיים רק שהחלוק בדוק ונקי מדם עכ"ל משמע דאם אין החלוק בדוק ונקי מדם לא תוכל לספור ז' נקיים מחמת הכתמים שימצאן על החלוק תסתור את ספירתה עכ"ד אחי הרב ני' והנה מה שאמר דהך אם תולה בימי נדתה בג' ימים ראשונים תלוי בפלוגתת הרמ"א והש"ך לענין מכה שבגופה כן מבואר להדיא בש"ך סי' ק"ן ס"ק נ"א שכתב שמה שלא הגיה הרמ"א בסעיף מ"ד דאיתא שם שתולה שמימי נדתה הוא דדוק' לאחר ג' ימים הראשונים תולה לטעמי' אזיל דס"ל דבמכה שבגופה תולה אף בתוך ג' ימים הראשונים אמנם במנחת יעקב שם ס"ק מ"ה כתב דאע"ג דרמ"א ס"ל דבמכה תולה היינו לפי שעדיין המכה בגופה משא"כ הכא שכבר עברו ימי נדתה והא דלא הגיה הרב כאן משום דכאן לא כתב המחבר כלום מז' נקיים וגם סמך עצמו אדלעיל ודלא כהש"ך עכ"ל ולפי דבריו אף לפי שיטת הרמ"א יש להחמיר בזה ולקמן אבאר בזה:

ומתחלה אבאר מה שהקשה הט"ז דמאי ראיי' מייתי מרואה דהיא בחזקת טהורה משא"כ כאן דבחזקת טומאה עומדת ובאמת שקושיא זו צריכה פנים דמה דמייתי הד"מ ראי' מהפוסקים דאף בשעת ווסתה תלינן במכה לכאורה ראי' לסתור שהרי להדיא מבואר שם בב"י בשם הרשב"א בתה"א הטעם משום דאשה בחזקת טהרה עומדת תלינן במכה להקל אלמא דאי לאו חזקת טהרה לא הוה מקילינן וגם מ"ש הד"מ דאפי' מאן דמחמיר בשעת ווסתה היינו הואיל ואיכ' למ"ד ווסתות דאורייתא ובאמת ז"א דלאו מהאי טעמא אתו עלה משום דא"כ לעולם לא תטמא וכבר עמד בזה הש"ך והנלענ"ד ליישב דעת אא"ז רמ"א על נכון דלכאורה קשה בהך דינא דתולה במכתה והרשב"א נתן טעם משום חזקת טהרה דהתינח לשיטת התוס' דס"ל דאע"ג דאתיליד ריעותא כל שהספק שקול מוקמינן אחזקה משא"כ לשיטת רבינו יונה וכך הוא שיטת הרשב"א גופי' וכמבואר בש"ך סי' נ' ובדברי הת"ש סי' כ"ט באורך דס"ל דאף אם הספק שקול לא מוקמינן אחזקה רק בשכיח טפי היתרא א"כ מאי מהני חזקת טהרה כיון דהרי דם לפניך

ואיכא ריעותא לא מוקמינן אחזקה ובשלמא שלא בשעת ווסתה י"ל שהיא עלולה לראות ושכיח טפי להיתרא שיהיה הדם מחמת מכה משא"כ בשעת ווסתה שהיא עלולה לראות וחזקה אורח בזמנו בא למה נקיל לתלות במכה וכפי הנראה הרגיש בזה הרשב"א וכתב וא"ת והלא בנשים דעלמא חיישינן לעונת ווסת כו' ועוד שהרי הדם לפניך י"ל דההיא דרבנן הוא ומשום דא"א למיקם עלה דמלתא אבל הכא איכא למיקם עלה דמלתא ואין דנין אפשר משאי אפשר שא"כ אף אתה אוסרה לבעלה לעולם עכ"ל נראה דס"ל דלכך לא גזרו רבנן ווסתות בזה כדי שלא לאוסרה לעולם. ועדיין צ"ע שהרי הרשב"א שם כתב אפי' רואה בשעת תשמיש כו' ומשמע דמכ"ש שלא בשעת תשמיש ולכאורה אדרבה איפכא מסתברה דבשעת תשמיש באמת יש להקל שלא לאוסרה על בעלה משא"כ שלא בשעת תשמיש כיון דאפשר מ"ט לא גזרו ביה רבנן ועיין בש"ך סי' קפ"ז ס"ק ך' ונלענ"ד דהרשב"א ס"ל דאף בשלא מחמת תשמיש יש להקל מטעם זה דהא יוכל להיות שתראה כמה פעמים מחמת דם המכה ולא תוכל לפסוק בטהרה כלל והלכך אם נטמאנה עכשיו בראיה זו יוכל להיות שלא תוכל ליטהר לעולם ולא רצו להחמיר כ"כ וע"ש בב"ה מ"ש שאם באת לתלות במכה אין שיעור לדבר כו' ועיין במ"ה שם שכתב דיקשה זה לתנא דברייתא ומה דתשכח פירוקא לתנא דברייתא הוי פירוקא לדידן כו' ומ"מ לא ביאר התירץ ונראה דס"ל דודאי יש לטהרה בכל גוונא אם לא כשתרגיש שהוא הדם המקור מדם נדות ולא דם המכה והחולקים ס"ל דאע"ג דווסתות דרבנן מ"מ אין זה כשאר גזרה וסייג דרבנן בעלמא אלא מתורת טעמא אתו עלה משום דחזקה אורח בזמנו בא דהא קמן דאיכא מ"ד דס"ל ווסתות דאורייתא והיינו מטעם דס"ל שהוא חזקה גמורה שתראה אז וא"כ אף דלא קי"ל הכי עכ"פ אין המחלוקת במציאות אלא הך מ"ד ס"ל דאף בשכיח כי האי אין חושש מדאורייתא אלא מדרבנן והלכך ס"ל דבשעת ווסת יש להחמיר דא"כ לעולם לא תהיה טמאה וא"ל דאה"נ ומטעם חזקה וכמ"ש הרשב"א כיון דווסתות דרבנן לא גזרו בזה ס"ל להנך פוסקים דז"א כיון דע"כ שכיח טובא שיבא דם נדות בזמן ווסתה ספק שקול הוא ואפשר שכיח טפי לאיסורא ולכך שפיר יש לטמא בשעת ווסתה:

והשתא דברי רמ"א נכונים דמייתי ראיה מרואה וכ' דא"ל דשאני הכא דהוחזק מעין פתוח ז"א דהא איכא פוסקים דאפי' בשעת ווסתה מטהרין הואיל ווסתות דרבנן וה"נ כתמים דרבנן ור"ל דודאי חזקת טהרה לא מהני באיכא ריעותא בספק השקול ובשעת ווסת' דשכיח לאיסורא נהי דדם מכה נמי שכיח לא מהני וע"כ לומר משום דווסתות דרבנן לא גזרו בזה לפי שתוכל לבא עי"ז לאיסור עולם וא"כ ה"נ כיון דכתמים דרבנן אית לן למימר דלא גזרו בזה שיש לה מכה המוציאה דם שא"א ליזהר ותוכל לבא

עי"ז לאיסור עולם ואפי' למאן דמחמיר היינו הואיל ואיכא למ"ד ווסתות דאורייתא ר"ל כמש"ל כיון דאיכא מ"ד הכי אלמא דשכיח טובא שיבא אורח בזמנו ממילא גם אי ווסתות דרבנן מה"ט אתינן עלה והלכך חיישינן להך סברא שלא תהיה טמאה לעולם ואין מעמידין אותה בחזקת טהרה כיון דשכיח לאיסורא משא"כ בכתמים שהוא דרבנן לכ"ע ומדאורייתא לא חיישינן כלל לפי דלא שכיח כ"כ שיבא מגופה ואפי' סה"ת דמחמיר בג' ימים הראשונים בכתם שאפי' לתלות אין תולין מ"מ מודה הוא שגם בג' ימים הראשונים אינה רק דרבנן אע"פ שהמעין פתוח וא"כ שפיר יש לתלות בזה במכה שיודעת שמוציאה דם דהא חוששין הכא שמא לא פסק דם המקור לגמרי אינו דומה לווסתות אפי' למ"ד דרבנן דהתם איכא מ"ד עכ"פ דאורייתא הא חזינן דהוא מידי דשכיח טובא משא"כ הא ליכא למ"ד כלל שנחוש לכתם תוך ג' ימים מדאורייתא אלמא אע"פ שנמצא אין עת מציאותו דומה לווסתות כלל כנלענ"ד בישוב דברי הרמ"א ובהכי א"ש מה שמביא הט"ז בשם הד"מ דמסיים בה דלכתחלה יש להחמיר במכה עוברת בימים מועטים דגם זה מיקרי אפשר ליזהר עכ"ל והיינו כמ"ש דעיקר הטעם במכה מוציאה דם לפי שא"א ליזהר ותוכל לבא עי"ז לאיסור עולם וכמ"ש הרשב"א לענין רואה ממש ויש לתלות במכה ולכן באפשר ליזהר יש להחמיר וכמ"ש שם בשם תה"ד חילוק זה ג"כ:

ולפי"ז נראה דבנ"ד פשיטא דהוי כמכה עוברות בימים מועטים דהא אפשר לה להמתין ללבון לבנים ואין זו דומה למכה שבגופה שיכול לבא לידי איסור עולם ועכ"פ זמן ארוך שלא תוכל ליטהר על ידו בזה לא גזרו על כתמים אפי' בג' ימים ראשונים ותולה במכתה אבל אחר העיון נראה לענ"ד דז"א ואפשר דכל הפוסקים מודים להתיר בזה כי מ"ש המנ"י דמכה שאני דעדיין היא בגופה צ"ע דמה לי דאם המכה עדיין בגופה או היא מכבר ולענ"ד אין לחלק בדבר ולדעת הרמ"א אפי' מצאה כתם בתוך ג"י הראשונים ואז כבר חיתה המכה אלא שקודם לזה הי' לה מכה תולין בה כיון שאפשר לתלות כתם זה שבא מחמת מכה שבגופה מה לי עכשיו מה לי מעיקרא ואדרבה נלענ"ד דאפי' מאן דס"ל במכה של עכשיו אין תולין מצי למסבר בההיא דלבשה בימי נדתה תולין דבאמת צריך להבין בטעמא דצריכה ללבוש לבנים כשמתחלת לספור נקיים דאם נימא שזה כדי שתדע שנקי' היא טהורה היא כשלא תמצא שם דמים או כתמים בז' ימים אלו ז"א דא':

תהא צריכה בדיקה בחלוק וסדינים לידע אם הם נקיים כבראשונה ובאמת משמעות הפוסקים דאף אם פשטה אותם בלא בדיקה כלל לית לן בה ושפיר עולה לה ספירה זו רק העיקר בבדיקה תליא ועוד דאם איתא דצריכה לברר לידע שאינה רואה מה יועיל לה אף שבכל עת יהיה בגדיה לבנים אולי דרך הילוכה נטף ממנה דם כמים הנגרים ארצה ולאו

אדעתה אלא ודאי דאחזוקי ריעותא לא מחזקינן ועיקר הטעם שצריכה ללבוש לבנים הוא להחמיר עלי' שאולי תמצא איזה כתם על בגדי' או סדינה דכל מה דאפשר לברר מבררינן ואם היא מוצאת כתם ס"ל לסה"ת דבג' ימים הראשונים אין תולין כוון דאתיליד ריעותא ממילא שאנן תולין שג' ימים הראשונים אילו מעילה פתוח וחוששין לה אבל בלא ריעותא פשיטה דאין חוששין:

ולפי"ז הוי מספקא לי' לרמ"א אם יש לה מכה בגופה שבודאי מוציאה דם אם נחשב כתם זה לריעותא או לא דהא ודאי היכא שידוע לנו שהיה כאן כתם מעלמא על חלוק זה אין חוששין שמא בא כתם גם ממקור דמיה באותו חלוק דפשיט דכה"ג לאו ריעותא מיקרי דעד כאן לא איסתפקא לן בבא זאב ונטל בני מעים אם חוששין שמא במקום נקב ניקב אלא התם שזאב אין ודאי נוקב וא"כ הוי הנקב ריעותא משא"כ אם היה זאב ודאי נוקב לא מחשב הנקב ריעותא כלל כמ"ש אא"ז בת"ש סי' ל"ו על דברי הב"ח והט"ז דס"ל דודאי נוקב דא"כ מה קמבעיא ליה הא בכה"ג הוי כנטל וליתנייהו ועיין בחיבורי מ"ש על החוות דעת בזה ע"ש והוא דבר ברור דמה ריעותא יש כאן ע"י דם זה כיון שידוע לנו דודאי אתי לכאן דם מעלמא ולכן היכא שיש מכה שודאי מוציאה דם אלא שמ"מ יש ספק אם הוציאה עכשיו דם דמי נימא דג"כ לא מחשב מציאת הכתם הזה ריעותא כיון דודאי יש בה מכה שמוציאה דם תולין במצוי שגם עכשיו הוציאה דם וממילא שאין חוששין שמא גם מן המקור אתי דם על החלוק או הסדין או שמא כיון דעכ"פ אין כאן בירור שהמכה הוציאה דם עכשיו אלא שהיא מכה שיכולה להוציא דם אבל אין ידוע אם הוציאה כלל ושפיר מחשב ריעותא הכתם הנמצא כאן וחוששין לי' ופשיט לי' הרמ"א דגם בכה"ג לא מחשב ריעותא ותולין במכה:

ולפי"ז נלענ"ד דאם לבשה החלוק בימי נדתה עדיף טפי ממכה שבגופה דבימי נדתה ודאי עלולה לראות ובודאי הגיעו כמה טיפי דמים על החלוק ועיין בב"י סי' ק"ץ בענין השאילה חלוקה לנכרית דאע"ג דבעידן שאילה לא חזאי איכא למיחש שמדמים הראשונים נתלכלך בשרה ובגדים ולכלכו חלוק זה אבל בנות ישראל רגילין לנקות בשרם ובגדיהם מדמים וכתמים כו' ולפי"ז דוקא אחר עבור ימי נדתה אבל בימי נדתה אף אם היא לובשת אותו בעת שאינה רואה מ"מ כיון שבשרה ובגדים אינם נקיים מדמים הוי כודאי בא דם על החלוק ומכ"ש אם בעידן לבישה חזאי שאין ספק שהגיעו כמה כתמים על חלוק זה וא"כ אין כאן ריעותא כלל וכיון שאין כאן ריעותא כלל אין לחלק בין אם היא בימי טהרה או בימי ספירה דבלא ריעותא אף בימי ספירתה אין חוששין וכמש"ל וגדולה מזו מבואר מדברי הרשב"א והריטב"א שהביא הב"י דאם נטלה עד ממקום דשכיחי

דמים כגון אשפה וכיוצא בו ובדקה עצמה ומצא בו דם אפי' יותר מכגריס טהור ודוקא שנטלתו ממקום מוצנע כו' ע"ש ופסק כן הרמ"א בהג"ה אלמא דבכה"ג אפי' ריעותא לא חשיב דאי חשיב ריעותא קצת פשיטה שאין להתירה לתלות להקל משום חזקת טהרה כיון שנמצא הדם על הבדיקה ויש חשש איסור תורה ועכ"פ משום כתם הי' לנו לטמאותה וע"כ דבכה"ג לא הוי ריעותא כלל ותולין במצוי דהיינו אשפה דשכיחי דמים ואמרינן דמעיקרא הוי בה וק"ו הדברים לענין כתם אע"ג דהוא בתוך ג' ימים הראשונים אם לקחה סדין מן השוק ואח"כ מצאה עליו דם שתולין לומר דמעיקרא הוי ביה ומכ"ש בלבשה בימי נדתה דהרי דם לפניך דודאי תולין בו:

איברא שי"ל דגם בעד שאינו בדוק שלקחתו מאשפה ג"כ מחשב ריעותא ואפ"ה תולין להקל לענין תחלת ראיה כמ"ש רמ"א חילוק זה לענין מכה שבגופה אלא שרמ"א הביא ראיה מהפוסקים דס"ל דאפי' בשעת ווסתה תולין במכה ואע"ג דלא קי"ל הכי כו' וא"כ י"ל דגם בעד שאינו בדוק שהרימה מאשפה דשרי אם בדקה בו ג"כ דוק' שלא בשעת ווסתה אבל בשעת ווסתה באמת חוששין לו וכמו במכה שבגופה. ומ"מ נלענ"ד דבלבשתו נדה עדיף טפי והוי כלא בדקה עצמה כלל ועבר זמן ווסתה ולא ראתה דאין חוששין ולפי"ז מ"ש בד"מ סי' קצ"ו ראיה מהרשב"א דפליג על המרדכי לכאורה אינו מוכרח דלבשתו נדה שאני דמציאת הדם לא מחשב ריעותא ונראה שלכך דקדק הד"מ וכתב וז"ל וכן כתבתי לעיל סי' ק"צ בשם ב"י שכתב כן בשם הרשב"א שאין לחלק לענין כתם בין בימי ספירתה לימי טהרתה דבכל מקום דאיכא למתלי תלינן עכ"ל ור"ל דהב"י שם כתב ודע דכשאמרו בכתמים שתולה ל"ש אם הוא טהור או שהיא בספירה ז' נקיים דבחזקת טהורה היא וכ"כ הרשב"א בתה"א אצל פעמים שתולה בעצמה עכ"ל הרי דהב"י משוה להו להדדי וס"ל דבכל גווני תולין ועיין במשנה למלך פ' מהל' א"ב שהשיג על הש"ך שכ' דרמ"א לטעמיה דס"ל שתולין במכה שבגופה דא"כ האיך כתב הד"מ דהרשב"א פליג על המרדכי שהרי הרשב"א לא כ"כ אלא לענין שתולה בנדתה ע"ש ולפי מ"ש א"ש דהד"מ מייתי שפיר מדברי הב"י אמנם בלא"ה אין דבריו מובנים דהא הד"מ כתב דגם המרדכי מודה במכה שמוציאה דם וע"ז שפיר כתב דלא חילקו שאר פוסקים כו' וכ"כ הב"י בשם הרשב"א כו' ור"ל דאם תאמר שאין חילוק בין שאר דברים שתולין ובין מכה שמוציאה דם א"כ מוכח דהרשב"א לא ס"ל הך דינא כלל דהא הרשב"א ס"ל דשפיר תולין בימי נדתה וא"כ ה"ה מכה שבגופה לפי מ"ש הש"ך דשוין הם אך לענ"ד בימי נדתה טפי יש לתלות מבמכה וכמ"ש ודברי הד"מ א"ש כמ"ש אך אחר העיון ז"א שהרי הרמ"א הגיה כן בסעיף מ"א על מ"ש שם והשאילתו לישראלית

נדה כו' וע"ז כתב ועיין סי' קצ"ו דבימים הראשונים כו' הרי דאף בלבשתו נדה אין תולין ומה לי נדה של עצמה או של אשה אחרת ואין סברא לומר דאנכרית דכתב התם שאינה רואה עכשיו דפשיטא דאכולה מלתא קאי וכן צ"ע על הש"ך דכתב דרמ"א לטעמיה אזיל כו' ומה שלבשה בימי נדתה כמכה שבגופה דמיא דז"א דהא רמ"א שם אלבשתו נדה קאי ואין לחלק בין עצמה לאחרת כלל ומזה משמע כמ"ש המנחת יעקב והמשנה למלך דרמ"א סמך עצמו על מ"ש לקמן וע"כ צריך לחלק בין מכה שבגופה ללבישת נדתה וצ"ע וכל זה בלבשתו בימי נדתה אע"ג דמגופה קא חזיא מ"מ הרי לא נתברר לנו שנטף דם על החלוק ובכה"ג ס"ל להש"ך דלמכה שבגופה דמיא ולדעת המנחת יעקב גרע מיני' משא"כ היכא שידוע לנו שניתז ממנה על הבגד ושמלה מגוללה בדמים של ימי נדתה פשיטא דבכה"ג אין לחוש לו אף בג' ימים ראשונים ודמי למ"ש בשם אא"ז הת"ש דאם ידוע בודאי שהיה כאן נקבים ע"י הזאב הו"ל כנטל וליתנייהו דלא מחזקינן ריעותא וה"נ הך מציאת הדם לאו ריעותא הוא והוי כאלו לא בדקה את הבגדים שלה שלבשה בימי לבונה ופשטה אותם כך ואינה יודעת אם נשארו נקיים כשעת לבישה או לא דלא מחזקינן ריעותא וכמש"ל:

וראיתי בשו"ת פנים מאירות ח"ב סי' ק"ע כתב שם באשה שהתחילה לספור ז' נקיים וביום שני פירשה המשרתת הסדין שהיתה שוכבת עליו בימי נדתה וביום ז' מצאה כתם על הסדין מה דינו והביא שם דברי הש"ך שהשיג על הד"מ והנה מ"ש במשמעות המרדכי דלא כהבנת הש"ך לענ"ד יש פנים לכאן ולכאן ומהא ליכא למשמע מיני' ומ"ש על מ"ש הש"ך דהא אפי' נתעסקה בדם ציפור לא תלינן בה אעפ"י שיש דם לפנינו כ"ש במכה שמוציאה דם כו' וע"ז כתב הפמ"א דז"א דהא בכתם שבגופה אינו תולה בדם ציפור ובמכה בגופה תולה אלמא דמכה שבגופה עדיף כו' תמהני דהתם טעמא רבא איכא משום דאי מעלמא אתי על חלוקה נמי מיבעיא לי' לאשתכוחי משא"כ במכה שבגופה שפיר תלינן כמבואר בב"י ולאו מחמת עדיפותא דמכה אתינן עלה אך מצד הסברא אפשר לומר דמכה שבגופה טפי מצוי שיזוב דמה על בגדים מעסק דם ציפור וגם י"ל דס"ל דשאני מכה בגופה דמיקרי א"א ליזהר כמבואר בד"מ דמדמי לה למ"ש בתה"ד בפחות מגריס:

וע"ש שכתב על מ"ש הש"ך מדברי הא"ח בשם הר"מ והגהת הר"ף ע"ז כתב הפמ"א דקשה על הח"מ דאיך נתן טעם דודאי שיחני וכיבי מפקי דמא הא איתא במשנה דאפי' אם רק יכולה להתגלע (ומ"ש שם דאפי' בשעת ווסתה תולה במכתה אפי' אין יודעת שמכתה דרכה להוציא דם כמ"ש הש"ך סי' קפ"ז ס"ק כ"ז כו' דבריו תמוהים דנהפוך

הוא דהש"ך שם ס"ק ך"ד וס"ק ך"ז כתב להיפך דאפי' יודעת שמוציאה דם לא תלינן בשעת ווסתה והביא הדברים בסי' קצ"ו ס"ק זה וכתב דאף הרשב"א מודה שצריכה שתדע שמכתה מוציאה דם רק שא"צ לידע שעתה בא הדם מן המכה ע"ש) אלא ע"כ דר"ל שע"י חיכוך ודאי מפקי דמא כו' ורמ"א מיירי במכה שידוע שמטפטף ממנה אף בלא חיכוך וכיון שזה מצוי תולה אף בג' ימים הראשונים ועוד מאן יימר שהג"ה זו צודקת בדברי הר"מ כו' א"כ מבואר שאלתינו אם פרסה לה סדין ששכבה בימי נדתה הו"ל כמכה שבודאי מטפטף ומוציא דם דתולין אף בג' ימים הראשונים עכ"ל ולענ"ד בלא"ה דברי הר"ף צ"ע בזה מ"ש דתוך ג' ימים לא תלינן שהרי הר"מ כתב ואפי' בשעת ווסתה וכ"ש בימי ליבונה כו' ופשיטא דשעת ווסתה טפי עלולה לראות מבימי ליבונה כמ"ש בד"מ וכמש"ל בביאור הדברים מ"ש כיון דאיכא למ"ד ווסתות דאורייתא וע"כ דגם המרדכי וסה"ת מודים בהא דהא אינהו ס"ל דאם לא בדקה עצמה בשעת ווסתה אעפ"י שבדקה עצמה אח"כ ומצאה טהורה טמאה דחזקה אורח בזמנו בא ונפל לארץ וכמ"ש הש"ך בסי' קפ"ד ס"ק ך"ג ואילו בימי לבונה פשיטא שאין חוששין לזה כלל ואפילו בבדיקה פ"א תוך השבעה סגי בדיעבד אלמא דטפי הוא מוחזקת להיות רואה בשעת ווסתה מימי ליבונה וא"כ אע"ג דהר"מ שהבי' א"ח ודאי ס"ל דאם לא בדקה עצמה בשעת ווסתה טהורה ולכך מטהר כשהיא מלאה שיחני וכיבי ולא בדקה בשעת ווסתה ומצאה אח"כ דם משום שדם הנמצא תולין שהוא מחמת מכה מ"מ עכ"פ הדבר ברור דימי ליבונה לא גרע מן שעת ווסתה ולהר"מ נראה דבימי ליבונה אף בג' הראשונים אין חוששין לו ולכן נלענ"ד שהר"ף טעמי' דנפשי' קאמר שסובר דאף במחמת מכה שמוציאה דם לא תלינן ולדידי' מכ"ש דבשעת ווסתה חוששין לה אבל הר"מ דמתיר בשעת ווסתה הך כ"ש בימי ליבונה דקאמר היינו אפי' בתוך ג"י הראשונים ומ"ש הש"ך על דברי הד"מ דמייתי ראיה מהסוברים דאף בשעת ווסתה תלינן במכה דאין זה סתירה דמ"מ התם אין ידוע שמעיינה פתוח משא"כ הכא עכ"ל כבר כתבתי דז"א דודאי טפי עלולה לראות בשעת ווסתה מהתחלת ימי ליבונה ומ"ש דהתם קי"ל דלא תלינן בשעת ווסתה אפי' בידוע שמוציאה דם כו' ז"א דהא גם הפוסקים אלו נתנו הטעם משום דאל"כ לעולם לא תהיה טמאה הא לא"ה שפיר היתה תולה בה וכמ"ש הש"ך גופי' דהכי הו"ל להרב לומר כו' ומ"ש דכל זה אינו במשמע כו' לענ"ד כיון דמוכרח דבשעת ווסתה נמי הוה תלינן במכה ממילא דכ"ש בג' ימי ליבונה דמה בכך שמעיינה פתוח וכי לעולם תהי' שופעת הרי שלמו ימי ראייתה והפסיקה בטהרה ודי לנו שנחמיר במכה שאין ידוע שמוציאה דם משא"כ במכה שמוציאה דם מסתבר להקל וכמש"ל בשם הרשב"א

דס"ל להקל במכה אף בשעת ווסתה לפי שאי אפשר למיקם עלה דמלתא שא"כ אף אתה אוסרה על בעלה לעולם וכבר כתבתי שכוונתו שא"כ לעולם לא תוכל ליישב ז' נקיים שלא תוכל להפסיק בטהרה וא"כ כ"ש בזה שאם תחוש למה שתמצא בג' ימי ליבונה מה תעשה אשה זו שיש לה מכה בגופה שמוציאה דם וכי ידיה בין עיניו' בכל רגע לשמור שלא יטפטף דם המכה וזה דעת רמ"א שמדמה לה להה"ד דתה"ד וכתב להחמיר במכה עוברת בימים מועטים אלא שבש"ע בהג"ה השמיט זה משום דלדינא ס"ל דבכל גוונא יש לתלות מטעמים שכתבתי. ובנידון דידן עדיף טפי שידוע שזב ממנה דמי נדתה ומכ"ש כשידוע שבאו כתמים על החלוק ועיין בפמ"א שם דדוקא שיכולה להתגלע ולהוציא דם שפיר י"ל דיותר מצוי שהדמים באים מן המקור משא"כ במכה פתוחה שמטפטף דם מצוי ומצוי הוא ובכתמים שומעין להקל ע"ש אך מ"ש שם דכיון שמצאה כתם ביום ז' לספירתה א"כ פשיטא לן דלא ראתה מקודם מגופה כדאמרינן דף נ"א דפליגי אי מטמא למפרע ומשמע דדוקא לטהרות פליגי וכ"כ הרמב"ם דמונה מעת מציאת הכתם ומותרת לטבול ביום השביעי למציאת הכתם ש"מ דלא מחזקינן שיצא דם ממקורה קודם מציאתה (ולא הבנתי ראיה זו מהרמב"ם דודאי חומרא היא מה שהיא מונה ז' משעת מציאת הכתם אבל להקל מאן לימא לן דאין חוששין מדבריהם) אלא דהשתא מספקינן אם הוא כגופה אם לאו ושפיר יש לתלות הכתם הזה בימי נדתה שלבשה החלוק או שכבה על הסדין כו' וזה צ"ע דאם נתלה בימי נדתה ממילא שאתה צ"ל שהיו כתמים אלו תוך ג' ימים ראשונים ג"כ וכמש"ל סברא זו בשם אחי הרבנים ונראה דס"ל דדוקא אם י"ל עתה יצא ממנה חוששין לה משא"כ אם אין החשש מחמת עכשיו אלא שאנו חוששין לקודם הזמן הזה טפי אנו תולין לקודם דקודם דהוי שכיחי בה דמים טובא שהוא זמן הנדות וצ"ע:

והנה התוס' כתבו בדף ס' דמספקא לי' להר"י בסופרת מקצת או הכל ולא טבלה תולה בלא ספרה כלל והביא דבריהם המשנה למלך וכתב דמאי דמספקא להו להתוס' פשיטא לי' להרשב"א דכתב להדי' דאף הסופרת ז' נקיים תולה ונקט הב"י כפשיטותי' דהרשב"א ע"ש וראיתי בכריתי ופליתי דחה זה וכתב דהתוס' לא נסתפקו אלא בנדה שפסקה מלראות ומעיינה סתום רק שעדיין לא ספרה אם י"ל בזה תולין הקלקלה כו' משא"כ בנדה שעדיין מעיינה פתוח שתולין בה מטעם דמצוי ושכיח כ"ע מודו שתולין מי שמעיינה סתום במי שמעיינה פתוח ע"ש ובאמת מדברי הב"י מבואר שאין לחלק בזה שהרי הב"י כתב הך דינא גם לענין השאילה לנכרית שלא ראתה דגם בזו תולה אעפ"י שהיא בספירת ז' נקיים אלמא דלאו מהאי טעמא אתי עלה דאל"כ איך יליף הך דינא

ממה שכתב הרשב"א גבי פעמים שתולה בעצמה דמה ענין זה לזה דהתם בראיה ממש מיירי ושפיר תולין במעיין הפתוח משא"כ בהא ואעפ"י שי"ל דבנכריות היינו טעמא כמ"ש הב"י לפי שאינה מקפדת לנקות דמים וכתמים כו' מ"מ מנ"ל לדמות הא לנדה לענין ספירת נקיים דדלמא דוקא ברואה ממש הוא דס"ל להרשב"א דתולין בספירת ז' נקיים משא"כ לתלות שהי' לכלוך דמים מכבר דלמא לא תלינן כ"א בטהורה ממש ועיין במ"ל שם מ"ש על דברי הב"י בזה ונראה דהב"י ס"ל דודאי טפי מסתבר לתלות שהכתם הוא מחמת נדה או מחמת לכלוך הדמים שמכבר בנכרית (מלתלות) משנתלה הכתם באשה זו שפסקה בטהרה וסופרת ז' נקיים רק דלכאורה היה אפשר לומר דע"כ לא אמרינן שתולין אלא באשה זו שהיא בחזקת טהרה לגמרי משא"כ היכא שאין לה חזקת טהרה אז אין תולין את כתמים כלל וע"ז מייתי ראי' מהרשב"א דאף בכה"ג שפיר תולין וממילא שאין לחלק בדבר ובכל גוונא תולין וצ"ע והנה בשו"ת צ"צ ובשו"ת עבודת הגרשוני כתבו ג"כ בזה ובעה"ג דעתו להתיר ואי"ה לקמן אבאר בזה:

וראיתי לשארי בספר חוות דעת מ"ש ליישב דברי רש"י ממה שהקשה עליו המשנה למלך דלמה כתב דלרשב"ג הטעם משום מעינה פתוח וכתב עפ"י דברי הרשב"א בהך דג' נשים שלבשו חלוק דמחמת מעיינה פתוח הוה כמקרה ידוע ע"ש ודבריו תמוהים דמ"מ איך מדמה לב' שבילין דהכא הטעם פשוט דלגבי אשה זו הטהורה הו"ל בעד שאינו בדוק וגבי אשה הטמאה הו"ל בעד הבדוק ואין זו דומה למ"ש רבותינו הצרפתים בהך דג' נשים דהתם כיון שבאו לשאול בבת אחת כולהו כחד גופא דמיין ובלא"ה צריך להסביר ההיא דהתם ואין פנאי להאריך ועכ"פ התם גופא הא קי"ל דמעוברת תולה באינה מעוברת כו' וא"כ פשיטא דמי שאין מעיינה פתוח תולה במי שמעיינה פתוח וא"כ מנ"ל דלרשב"ג תולה בשני שבילין בטמא דלמא לאו מהאי טעמא דקלקלה במקולקל אתי עלה ולענ"ד פשוט בדעת רש"י דקשיא לי' לפי מה דאמרינן לקמן דכתם בכתם אין תולין לפי דדוקא היכא דמגופה קא חזיא משא"כ כתם דאתי מעלמא אלמא אע"ג דודאי מקולקלת היא מ"מ אין תולין בה משום חשש דאתי מעלמא וא"כ בהא דשומרת יום ביום ב' מה בכך שאתמול ראתה הא היום לא הוחזקה להיות רואה וע"ז כתב רש"י הטעם הואיל ומעיינה פתוח ר"ל כיון דעכ"פ באה ראי' זו מגופה ונפתח מעיינה שפיר יש לתלות בה שגם ראי' זו מגופה משא"כ בעלת הכתם שמעיינה סתום אע"ג דודאי מקולקלת היא מ"מ כיון שלא הוחזקה לפנינו שנפתח מעיינה טפי חוששין לאשה זו דאשתכח הכתם גבה וכמבואר ג"כ במשנה למלך סברא זו אליבא דרש"י ע"ש:

דברי זעירא מן חבריא הק' אפרים זלמן מרגלית מבראד

שאלה מו

בדבר השאלה באשה אחת שדרכה למצוא בעד שבודקת עצמה אחר הטלת מי רגלים כמין קרטין וכן נמצאו קרטין אלו גם במי רגלים ולפעמים היא מרגשת כאב מעט כחודה של מחט ודבר זה נשאל לחכמים האחד המיוחד כבוד מחו' ידידי הרב הגאון הגדול פאר הדור המפורסים כו' מו' מאיר נ"י האבד"ק אשר השיב ימינו על דברת כבוד מחו' ידידי הרב המאה"ג כו' מו' יהושיע העשיל נ"י האבד"ק פודקמאן דאיקלע הך עובדא לגבי' וענוותם תרביני לחוות דעי אף אני תשובה ראיתי דבריהם טובים ונכוחים. עריבים כעולת מחים. שניהם מליאים סולת נקי' ולא הדראה. אמרי יאי שפיר נאה. ותרתי בלבי מה בצע כי אבא אחריהם ומלאתי את דבריהם. אחרי כי בפיהם נכונה. מה יסכון אם אף אני כמוהם אענה. ואם אבקש תואנה. לבנות ולסתור לא אוכל לעבור על שפת אמת לכפות עליו פסכתר. וגם הלום ראיתי בתשו' גאוני האחרונים אשר דברו בהוה כזה וכ"א עושה כוונים לחדש בה דברים. ולמצוא מאה שערים. ומה שזה בונה זה סותר. ומה שזה חולם זה פותר. ורעיוני נבוכים איככה אוכל לתת לי מהלכים במעונות אריות מהררי נמרים. ואנכי איש צעיר על כן אוחיל מן המורי' איך שועל קטן ישלח ידו מן החור אשר שם נחבא. נפשי בתוך לבאים אשכבה כגון דא צריכה רבה. ואני אנה אני בא. זאת אשיב אל לבי הלא מלאכת שמים היא והרשות נתונה לכל אשר חלק לו בבינה. תורה אחת לכולנו. לא אחוש אם כה יאמרו מה ידעת ולא נדע תבין ולא עמנו וכגון דא פתח פיך ויאירו דבריך ותלך לבטח דרכיך. לאחוז בסנסני הראשונים לגדור פירצותיהם. ולעמוד על כל שיטה ושיטה ולשתות בצמא דבריהם ויהי מה ארוצה ואשיבה כיד ה' הטובה. וטרם אענה בפלפול וסבר' אציע את הגמרא ודבר מה יראיני. אומר עם קני:

בנדה דף נ"ט האשה שהיא עושה צרכיה וראתה דם ר"מ אומר אם עומדת טמאה אם יושבת טהורה ר' יוסי אומר בין כך ובין טהורה ופריך מ"ש עומדת דאמרינן הדור מ"ר למקור ואייתי דם יושבת נמי נימא הכי אמר שמואל במזנקת ופריך מזנקת נמי דלמא בתר דתמו מיא אתי דם א"ר אבא ביושבת על שפת הספל ומזנקת לתוך הספל ונמצא דם בספל דאם איתא דבתר דתמו מיא אתי דם על שפת הספל איבעי' לי' לאשתכוחי' והנה רש"י ז"ל פירש דבעומדת א"א שתזנק ובהא דבתר דתמו מיא פי' דלבתר דתמו מיא אתי דם מן המקור ולא מחמת מ"ר ולכאורה קשה לדבריו אמאי מטהר ר"י בעומדת נהי דר"י ל"ח דלמא הדור מ"ר למקור כדמשמע מלשון הש"ס דדוקא לר"מ הוא דפריך כיון דס"ל דעומדת טמאה וע"כ מטעמא דחיישינן דלמא הדור מ"ר למקור א"כ יושבת נמי וכמבואר מלשון הש"ס דפריך מ"ש עומדת כו' מ"מ לענין הך סברא דבתר דתמו מיא אתי

דם מה"ת נאמר דהאי חששא אינו רק לר"מ ולא לר' יוסי דאי איכא למיחש להכי אליבא דר"מ גם אליבא דר"י למה לא ניחוש שלא בא הדם עם מ"ר כלל רק אח"כ ודם המקור הוא ולשיטת התו' ניחא שפירשו דקושיית הש"ס הוא דלמא בתר שפסקה לזנק ועדיין שותתת אתי דם מחמת דהדור מ"ר למקור ולפי"ז לר"י דס"ל דלא חיישינן דלמא הדור מ"ר למקור שפיר מטהר ר"י אף בעומדת לפי דברי רש"י דבעומדת ושותתת נמי מטהר ר"י ועדיין קשה לשיטת הרא"ש דבשותתת מודה ר"י בעומדת דטמאה לפי"ז קשה ניחוש אף במזנקת דלמא בתר דתמו מיא אתי שהרי אז היא שותת דמה בכך שהיתה מזנקת בתחלתה מ"מ הא לבסוף עומדת ושותתת היא ובכה"ג גם ר"י חייש דלמא מן המקור קאתי אך דבזה י"ל כיון דהרא"ש ס"ל דעומדת נמי אפשר לה לזנק שפיר מתרצתא היא אליבא דר"י כמו אליבא דר"מ דמיירי במזנקת כו' ונמצא דם תוך הספל דאם איתא כו' משא"כ לפי שיטת רש"י דעומדת אי אפשר לה לזנק כלל קשה קושי' הש"ס אליבא דר"י דלמא בתר דתמו מיא אתי דם:

והנה בדבר זה נחלקו המרדכי והגמי"י בשם מהר"מ עם הר"ן בתשובה שלדעת המרדכי והגמי"י בשם מהר"מ קושית הש"ס דלמא בתר דתמו מיא מישך שייכי אף אליבא דר"י וגם לדידי' צריך לאוקמי במזנקת לתוך הספל ונמצ' מ' זה נרא' כוונת לשון מהר"מ שהובא בהגמי"י שכ' דדוקא בעומדת פליגי אבל ביושבת לא פליגו דגם ר"י מודה דחיישינן דלמא בתר דתמו מיא וכי היכא דלא מטהר ר"מ ביושבת אלא בכה"ג ה"נ לר"י לפי שיטת ר"י שפירש דכולה מתני' בין עומדת ובין יושבת איירי במזנקת ולכאורה מ"ש לפי שיטת ר"י הוא שפת יתר שהרי אין חילוק בין שיטת רש"י לר"י רק לענין עומדת אם אפשר לה לזנק והכא דמיירי לענין יושבת מה נ"מ עם עומדת מזנקת או לא ולכאורה י"ל בכוונתו דלפי שיטת רש"י דעומדת א"א לה לזנק א"כ ע"כ דר"י מתיר אף בעומדת ושותתת א"כ אין מקום לחשש זה דלמא בתר דתמו מיא לפי מה שפירשו בו התוס' דעיקר הקושי' משום דכי תמו מיא היא שותתת ויש לחוש דלמ' הדור דז"א דר"י אף בשותתת מטהר וא"כ כשנצרף שיטת רש"י בזה דר"י ס"ל לטהר בשותתת ושיטת התו' דעיקר קושי' הש"ס דלמא בתר דתמו מיא היינו כשיהא שותתת א"כ פשיטא שאין מקום לקושיי' הש"ס רק לר"מ ולדידי' איצטרך לאוקמי ביושבת על שפת הספל אבל לר"י בלא"ה ניחא דטהורה ולפיכך הוצרך מהר"מ לומר לפי שיטת ר"י דגם עומדת מיירי במזנקת וא"כ שפיר מצינן למימר דגם ר"י דמטהר דוק' במזנקת אבל שותתת לא כמ"ש הרא"ש וא"כ שפיר שייך הך חששא דלמא בתר דתמו מיא שאז היא שותתת אף אליב' דר"י וצ"ל לדידי' ג"כ דמיירי ביושבת על שפת הספל כך נראה לכאורה בכוונתו:

אך לפי מ"ש א"ש טפי כוונת הגמיי' שע"כ הוצרך לומר לפי שיטת ר"י כו' דלפי שיטת רש"י א"א כלל לומר דקושי' הש"ס קאי גם אליב' דר"י כיון דלדידי' עומד' א"א לה לזנק א"כ אף תירוץ הש"ס לא יועיל לדידי' דהתינח יושבת עומדת מאי איכא למימר דהא ליכא לשנוי בעומדת על שפת הספל כיון דבעומדת א"א לה לזנק וראיתי במרדכי ששם איתא וכי היכא דלר"מ לא מטהרינן ביושבת אלא במזנקת כו' וכן הוא בתשובת מהר"מ ב"ב ד' פראג סי' תרלמ"ד ונראה שיש שם חסרון וצ"ל הלשון כמו שהוא בהגמיי' בשמו ע"ש:

ודעת הר"ן בתשובה סי' מ"ט מבואר דס"ל דאליב' דר"י לא קשי' קושיית הש"ס כלל לא קושי' דהדור מ"ר למקור ולא קושי' דבתר דתמו מ"ר דר"י ס"ל, דאין דרך דם המקור לצאת אז כלל ולא חיישינן למיעוט' רק לר"מ פריך דחייש למיעוטא ולפ"ז מה שהקשיתי על שיטת רש"י דלמה לא ניחוש גם לר"י בעומד' דלמא בתר דתמו מיא שהרי העומדת א"א לה לזנק במחלוקת היא שנויה דלמהר"מ באמת אף לר"י חיישינן ואף בעומדת לא מטהר כ"א במזנקת דס"ל דעומדת אפשר לה לזנק והר"ן ס"ל דמיעוט הוא ולא חיישינן ליה אליבא דר"י וזהו שיטת הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א דר' יוסי מטהר בכל ענין ואפשר שזה ג"כ שיטת רש"י אך שעדיין צ"ע דשיטת הר"ן ניחא לפי מ"ש התוס' דקושיית הש"ס הוא דלמא לבסוף כשהיא שותתת הדור מ"ר למקור כו' שפיר י"ל דמיעוט' הוא ולא חייש לי' ר"י ואפשר שזהו שיטת הרמב"ם ודעימי' דס"ל דאליבא דר"י רובא הכי שאין דם המקור יוצא עם מ"ר כלל משא"כ לפי מ"ש רש"י דקושי' הש"ס הוא דלמא בתר דתמו מיא אתי דם מן המקור כי אורחי' ולא מחמת מ"ר כלל א"כ לא שייך כלל סברת הר"ן לומר דמיעוט הוא דאדרבא חזקה דמים מן המקור הם באים ואע"פ שבשעת הזינוק ע"כ נסתם המעיין כמ"ש התו' אליב' דרש"י מ"מ בתר דתמו מיא בעת ההיא המקור נפתח והוא נותן דמיו ולמה נתלה שיש מכה במקום מ"ר כלל אמנם אפשר לומר דגם רש"י מודה לסברת התו' בהא שאין להחזיק שבא הדם ממקור ולא מחמת מ"ר כיון שאנו רואין שבא בשעת עשיית צרכי' ולא קודם ולא אח"כ רק דמ"מ זימנין דמתרמי ומיעוט' הוא וקושיי' הש"ס לר"מ דחייש למיעוט' להא נמי איכ' למיחש וא"כ א"ש הא דמטהר ר"י בעומדת אף שא"א לה לזנק מ"מ כיון דר"י ס"ל למיעוט' לא חיישינן תו ליכ' למיחש למידי:

אך דבאמת קשי' לי על הר"ן שכ' דטעמ' דר"י דלא חייש למיעוט' שהרי ביבמו' דף ס"ז קאמר ר"י שהעובר פוסל כו' ואמרינן התם דר"י ס"ל חוששין למיעוט' והתוס' שם הקשו דהא ר"י לא חייש למיעוטא לענין תינוקת שנאנסה ואומר ר"י דברובא דאית' קמן כ"ע

מודו דלא חיישינן למיעוט ע"ש וה"נ דאמרינן שרוב דמים הבאים מן המקור אינם באים עם מ"ר הוא ג"כ רובא דלית' קמן שאינו רק רוב בטבע העולם כמו ההיא דיבמו' ע"ש ובדף קי"ט ובכה"ג גם ר"י חייש למיעוט' וצ"ל כהר"ן דר"מ ור"י פליגי דלר"מ חיישינן למיעוט כי האי דאיהו מיעוט דשכיח דהדור מ"ר למקור ור"י ס"ל שאין חוששין למיעוט כי האי דלא שכיח אך דלפי"ז הדר' קושי' לדוכתי' דלמה מטהר ר"י בעומדת ולא חייש דלמא בתר דתמו מיא כו' ומ"ש דגם רש"י מודה לסברת התו' ואינו רק מיעוט א"כ ע"כ לומר דהוא מיעוט דלא שכיח דבמיעוט דשכיח גם ר"י חייש ולפי"ז קשה מאי פריך אליבא דר"מ ומאי דוחקי' לאוקמי ביושבת על שפת הספל דלמא ר"מ מודה בהא לר"י וס"ל ג"כ כסברת התוספת בהא דאין לחוש שמא בא הדם שלא מחמת מ"ר כיון שלא בא רק בשעת עשיי' צרכיה ולמיעוט דלא שכיח גם ר"מ ל"ח כמבואר בתשובת הר"ן שם וכיון דע"כ אף לפום מה דמשני הש"ס ביושבת על שפת הספל כו' צ"ל כן אליב' דר"י דמטהר אף בעומדת מנ"ל דר"מ פליג בהא וס"ל דהך מיעוטא שכיח שיבא אחר מ"ר כיון דלרש"י עיקר קושי' הש"ס אינה רק דלמא בתר דתמו מיא לגמרי אתי דם ממקור ובזה לא מצינו חילוק בין ר"מ לר' יוסי:

ולכן נלענ"ד בשיטת רש"י דלכאורה בלא"ה יש להקשות דמאי פריך מזנקת נמי דלמא בתר דתמו מיא כו' ומאי קושי' דהא מרא דשמעת' דמוקי לה במזנקת שמואל הוא דאמר בדף כ"ז בבשרה עד שתרגיש בבשר' ופריך עלי' ממתני' דהכא דאמר ר"מ עומדת טמאה כו' לעולם דארגשה ואימר הרגשת מ"ר הואי ולפי"ז מאי פריך דלמ' בתר דתמו מיא כו' דהא י"ל דבתר דתמו מיא לא ארגש ואע"ג דאמרינן מודה שמואל שהיא טמא מדרבנן מ"מ שוב אין כאן אלא ספיק' דרבנן ואזלינן להקל ובשלמא לשיטת התו' דקושי' הש"ס הוא דלמא בשעה ששותתת הדור מ"ר למקור א"ש דהא אז ודאי עדיין יש הרגשת מ"ר ול"ש לומר דלא ארגשה משא"כ לפי מה דמפרש רש"י שבא בסוף אחר שכלו מ"ר א"כ י"ל שלא היה שם הרגשה וא"ל דאע"ג דלא ארגשה מ"מ אמרינן שמא הרגישה רק דכסבורה הרגשת מ"ר הוא כדאמרי' בריש נדה אליבא דהלל ז"א דאף להלל אין חוששין כן רק לקדשים אבל לחולין טהורה ודוחק לומר דקושי' הש"ס דלר"מ תהא טמאה לקדשים ועוד שהרי התו' דף נ"ז ד"ה אימר הרגשת שמש כתבו דלא אמרינן הך סברא אלא בזמן ארוך מפקידה לפקידה משא"כ בזמן מועט היתה יודעת אם תרגיש במ"ר והכא זמן מועט הוא שתיכף לעשיית צרכי' מצאה הדם וצ"ל דלכאורה קשה באמת למה נייד רש"י מפי' התוס' כיון דהש"ס מוקי לה במזנקת משום דשותתת שפיר חיישינן דלמא הדור מ"ר כו' וא"ל דלישנא דתמו מיא משמע לי' דהיינו דתמו לגמרי דא"כ היא

גופא קשיא דל"ל להש"ס למפרך בהאי לישנא תיפוק ליה דאפי' לא תמו לגמרי מ"מ לבסוף כששותתת הדור מ"ר למקור וגם א"ל דמיירי במזנקת מתחלה ועד סוף זה אינו במשמע כנראה מהתו' וכ"כ הר"ן שהדבר ידוע שהמים מזנקין בתחלתן ושותתין בסופן: ועל כן נלענ"ד דרש"י ס"ל דע"כ לא אמרינן הך חששא דהדור מ"ר למקור אלא בטרם תחל לשלוח מימיה על פני חוץ דדחיק לה עלמא חוששין שמא חזרו למקור ובאו בו המים ואת מקור' הערה משא"כ אחר שכבר כלו המים המקלחים ויוצאין בגבורה ואינה רק שותתת אין סברא כלל לחוש שמא חזרו למקור כיון דאז רווח לה עלמא וסתמא דמלתא ילפותו אורחת דרכם להיות נמשכים ויוצאים דרך ירידה ולא יסבו בלכתם אחורנית להיות סילון החוזר אך זה דוקא לענין שאין לחוש שמא הדור מ"ר למקור משא"כ לחוש שמא יצא אז דם מן המקור שפיר חיישינן ודוקא בשעת זינוק א"א לדם לבוא כדרכו שאז מחמת הזינוק נסתם המעיין של דם כמ"ש התוס' משא"כ לאחר שפסקה מלזנק והיא שותתת מעינות אזי יזובין זה מטיף דם וזה מטיף מים שפיר איכא לאקשויי דלמא בתר דתמו מיא דהיינו בעודנה שותתת אתי דם ממקור ולא מחמת מ"ר ולפי"ז א"ש דלא מצי לשנויי דמיירי בלא הרגשה דכיון דשותתת עדיין יש שם הרגשה אך דכל קושית הש"ס לר"מ דמטמא בעומדת משא"כ לר"י דס"ל עומדת נמי טהורה והרי עומדת א"א לה לזנק וע"כ דאף בשותתת נמי מטהר משום דס"ל דאין דרך דם המקור לבא עם מ"ר אף בשעה ששותתת א"כ פשיטא דלק"מ דלמא בתר דתמו מיא כו' דלמאי ניחוש לה דשמא באו בסוף אחר שתמו המים לגמרי הא אז לא היה הרגשה ולא הוי רק ספק דרבנן ואם לחוש שמא ראתה בשעה שהיתה שותתת פשיטא דר"י לא חייש להכי דהא לדידי' כל עומדת שותתת מתחלתה היא ואפ"ה לא חייש משום דס"ל שאף בשעה ששותתת אין דרך דם המקור לצאת ואתי שפיר הכל לשיטת רש"י בס"ד:

ואחרי הודיע כל זאת הנה יש מקום אתי לומר דרש"י לא פליג אדינו דמהר"מ באם מצאה בעד לאחר עשיית צרכיה דטמאה דאע"ג דודאי פליג בהא דס"ל למהר"מ דלר' יוסי נמי צריך לאוקמי ביושבת על שפת הספל ואזיל בשיטת ר"י דמתני' בין עומדת ובין יושבת במזנקת מיירי וכמש"ל בשם הגהת מיימוני ורש"י ס"ל דעומדת א"א לזנק מ"מ לענין אם מצאה בעד שבדקה בו שפיר אזיל ומודה דחיישינן שהרי כתבתי טעמא דחייש הש"ס דלמא בא הדם מן המקור בעוד המ"ר שותתין דחשש זה ליתא כ"א אליבא דר"מ ולא לר"י דס"ל שלעולם אין הדם נוזל מן המקור בעת צאת מ"ר ול"ח דלמא בתר דתמו מיא לגמרי אתי דהוה אפשר למיחש אף לר' יוסי ויהיבנא טעמא משום דכיון דלא הרגישה אחר יציאת מ"ר ממילא שאין כאן רק ספיקא דרבנן ול"ח לי' וזה שייך דווקא בדם הנמצא

בספל משא"כ בנמצא בעד הדר ה"ל ספיקא דאורייתא דשמא ראתה אז וכסבורה הרגשת עד הוא וכמ"ש רש"י בריש נדה בהא דקאמר ואב"א ה"ט דשמאי משום שאשה מרגשת בעצמה ומשמע שם ברש"י וכ"כ התו' בשמו דאע"ג דגם עכשיו לא הרגישה מ"מ אמרינן דכסבורה הרגשת עד הוא ואע"ג דהתוס' שם הקשו על רש"י וכתבו דא"כ היכא ששימשה אתמול נמי נימא כסבורה הרגשת שמש הוא ואמאי מטהרין למפרע ולכך כתבו דשמא אית ליה דלעולם אשה מרגשת ואינה חוששת בהרגשת שמש ועד כמו שאינו חוששת להרגשת מ"ר ע"ש היינו דוקא לשמאי משא"כ להלל דס"ל דחוששת להרגשת מ"ר ה"נ דחיישא להרגשת עד והרי הכא פרכינן ודלמא בתר דתמו מיא כו' והיינו בשעה ששותתת דאיכא הרגשת מ"ר וא"כ היכא דאיכא הרגשת עד פשיטא דאיכא למימר הכי אע"ג דליכא הרגשת מ"ר חיישינן ואע"ג דגם הלל מודה לחולין כבר כתבו התוספות שם דאף שמאי דמטהר משום דאשה מרגשת להאי לישנא מכל מקום אנו צריכים ג"כ לטעם העמד אשה על חזקתה והאי טעמא לא איצטרך אלא דלא ליעבד סייג לקדשים ע"ש ולכך שפיר מהני טעמא דאשה מרגשת לשמאי אף בקדשים ולהלל בחולין והיינו דוקא לענין טומאה דלמפרע דאיכא למימר העמד אשה על חזקתה משא"כ לענין הדם שנמצא עכשיו כל כמה שלא נתברר שיש מכה במקום מ"ר ל"ש לאוקמי אחזקה שהרי דם לפניך ועכשיו איתרעאי חזקה זו לפנינו וא"כ הוה ספיקא דאורייתא כיון שיש כאן הרגשת מ"ר או הרגשת עד:

ועוד שלענ"ד נראה לתרץ קושית התוס' על רש"י שהקשו דאם שימשה נימא הרגשת שמש הוא דהנה הא דאזלינן בתר חזקה היכא דאיכא ריעותא מנגע ילפינן כמ"ש התוספת בנדה ובחולין ואמנם אין ללמוד משם כ"א היכא דרגילות הוא שתעשה הריעותא בב"א כמ"ש התוס' בנדה דבנגע רגילות להתחסר בב"א פחות מכגריס ואמרינן השתא הוא דחסר משא"כ היכא דאיכא למימר חסר ואתאי או חזאי ואתאי דהגס הגס חזיתי' אין ראי' מנגע ומה שסיימו התוספות בלשונם וכשטימא הכהן את הבית אפילו נתחסר הנגע אחרי כן גזירת הכתוב הוא עד שיראה הכהן ויטהרנה ולכאורה דברים אילו צריכים ביאור דלמה הוצרכו לזה כיון דבנגע מוקמי' אחזקתי' ואמרינן השתא הוא דחסר ואא"ז מהר"מ מלובלין פירש בדוחק דמחמת שאדם הנכנס יש לו חזקת טהרה אית לן למימר דאז חסרה לה הנגע דבשלמא בשעת יציאת הכהן מן הבית לא היה חזקה מנגדתו משא"כ בשעה שנכנס הטהור וע"ז כתבו דמ"מ גזירת הכתוב הוא ולכאורה צ"ע על סברא זו דלמה לא נימא מחמת חזקת הטהור הנכנס שמא נתחסר הנגע קודם ההסגר

וצ"ל דס"ל שאין חזקה סותרת חבורת' כל שכבר הוחזקה טרם בוא השני ואין זה מחוור כדמשמע בדוכתי טובא:

ולענ"ד יראה בכוונתם דלכאורה מ"ש דהנגע רגילות להתחסר בב"א פחות מכגריס הוא קשה להבין לכאורה דהתינח בנגע קטן שאין בו רק שיעור גריס נגע גדול מאי איכא למימר דנימא ביה חסר ואתאי וכבר תמה בזה הח"צ בתשובה סי' ב' אך נראה שהרי הא דאמרינן דחסר ואתאי מרע חזקה היינו טעמא דכיון שלא נתחסר עתה כולו בב"א רק היה הולך וחסור מעט מעט זה ימים מספר ואיתרע לה חזקה וא"כ א"ש דממ"נ אם הנגע קטן באופן שנוכל לומר שזה השיעור החסר לפנינו נתחסר בב"א ברגע ביאת הכהן אל הבית בסוף השבוע א"כ אמרינן דנחסר בב"א והשתא הוא דחסר ואם הנגע גדול באופן שא"א לתלות החסרון במשך זמן ביאת הכהן אל הבית וע"כ שנתחסר בב"א קודם לכן זה כמה ימים מ"מ שפיר מטמאינן לגברא הנכנס שם דכיון שיש שיעור גדול בנגע שא"א לומר בו שנתחסר בב"א א"כ ע"כ שלא נחסר משיעור כגריס במשך זמן כשיצא הכהן מן הבית להסגירו דכך לי זמן יציאת הכהן כזמן ביאתו וכיון שעכ"פ היה בו כגריס בשעת הסגרו שפיר מועיל הסגרו אף שנתחסר קודם הסגר קצת משיעורו לית לן בה כיון שעכ"פ נשאר בו כגריס וכמ"ש הח"צ שם מה תאמר שמא נתחסר אחר ההסגר ועמד על פחות מכגריס טרם שנכנס האדם הטהור מה בכך כיון שס"ס בשעת הסגר היה שם כגריס תו לא איכפת לן מה שנתמעט אח"כ דגזירת הכתוב היא שהבית טמא עד שיראה הכהן ויטהרנה וזה כוונת התוספות במ"ש ואוקי הנגע בחזקת שלם כשיצא הכהן מן הבית וכשטימא הכהן כו' ור"ל דהשתא א"ש בכל גווני והדברים ברורים לענ"ד:

ולפי"ז בלא הך סברא דגזירת הכתוב הוא כו' אף בנגע לא היינו מטמאין האדם הנכנס ולא הוי מוקמינן אחזקה משום דבנגע גדול שייך ביה חסר ואתאי ומשם ילפינן לכל חזקות ומה"ט רמינן מחביות ומקוה דהא באשה נמי איכא למימר חזאי ואתאי ולהכי אמרינן דטעמא משום דאשה מרגשת וכדאמרינן דלהנך שינוי ליכא למירמי חביות ומקוה כו' והשתא א"ש קושית התו' מאם שימשה כו' דודאי קי"ל בכל מידי דאתילד ריעותא ואיכא לספוקי דמעיקרא הוה ביה או השתא הוא דאיתרע מוקמינן אחזקה ואמרינן דהשתא הוא דאיתרע משא"כ היכא דשייך לומר חסר ואתאי דאיתרע לה מקמי הכי טובא ולא ידעינן אימת. ולפי"ז א"ש דבשלמא בלא הך סברא דאשה מרגשת שפיר היה מקום לטמאה למפרע דא"ל אוקמה אחזקתה דז"א כיון דאיכא למימר חזאי ואתי לא מוקמינן אחזקה משא"כ לפום מאי דאמרינן הך סברא דאשה מרגשת א"כ א"א לטמאה למפרע בסתם בלא קביעת זמן כיון דלא ארגשה וע"כ אתה צריך לקבוע זמן לטומאתה

כגון לשעה ששימשה שי"ל כסבורה הרגשת שמש הוא א"כ הוה כאילו מספקא לן אם השתא הוא דחזאי או בשעת תשמיש חזאי ובכה"ג שוב מוקמינן אחזקה כיון דל"ש בזה לומר הגס הגס חזיתי' כיון דלא ארגשה והלכך אין לטמאה למפרע משעת תשמיש כלל ונכון לענ"ד:

ועכ"פ הדין דין אמת דבנמצא על העד יש כאן מקום ספק דאורייתא ובזה י"ל דגם ר"י מודה שיש לחוש דלמא בתר דתמו מיא לגמרי ולשיטת התוספות דס"ל שאין חוששין דלמא אתי בתר דתמו לגמרי מ"מ לדידהו מתני' במזנקת מיירי וא"כ אפשר דגם ר"י מודה שאין לטהר היכא דליכא הוכחה דלא אתי בשעה ששותתת וכדעת מהר"מ שבמרדכי וא"כ אין לנו להשען לטהר בדם הנמצא תוך מ"ר ועל העד אלא על סברת הר"ן בתשובה דס"ל דל"ח לר"י כלל כל היכא דליכא הוכחה למיחש והלכך תולין הקרטין שהוא מתמצית הקרטין שבאו עם מ"ר וזה דעת אא"ז רמ"א שכתב שיש בזה מחלוקת בין המרדכי בשם מהר"מ להר"ן ואמנם הב"י כתב על דברי מהר"מ וז"ל ונראה דלהרא"ש דס"ל דר"י מטהר ביושבת בכל גווני בהא נמי מטהרין משום דאמרינן כיון דעם מ"ר אתא ודאי לאו דם המקור הוא ודם הזה שנמצא אח"כ הוא מתמצית הדם שיצאו עם מ"ר וכן נראה מדברי הר"ן וטעמא משום דכיון דחזינן דאתא עם מ"ר אמרינן דהאי דם הבא אח"כ אינו אלא ציחצוחי אותו דם עכ"ל והמרשים בש"ע כתב בהגה"ת רמ"א לפענ"ד מהרא"ש לא משמע מידי וכוונתו די"ל דע"כ לא כתב הרא"ש אלא דביושבת ושותתת ל"ח דלמא בתר דתמו מיא דהיינו בעוד שהיא ששותתת הדור למקור ואתא דם כמבואר שם להדיא אבל אם עינינו הרואות את הדם הזה בתר דתמו מיא לגמרי מנ"ל לומר שתולין דמעיקרא אתי עם המ"ר אך דבאמת קצת היה אפשר לדייק מדברי הרא"ש דמבואר מדבריו שמפרש הא דפריך בתר דתמו מיא כמ"ש התו' דהיינו כששותתת הם חוזרין למקור ולא מפרש כפירש"י דחיישינן דלמא אתי דם בפ"ע בלא מ"ר דזה הוי חששא אף לר"י וע"כ לומר דס"ל כמ"ש התוספות כיון דאתי בשעת עשיית צרכיה ולא קודם ולא אח"כ א"כ לאו ממילא אתי אלא ע"י מ"ר וא"כ לפי"ז אף שבדקה עצמה תיכף אחר מ"ר ומצאה דם נמי אית לן למימר דע"י מ"ר בא ואינו מן המקור אלא דלפי"ז צ"ע דלמה כתב הב"י דאם לא ראתה רק אחר שהשתינה טמאה לכ"ע ול"מ להר"ן דמטמא בנמצא על שפת הספל אלא אף להרא"ש דמטהר בההיא שאני התם דלא ידעינן בודאי כו' אבל הכא דחזינן בהדיא דלא נראה דם עד אחר גמר ההשתנה ליכא למיתלי במידי הלכך פשיט דטמאה לכ"ע עכ"ל ולפום הך סברא שכתבתי אף דלא ראתה בתוך מ"ר כלל רק תיכף אחר שהשתינה בדקה עצמה וראתה אית לן למימר דעם מ"ר בא:

ואמנם בלא"ה יש לתמוה על מ"ש הב"י ול"מ להר"ן דמטמא בעל שפת הספל אלא אפילו להרא"ש דמטהר בהא כו' ולענ"ד זה תימא דזו מנין לו דהרא"ש מטהר בהא וחולק על הר"ן ומתחלה אבאר מה דקשיא ליה בדברי הר"ן גופיה בתשובה וכ"כ בחידושיו דבמזנקת לתוך הספל ונמצא על שפת הספל לחוד ולא בתוכו טמא' אף לר"י דאיכא הוכחה דבתר דתמו מיא אתי כו' וזה צ"ע דמה בכך שנמצא על שפת הספל לחוד שהרי הר"ן ס"ל דר"י מטהר בכל ענין והיינו אף בשותתת וכן מבואר להדיא בחידושיו שכ' שכן פסק הרמב"ם והרמב"ן ולפי"ז היכא שנמצא שפת הספל דאיכא למימר דאתי הדם ע"י שתיתה של המ"ר שהם שותתין בסופן כמ"ש הר"ן לענין אם נמצא בתוך הספל ועל שפת הספל וא"כ אמאי טמאה להר"ן דר' יוסי מטהר אף בשותתת וא"ל דס"ל כרש"י דחיישינן דלמא בתר דתמו מיא לגמרי אתי דם ז"א דהא ע"ז אין הוכחה כלל דהא שפיר איכא למימר דאתי עם המ"ר בשעת שתיתה ואין כאן הוכחה באם נמצא על שפת הספל לחוד טפי מאם נמצא בתוך הספל ועל שפתו דהא גם שם אנו צריכין לומר שלבסוף בשעת שתיתה היה הדם שותת ויורד עמו ולכך הוא נמצא על שפת הספל וא"כ אף בנמצא על שפת הספל לחוד נמי נימא הכי:

ולכאורה היה נראה שזה היה כוונת הב"י במ"ש דטעם הא דמטהר הר"ן בנמצא בתוך הספל ועל שפת הספל משום דכיון דעם מ"ר אתי ע"כ לאו דם המקור הוא ודם הבא אח"כ הוא מתמצית הדם שבא עם מ"ר ולכאורה אין זה מוכרח שהרי אפי' תימא דהנך דמים לאו ברוקא דבהדדי תפיסו לומר שכמות זה כן זה מ"מ שפיר מטהר כיון שהדם שנמצא בשפת הספל יוכל להיות שבא לבסוף ע"י שתיתה והר"ן ס"ל דר"י מטהר אף בשותתת כל דליכא הוכחה שבא מן המקור ולכך שפיר מטהר אף בכה"ג וכמ"ש בסמוך.

ולכן נראה דהב"י קא קשיא ליה דאם כן מ"ש בנמצא על שפת הספל לחוד דמטמא הר"ן דהא שפיר איכא למימר נמי דאתי לבסוף כשהיא שותתת ואין כאן הוכחה דבתר דתמו מיא לגמרי אתי אלא ע"כ שזהו החילוק בין נמצא על שפת הספל לחוד ובין אם נמצא גם בתוכה משום דאז תולין שהוא מתמצית הדם שיצא עם המ"ר ואתי בשעת שתיתה ולכך הוא נמצא על שפת הספל ג"כ משא"כ אם נמצא על שפתו לחוד שאז חיישינן דלמא בתר דתמו מיא לגמרי אתי:

אבל אחר העיון בדברי הר"ן נראה דהר"ן לאו מהאי טעמא דתולין זה בזה אתי עלה עד שנאמר דכל שאין מקום לתלות חיישינן שהרי הר"ן כתב להדיא דקושיית הש"ס ודלמא בתר דתמו מיא אינה רק לר"מ אבל לר"י ל"ח ליה כלל דאין דרך דם המקור לצאת אז ואף היכא דליכא הוכחה דעם מ"ר אתי כל היכא דליכא הוכחה דבתר דתמו מ"ר אתי

מטהר וזה מבואר ממ"ש כמו שאתה אומר ביושבת באמצא הספל ונמצא דם תוך הספל דלר"י טהורה משום דלא מוכחא מלתא דמסתמא אמרינן שדם זה עם מ"ר בא ולא מן המקור כך יש לך לומר בנמצא דם תוך הספל ועל שפת הספל לר"י טהורה דליכא הכא הוכחה כלל שדם זה עם מ"ר בא כו' ומ"ש אח"כ ונדון שלפנינו הרי הוא כנמצא בתוך הספל ועל שפת הספל שהרי אותו חצץ נמצא בתוך מ"ר ולאחר מכאן ע"י בדיקה מחמת אותו תמצית שנשאר ממ"ר ואין כאן הוכחה דבתר דתמו מיא אתי ולר"י טהורה עכ"ל מ"ש שזה מחמת תמצית כו' אין פירושו שתולין זה בזה אלא כוונתו בפשיטות דכיון דליכא הוכחה דאתי בתר הכי מן המקור שפיר אמרינן הכי שבא מתמצית דהיינו מן החצץ שבא עם מ"ר לבסוף בשעת שתיתה וכמ"ש להדיא ואין כאן הוכחה כו' וזה מוכרח לענ"ד מדברי הר"ן שם שכתב דבנמצא בתוך הספל ועל שפתו בכה"ג נמי פליג ר"מ ור"י דר"מ חייש למיעוטא כו' ואם איתא דגם לר"י הוה חיישינן שמא בתר דתמו מיא כיון שנמצא על שפת הספל ועיקר טעמו משום דתולין בדם שבתוך הספל שבא ממקום מ"ר כן זה א"כ מנ"ל לומר דר"מ פליג בהא ומה בכך דר"מ חייש למיעוטא הא לענין למיחש בתר דתמו מיא גם ר"י הוי חייש ליה בנמצא על שפת הספל אי לאו משום דתולין זה בזה ומנ"ל דר"מ לא ס"ל לתלות ודוחק לומר דהר"ן ס"ל דאע"ג דתולין שלא בא בתר דתמו מיא לגמרי מ"מ היינו דוקא למאי דלא חייש ר"י למיעוטא משא"כ לר"מ דחייש למיעוט' אעפ"י שיש מקום לתלות מ"מ למיעוטא חיישינן דמנ"ל הא דלמא כיון דתולין לר"י אף לר"מ תולין ול"ח למיעוטא כה"ג דמיעוט דלא שכיח הוא וגם קשה דלפי"ז למה קאמר דקושית הש"ס הוא אליבא דר"מ דהא לר"י נמי איכא למיפרך דלמא בתר דתמו מיא לגמרי וע"כ לומר שלר"י אין חוששין לזה כסברת התוספו' וא"כ ע"כ אין כוונת הר"ן דבתוך הספל ועל שפתו טהור לר"י מטעם דתולין דמי הכריח לו לחדש סברא מחודשת ונצטרך לומר דגם בהא פליג ר"מ עם ר"י וס"ל דאין תולין ולמה לא נאמר בפשיטות דלר"י טהור כיון דלא חייש למיעוטא דאתי בתר דתמו מיא לגמרי וע"כ דאתי עם מ"ר ואעפ"י שנמצא גם על שפת הספל מ"מ שפיר י"ל דאתי ע"י שתית' ור"י אף בשותתת מטהר ור"מ דחייש למיעוט' ומטמ' בשותתת מטמא בכה"ג בנמצא אף על שפת הספל והר"ן נראה דדייק ליה לשון הש"ס דר"מ פליג אף בהא מדקאמר ונמצא דם בתוך הספל משמע דעל שפת הספל לא היה דם דאל"כ הו"ל למנקט רבותא ונמצא גם בתוך הספל וגם מדקאמר שפת הספל איבעי ליה לאשתכוחי' ולא נקט בתוך הספל לא בעי לאשכוחי דאז הוה משמע דכל שנמצא דם בתוך הספל יש לטהר בכל גווני ומדנקט עיקר הוכחה משפת הספל משמע דכל שנמצא על שפת הספל דאיכא למימר בתר דתמו מיא טמאה

ולא משגחינן מה שנמצא ג"כ תוך הספל וכ"כ הש"ך דכך משמע מלשון הש"ס לר"מ וכוונתו כמ"ש וא"כ מוכח מהא דלהר"ן אין סברא כלל לתלות זה בזה ולכך לר"מ דמטמא בשותתת כיון דליכא הוכחה לטמא מטמא בכה"ג בנמצא אף על שפת הספל ור"י פליג וס"ל כיון דליכא הוכחה לטמא אמרינן דאתי בשתיתה שאח"כ ובשותתת מטהר ולפי"ז הדק"ל דמה חילוק יש לר"י בין נמצא על שפת הספל לחוד ובין אם נמצא בתוכ' ג"כ דהא גם בעל שפת הספל איכא למימר דבא בשתיתה. ולדלמא אתי בתר דתמו לגמרי לא חייש ר"י וכמו שאינו חושש ביושבת באמצע הספל ונמצא בתוך הספל דלמא אתי בתר דתמו לגמרי וע"כ דלהא לא חיישינן כסברת התוספות שכתבו כן אף לר"מ ועכ"פ לר"י לא חיישינן להכי דמיעוטא הוא וא"כ על שפת הספל נמי:

ולכן נלענ"ד דהר"ן ס"ל דודאי אין סברא לתלות במכה שבמקום שביל מ"ר אם לא היכא דאתי מעיקרא עם המ"ר והלכך היכא שנמצא גם בתוך הספל שפיר אמרינן דמכה יש שם והמכה מטפת דם מתחלה ועד סוף ואין תולין דם זה שבשפת הספל דאתו בתר דתמו מיא לגמרי דהא ר"י לא חייש למיעוטא משא"כ היכא שנמצא על שפת הספל לחוד ע"כ שאין מכה כלל במקום מ"ר דאם איתא דאיכא מכה דמבע דמא דם מעיקרא הוה אתי תיכף בתחילת יציאת המ"ר וכיון שאינן כאן דם בתוך הספל א"כ אין לתלות כלל במכה שבמקום מ"ר וע"כ דבתר דתמו מיא אתי מן המקור והיינו שכתב הר"ן דבנמצ' על שפת הספל לחוד טמאה גם לר"י דאיכא הוכחה דאתי בתר דתמו מיא משא"כ היכא ששותתת ונמצא בשעת הספל דאיכא למימר דדם מעיקרא אתי מן המכה שבמקום מ"ר ע"י שתיתה מתחלה ועד סוף שפיר מטהר ר"י:

ולפי"ז היה אפשר ליישב מה שהקשיתי על הב"י שכתב דאם לא ראתה רק אחר שהשתינה טמאה לכ"ע והקשיתי לפי מה שהוכחתי מהרא"ש דס"ל כסברת התוספו' שאין סברא לומר דלמא בתר דתמו מיא לגמרי א"כ אף בכה"ג נמי נימא דעם מ"ר בא ולפי מה שכתוב בפירוש דברי הר"ן א"ש דבשלמא אם היא ראתה גם בתוך מ"ר שפיר אמרינן דמתחלת יציאת מ"ר בא הדם וזה הנמצא אח"כ היא תמצי' הנשאר משא"כ אם אינה רואה בתוך המ"ר כלל רק אחר שהשתינה א"כ א"א לומר שדם זה היה שופע מן המכה תיכף בתחלת יציאת מ"ר דא"כ מאי עבידתיה הכא שהרי בשעת זינוק מ"ר ודאי שהיה נשטף והולך בתוך זרם מים שוטפים ועל כרחך לומר שלא בא אז כלל שהרי לא נמצא בתוך מ"ר רק אחר כך כשנפסק הקילוח והיה שותת ויורד בא הדם וזה לא אמרינן דדמי לנמצא על שפת הספל לחוד דטמאה כמ"ש הר"ן והיינו מטעם שכתבתי דלא אמרינן שהתחיל הדם לצאת באמצע ולכך דוקא בנמצא החצץ גם תוך מ"ר מטהר

הר"ן הא לא"ה לא שא"א לומר שהחצץ בא בתחלתו שא"כ היה שטף ועבר כאשר עברו עליו המים בגבורה אך דמ"מ תימא על הב"י שכתב אלא אפי' להרא"ש דמטהר בנמצא על שפת הספל שאני התם כו' אפשר שבסוף השתנה עד שלא כלו מ"ר לגמרי אתי דם וכל שבא עם מ"ר ודאי אינו מן המקור עכ"ל הרי דס"ל דאף בכה"ג שנאמר שהתחיל הדם לזוב מן המכה באמצע יציאת מ"ר נמי תלינן רק דבהא שנראה הדם אחר ההשתנה ליכא למיתלי במידי והרי לפי מ"ש גם אחר ההשתנה צ"ל דבא עם המ"ר וע"כ דס"ל דע"כ לא כתבו התוס' הך סברא כיון דלא חזאי בשעת עשיית צרכי' כו' אלא בנמצא בספל אבל בעד אחר מ"ר לא וא"כ הדק"ל מנ"ל לומר שהרא"ש חולק על מהר"מ היכא שנמצא תוך מ"ר ג"כ דתולין שהוא דם התמצית כיון שמהר"מ כתב להדיא דאע"ג דקי"ל כר"י דמטהר כו' אבל אם מצאה דם אח"כ ההיא הויא מן המקור מנ"ל דפליג הרא"ש עלי' ואף הר"ן דמתיר כבר ביארתי שאין טעמו משום דתולין אלא דאזיל לשיטתו דבלא הוכחה ל"ח לר"י משא"כ להרא"ש דמחמיר עכ"פ בעומדת ושותתת ואף דביושבת ושותתת מיקל מ"מ אין זה מכריח להקל באם מצאה דם אחר מ"ר דשמא ההיא הוי מן המקור ואע"ג דקי"ל באשה שיש לה מכה דתולה במכתה יבואר לקמן אי"ה שאין הנדון דומה לזה:

וגם במ"ש הב"י שהרא"ש מטהר בנמצא על שפת הספל לחוד יש לתמוה שהרי דינא דהר"ן מיירי במזנקת לתוך הספל ונמצא על שפת הספל ומנ"ל דהרא"ש מטהר בזה דהא דכתב דיושבת טהורה בכל ענין היינו אף ששותתת אבל בכה"ג מודה להר"ן שהרי הר"ן מיקל טפי מהרא"ש כמ"ש דהר"ן ס"ל לטהר אף בעומדת ושותתת וא"כ ע"כ טעמו שהוא מחמיר בנמצא על שפת הספל ולא בתוכו כמ"ש כיון שע"י זינוק באו המ"ר לספל וע"כ אז לא בא הדם כיון שבתוך הספל אין דם וע"כ שבא לבסוף ע"י שתיתה וס"ל להר"ן דל"ח שמא באמצע יציאת המ"ר התחילה המכה להגלע ולהוציא דם וא"כ אפשר שגם הרא"ש מודה בזה ולולי דמסתפינא הוה אמינא שט"ס נפל בב"י וצ"ל הרשב"א מטהר בנמצא על שפת הספל כדמשמע שם בב"י קודם לזה ואעפ"י שהב"י כתב על מ"ש הר"ן שהרשב"א סתם הדברים היינו דאם איתא דאפי' בנמצא על שפת הספל כו' לדברי הר"ן כתב כן אבל הב"י לגרמי' ס"ל דהרשב"א מטהר אף בכה"ג כנראה מדבריו שם ע"ש:

ועתה אבא לבאר במ"ש לעיל שיש לפרש בלשון הגמיי' מ"ש לשיטת ר"י דס"ל בין יושבת בין עומדת משום דלשיטת רש"י דר"י מטהר בשותתת א"כ יושבת קא קשיי' לי' דלמה נימא דר"י מודה בי' דהא אין חשש דלמא בתר דתמו מיא כיון שהתוס' פירשו הקושיא לפי שלבסוף שותתת היא ולכאורה א"א לומר כן דע"כ הגמיי' לא ס"ל כלל פירוש התוס' בזה רק כמו שפירש"י דבתר דתמו מיא לגמרי שהרי הן הן דברי מהר"מ במרדכי לענין

אם מצאה דם בעד אחר שקינחה בו ואהא מייתי ראי' מדמודה ר"י ביושבת לר"מ כו' ולכאורה אין זה ראי' דדוקא התם פריך הש"ס שפיר כיון שלבסוף שותתת היא נימא דהדור מ"ר משא"כ כשנמצא אח"כ בעד ואין סברא לומר דאתי בתר דתמו לגמרי כמ"ש התוס' וא"כ ע"כ שבא מחמת מ"ר ואעפ"י שנמצא אח"כ הוא מתמצית מ"ר שלפניו אלא ע"כ דהגמיי' בשם מהר"מ ס"ל בהא כפירש"י דחיישינן דלמא בתר דתמו מיא לגמרי אתי ומ"ש דוקא לפירש"י ר"ל כמ"ש לעיל דעומדת קא קשי' לי' דלשיטת רש"י א"א לה לזנק ואפ"ה מטהר ר"י ובהכי ניחא מ"ש הש"ך ס"ק ח' דל"ל להרב למכתב דין נמצא בתוך מ"ר ועל העד דהא כ"ש הוא מנמצא בתוך הספל ועל שפתו ולפי מ"ש טובא אשמעינן דעל העד סד"א לטהר ולתלות שהוא כמו הדם שבא עם המ"ר עצמן שלא באו ממקור כיון שהיתה מזנקת משא"כ בנמצא גם על שפת הספל דטמאה כיון דלבסוף שותתת היא ולכך נמצא על שפת הספל וחיישינן דלמא הדור מ"ר כו':

אבל באמת ז"א דכיון דבנמצא על שפת הספל ג"כ מטמאינן לה משום דלבסוף ע"י שתיתה הדור מ"ר א"כ גם בנמצא על העד אח"כ למה נתלה הדם בזינוק שלפניו ונאמר שבא עם המ"ר אדרבה אנו תולין אותו בשתיתה של אחרי' ומכ"ש לפי מ"ש דודאי זה הדם שנמצא בסוף לא בא בשעת הזינוק שא"כ הי' הולך עמו בשטיפה וע"כ שבא לבסוף בשעת שתיתה וא"כ שוב יש לחוש שהוא בא מן המקור משום דהדור מ"ר למקור ואייתי דם וזהו הדם הנמצא על העד:

איברא שמ"ש הש"ך וא"ל דה"נ ביושבת ומקלחת כו' כ"ש הוא. ולדידי קשיא איפכא דמנ"ל לרמ"א האי דינא דבמרדכי שם לא כתב רק באינה יושבת על שפת הספל ומזנקת לתוכו בהא מודה ר"י והיינו משום דאיכא למימר שמא לבסוף ע"י שתיתה הדור מ"ר למקור וכקושי' הש"ס משא"כ ביושבת על שפת הספל כו' באופן שהדם הבא עם המ"ר בודאי בא בשעת הזינוק ולא בשעת שתיתה כיון שנמצא באמצע הספל א"כ י"ל דגם המרדכי מודה בכה"ג בין נמצא על שפת הספל בין נמצא בעד שקינחה בו אח"כ. ואפשר דדייק מלישנא דהמרדכי שכתב חזרנו על כל הצדדין ולא מצאנו היתר אם בכל פעם שעשתה צרכי' כו' ולכאורה הא יש לה היתר כשתזנק תחלה לתוך הספל ותמצא שם בתוך הספל שאז נתלה בו גם הדם שנמצא אח"כ אלא ע"כ דהמרדכי בשם מהר"מ ס"ל דאין תולין כלל. אמנם באמת גם מזה אין ראי' דהתם קאי שבתוך המ"ר נמצאו קרטין ואינם אדומי' כו' והנך קרטין לא חשיבי כדם ממש ולפיכך כ' שאם היא מוצאת אח"כ לא מצאתי לה היתר דליכא מידי למיתלי משא"כ היכא שמוציאה דם ממש בתוך מ"ר (וראיתי בתשובת האחרונים שהרגישו בזה וגם הרב המאה"ג מו' העשיל נ"י עמד בזה

ויבואר אי"ה בדברינו לקמן) ולכאורה נראה שהב"י ורמ"א למדו לומר כן בשם מהר"מ ממ"ש במרדכי וז"ל אבל בתר דתמו מיא מודה דטמאה ואפי' היכא דאתי עם מ"ר ונמצא בספל דזימנין דמטמא ר"י דביושבת ס"ל לר"י כר"מ כו' ונראה שהם מפרשים מ"ש ואפי' היכא דאתו כו' ר"ל שנמצא דם גם בתוך מ"ר הדין כן דר"י לאו בכל גוונא מטהר דזימנין דמטמא ר"י כו' וע"ש שקצת משמע הלשון כן וכן מבואר ממ"ש בד"מ בשם המרדכי וז"ל דאפי' מאן דמטהר אפי' בעומדת היינו כשהדם נמצא בתוך מ"ר ואינה רואה אח"כ אבל כה"ג דבתר דתמו מיא היא רואה טמאה לכ"ע עכ"ל מבואר שפי' שר"ל דבתר דתמו מיא היא רואה ג"כ אבל לענ"ד אין פירוש דברי המרדכי כן דבאמת מ"ש ואפילו היכא דאתי כו' הוא מלתא באנפי נפשיה ור"ל דאפי' היכא דאתי עם מ"ר ונמצא בספל זימנין דמטמא ר"י ומ"ש במרדכי שלפנינו דזימנין הוא ט"ס וצ"ל זימנין וכן הוגה בגדולת מרדכי וכן הוא בתשובת מהר"מ סי' תרלמ"ד וכוונתו פשוטה דלא מבעיא כשנמצא אחר ההטלה בעד דטמא אלא אפילו בנמצא בספל מ"מ טמאה דחיישינן דלמא לא אתי עם מ"ר בשעה שזינקה אלא אח"כ בשעה ששתתה ובהא מודה ר"י וא"כ כ"ש בנמצא על העד אח"כ דאיכא למימר השתא אתי או מעיקרא ע"י שתיתה והתם מיירי שלא ישבה על שפת הספל א"כ אף אם היתה מוצאת גם במי רגלים היתה טמאה משא"כ היכא שיושבת על שפת הספל ומזנקת לתוך הספל ונמצא דם ממש בספל אף שמצאה אח"כ דם אפשר שגם המרדכי ס"ל דתולין שזה הדם הבא אח"כ הוא מתמצית הדם שבא עם מ"ר וטהורה:

איברא שלולי דברי הב"י שהמציא הך סברא שתולין דם הבא אח"כ מתמצית הדם הראשון הייתי אומר דלק"מ על אא"ז רמ"א שכתב בזה פלוגת' בין המרדכי להר"ן שבאמת הדין עמו בזה לפי מה שבארתי לעיל דודאי גם הר"ן אזיל ומודה שאין תולין הדמים זה בזה ומה"ט טמא לר"מ בנמצא גם על שפת הספל והא דמטהר לר"י היינו משום דליכ' הוכחה לומר דבתר דתמו מיא לגמרי אתי שהרי נמצא גם בתוך הספל וא"כ י"ל שהמכה הוציא דם מתחלת יציאת המ"ר עד לבסוף שהיתה שותתת ואז יצא על שפת הספל או נשאר בבית החיצון וזו שמצאה בעד ומלבד מה שהוכרחנו לעיל כן בדברי הר"ן הוא מבואר ממ"ש הר"ן בסתם להתיר החצץ הנמצא במ"ר ועל העד ולא חילוק בין אם מצאה כשהיא שותתת או יושבת באמצע הספל דהי' מקום לומר שגם אותם הנמצאים במ"ר הוא מחמת דהדור מ"ר למקור או בתר דתמו מיא לגמרי וע"כ משום דאליב' דר"י קאי דמתיר בכל גווני היכא דליכא הוכחה וא"כ כמו שאותן הקרטין הנמצאין במ"ר אין חוששין להם דלמ' אתו בתר דתמו מיא כמו כן אותן הנמצאים בעד לא אתו בתר דתמו

מיא לגמרי רק מתמצית מ"ר בשעת שתיתה וטהור' לר"י א"כ כל זה להר"ן דמטהר היכ' דליכ' הוכחה אליבא דר"י משא"כ לשיטת מהר"מ במרדכי דס"ל דגם לר"י אם שותתת או יושבת באמצע הספל טמאה כיון דליכא הוכחה דלא אתו בתר דתמו מיא חיישינן לי' וליכ' פלוגת' בין ר"מ לר"י רק דר"י ס"ל דעומדת לא גרעה מיושבת וכל שהיא עומדת או יושבת בשפת הספל ומזנקת לתוכו כו' טהורה אבל אם נמצא גם בשפת הספל דליכא הוכחה שבא ממקום מ"ר שפיר חיישינן שבא בסוף בשעת שתיתה דהדור מ"ר כו' ואין סברא כלל לומר דתולין שהיא מתמצית הדם שלפניו וכן נראה ג"כ שהרי הר"ן כתב דלר"מ בתוך הספל ועל שפת הספל טמאה וכבר ביארתי דדייק הכי מלשון הש"ס וא"כ הרי כתב המרדכי דר"י לא פליג אר"מ כ"א בעומדת אבל ביושבת גם ר"י ס"ל דטמאה בהנך גווני דטמאה לר"מ ואע"פ שבד"מ העתיק דברי הב"י ומשמע מדבריו דס"ל ג"כ דטעם הר"ן משום דתולין זה בזה וז"א כמ"ש דלפי"ז אין מוכרח דהמרדכי יחלוק ע"ז מ"מ דינו מ"ש בשם המרדכי אמת שגם הר"ן גופי' לא ס"ל הך סברי' דתולין רק דמתיר מטעם אחר ובזה ודאי המרדכי חולק עליו:

והנה אחר כותבי ראיתי בשו"ת פנים מאירות ח"ב סי' פ"ד שהרחיב קצת בענין זה וראיתי שבקצת דברים כוונתי לדעתו ומקצתו הם סתורים מתוך מה שכתבתי ונלאיתי להאריך ודעת לנבון נקל כי יתן רוחו עליהם אך את זה אגיד מ"ש על הב"י שכתב על דברי המרדכי דלדעת הרא"ש והר"ן תולין אותו דם בתמצית דם הנשאר ממ"ר וכתב דלפי"ז קשה קושי' חזקה על הב"י לפי מ"ש בסוף הסי' לחלק בין עובד' דהר"ן לעובד' דהמרדכי שהמרדכי מיירי בנמצא דם ממש על העד בהא מודה הר"ן דלא תלינן שבא מחמ' הקרטין כו' אלא ע"כ דהרב ב"י הבי' דברי המרדכי על דינו דהגמי"י דאם אחר השתנה בדקה ומצאה דם טמא ללמוד ממנו דינ' דהגמי"י דמטמא' בכה"ג אם לא שדם מכה הוא ומיירי שמצאה דם בהשתנה וע"ז כ' שנראה מדברי הר"ן דמטהר כו' וכן מבואר שם מדברי הפמ"א אח"כ דעיקר כוונת הב"י דהר"ן פליג על ההגמי"י דהגמי"י מיירי שמצאה דם במ"ר ואח"כ על העד וכבודו במקומו מונח וכאן נלענ"ד שאין דבריו נכונים דודאי הגמי"י מיירי בנמצא דם אחר שהשתינה בלבד ודברי הגמי"י הן הן דברי מהר"מ שבמרדכי ולשון זה של הגמי"י הוא לקוח מלשון שבמרדכי שכ' וכי היכ' כו' במזנקת אבל בתר דתמו מיא לגמרי ובדקה בעד ומצאה דם טמאה והנה תיבת אבל הוגה במרדכי שלנו ובאמת שאין הגה זו נכונה שבאמת יש חיסור לשון לפני זה כמש"ל וכצ"ל וכי היכא דלא מטהר ר"מ ביושבת אלא בכה"ג ה"נ לר"י לפי שיטת ר"י שפירש דכולה מתני' בין עומדת בין יושבת איירי במזנקת ומכ"ש אם בתר דתמו מיא לגמרי בדקה בעד כו'

והוא הלשון המובא בהגמ"י בשם מהר"מ בזה דוק ותשכח שכוונתו דאפילו היכא דאתי עם מ"ר זימנין דמטמא ר"י כגון שאינה יושבת על שפת הספל כו' וכ"ש אם בתר דתמו כו' וזהו הלשון שכתב בהגמ"י ופשיטא שאם אחר ההשתנה כו' ע"ש ותמצא כדברי וגם הב"י נראה שלא כיון לפרש זה בלשון הגמי"י ע"ש ואין להאריך:

ומ"ש קושיא חזקה על הב"י שדבריו סותרים שכתב שאף הר"ן מודה בדם ממש דלא תלינן שבא מן הקרטין ולעיל כתב שנראה לו להתיר להר"ן דתלינן דאתי מצחצוחי דם כו' אני תמה על פה קדוש יאמר דבר זה שהדבר ברור לכל בעלי עינים שמהר"מ שבמרדכי והר"ן פליגי בפירוש הסוגיא וכמבואר להדיא בתשובת הר"ן דאייתי שם התשובה בשם מהר"מ ונחלק עליו במקצת וח"ו לתלות בוקי סריקי ברבינו הב"י לומר שרצה להשוותם בזה רק לפי שהר"ן כתב בזה סברא מחודשת דבקרטין ל"ח כלל לומר שבאו ממקור ע"ז כתב הב"י שי"ל דהמרדכי לא פליג בהא די"ל דההיא דהמרדכי הוא מין חול אחר א"נ דהתם מצאה בבדיקה דם ממש אבל לענין זה אם תולין בדם שבמ"ר ודאי ס"ל להב"י דפליגי וכמש"ל:

וזה כתבתי לפי משמעות מלשון הפוסקים ושו"ת האחרונים שהב"י בא לתרץ דלא תיקשי מהמרדכי על הר"ן ובאמת לענ"ד מבואר למעיין בב"י שאין הפשט כמו שהבינו הם ז"ל דע"ז לא היה מתחבט לחלק בחילוקים דקים בין חול לכמין חול ומי סני ליה למימר דפליגי וגברא אגברא קרמית אבל האמת הברור דהב"י התם קאי על מ"ש על תשובת הר"ן וז"ל ול"נ דבלאו הני טעמי אתתא שריא דבהדיא תניא מעשה באשה אחת שהיתה מפלת כמין קליפת כו' בהא נמי כיון שידוע לרופאים שאין דרך חצץ אדום להוולד בחדר כו' אין חוששין לה וע"ז כתב ומ"ש המרדכי כו' אינו דומה לנידון דתשו' הר"ן ר"ל שאעפ"י דבעובדא דהר"ן י"ל דבל"ה שריא מדברי הש"ס הנ"ל ולפי"ז לכאורה היו דברי המרדכי תמוהין ביותר מדברי הש"ס שהתירו בכיוצא בזה שאינו רק כמין קליפות וכה"ג ע"ז כתב דהתם לא היה אלא כמין חול ור"ל ולכך לא דמי להההיא דקליפות או שערות אדומות דבאמת זהו דהמרדכי מין אחר הוא שאם היה חול היה דומה להך דקליפות ושערות שאין דרכם להוולד בחדר המקור ועוד י"ל דמיירי בנמצא דם ממש ועיין בדברי הד"מ שתמה דהא גם חצץ דהר"ן הוא חצץ גס כו' ע"ש ולענ"ד שאין כוונת הב"י כלל לחלק בין היתרא דהר"ן לנדון דהמרדכי רק שעיקר כוונתו לחלק בין היתר דידיה שכתב על עובדא דהר"ן ובין המרדכי וגם דברי הט"ז תמוהים בזה ועיין בח"צ סי' ע"ג מ"ש על הט"ז דפשוט הוא דמ"ש מהר"מ אבל בדקה ומצא' דם כו' כוונתו על אותן הקרטין שמצא במ"ר שהרי כתב בפתח דבריו שבשעה שהיא עושה צרכיה היא

רואה על המי' כמין קרטין כו' ומזה הכריע דלא כהב"י בתירוץ הב' והד"מ והט"ז ואני תמה אם כדבריו איך לא הזכיר מהר"מ שצריך להטיל אותם למים אם ימחו וגם דהא איתא בשאלה שהקרטין לא היו אדומים כי אם דיהה ואף דמטמאין כל מראה אדום מכל מקום היה לו להזכיר ולבאר זה וגם לפ"ז תימא מ"ש מהר"ם חזרנו כו' ולא מצאנו לה היתר אם בכל פעם שהיא בודקת עצמה רואה דם בעד שמקנחת בו כו' וזה פלא שלמה נדרש ללא שאלו אותו שהיכן נזכר בשאלה שמוצאת דם בבדיקה ואם מהר"ם שיער שמסתמא היא מוצאת גם בבדיקה קרטין אילו אין זה אלא דברי נביאות וגם אין לומר שהמרדכי קיצר בלשון השאלה כיון שעיקר התשובה סובב הולך על קוטב זה שנמצא דם על העד אחר השתנה א"כ העיקר חסר ולולי דמסתפינא להגיה (לפי שבתשו' מהר"ם כתב כמו במרדכי וכן באגודה) הייתי אומר שיש כאן חסרון וי"ו אחת וצ"ל שבשעה שעושה צרכי' היא רואה דם ועל המים כמין קרטין כו' ומ"ש בשעה שעושה צרכי' רואה דם ר"ל שבבדיקה שאחריה מוצאת דם על העד וזה פשוט בלשון הפוסקים וא"ש הכל ובעיקר הקושי' דמנ"ל דהמרדכי לא ס"ל דתולין דדלמא שאני התם שהיו קרטין בבדיקה וכן הקשה ג"כ בשו"ת ושב הכהן סי' כבר כתבתי שלענ"ד הדין דין אמת לפי דעת המרדכי בזה שגם הר"ן לא התיר מטעם שתולין שהיא מתמצית וכ"כ בפמ"א שם להר"ן:

ותבט עיני בשורי למחו' הרב המאה"ג מו' העשיל נ"י שכ' ג"כ כדברי הפמ"א בזה וכבר כתבתי הנלענ"ד והנה הגאון האב"ד מהר"ם נ"י תמה עליו שהרי מדברי הב"י מוכח דמפרש דברי המרדכי דמיירי שמצאה דם גם בתוך מ"ר אלא דהמרדכי אזיל בשיטת הפוסקים כמו שהביא בשם הר"מ דאף ר"י אינו מטהר כ"א ביושבת על שפת הספל ומזנקת לתוך הספל לחודא ולא על שפת הספל ולא פליג אלא בעומדת כמבואר ברא"ש וב"י באריכות כו' והיינו דלא ס"ל להמרדכי סברא זו דהרא"ש והר"ן דתלינן כו' ואני תמה דודאי הב"י סובר כן בפירוש דברי המרדכי ולא ס"ל לחלק בין מציאת קרטין לדם אלא דהיא גופא קשי' מנ"ל להב"י הא דלמא גם המרדכי מודה דאי איכא למיתלי תלינן כמו להרא"ש והר"ן ושאני הכא דליכא למיתלי כיון שלא מצאה במ"ר דם גם מ"ש כמבואר בהרא"ש וב"י באריכות אני תמה דהא הב"י כתב בשם הרא"ש להיפוך דהוא מטהר אף בעל שפת הספל לחוד ואמנם אין דברי הב"י מוכרחים בזה וכמש"ל:

ומ"ש מהר"ם נ"י דהמרדכי מודה להר"ן דאם מצאה דם ממש בתוך מ"ר ואח"כ ג"כ דתלינן דאל"כ ל"ל להב"י לחלק דהמרדכי מיירי בנמצא דם ממש נימא דבהא גופא פליגי דהמרדכי מטמא דס"ל בנמצא על שפת הספל ג"כ טמאה כו' וא"ל דמ"מ במ"ש הר"ן

דבחצץ יש לטהר אף לר"מ אין סברא דהמרדכי פליג עליה אכתי נימא דמיירי שאין לה ווסת כגון שהיא מעוברת או מינקת שדמיה מסולקים דלא שייך היתרא דהר"ן כו' עכ"ד בקצרה ואני תמה דודאי הדבר פשוט דהב"י מעיקרא קסבר דהמרדכי מיירי שגם אח"כ על העד מצאה קרטין והיינו דקרו להו דם וכמ"ש הח"צ וקשי' לי' מהר"ן שכתב דבכה"ג ידוע שדרכם להוולד בכליות וע"ז השיב דהיה כמין חול ולא חול דבכה"ג מיירי הר"ן כמבואר בלשון השאלה שבתשובת הר"ן שם שנראה בהשתנה כחול אדום שקוראין הרופאים חצץ ואח"כ כתב דבעובדא דהמרדכי הי' דם ממש ומ"ש דהוי"ל למימר דמיירי באשה שאין לה ווסת כגון שהיא מעוברת כו' וכ"כ בריש דבריו דמעוברת או מינקת שאינה רואה דם בפעם אחר לא שייך היתרא דהר"ן ובאמת זה ודאי אינו והר"ן לא אתי אלא למעוטי אם גם בשעת ווסתה היא רואה קרטין כאלה לא שייך להתיר מהאי טעמא משא"כ אם בפעם אחר אין יוצא ממנה כעין אותו דם ומכ"ש אם בפעם אחר היא מסולקת דמים לגמרי מכ"ש דמיעוטא היא ואפי' ר"מ לא חיישׁ ליה לומר דלמא מן המקור אתי וכן מבואר ממה דאמרינן בנדה דף ט' בעא מיני' ההיא סבא מר"י הגיע עת ווסתה בימי עיבורה ולא בדקה מהו כו' א"ל תנתוהו ר"מ אומר אם היתה במחבא כו' אלמא ווסתות דאורייתא וכיון דאיכא חרד' דמים מסולקים ולא בעי בדיקה ה"נ כיון דדמי' מסולקים לא בעי בדיקה עכ"ל הרי דמדמינן מעוברת לחרדה אליבא דר"מ אע"ג דווסתות דאורייתא וחזקה אורח בזמנו בא לא חיישינן לי' כיון דהיא מסולקת דמים וכ"ש בזה שהיא רואה כמין חצץ שהוא מפורסים לרופאים שדרכן להוולד בכלי' ובשעה שעושה צרכי' דפשיטא דמודה ר"מ בכה"ג וכבר השיג ע"ז הגאב"ד מהר"מ נ"י באורך והדין עמו בזה דפשיטי דמעוברת ומינקת שדמיה מסולקים עדיף ופשיטא דא"ל דהמרדכי מיירי שתמיד היא רואה כמין קרטין שהרי להדי' כתב בשעה שהיא עושה צרכי' כו' ומכ"ש בין לפמ"ש דעיקר מה שהב"י מחלק בזה היינו הך היתרא שכתב הוא על נידון הר"ן מסוגי' דפרק המפלת לעובד' דהמרדכי וא"ש בפשיטות הכל:

ומ"ש עוד הרב מהר"ם דע"כ לומר דגם המרדכי מודה שתולין הדם שבא אח"כ שהוא ממקום מ"ר כיון שהדם שבתוך מ"ר ע"כ דם מכה הוא וקי"ל דאם יש לה מכה היא תולה במכתה והגאון אב"ד נ"י השיג עליו דאע"ג דאיכא מכה במקום מ"ר מ"מ לענין הדם שנמצא על העד אחר שכלו מ"ר וכבר נסתם המקור של מ"ר איך מצינו לתלות במכה שיש לה במקור של מ"ר כו' וכן מבואר לעיל דנאמנת לומר מכה יש לי במקור א"כ משמע בהדי' דצריכה לומר דוקא שיש לה במקור כו' עכ"ד:

ונפלאתי דודאי אילו ידעינן שיש לה מכה במקום מ"ר שמוציאה דם מה"ת לא נתלה בה כמו במכה שבצד המקור וכן] מבואר מהראי' שהביאו ממכה מחמת דם בתולים והכא ג"כ הרי נתברר שיש לה מכה שמוציאה דם ומה שאמרו מכה יש לי במקור רבותא אשמעינן דאף בידוע שהדם מן המקור קאתי מ"מ נאמנת לומר מכה יש לי שם שממנה הדם יוצא ובעיקר הקושי' כבר עמדו בזה גדולי האחרונים בתשובותיהם. ולדידי חזי לי שאין כאן מקום קושי'. ומתחלה אבאר דודאי אין סברא כלל לומר שיש לטהר הדם הבא אח"כ לפי שדם מכה היא דלפום הך סברא אם מצאה דם במ"ר אז היה לנו לטהר הדם הנמצא אח"כ אף שלא הי' תיכף ליציאת מ"ר ושהתה הרבה אח"ז מ"מ נתלה במכה ואדרבה מדברי הר"ן גופי' מוכח שאין לטהר מחמת זה כלל דהא טעמא קיהיב שהמים מזנקין בתחלתן ושותתין בסופו כו' הרי מבואר דאי לא דאיכא למימר הכי שהוא מתמצית אותו הדם עצמו שנתעורר לצאת בשעת יציאת מ"ר אין לנו לתלות במכה. ועוד דלפי"ז אמאי קאמר הר"ן דעל שפת הספל ובתוך הספל טמאה לר"מ דחייש למיעוטא דמה בכך דחייש למיעוטא מי לא מודה ר"מ דאם יש לה מכה תולין במכתה ואם איתא דפליג בהא ה"ל לפלוגי בהדיא ועוד שא"כ מי דחוק להר"ן לומר כן ואף שכתבתי דיליף מלשון הש"ס מ"מ על הש"ס גופה קשה מנ"ל דר"מ מטמא בנמצא גם על שפת הספל דלמא בהא מודה כיון דאיכא מכה תולה במכתה והרי מצינו לענין דם בתולים דשפיר תולה בדם בתולים ואף ר"מ ס"ל התם דתולין כדאיתא בנדה דף ס"ה ובכולן ר"מ מחמיר כדברי ב"ש כו' ועיין בתוס' שם ד"ה וכולן ומבואר בפוסקים דדם בתולים לדם מכה דמי ע"ש ודוחק לומר דבדם בתולים יש לתלות טפי מבדם המכה שאין זה במשמע כיון שהמכה מוציאה דם:

ולכן נלענ"ד דבמקום שאמרו תולה במכתה לא בכל מכה אמרינן הכי שבאמת יש חילוק בין אם דרך המכה שתוציא דם מעצמה בלי צירוף סיבה אחרת כלל דאז כל דם שיוצאה ממנה תולין ממכה דמוקמינן אחזקת טהרה ואף ר"מ מודה משא"כ אם אינה מכה טרי' במקור רק שבהצטרף עמה עוד סבה אחרת היא מוציאה דם אז אין לתלות במכה רק כשתצטרף הסיבה עמה וכיוצא בזה אמרינן לענין ווסתות ע"י מקרה שבגופה שאם הוא לזמן ידוע חוששת לשניהם דוקא ולזמן לחוד בלא המקרה אין חוששין לווסת ואם כך הוא להקל כ"ש להחמיר שאין תולין במכה כל זמן שאין עמה המקרה והלכך א"ש מ"ש הר"ן דבנמצא על שפת הספל ג"כ טמאה לר"מ דאע"ג שע"כ הדם שבתוך הספל עם המ"ר בא מ"מ י"ל שאין כאן מכה עצמיית במקום המ"ר רק שע"י התעוררות המ"ר לצאת אז מחמת זה כאבה נעכר ושותתת דם וא"כ הדם שנמצא על שפת הספל שאז כבר פסק

הזינוק אין לתלות שיצא ממקום כאב זה שבמ"ר כיון שפסקה הסיבה שהרי אין הכאב זה מוציא דם אלא בשעת מ"ר וכל שלא נתברר שהמכה מוציאה דם בלא סיבה אחרת אין לתלות בה שהדם שנמצא עתה הוא ממכה זו וא"כ הדם שנמצא אחר שפסקה מלזנק אין לתלות במכה:

אך דמ"מ יש לתלות שהוא מתמצית הדם שירד עם המ"ר בהיותה מזנקת אך כל זה לר' יוסי אבל ר"מ חייש למיעוטא וס"ל דדם זה חוששין לו שבא ממקור אחרי שהמכה אין מוכיחה קיים שכבר פסקו מ"ר זהו דעת הר"ן והמרדכי ס"ל דאף לר"י אין תולין שהוא מתמצית הדם שירד אח"כ ולפי מ"ש דאף להר"ן אין תולין מ"מ א"ש דלר"י דמטהר בשותתת משום דשפיר י"ל דאתי ממקום מ"ר א"כ הדם שנמצא בשפת הספל תולין שירד בשעת שתיתה:

ולכאורה היה אפשר לומר דהיינו טעמא דתוך הספל ועל שפת הספל טמאה אע"ג דקי"ל תולין במכה משום דכאן אין מוכרח שיש מכה דשמא כל הדם אתי בתר דתמו מיא ומקצת ממנו זב לתוך הספל ונתערב עם המ"ר שבתוכו ולפיכך יש כאן דם גם תוך הספל אבל אם לא נמצא כלל על שפת הספל אין סברא לומר שזב כולו לספל ובמקום ישיבתה לא נשאר מאומה וע"כ דעם מ"ר אתי ולפי"ז היכא שנמצא דם בתוך מ"ר ועל העד הי' מקום לומר דטהורה משום דכיון שנמצא בתוך מ"ר ותלינן מה שעל העד במכה ואע"ג שהמרדכי כתב דטמאה אף בכה"ג היינו משום דהמרדכי לא מיירי ביושבת על שפת הספל ומזנקת לתוך הספל אלא דמ"מ ספוקי מספק' ליה אם יש לטמאה בכה"ג מחמת מה שנמצא בתוך מ"ר לחוד לפי שאין זה רק לפירוש ר"י דמוקי מתני' כולה במזנקת ולכך כתב מתחלה דבתר דתמו מיא מודה דטמאה וזהו לכ"ע בין לפירוש רש"י ובין לפי' ר"י ואח"כ כתב דאפי' באתי עם מ"ר זמנין דמטמא ר"י דביושבת ר"י ס"ל כר"מ כו':

ועוד נלענ"ד דכיון דבתוך מ"ר לא מצאה רק קרטין שאין שם דם עליהם ומכ"ש לפי מ"ש שלא הי' אדומים כו' לכך הוצרך לומר דטמאה משום מה שנמצא בתר דתמו מיא והיינו שכתב ואפי' היכא דאתי עם מ"ר זמנין כו' משום דעד השתא מיירי דלא אתי עם מ"ר כלל ומ"מ מדברי הר"ן שכתב גבי חצץ שנמצא בתוך מ"ר ועל העד דהוה כנמצא בתוך הספל ועל שפתו דטהורה לר"י כו' משמע שלא היה מקום לטהר אותה רק מטעם דאמרינן שזהו דם התמצית שנשאר ממ"ר ולא קאמר בפשיטות כיון שע"כ יש כאן מכה תולין שהדם שנמצא עתה בבדיקה ירד עתה ג"כ מן המכה ואפי' לא בדקה תיכף אחר שעשתה צרכי' אלא ע"כ דאין תולין במכה כה"ג ואע"פ שי"ל דשאני התם דמיירי בכל ענין שנמצאו הקרטין במ"ר אף שלא ישבה על שפת הספל דליכא הוכחה לטהרה דאתי

עם מ"ר רק דמ"מ מטהר ר"י כיון דליכא הוכחה להיפך הלכך בכה"ג הי' אפשר לומר שדי להפקיע את הדם שנמצא במ"ר אבל להוכיח מזה דאיכא מכה ולתלות הדם שנמצא אח"כ זה לא אמרינן משא"כ אם ישבה על שפת הספל ומזנקת לתוך הספל ונמצא בתוך הספל ועל העד דאז מה שבתוך הספל ודאי ממ"ר קאתי ואיכא מכה ואז תולין מה שעל העד ג"כ במכה זו כיון דע"כ מכה מבוררת היא אך לענ"ד אין זה במשמע בדברי הר"ן ונלענ"ד עיקר כמ"ש דבגוונא דהכא אין תולין במכה כיון שבלא מ"ר אין כאן דם רק מיא מרזו מכה ומעוררים הדם לצאת והיכא דתמו מיא אין לתלות בה ולא דמי למכה שמחמת דם בתולים דהתם כיון שנעשית מכה בצדדין ע"י בעילה שוב שותת אח"כ לפעמים ככל מכה דעלמא אף בלא ביאה משא"כ בזה דמאן מוכח דכאב זה שיש לה במקום מ"ר יוציא דם בלא צירוף יציאת מ"ר וזה ברור לענ"ד:

שוב בא לידי ספר סדרי טהרה וראיתי בדף נ' שכתב קצת כמ"ש וקצתם לנגדי ואין פנאי להאריך והמעיין יבחר ומ"ש שם להוכיח כהח"צ דהנך קרטין מהר"מ קרי לי' דם דאל"כ ל"ל להמרדכי למימר דביושבת ס"ל כר"מ ת"ל דבנדון זה שלא נמצא רק קרטין בהא מודה ר"י וכמ"ש הב"י דאפילו הרא"ש דמטהר לגמרי מ"מ היכא דלא מצאה רק בבדיקת העד טמאה וה"נ בנ"ד מה שמצאו בתוך מ"ר אינו אלא קרטין דאיכא למתלי בכליות כו' ולפי מ"ש לעיל ז"א שזהו באמת כוונת המרדכי בשם מהר"מ במ"ש אבל בתר דתמו מיא מודה דטמאה ואפילו היכא דאתי עם מ"ר כו' וע"ש עוד ביתר דבריו ובמה שכתבתי לעיל ואין להאריך:

ומ"ש הרב מהר"ה כיון שהר"ן ראה דברי מהר"מ וחלק עליהם היה לו לפסוק כהר"ן תמהני דהא חדת היא לי' להחמיר בכה"ג דהא דעת הר"ן ודאי במחלוקת היא שנוי' שהרי הרא"ש ס"ל להחמיר בעומדת ושותתת ודלא כהר"ן וגם כי מהר"מ כתב לחוש לפר"ח ואע"פ שהר"ן כתב דלאו ר"ח חתם עליה הנה התוס' והרא"ש ושאר פוסקים הביאו דברי ר"ח בזה וגם כי המרדכי והגמי"י והאגודה ושאר אחרונים מהרי"ל ומהרי"ו בתשובותיהם הביאו דברי מהר"מ בזה וחששו לו ומי לא יחוש:

ומ"ש על הח"צ שכתב שאין לסמוך על הפוסק כשמביא הרבה צדדים להתיר אף דקאמר ועוד וכדאמרינן באילו טרפות ועוד התורה חסה כו' ואין ספק דאין להתיר כלל מחמת שהתורה חסה כו' וכתב ע"ז ולא הבנתי ראייתו דהתם משום דהתורה חסה אין להתיר איסור אבל בהיתר דאית ביה טעם וסברא מאי לנו לצרף כו' הדבר פשוט בכוונת הח"צ דמייתי ראי' דאף דקאמר ועוד יכול להיות שאינו רק לסניף בעלמא ולא מצינן לסמוך

ע"ז לחוד וכמו שמצינו דקאמר ועוד התורה חסה כו' אע"ג דודאי אין לסמוך ע"ז לחוד מ"מ קאמר ועוד לסניף בעלמא כמו כן כאן וזה פשוט:

ולענין דינא צ"ע בנ"ד דכבר כתבתי לשיטת רש"י ובין לשיטת התוספות אין כאן להתיר דלשיטת רש"י בנמצא על העד יש כאן ספיקא דאורייתא כיון דאיכא הרגשה ויש לחוש דלמא בתר דתמו מיא לגמרי ולשיטת התוספות יש לחוש דאתי בשתיתה כיון דליכא הוכחה לטהר וכדעת מהר"מ שבמרדכי וכבר ביארתי דאף הר"ן גופיה לא ס"ל לתלות קרטין אחרונים בראשונים ולא נשאר לנו יסוד להתירה רק לדעת הר"ן דס"ל לר"י לא חיישינן כל דליכא הוכחה למיחש והלכך תולין הקרטין שהוא מתמצית הקרטין שבאו עם מ"ר וא"כ בצירוף הטעם שכתב אח"כ דבהא אף ר"מ מודה לפי שדרכן של אילו להוולד בכליות אתתא שריא:

אבל צ"ע היכא שהיתה עומדת בשעת עשיית צרכיה א"כ אם היתה שותתת ס"ל להרא"ש דבכה"ג גם ר"י מודה דחיישינן דלמא הדור מ"ר למקור אלא אפילו מזנקת כיון שלא היתה עומדת על שפת הספל כו' א"כ יש לחוש דלמא בתר דתמו מיא דהיינו קלוח היוצא בגבורה הדור מ"ר למקור ואייתי הנך קרטין וא"כ אין מקום לומר שתולין הקרטין הנמצאים בעד באילו הקרטין הנמצאים במ"ר דלאו ממקור נינהו דערבך ערבא צריך דהנך גופייהו מאן לימא לן דלאו ממקור קאתי ואדרבא איכא סברא להיפך דכמו דהנך בתראי ע"כ בשעת שתיתא אתי דאילו בשעת זינוק מה להם פה כיון שזרם מים עבר היו שוטפים והולכים כמו כן הנך דאתו עם מ"ר נמי בשעת שתיתה אתו ובעומדת ושותתת טמאה להרא"ש ואפילו תימא דקמאי בשעת זינוק אתו מ"מ כבר כתבתי שאף הר"ן מודה שאין תולין רק דאיהו אזיל לשיטתו דמטהר אף בשותתת ולסמוך על התירא דהר"ן משום דכיון שדרך הקרטין להוולד בכליות לא חיישינן בכה"ג דלמא הדור מ"ר כו' ופסקו הרמ"א בהג"ה צ"ע דשמא קרטין אלו אינם דומין להההוא דהר"ן שהוא מפורסם שדרכו להוולד בכליות חצץ אדום כזה מה שאין כן בקרטין דנ"ד ומכ"ש לפי מה שראיתי בתשובה השני' של הגאון אב"ד שכתוב בלשון השאלה שהקרטין הם שחורים ובכה"ג כתב הגאון מוהר"ר אברהם עפשטיין ז"ל בשאלות ותשובות ב"ח החדשות שנדפסו ת"ל ע"י בסימן ל"ו וז"ל גם מעובדא דהר"ן אין להביא ראיה כו' בנדון דידן דנקודו' שחורות מאן לימא לן דלאו ממקור אתו ומהא דאמרינן פ' כל היד האי שחור אדום הוא אלא שלקה אין להבי' ראי' די"ל דהאי סבר' לא אמרינן כ"א בדם שופכו דשייך בי' לקולא ולחומר' ויש לדקדק קצת כן מהמשל בגמר' דאמר משל לדם המכה כו' ופרש"י כשנעקר מן הגוף וא"כ י"ל דדוק' בכה"ג בדם שמטבעו להיו' בלוע בבשר כי נפש כל בשר דמו

בנפשו הוא כשנעקר מן הבשר היפך לטבעו נלקה ומשחיר משא"כ בחצץ שהוא עומד בעצמו ואינו נבלע שהוא גוש עב י"ל דאינו מקבל ליקוי כלל כו' ובנ"ד מנ"ל להקל מסברת הכרס ולומר דחצץ אדום הוא אלא שלקה ומלתא דמסתבר הוא עכ"ל ובהגהות שהגהתי לתשו' הב"ח הנ"ל בעוד שהי' בידי בכת"י כתבתי ע"ז שדבריו תמוהים הם לכאורה דהא אדרבה אם נימא דבחצץ לא אמרינן האי שחור אדום הוא וא"כ שחור הוא בתולדתו א"כ בלא"ה טהור הוא דהא דם השחור אינו טמא כלל אלא משום דאמרינן האי שחור אדום הוא כו' וכיון דבחצץ ל"ש זה יש לנו לטהרו ע"ש בנדה דף י"ט ועיין בשו"ת בית יעקב סי' קס"ז בסופו עכ"ל שם:

ועתה ראיתי שיש ליישב דברי הגאון הנ"ל ודבריו נכונים דבשלמא אי אמרינן דאתי מן המקור שפיר י"ל שנעקר דם מן המקור והושחר ואח"כ הוקפה הדם ונעשה כמין קרטין משא"כ אם נאמר שבא מן הכליות הנה אין דרך הכליות להוציא דם ולהקפיאו עד שיעשה כמין קרטין רק שדרכו להוליד כמין חול וחצץ אדום וא"כ איך נהפוך לשחור תוארם כיון שהוא דבר גוש עב לא שייך בי' לקוי וע"כ מן המקור בא אמנם לפמ"ש על דברי הר"ן אלו בד"מ דהר"ן מתיר אף בלא בדיקה או אפילו כשנימוחו במים א"כ משמע דאף כשנימוחו במים תלינן בכליות וע"כ שגם מהכליות יוצא דם ונקפה דאם הוא מוליד בריות כאלו לא היה נמחק וכדמשמע בש"ס בהא דאמרינן תטיל למים ואמנם בהגהותי שם כתבתי על דברי בדק הבית שכתב על דבריו בב"י והוא שישרם בפושרין מעל"ע ולא ימוחו כמש"ל בסי' קפ"ח עכ"ל ונראה שאעפ"כ לא חזר בו ממ"ש בב"י על הר"ן דבלא הנך טעמי איתתא שריא משום דס"ל דדוקא כשאינו נמוח אז אמרינן שדרכו להוולד בכליות משא"כ כשמטילין אותו למים ונימוח א"כ אדרבה חזינן שאינו מזה החצץ שדרכו להוולד בכליות שהרי נימוח ובכה"ג שפיר אמרינן הדר מ"ר למקור ואייתי דם אלא שנקרש קצת שהרי כשמטילין אותו למים נימוח אמנם היכא שאינו נימוח אמרינן שהוא אותו החצץ שנולד בכליו' ובא עם מ"ר שגם הם מהכליות מתמצין ויורדין ולא אמרינן דהוא דם המקור וההיא דהר"ן שכ' שהוא מוחלט מהרופאים שהוא מכליות נמי ע"כ שביחנו דבריהם שהוא חצץ קשה שלא ימס במים ומזה שפטו שבא מהכליות וכאותה שאמרו ושאלו לרופאים מכה יש לה כו' תטיל למים כו' שי"ל שהרופאים אמרו כן וא"כ בלא הני טעמא דהר"ן איתתא שריא שחצץ קשה אינו דם המקור רק מהכליות כו' (והארכתי שם בדברי הח"צ והשב יעקב וכר"ו ואין פנאי להאריך פה) והד"מ והש"ך ס"ל דאף אם נימוחו מטהר הר"ן דס"ל דכיון שבשעה אחרת היא רואה דם כשאר נשים א"כ ל"ש לתלות דהדור מ"ר ואפיק דם קרוש שהרי בפעם אחר אינה רואה כה"ג כו'

ומעתה אם בדקנו אותן קרטין ונימוחו אין להקל לשיטת הב"י בזה וגם בלא בדיקה כלל אין להקל כיון שהם שחורים א"כ י"ל דאם איתא דמכליות קאתו א"כ הוא חצץ קשה מתולדתו ולמה הושחר פניו כמ"ש בשם הגאון ז"ל ולדעת הד"מ והש"ך נמי כיון שאלו הקרטין השחורים אינם ידועים שדרכם לבא מכליות א"כ אין לסמוך על הך סברי לבד דלא שכיח דמפיק המקור דם כי האי כיון דלא שכיח נמי שיוציאו הכליות קרטין כאלה ומכ"ש בזה שכעת אינה רואה דם בפעם אחרת כלל ואע"פ שכתבתי שבמניקה יש להקל טפי היינו דוקא היכא שידוע שקרטין כאלו רגילין לבא מהכליות ואע"פ שיש לצדד ולומר כיון שהיא רואה עם מ"ר ותיכף סמוך להם מלתא דמסתבר הוא שבא מהכליות וכדאיתא בי"ד סי' מ"ד נמצאו בכולי' אבנים כשרה לפי שמשם הם יורדים אל הערוה והוא ידוע שהכליות מהם מ"ר מתמצים ונוזלים וא"כ כל ענין חול וקרטין הבא עם מ"ר יש לתלות בכליות מ"מ היכא שנימוחו במים צ"ע אם יש לתלות וכמש"ל:

ומה שהיה נלענ"ד לצדד בזה להתירא דיש מקום לומר דאף ר"מ מודה בנ"ד דטהורה דלכאורה קשה לפי מה שכתבו הפוסקים דר"מ חייש למיעוטא שבא מן המקור וקשה למה ניחוש למיעוטא בכה"ג דהא אף בעלמא לא היה לנו לטמא בודאי כיון דאיכא דמים מן העלי' דטהורים רק דאמרינן שחזקתו מן המקור וכדאמרינן לעיל דף י"ח בג' מקומות הלכו חכמים אחר הרוב ועשאום כודאי מקור כו' וכיון דדם הבא עם מ"ר איכא רובא להיפך שרוב פעמים בא ממקום מ"ר א"כ עכ"פ ליכא רובא שבא מן המקור וא"כ ה"ל לאוקמי אחזקת טהרה דאשה זו בחזקת טהורה עומדת וצ"ל דחזקת טהרה אין כאן כדאמרינן בריש נדה להלל דאתתא כיון דמגופא קא חזיא לא אמרינן אוקמה אחזקה ופרש"י שהרי (היא) מועדת ועלולה היא לכך אין לה חזקת טהרה ואע"פ שהתוס' שם כתבו דלחולין כ"ע ס"ל דדיה שעתה דמוקמינן לה בחזקת טהורה נלענ"ד שאין הדברים אמורים אלא לענין טומאה דלמפרע דמספקא ליה דלמא השתא ראתה או קודם לכן שפיר מוקמינן אחזקתה דהשתא באת' ואע"ג דהיא עלולה לראות מ"מ אינה עלולה לראות בכל עת ואמרינן השתא חזאי דלענין לומר שראתה למפרע לא איתרעאי חזקה כלל דמה שמוצאת השת' דם י"ל דהשתא חזאי ולא איתרעי החזקה דלמפרע כלל משא"כ לענין הספק דמכאן ולהב' אין להעמידה בחזקת טהרה שהרי היא עלולה לראות וא"כ הדם שנמצא עתה י"ל שהוא ממקור ואף שיש סברא להיפוך שהיא ממקום, מ"ר מ"מ חזקת טהרה אין כאן שהרי עכ"פ דם לפניך וצריך אתה לדון עליה מאיזה מקום בא אני אומר שבא מן המקור ואע"ג דבעלמא גם בכה"ג מוקמינן אחזקה מ"מ בזה שעלולה לראות לא אמרינן אוקמה אחזקה:

ובהכי א"ש לענ"ד מה דאמרינן התם ואב"א טעמא דשמאי הואיל ואשה מרגשת בעצמה כו' לימא תנן כתמים דלא כשמאי כו' ופרש"י הא דתנן הרואה כתם מטמאה למפרע כו' לימא לא מגופה היא הואיל ולא ארגשה ולכאורה יפלא דמהאי טעמא אף מכאן ולהבא נמי לא תטמא וכ"כ התוס' שם באמת ועיין מ"ש אא"ז מהרש"א ואא"ז מהר"ם מלובלין שם ולפי מ"ש י"ל שהרי התוס' שם הקשו דכי בדקה עצמה ומצאה טמאה ולא הרגישה א"כ נימא כמו שלא הרגישה עכשיו כו' ומ"ש בשם רש"י לתרץ דכסבורה הרגשת עד הוא ובאמת אין זה מבואר בלשון רש"י רק שהתוס' רוצים לפרש כן בלשונו יע"ש ובאמת י"ל דודאי ליכא הוכחה מדלא ארגשה כיון דהשתא נמי לא ארגשה רק דהש"ס אדלעיל קאי דקאמר טעמו דשמאי משום חזקה והלל פליג ול"ל חזקה כיון שהיא עלולה לראות וע"ז קאמר דשמאי אזיל ומודה דלא אזלינן בתר חזקה היכא דהיא עלולה לראות והכא טעמא הואיל ואשה מרגשת בעצמה ואע"פ שעכשיו ראתה בלא הרגשה וכן לפעמים היא רואה בלא הרגשה מ"מ עכ"פ אין מקום לטמאה למפרע לפי שהיא עלולה לראות דלעולם אינה עלולה לראות בלא הרגשה וא"כ מה שראתה עכשיו אית לן לאוקמה אחזקה דהשתא הוא דחזאי והשת' א"ש דהא דפריך מכתמים לשמאי אין הקושיא רק לענין למפרע דמכאן ולהבא ודאי טמאה ואע"ג דלא ארגשה מ"מ לא שייך לאוקמה אחזקה כיון שיש ריעותא לפנינו דהאי דם מהיכא קאתי והיא עלולה לראות לא מוקמינן אחזקה ומחמת סברא זו דאשה מרגשת בעצמה לחוד אין מטהרין אותה כיון שיש לתלות בהרגשת מ"ר וכמדומה אף לשמאי רק לענין למפרע קא קשי' ליה דלענין למפרע לא איתרע חזקתה דהא איכא למימר השתא הוא דחזאית וגם אינה עלולה לראות בלא הרגשה ולמה תטמא למפרע ועכ"פ למדנו מזה דלענין טומאה דלהבא אמרינן דאתרעי חזקתה וכיון דמגופה קא חזיא חיישינן לה וא"כ היינו טעמא דס"ל לר"מ באשה שעשתה צרכיה דטמאה ולא מוקמינן אחזקתה וכל זה בנשים שאמרו מטמאות מעל"ע משא"כ באותו שאמרו דיין שעתן א"כ אינה עלולה לראות כלל שוב שפיר בכל ספק אית לן למימר אוקמה אחזקה ואע"ג דקי"ל דאף באלו שאמרו דיין שעתן כתמן כראייתן דלא מטמא למפרע ומ"מ מטמא מכאן ולהבא היינו מטעמא דמסקינן אליבא דשמאי לענין למפרע דבצפור לא נתעסקה כו' האי דם מהיכא קאתי ומשום האי סברא מטמאינן לה עכ"פ מכאן ולהבא באותן שאמרו דיין שעתן דכך לי למפרע לשמאי בשאר נשים כמו לדידן להבא בד' נשים שאמרו דיין שעתן ולפ"ז לענין דם שנמצא במ"ר הדין נותן דכיון דהנך ד' נשים דיין שעתן ואינם עלולים לראות אף ר"מ מודה דאזלינן בהו להקל כיון דאיכא לאוקמה אחזקה וא"כ בנ"ד דמינקת היא ודמיה מסולקים ואינה עלולה לראות

מן המקור כלל ומכ"ש דאינה עלולה לראות מן המקור קרטין כאלו שוב שפיר אית לן לאוקמה אחזקתה ולומר דטהורה היא וא"כ דמי למ"ש הר"ן דאף לר"מ איתתא שריא ופסקו רמ"א בהג"ה ומשמע מדבריו דאף המרדכי מודה בזה שהרי לעיל מיני' לענין דם פסק להחמיר כדברי המרדכי:

איברא שלכאורה פסק רמ"א בזה צ"ע ומתחילה אבאר בדברי הר"ן שכתב וז"ל ועוד אני אומר דאף לר"מ איתתא שריא שהרי כתבתי דלמיעוט דלא שכיח לא חייש ר"מ והא ודאי מיעוטא דמיעוטא דלא שכיח הוא דכי חייש ר"מ ה"מ כשיוצא עם מ"ר כעין אותו הרגיל לצאת מן המקור אבל כאן שאינו יוצא אלא כמין חצץ אדום שהוא מפורסים לרופאים שהוא רגיל להוולד בכליות ובשעת ווסתה היא רואה דם כשאר נשים האיך נאמר דכי הדרי מ"ר מפקי דם כי האי ובשעה אחרת אינו יוצא ממנו כעין אותו דם כלל הא ודאי מיעוטא דלא שכיח הוא כו' עכ"ל ויש לדון בדבריו לפי מה דמשמע לכאורה שאינו מתיר כ"א היכא שנמצא קרטין כאלו עם המ"ר אבל אם מוצאת קרטין כאלו בלא מ"ר כלל לא היה מתירה בפשיטות בלא בדיקה אם נימוחו ומכ"ש אם באמת נימוחו וכמ"ש להדי' בשו"ת ח"צ סי' ע"ג והשיג על הט"ז בזה א"כ איך כתב דאפי' לר"מ איתתא שריא שהרי הוא גופא כ' לעיל דבנמצא בתוך הספל ועל שפת הספל טמאה לר"מ דחייש למיעוטא והיינו דלדידי' אין תולין הדם שנמצא אח"כ בדם הנמצא במ"ר ואמרינן דבתר דתמו מיא אתו וא"כ נהי דמודה ר"מ לענין הקרטין הנמצאים במ"ר שאינם מן המקור דמיעוטא דלא שכיח הוא מ"מ הקרטין שנמצאו בעד היה אפשר לומר שאין לתלותם באלו שבתוך מ"ר וכמו בתוך הספל ועל שפת הספל דמשמע מדבריו להדיא דאף ביושבת על שפת הספל ומזנקת לתוך הספל דגם ר"מ מודה דמה שבתוך הספל לאו ממקור אתי מ"מ לענין הדם שעל שפת הספל חוששין דאתי ממקור א"כ לענין הקרטין נמי נימא הכי ודוחק לומר דאע"ג דלענין דם חיישינן וגם בקרטין חוששין היכא שאין מקום לתלות במ"ר כלל מ"מ הכא דאיכא תרתי לטיבותא שבפעם אחרת אינה רואה קרטין כאלה וגם דאתי בתר מ"ר שפיר מודה ר"מ דזה אינו במשמע בדברי הר"ן דלא מיירי אלא בקרטין הבאין עם מ"ר דלא אמרינן הדור כו':

ולכן נראה דהר"ן אזיל בזה בשיטת התוס' דס"ל דאין חוששין שמא באו אח"כ בתר דתמו מיא לגמרי כיון שבא בשעת עשיית צרכי' כו' וקושיית הש"ס לר"מ נימא דבתר דתמו כו' היינו בשעה ששותתת הדור מ"ר למקור וכיון דבקרטין הוי מיעוטא דלא שכיח לומר דהדר למקור ואייתי דם כי האי הלכך אף לר"מ איתתא שריא:

ולפ"ז למ"ש התוס' בשיטת רש"י דאליבא דר"מ קשיא ליה להש"ס ודלמא בתר דתמו מיא כו' היינו בתר דתמו מיא לגמרי אתי דם כי אורחי' א"כ אין מקום לטהרה אליבא דר"מ אף בקרטין שהרי אלו הנמצאים בבדיקת העד י"ל בהו דאתו בתר דתמו מיא ולפ"ז לפי מ"ש שם בהג"ה שאין להתיר אלא במקלחת ונמצא תוך הספל כו' ובעומדת בכל ענין טמאה והכי נהוג והיינו כדעת ר"ח דלענין לבעלה פסקינן כר"מ וא"כ אף בזה לא היה לו לפסוק כהר"ן דהא איכא למיחש דלמא בתר דתמו מיא לגמרי אתו וכן משמע מדברי המרדכי שכתב אבל אי בתר דתמו מיא מודה דטמאה ואפי' היכא דאתי עם מ"ר זימנין דמטמא כו' משמע דמעיקרא אף בלא הך סברא דביושבת לא פליגי הוה ס"ל דשפיר מטמאינן לי' היכא שנמצא אחר מ"ר דחיישינן דלמא לא אתי עם מ"ר כלל רק אח"כ ואח"כ כ' דאפי' היכא דאתי כו' דביושבת לא פליגי וא"כ לפי מה שפסק כהמרדכי בזה משמע דס"ל דחוששין דלמא בתר דתמו לגמרי אתי א"כ בקרטין נמי יש לחוש ואע"פ שיש לדחות ולומר דרמ"א ס"ל לדינא כהתו' שאין חוששין דלמא בתר דתמו לגמרי כלל אף לר"מ ומ"מ שפיר פסק בנמצא במ"ר ועל העד דם ממש דטמאה משום דאמרינן דלמא לא אתי בשעת זינוק אלא בשעת שתיתה וכמש"ל וזה אינו במשמע כלל רק שנראה שרמ"א למד כן מדברי הב"י שכ' ומ"ש המרדכי פ"ב דשבועות כו' אינו דומה לנידון דתשו' הר"ן כו' ועוד שאח"כ היתה מוצאת דם ממש וסבר רמ"א דהב"י רוצה להשוותם דלא פליגי דהמרדכי מיירי שמוצאת דם ממש אח"כ אבל בקרטין מודה להר"ן וכן להיפך בדם מודה הר"ן להמרדכי ע"ש בד"מ שכן נראה מדבריו וכן משמע מהש"ך ס"ק יו"ד בשם הד"מ:

אבל לענ"ד ז"א דהמרדכי דס"ל דחיישינן דלמא בתר דתמו מיא אתי אינו מודה להר"ן בזה אף בקרטין וכמש"ל וגם כוונת הב"י אינה רק לחלק בין הך עובדא דהמפלת לההוא דמרדכי וכמש"ל בזה אבל באותן קרטין שיש לחוש להם משום דם כיון שהם נימוחים נהי דנימא דבנמצאים בתוך מ"ר מודה לסברת הר"ן דטפי יש לתלות דעם מ"ר אתו מ"מ הנמצאים בעד אין לתלותם באלו כמו בדם ממש דס"ל אם נמצא תוך מ"ר ועל העד טמאה ורמ"א נראה דס"ל דכיון שאינה מוצאת חול כזה אלא אחר מ"ר שפיר שייכא סברא דהר"ן אעפ"י דהר"ן לא קאי רק על תוך מ"ר (ועיין בשו"ת ח"צ שכתב ג"כ דהר"ן קאי על תוך מ"ר) מ"מ גם שלאחר מ"ר תולין לפי שהם רגילין להוולד בכליות שמשם המ"ר מתמצין וכמש"ל וצ"ע:

ועל מה שמרגשת קצת כאב קשה לסמוך ע"ז ומ"מ אם האשה אינה יכולה לטהר עצמה לבעלה מחמת זה שבכל עת שעושה צרכיה היא מוצאת קרטין אילו היה נלענ"ד דכדאי

הם הסברות שכתבנו בצירוף שיש לה כאב מעט שתבדוק עצמה במוך נקי על המקור כמבואר בהג"ה סימן קצ"א מדברי מהרי"ל ומהרי"ו וכעין זה כתבו על דברי הרמב"ן ברואה מ"ת שתולה במכתה והשיבו על דברי הרמב"ן שהביא ראיה מדם בתולים שאין ראיה מאותה פרישה שהיא לשעה כו' ואעפ"י שי"ל דדוקא התם שאין לאוסרה איסור עולם חיישינן והקילו בדבר וכמ"ש הש"ך סימן קפ"ז ס"ק ך' משא"כ בזה דאחר שיעברו ימי הנקה ותחזור לקבוע ווסת ואז יש היתר לאיסורה עפ"י סברת הר"ן כיון שבשעת ווסת היא רואה דם כשאר נשים מ"מ ז"א שהרי כבר כתבנו דאף עתה שחדל להיות לה אורח כנשים מ"מ שפיר שייך היתרא דהר"ן כיון שאינה עלולה לראות רק שאנו חוששין לענין הקרטין שהיא מוצאת אח"כ בשעת בדיקת העד וא"כ גם אחר ימי הנקה אם נחוש לזה נמצא אתה אוסרה איסור עולם ועוד נראה דאיסור עולם לאו דוקא דה"ה לפרישה זמן ארוך מיחש מיבעי והרבה חששו שלא לבטל מפ"ו וכמ"ש הב"י ובש"ע סימן קצ"ו אם בעלה בעיר מצוה לטבול בזמנה שלא לבטל מפ"ו אף לילה אחת ומייתי ראיה מהא דאמרינן שהרי יהושיע נענש על שביטל כו' ע"ש ואין כאן ספק איסור תורה דלענין איסור תורה יש כאן ס"ס ספק אינו מן המקור אלא עם מ"ר באו ואת"ל מן המקור אימור לא הרגשה רק הרגשת עד בלבד בלא פתיחת המקור ואע"ג דמשמע מדברי הרמב"ם שחזקת דם הבא מן המקור בא בהרגשה מ"מ נ"ל דהיינו דוקא בראיית דם ממש שאז כשנעקר מן המקור הוא מרגיש וכדאמרינן משל לדם המכה כו' משא"כ בקרטין כיון שע"כ כבר נעקר הדם ממקומו והוקפה במקור אז יוכל להיות שאח"כ הם נופלים מן המקור בלא הרגשה כלל ומצאתי און לי בשו"ת שב יעקב סימן ל"ו שכן הורה גבר הגאון המפורסם מוה' גבריאל האב"ד דק"ק מיץ שכתב דבדמים כאלה שיצאו מגדר הרוב ואין מדרך הנשים לראות דמים כאלה והיא לא הרגישה על זה לא שייך חזקה שהרגישה דרוב נשים אין רואין בענין זה כלל כו' ושמחתי שכוונתי לדעת הגדול וגם כי סברתי באופן מרווח יותר והנה בתשובה שם הרבה ענינים שונים שראוי לישא וליתן בהם ומיראת האריכות אמרתי אניח ידי מזה כעת סוף דבר בהא נחיתנא ובהא סליקנא שיש פתח תקוה להתירה עכ"פ ע"י בדיקה ומכ"ש לפי מ"ש הגאון אב"ד דפ"ק כי ספרה לו האשה שנשתנה עליה עתים לטובה ועלה בהסכמה להתיר ובדעתי אי"ה לכתוב קונטרס מיוחד על השנות הענין ואם אמנם רעיוני שחו ותרעינה באחו. עכ"ז אמרתי לא אמנע מלהיות נטפל לעושי מצוה ואהיה שעשועים ככפיר יהגה ולא יחת מהמון מלא רועים וצור תמים דעים. ישמור רגלי באשר אלך לבל אכשל באבן הטועים. כן יהיו דברי אשר יצא מפי כדרבונות וכמסמורות נטועים. דברי ייטיבו להישר הולך את חכמים ונבונים וידועים.

וישמחו בי חבירי חפיצי צדקי לאמר מה טוב ומה נעים יראו התלמידים ולהלכה לדורות יהיו נקבעים. עד יעלו לציון מושיעים:
כ"ד זעירא מן חברייא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

שאלה מז

שאלה אשה שדרכה למצוא על העד שבודקת עצמה אחר הטלת מ"ר קרטין שחורים ושלא בשעת הטלת מ"ר אינה מוצאת קרטין כאלה ויש לה ווסת והיא מרגשת כאב במקום שיוצאת השתן תמיד רק לפעמים היא מרגשת קודם מ"ר ולפעמים היא מרגשת הכאב תיכף אחר הטלת מ"ר ולפעמים היא מרגשת כמעט בכל יום כאב למעלה מטיבורה ולפי דברי הרופא מומחה אמר שהשערות הנ"ל אינם באים מן המקור רק מהתחלת הפרוזדר שם יש לה איזה שערות וכו' גם היה לה בדיקה במקור ע"י מוך ג' פעמים ועלה בידה שמצאה המוך נקי עכ"ל השאלה ותשובתה בצידה אשר העלה הרב הגאון המפורסם מוהר"ר מאיר האב"ד דק"ק פה להתירה שלא בשעת ווסתה והרחיב בזה בטעמו ונימוקו:
תשובה דברי הגאון האבד"ק א"צ חיזוק שגם הגאון בשו"ת צ"צ המחמיר דלא סמכינן על כאב שיש לה אלא כשנמצא גם תוך מ"ר או כשהכאב הוא בשעת הטלת מ"ר מהני בדיקה אבל אם אינה מוצאת בתוך מ"ר וגם בשעת הטלת מ"ר אינה מרגשת כאב אף על פי שמרגשת כאב קודם לכן ואח"כ לא מהני מ"מ בנ"ד יש כמה צדדים שי"ל שגם הצ"צ מודה בזה ומ"מ לרווחא דמלתא אימא בה מלתא דתמיהה מדכר דכירנא שזה ימים כביר נפלאתי על הגאון בעל צ"צ שהפריז להחמיר בזה ואין דבריו מוכרחים לענ"ד ומתחלה אבאר מ"ש דע"כ לא התיר מהרי"ו על ידי בדיקה אלא היכא שנמצא דם גם במ"ר בספל כיון שזה לאו ממקור אתי דאין דרך דם המקור לצאת עם המ"ר אית לן למימר דגם הדם שנמצא על עד אחר הטלתה מתמצית הדם שיצא ממ"ר הוא כיון שהמוך נקי ולא נמצא עליה דם אבל אי לא נמצא דם בספל שמטלת בו מים לא התיר דהכי משמע מדבריו בסי' כ"ה כו' ואז אם המ"ר מצערות אותה בשעה שהם יוצאין ונמצא בתוך הספל דם כו' ולכן איכא למימר דוקא בכה"ג שנמצא דם גם במ"ר הוא דאיכא למשרי אפילו בשנמצא גם אחר הטלתה על העד מטעם דפירשתי דכיון שההוא דם שנמצא במ"ר ודאי לאו ממקור קאתי תלינן גם דם זה שנמצ' אחר הטלתה שהוא מתמצית כו' עכ"ל ודבריו תמוהים בעיני דאם כדבריו דעיקר טעמו משום דדם הבא עם מ"ר ודאי לאו ממקור אתי אם כן איך לא חשש לדעת מהר"ם שבמרדכי דס"ל דאף לר"י יש לחוש דלמא בתר דתמו מיא

ואין היתר אלא ביושבת על שפת הספל כו' ואם באמת מיירי בהכי א"כ הו"ל לפרושי דבשעת הבדיקה עם המוך תהא יושבת על שפת הספל ומזנקת לתוך הספל ומכ"ש דהו"ל לחוש שמא תהא עומדת ושותתת דבכה"ג גם הרא"ש ס"ל דטמאה אף לר' יוסי ואם נאמר שמהרי"ו ס"ל בהא כדעת הרמב"ם ודעימיה דמתיר בכל גווני זה דבר שאין הדעת סובלתן כידוע כי רוב פסקי גאוני אשכנז מהרי"ל ומהרי"ו ותה"ד הם נמשכים אחר פסק מהר"ם ובכל יום מחבבים את דבריו ואיך נאמר שמהרי"ו בזה אחר הדלת שם זכרונו ומכ"ש לפי מה שמבואר במרדכי שמהר"ם חשש לדעת ר"ח דס"ל דטמאה משום כתם אף לר' יוסי ומהרי"ו שם הזכיר מזה וכתב דבעובדא כזה גם הנך רבוותא מודו ע"ש:

אמנם מבואר למעיין בתשובת מהרי"ו דבעובדא דידיה לא היתה מוצאת דם אחר מ"ר כלל רק בתוך הספל בלבד כמ"ש שם ואשתקד כשהי' מהר"ן מאיגרא כו' על אשתו שהיתה משתנה דם כעובדא דידן כו' וזה מבואר למעיין היטיב בכל דבריו בתשובה שם וכן מוכח ממ"ש ראיה מכתמים דתלינן במידי דשכיח כגון מעוברת בשאינה מעוברת כו' ודוחק הוא לחלק דהתם לא הרגישה מידי כו' דשמא ה"נ דהרגישה לא הוה הרגשת דם המקור דודאי דבר זה מצער אותה בענין אחר ממה שמצערת אותה דם המקור ולא מיקרי הרגשת בשרה דהרגשת מ"ר הוא ולא הרגשת דם נדות עכ"ל הרי להדיא דמיירי בשעת יציאת מ"ר אלא דס"ל שאין זה הרגשה דהרגשת מ"ר הוא ואם איתא דעיקר החשש שם משום הדם הנמצא אח"כ בעד א"כ פשיטא שי"ל דהרגשה מעליא הוא כמ"ש בתשובה שלפני זה מדברי הרמב"ם דס"ל דבכה"ג חזקת דם מן המקור בא בהרגשה ואף שי"ל דאף בכה"ג ס"ל למהרי"ו לפלוגי מ"מ צריך לחלק באופן אחר ולא באופן שחילק דההיא לא קאי רק לענין הדם שנמצא בתוך מ"ר וכן מבואר ממ"ש אח"כ ועוד אם בשעה שמשתנת דם אז גם כן היא משתנת חול אז מוכחא מלתא כו' כללא דמלתא שכל דבריו שבתשובה שם הם סובבים על דם שנמצא שהיא מוצאת בספל של מ"ר וכן בסימני התשו' איתא שמצטער' בשעה שמשתנת ומצאה דם במ"ר ולא מיירי כלל בנמצא אח"כ ונראה דבאמת מהרי"ו ס"ל כדעת מהר"ם ואף בתוך מ"ר אין היתר כ"א ביושבת על שפת הספל כו' ולכך כתב שם להתיר כיון שהיא מצערת הרבה עדיף ממכה דמוכחא מלתא שבא הדם עם המ"ר ממקום מ"ר כו' והיינו שכתב אח"כ ועוד ראיה גדולה הפעולה עם הירק כו' ואפשר דבכה"ג אפילו ר"מ מודה כו' והיינו משום דמסתבר טפי למיתלי במ"ר וגם רבוותא דמפרשי דהוי טמאה משום כתם על עובדא כה"ג לא אמרינן עכ"ל ר"ל דבכה"ג גם ר"ח מודה דאין חוששין ולפי"ז שוב אין לחלק

בין אם נמצא תוך מ"ר או תיכף אח"כ כיון שגם בתוך מ"ר גופא יש לחוש דלמא מן המקור קאתי רק שאנו מתירין מטעם הרגשת כאב ואם כן כשמוצאת אחר מ"ר נמי יש להתירה מטעם זה בצירוף הבדיקה ודוחק לומר דדוקא בתוך מ"ר מתיר כיון דדעת הרמב"ם ושאר פוסקים להתירה בלא"ה ז"א דלפי זה היה לו להצ"צ להחמיר יותר דהא איכא למימר דמהרי"ו לא התיר כ"א במוצאת בתוך מ"ר ואח"כ אינה מוצאת כלל הא ל"ה לא תלינן הדם שאח"כ במ"ר וכסברת מהר"ם במרדכי לפי דעת הרמ"א ועוד יש מקום להחמיר לפי שבעובדא דמהרי"ו היה עוד כמה סברות להתיר אך דכל זה אינו דמהרי"ו לא כתב הנך סברות אלא לרווחא דמלתא ועיקר טעמו דכיון שמצערת בשעת יציאת המ"ר מוכחא מלתא שבא הדם ממקום מ"ר אין לנו לומר שבא ג"כ מן המקור ר"ל בשעת יציאת המ"ר ואם כן ה"ה כשמוצאת בעד תיכף אחר מ"ר דג"כ מוכחא מלתא כיון שמצערת הרבה שהדם בא עם המ"ר דאין לחלק בדבר וכמבואר ג"כ מדברי מהרי"ל שמיקל בזה אף בבדיקה שאחר מ"ר ומהרי"ו לא היה לפניו באותה שעה התשובה של מהרי"ל כמבואר שם שכתב שראה אותה תשובה ודקדקו בה והתירו האשה לבעלה ונאמנה שכחתי באיזה דרך שהתיר הגאון מהרי"ל ע"ש הרי דמהרי"ו הסכים להתיר עפ"י תשובת מהרי"ל ומ"ש הצ"צ דמהרי"ל לא רצה להתיר בהדיא אע"ג דהיה מצדד להתיר ועיקר היתר דידיה לא היה אלא משום שלא היה דם אדום אלא כהה כמוגלא וכן משמע מדברי האגור הביאו ב"י כו' ואני תמה בזה שהרי להדיא כתב מהרי"ל דאף בשעת ווסתה היה ראוי להתיר ע"י תקנה דלעיל הואיל ומצטערת הרבה מאד במ"ר כו' מ"מ לא מלאני לבי להקל כיון דאיכא מרבוותא דפסקי ווסתות דאורייתא ומ"מ בין עונה לעונה נראה לסמוך על התירים דלעיל כו' הרי להדיא דבשלא בשעת ווסתה מלאו לבו להקל ומ"ש גם יש קצת ראיה דלאו מן המקור בא הואיל ואינו דומה למראית דם כו' אינו רק לסניף בעלמא כדרך כותבי התשובות להראות פנים בנידון שלו לטהר בק"ן טעמים וכמבואר ממ"ש קצת ראיה כו' וגם בהגהת ש"ד הועתק תשובת מהרי"ל ושם איתא גם יש קצת סמך דלאו מן המקור בא וגם האגור כתב בלשונו ועוד בכאן יש סמך כו' ותמהני על הצ"צ שכתב משמעות מהאגור דעיקר טעמא משום שאינו דומה לדם ממש ולענ"ד אדרבה מלשון סמך משמע להיפך שאינו רק סמך בעלמא ואעפ"י שקיצר בטעם הראשון וכתב אבל מוהר"ר שלום (נראה שהוא ט"ס וצ"ל הר"ר שמריה) כתב כו' ידוע שדרכו של האגור לקצר תשובת מהרי"ל ולהביאם בספרו אחת הנה והדבר ברור שמהרי"ל התיר מטעמא דמצערת וגם בצירוף הבדיקה וסהדא רבא מהרי"ו שכתב שהתירו אשה אחת שהיתה משתנת דם עפ"י תשובת מהרי"ל על מעשה כה"ג והתיר ודקדקנו באותה

תשובה והתרנו ונאמנה שכחתי כו' הרי מבואר שהתירו ע"פ תשובת מהרי"ל רואה דם ממש אלמא דס"ל דמהרי"ל נקט טעמא קמא לעיקר ומי משלנו בקי בלשון מהרי"ל טפי ממהרי"ו ומהר"ז כהן ומהר"ן מאיגרא שקיבלו ממהרי"ל ז"ל ואין לדחות ולומר שהם דקדקו באותה תשובה שיש להתיר במשתנת דם אף בדם ממש משא"כ אם אינה מוצאת בספל רק אח"כ לא התיר רק מטעם הב' שלא היה מראה דם ממש ובאמת כל זה אינו במשמע דממהרי"ל משמע שאין לחלק בין בשעת מ"ר או אח"כ:

אמנם בצ"צ שם כתב אחר כך א"נ בשלא מצאה דם תוך מ"ר אלא שכואב לה הרבה בשעת הטלת מ"ר ממש והיא בודקת עצמה כו' ואח"כ נמצא המוך נקי טהורה כו' ולפי"ז תימא עליו שלמה הוצרך לדחוק בעובדא דמהרי"ו ומהרי"ל שהרי לפי מה שמבואר בדבריהם דאינהו מיירי שהיו המ"ר מצערין אותה בשעה שהם יוצאים ממש ובכה"ג איהו גופיה ס"ל להתיר אף בלא נמצא תוך מ"ר ונמצא אח"כ מראה דם ממש אמנם באמת אין טעם לדבריו בזה דאם נימא דכל שאינה מרגשת בשעת הטלה אמרינן דבתר דתמו מיא אתי דם ממקור א"כ אף במרגשת בשעת הטלה נמי נימא הכי שזה הדם הנמצא אח"כ בתר דתמו מיא אתו ומ"ש מהרי"ו דעדיף האי מאשה שיש לה מכה כיון שמצערת בשעת הטלת מ"ר מוכחא מלתא שבא הדם עם המ"ר ממקום מ"ר דזה לא שייך רק כשיצא דם עם מ"ר אבל אינו מעלה ארוכה לענין הדם שנמצא אח"כ על העד וע"כ לומר דאף בנמצא דם אח"כ לחוד תלינן במקום מ"ר כיון שהיה לה כאב קודם מציאת הדם בשעה שיצאו מ"ר רגלים לדבר דלאו ממקור אתי כיון דלעולם אינה רואה אם לא שהבטן כואב לה כו' וזה דרכה של אשה להרגיש כאב המכה בטרם תחיל דם המכה לעקור לצאת א"כ מה"ת לא נאמר במרגשת כאב אחר הטלת מ"ר תיכף סמוך להטלה ואז היא מוצאת הדם שדם מכה הוא כיון דאינה מוצאת רק אחר יציאת מ"ר וע"י כאב דוקא וגם הא קמן שהמוך שעל המקור הוא נקי ומה לי כאב שבשעת הטלת או אח"כ כיון דסוף סוף בתר דתמו מיא אתי דם שהרי בתוך מ"ר לא נמצא וע"כ שהכאב דינו כמכה לענין זה עכ"פ דסומכין על הבדיקה זה מבואר ממ"ש מהרי"ל היה ראוי אפילו בימי עונה להתיר עפ"י תקנה דלעיל הואיל וכתבת שהיא מצטערת מאד במ"ר דכה"ג השיב מהר"ם להרא"ש דאפילו בשעת ווסתה טהורה ברואה דם מחמת מכה כו' דבאותה תשובה הקיל שלא בשעת ווסתה אפילו אינה מרגשת דמחמת מכה אתי כו' אלמא דמדמה כאב מה שמצטערת במ"ר למכה ממש וא"כ מה לי כאב בשעת הטלת מ"ר או אח"כ דהא על מכה סמכינן אף שהיא במקור או בפרוזדר ובאמת קצת משמע מדברי מהרי"ל דלא מיירי רק בכאב שהוא בשעת הטלת מ"ר ובזה מתיר ודאי אפילו

במראה דם ממש שהרי כתב אכן לפי מ"ש הר"ר שמריה שצריך לישאל שאינה רואה אלא ממקום מ"ר כמו שהעתקתי בשם גדול וז"ל האשה שמצאה דם ואמרה כו' וכן בדקו מקצת נשים עפ"י ומצאוהו נקי כו' אלמא דאפילו במראה דם ממש התיר אמנם מיירי בחולי שקורין הארין ווינד דהיינו חבורה שמחמת השתן שבלשון אשכנז הארין הוא שתן וזה הכאב הוא נרגש בשעת הטלת מ"ר וא"כ אפשר דוקא בנרגש בשעת הטלה אמרינן שהדם ממנו הוא מחמת מכה זו משא"כ אח"כ אע"פ שכואב לה הרי אין ידוע שיש לה מכה שמוציא דם ואפשר שהכאב הזה בא לה מחמת עקירת דם מן המקור והיא קובעת לה ווסת לראות דם המקור על ידי הטלת מ"ר:

אמנם הח"צ סימן ע"ג כתב וז"ל ומה שדימה בהגהת ש"ד כאב למכה דוקא בהארין ווינדא וכיוצא שאינו בא אלא אחר מ"ר כו' ע"ש מבואר מלשונו דאף אם הכאב אחר הטלת מ"ר הדין כן ואף על פי דבהגהת ש"ד מיירי שכאב הוא בשעת הטלת מ"ר הא חזינן דהח"צ לא הקפיד בלשונו ונקט שאינו בא אלא לאחר הטלת מ"ר אלמא דס"ל דליכא לפלוגי בהכי ואפשר שהיה ידוע לו שכך קורין לכאב הבא אחר מ"ר הארין ווינדא דהיינו חבורה שאחר השתן וכך נראה מדברי אא"ז רמ"א דאעפ"י שכתב וכל זה דוקא כשמרגשת כאב עם מ"ר דמשמע שמרגש' כאב בשעת הטלה גופא מ"מ יש לדייק מסיפא איפכא שכתב אבל אם אינה מרגשת כאב ובודקת עצמה אחר הטלת מים כו' דמשמע דוקא שאינה מרגשת כלל דאל"כ הו"ל למנקט רבותא אף על פי שמרגשת כאב אחר הטלה ומוצאת דם טמאה אלא ודאי דכל שמרגשת סמוך להטלתה מיד יש לתלות בכאב דמ"ר ובריאשא מיירי שמרגשת כאב בשעת הטלה אף עפ"י שאינה מרגשת בשעת מציאתה כלל אפ"ה תולין בדם מכה ומכ"ש לדעת הט"ז דס"ל דכל שמרגשת כאב דינו כמכה ותולין בה ואף שהח"צ השיג עליו שלא נאמרה לקרות מכה אלא בבאה עם מ"ר מ"מ מודה הוא בכאב שהוא תיכף אחר מ"ר דממכה הוא וכמ"ש:

ובאמת לענ"ד דברי מהרי"ל מורין כט"ז שהט"ז הביא ראיה ממהרא"י וכתב הח"צ שהוא ראיה לסתור כו' ואף דיש לחלק בין כאב קצת לכאב גדול חלילה לסמוך על זה כו' ומה שדימה בהג"ה ש"ד כאב למכה דוקא בהארין ווינדא וכיוצא שאינו בא אלא אחר מ"ר ואדרבא משם ראיה דכאב לחוד אינו כמכה ואף בזה לא התיר אלא בבדיקה ובאינה רואה תמיד אלא עם השתן כו' ולפי ענ"ד דברי מהרי"ל בתשובה ובהגה"ת ש"ד מורין כהט"ז שהרי כתב מתחלה בחולי הארין ווינד להתיר בבדיקה לפי שמוהר"ר שמריה כתב בשם מהר"ם שאם אינה רואה אלא כשכואב לה למטה מטיבורה אז היא טהורה דנאמנת אשה לומר כו' וזה דומה למכה כו' אך יש לך לשאול שאינה רואה אלא ממקום

מ"ר כו' ולכך הוצרך בדיקה במוך וע"ז חזר וכתב וכ"ז לנשים שהיה להם ווסת ושלא בשעת ווסתה כו' ואח"כ כתב אף כי היה ראויה בימי העונה להתיר ע"י תקנתא דלעיל הואיל שכתבת שמאד היא מצטערת במ"ר דכה"ג השיב מהר"ם להרא"ש דאפילו בשעת ווסתה טהורה מחמת מכה אי ווסתות דרבנן וז"ל הני מילי כשמרגשת שבא מן המכה שיש לה צער וכאב ומרגשת שהמכה כו' והנה מה שכתב הואיל שכתבת כו' אף על גב דגם מעיקרא שהתיר שלא בשעת ווסתה במצטערת מיירי מחמת חולי הארין ווינד כמבואר מכל מקום לא רצה לסמוך להתיר בשעת ווסתה רק בזו הואיל שכתבת שמאד מצטערת במי רגלים בזה רצה להתיר לכאורה אף בשעת ווסתה וראייתו ממ"ש מהר"מ שמרגשת שבא מן המכה שיש לה צער וכאב כו' ור"ל אלמא דצער וכאב כרואה מחמת מכה הוא להתיר אף בשעת ווסתה ומ"מ לא רצה להקל בשעת ווסתה כיון דאיכא מ"ד ווסתות דאורייתא וגם דאין לה מכה מבוררת אבל בשלא ווסתה סמך ע"ז כיון דמהר"מ כתב להקל במכה אף שאין ידוע שמוציאה דם בשלא בשעת ווסתה ומה שלא התיר מהרי"ל רק ע"י תקנתא דבדיקה משמע שם קצת שחושש לפי מ"ש הר' שמרי' שצריך לשאול שאינה רואה אלא ממקום מ"ר וחומרא הוא שהחמיר לחוש לדבריו ולהצריך בדיקה כנלענ"ד ברור בדברי מהרי"ל ומ"מ מה שרוצה הט"ז להקל בכאב אף בלא בדיקה וכתב החילוק משום דכ"ז שאינה מרגשת כאב רק בשעת הטלה כו' ע"כ אין לה היתר שלא בשעת כאב דאז היא כשאר נשים כו' שפיר כתב עליו הח"צ דאין זה סברא כלל וגם מדברי מהרי"ל לא משמע לחלק בכך ויותר היה אפשר לומר דאף מהרי"ל לא קאמר אלא כיון דאפשר בבדיקה משא"כ היכא דלא אפשר וכמ"ש הש"ך בנקודת הכסף סי' קפ"ז לתרץ קושי' הט"ז מסי' קפ"א וכיון דלא אפשר סמכינן אם הכאב גדול שהוא דומה למכה וכמש"ל מדברי מהרי"ל:

ובאמת מה דמשמע מהט"ז דכל שהיא רואה בשעת כאב טהורה אע"פ שלפעמים היא רואה אחר מ"ר בלא כאב רק שלא בשעת הכאב אז היא כשאר נשים ובאמת דהא ליתא כמבואר בשו"ת מהרי"ל והגהת ש"ד שכתב אע"פ שרוב פעמים אינה רואה דם כ"א לאחר השתן והשתן כואב לה אחרי כי גם פעמים רואה ואין השתן כואב לה לכן טמאה ואם לעולם אינה רואה אם לא שהבטן כואב לה למטה מטיבורה טהורה כו' מלשון זה מבואר דאם לפעמים רואה אחרי השתן ואינו כואב לה אז אף אם רואה בשעה שהשתן כואב לה ליכא למשרי דתו ליכא רגלים לדבר דכאב השתן גרם לה כיון דלפעמים חזיא אף בלא כאב אלמא דלאו מחמת מכה הוא אלא לבתר דתמו מיא אתי דם וכך הוא ג"כ כוונת האגור בשם מהר"ש שאם היא רואה תמיד ע"י כאב תלינן במכה טהורה אבל

אם רואה פעמים בלתי כאב טמאה ר"ל אף בזמן שהיא רואה מחמת כאב דאין לתלות במכה וכן נראה ממ"ש הרמ"א ויש מחמירין שלא להתיר רק באשה שיש לה ווסת והטעם משום דאל"כ לעולם לא תהיה טמאה והקשה הש"ך דהא שפיר תהיה טמאה כשתראה שלא בשעת עשיית צרכי' כו' וקשה דל"ל למימר הכי ת"ל דאפי' אם רואה תמיד בשעת צרכי' מ"מ תהי' טמאה כשתראה בלא הרגשת כאב וכן למאי דמפרש הש"ך שכוונת מהרי"ל והרמ"א באשה שיש לה ווסת היינו שרואה דם אף שלא בשעת צרכי' ת"ל דאף שרואה דם תמיד דוקא בשעת צרכי' יש מקום לטמאה כשרואה שלא מחמת כאב ולטהרה כשרואה מחמת כאב אלא ודאי דאם היא רואה לפעמים שלא מחמת כאב אף אם היא רואה לפעמים מחמת כאב ג"כ טמאה ואין מקום לטהרה רק אם הראי' שאחר עשיית צרכי' הוא תמיד מחמת כאב ולפעמים היא רואה שלא בשעת עשיית צרכי' ונפלאתי על הרמ"א ז"ל שסתם הדברים ולא ביאר דאין להתיר כ"א כשמרגשת תמיד כאב עם מ"ר בשעת ראי':

גם לשונו צריך ביאור מ"ש בהגה מאחר דמרגשת כאב ואינה מוצאה דם רק אחר הטלת מ"ר כו' וכ"כ אח"כ ואם בדקה עצמה ג"פ כו' דחזקה דדם מכה היא מאחר שאינה מוצאת רק אחר שהשתינה ואיני יודע מאין לקח לשון זה דמשמע מיני' הא אם היתה רואה דם בלי הטלת מ"ר היתה טמאה וזה צ"ע דמה בכך שלפעמים רואה דם בלא הטלת מ"ר האי באמת ממקור קאתי וטמאה רק כשהיא רואה אחר מ"ר והם כואבים אותה אז טהורה ואדרבה הכי עדיף טפי כשלפעמים היא רואה שלא בשעת מ"ר וכמ"ש הש"ך דזה מיקרי אשה שיש לה ווסת כשרואה אף שלא בשעת עשיית צרכי' וצריך לידחק שכוונתו שאם היא מוצאת דם שלא בשעת מ"ר אז היא טמאה באותו פעם ולא מהני כאב לדונו כמכה רק כיון דאיכא תרתי דאיכא כאב וגם אחר מ"ר אבל מ"מ מה שמוציאה אחר הטלה שפיר חשבינן לי' מחמת מכה אף שבפעם אחר היא רואה שלא בשעת הטלת מ"ר וכמ"ש אבל לשונו שכתב רק אחר כו' אינו מדוקדק דזה משמע דתלוי' בראייתה אחר עשיית צרכי' שכל ראיות שהיא רואה הם אחר מ"ר ובאמת ז"א שאין הדבר תלוי' רק בכאב דבעינן שתהא מרגשת כאב תמיד בשעה שהיא רואה אחר עשיית צרכי' וכמ"ש:

והנה הט"ז סי' קפ"ז ס"ק י' הקשה דברי רמ"א אהדדי דשם פסק דבשלא ווסתה תולה במכה אע"פ שאינה יודעת שמכתה מוציאה דם ובסי' קצ"א גבי רואה דם עם מ"ר מחמת כאב פסק דאינה מותרת כ"א בבדיקה וכתב דא"ל דמכה עדיף ז"א דהא מהרי"ו סי' ך"ה כ' דעדיף האי ממכה כו' ובנה"כ כתב דבאמת מהרי"ו ס"ל דכאב עדיף ומהרי"ל לא ס"ל הכי ולענ"ד י"ל דמהרי"ו לא כתב כן אלא לפי מה דמיירי התם שהדם יוצא בשעת הטלה

דאז שפיר מוכחא מלתא כיון שבא ע"י צער וכאב וגם עם המ"ר ממש ש"מ דממקום מ"ר קאתי ומ"מ החמיר להצריך בדיקה כמבואר שם שלפי כמה טעמים שכתב שם אף בדיקה לא היה צריך רק שהחמיר משא"כ היכא שלא נמצא רק אחר מ"ר כעובדא דמהרי"ל שאז אין הוכחה כ"כ דממקום מ"ר קאתי ודאי דמכה עדיף טפי ודינא הוא דבעי בדיקה ולפי"ז גם דברי הרמ"א אינם סותרים דבסי' קפ"ז כיון שיש לה מכה מבוררת לא הצריך בדיקה משא"כ בסי' קצ"א דהתם קאי ארואה דם אחר הטלת מ"ר לא מוכחא מלתא מחמת הכאב שבשעת מ"ר שהדם שאחריו עם המ"ר באו ולפיכך מצריך בדיקה ולפי"ז מ"ש רמ"א אך יש מחמירין שלא להתיר רק באשה שיש לה ווסת ע"י בדיקה כו' לא קאי רק אאם לא מצאה דם רק אחר הטלת מ"ר וכדמסיק בה מאחר שאינה מוצאת אותו רק אחר שהשתינה כו' אבל במ"ש ברישא ברואה תוך מ"ר בזה א"צ בדיקה דבזה שייך סברת מהרי"ו דבכאב מוכחא מלתא טפי מבמכה וכיון דבמכה לא הצריך בדיקה ה"ה כאן:. איברא אף שהדברים נכונים שאין אנו צריכים לדוחק אא"ז הש"ך ז"ל בנה"כ דמהרי"ל לא ס"ל סברת מהרי"ו דהא שפיר איכא למימר דמהרי"ל מודה בכה"ג שהיא רואה בתוך צרכי' שהמכה מבוררת היא ועדיף מיני' מ"מ מ"ש לפרש דברי אא"ז רמ"א דלא מצריך בדיקה זו רק ברואה אחר הטלה אין מורים כן דבריו שבד"מ שכתב וז"ל ובהגהת ש"ד פוסק ג"כ על האשה שראתה דם תוך צרכי' וקודם לכן ואח"כ לא ראתה מחמת החולי הארין ווינד היא וטהורה אכן אני רגיל לומר לנשים לבדוק כה"ג כו' וכ"כ מהרי"ו דיש לעשות בדיקה כי אשה יש לה כו' הרי מבואר דמפרש דמהרי"ל כוונת דבריו הם ברואה דם בשעת מ"ר וע"ז קאי נמי פלפולו מ"ש שנ"ד אינו דומה למכה כיון שאין לה מכה מבוררת:

אך לפ"ז צ"ע דא"כ איך השמיט בד"מ עיקר דינא דמהרי"ל דמיירי במצאה בעד אחר מ"ר שממנו מקור דינו בהג"ה להתיר אף באחר מ"ר ואע"ג דמייתי שם דברי האגור מ"מ באו בקצרה ולא הזכיר בדבריו הבדיקה כלל ואע"ג שי"ל דכ"ש הוא ממ"ש אח"כ שצריך בדיקה זו אף ברואה ונראה דרמ"א ס"ל מדמייתי מהרי"ל על עובדא דידי' וז"ל עוד יש לי תשובה בשם מהר"א ז"ל אשה שיש לה חולי שקורין הארין ווינדא וראתה דם בתוך צרכי' וקודם לכן ואח"כ לא ראתה ושאלתי אותה אם היא טהורה והשיב שהיא טהורה כי אותו דם לא בא לה מן המקור רק מחמת הכאב שיש לה עכ"ל ולכאורה מאי ראי' מהתם דמיירי שראתה תוך צרכי' ואדרבא היא ראי' לסתור שהרי שם כתב שקודם לכן ואח"כ לא ראתה דמשמע הא ראתה אח"כ אין תולין בחולי הארין ווינדא לטהרה ודוחק לומר שהנדון שנשאל מעשה שהי' כך היה אבל באמת הי' מטהר אף אם ראתה אח"כ

שהרי מלשון הכותב תשובה זו ושאלתי אותו כו' משמע דס"ל שלא טיהר רק בכה"ג דאל"כ למה הזכיר כלל שאח"כ לא ראתה ולכן ס"ל לפרש דמ"ש בתוך צרכי' לאו דוקא שבא עם המ"ר ממש אלא ר"ל שבשעת עשיית צרכי' ראתה דם שכן דרך החולי שקורין הארין ווינדא כדמשמע מדברי הח"צ וכמש"ל ומ"ש ואח"כ לא ראתה ר"ל שלא ראתה דם בלא הטלת מ"ר שאם היתה רואה בלא הטלת מ"ר לא היה הכאב מועיל להתירה וזה נראה מלשון רמ"א שהבאתי לעיל מ"ש ואינה מוצאה דם רק אחר הטלת מ"ר כו' שדקדקתי לעיל מאין לקח רמ"א לשון זה ולפי מ"ש נראה שרמ"א לקח לשון זה ממ"ש בד"מ וקודם לכן ואח"כ לא ראתה כו' ולפי"ז שוב שפיר י"ל שמ"ש רמ"א בהג"ה שיש מחמירין להצריך בדיקה קאי אאם רואה אחר מ"ר אבל בשעת מ"ר אף בדיקה א"צ אך דממ"ש בד"מ וכ"כ מהרי"ו דיש לעשות בדיקה כו' נראה דאף ברואה בשעת מ"ר יש לעשות בדיקה דהא בכה"ג מיירי מהרי"ו:

ואמנם כבר כתבתי דגם מהרי"ו לא קאמר אלא לחומר' וזה מוכרח שהרי כתב דעדיף האי מאשה שיש לה מכה באותו מקום כו' וא"כ במכה באותו מקום הא לא שייך כלל בדיקה וע"כ מ"ש הבדיקה היינו לרווחא דמלת' כיון דאיכא לברורי כמ"ש אא"ז הש"ך בתירוץ הא' וכן נראה מדברי מהרי"ו שכתב וז"ל ומ"ש מר מתשובה במיימוני ויהיב מר אדעתי' לבודקה בשפופרת כו' אבל מה שייך הכא לבודקה בשפופרת ואם באנו לבודקה יש לבודקה כמו שפירשתי לעיל עכ"ל לשון זה מורה בהדי' דהנך צדדי היתר שכתב מועילים להתיר אף בלא בדיקה רק אם נרצה להחמיר לבודקה יש לבודקה כדלעיל וכן נראה מל' הד"מ שכתב בשם מהרי"ו דיש לעשות בדיקה כו' משמע שאינו רק לברורי בעלמא שהרי לא כ' דצריך בדיקה ולשון יש לעשות משמע לכתחלה אבל במקום דלא מצינן למבדקה שפיר סמכינן אמכה דאשה בחזקת טהרה עומדת שלא בשעת ווסתה:

ואמנם מ"ש בנה"כ דמ"ש רמ"א בתחלה בסתם להתיר אף בלי קביעות ווסת הוא דעת מהרי"ו לענ"ד ז"א שהרי מהרי"ו הצריך בדיקה ורמ"א כתב מתחלה בסתם שידים מוכיחות שיש לה מכה ומשמע דמטהר אף בלא בדיקה וגם כי מ"ש דמהרי"ו מתיר אף בלא ווסת קבוע ואזיל לשיטתו בש"ך ס"ק ז' שכתב שמהרי"ו אינו מחלק בין יש לה ווסת או לא אינו נלענ"ד דגם מהרי"ו נראה מבואר מדבריו דמיירי באשה שיש לה ווסת שהרי כתב וז"ל ועוד ראי' גדולה הפעולה עם הירק שנסתם המקור אפי' בשעת ווסתה והאי דם לא נסתם ואפשר דבכה"ג אפי' ר"מ מודה כו' יעו"ש ומשמע מדבריו שאחר שנסתלק פעולת הירק חזר הווסת למקומו ואורח בזמנו בא וגם שעדיין לא נעקר ג"פ ואע"פ שסתם ולא חילק היינו משום דקאי על הנדון שנשאל עליו שהיה לה ווסת ואפי'

תימא דגם באין לה ווסת התיר היינו לפי שהיו שם הרבה צדדים אחרים שהי' בא עם המ"ר ממש וגם היתה משתנת חול ג"כ וגם האשה אמרה שהיא מרגשת שהדם ממקור מ"ר ולכן נלענ"ד דמ"ש רמ"א בתחלה בסתם להתיר הינו כפי משמעות אותן התשובות שהביא מהרי"ל בהארין ווינדא סתמא להתיר וכמ"ש בשם מהר"מ שאם הבטן כואב לה טהורה וכן משמע התשובה בשם מהר"א ואח"כ כתב שדעת מהרי"ל לחוש למה שהחמיר מו' שמרי' לשאול שאינה רואה אלא ממקום מ"ר ולפיכך הצריך לבדוק וגם דווקא ביש לה ווסת ושלא בשעת ווסתה:

ודאתאן עלה שדברי הגאון בעל צ"צ ז"ל שהחמיר לומר דגם מהרי"ל דמתיר אינו רק בצירוף הך טעמא שלא היה מראה דם ממש והוא מן המתמיהין ומצאתי בספר סדרי טהרה שכוונתי לדעתו ת"ל ואמנם בנ"ד הדבר ברור שגם הצ"צ מודה שהרי אף לדבריו עכ"פ בצירוף הך טעמא שלא היה מראה דם ממש רק דיהה מודה דהדין עם מהרי"ל דמותרת שהרי מבואר למעיין שאין דעת מהרי"ל לעשות זה סמך להתיר דשמא דם זה מראה טהור הוא כיון שאינו אדום ממש שלפי"ז אפי' אם הי' בא מן המקור הי' מקום לעשותו סמך להתיר דשמא מראה טהור הוא ובאמת מבואר מל' מהרי"ל שאם היינו חוששין שבא מן המקור אפי' סמך לא היה עושה מזה כיון דקי"ל לטמא כל הנוטה למראה אדמומית רק שכתב וז"ל גם יש קצת סמך דלאו מן המקור בא הואיל ואינו דומה למראית דם ממש אלא דיהה כמוגלא כמו שכתבת אף כי אין אנו בקיאין במראית דמים אפי' כשהדמים מוקפין לדברי הרמב"ן מ"מ שינוי גדול כזה הואיל ואיכא למיתלי דממקום מ"ר אתי מסתברא דלא פליג הרמב"ן בזה אהרא"ש דאית לי' דבקיאין שפיר להבחין בין דם לדם אי מראיהן שוה או לא עכ"ל הרי מבואר דעיקר סמיכתו בזה כיון שיש כאן שינוי ממראה דם שהאשה רגילה לראות מן המקור תלינן דממקום מ"ר אתי וא"כ מכ"ש בנ"ד שקרטין לא שכיחי שיצאו מן המקור וכ"כ הר"ן להדי' דאף הרמב"ן מודה בזה שאע"פ שאין אנו בקיאין במראות דמים אין הבדל זה מצד המראה אבל מצד עצמי הדברים שהם מובדלים ומחולקים עכ"ל וא"כ ברור לענ"ד שגם הצ"צ מודה בזה שאף שלא נמצא רק אחר מ"ר מ"מ תלינן במ"ר מחמת הנך טעמי שכתב במהרי"ל ונידון דמהרי"ל ודידן דא ודא אחת הוא ואע"פ שהר"ן נראה מדבריו שלא סמך על טעם זה לחוד להתיר רק לסניף לומר דאף לפי מ"ש ר"ח דר"י מטמא לבעלה ומודה לדר"מ מ"מ בהא י"ל דאף ר"מ מודה מ"מ נראה דשאני התם שלא היתה מרגשת כאב בשעת הטלת מ"ר רק שהי' לה כאב בכליות ואפשר שלא הי' הכאב תדירי וכדומה וגם אפשר דלפעמים היתה מוצאת קרטין אילו בלא כאב דאז אף אם מוצאת בשעת הרגשת כאב טמאה כמש"ל

מדברי מהרי"ל ולכך הוצרך הר"ן לצדד צדדים אחרים וגם אפשר דכאב בכליות אינו דומה לכאב במ"ר משא"כ בנ"ד שתמיד היא מרגשת כאב שם בשעת הטלת מ"ר ומציאת קרטין אילו ודאי יש לסמוך על מהרי"ל להתיר:

שוב הצצתי בדברי הגאון האבד"ק נ"י בסוף דבריו וראיתי שכתב ג"כ דלפי מ"ש במהרי"ל דיש קצת ראי' דלאו מן המקור הואיל ואינו דומה למראית דם א"כ י"ל דגם הצ"צ מודה לרמ"א בקרטין ות"ל שכוונתי לדעתו בזה רק שאני ביארתי יותר שכן מבואר מדברי הצ"צ גופי' שלא דחה הראי' ממהרי"ל אלא מהאי טעמ' שיש עוד סמך להתיר ולפי דעתו שזה עיקר יסוד ההיתר דמהרי"ל א"כ פשיט' שיש להתירה ג"כ בכה"ג והנה הגאב"ד בריש דבריו כתב שיש לגמגם אולי האי כאב דנ"ד אינו דומה לכאב שהביא הרמ"א דשם הי' כאב ידוע שקורין הארין ווינד וכעין זה כתב הט"ז לענין היתר הקרטין כו' ולענ"ד אין זו דומה לזו שלענין הקרטין שפיר כתב הט"ז כיון דהר"ן כתב הטעם שהוא מפורסים לרופאים שדרכו להוולד בכליות וא"כ מאן לימא לן דהנך קרטין מאותו המין הם וצריך לדרוש ברופאים אם דרך הכליות להוליד קרטין כאלה משא"כ לענין כאב בשעת מ"ר כל שיש לה צער וכאב יותר מהרגילות בשעת ראייתה מן המקור סימן לדבר שמחמת מ"ר הוא דאל"כ נפל היתר' דכאב בבירא דמאן מפיס לידע מכאוב כמכאובה אם הוא בכלל כאב הנזכר בדבריהם או לא ומ"ש שהוא כאב ידוע שקורין הארין ווינד לענ"ד פשוט דלא מיירי שידוע שיש לה כאב ששמו כך בל' הרופאים רק הוא מכונה כן על שם המאורע לפי שאשה זו היא כואב בשעת הטלת מ"ר קורין אותה ללעוזות בלשון לעז הארין ווינד שהוא בלה"ק כאב וחבורת השתן וכמש"ל וכבר כתבתי דמלשון מהרי"ל מבואר דמתחלה כתב להתיר בצער סתם שקורין הארין ווינד ואח"כ כתב שאף בשעת עונה הי' ראוי להתיר הואיל וכתבת שמאד מצטערת כו':

ומ"ש עוד שלכאורה אין זה מספיק להתי' עפ"י דעת הר"ן שלא רצה לסמוך על טעם זה דהוי מיעוט דלא שכיח וטהורה אף לר"מ אלא בצירוף מחמת שהיה לה כאב בכליות שכתב ועם כל זה נ"ל שאינו ענין לנדון שלפנינו כו' עכ"ל ולענ"ד כ"א הוא ענין בפ"ע שמתחלה כתב להתירה למאי דקי"ל כר"י ואח"כ כתב דאף לר"מ שריא מטעם מיעוט' דל"ש והיינו אף בלא כאב ואח"כ כתב שיש להתירה ע"י בדיקה וזו נבדקה כו' (ונלענ"ד דהיינו בדיקה המוזכרת במהרי"ל ומהרי"ו) ואח"כ כתב שיש להתירה מחמת מכה והך עם כל זה קאי על טעמ' בתרא שרצה להקל מחמת מכה והיינו שהיה ענין השאלה שהי' לה כאב בכליות (כי לפנינו השאלה חסרה) וע"ז פקפוק מדברי הרמב"ן שדימה זה לדם בתולים וע"ז כ' דמ"מ אין זה ענין לנדון שלפנינו שלא אמרה הרב ז"ל אלא בדם כו'

והיינו דאפי' תימא דר"מ חייש אפי' בכה"ג מ"מ בזה תולין בכאב אבל פשיטא דלפי מ"ש בתחלה מטעם מיעוט' אף בלא כאב שריא אלא שהוא מראה פנים מסבירות לישראל שיש להתירה מכמה פנים:

אמנם מה שהשיג הח"צ על הט"ז שכ' דלהר"ן הקרטין מותרין אף בלא כאב והוא תמה עליו דשם איתא להדיא דתולה בכאב הכליות ולכאורה אינו מובן דהא מתחלה כ' הר"ן בסתמ' אף בלא כאב דהוי מיעוט דלא שכיח וברור דהשגת הח"צ הראשונה והשני' דא ודא אחת היא דטעמ' קמא דהר"ן דמיירי בלא כאב היינו דוקא ע"י מ"ר וטעמא בתר' הא מיירי בכאב וא"כ אין להט"ז מקום לדמות דינו בלא כאב להר"ן דהא הר"ן מיירי ע"י מ"ר דוק' וראיית הח"צ ברורה דהא משנה שלימה שנינו המפלת כמין עפר כו' תטיל למים ואיך יכשיר הר"ן בלא בדיקה כלל אלא ע"כ מוכח דהר"ן מיירי בצירוף מ"ר דוק' הלכך לא הצריך בדיקה ואני אתקן שיהיה דברי הט"ז קיימין וכך הוא הצעת דבריו לפי מה שהבין בב"י שרוצה להקשות דברי הר"ן והמרדכי אהדדי דהר"ן כתב דבקרטין אף ר"מ מודה דאתתא שריא וא"כ איך אסר המרדכי בקרטין וע"ז כ' הב"י דאין הקרטין דומין א"נ דהמרדכי מיירי שנמצא דם אח"כ ולכאורה מאי קושי' על המרדכי נהי דמיירי בנמצא קרטין אח"כ מ"מ כיון דאיהו ס"ל שאין תולין שנשאר מתמצית מ"ר א"כ ניחוש להו דהא הא דחיישינן דלמא בתר דתמו מיא לאו מיעוטא איהו דהא ר"י נמי חייש לי' וא"כ שפיר חיישינן בקרטין אלו דאתו בתר דתמו מיא וע"כ לומר דהב"י ס"ל דכיון שהר"ן כ' שקרטין אלו דרכן להוולד בכליות אף בלא מ"ר אין חוששין להם ולכאורה כן הדעת נותנות דחזקת דם מן המקור שנינו אבל קרטין אדרבא כיון שחזקתן שיבואו מן הכליות אמרינן אוקי אתתא בחזקת טהרה וקרטין אלו מן הכליות הם ומכ"ש שלא בשעת ווסתה דלא שכיחי דמים מן המקור והאי עדיף טפי מאם יש לה מכה אף שמוציאה דם מ"מ גם המקור מוציא דם כי האי משא"כ קרטין שאין דרך המקור להוציא וידוע שדרכו להוולד בכליות ומכ"ש דעדיף ממכה שאין ידוע אם מוציאה דם ומ"ש הח"צ שהרי משנה שלימה שנינו המפלת כמין עפר תטיל למים כו' נלענ"ד ברור דודאי לא נעלם זה מהט"ז בעידנא דעסיק בה רק פשוט דהתם מיירי כגון שידוע שבא מן המקור כגון שהרגישה שבא מן המקור וכדומה והיינו לישנא דהמפלת דנקט אלא דכי לא נימוח בריה הוא כמבואר שם דף כ"ב ועיין בפוסקים שם וגם י"ל דהנך דהתם צורתן מוכחת עליהם שאין רגילות שיבא בכיוצא בהם מן הכליות ואע"ג ששנינו כמין עפר מ"מ הרי הט"ז באמת נסתפק דשמא קרטין דנידון דידיה אינם דומין לקרטין דהר"ן וכונתו באמת דלמא מינא אחרינא הוא שדומה למין עפר דמתני' וזה ברור לענ"ד בדעת הט"ז ומ"ש הח"צ בסוף דבריו על נידון

הט"ז דמוכחא מלתא לאסורא שהרי החול בא עם מי הנדה ודרך הוא להוולד במקור כאותה ששנינו כמין עפר תטיל למים לא משמע הכי בדברי מהרי"ו סי' כ"ה שכתב וז"ל ועוד אם בשעה שהיא משתנת דם אז היא ג"כ משתנת חול מוכחא מלתא דחול הוא הגורם הדם כו' וגם נמצא חול תוך מ"ר אז פשיטה לי דאתתא שריא עכ"ל הרי דס"ל דחול מסמנא מלתא שאינו מן המקור וכדברי הט"ז בזה ואע"ג דשם מיירי עם מ"ר מ"מ עכ"פ מבואר דס"ל דחול מורה שבא ממקום מ"ר ודלא כהח"צ בזה וראייתו ממתני' כבר כתבתי שאין זה ראיה כלל להיכא שידוע שכיוצא באלו רגילים לבא מן הכליות סוף דבר מ"ש הט"ז בענין עצמות הקרטין הוא קרוב לשמוע לענ"ד רק מ"ש בענין הכאב לענ"ד צ"ע כמש"ל והרבה יש לי להאריך ולא עת האסף פה ומ"ש הח"צ בסוף דבריו וז"ל ועוד מסוף דברי הר"ן דמדמי כאב למכה אין ראי' כו' ועוד דהתם אשעת מ"ר קאי ועליה הוא דן כו' לענ"ד הר"ן בסוף דבריו לא בא לצרף היתר מ"ר כלל והתם קאי אפי' אם היה דרך דם המקור לבא עם מ"ר מ"מ תולין בכאב הכליות כמו שתולין במכה. אמנם מ"ש הט"ז על הב"י דהמרדכי לא קאמר אלא מטעם הדם כו' משא"כ בעובדא דהר"ן כבר כתבתי בתשובה שלפני זה שדעת הב"י לחלק בין התירא דידיה מש"ס דהמפלת לעובדא דהר"ן יעו"ש ואין פנאי להאריך:

ומ"ש הגאב"ד דאין ראיה מהר"ן דמיירי במצאה בתוך מ"ר ואח"כ אבל אח"כ לחוד גם הר"ן מודה דטמאה תמהני דהא הר"ן התם קאמר דאף לר"מ אתתא שריא והרי לר"מ אף מה שבתוך מ"ר שפיר י"ל דהדור מ"ר למקור כו' אלא דס"ל דלא אמרינן הכי גבי קרטין דמיעוטא דלא שכיח הוא א"כ גם בנמצא אח"כ נמי כיון דהא בתר דתמו מיא מיעוטא היא אלא דבנמצא על שפת הספל לחוד ולא בתוכו חיישינן לי' דאם איתא בתוך הספל נמי מבעיא לי' לאשתכוחי וזה שייך בדם ממש משא"כ בקרטין כיון דרגילים לצאת אחר מ"ר לפי שהוא מפורסם לרופאים שדרכם להוולד בכליות א"כ שוב אין כאן הוכחה לר"י לטמא והלכך כיון שאין דרך דם המקור לצאת אחר מ"ר ויש לתלות שמן הכליות יוצאת פשיטא דטהור לר"י אמנם הרמ"א שחושש לדעת המרדכי בשם מהר"ם ס"ל לר"י נמי לא מטהרינן אלא היכא דאיכא הוכחה הלכך נקט כעובדא דהר"ן דאיכא כל הני צדדין להתיר ומ"מ מיירי בלא כאב אבל במקום כאב גם רמ"א פשיטא לי' דאתתא שריא אף שלא מצאה תוך מ"ר וכמ"ש קודם לזה וע"י בדיקה:

ולפ"ז בנ"ד פשיטא דאתתא שריא כיון דאיכא כל הני לטיבותא אך צריך לדקדק בדבר אם יש לה צער וכאב בכל עת שהיא רואה אחר הטלת מ"ר דאל"כ עדיין יש לגמגם בדבר כמו שדקדקתי לעיל מדברי מהרי"ל והאגור בשמו דאם לפעמים היא רואה בלא

כאב אף בשעת כאב אסורה וכבר תמהתי על רמ"א שלא ביאר זה ואפשר דרמ"א כיון שמביא דעת המחמיר להצריך בדיקה ע"י מוך ס"ל דתו לא קפדינן שיהא תמיד כואבת אך מלשון מהרי"ל לא משמע הכי ואפשר דס"ל מ"ש בהג"ה ש"ד בשם הר"ר שמריה אע"פ שרוב פעמים כו' אחרי כי פעמי' רואה ואין השתן כואב לה טמאה כו' ואם אינה רואה אלא כשכואב לה למטה מטבורה טהורה כי מי יבא אחרי המלך מהר"מ כו' אמת שמהור"ר מנחם התיר אשה שראתה מכח הארין ווינדא ולא הסכמתי עמו ואך יש לך לשאול (כן הוא הלשון בהג"ה ש"ד ובשו"ת מהרי"ל איתא ואף יש לך לשאול כו') שאינה רואה אלא ממקום מ"ר כו' וע"ז כתב מהרי"ל גם מהר"ז הי' מתיר הרואות מכח הארין ווינדא אכן לפמ"ש הר' שמרי' שצריך לשאול כו' אני רגיל לומר לנשים לבדוק כו' עכ"ל וס"ל לרמ"א דמו' מנחם שהתיר מכח הארין ווינדא בכל גווני התיר ולכן לא הסכים עמו כיון שלפעמים רואות אחר מ"ר בלא כאב ואך יש לך לשאול כו' בכה"ג טהורה היא אף שלפעמים רואה בלא כאב ולכן לא הזכיר מהרי"ו אח"כ בדבריו התנאי שצריכה להרגיש תמיד כאב וגם במהרי"ו לא הזכיר זה:

אך לענ"ד כוונת הר' שמרי' מ"ש אמת שמוה' מנחם כו' היינו שהתיר בגוונא שכ' מהר"ם שלעולם כואב לה כו' ואעפ"כ לא הסכים עמו וכתב ואך יש לך לישאל ר"ל דבכה"ג שפיר יש מקום להתיר כדברי מהר"מ וכבר כתבתי שלענ"ד מוכח כן גם ממ"ש הש"ך על דברי הרמ"א והרבה היה מקום לדקדק בענין זה אך לפי שכפי השאלה בנ"ד אשה זו כואבת לעת מצוא הקרטין בכל עת וגם לפעמים כמעט בכל עת למעלה מטיבורה לית דין צריך בשש שיפה דן ויפה הורה הגאון אב"ד נ"י ודבריו א"צ חיזוק ולא כתבתי רק להגדיל תורה והדבר ברור שאותו ראי' שהיא רואה בהרגשת כאב ובעת הטלת מ"ר היא טהורה ועלו דברינו בטהרה:

דברי זעירא מן חברייא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד

שאלה מח

שאלה אשה אחת אשר זה זמן כביר קרה לה מקרה בלתי טהור שראתה כמה פעמים מחמת תשמיש ובאתה לכאן ודרשה ברופאים וארוכת תעלה אין לה ולפי דברי המילדות הבקיאות שבדקו אותה כמה פעמים אומרים שהרגישו במשמוש ידם שיש לה אבעבוע שקורין פיסטל בשפת הרחם דהיינו אחר כלו' הפרוזדר ומתחיל החדר הפנימי על שפתו של צד הקרקע שם מקום עמידת האבעבוע הנ"ל והוא גבוה ובולט וכאשר ימעכו בו יוצא ממנו דם כמה פעמים ואח"כ יצא ממנו כמין לחה שקורין אייטר ואח"ז ישוב לבשרה

ואחר עבור ימים מועטים האבעבוע מתמלאת מחדש ובשעת תשמיש היא מרגשת כאב בעת שהשמש פוגע שם ומזה יש לדון שע"י פגיעת השמש האבעבוע נפתחה ויוצא דם ויש לה ווסת קבוע כדרך כל הנשים ע"כ ענין השאלה וצויתי לשאול את האשה אם יכולה להפסיק בטהרה אחר ראייתה בימי ווסתה ומענה בפי' שהיא יכולה להפסיק בטהרה וגם לספור איזה ימים נקיים שלשה ימים ולפעמים יותר ושוב האבעבוע מתמלאה ונופצת כנ"ל גם האשה אומרת שראייתה אחר תשמיש אינו נזילת דם בשפע כדרך דם ווסתה רק שהיא מוצאת כתמים גדולים מדם וליחה מעורב ונמשך מציאת כתמים אלו כמו שנים ושלש שעות אחר התשמיש ואח"כ היא מוצאת עצמה נקיה וטהורה ויהי כי ארכו לה הימים והבעל מבקש תפקידו והיא מעוררת לויתן ונפשה לשאול הגיע במה תהיה טהרתה ואף כי היא מהומה לביתה ואצה עלי לבא כיום תמים אך מה אעשה ועלובה זו שמרה על פתח ביתי ודמעתה על לחיה לבה הומה על טל ילדותה ומדאגה גזרה שמא ישבור הזוג ויפריד בינו לבינה ולהיות כי גדול השלום נתתי פני לעיין בדינה בקוצר מופלג כפי הזמן המוכשר לבקש לה עזר ולהיות דן דינה למזור ע"פ דת ודין רבותינו הקדושים ז"ל ולא יכרת מעונה וה' יתן חכמה דעת ותבונה:

תשובה מתחלה נדון על תחלת ראייתה בעודה בחזקת טהרה ואח"כ נתקע עצמינו לדבר הלכה בעסק טהרתה אחרי אשר הוטמאה בראייתה עכ"פ בעת ווסת וצריכה הפסק טהרה ונקיים שבעה כדת והנה על ראייתה מחמת תשמיש בעודה בחזקת טהרה נראה פשוט דלא מבעיא דלא נאסרה על בעלה מחמת רואה ג"פ מחמת תשמיש אלא אפי' ז' נקיים אינה צריכה על ראיה זו שהיא רואה מחמת תשמיש ותולין במכה ודבר זה מבואר מדאמרינן בנדה ט"ז הרואה דם מחמת מכה אפי' בתוך ימי נידותה טהורה דברי רשב"ג רבי אומר אם יש לה ווסת חוששת לווסתה מאי לאו בהא קמפלגי מר סבר ווסתות דאוריית' ומ"ס וסתות דרבנן ומסיק דכ"ע ווסתו' דרבנן ואשה גופה טהורה לכ"ע ולענין הדם פליגי אם מקור מקומו טמא או לאו והתו' שם כתבו בד"ה ווסתות דרבנן וז"ל נראה דדוקא במרגשת שבא דם זה מן המכה אז אפילו בשעת ווסתה אינה חוששת שמא גם מן המקור בא הדם אבל אם אינה מרגשת יציאת הדם מן המכה טמאה היא לכ"ע אם היא זמן ווסתה דאל"ה וכי לעולם לא תהא נדה והלא קודם מכה הוה לה ווסתה ע"כ ובספר התרומה כתב וז"ל אשה שיש לה מכה באותו מקום ואינה יודעת אם מוציאה דם או לא אם בודקת עצמה באותו מקום ומוצאה דם או אם מרגשת כשהדם נופל מן הרחם טמאה ואין תולין במכה דתניא נאמנת אשה לומר מכה יש לי באותו מקום שממנה יוצא דם משמע דוקא שיוצא הדם מן המכה אבל אם ספק לה אינה תולה אבל בשעת ווסתה

אפילו יודעת בודאי שהמכה מוציאה דם אין תולין בה דאל"כ לא תהא טמאה לעולם אמנם כתמים תולה בה כו' ע"כ והביאו דבריו המרדכי והגמיי' ושאר פוסקים והדבר ברור דדברי סה"ת אינם נגד דברי התוס' שדברי התוס' הם אמורים היכא שמרגשת שבא דם זה מן המכה אז אפילו בשעת ווסתה אינה חוששת שמא מעורב בו דם המקור ג"כ כיון דקי"ל ווסתות דרבנן ואם אינה מרגשת שדם זה מן המכה אז בשעת ווסתה טמאה אף שהיא יודעת שמכתה מוציאה דם וכדברי סה"ת אבל שלא בשעת ווסתה טהורה אף שאינה מרגשת שעתה הדם זב מן המכה כיון שעכ"פ יודעת שמכתה מוציאה דם וכ"כ הש"ך בביאור הדברים, ועכ"פ מדברי התוס' וסה"ת והנמשכים אחריו מבואר דכל שלא בשעת ווסתה ויודעת שמכתה מוציאה דם אף שאינה יודעת אם דם הבא עכשיו הוא מן המכה יש להתיר שלא להצריכה נקיים וטבילה כלל דהא התם לא מיירי מדין רואה מחמת תשמיש כ"א לענין לטהרה לגמרי ומכ"ש ביודעת ומרגשת שדם זה זב מן המכה דטהורה לגמרי ולא חיישינן אם דם מקור מעורב בו:

איברא שצ"ע לענ"ד היכא שאינה מרגשת שדם זה של עכשיו היא מן המכה למה נתלה במכה אע"פ שיודעת שמכתה מוציאה דם דלמה נתלה טפי שדם זה הוא דם מכה שמא דם מקור היא וא"ל דאשה זו בחזקת טהורה עומדת אל תטמאנה מספק וכ"כ הרשב"א בתה"א להדי' אכתי תיקשי לפי מה דאמרינן בב"ב דף כ"ג אמר אביי אף אנן נמי תנינא דם שנמצא בפרוזדר ספיקא טמא שחזקתו מן המקור ואע"ג דעלי' מקורבא אזלינן בתר רוב דמים שהם במקור א"ל רבא רוב ומצוי' קאמרת רוב ומצוי ליכא מ"ד כו' ע"ש מבואר דעכ"פ לא מהני חזקת טהרה דאשה לענין שנתלה שבא מן העלי' אע"ג דמקורבא משום דרובא דמקור עדיף אפי' מחזקה וקורבא וא"כ מנין לנו לתלות במכה דשמא דם מקור הוי רובא לגבי דם מכה ובשלמא בברייתא דקתני ונאמנת אשה לומר מכה יש לי כו' א"ש בסתם קאי לענין רואה דם מ"ת ורוב נשים אינם עלילות לראות מ"ת מן המקור אדרבה עלולות טפי לראות מחמת מכה ואמרינן דאשה זו היא מן הרוב שאינם רואות דם מקור מחמת תשמיש ובהך ברייתא דאיתא דף ט"ז אפי' בימי נדתה טהורה נמי לק"מ כמש"ל דהתם מיירי שמרגשת שדם זה הבא עכשיו יצא מן המכה ובכה"ג אין לנו לחוש לרובא דמקור כמו דלא חיישינן בלא בדקה כלל דמציאת דם זה של עכשיו אינו מוליד ריעותא כיון שידוע שבא מן המכה וכה"ג מבואר בחולין דף ט' גבי בא זאב ונטל בני מעיים דע"כ לא אסתפקא לן מלתא אם חוששין שמא במקום נקב נקב אלא משום דזאב אין ודאי נוקב וא"כ הוי עכ"פ הנקב ריעותא ומ"מ אמרינן נשחטה בחזקת היתר עומדת משא"כ אם זאב ודאי נוקב לא מחשב הנקב ריעותא כלל כמ"ש אא"ז הגאון ז"ל בת"ש

סי' ל"ו על דברי הב"ח וט"ז דס"ל דודאי נוקב דא"כ מאי קמבעיא לי' הא בכה"ג ה"ל כנטל ובחיבורי בית אפרים הארכתי בזה בעזה"י ואין כאן מקומו וא"כ ה"ה בנ"ד בידוע שדם זה מן המכה לא מחשב ריעותא כלל לאורעי חזקת טהרת האשה לחוש שמא בא ג"כ דם מן המקור אבל באין ידוע שדם זה מן המכה מה בכך שיודעת שמוציאה דם למה יהיה עדיף מדם עלי' דכיון דהוי מיעוטא לגבי דם המקור לא תלינן ביה ואף לפי מה שתי' רבא רוב ומצוי קאמרת כו' א"כ י"ל דדוקא לגבי דם עליה הוי דם מקור מצוי אבל דם מכה מצוי כ"כ כמו דם המקור מ"מ קשה דע"כ לא קאמר רבא אלא כדי לדחות דלא תפשוט מינה הא דאמר ר"ח רוב וקרוב הולכין אחר הרוב אבל מ"מ ודאי דמודה רבא דרובא דמקור מלתא הוא וא"כ לגבי דם מכה אע"ג דלענין מצוי אפשר דתרווייהו כי הדדי נינהו מ"מ איכא למימר דם מקור הוי רובא לגבי דם מכה ואין לתלות במכה. ולכאורה אפשר לומר דודאי אי הוה ידעינן דדם מקור הוי רובא לא הוי תלינן במכה אע"ג דבחזקת טהרה עומדת רובא וחזקה רובא עדיף אלא כיון דבאמת אפשר שאין כאן רוב בדם מקור לגבי דם מכה ואפשר דכי הדדי נינהו או דם מכה רוב' שוב מוקמינן אחזקת טהרה וראי' לדבר ממ"ש בשלטי הגבורים פרק לא יחפור בסוגי' דרוב וקרוב וז"ל וכ"ע מודו דלא סמכינן על הרוב אלא היכא שהוברר היות הדבר ההוא רוב עכ"ל וא"כ הרי כאן לא נתברר שיש רוב בדם מקור לגבי דם מכה אך אפילו תימא שיש לחוש לספק רוב מכל מקום היכא דאיכא חזקה כגון הכא שיש לה חזקת טהרה אז מחמת חזקה אמרינן דאין כאן רוב נגדה כלל משא"כ לגבי דם עלי' שהרוב מבורר וגם י"ל דהכא איכא שני צדדין להקל חדא שמא כי הדדי נינהו וא"כ אית לן לאוקמי אחזקת טהרה ואת"ל דחד מינייהו רובא דלמא דם מכה רובא וכיוצא בזה כתבו התוספות בחולין דף כ"ג בשם הר"ש לענין מחצה על מחצה כרוב דאיכא שני צדדין להקל שמא רובא ושמא מחצה ע"מ וכן להיפך למ"ד מחצה ע"מ אינו כרוב ע"ש ועדיין לא הונח לנו לדעת הפוסקים הסוברים באשה שיש לה ווסת אז שלא בשעת ווסתה תולה במכה אף אם אין ידוע שמוציאה דם דנהי שי"ל דאפשר שמוציאה דם כמו המקור או יותר ואין כאן רובא מ"מ הרי עכ"פ דם המקור מצוי דעל דם מכה לא שייך מצוי כיון דאעיקרא מספקא לן אם מוציאה דם או לא ואפשר לומר דהיינו טעמא דהא אמרינן אתתא כיון דמגופא חזיא כו' ופירש"י עלולה לראות דם היינו כשאין לה ווסת קבוע כלל או שיש לה ווסת ובשעת ווסתה אבל שלא בשעת ווסתה אינו מצוי כלל שתראה דם המקור הלכך שפיר תלינן בכה"ג בדם מכה אעפ"י שאינה יודעת שמוציאה דם משום דסתם מכה לפעמים מוציאה דם כמבואר בספר התרומה דמה"ט בכתם שפיר תלינן אעפ"י שאינה יודעת שמכתה

מוציאה דם ע"ש ודבר זה מבואר בדברי אא"ז מהרש"א ז"ל בכתובות דף ט' על מ"ש התוספות דיש בוגרת שאין להם דם בתולין א"כ אמאי נותנין לה לילה ראשונה דלמא דם נדה הוא ולא דם בתולין ותירץ דאזלינן לקולא כיון דלפעמים יש לה לא תלינן בדם נדה דלא שכיח שלא בשעת ווסתה ע"ש והביאו הב"ש באה"ע סי' ס"ח ע"ש ואפשר לדחות דשאני התם כיון דעכ"פ לפעמים יש לה דמים א"כ כיון שמכה כזו ידוע לנו שלפעמים מוציאה דם שפיר תלינן בה משא"כ היכא שיש לה מכה בעלמא שיש ספק על גוף המכה אם היא מכה שעשוי' להוציא דם או לא אפשר דלא תלינן ובהכי ניחא מה שהקשה הפ"י שם על אא"ז מהרש"א לשיטת הפוסקים הסוברים דבעינן שתדע שמכתה מוציא דם דהכא הוי כידוע שמכתה מוציאה דם כיון שלפעמים יש לה והו"ל כמכה שאפשר להגלע ולהוציא דם אע"ג דאפשר שלא נגלד הקליפה מעל פניו ולא הוציאה דם מ"מ כיון דאפשר שמוציאה דם ע"י שנגלד הקליפה ממנה תלינן טפי מבדם נדתה דלא שכיח שלא בשעת ווסתה וה"נ לענין בוגרת להא דמיא:

ומ"מ צריך לבאר לדעת הרשב"א דסבר דאף בשעת ווסתה תלינן במכה וכתב וז"ל וא"ת הלא בנשים דעלמא חיישי' לעונת הווסת ואעפ"י שלא ראתה ואיך נתיר עתה את זו שהיה בשעת ווסתה ועוד שהרי דם לפניך י"ל דההיא דרבנן היא ומשום אפשר למיקם אמלתא ואין דנין אפשר משאי אפשר שא"כ אף אתה אוסרה על בעלה לעולם עכ"ל בתה"א והביאו הב"י וכ' שגם דעת הרמב"ם כן ובדעת הרשב"א נחלקו הפוסקים שהש"ך והח"צ מפרשים דעכ"פ בעינן שיודעת שמכתה מוציאה דם ואחרים סוברים דביודעת שיש לה מכה לחוד נמי תלינן בה ולקמן אבאר בזה ועכ"פ קשה דלמה ניקל בזה משום דליכא למיקם עלה דמלתא ובשלמא אם היה ספק השקול הי' אפשר לומר כיון דא"א למיקם עלה דמלתא סומכין על חזקת טהרה ואף שהיא שעת ווסתה מ"מ ווסתות דרבנן ואע"ג דהלל פליגי אשמאי בריש נדה דאמר אשה בחזקת טהורה עומדת וס"ל כיון דמגופא חזיא כו' היינו דוקא התם שעכשיו ודאי ראתה מספקינן לה דלמא הך ראי' מעיקרא הוא וגם דהתם לקדשים וכל לבעלה חולין הוא והלכך בספק השקול מוקמינן אחזקה אבל הוא גופא קשיא דלמה נדון אותו לספק השקול כיון דדם המקור הוי רובא ודוחק לומר דלא מיירי רק בידוע שדם המכה שותת בשפע ואיכא למימר שדמים מרובים כמו דם המקור דהא סתמא אמרינן אם יש לה מכה כו' ומכ"ש לדעת המפרשים דלהרשב"א אפילו אם אינה יודעת שמכתה מוציאה דם טהורה ולכאורה אפשר לומר דהיינו טעמא דכיון שהמכה קבועה במקור ה"ז כט' חניות שהרי דם המקור קבוע במקומו וקי"ל קבוע כמחצה ע"מ דמי והו"ל כספק השקול דמוקמינן לי' בחזקת טהרה וא"ל דזה הוי כנמצא

דהלך אחר הרוב משום דכל פריש מרובא פריש דז"א דכיון דהאשה מרגשת בשעת פרישת הדם הו"ל כפירש לפנינו דלא אזלינן בתר רובא אך דז"א דהא הא דקי"ל דפירש לפנינו לא אזלינן בתר רובא אינו אלא מדרבנן ודוקא להחמיר אמרינן הכי אבל להקל לא כמו שכתב הר"ן פרק ג"ה דפירש לפנינו אינו אלא מדרבנן ואף לדעת הפוסקים דס"ל דפירש לפנינו הוי דאורייתא ע"כ א"א לומר כן דא"כ תיקשי בהא דבעינן למימר טעמא דנמצא בפרוזדר ספיקו טמא משום דרוב מן המקור והרי המקור והעלי' קבוע הם והתם נמי ע"כ ע"י הרגשה מיירי דהא חייבין עליו משום טומאת מקדש וקדשיו אלא ודאי דז"א כיון דעיקר טעמא דפירש לפנינו משום דנולד הספק במקום הקביעות משא"כ אם במקום הקביעות אין כאן ספק ואחר הפרישה נולד הספק טומאה אית לן למימר דמרובא פרוש שהרי על אחר הפרישה אנו באין לדין ולפי"ז בנ"ד אפילו הרגישה בשעת יציאת הדם אית לן למיזל בתר רובא כיון שבשעה שהם בקביעות עדיין אין כאן ספק ועיקר הספק אחר שכבר הוא בפרוזדור שהרי אף בפרישתו לפרוזדור עדיין אין כאן טומאה עד שיצא מבין השינים שהוא מקום שהשמש דש ומקום שהשמש דש אינו מגיע לראש הפרוזדור כמבואר ברמב"ם פ"ה מהל' אבל ואז כבר אינו במקום קביעתו וכן נראה מה"ה פ"ב מהל' שבת הל' ך' דכיון דבשעת פרישתו ספיקו אם ישראל או עכו"ם כו' לא צריך לנו בדבר ולא נפל לנו ספק עד שנפלה מפולת בחצר אחרת וה"ז דומה לנמצא שהלך אחר הרוב ע"ש וא"כ גם לענין דם מכה אין מקום להקל משום דהו"ל קבוע כיון דהספק הוא לאחר יציאתו משום שכבר פירש וגם בלא"ה יש לנו לאסור בזה דאפילו תימא דהו"ל כקבוע ומ"מ הו"ל ספיקו דאורייתא וליכא לאוקמי אחזקת טהרה דכיון דמחמת קבוע מבטלינן רובא אפי' הי' רובא להיתרא ומכ"ש היכ' דרוב' לאיסור' רק מחמת קביעות אמרינן דהוי כמע"מ שוב אין חזקת טהרת מועלת להוציאו מיד ספק: איברא שיש מקום לומר היכא דאיכא מכה שידוע שמוציאה דם א"כ הרי יש כאן שני צדדין לטהר וצד אחד לטמא שהרי י"ל שהוא מן העלי' או מן המכה ומקום אחד לטמא דהיינו שבא מן המקור וא"כ הו"ל כשני חניות מוכרת בשר שחוטה ואחת בשר נבילה דאזלינן בתר רובא ואף שי"ל דהמקור מרובה בדמים ודם הוא רוב נגד דם העלי' ודם המכה מ"מ גם בחניות גופייהו י"ל שאף אם בחנות אחת יש שם בשר נבלה הרבה והוא רוב נגד הבשר שבחניות של שחוטה מ"מ בתר המקומות אזלינן דהא סתמא אמרינן ט' חניות כו' ולא מפלגינין בין רב למעט וכן בתשע צבורין אע"פ שיש שם צבור א' גדול מאד וטעמא משום דדבר זה שנפרש מן הצבורין אפשר לו שיסתלק מן חלק מועט כמו שהוא מסתלק מן חלק המרובה ודבר זה מתורת הר"ן למדנו שכתב, בשו"ת שלו סי' יו"ד שכל

ספק שנולד בדברים שאין נבללים אין תולין אותו אחר חלק הרוב ולא לפי החשבון אלא תולין בחלק המועט כמו במרובה מן הירושלמי דקתני באילין אבנים ונגנבו מחצה לזה ומחצה לזה ובמקום אחר הארכתי בזה אלא דלפי"ז הדרא קושי' לדוכתי' למה אזלינן בתר רוב' דמקור לגבי עלי' דהא איכ' נמי דם צדדין והו"ל תרי מקומות לגבי דם מקור ואפשר לומר דדם צדדין לא שכיח כלל ולא חשבינן כלל לספק בא מן הצדדין וכבר השיגו על רמ"א במ"ש ס"ס ס' מן הצדדין דהא ס' צדדין לא מחשב ס' כלל לגבי מקור דהוא רובא ומכ"ש לפי מ"ש דדם צדדין לא שכיח כלל ולא תלינן בי' ומהאי טעמ' לא מצרפינן לי' בהדי עלי' אלא שי"ל דדוק' בנמצא בפרוזדור בלא תשמיש אין לצרף ס' צדדין כלל דמהיכי תיתי יבא דם מן הצדדין שהרי אין שם מכה ובלא משמוש כלל אין מציאת דם לבא אבל היכ' שהיא ע"י תשמי' אז מחמ' משמוש השמש אפשר שיבא לדם מן הצדדין ולכך עשו חכמים תקנה לרואה מ"ת לבדוק בשפופרת לברר שהדם ע"י תשמיש הוא מן הצדדין ובזה אפשר ליישב דברי אא"ז רמ"א במ"ש דהוי ס"ס ס' מן המכה והקשו עליו דהוי שם ס' חד הוא שעכ"פ אינו מן המקור גם כי ס' צדדין לגבי מקור לאו ספיק' הוא ולפי מ"ש דס"ס לאו דוקא אלא כיון שראיית הדם ע"י תשמיש הוא איכ' למיתלא נמי שהדם בא מן הצדדין וא"כ הו"ל כשני מקומות שדם הבא משום טהור ומקום אחד הבא משום טמא דהיינו המקור והו"ל טהורין רובא וא"ל דא"כ מכה ל"מ דהא איכ' דם עלי' ודם צדדין ז"א דדם עלי' לא חשיב כלל לפי מה דאמרינן רוב ומצוי קאמרת רוב ומצוי ליכא למ"ד והיינו דדמי המקור הם מצוין ביותר לירד לפרוזדור מדם העלי' משא"כ דם מכה ודם צדדין שע"י תשמיש מצויין הם בפרוזדור כמו דם המקור ואע"ג דאפשר דבמקור איכ' דמים טפי מן דם המכה והצדדין מ"מ בתר מקומות אזלינן וכמו כן יכול דם הנמצא להסתלק מן החלק המועט כמו מן החלק המרובה וכדכתיבנ' אך מ"מ באין ידוע שהמכה מוציא דם הדבר צ"ע דכה"ג לא חזי לאצטרופי כיון שיש כאן ס' אם מוציאה דם כלל ובמקור ודאי איכא דם מנין לנו לתלות במכה וכבר האריך הח"צ בתשובה שגם הרשב"א מצריך שיהי' ידוע שמוציאה דם וכדברי הש"ך אף שהאחרונים דחו ראיותן ולא רציתי להאריך בזה כיון דנ"ד האשה מרגשת שהדם יוצא מן המכה ובכה"ג ליכא מאן דפליג שאין לחוש שיצא דם מן המקור עמו ואפי' בשעת ווסתה דעת הרמב"ם והרשב"א להתיר אפי' אם אינה מרגשת שדם זה בא מן המכה אלא שהיה יודעת שמכתה מוציאה דם וכמ"ש הב"י וד"מ:

ונפלאתי על הד"מ שכתב וז"ל אמנם כתב הב"י שהרמב"ם והרשב"א חולקין וס"ל דאף בשעת ווסתה תלינן במכה וכ"כ לקמן סי' קצ"א בשם מהר"א כו' ע"כ וכוונתו למ"ש שם

סי' קצ"א בשם הגהת ש"ד תשובת מהר"י קולין על אשה שראתה דם תוך כו' צריכין כו' אע"פ שיש להקל אפי' בזה וכמ"ש מהרמ"א דאפי' בשעת ווסתה תלינן במכה אי ווסתות דרבנן כו' ע"ש:

ובאמת מבואר למעיין בהגה' ש"ד דמהר"מ שם לענין שמרגשת צער וכאב בשעת מעשה ומרגשת דהמכה מוציאה דם כו' וע"ז כתב דאפי' בשעת ווסתה מהני ע"ש שמהרי"ל כתב להדי' שדברי מהר"מ בזה מועתק מתוס' פרק כל היד וכן מבואר למעיין במ"ש ולא חיישינן דגם מן המקור יצא דווסתות דרבנן מזה מבואר בהדי' דמיירי במרגשת שדם הבא עכשיו הוא מן המכה וכה"ג גם הגהמ"י והמרדכי וש"ד שהביא דברי סה"ת מודים דאפי' בשעת ווסתה תולה במכה כיון דווסתות דרבנן דבזה לא שייך וכי לעולם לא תהי' טמא' דשפיר תהיה טמאה כשלא תרגיש שדם זה שזב עכשיו היא מן המכה ועכ"פ היכ' שידוע שדם זה הוא מן המכה ומכ"ש שלא בשעת ווסתה דאין כאן בית מיחוש כלל ולא מיבעי' שאין לאוסרה על בעלה משום רואה מ"ת אלא אפי' נקיים אינה צריכה ונראה בנ"ד איכ' טובא למעליות' כיון שהדם שמוצאת אחר התשמיש אינו דומה לדם ראייתה והוא מעורב עם מוגלא שנראה לעין שדם זה הוא מן המכה וכמ"ש מהגהת ש"ד בשם תשו' מהרי"ל וכן הוא במהרי"ל גופי' שכ' וז"ל גם יש קצת סמך דלאו מן המקור בא הואיל ואינו דומה למראית דם אלא מוגלא כמ"ש אף כי אין אנו בקיאים במראית דמים מ"מ שינוי גדול כזה הואיל ואיכ' למיתלי דממקום מ"ר אתו מסתמ' כו' ע"ש וכ"כ בשו"ת דבר שמואל סי' פ"ז לעשות סניף להקל היכא דדם ראייתה משינה מדם ראייתה ועיין בשו"ת ב"ח סי' פ"ג ופ"ד ופ"ה ובשו"ת פני יהושע חלק יו"ד סי' א' שיש ללמוד משם קולות הרבה לנ"ד ואין הפנאי מסכים עמדי כעת לישא וליתן בדבריהם עוד אחת היא מה שיש לצדד להקל בנ"ד לפי מ"ש הפ"י בחידושי כתובות לתרץ קו' אא"ז מהרש"א שהבאת לעיל דלמ' בבוגרות תלינן לקול' משום דדם בתולים בא ממקום קרוב שאפי' ע"י העראה יוצא דם בתולים והו"ל קורבא דמוכח משא"כ דם נדות בא מן המקור שהוא רחוק ואע"ג דאף בקורבא הולכין אחר הרוב דוקא היכא שההוכחה מחמת הקורב' משא"כ הכא הוי הוכחה גמורה כיון שהדם בא בשעת תשמיש מוכח שהוא דם בתולים עכ"ל:

ובקונטרס אחרון שם כתב ונ"מ לענין דם מכה בכה"ג ואף שכתב שלא למעשה כתב זאת כ"א להתלמד במקום אחר היכא דאיכ' סברות אחרות להתיר גם בנ"ד סניף גדול הוא להתיר שלפי סברות הפ"י משמע דבכה"ג יש להתיר אף שאין ידוע שהמכה מוציאה דם תלינן בה ובנ"ד נמי שהמכה הוא בשפת המקור לצד הפרוזדר וראייתה מחמת תשמיש הוא קורבא דמוכח טובא ואזלינן בתרה:

ועוד נראה דאם אינה מוצאת כתמים הללו רק ע"י בדיקה שמכנסת העד לשם ומוצאת הדם פשיט' דמוכחא מלת' טובא דמשם בא הדם ואמרינן כאן נמצא כאן הי' ולא מן המקור בא לכאן וזה מבואר ממ"ש הרמב"ן בחידושיו לב"ב ד"ז אהך דאמרינן אבל עינבי מצנעי וז"ל דאפי' לר"ח דאזיל בתר רוב אסירי משום דהם במקומם ממש וחזקה כאן נמצא כאן הי' וה"נ מוכח בקדושין כרם הנטוע ירק וירק נמכר חוצה לו אסור והיינו משום דדרכם למכור על פתח הגן הלכך כמי שהוא במקומו דמי וכיון שהן במקומן ומצוי ליכא למ"ד רוב עדיף ע"כ והביא הנ"ל שם אך אפי' בנמצא הדם בפרוזדר ממש או יצא לחוץ מ"מ אית לן למיזל בתר קורבא כמ"ש הפ"י דהוי קורבא דמוכח מדחזינן שבא ע"י תשמיש לפעמ"ד א"צ לזה דע"כ לא אמרינן דרוב עדיף אפי' מקורבא דמוכח אלא היכא שאין שום חזקה כגון בעגלה ערופה וכיוצא משא"כ היכא דחזקה מסייעו לקורבא אפשר דחזקה וקורבא עדיפי מרוב דהא חזקה וקורבא תרווייהו דאורייתא ועדיפי מרוב' ואדרב' אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה וקורבא ואזלינן בתרייהו טפי מרוב וכל זה לרווחא דמלתא אבל באמת אין אנו צריכין לכל זה בנ"ד שיודעת שדם זה מן המכה לכ"ע אתתא שריא בלא נקיים כלל:

שוב בא לידי ספר שו"ת מעיל צדקה ואיתא שם בסי' ס"ז תשובה מהגאון ח"צ שכתב לתמוה על הסוברים דאף שאינה יודעת שדם זה מן המכה תולה בה בלא עת נדתה ואמאי הא מסתמא דם המקור רב מדם המכה ובש"ס אמרינן הכי לענין מ"ת דאין דרך דם המקור לבא מ"ת אדרבה דם המכה שכיח טפי לבא מ"ת או מחמת חיכוך האבר עצמו במכה או מחמת פגיעת הזרע היורה כחץ ופוגע במכה והוא מתגלה ומוציאה דם והך דפרק כל היד הרואה דם מחמת מכה כו' ההוא בברי לה שהדם מן המכה שותת ויורד אבל בבודקת ומצאה אף שיש לה מכה בחדרי בטנה אין ראיה מפורשת בתלמוד דתולה בה אלא שיש לנו ליישב דבריהם כיון דבמכה זו יש בה ודאי דם הוי לה היא מצוי' ותדירה לזוב שלא בשעת ווסתה יותר מן המקור דהמקור אינו מצוי' לזוב שלא בשעת ווסתה מדהדר ביה רבא ממאי דאמר מעיקרא רוב ומצוי קאמרת ומוקמי לי' ברוב לחודי' ש"מ דביש לה ווסתה אינו מצוי' הוא מיהו לית להו להפוסקים ראי' לסברתם מן הגמרא ותיובתא להפוסקים הסוברים דאפילו אינה יודעת שמכתה מוציאה דם תולה בה דמה כח מכה זו יפה מכח העלי' שדמים לה ויש לה פתח פתוח לפרוזדר ואפ"ה אין תולה בה וצ"ע עכ"ל הגאון ח"צ ז"ל שם והגאון המחבר מעיל צדקה ז"ל כתב לתרץ קו' הח"צ שאף אם נאמר שיותר קרוב הי' לתלות בפתחי של העלי' מבמכה זאת כשהוא לבדה מ"מ עכשיו שנהיתה המכה נוסף על פתח העלי' שפתוח בכל הנשים ומשתיהם

נולד לנו ספק כעין ס"ס וכמ"ש הפוסקים ס' מן המקור ס' מן הצדדין והעלי' בכלל צדדי' ואת"ל מן המקור שמא מן המכה הרי שלשניהם כח בהיתר זה ואף כי לפי ס"ס אין כאן ס"ס גמור מ"מ י"ל דכל שיש לדם לבא גם ממקום אחר הלך לו הרוב שיש לדם מקור על דמי העלי' ואדרבה נתרבה דמי טהרה של אותה האשה ותלינן בהו טפי מדם מקור כשהוא שלא בשעת ווסתה ועוד י"ל להני דסברי דתלינן במכה עפ"י גרסתם ופירושם בסוגיא דפרק התינוקת שאפילו באינו ידוע שמכתה מוציאה דם תלינן בה צ"ל מפני שהגרת המכה שכיחא מכל הגרות וספקות הרגילות עדיף מס"ס הנה העתקתי דבריהם ז"ל למען תשכיל כי בעזה"י שאלתינו כשאלת הראשונים ז"ל האי קושיא והאי פירוקא ואני הרחבתי הדברים בעזה"י ומ"ש הגאון הח"צ ז"ל שאין להפוסקים ראי' לסברתם זאת מן הגמרא לענ"ד דהפוסקים ס"ל דאין לחלק בין רואה מחמת תשמיש או לא שכמו שי"ל שע"י התשמיש עלולה לראות מן המכה כמו כן עלולה לעורר דם המקור וזה מבואר ממ"ש הר"ן באשה שאין לה ווסת דאסורה לשמש דבתחלתה חוששין לה שכיון שאין לה ווסת נראה מענינה שראיותי' באות לה כפי המקרים שקורין לה בקפיצות או אכילות וכיוצא ולפיכך יש לחוש לה שמא אף מחמת תשמיש תראה ומשום הכי בעי בדיקה ג"פ הרי מבואר דיש לנו לתלות שע"י התשמיש תראה דם המקור וכן אמרינן תבעוה לינשא ונתפייסה דמחמת חימוד רואה ומכ"ש די"ל מחמת חימום דתשמיש גופא י"ל שבא מן המקור ואף דגם זה אפשר שיבא מן המכה ע"י תשמיש מ"מ אם היה גם דם המקור שכיח בעת ההיא כגון באשה שאין לה ווסת קבוע יש לחוש לדם המקור שהוא מרובה וע"כ לומר הטעם משום דאנן באשה שיש לה ווסת איירינן ושלא בשעת ווסתה לא שכיח דם המקור והלכך אף שלא בשעת תשמיש תולה במכתה אבל בלאו האי טעמא אין רגלים לדבר בזה שרואה ע"י תשמיש לתלות שבא מחמת המכה טפי מן המקור וכן נראה מההיא דאמרינן לענין דם בתולים ל"ש אלא שפסק דם מ"ת וראתה שלא מ"ת וכו' והיינו כיון שעדיין רואה מ"ת אלמא שלא חיתה המכה לכן אפילו ראייתה שלא מ"ת הוא טהור:

שוב מצאתי בשו"ת נ"ב סי' נ"ה שהקשה ג"כ ממ"ש התוס' בנדה דף י"ז דלכך לא מוקמינן אשה אחזקתה משום דדמי החדר מצויין ביותר כו' ולפ"ז אפי' במכה שמוציאה דם אין ראי' שיועיל חזקת האשה וכתב דהא ליתא דעלי' ידוע שאין דרכה להוציא רק מעט דם משא"כ מכה מי יוכל להכריע כו' וא"כ אפי' יודעין שמוציאה דם מ"מ גם לאידך גיסא אין אנו יודעין ואולי דרכה להוציא הרבה דם כו' ומסיק דבשלא בשעת ווסתה אין עלילה לראות ולכך תלינן במכה ע"ש ומ"מ מ"ש במכה שאין מוציאה דם צ"ע וגם במכה

המוציאה דם צ"ע דהפוסקים לא חילקו ורוב מכות אין מוציאות דם בשפע כמו המקור ולפי השעה הנחוצה לא יכולתי לעמוד על כל דבריו בתשובה שהאריך. ואינו בדין שיניף המקצר על המאריך וכבר כתבתי לעיל דאפשר מחמת חזקת האשה תלינן שהמכה יש בה ריבוי דם כמו המקור והוא דוחק ועיקר הטעם בזה לפי שהוא שלא בשעת ווסתה ולהרשב"א צ"ע. ועתה נבוא לדון מה דינא של אשה זו כאשר תראה ראיה גמורה בעת ווסתה שטמאה ודאי והיא צריכה להתקדש מטומאתה ללבון לבנים ודאי דצריכה הפסק טהרה דאל"כ עדיין בחזקת טמאה עומדת ואין כאן התחלה לספירת ז' נקיים כלל וכדאמרינן בנדה דף ס"ט אמר רב זבה שהפרישה בטהרה בשלישי שלה סופרתן למנין ז' נקיים כו' וקמ"ל סופה אע"פ שאין תחלתן לפירש מיהו הפרשה בטהרה בעינן דמשהוחזקו מעין פתוח ליכא לאחזוקי בטהרה עד שתבדוק ותמצא שפסק כדאמרינן במתני' דהפרשה בטהרה בעינן. ולפי"ז נראה דע"כ לא אמרן דהרואה מחמת מכה אפי' תוך ימי נדותה טהורה והיינו ביודעת שדם זה זב מן המכה אלא בתחלת ראי' כיון דלא הוחזק מעין פתוח לא חיישינן שמא טפת נדה מן המקור מעורב בו כיון דווסתות דרבנן אבל היכא דהוחזק מעין פתוח וצריכה הפרשה אם היא מוצא עכשיו דם אע"פ שמורגשת שדם זה זב מן המכה אית לן למיחש שמא טיפת דם נדה מעורב בו כמו אליבא דמ"ד ווסתות דאורייתא דלא מהני שמרגשת שהדם זב מן המכה וחיישינן שמא יש בתוכו תערובות מדם המקור דהא הפרשת טהרה נראה דהוא מדאורייתא והוא מבואר דאמרינן התם איני והא כי אתי רבין אמר מתיב ריב"ח טועה ולא ידעינן מאי תיובתא כו' ע"ש:

והרמב"ן שם הוקשה הא מ"מ הפסקת טהרה בעי אף לרב כו' ותירץ דהוי משמע ליה מעיקרא דהכי קתני יום אחד שמא ראיתי והפסקתי ואינו יודע כמה הפסקתי דבלא הפסקה לא אפשר עכ"ל. וגם הר"ן בחידושיו שם כתב וא"ת הא לכ"ע בעינן הפסק טהרה וליכא י"ל כיון דקתני יום א' טמא ראיתי משמע שהפסיקה בטהרה שאל"כ איך יודעת שיום א' בלבד ראתה עכ"ל. ואם איתא דהא דבעינן הפסק טהרה לרב אינו רק מדרבנן לבד מאי קא קשיא להו דבפשיטות מצינן למימר כיון דהתם ס"ל טבילה בזמנה מצוה דאורייתא משום שהצריכו רבנן הפסק טהרה להחמיר עליה ולא מבטלינן טבילה בזמנה דאורייתא אלא ודאי דס"ל דהפסק טהרה מדאורייתא בעינן וראיתי בדברי אא"ז מהרש"א שהקשה ג"כ אהא דקאמר ואי ס"ד דלא בעי ספורין לפנינו לטבילה ביממא נמי כו' ואע"ג דרב נמי לא קאמר דבעי הפרשה בטהרה והך דטועה איכא לאוקמא דלא הפרישה בטהרה בודאי בסופן אעפ"י שאין תחלתן אבל לגבי טבילת מצוה בזמנה אף בלא הפרשה בטהרה בודאי משום ספיקא שמא הפרישה בטהרה צריכה טבילה בזמנה:

וכן נראה מדברי התוס' שכתבו אהא ד"ד לנדה וכן לזיבה מכאן אין יכול לדקדק דלא בעינן ספורין לפנינו מדטובלת אע"פ שלא הפסיקו בטהרה כו' הרי לך בהדיא לרב דבלא הפסיקו בטהרה נמי לא בעינן ספורין לפנינו וטובלת משום דבזמנה דשמא הפרישה בטהרה באותו היום עכ"ל:

ודבריו נכונים דנהי דנימא דלכך מועיל לרב סופן אע"פ שאין תחלתן משום דעכ"פ הפרישה בטהרה מ"מ לענין טבילה בזמנה יש להחמיר מספק דשמא באמת פסקו מלראות והיה הפרשה בטהרה משא"כ אם נימא דבעינן ספורין בפנינו א"כ כל זמן שאין יודעת שספורים הם נקיים אין הטבילה מועלת כלל ע"י ספק ספירה ועכ"פ גם אא"ז מהרש"א מודה דספיקא דאורייתא הוי כשלא הפרישה בטהרה וכדאמרינן בההיא בנדה דף ס"ח בדקה עצמה ביום השבועה שחרית ומצאה טמאה ובין השמשות לא הפרישה ולאחר ימים בדקה ומצאה טמאה רב אמר זבה ודאי ולוי אמר זבה ספק כו' וכן תני לוי במתניתין ולאחר הימים בין בדקה ומצאה טהורה ובין מצאה טמאה הרי זו ספק זבה ע"ש ופשיט' דרב מחמיר טפי מלוי לענין בדקה ומצאה טמאה למשוי לה זבה ספק ולא פליג אלא במצאה טהרה להקל ומודה בהא דהוי זבה ספק וכן פסק להדי' פ"ו מהל' א"ב ועיין ברמב"ן אהא בריית' דמותיב מינה ריב"ח כתב לתרץ דשאני התם כיון דילדה ודאי פסקה רק מבריית' דטועה יום א' קשי' ליה ע"ש ונראה דלא ניחא לי' להרמב"ן והר"ן בתירוץ מהרש"א ז"ל דס"ל דאף מ"ד דלא בעי ספורין לפנינו היינו דוק' היכא שהי' הפרשת טהרה דאז מחזיקין להימים שאחריהם שהם נקיים וטהורים וה"ל כאלו ספורין ובדוקין לפנינו משא"כ כשלא הי' שם הפסקת טהרה כלל א"כ הימים שאחריהם ספק ואינם ספורין ובדוקין כלל דאדרבה אית לן לאוקמינהו אחזקת טמאה והתורה אמרה וספרה לה ואא"ז מהרש"א שפיר כתב בשיטות התו' דמשמע מדבריהם דאי לא בעינן ספורין לפנינו אף בלא הפסקת טהרה נמי אית לן להצריך טבילה ומ"מ אפשר דגם הרמב"ן מוד' לזה ואפ"ה שפיר כתב לפי מה שכתבו התוס' ולחלק בין זבה קטנה לזבה גדולה שפיר בעינן ספורים לפנינו דבדידה כתב וספרה לה. ולפ"ז י"ל דכ"ע מודו בהא דבזבה גדולה בעינן ספורי' לפנינו אלא מדרב דאמר סופן אע"פ שאין תחלתן משום שהי' הפרשת טהרה ה"ל כספורין לפנינו משא"כ היכא דליכ' הפרשת טהרה דה"ל ספק זבה לא מיקרי ספיר' כלל ושפיר קשי' ליה להרמב"ן בההיא דטועה יום א' ל"ל כל הני טבילות שהרי לא הי' שם הפסק טהרה וממילא דאין כאן ספירה כלל ואין להאריך:

ועכ"פ מבואר דבלא הפרשת טהרה הוי ספק זבה דאוריית' וא"כ בגוונא דנ"ד אם לא היתה יכולה להפסיק בטהרה אע"פ שמרגשת בעת יציאת הדם שהיא מחמת מכה יש

לחוש שמא עוד המקור פתוח ואייתי דם עם המכה וכמו למ"ד ווסתות דאוריית' אך כבר כתבתי בענין השאלה שהאשה שפיר יכולה להפסיק בטהרה ובענין אם תמצ' בימי ליבונ' ומבואר בפוסקים דתולה במכ' אך זה דוק' אחר ג' ימים ראשונים ובתוך ג' נחלקו אא"ז רמ"א והש"ך אם תולין במכה שבגופה שידוע שמוציאה דם ובתשובה אחת הארכתי בזה וכתבתי ליישב דעת אא"ז ורמ"א על נכון ותירצתי כל הקושי' שהוקשו עליה האחרוני' ז"ל ולדעת רמ"א הסכים המנחת יעקב ושו"ת פנים מאירות ח"ב ושם כתבתי שמ"ש הרשב"א בתה"א להקל מחמת מכה אף בשעת ווסתה משום שא"א למיקם עלה דמלת' שא"כ אף אוסרה על בעלה ר"ל דהא יכול להיות שנראה כמה פעמים מחמת מכה ולא תוכל להפסיק בטהרה כלל והלכך אם נטמאה עכשיו בראי' זו יכול להיו' שלא תטהר עד עולם ולא רצו להחמיר כ"כ וא"כ מכ"ש בזה שאם תחוש למה שתמצ' בג' ימי לבונה מה תעשה אשה שיש לה מכה בגופה וכי ידיה בין עיניה בכל רגע לשמור שלא יטפטף דם המכה וכן ברואה דם במ"ר דתלינן שהיא מחמת מכה שבגופה כמ"ש הרמב"ן פרק וא"כ איך נעשה כשתראה בעת ווסתה מן המקור וע"כ דבכה"ג אין חוששין אף בג' ימים הראשונים:

איברא שי"ל דבזה כ"ע מודו כיון שדם זה הבא רגלים לדבר שהוא זב מן המכה לית לן למיחש לדם מקור שיבא עמו וע"כ לא נחלקו על הרמ"א אלא בידוע שמכתה מוציאה דם אבל מ"מ אין ידוע אם הדם שלפנינו בא מן המכה משא"כ היכא שידוע שדם זה הוא מן המכה לא גרע שלשה ימים הראשונים מאם רואה בשעת ווסתה וידוע שבא מן המכה דאין חוששין שמא דם ווסתה מעורב בו אע"ג דאין זה רק למ"ד ווסתות דרבנן מ"מ הך מימרא דשלשה ימים ראשונים אין לה יסוד בש"ס כ"א מקור הדין מסה"ת ושאר פוסקים שנמשכו אחריו ומסבר' דנפשיה כ"כ דכל שלשה הימים ראשונים י"ל שעדיין לא פסק דם המקור לגמרי וא"כ פשיט' שאין להחמיר בזה יותר מבשעת ווסתה אף שהיא תחלת ראי' וכ"כ בד"מ משה"ת והמרדכי חומר' בעלמא הוא שהחמירו בזה וא"כ בנ"ד שהיא מרגשת בעת יציאת הדם כשהיא דם המכה שזב משם כ"ע מודים ועיין בש"ך בשם הב"ח סי' ק"ע באשה שדם יוצא תמיד משחין שבגופה שתולה אף בג' ימים הראשונים דאל"כ לא תוכל לספור ז' נקיים לעולם כו' אבל מוכה שחין דכל שעה יוצא ממנה דם כו' ע"ש שפשטא דכגוונא דנ"ד שיודעת שדם זה מן המכה שאין לחוש כלל וכן הט"ז מסיק במכה שא"א לזהר תולה בה וא"כ כ"ש היכא שמרגשת בעצמה שדם זה שמוצאת עכשיו הוא דם מהמכה שאינו חוששת שמא יצא עמו מדם המקור ג"כ אפי' בתוך ג' אך היכא שאינה מרגשת בשעת בדיקתה בימי ליבונה שדם זה מן המכה

לכאורה צ"ע דאע"ג דהד"מ מיקל בזה כשידוע שמכתה מוציאה דם לתלות אף בתוך ג' וימים הראשונים היינו לענין מציאת כתם דכתמים דרבנן משא"כ ברואה ממש ע"י בדיקת העד ומ"ש הד"מ דהא אפי' ברואה ממש הא כתב איהו גופא דיש לחלק בין תחלת ראיי' לימי ספירה שהוחזקת מעיין פתוח אלא דהדר מדמה לה לרואה בשעת ווסתה דיש מי שמקיל משום דווסתות דרבנן וכתמים נמי דרבנן משמע היכא שהיא רואה ממש והוא בתוך ימי ספירה אין להקל:

וראיתי בשו"ת מעיל צדקה סי' הנ"ל בשם הגאון ח"צ ז"ל שכתב ג"כ וז"ל ועוד דלא יהא אלא ספק שקול כיון שהוא בזמן ליבונה כאותה שאמרו כל ספק נגעים עד שלא נזקק לטומאה ספיקו טהור משנזקק לטומאה ספיקו טמא אף זו כיון שהיא צריכה ז' נקיים וס' הם נקיים ספק אינם נקיים העמידנה על חזקתה ואין כאן נקיים ואין ענין למציאת כתם דאיכא למ"ד דאף בשלשה ימים ראשונים תלינן במה דאפשר לתלות דכתם שאני שאינו אלא מדרבנן ולאפוקי זו שלפנינו רואה היא עכ"ל:

ולפענ"ד אין מזה ראיה דהכא אפשר דלא הוי ספק השקול כיון דהאשה זו יש לה ווסת קבוע ואין דרכה לראות שלא בשעת ווסתה ואע"ג דבימי ספירתה הוי מעין פתוח מ"מ כל שהפסיקה בטהרה אין לחוש שמא ראתה וכמ"ש התוס' בריש גיטין שאינה בחזקה שתהא רואה כל שעה משא"כ במכה שהיא מוציאה דם בכל שעה תלינן בה ומ"ש מנגעים יש לדחות לפמ"ש התוס' בכתובות דף ע"ה דבה פליגי ר"י ורבנן וס"ל לר"י דאזלינן בתר חזקה דגופא וקיי"ל כר"י התם כדאמרינן בב"מ דרבה ב"נ אמר טהור כו':

אלא דלכאורה לא שייך כאן חזקה דגופא כיון דס"ס ראתה אלא שיש ספק בדבר אם ממקור או ממכה וצריכין אנו לומר דאין דרך להיות רואה בשעת ווסתה וא"כ הל"ל נמי חזקה דגופא ומצאתי בשו"ת נודע ביהודה סי' ס"ג בשם הגאון מו' חיים כהן ז"ל שכ"כ והביא דברי התוספות וע"ש מ"ש הגאון נ"ב ז"ל על דבריו ועיין בריש פ"ד דנגעים שהביאו דברי הר"מ באריכות יותר ומחמת הנחיצה אני מקצר ועולה כעת:

ולפי המבואר מדברי הנ"ב סי' מ"א אית למיקל בכה"ג אף בימי ליבונה וכתב טעמא משום דתולין במצוי בין להקל בין להחמיר והמקור אין דרכו להוציא דם שלא בשעת ווסתה והמכה דרכו להוציא דם ועיין בדבריו בסי' נ"ט לענין דם שנמצא בשעת הטלת מ"ר ודעתו להחמיר כשלא פסקה בטהרה כלל משא"כ כשפוסקת בטהרה וסופרת יום א' עכ"פ נקי נראה שיש לסמוך בכה"ג לתלות במכה אף שהדם בא על ראייה בצירוף הס"ס שכתב רמ"א ובנ"ד אם תמצא בתוך הנקיים כמראה אשר רואה מחמת מכה שהדם מעורב עם צחציחות מוגלא ודאי רגלים לדבר דממכה קאתי וגם יש לצרף מה שכתבתי

לעיל דכה"ג אית לן למיזל בתר קורבא וכסברת הפ"י לענין דם בתולים ולכך נלפענ"ד כיון שיש מקום קולא אף אם תמצא בתוך הנקיים לתלות במכה זו יש לה לנהוג כך מתחלה יש לה לנהוג כדת הנשים לאחר שתפסוק מראייתה תבדוק עצמה בהפרשת טהרה ולבדוק עצמה בכל יום מימי הנקיים אולי יעלה בידה ואם תבחן שנים או שלשה פעמים ולא יעלה בידה השבעה נקיים לגמרי אע"פ שכתבתי שיכולה להקל בזה שלא לסתור ספירתה אם מראה הדמים שנין כאשר רגילה לראות ממכתה ומכ"ש אם תרגיש שהדם מוצא מן המכה מ"מ יש לה לנהוג משם ואילך להפסיק בטהרה ולהתחיל בספירת נקיים עכ"פ יום או יומים ויותר כפי האפשר וכאשר תרגיש כי נתמלאה האבעבוע וקרוב שיפקע ע"י דחיקת העד מוטב שלא תבדוק כלל מן הוא והלאה כלל אע"ג דלכתחלה צריכה בדיקה בכל יום מ"מ כיון דבדיעבד סגי כשבודקת פעם אחת בתוך השבעה מלבד בדיקת הפסק טהרה יכולה היא לעשות כך לכתחלה ועדיף טפי להקל עלי' בלא בדיקה משנצטרך להקל לה כשתראה ולתלות במכה מ"מ אינה יוצאת מידי טומאתה שתפסיק בטהרה יום א' עכ"פ בתוך השבעה וכדכתיבנא:

ועיינתי בספר סדרי טהרה וראיתי שהאריך הרבה בזה וכתב דכיון דפסקינין תחלתן וסופן ולדיעה זו צריך ספורין לפנינו דהיינו ספורין וודאין וא"כ אף שי"ל שתולין במכה נקיים ודאים לא הוי דהא איכא למימר נמי דדם נדה היא כו' ואפי' בדקה יום ראשון ושביעי ונמצא טהורה ובינתיים ראתה לא מהני דמן הסתם אמרינן כיון שראשון ושביעי טהור כולם יצאו בטהרה אבל היכא דראתה בינתים אותן ימים שראתה לאו ודאי נקיים הם וליכ' למימר דגרירא בתר ראשון הא חזינן דנשתנם מיום ראשון דבו לא חזי' והשת' חזי' ואולי הוי חזי' בראשון לא היינו תולין במכה:

ולענ"ד אין דברים מוכרחים דהא בכתם מקילין אפי' תוך הז' נקיים ואמרינן דמעלמא אתי ולא אמרינן דלא גרירי בתר ראשון דלא אשכחת בי' ולא מידי ואי הוה משכח בי' לא תלינן ולפי מ"ש סה"ת והשת' הא אשכח דמא ואפ"ה לא חיישינן להכי לענין מכה שבגופה המוציאה דם דמסתבר לתלות בה כמו בכתם דתולין דמעלמ' אתי גם מ"ש דלפי מ"ש הרשב"א דע"י בדיקה אלו מוחזקים כל הימים ובזה עינינו רואות שנשתנה ימים אלו שראתה בהם מימים שבדקה בהם שלא ראתה כלל ולפענ"ד אין בזה שינוי כלל דלענין שלא תרא' דם מקור שפיר מחזיקין מיום א' לשאר הימים כיון שאין דרך לראות שלא בשעת ווסתה משא"כ המכה ווסתה להוציאה דם בכל פעם וכי בשביל שמזדמן לפרקים שאינו מוציא דם שבשעת שמוצאת היא דם המקור דא"כ בתחלת ראיי' נמי נימא הכי אם לפרקים אינה מוצאת דם אלא ודאי דמשום הא לא ארי' וכך דרכה של מכה להגלע

ולהוציא דם ותלינן מכה כמו שתולין בתחלת ראיי' שבא לה ווסת קבוע והוא עלולה לראות ומכ"ש להפוסקים דאף בשעת ווסתה תולין וכיון שאנו תולין במכה ממילא דדם זה הנמצא כמאן דליתא דמי וכאילו לא בדקה כלל בימים אלו והרי זה כאילו ראתה מראה דם טהור אעפ"י שביום ראשון לא ראתה כלל לא חשיב שינוי כלל ומ"ש עוד דהא דבעינן ספורין לפנינו ספק אם היא מדאורייתא ואי קשיא מנ"ל דדיעבד אינו מעכב י"ל דאית ליה שום לימוד ע"ז לפי זה י"ל כל הראוי לבילה כו' משא"כ במכה דאין ראויה לבדיקה עכ"ל ולפי ענ"ד נראה ודאי מאן דס"ל סיפורין בפנינו בעינן הוא דאוריי' מדכתיב וספרה וכאשר האריך הס"ט גופא לעיל מינה וזה מוכח ממאי דמוקי הך דטועה דלא בעינן ספורין דאל"כ הנך טבילו' ל"ל סו' ומ"מ בדיעבד אינו מעכב וכמ"ש לעיל בשיטת הרמב"ן והר"ן דס"ל דלרב בהפסק טהרה חשיב כל הראוי לבילה דאין זה אלא בדבר שהוא מגזרת הכתוב אבל הכא טעמא הוא שלא הקפידה תורה בדיעבד שע"י בדיקה דחד יומא או תחלתו וסופו כולהו גרירי בתרי' וגם י"ל דראוי לבילה ע"י שפופרת ואף אם המכה במקור אפשר לבדוק כשלא נמצא דם על המכחול כ"א בשנוגעת בו במקום המכה ממש ולענ"ד אף עפ"י שבס"ט שם מחמיר בזה מ"מ אפשר שיודה כגוונא דנ"ד די"ל שדם המכה הוא ניכר ומשונה מדם ראייתה דבכה"ג מציאת דם זה אינו מעלה ומוריד והוי כלא בדק כלל ומכ"ש במרגשת שבא ממכה וכמש"ל בבא זאב ונטל בני מעים אי זאב ודאי ניקב הוי כניטל ולא החזירם כלל וה"נ פשיטא דבכה"ג הוי כלא בדק כלל ולפמ"ש לבדוק רק יום או יומים ותו לא אין כאן בית מיחוש אף לדבריו ז"ל ואם אפשר לה בבדיקת ראשון ושביעי מה טוב:

שוב עיינתי בספר חוות דעת כתב גם כן בסי' קצ"ו באשה שראתה דם ממש ויש לה מכה שמוציאה דם אם יש לה הפסק טהרה ומוצאת יום א' נקי שפיר דמי וכ"כ בסי' קפ"ז ומ"ש שם בסי' קצ"ו דהא דבעינן ספורין לפנינו אף ראיית דם בלא הרגשה מעכב מדאורייתא דהא עיקר הבדיקה משום דם הבא שלא בהרגשה דאל"כ בדיקה ל"ל ולענ"ד לא נהירא דכיון דבלא הרגשה לאו מדאורייתא אינה סותרת מדאורייתא והא דאמרינן דבעינן ספורין ובדוקין משום דאל"ה איכא למימר דארגשה ולאו אדעתה או הרגשת מ"ר הוא וכמ"ש התוס' שם דף כ"ח לחלק בין זמן מרובה לזמן מועט ע"ש וגם שאר דברים שם תמוהים לפענ"ד ומ"ש בסוף דבריו דספק לא ראתה אפשר דלא נחשב לספק כלל משום דכי לעולם לא תראה כו' והיינו לפי דבריו שם דנקט ס"ס שמא לא ראתה כלל מעיקרא אע"ג שתהיה בשעת ווסתה ווסתות דרבנן וע"ז קאמר דאין זה ספק כו' אך לפי ענ"ד שפיר מחשב ספק דע"כ לא כתבו התוספות והפוסקים הך סברא דשעת ווסתה טמאה

משום דכי לעולם לא תהיה טמאה אלא לענין דלא מוקמינן בכי הא אחזקת טהרה אבל מ"מ בשביל זה מכלל ספק לא יצא ואם היה ידוע לנו שדם זה מהמכה היינו מטהרין אף בשעת ווסתה משום דווסתות דרבנן כמ"ש הס"ט הילכך אף שאין ידוע שדם זה מהמכה עכ"פ ספיקא הוי ומ"ש בסימן קפ"ז סק"ה ראיה מנזיר דף ס"ה דאמר רבא לא תימא ספק חזא כו' ופירשו התוספות כגון שמצא ש"ז וזיבה כו' דאם ספק ש"ז או זיבה אפילו נזקק לטומאה טהור כו' לפענ"ד פשוט דאין לפרש בספק כה"ג כדאמרינן בנדה דף ל"ה זיבה בא מבשר המת ודומה למי בצק של שעורים דיהה ודומה ללובן ביצה מוזרת משא"כ ש"ז. גם מ"ש שם דאף בתוך נקיים אמרינן שהיא בחזקת שתטהר באותו יום וכדאמרינן ביבמות אשה זו בחזקת היתר לשוק כו' אף עפ"י שהספק אירע בחיי בעל כו' אין הנידון דומה דהתם הרי מ"מ הבעל וקברו מוכיח עליו כמ"ש הרשב"א שם וחזקת איסור קמא אזיל בודאי משא"כ כאן דהך ספק שמא ממקור הוא מחזק חזקת חזקה ראשונה ומה שהיינו מוחזקת שתטהר לאותו יום היינו כשלא נופל מקרה חדש שיסתפק עלינו את הענין ושם המקרה שאירע הוא שזרק גט לערוה ומוקמינן הערוה בחזקת שלא נתגרשה כמ"ש התוס' ואף למאי דאמר אביי א"ה בקידושין נמי נימא הכי והתם הספק מחזיק חזקת איסור אשת איש דמעיקרא מ"מ אמרינן עליך הראיה לברר שנעשה מעשה כמ"ש הרשב"א שם משא"כ כאן שהרי דם לפניך והוא מכניס אותנו לבית הספק לא שייך עליך ראיה והארכתי בענינים אילו בקונטרס כללי חזקה שלי כמ"ש בספרי בית אפרים. ושם תמהתי על דברי ספר הנ"ל במ"ש שם בסימן ק"י וסימן קצ"ו וביארתי הכל על נכון בס"ד ע"ש סיומא דפסקא דאתתא דא שריא לבעלה ויש לה להתנהג כאשר כתבתי למעלה ויש לה למעט בבדיקות הן בבדיקות אחר תשמיש או בדיקות שצריכה לבדוק אחר ראיית ווסתה רק שצריכה הפסק טהרה ולספור נקיים אשר תוכל (ועיין בח"ד סי' קפ"ז שכתב במכה שאין ידוע שמוציאה דם אין לה לבדוק עצמה שאם תמצא תהיה טמאה ותמתין עד שתרגיש ותטמא ובנ"ד שאף אם תמצא היא טהורה כמ"ש מ"מ טוב יותר למנוע מבדיקות אם לא שתרגיש שנפתח מקורה) וצריכה לדקדק כאשר תמצא דם על בגדה או כשתביא עצמה לידי בדיקה שיהיה כמראה אשר רגילה לראות מחמת מכה ואם יראה לה קצת שינוי אין לה לסמוך על עצמה רק תבוא לפני החכם המורה גם נלענ"ד שיכולה היא לעשות בדיקת הפסקת טהרה אימת שתוכל אף שיהיה קודם חמשה ימים לשימושה וספירת נקיים תתחיל אחר חמשה ימים אף על פי ששו"ת צ"צ מחמיר בזה היינו משום שלא היה כוונתה לבדיקת הפסק טהרה וכמ"ש שם טעמא משום מלתא דלא רמיא משא"כ היכא שמתחלה היא קובעת עצמה לבדוק עצמה לשם הפסק טהרה

שפיר מהני ואולי יקל בעיני' להיות מוצאת עצמה טהורה בעת ההיא יכולה היא לבדוק עצמה לשם הפסק טהרה ולהמתין עם ספירת הנקיים עד אחר חמשה לשמושה מחשש פליטת ש"ז ואחר תספור ונקתה ונזרעה זרע ובעלה יהא זוכה במקחו ולא יגרע עונתה ושארה כדת של תורה כנלענ"ד אם יסכים עוד חכם מובהק מורה גם הוא יורה לבל תהי אשה עצורה כי היא נקיה וטהורה ועלו דברינו בטהרה דברי זעירא מן חברייא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

שאלה מט

שאלה אשה אחת יש לה ווסת קבוע כראוי והיתה רגילה למצוא בבדיקתה קרטין אדומים דקים והיה זה משך שנה ומחצה ואח"ז נפסקו הקרטין אדומים רק מוצאת בבדיקתה קרטין שחורים דק מן הדק שאין להם תפיסה רק נלקטין בחודו של מחט ומהתחלת הקרטין השחורים לא טבלה לבעלה כלל ופעם אחת היתה מרגשת כאב בצידה תחת הצלעת משך שני שבועות ובשעת הכאב היה הטלת מי רגלים גם כן על ידי יסורין וצוה המורה לסנן מ"ר פעמים ושלש ובכל פעם נמצא על הבגד כמה קרטין כאלה וגמולה דא מבעלה זה זמן רב והבעל מבקש תפקידו ואם עוד יארכו הימים ולא תטהרו עיניו נתן בגרושין והיא מתנפלת לפני המורים להוציא לאור משפטה:

תשובה אם אמנם כי ענינים כאילו הורחב הדבור בהם בשו"ת קדמאי ובתראי וגם אני חזון הרביתי בענינים כאלה אפס בכל עת בא הדבר אלי להורות הלכה למעשה אין דרכי לסמוך על כח המדמה בהשכלה ראשונה כי על הרוב במקרים כאלה אשר לבקרים מתחדשים בהשתנות הענין בדבר מועט נדמה כחוט השערה חוזר הדין ונעתק לענין אחר והאידנא דכחיש חילאי ולא צילא דעתאי רצתה נפשי לחשוך עצמי מן הדין וידונו מי שלבו שלם יבא במשפט על כל נעלם אבל מה אעשה אחרי כי הדור יתום בעו"ה ובני עליה מועטין זעיר שם יש שיש לו ואינו רוצה להפלות בין דם לדם ויחד נכמרו נחומי על טל ילדותה וטלטולא דאתתא הבאה ושבה זה פעמים מדמעת וחוזרת ומדמעת כמים המוגרים וצווחת בייא בייא היינו דאחרוב ביתה כי יעלימו חכמי הארץ את עיניהם לברר היתרה בימים אילו אחרי שכבר גלגל עמה זמן רב גלל כן נתתי פני לעיין בזה ולחפש ולחקור דרכי ההיתר ולא אבא בסלסול בדברי התשובות כי יארך עלינו הזמן רק אהיה כבוצר על סלסלות וגם לא אכתוב על דרך פלפול כי דיו לבא מן הדין והצורך לעיקר ההוראה רק צריך אני לבאר מה שנתחדש לי מידי עברי לעיין בזה בכדי לירד לעומק הדין במה שנחלקו אבות העולם ברואה חתיכ' דם יבש שדעת הראב"ד והרשב"א

דאפילו לא נימוח טמאה והרז"ה והרא"ה והרא"ש סוברים דאף בזה אם לא נימוח טהורה ובש"ע ס"ס קפ"ח כתב שני דיעות בזה והש"ך שם כתב דבירושלמי פרק המפלת מוכח בהדיא כסברא הראשונה ותמהני על מה נתחבטו הגדולי' בזה גם לישנא דש"ס א"ה בשלא נימוחו נמי משמע הכי ע"ש ולדידי חזי' לי שלא נעלם הירושלמי מעיני הראשוני' ז"ל ומתחל' אבאר דברי הש"ך שכתב דלישנא דש"ס א"ה בשלא נימוחו נמי משמע הכי ודבריו סתומים ואני אפרש בעז"ה והנה מקור הדין בש"ס דנדה דף ך"ב בעא מיני' ריב"ח מר"א דם יבש מאי כי יזוב זוב דמה אמר רחמנא עד דמידב דייב. לח אין יבש לא. או דלמא אורחא דמלתא הוא ולעולם יבש נמי ופירש"י דם יבש כגון שיצא מגופה חתיכה של דם יבש זוב דמה משמע לח שהרי אין דרכו לזוב אלא לח א"ל תניתוה דם הנדה ובשר המת מטמאין לחין ויבישין א"ל לח ונעשה יבש לא קמיבעי' לי' כי קמיבעי לי יבש מעיקרא מאי א"ל הא נמי תניתוה המפלת כמין קליפה כמין שערה כמין עפר כמין יבחושין אדומים תטיל למים אם נמוחו טמאה א"ה בלא נמוחו נמי אמר רבה כי לא נמוחו בריה בפ"ע הוא ומי איכא כה"ג אין והתניא אמר ראב"צ כו' מעשה באשה אחת שהיתה מפלת כמון קליפות אדומים ושאל אבא לחכמים וחכמים לרופאים ואמרו אשה זו יש לה מכה בתוך מעיה שממנה מפלת כמין קליפות תטיל למים אם נמוחו טמאה כו' ע"ש ומזה למד הש"ך משמעות דבדם יבש אף כי לא נימוח טמאה כיון דפריך בפשיטות א"ה כי לא נימוחו נמי אלמא דבדם פשיטא ליה דטמא אף לא נימוח ומש"ה קשיא ליה בהא דמפלת ומשני משום בריה משמע דבדם לא שייך בריה וטמא אף בלא נימוח אך באמת דבריו תמוהים בזה שהרי על דין דם יבש אנו דנין דבזה בעי ריב"ח מה דינו של דם יבש מעיקרו דלמא לא טימאה התורה דם כזה כ"א כשהיא לח בשעת זיבה ומידב דייב ואם אינו לח בשעת זיבה אפילו נימוח אח"כ טהור כמ"ש התוספו' שם ופשוט ליה דלא אמרינן דוקא מידב דייב ולהכי פריך א"ה דלא קפיד קרא שיהיה לח בשעת זיבה רק אורחא דמלתא נקט וה"ה אם הוא יבש א"כ אפי' לא נימוח נמי יהא טמא כמו בלח ונעשה יבש דטמא בדם הנדה אף שאין יכול לחזור ולשרות כמות שהי' כמבואר בפרק דם הנדה ומה לי לח ונעשה יבש מה לי יבש מעיקרו כיון דאמרת דיבש מעיקרו נמי בכלל זוב דמה הואי רק אורחא דמלת' נקט ממילא דאתרבי מקרא דכתיב יהיה בהווייתו יהא אף שלא נימוח כמו דמרבית לח ונעשה יבש ואדרבא אפילו רבוי לא צריך אלא מצד הסברא כן הוא דהא יבש לא נפיק מכלל דם ומה איכפת לן במה שאינו נימוח ומשני ליה דאה"נ אי הוה ידעינן שדם המקור הוא יבש זה לא מעלה ולא מוריד רק דאי לא נימוח הוה סימן מובהק שאינו דם המקור שאין דרך המקור להוליד דם יבש כזה

שלא יהיה נימוח אלא בריה בפ"ע הוא ור"ל שאינה מתולדות הדם רק מחמת המכה היא באה ומייתי מעובד' דראב"צ וכ"כ הרא"ש והרמב"ן שאכתוב לקמן וס"ל להרז"ה כיון דבפרק דם הנדה פריך דם יבש מעיקרו מנלן ותו המפלת כמין קליפ' כו' ומפרש לה כמ"ש התוספות שם ד"ה ותו כו' א"נ ר"ל ותו יבש משונה כעין יבחושין או כמין קליפי' מנ"ל ע"ש ומשני יהיה רבויא הוא א"כ מבואר דלא עדיף מה דמשונה כעין יבחושין מדם יבש סתמא שאם תאמר שמה שיש בו שינוי כעין צורה נוטה יותר לטהרה מדם יבש סתם בלא צורה א"כ באמת מנ"ל לרבויי יבש משונ' דלמא לא מרבה קרא רק דם סתם אלא ודאי כיון דמחד קרא מרבי להו אלמ' דכי הדדי נינהו וא"כ כיון דדם כעין קליפין כו' מתירין ע"י שרוי' אם לא נימוחו אלמא דהוה סי' מובהק שאינו מתולדות הדם דאל"כ מה"ת להקל בו מחמת שלא נימוח ולומר שאינו מתולדות הדם דאימא דם שקרש הוא ונעשה בצורה זה דהא מחמת זה מצרכת לה בדיקה בשרויה לפי שלפעמים נעשה כך וא"כ בדם יבש סתם נמי אם לא נימוח סימנא מלתא שאינה מתולדות הדם רק מחמת מכה שבמעיה המשרת דם יבש זה דהא קמן שלא נימוח והארכתי קצת בזה כדי להסביר דברי הרז"ה במ"ש ואני אומר דא ודא אחת היא וראיה לדבר מדאמרינן פרק דם הנדה כו' אלמא אידי ואידי חד דינא אית להו ומחד קרא נפקי ודבריו מבוארים עפ"י מה שכתבתי ועכ"פ מ"ש הש"ך ממשמעות לשון הש"ס דלא כרז"ה לענ"ד לא משמע מידי דקושיית הש"ס הוא טרם תדע הך סברא דבלא נימוח בריה הוא וא"כ מסתברא שלא להפלות בין דם לח שנעשה יבש שטמא אעפ"י שלא נימוח ובין יבש מעיקרא ולבתר דמשני דבלא נימוח בריה הוא גם בדם יבש בלא צורה אית לן למימר הכי:

ודברי הש"ס אילו שבאו לידינו א"א לפטרם בלא ביאור נכון שלכאורה תמוה מאד דר"א פשוט ליה מעיקר' ממתני' דדם הנדה ושביק מתניתין דהכא דקדמה טובא וגם היא תשובה נצחת ומוכחת אף ליבש מעיקרו וגם תמוה בהא דקאמר א"ה (אפילו) בלא נימוחו נמי דלשון א"ה משמע שר"א חידש איזה דבר ופריך ליה לפי שיטתו והלא ר"א לא חידש כאן כלום רק בא לפשוט לריב"ח ושנה לו לשון המשנה ואם המקשה לא ידע דרך לחלק בין נימוח או לא הו"ל לקבוע קשייתו אגופא דמתני' דכי לא נימוח נמי כמו בלח ונעש' יבש דמטמא אף שלא נימוח ואם הוה ניחא ליה מתני' משום דמחלק בין לח ונעשה יבש שכבר היה עליו תורת דם ולא נפיק מיניה במה שנתיבש אעפ"י שלא נימוח משא"כ היכא שיבש מעיקרא יובש גמור שלא יומחה אין לו תורת דם רק אם סופו להמחות שפיר יש עליו תורת דם אף שיבש מעיקרא א"כ מאי קשיא ליה אדר"א שהרי ר"א לא יפשוט ליה רק אם נמחה טמאה משום דריב"ח קמיבעי ליה דלמא ביבש

מעיקרו אעפ"י שנמחה אח"כ טהור כיון דלא מידב דייב וכמ"ש התוספות שם ואהא פשוט ליה דנימוחו טמאה ואם נפשך לומר דמסתבר להמקשה דכיון דדם יבש מעיקרו הוי דם טמא אף ע"ג דלא דייב תו אין לחלק בין נימוח או לא אם כן אמתניתין גופא הוה ליה לאקשויי שהרי ר"א לא חידש דבר בלשון המשנה. ונלענ"ד דא"ש לפי מ"ש התוספות שם שהקשו דהאיך קפשיט מהא דנימוחו לענין יבש דנמוחו לא מיקרי יבש דאפילו הנך דאין מטמאין יבשין שפיר מטמאין כשחוזר ע"י שרוי' ותירצו דמ"מ פשיט שפיר דלא אמרינן עד דמידב דייב א"נ התם בלחין ונתיבשו שע"י שרויה חוזר לכמות שהיא וריב"ח ביבש מעיקרא מיבעי ליה דדלמא טהור אפילו נימוח ע"ש ושני התירוצים עולים בסגנון אחד דגם בתירוץ האחד ס"ל דריב"ח מיבעי ליה דילמא בעינן דייב ואם לא דייב טהור אף שנימוח אח"כ ופשוט ליה דנימוח טמא א"כ מוכח דלא בעינן דייב ואורחא דמלתא נקיט ובתירוץ הב' כתבו ג"כ דריב"ח מיבעי ליה דילמא טהור אפילו נימוח והוסיפו תבלין לדבר דלא שייך בזה לתת עליו שם לח לפי שנימוח דדוקא בלח מעיקרא יש מעלה בזה שע"י שרוי' הרי הוא חוזר להיות לח כמות שהי' אבל כשהו' יבש מעיקרא בשביל שאם ישרו אותו בפושרין יהיה נימוח לא תוסיף תת כח לח ליבש זה ואם יבש שלא נימוח בשרויה טהור גם נימוח טהור ושני התירוצים הם אמתיים ומסתברא מאד ודון מינה נמי איפכא אם נאמר דיבש טמא משום דזוב דמה לאו דוקא אלא אורחא דמלת' נקיט פשיטא שאין סברא לומר שאין לטמא היבש רק מה שהוא נימוח דוקא דז"א חדא כיון דלא קפדינן אדייב וזוב דמה אורחא דמלתא הוא והו"ל כאילו כתוב דם סתמא שגם היבש בכלל וא"כ מניין לנו לומר שצריך שיהיה נימוח דוקא ע"י שרוי' ועוד דבשלמא אם היה צריך להיות לח אלא שנתיבש מצאה הקפידא מקום לנוח ולומר שצריך שיהיה נימוח שיחזור לקדמותו משא"כ ביבש מעיקרא אפילו אם יהיה נימוח אין זה חזרה וכסברת התוס' בתירוץ הב' ולכן אין מקום לחלק בזה בין נימוח או לא דבהך צד דיבש מעיקרא טהור י"ל כן אפילו נימוח ובהך צד דיבש טמא יש לומר כן אפילו לא נימוח:

אך עדיין יש לומר דודאי הא דכתיב זוב דמה לאורוי דבעינן מידב דייב למעוטי אתא דהיכא דלא דייב טהור מיהא לאו אשעת זיבה מגופה קפיד קרא כ"א אדם קפיד קרא וקאמר זוב דמה שיהיה דם שיוכל לזוב ואי הוה מפרשינין הכי שפיר יש לחלק בין נימוח או לא דאם נימוח אף על פי שהיה יבש בשעת זיבה מ"מ כיון שהדם מצד עצמו יכול לזוב ע"י שרויה רואין אותו כדם לח שיכול לזוב משא"כ כשלא נמוח כיון שאינו דם הזב לאו זוב דמה קרינן ביה אלא דע"כ א"א לומר כן דא"כ אפילו בדם לח שנעשה יבש

שאינו נימוח ע"י שרייי' היה לנו לטהר דאף שהיה לח מעיקרא מ"מ השתא מיהא לאו דם שזב הוא והיה לנו לטהר כמו שכבת זרע ואינך דמתניתין שאין מטמאין יבשין וע"כ דדרשינן בדם יהיה בהוייתו יהא כמ"ש בר"פ דם הנדה וא"כ א"א לפרש זוב דמה שיהא דם שיוכל לזוב בשעת טומאה אלא או שנפרש דקאי אשעת זיבה או שנאמר אורחא דמלתא נקיט:

ומעתה יתבאר על נכון סוגיית הש"ס על דרך ישר מאד דהיינו בעיא ריב"ח באה סתומה ואיכא לפרושי בתרי גווני חדא שנאמר דגם איהו אזיל ומודה דאם נימוח ע"י שרוי' טמא ודאי אף ביבש מעיקרו אף דכתיב זוב דמה מ"מ י"ל דלאו אשעת זיבה קפיד קרא כי אם אשעת טומאה שיהא מציאות הדם שיוכל לזוב ולכן כיון דע"י שרויה הוא נימוח ומידב דייב זוב דמה קרינן ביה רק דקמיבעי ליה ביבש טובא שאינו חוזר ונמוח דאז לא דייב ולא קרינן זוב דמה או דלמא אורחא דמלתא נקיט דסתם דם לח הוא בשעת זיבה ולעולם אפילו מתיבש אח"כ לא נפיק תו מכלל דם טמא כך יש לפרש בעיא דריב"ח ותו איכא לפרושי דעל שעת טומאה אין ספק דאף אם נתיבש ואין נימוח טמא דרבי' רחמנא יהיה רק דמיבעי ליה דלמא אשעת זיבת הדם מהאשה קפיד קרא שיהיה מידב דייב דבזה לא מהני במה שנמוח והיה לדם ע"י שרויה או דלמא אורחא דמלתא נקיט שדרך להיות לח בשעת זיבה ומ"מ לא קפיד קרא בהכי והשתא א"ש דר"א היה סובר דריב"ח קמיבעי ליה ביבש אח"כ ואין נימוח אי קפידא הוה שיהיה יכול לזוב או לא דבהכי א"ש טפי מה דקאמר אורחא דמלתא (נקיט) הוא ור"ל שדרך האשה שיזוב ממנה דם לח ומ"מ א"צ שישאר כן אלא אפילו נתיבש אח"כ נמי טמא ומשום הכי לא הוה מצי למפשט ליה מהך דאם נימוחו טמאה משום דריב"ח לא מספקא ליה בנימוחו כלל דאף שהוא יבש בשעת זיבה אין קפידא רק על הדם וכל שהוא נימוח דם הניזוב קרינן ביה ולכך קפשיט ליה מההוא דדם הנדה דמטמאין יבש אף דע"כ שאין נימוח דבנימוח גם אינך מטמאין וכמש"ל וכ"כ הרשב"א בתה"א ומוכח מזה דלא קפיד קרא שיהיה דם הניזוב שאם תאמר דבעינן הניזוב אין לחלק בין יבש מעיקרו ובין לח ונעשה יבש דבכל גוונא הו"ל למימר דטהור אלא ודאי דלא קפיד קרא ע"ז כלל וא"ל ריב"ח דלח ונעשה יבש לא קמיבעי לי דוודאי א"צ שיהיה ניזוב השתא רק ביבש מעיקרו מספקא לי דלמא קפדינן אשעת זיבה ואהא שפיר פשוט ליה דע"כ לא קפדינן אשעת זיבה מדמטמא יבש מעיקרו ונימוחו וע"כ דקרא אורחא דמלתא נקיט ולעולם דהוה דם טומאה אפילו אם יצא יבש מעיקרו ולהכי פריך ליה א"ה כי לא נימוחו נמי דכיון שכבר הוכחת ממתני' דדם הנדה דלא קפיד קרא אדם שיהיה יכול לזוב והשתא דאמרת דגם אשעת זיבה לא קפיד אם כן

ממילא דאין לחלק בין לח ונעשה יבש אעפ"י שאינו נימוח דטמא ובין יבש מעיקרו ולא נימוח וכמש"ל דלענין יבש מעיקרו אין לחלק בין נימוח או לא אם לא שנאמר דאדם קפיד קרא ואז אף בלח ונעשה יבש היה צריך נימוח וכיון דאמרת דבלח ונעשה יבש אף שלא נימוח טמא ממילא דאף ביבש מעיקרו אין מקום לטהר ומשני דבאמת כי לא נימוח לא תלינן בדם המקור אלא בריה בפני עצמה הוא ומחמת מכה שבמעיה וכעובדא דר' אליעזר בר צדוק:

ובהכי א"ש הא דפריך ומי איכא כה"ג ופירש"י מפלת קליפים ושערות והוא תמוה מאד דאמתני' הו"ל לאקשויי וגם דאטו המקשן לא ידע שהוא במציאות עד דמייתי מעובדא דראב"צ ואמנם א"ש לפי מ"ש הרא"ש בריה בפני עצמה היא שאינה מתולדות הדם רק מחמת מכה ור"ל דאף ע"ג דבעלמא היכא דאמרינן האי לישנא משמעותו שהוא בריה מעין הולדה והכא ר"ל שעכ"פ אינו דם אלא מחמת המכה הוא וכן מבואר להדיא בחידושי הרמב"ן שכתב וז"ל וא"ת מ"ש ממפלת רוח כו' אפשר לומר דהתם דהפילה שפיר יש בו פתיחת הקבר אבל יבחושין ועפר אינו לידה אלא כמקור שהפיל טיפין וכרואה דם יבש בעלמא הוא והיינו נמי טעמא דלא אמרינן בדגי' כו' אם יש עמהם דם תטיל למים דהתם בריה ודאי הוא ונולדת אלא שאינה טמאה כו' אבל כאן רואה הוא ומכה יש לה שממנה מפלת כן כו' עכ"ל ולפי"ז א"ש דודאי גם המקשן ידע דישנו במציאות אלא דלפי הס"ד שהיה סובר דמטהרינן בלא נימוחו הוא לפי שאינו דם הניזוב והנך קליפות ושערות שהם במציאות הוא לפי שנקרש הדם ונתיבש במקור ונתקשה הרבה שלא יוכל לחזור לכמות שהיא ומש"ה טהור כיון דהשתא נמי אינו חוזר אם כן לא קרינן ביה זוב דמה וא"ש אבל לפום מה דאמרינן השתא שאם היה דם שנקרש אף עפ"י שלא נימוח היה טמא ואין מקום לטהר רק משום דאמרת בריה בפ"ע הוא שר"ל לכאורה שהיא יולדות בריה כזו ומ"מ אינה טמאה לידה בצורות אילו ולכן פריך מי איכא כהאי גוונא שיהיה מתורת לידה וכמ"ש הרמב"ן דלא מסתבר שיהיה לידה בדברים כאילו וגם רש"י שכתב ומי איכא כה"ג מפלת קליפות ושערות כוונתו כן דכהאי גוונא שיהיה בריה בפני עצמה בקליפות ושערות דרך הריון והיא תפיל זה אינו ומשני אין וכדתני' ראב"ע כו' ור"ל דודאי איכא כה"ג שאינו מתולדת הדם ואע"פ שאינו מתורת לידה ג"כ מ"מ כיון שאינו דם רק מחמת סיבה אחרת ברי' קרי לי' והוא שם מושאל לפי שדם המכה נעשה בצורת ברי' וכן אמר לקמן ר' יוחנן אמר ע"כ ל"ק ר"י אלא התם דעביד דם דקריש והוי חתיכה אבל ברי' לא הוי ור"ל שאין הדם נקרש על דרך זה ללבוש צורת ברי':

ובזה הונח לי דלא תיקשי מדברי הש"ס אילו על הרז"ה דס"ל דגם בדם יבש שייך לומר ברי' הוא דהא מדברי ר"י אלו משמע דמחלק דדם שנקרש ונעשה חתי' בהא אמר ר"י אבל במפלת כמין דגים כו' ברי' לא הוי משמע דשם ברי' אינו נופל אלא על דבר של צורה ולפמ"ש א"ש דודאי הנחת שם ברי' אינו אלא על דבר של צורה ויש בו שייכות לידה והיינו דפריך ומי איכא כה"ג שיהיה קליפות ושערות ע"י לידה דקרית ליה ברי' ומשני דלאו ברי' ממש קאמרינן אלא לפי שאינו מתולדות הדם רק מחמת מכה ברי' קרי' ליה וסובר הרז"ה דגם דם יבש בלא צורה יש בו שייכי' שם ברי' דכיון דבדקינן לי' ואינו נימוח אמרינן דמעיקרא לאו דם הוה ונקרש אלא בא מחמת איזה סיבה שבמעי' וכמו קליפות ושערות וראייתה מעפר שאין עליו צורה ואפ"ה קרי' לי' ברי' ולשיטת הראב"ד והרשב"א הא דמשני כי לא נימוחו ברי' בפ"ע היינו שצורתן מוכחת שאינו מחמת דם שנקרש וא"כ זה עצמו סברת ר"י דאמר דעביד דדם דקריש ונעשה חתיכה אבל ברי' לא הוי ר"ל שאינו עשוי להתלבש בצורת ברי' ע"י קרישת הדם ופריך עלה ומי איכא כה"ג ר"ל מי איכא כה"ג שתפיל צורות אלו ולא ימחו דהא מחמת תולדות הדם לא עביד דקריש כה"ג ולא ימוח ומתורת לידה נמי לא שכיח בדברים כאילו ומשני כעובדא דראב"צ שהוא ברי' מחמת מכה וכל שהוא מחמת מכה אין דרכו להיות נימוח:

ודאתאן עלה מ"ש הש"ך לתמוה על מה נתחבטו הגדולים בזה כבר כתבתי שמתלמוד' דידן אין מקום להכריע דלא כהרז"ה אמנם מ"ש דבירושלמי מוכח בהדיא כסברא הראשונה צריך אני להעתיק לשון הירושלמי בזה וז"ל המפלת דם יבש ר"א אומר טמאה ריב"ח אמר טהורה מתנית' פליגא על ריב"ח דם הנדה כו' פתר לה כשהיו לקין ויבשו מתניתא פליג' על ר"א המפלת כמין חתי' כמין שערו' כו' אם נימוחין טמאה פתר לה משום ברי' אמר ר' זעירא ואפי' תיתב עפר עפר משם ברי' אמר ר' בא ואפי' תימר עפר אתתא עברת וקמת משם ברי' מתני' פלוג' על ריב"ח מעשה באשה אחת שהיתה מפלת כמין קליפו' אדומי' כו' מפני שיש בה שומא ויש בה מכה הא אין בה (מכה) שומא ואין בה מכה לא בדא פליגי עלי' ולית לה קיום עכ"ל ובפני משה שם נדחק בפירושו במ"ש אתתא טברת כו' ע"ש ולע"ד הוא תמוה ולית לי' קיום לפירושו ז"ל ונראה לפרש דאהא דמתרץ דלא נימוחו טהורה משום ברי' אמר ר"ז ואפילו תיתב כו' ר"ל שאעפ"כ יש להקשות מעפר דאטו עפר משום ברי' הוא בתמי' דודאי בעפר לא שייך ברי' ואפ"ה אם לא נימוח טהור ומשני לי' ר' בא ואפי' תימר עפר ר"ל דאפי' שתרצה להקשו' מעפר לק"מ עפר אתעבידית (מ"ש לפנינו אתתא עברת היא ט"ס דמוכח וצ"ל כמ"ש) וקמת משם ברי' ר"ל שגם העפר לא מתולדות הדם היא רק מחמת סיבת דבר נעשה עפר ושפי'

מוקמינן גם בעפר משו' ברי' והנה בהא דקאמר מתנית' פליג' עלי' דר"א המפלת כו' צ"ע דמשמע דאדר"א קשי' לי' דמטמא בלא נימוחו ומשמע מזה דלריב"ח א"ש אע"ג דקתני אם נימוחו טמאה וע"כ לומר דס"ל דריב"ח מודה בנימוחו משום דאין זה דם יבש רק לח מיקרי כיון שנימוח רק בלא נימוחו פליגי ולהכי פריך עלי' דר' אליעזר דמטמא אף בלא נימוחו ומשני דהתם משום ברי' טהור בלא נימוחו משא"כ בדם יבש ס"ל לר"א דטמא אף בלא נימוחו וריב"ח ס"ל בזה דטהור וזה להיפך מש"ס דידן דמוכח דריב"ח מיבעי' לי' לטהר אף בנימוחו ולהכי פשיט לי' ר"א ממתניתין דנמוחו טמאה וכמ"ש התוס' והא דקאמר בירושלמי בתר הכי דמתנית' פליג' על דריב"ח מעש' באשה א' כו' הא אין בה שומה ומכה לא בדא ר"ל לא בזאת הי' מטהרין נמי א"ש דכיון שמה שטהרוה הוא אחר הבדיקה שלא נימוחו כדמסיים בה בש"ס דילן א"כ קשה בלא נימוחו לא הי' צריכין לשומא ומכה דלריב"ח כל דם יבש אפילו ממקור טהור ולר"א א"ש דדוקא משום שומא ומכה דהוי ברי' אבל בל"ז אין לטהר דם יבש אף בלא נימוחו משא"כ לריב"ח לא הי' צריך לדרוש ברופאים כיון שעכ"פ לא נימוח טהור הוא וגם תחלת דברי הירושלמי דקאמר מתנית' פליג' על ריב"ח דם הנדה כו' נמי א"ש דאע"ג דריב"ח מיירי בלא נמוחו מ"מ התם נמי בלא נמוחו מיירי כמ"ש וא"כ פשטות דברי הירושלמי נראין דר"א וריב"ח פליגי בלא נימוחו ואדחיא הך דריב"ח וקאמר דלית לי' קיום וקי"ל כר"א דטמאה וא"כ דברי הש"ך לכאורה נכונים דמהירושלמי מוכח דבדם יבש בלא צורה אף בלא נימוחה טמאה ודלא כהרז"ה והרא"ש בזה אבל אחר העיון נראה דאין ראי' מהירושלמי לדחות דברי הרז"ה לפי מ"ש הרמ"א בסי' קפ"ח דהא דמטהרין בלא נימוחו דוקא באשה שיש לה ווסת ושלא בשעת ווסתה אבל בשעת ווסתה טמאה אף שלא נימוחו והש"ך שם השיג ע"ז דכיון שאינו רואה דם רק דברים יבשים אפי' בשעת ווסתה טהורה, וכ"כ בשם אא"ז הגאון בעל אפי רברבי דכיון שעיקר הטעם דאינו דם רק ברי' טהורה אף בשעת ווסתה דאף גבי מכה ס"ל להרמב"ם והרשב"א לטהר אף בשעת ווסתה דווסתות דרבנן וכמ"ש בבה"ג ע"ש ומ"מ נראה ברור דגם הש"ך מודה דלשיטת הרז"ה דס"ל דגם בדם יבש אמרינן דאר לא נימוחו ברי' הוא היינו דוקא שלא בשעת ווסתה ודוקא להראב"ד דס"ל צורתן מוכחת גם בשעת ווסתה אמרינן הכי משא"כ להרז"ה דלאו בצורה תליא מלתא רק מחמת שלא נימוח אנו אומרים שאין זה דם מעיקרו אלא ברי' הוא וכמ"ש בלשונו אם לא נימוח מנין אנו יודעין שהיא דם מעיקרו כו' א"כ אין כאן מקום להקל רק שלא בשעת ווסתה אבל בשעת ווסתה אף שלא נימוח אנו תולין שהי' דם מעיקרו אלא שנתיבש ויצא בשעת ווסתה ואורח בזמנו בא ולפי זה אין ראי' כלל מהירושלמי דודאי

לענין פלוגת' דר"א וריב"ח דלריב"ח דם יבש אע"פ שודאי דם המקור הוא כיון שהיא יבש טהור הוא אדחיא לה דריב"ח וכדאמרינן נמי בש"ס דילן דגם יבש מעיקרו טמא הוא וקי"ל כר"א בהא היכ' דהוא דם המקור ודאי אך כיון דבלא נימוחו מודה ר"א דטהור היכא דאיכ' למיתלי דברי' הוא ס"ל להרז"ה דגם בדם יבש בלא צורה תלינן בי' דברי' הוא ואין ראי' ממאי דפליג ר"א על ריב"ח בדם יבש שלא נימוח דהתם היכא שידוע שדם מקור הוא כגון בשעת ווסת פליגי וגם אפשר דהיכא שאשה מרגשת בעצמה שאין לה שום מכה וזה דם ראי' הוא שאין לתלות שברי' הוא ואפ"ה מטהר ריב"ח ובהא לא קי"ל כוותי' אבל בהא דס"ל להרז"ה דבדם יבש שלא בשעת ווסתה נמי תולין בברי' דהיינו לר"א דקי"ל כוותי' אין בזה ראי' מהירושלמי כלל:

ויותר נראה לענ"ד דבלא"ה אין להביא ראי' מהירושלמי שנראה דלא אזיל בשיטת תלמוד' דידן דמפרש מה דאמרינן ברי' הוא היינו כעובד' דר"א בר"צ וכמש"ל בשם הרא"ש והרמב"ן והירושלמי ס"ל שאנו תולין שזה לידה ולא ראי' כי מ"ש לעיל להגי' עפר אתעבדת הוא דחוק וכתבתי כן להשוות הדברים למ"ש הרמב"ן והרא"ש לתלמוד' דידן דלא שייך לידה בדברים כאלו אבל האמת יורה דרכו דצריך להגי' עפר אתעברת וקמת משם ברי' והיינו משום דמקשה לי' אהא דקאמר משו' ברי' דמה ברי' שייך בזה והוא השיב לו דגם בעפר י"ל שנתעברה כמין עפר וברי' הוא וכן מבוא' שם בירושלמי לעיל מיני' דקאמ' והתנינן המפלת כמין דגים כו' אם יש עמהם דם טמאה כו' ותטיל לפושרין הדא ילפא מההיא שאם נימוחו טמאה כו' מבואר דהך דהמפלת כמין קליפות והך דכמין דגים חד דינא אית להו וכמו דבמפלת דגים אם לא נימוחו תולין אותו בעיבור ולידה כמו כן גם במפלת כמין קליפות ודלא כהרמב"ן שכתב לחלק ביניהם:

שוב ראיתי כי הירושלמי אדרבה מסייע להרז"ה שהרי ראיית הרשב"א מהא דמטמא ר"י בחתיכה ולא אמרינן יטלוה למים כו' והרא"ה בב"ה מחלק בין חתיכה לדם מועט כעין שערו' כו' דחתיכ' כיון שנתרבה הדם ונקרש ונעש' חתיכ' שוב אין נימוח בשרוי' כו' והירושלמי תיובתא לתרווייהו דבירושלמי קאמר מתניתי' פליגא עלי' דר"א המפלת כמין חתיכ' כמין קליפות וכו' ועלה קאמר דר"א פתר לה משום ברי' הרי מבואר דגם בכמין חתיכ' תלינן בברי' וא"כ ע"כ מה דקאמר ר"א המפלת דם יבש טמאה היינו בגוונא שאין לתלו' בברי' וכמש"ל שהיא יודעת בבירור שאין לה מכה שכך הוא דם המקור או בשעת ווסתה משא"כ היכא דאיכ' למיתלי אף בחתיכה תלינן בברי' ולפי מ"ש דשיטת הירושלמי בהא דברי' דהיינו שתולין בעיבור ולידה א"ש בפשיטות דפלוגת' דר"א בנראה לעין שהוא דם יבש ואין כאן שום סבר' לתלות כזה בלידה רק בראי' בעלמ' משא"כ

חתיכ' שגוון בשר עלי' אע"פ שי"ל שנקרש הדם ונעש' חתיכ' ולכן יש לבדוק אם נימוח אם לא מ"מ שפיר י"ל דברי' הוא ולתלותו בעיבור ולידה ועיין בחידושי הרמב"ן שכתב והיינו נמי טעמ' דמפלת כמין דגי' לא אמרינן אם נמוחו טמאה דהתם ברי' ודאי הוא ונולדת היא אלא שאינה טמאה וכן בחתיכה דבשר גמור הוא ואינה נימוחה וכ"כ הר"ן בחידושיו:

ולענ"ד זה ג"כ כוונת הרא"ה דכיון שנקרש ונתקשה כ"כ שחזר להיות כגוון הבשר ונעשה חתיכה אין חוזר להיות נימוח ע"י שרוי' והרשב"א במ"ה שם כתב על דברי ב"ה שרוצה לחלק בין דם מרובה לדם מועט ולענ"ד ז"א אלא כוונת דבריו כמ"ש הרמב"ן והר"ן וא"כ לכאורה נראה מהרמב"ן והר"ן דסבירא ליה כהרז"ה דאל"כ בלא"ה לק"מ גבי חתיכה נימא תטיל למים דהא חתיכה אין צורה מוכחת ואפשר דס"ל דגם בחתיכ' נמי הוי צורה מוכחת וס"ל דהוי ברי' ועיין בסי' קפ"ח לענין נעקר המקור ונופלין חתיכ' כו' אך מדברי הש"ס דקאמר ר"י אמר ע"כ ל"ק ר"י אלא התם דעביד דם דקריש ונעשה חתיכ' אבל ברי' לא הוי משמע דחתיכה לא הוי צורה מוכחת וכדעת הרשב"א בזה וא"כ הרמב"ן והר"ן שכתבו לתרץ הך דחתיכה כדברי הרא"ה מוכח דס"ל כשיטת הרז"ה בזה ודברי הרשב"א צ"ע ועיין בדברי הרא"ש מ"ש לדמותן ראיות הרשב"א בזה מהא דחתיכה ודבריו צ"ע וקצרתי:

ועפ"י דרכינו למדנו שהרבה פוסקים עומדי' בשיטת הרז"ה כי כן דעת הרא"ה והרא"ש ורבינו ירוחם כתב שכן דעת התוס' ועיין בסדרי טהרה כתב הוכחה מדברי התוס' להרז"ה וכן נראה דעת הטור וכן משמע דעת הרמב"ן והר"ן ומ"ש הב"י שדברי הרמב"ם משמע כהראב"ד אינו מוכרח לענ"ד רק מדברי ה"ה נראה כן ופשטא דתלמודא דידן דקפשיט ר' אליעזר מהא דאם נימוחו טמאה לבעיא דר' יוסי בר' חנינ' בדם יבש משמע להדיא דחד דינא הוא וכמ"ש הרא"ה דאל"כ ה"ל לפרושי דכיון דהתם טמא בנימוחו הכא אפי' בלא נימוחו טמא ומ"ש במ"ה שם דמכלל דברים אלו שם כל דם יבש קאמר ריב"ח בין במרובה בין במועט כו' ואם איתא כל דם יבש ואפי' חתיכה מרובה כשהטילו למים דוקא ונמחה דאל"כ ה"ל לפרושי כו' ע"ש לענ"ד א"ש כמש"ל דכוונת הרא"ה כהרמב"ן לחלק בין חתיכ' שיש עליו גוון בשר דאינו נמחה וריב"ח לא מיירי מזה רק מענין דם יבש ומ"ש דא"כ איך הקשה לו כי לא נימוחו נמי דהא איהו דוקא בנימוח קאמר כעין משנתינו כו' ג"כ לקמן דכיון דאכתי לא ידע מהך סברא דבריה הוא שפיר קשי' לי' דלא נימוח נמי דלמה יגרע מלח ונעשה יבש דטמא אף שלא נימוח ומשני לי' דשאני יבש מעיקרו די"ל ברי' הוא והרז"ה לפום הך תירוצא דברי' קאמר דגם בדם שלא נימוח

אמרינן ברי' הוא וכבר הארכתי לעיל בענין זה ומ"ש הרשב"א ראי' מר"פ דם הנדה דע"כ מיירי ביבש מעיקרו כדמשמע מדפריך כו' כבר כתב הרא"ש לדחות זה אך בחידושי הר"ן שם כתב דרש"י גרס יבש מעיקרו מנלן דתנן המפלת כו' וכן משמע מדברי רש"י שכתב יבש מעיקרו כגון הני דתנינן אך לפי מ"ש הר"ן שם דהך אם יכולין לחזור ולשרות כו' לא קאי כ"א אשרץ ונבלה אבל זוב ודם ודכוותי' שנתיבשו אין יכולין לשרות ולחזור כו' ע"ש שמבואר דאע"ג דשפיר הוא נימוח בשרוי' מ"מ אינו חוזר לכמות שהי' שיהי' שם לח עליו ולהכי פריך אמתני' דהמפלת כמין קליפות מנלן משום דאע"ג שנימוחו הרי לא חזרו לכמות שהי' שא"א לדם היבש לחזור:

ולפי"ז אין ראיות הרשב"א ראי' כלל דאף דהמקשה מפרש מתני' דדם הנדה בסתמ' אפי' יבש מעיקרו מ"מ שפיר מיירי בנימוח ע"י שרוי' דסימנא מלתא דלאו ברי' הוא ומ"מ מחלק בין דם הנדה לאינך דבדם אע"פ שאין יכול לחזור לכמות שהי' מ"מ טמא משא"כ באינך ולפי מש"ל בלא"ה יש לדחות דמתני' התם אע"ג דסתמ' אפי' ביבש מעיקרו מ"מ מיירי בידוע שהיא דם הנדה (מיירי) בענין שאין לתלות במכה או שהוא שעת ווסתה דאז אין תולין בברי' אלא דם הנדה הוא ומטמא אף שאין חוזר ע"י שרוי' משא"כ היכא דאיכ' למיתלי דברי' הוא מחמת מכה וכה"ג שפיר תלינן אף שאין כאן צורה מוכחת כיון דלא נימוח בשרוי':

ומה שנראה מדברי הרא"ה בטעם הדבר דמה דלא נימוח הוא סימן מובהק שאינו דם רק ברי' אין נראה כן מדברי הרז"ה כמש"ל שהרז"ה כתב שאם לא נימוח מנין היינו יודעין שהוא דם מעיקרו ולדברי הרא"ה איפכא ה"ל למימר שאם לא נימוח א"א לומר שהוא דם מעיקרו אך לענ"ד נראה דס"ל להרז"ה דאף בלא צורה מלתא דלא שכיחא הוא שתוציא דם יבש ממקורה ועיין בפירוש המשנה להרמב"ם שכתב אם תראה זאת הקליפה אפשר שהם מדם הנדות שנתקרש בחום נתחדש שם ויהי' אפשר שהם קליפות שתן ולכן צוה שישרו במים כו' וכיון שאין זה רגילות שתראה דם יבש מחמת כי יבא חום המתחדש והכי אמרינן בש"ס אורחא דמלתא נקט וכ"כ רש"י זוב דמה משמע שאין דרכו לזוב אלא לח וכ"כ התו' בד"ה אבל דם דרכיך שדם אין רגיל להתיבש קודם יציאתו מהרחם ואף ששם ר"ל שאין רגילות שיתיבש כמה ימים קודם מ"מ עכ"פ כיון דאם נאמר דם הוא ע"כ דרכיך ואפי' שרוי' בפושרין מעל"ע לא צריך וראוי הוא שיהי' נימוח וכיון שלא נימוח אין לתלות בדם נדה אלא דם יבש של מכה או סבה אחרת וברי' הוי אך אם נימוח הא קמן דדם נדה שנקרש הוא:

ולפי"ז דין הרז"ה והראב"ד חד טעמא ולא חד דינא וגם טעם הראב"ד כמ"ש הרשב"א הוא לפי שצורתן מוכחת שאין דרך הדם להתיבש ולעשות צורות כאלו וכל שלא נימוחו איגלאי מלתא דלאו דם הוא אלא ברי' בעלמא ובמין עפר נמי אין דרכו של דם להתיבש ולצאת נפרך כעפר מיהו כשנימוחו ע"כ לאו ברי' נינהו אלא דם הי' ונתיבש דרך מקרה ונעשה כן כו' וכ"כ הרשב"א שם אח"כ דבקליפות כו' דמספקא לן אם הם ברי' או דם שנקרש מפני שצורתן מספקתן ואילו אתא אליהו ואמר דדם יבש הוא טמאוי מטמאינן לה אפי' כי לא נימוחו דבפירוש ריבתה התורה כל דם שיהי' לפיכך י"ל כדברי הרא"ש ז"ל וקליפו' כו' דטהורה בלא נימוחו דצורתן מוכחת עליהם כו' ע"ש וכדבריו לענין בעלי צורה כן הוא להרז"ה ודעמיה בדם יבש סתם דודאי אילו אתא אליהו ואמר שדם יבש זה דם נדות הוא שנתיבש במקורה או שרואה כן בשעת ווסת שלה שרגלים לדבר שראיית המקור הוא ודאי שטמאה אבל אחרי שאין אתנו נביא והוא שלא בשעת ווסתה שאף בשעת ווסתה היא רואה דם כשאר נשים אבל לא דם יבש כזה ס"ל דהיוב' מוכיח עליו שאינו דם נדה וכיון שלא נימוח איגלאי מלתא שברי' הוא ומדמה לה לעפר דתלינן בברי' לפי שאין רגילות שיבא כך וה"ה לכל דם יבש שיבשותו מספקו ושריותו מוציאו מידי ספיקו:

ועתה אבין ואדין לפני רבותינו ז"ל היכא שהפילה דם יבש להרז"ה או כמין קליפות להראב"ד ודעמי' שדינו הוא תטיל למים כו' ונאבד קודם שנתברר אם הולכין לחומרא אם לא ולכאורה מלשון הרז"ה שכתב בדם יבש שאם לא נימוח מנין היינו יודעים שהוא דם מעיקרו כו' (דמה שנימוח יברר לנו שדם מעיקרו הוא וכל שאין יודעין אם נימוח מקלינן בי' ולפי מ"ש בטעמו דס"ל שאף בלא הבדיקה אין תולין בדם מעיקרו לפי שאין רגילות שיתייבש וא"כ הבדיקה לחומרא לבד שאם יהי' נימוח ע"כ שדם מעיקרו הוא שנתיבש דהא קמן שנימוח אך לפי מש"ל דכיון שעכ"פ הרגילו' שיהי' רכיך וכי לא נימוח אגלאי מלתא דברי' הוא א"כ בלא הבדיק' אין לנו ראי' כלל אך ל' הרז"ה משמע כמ"ש שאין תולין בדם מעיקרו רק מחמת דחזינן דנימוח) וא"כ אי אירע אונס שלא נבדק הולכין בספקו להקל ומכ"ש בבעלי צורה להרשב"א שצורתן מוכחת עליהם שאין דרך הדם להתיבש ולעשות צורות כאלו א"כ בלא הבדיקה נמי מסתברא דברי' נינהו אלא דכי בדק ונימוח ע"כ לאו ברי' הוא אלא דם ונתיבש דרך מקרה ונעש' כן כו' ע"ש וכמ"ש לשונו לעיל א"כ בלא בדיק' מה"ת לומר שנתיבש הדם דרך מקרה ונעשה כן ותלינן דברי' הוא:

והנה הרא"ה בב"ה הקשה על הרשב"א דכיון שמה שלא נימוח ס"ל להרשב"א דאינו סימן מובהק רק מצד צורה מוכחת א"כ אף בלא נימוח ניחוש לי' כיון דאפשר שהוא דם שהרי צריך בדיקה אם נימוח או לא והרשב"א במ"ה השיב שדבר רחוק הוא שיעשה כעין צורת ברי' אלא שיש להסתפק בכך לפי שפעמים נעשה כן ולפיכך צריך לבדוק בשרי' דשרייתן מוציא מידי ספיקתן וכוונתו בזה דבעינן תרתי לטיבותא שיהא צורתן מוכחת וגם שאין נימוח ובאמת שהרא"ה בב"ה הרגיש בזה וכתב וכ"ת רובא דהני צורת ברי' הוא א"כ לא תבעי בדיקה דהא כל היכא דאיכא רובא לא בעי בדיקה וראיה מהא דחולין דתלינן בשגרונא משום דשכיח לא בעי בדיקה אע"ג דאפשר כו' אך הרשב"א אף ע"ג דס"ל שדבר רחוק הוא וא"כ לא הוי רק מיעוטא מ"מ אפשר דס"ל שמיעוט המצוי הוא או כיון דאיתא קמן ואפשר בבדיקה וכמ"ש במ"ה בדף ז' לענין רוב מצוין א"ש כו' שלא נהיה כמעלימין עין מן האיסור כיון שאנו יכולין לעמוד על בירורו כו' ע"ש וס"ל בהאי דשגרונא שאני שהוא מצוי הרבה או משום שטורח גדול לבדוק והוה כלא אפשר וע"ש בפוסקים בהך כללא דאיכא לברורי והארכתי בזה במקום אחר ולפ"ז נראה לכאורה דהיכא דליתא קמן דליבדק' אזלינן בתר רובא דצור' אילו ברי' הם ולא דם ואפס שיש מקום לומר דאע"ג דהרשב"א ס"ל דאע"ג שרחוק הוא שדם הנדה יתיבש ויעשה כצורות אילו מ"מ גם זה לא שכיח שיהיה מכה ושומא במעי' שלא תרגיש בהם. וכיון ששקולין הם ספיקא הוה ומתברר ע"י השרוי' ולכן כתב הרשב"א שצורתן מספקתן ר"ל דהוה ספק השקול ומ"ש דצורתן מוכחת היינו דאל"כ לא הוה תלינן בסיבה אחרת דלא שכיחא רק מחמת שצורתן מוכחת שאין רגילות שיתיבש הדם לצורות כאלה באנו לבית הספק וכן נראה מלשון הרשב"א בת"ה הקצר שכתב בד"א בדם יבש אבל הרואה כמין קליפות כו' הרי אלו ספק דם ספק ברי' כיצד הוא עושה שורה אותה במים פושרין מעל"ע נימוחו בידוע שהוא דם וטמאה לא נימוחו בידוע שאין זה דם אלא ברי' מכה יש לה בתוך מיעיה כו' ע"ש משמע דספק השקול הוא אך לענ"ד ז"א דהא וודאי דגם הרשב"א דמחמיר בדם יבש שלא נימוח לאו משום דס"ל דדם וודאי מן המקור הוא דודאי מודה שאפשר שיבא דם יבש מחמת מכה כמו קליפה וכיוצא וגם מודה הוא שאין רגילין שיבא דם הנדה יבש וכמש"ל מדברי הש"ס ורש"י והתוספות ומ"מ ס"ל דלא מהני הך סימנא דלא נימוח להוציאו מכלל דם אלמא דס"ל דשרי' ולא נימוחו אינו סימן מובהק מצד עצמו אלא בצירוף מוכיח של הצורה וכמ"ש מלשונו לעיל וכ"כ עוד במ"ה שם שכתב ובשלמא אי אמרת דדוקא כיוצא באילו שצורתן מוכחת עליהם כיון שאין דם עשוי לעשות כן ועוד שאין נימוחין בשריית פושרין בידוע שאינם דם אלא ברי' כו' וא"כ אם נאמר שאף

היכא דאיכא הוכחת הצורה ספיקא הוה וספק השקול א"כ לא היה לנו לסמוך על הכרעת השריי' במקום ספיקא שהרי הוכחת דגם בדם יבש עכ"פ איכא ספיקא ואפ"ה ס"ל שהשריי' אינו מוציאו מידי ספיקו אלא ע"כ כמ"ש דהיכא דאיכא הוכחת הצורה לאו ספק השקול הוא והוא נוטה לצד היתר וכמ"ש הרא"ה שם וכ"ת דרובא דהני צורת ברי' הם א"כ לא תבעי בדיקה כו' והרשב"א סובר כיון שלפעמים נעשה כן צריך בדיקה לחומרא וכן נראה לכאורה מלשון המשנה דאמר תטיל למים אם נימוחו טמאה ואם איתא דהבדיקה באה להוציא מכלל דם א"כ איפכא הו"ל למימר תטיל למים אם לא נימוחו טהורה משמע מזה דסתמא להקל אלא שלכתחילה כיון דאיתא קמן צריך להטיל למים ואם נימוח ע"כ דדם הוא וטמא וכן בסיפא גבי המפלת דגים אם יש עמהם לחלוח דם טמאה ושם נראה פשוט שאם לא בדק אחר לחלוח דם שאין לטמאות מספק רק כשיודע בבירור שיש לחלוח דם וכן נלענ"ד מדברי הירושלמי שסובר דהך דתטיל למים שייכא נמי בהא דהמפלת כמין דגים וכמ"ש הדא ילפא מן ההוא כו' והתם וודאי נראה דאם לא בדק אנו תולין שברי' הוא דרך הריון ולידה דמהאי טעמא ס"ל להרמב"ן והר"ן דאפילו בדיקה א"צ שבוודאי לא יהי' נימוח וא"כ מסתמא גם הירושלמי דמצריך בדיקה היינו לכתחילה וכיון דמדמה הך דהמפלת קליפות והך דהמפלת דגים ש"מ דתרוייהו כי הדדי נינהו לענין הצרכת הבדיקה ג"כ רק לחומרא לבד וקצת יש לדחות לפי מש"ל דהירושלמי ס"ל דגם במפלת קליפות שייך עיבור ולידה א"כ הירושלמי לטעמי' דמדמי להו ג"כ להדדי גם לענין הבדיקה וקצרתי:

ולכאורה יש לדייק מדברי הרמב"ם פ"ה מהל' א"ב שכתב הפילה כמין קליפה כו' תטול למים פושרין אם נימוחו ה"ז טמאה שדם הוא נקפה וכל הרואה דם יבש טמאה ואם שהו בפושרין מעל"ע ואח"כ נימוחו ה"ז ספק טמא לא נימוחו מעל"ע הרי אלו ממכה וטהורה עכ"ל וכבר כתבתי שמ"ש הב"י דמשמע דס"ל כהראב"ד אינו מוכרח ואדרבה מדלא כתב דין דם יבש למלתא באפי נפשי' אלא כוללו בדין כמין קליפה בתורת נתינת טעם שדם הוא נקפה וכל הרואה דם יבש טמא משמע דחד דינא הוא ואף שי"ל שלא בא אלא לומר דבהנך מה שנימוחו מגלה לן שדם יבש הוא דלא תימא ממכה הוא אבל בדם יבש עצמו א"צ לגילוי זה מ"מ הו"ל לכתוב דין רואה דם יבש בפ"ע להשמיענו דלא תימא דבעי נימוח דוקא שיהי' טמא בנמצא יבש מעיקרו ואיך שיהי' בזה מ"מ ממ"ש אם נמוחו טמאה שדם הוא כו' משמע דבשביל שידענו שנימוח אמרינן דם הוא וכן בלשון הטור והש"ע טמאה והוא שיהיו נימוחים בתוך מעל"ע כו' דמשמע מלשון זה שדוקא כשנתברר לנו שהוא כן וכה"ג כתבו הפוסקים בסי' ל"ו בלשון כה"ג גבי נגלד והוא דלא

מפקא זיקא שבא לומר שצריך שיתברר ע"י בדיקה וכך נראה ג"כ מלשון הש"ע בסעיף וא"ו שכתב בד"א שצריך בדיקה בשרי' במפלת כמין קליפות ושערות אבל חתיכה דם אעפ"י שקשה ואינו נימוח טמאה וי"א שגם לזה צריך בדיקה בשריי' כו' והטור כתב ג"כ כסגנון הזה בשם הראב"ד ולשון זה מורה שכדי לטמא האשה במציאתה כדברים האלה הצריכו בדיקה בשרי' וזולת הבדיקה אין לטמא אותה ואין לדייק מלשון הש"ע סעיף ג' שכתב והוא שהטיל החתיכה במים פושרין ולא נימוחו דמשמע שאם לא עשה כן טמא מספק וע"ש בב"י וד"מ י"ל דהתם הכי קאמר דרבינו שמשון שהתירה לבעלה צ"ל שהטיל כו' דאל"כ יש לחוש שמא דם קפוי הוא וגם אין להביא ראי' ממ"ש הרמב"ם שאם שהו בפושרין מעל"ע ואח"כ נמחו ה"ז ספק טמא וכ"כ שאר פוסקים לפסוק האי בעיא לחומרא וה"ה כתב הטעם דספיקא דאורייתא הוא משמע שהבדיקה חיובית מדינא אך לפענ"ד אין מזה ראי' כלל דהתם כיון דהשתא מיהת נימוחו לפנינו ואם דינא הוא דבעינן מעל"ע ודאי טמאה היא מש"ה השתא דאיבעי לן הוי ספק דאורייתא משא"כ אם לא בדק כלל אמרינן שאם הי' בודק הי' מוצא שלא נימוחו דצורתו מוכחת דברי' הוא ורובא הכי אתנייהו ובזה א"ש דבש"ס האי בעיא דלמא בדם דרכיך לא בעינן מעל"ע וסגי ביום או לילה לבד לטהר והרמב"ם הפך ענין הספק על נימוח בשרי' תוך המעל"ע ולא נקט הספק דאם לא שהה מעל"ע בבדיקה זה טמאה מספק דשמא אם הי' שורה מעל"ע הי' נימוח ולפי מ"ש א"ש דממה נפשך אי מצינן למיבדקי' עוד ולהשהות מעל"ע צריך לבדוק ואם א"א לבדוק עוד אין כאן טומאה מספק כיון דלא חזינן דנימוח אין לטמאה כלל שבלא בדיקה יש לטהרה רק הבדיקה לחומרא וכמ"ש:

וקצת משמע במ"ה שכתב על הרא"ה שאמר דאפילו קליפות ושערות אם נשתהין זמן מרובה מוסיפין ביובש ושוב אין נימוחין אפ"ה טמאין וזו קשה שא"כ האיך התירה המשנה בשרי' דלמא נשתהה הרבה בבית הרחם ונתיבש ולפיכך אינו נימוח בשרי' עכ"ל ולכאורה משמע מזה דבהך בדיקה אזלינן לחומרא אך באמת ז"א דשפיר קשי' לי' לשיטת הרא"ה גופי' דלא ס"ל צורתן מוכחת כלל וגם לא ס"ל דהיובש מוכיח כמש"ל בשיטת הרז"ה רק ס"ל דמה שאין נימוח הוא סימן מובהק מצד עצמו ע"ז שפיר פריך לי' דמאי סימנא דלמא אשתהי ויש אתי מקום לומר דאף שנאמר שהללו בעלי צורה על הרוב אין דרך שיבא דם נדה בצורות אלו לאו מחמת הצורה לבד רק שאפשר שזה שכיח כשמתחיל הדם להתקרש שיהיה על איזה תמונה אך לא שכיח שיתקרש ויתקשה הרבה בתמונה זו שלא יהיה נימוח בשרוי' ולפ"ז שוב י"ל דבלא הבדיקה שלא נימוח אין כאן מוכיח כלל מחמת הצורה בלבד אך לא מסתבר לפלוגי בהכי שאם היינו אומרים דמצוי

הוא שיתחיל להתקרש בתמונה זו אין ראי' ממה שלא נימוח דאם משתהה יותר הוא מתקשה יותר ונשאר בתמונה זו עצמה אלא ודאי שדברי' אלו שאנו אומרים שאינו רגיל שיעלה הדם בצורה זו היינו בתחלת הקרשה וכן נראה מדברי הרשב"א בזה:

סוף דבר הראיתי לדעת שלשונות הש"ס והפוסקי' מורי' דעכ"פ היכא דאיכא צורה והכרת פנים ענתה בם דבריה נינהו בדיקת השריי' רק לברר החומרא לטמא אם נימוחו וידעתי כי מי שישוטט בלשונות הפוסקים עוד ימצא פנים לכאן ולכאן ואיני מחליט זה לדין ברור לסמוך עליו ולהעמיד יסוד ע"ז לבד אבל מ"מ הדברים נאותי' לחזק מוסדות ההיתר ולכן הארכתי בזה לפי שהוא מקצוע גדול בענין זה ולולי שאני מיראי הוראה הייתי אומר שיש מקום לסמוך ע"ז באשה שיש לה ווסת קבוע שרואה דם גמור ומוצאת כדברים האלה שלא בשעת ווסתה דבזה ודאי שייך לומר כיון דלא שכיח כלל שתראה שלא בשעת ווסתה ואפי' אם תאמר שרואה היא דרך מקרה אף שלא בשעת ווסתה עכ"פ לא שכיח שתראה דם בצורות אלו ובכה"ג וודאי סמכינן להתיר אם לא בדק בשרי' ונימוח ותלינן לומר דבריה נינהו ואם הוה אמרינן הכי נוכל ליישב אם ימצא בלשונות הפוסקים משמעות שהבדיקה באה להתיר משום שהיא באה להתיר אף בשעת ווסתה כמ"ש הש"ך והאפי רברבי ובזה ודאי הבדיקה חיוב היא ואף שהרמ"א כתב דבלא נימוחו ג"כ אין קולא כ"א שלא בשעת ווסתה עיין במנחת יעקב דמיישב דברי הרמ"א דקאי אשלפניו ע"ש וקצרתי:

ולפענ"ד הכרעה נכונה היא דבשעת ווסתה אף למאן דמיקל בבדיקה מ"מ אם לא בדק פשיט' שיש להחמיר כיון דשעת ווסתה היא משא"כ שלא בשעת ווסתה וא"א בבדיקה ודאי אזלינן בתר רובא שאין דרך שתראה דם המקור בצורות אלו והא קמן דהש"ך והא"ר סמכו להקל מה"ט אף בשעת ווסתה די"ל אורח בזמנו בא מ"מ הצורה מוכחת וא"ל דסמכינן אבדיקה שלא נימוח שהרי דעת הרשב"א ודעימי' שאין זה סימן מובהק דאל"כ אף בדם יבש בלא צורה יש להקל אלא ע"כ דסמכינן אהך סברא דצורה מוכחת אף בשעת ווסתה י"ל שרגלים לדבר שלא נימוחו א"כ גם בלא בדיקה ושלא בשעת ווסתה י"ל שרגלים לדבר כיון דשלא בשעת ווסתה היא ואפשר דהא עדיף טפי אך היכא דאפשר למבדק פשיטא שאין לסמוך ע"ז שלא נהי' כמעלומים עין מן האיסור וכמש"ל בשם הרשב"א אבל בא"א לבדוק ושלא בשעת ווסתה הי' מסתברא שיש להקל:

אחר כותבי כל זה מצאתי את שאהבה נפשי בחידושי הרשב"א נדה כתב וז"ל ועוד נ"ל להביא ראיה להראב"ד מרב יהודא אמר שמואל כו' ובקליפה ושערה ועפר הוא דבעי נימוח משום שאינו מצוי שיהא הדם נקרש ומוצא על הרוב בכענין זה אלא משום חשש

בעלמא מטילין אותם למים ואם נימוחו חוששין להם ואע"פ שרובן בריות נינהו כל שיוצאין בענין זה עכ"ל והדברים מכוונים למ"ש בדעתו ז"ל שגם הוא סובר דרובא ברי' הוה ומשום חששא בעלמא אנו מצריכין בדיקה ולפי"ז הדבר ברור לענ"ד כמ"ש דאם אי אפשר בבדיקה יש להקל גם הלום ראיתי בחידושי הרשב"א שם בפירוש סוגית הש"ס בהא דפריך א"ה כי לא נימוחו נמי דמאי א"ה דהא אם נימא דזב ממש בעינן תיקשי טפי מתניתין לדידי' וכתב דה"ק אא"ב יבש מעיקרו לא מטמא ניחא דכי נתיבש שאינו נימוח טהורה דהא דטמא בנימוח משום דמוכחא מלתא דלאו יבש מעיקרו הוי' אלא לדידך דאמרת דדם יבש מעיקרא נמי טמא ומטמא כי לא נימוחו נמי כו' וצ"ע דמה ראה בדברי ר"א שבא לפשוט לו שהיבש מעיקר' טמא אע"פ שלא נימוח שהרי ר"א לא אמר אלא לשון המשנה ודלמ' אה"נ קאמר ר"א דמוכח ממתני' דדוק' נימוח הוא דטמא משום דאיגלאי מלת' דלאו יבש הוא אבל לא נימוח דיבש מעיקר' הוא טהור ויש ליישב וכבר כתבתי בזה הנלענ"ד:

והגדלתי השמחה במציאות דברי הרשב"א הללו ששפתיו ברור מללו שאע"פ שכל שיוצאין בענין זה רובן בריות נינהו מ"מ משום חשש בעלמ' מטילין אותם למים ואם נימוחו חוששין להם ומשמע קצת דאפי' נימוחו אין זה מברר לגמרי שדם הוא ולהוציאו בבירור מהוכחת הצורה דברי' הוא משום דלפעמים גם ברי' כזו כגון קליפו' הבאות מחמת מכה הם נימוחים במים אך אפי' תימא דמה שנימוח היא בירור גמור ולא ברי' ולשון חוששין להם שכ' הרשב"א הוא לאו דוק' מ"מ אין ספק בדבריו שהבדיק' לחומר' משום חשש בעלמ' וא"כ יש לנו עמוד של ברזל לסמוך עליו באשה שיש לה ווסת קבוע ומצאה כן שלא בעת ווסתה ובזה יש לי ליישב מה שהקשו על הב"י סי' קצ"א שכתב על תשו' הר"ן ולי נראה דבלאו הני טעמ' אתת' שריא מהנך עובדי דראב"צ והד"מ והבאים אחריו כולם הקשו ע"ז דהר"ן כ' הנך טעמי להתיר אף בלא בדיקה ואפילו אם נימוחו טהור' ולפי מ"ש א"ש דמה שכתבו דלטעמ' דהר"ן אפילו נימוחו טהורה צ"ע דבשלמא לפי מ"ש תחילה להתיר מטעם דקי"ל כר"י פשיט' שאפילו נימוחו טהורה שהרי מתיר אפילו בדם ממש עם מ"ר אבל הר"ן דהב"י קאי עלי' הוא מה שכ' בסוף התשובה ועוד אומר אני דאפי' לר"מ נמי איתתא שרי' דהוה מיעוט דלא שכיח כו' דהאיך נאמר הדור מ"ר למקור ואייתי דם כי האי שאינו אלא כמין חצץ אדום שהוא מפורסם שרגיל להוולד בכליות כו' ועוד שכבר שנינו שאם יש לה מכה כו' אבל בכגון זה שהדבר ידוע ומפורסי' שאותן עצמים כמין חצץ אדום רגילין תמיד להוולד בכליות כו' ע"ש א"כ כיון דעיקר טעמו משום דלאו דם הוא אלא ברי' מתולדות הכליות א"כ אין זה כ"א כשאינו נימוח

שחצץ כזה דרכו להוולד בכליות אבל אם מטילין אותו למים ונימוח אגלאי מלת' שאין זה החצץ שדרכו להוולד בכליות שהרי נימוח וא"כ דם המקור הוא אלא שנקרש קצת וא"כ פשיט' ששוב יש לומר אליב' דר"מ הדור מ"ר למקור כו' ואמנם גם אם נאמר דבעי בדיקה שלא נימוחו ובהכי מיירי הר"ן הדבר קשה איך לא הזכיר הר"ן מזה שנבדק ולא נימוח ואפשר שבדברי השואל הי' מבואר הענין לפי שגוף השאלה חסירה בדפוס ע"ש: אך מלשון הר"ן לא משמע כן וגם דלפי"ז הי' קושי' הב"י פליאה נשגבה על הר"ן שבא להתיר מחמ' שבא עם הטלת מ"ר ובש"ס מבואר דבדק ולא נימוח שרי בפשיטו' אף בלא מ"ר כלל ולכן נלע"ד דודאי לא נעלם מהר"ן ענין הבדיקה דתטיל למים ואי הוה מיירי שבדק ונימוח לא היה מוצא מקום להתיר אליב' דר"מ דכל שנימוח אין זה חצץ רק דם ואם מיירי בבדק ולא נימוח לא הי' צריך כלל להנך טעמי דתלמוד ערוך הוא אך מיירי בענין שלא הי' אפשר לברר בבדיק' או דליתא קמן ולכך כתב הר"ן שמ"מ יש להתיר מחמת צדדין אלו וע"ז כתב הב"י דבלאו הני טעמי אתת' שריא מהנך עובדי כו' ובהא נמי כיון שידוע לרופאי' כו' וס"ל דכיון דלא הוזכר בר"ן מענין הבדיקה א"כ ע"כ מיירי בא"א בבדיקה וא"כ אתתא שריא דכיון שידוע לרופאים שאין דרך חצץ אדו' כו' אין חוששין לה ר"ל כל שא"א בבדיקה שהבדיקה אינה רק לחומרא ובסתמא אין חוששין לה ובשו"ת ח"צ סי' ע"ג כתב שהרי משנה שלימה שנינו כמין עפר תטיל למים והיאך יכשיר הר"ן בלי בדיקה והטלה למים ובשו"ת שב יעקב תמה עלי' דשאני דהר"ן שע"י הטלת מ"ר הם באין כו' ואמנם כוונת הח"צ דעכ"פ לר"מ אין להתיר מטעם מיעוטא דלא שכיח כיון דאפשר בבדיקה לברר אם זה החצץ מכליות לא יהי' נימוח וגם י"ל דהח"צ ג"כ בא להוכיח דע"כ הר"ן מחמת שבא עם מ"ר אתי עלה דאל"כ היאך מכשיר בלא בדיקה וחוזר על ראש דבריו שבא להוכיח דלא כהט"ז ע"ש אך לפי מ"ש א"ש דברי הר"ן שרוצה למצוא היתר אפי' אם היתה הבדיקה חיובת גם אחר אמיר' הרופאים והב"י ס"ל דאין הבדיקה חיובא להקל רק להחמיר ועיין בשו"ת ב"ח החדשי' סי' שכתב הגאון מוהר"א עפשטיין דהב"י לא גרס בהנך עובדי תטיל למים וכן הוא בתה"א ובאמת שגם בתוספתא וביروشלמי ליתא להך סיומא בהנך עובדי תטיל למים ולפ"ז י"ל דוודאי התם סמכו על הרופאים ולא הצריכו בדיקה כלל רק דילפינן מיני' דאיכא ברי' כה"ג שאינה מתולדת הדם וכמש"ל באורך וכ"כ הרשב"א בחידושיו לפרש דהש"ס פריך ומי איכא ברי' כה"ג ומשני אין וכעובדא דראב"צ ומשם למדו שעל הרוב יש לתלות בברי' כה"ג ויש לחוש לחששא בעלמא לבדוק ע"י הטלה במי' אך הרא"ש גרס לי'. ובתשו' הקשה להרשב"א דהו"ל לסמוך על הרופאים ועיין מ"ש בזה אא"ז מהר"מ מלובלין ובשו"ת ח"צ השיג עליו

דלדבריו אמירת הרופאים אך למותר ובאמת לק"מ דטרם שחקרו חכמים את הרופאים ולא ידעו מה הוא אין תועלת בבדיקה אחרי שכל תכלית הבדיקה הוא לדעת שאינה דם רק ברי' אחרת שאילו דם יבש הוא הי' טמא דלא קי"ל כריב"ח ובאמת שהקשו בירושלמי מזה על ריב"ח דמטהר אפי' דם יבש ממקור דא"כ שומא ומכה למה וכמש"ל:

ואחרי שנודע מפי הרופאים שיש ברי' כה"ג ע"י מכה ושומא שבמעי' אז אמרינן דרובא הכי אתניהו שאין דרך דם המקור לבא בצורה זו אבל בטרם התגלה הרוב מחמת אמירת הרופאי' אפס מקום להקל מחמת הבדיקה שלא נימוח שמי יודע עצמים בבטן המלאה אי איכא ברי' כה"ג דמתורת הריון ולידה ליתא כמ"ש הרמב"ן וכמש"ל וראיתי בכרתי ופליתי שכתב שהוצרכו לדברי הרופאי' שלולי זאת דם יבש הי' טמא כדיעה קמייתא והרא"ש לשיטתו דס"ל כהרז"ה אך זה באמת קושיית הירושלמי על ריב"ח וע"ש שכתב ליישב עפ"י דברי הרמ"א בהוחזק ג"פ וכתב דקושיית הירושלמי מיושב ולכך פסק הרז"ה הכי ומיושב קו' הש"ך דהוכיח מהירושלמי דלא כוותי' וכדברים האלה כתב ג"כ בסדרי טהרה דלהרז"ה מה שרופא אומר אינו צריך דבלא"ה דם יבש טהור וכתב ג"כ שכך קו' הירושלמי ע"ש ואני תמה ע"ז תרי גברי רברבי כרבנן ליטעו בהא מלתא במחכ"ת וכבר בררתי אמתת הדברים דאין ענין הא דריב"ח להרז"ה דריב"ח מטהר דם יבש אפי' מן המקור משום דבעינן זוב דמה דמידב דייב ובהא אתותב ריב"ח דא"כ למה דרשו ברופאים דהא בלא שומא ומכה נמי טהור ודברי הרז"ה מיוסדים אליבא דר"א דקי"ל כוותי' דמטהר בלא נימוחו משום דאמרינן ברי' הוא וס"ל דאין חילוק בין כמין עפר לדם יבש שג"כ יכול לבא מחמת מכה שבמעי' וס"ל דלא בעינן צורה מוכחת דהא עפר אין עליו צורה אבל וודאי דמודה הרז"ה דאי ידעינן דדם מקור הוא אע"פ שיבש שהוא טמא ואין חילוק בין יש צורה או לא אלא אי איכא למיתלי בברי' או לא ואין חילוק בין הראב"ד להרז"ה לענין זה דגם להרז"ה א"ש דלולי אמירת הרופאים שלא עלה על הדעת דאיכא ברי' כה"ג מחמת סיבה אחרת רק שהוא דם המקור שקרש וודאי אין מקום לטהר מחמת שלא נימוח דלא קי"ל כריב"ח אך כיון שהרופאים אומרים שיש סיבה אחרת שיבא דם קרוש כזה ואפי' בתמונות אלו תלינן ביה ומסייע לן הבדיקה שלא נימוחו ודברי אא"ז הש"ך שכתב דמהירושלמי מוכח דלא כהרז"ה אין כוונתו כלל מחמת דאתותב ריב"ח רק משום דמוכחא מלתא דבלא נימוחו פליגי ריב"ח ור"א ואפ"ה ס"ל לר"א דטמאה ודוקא בצורות תלינן משום ברי' הא בדם יבש סתמא לא וכבר כתבתי ליישב גם זה לשיטת הרז"ה דמיירי בידוע שהוא דם יבש של מקור דריב"ח מטהר אפי' בהא ור"א ס"ל דטמא וק"ל כוותי':

וראיתי בהלכות נדה להרמב"ן הנדפס עם חיבור בעלי הנפש שכתב בפ"ג דין ה' ראתה דם עבה הרבה טמאה יתר מכאן אפילו השליכה כמין קליפות וכמין יבחושין כל שיש בהם אדמומית או שחרות אע"פ שהם קשים כאבן מטמאין אותה עכ"ל ולא ביאר טעמו ואם טעמו בשביל שכתב אח"כ להחמיר בדין מכה שאין תולין בה כבר כתב הר"ן בתשובה לחלק בין ההיא דמכה דמיירי בדם שהוא דומה לדם נדות ואנו צריכים להקיף בדמים ואין אנו בקיאים אבל בכגון זה שהדבר ידוע ומפורסם שדרכו להוולד בכליות כו' וא"כ פשיטא דחילוק כליות ראי' לדין זה דכמין קליפות כו' שחכמים קיבלו דבריהם וא"כ מנין לנו להחמיר כשהן קשין כאבן ולא נימוחו ע"י בדיקה ואפשר שסובר שהבדיקה בפושרין חיובת הוא מדינא וא"א להקל בלעדה ואין אנו בקיאין בבדיקת הפושרין כשהבדיקה מדינא וכמ"ש הפוסקים לענין ריאה וכ"ש בזה שאיסור כרת הוא ולפי"ז י"ל מה שהקשה הב"י על הר"ן שהוצרך לטעמא דהחצץ באה עם מ"ר ולא סגי ליה בבדיקה אם לא נימוח משום דס"ל כהרמב"ן דלא מהני בדיקה בזה אבל לענ"ד דברי הרמב"ן תמוהים להחמיר בזה כ"כ ועוד שהרי יש לנו בדיקה טובה מזו שאין בה בקיאות למעך ברוק ע"ג הציפורן ולמה יחמיר בכל גווני ולא נזכר בשום פוסק דברי הרמב"ן בזה ובפרט הרשב"א והרא"ה שהם תלמידי הרמב"ן והעלימו עין מזה וקרוב בעיני לומר שיש ט"ס בדברי הרמב"ן וכצ"ל מטמאין אותה אם נימוחו בפושרין תוך מעל"ע וצ"ע:

והנה המעיין בדברי הר"ן שם יראה שמ"ש ועוד אומר אני דאפי' לר"מ אתתא שריא דבריו אמורים כלפי השואל שרצה לומר דהלכה כר"מ משום דרבי קאי כוותי' וק"ל הלכה כרבי מחביריו וגם הביא בשם ר"ח דכל לבעלה מודה ר"מ והר"ן ז"ל דחה דבריו בזה וס"ל דהלכה כר"י אף לבעלה וע"ז כת' ואני אומר עוד דאף לר"מ אתתא שריא דכבר כתבתי דלמיעוט דל"ש לא חייש והא ודאי מיעוטא דמיעוטא דלא שכיח הוא משום דכי חייש ר"מ כו' מבואר מדבריו דהא דחצץ אדום שיבא מן המקור מיעוטא הוא אלא דלר"מ הוה חיישינן ליה אבל שנאמר הדר מ"ר כו' הוי מיעוטא דמיעוטא וכ"כ אח"כ שאותן עצמים כמין חצץ אדום רגילין תמיד להוולד בכליות ואין יוצאין עם דם הנדות בכגון זה הדבר ברור שתולה בכאב הכליות שיש לה כו' ע"ש ומבואר מזה דאף למאי דלא קי"ל כר"מ לחוש למיעוטא מ"מ למיעוט זה שמא אעפ"כ בא מן המקור היינו חוששין ואף דאיהו מיירי שבשעת ווסתה היא רואה דם כשאר נשים מ"מ חייש שלא בשעת ווסתה להך מיעוטא דזמנין שהדם מתיבש במקור ויוצא כעין זה כדתנן המפלת כמין קליפות וכן נראה ממ"ש הר"ן שם קודם לזה דכיון שאותו חצץ נמצא עם מ"ר ולאחר מכאן מחמת תמצית הנשאר ממ"ר אין כאן הוכחה דבתר דתמו מיא אתא דם ולר"י טהורה עכ"ל

מבואר מזה דגם בחצץ תולין שבא עם המים אבל אם היינו אומרים דבתר דתמו מיא אתא לא היו תולין בכליות אע"פ שבשאר פעמים אין יוצא דם כזה מ"מ כיון שרוב דמים מן המקור תולין מן המקור ויש לדחות דבתחלה רצה הר"ן ז"ל לברר ההיתר אף אם יהי' דין החצץ כדין דם ממש דעכ"פ לר"י שריא ושוב כתב דכיון שחצץ הוא יש להתיר אף לר"מ מטעם מיעוט דל"ש ושוב כתב ועוד שכבר שנינו בפרק תינוקות כו' ונראה כוונתו דודאי לא בא לדמות כאב למכה ממש רק לענין דעכ"פ אין אנו תופסין לעולם שיהי' מציאת האשה דם המקור אלא כשיש מכה תולין במכה וא"כ גם בלא מכה כל שיש לו מקום שיבא מחמתו למכה דמי וה"נ כיון שמצוי הוא שיבא חצץ כזה מחמת כאב הכליות תולין בו ומ"ש הר"ן בכאב הכליות שיש לה לאו למימרא שהאשה היתה ידוע חולי מחולי הכליות רק ר"ל שע"י החצץ הנמצא אנו דנין שהוא מחמת כאב הכליות שיש לה וכענין שאמרו הרופאים אשה זו מכה יש לה כו' ואף שאינו בא בכאב משום שאחר שיורד מהכליות הוא שופע ובא בלא כאב רק שבתחלת לידתו בכליות מסתמא הוא מחמת איזה כאב ומכה שבכליות שכן דרך שע"י איזה חולי שבכליות נולד שם חצץ כמו אבנים קטנים מאודמים ובאיש אין להם מקום מוצא כ"א עם יציאת מ"ר שמתמצין ויורדין מהכליות וכמ"ש בסי' מ"ד בנמצא אבנים בכוליא כשרה שמשם יורד אל גיד הערוה ובנקבה ג"כ יורד מן הכליות למטה לפרוזדר ושם דרך ליכנס לנקב השתן והאשה בעת בדיקתה היא פוגעת בהם והם נדבקין על עד הבדיקה ואז אין שם הרגשת כאב כלל וקיימתי' מסברא ועיינתי בספר שבילי אמונה ומצאתי שכתב שהכאב בחצץ הכליות בתחלתו הולך וחזק עד שידחה ואחר שידחה ישאר בכליות מכה והרגשה בכאב ע"ש ומ"מ נראה דלא תליא מלתא בהכי דלפעמים נולד איזה קילקול באבר שאין מרגישין הכאב כשאינו חולי המטריף ולכן אף שאפשר שיש לה איזה חולי בכליות כיון שאין כאב נעכר אין לה הרגשה וכה"ג גבי הא דמכה יש לה במעי' אע"פ שהיא לאו בת הרגשה היא וכ"כ הרמב"ם בפ"ה מהל' א"ב ביצא דם עם מ"ר כו' ודם זה דם מכה הוא בחלחולת או בכוליא ע"ש הא קמן דלאו בהרגשת הכאב תליא מלתא אלא כל שיש מוכיח ועד שאין רגיל לבא כן רק ממקום זה אף שצ"ל שהוא ע"י מכה שיש במקום ההוא תולין בה ואף לפי מ"ש בשבילי אמונה שטרם שנדחה הכאב חזק אפשר שהרגישה איזה כאב ולאו אדעתה שהוא כאב הכליות אחרי שהוא כאב שבחלל הגוף והלואי שהרופאי' ידעו על בורי' מאין בא הכאב וסיבתו ולכן אע"פ שהרגישה איזה כאב תלתה אותו בצלעות ובבטן ועיקרו של דברים שכל שבא לפנינו בתואר חצץ אדום הרגיל להוולד בכליות ויוצא לפעמים עם מ"ר לפי שהכליו' הם קשורי' ומחוברי' בגיד א' אל מקום השתן או

אפי' בשעה שאינה מטלת מ"ר כשמוצא מקום לצאת שפיר תולין בו כמו שתולין בדם ממש במקום שיש לתלותו במכה ומ"ש הר"ן בסוף דבריו וכ"ש להרשב"א שכתב דאף עכשיו תולין בדם מכה כו' נראה שאין להכריח מזה דהר"ן מיירי שהי' ידוע מכה בכליות או מחמת כאב שבכליות ומחשבו כמכה אלא הכל ע"ד שכתבתי דכיון שתולין במכה גם בזה שצורת החצץ מוכיח עליו אמרינן דמחמת כאב ומכה שבכליות הוא ואף שאינה מרגשת הכאב לית לן בה דבזה החציץ שרגיל להוולד מחמת כאב ומכה הוא המורה לנו ע"ז וכמו בדם הבא עם מ"ר:

ומעתה מ"ש הב"י ואומר אני דבלא הני טעמי אתתא שריא מעובדא דראב"צ כו' ה"נ כיון שמפורסים לרופאים שאין דרך חצץ כו' הן הן דברי הר"ן גופי' מ"ש שיש לתלות מחמת כאב הכליות בא ולא מייתי מקליפות דהתם אף שהרופאי' אומרים שבאים מחמת מכה מ"מ לא ביחנו דבריהם שאותם קליפו' עצמם הוא מנשירת המכה שאפשר שקליפו' המכה הם משונה שהיא מפלת וכמו שאמרו בדם מכה משונה מדם ראייתה אין תולין ולכך כדי להעמיד הדבר על בוריו שקליפת המכה הם הצריכו בדיקה והנסיון מכריח שגלדי המכה הם משא"כ בזה שחצץ זה היא התמונה הרגיל להוולד בכליות ואין בו חשש שינוי א"צ בדיקה אלא תולין בו כמו שתולין בדם מכה כשידוע שאינו משונה מדם ראיי' וכמ"ש הר"ן ז"ל וקרוב הדבר לומר שהשואל בשאלתו להר"ן ז"ל דבר בזה מענין ההיתר מחמת הנך עובדי ודחה אותו וכמו שנזכר בדברי הר"ן שהשואל פלפל ג"כ מענין ההיתר מחמת מ"ר ולכן הר"ן לא חזר בדברי תשובתו זה רק מה שחידש בזה בכחא דהיתרא דעדיף ודברי השואל עם השאלה הוא חסר בדפוס דאל"כ הי' לו להר"ן להזכיר עכ"פ מדברי הש"ס אלו:

ובדעת הב"י נראה לכאורה שהוא מפרש דודאי עובדא דהר"ן מיירי בלא נימוחו דאל"כ איך אפשר לומר שהוא בהכליות כיון דהא קמן שנימוח והי' לדם וכ"כ להדיא בבדק הבית והוא שישרו בפושרין מעל"ע ולא ימוחו כמ"ש סי' קפ"ח ע"ש (ובכר"ו כתב בשם ב"ה דבעובדא דהר"ן גם בנימוחו טהורה וליתא ואולי ס"ל דבב"ה חזר בו מקושייתו על הר"ן וס"ל כמ"ש הד"מ והש"ך ולפענ"ד ליתא) והיינו אפילו להר"ן צ"ל כן דאל"כ אין לתלות בכליות כלל ולכן שפיר כתב הב"י דכיון דע"כ מיירי בחצץ קשה שאינו נימס במים שוב א"צ לטעם מחמת מ"ר או מכה ידועה אלא בפשיטות י"ל מחמת הני עובדי דכיון שידוע לרופאים כו' אמרינן דמכליות באו ולכן יש להתיר אפילו אם לא באו עם מ"ר כלל וגם י"ל דהב"י לא הוה גריס בהנך עובדי תטיל למים וכמש"ל שכן הגרסא בירושלמי ותוספתא ותה"א וס"ל דהתם לא הצריכו בדיקה לפי שסמכו על הרופאים

שביחנו דבריהם על אשה זו עצמה וס"ל להב"י דה"ה בזה כיון שהדבר בחון לכל הרופאים על אותן קרטין אדומים בעצמם שהם מלידת הכליות וא"כ אפילו בדיקה לא צריך אך בב"ה לא נראה כן וכן דעת הח"צ דהר"ן מיירי אחר הבדיקה שלא נימוחו אך כבר כתבתי שלענ"ד י"ל דמיירי היכא שלא בדקו כגון שא"א בבדיקה ובכה"ג שפיר סמיך אהנך היתרים להתיר בלא בדיקה והב"י ס"ל דבכל גווני יש להתיר:

ואמנם דעת הד"מ והש"ך ושאר אחרונים שדברי הר"ן בזה הוא כדי להתיר אפילו אם בדק ונימוח כיון שבא עם מ"ר ולפ"ז צ"ל דהך חצץ אדום שידוע לרופאים שדרכו להולד בכליות ובא עם מ"ר אף אם אבן הוא נימוח ואין הכרח ממה שנמס והיה למים שאינו זה החצץ של כליות דאל"כ מה בכך שבא עם מ"ר דהא אם היו דנין בו דין דם ממש היה מקום להחמיר אליבא דר"מ ולומר דהדר מ"ר למקור ואייתי דם או חצץ זה שע"כ דם שנקרש הוא שהרי נימוח וע"כ לומר שגם הבא מכליות דם שנקרש הוא וכמ"ש הרמב"ם שדם הבא עם מ"ר דם של חלחולת או של כוליא הוא וא"כ י"ל דלפעמים הוא מתיבש בחלחולת או בכוליא ויוצא עם מ"ר ולכן אין ראי' ממה שנימוח ולכן ס"ל להר"ן דהוה מיעוטא דמיעוטא דהא אין דרך שיחזרו מ"ר למקור רק על צד המיעוט וגם אין דרך שיתיבש דם המקור להעשות חצץ כזה אף שיהא חוזר ונימוח אם לא על צד המיעוט רק בכליות דרכו להעשות כן ולכן הוי מיעוטא דמיעוטא אף היכא שנימוחו. ועיין בשו"ת בית יעקב שכתב דאפשר דכ"ש היכא שבאי' בלא מ"ר די"ל דמן המקור באו ובכר"ו השיג עליו מיבחושין דאמאי אם נימוחו טמאה כו' ולפי מ"ש החילוק מבואר דביבחושין וכיוצא שאף בלא נימוחו אין תולין ההיתר בכליות וחלחולת רק ממכה שבמקור עצמו ואמרינן שגלדי המכה הם בתמונת אלו וכל זה בשלא נימוחו אבל כשנימוחו אינם גלדי המכה שאין דרכו להיות נימוחים בפושרין וכיון שדם הוא הרי הוא דם המקור וטמאה שאין לנו לתלותם שבאו ממקום אחר משא"כ בחצץ אדום שדרכו לבא מהכליות ואפילו אם נימוחו י"ל שבאו מחמת דם הכליות שנקרש וע"י פושרין חוזר ונימוח א"כ י"ל דבלא מ"ר כ"ש שאין תולין במקור ודוקא במ"ר אמרינן הדר מ"ר כו' וגם במ"ש הש"י לחלק בין עפר דמתני' לקרטין והכר"ו השיג ע"ז מקליפות שאמרו מכה יש לה ע"ש ולק"מ כי לפי מ"ש הוא גופי' ג"כ דהד"מ והש"ך מפרש אפי' בנימוחו נמי תלינן בכליות משא"כ בקליפות שאין דרך לכליות להוליד זה שאם נאמר דם הכליות הוא שנקרש וחוזר ונימוח רק ע"י מכה שבבשר המקור וא"כ זה בעצמו הנסיון שאם נימוח אינו מחמת מכה שאין דרך גלדי המכה להיות נימוח בפושרין ומ"ש הכר"ו על הש"י ותמה אני ע"ז החכם שבסברות דקו' כו' שבמ"ש לחלק בין ההיא דהכא להך דחול ביקש להתיר כו' ונפלאתי

שהרי הש"י גופי' סיים בה שמפני שמדמין לא נעשה מעשה ולבי נוקפי להתיר בלא בדיקה אם מוצאת אותם קרטין שלא בשעת הטלת מ"ר ועכ"פ ע"י בדיקה יש להתיר ומצינו לבדוק אותם ע"י בדיקת הרוק במיעוך כו' ואם א"א לבדוק אותן קרטין על הצפורן מרוב קטנן אפשר נמי לצדד ולהקל עפ"י שו"ת בית יעקב בסי' קי"ז כו' ע"ש:

והנה בתשובת בית יעקב שם כתב שדברי הש"ך בסי' קפ"ח שהכריע כסברא ראשונה דבחתיכה דם לא מהני מה שאין נימוח סותר למ"ש בסי' קצ"א בשם הב"י גבי קרטין שהם חתיכה דם ומהני בדיקה בו ופשיטא דלק"מ כמו שמבואר בב"י דלא מדמי להנך עובדי אלא לפי שידוע לרופאים שאין דרך חצץ אדום כו' ור"ל וא"כ נמי הוה צורתן מוכחת כמו קליפו' ולא דמי לשאר דם יבש וארווחנא בזה שמעתה דברי הר"ן ודברי הב"י יבואו בפשיטות על נכון שנראה שהר"ן לא רצה להתיר מחמת הנך עובדי אף בלא בא עם מ"ר משום דלא ברירא ליה לדמות הנך קרטין לצורת קליפות כו' שהעידו הרופאים שלאו דם המקור הוא אלא ברי' מחמת מכה רק דימה אותו לשאר דם יבש שדעת הראב"ד והרשב"א דלא מהני בדיקה ואף לפי מש"ל דמשמע מחידושי הר"ן כהרז"ה מ"מ לא הכריע בזה וס"ל דלא דמי לקליפו' דגם בלא אמירת הרופאים חזינן דצורתן מוכחת אלא דלא ידעינן אי איכא ברי' כה"ג שלא מתולדות הדם ובזה סמכו על הרופאי' שזה מגלדי המכה ורגלים לדבר שצורתן מוכחת משא"כ בקרטין בלא אמירת הרופאים אנו דנין אותו כרואה דם המקור אלא שהוא יבש ולדעת הראב"ד והרשב"א אין לזה בדיקה ולכן חזר לצדד ההיתר מחמת מ"ר ואפשר דהשואל שם דיבר מזה ולכן לא הוצרך הר"ן לחזור ולשנות זה ועל זה כתב הב"י שאין צריך לזה דמחמת הנך עובדא יש לנו להתיר גם בזה שהגדת הרופאים שאין דרך להוולד במקור כזה עדותם בעצמו משוי לי' צורת ברי' שהרי הם מעידים שאין רגיל לבא מן המקור בדמות זה וכיון שכן גם כן אמרינן דצורה מוכחת הוא ותולין בברי' ובכה"ג אפשר דגם נימוח נמי טהור ואף על גב דמדמי לה להנך עובדי אין זה אלא לענין הוכחת הצורה אבל לענין בדיקות נימוח לא דמי דהתם כיון שעיקר שאנו תולין בגלדי המכה הוא שתולין וזה אין דרכו להיות נימוח משא"כ בזה שאנו תולין בכליות ובזה אפשר שיהי' נימוח ג"כ דדם הכליות שקרש מחמת איזה כאב שפיר חוזר לדם וכמש"ל אך בב"ה נראה שחזר בו וס"ל להחמיר גם בזה אם נימוח וכמו בהנך עובדי וע"ש בבית יעקב שצידד להתיר בנאבד בלא בדיק' משום ס"ס כו' מיהו נרא' דלכתחלה צריך בדיקה כו' א"כ במה שחקרנו באשה זו שהקרטין פעמים שחור פעמים אדום א"כ האשה טהורה אף אם תמצא חצץ אדום ומצטרף השחור משום דהאי שחור אדום הוא אע"פ שבתה"ד כת' שאם הוא כמראה אבן כו' עכ"ל ובשו"ת ב"ח החדשו' כתב הגאון

מוהר"א עפשטיין להסתפק בחצץ שחור דשמא דוקא בא מן הכליות ואף דאמרינן האי שחור אדום הוא כו' י"ל דלא אמרינן כן אלא בדם שופכו כו' משא"כ בחצץ שהוא עומד בעצמו ואינו נבלע שהוא גוש עב י"ל דאינו מקבל ליקוי כלל כו' ע"ש וזה כביר שתמהתי ע"ז דאדרבה אם נימא דבחצץ שחור לא אמרינן האי שחור אדום הוא וא"כ שחור הוא בתולדתו וא"כ בלא"ה טהור הוא דהא עם השחור אינו טמא כלל אלא משום דאמרינן האי שחור אדום הוא כו' אבל אי הוה ידעינן דהשחרות הוא מתחלת ברייתו אינו טמא וא"כ אם נימא דבחצץ לא אמרינן הכי אין חשש בחצץ שחור כלל אך באמת לענ"ד אין מקום לחלק בזה בין דם לחצץ והרי גם גבי ריאה והדם למדו מזה דאמר ר"ח האי שחור אדום הוא כו' וגם דהא י"ל שהדם לקה ונעשה שחור ושוב נתיבש והי' לחצץ ומדברי הגאון מהר"א ז"ל נראה שהבין דאם אמרינן שבא מן הכליות הוא גוש עב מתולדתו וליתא דגם אם בא מהכליות אמרינן שנתאסף שם דם ונקפה כמו אבן וכן מבואר מדברי הרמב"ן בהל' נדה שהבאתי לעיל שכתב אדו' או שחורים כו' ע"ש:

ומ"מ נראה דבקרטין שחורים שהם דקים מאוד וא"א לעמוד עליהם אם הם נימוחים או לאו איכא ס"ס דאפי' אם הי' נימוח ספק אם הגיע לגדר דם שחור שהוא טמא דהא מדינא שחור כחרת בעינן שהוא שחו' הרבה ודיהה מכאן טהור רק משו' דהאידנ' בציר לבא החמירו בכל מראה שחו'. ועיין מ"ש אא"ז בתשו' סי' ל"ח עוד טעם משום שמסור לנשים כו' ובספרי בית אפרים הארכתי בזה והראיתי לדעת שיש מבוכ' רבה בפוסקי' בענין שחור כדיו ועכ"פ נראה דכה"ג דנדה הוא ספק לכל העולם, וא"א לעמוד עליו לברר שהגיע השחרית לגדר שחור כחרת שהוא טמא ולדעת קצת פוסקים מהני בס"ס אפי' ספק חסרון ידיעה ומכ"ש בזה שי"ל שאינו בגדר ספק חסרון ידיעה.:

ואמנם כל זה אנו צריכים לדעת האחרונים והתשו' דלא נחתו לדייק בדברי הראשונים מה שהוכחנו מדבריהם ז"ל שהבדיק' אינו רק לברר החומר' דשמא ימוחו והיינו היכא דאיכ' לברורי אמרינן צאי וראי אם נימחת אם לא אבל היכא דליכ' לברורי אית לן למיזל בתר רובא דברי' נינהו וכמ"ש מדברי הרבה מהראשונים והרשב"א בחידושיו שפתיו ברור מללו דרובא ברי' רק לחששא בעלמ' הצריכו לבדוק ואין ספק דבצרוף כל דהוא יש לסמוך לטהר וא"ל דאין הדברים אמורים אלא בקליפות וכיוצא דצורתן מוכחת משא"כ בקרטין כי הני דלאו בעלי צורה נינהו לא אמרינן הכי נלענ"ד דאין לחוש לזה חדא שהרי כבר בררתי שדעת הרז"ה והר"ש והטור וכן דעת התוס' וכן נראה דעת רבינו ירוחם גופי' וכן נראה דעת הרמב"ן והר"ן והרשב"א בחידושיו כתב שכ"כ הר' אליעזר ובכל דם יבש מהני בדיקה וכבר כתבתי טעמא דהרז"ה דה"ל דם יבש כמו צורה מוכחת כיון דרובא

אין המקור מוציא יבש רק לח וכמ"ש שם מדברי הש"ס ורש"י והתוס' וא"כ גם בזה אין הבדיק' רק לחומר' וכבר כתבתי שכן משמע מלשון הש"ע ס"ס קפ"ח שכתב וי"א שגם לזה צריך בדיקה בשרוי' משמע שר"ל שהבדיקה כדי לטמאותה היא ובלא הבדיקה אין כאן טומאה אך אפי' להראב"ד והרשב"א ודעימי' נראה דקרטין כאילו לא יצאו מכלל המפל' כמין עפר שכתבו הרז"ה והרא"ה דלאו בני צורה נינהו וכן משמע מהירושלמי ומ"מ כתב הרשב"א דברי' הוי לפי שאין דרכו של דם להתיבש ולצאת נפרך כעפר ועיין בפני משה שכתב אפי' תימר עפר עפר ר"ל אפי' עפרורית של עפר שהוא דק מן הדק נמי ברי' הוא ובזה אזדא לן ג"כ חששא דהגאון מוהר"א ז"ל בשו"ת ב"ח חדשות דדלמא קרטין שחורות אינם מן הכליות ולפי מ"ש הני עדיפי דהא סתם עפר שחור הוא וא"כ הם בכלל כמין עפר. וקצת יש לדקדק מדברי רש"י ר"פ דם הנדה דמייתי שם הא דהמפלת כמין שערה ופרש"י שערה אדומה ולכאורה צ"ע דמי הכריחו לכך דאע"ג דהתם איתמר שומא יש לה שממנה מפלת שערו' אדו' דהתם עובדא הכי הוי שהיתה מפלת אדו' אבל אה"נ שאם היתה מפלת שחורי' שתולין בשומן של שערו' שחורי' א"כ הא דאמרינן כמין שערה בין אדו' בין שחו' הוא ואדרבה סתם שער שחור הוא וכמ"ש בההוא שאמרו עד שירבה השחור על הלבן ומזה הי' נראה לומר דכמין עפר שאמרו היינו עפר אדו' כדחשיב בין מראו' הדמים כמימי אדמה ע"ש משא"כ בשחור לא אמרינן כלל שבא מדם שלקה כיון שהוא דבר גוש ואפי' בדיקה א"צ ולכן פירש"י שערה אדומה דוקא אבל כבר כתבתי שאין נלענ"ד לחלק בזה ובכל גווני אמרינן אם נימוחו טמאה דשמא נעשה כן מדם שלקה והשחיר וכן משמע בכל תשו' האחרונים שאין מחלקין בין אדו' לשחור כלל ובתשו' מדמו כל קרטין לקרטין דהר"ן שכתב שבאין מכליות וכבר כתבתי שהב"י דעתו להתיר אף בלא טעמא דמ"ר וכפי דעתו בב"י נראה שאפי' בדיקה א"צ אף שלא באו אחר הטלת מ"ר ואין חילוק בין הב"י להש"ך והד"מ רק דלהב"י אמירת הרופאים הוא מחמת תואר גוף החצץ הם אומרים שאינו מדם המקור רק מכליות ולדברי הד"מ והש"ך אין דבריהם רק בבא עם מ"ר או אחריו שהרי גם הם הד"מ והש"ך עונים ואומרים לטהר בזה אף בנימוחו אלמא דס"ל דמן הכליות יכול לבא אע"פ שנימוח וע"כ שלדבריהם מה שבא אחר מ"ר מסייע לאמירת הרופאים ומעיד לדבריהם שבא מן הכליות ולכן א"צ בדיקה אבל הב"י סובר דודאי אמירת הרופאים שהוא בא מן הכליות הוא מצד תואר החצץ ואין מכניסין מ"ר לעזרה כלל והר"ן שצירף לזה מ"ר לא מצד אמירת הרופאים רק לעשות מזה מיעוט' דמיעוט' ולכן שפיר כתב כי מהנך עובדי מוכח דאף בלא מ"ר אתתא שריא כיון שהרופאים ביחנו דבריהם שתואר כזה מכליות הוא וא"כ ה"ל צור' מוכחת

כההיא דקליפו' ושערו' ועדיף מיניה דהתם בעי בדיקה משא"כ בזה שתולין בכליות יכול להיות שאף אם אבן הוא נימוח ואין הבדיקה מעלה ומוריד כלל ואעפ"כ שרי דאין עיקר ההיתר מחמת הבדיקה רק מחמת עצמות הצורה וכבר כתבתי שלענ"ד הר"ן גופי' בטעם השלישי שכתב שתולין בכאב הכליות שיש לה ולמד זה מדין יש לה מכה כוונתו כמ"ש הב"י שיש לטהר בזה אף שלא בא אחר מ"ר דה"ל כקליפו' ושערו' דבריה נינהו ותלינן במכה ע"ש והנה בענין זה שמוצאת קרטין שלא בשעת הטלת מ"ר האריכו הפוסקים הט"ז והח"צ והשב יעקב ובסדרי טהרה ושאר פוסקים ותשו' וא"א לעמוד על כל קוץ וקוץ והמעיין ימצא בדבריהם קלות וחמורות יש מהם ברורות וגלוית ויש מהם צפונות ונעלמות אין מספר ואני לא באתי אלא בשביל דבר שנתחדש שהמעיין בדבריהם יראה דכולהו לא נחתי למ"ש שיש מקום להקל בבדיקה זו היכא דלא אפשר (ומ"ש רש"י בנדה דף ך"ב ד"ה ובפושרין דאי בדוק בצונן ולא נימוח לא מטהרינן לה בהכי דדלמא אי הוה בפושרין הוה נימוח עכ"ל אין לדייק מלשון זה שהבדיקה מעכבת בדיעבד די"ל כוונתו דלא מטהרינן לה בבדיקה זו וצריך לחזור ולבודקם בפושרין) וגם לא נחתי למ"ש כי הרבה פוסקים הסוברים כהרז"ה דאף בכל חתיכה דם יבש תלינן דבריה הוא ועוד כמה דברים אשר חדשתי שהם מסייעין סיוע שיש בו ממש להתיר' דהך אתתא:

והנה בדברי הרב השואל כתוב לאמר שצוה לסנן המ"ר ונמצא על הבגד כמה וכמה קרטין דקין כאלה והנה אין לך רגלים לדבר יותר מזה שיש אותן שמוצאים על עד הבדיקה מוצא אחד להם שהרי ליכא מאן דפליג שאין רגילות שיבאו קרטין כאלה מן המקור ואחד מני אלף שנמצא כן ואף אותן שמוצאים כן רובא דרובא שע"י הבדיקות וחקירות מתגלה שאינו דם המקור וא"כ פשיטה שבאשה זו שאנו רואין שעכ"פ במ"ר נמצאין קרטין כאלה ומה"ת לומר שמקוה הדם ומקוה המים שניהם מלאים חצץ וקרטין כאלה:

וראיתי בשו"ת נ"ב מהדורא תנינא חלק י' סי' צ"ט כתב תשובה להגאון בעל אור חדש בנידון כזה ממש שהיתה מוצאת על עד הבדיקה קרטין דקים מאד וגם שערו' ובעל אור חדש כתב לו שהגאון מק"ק בראד (הוא הגאון מוה' צבי הירש ז"ל שהי' ג"כ אב"ד דק"ק גלוגא וק"ק האמבורג) הורה לסנן השתן דרך חתיכה פשתן דק ואם תמצא על הפשתן קרטין כאלו תולין במכה שבכליות אף בלי כאב כלל והעיד הגאון הנ"ל שכן נתפשט הוראה בק"ק ליסא לסנן השתן ולבדוק כנ"ל וגם זאת עשתה האשה שבדקה אחר השתן ומצאה קרטין הנ"ל ושוב קינחה עצמה ומצאה בין הפרקים בין השתנה להשתנה קרטין הנ"ל ע"כ תורף השאלה והגאון בעל נ"ב כתב ע"ז שהוא מתמה על הוראה דק"ק ליסא

אם סמכו עצמם על הט"ז הצריך כאב ואם על הרמ"א צריך דוקא אחר הטלת מ"ר ואל"כ אף שנמצא במ"ר ג"כ טמאה ולכן כתב שאפשר שהשומע שמע וטעה שהיתה מוצאת אחר השתן ובתוכו לא נמצא ובזה התירוה ע"י סינון עכ"ד בקצרה:

ולענ"ד לא יצאה הוראה זו בטעות השומע ופוק חזי מאן גברה רבא קמסהיד עלה דודאי מלתא דמסתבר הוא כיון שידוע שהיא מוציאה קרטין כאלה ממקום מ"ר והרי זה כתולה במכה שמוציאה דם וכמ"ש הר"ן דכיון שתולין במכה תולין קרטין האלו בכאב הכליות שיש לה וכבר כתבתי דאין כוונת הר"ן דוקא בידוע שיש לה כאב הכליות דהתם ודאי אף שאין הכאב ידוע הדין כן כיון שעכ"פ נתברר לנו שיש חצץ כזה במ"ר שהרי לא קי"ל כר"מ דחייש לדלמא הדור מ"ר למקור כו' ומכ"ש להך סברא שכתב הר"ן דלא אמרינן אייתי דם כזה דהיינו חצץ אף לר"מ דהו"ל מיעוט דלא שכיח ואף את"ל דהר"ן מיירי בכאב ידוע היינו משום שהר"ן שם בסוף דבריו בא לחדש דבר להתיר אפי' לר"מ ואפי' נימא דגם בכה"ג חייש ר"מ דלמא הדור מ"ר וכו' ולא הוי מיעוט דל"ש ולכן הוצרך לומר דאעפ"כ יש להתיר מטעם שתולין בכאב הכליות שיש לה והוה כתולה במכתה משא"כ אנן לדידן דלא קי"ל כר"מ ואף שנאמר דמ"מ לבעלה חיישינן וכמ"ש הרמ"א והש"ך מ"מ אינו אלא משום כתם וגם דאנן ודאי סמכינן אסברת הר"ן דכה"ג מיעוט דל"ש הוא ואין לחוש לו כלל אפי' לר"מ נמצא דלדידן כל שאנו מוצאין חצץ כזה במ"ר מתברר לנו שיש חצץ כזה בכליות וזה מבואר מדברי הרמ"א שהביא דברי הר"ן להלכה אף בלא כאב הכליות ולפי"ז מה בכך שלפעמים מוצאת בלא הטלת מ"ר שפיר היא תולה שע"י מיצוי הכליות באו לשם קרטין אילו כמו שתולה במכה ומכ"ש כשיש לה ווסת ושלא בשעת ווסתה שתולה אפי' במכה שאין ידוע אם מוציאה דם ומכ"ש דא"ש לפי מ"ש דודאי רובא דקרטין אילו אין יוצאין ממקור כלל והבדיקה אם נימוח לחששא בעלמא וכיון שאנו רואין לפנינו שיש כיוצא בקרטין אילו למאי ניחוש לה שיהי' מקור נפתח ג"כ בהוצאת קרטין הללו ואנו תולין במצוי ואפילו בדיקה לא צריך וכמ"ש הרא"ה דכיון דאיכא רובא א"צ בדיקה כההיא דשגרינא ולדברי הרשב"א צ"ל דשם הוי רוב המצוי וא"כ בכה"ג נמי רוב המצוי הוא ואפי' בדיקה אם נימוח א"צ שתולין ברוב ומצוי ומכ"ש היכא דא"א בבדיקה וא"כ הוראו' ק"ק ליסא על תילה בנוי' שהורו לסנן השתן ואם נמצא בתוכו הא קמן דעכ"פ באשה זו ממקום הכליות יוצאין קרטין כאלה ולכן גם אילו שנמצאו שלא בשעת הטלת מ"ר תלינן בזה ומ"ש בנ"ב דאיך נהגו הורא' נגד ל' הרמ"א שכ' ואינ' מוצא' אותה כ"א אחר הטלת מ"ר לענ"ד אין זה נגדו ול' רמ"א לקוח מל' הר"ן שכ' ה"מ כשיוצא

עם מ"ר כעין אותו דם הרגיל לצאת מן המקור כו'. ולקמן אבאר כוונתו לתפוס לשון ראשון שצריך דוקא שיהי' כעין אותו דם הרגיל לצאת ממקור:

אך ראיתי בספר בית לחם יהודה בשו"ת שבסופו כתב במה שהרופא אומר שהאשה יש לה מכה בכליות ומכח זה נפתח הגיד מן הכליות ומצוי לה דרך סמוך להמקור דהיינו בפרוזדר ע"ז כתב שדרש ברופאים שא"א לבא מן גידי הכליות לפרוזדר רק אם יש לה מכה שמחלחל הגידין או שאר ריעותא בכליות יש לה דרך לירד לשתן וכן משמע מהר"ן כו' ע"ש אך לענ"ד אעפ"כ שפיר תולין שקרטין אילו נשארו שמה אחר יציאת השתן והעד בפגע בהם הם נדבקים בו ואמנם יש לזה דרך בדיקה שאחר הטלת מ"ר תרחץ היטב כל הצדדים שבפנים ותבדוק עצמה אם תמצא נקי מחמת הרחיצה היטב ושוב תכניס שני' עד הבדיקה בעומק הרחם וכשימצא נקי הא קמן שאין הקרטין מן המקור רק מה שנשארין מתמצית השתן ומ"מ אין זה בדיקה גמורה דשמא לאו בכל שעתא המקור מוציא דברים כאלו אך לענ"ד עכ"פ ס"ס איכ' חדא שמא ממקו' הכליו' המה ירדו חדרי השתן ואת"ל ממקום המקור בא שמא ברי' נינהו ואין זה שם ספק חד כמבואר בתשו' הנ"ל לענין מקור מקומו טמא עיין בשו"ת כנסת יחזקאל בשם הגאון מו' צבי הירש האב"ד דק"ק ה"ש שוב ראיתי בסדרי טהרה מביא ג"כ תשו' הגאון הנ"ל ושם בסי' ק"ץ בדף ל"ט כתב בשם חכם אחד שכתב וז"ל ראשון לתלות בכיני' הדבקים בבשר כו' דבר מצוי ושכיח כו' ומ"ש שהם קטנים ביותר עד שא"א להבחין אם נימוח י"ל ס"ס כו' ע"ש ובדף מ"ט ובדף נו"ן האריך הוא ז"ל בתשובה על דברי דודו שמסכים להתיר ובסוף דבריו שם באשה שנמצא במ"ר חצץ אדום שע"כ מכה יש לה בשלחופית או בכליות ולפי זה נוכל לתלות במכה זו אף שמצאה בלא מ"ר אף לדעת ח"צ דע"כ לא קאמר אלא בלא מצאה במ"ר כלל כו' אך כ"ז ביושבת על שפת הספל כו' אך מאן גבר ומאן ספן לידע בזה"ז איזהו שפת הספל כו' ושוב כתב לצרף זה לפי שהקרטין קטנים ויש ספק שבאו מן הצדדין כמ"ש בשו"ת עה"ג והביא ראיה מהב"ח סימן קפ"ג והאריך ולפי ענ"ד מ"ש להחמיר בשביל חסרון בקיאות יושבת על הספל במחכ"ת הפריז על המדה להחמיר בשביל ספק כזה אחרי שהוא מודה שאם היה ידוע לנו שבאו עם מ"ר שפיר יש להתיר אף אותן הבאים שלא מחמת מ"ר א"כ פשיטא דהני קרטין הנמצאים בתוך השתן דעם מ"ר אתו דודאי מלתא דל"ש דהדור מ"ר למקור ומפקי דם כי האי ומ"ש מלשון הר"ן שכתב ובשעה אחרת אינו יוצא ממנה כעין אותו דם כלל ר"ל בשעה אחרת שהיא עלולה לראות אינה רואה כאותו הדם וכמ"ש שם שבשעת ווסתה היא רואה דם כשאר נשים ותפוס לשון ראשון של הר"ן שכתב ה"מ כשיוצא עם מ"ר כעין אותו שרגיל לצאת מן

המקור כו' ור"ל דוקא בכה"ג אמרינן הדור כו' אבל כל שאין יוצא כדם הידוע לנו שיוצא מן המקור לא חיישינן למימר הדור ומה שמוצאת כן לפעמים שלא בשעת הטלת מ"ר ג"כ אינו מן המקור כמו אותו שהוא בא עם הטלת מ"ר דלא אמרינן ביה הדור:

ומ"ש די"ל דמאליה נפל לבתר דתמו מיא כיון שדרכה לראות כן מקודם דבריו תמוהים וקצרתי שהדבר ברור לפי מ"ש לעיל דמדינא הוה אזלינן בתר רובא שאין דרך דם המקור להתיבש ולעשות כצורת עפר נפרך והבדיקה לחששא בעלמא אין ספק שמה שנמצא בתוך המ"ר שאין תולין לומר דבתר דתמו מיא נפל מן המקור דם שנתיבש כזה הרגיל לצאת מכליות או שלפוחית שלה שאפילו הדם הבא עם מ"ר תולין בו מכ"ש הקרטין וכמ"ש הב"ח ואף מאן דמחמיר היינו בדם לפי שרוב דמים מן המקור משא"כ בזה שהרוב להיפך וגם שלכשתאמר הדור מ"ר למקור אדרבא י"ל דהדרי לשם ואייתי עמייהו הקרטין שבאו מהכליות עם המ"ר אלא שבאמת אין לנו לומר שהיה במקור כלל אלא כאן נמצאו כאן היו ואז ירדו מימי השתן לתוך כיס מקוה השתן אזי עם המים הנגרים באו עמו קרטין אלו ומעולם לא היה במקור כלל וממילא דגם אותן הנמצאים שלא בשעת הטלה גם כן ממקום זה באו רק שבאיש אין להם דרך מוצא אחר וכמש"ל:

ועיין בשו"ת ב"ח החדשות מ"ש הגאון מוהר"א שהאשה בדקה הקרטין ולא נתמעכו ובהיותה ממשמשת בהם ומגררתם במחט לכאן ולכאן והם מתפרכות לחלקים דקים ויבשים קטנים מאד מאד ויש לדמות לעפר יבש כו' אך יש לחוש לחששא רחוקה שכן ואולי לקטנותם אין מיעוך ניכר כו' מ"מ שריא כי יש ספק בקרטין קטנים דמעלמא אתו מלכלוך או מפרעושי' כו' אף שיש להתברר לעמוד על מוצא הדבר כשתרחוץ עצמה כו' חדא דאף בכה"ג סמכינן אס"ס להתיר ועוד שלכאורה נראה שאין מועיל בירור ובדיקה בדברים קטנים ודקים כו' ואף בארגישה יש להתיר מכח ס"ס וע"ש תשובה שהשיב לו אא"ז מהרש"א ז"ל והסכים עמו שיש כמה צדדים להתיר מכח ס"ס ודומה ממש להך עובדא דהר"ן כו' (וע"ש שצ"ע מ"ש אא"ז מהרש"א לתרץ קושית הב"י ובאמת שכן ג"כ כוונת הגאון מהר"א והוא כתירץ הד"מ) ומ"ש שבדקו והיה מתפרך לחלקים כו' נראה שגם זה רגלים לדבר שבא מהכליות כמ"ש בשבילי אמונה שחצץ הכליות מהרה מתפרך ומשתבר כו' ונימוח הוא מלתא אחרית' שהמים או הרוק מתאדמים מחמתו ע"י שזה נמס והיה לדם וכן ראיתי בשו"ת שבות יעקב ח"ג סימן ק"ו עובדא כזאת וכתב שבדק ברוק בציפורן הטיפין דקים כמו חול ועפר מה שמצאה האשה ולא נתן ממנו שום צבוע לא בצפורן ולא בנייר לבן ולא בבגד לבן רק עמד במראיתו ובתבניתו ואף אם ירצה המתעקש לומר שמרוב דקותו אי אפשר לעמוד על הבחינה היטב לראות אם יש בו

לחלוחית על ידי מיעוך או לא זה אינו חדא דבמתני' קתני עפר והוא עפר נפרך דק מאד כו' ע"ש ובאמת לפי מ"ש שהבדיקה להחמיר א"כ יש מקום להקל בפשיטות וע"ש עוד שכתב שאף בלא הטלת מ"ר יש להתיר בזה מחמת עובדי דהמפלת ועם הטלת מ"ר יש להתיר אף בנימוחו ודלא כמשמעות ב"ה וסיים דבשעת הדחק כזה יש לסמוך על דברי יחיד להתיר כ"ש בזה כו' ע"ש:

והנה בנידון שלנו יש צד להתיר גם כן שהיתה מרגשת כאב תחת הצלעות במשך שני שבועות ובשעת הכאב היה הטלת מ"ר ג"כ ע"י יסורין ובאגרת של הרב השואל כתוב שמחמת שהאשה רכה בשנים א"א לעמוד אם היה הכאב במקום הכליות ובאמת שיכול להיות שעל ידי המכה שנולדה בכליות הרגישה הכאב ההוא ויגיד עליו יסורי השתן שעמו שכל עיקרו אינו אלא ע"י כאב הכליות והשלפוחים שלו ומ"ש הרמב"ם והש"ע בדם הבא עם מ"ר שהוא מן החלחולת או הכוליא הך חלחולת הוא הגיד היוצא מן הכליות ומתחבר למקוה השתן והשתן יורד דרך שמה ועיין בבאר הגולה ואף שהח"צ השיג על הט"ז בענין כאב שאינו כמכה ובפרט בכאב שאינו מתמיד מ"מ היינו כשלא בא עם מ"ר משא"כ בזה שבא עם מ"ר שזה מורה שהכאב היה מחמת הכליות שנפל בהם איזה ליקוי ואף שנפסק אח"כ אין מזה ראיה שנתרפה וכבר כתבתי שבשבילי אמונה כתב שנמצא כאב חזק בחצץ הכליות מתחלתו חזק והוא הולך וחזק עד שידחה ואחר שידחה ישאר בכליות מכה והרגשה בכאב כו' ע"ש ואף עתה אינה מרגשת מ"מ יוכל להיות לפעמים שיעלה ארוכה לכאב שאינו חולי המטריף ומ"מ הקרטין שעלו מחמת מכה נשארו בחלחולת היורד למקום השתן והם נוזלים מעט מעט עם מימי השתן וכבר כתבו בתשו' שהרבה ב"א שיוצא חצץ וחול עם השתן בלא הרגשת כאב כלל וגם בזו הכאב ויסורי השתן מורה שאז לקתה בכוליא והחצץ הנולד אז הוא בעוכרה מאז ועד עתה וגם הגאון בנ"ב כתב לצדד מחמת הרגשת כאב ועיין בשו"ת נ"ב מ"ת סימן קי"ב נראה שגם דעתו להקל משום ס"ס ויש לעיין בדבריו וקצרתי:

והנה אם באנו לדון ולהורות עפ"י מה שנמצא בפוסקים ובתשובות ובפרט במה שפלפלו בענין אי הוה דאורייתא ברואה בלא הרגשה יארך הזמן ואין אנו מספיקין ולא מפסיקין ולכן ראיתי לכתוב בקיצר מה שהעלתה מצודת דינה של ריבה זו ואיך תתנהג להבא ולא ראיתי להחמיר עלי' בבדיקה שיש להמציא בעסק זה כי כפי הנראה מענין היא יושבת במקום שאין שם בקיאים בבדיקה ויוכל להיות שמחמת חסרון בקיאים לא תעלה יפה ותיקוניה יהיו עותיה לקלקלה בחנם וגם לא צוויתי לדרוש ברופאים כי הן רופאי אליל כולם. ורופאי ישראל שבזמנינו קשה לסמוך עליהם כי זה דרכם לבא בשכרם ומקלם

יגיד להם ולכן ראיתי לברר הדין בעצמו להעלות ארוכת תעלה מזור וצרי גלעד אם רופא אין שם:

א סיומא דפסקא אם לעיני הרב המורה יראה שיוכל לבדוק קרטין אילו ע"ד שכתבתי לעיל בשם השבות יעקב יש לו לבדוק אותם ואם יבדוק אותם שלשה פעמים ע"ד הנ"ל וימצא שהם קשים ואינם מצביעים אף שיתפרכו ויתפרדו אין בכך כלום והיא טהורה לגמרי אף אם תמצא כאלה בשעת ווסתה בלא שום לחלוח דם עליהם:

ב אם אי אפשר לבודקם שמחמת דקותם א"א לעמוד עליהם אזי כשתרצה לפסוק בטהרה שצריכה להיות בודקת לא תבדוק עד שתטיל מ"ר דהיינו תיכף בעת שיוכלו מ"ר בלי שום הפסק תבדוק מיד ואז אעפ"י שתמצא קרטין כאלה שהוחזקה למצוא במ"ר ע"י סינון כאשר כתב הרב השואל שבדק כמה פעמים ושאר העד יהיה נקי מאדמומות תוכל לפסוק בטהרה וקודם שתטיל מים יש לה לרחוץ תחלה היטב באותו מקום בעומק ובצדדין ואח"כ תטיל מים ותבדוק מיד וכן תנהוג כל ימי הז' נקיים כשהיא באה לבדוק ומ"מ לא תרבה בבדיקות רק כשתרגיש שנפתח מקורה אזי צריכה לבדוק ואם תמצא אפילו קרטין כאלה תסתור מנינה ותפסוק שני' בטהרה:

ג כל זמן שיש לה ווסת קבוע אז אחר מלואות ימי טהרה ותטבול לא תבדוק עצמה כלל אפילו אחר הטלת מ"ר רק תסמוך עצמה על חזקת טהרתה עד בא ווסתה או אם תרגיש מחויבת לבדוק עצמה כאשר כתבתי:

ד בשעת ווסתה או אפילו בעונה הסמוכה לה דהיינו מעל"ע קודם אם תבדוק ולא תמצא דם רק קרטין כאלה אפילו אחר הטלת מ"ר יש לה לטמאות:. ה אם יראה לעיני המורה שיוכל לבדוק הקרטין ויבדוק אותם וימצאו שהם מצביעין אזי יש להחמיר שלא תפסוק בטהרה עד אחר שתבדוק כמה פעמים שמא יעלה בידה טהור ונקי לגמרי ואז לא תבדוק ותסמוך על הפסקת הטהרה עד יום הז' ואז תבדוק אחר הטלת מ"ר כאשר כתבתי אך אם לא תוכל לבא לידי הפסקת טהרה לגמרי יש להקל אף אם תמצא בבדיקה שאחר הטלת מ"ר כמ"ש:

ובענין מ"ש שאחר שתטהר לבעלה שוב לא תבדוק עד שעת ווסתה ראיתי להעתיק מ"ש בשו"ת באר עשק בענין כזה וז"ל בסוף דבריו א"כ אמרינן להאי אתתא שלא תבדוק אלא בשעת ווסתה שלא יזדמן לה שום כתם ולא יהא לבה נוקפה דכל לבעלה לא בעי בדיקה כו' ולפי שמכיר אני את בעל האשה הזאת דמסתפי מדליקתא דאיסורא ואולי יצריכנה בדיקה מספק מזהרנא ליה דאיסורא רבא יעביד אם יצריכנה בדיקה שלא בשעת ווסתה וחכם וחסיד יתקרי אם ישמע לדברי חכמים דכחא דהתירא עדיף טפי וכבר מצינו שדוד

קרא עצמו חסיד בהיות ידיו מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא כדי לטהר אשה לבעלה ולא קאמר אם דם טהור הוא או אם טהורה אשה לבעלה אלא כדי לטהר ודו"ק כו' עכ"ל הראיתך בעיניך מה יקר חסד של אמת להיות יגע ומוצא תורת אמת להורות הדרך הישרה ליושבת ונפשה עגומה הומיה בירכתי ביתה כי לא טהורה והנה בעז"ה יגעתי ומצאתי אשר תשיג ידי די טהרתה ויצאו דברינו בטהרה:

דברי זעירא מן חברייא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

שאלה נ

שאלה הביננו לדעת דברי רבינו הרמב"ם בפרק ח' מהל' איסורי ביאה שכתב אשה שראתה דם מחמת מכה שבמקור אפילו בשעת ווסתה היא טהורה והדם טהור ונראה מזה שפוסק כרבי שם בנדה דף ט"ז דס"ל דמקור מקומו טהור וכמ"ש ה"ה שם דברי הש"ס אלו והוא סותר דברי עצמו בהל' משכב ומושב וכן בפרק יו"ד מהל' א"ב שמבואר מדבריו דמקור מקומו טמא ותימא רבתי על מפרשי הרמב"ם שלא נתעוררו בזה:

תשובה כבר קדמוך רבנן והלום ראיתי בספר סדרי טהרה סי' קפ"ח עמד בזה וכתב ליישב דברי הרמב"ם עפ"י מ"ש הרמב"ן והר"ן בחידושיהם בהא דמק"מ טמא הוא גזה"כ בשטומא' נבראת שם מתחלה וכל שנבר' בו טמא ומטמא במציאתו טומאת ערב כו' ולפי"ז י"ל דדוק' במעינות דיבר דלאו ממעינותי' הוא אלא בלוע בדופני האבר שבו המכה טהור כו' ע"ש ובעיני יפלא דא"כ צא ופרנס לשון הש"ס דקאמר בדף ט"ז ובדף ס"ו מק"מ טמא איכא בינייהו ולדבריו לא יתכן הך לישנא כלל דהא כ"ע ס"ל הכי רק מאן דפליג סבר דדם מכה אינו בכלל זה דמק"מ טמא והכי ה"ל למימר ודכ"ע מק"מ טמא ומ"ס דם מכה בכלל מקור הוא ומ"ס מקור ומעינותיו לחוד ודם מכה לחוד וגם כי לדבריו צ"ל ששלש מחלוקת בדבר דמ"ס דם מכה כמקור ומ"ס אינו כמקור ודעת שלישית דאף במקור עצמו מקומו טהור ואין זה במשמע ויותר תמוה דהא בפירוש אמר רבינא במק"מ קמיפלגי כו' וא"ל רבי כו' ואי לא חיישת לווסת מק"מ טהור הוא ואף על צד הדוחק א"א לפרש לשון הזה דדוקא בדם מכה קאמר דטהור ואם נפשך לומר דהרמב"ם מדנפשי' הכריע לחלק ביניהם כיון דרבותינו העידו בדם מכה שטהור ובשאר דוכתי משמע שיש לפסוק דטמא וכן משמע מלשון הס"ט שלזה כיון אך לענ"ד כיון דרבינא ועולא הוי מצי לאוקמי דגם רבי ס"ל דמק"מ טמא ודם מכה שאני ש"מ דס"ל דליכא לפלוגי בהכי וא"כ כיון דחזינן דרשב"ג ודאי דלא מחלק בהכי וס"ל דדם מכה כמקור דמי וגם רבינא ועולא לא ניחא להו לאוקמי בטעמא דמאן דמטהר רק מטעמא דס"ל מק"מ טהור

וכן מבואר ג"כ ממ"ש שם דף כ"ב רבא אמר דכ"ע אין דרכה של אשה לפירוש רש"י שם דוק ותשכח (אלא שאין הכרח שהרמב"ם יפרש כפי' רש"י וקצת משמע דהרמב"ם לא מפרש הכי וקצרתי) ולכאורה הי' אפשר לומר דמדקאמר בדף ס"ו ורבותינו העידו כו' ובגיטין וריש כתובות אמרינן מאן רבותינו בי דינא דשרו משחא והיינו רבי יהודה נשיאה כמבואר בע"ז דף ל"ו וא"כ היאך אמר בנדה דף ל"ו אמר ר"ל משום ר"י נשיאה מקור שנעקר כו' טמאה טומאת ערב ומזה מוכח דיש לחלק בין דם מכה לדם מקור אבל באמ' ז"א דאף שהמקור גופי' טמא ומטמא ביציאתו מ"מ מקומו י"ל דטהור הוא כל הנמצ' בו בין דם מכה ובין שאר דם ובנגיעה לא מטמא דהא טומאת ביה"ס הוא דהך מ"ד דס"ל מקומו טהור לא ס"ל גזה"כ שכתב הרמב"ן והל"מ שכתבו התו' תדע דאדרבה איכ' לאקשויי להיפך דאי ס"ד דמק"מ טמא ומטמ' כל הנמצ' בו א"כ ל"ל לר"י נשיאה לאתויי קרא דלמען השפך דהא מק"ו ילפינן לה אחרים מטמ' הוא עצמו לא כ"ש וא"ל שעיר המשתלח יוכיח דאכתי תיקשי לרבא דלית לי' הך תוכיח בדף ל"ה וכיוצא בזה הקשו התוס' ר"פ דם הנדה ע"ש אלא ע"כ מוכח דס"ל מקומו טהור וקר' אתי למקור עצמו שהוא מטמא ביציאתו איברא דאיכא לדחויי לפי מ"ש התו' דהא דמק"מ הל"מ הוא א"כ ליכ' למילף מקור גופי' מק"ו דהא קי"ל אין דנין ק"ו מהלכה ואף למ"ש הרמב"ן דגזה"כ הוא מ"מ י"ל דקר' לא אתי רק לומר דאף אחר שנעקר ממקומו הוא מטמא דס"ד דאינו מטמ' כ"א במקומו דוק' וכמ"ש רש"י שם אך בלא"ה נראה דהך ורבותינו העידו אין זה הך רבותינו דבי דינא דשרו משחא כדאית' בירושלמי דגיטין בשלשה מקומות נקר' ר' יהודה הנשיא רבותינו בגיטין ובשמן ובסנדל וכן הוא בירושלמי דע"ז ובנדה פרק המפלת ומדלא חשיב הך דרבותינו העידו על דם מכה כו' מכלל דלאו היינו ר"י נשיאה ועיין פ"ק דסנהדרין:

ולכאורה היה אפשר לומר דכיון דבדף מ"א מוקי רב יוסף רבנן דפליגי על ר"ש דס"ל דמק"מ טמא וכן סתם לן תנא בסוף נדה דף ע"א ושנה משנתינו כהך מ"ד בסתם לגבי ר"י דפליג עלי' מסתבר דהכי הלכת' וכיון דהתם אמרינן רבותינו העידו שהוא טהור א"כ קשי' הלכת' אהלכת' דהא קי"ל כל עדות הלכה היא כמ"ש רש"י בחולין דף י"ח העיד ר"ח בן אנטיגנוס על מוגרמת כו' וכ"כ הרא"ש שם וצ"ע דבש"ס שם אמרינן טעמ' הואיל וקאי ר"נ כוותיה ע"ש וע"כ לחלק בין מכה למעינות המקור אך גם מזה אין הכרע כמ"ש מהרי"ק שורש קס"ה דלא נאמרו הכללות הללו אלא לדברים הנוהגין בזה"ז ועיין בשו"ת חוות יאיר סי' צ"ד שכן הוא ג"כ לדעת הרמב"ם ע"ש וגם כי בנדה דף כ"ט אית' גבי הא דסנדל משום רבותינו העידו סנדל צריך כו' ואנן לא קי"ל הכי ע"ש:

וכדי ליישב דברי הרמב"ם נלענ"ד דהנה גוף החילוק שכתב בסדרי טהרה דדם מכה אינו רק בלוע בדופני המקור ולכך טהור הוא תמוה דהא מקור גופי' שנעקר טמא וא"כ הך דם מכה שהוא מדופני המקור ומחמת כאב המכה נמס הבשר והי' לדם וכשדם זה יוצא לחוץ הרי זה כאלו נעקר חתיכות בשר מן המקור ויצא לחוץ וכיון שמקור גופיה טמא ה"ה דם המכה שבו ויש לו דין טומאת המקור עצמו שהוא אב הטומאה לטמא טומאת ערב ואע"ג דדם מגפתו של זב ונדה אין דינו רק כוולד הטומאה לטמא טומאת משקין ברביעית היינו משום דשם לא שייך לומר דדם מגפות יהי' כבשר זב ונדה עצמו דגם בשר נדה כשפירש ממנה אינו מטמא כדאיתא בשבת פרק ר"ע מה נדה אינה לאברים כו' (ואף שברמב"ם פ"ח מהל' מו"מ נראה שמפרש בע"א אך בפ"ג מהל' אה"ט מבואר דמפרש כרש"י רק דס"ל דגם כה"ג דפ"ח הוא בכלל הזה וצ"ע על הכ"מ שם) משא"כ טומאת המקור שאף מקצת ממנו יש בו טומאה כמ"ש רש"י מקור שנעקר חתיכת בשר וא"כ מה לי שנעקר חתיכ' מן המקור מה לי דם שנתהוה מן הבשר בשביל שהי' לדם לא פקע מיני' טומאתו אלא שאפשר לומר דגם במקור שנעקר נעקר כולו בעינן כדמשמע לישנ' מקור שנעקר ונפל וכן לשון הרמב"ם מקור האשה שנעקר ונפל כו' ולא קאמר שנעקר ממנו ומ"ש רש"י חתיכת בשר ר"ל לאפוקי דם כדאמרינן שם דם אמר רחמנ' ולא חתיכה אבל מ"מ עקירת כל המקור בעינן דלא עדיף טומאת המקור מטומאת נדה עצמה דאינה לאיברים ולפי"ז גם דם מכה שבמקור נמי דינו כדין דם מגפתה של נדה והוי וולד הטומאה. ומצאתי בשו"ת נודע ביהודה סי' מ"ב שהרב המשיב שם ר"ל ג"כ לחלק לענין מקור מקומו טמא לטהור בדם מכה אף הדם והגאון המחבר ז"ל השיב לו וז"ל לא ידעתי לחלק וגם לשיטתו עכ"פ הוא ראשון מחמת שנגע במקור אף שהוא רק דם מכה לא יהא אלא דם מכה של אשה נדה הא דם מגפתה טמא והמקור בעצמו טמא טומאת אשה נדה כו' ע"ש והנה מ"ש שהוא ראשון מחמת שנגע במקור צ"ע דמחמת הנגיעה י"ל דאין כאן טומאה דהא טומאת ביה"ס הוא וכמ"ש התו' והרמב"ן ז"ל ולא דמי לדם מגפתו שהוא בגלוי ולכך שפיר הוי וולד הטומאה דבשעת פרישתו הוא נוגע בה ונטמא משא"כ בדם מכה שבמקור אף וולד הטומא' אינו דטומאת ביה"ס הוא וא"ל דלפי מ"ש התו' דהל"מ הוא וכן למ"ש הרמב"ן דגזה"כ הוא א"כ אף דהל"מ וגזה"כ אינו אלא לענין מעינות המקור מ"מ עכ"פ נקטינן דגבי מקור אף טומאת ביה"ס מהני אך ז"א דלפי מ"ש דהוי הל"מ או גזה"כ אינו משום נגיעה כלל רק דהכי גמירי שמקור מק"ט ויש בו טומאה מצד עצמו ולא מתורת נגיעה תדע שהרי דינו כאב הטומאה אבל היכא שאין טומאה מצד עצמו רק מצד נגיעה לאו כלום הוא במכה שבמקור דהא הוי ביה"ס:

ומ"מ נלענ"ד דדברי הגאון ז"ל צודקים דאף בד"מ שבמקור הוי כדם מגפתה של נדה שנלענ"ד דגם התם לאו מתורת נגיעה אתינן עלה וזה מבואר בחולין דף פ"ח בתוס' שם ד"ה כל משקה המת טהורים והקשו דהא כשנוגעין בו מקבלין טומאה במגע מדאוריית' כו' ועוד קשה הא דאמר בנדה במשקה זב דמטמא משקין ברביעית כו' ותירצו דמיירי שיצאו דרך שפופרת ומן התור' טהורות כיון שלא נגעו אלא מדרבנן גזור ביצא מן הזב היכא דאיכא רביעית כו' ע"ש הרי מבואר דהך דמשקה מן הזב מיירי באין נוגעין בו כגון שיצא דרך שפופרת ואפ"ה המשק' טמא מד"ס וכן מבואר שם בדברי אא"ז מהרש"א ז"ל שכתב וז"ל וליכ' לאקשויי מאי מקשה ממשקה דט"י כו' אימא דאיירי שלא יצאו בשפופרת י"ל דא"כ משקין היוצאין נמי משום מלת' דנגיעה נגעו בה ומה קאמר משקין היוצאין כמשקה הנוגע בהם כיון דאידי ואידי משום נגיעה היא עכ"ל וא"כ אין לחלק בשביל שד"מ שבמקור הוא ביה"ס כיון שאין הטומאה מחמת נגיעה רק כי טמא יקרא לפי שהוא משקה היוצא מן המקור הטמא והוי וולד הטומאה כמו דם מגפתה של נדה ויפה כתב הגאון ז"ל דהוי וולד הטומאה כדם מגפתה ומ"ש דהוי ראשון לפי שנגע במקור אגב שיטפא נקט הכי דבדם מגפתה טמא אף בלא נגיעה כמ"ש מדברי התוס' ומרש"א ז"ל:

ואחרי הודיע כל זאת נראה ברור דהרמב"ם שכתב והדם טהור לאו למימרא דהדם טהור לגמרי מכל טומאה דלאו בדיני טומאה וטהרה קעסיק התם רק אגב גררא נקטי' ועיקר כוונת הרמב"ם שם לומר דלא נימ' הואיל והוא שעת ווסתה חיישינן שמא מעורב בו גם מנביעת המקור וא"כ הוא טמא משום דם נדה שהוא אב הטומאה כמו נדה עצמה שמדוה כמותה אלא הדם טהור מטומאת נדה דבי' קעסוק בהנך הלכות ואע"ג דיש בו טומאה מד"ס כטומאת דם מגפתה של זב ונדה סמך בזה על מ"ש בהל' מו"מ בביאור דמק"מ טמא וממילא דמשקין שלו הם וולד הטומאה ואל תתמה על לשון והדם טהור דלכאורה משמע דטהור לגמרי דגדולה מזו מצינו בהא דקאמר בדף י"ט רשב"ג סבר אשה טהורה ודם טמא דקאתי דרך מקור ופרש"י דהוי אב הטומאה לטמא אדם טומאת ערב ולפ"ז תיקשי האיך קאמר אשה טהורה דהא האשה נמי טמאה טומאת ערב שנגעה בדם וא"ל דטהורה דנקט היינו לבעלה דהא ממאי דקאמר ודם טמא מבואר דאשה טהורה מטומאה זו וע"כ לומר דאע"ג דהאשה טמאה שנעשית ראשון מחמת נגיעת הדם מ"מ הכא לענין הך מלתא דמספקינן בה דלמא דם נדה היא כיון שהוא שעת ווסת וטמאה טומאת שבעה ע"ז קאמר דטהורה מהך טומאה ומ"מ שפיר היא טמאה מנגיעת הדם וכן פירש"י להדי' בדף כ"ב דאמרינן נמי אשה טהורה ודם טמא דאשה טהורה דלאו

ראי' הוא ומ"מ האשה טמאה טומאת ערב וכן בדף מ"א ור"י אמר אף לדברי המטמא בדם מטהר באשה כו' ור"ל דמטהר האשה מטומאת שבעה אבל עכ"פ טמאה טומאת ערב וכ"כ הרמב"ם בפ' יו"ד מהל' א"ב יוצא דופן כו' ואם לא יצא דם דרך הרחם הרי האשה טהורה אע"פ שהדם שיצא מדפנה טמא כו' מבואר דנקט לישנא דטהורה אע"פ שנטמאה מחמת נגיעת הדם שיצא ממנה כיון שאין בזה טומאת ראי' טהורה קרי לי' ולא תימא דבהל' א"ב דלא מיירי מטומאה וטהרה נקט הכי אלא אפי' בהל' משכב ומושב שעיקרו לדיני טומא' וטהרה נקט כי האי לישנ' ע"ש בפ"א מהל' מו"מ וגם אתה אל תתמ' הא דנקט הרמב"ם בלישני' והדם טהור אע"ג דיש בו טומאה קלה דמשקין כמו דם מגפתה מ"מ כיון דלענין טומאת ראי' מיירי דאם הוה בי' טומאת ראי' היה אב הטומאה לטמא אדם נקט והדם טהור לומר שאין חוששין לווסת לומר שהוא דם נדה מן המקור ולפי מ"ש א"ש בפשיטות לשון הש"ס אשה טהור' ודם טמא דלפי מ"ש אליב' דהרמב"ם אף רשב"ג דאמר מק"מ טמא לאו למימרא דהוי אב הטומאה לטמא טומאת ערב דכיון שאינו ממעינות המקור אין לטמאו בטומאת המקור עצמו רק שלפי המקור טמא הוי כדם מגפתה ולא הוי רק וולד הטומאה וא"כ האשה טהורה לגמרי ורבי דס"ל מק"מ טהור הדם טהור לגמרי ופסק הרמב"ם כרשב"ג ולא נקט הדם טהור כ"א למימרא שלא נטמא טומאת ראי' ואינו אב הטומאה ובהכי א"ש גם ההוא דדף כ"ב דשם ג"כ אינו דם המקור עצמו כמ"ש רש"י שם ואין טומאתו רק מחמת נגיעת המקור ואינו רק וולד הטומאה ואינו מטמא אדם ושפיר קאמר דאשה טהורה:

והנה כל זה הוא לענין דם המכה אבל דם המקור אף במקום שאינו מטמא משום ראי' מ"מ כיון דמקור מקומו טמא שפיר הוי אב הטומאה ומטמא בכל שהוא כמבואר להדי' ברמב"ם פ"א מהל' מו"מ וכתבתי זה לפי שראיתי בשו"ת נ"ב סי' בטעמ' דבגד צבוע אין מקבל כתמים דטעמא דכתמים טמאים אע"ג דהוי ס"ס כיון שצריך לטמאות האשה לפי שנגעה בדם דמק"מ טמא אך שעדיין י"ל שמא נטף להדי' לחוץ ולא נגע באשה ובפנים אין מטמא דהוי ביה"ס אך דמ"מ צריך לטמאות הבגדים כו' ע"ש ובספר חוות דעת השיג עליו דהא בעי רביעית כמ"ש פרק דם הנדה רק שהתוס' כתבו דהל"מ שהאשה טמאה אף דהוי פחות מרביעית ואף דהוי ביה"ס וכיון דלדעתו אין מטמא בביה"ס ה"נ דלא מטמא בפחות מרביעית עכ"ל ובמחכ"ת לא כיון יפה דודאי הדם הוי אב הטומאה והאשה טמאה טומאת ערב אף בכ"ש כמ"ש התו' מהך דמקור שהזיע ומ"ש שהתוס' כתבו דהל"מ שהאשה טמאה כו' אגב שיטפא רהיט לי' וסבור שהתוס' כתבו כן לענין טומאת האשה וליתא דהתו' כתבו כן לענין הדם שטמא מחמת המקור אע"פ שהוא

ביה"ס וגם בפרק דם הנדה בעי רביעית לטמא וא"כ ה"ה לענין ליטמא והכא לא בעינן רביעית כדאמרינן מקור שהזיע כו' אלא אפשר הל"מ היא שיהא המקור וכל העובר דרך שם טמא ולא מחמת נגיעה במקור והיינו כמ"ש הרמב"ן והר"ן דגזה"כ הוא ולא משום נגיעה וזהו שסיימו תדע שהמקור טמא והאשה טהורה ר"ל שאין האשה טמאה לעולם מחמת המקור הטמא כל שלא יצא דם לחוץ משום דלא שייך נגיעה במקור שטומאת ביה"ס הוא וכל זה לענין הדם שהוא טמא משום דאתי דרך מקור אבל לענין טומאת האשה ודאי דכל זמן שהדם במקור אין כאן טומאה לא מחמת המקור שהוא ביה"ס ולא משום ראי' רק כשיוצא לחוץ ונוגע באשה אף בלא הרגשה היא נטמאת בנגיעתה בדם אף שאין שם רביעית לפי שהוא אב הטומאה ומטמא בכ"ש אך דוקא היכא שהוא נוגע בה אבל היכא שנטף לחוץ בלא נגיעה בבשר אין האשה טמאה כלל ודברי הנ"ב הם ברורים ולפי"ז י"ל דשפיר קאמר האשה טהורה והדם טמא משום דזימנין דהדם שותת להדיא ואין נוגע באשה שתטמא מחמת הדם (וההיא דמקור שהזיע כו' דטמאה היינו כשנוגע ביציאת הטיפי מרגליות לחוץ וכמ"ש רש"י שם) ולכך נקט אשה טהורה ואה"נ היכא שנוגע בה שעכ"פ טמאה טומאת ערב מחמת הדם:

אך לפי מ"ש צ"ע לפי מ"ש רש"י בדף מ"א רבנן סברי כו' ומיהו טיפה עצמה מטמאה במגע משום דנגע במקור וכ"כ אח"כ גבי טיפי מרגליות ואפ"ה כתב שהאשה טמאה משום זה טומאת ערב וכן מבואר מדבריו דף כ"ב ודף ט"ז וזה תימא דנהי שהמקור אב הטומאה מ"מ הנוגע בו וולד הטומאה הוא ואינו מטמא אדם. וגם דלפי"ז צ"ע דנהי דלענין דם מכה שפיר י"ל דמקבל טומאה מן המקור ע"י הנגיעה דדם חללים איקרי כדאיתא לקמן דף נ"ה מ"מ בדף כ"ב ובדף מ"א ובדף ע"א דאמרינן שם שהדם טמא משום מק"מ טמא והא התם לאו דם מכה הוא ולא איקרי משקה כלל וכמ"ש לקמן לענין דם ירוק ובההוא דדף מ"א י"ל דרש"י לשיטתו שם שכתב דבדם מכה חשיב לר"ש וה"ה לרבנן כמ"ש לקמן אבל בההיא דדף כ"ב ודף ע"א קשיא וכן הרמב"ם כתב דדם אינו לא אוכל ולא משקה ע"ש בדף מ"א ולקמן אבאר בזה:

ומצאתי בשו"ת נ"ב סי' נ"ז ד"ה והנלענ"ד בדעת התוספות כו' שתמה בזה על רש"י דהא אין משקין מטמאין אדם כו' אך מ"ש לתמוה על התוס' דמה ס"ד דהתוס' דלבעי רביעית וכי משום משקה המטמא טומאה חמורה בעי רביעית כו' והנלענ"ד בדעת התוס' שהם סוברים שדם זה וולד הטומאה כו' ע"ש ונפלאתי דמבואר למעיין כוונת התו' שזהו שבאו להוכיח דע"כ לאו משום נגיעה במקור נטמא הדם דהא הוי ביה"ס וגם דא"כ הי' צריך רביעית ובאמת ממקור שהזיע מוכח דא"צ רביעית אלא ע"כ דאינו מטעם נגיעה והוא

הל"מ וא"כ ה"ל אב הטומאה ובאמת שהי' יכולין להוכיח ג"כ מהא דאמרינן במקור שהזיע כו' דהאשה טמאה מוכח שהוא אב הטומאה וכמ"ש וצ"ע וגם צ"ע במ"ש בנ"ב שם וז"ל וא"כ ע"כ דם מכה שבמקור או דם לבן וירוק המטמאין אדם ע"כ אב הטומאה הם מחמת עצמם כו' ונראה שכיון בזה להא דמקור שהזיע כב' טיפי מרגליות ופרש"י דם לבן וצלול ואיתא שם דטמאה טומאת ערב ובאמת שזה תימא דהא להדיא אמרינן דף י"ט בהא דאמר רבי מאיר אם אינו מטמא משום כתם תטמא משום משקה כו' דרבנן ס"ל דדם לבן וירוק אינו טמא כלל משום משקה אף אם האשה נדה מכבר וקשה ת"ל שיהא טמא משום דמק"מ טמא ודוחק לומר דהתם אתי כמ"ד מקור מקומו טהור ועוד שהרי הרמב"ם בפ"א מהל' מו"מ פסק להדי' דדם ירוק טהור אע"פ שמק"מ טמא ומשמע התם אף היכא שבא מן המקור טהור וכן מבואר בפ"ה מהל' א"ב לפיכך אם שתת מן הרחם לובן או משקה ירוק כו' ולכן נלענ"ד דודאי בדם ירוק אין כאן טומאה כל עיקר דמשום משקה זב וזבה אין כאן כיון שאינו מתעגל ויוצא כמבואר בש"ס שם וגם משום משקה סתם כמו דמעת עינו ודם מגפתו ליכ' דדוקא דם חללי' איקרי משקה וגם דם מכה בכלל דמ"ל קטל' כול' כו' כדאי' שם דף נ"ה משא"כ בדם ירוק דליכא כל הני ואינו בכלל משק' כלל ואינו מקבל טומאה משא"כ כאן דקאמר מקור שהזיע כמו ב' טיפי מרגליות ופשוט דלאו זיעה ממש קאמר דהא לא עדיף מזיעת הזב וחביריו שאינו מטמא כדאיתא בדף נ"ה וכן פסק הרמב"ם וע"כ שרוצה לומר כעין זיעה שיוצא ממה שמתאסף יחד ואינו שותת ובכה"ג שהוא מתעגל ויוצא הוי כמו רוק ומ"ר וש"ז שמתעגל ויוצא ומטמא טומא' חמורה ולכך האשה הנוגעת בו טמאה טומאת ערב אבל דם ירוק או לבן ששותת ויורד אינו טמא כלל ובהכי א"ש הא דנקט האי לישנ' מקור שהזיע כו' ואפשר שגם הנ"ב שכתב שדם לבן וירוק מטמאין אדם ג"כ כוונתו כן ע"ד מקור שהזיע כו':

אמנם כדי ליישב לשון רש"י שכתב הטעם משום נגיעה ואפ"ה כתב שמטמא אדם נלענ"ד שודאי אין כוונתו שהדם נטמא בנגיע' המקור דהא לא הוה רק וולד הטומאה גם דהוי בה"ס רק דרש"י ס"ל דהא דקי"ל מק"מ טמא היינו כל מה דאתי דרך מקור ונוגע בו יש לו דין המקור עצמו וטמא דהכי דייק לישנא דף ט"ז וכ"ב דקאמר הדם טמא דקאתי דרך המקור ואין ר"ל שהוא עובר דרך שם ממש דהא אף שהדם יוצא דרך דופן אמרינן שהוא טמא משום דמק"מ טמא אלא ר"ל שהוא נוגע במקור ואף דם המכה הבא דרך שם ונוגע בו נעשה כמקור עצמו וכן מורה לשון רש"י דף ך"ב שכתב אשה טהורה דלאו ראי' הוא ומיהו טיפת דם מטמאה כו' משום דנגעה במקור דקרא מתורת ראי' מעוטי' ולא מטומאה עכ"ל:

ולכאורה סוף לשון רש"י הוא שפת יתר דפשיט' דקרא לא אתי למעוטי מה שטמא משום נגיעה אך באמת אין הטומא' משום נגיעה רק דכל שנוגע במקור יש בו טומאת המקור עצמו וע"כ ס"ד דרחמנ' דאמר בבשרה ולא בחתיכה ממעט נמי שלא תטמא משום טומאת המקור לזה אמר דדוקא מתורת ראי' מעטי' ולא מטומאה וכן מבואר מלשון רש"י דף ט"ז שכתב וכל דם הבא דרך שם ואפי' אינו דם נדה הוי אב הטומא' כו' מבוא' שטעמו דהכי גמירי דכל שעובר דרך שם והיינו שהוא נוגע בו טמא הוא וא"כ רש"י והתוס' אמרו ד"א ובהכי א"ש שה"ה בפר' י' מהל' א"ב הל' ה' וכן הכ"מ בפ"א מהל' משכב העתיקו דברי רש"י ולכאורה הרמב"ם לאו מטעם נגיעה קאמר כמבואר למעיין בדבריו ולפי מ"ש א"ש דגם רש"י לאו משום נגיעה קאמר דמקבל טומאה אלא שמחמת זה הוי אב הטומאה כמו דם נדה וזה ברור לענ"ד:

ודאתאן עלה בדעת הרמב"ם שכתבנו דס"ל דגם רשב"ג לא מטמא בדם מכה להיות אב הטומאה כיון שאינו ממעינו' דמקור רק שעכ"פ מטמא משום דם מגפתו של המקור כיון דהמקור טמא והנה זה נגד דעת רש"י שכתב להדיא בדרשב"ג דהוי אב הטומא' וגם דלפי"ז לא א"ש לישנ' דמק"מ טמא שהרי אין זה מצד מקום המקור רק דהוי כדם מגפת המקור וגם כי גוף הסברא לחלק בין דם מכה לנובע מן המקור צ"ע וכבר כתב הגאון נ"ב ז"ל להחכם שרצה לחלק בכך דלא מסתבר ליה חילוק זה ולענ"ד שא"א לומר כן בשיטת הרמב"ם דהרי מבואר בדבריו פרק י' מהל' א"ב ופ"א מהל' מו"מ שפוסק כרבנן דהא בנדה דף מ"א ושם אמרינן ת"ר המקשה ג' ימים כו' אלא סיפא במאי פליגי ופירש"י הא ליכא למימר דם היוצא עמו דרך דופן יהי' טמא כדם הלידה דא"כ איפכא מיבעי לי' כו' אלא ודאי אפי' לר"ש לא הוי אלא כדם המכה כו' אלא אמר ר"י כגון שיצא וולד ודם דרך דופן ובמק"מ טמא קמיפלגי כו' אמר ר"ל לדברי המטמא בדם מטמא באשה כו' ועי"ש ברש"י שפירש דר"ש ס"ל דמק"מ טהור הלכך כי אתא דם דרך דופן טהור מלטמא וכדם מכה דמי וכי אתא נמי דרך רחם כו' מבואר מזה דר"ש מחלק וס"ל דהדם היוצא דרך רחם הוא מדם הלידה אלא שהקישוי מטהר אבל הדם היוצא דרך הדופן אינו מן המקור כשאר דם לידה שהוא בא מן המקור ג"כ כמו דם נדה כמבוא' ברמב"ן ר"פ אלא הוא דם מחמת כאב הלידה אלא שנוגע במקור שאילו הי' מן המקור ממש הי' טמא משום דם לידה דהא לר"ש דרך דופן לידה מיקרי ואף דר"י קאמר משום ר"ש שאין אשה טמאה עד שיצא דוה כו' היינו לומר שהאשה אינה טמאה משום נדה רק כשיצא דרך ערותה אבל מ"מ הכא דס"ל לר"ש דלידה גמורה הוא ואשה טמאה טומאת לידה בלא הדם פשיט' שאם הי' דם זה ממעיין המקור ששופע דם לידה שהי' דם טמא אף שיוצא דרך דופן

אלא ע"כ דס"ל דהדם שיוצא דרך דופן אינו ממעין המקור אלא מכאב הלידה וכדם מכה דמי ותלוי בפלוגת' אי מק"מ טמא או טהור וא"כ כיון דהרמב"ם בהל' מו"מ כתב להדי' בזה שהוא אב הטומאה לפי שמק"מ טמא מבואר דאף בדם מכה ס"ל דמק"מ טמא וא"ל דאע"ג דלר"ש ע"כ דחשיב כדם מכה מ"מ לרבנן אמרינן שהוא ממעינו' המקור ולכך ס"ל דטמא דז"א דמנין לנו להמציא פלוגתא בזה בין רבנן ור"ש ואם איתא דבהכי פליגי איך קאמר במק"מ טמא קמיפלגי ור"ש סבר מק"מ טהור הכי ה"ל למימר בדם הבא דרך דופן פליגי מ"ס כדם המקור דמי ומ"ס כדם המכ' דמי וא"ל דה"נ קאמ' דרבנן סברי מקומו טמא דחשבי לי דם מקור ור"ש ס"ל דטהור דחשיב לי' דם מכה דפשיט' שרחוק להעמיד כן בלשון הש"ס כאן אף שנדחק כן בכוונת הש"ס דף ט"ו ודף ס"ו דהתם עכ"פ בפירוש מיירי ממכה שבמקור משא"כ כאן שלא נזכר בש"ס כלל ענין מכה אין מקום לפרש כן ופשט' דמלתא דבמקור פליגי לטהרו או לטמאו אבל הדם גופי' כיון שיוצא דרך דופן עם הוולד אין דם זה מן המקור ששופע בשעת לידה רק מחמת דחיקת הוולד מן הרחם דרך הדופן אגב דוחקא פלט דמא מדופני המקור ומ"מ כיון דמק"מ טמא הדם טמ' לרבנן אלא שלפי"ז צ"ע בהא דאמר ר"ל המטמא בדם מטמא באשה וכן אמרינן דאזדא ר"י לטעמי' דאמר עד שיצא דרך ערותה דת"ל דדם זה שהוא כדם מכה אין האשה טמאה מחמתו אף אם היה נחשב ראי' ביוצא הדם דרך דופן ונראה דודאי בהא פליגי ר"ל ור"י דר"ל לא ניחא לי' לאוקמי כדרב יוסף דפליגי במק"מ טמא אלא ס"ל דכ"ע מק"מ טהור וטעמא דרבנן דמטמאו משום דס"ל דהך דם הוא ג"כ דם המקור ואף דרך דופן חשבי לי' ראיה גמורה וא"כ ממילא דגם האשה טמא ור"ש ס"ל דאינו רק כדם המכה והלכך הדם טהור והאשה טהורה וקאמר עלה ואזדא ר"י לטעמי' כו' ר"ל דר"י לא בעי לאוקמי כר"ל דטעמא דרבנן משום דחשבי לי' ראיה גמורה דרך דופן דהא אין לחשבו ראי' כ"א כשיוצא דרך ערוותה וא"כ אפי' תימא דדם מקור הוא מ"מ הרי אין כאן ראי' וע"כ טעם טומאת הדם משום דמק"מ טמא וא"כ ממילא דאית לן למימר דגם רבנן ס"ל דחשיב כדם מכה דמ"מ טמא מחמת שנוגע במקור כיון דר"ש ע"כ ס"ל הכי אין לנו לעשות פלוגתא בחנם בין רבנן לר"ש כנלענ"ד ברור לשיטת רש"י ז"ל ובהכי א"ש נמי מה שהקשו התוס' בהא דקאמר ואזדא ר"י לטעמי' דהא ר"י בשם ר"ש קאמר לה וגם ר"ל מודה דלר"ש טהור ולפי מ"ש לק"מ דנהי דנימא דרבנן פליגי בזה וס"ל דגם דרך דופן חשיב ראי' לטמא האשה מ"מ צ"ל ג"כ דמה שיצא דם עם הוולד הוא דם המקור ולא חשיב כמכה ולר"ש אע"ג דס"ל דדוקא דרך ערוותה הוי ראי' מ"מ צ"ל שאינו רק כדם מכה דאם הוא דם מקור הי' לו להיות טמא משום דם לידה דהא ר"ש ס"ל דדרך דופן חשיב לידה וא"כ בתרתי פליגי

רבנן ור"ש ואפושי פלוגתא לא מפשינן ואית לן למימר דגם רבנן מודו שאינו ראיה דרך דופן וגם תרווייהו ס"ל דהך דם אינו רק כדם המכה ובמק"מ טמא פליגי משא"כ ר"ל ס"ל דלכ"ע חשיב ראי' דרך דופן ומק"מ טהור רק דפליגי אם הך דם הוא דם המקור או כדם מכה וליכא כאן רק חדא פלוגתא בין אליבא דר"י ובין אליבא דר"ל ושפיר קאמר ואזדא ר"י לטעמי':

אמנם התוס' שם כתבו לתרץ דר"ל מפרש דלענין קישוי פליגי דרבנן לטעמייהו ור"ש לטעמי' וכ"ע ס"ל דלא בעינן שיצא דרך ערוותה והוא תמוה לענ"ד דהרי הש"ס בעי לאוקמי כגון שיצא דרך רחם ופריך עלה דהיינו רישא וא"כ כיון דלר"ל דרך רחם ודרך דופן שווים רק דפליגי אי הוי וולד או לא מה הועיל בזה דמוקי שהדם ג"כ דרך דופן דמ"מ היינו רישא ועיין בדברי אא"ז מהרש"א שם שכתב דמשמע לתלמודא דבקושי פליגי לר"ל ולא בהא דאם בעינן שיצא דרך ערוותה דאי בהכי פליגי הו"ל לפרושי כדמפרש ר"י דפליגי במקור מקומו טמא עכ"ל משמע מדבריו דאף דאי מוקמינן דבקושי פליגי קשה היינו רישא מ"מ בע"כ דחוק ומוקי נפשי' דבפלוגתא דרישא פליגי מדלא מפרש במאי פליגי והוא דחוק ולפי דבריו י"ל בפשיטות דלא ניחא ליה לתלמודא לפרושי דפליגי בלא קושי רק אי בעינן דרך ערוותה משום דאכתי תיקשי מ"ט דר"ש דמטהר דהא ס"ל דדרך דופן לידה הוא והו"ל כדם לידה ודוקא לענין ראיית נדה ממעט קרא דבעינן דרך ערוותה או לא דבלא"ה טהור משום דחשיב כדם מכה ולרבנן צ"ל דדם מקור הוא ולא ניחא לי' להש"ס לפרושי אליבא דר"ל דיש פלוגתא בזה בין ר"ש לרבנן ולכך דחיק נפשיה לפרושי אליבי' דבקושי מיירי כמו ברישא ולפי תירוץ התוס' י"ל דא"צ למ"ש רש"י באוקימתא דר"י אליבא דר"ש דחשיב ליה כדם מכה אלא י"ל דגם רב יוסף מוקי לה בקושי ואפ"ה לאו היינו פלוגתא דרישא דבסיפא שיצא הדם דרך דופן אין בו משום טומאת ראי' אף לרבנן דלא חשבו לי' וולד דס"ל כר"י דדרך ערוותה בעינן רק משום דס"ל מק"מ טמא ור"ש דמטהר משום דאין כאן ראי' לפי שאינו דרך ערוותה וגם טומאת דם לידה אין כאן כיון שהוא ע"י קישוי ומק"מ טהור סבירא לי' בהך אוקימתא דרב יוסף ס"ל ג"כ לר"י והשתא נחזי אנן בשיטת הרמב"ם כמאן ס"ל והנה בדבריו בהל' א"ב אין הכרע ואיכא למימר דמפרש הסוגי' בקושי אלא דאין נ"מ לדידן בזה כיון דק"ל דלא כר"ש דיוצא דופן לא הוי וולד אך ממ"ש בהל' מו"מ שכתב אשה שיצא וולד מדופנה ויוצא עמו דם דרך הדופן כו' ולא הזכיר בדבריו קושי כלל נראה דמפרש הסוגי' בלא קישוי וכפירש"י וא"ל דאע"ג דאוקימתא דרב יוסף מיירי בקושי כי היכא דליתי שפיר טעמא דר"ש דמטהר

מ"מ כיון דאנן לא קי"ל כר"ש דמיקרי וולד ממילא אין חילוק בין קשתה או לא דז"א דכיון דהסוגיא בהכי מיירי הו"ל למנקט בגוונא דמיירי מיני' הסוגיא דהיינו ע"י קושי: ועוד נראה דלכאורה קשה דהאיך קאמר ר"ל והמטהר בדם מטהר באשה והיינו כמ"ש התוס' דהקושי מטהר ולכאורה מאי מהני הקושי לטהרה כיון דלר"ש מיקרי לידה א"כ בלא"ה היא טמאה משום יולדת דאפי' בלידה יבשתה טמאה כמבואר בש"ס וכן פסק הרמב"ם וכן פירש"י דבמתני' מטמא ר"ש יוצא דופן משום יולדת ולא משום דם וצ"ל דמ"ש שמטהר באשה היינו לומר שאינה טמאה מחמת דם שיצא קודם הלידה ומה שנגעה באותן הימים קודם הלידה טהורה וגם שאינה יולדת בזב כדין דם שע"י קשוי וגם לשיטת רש"י צ"ל כן אליבא דר"ל דר"ש מטהר באשה ג"כ היינו לענין הדם שיצא קודם הלידה דרך דופן דר"ש ס"ל דאין דרך שיוצא דרך הדופן מדם הנובע במקור רק דם מחמת כאב ודחיקת הוולד אשר לצד דופן ידחוק וכדם מכה חשיב אבל משעת לידה ואילך לא שייך טהרת האשה לר"ש רק אם יצא הדם קודם שפיר שייך טהרת האשה לענין מה שנגעה מקודם ולענין שתהי' נחשבת יולדת בזוב אך באוקימתא דרב יוסף וכן אליבא דר"י לא מיירי מטהרת האשה כלל שפיר י"ל דפלוגתת רבנן ור"ש מיירי לענין הדם שיצא בשעת יציאת הוולד דרך דופן ולא אמרינן כלל מן הדם שקודם לו ועל הדם שיצא בשעת יציאת הוולד פליגי אבל לענין האשה אדרבה הוא להיפך שלרבנן האשה טהורה דלדידהו אין כאן טומאת לידה ולר"ש טמאה לידה אלא דהכא לא מיירי רק לענין הדם לבד והא דאמר ר"י המטמא בדם מטהר באשה דמשמע דכ"ש המטהר בדם מטהר באשה היינו כלפי מה שאמר ר"ל ואיהו מיירי אליבא דר"ש בדם שיצא קודם לידה אבל לפי מה דס"ל לר"י גופי' לאוקמי כר"י שפיר מוקמינן לענין הדם שיצא בשעת לידה דרך דופן אבל לפי' התוס' אי מוקמינן מלתא דרב יוסף ג"כ דמוקי בקושי א"כ לדידי' נמי בדם היוצא קודם לידה מיירי שהדם הבא בשעת לידה ממש אין הקשוי מטהר אותו דדוקא לענין טומאת זיבה ממעטינן מדכתיב דמה ודרשינן דמה מחמת עצמה ולא מחמת וולד אבל דם הבא בשעת לידה שהוא טמא בשביל שהוא דם היולדת מה מועיל קשוי לטהרו וא"כ איך אמרינן דר"ש מטהר משום דס"ל דוולד הוא וקשוי מטהרו וע"כ דלענין הדם הבא קודם לידה מוקים לה ולפי"ז הרמב"ם שבא להורות הך דינא דפליגי ביה רבנן ור"ש ולמפסק הלכתא כרבנן הו"ל למנקט בהך גוונא ממש דפליגי ביה והיינו בדם שיצא מדופנה קודם לידה והרי הרמב"ם כתב להדי' להיפך אשה שיצא וולד מדופנה ויוצא עמו דם דרך הדופן כו' מזה מבואר להדיא דס"ל בפירוש הסוגיא כשיטת רש"י ז"ל ולפי"ז מוכח דגם דם שאינו מנביעת המקור רק דאתי דרך מקור אף עפ"י שהוא בא מחמת

דחיקת הוולד בצדדי המקור ואייתי דם מ"מ הוא טמא מחמת שמק"מ טמא ואף שאין אנו צריכין לומר כן כ"א אליבא דר"ש מ"מ מר"ש נשמע לרבנן דלא אשכחן דפליגי בהא כ"א במק"מ טמא או טהור וא"כ הדרא קושיא לדוכתא כיון דבההיא שיצא דם מדופנה כתב בהלכות מו"מ להדיא שהוא אב הטומאה כמו דם הנדה והתם כדם המכה חשיב ולמה כתב בהלכות א"ב לענין מכה שבמקור שהדם טהור:

ולכן נלענ"ד דאף שכתב הרמב"ם דלפי שמקור מקומו טמא הוי אב הטומאה כדם הנדה כו' מ"מ אינו דומה ממש דבדם הנדה וזבה ויולדת מטמא לח ויבש דמרבינן ליה מק ר"פ דם הנדה וכ"פ הרמב"ם בפ"ב מהלכות מו"מ אבל הא דמטמאינן מה דאתי דרך מקור לא עדיף מזובו של זב ורוקו וש"ז שאינו מטמא רק לח ולא יבש ולפי"ז א"ש דהרמב"ם בהלכות א"ב שעיקרו לענין טהרת האשה לבעלה קאמר שלפי שהווסתות מדבריהם אין חוששין שדם זה הוא דם נדה או שמעורב בו דם נדה וא"כ הוא מטמא לח ויבש ולזה קאמר שהדם טהור מטומאת נדה ואעפ"י שמ"מ הוא אב הטומאה מחמת המקור ומטמא לח מ"מ לאו בהכי עסיק התם כ"א בטומאת ראיה ממש ומטומאת ראיה שפיר היא טהור וראיתי בשו"ת שב יעקב סימן ל"ו תשובה א' מהגאון מוה' גבריאל ז"ל שכתב דמהרמב"ם גבי יוצא דופן משמע שמטמא טומאת ז' מחמת שנגע במקור וגבי מקור שהזיע פסק טומאת ערב ע"ש ודבריו תמוהים דטומאת ז' מאן דכר שמיה שלא הזכיר טומאת ז' כ"א בנדה ויולדת ואינך הרואים דם או זיבה אבל הדם והזיבה עצמה אין בהם שמטמאין טומאת ערב כדין כל אב הטומאה וגם מ"ש שם דמה דמשמע ברש"י דהוי אב הטומאה לא ידעתי מוצא הדין כו' פשוט שכך מבואר מהא דמקור שהזיע ועוד כמה הוכחות וגם שאר דבריו צ"ע שוב מצאתי בס"ט שתמה עליו במ"ש שמטמא טומאת ז' ע"ש גם מצאתי בס"ט שם שדודו הרב ז"ל השיב לו על מ"ש ליישב דברי הרמב"ם עפ"י מ"ש הרמב"ן שהרי הרמב"ם פסק מקור שנעקר כו' ואיני רואה חילוק בין דם שיצא מכותלי הרחם ובין רחם עצמו שיצא לחוץ כו' ובעהמ"ח ס"ט השיב לו ע"ז דהתוספות בשבת ר"פ המוציא יין כתבו דדם אינו כבשר וגבי נבלה נמי אמרינן דטמא טומאה קלה ובפרק דם הנדה נמי אמרינן דבעי רביעית לטמא טומאה קלה כו' ע"ש והנה מ"ש מתוספתא דשבת ומדם נבלה אינו ראיה כלל דהתם בדם שהוא מברייתו מיירי ואינו בכלל בשר משא"כ בשר שנתמסמס והיה לדם כיון דבעודו בשר טמא הוא בשביל שנתמסמס לא גרע וכן מבואר מהא דאמרינן דף ובבכורות דף כ"ג גבי בהמה ששפעה חררת דם דאינו מטמא במגע ובמשא משום ביטול ברוב הא לא"ה שפיר מטמא אע"ג דדם נבלה אינו מטמא וגם מ"ש מפרק דם הנדה דבעי רביעית כבר כתבתי דשאני דם מגפתה דנדה

דאינה לאברי' (אך כבר כתבתי די"ל דגם במקור כולו בעינן ועיין במעדני מלך פ"ב דנדה בעובדא דרבינו שמשון ובאחרונים בזה וקצרתי) גם מ"ש ראיה מהתוספות שהקשו דהא ביה"ס הוא ומאי קושיא דדם מכה הוי כבשר המקור גופיה בפשיטות יש לדחות דכיון דהך מלתא דמק"מ טמא לאו דוקא בהך דדם מכה איתמר אלא אף בגוונא דלא אתי מחמת מכה נמי אמרינן להא מלתא דמק"מ טמא כמבואר בדף כ"ב ומ"א וע"א וע"כ צ"ל דהל"מ הוא אלא דעדיפא הו"מ לאקשויי דא"כ מ"ט דרבי ורבותינו שמטהרי' בדם מכה משום דס"ל דמק"מ טהור דמה יושיענו זה דמקומו טהור דדם זה הי' לו להיות טמא כבשר המקור עצמו וא"ל דהא בהא תליא דמאן דסבר מק"מ טהור ס"ל דבשר המקור עצמו לא מטמא דז"א כמש"ל דהא ר"ל אמר לה משמי' דר"י נשיאה מקור שנעקר ואיהו ס"ל דמק"מ טהור וכדאמרינן רבותינו העידו כו' ואף לפי מש"ל לדחות דהך רבותינו העידו אין זה ר"י נשיאה אכתי קשה דהא ר"ל אמר לדברי המטמא בדם כו' וכתבתי לעיל דאיהו ס"ל אליבא דכ"ע דמק"מ טהור ואפ"ה קאמר הך דינא דמקור שנעקר כו' ודוחק לומר דמשמי' דר"י נשיאה קאמר ליה וליה לא ס"ל ואפשר לומר דאף ע"ג דלא ניחא ליה לאוקמי פלוגתייהו דרבנן ור"ש בהכי וס"ל דרבנן משום ראיה גמורה מטמו לדם וה"ה לאשה מ"מ ס"ל להלכה דמק"מ טמא כת"ק דמתני' דף ע"א ומצאתי בקרית ספר להמבי"ט ז"ל בפ"א מהלכות מו"מ שכתב ומק"מ טמא כדילפינן למקור שנעקר כו' וכיון דאיהו טמא דם שנגעו בו אעפ"י שיצא דרך דופן טמא ע"ש מבואר דהא בהא תליא וצ"ע ומ"ש בס"ט עוד שם מדקאמר רבא דכ"ע אין דרכה כו' ג"כ יש לדחות וקצרתי:

והנה גם לפי מ"ש לחלק בס"ט בין מעינות המקור לדם מכה כתב שם דודאי רשב"ג ס"ל דבכל גוונא אמרינן מק"מ טמא רק דהרמב"ם לא פסק כוותיה בהא ומחלק בין מעינות המקור לד"מ וכבר כתבתי לתמוה כיון דרשב"ג לא ס"ל לחלק ביניהם וגם האמוראים בכמה דוכתי לא מחלקו בהכי וצריכי למיהב טעמא דמאן דמטהר משום דמק"מ טהור מנ"ל להרמב"ם לחלק בזה ואומר אני שיש ליישב קצת דהנה התוספת הקשו אהך טעמא דמק"מ טמא משום שנוגע במקור דהא הוי ביה"ס ועוד דלבעי רביעית ולכאורה משום הא לא אריא שמ"ש דלבעי רביעית לשיטתייהו אזלי בחולין דף פ"ז ובע"ז דף למ"ד שכתבו דהנך קראי דמייתי פרק דם הנדה דדמעת עינו ודם מגפתו הוי משקה לטמא אסמכתא בעלמא הוא ולכך בעי רביעית ע"ש אבל הרמב"ם פ"ד מהלכות ט"מ פסק דמשקין מטמאין ומתטמאין בכל שהן וכן הוא דעת ריב"א בפסחים דף י"ד הביאו הכ"מ שם דס"ל דדוקא לפסול גוי' בעי רביעית ועיין במ"ל פ"א מהלכות ט"מ הלכה י"ד א"כ לק"מ מהך דפרק דם הנדה דהתם לענין פסול גויה קאמר (וצ"ע מה דמייתי התוספות

בפסחים ובחולין מדם הירוק בנדה דף י"ט ושם לא הוזכר כלל דבעי רביעית וצ"ל שהוא ט"ס וכוונתם להך דפרק דם הנדה) ומ"ש התוס' דהוי ביה"ס י"ל דרשב"ג ס"ל כר"מ דמגע ביה"ס טמא וכדאיתא בחולין דף ע"ב ודף קכ"ח והנה התוספות בשבת דף קי"ב ועוד כמה דוכתי מבואר מדבריהם דלפרש"י והר"ר שמעון אתיא סתם מתני' דכלים פרק כ"ו סנדל שנפסק אחד מאזניו כו' כר"מ דביה"ס מטמא ובזה א"ש דודאי איכא לפלוגי בין מעינות המקור שהם טמאים כמקור עצמו ובין דם מכה שאין לו טומאה רק משום נגיעת המקור ואע"ג שהוא ביה"ס רשב"ג כר"מ ס"ל דביה"ס נמי טמא ורבינא לא בעי למימר טעמא דרבי דס"ל דמגע ביה"ס טהור הוא כיון דרבי סתם מתני' דכלים כר"מ ולכך לא ניחא ליה טפי למימר דרבי ס"ל מק"מ טהור הוא וא"כ אין כאן טומאה כלל משא"כ לדידן דקי"ל דביה"ס לא מטמא דר' יוסי פליג עליה דר"מ ור"מ ור"י הלכה כר"י וכן פסק הרמב"ם שפיר כתב בהלכות א"ב שהדם טהור לפי שאינו ממעינות המקור ומשום נגיעה אין כאן טומאה דביה"ס הוא משא"כ בהלכות מו"מ דמיירי ממעינות המקור שפיר כתב דמקומו טמא שבזה לאו משום נגיעה אתינן עלה אלא דמ"מ לא יתכן לומר כן בדעת הרמב"ם שהרי הרמב"ם פסק מתני' דכלים להלכה ואפ"ה פסק דביה"ס אינו מטמא ודלא כר"מ וע"כ דלא ס"ל כפירוש רש"י והר"ש אלא כתירוץ הר"י בשבת שם וכמ"ש המשנה למלך פ"ז דכלים וא"כ הדרא קושיא לדוכתי' דהו"ל לרבינא למימר טעמא משום דס"ל דדם מכה שאינו רק משום נגיעה במקור ביה"ס הוא ולא מטמא ועוד נראה דמ"ש התוספות והרמב"ן דזהו טומאת ביה"ס הוא לאו דוקא דבאמת הוא טומאה בלועה כמבואר בתוספות בנדה דף מ"ב ד"ה אמאי טומאה בלועה היא דאף רבא דס"ל אותו מקום ביה"ס הוי מ"מ היינו בית החיצון אבל במקור טומאה בלועה היא ואף ר"מ דס"ל ביה"ס מטמא מ"מ מודה דטומאה בלועה לא מטמא כדמשמע בחולין שם ע"ש ואפשר לומר דאף בדף מ"א משמע דבכל פנימיותו של מקור אמרינן מק"מ טמא דמה"ט מטמאינן דם שיצא דרך דופן מ"מ גם במקום יציאתו לביה"ח טמא יקרא וכיון דכל ביה"ח שהוא בין השיניים הוי ביה"ס כמבואר בדברי הרמב"ן שם לכן שפיר ס"ל להתוספות דהוי ביה"ס ולא בלוע:

ועוד י"ל דמ"ש התוספות והרמב"ן דהוי ביה"ס ומזה הוכיחו דאין הטעם משום נגיעה י"ל דודאי לענין מה שנובע מהמקור אי אפשר לומר דטעמא משום נגיעה דמגע ביה"ס הוא וע"כ שכך נאמרה הלכה או דגזה"כ הוא אבל אחרי שלמדנו שדם נביעת המקור טמא הוא ממילא גם דם המכה אף שאינו נטמא בשביל נגיעת המקור עצמו שהוא ביה"ס מ"מ טמא הוא לפי שנוגע בדם שיש בתוך המקור והוא אב הטומאה ומטמא במשהו ושפיר

מטמא אע"ג דהוי ביה"ס וטומאה בלועה כדאמרינן בחולין דף ע"ב כי קאמר רבה בבלע שני טבעות אחת טמאה ואחת טהורה ופירש"י דבכה"ג י"ל דהוי כמונח בקופסא ונטמא זה מזה ואף דרבא ס"ל התם דאף בכה"ג אינו מטמא וכן פסק הרמב"ם בסוף הלכות טומאת מת מ"מ התם היינו טעמא דחשיב ליה אין סופו לצאת כמ"ש בש"ס שם דפריך עובר סופו לצאת וטבעת אין סופו לצאת משמע דחשיב לתרווייהו אין סופו לצאת (ועיין בנדה דף ס"ב דמבואר שם דוקא בלוע שאינו יוצא רק ע"י הדחק הו"ל טומאה בלועה משא"כ בזה שסופו לצאת ממילא) משא"כ דם המקור ודם מכה דתרווייהו סופם לצאת בכה"ג לכ"ע לא הוי טומאה וטהרה בלוע ובזה יש ליישב לישנא דרבינא בדף ט"ז דקאמ' וא"ל רבי כו' ואי לא חיישת לווסת מקור מקומו טהור הוא ולכאור' משמע דהא בהא תליא ובתורת ממ"נ אתי עלה ועיין בפירש"י שם והלשון דחוק ולפי מ"ש י"ל דלכאורה אין כאן טומאת נגיעה דאף אם נגע דם מכה בדם המקור מ"מ טומאה בלועה הוי ואי משום דסופו לצאת הא גם עובר וטבעת סופו לצאת ואפ"ה קי"ל דטהור אך אי אמרינן ווסתות דאורייתא וכל שהגיע שעת ווסתה אמרינן שודאי יוצא לחוץ לא הוי טומאה בלועה דשאני טבעת שאין זמנו ידוע וגם עובר הוא מקושר במעי אשה משא"כ דם המקור דמפקיד פקיד ולא חבורי מחבר ויש לו זמן ידוע שיצא לא הוי טומא' בלועה אך כל זה אם ווסתות דאורייתא משא"כ אם ווסתות דרבנן מ"מ לגבי הא מלתא שלא יהיה נחשב טומאה בלועה וביה"ס שפיר חשבינן ליה סופו לצאת ונטמא מחמת נגיעה בדם שבמקור והוא נכון לכאורה ובהכי א"ש לשון הרמב"ם בהלכות א"ב שכתב היא טהורה והדם טהור שהווסתות מדבריה' ומיירי התם אף בידוע שהדם בא מן המכה ואשמעינן דהאשה טהורה בין לבעלה בין לטהרות וגם הדם טהור לפי שווסתות מדבריהם דאי הוה אמרינן ווסתות דאורייתא אף שדם זה ידוע שהוא מן המכ' מ"מ היה הדם טמא מחמת נגיעה בדם שבמקור משא"כ אם ווסתות מדרבנן וכמ"ש וכאשר כתבתי מבואר בתוספתא דנדה פ"ג וז"ל והיוצא מן החדר אם ידוע שהוא דם מכה טהור ספק דם מכה טמא ר"א בר שמעון אומר משום ר"מ דם היוצא מן החדר אעפ"י שידוע שדם המכה הוא טמא ורבותינו אמרו דם המכה טהור וכן הוא שם בתוספתא פ"ח אחר הא דנאמנת אשה כו' ולפי מה דאיתא בתוספתא הך מלתא דדם המכה בשם ר"מ יש מקום לומר דמשום נגיעה אתי עלה ור"מ לטעמי' דמגע ביה"ס טמא אך בש"ס דידן בשני המקומת איתא כן בשם רשב"ג (ושם איתא אם יש לה מכה תולה במכתה וכדאיתא בש"ס דף ס"ו וצ"ל דמ"ש בפ"ג ספק מן החדר ספק מן המכה טמא ההיא לטהרות איתמר אבל לבעלה היא תולה מטעם שכתב הרשב"א בתה"א וצ"ע בפוסקים שלא הזכירו דברי התוספת' אילו

דאיכא למשמע מינה טובא ואין כאן מקומו) וצ"ל דמעיקרא דהוה ס"ד דבווסתות פליגי הוה מפרש ברייתא דמיירי אף שאין ידוע ודאי שזה דם מכה וכדמוקי במק"מ טמא פליגי מיירי אף בידוע שדם מכה הוא כמ"ש בתוספתא ואפ"ה צריך לטעמא דווסתות דרבנן דאל"כ אף בידוע שאין זה רק דם מכה כגון שהוא משונה מדם ראיה וכיוצא אפ"ה טהור: והנה התוספות בנדה דף ע"א כתבו אהא דמק"מ טמא לא לענין שיהיה הדם הנוגע בו טמא טומאת מגע דאפילו בלא מקור ליטמא אפילו פחות מרביעית משום דנוגע במת אלא בסתם ראיה גמורה קאמר שיטמא הדם במגע ומשא אע"ג דלאו רואה היא לאחר מיתה הואיל והיה במקור מחיים עכ"ל ולכאורה צ"ע כמש"ל דבלא"ה אין כאן טומאה מחמת נגיעה בשעה שהיה במקור מחיים כיון דלאו דם חללים הוא ולא איקרי משקה וכ"כ הרמב"ן בדף מ"א דדם אינו לא אוכל ולא משקה וכן מבואר בדף י"ט לענין דם ירוק דאינו מטמא ולא מכשיר ונלענ"ד דהתוס' ס"ל לפי מ"ש שם בדף י"ט דהא דדם נדה מיקרי משקה נפקא להו לרבנן מתוספתא דשבת דקאמר מנין לדם נדה שהוא משקה נאמר כאן וטהרה ממקור דמיה כו' ע"ש ולפי"ז לאו דוקא דם הנדה דהיינו שהוא טמא מחמת ראיית נדה אלא כל דם הבא מן המקור מהתם ילפינן לה דמשקה מיקרי אף אם אין בו משום טומאת הנדה וא"כ שפיר שייך טומא' בדם זה מתורת נגיעה במקור ומה שלא הוכיחו התוספות דלאו משום נגיעה היא דהא הוי מגע ביה"ס וכמ"ש התוספות בדף ט"ז י"ל דלא בעו לאוכחי הכי דאיכא למדחי כיון דר"י פליג התם את"ק וסתם ת"ק דר"י הוא ר"מ ור"מ ס"ל דביה"ס מטמא וכבר כתבתי לעיל ליישב מ"ש התוספות דהוי ביה"ס ולא הוי טומאה בלועה אך מ"ש התוספות דראיה גמורה קאמר שיטמא הדם במגע ובמשא הנה במגע מטמא בלא"ה שהרי הדם אב הטומאה מחמת נגיעת מת רק דלענין משא קאמרי דדבר שנטמא במת אינו מטמא במשא וצ"ע דאמת שכן כתב רש"י בחולין דף ע"א דטמא מת אף עפ"י שהוא אב הטומאה אין לו משא וכן פסק הרמב"ם בפרק מהלכות ט"מ אבל התוספו' שם הקשו על רש"י שכתב דאין טומאת משא אלא למי שטומאה באה ממנו הרי מדרס הזב מטמא במשא וה"נ טבעת שנגעה במת כיון דהוי כחלל לטמא במשא כו' והנה מ"ש התוספות כיון דהוי כחלל משמע דוקא מהאי טעמא קשיא להו וממה שהביאו ראיה ממדרס הזב משמע דאף דלא הוי כחלל שפיר מטמא במשא ובחידושי הרשב"א עשה מזה שני קושיות ע"ש ובחידושי הר"ן שכתב לתרץ זה דמשא במת עצמו לא למדנו אלא מנבילה ודיו לבא מן הדין כו' כמו נוגע בנבילה שאין לו טומאת משא כו' ע"ש אמנם אני תמה דהאיך ס"ד לומר דטמא מת מטמא במשא דהא משנה מפורשת בריש מסכת כלים דטמא מת אינו מטמא במשא ולפ"ז קשה על

התוס' דמאי מייתי ממדרס הזב דעיקר הקושיא רק משום דהוי כחלל ומת עצמו מטמא במשא וצ"ע:

וראיתי בתוס' יו"ט סוף נדה שהביא דברי התוספות וכתב ותמיהני על מ"ש דפחות מרביעית טמא משום דנגע במת דהא תנן פ"ב דאהלות רביעית דם שחסר טהור וכ"כ הרמב"ם סוף פ"ג מהל' ט"מ עכ"ל ולכאורה תמוה דמאי קא קשיא לי' דהתם לענין שיהי' מטמא אחרים במגע ומשא ואוהל כטומאת מת עצמו צריך רביעית דם דאל"כ אין לו דין מת משא"כ כאן הוא להיפך דהדם נטמא מחמת שנוגע במת פשיטא דטמא אפי' בפחות מרביעית כמש"ל מדברי התוס' בשם ריב"א וכן פסק הרמב"ם דמשקין מתטמאין בכל שהוא ואפשר לומר דאיפכא קא קשיא לי' דלמה ברביעית דם שחסר אמרינן דטהור נהי שאין לו דין מת עצמו מ"מ טמא הוא משום נגיעה במת אף בפחות מרביעית ודחיקא לי' לפרש דטהור לענין שלא יהי' מטמא באוהל ובמשא כמת אבל מ"מ יש לו טומאת מגע מת דטהור לגמרי משמע אמנם כבר הבאתי לעיל דברי התוס' דחולין דף פ"ז שהקשו כן אברייתא דמייתי התם כל משקה המת טהורים שהרי כשיוצאין ממנו נוגעין בו ומקבלין טומאה במגע ותירצו דמיירי כשיצאו ממנו דרך שפופרת כו' וכ"כ בר"ש פ"ו דמכשירין בשם י"מ ע"ש וא"כ הך דרביעית דם שחסר דאמרינן טהור נמי בכה"ג מיירי ואפ"ה שפיר קאמר סתם רביעית דם שחסר טהור דהיינו שאין דינו כמת עצמו וממילא דמשכחת לה זמנין דטהור לגמרי כגון דרך שפופרת משא"כ בהך דנדה דף ע"א שפיר כתבו התוס' דטמא משום דנגע במת דא"ל דמיירי דרך שפופרת דא"כ ל"ל למנקט כלל האשה שמתה כו' כיון דפלוגתא דרבנן ור"י אי מק"מ טמא והך פלוגתא מתניא שפיר בלא מתה וראתה דרך שפופרת דאין טמא משום ראי' כדאיתא שם דף ד"א בבשרה ולא בשפופרת ולפלוגי אי טמא משום מק"מ טמא וע"כ לומר דהתנא לא ניחא לי' למנקט בהכי משום דמלתא דלא שכיחא הוא וכמ"ש הר"ש פ"ו דמכשירין ולכך נקט פלוגתייהו בשמתה, א"כ שפיר כתבו התוס' דע"כ לאו משום דנגיעה במקור דאל"כ בלא"ה טמא משום נגיעת מת והוא נכון לענ"ד וממ"ש מבואר דמה דאמרינן במתני' דדם שחסר מרביעית טהור היינו דטהור מצד עצמו ונ"מ היכא דלית ביה משום נגיעה כגון שיצא דרך שפופרת וכך צריך לפרש דברי הרמב"ם פ"ג מהל' ט"מ ובזה שוב אשוב לדברי הרמב"ם בהל' א"ב דשפיר כתב והדם טהור דאע"פ שיש בו טומאה משום דאתי דרך מקור מ"מ הדם טהור מחמת טומאת ראי' וממילא היכא דלית בי' טומאה משום דרך מקור כגון שהוציאה הדם מן המכה אל בית החיצון דרך שפופרת שלא ראה פני המקור כלל דטהור וכבר כתבתי לעיל בשיטת רש"י דנגע במקור בעינן שיהי' טומאתו כטומאת המקור וכן נראה לפי

מ"ש הרמב"ם בהל' מו"מ סוף פ"ד האשה שטתה כו' שהמקור מקומו טמא אע"פ שיצא הדם אחר שמתה ואין כאן נדה הואיל וממקום טמא יצא מטמא כו' והיינו לפי שהדם יוצא מן המקור הטמא משא"כ היכא שיוצא מן המכה ובא לו בשפופרת דרך המקור עד בית החיצון אין לטמא משום מק"מ כלל וא"כ שפיר נקט הרמב"ם טהור משום ראי' ומשכחת לה דטהור לגמרי כגון בשפופרת שלא נגע במקור וא"ל דא"כ אפי' הי' דם גמור אינו טמא בשפופרת כמש"ל על דברי התוס' ז"א דודאי אם הי' דם מכה מטמא לא מהני מה שבא בשפופרת עד ביה"ח כיון שבבית החצון נגע בבשרה שפיר קרינן בי בבשרה והלכך אי הוה ווסתות דאורייתא הי' מקום לחוש שמא בא לתוך השפופרת מדם ראי' ג"כ הי' טמא כיון שנפלט מתוך השפופרת לבית החיצון ודוקא היכא שיצא לגמרי דרך שפופרת מטהרינן משום דכתיב בבשרה ולא בשפופרת ואין זה דוחק להעמיד כן בכוונת הרמב"ם שכתב סתם והדם טהור דכבר כתבתי דעיקר הכוונה שטהור מטומאת ראי' ונ"מ שאין מטמא לח ויבש ואף שיש בו צד טומאה אחרת מחמת המקור שפיר נקט לשון טהור כיון דמשכחת לה בגוונא דליכא צד טומאה דמקור וכבר ביררתי שע"כ לפרש כן בלשון הרמב"ם לענין רביעית דם שחסר וכן צריך לפרש מ"ש שם בפ"ג מהל' ט"מ כל משקה היוצא מן המתים טהור דא"ל דהרמב"ם ס"ל כמ"ש התוס' והר"ש שם לחד תירוצא דהוי קרא דילפינן מינייהו שאילו תורת משקה עליהם אסמכתא בעלמא היא שהרי הרמב"ם בפירוש המשנה כתב שהפוסקי' אסמכתוה והעיקר הלכה למשה מסיני ע"ש ואף אתה אל תתמה אם נפרש מ"ש הרמב"ם לענין מכה שהדם טהור בכה"ג קאמר והנה הגאון בנ"ב כתב בכמה מקומות בפשיטות שהרמב"ם פוסק דמק"מ טמא והראה מקום למ"ש בהל' מו"מ ומזה העלה לענין מכה שבמקור דאיכא ס"ס ספק מן הצדדים ספק מן המכה וכה הראני ידיד נפשי מחו' הרב הגדול החריף ובקי מוהר"ר יעקבקא לנדא בן לאותו צדיק הגאון אמיתי בעהמ"ח נ"ב ז"ל כי נדפס מחדש חיבור אחד ושמו תשובה מאהבה לאחד מחכמי פראג מתלמידי אביו הגאון ז"ל ושם בסימן קמ"ח תשובה א' מחתן המחבר שתמה על הגאון ז"ל בזה והנה לא על הגאון נ"ב ז"ל לבד יש לתמוה בזה אף כי הגאון מוהצ"ה ז"ל האבד"ק האלבר שטאט בתשובה שנדפסה בספר ס"ט סי' קפ"ז ס"ק ט' גם הוא כתב כדברי הנ"ב בזה וכתב שם ג"כ שהרמב"ם פוסק מק"מ טמא וקשיא לי' למה כתב הרמב"ם נאמנת אשה כו' לפי פירושו שם דהא בהא תליא (וע"ש שכ"כ בשם הרמב"ם פ"ה מהל' א"ב ונראה שט"ס וצ"ל בפרק יו"ד) ע"ש וכן בשו"ת כנסת יחזקאל סי' ל"ד השיב להגאון הנ"ל וכתב שם שאף שהרמב"ם פסק כרשב"ג דמק"מ טמא מ"מ לענין נאמנו' פסק כרבי ונדחק שם שכ"כ לדידן דאין

לנו טומאת ערב ע"ש והוא תמוה דתלי תניא בדלא תניא שהרי הרמב"ם כתב בהדיא לענין הדם שהוא טהור אך שם בסי' ל"ב שם הרגיש מדברי הרמב"ם אילו (ויש ט"ס שם במ"ש וכ"כ הרמב"ם פרק תינוקות מהל' נדה הדם טהור וצ"ל וכ"כ הרמב"ם בפ"ח מהל' א"ב) ומ"מ לענין דינא שפיר כתבו הגאוני' הנ"ל דאף במכה טמא לענין טהרות משום דמק"מ טמא ומ"ש בפ"ח מהל' א"ב בע"כ צ"ל כמ"ש ומ"ש בתשובה הנ"ל ליישב סתירת הרמב"ם דס"ל דרבי לית לי' הל"מ ומש"ה מטהר דהוי ביה"ס וגם שאין כאן רביעית הנה מ"ש דליכא רביעית שגג בזה דמ"מ איך אמר סתם שטהור דהו"ל לפרש דוקא בליכא רביעית וגם מ"ש משום טומאת ביה"ס כבר כתבתי שאין מקום להעמיד כן באוקימתת הש"ס ובפרט בתירוץ רבינא דבפירוש אמר דרבי סבר מק"מ טהור ואין לנו לדחוק את השמועות ולפרש דמקומו טהור היינו שהנוגע בו במקומו טהור לפי שהוא בבהס"ת ומאי דאמרינן בשאר דוכתי מק"מ טהור פירושו שאין במקור משום טומאה כלל דלית לן לעיולי פילא ומוטב שישארו דברי הרמב"ם בקושיא ולא נצטרך להפך בלשון הש"ס מה שאינו סובל כן ואם רבינא לא ניחא לי' בהאי אוקימתא דטעמא משום ביה"ס הוא רק הרמב"ם טעמא דנפשי' קאמר דלא תיקשו מת"ק דמתני' אדברי רבי ורבותינו כבר כתבתי דודאי ז"א דאטו רבינא לא ידע מתני' דהאשה שמתה כו' ואפ"ה קאמר דרבי ס"ל מק"מ טהור וגם כבר הוכחתי מפסק הרמב"ם גופי' גבי יוצא דופן דאף בדם מכה אמרינן דמק"מ טמא ובשו"ת נ"ב סי' מ"ב הביא שם דברי הרב שרצה לחלק בין דם מכה לדם מקור והוא ז"ל כתב לא ידעתי לחלק הרי שראה חילוק זה ולא שוה לו וכבר כתבתי בזה לעיל:

ואמנם בלא"ה מ"ש דרבי אית לי' מק"מ טמא ולית לי' הל"מ לטמא מגע ביה"ס מבואר למעיין שא"א לומר כן שהרי התוספות כתבו ותדע שהמקור טמא והאשה טהורה ולכאורה כוונת דבריהם דמוכח מזה שאין כאן טומאה משום נגיעה דאל"כ למה האשה טהורה הרי היא נוגעת במקור הטמא אלא דע"כ בה"ס הוא ומה שמקומו טמא הוא הל"מ ומזה מבואר דכל שאנו אומרים מק"מ טמא ע"כ צ"ל הל"מ וא"ל דמה שהוא ממעינו המקור טמא אף בלא הל"מ ואשה טהורה אף שנוגעת במקור דהוי ביה"ס ומהאי טעמא גבי דם המכה טהור דהוי ביה"ס אבל ז"א דמ"מ קשיא דלמה האשה טהורה דנהי דביה"ס במגע לא מטמא במשא מיהא מטמא כדאיתא בנדה דף מ"ב וע"כ לומר דהוי הל"מ ונצטרך לומר דלא הוי הל"מ כ"א לענין זה שיהי' המקור והנובע ממנו טמא ודם המכה דאתי דרך המקור והאשה עצמה טהורה ורשב"ג פליג וס"ל דהוי הל"מ וטמא אף הנוגע ואין זה במשמע (גם מדברי הרמב"ם בהקדמתו לפירש המשנה נראה מדבריו

דבהל"מ לא שייך מחלוקת ויש ליישב לפי מ"ש בשו"ת חוות יאיר סי' קצ"ד וקצרתי) וגם דלכאורה א"א לומר שיהי' דם מכה שבמקור טהור לגמרי אם המקור מקומו טמא כיון שהרמב"ם כתב שמקור מקומו טמא והדם הוא אב הטומאה כדם נדה לטמא במגע ובמשא א"כ נראה שהמקור עצמו דינו כנדה עצמו שטמא אחד הנושא ואחד הנישא כדאיתא במתני' פ"ה דזבים וא"כ דם המכה שהוא נישא ע"ג המקור אע"פ שבמגע אינו טמא משום דהוי ביה"ס מ"מ הוא טמא משום דנישא על המקור דהוי כנישא ע"ג המקור ואם נאמר שדין המקור אינו כנדה עצמו אלא כדם הנדה הוי א"ש לפי מ"ש הר"ש פ"א דכלים דהא דאמרינן בפרק דם הנדה אותם למעוטי דמה מאבן מסמא היינו שהדם תחת האבן והטהור יושב עליו דטהור הנושא הדם טמא כו' אבל הנישא ע"ג הדם טהור כו' ע"ש א"כ א"ש דאע"ג שהדם נישא על המקור טהור אבל אין זה שיטת הרמב"ם ולדידי' אבן מסמא מלתא אחריתא הוא אבל נישא ונושא טמא ולדידי' כתב התי"ט במס' זבים דהא דלא תנא במתני' נושא ונישא דסמך תנא אדלעיל וחדא מתלת נקט ע"ש:

וכן משמע מהרמב"ם בחבורו פ"ו מהל' מו"מ שכתב נמצאת למד שהזב והזבה כו' ודם נדה וזבה כו' כ"א מאילו אב כו' ואח"כ כתב כל הכלים שינשאו למעלה מזב הם הנקראים מדף כו' ופשוט דלאו דוקא אלא זב וחבוריו קאמר כמבואר למעיין שם וא"כ כיון דנישא מטעם נושא הוא אפילו בביה"ס טמא אלא שאפשר לומר כיון שהרמב"ם סובר דקראי דמייתי הש"ס בדף ל"ג לעליונו של זב אסמכתא, הוא וטומאת מדף מדבריהם בביה"ס לא גזרו עליו אלא שאין לנו לבדות זה מדעתינו וא"כ אין מקום לטהר הדם מכה שבמקור לגמרי אם נימא דמק"מ טמא אך י"ל לפי מש"ל דמקור עצמו הוא טומאה בלועה ואפי' במשא לא מטמא א"כ מכ"ש נישא דלא מטמאה וא"ש נמי דאשה טהורה אף שהמקור טמא ואין חשש משום נושא כיון דטומאה בלועה הוא וכדאמרינן בחולין דף ע"א בעובר מת במעי אמו שהיא טהורה משום דה"ל טומאה בלועה וכן במתני' פ"ז דאהלות יצא הראשון והשני חי ע"ש אך לפי מש"ל י"ל דבין השינים אע"פ שהוא כמקור עצמו וכדאמרינן בין השינים כלפני' מ"מ לאו טומאה בלועה מיקרי כיון דבש"ס מספקא לן אם בין השינים כלפנים או כלחוץ אף דקי"ל כלפנים מ"מ עכ"פ אין קרוי בלוע רק הוי כבית החיצון שהוא ביה"ס לבד וא"כ כשדם המכה מתערב על השיניים הוי נישא שמטמא אף בביה"ס וצ"ע:.. וחזרנו למ"ש שאין מקום לפרש בדברי הרמב"ם שיסבור דמק"מ טהור ויהי' הדם טהור לגמרי אלא צריך לפרש דטהור מטומאת ראי' קאמר כמ"ש מכמה מקומות שאנו מוכרחים לפרש כן ועיין ברמב"ם סוף הל' ט"מ אם המת יצא ראשון החי טהור ותמה הראב"ד דהאיך אפשר דהא האשה טמאה ומטמאת

הוולד ועוד שטמא מאמו שטמאה לידה והכ"מ כתב לקו' שני' דטהור מטומאת ז' קאמר ועל קושי' הראשונה י"ל שהקיפו הרחם בפשיטי כלי עור כו' והתי"ט פרק ז' דאהלות כתב שדבר זר ורחוק מאוד ולא ידעתי למה לא תירץ דמאי טהור דקאמר מטומאת שבעה וכלומר שהוא טהור ממגע המת עצמו כו' ולענ"ד אפשר שגם הכ"מ ר"ל דטהור מטומאת ז' קאמר אלא כדי ליישב מאי דנקט טהור סתם משום דמטומאת מגע האשה משכחת לה דטהור אף שהוא מציאת רחוק מ"מ שוב שפיר איכא למנקט סתם טהור דהיינו מטומאת זיין ועכ"פ מ"ש לעיל דדברי הרמב"ם מתפרשים דטהור מטומאת ראי' ונקט סתם טהור כיון דלטמא טומאת המקור שמקומו טמא משכחת לה שלא יפול בו טומאה זו כגון בשפופרת הוא נכון שהרי זה אינו מציאת רחוק כההיא דהכ"מ והוא מציאת קרוב כדבעי עלה בש"ס ופסקה הרמב"ם ג"כ ואין להאריך:

העולה מתוך דברינו שצדקו דברי הגאון האמיתי בעל נ"ב ז"ל לדינא וכאשר כתבתי שכן כתבו כמה גדולים וכ"כ ג"כ בכר"ו הל' נדה והזכיר דבריו בתשו' הרב המחבר הנ"ל ושם בק"א האריך נכדו של הגאון ז"ל ליישב סתירת הרמב"ם הנ"ל בדברים דחוקים אך הדין דין אמת לענ"ד שאם מקור מקומו טמא אף דם המכה שבמקור טמא הן אמת שבמקור אחר פקפקתי בהך מלתא שכתבו דמהני כשספק א' מתיר יותר מחבירו אף שאין נ"מ לדידן לדינא וכתבתי דעיקרא דמלתא דאם ספק א' מתיר יותר סימנא מלתא ששני הספקי' הם שני צדדי היתר ולית ביה משום שם אונס חד וביארתי על נכון אבל בגוף הדבר שדם המכה הבא ממקור טמא אם מקור מקומו טמא אין לפקפק בזה כלל ודברי הרמב"ם הם מיושבים על הדרך שכתבתי וה' יאיר עיני במאור תורתו דברי זעירא מן חברייא:

הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד הלא כה דברי מאז נדרש מעמדי ענין זה ושמחתי בחלקי כי העליתי בעזה"י ישוב נכון לדברי הרמב"ם וגם זכיתי ללמוד זכות על רבינו הגדול האמיתי ז"ל כדרכי מאז להיות חפץ בהצדקו ואחר זמן יצא לאור שו"ת נ"ב מ"ת ושם סימן נשאל הגאון ז"ל בעצמו ע"ז והשיב תשובתו הרמתה והצצתי וראיתי כי עיקרן ושרשן של דברים קיימתי מסברא דנפשאי ואם במקצת דברים נטתה ימיני כך הוא דרכה של תורה שלא להתנבאות בסגנון אחד שמח לבי ויגל כבודי מובטחני כי יש לי שכר טוב בעמלי כי זכותי' דרב דנפיש טובא יהי' מגן בעדי דמהפיכנא בזכותי' עד מקום שיד שכלי מגעת ולהיות כי הדברים עתיקים ומלתא מני אזדא לא ראיתי רק דרך העברה וצ"ע קצת לדבריו מפלוגתת ת"ק ור' יהודה בנדה דף ע"א והרמב"ם פסק משנה זו בסוף פ"ד מהל' מו"מ שהדם מטמא משום כתם שמקור מקומו טמא אע"פ שיצא הדם אחר

שמתה ואין כאן נדה הואיל וממקום טמא יצא מטמא טומאת כתמים ע"ש והגאון ז"ל לא הזכיר בתשובתו דברי הרמב"ם אילו אך לענ"ד יש מקום ליישב הדברים על הדרך שכתב גבי דם שיצא דרך דופן והדבר צריך תלמוד וקצרתי כעת:

שאלה נא

שאלה אשה שראתה דם מחמת תשמיש ובדקה כמה פעמים ע"י שפופרת ולא נמצא דם כלל לא על ראשו ולא מן הצד ואח"כ בדקה עצמה כמה פעמים ע"י מילדות חכמה בשפופרת ונמצא דם מן הצד אבל על ראשו לא נמצא כלל וחכמי הרופאים אומרים שבודאי דם זה מחמת דוחק הצדדים שיש לה איזה מיחוש שם ויש להאשה הזאת ווסת קבוע כאורח כל הנשים ומרגשת תמיד בשעת ווסתה כדרך כל הנשים ובשעת תשמיש אינה מרגשת כלום רק לפעמים מרגשת כאב מן הצדדין ונפשה בשאלתה אם צריכה לספירת ז"נ בכל פעם שתראה מחמת תשמיש אף שלא בשעת ווסתה או אפשר שאנו תולין שדם זה מן הצדדים ונקתה וטהורה היא לגמרי אף בלא ז' נקיים:

תשובה דבר זה נפתח ברבוותא גאוני הדור אשר היה בדור שלפנינו שנתחבטו בדבר זה ולא העלו דבר ברור כאשר מבואר בשו"ת נודע ביהודא סי' מ"ג עד סי' מ"ו ודעת הגאון מהר"י הרוויי"ץ ז"ל האב"ד דק"ק האמבורג בפשיטות שא"צ ז' נקיים בכה"ג שבדקה בשפופרת והגאון מהר"י לנדא בעהמ"ח נודע ביהודא מראה פנים לכאן ולכאן וכתב שיש לחוש שמא הדם הנמצא כעת בצד השפופרת לאו דם צדדים הוא אלא מן המקור וכותלי בית הרחם העמידוהו ולכן נמצא עתה בצידי השפופרת רק להתירה לבעלה שלא תוחזק ברוא' מחמת תשמיש לא חיישינן לזה שאין זה רק מחשש ווסתות וקי"ל ווסתות דרבנן משא"כ לענין ז"נ שהוא איסור דאורייתא והאריך בסוגי' דריש נדה דשם איתא פלוגתא דשמאי והלל אי דיה שעתא דשמאי ס"ל כותלי בית הרחם לא מוקמי דם וב"ה חייש לענין טהרות כו' ע"ש. ואני תמה דלפמ"ש התו' שם דבשוכבת אפרקוד לא שייך הך סברא אם איתא דהוי דם מעיקרא הוה אתי וכ"כ שאר המפורשים שם א"כ פשיטא דבשעת בדיקות השפופרת שהיא שוכבת אפרקוד כדרך תשמישה אין מקום לסמוך על הך סברא אם איתא דהוי דם כו' והגאון נ"ב ז"ל גופיה בסוף דבריו שם הביא דברי התוס' בזה וכתב דמש"ה אם תרצה לבדוק בשעת תשמיש צריכ' בדיקות חורין כו' לפי שאז שוכבות אפרקוד כו' ע"ש:

איברא דאיכא לאקשויי אסברת התוס' בזה מהא דאמרינן בנדה דף ס' שלש נשים שהיו ישנות במטה כו' אמר ר"י אמר רב והיא שבדקה עצמה כשיעור ווסת סבר לה כבר פדא

דאמר כל שבעלה בחטאת טהרותי' טמאות כו' ור"א אמר אפי' בעלה בחטאת טהרותי' תליות בשלמא התם אימור שמש עכבוה לדם הכא אם איתא דהוה לדם מאן עכבי' ולפי סברת התוס' קשה על בר פדא דמדמי טהרות לחטאת נהי דעכבת שמש לית לן מ"מ כיון דבשעת תשמיש שוכבת אפרקוד שפיר אמרינן דדם הוי מעיקרא משא"כ בטהרות וכן קשה דלמה הוצרך אליבא דר"א לפלוגי מחמת עכבת שמש דת"ל דשוכבת אפרקוד ומשמע מזה דאם היתה שוכבת אפרקוד ועסקה בטהרות נמי קאמר דטהרותי' תליות כיון דליכא עכבת שמש אמרינן דמעיקרא הוי אתי וכדי ליישב דברי התוס' יבואר אי"ה:
ומתחלה אבאר במ"ש רש"י הכא אם איתא דהוה לדם מאן עכבי' כו' ופרש"י הלכך ודאי טומאה ליכא אלא גזרת מעל"ע דרבנן וזה תימא דמנ"ל לרש"י דאין כאן רק טומאת מעל"ע דרבנן דילמא אף לר' אושעיא הוי ספיקא דאורייתא דהא גם ר"א מודה בלאחר זמן ששהתה כדי שתרד מן המטה כו' בעלה באשם תלוי דספק הוי דם בשעת ביאה ספק בתר הכי ואע"ג דבזה ליכא עכבת שמש וע"כ לומר דאף דא"א לומר דמחזיקין בטומאה ודאי היכא דליכא עכבת שמש מ"מ אכתי ספיקא הוי דילמא אתי מעיקרא ונתעכב קצת בכותלי בה"ר כיון דרוב פעמים בא קודם אלא מחמת דאיכא סברא אם איתא דהוי דם מאן עכביה דרוב פעמים אין כותלי בית הרחם מעכבי' הדם וזב לחוץ מיד איתרע לי' האי רובא דאתי מעיקרא והוו ספיקא אבל מ"מ מידי ספיקא לא נפיק ולכך חייב באשם תלוי אף שכבר יצא השמש והוי שהות לדם לצאת בכדי שתרד כו' מ"מ מחייבינין ליה באשם תלוי ומהאי טעמ' גופא גם הטהרות טמאין מספק וא"ל דר"א ס"ל דהיכא דליכא שמש דמעכב אמרינן דודאי לא הוי דם מעיקרא וס"ל דבאמת אין לחייבו באש"ת והא דאמרינן בדף י"ד תנא וחייבין באש"ת ותנא דידן בעינן חתיכה משני חתיכות היינו לבר פדא אבל לר"א טעמא דתנא דידן משום דאי איתא דהוי דם מעיקרא מאן עכביה וס"ל דתנא דידן פליג בהא עם תנא דברייתא וקי"ל כתנא דידן דפטורים מן הקרבן ז"א דהא במתני' תני דטמאים מספק ופטורים מן הקרבן ואח"כ מטמא מעל"ע כו' אלמא דברישא טמאים מספק ממש וע"כ הא דפטורים מאש"ת משום דס"ל דבעינן חתיכה מב"ח אבל מ"מ ספק גמור יש כאן כמ"ש רש"י שם לתלות אבל לא לשרוף ול"ל לרש"י לפרושי' משום גזרת מעל"ע דרבנן:
ועוד קשה שהרי רש"י שם כתב אהא דבר פדא כל שבעלה פטור טהרותי' טהורות דמיירי בהנך דדיין שעתן וכ"כ התו' שם ואף לפמ"ש רש"י דאפשר בר פדא סובר כשמאי וא"כ י"ל דר"א לא סבר כשמאי מ"מ אין נלפענ"ד לפרש כן דא"כ ה"ל לר"א לפלוגי גם אסיפא ולמימר דבין שבעלה בחטאת בין שהוא פטור טהרותי' תלויות מטעם גזרת מעל"ע

דרבנן אלא ע"כ דר"א טהרותי' תלויות מדאורייתא קאמר אפי' בהנך דדיין שעתן כיון שמצאה תוך שיעור ווסת ולכאורה היה אפשר לומר דקשי' לי' לרש"י בהא דקאמר רב אושעיא אפילו בעלה בחטאת טהרותי' תלויות דמשמע דגם בבעלה באש"ת טהרותי' תלויות ומודה לבר פדא בהא אלא שהוסיף דאפילו בעלה בחטאת וא"כ קשה כיון דהכא בטהרות ליכא שמש דעכביה ואם באנו לספק על הטהרות ע"כ לומר דאשתהי שם בזמן עסק בטהרות וגם אח"כ זמן מה וכולי האי לית לן למימר דאשתהי והוי כמו אחר זמן דקי"ל בעלה פטור אע"ג דאיכא עכבת שמש וה"נ היכא דליכא עכבת שמש והוא אחר אותיום לבד וע"כ טעמא משום גזרת מעל"ע דרבנן אבל עדיין צ"ע דמנ"ל הך סברא דילמא שפיר חיישינן דמשתהי זמן כזה דהיינו שעת עסק הטהרות ואח"כ בכדי שתרד כו' ולכך שפיר טהרותי' תליות אף בכה"ג ואין זה דומה לאחר אחר שבעלה פטור דהתם כיון שהוא מופלג קצת מן התשמיש לא תלינן כלל שהי' בשעת תשמיש אבל בחד אחר זמן דחיישינן שהי' שם בשעת תשמיש ומחייבינן לי' באש"ת אע"פ שלגבי טהרות אין לטמא ודאי מחמת סברא דמאן עכביה מ"מ ספיק' הוי שמא נשתהה קצת דהיינו כשיעור עסק הטהרות ובכדי שתרד ולכך טהרותי' תלויות מדאורייתא ועוד דאי תימא דמשום דלא חיישינן דאישתהי כולי האי אתינן עלה א"כ בתוך שיעור ווסת דודאי חיישינן דאשתהי כשיעור זה וכמש"ל דמוכח הכי מדמחייבינן לבעלה באש"ת אע"ג דאיכא עכבת זמן בכדי שתרד וזו עכבה שאינו מן השמש כלל שכבר יצא ובכה"ג הו"ל לטמא הטהרות מספק אע"ג דליכא עכבת שמש ומדברי רש"י משמע דגם היכא שבעלה בחטאת אין כאן רק טומאת מעל"ע מדרבנן ונראה מזה דרש"י ס"ל אליבא דר"א דבכל גווני אין לנו לחוש לעכבת זמן מדאוריית' ומשמע ליה הכי מדקאמר משל דר' כו' ילד ממהר לבא והיינו כיון שנסתלק השמש שהי' מעכב הוא ממהר לבא ואינו מתעכב כלל ואין לחלק בין זמן קצת ארוך יותר מזה דס"ס זמן מועט הוא והלכך אף היכא שבעלה בחטאת מ"מ גבי טהרות דליכא עכבת שמש אפי' ספיקא דאוריית' ליכא רק גזירת מעל"ע דרבנן ולפי"ז צ"ע הא דאחר זמן בעלה באשם תלוי היא אליבא דבר פדא אבל לר"א מתני' פליגי וס"ל דפטור אף מאש"ת אלא דכבר כתבתי שז"א דהא במתני' קתני דטמאים מספק מוכח אף דבכה"ג ספיק' הוי מדאורייתא ומדברי התוס' שם נראה דס"ל דבאמת מה"ט טהרותי' תלויות שהקשו דכיון דיכול להיות אף בשיעור ווסת שלא הי' הדם בשעת ביאה אמאי בעלה בחטאת הא ספק הוא ור"ל דבשלמא לבר פדא אמרינן דודאי כל שנמצא תוך שיעור ווסת דהיינו קינוח לא אתי ברגע זו אלא הי' שם בשעת ביאה ובשעת עסק הטהרות ולכך חייב חטאת דאין סברא כלל לדידי' שיבא הדם ברגע זו עצמו אבל לר"א כיון דאפשר

שיבא ברגע זו שסילקה הטהרות א"כ אמאי בעלה בחטאת כו' ולזה תירצו דרוב פעמים בא מקוד' ובתשמיש דאיכ' למיתלי בעיכוב שמש טמא מה"ת ר"ל דבשלמא בטהרות אף שיש לילך אחר שבא קודם בשעת עסק הטהרות מ"מ הרוב נסתר מחמת סברא דמאן עכבי' ובעל כרחינו לומר שבא ברגע זו של הבדיקה אבל בתשמיש כיון דליכ' הוכחה דמאן עכבי' אזלינן בתר רובא שבא מקודם וחייב חטאת ולפ"ז מוכח שהתו' מפרשים דטהרותי' תלויות מספק תורה דאל"כ מעיקר' מאי קא קשי' להו דהא כמו לבר פדא לא אמרינן לספוק דלמא הדם בא ברגע הבדיקה כמו כן לר"א רק דר"א ס"ל דבטהרות איכ' הוכחה גמורה שבא ברגע הבדיקה ובר פדא ס"ל שאין זה הוכחה כלל וע"כ לא פליגי אלא בטהרו' דאיכ' הוכחה זו משא"כ בתשמיש דגם ר"א מודה וכדקאמר להדי' דאמרינן שמש עכבי' וממילא דמסתמא בא קודם ודוחק לומר דמלישנא דקאמר אימא שמש עכבי' משמע דספיק' הוי אי בא מקודם או לא ולכך קשי' להו שפיר דא"כ אמאי בחטאת דז"א דמנ"ל להש"ס גופא למימר הכי דמה"ת נאמר שיפלוג עם בר פדא וכמו דלבר פדא ודאי בא מקודם אף היכ' דליכא עכבת שמש כן לדידי' היכא דאיכ' עכבת שמש אלא ודאי דהתוס' ס"ל דטהרותי' תליות מספק תורה וא"כ ע"כ דהך הוכחה דמאן עכבי' לאו בירור גמור הוא דהשת' אתי וא"כ א"ל דס"ל בהא כמו בר פדא דמחזיקין לי' ודאי שבא מקודם דא"כ לא הי' לו לתלות בשביל סבר' זו דמאן עכבי' שאינו בירור גמור אלא איהו סובר דגם הא דמחזיקינן שבא מקודם אינו חזקה גמור' ויכול להיות שבא אח"כ וכיון דאיכא סברא דמאן עכבי' טהרותי' תלויות ולהכי קשי' להו אמאי בחטאת וע"ז תירצו דנהי שאין זה חזקה גמורה שבא קודם מ"מ רוב פעמים בא קודם הלכך יש לחלק בין יש דבר המעכב או לא דכשאין דבר המעכב איתרע לה רובא אך לכאורה יש לעיין בהא דבר פדא דהיכא מיירי אי בהרגשה פשיט' ואף ר"א לא פליג בהא כיון שהרגישה בשעת עסקה בטהרות ואי דלא הרגישה א"כ ע"כ דדם לא אתי מעיקר' ואי משום דגם עכשיו לא הרגישה ז"א דכסבורה הרגשת עד הוא ומה"ט ס"ל לשמאי דדייה שעתה משום דאשה מרגשת בעצמה ואף הלל לא פליג אלא משום חומר' דקדשים וטהרות תלויות משום גזרת מעל"ע אבל אין כאן טומאה ודאי ומכ"ש דקשה לפי מה שכתב רש"י דבר פדא סביר' ליה כשמאי ואם כן קשה להך אקומתא דמוקי התם טעמא דשמאי משום דאשה מרגשת ואפשר לומר דס"ל כיון שראתה בתוך שיעור ווסת רגלים לדבר שבא קודם זמן מה וארגשה ולאו אדעתה משא"כ לטמאה מעל"ע למפרע לא תלינן בזה דארגשה ולאו אדעתה ושרינן לה מטעמא דאשה מרגשת בעצמה וכן מוכח מדר"א דקאמר בשלמא התם אימור שמש עכבי' כו' וקשה דבלא האי טעמא הוי מצי לפלוגי

בפשיטות דבשלמ' התם אמרינן דארגשה וכסבורה הרגשת שמש הוא אבל הכא גבי טהרות אם איתא דמעקר' אתי הו"ל להרגיש והא דלא הרגישה עכשיו כשבדקה כסבורה הרגשת עד הוא אלא ע"כ דשפיר מצינן למימר דארגשה ולאו אדעתה והי' לנו לתלו' בכך כיון שהוא תוך שיעור ווסת רק דכיון די"ל מאן עכבי' ע"כ דהשתא קאתי ומ"מ ס"ל דטהרות תלויות משום דילמא ארגשה ולאו אדעתה:

ולפי"ז י"ל דבשלמא לבר פדא דס"ל דתוך ווסת הוא מופת חותך שבא קודם ולא משגיחינן בסברא דמאן עכבי' ממיל' דאמרי' דארגשה ולאו אדעתה אבל לר' אושעי' דס"ל דרוב בא מקודם והיכא דאיכא סברא דמאן עכבי' איתרע לי' רובא ואיכ' ספיק' דילמא השת' אתי מה"ת לתלות דארגשה ולאו אדעתה וא"ל כיון שרוב ימי' בהרגשה ז"א דאדרבה אמרינן כיון שרוב ימיה בהרגשה השתא הוא דאתי וכסבורה הרגשת עד הוא משא"כ אם נאמר דמעיקר' אתי אין כאן הרגשה ומ"מ טהרותי' תלויו' משו' מעל"ע דרבנן דאמרינן כסבורה הרגשת מ"ר הוא אבל לומר דאתי בשעת עסקה בטהרות סבורה הרגשת מ"ר הוא זה לא אמרינן בזמן מועט כמ"ש התוס' משא"כ לחייב אש"ת שפיר מספקינן דילמ' אתי בשעת תשמיש וכסבורה הרגשת שמש הוא ולבר פדא שפיר אמרינן כל שבעלה באש"ת טהרותי' תלויות כיון דלדידי' ע"כ בא מקודם אלא שיש לספק בקודם דקודם א"כ ס"ס אין כאן הרגשה ולכך טהרותי' תלויות דכיון דרוב ימיה בהרגשה דילמא ארגשה ולאו אדעתה וא"ל דא"כ אמאי בעל' באש"ת דהא אית לן למיתלי בקודם דקוד' שהי' בשעת תשמיש וכסבורה הרגשת שמש כיון דרוב ימיה בהרגשה ז"א דאיכ' קצת סברא דמאן עכבי' אלא דבתוך, שיעור ווסת שעשתה טהרות ע"כ לא משגחינן בסברא דמאן עכבי' כיון דלבר פדא הוי דבר ברור שבא קודם וע"כ שכותלי בית הרחם העמידהו:

ולכאורה יש לעיין ברמ"ת שאם נמצא בצדדין טהור והרי עיקר הטעם דאמרין שקבעה ווסת לראות מחמת תשמיש וא"כ נימא שהוחזקה לראות תיכף בכניסת השמש ואז הוא שופע ויורד מן המקור לצדדים ומתעכב שם ע"י השמש כדאמרינן בדף ס' לר' אושעיא דשמש עכבי' וא"כ אף שבשפופרת נמצא בצדדים מ"מ כל, עיקרו של הדם הוא מן המקור וא"ל דכיון שנמצא בצדדין הא קמן שיש שם דם ומה"ת נאמר שבא מן המקור דז"א דא"כ מעיקר' מנ"ל לומר שבא מן המקור דילמא מן הצדדים הוא וע"כ לומר לפי שרוב דמים מן המקור א"כ השתא נמי ניחוש לה ונימא דכך הוא קביעות ווסתה של זו להוריד הדם בכניסת השמש ואע"ג דדם מ"ת לא שכיח מ"מ הא גם מן הצדדין לא שכיח וא"כ טפי יש לתלות במקור והנה בענין רואה מ"ת הארכתי בכמה תשובות משם תדרשנו דברי זעירא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

שאלה נב

ראיתי לעמוד על דברי הר"ש פ"ק דכלים משנה ג' וצריך לדקדק בבועל נדה כו' ומיהו מגע בועל נדה תניא בהדיא (בת"כ) נמצאת אומר משכבו כמגעו כו' ואם נאמר דה"ה הנושאו כו' ושמעתי בשם דודי הגאון המפורסים מוה' סענדר נ"י שתמה ע"ז דבש"ס דנדה איתא להדיא דודאי מטמא במגע לטמא בגדים דקאמר שם דף ל"ג מתקיף ר' יעקב אימא כהיא מה היא לא חלקת כו' אמר קרא עליו להטעינו ממש ע"ש ברש"י ומצאתי שעמד בזה בספר משנת חכמים שנדפס מחדש מהגאון מוה' פייבוש מקרעמניץ:

ולענ"ד ל"ק מידי דודאי רש"י מפרש דמיירי לענין מטמא אדם לטמא בגדים וכמ"ש רש"י בד"ה מה היא מטמא אדם לטמא בגדים שעליו כו' אבל הרבה מפרשים דס"ל דמה דקאמר מה היא מטמא' אדם לא לענין לטמא בגדים קאמר וכמבואר במזרחי פ' מצורע בשם רבינו ישעי' ראשון ור"א זעירה וכך הוא דעת הגור ארי' הובא בקרבן אהרן וזהו דעת התוס' והר"ש שכתבו דהא דנקיט מה היא מטמאה אדם וכ"ח לרבינא אע"ג דבנבילה לא מטמא אדם וכ"ח ואם איתא כמ"ש רש"י דר"ל אדם לטמא בגדים וכ"ח בהיסט א"כ לא הי' צריכין לומר דלרבותא קאמר דעדיף מנבילה דהא פשיטא דאיצטריך לאשמעינן שהוא טומאה חמורה לטמא בגדים וכ"ח בהיסט אלא ודאי שהם מפרשים במה דנקיט אדם וכ"ח היינו כפשוטו ולומר שהוא מטמא אדם בנגיעתו או כ"ח מאוירו כשאר טומאות וה"ה דאתי לאשמעינן דמטמא בגדים לחוד או שאר כלים דעיקרא דמילתא אתי לאשמעינן שמטמאה טומאה חמורה ולא כמשכבו דמסיק דניתקו הכתוב לטמא טומאה קלה דאוכלין ומשקין והא דנקיט כ"ח היינו לרבותא דעדיף מנבילה והא דקאמר אח"כ אי מה היא עושה משכב ומושב לטמא אדם לטמא בגדים כו' נראה שהי' בגרסתם לטמא אדם ולטמא בגדים כמו שהוא לפנינו באתקפתא דר' יעקב וזה מוכרח דלפי הגירסא שלפנינו קשה דפתח לומר דס"ד דמטמא אדם לטמא בגדים וסיים בה דאינו מטמא רק אוכלין ומשקין ואפי' אדם לחוד או בגדים לחוד לא מטמא ואין זה דרך התנא שיאמר דס"ד לטמא אדם ולטמא בגדים ולהביא ראיה מן המקרא דאפי' אדם לחוד או בגדים לחוד לא מטמא אלא ודאי דגם בס"ד לא נקט אלא לומר דשמא המשכב מטמא אדם או בגדים עכ"פ ולזה קאמר דניתקו הכתוב ואהא פריך רב אחאי אימא דנתקו שלא יטמא אדם לטמא בגדים אבל אדם לחוד או בגדים לחוד מטמא ומשני דיטמא טומאה קלה משמע והדר פריך ר' יעקב דאימא מה היא לא חלקת בין משכבה למגעה לטמא אדם ולטמא בגדים וחומרא אף הוא לא חלקת בין מגעו למשכבו לטמא אדם ולטמא בגדים לקולא כך הוא הגירס' לפנינו ור"ל שמגע' שוה למשכבו וכמו דמשכבו אינו מטמ' רק

טומאה קלה דאוכלין ומשקין א"כ גם מגעו אינו מטמא רק אוכלין ומשקין אבל אדם או בגדים וה"ה שאר כלים לא מטמא ואהא משני עליו להטעינו משמע ולפרש"י צ"ע דבאמת ל"ל למיפרך דנימא מחמת דלא חלקת דלא מטמא אדם לטמא בגדים שעליו דטפי הו"ל לאקשויי דאפי' אדם לחוד או בגדים לחוד לא מטמא כיון שהוא שוה למשכבו שאין לו רק טומאה קלה דאוכלין ומשקין לחוד אלא ע"כ דקוש' ר' יעקב באמת כך הוא ואהא משני דעליו להטעינו משמע דהיינו להחמיר ולא להקל ואמטי להכא ס"ל להר"ש דאע"ג דעליו אתי להטעינו חומרת נדה לענין טומאת אדם או בגדים מ"מ דלמא חומרא זו דלטמא אדם לטמא בגדים אינו עליו דבועל נדה כמו שניתקו הכתוב לבועל נדה מנדה לענין משכב כיון דמה דבנדה מגעה מטמא אדם לטמא בגדים אתי בק"ו ממשכבה כמ"ש רש"י והוא מהת"כ הביאו הר"ש א"כ מסתבר לכאורה דבבועל נדה דמשכבו אינו רק לטומאה קלה בלבד די לנו שנותנין עליו חומרי נדה לטומאה חמורה לטמא אדם וכלים אבל לא לטמא אדם לטמא בגדים וזה דעת רבינו ישעי' ראשון וסייעתו ג"כ ויותר מזה מבואר ג"כ בתוס' דנדה דף ע"א ד"ה מערה בחד תירוצא שם דבועל נדה אינו מטמא במשא כיון דקיל מנדה שאינו מטמ' משכ' התחתון אלא כעליון של זב דהיינו טומא' קלה לבד והמשנה למלך פ"ג מהל' משכב הביא דברי התוס' אילו בקצרה והקשה להרמב"ם איך תיתישב התוספת' שהביאו התוס' ואף לתירוץ הר"י שם צ"ל דבועל נדה קיל מנדה דהא נדה מטמא בהיסט כגון שנושא הטהור כמו זב ובועל נדה אינו מטמא כמבואר בתוספתא וא"כ פשיטא דאף במגע י"ל דאינו מטמא אדם לטמא בגדים ועליו להטעינו היינו דמטמא אדם או בגדים ואפילו כ"ח שאינו מטמא כשנושא נבילה אע"ג דמטמא שאר בגדים שעלי' מ"מ בזה דמיירי בנגיעת הבועל נדה עצמו בכלי מסתב' לי' להש"ס דלענין זה אין לחולקו מנדה אבל מ"מ מה שנדה מטמאה אדם במגעה לטמא בגדים בזה בועל נדה קיל מנדה כיון דחזינן לענין משכב דניתקו הכתוב וכמש"ל וראיית הר"ש ברורים מהת"כ דקאמר דמגע בועל נדה מטמא א' ופוסל א' ומבואר בפ"ה דזבים דכל שהוא מטמא אדם לטמא בגדים א"כ ע"כ שדינו כאב הטומאה קודם שפירש ממטמאיו א"כ ממילא דמטמא שנים ופוסל א' כדין כל אב הטומאה ע"ש בכל הפרק ובדברי הר"ש שם וכיון דבת"כ איתא דמגע בועל נדה אינו מטמא רק א' ופוסל א' א"כ ע"כ שאינו מטמא אדם לטמא בגדים ודיינו לרבו' שדינו כנדה לטמא אדם או בגדים וכ"ח ובקרבן אהרן כ' דמ"ש בת"כ משכבו כמגעו היינו מגעו לאחר שפירש ממטמאיו דאז ודאי רק מטמא א' ופסל א' וכן באמת צריך להיות לשיטת רש"י אבל הר"ש ס"ל דוחק לפרש כן לפי שבכל מקום ששנינו כן בסתם מיירי קודם שפירש וכל היכא דמיירי בפירש

בהדי' קתני לי' עיין במסכת זבים פרק הנ"ל ובס' משנת חכמים כתב לפ' משכבו כמגעו היינו כמגעו במשכב ע"ש ואין דבריו נכונים גם מ"ש אח"כ שהרמב"ם העתיק דברי הת"כ לענין עליונו של זב דמגעו מטמא א' אף דבמשכב בועל נדה שהוא כעליונו של זב כתב שמגעו מטמא אדם לטמא בגדי' וממיל' דמטמא שני' ופוסל א' כו' ע"ש דבריו תמוהים דהא ודאי שמגע משכב בועל נדה אין מטמא אף אדם לחוד דהא ניתק לטמא' קלה ואצ"ל שאין מטמא אדם לטמא בגדי' ואיך יאמר הרמב"ם כדבר הזה שאין לו שחר ובאמת אדרבא ברמב"ם מבואר להיפך דאין משכב בועל נדה מטמא אדם כלל רק טומא' קלה בלבד כמו שהוא בדברי הש"ס שהוא כעליונו של זב כו' וגם שאר דברי המשנת חכמים שם מ"ש ומשנה ערוכה דזבי' הוא תמוה לא רציתי להאריך בהם ולעד"נ מ"ש בדברי הר"ש הוא ברור ובאמת שדעת הרמב"ם הוא כרש"י וכמ"ש התוס' וכן מבואר ג"כ ברמב"ם פ"ו מהל' אה"ט הל' י"ב שכל אב הטומאה שמטמא במגע ומשא מטמא אדם לטמא בגדי' לבד מנבילה ומרכב מבואר דבועל נדה מטמא אדם לטמא בגדי' ג"כ וכבר הרגיש בזה המשנה למלך ע"ש הלכות מקואות

שאלה נג

שאלה בני העיר שיש להם מקוה מים ומחמת הקרירות רוצין לעשות תיבה גדולה תלויה בשלשלאות כדי לשפוך בתוכה המים חמים ולהוציאה מתורת כלי רוצים לנקוב נקב ולסתום אותו בלבונ' ולעשות שוב נקב אחר ולסתום אותו במגופת עץ וליתן לתוכה המים חמים ואח"כ יפתחו המגופה של עץ להשיקם עם מי המקוה ולחזור ולסתום המגופה ולטבול בתוכה ועמד השואל ושאל אם יש היתר בדבר אם לאו:

תשובה הנה מי שהמציא דבר זה נראה שרוצה לגבב כמה קולות שהרי אם באנו להתיר לטבול אחר סתימת המגופה ולסמוך על ההשקה הנעש' קודם סתימת המגופה אנו צריכין להשען בזה על דברי הרא"ש בתשובה כלל ל"א סי' ב' שכתב דבשני מקוואות שניקבו זה לזה כשפופרת הנוד ונסתם הנקב פקע שם שאובין מינייהו ואין נפסלין עוד מידי דהוי אמים טמאים שהשיקן למקוה דהוו כזרועין ובטולי לגבי מקוה ופרק שם טומאה מינייהו וכ"כ בטור וש"ע:

והנה תשובתו בצידו שהרי הב"י וד"מ הביאו דברי רבינו ירוחם שהמפורשים נסתפקו בזה שי"א כיון שנסתם הנקב חוזר לפיסולו כבתחלה קודם שנתערב וי"מ כיון דהוכשר פ"א שוב אינו חוזר לפיסולו והש"ך כתב דיש להחמיר לכתחלה ונלענ"ד דטעם הפלוגתא בזה לפי מ"ש הרא"ש טעמא משום דהו"ל כזרועין ופרח שם שאובין מינייהו כמו דהוי

כזרועין ופרח שם טומאה מינייהו ומה"ט כתב הרא"ש בנדה הל' מקוואות ובב"ק דסברא הוא דבמקוה של מ' סאה אפילו שאובין הרבה אין פוסלין דהא בהשקה נעשו זרועין ליטהר מטומאתם וה"ה להטביל בהם ע"ש וכתב מהרי"ק בסי' נ"ו דמה"ט נמי אף במעין כ"ש דכשר נמי אין ג' לוגין פוסלין אע"ג דהרא"ש ס"ל כהר"י דמעין כ"ש אינו רק לטבילת כלים ולא לאדם מ"מ כיון דשם מקוה על מי המעיין מעטי' לענין טהרות כלים הרי השאובין מטהרים על ידי חיבורם אל מי המעין ולכך מייתי הרא"ש והרשב"א ראיה מההוא דלמעלה מהם מקוה שמימיה מועטין כו' ואותם האומרים דאף במעין יש לחוש לג' לוגין שאובין לא יסברו הך סברא דמטעם זרועה הוא כו' ע"ש ולפ"ז למאן דס"ל דג' לוגין פוסלין במעין דלא ס"ל טעם זרועה אלא ס"ל כיון שהשיקן יחד והם מחוברי' השאובין הם נגררים אחר הכשר המקוה והכל שם מקוה עליו ומש"ה גבי מעין אף שאינו חשוב שאובין לענין טבילת כלים מ"מ כיון דלטבילת אדם מעין שמימיה מועטין פסול א"כ אין מועיל החיבור לומר שחשובין כגוף המעין שהרי המעין עצמו אינו כשר לטבילת אדם. וכמבואר במהרי"ק שם דהנך דפוסלין ג' לוגין במעין ס"ל כשיטות ר"י דמעין רק לכלים ולא לאדם וא"כ אין שם מקוה עלי' לגבי אדם ע"ש המפורשים הסוברי' דהשקה לא מהני רק בשעת חיבור אבל נסתם הנקב חוזר לפיסולו כיון דהשקה לאו מטעם זרועה אתינן עלה ולא פרק שם שאובין מינייהו רק בשעת חיבורם ממש דאז בתר מי מקוה גרירי וחשיבי כמקוה שהיא מחוברת לו אבל כשנפרדה משם חוזר לכמות שהיה ואין לדמות לטומאה דפרח שם טומאה מינה דהא גם מים טמאים שהשיקן למעין שמימיה מועטין ג"כ פרח טומאה מינייהו דהו"ל כזרועין ומ"מ לענין השקה למעין כ"ש לא מהני כיון דס"ל דאפילו ג' לוגין פוסלין במעין ומכ"ש מים מרובי' ממתני' דקתני למעלה מהם מעין כו' מוקי לה לענין כלים כמ"ש מהרי"ק וכן צ"ל במתני' דמעין שהעבירו על השוקת כו' ע"ג שפה כ"ש כשר חוצה לו וכמבואר בש"ע סעיף, ח' דאף שהמים שע"ג שפה מועטי' לגבי מי הכלי הם מעלים המים המרובי') דלא מהני לענין טבילת אדם ולא אמרינן דהו"ל כזרועין ופרח תורת שאובין מינייהו ולא מסתבר לומר דהוי כזרועין לענין כלים ולא לענין אדם דז"א דאם הו"ל כזרועין ודאי דפרח שם שאובין מינייהו לגמרי אלא ע"כ דאע"ג דלענין טומאה הו"ל כזרועין מ"מ לענין שאובין לא אמרינן הכי רק דמהני השקה להיות שם מקוה עלי' ולכך במעין לא מהני רק לכלים ולא לאדם ולפי"ז לא מהני רק בעודו מחובר אבל לא כשנפרד אח"כ כיון דעיקר טעמא דהרא"ש בזה דדמי לטומאה דפרח טומאה מיניה דחשוב כזרועה וה"נ פרק שאובין ואינהו לא ס"ל טעמא דזרועה כמ"ש מהרי"ק והרא"ש לשטתו דס"ל טעמא דזרועה וא"כ

הך פלוגתא דמייתי רי"ו אם נסתר הנקב אחר ההשקה תליא בפלוגתא זו אם ג' לוגין פוסלין במעין והדברים ברורים לענ"ד ולפי"ז שפיר כתב הש"ך שיש להחמיר לכתחלה לפי מה שמבואר בסעיף מ"ם בהג"ה שיש לחוש לפוסקים דשאיבה פוסלות במעין ויש להחמיר לכתחלה רק אם יש טורח גדול בדבר או בדיעבד כו' ובסעיף מ"ז משמע מדברי הב"ח שהביא הט"ז והש"ך שם דהך דיעבד היינו בכה"ג שלא עשו כן בראשונה וא"כ ודאי שיש עתה טורח גדול לנקותה שנית בדרך הכשר אבל דיעבד שכבר נעשה ואפשר לתקן בקל לא מיקרי דיעבד דאל"כ היאך נאמר דלא קי"ל כהאי פסקא לפי מ"ש בסעיף מ"ם להחמיר דהא הך דסעיף מ"ז בדיעבד מיירי ע"ש:

וגם אפי' לדעת הרא"ש צריך הטובל לתת לב שלא יחסר המזג בפושרין שבתיבה משיעור מ"ם סאה כמ"ש הב"ח וש"ך וט"ז וכמבואר בתשובות הרא"ש להדיא דלענין אם הוא חסר אין מועיל מה שהיה מערב תחלה עם השלם ומ"ש בסעיף נ"ה גבי ג' מקוואות שגם השאוב הוכשר היינו להוסיף עליו מי גשמים כמ"ש הט"ז וכ"כ הריב"ש הביאו הב"י שכתב וז"ל הטובלים כשרים והמקוואות כשרים ר"ל שהמים שבהם כשרים שאף מי השאוב הוכשרו וכל שהוסיפו לו מים כשרים כשיעור כשר וטובלין בו וכן האחרים או שכשרים לטבול יחד ג' אנשים כמשפט הראשון כו' ולפי דעת הסוברים דאחר ההשקה חוזר השאוב לפסולו צ"ל בהך מתני' דמ"ש המקוואות טהורים כמ"ש הריב"ש שיש לפרש דכשרים לטבול יחד ג' אנשים כמשפט הראשון וגם לפי ענ"ד אין מהתם ראיה כ"כ דהתם כיון שאין בכ"א כ"א כ' סאה ושיעור קומות האדם ג' אמות א"כ ע"י טבילת האנשים יוצאין לחוץ מכל גומא יותר מרובו ועומדי' חוץ לגומא ונוגעין זה בזה ומתערבי' יחד א"כ שפיר בטל מה שיצא מן השאובין בתוך מה שיצא מן המ"ם סאה הכשרי' ומטעם תערובות אתינן עלה ולא מטעם השקה והמעט הנשאר בתוך הגומא הוא חוזר ומתבטל בתוך מה שחזר לתוכו וגם אפילו לפי מ"ש הריב"ש שם שהגומו' הם גדולים ויש בהם כשיעור ואין מתערב מהם כ"כ מ"מ המים היוצא מהם מתכשרין מחמת שיש עליהם שם תערובת לח בלח וגם הנשארי' בגומ' הם כמו שאובין שבתוך מקוה של מ' סאה שאין עליה שם פסול והלכך אף שאחר כך חוזרים המים למקומם אחרי שהוכשרו מחמת ביטול ברוב אין חוזרין ונפסלין אבל אם ההכשר מחמת השקה אין להתיר רק בעודם מחוברים ונושקי' זה לזה ואין ראיה מטבילת מים ע"י השקה דפרחה טומאה מינייהו דאחר שנטהרו בעת השקה ולא נתחדשה להם טומאה מה"ת נאמר שהם טמאי' אחר שנפרדו משם משא"כ לענין שאובין אף עפ"י שבשעת חיבורם למי המקוה חשבינן

להו כחדא והתלושין נגררין אחר המחוברי' מ"מ כשהופסקו זה מזה ונפרדו ישובו המים לאיתנם להיו' עליהם שם תלושין כמות שהיה:

ולכאורה יש להוכיח כן ממה שהקשו התוספות בכמה דוכתי דאיך אמרינן כשפופרת הנוד דהא טופח להטפיח חבור וכמה תירוצים נאמרו בזה ואם נימא כשפופרת הנוד מהני אף אחר כך שאין מחוברים א"כ לק"מ דאע"ג דטופח להטפיח חבור מ"מ עכ"פ צריך שיהא הטבילה בעת חבורן ממש משא"כ בהשקה כשפופרת הנוד שמתכשרים ע"י שיהיה כשרים אף אח"כ ואפשר לדחות כיון דהך דהשקה כשפופרת הנוד גם לענין מקוה חסירה שאצל מקוה שלימה איתמר ובכה"ג פשיטא דלא מהני אף כשפופרת הנוד כל שאין מחוברים עכשיו ממש ואהא שפיר קשיא להו דת"ל דאף אם כשפופרת הנוד מהני משום טופח להטפיח ומכ"ש לפי מ"ש הר"ש והרשב"א דלענין פסול שאובה דרבנן בהשקה כשעור' סגי א"כ ע"כ שיעורא דכשפופרת הנוד לענין מקוה חסר מתניא ובכה"ג ודאי צריך שיהיה מחובר בשעת טבילה ממש וכמש"ל ומש"ה שפיר קשיא להו מטופח להטפיח ועכ"פ מבואר שיש דעות הסוברים דהשקה לא מהני כ"א בשעת חיבורם ממש אבל לא אח"כ ומ"ש הרא"ש ראיה מהשקה דמים טמאים אין ראיה כמש"ל וגם כי לפי פי' ר"י ריש פ"ב דגיטין הוי טופח להטפיח חיבור לענין השקה דמים טמאים ולא לענין חיבור מקוואות וע"ש שהקשו דלענין נצוק וקטפרוס הוי איפכא והניחו בקושיא ובחגיגה כתבו בשם ר"י לתרץ דהשקה וטומאה וטהרה דמקוה הלכתא גמירי לה ולאו בסברא תליא מילתא ע"ש וא"כ אין להביא ראיה גם מהשקה דמים טמאים דפרחה טומאה מינייהו וכן הא דמטבילין כלי בתוך כלי שבפי' כשפופרת הנוד שנטהר תיכף מטומאתו בשעת חיבורו אין מזה ראיה ששאובין שנשקן במחוברים יהיו שם תלושין עליהם אף כשנפרדו ויועילו לטהר ואף דפסול שאיבה דרבנן אין ללמוד קולא וחומרא מהלכה ומכ"ש אם נאמר דשאיבה דאוריית' פסול דלפי מ"ש ר"י אין ללמוד מזה דלאו בסברא תליא:

והנה לענין אם טבילה בתוך כלי הוא דאורייתא או דרבנן הנה מדברי הרמב"ם משמע מדאורייתא פסול שכתב וז"ל כל הטמאים בין אדם בין כלים כו' אין להם טהרה אלא בטבילה במים הנקווים בקרקע וכ"כ התוספות בפסחים דף י"ז ע"ב וא"ת כיון דכולה שאוב כשר מדאורייתא אמאי גזרו רבנן בשאיבה כלל וי"ל דגזרו כו' דבתוך הכלי ודאי אסור לטבול מדאורייתא ע"ש וכן מבואר מדבריהם בב"ב דף ס"ו וכ"כ הרא"ש בב"ק פרק מרובה דהא דפסלינן שאיבה דילמא אתי למיטבל בכלים וטבילה בכלי פסול מדאורייתא דבעינן מקוה דומיא דמעין שהוא בקרקע:

אך באשר"י שם קודם לזה כתב דבתוך כלי עצמו מותר לטבול כשהוא מחובר למקוה כדאמרינן מטבילין כלי בתוך כלי כו' והא דירושלמי דיומא דרגלי השלוחי' היו פתוחים כרמונים משמע דמוציא רמון הוציאו מתורת כלי מפרש ר"ת דלאו לאפוקי מתורת כלי אלא שיביאו המים השפע דלהשקה סגי כשפופרת הנוד כו' ע"ש וכן באשר"י דנדה הלכות מקוואות כתב ככל דבריו בב"ק וגם הר"ש בפ"ב ובפ"ה דמקואות כתב כדברי הרא"ש אלו ולכאורה קשיין אהדדי דאם נימא דפסול כלי אינו מטעם שאיבה כלל דאע"ג דשאיבה מדאורייתא כשר מ"מ בכלי פסול שאינו דומי' דמעיין שהוא בקרקע א"כ איך כתב שמותר לטבול בתוך כלי כשהוא מחובר למעיין או למקוה דחיבור זה אינו מועיל אלא לענין שלא יהיה עליו שם שאובין אבל מ"מ אין זה דומיא דמעין שהוא בקרקע ובסמ"ג הביא מדברי הת"כ דאית' שם יכול אפי' בור שבספינה יהא טהור ת"ל מעין מה מעין עיקרו בקרקע אף בור שעיקרו בקרקע וגם המרדכי הבי' רבינו יואל דאסור לטבול בגיגית שהמשיכו לתוכו אמת המים ומייתי עלה מדברי הת"כ והביאו הב"י והד"מ כתב ע"ז דזה כדברי הרמב"ם והרא"ש דאפי' ע"י חיבור אסור לטבול תוך כלי:

ולענ"ד צ"ע דהרי הרא"ש ביאר טעמא משום גזרה דלמא אתי להטביל בכלי שיש בו מ"ם סאה בלא חיבור הלכך אסור להטביל בשוקת כו' והיינו דס"ל דמטעם טבילה בכלי אין קפיד' מדאורייתא רק דמטעם שאובין אתינן עלה ואילו לדברי רבינו יואל יש כאן פסול מדאורייתא מחמת הטבילה בכלי ולקמן אכתוב עוד בדברי הד"מ בזה. ואמנם כבר כתבתי שגם הרא"ש כתב דטבילה בכלי פסול מדאורייתא לפי שאינה בקרקע ואפ"ה כתב דטעמא דשוקת ותלמי כשיש בפי' כשפ"ה הי' שרי להטביל בתוכו אי לאו משום גזרה וכך הם דברי הרא"ש ולכאורה הדברים סותרין:

אך אחר העיון נראה דלק"מ דודאי כלי שנתמלאה מי גשמים פסול מדאורייתא אף שאין נפסל מטעם שאיבה דכשר מה"ת מ"מ אינה בקרקע אך במעין או מקוה שהמשיכו לכלי וטובל בתוכו כיון שלא הופסק מן המעיין וגוף המעיין או המקוה הוא בקרקע אף שנמשך לתוך הכלי לא נתבטל מעליו שם מעין אף במקום שהכלי שם וכל עיקרה של הטבילה שטובל אדם זה הוא מחמת המעין או המקוה שנמשכה לשם והרי הוא בקרקע ואין משגיחין בכלי כל עיקר וזהו שכתב הר"ש גזרה דלמא אתי להטביל בכלי שיש בה מ"ם סאה בלא חיבור ר"ל דאז בלא פסול שאיבה דאפשר שאינו פסול רק מדרבנן יש פסול מחמת הטבילה בכלי שפסול מה"ת:

ועפ"ז אפשר לומר דה"ט דהרא"ש שסובר שאין טובלין בתוכה אף בניקב כשפ"ה כמו שהאריך הב"י בדבריו משום דס"ל דלא מהני כשפ"ה לענין זה שהרי אינו מבטלו מתורת

כלי בנקב כשפ"ה לבד ונהי דאהני לי' שהמים שבתוכו יצאו מכלל שאובין מ"מ מכלל טבילה בכלים לא יצא וכ"נ מהד"מ שכ' על דברי המרדכי והרא"ש דכ"ז מיירי שאין הכלי נקוב כשפ"ה הא ניקב כשפ"ה אין לו דין כלי כו' ואפילו לדברי רי"ו והב"י כו' מ"מ אם ניקב כמוציא רמון ודאי מהני וראי' מים שעשה שלמה כמ"ש בסמ"ג עכ"ל מבואר דמטעם איסור טבילה בכלי אתי עלה ולכך ס"ל להתיר כמוציא רמון ולכאורה אינו מובן כיון דטעמא דהרא"ש משום גזרה דלמא אתי להטביל בכלי שיש בו מ"ם סאה בלא חיבור א"כ אף כשיש נקב כמוציא רמון שייכא גזירה זו וא"ל דבזה לא גזרינן כיון שבטל ממנו תורת כלי לענין שאובין וכמ"ש הב"י מתחלה שם דדוקא בכלי שלם שייך גזרה זו ושם כתב הב"י שיש לחלק בין נקב כ"ש דלא מינכר שייך בו גזרה ובין נקב כשפ"ה דמינכר שפיר וא"כ אף שחזר וכת' דאף בנקב כשפ"ה אוסר הרא"ש לטבול בתוכו י"ל דאף בשפ"ה גזרינן ומ"מ בניקב כמוציא רמון לא גזרינן משום דמינכר טפי אך אין זה מחוור דמנ"ל לפלוגי בהכי ולומר דבשפ"ה לא מינכר וכמוציא רמון מינכר שפיר וגם דלפ"ז אין ראי' מים שעשה שלמה שהי' קודם גזרה וגם כי במקדש לא גזרו אך לפמ"ש דאין הגזרה מחמת שיטבול בכלי של מ"ם סאה בלא חיבור ויהא פסול משום שאובין ז"א דהא הרבה פוסקים סוברים דאפי' כולה שאובה דרבנן אף שהב"י כתב שנראה מדברי הרא"ש שנראין בעיניו דברי הסובר דפסול מדאורייתא מ"מ בניקב בשוליו כ"ש ומכ"ש כשפ"ה אין מקום לפסול כמ"ש הב"י שם מתחלה אלא דמ"מ טעמא רבה איכא בגזרה זו דאם יטבול בכלי בלא חיבור איכא פסולא דאורייתא מטעם דלא דמי למעין שהוא בקרקע וא"כ אף בנקב כ"ש או כשפ"ה שייך גזרה זו דהא מ"מ עדיין לא נתבטל מתורת כלי משא"כ אם ניקב כמוציא רמון שבטל מתורת כלי שוב אין כאן פסול דאורייתא כלל וליכא למיגזר בו מידי כשהוא מחובר אטו אינו מחובר דאף כשאינו מחובר אין פסול דאורייתא ולזה שפיר יש ראי' מים שעשה שלמה:

איברא דאף שהדברים נכונים מצד עצמן מ"מ קשה להעמיד כן בד"מ שכ"כ על דברי הב"י בפירוש דברי הרא"ש דאף בניקב כשפ"ה אסור והרי בב"י מבואר דמטעם גזרה דשאובין אתי עלה ע"ש שכ' אבל אם היה מנוקב כו' בטל לי' מתורת כלי ואין כאן זכר למים שאובין כלל ושוב רצה לחלק משום דכשפ"ה מינכר טפי ודחה זה ומ"מ מבואר דמטעם גזרת שאובין אתי עלה. וגם צ"ע דאם דעת הרא"ש לפסול כשפ"ה ומטעם גזרה דטבילה בכלים פסול מדאורייתא א"כ תינח בכלי המיוחד לאוכלין אבל כגון שוקת וכיוצא בו שהוא מיוחד למשקין מתחילתו דבכונס משקה טהור א"כ פשיט' דעכ"פ בכשפ"ה סגי

ואפשר לומר דמ"מ שייך גזרה דלא מסקי אינשי אדעתייהו לחלק בין כלי לכלי ומ"מ מדברי הרא"ש בתשובה משמע ג"כ דמטעם גזרה דשאובין הוא ע"ש בכלל למ"ד:
אך לענ"ד כל עיקרו של הב"י שרוצה להעמיד כן בדברי הרא"ש לפי שלא מצא תשובה זו שהביא הטור שאין להקל לעשות מקוה לכתחלה בכלי מנוקב כזה וכ' שקשה לו שבפסקיו כ' להתיר כו' ואני מצאתי בספר חיים שאל הדפיס שם ס"ד קיצור תשובות הרא"ש שבסוף ספר חזה התנופה וכ' שם בסי' נ"ח וז"ל נתברר מדברי רבינו מאיר מרוטנבורג שבירר בתוספתא דמקואות שנקב כ"ש שניקב הכלי בתחתיתו שנתבטל מתורת כלי לענין שאיבה שאין המים שבתוכן נקראים עוד שאובין. ולפ"ז היה אפשר לעשות לכתחלה מקוה ולהביא כל מימי ע"י כלי מנוקב משולי' בנקב כ"ש אחרי שהכלי ההוא אינו מחזיק מימיה ועכ"ז אמר הרב שלא רצה לעשות מעשה ואני הכותב אומר שראוי לסמוך על הוראה זו בשעת הדחק במקום שא"א לעשות בענין אחר וראי' בתוספת' דמקואו' מקסטלין המקלח בכרכי' וממעין היוצא לתלמי עכ"ל (ואף שהב"י הביא כמה פעמי' מתשובות אלו שבסוף ס' חזה התנופה נראה דההיא שעתא לא הוה בידי') מבואר דמטעם הקולא שהמציא ר"מ לחלק בין נקב שבשולי' לנקב מן הצד לא רצה לעשות מעשה אבל בנקב כשפ"ה פשיט' לנו להתיר לעשות ממנו מקוה לכתחל' וכמ"ש הטור ומ"ש הב"י דמתשו' הרא"ש על גיגית כו' שסיים בה אבל בתוכה אין טובלין כדתנן מעין שהעבירו כו' כשר חוצה לה אבל בתוכ' אין טובלין וע"ז העמיד הב"י יסוד ובנה דייק נגד דברי הטור ולולי דמסתפינא הוי אמינא דהתם קאי בנקב כ"ש כדמייתי מתני' דשוקת שאינו יכולה לקבל מים כ"ש וס"ל דסגי בכה"ג לענין שיתבטל מתורת כלי לענין שאובין דל"ש שאובה בכלי שלא יכילו המים בקרבה אבל מ"מ דין כלי לא בטל ממנה שיהי' כטובל במקוה שבקרקע דהא אינו מתבטל מתורת כלי אלא בנקב בכונס משקה ולפיכך אע"פ שאינו פוסל בתורת שאובין מ"מ פסול לטבול בתוכה מטעם טבילה בכלי וע"ז מייתי שפיר מהך דשוקת דכשר חוצה לו אבל בתוכה אין טובלין משום גזרה שיטבול בלא חיבור וכמש"ל וגם מלשון השאלה שם משמע דמטעם טבילה בכלי אתי עלה שכ' אם נאמר שהשולים מפסיקין אי בטלי' אגב קרקע ואת"ל מפסיקין מהו לפסול משום שאיבה אם נפלו משם למקוה חסר כו' וצ"ע ממ"ש בכלל למ"ד וגם ראיית הב"י ממ"ש הרא"ש גבי שידה ותיבה שבים הוא נכונה וקצרתי:
ועכ"פ עלה בידינו שאין חולק בזה דטבילה בכלי פסול מדאורייתא לפי שאינו דומה למעיין אך היכא שהוא מחובר למעיין או למקוה אין כאן חשש דאוריית' דלא איכפת לן מה שיש כאן כלי כיון שמעין א' היא ועיקר המעין או המקוה היא בקרקע אך מדרבנן

גזרינן דילמא אתי למטבל בשוקת שחרדלית גשמים מקלח לתוכו או בשוקת המחובר ואין בו כשפ"ה או בכלי שיש בו מ"ם סאה בלא חיבור וכמבואר בדברי הרא"ש בפסקיו ובתשובות ולפ"ז נראה דאם הכלי מחובר למעין או למקוה והוא מקלח לתוכו והוא נהר שאינו פוסק מכלי שאז איסור הטבילה בכלי אינו אלא משום גזרה יש להקל בספיקו ואם הכלי נקוב כשיעור לטהרו ונסתם ויש ספק אם היא סתימה גמורה אם לא יש להקל שהרי אפילו אם לא היה כאן נקב אין כאן רק פסול דרבנן כיון שהוא מחובר למעין שהוא מקלח לתוכו ולכן אע"פ שדעת הרא"ה שאין לטבול תוך כלי המחובר למקוה אע"פ שמחובר בפיו כשפ"ה וכן אפילו ניקב כשפ"ה כדמשמע במ"ש בהא דשידה ותיבה שבים דהתם מפני שהים מקיפן כו' ואפשר דאפילו בניקב כמוציא רימון לא מהני משום הך גזרה ואין ראי' מים שעשה שלמה לגזרה דרבנן דדלמא אתי למיסמך עלה כשלא יהא נקב כמוציא רימון או כשפ"ה מ"מ כיון שאין זה רק דרבנן שפיר יש מקום לסמוך על דעת הסוברים דאף בכלי עצמה מותר לטבול כשיש כשפ"ה ודוקא מעיין כ"ש לא מהני דאינו כשר אלא לטבילת כלים אבל כשיש שם מ"ם סאה שפיר דמי אף לטבול תוך הכלי וכתי' קמא דהר"ש שהביאו הרא"ש בב"ק וכל זה אם יש כאן השקה למי המקוה עכ"פ כשפ"ה ועודנו מחובר בו אבל אם משוקין את המים שוב סותמין את הנקב ויש ס' בסתימה זו שמא היא סתימה מעלייתא אפילו אם נאמר כדברי הרא"ש דהשקה פ"א מועלת אע"פ שחזר ונסתם וכדמייתי מההוא דג' מקואות (ומ"ש לעיל לדחות ע"פ מ"ש הריב"ש שהמקואות טהורין לטבול בהם ג' אנשים כמשפט הראשון דחוי זה חוזר ונראה לפי התוספתא שהביא הר"ש פ"ח דפרה שלש מקואות כו' הרי זה אומר טהרני וטהרתיו ואם כפירוש זה כל הריב"ש מה טהרתיו שייך כאן דהא פסול להקוות עליו כמות שהן אך מ"ש לדחות דהתם טעמא משום תערובות זה א"ש) מ"מ אם נאמר דהוא סתימה מעלי' הרי יש כאן פסול מחמת טבילה בתוך כלי שאף אם נאמר שהמים שבתוכו הם טהורי' ע"י השקה מ"מ הרי זה כמו גשמי' שירדו לתוך כלי וטבל בהם שלא עלתה לו טבילה מה"ת ויש להחמיר בספיקו:

ולפ"ז בנ"ד שבשעת טבילה כבר נסתם הנקב שהשיקו על ידו בפקק וסתימה מעלי' הוא רק שנסמוך מחמת הנקב הראשון שסתמוה בלבינה ואם נאמר שהוא סתימה מעליא א"כ אין כאן טבילה מדאורייתא אלא שלפי משמעות לשון הרמב"ם דכל שהוא בסיד ובבנין אכתי אין עליו תורת כלי וא"כ י"ל דגם סתימה בלבינה לכלי עץ דרך בנין הוא מ"מ לפי מה שמפרשים המפרשים הר"ש והרשב"א והרא"ש נראה דלאו מטעם דרך בנין אתו עלה אלא דס"ל דכה"ג דסיד וצרורות לאו סתימה מעליא הוא שסופו ליסתר משא"כ בסיד

וגפסות דהוי סתימה מעליא ולפ"ז פשיטא דאם סתמו בלבינה דהוי סתימה מעליא חזר שם כלי עליו ואפילו לפסול את המקוה וא"כ אפילו תימא דמחמת חשש שאובין מהני השקה כדברי הרא"ש וגם לענין שיהי' חוזר עליו שם שאובין מחמת הסתימה דפקק של עץ סמכינן אנקב הראשון ואמרינן דסתימה של לבינה דהוא כבנין אינו סתימה ובס' שאובין אזלינן להקל (ובאמת שגם זה אינו דהא הכא הוי ספק שאובה כולה דמחמירינן בי' כדעת רוב הפוסקים וכמבואר בטור וש"ע) מ"מ יש כאן ס' דאורייתא מחמת טבילה בכלים וספיקו להחמיר ועיין בש"ך שמבואר שבענין סיד וגפסות יש להר"ש והרשב"א והרא"ש שיטה אחרת כמ"ש סעיף מ"ב ונראה שכוונתו כמ"ש שאינהו מטעם סתימה אתי עלה וא"כ הא חזינן דהסתימא בלבינה סתימ' מעלייתא היא והנה הראב"ד שם השיג על הרמב"ם לענין לטבול בתוכה דלא מהני הנקב לטהרה ודוקא כשפ"ה כו' ולדבריו י"ל דגם הסתימה דבסיד ובנין אינו רק לענין שלא לפסול המקוה אבל לא לענין לטבול בתוכה כיון דהתוספתא לא מיירי רק לענין לפסול והנה בדברי הרמב"ם יש לו לפרש דמ"ש בסיד ובבנין ר"ל ששקעו בתוך בנין וכדמשמע התם במ"ש עד שיקבענו בארץ או יבנה ואתי כההוא דתנינן פ' ך' דכלי' לענין כופת שקבוע בנדבק קבע ולא בנה עליו כו' וה"נ דכוותי' מ"ש ובבנין לאו אסתימה קאי אלא ר"ל שסתמו בסיד והכניסו בבנין ואע"ג דבכלי חרס לא מהני שיקבענו בארץ ובבנין וכמ"ש בתוספתא וכתבו הרמב"ם היינו בכלי שלם אבל נשבר בכדי טהרתו וכיון שהוא רוצה שיכול המים בכדי שיטבול בו הוא קובעו בארץ אינו חוזר להיות תורת כלי וכן כשעושה כן ע"י סתימה בסיד ושקיעה בבנין ובזה י"ל מה שהקשו על הרמב"ם והואיל וא"א ל מהא לדינא קצרתי:

והנה מ"ש הש"ך בס"ק כ"ו בשם הב"ח דנקב בשולי' כשפ"ה נתבטל שם כלי ושרי לטבול אף בתוך הכלי וכ"כ בס"ק כ"ז על דברי המרדכי בשם ר"י וצ"ע שכ' כן בפשיטות וכבר הבאתי לעיל דברי הד"מ מ"ש על דברי ר"י והרי מבואר שהב"י סובר בדעת הרא"ש דלא מהני כשפ"ה וכבר כתבתי שאין ראי' מהירושלמי דיומא (ועיין בקרבן העדה שם ותמהני שבודאי שתיבת שבדרום הוא ט"ס וצ"ל שוורי' וגם מ"ש לענין הכיור לענ"ד ז"א וקצרתי) ועיין בריטב"א דמכות והביאו הב"י שכ' שיטות הרא"ה לחלק בין מקוה למעיין וכ' בסוף שגם בנקב כמוציא רמון אין להתיר בכל מקום משום גזרה (וע"ש בריטב"א גופיה שכ' שי"מ דבכלי גופי' אין טובל אדם ודוקא בטבילת כלים הקילו והב"י השמיט זה לפי שהריטב"א כ' שאין זה מחוור) ובט"ז סי' קצ"ח ס"ק ל"א הביא דברי הר"ש והרא"ש ומ"ש בפירוש דברי הרא"ש אין נלענ"ד אלא י"ל כענין שכ' לחלק גבי שידה ותיבה לפי שהים מקיפן כו' וע"ש בתוס' הרא"ש דמסכת מקוואות מ"ש מעריבה מלאה כלי' ועיין

מ"ש הב"י בשם הרשב"א בשער המים פעמים שמותר לטבול בתוך כלי' כו' ובקבועים בקרקע מחמיר משום גזירת מרחצאות ונראה שהוא עפ"י דברי הר"ש מ"ש בטעמא דלא יטבול ע"ג ספסל:

סיומא דפסקא דאם באנו לעשות מקוה כזו צריכין אנו לסמוך על מ"ש הרא"ש דהשקה מהני אף שנסתם אח"כ וע"ז יש חולקין וכבר כתבתי שזה תלוי בפלוגתא דהפוסקים לענין מעין אם נפסל בשאיבה ואף שכ' שם דאם יש טורח גדול כו' לענ"ד התם ה"ט כמ"ש מהרי"ק בארוכה דשאובה גופא דעת פוסקים שהוא דרבנן אפילו שאובה כולה ומכ"ש שאובה דג' לוגין שהוא מדרבנן לכ"ע אבל בגוף הפלוגתא אם מעין הי' כמקוה אין להכריע כולי האי ושפיר יש לחוש להנך דס"ל דאין להכשיר השקה מטעם זריעה ולכן ס"ל כיון דמעין כ"ש אין טובלין בו רק כלים ולא אדם השאיבה פוסלת ולדידהו אם נסתם אחר ההשקה אין להכשיר ואפשר שיש לחוש לדבריהם אף בדיעבד דנתבטלה ההשקה וחזר להיות שאובין כבתחלה וגם דאפילו תימא שדברי הרא"ש הם עיקר בזה מ"מ הרי צריך שיהא ידיהם בין עיניהם שתהי' התיבה מלאה מים מ"ם סאה בשעת השקה וגם אח"כ לא יתחסר ממנה שאם יתחסר ממ"ם סאה ויפול בתוכה ג' לוגין שאובין פסולה בלא השקה מחדש ואצ"ל שיהי' עיניהם פקוחות שלא יתחסר ממ"ם סאה בשעת טבילה ואף גם זאת א"א להקל משום שהרי נעשו שאובין מחדש מחמת הסתימה בפקק של עץ אחר ההשקה והרבה פוסקים סוברים דשאובה כולה פסול מדאורייתא וגם פסול מדאורייתא לפי שהוא בכלי ולא בקרקע דומיא דמעין וע"כ שנצטרך לסמוך על הנקב שנסתם בלבינה על דעת הרמב"ם דס"ל דסתימה דרך בנין אינו עושה כלי ולדעת גדולי הפוסקים נראה שכל שהיא סתימה מעליא חוזר להיות דין כלי ולדידהו נראה שיש כאן פסול דאורייתא מלבד פסול שאובין פסול משום טבילה בכלים וגם כי בדברי הרמב"ם אין מבואר כוונתו מ"ש בסיד ובבנין רק דנקט לשון התוספתא בזה ואיכא לפרושי בגוונא אחריתי וכיון דאיכא במילתא ספיקי טובא ויש בזה חששות דאורייתא אין בידי להקל בזה ופוק חזי מה עמא דבר כשעושין תיבה לתוך המקוה נוקבין אותה בשולי' נקב כשפ"ה עם ברזא ארוכה ובכל פעם שטובלין פותחין הברזא ואז הוא בטל מתורת כלי וגם המים הם מושקין למי המקוה ובזה פלטינן מכל החששות ואע"ג שאין הנקב כמוציא רמון מ"מ ודאי דבטל מתורת כלי כיון שהיא כלי מיוחדת למשקין דאפילו בכונס משקה יצא מתורת כלי אך דמ"מ צריך כשפ"ה שתועיל ההשקה ומ"מ יש להחמיר לעשות הנקב כמוציא רמון וכמ"ש בד"מ ונראה שאין לגזור בזה כמ"ש הר"ש והרא"ש כיון שבשעה שהוא קובעו ומחברו למקוה אין עליו שם כלי כלל ועיין בב"י ובש"ך על דברי הרמב"ם

וגם כי מתוך שלא התרת כ"א ע"י פתיחת הברזא בכל פעם לא אתי למיטעי להתיר בלא חיבור כשפ"ה אבל שיהא הברזא סתומה בשעת טבילה ולסמוך על נקב אחר סתום בסיד לא ידעתי היתר כעת:

והנה במאי דכתיבנא שאעפ"י שבש"ע נקט בפשיטות כדעת הרא"ש דכל שהשיקו פ"א אף שנסתם הנקב כשר מ"מ יש לחוש לדעת החולקין שהביא רבינו ירוחם ולכאורה דברי הרמב"ם פרק ך"ב מהל' שבת מסייע לדעת החולקין שכ' וז"ל שתי מטהרות זו ע"ג זו נוטל את הפקק מבינתים ומשקין ומחזיר את הפקק למקומו מפני שאינו בא לידי סחיטה שהרי דעתו שיצאו המים כו' וה"ה כ' שהוא מהתוספתא דעירובין והכ"מ שם ובב"י סי' ש"ך כ' בטעמו שאין לחוש שידחוק הפקק בנקב כשמחזירו דאדרבה מחזירו בענין שלא ימלא כל הנקב דא"כ תפסיק השקתן והיינו דקאמר שהרי דעתו שיצאו המים כו' ע"ש ולפי"ז מוכח דס"ל דאם סותם הנקב היטב עד שנפסקה ההשקה בטלה השקתו וא"ל דמיירי היכא שאין בכל מטהרת כשיעור שצריך להשיקן שיהיו כשיעור מ"ם סאה דבהא גם הרא"ש מודה דאם נסתם הנקב בטלה ההשקה כמש"ל ז"א דא"כ כיון שמחזיר הפקק למקומו מה בכך שאינו ממלא כל הנקב דמ"מ בטלה ההשקה כיון שלהשקה זו להכשיר מקוה חסר צריך שיהי' הנקב כשפ"ה בשעת טבילה ממש אע"כ דלענין השקה להכשיר מקוה שאוב ע"י השקה במקוה כשר מיירי דאז בשאובה דרבנן מקילינן בהשקה כשערה וכמ"ש הר"ש וכיון שדעת הרמב"ם ג"כ דהשקה דרבנן שפיר מהני מה שאינו ממלא כל הנקב ועדיין המים יוצאין קצת:

ואמנם בתוספתא פרק בתרא דעירובין ראיתי שם שתי מטהרות כו' ומחזיר את הפקק למקומו ר"ש בן מנסיא אומר שתי בריכות אחת של חמין ואחת של צונן נוטל את הפקק מבינתים כדי שירדו חמין לתוך הצונן וצונן לתוך החמין ובלבד שלא יחזיר את הפקק למקומו ולא עוד אלא שנוטל את הפקק כדי שיצאו המים וילכו להם ואם בשביל שתנגב אסור כו' ע"ש ומשמע לי דהכי קאמר דלא מבעיא דשרי ליטול הפקק שיצאו החמין לתוך הצונן אלא אפי' ליטול הפקק שיצאו המים ילכו להם לגמרי נמי שרי אפי' ליטול הפקק להדיא ולאפוקי בצנור שעלו בו קוצים כו' שאמר שם אח"כ דורסן ברגל בצנעה כדי שיצאו המים וילכו להם ואם בשביל שתנגב ר"ל שלוקח הפקק כדי לנגבו מן המים אסור דחיישינן דילמא אתי לידי סחיטה ועכ"פ מבואר דהא דקאמר כדי שיצאו המים לאו אהך מילתא דהשקה קאמר הכי אלא הוא ענין אחר ונראה שהרמב"ם היה לו נוסחא אחרת בתוספתא זו ובלא"ה לכאורה משבשתא הוא הא דקאמר ר"ש בן מנסיא שתי בריכות כו' וצונן לתוך החמין ובשבת דף מ"ב מבואר דר"ש בן מנסיא ס"ל באמבטי צונן

לתוך חמין ודאי אסור. או אפשר דהרמב"ם טעמיה דנפשיה קאמר דלכך שרינן כשמחזיר הפקק אחר השקה דלא חיישינן לסחיטה כיון שדעתו שיצאו המים. אך לענ"ד פירוש הב"י בדברי הרמב"ם צ"ע ואפשר לפרש דמיירי בבא להשיק מקוה חסר ולאו השקה ממש אלא ר"ל שבא למלאות החסירה ולכן אף עפ"י שאתה הוא מחזיר הפקק למקומו הוא מחזירו בריווח שיוכלו המים לצאת למלאות החסר ולהכשירו אף אם יצטרך אח"כ לטבילה וגם שאם יצטרך לטבול יוכל ליטלו בריווח וכאן שעכ"פ אין דעתו שהמים יעמדו שם לעד לעולם רק יהיו מוכשרין לצאת לעת הצורך אין לחוש לסחיטה דכל כה"ג אינו מהדק בחזקה וגם י"ל דכל שהיה השקה מתחלה כשפופרת הנוד שוב אף שעתה אין שם כשפופרת הנוד כיון שהחזיר הפקק למקומו מהני דהוי טופח להטפיח חיבור ואף דאמרינן דאפילו ברית המים ממעט בנקב משיעור שפ"ה היינו כשלא היה שם השקה כלל מתחלתו כשיעור שפ"ה אז לא מהני מה דהוי טופח להטפיח אבל כיון שהיה השקה כשפ"ה ונטהר אלא בכדי שלא יחזיר לתחילתו לזה מהני חיבור דטופח להטפיח. ובזה יש ליישב מ"ש התוספות ביבמות וחגיגה מהא דטופח להטפיח וע"ש מ"ש לתרץ בשם הר"י דההוא לענין השקה ולפי מ"ש א"ש אך צ"ע בדברי הש"ס והפוסקים בענין זה:

אחר כותבי מצאתי בשו"ת נודע ביהודא מהדורא תנינא סי' קמ"ב שכתב דאם סותם בברזא של עץ לא נתבטל החביות מתורת כלי ואף בעת הסרת הברזא מקרי כלי כמבואר בא"ח סי' קנ"ט סעיף דשם בעת שנוטל ידיו דרך הברזא אז אין הברזא בחביות ואפ"ה תורת כלי עליו כיון ששוב יחזור הברזא לתוכו ולכן אם בעת שעושה הנקב בחביות תיכף היה בדעתו לסתמו בברזא לא נתבטל שם כלי מהחביות כלל אפילו קודם שתיקן הברזא כו' ואף שיש לחלק בין דעתו ליתנו בתלוש שאז ודאי מקרי כלי אבל אם דעתו שלא יקבע בו ברזא עד שיקבענו בארץ שוב אין סתימת הברזא יכול להחשיבו כלי כיון שכבר הוא קבוע ומחובר לקרקע מ"מ נלענ"ד להחמיר כיון שכבר היתה כלי קודם הנקיבה אין אנו יכולין להוציאה מתורת כלי להקל כ"א בראיה ברורה והרי אין לנו ראיה להקל כו' ע"ש ולענ"ד הוא דבר תימה לומר דכלי שעשה בו נקב המטהרתו יהיה דין כלי עלי' בשביל שבדעתו לתקן לו סתימה ואפילו בדעתו לסתמו סתימה גמורה כגון כלי חרס שמנקבו ודעתו לחזור ולסותמה בזפת וכבר תיקן הזפת לסותמה כל כמה דלא סתמו ודאי דאין שם כלי עלי' ואין מחשבת התיקון מוציאה מידי מעשה הנקב אעפ"י שהיה מקלקל ע"מ לתקן ומכ"ש אם אין דעתו לסתמו סתימה גמורה רק תיקן לו ברזא שאין הקלקול ע"מ לתקן לגמרי רק שיהיה מתוקן בעת התיקון ובעת הקלקול דהיינו כל עוד שלא יתן בו הברזא או כאשר יוסר ממנו יהא עומד בקלקולו ולא יהיה ראוי לקבל א"כ

מה"ת לתת עליו תורת כלי בשביל העץ אשר הכין לו לסתמו בעת שירצה לתת בו הברזא ולדון בו דין כלי וממ"נ אם בתר מחשבתו אזלינן הרי הוא מחשב שבעת שלא יהא בו הברזא שמה לא יצא מידי קלקולו שיש בו נקב מפולש עד שיתוקן ולמה נטיל עליו חומר המחשב' שבדעתו לסתמו ולדון אותו כסתום אף בעת פתוח ונבטל מחשבתו אשר חשב שלא יהא כלי בעת ההוא ולא יהא עומד לתשמיש כלל:

אך באמת לענ"ד אף בעושה נקב וחשב עליו בשעת מעשה לסתמו סתימה גמורה נמי לא מהני כלל כ"ז שלא נסתם כיון שאותה שעה שהוא נקוב הוא בטל מתשמיש כלל. ומ"ש ראיה מסי' קנ"ט נפלאתי דהתם כיון דדרך תשמישו בכך להוציא ולקבל דרך הנקב ההוא מה שצריך לו ולהוציא מהכלי ודאי שלא נתבטל מתורת כלי מחמת זה שהרי נקב זה הוא משמש לו בדרך תשמיש הכלי ואטו כלי שיש לו כיסוי והופך הכלי עם שולי' למעלה ומסיר הכיסוי מתחת ונוטל מהכלי דרך שם פשיטא שאין כאן ביטל מתורת כלי כלל. וה"נ אם תשמיש הכלי הוא לפתוח בתחתיות הכלי ולחשוף שולים והוא יהיה לו לפה להוציא את הנתון בכלי פשיט' שאין לחשבו כמשתמש בכלים שבורים כלל וגדולה מזו מצאנו בתוספתא הביאה הר"ש במסכת ידים והרשב"א בתה"א הפקיע את המולייר דהיינו שעשה סדק בשולי' ויצאו המים כו' ע"ש דמשמע אף שהנקב כשיעור כונס משקה ולא הוי כלי מכאן ולהבא מ"מ כיון דהשתא מיהו עשה נקב זה לקבל מתוכו דרך שם אין זה נקב המטהרו לע"ע דלפתחא קא מכווין ואם חזר וסתמו וקיבל בתוכו וחזר ופתחו אפילו כמה פעמים מחשב כלי לנט"י כמו ברזא אבל מ"מ בעודו פתוח טרם יסתמנו פשיטא שאין המחשבה לסותמו מועלת כלל ודבר פשוט לענ"ד בכלי שיש בו ברזא ונטל הברזא מתוכו אבל לא נטל ידיו דרך הנקב רק יצק מים על ידיו דרך פי הכלי דלא מהני דבעת שהוא פתוח בטל ממנו תורת כלי ואין היתר רק להיות נוטל ידיו דרך נקב הברזא וא"כ אדרבא מוכח דהא דנוטל מכלי שיש בו ברזא הוי טעמא משום שנוטל ידיו דרך הנקב ואין זה מבטלו מתורת כלי שהרי נקב זה הוא עשוי מתחלתו ע"ש זה שיקבל מהכלי דרך שם אבל אם מניח הנקב פתוח ואינו מקבל דרך שם רק דרך פיו הרי הנקב מבטלו מתורת כלי אע"פ שנעשה מתחלתו שלא לשם ביטול מדין כלי רק לקבלה ומכ"ש אם הנקב לא נעשה מתחלתו לקבלה רק לשם ביטול מתורת כלי פשיטא דבטל מתורת כלי אעפ"י שבדעתו לסותמו ע"י ברזא או סתימה אחרת גמורה:

ונלענ"ד ראיה ברורה מדאמרינן בזבחים דף צ"ה כ"ח שיצא חוץ לקלעים ונטמא נוקבו ונכנס ושוברו במקום קדוש כלי נחושת פוחתו ונכנס ופריך כלי אמר רחמנא והא לאו כלי הוא שניקב בשורש קטן כלי נחושת פוחתו והא לאו כלי הוא דרציף ליה מרציף

ופירש"י אחר שפוחתו מכין עליו בקורנס ומחברו וחזר שם כלי עליו ע"ש הרי מבואר דאף בכה"ג שדעתו לתקנו מיד מ"מ בשעת קלקולו בטל ממנו תורת כלי שהרי התם מה שנוקבו הוא לטהרו מטומאתו בכדי שיוכל להכניסו למקום קדוש ולתקנו להיות כלי לקיים בו מצות מריקה ושטיפה דמקום קדוש ועיין ברמב"ם פ"ח מהל' מעה"ק וכן כלי מתכות כו' נטמא כשיצא פוחתו עד שיטהר ומכניסו בפנים וחוזר ומחדדו עד שיסתום הפחת ויחזור כתבנית הכלים ואח"כ מורקו ושוטפו כו' והוא כפירש"י שם אע"פ שהתוספת פירשו בענין אחר דרצפינהו היינו שהופך כו' היינו משום דקשי' להו דא"כ גבי מעיל נמי לישני הכי שחוזר ותופרו אע"כ דחשיב בגד חדש וכלי חדש אבל לא קשיא להו דהך נקיבה לאו כלום הוא כיון שבדעתו לתקן דפשיטא דבעת שמנקבו נקב המטהרו פרח טומאה מיניה אף על פי שבדעתו לתקנו וכשמתקנו פנים חדשות בא לכאן וכן מהא דאמרינן בשבת דף ט"ז מעשה בשל ציון המלכה כו' ושברתו ונתנתן לצורף וחיתכן כו' והחזירו לטומאתם ישנה ופירש"י וחותכן שמחבר כסף במקום שבר הרי מבואר דאע"ג דהשבירה מעיקרא לא הוי רק ע"ד לתקן ולא להניחו שבור לעולם מ"מ בעת קלקולן נטהר מטומאתו אלא דבכלי מתכות אמרו שחוזר לטומאה ישינה משום גדר מי חטאת וכן מוכח מהא דאמר התם גזירה שמא לא יקבנו בכדי טהרתו אלמא דאם הוא נוקבו בכדי טהרתו שפיר מהני הנקיבה לטהרו אף על פי שבדעתו לסותמו מיד וא"ל דמיירי בנוקב שלא על דעת לסותמו ונמלך וסותמו ז"א דאם כן הוה ליה למימר גזירה שמא יקבנו על מנת לסותמו מיד וכן מבואר מהר"ש פרק ב' דכלים שכ' דבכלי מתכות איידי דדמיהן יקרין חייס עלייהו טפי ושייך למיגזר בהו שמא לא יקבנו בכדי טהרתו ע"ש מבואר דניקבו בכוונה כדי להפקיע טומאתו ולחזור ולעשות אותו כלי כבתחלה ולהכי בכלי מתכות חיישינן דחייס כו' וגם בעובדא דשל ציון המלכה נראה דעשתה כן בכוונה לטהר הכלים ופשיט' דלא מסתבר לחלק בין אם כבר הוכן התיקון כגון שבעת שעושה הנקב מכין לו ברזא אם לאו דבכל גוונא כל כמה דלא סתים לי' הרי הוא מבטלו מתורת כלי והתם נמי אע"פ שהכסף ביד הצורף וברצותו מצרף מ"מ בעודו נקוב אינו כלי כלל:

כלל העולה דלענין כיור שיש בו ברזא ודאי דלא שייך לומר שבעת שנוטל הברזא לקבל דרך שם מה שבתוך הכלי הוא מבטלו מתורת כלי כיון דמעיקרא אדעתי' דהכי נעשה ואע"פ שאינו משמש כניסה ויציאה ואמרינן בשבת דף קמ"ו דכל פתח שאינו עשוי להכניס ולהוציא אינו פתח היינו לענין שאין בו איסור בנין ותיקון פתח אבל מ"מ אין נקב כזה שצריך לו להוציא דרך תוכו מבטלו מתורת כלי ולהכי שרי להשתמש בחביות

עם ברזא לפתוח ולסתום בשבת ואין בו משום בנין וסתירה בכלי' ועיין בא"ח ס' שי"ד בשם שבולי הלקט דברזא אפי' לא היה בחביות מעולם אם הכינו לכך מאתמול מותר ובב"ה שם כ' דאפי' לא הכינו שרי וכ"כ שם בב"ה אח"כ דלסתום בעץ כמו שהוא דרך לסתום בין שהיין יוצא בין שאינו יוצא מותר והביאו המ"א שם והיינו מטעמא דכתיבנא כיון שזהו דרך תשמישו אין כאן ביטול ותיקון כלי כלל אבל אם עושה נקב בשולי הכלי שלא ע"ד תשמיש לקבלה דרך שם נראה דלא מבעיא אם עשהו מתחלה ע"ד שיהא הכלי בטל עי"ז מתורת כלי פשיטא דמתבטל אע"פ שדעתו לחזור ולסתמו אח"כ אלא אפי' אם נעשה מתחלה ע"ד תשמיש כגון כלי שיש בו ברזא ונוטל ממנו הברזא שלא בשביל תשמיש וקבלה מהכלי וע"י נקב זה אין הכלי ראוי לקבלה מעתה הוא בטל מתורת כלי עד שיחזור ויסתום הנקב ולכן כיור שיש בו ברזא והוציא הברזא ולא נטל ידיו דרך הנקב רק דרך פי הכיור נראה ברור דלא עלתה לו נטילה דכיון שהנקב הוא עתה שלא כדרך תשמישו נתבטל מתורת כלי ועיין בא"ח סי' קנ"ט פלוגתת הפוסקים בענין ליטול דרך הנקב כשמחזיק רביעית מן הנקב ולמטה וקצרתי שלענ"ד בזה כ"ע מודי':

ובאמת זה ימים רבים שנסתפקתי במה שנוהגין במקוואות הללו שנעשו בנקב עם ברזא הסותמת מה נעשה בטבילה של שבת אם מותר לפתוח הברזא ולסותמה שהרי הנקב מבטל מתורת כלי והסתימה חוזר ועושהו כלי ואע"פ שהי' מוכן מאתמול ולא דמי לפקק החלון דהתם אין בו משום בנין אלא תוספת על אוהל עראי משא"כ כאן דיש נקב בכלי המבטלו מתורת כלי וכשמוציא הברזא הרי מבטלו מתורת כלי וכן בשעה שמחזירו הוא מתקן הכלי מה יושיענו זה שהוא מוכן מאתמול וגבי מטה של פרקי' אמרינן דאם תקע חייב חטאת ואע"ג דאמרינן דאם רפוי מותר צ"ע בזה דהא בעינן שיהא דרכן להיות רפוי ובחזרת הברזא לפעמי' מקפידין שיהא תקוע בחוזק כדי שלא יזובו המים החמים הניתנה בתוכה ולפמ"ש המ"א סי' שי"ג בשם הסמ"ק דדוקא דבר שצריך אומנות אסור יש להתיר בזה ואין ללמוד היתר ממ"ש המ"א סי' שי"ג לענין כסוי כלים המהודקים בחוזק דשרי לפי שדרך לסוגרן ולפותחן דהתם אף שנוטל הכסוי אין כאן בטל מתורת כלי (ודברי המ"א צ"ע) משא"כ כאן דבכל פעם שפותח יש כאן ביטול כלי וכשסותם מתקן מנא:

ואפשר לצדד קצת בתיבה העומדת בתוך המים ואף בלא הסתימה של הברזא אין המים שבה יוצאין ממנה לפי שאין להם מקום לזוב ואין כאן תיקון וסתירה מחמת סתימת ופתיחת הברזא ואע"פ שאם לא היתה עומדת במים לא הי' מועיל מה שהיא מחוברת לבנין התלוש ולבסוף חברה מ"מ כיון דבשעת הורדתה למים הי' הנקב פתוח ולא הי'

לתיבה דין כלי ועתה כשבאו בה המים שוב אין סתימת הברזא מועלת לחדש עלי' דין כלי וצ"ע ועכ"פ נראה שאין להחזיר הברזא אחר שטובלין בה בחוזק רק תהי' רפוי' קצת ומתנועע בתוך החור לכאן ולכאן וכמ"ש המ"א שם:

ומ"ש בשו"ת נ"ב בשם הראב"ד דאין חשוב כלי ע"י סתימה רק כ"ח בזפת אבל שאר הכלים אין להם סתימה ולכן הקשה על פירו' הר"ש והרשב"א והרא"ש שחושבין סיד וגפסות סתימה מעליא וכ' שצ"ל דאף דלענין קבלת טומאה לא מיקרי כלי ע"י שום סתימה אבל לענין להיות נקרא כלי לפסול המקוה חשיב שפיר סתימה ע"ש ולע"ד ז"א שהרי פי"ט מהל' כלי' לענין משפך של חרס שפקקו בזפת כ' שאינו מקבל טומאה שאין הזפת משימו כלי קבול אבל משפך של עץ שסתמו ה"ז ככלי קבול ומטמא הא קמן דשל עץ הוי טפי סתימה בזפת משל חרס והר"ש פ"ג כ' דבתוספתא מפרש טעמא לפי שהוא מינו שהזפת יוצא מהעץ וע"ש מ"ש לחלק בין נקב שבחביות של חרס ובין נקב של משפך שעשאו היוצר מתחלתו ומדברי הרמב"ם לא משמע הכי ובפרק ך' כ' הרמב"ם חביות שניקבה ועשאה בזפת בעץ וגפרית בסיד ובגפסות אינו חיבור ושאר כל הדברים חיבור והראב"ד שם כ' ע"ז שבשני נסחאות איתא באילו חיבור ובשאר הדברים אינן חיבור והכ"מ שם כ' שלענין זפת סיד וגפסות הוא נוסחא נכונה אבל בעץ וגפרית אינה נכונה שאינם סותמים סתימה יפה עכ"ל ולענ"ד גם ברמב"ם יש להגי' כנוסחו' הראב"ד שהרי תיכף אח"ז בהלכה ה' כ' חביות שניקבה ועשאה בזפת יותר מצרכה כו' וכן פרק שלפניו כ' הל' י"ד חביות שניקבה וסתם הנקב בזפת כו' וכ"כ בפי"ד מהל' כלים כמש"ל וכל אלה משניות קבועות הם והר"ש ספ"ג דכלים הביא תוספתא זו והסכים לנוסחא של הראב"ד וכ' שברייתא זו ברוב תוספתת בשיבוש כו' ועוד כ' בכולהו אינו חיבור דלא גרסי חיבור (בזפת כצ"ל) ובסיד וגפסות וזה א"א דלעיל תנינן בזפת בנקב של חביות היא סתימה ע"ש ועכ"פ מבואר דסיד וגפסיס שפיר הוי סתימה לכ"ח כמו זפת ואם נפרש דהר"ש והרא"ש שניהם יחד קאמרי דהוי סתימה מעליא גם בברייתא זו מתפרש הכי ושפיר הוי סתימה אף לענין לקבל טומאה ולפסול את המקוה:

ואמנם מ"ש הנ"ב שאין לך שום דבר שיוכל לסתום בו שיהא חשיב כלי ע"י סתימה זו רק כ"ח בזפת אבל שאר כל הכלים אין להם שום סתימ' כמבוא' בראב"ד פי"ד מהל' כלי' כו' נפלאתי דדברי הראב"ד אמורי' שם לענין זפת וטיט בלבד דבכ"ח זפת הוי סתימ' וטיט לא הוי סתימ' ובשאר הכלים זפת נמי לא הוי סתימה וכ"ש טיט וכ"כ הט"ז בשם הראב"ד והמעיין שם יראה שאין בזה פלוגתא בין הרמב"ם להראב"ד דהרמב"ם לא מיירו שם מסתימה בטיט וסתימה בזפת כ' שם דמהני רק דהרמב"ם מיירי במשולשל לאויר

התנור ואין פיו למעלה רק שיהא טהור מטעם צמיד לזה אמר שהתנור טמא שאין הצמיד מציל מלטמא כמו שבארנו וס"ל כמ"ש שם ה"ב ובאמת מ"ש הראב"ד שם א"א טעה בזה שאינו אלא בסתמו בטיט כו' משמע דבסתמו בטיט א"ש החילוק שכתב הרמב"ם בין שרץ בתנור ובין שרץ בכלי וצ"ע דאם הסתימה בטיט ל"מ אם השרץ בתנור האוכלין טמאין שאין צמיד פתיל מציל אלא בכלי ולא בשבר כלי רק בזפת יש חילוק להרמב"ם דמיירי באין פיהם למעלה דלאוכלין מהני מה שהם בתוך צמיד פתיל ולהראב"ד מפרש דמיירי בפיהם למעלה מן התנור ואז טהור משום תוך תוכו ומ"ש הראב"ד דהכי איתא בתוספתא הנה התוספתא הביאה הר"ש הכי איתא דאם עשה בטיט שרץ בתוכו התנור טמא שאין צמיד פתיל לטומאה שרץ בתנור אוכלין שבתוכה טהורים והנה ממ"ש הטעם שאין צמיד פתיל לטומאה משמע דסתימה בטיט מהני אלא לפי שאין מועיל לטומאה ועוד דאם הסתימה ל"מ אמאי שרץ בתנור אוכלין שבכלי טהורין וא"ל דשפת כלי למעלה והו"ל תוך תוכו דז"א דבנקובין ל"מ שפת כלי למעלה כוון דלאו כלי הוא וכמבואר ברש"י ריש זבחים והר"ש רפ"ח וכן ברמב"ם ומה עדיפותא דטיט מכוורת פתוחה ופקוקה בקש כיון דהטיט לאו סתימה הוא ואם נאמר דהסתימה בטיט מהני ג"כ קשי' דלפ"ז ע"כ מיירי שאין שפת הכלי למעלה מהתנור (דאל"כ אף שהשרץ בתוכו טהור) וא"כ למה אם עשאה בזפת התנור טהור דמה עדיפותא דזפת מטיט כיון שגם טיט סתימה הוא וגם כי משמע התם דדוקא זפת חיבור ולא טיט וא"כ צ"ע למה שרץ בתנור אוכלין טהורין:
ומדברי הר"ש סוף פ"ט דכלי' שכ' לפרש דניקב בכדי טהרתו ל"מ סתימה דהא בתוספתא כו' והיינו התוספתא הלזו שיש ללמוד ממנה דטיט הוי סתימה וכן מפורש בהדי' בדברי הרא"ש שם דמייתי הא דניקבה ועשאה בטיט כו' והוי ניקבה בכדי טהרתו קאמר כו' ומהני' לי' סתימה ע"ש מבואר דמפרש דמהני סתימה בטיט:
ולדינא נלענ"ד העיקר בזה שאין לנו בזה אלא לילך אחר טעמו של דבר דהא לאו גזה"כ הוא איזה דבר הוא סתימה רק מסברת חכמי' דזפת בכ"ח הוי חיבור וסתימה מעלי' ולכן במשפך דלאו חיבור מעלי' הוא שהנקב נעשה ע"י היוצר מתחלתו והוא חלק כמ"ש הר"ש לא הוי סתימה וכן זפת בשאר כלי' לא הוי חיבור או משום שאינו מתדבק וסותם היטב או משום שאינו עתיד להתקיים ואינו עומד רק זמן מועט ואין דרך כלי בכך וזה מבואר ג"כ מהא דאמרינן בתוספתא דכתיבנא לעיל דסתימת טיט לא הוי סתימה וכמ"ש הראב"ד בהדיא והרי בפ"ה מ"ח איתא בתנור שחתכו חליות מרחו בטיט מקבל טומאה ומזה הביאו התוס' בחולין דף נ"ד והר"ש פ"ב דכלים ראי' דהא דאמרינן בתוספתא כ"ח כיון שטהר שעה א' אין לו טומאה לעולם לענין שבר כלי מתניא וכן מבואר בשבת דף

ט"ז ובר"ה דף ך"ג לענין, הטפת אבר וע"ש בתוס' שר"ש מפרש דפליגי אי הוי סתימה מעליא ומייתי שם התוספתא הביא הר"ש פ"ל דכלי' כוס של אבן שניקב והטיף לתוכו אבר כו' ועיין בר"ש פ"ה דמייתי שם התוספתא נתן עליו טיט וחרסית אדמה סיד וגפסות אפילו כ"ש טמא זפת וגפרית כו' וכל דבר שאין עושין בו טהור כללו של דבר כל שאין עושין ממנו תנורין אינו מחבר את הסדקי' הא קמן דבתנור שדרכו יחד לחברו בטיט שפיר מהני לי' סתימת טיט וכן סיד וגפסות דהו"ל סתימה מעליא לגבי' ועיין במשנה ד' בחביות שנתרועעה וטפלה בגללי' דכ"ח שלא נצרפה בכבשן הוי טיט כמו גללי' וע"ש בדברי הרא"ש שכ' דנקט גללי' משום רבותא דרישא אע"ג דלא הוי סתימה מעליא כמו טיט כו' וכלל העולה דאין לך בו אלא מה שפירשו חכמים שאין זה סתימה מעליא וזולת זה אין לדיין אלא מה שעיניו רואות אם הוא סתום ומהודק היטב וסופו להתקיים שפיר מחשב סתימה כמו הטיף לתוכו אבר דמה לי אבר או ד"א שהוא סותמו ומחזיק בו בטוב ולכן יפה כ' המג"א דאם הוא כלי שלם וניקב ותחב בו דבר אחר מהני כו' ע"ש בס"ק וא"ו ומיירי היכא שעינינו רואות שהיא סתימה מעלי' ועתיד להתקיים ונראה דדייק וכ' ואם היא כלי שלם כו' משום דאם הי' כלי שבור שנתקן ושוב ניקב אין מועיל סתימה וכמ"ש התוס' והר"ש לפרש הך דכ"ח שטהר שעה א' כו' דלענין שבר כלי מתניא ועיין בדברי הר"ש והרא"ש פ"ג דכלים במ"ש אעפ"י שאין סתימה מועלת לנקב שאחר שבירה שאני הך סתימה דנעשית קודם שבטל שם כלי ממנה וחביות שניקבה שם חביות עליו אעפ"י שטהרוה ועוד דעדיין כלי היא כו' אבל קרם הפורש מהחביות בטל שם כלי מעליו אעפ"י שלא ניקב לפיכך אין סתימה מועלת לנקב שלו כו' ע"ש ולכן שפיר כ' המג"א ואם היא כלי שלם כו' דכיון דסתמו חשיב שפיר כלי ור"ל דאז יש ליטול דרך פי הכלי כבראשונה אבל פשיטא שאין ליטול הסתימה וליטול ידיו דרך הנקב דמיד שנוטל הסתימה בטל מתורת כלי ושוב כ' דאם ייחד לו ברזא להשתמש בו זה מקרי תחלת תקונו כו' ור"ל דאז מותר ליטול הברזא וליטול ידיו דרך שם כאילו נתקן לו ברזא מתחלה דאע"פ שנוטל את הברזא משם לא חזר שם נקב עליו שהרי קבע לו תשמיש דרך שם ולכן אפילו כשנפל הברזא מעצמה נמי לא נתבטל דין כלי כשמשתמש דרך הנקב אלא שפסול לנט"י משום כח גברא ועיין במג"א שם ס"ק י"ח אבל אם נפלה הברזא או הסירה והנקב פתוח והוא רוצה להשתמש דרך פי הכלי נראה דבההיא שעתא יש עליו שם ביטול כלי מחמת נקב שבשוליו ואין מועיל הברזא המונחת ובידו לסתמו משא"כ, כשמשתמש דרך נקב שבשוליו אין מקום לתת עליו שם ביטול כלי מחמת הנקב שאדרבה זו הוא תקונו ותשמישו להריק הכלי במריצה ובמהירות דרך שם ובענין

מ"ש בנ"ב בפלוגתות הרמב"ם עם הר"ש וסייעתו לענין סיד וגפסית יש לי מקום עיון וגם בשאר הדברים ולא עת האסף פה:

והנה הירושלמי דיומא שהביאו הפוסקים ז"ל ויעשו דדין זה ע"ג זה אר' יונה כיום מרובה של תמיד העליון משום כלי פתוח ברובו והתחתון אין בו משום אוירו של כלי אמר ריב"ל אמת המים היתה מושכת לו מעיטם והיו רגלי שוורים פחותי' כרמוני' ר"ש בר כרסנא בשם ר' אחא הים בית טבילה לכהני' הוא והים לרחצה לכהני' בו ולא כלי הוא אמת המים כו' וכבר כתבתי שבקרבן העדה רוצה לקיים גרסא המשובשת שבדרום ומרכיב שניהם לגרוס רגלים שוורי' שבדרום וז"א כי עיקר הגרסא כמ"ש שם מסמ"ג ורוקח וכן התוס' בפסחים והריטב"א והר"ן ועיין בב"י סי' ר"א ומ"ש וניחא לי נמי הא דמשני אכיור כו' ולא כמ"ש ברוקח דגם אכיור משני רגלי השוורי' כו' ובמחכ"ת אשתמטתי' דברי הרמב"ם פ"ה מהל' ביאת מקדש שכ' שם הלכה ט"ו הים שעשה שלמה כמקוה היא מפני שאמה של מים היתה עוברת בתוכו מעין עיטם לפיכך לא היו מימיו נפסלין בלינה כמו הכיור וממנו היו ממלאין הכיור ובכ"מ שם הראה מקום לדברי הירושלמי פ"ג דיומא והם דברי הירושלמי אילו וכ"כ התו' ביומא דף ל"ז בשם פר"ח (אלא שכ"כ דמפרש בפ"ב דזבחים וכעת לא ידעתי מקומו שם) והביאו ג"כ דברי הירושלמי אילו ומ"ש בקרבן העדה בפירוש הירושלמי וכן מ"ש בתוספותיו שם שהכיור הי' חלוק כו' לא רציתי להאריך רק לענ"ד לולא דמסתפינא ה"א שיש כאן ט"ס וכצ"ל אר' יונה כיום מרובה של תמיד ור"ל ליתן טעם על מ"ש במשנה שעשה י"ב דד ואח"כ פריך ויעשו דדין זה ע"ג זה ר"ל דרך ארכו מלמעלה למטה וע"ז משני העליון כו' ר"ל שאז יהא פסול מליטול ידו מן דד העליון שהמים היוצאין מן הדד העליון ויש נקבי' הרבה למטה ממנו הוא נראה כאילו הוא כלי פתוח ברובו וגם התחתון אין לקדש ממנו כיון שהי' סמוך לשוליו אין המים שיוצאין דרך שם מאוירו של כלי ולכך לא עשו הדדין זעג"ז ואח"כ קאמר ריב"ל אמת המים כו' וקאי אהא דקאמר כדי שלא יהי' מימיו נפסלין בלינה ור"ל כמ"ש אח"כ שאמת המים הי' מושך לישש שממנו הי' מי הכיור וזה ידוע לרגיל בירושלמי שסותם תחלה ומפרש אח"כ ועד"ז נ"ל פירוש הברייתא דמייתי בש"ס דילמא שחרית במילואו כו' ובקרבן העדה שם כ' פירוש דחוק ולענ"ד דהברייתא ס"ל דבאמת עשו הדדין זעג"ז וקאמר שחרית במילואו שהי' הכיור מלא עדיין הי' מקדש ידיו ורגליו מן הדד העליון בערבית בירידתו ר"ל שירדו מימיו של כיור ונתמעטו הי' מקדש ידיו ורגליו מן התחתון אבל בשחרית עדיף לי' טפי מן העליון שהיא על אוירו של הכלי יותר מן התחתון ולאו אכ"ג ביוה"כ קאי שהי' מקדש בקיתון של זהב ביה"כ רק על כל

השנה במי שבא לקדש והוא פשוט לענ"ד ועיין בשו"ת פנים מאירות שהביא דברי התו' בפסחים דף ק"ט שכתבו והא דנקט כמוציא רמון היינו לבטל השווריו' מתורת כלי שלא יקבלו טומאה כו' הרי לפניך שלפי דברי הירושלמי צריך לבטל הכלי כדי נקיבה להביא מים למקוה וברור שז"א רק כוונתם כמבוא' בדברי הסמ"ג והר"ן שהביא הב"י ובריטב"א בחידושי מכות דר"ל שלא יטמא הכלי בטומא' הנכנס לתוכו קודם טבילה וזה כוונת התוס' דפסחים ומ"ש הסמ"ג כי הכהני' טמאי' לא היו נכנסין למקדש כו' לענ"ד י"ל דהא קי"ל דאין אדם נכנס לעזרה עד שיטבול וקאמר ר"י כדי שיזכור טומאה ישינה שבידו כו' וא"כ אי מתרמי שאחד ישכח ויכנס בטומאה לטבול יטמא הכלי ולכך עשאום פתוחי' כרמונים להנצל גם מחשש זה:

ותבנא לדינא שלענ"ד אין חשש אם יסתום בברזא של עץ ומ"מ חוששני לדברי הגאון ז"ל שאנו מחבבי' בכל יום דבריו להלכה וגם בשו"ת מאיר נתיבים ראיתי שחושש לזה לכן שפיר דמי לעשות נקב אחד גדול כמוציא רמון ולסותמו בסיד וצרורות דרך בנין וזה יהא סתום ועוד יעשו נקב כשפ"ה עם ברזא ולפתוח הברזא בכל עת שבא לטבול ולסתום אח"כ ולא יהדק הסתימה גם בחול ואז יש היתר טפי ולפתוח ולסתום בשבת ומ"מ בחול אין קפידא כולי האי אך בשבת יש להקפיד וכמדומה שע"ד זה ג"כ כ' בשו"ת מאיר נתיבים ולא הי' לי פנאי לעיין כראוי אך לענ"ד בזה נסתלקו כל החששות כיון שכבר יש נקב כמוציא רמון שהיא בכדי טהרתו ויצאו דברינו בטהרה דברי זעירא מן חברייא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

הלכות שבועות

שאלה נד

שאלה מי שנשבע שלא ישבע שלא יאכל בשר ועבר ע"ז ונשבע שלא יאכל בשר אם השבוע שני' חלה עליו ואסור לאכול בשר אם לאו:

תשובה לכאורה יש מקום לומר דהשבועה שני' לא חלה כלל דהא קי"ל כל מילתא דא"ר ל"ת אי עביד לא מהני. ולכאורה דבר זה תלוי במחלוקת הפוסקים בדין מי שנשבע שלא למכור איזה דבר ועבר ומכרו אי מהני המכירה כמבואר בח"מ סי' ר"ח ובאחרוני' שם ועיין בט"ז סי' ט"ז ואמנם צריך אני להעתיק מה שהשבתי זה איזה שנים לק"ק לוצק לש"ב החריף מו' יצחק נ"י בדבר שוחטים שנשבעו שלא ישחוט א' בלא חבירו ועברו ע"ז והשואל פלפל בדין כל מלתא דא"ר ל"ת והארכתי בתשובתי ושם כתבתי וז"ל ואשר הבאת מדברי בד"ז הגאון נ"י בסי' חוות דעת לחלק בין שוחט בשבת לשוחט על החמץ

דבריו מרפסין איגרי שהדבר ברור דל"ש לומר אי עביד לא מהני בעוש' מעש' עביר' שהי' לשעתה ואין לה משך זמן ודוקא כגון אונס שגירש ומימר ושינוי קונה וכה"ג אינך דמייתי התם בתמורה כגון אם תאמר דאונס שגירש מהני הגירושין וא"צ להחזיר א"כ אנו מבטלין ד"ת ומקיימין מעשיו שהרי לא תהיה אשתו מן הוא והלאה והתורה הקפידה ע"ז וכן באינך ובזה יש לנו לומר דד"ת קיימין ומעשיו בטלים משא"כ שוחט בשב' או שוחט על החמץ שאין ענין העבירה נמשכת להבא רק על העבר ובין אי מהני ובין אי לא מהני איסורא דעבד עבד משום דעבר אמימרא דרחמנ' ואחר זה אין מקום לדין בו דהוא מלת' דא"ר ל"ת שאין כאן ענין המקיימו להאיסור שאסרה תורה ול"ש לומר בזה אי עביד ל"מ שמה שאנו מתירין באכילה שחיטת שבת או הפסח הנשחט על החמץ אין בזה עקירת ד"ת ומה שעלה על דעת הגאון נ"י לומר שבזה שנאמר שהשחיטה על החמץ הוא כמו נחירה אנו מקיימין ד"ת לא נהירא כלל דהא עכ"פ בשעת שחיטה ודאי שעבר על ד"ת דאפילו באונס שגירש ומימר אמרינן דלקי משום דעבר אמימרא דרחמנ' ואין לנו לתפוס החבל בשני ראשין שאם תאמר שבכדי לבטל העבירה אנו חושבין השחיטה כמאן דלית' א"כ למה לקי משום דעבר אמימרא דרחמנא שהרי בשביל זה בטלת השחיטה כדי לבטל מעשה העבירה ואם תאמר דודאי לענין זה שהוא עבר עבירה וחייב מלקות השחיטה ראויה היא רק שאין לנו לקיים הכשר השחיטה לענין שיהא הקרבן כשר הא ליתא דמה"ת לנו לבטל הכשר השחיטה ולפסול הקרבן דהא לא אשכחן דקפיד רחמנ' בהכי רק בשעת שחיטה אמרה התור' שלא לשחוט על החמץ ואז עבר אמימרא דרחמנ' ועל הכשר הקרבן מכאן ולהבא לא אמר רחמנ' כלל והדבר ברור שהתוס' שהקשו משוחט פסח על החמץ לא עלה על דעתם להקשות שיהא נחשב כנחירה דמה"ת לומר כן כיון דעשה בה מעשה שחיטה בסימני' ובסכין בשר ודאי דשחיטה היא ולא נחירה ובהכי חייבי' רחמנא רק דקשי' להו דנימא דל"מ הך מעשה למה שכיון בה לצאת י"ח פסח כי בדבר אשר זדה עליו אית לן למימר דל"מ כמו מימר ואונס שגירש וכיוצא בהם דהתוס' לא ס"ל הך סבר' דמה דאמרינן ל"מ היא בכדי לקיים ד"ת ולבטל מעשיו דל"ש בזה ביטול מעשה שנעשה בפועל אלא דל"מ מעשיו לקיים מחשבתו אשר זמם לעשות להקריב פסח כהלכתו ויש לנו לפסול הקרבן ולדידהו יש להקשות גם משוחט בשבת (ואפשר דס"ל דגבי שבת ילפינן מדכתיב כי קודש הוא כו' כדאמרינן גבי מבשל וכ"כ בשער המלך):
אך לפמ"ש ליכא לאקשויי לא משוחט בשבת ולא משוחט על החמץ דבתרווייהו העבירה כבר עברה וכן בצורם אוזן בכור דמה"ת לאסור שלא לאכול על מום זה שע"ז לא אמר רחמנ' רק שהקפיד' תור' שלא יטיל מום בקדשים וזה כבר הטיל ובמה שנאסר

אכילתו על מום זה אין זה תיקן שיהא עי"ז דברי תור' קיימין ומעשיו בטילים דבפועל המעשה עצמה עבר על ד"ת ואין ענין היתר אכילה למעשה שעבר ולפי דברי הח"ד שרוצה להעריס סבר' זו גם לשיטות התו' אני אומר צא ופרנס דברי התו' שהקשו מצורם אוזן דהתם אין איסור אכילת הבכור על מום זה מוציאתו מידי עבירה דמטיל מום בקדשים אע"כ דהתוס' לא ס"ל הך סברא כלל:

ואמנם אף בלא שיטת התוס' לא נהירא הך סברא שכתב דבשוחט על החמץ איכא תיקון לאיסור אי נימא דל"מ דהוי כנוחר דכיון דעשה מעשה שחיטה אין אחר המעשה כלום וא"א לנו לשוות שחיטה לנחירה רק להיות מתפיס באיסור אינו זבוח אבל לא שנדון אותו כנעשה נחירה בפועל וכמש"ל ובהכי א"ש דלא תיקשו מכל הקדשים דאמרינן המחשב בקדשים לוקה ואפילו מ"ד אינו לוקה היינו משום לאו שאין בו מעשה ואפ"ה, קי"ל דכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים ואמאי נימא דאי עביד ל"מ ולמה הקשו משוחט על החמץ וצ"ל דבזבחים איכא קרא להכשיר כמבואר בריש זבחים שם אבל לפי דברי הח"ד דאם מתקן הלאו אם נימא דהוי כנחירה אמרינן דל"מ והוי כנחירה א"כ קשה בפסח וחטאת דבעינן לשמו לעכובא או בכל הקרבנות שחשב בהם בשעת שחיטה מחשבת זמן או מחשבת מקום נימא דהוי כנחירה ומתקן האיסור ונ"מ לענין שהוא טמא טומאת נבילה ופשיטא שז"א דהא פיגול אינו אלא ראשון לטומאה מדרבנן בלבד אלא ודאי דלענין שחיטה בעבירה לא אמרינן דהוי כנחירה וגם בלא"ה לא א"ש מ"ש דזה הוי תיקון לעבירה דהוה כנוחר ומעקר על החמץ דאם נימא ששחיטה זו נחירה היא א"כ הרי הטלת עליו עבירה אחרת דפשיטא דאסור לנחור בהמת קדשים או משום דהוי מטיל מום בקדשים או משום דכתיב לא תעשון כן לה' אלהיכם ועיין בע"ז דף י"ג וא"כ לית לן למיזל בתר איפכא לומר דהאי שחיטה הוי נחירה דס"ס מידי עבירה לא פלט ושבקי' שיהא השחיטה כשירה ואין כאן הטלת מום ובאיסורא דשוחט על החמץ קאי וגם קשה לסברתו דהרי משנה מפורשת בשוחט או"ב שניהם חולין בחוץ שניהם כשרים ונימא דהאחרון הוי נחירה ופקע איסורא דאו"ב. ולכאורה י"ל בטעמא דאו"ב כדאמרינן בחולין דף קט"ו לענין כל שתעבתי כו' מדאסר רחמנא מח"ז לגבוה כו' ובתו' שם פירשו מדאמרינן בדף פ"א שניתקו הכתוב ללאו דאו"ב לעשה ודברי התוס' צ"ע לענ"ד דהת' לא קאי אאו"ב לחוד אלא אכל מח"ז ויליף מיני' לאו"ב ג"כ וא"כ איך תידוק מיניה לענין או"ב להדיוט דאפשר דאיסורא איכא משום כל שתיעבתי ועל או"ב לא צריך קרא לאסור רק על שאר מח"ז דלית בי' משום תועבה ועיין במ"ל פ"ב מהלכות איסורי מזבח הביא דברי הפר"ח בי"ד ותמה עליו וכתב והנכון כדברי התוס' ולענ"ד גם דברי התוס' צ"ע

כמ"ש. ואמנם מ"ש במ"ל שם בכוונת הש"ס מהא דאמרינן מנין לאו"ב שנוהג במוקדשין כו' ול"ל קרא ת"ל משום דלא הוי ממשקה ישראל לכאורה א"ש:

אך דאכתי קשה דהא ממשקה ישראל לא מיתסר אלא משום דלא הוי מכלל עשה ובלאו הבא מכלל עשה ל"א כל שתעבתי לך כדמוכח מחולין בעזרה וכמ"ש בשער המלך פ"ה מהל' מ"א ע"ש ולפ"ז מאי קאמר מדאסר מח"ז לגבוה כו' דילמא לעולם להדיוט נמי אסור ולגבוה איצטרך קרא למיסר דאי משום ממשקה ישראל ממילא דלא הוי רק לאו הבא מכלל עשה ואינו בכלל כל שתיעבתי לך. אך באמת ז"א לפמ"ש התוס' מש"ס הנ"ל דניתקו הכתוב ללאו דאו"ב בקדשי' לעשה א"כ השתא נמי ליכא רק עשה ואינו בכלל כל שתיעבתי לך ואפ"ה כיון דרחמנא אסרי' להקרבה איפסל לי' א"כ בלאו קרא נמי הוה אסרינן ליה משום ממשקה ישראל וכמו טרפה דילפינן נמי מהאי קרא למיפסל וכדי שלא לצאת חוץ לענינינו קצרתי:

ומ"מ לענין דאיירינן בה אם יש כאן משום כל מילת' דא"ר ל"ת שפיר הי' מקום לומר דשייך גם באו"ב וא"ל מדאסר רחמנא כו' די"ל דווקא לענין כל שתעבתי משני שפיר דאל"כ ל"ל קרא ת"ל דהא לא הוי ממשקה ישראל כמ"ש המ"ל וא"ל דאי לא כתיב קרא והוה אמרינן דבקדשים שרי א"כ לאו כל שתעבתי הוא לגבי קדשים ואם היה כיוצא בו בחולין היתר לשחוט אין כאן תועבה ואיקרי כאן ממשקה ישראל ז"א דס"ס השתא מיהא אם שוחט או"ב בחולין הוה אסור משום תועבה וממילא דאסור לקדשים משום דאסור באכילה להדיוט כה"ג ושפיר קאמר מדאסר רחמנא כו' משא"כ אם נימא דבהדיוט אסור משום דאי עביד ל"מ והוה כנשחט מאלי' ממש שהוא כנחירה א"כ אם נימא דבקדשים או"ב שרי והוי שחיטה מעליא אין מקום לאסור משום ממשקה ישראל דמה דאסור באכילה להדיוט אינו מצד גוף האיסור דאו"ב רק מצד דרחמנא אמר ל"ת והוי השחיטה כנחירה ובקדשים דהשחיטה כשרה ומצד או"ב עצמו אין איסור שפיר קרינן ביה ממשקה ישראל ולכך איצטרך קרא לאסור בקדשים ודוחק לומר דגם בזה כיון דעכ"פ ליכא היתרא לישראל בכה"ג אף שהוא מחמת פסול השחיטה משום דאי עביד ל"מ מ"מ לאו ממשקה ישראל הוא דלישראל אסור כה"ג מאיזה טעם שיהיה וא"כ גם בזה שפיר י"ל דמוכח באו"ב דשרי לישראל ולא אסרינן ליה משום מילתא דא"ר ל"ת מדאסר מח"ז לגבוה וכדמשני לענין כל שתעבתי לך. אך לענ"ד שפיר יש לחלק ביניהם וכמ"ש ובאמת דיש מקום עיון לפי פירוש המ"ל דהש"ס מוכיח דת"ל דאסור משום ממשקה ישראל דהוא מדברי קבלה ול"ש להוכיח למה כתבה התורה איסור מח"ז ת"ל מד"ק והש"ס במנחות דעבד צריכותא י"ל דקאי על התנא ובמקום אחר כתבתי בזה

וכאן קצרתי ועכ"פ מוכח דשחיטה בכה"ג דא"ר ל"ת שחיטה מעליא הוא ואין דינה כנחירה כלל:

וגם מ"ש בחוות דעת ליישב דברי הר"ן בשוחט לע"ז דאף שאין אוסר דשא"ש מ"מ אסור באכילה וכתב בח"ד טעמא דבזה דאמרינן דאי עבד ל"מ שיש בזה תיקון האיסור דשחיט' כעין פנים בעינן אתמהה דאטו בשביל שאנו נאמר דל"מ מה דעביד ונאסור שחיטתו לא שחט כעין פנים ונפקע איסור שחיטה לע"ז וגם אין לאסור בהנאה משום תקרובות ע"ז דאין זה רק נחירה ולא הוה כעין פנים שהרי מ"מ עשה מעשה השחיטה כהוגן כעין פנים וכי בשביל שנאסור עליו שלא יאכל מזה יש בזה ביטול מחשבתו אשר חשב לע"ז ועשה אשר זמם לעשות כעין פנים וכיון דעכ"פ חייב מיתה עליו משום דעבר אמימרא דרחמנא מה תיקון יש בזה שנאמר שהוא כאלו לא נשחטה וכמתה מאליה ואסורה באכילה דהא לאו בהכי קפיד רחמנא אם תהיה אסורה באכילה אם לאו ובשביל מחשבתו לע"ז אין יכול לאסור דשא"ש וא"כ כיון דלא מהני לא פקעי איסורא שוב יש לנו להתיר אף באכילה כיון שנשחטה כהוגן וגם בגוף הדבר שכתב דבעינן כעין פנים אשתמיטתיה דברי הר"ן גופי' דלענין חיובא אף שאינו כעין פנים רק דרך עבודתה בכך חייב וכ"כ בי"ד סימן קל"ט והט"ז שם הביא דברי הר"ן ועוד בשחוטי חוץ נימא דלא הוי שחיטה רק נחירה ואם שחט בחוץ והעל' בחוץ נימא דלא יתחייב על ההעלאה דנהי שתאמר שמה שחייב על ש"ח משום דעבר אמימרא דרחמנא מ"מ לענין ההעלאה שאחריה נימא דהשחיטה מחשב כמו נחירה ובזבחים דף ק"ז שם פליג ריה"ג על ר"ע מטעם שלא העלה רק דבר פסול שנשחט בחוץ ואמרו לו אף שחוטי פנים כיון שהוציאו פסלו ואם נאמר דש"ח כנחירה היא א"כ אין לדמותו לשחוטי פנים דעכ"פ הי' כאן שחיטה כשרה כשאר קרבנות אלא שנפסל בהוצא' משא"כ ש"ח דאין כאן שחיטה כלל ופשיטא דאם נחר והעלה בחוץ דפטור על ההעלאה ולמאי דיליף התם מקראי מקוטרי חוץ שהעלה בחוץ נילף ג"כ אם היה דרך נחירה אלא ודאי דהא ליתא ולקמן אעתיק מ"ש על דברי הגאון מפראג ז"ל בצל"ח פסחים דף ע"ג ובנ"ב מהדורא תנינא בענין זה דש"ח:

והנה מהרי"ט בתשובה ח"א סי' ס"ט כתב ג"כ לחלק בהך דאי עבד ל"מ ויט אל הדרך אשר כתבתי לחלק בין עבירה לשעתה בלי משך זמן שהרי כתב לענין הסכמה ובירירה שנעשה לפני דייני עכו"ם שהאיסור כבר נעשה ואי אתה יכול לתקנו כיון שהמעשה נעשה כדין ובאותו ענין לא א"ר ל"ת שאין איסור בגוף המעשה וההעמדה בפניהם א"א לבטלה ע"ש והיינו משום דלא מבטלינן אלא אם המעשה עצמו לעבור על ד"ת כגון אונס ומימר שע"ז צוותה התורה אמרינן שמעשיו בטלים וד"ת קיימין אבל בזה שגוף

הסכמה וברירה אין בזה נגד התורה מה תאמר כיון שהצווי שלא לעשות בפני עכו"ם ד"ת קיימין זה כבר עבר ואין מקום לבטלו כדי לקיים ד"ת ולכן הביא שם ראיה משוחט על החמץ וכ"כ בשער המלך דלדברי מהרי"ט ל"ק קו' התוספות משוחט על החמץ וע"ש מה שכתב בשם מהריט"ץ ליישב קו' הש"ג ממכר או קנה בשבת דהתם איסור' דעבד עבד כו' וכוונתו דהתם אפי' תימא דל"מ נשאר עליו האיסור וזה ע"ד הח"ד אבל אין זה חילוק מהרי"ט דמחלק אם הא דא"ר ל"ת הוא באותו מעשה עצמו וכמ"ש שם בסוף דבריו ומקום הי' בנ"ד כו' וה"ל מלתא דא"ר ל"ת באותו המעשה עצמו וזה לפי אותה הגמ"ר כו' ע"ש ומדברי השעהמ"ל נראה ששניהם אמרו ד"א ולענ"ד ליתא גם מה שהקשה בשעהמ"ל מהא דפריך בתמורה והרי אלמנה לכ"ג כו' על חילוק מהריט"ץ לענ"ד לק"מ דאע"ג דביאת העבירה לא מתקן כיון שאם בעל לוקה על הקידושין נמצא שהקידושין למפרע הם בעבירה ואם נימא דל"מ ופקעו קידושין הרי מעשיו בטלו וד"ת קיימין בזה שהקפידה תורה על הקידושין ואף שאיסור הביאה כדקאי קאי מ"מ איסור הקידושין פקעי אם נאמר דהקידושין ל"מ ולקמן אבאר עוד בזה:

והנה לפי מ"ש הח"ד דלא אמרינן דל"מ אלא היכא שיש בו מועיל לבטל העבירה עי"ז ובשוחט בשבת אין מועיל דמ"מ יש בו חיוב משום נטילת נשמה כו' יש להקשות בהא דאמרינן בחולין אהא דשוחט בשבת שחיטתו כשרה דנסבין חברייא למימר ר"י הוא כו' ור"י ס"ל מקלקל בחבורה פטור ואם נימא דהשחיטה פסולה ה"ל מקלקל דהא אינו מטהר מידי נבילה דה"ל כנוחר ומעקר וכמ"ש בח"ד לענין שוחט על החמץ וא"כ גם לענין שבת מתקן האיסור עי"ז שנאמר ל"מ וצ"ל דמ"מ שפיר חייב משום נטילת נשמה דמתקן להוציא מידי אמ"ה לב"נ וכדמשני בפסחים אהא דשוחט חטאת בשבת בחוץ לע"ז וא"ל דנימא אי עביד ל"מ לאפקועי איסור דאמ"ה וא"כ ה"ל תיקון לעבירה שלא יהי' כאן איסור שבת כיון שהוא מקלקל ז"א דודאי אין מקום לחייב משום אמ"ה כיון דסוף סוף מתה היא ואם מתה מאלי' ג"כ פקע איסור אמ"ה ול"ש בזה אי עביד ל"מ וכמ"ש התוס' בתמורה לענין צורם אוזן בכור דלא שייך אי עביד ל"מ כיון שאם נפל מום מאליה ג"כ שרי ע"ש וגם בלא"ה ל"ש חיוב משום אמ"ה כשמתה דבחיותא תליא מלת' (וכה"ג אמינא ליישב קושיית התוס' בחולין ר"פ ג"ה ד"ה אלמא איסור מוקדשים קדים דלמה יחול איסור גיד על איסור אמ"ה כמו דלא חל על מוקדשין עפ"י מה שהקשו התו' ד"ה במבכרת דנימא כי פקע איסור קדשים לאחר זריקה חייל איסור גיד דגיד מתלי תלו וקאי כדאמרינן ביבמות כו' ולענ"ד לק"מ דהא ביבמות שם אמרינן איסור א"א מתלו תלי כו' לא פקע ולכך אינו חייב רק משום איסור הראשון דהיינו אשת אח בלבד משום דאיסור

אחות אשה מוכן לחול כשיפקע אשת אח לכן לא פקע כלל וא"כ גם בגיד בקדשים כיון שאיסור גיד מוכן לחול אין הזריק' מתרת איסור קדשים ולא פקע ולכך לא מצי לאוקמי בשאר קדשי' דמוקדשי' נוהג בגיד מבעי' לי' והוצרך לאוקמי במבכרת ולפ"ז א"ש מה שהקשו התו' דאיך חל גיד על אמ"ה די"ל דבאמ' מתלי תלי וקאי (דלפמ"ש א"צ לתי' התו' דבעינן שיחול מהיום דקושית התו' בלא"ה שפיר כדכתיבנ') וכי פקע אמ"ה חייל גיד ולענין אמ"ה לא שייך לא פקע דבחיותא תליא מילתא ולפי שאכ"מ קצרתי:

ולכן אף אם נאמר שהשחיטה כמאן דלית' היינו שאינו מועיל מתורת היתר שחיטה אבל מ"מ הועילה מתורת מיתה בעלמ' כמו אם הית' נוחרה או עוקרה וא"כ אף אם תאמר ששחיטתו פסול' אכתי הוי תיקון להוציא מידי אמ"ה ואמנם כן גם לענין פסול שחיטה לא מסתבר כלל לומר דהוי כנוחר ומעקר דהא הכי אגמרי' רחמנא למשה דבהמה שסימני' שחוטי' בסכין כשרה היא טהורה מידי נבילה וכיון דאיתעבד בה משעה זו כהוגן במה תבטל מעשה זו לומר שאינו שחוט רק נחור שהרי שחיטה לפניך וא"כ גם לענין שוחט על החמץ אף דנימא שהקרבן פסול מ"מ איסורא דעבד ששחט על החמץ לא פקע וא"ל דאין זו שחיטה רק נחירה שבמה נפקע ממנה מעשה השחיטה שנעשית כתיקונו וטהרה מידי נבילה ומה לי לענין אמ"ה כיון דאיתעבד בה מעשה מיתה שא"א לומר שהוא אמ"ה ומה לי בזה שאתה בא לשנות שם לומר שאין זה מעשה שחיטה רק נחירה ולקמן אבאר עוד בזה:

ועתה נבא אל ענין שאלתינו במי שנשבע שלא ישבע שלא יאכל בשר ועבר ונשבע הוא מלתא דתליא בסברות שכתבנו דלפום הך סברא דכתיבנא דכל שלא הקפידה תורה על משך זמן העבירה רק הוא מלתא דתליא במעשה עצמו ומיד כשחלף המעשה לא מצאה העבירה מקום לנוח וכגון צורם אוזן בכור דמיד שעשה המעשה עבר העבירה ושוב אין בזה הקפדת התורה אם יהי' מותר עי"ז או אסור או כגון שוחט פסח על החמץ וכיוצא בו וסברא זו הוא דעת מהרי"ט ג"כ א"כ גם בזה כיון שכבר נשבע ועבר על שבועתו שוב אין כאן הקפדת התורה אם יקיים שבועתו השני' שלא יאכל ובין יאכל או לא יאכל העבירה עשוי' ונגמרא ואין לה משך זמן אח"כ ולפי סברא החדד והוא סברת מהריט"ץ דכל שאם נאמר שאין המעשה כלו יש בזה תיקון העבירה מבטלינן המעשה וחשבינ' כאלו לא נעשה כלל א"כ גם בזה י"ל דמעשה השבועה השני' בטלה ונתקן האיסור בזה וא"כ שבועה שני' לא חלה כלל ואמרינן בה דל"מ בכדי לתקן שלא יהא כאן עבירה דכיון שנשבע רחמנא אמר לא תעביד אי עביד ל"מ ואע"פ שהשבועה בטלה מ"מ לקי

משום דמ"מ עבר אמימרא דרחמנא אבל גוף השבועה לא חלה בכדי לתקן שלא יהא נגד מימרא דרחמנא:

ואמנם לולא דמסתפינא לחדש דבר שלא נמצא בזה בראשונים הוי אמינא דכה"ג דנ"ד דהעבירה שעובר הוא ע"י שבועה ל"ש בזה אי עביד לא מהני ומתחלה אבאר בהא דקי"ל דנשבע לבטל המצוה פטור מדכתיב להרע או להיטב מה הטבה רשות אף הרעה רשות ואי לאו האי קרא הוי סלקא דעתיך דאף שנשבע לבטל המצוה חייב לקיים שבועתו ואם לא קיים חייב משום שבועות בטוי והיכא שנשבע לבטל המצוה בכולל באמת חייב לקיים השבועה אלא שיש סוברים דדוקא בנשבע לבטל המצוה בכולל היינו בשב ואל תעשה כגון שבועה שלא אוכל מצה אבל בקום ועשה כגון שבועה שאוכל נבילות ל"מ אף בכולל ויש סוברים דאף בקום ועשה חיילא שפיר כמבואר בדברי התו' בשבועות דף ך"ד ע"ש אבל עכ"פ בין למר ובין למר חיילא בכולל לבטל מצוה וכן אפילו בלא כולל שפיר חיילא לבטל מ"ע דרבנן והכי קי"ל ביו"ד סי' רל"ט ע"ש וכן בנדרים חלים אפילו על דבר מצוה כמבואר בסי' רט"ו ומעתה יש להסתפק ולשאול אם העובר על המצו' מחמ' השבועה יש לחייבו עונש כדין עובר על המצוה או לא ולכאורה י"ל שאין עליו עונש כלל דעל השבועה לא אשכחן שהזהירה התורה שלא ישבע לבטל המצוה ועל מעשה העבירה עצמה אין כאן עון אשר חטא דהרי אנוס הוא לקיים שבועתו ואונס רחמנא פטרי' אבל באמת תרווייהו ליתנייהו דודאי על העבירה עצמה אין מקום לפוטרו מטעם אונס דאין אונס אלא דבר הבא במקרה אבל לא אם הוא מסבב וגורם האונס לעצמו כמבואר בשו"ת המכונות להרמב"ן סי' והביאו הח"מ באה"ע סי' נ"ג וכן מבואר בשו"ת הרשב"א ח"ג ולכן אם היינו אומרים דהנשבע לאכול נבילות השבועה חלה וכן אם נשבע בכולל למ"ד דמהני אף לבטל מצות ל"ת מ"מ כשאוכל הוא מתחייב משום אוכל נבילה וכן מבואר ג"כ ממ"ש בטעם דעות הסוברים אם נשבע לבטל מצות ל"ת בכולל כגון שלא אוכל נבלות ושחוטות לא חל משום שאין אומרי' לאדם עמוד וחטא כדי לקיים שבועתך ויש סיוע לדברי' מדאמרינן במנחות דף מ"ה עמוד וחטא בחטאת בשביל שתזכה בחטאת אמרינן עמוד וחטא בחטאת בשביל שתזכה בעולה לא אמרינן וכן אמרינן התם עמוד וחטא בשבת בשביל שתזכה בחול לא אמרינן ע"ש וה"נ עמוד וחטא בנבלה בשביל שתזכה בשבועה ל"א ועיין ש"ך סי' רל"ו הא קמן שאף אם השבועה חלה חוטא הוי באכילת נבילה דאל"כ נימא איפכא דבכולל השבועה חלה ואין כאן עמוד וחטא כיון שאנוס הוא מחמת השבועה א"ו דז"א דאם צריך לקיים השבועה מ"מ מידי עבירה לא יצא וכן אם נשבע על מצות עשה בכולל או על מצוה דרבנן דחיילא

ואסור לקיים העשה מ"מ עובר על מ"ע מיקרי אלא שאין אומרים לו קום ועשה לעבור על השבועה תדע דאל"כ נתת מקום לצדוקים לרדות שכל הרוצה לפרוק עול מצות מצי למיעבד טצדקי למיפטר נפשי ממצות דרבנן ע"י שבועה או ממצות דאורייתא ע"י שבועה בכולל או נדר וח"ו לומר כן דודאי אין השבועה או הנדר מוציאתו מידי עובר על ד"ת (ועיין ש"ך סי' רל"ט בנשבע לעבור על מצות דרבנן או דאורייתא בכולל שאין מניחין אותו לעבור אלא כופין אותו שישאל על שבועתו):

ואחרי הודיע כל זאת דעת לנבון נקל שאין מקום לומר שאין אזהרה ע"ז שלא ישבע לבטל את המצוה בכולל או במצוה דרבנן כיון שאם ישבע יצטרך לעבור על המצוה וא"ל דאעפ"י שהשבועה גורמת שיבא מחמת זה לעבור המצוה מ"מ גרמא בעלמא הוא ואין על השבועה עצמה איסור זה לא יעלה על לב אדם מעולם ופשיטא דאסור מדאורייתא לעשות דבר המביאו בהכרח לידי עבירה שהרי אפילו לגרום לחבירו לעשות איסור אסרה התורה כגון מושיט כוס יין לנזיר ואמ"ה. לב"נ שאסור משום לפני עור כו' ואף שאפשר שזה לא יעשה האיסור וק"ו בן בנו של ק"ו שאסור ליתן לפני עצמו מכשול ודאי שיבא בהכרח לידי עבירה דאורייתא או דרבנן:

וקצת צ"ע בש"ע א"ח סי' רמ"ח והוא מדברי הריב"ש לענין לצאת בשיירא שיצטרך לחלל שבת אח"כ דקודם ג' ימים מותר ומשמע דגם הא דאסור אחר ג' היינו מדרבנן בעלמא ולפמ"ש צ"ע דהא אעפ"י שמה שמחלל אח"כ בהיתרא עביד משום פקוח נפש מ"מ איך יהא הוא הגורם ומסבב לעצמו שיצטרך לחלל שבת ונראה דמה"ט ס"ל להריב"ש והרדב"ז שהביא המג"א שאם יודע שבודאי יצטרך לחלל שבת אסור אפילו קודם ג' ואף להריב"ש נראה דסובר דשאני פקוח נפש דחילול שבת שיצטרך לעשות מחמתו היתר גמור הוא ואפילו חיובא איכא מורין בהם ולכן אף שהוא המסבב וגורם לעצמו הרי אין גורם לעצמו דבר איסור רק דבר היתר והיינו דדייק וכ' שאין לו להמנע לצאת מחמת שבת הבא שאז אם יארע לו סכנה ויצטרך לחללו מפני פקוח נפש מותר הוא ואין כאן חילול ע"ש משא"כ כה"ג דנשבע לבטל המצוה דאף במקום שהשבועה חלה מ"מ לא ניתנה המצוה לדחות אצלו דרך היתר רק דרך דחיי' דמוטב למיעבד האי איסורא מלמיעבד האי איסורא ועכ"פ שם איסור לא פקע ממנו וא"כ כל שהוא מכניס עצמו לזה שיצטרך לעבור האיסור הוא מתחייב על האיסור וממילא דאיכא איסורא דאורייתא על השבועה עצמה שמביאתו לידי עבירה בהכרח ואפילו במקום שהעשה דוחה הל"ת אמרינן אם יכול לקיים שניהם מוטב משום דמצד דחי' אתינן עלה משא"כ פ"נ דמותר לחלל וא"צ למיהדר בתר היתרא והוא ברור לענ"ד:

ואחרי שבררנו כ"ז א"כ יש לדון דקרא דלהרע או להטיב דאתי לאורויי דנשבע לבטל המצוה פטור למה לי ת"ל דא"א לומר דמחויב לקיים השבועה ולעבור העבירה דא"כ מושבע ועומד מהר סיני הוא שלא לשבע שבועה כזו והו"ל מילתא דא"ר ל"ת ואי עבד ונשבע ל"מ ומכ"ש דקשה אהא דבאמת קי"ל דחלה השבועה בכולל או במצוה דרבנן וכן נדרים חלין על דבר מצוה ולמה לא נימא כיון דא"ר ל"ת שבועה או נדר כזה ל"מ: ולכן נלענ"ד דע"כ לא אמרינן אי עביד ל"מ אלא אם קיומו של הך מילתא דעביד לא נקבע עליו חובה רק רשות כגון אונס שגירש ומימר ואינך דהתם שהמעשה שעשה אין קביעתו חובה ואדרבא איסורא איכא בקביעות דידי' וגם בלא מימרא דרחמנא ל"ת אין חובה עליו לקיים עשי' זו עכ"פ ולכן אנו אומרים שהמעשה בטל וד"ת קיימין אבל אם נשבע לגרש אשתו אנוסה או הנשבע להמיר קרבן שלו וכל כיוצא בו שנשבע לבטל המצוה אי לאו דילפינן מקראי דלהרע או להטיב דנשבע לבטל המצוה פטור שפיר אית לן למימר דמחויב לקיים שבועתו וא"ל בזה אי עבוד לא מהני כיון דמחמת מעשה השבועה שנשבע עכשיו יש חובה עליו ומימרא דרחמנא לקיים שבועתו ומאי חזית לבטולי הא מקמי הא אי לאו משום דכתיב קרא למעוטי נשבע לבטל המצוה ולכן היכא דהשבועה בכולל או בנדרים דשפיר חייל לא אמרינן ביה אי עביד ל"מ דאעפ"י שאסור לו לעשות שבועה כזו מ"מ אם עשה א"א לו לבטל מימרא דרחמנא דאמר עביד והצריכה אותו שלא יחל דברו ואין כח בידינו לבטל מעשה זו בכדי לקיים ד"ת ולתקנם שלא יהא עבירה בידו ועוד אני צריך לעיין בדבר כי הפסיקוני באמצע הפרק וכ"ת חכם ומבין מדעתו בנפה שלו יבור דברי זעירא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:
הלכות צדקה

שאלה נה

בעזה"י להרב ה"ה כו' מו' העשיל ז"ל האב"ד דק"ק יוזפעף שאלה על דברת בני אדם המדיינים זה עם זה על אודות השט"ח שנמצא ת"י שליש בחת"י שמעון ונכתב בתוכו שהוא שייך לצדקה והשט"ח הזה השלישו לוי ת"י השליש וכפי קול הברה אשר בעיר הי' לוי המקדיש בהיותו ש"מ זה לפני כמה שנים מסר סך ת"ק זהו' ליד שמעון לצורך הצדקה ואח"כ עמד לוי מחוליו וחי אח"כ שנים רבות ועשה בכל שנה חשבון עם שמעון וזקפו רווחא לקרנא ועשו שט"ח חדש עד שעלה לסך מסוים כאשר הוא עתה לפנינו ובשט"ח נרשם ששייך לצדקה כפי הכתב שת"י שמעון בעל החתום ועתה מתו גם שניהם שמעון ולוי ויורשי שמעון הוציאו כתב בח"י לוי נזכר בתוכו ששייך לצדקה וגם שמעון

יש לו נאמנות כל אשר יאמר עליו כי הוא זה שמגיע ממנו אף שהשט"ח יעלה יותר. ואמנם אינם יכולים לקיים חתימת לוי ולפי ראות עיני הב"ד הכ"י מזויף והנה יורשי שמעון אומרים שאין מגיע מהם רק סך ת"ק זהו' כי כך צוה להם אביהם לפני מותו וגם טוענים שעל הסך ת"ק זהו' הם גזברים לחלק למי שירצו באמרם כי אביהם הי' גזבר על המעות שתחת ידו והם יורשים זכותו ויורשי לוי רוצים לזכות במעות לעצמם באמרם שההקדש הנעשה בהיותו ש"מ דינא הוא דאם עמד חוזר וגם כי ירדו מנכסיהם ויותר ראוי ליתן להם מליתן לאחרים ושכמ"ה:

תשובה אם אמנם אני איני כדאי להכריע אולם כי נכמרו רחמי והמו מעי. לעניים האומללים ישוועו ואין מושיע. הם המדברים ומלבם יוציאו מילים להביע. לזאת אצריח אף אריע. דכאי רוח להושיע. להוציא כנוגה צדקת הצדקה לאור עמים ארגיע. ואת מעשי לא אפריע. אם אמנם לקוצר הזמן איני בא בארוכה כי אין הקומץ משביע. ולכן לא אבא בפלפולים כ"א לחוות דעי הלכה להצניע. ואען ואומר כי טענת יורשי שמעון ולוי שניהם יסודם נופל ובנינם רעוע. ומתחלה נדון בטענת הבא מחמת ירושה דקא טעין טענת דמים אליו יגיעי ירושה היא להם מאבותיהם כידוע. ואח"כ נתקע עצמינו לדבר הלכה על טענת יורשי שמעון כי קצתו פרוע אף דלא נכתב עלי' תברא ואינו קרוע. וגם קול דברים הברה לחלק יצאו כגזברים הנאמנים תאותם להמניע. אומר עם קני את אשר מן השמים יורוני לאוזן שומעת אשמיע. והשומע ישמע קול מבשר ישועה משמיע. אשרי המכחה ויגיע:

הנה קול צעקת בני לוי מידי משאש אית בי' קוטפים מלוח עלי שיח כמוץ אשר תדפנו רוח. אפי' שמע מעוף הפורח. אין בזה לא טעם ולא ריח. כי אפי' אם הי' ידוע זה בעדים כשרים שכך אמתת הדברים כאשר באו ברוב ענין בלשון השאלה ששט"ח זה נעשה מעסק המעות אשר נדר אביהם בהיותו ש"מ מ"מ כיון שזה הי' מעשה זמן רב ואח"כ בכל שנה קם הלוה והחליף השט"ח ורשם עליו בכתב אמת שהוא שייך לצדקה האיך יעלה על הדעת לדון בזה דין חזרת ש"מ ודבר זה א"צ לפנים כלל ואע"ג דקי"ל דש"מ שעמד נתבטלה המתנה ממילא וכן בהקדש מ"מ הדבר פשוט בזה שניכר מתוך מעשיו שחידש השט"ח עם הלוה בכל פעם לטובת הצדקה ונכתב כן בשט"ח פשוט דכהקדישו שנית כשהבריא דמינינן לי' שהרי עמד בו טעמו וריחו לא נמר. ומוצא שפתיו שמר. אשר גמר אומר. ונדר בעת צרה. ותו ליתיה בחזרה. דהא קמן שחידשו השט"ח ומחידוש ילפינן ומיני' תסתיים. שאף לאחרי שובו לבריאתו רצה שיהיו מוקדשים לשמים. ובפרט שאין ידוע בבירור באיזה אופן הקדיש דשמא הקדיש ע"י הודאה או התנה בפירוש שלא יהא

יכול לחזור בו אף אם יעמוד ואע"ג דבסימן ר"צ סעיף ב' פסק רמ"א דהמתנה להדיוט כה"ג אפי' התנה מ"מ אם עמד חוזר ובסעיף ג' נתבאר דדין ההקדש כדין המתנ' מ"מ פשוט לע"ד דלענין זה חלוק דין הקדש מדין מתנה להדיוט דזיל בתר טעמא דלא מהני תנאה משום דלא תיקנו חז"ל שיהיו ככתובי' ומסורין אלא לענין אם ימות וכדי שלא תטרוף דעתו משא"כ על התנאי שלא יוכל לחזור אם יעמוד ע"ז לא היתה תקנת חז"ל וכמבואר ברשב"א והביאו הסמ"ע וכן מבואר באורך בריב"ש סי' ר"ז:

ואמנם זה ניחא לענין הדיוט משא"כ בהקדש דבלא"ה הוא יכול להקדיש ולנדור ואין אנו צריכין בזה לתיקון חז"ל גבי ש"מ אלא דמ"מ אם עמד חוזר (לדעת הפוסקים דס"ל הכי) משום דאמדינן דעתיה שלא גמר להקנותו אלא אם ימות משא"כ היכא שהותנה בפירוש שיתקיים ההקדש אף אם יעמוד הדבר ברור דהויא כהקדישו כשהוא בריא ואין יכול לחזור והלכך מדלא חזר אית לן למתלי שמתחלה הקדיש באופן זה ומה נפשך לומר שלא היה הקדשו באופן זה א"כ ע"כ שנתרצה והקדיש מחדש שהרי גם אחר שהבריא היה עודנו מחזיק בתומו והיה מפקח על עסק זה בשם הצדקה ואין מקום לערער ולומר דהתם היינו טעמא משום דלאו כ"ע דינא גמירי וכסבור היה כשעמד שאינו יכול לחזור ולפיכך היה מחזקין זה בתורת הקדש ואילו היה יודע שש"מ שהקדיש אם עמד חוזר באמת הי' חוזר בו וא"כ מה שהיה עוסק ומפקח בעסק זה וכתב בשט"ח ששייך לצדקה היה הכל בטעות והקדש טעות אינו הקדש גם זה אינו דמאין הרגלים לומר דמיטעי טעי ואפילו אי איהו גופיה הוה טעין הכי לא הוה מהימנינן לי' דאם כן בטלת כל ההקדשות בטענה גרועה דטעיתי שאף בהדיוט אינו נאמן אם לא במיגו וליתמי פשיטא דלא טענינן ואין לחלק ולומר דדוקא טענת טעיתי בהודאתי או בחשבוני הוי טענה גמורה שאין כאן אמתלא טובה משא"כ אם היה טוען טעיתי בדין כי לאו גמר וסבר אנא אפשר דאי טעין הכי טענתיה טענה דאמתלא טובה היא וכיוצא בזה כתב הפ"י פרק א"נ אהא דקאמרינן התם זביני והכא הלואה כו' אלא שהלוה טועה שסבור כיון שאמר לו שלאחר ג' אם לא פדאו יהיה שלו יצאה מתורת משכונא ונכנסה בתורת מכר כו' אבל אין הנידון דומה וכבר כתב הש"ך סימן ס"ו ס"ק מ' דלא אמרינן הך סברא דאטו כ"ע דיני גמירי אלא היכא דאתמר דאל"כ יתבטלו כל דיני מיגו ע"כ ועוד נראה דבנ"ד לא שייך הך טענה דטעיתי וסברתי שאיני יכול לחזור כלל דהא הא דפסקינן דיכול לחזור אינו רק מצד מה דאיבעיא לן בש"ס אם עמד חוזר משום דאף בהקדש אמדינן שלא נתן רק אם ימות או שמא בהקדש לא שייך הך אומדנא דגמר בדעתו שאף אם יעמיד חי מתחשב לו לצדקה וזכות הצדקה יסייעוה לשלוח לו רפואה שלימה וכמ"ש הפוסקים והסמ"ע וא"כ כיון דחזינן

דעמד ולא ערער כלל ע"כ לומר א' משתי אלה או שהיה מסכים גם אח"כ שיהיה הקדש או שהיה סובר בדעתו שמקדיש אינו יכול לחזור בו שאל"כ לא היה שוקט האיש עד אם כלה הדבר לקחת כסף הקדשים וא"כ באמת אינו יכול לחזור דמה בכך שחשב וטעה שמקדיש אינו יכול לחזור סוף סוף הוא הקדיש לחלוטין ולא היה בלבו להטיל תנאי שיהי' הקדש אם ימות דוקא הא למה הדבר דומה למי שרצה להקדיש איזה דבר על תנאי אלא שלא ידע אם רשאי לעשות כן והקדיש בלא תנאי דואי חל ההקדש לחלוטין ומכ"ש לפי מ"ש הנ"י בפרק מי שמת וסלקא בתיקו הלכך בין הקדש בין עניים הם המוציאין דנכסי בחזקת נותן קיימא ועליהם להביא ראיה ואע"ג דאמרינן אמירתו לגבוה כו' היינו דלא מצי למהדר על מה שידענו בבירור דעתו אבל הכא מי יימר דדעתו היה להקדיש אפי' אם עמד הלכך ודאי נכסים בחזקת נותן קיימי ואף ספק איסור מעילה ליכא דאיהו ידע בנפשיה כו' עכ"ל א"כ פשיטא דהיכא דידע אינש בנפשי' להיפך שלא היה דעתו והקדיש על תנאי אם ימות דוקא אין כאן מקום לחזרה כלל וכל זה לרווחא דמלתא דבנ"ד א"צ לכל זה כיון שהתמיד הדבר שנים רבות והמקדיש עביד עובדא בנפשיה לכתוב השט"ח לשם הצדקה לית דין צריך בשש שזכתה הצדקה ואף לפי מה ששמעתי מהאברך מוביל שאילתא דנא שלפני איזה שנים קרא המקדיש ערעור על זה הלוה והיה מדיין עמו להוציא המעות מידו מ"מ אדרבה כיון דעכ"פ אח"כ איזה שנים שעמד בדין הוחזק שטר זה בתורת שהוא של צדקה אין כאן שום מקום טענה עוד אלא לפי שהמגיד לי לא ידע הדברים על בוריין איזה טענות ותביעות עברו ביניהן לכן לא הארכתי בזה דקושטא דמלתא אף אם היה חי ובא לערער על ההקדש איזה זמן אחר שהוחזק בתורת צדקה אינו כלום וכמש"ל דהא חזינן שלא הקדיש אדעתא דתנאי' אם ימות דוקא ואפשר דאפילו לא היה מעשה השט"ח לשם הצדקה רק שאחר שעמד שתיק איזה זמן ולא צווח להוציא מת"י זה שמסר המעות לידו הך שתיקה כהודאה דמיא שהקדיש לחלוטין ואפילו בזמן מועט וכדאמרינן בריש פרק הכותב מסתברא מלתא בעורר אבל בעומד לא ופירש"י שעמד יום או יומים ולא ערעור אמרינן דנתרצה ואם כי יש מקום לפקפק בזה כיון שבנ"ד שעשה מעשה רבא א"צ לזה לכן לא הארכתי בזה:

ובר מן דין כפי הנראה מלשון השאלה לא היה רק הקדש במקצת וא"כ אין מקום לדבריהם דדוקא בהקדיש כל נכסיו או חלק כולם אז אמרינן דעמד חוזר דאיכא אומדן דעתא אבל במקצת לא ואע"ג שבמצוה מחמת מיתה כענין שנתבאר בח"מ סימן ר"ן מהו נקרא מצוה מחמת מיתה אז אף במקצת אם עמד חוזר מ"מ מאן לימא לן דעובדא הכי הוה דלמא לא היה רק מתנות ש"מ סתם ולכך באמת לא חזר בו לפי שהיה הדין נותן

שאינו יכול לחזור והרי דעת הרשב"א דאף בהדיוט ובכונה כל שהוציא מת"י אפילו עמד אינו חוזר וק"ו להקדש ואף ע"ג דהש"ך סוף סימן קכ"ה לא כ"כ בשם הריב"ש וכתב שמדבריו נראה דהיכא דהוה מתנת ש"מ גמור' כו' אף להרשב"א חוזר אם עמד מ"מ כבר הוכחתי בקונטרס האחרון לשו"ת ב"ת החדשות שנדפסו ת"ל על ידי דלהרשב"א אף בכה"ג אם עמוד אינו חוזר ע"ש בק"א לסימן פ"ג שהוכחתי כן מלשון הרשב"א בחידושיו לגיטין:

ולא עוד אלא דהך מלתא גופא בש"מ שהקדיש שחוזר לאו דכ"ע הוא שהרי הרא"ש והטור והמרדכי בשם הראב"ן ומהר"ם ב"ב ס"ל דהך תיקו לחומרא ואם עמד אינו חוזר וכ"כ הש"ך בשם המגדול עוז שכ"כ בשם הר"י הלוי רבו של הרמב"ם ע"ש בסימן רנ"ה (ובאמת מ"ש הש"ך בסימן ר"ן וז"ל וכן בריב"ש סימן ס"ח שאלה ג' נראה שיש שם ט"ס שהרי לא נמצא שם בריב"ש כלל ואדרבה בסי' קס"ו ובסי' קס"ז מבואר שפוסק כהרמב"ם ונראה מדבריו מהופכין וגם חסר איזו תיבתו ואחר שכתב שכ"כ בשם הר"י הלוי צ"ל שהריב"ש פוסק כהרמב"ם ועיין שו"ת הרמ"א סימן מ"ח שאלה ג' או להגיה באיזו ענין אחר) והסמ"ע כתב שבפרישה כתב טוב טעם לדברי החולקים וגם לענ"ד טעמא רבא איכא לדברי החולקי' דהא הך מלתא דבש"מ אם עמד חוזר הוא מחמת אומדנא דודאי בלבו היה שלא יחול המתנה אלא אם ימות ואף עפ"י שלא פי' כן ואפ"י שזה דברים שבלב הוא וקי"ל דאינן דברים מ"מ באומדנא דמוכח אף דברים שבלב הוי דברים וכמ"ש הש"ע סי' ר"ו והר"ן והריטב"א דדברי' שבלבו ולב כל אדם הוי דברים ולפי זה הא דמבעיא לן גבי הקדש והפקר היינו משום דמספקא ליה מלתא אם יש כאן אומדנא דמוכח או לא דשמא נמצא באיזה משנה או ברייתא להוכיח משם דאף בכה"ג איכא אומדנא דמוכח וא"כ כיון דלא אפשיט' מלתא אצלינו הדבר ספק אם היתה כוונתו אף אם יחיה מחולי זה או שמא היתה כוונתו על תנאי אם ימות דוקא אף עפ"י שבשפתיו לא הוציא התנאי וא"כ לדידן אין כאן אומדנא דמוכח ושוב אף אם באמת היה כן בלבו הוי דברים שבלבו לבד ואינו בלב כל האדם שהרי אנו מסופקים שמא כפיו כן לבו שיחול ההקדש מיד ובכה"ג לא הוי דברי' ונלענ"ד שיש מקום להעמיס זה בכוונת דברי הרא"ש שם בב"ב ע"ש במ"ש שאין מבטלין מעשיו מכח ספק אומדנא ויש לי להאריך בזה אלא שאין רצוני להכניס ראשי בפלפולים כיון שלעיקר הדין אין בדור הזה מי שיודע להוכיח להכריע בין הדיעות ובפרט כי בנ"ד נראה שאף הרמב"ם ודעימי' מודים מלבד הנך טעמי' שכתבתי לעיל די"ל דהא דס"ל אם עמד חוזר היינו היכא שלא הוציא הדבר מת"י ומטעם כיון שהוא מוחזק בממון ובבעיא דלא אפשיטא אין מוציאין

מידו (וע"ש בסמ"ע סי' ט' שכ' ופסק המחבר כמ"ד דהמוציא מיד היורשים עליו הראי' ושגרא דלשנא נקט יורשים דהא הכא בעמד מיירי ולגבי דידי' ואמנם קושטא דמלת' היא דלהך שיטה אף אם מת לאחר שעמד נקראים היורשים מוחזקים כל שהדבר עדיין תחת ידם ולדברי הנ"י שכתב דספק מעילה ליכא דהא ידע בנפשי' לכאור' לגבי יורשים ל"ש זה ואיכ' ספק מעילה ואמנ' י"ל דזה דוק' בהקדש גמור ולא לענין עניים וצ"ע ואין להאריך) משא"כ בנ"ד שהמקדיש הוציא הדבר מתח' ידו ומ"ש רמ"א שם בהג"ה דאפי' אם תפסו העניים מפקינן מינייהו היינו מטעמ' דס"ל דתיקו שבש"ס אם תפס מוציאין מידו וכמבואר במקור הדין שהוא בריב"ש סי' ק"ס שכתב אין זו חזקה אלא תקיפה במה שאינו שלהם כו' אע"פ שדעת הרמב"ם ז"ל בקצת תיקו שבש"ס אם תפס לא מפקינן מיני' כו' ע"ש:

ובאמת דעת הש"ך בספרו תקפו כהן דתפיסה מהני בתיקו שכן דעת הרבה פוסקים וכתב שם טעם הרא"ש דסבירא ליה דמוציאין מידו משום דכל תפיסה בתיקו הוי כתפס לאחר שנולד הספק ולפי"ז אפשר לומר דבגוונא דהכא דמבעי' לן האיך הי' דעתו של ש"מ זה אם להקדיש מיד או לכשימות ולא בספיקא דדינא תליא כ"א באבנתא דלבא תליא מלתא בכה"ג גם הרא"ש מודה ויש ליישב בזה כמה קושיות שהקשה האו"ת בקיצור ת"ק שלו ע"ש וכאן אין מקום להאריך דבנ"ד כיון שהבע"ד הוציא מת"י ונתן לזה שיזכה לצדק' א"כ פשיט' דתפיסה זו שהיא תפיסה ברשות קודם שנולד הספק גם הריב"ש מודה שאין זו תקיפה אלא חזקה גמורה וכן מבואר להדיא בש"ך ח"מ סי' ר"ן ס"ק א' על דברי הרשב"א שהביא בתשו' ר"ב שכתב דמיירי שמסר מתנה ליד ההקדש כו' או כיון דבעי' דלא אפשיט' הוא בש"מ שהקדיש לא היה יכול לחזור ולהוציא מספק עכ"ל ואין לחלק ולומר דמ"ש הש"ך לפרש ברשב"א שמסר ליד הקדש כו' היינו דוקא במסר לגזבר משא"כ בזה שאינו גזבר העניים ולאו כיד עניים דמי ולכאורה נראה כן דאף בכה"ג שנמסר המעות לידו לצורך הקדש כל שאינו גזבר קבוע לא מיקרי גבאי וראי' מתשובת מהר"מ שבמרדכי פ"ק דב"ב והוא בתשובת מהר"מ דפוס פראג שכתב וז"ל מהאי טעמא כל דלא מטי ליד הגבאי יכול כו' ואפי' לשנותה למצוה אחרת כדאמרינן כו' בירושלמי פרק בני העיר ר"ח בר אבא אזל לתמן יהבו לי' פריטי למיפלג ליתמי ולארמלתא נפק ופלגינהו לרבנן מהו שיהא צריך למפריש אחרים תחתיהם ר' יעקב כו' אמר כל המצות עד שלא יוחזק לגזברין אתה רשאי לשנותן כו' א"כ מבואר מזה דרחב"א לא מיקרי גזבר שלא יהא רשאי לשנות כיון שאינו גזבר קבוע וכן ראיתי כתוב בשם מהריט"ץ בתירוץ הב' דרחב"א לאו גזבר קבוע הוי כו' אלא היה גזברי' קבועים כו' ולכך יכול לשנותם

מ"מ נראה דהיינו דוקא לענין שעדיין יכול לשנותם לדבר מצוה אחרת דאם באו ליד גבאי שוב אין לו רשות לשנותן אף לדבר מצוה אחרת משא"כ היכא שלא באו ליד גבאי קבוע אע"פ שהם ביד אחר לצורך הצדקה מ"מ לא אפקינהו מרשותי' שלא יהא לו טובת הנאה זו לשנותן כיון דזה לאו גזבר קבוע הוא והיינו דרחב"א דפלגינהו לרבנן אבל היכא שכבר באו ליד גזבר קבוע כיון דאדעתה דידיה קיהיב שוב אין לבעה"ב שום זכות במעות לשנות מזה לזה אם לא מדעת הגבאים וכמבואר בשו"ת הרשב"א ושאר דוכתי משא"כ לענין לעשות יד עניים לזכות עבורם כל אדם יוכל לעשות ולהיות לפי שעה גזבר עבורם דעניים גופייהו ניחא להו שלא יוכל זה לחזור בו ואין זה כתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים דזה הוי כאפטרופס שכתב הרא"ש בב"מ וכן פסק בטור וש"ע סי' ק"ה דידו כיד הבעלים ויכול לתפוס עבורם וה"נ זה שהוא נעש' לע"ע גזבר לפי שעה להיות זוכה עבורם אע"פ שהוא לא יהי' ממחלקי הצדקה שפיר יכול לתפוס תפיסתו תפיסה והדבר מבואר בספ' המלחמות להרמב"ן בב"ק גבי עובדא דחנן בישא שכתב שם דגם ר"ח מודה דאינו יכול להקדיש מה שאינו ברשותו אלא מאחר שקנו עניים במעמד ג' כו' שאם אתה אומר אפי' שלא במעמד ג' קנה ההקדש לא הוצרך רב יוסף לומר יד עניים אנן אלא כיון דאמר לחובל תנהו לעניים והקדשו הקדש שוב אינו יכול לשנותה שהרי זה נעשה גבאי להקדש וה"ה להדיוט שאם היה לו בידו פקדון והקנה בחליפין או בדבור שהוא קונה כגון במתנת ש"מ כיון שקנה הלה אין הנפקד יכול ליתנן לנותן כו' הרי מבואר דאף החובל שאינו גזבר כלל הוא יכול לעשות גזבר בשל עניים ולזכותם וע"כ לא איצטריך התם גבאי קבוע לטעמא דיד עניים אלא משום דלא בא לרשותו מעולם ואינו יכול לזכות בלא מעמד ג' משא"כ בדבר שהוא בעין ביד הנפקד שפיר חל עליו הקדש עניים וזה נעשה כמו גזבר לתפוס עבורם שלא יהיה המקדיש יכול לשנותה ואמנם דברי הרמב"ן הללו לכאורה סותרים לדברי מהריט"ץ הנ"ל דס"ל דאם בא ליד גזבר שאינו קבוע שפיר יכול לשנות ומדברי הרמב"ן הנ"ל לא משמע כן אמנם י"ל דמהריט"ץ לא מיירי אלא לענין לשנות לדבר מצוה אחרת וכעין עובדא דירושלמי משא"כ היכא שזה רוצה ללוות הסלע שהקדיש לעצמו ולהחזיר אח"כ אחר במקומו מודה להרמב"ן דכל שבא ליד אחר אף שאינו גזבר אין רשאי ללוותם לעצמו ולתת אחר תחתיו וגם דבאמת דברי הירושלמי כפי מה שפירשו הם לכאורה תמוה דאע"ג דקי"ל דעד שלא בא ליד הגבאי רשאי לשנותו מ"מ היינו דוקא הבעלים עצמם כיון שלא הוציאו עדיין מתחת ידו אבל בעובדא דירושלמי דיהבי לי' זוזי למפלגינהו ליתמא וארמלתא אע"פ דלא אתי ליד גזבר הקבוע לחלק להם מ"מ אדרבה כיון דלאו אדעתא דידי' קא יהבי האיך הוא

רשאי לשנות מדעת הבעלים ויש לי לפרש דברי הירושלמי באופן נאות והארכתי בזה במקום אחר והוכחתי מגרסת הירושלמי שלפנינו דאדרבה רחב"א מיקרי גבאי וכאן קצרתי שלענ"ד פשוט דכ"ע מודו בזה דלענין הא שיכול לתפוס בשביל העניים שלא יוכל זה לחזור תפיסתו תפיסה ואפי' תימא שזה דינו כאינש דעלמא שאינו גזבר מ"מ לא דמי לתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים דהתם אין שם מקום ספק שיש חובה לזה ע"י תפיסתו של זה כגון הנך דאיתא שם כגון בשליח התופס בשביל העבד דרוצה לדמות לתופס לבע"ח או גבי פאה או לענין אם תפסה האשה מטלטלים למזונותיה המבואר באה"ע סי' צ"ג סעיף כ"ג ותופס לבע"ח ממש המבואר בח"מ סי' ק"ה בזה שפיר י"ל דלא קנה משא"כ בזה שאף בלא תפיסתו של זה ספיקא מיהא הוי אם יכול המקדיש לחזור בו או לא וא"כ אין כאן ודאי חב לאחרים דמאי חובה איכא דלמא דינא הוא שלא יהא יכול לחזור הלכך כיון שאין כאן חוב ברור שפיר הוא יכול לתפוס עבורם וסברא זו מצאתי גם באו"ת בקיצור ת"כ ס"ק כ"ו (וע"ש ס"ק קכ"ז מ"ש לענין ספק צדקה ואין פנאי להאריך) ע"ש שכתב כן לתרץ שיטת רמ"א באה"ע סי' ע"ז דתפיסת האב מהני לבתו ע"ש שכתב דהא אפילו היכא דהיא גופא מספקא לן אם תפיסה זו מועלת מדינא או לא לא מפקינן מיני' וכיון שיש ספק אם מחייב לאחריני או לא לא מפקעינן מיני' מאי דתפס ולענ"ד גם הח"מ והב"ש שם יודו לסברא זו אלא דאינהו ס"ל דהא דמהני תפיסה במירדות לא משום ספיקא הוא מחמת בלאות רק משום דמעיקרא הכי איתקן שתפיסה יועיל בזה וכמ"ש הש"ך בספרו ת"כ. אמנם מה שפי' באו"ת שם דברי מהר"מ שבמרדכי בכתובות גבי מורדות לא נהירא וכמבואר למעיין בשו"ת מהר"מ ב"ר ברוך ד' פראג סי' רלמ"ד ע"ש וע"ש בשו"ת רמ"א סי' י"ב ובסוף שו"ת אא"ז שארית יוסף בפסק שחתומים עליו ובראשם הגאון מו' משה לנדא בסוף התשובה שכתבו דבמרדכי סוף פרק אע"פ ובהגהות שם לענין מורדות דתפיסת האב מהני לבתו ע"ש:

ועכ"פ בנ"ד נראה דאפי' תימא דהח"מ והב"ש החולקים שם וס"ל דהוה תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים אינהו ס"ל דאפי' במקום דתפיסה מועיל מחמת ספיקא דדינא הדין כן מ"מ אין מזה הכרח רק לגבי דידי' גופי' דאם עמד ורצה לחזור י"ל דאין תפיסתו של זה מועלת שיש בזה חובה להמקדיש ואף שיאמר התופס מאן לימא לן שהוא חובה דהא בלא"ה ספיקא הוא מ"מ יכול זה לומר קים להו בנפשאי שלא נדרתי אלא על תנאי דאם מתי וכיון שזה טוען ברי שתפיסה זו חובה הוא לו אין התפיסה מועלת משא"כ לגבי היורשים שאין ידוע להם אם על דעת כן נדר דשמא באמת הקדיש לחלוטין אף אם יקום והתהלך בחוץ ואין יכולים לטעון ברי שתפיסה זו חובה להם שפיר מועיל

תפיסתו של זה וא"כ בנ"ד שפיר יכול זה לתפוס בשביל העניים ונעשה שליח שלהם לזכות עבורם ואין מוציאין מידו:

ועוד נראה דע"כ לא אמרי הנך דס"ל דאם עמד חוזר מספק אלא משום דכיון שהמקדיש הוא מוחזק בנכסים א"א להוציא מידם כ"א בראי' ברורה וכיון דהוא איבעי' דלא איפשטא אין מוציאין מידו ותקיפה אחר שנולד הספק לא מהני משא"כ בנ"ד אפי' תימא שזה הוי כתופס לבע"ח ואינו יכול לתפוס בשביל העניים מ"מ עכ"פ בשעה שנולד הספק לא הי' המקדיש מוחזק בהם וא"כ חזר הדבר להיות ככל ספק איסורא דאזלינן לחומרא וע"כ לא כתב מהרי"ט בתשובה וש"ך ביו"ד סי' רנ"ט דגם בספק צדקה אזלינן לקולא ככל ספק דממונא אלא דוקא היכא שהמקדיש מוחזק בנכסים בשעה שנולד הספק משא"כ היכא שאין המקדיש מוחזק אפי' תימא דהאי גברא לאו גזבר הוא אלא אינש דעלמא וא"כ גם ההקדש אינו מוחזק מ"מ הוי ככל ספק איסורא דאורייתא דלחומרא ודוקא היכא שהמקדיש יש לו חזקת ממון נגד ספק זה אזלינן בתר חזקה וזה מבואר למעיין בתשובת מהרי"ט ובלשון הש"ך סי' הנ"ל שהביא בשם תשו' הרשב"א שכתב להדיא היכא שיש חזקת ממון כנגדו וחזקת מרא קמא אין מועיל בזה שהרי עכ"פ קרא עליו שם הקדש והוציאו מחזקתו וכמו שאבאר אי"ה:

והנה ראיתי במכתב הרב המשיב ראשונה כתב דטענינן ליורשי הנותן כמבואר בתשובת רמ"א דיורשים נקראו מוחזקים נגד ההקדש כו' הנה כבר ביארתי דכאן אין ליורשים אפילו כדי בית אחיזה לבטל ההקדש וגם כי אינם מוחזקים ובעובדא דרמ"א ע"כ מיירי שהיורשים היו מוחזקים בממון ואעפ"י שבלשון השאלה שם איתא שהיו הנכסים מופקדים ביד נאמן היינו שאחרי מות זה הופקדו ביד נאמן לצורך העניים ואחיו כמבואר שם וע"ז היו היורשים מערערים אבל המקדיש גופו לא הוציא מתחת ידו שום דבר ואף לפי מ"ש הרמ"א שבשעה שצוה היו המעות בהלואה אצל אחר מ"מ מתחלה לא באו המעות לידו לשם כך וגם זה לא הי' כלל אצל הצוואה כמבואר שם וגם אפשר שאחר מותו בא המעות לידי גובינא לקופת היורשים אלא שהוציאו מידם ונפקד אצל אחר לצורך העניים ואחיו ובהנך גווני שפיר כתב הרמ"א דהיורשים נקראים מוחזקים וזה מוכרח דאל"כ מאי ראי' מייתי רמ"א שם מהרמב"ם והפוסקים גבי ש"מ שהקדיש שחוזר אם עמד ומאי ראי' דלמא שאני התם שהוא מוחזק בנכסים אלא ודאי דגם רמ"א בהכי מיירי אבל היכא שהוציא מתחת ידו לצורך הקדש חזר הדין דספק איסורא לחומרא:

איברא שצ"ע בשו"ת רשב"א סי' תרנ"ו בראובן שהפקיד תיבתו ביד שני אנשים ואמר להם שהוא מתירא פן יקרנו מות בדרך הזה הוו אתם עדים שהוא מקדיש התיבה כו'

וכתב הרשב"א שהדבר תלוי אם הי' דעתו לחזור למקום דירתו כו' ואם נסתפק אם היה דעתו לחזור מסתברא שהולכים בו להקל אצל היורש לפי שהממון בחזקת בעליו והיורשים כבעלים כו' דבין בהקדש עניים ובין בהקדש ב"ה אינו הקדש כל שהוא ספק בתחלתו אם חל אם לאו ויש חזקת ממון כנגדו אמרינן אוקי ממונא בחזקת מרי' כו' ע"ש והובא תשובה זו בקצרה בבדק הבית ביו"ד סי' רכ"ח משמע מזה אף שאין היורש מוחזק שהרי אביו הוציאו מתחת ידי ליד האנשים לצורך הקדש וקצת משמע שם בלשון ה (שכתב ועוד טוען כו' שיבא בבלאנסיאה ויקח התיבה וכל מה שהניח ביד האנשים כו') שעדיין הפקדון ביד האנשים הנ"ל וא"כ אין היורש מוחזק ואפ"ה כתב דאמרינן אוקי ממונא בחזקת מרי' ואמנם הרשב"א שם בסוף התשובה כתב דאפילו מי שפוסק לחומרא בבעי' דש"מ שהקדיש מסתברא דהכא לקולא דהתם הוא שההקדש הקדש בודאי אלא שאנו מסופקים לכשיעמוד אם חוזר בו אם לאו אבל כאן דמסופק אם חל ההקדש כלל מספק אין מוציאין מיד בעליו עכ"ל הרי שביאר דהך דינא שכתב בתשובה הוא עדיף טפי לענין זה שאין להוציא מיד בעליו וע"כ דהיינו חזקת מרא קמא דאילו חזקת ממון אין כאן שהרי הם מופקדים ביד אחר אלא מטעם חזקת מרא קמא ולפי"ז י"ל דבההוא דש"מ שהקדיש שההקדש הקדש בודאי כו' אף להפוסקים דאם עמד חוזר היינו דוקא היכא שיש לו חזקת ממון גמור משא"כ היכא שאין לו רק חזקת מרא קמא לבד מ"מ בזה שכבר הקדיש והיה הקדש בודאי אלא שאנו מסופקים לכשיעמוד אם חוזר בו א"כ אזיל לי' חזקת מרא קמא שהרי כבר הוציאו מרשותו והקדישו ומאי דמייתי הרשב"א ראי' ממה דפסקינן בש"מ שעמד שחוזר לנדון דידי' הוא כמו דבש"מ שהקדיש אעפ"י שאין שם חזקת מרא קמא מ"מ הרי יש שם חזקת ממון ולא חיישינן למימר בה ספק איסורא לחומרא כמו כן בזה אע"פ שאין כאן חזקת ממון מ"מ יש כאן חזקת מרא קמא שהרי יש ספק אם חל ההקדש כלל ומוקמינן בחזקת מרא קמא לומר שלא חל ההקדש ולא יצא מרשותו מעולם ובאמת לכאורה דברי הרשב"א במ"ש לחלק בין נידון דידי' לנידון דש"מ שהקדיש דהתם ההקדש בודאי כו' אין החילוק מובן דהא גם בש"מ שהקדיש מספקא לן דלמא לא היה הכוונה אלא אם ימות ואם לאו לא יחול ההקדש כלל דהא בכל מתנות ש"מ אמרינן שלא גמר להקנותו אלא עם גמר מיתה וכיון שעמד א"כ מעולם לא חל ההקדש כלל וא"כ גם בזה הספק הוא אם חל ההקדש אם לאו ואפ"ה ס"ל להנך פוסקים דאזלינן ביה לחומרא והי' נראה לכאורה לומר דהחילוק הוא באופן זה דבש"מ שהקדיש שהספק הוא שמא יחול מיד או שמא כוונתו עם גמר מיתה ועכ"פ אם ימות יהי' הקדש א"כ ג' ספיקות בדבר אם כוונתו שיחול מיד או שיחול לאחר זמן דהיינו עם גמר מיתה אם

ימות מחולי זה או שלא יחול כלל אם יעמוד דבזה אזלינן לחומרא ואמרינן כיון שבשעה שהוציא הדברים מפיו היה מקום לספק שמא תיכף חל ההקדש וא"ל דאוקי ממונא כו' משום כיון דאף נימא דשלא היה הכוונה אלא אם ימות דוקא מ"מ עדיין יש כאן אופן א' שיחול ויתקיים ההקדש דשמא באמת ימות בכה"ג לא אמרינן אוקי ממונא כיון שעדיין אין בידינו באותה שעה להוציאו ודאי מידי הקדש ע"י חזקה דממונא זו (אמנם צ"ע דאפשר לומר דאית לן לאוקמי אחזקת ממונא וארובא דרוב חולים לחיים ונימא דגם בשעת מעשה מספיקא לא חל ההקדש) משא"כ בזה שהספק שקול כיון שבפירוש לא נדר אלא אם ימות בדרך אז יחול ההקדש א"כ כיון דמספקא לן אם מת בדרך או לא אמרינן אוקי ממונא כו' כיון שאין לו מקום שיחול מעכשיו כלל ואמנם גם זה צ"ע לומר דמחמת שעדיין יש מקום להקדש לחול לא אמרינן אוקי ממונא כו' ואין להאריך דבלא"ה קשה להלום כן בלשון הרשב"א שכתב דהתם ההקדש הוא הקדש בודאי אלא שאנו מסופקים לכשיעמוד אם חוזר בו כו' לכן נלענ"ד כוונתם דס"ל דאע"ג דבכל מתנת ש"מ אמרינן שאינו חל רק עם גמר מיתה היינו משום דבאמת לא היה למתנה זו מקום לחול דדבורא לאו כלום הוא אלא דחז"ל תקנו דש"מ ככתובים כו' משום שלא תטרוף דעתו ואין זה מועיל כ"א עם גמר מיתה דוקא אבל מעכשיו אין לו מקום לחול כלל משא"כ בהקדש דקי"ל אמירתו לגבוה כו' אמרינן דשפיר חל ההקדש מעכשיו אלא דהוה כמטיל תנאי בדבר שאם יעמוד יהא יכול לחזור בו והלכך אם עמד חוזר והלכך שפיר כתב הרשב"א דבכה"ג הוא דאזלינן לחומרא וכן מצאתי שכתב בספר מחנה אפרים הל' צדקה סי' ד' סברא זו לענין דאין הש"מ יכול לחזור מהקדשו בעודנו ש"מ אעפ"י דבמתנה קי"ל כל שעמד חוזר חוזר במתנתו משום דההקדש חל מיד אלא דמספקא לן שמא לא הקדיש אלא אדעתא אם ימות וכל שעמד חוזר אבל כל שלא עמד אינו יכול לחזור דכבר יפה הקדש מחיים באמירה לחוד וכתב שזה נראה דעת הרא"ש דס"ל בבעיא דש"מ שהקדיש לחומרא שאין לבטל מעשיו מכח אומדנא והיינו כפי טעם הנ"ל דכבר חל המעשה מחיים כו' ע"ש אלא דבמחנה אפרים שם הביא מ"ש הרמב"ן בההיא דג"פ ש"מ שהקדיש נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי כו' שהקשה דיהא נאמן במגו דאי בעי הדר בי' כו' מבואר שם דיכול לחזור בו בעודנו ש"מ ולפי"ז משמע דגם בהקדש לא חל כ"א עם גמר מיתה וכן מבואר בסי' ר"ן סעיף ע"ב בהג"ה בשם טור בשם הרא"ש ומרדכי בשם ר"ח ומ"מ היה אפשר לומר דהרשב"א לא ס"ל הכי אך צ"ע דבתשו' הרשב"א חדשות סי' קכ"ב כתב שם תשובה הארוכה נגד שכנגדו החלוק עליו (ונראה שהוא הרא"ה ז"ל וכמבואר בתשו' רב אשכנזי ותשוב' זו רמז בתשו' הרשב"א הישינים סי' תצ"ד ע"ש) שכתב וז"ל

ועתה אשוב על מה שבנה על זה שהוא כתב בש"מ שהקדיש נכסיו כיון דהקדש באמירה זוכה מחיים חייל כדתנן אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט דאי לא לא הוי הקדש דכל כו' ומיהו כשעמד חוזר דאומדן דעתא הוא דאדעתא דאי מאית הוא וכן העיד משם הרמב"ן דאם לא עמד אינו חוזר ואני אומר כי כל מה שכתב כאן אינו דשמואל כללא כייל כל שעמד חוזר חוזר במתנתו וכיון שאם עמד חוזר בהקדשו חוזר הוא בו כו' ומ"ש בשם הרמב"ן ז"ל במקדיש דאם עמד חוזר ואם לא עמד לא תלה ברבינו מה שאינו ואדרבא בפירוש כתב שחוזר וז"ל בפ' ג"פ ש"מ שהקדיש כו' והלכך א"א לומר בזה שההקדש חל מחיים ואפי' למי שפסק בבעיא דש"מ שהקדיש כל נכסיו לחומרא ואם עמד אינו חוזר דהתם הוא שהקדיש סתם ואפשר דלגמרי הקדיש מעכשיו אבל כאן שתלה הקדשו באם מתה בתו לא ואף ע"ג דאמרינן בנדרים לבר פדא כו' וכלל דברים אלו שאמרנו דוקא בבריא המקדיש לאחר למ"ד אבל שכיב מרע שהקדיש לאחר מיתה אפילו רצה לחזור בו חוזר ואפילו מת חוזר הקדישו דהא לא חייל הקדש מהשתא ואפילו הקדיש סתם ועמד בעיא דלא אפשיטא וקי"ל דחוזר בתיקו דממונא הוא כו' ע"ש שהאריך והעתקתי הצריך לענינינו דמבואר מדבריו דס"ל דההקדש אינו חל מעכשיו ולכך חוזר אע"פ שלא עמד וא"כ הדרא קושי' לדוכתא על תשובת הרשב"א הנ"ל שכתב דאין ההקדש בודאי ואפשר לומר דודאי הרשב"א לטעמי' דס"ל דהך בעי' לקולא ובאמת ס"ל דאף הקדש לא חייל כ"א עם גמר מיתה רק דהרשב"א לשיטת החולקים והפוסקים לחומרא קאמר דאף לדידהו שפוסקים לחומרא י"ל דהיינו משום שההקדש הקדש בודאי ר"ל דאינהו הכי ס"ל שהוא חל מיד רק דאומדנא הוא אם ימות משא"כ היכא שיש ספק אם חל כלל לא וכן יש לפרש דבריו מה שהעתקתי לעיל מתשו' החדשות שכ' ג"כ ואפי' למי שפסק בבעי' דש"מ כו' דהתם שהקדיש סתם ואפשר דלגמרי הקדיש מעכשיו ר"ל התם שפיר מצי סברי שבין כך ובין כך ההקדש חל מחיים וכיון שכן חוששין לספק שמא הקדיש לגמרי מעכשיו משא"כ בזה שתלה הקדשו באם מתה בתו לא והוא החילוק עצמו שכתב בתשו' הישינות. וכל זה רק לשיטת החולקים ופוסקים האיבעי' לחומרא אבל הרשב"א גופי' ס"ל דאף הקדש דינו כמתנה שלא גמר להקדישו אלא עם גמר מיתה ולפ"ז הדרא קושי' לדוכתא בנידון דתשו' הרשב"א סי' תרנ"ו שהיו מופקדים ביד אחרים ואפ"ה כתב דאזלינן בספק לקול' משום דאוקי ממונא כו' וע"כ משום חזקת מרא קמא א"כ גם בזה נהי דאין הבעלים מוחזקים בממון מ"מ גם ההקדש אינו מוחזק כיון שאינו גזבר קבוע ובכה"ג אזלינן בתר חזקת מרא קמא וכדאמרינן בב"מ בסוגי' דהמחליף דמוקי דקיימא באגם פריך ונוקמא בחזקת מרא קמא כו' (ועיין בסמ"ע ססי' רנ"א מ"ש היכ' שאין א'

מוחזק חולקין ואמנם נראה שאין זה שייך בנ"ד ואין פנאי להאריך) וגם בש"מ שהקדיש אית בה חזקת מרא קמא לשיטת הרשב"א דס"ל דההקדש אם נאמ' דגם בזה איכ' אומדן דעתא שלא הקדיש אלא אם ימות לא חל מעכשיו כלל וכיון דמספקא לן אם היה כוונתו שיחול מעכשיו או שלא יחול אלא עם גמר מיתה והרי לא מת ולא יצא מרשותו כלל אית לן לאוקמי שהוא בחזקת מרא קמא (ואם לא שנאמר כמש"ל דהא עכ"פ היה כוונתו שיהיה הקדש אם ימות אזדא ליה חזקת מרא קמא וצ"ע) וא"כ קשה מדברי הרשב"א שהביא הש"ך סימן ר"נ במ"ש דמיירי שמסר ליד ההקדש ופי' בה הש"ך דבכה"ג אינו יכול להוציא מספק ואין מקום לחלק אם לא שנאמר דהתם דוקא במסור ליד גזבר דהוי ההקדש מוחזק משא"כ באינש דעלמא ולכאורה לא משמע כן בתשובת הרשב"א שם שכתב וז"ל ועוד שבענין זה אפי' נתחרט ובא ונשאל על ההקדש ואפי' בפתחים אין רשאי לפי שכבר מסר הממון ביד ב' האנשים האלה וכמעכשיו ואין אחר מסירה כלום דאנן יד עניים אנן וכל מה שמסר כבר ביד הזוכה בו או ביד אחר שיזכה בשביל עניים אינו יכול לחזור בו דה"ל כתרומה ביד כהן כו' הרי מבואר דס"ל דמה שנתן בפקדון ליד האנשים לצורך הקדש יד עניים מיקרי לענין שאינו יכול לשאול על נדרו והקדשו דהו"ל כתרומה ביד כהן וא"כ מבואר דס"ל דאין חילוק בין גזבר קבוע לאינש דעלמא וא"ל דדוקא לענין שלא יהא יכול לשאול עליו הדין כן דהוו כיד עניים משא"כ לענין תפיסה דמנ"ל לחלק בהכי דאם נאמר מי שאינו גזבר קבוע לא הוי כיד עניים לכל מילי א"כ לא דמי לתרומה ביד כהן וכן משמע מלשון תשו' הרשב"א הנ"ל שהביא הש"ך בשם ר"ב וכן הוא בתשובות החדשים סי' רצ"א שכתב וההיא דר"פ כשהקדיש כל נכסי' ומסר לגזבר שאינו יכול לחזור בו ולא לשאול על הקדשו שאילולי כן יכול לישאל עליו ונאמן במיגו כו' משמע דחזרת ש"מ מהקדש ומה שאינו יכול לישאל חד ענינא הוא ומ"ש גזבר לאו דוקא גזבר קבוע אלא כל שנמסר לידו לצורך הקדש הרי נעשה גזבר על זה וכן מבואר ממ"ש בתשו' הנ"ל סי' רצ"ה והוא שלא מסר הקדשו ליד גזבר ההקדש שאילו מסר א"א לשאול עליו כו' וע"כ דגזבר דקאמר היינו שלא מסרה ליד מי שיהי' לצורך הקדש כדמוכח מתשו' הנ"ל סי' תר"ג:

אמנם עדיין יש מקום לומר דדוקא אם מסר ליד אחר לצורך הקדש בלא שום תנאי אז שפיר אמרינן שזה נעשה גזבר ואין זה יכול לחזור ולשאול עליו משא"כ היכא שבתחל' מסר לידו על תנאי א"כ מעיקר' לא נעשה ממונה על צדקה זו כ"א באופן זה וא"כ אמרינן דממונ' בחזקת מרי' קאי ואינו יכול לתפוס על הספק ובהכי הוי ניחא ההיא דתשובת הרשב"א סי' רצ"ה שהביא הש"ך משום דהתם לא היה תנאי בדבר כ"א הקדיש סתם

ומסר ליד הגזבר שפיר אין זה יכול להוציא מספק מיד הגזבר משא"כ בההי' דסי' תרנ"ו אע"פ שמתחלה כתב ג"כ הרשב"א דמחמת שכבר מסר הממון אינו יכול להחזיר ולשאול על הקדשו כו' היינו כדי לדחו' טענת היורשי' שטען שאביו חזר בו ע"ז כתב דאפי' אם היה שואל עליו לא מהני כלל ושם לא מיירי עדיין שיש ספק בצדקה זו מחמת התנאי ואח"כ חידש בה הרשב"א שיש כאן פקפוק מחמת התנאי ולזה לא מהני מה שכבר הוא ת"י האנשים האלה כיון דמעיקרא על תנאי זה קיבלו לידם אינם יכולים לתפוס מספק דהממון בחזקת בעליו קאי ולפי"ז בש"מ שהקדיש אע"ג דמעיקר' מספקא מלתא בשעה שנותן לידו אם נותן לחלוטין או ע"ת מ"מ יכול זה לתפוס שהרי יוכל להיות שנעשה גזבר וממונה על מעות זה לגמרי משא"כ בההי דסי' תרנ"ו שפי' התנאי ומעיקר' אדעת' דהכי נחית לה דייניו לי' כאילו לא יצא מרשות הבעלים ויד ממונה זה כיד הבעלים דמי ואינו יכול לזכות בשביל העניים מספק וזה מוכרח מההיא דש"מ שהקדיש שכתב הרשב"א שמסר לגזבר ופירש הש"ך דאין מוציאין מידו מספק והיינו משום דהא איכא לאסתפוקי שמא נתן לחלוטין:

אמנם לענ"ד אין מוכרח מ"ש הש"ך הטעם כיון דבעי' הוא אין יכול להוציא מספק אלא י"ל הטעם כיון דחזינן שמסר לגזבר הממונ' על ההקדשות אמדינן דעתי' שהי' כוונתו שיחול מיד שאילו היה דעתו שלא יחול אלא אם ימות לא היה לו למסור ליד הגזבר הממונה על ההקדש וגם שהיה לו לחוש פן יחלק המעות וכה"ג או שיעשה מהן בדק הבית אלא ע"כ שכך היה רצונו שיהי' הקדש גמור בכל אופן וגם י"ל דהרשב"א לשיטתו שכתבתי לעיל דס"ל דאף בהדיוט בכה"ג שהוציאו מתחת ידו ומסר ליד אחר אם עמד אינו חוזר וק"ו להקדש ואין פנאי להאריך:

אמנם כל מה שהארכתי בזה הוא לרווחא דמלתא אם היה כאן עדים וראי' ברורה ששט"ח זה הוא מעסק המעות שנתן לידו בהיותו ש"מ אבל בנ"ד שאין כאן עדים וראי' וגם השליש אינו יודע בבירור הדברים שכך הוא זולתי קול המונה של עיר נשמע שותא דינוקא בשוקא דגופה דעובדא הכי הוה וא"כ אין כאן פקפוק כלל דמאן לימא דמעות זה שבשט"ח הם מההקדש שהקדיש בהיותו ש"מ דלמא הנך אזלי וקיבל כבר ונתחלקו וכה"ג והני אחריני נינהו שנתנו לו אחרים בתורת הקדש להלוותם למחצית שכר או הוא עצמו הקדיש איזה סך מחדש כשהיה בריא ואין אנו אחראין ליורשים לידע ממון זה של אביהם היכן הלך ודבר קשה הוא שימצאו עדות ברורה כיון שאביהם גופייהו לא הוה מהימן לומר בזה ענין המגרע כח דהקדש מאחר שכבר יצא מתחת ידו שוב לית לי' מיגו

וכמבואר בסי' רנ"ה ובשאר פוסקים וא"כ לא משכחת תו עדים דאטו בכיפי הוה תלי להו שלא זוז ידיהם מתוך ידו:

ואמנם אפי' בנמצא השטר חוב בעזבון לוי ונכתוב בו ששייך לצדקה לא היו יכולים לזכות לעצמם וכדתנן בפ"ד דמעשר שני ומייתי לה ביבמות מצא כלי וכתוב עליו קו"ף קרבן כו' ומזה למד בהגה"ת מרדכי והובא בב"י וד"מ ופסקה בהג"ה בי"ד סי' רנ"ט מי שמצא כיס מלא מעות בתיבתו וכתוב עליו צדקה סמכינן אכתיבה והרי הם צדקה וא"כ בנ"ד שהיורשים אינם יודעים בבירור משום דבר איך נקיל להם ואע"ג דבח"מ סימן פ"א מבואר דאם נמצא כתוב אצלו ששטר זה או חפץ זה של פלוני הוא אמרינן שלא להשביע עשה כן נלענ"ד לחלק דדוקא לגבי הדיוט אמרי' הכי דמודה שהוא של פלוני שסובר בדעתו שאותו פלוני לא יחפוץ לקחת את שאינו שלו וא"כ לא יהיה לו הפסד בהודאה זו משא"כ בהקדש וע"כ מוכרחין אנו לחלק בכך כי היכא דלא תיקשי אהא דאיתא בי"ד סימן רנ"ט וכיוצא בזה כתבו המפורשים לתרץ מה שהקשו התוספות באומר שטר אמנה הוא זה דנהמניה במגו דאי בעי מחיל דמחילה שאני שבודאי לא ירצה זה לשלם משא"כ כשאומר אמנה שזה ידע בנפשיה שהוא חייב לו ואין לחלק ולומר דהתם שמצא כלי כו' טעמא כיון שאין כאן בע"ד שטוען כן לפנינו ז"א דהא טענת שלא להשביע טענינן ליה וכן מבואר מדברי הרא"ש שהביא בסעיף י"ח דאף ליורשי' טוענין כן אלא ע"כ כמ"ש שיש חילוק בין הקדש להדיוט ובכנה"ג כתב ג"כ בשם הרדב"ז דבהקדש לא אמרינן שאמר כן שלא להשביע אלא שהוא הקשה עליו ממה שאמרו פרק ז"ב אם כמערים לא אמר כלום והנה יש ליישב זה אך דבנ"ד שכתוב עלי' בלא"ה אין ראיה מההיא דפרק ז"ב די"ל דוקא דבורא מקרי ואומר של מעשר הם כמערים אבל מעשה לא קעביד וכן מחלק הרא"ש בכלל ס"ה ואף עפ"י שבסימן ס"ח אף בכתב עליו ס"ל דיכולין לומר שלא להשביע מ"מ היינו דוקא בהדיוט אף מעשה רבא דכתיבה לא היה מתייירא וכמו שכתבתי שהיה נכון לבו בטוח שזה לא יתן עיניו במה שיודע שאינו שלו משא"כ בהקדש אף אם נימא דדבורא מיקרי ואמר מ"מ מעשה לא קעביד:

שוב ראיתי שבאו"ת סימן פ"א הרגיש בסתירה זו לי"ד סימן רנ"ט ע"ש מ"ש בזה ואין מקום להאריך בזה כיון דבנ"ד שהוא יוצא מתחת יד אחר כ"ע מודו שאין מקום לטענה זו וכמבואר בסימן פ"א שם ופשיטא דסמכינן אכתיבה זו ואף אם היה ספק אם זה של צדקה אם לאו הרי הוא של צדקה ומ"ש הש"ך סוף סימן רנ"ט ריש ס"ק נ"ט דהרב משוה תשובת הרשב"א להא"ז ומחלק בין מת שנקראו היורשים מוחזקים ולא שייך ספק איסורא ביורשים ולענ"ד צ"ע דמה"ת לא יהא שייך גם ביורשי' היכא שחל על

החפץ הרי הם גוזלים ההקדש או העניים והמכשלה הזאת תחת ידם ודוקא אם לא נדר על החפץ או מעות ידועים אז ביורשים י"ל שאין מחויבים לקיים נדרו או היכא שאמר בלשון אתן וכמ"ש אא"ז רמ"א בתשובה סימן מ"ח אבל אם אמר חפץ זה יהיה הקדש ויש כאן ספק או שהוא מסופק על מעות אם הם של צדקה א"כ מה לי הוא ומה לי אבוה אם נימא דספק איסורא לחומרא לא יפה כח הבן מכח האב וכוונת רמ"א שכתב בלשון אבל מי שהקדיש כו' נ"ל דס"ל כמש"ל בפירוש דברי הרשב"א דס"ל לחלק היכא שיש ספק דדלמא מעיקרא לא חל ההקדש אז אמרינן לקולא משא"כ במסופק אם מעות אלו של צדקה דלא שייך בזה חזקת מרא קמא שהרי יש כאן ספק אם הם שלו כלל וחילוק זה מרווח טפי מחילוק שחילק הרשב"א בין ההיא דש"מ שעמד לנידון דידיה ולזה נראה שהיתה ג"כ כוונת מהר"י ווייל סימן קע"ג שהביא הש"ך שם סוף ס"ק הנ"ל ע"ש אלא שמ"ש ודמי לדרב כו' מגומגם קצת אבל כוונתו כן ועיין בשו"ת מהרי"ט במה שחילק בין ההיא דספק לקט דמיירי שהחזיק שם שבלים של לקט ע"ש וי"ל כמו כאן להרמ"א ואין להאריך:

והנה בדברי הרב המשיב כתוב לאמר וז"ל א"כ טענינן ליורשי הנותן ממ"נ אם היה הנותן ש"מ ממילא בטלה הצדקה כשעמד וכנ"ל עכ"ל והנה סתם ולא פירש רק צד אחד מן הממ"נ וצד השני אם היה בריא לא ביאר מה עול מצא בה שיתבטל על ידו וסמך על החכם ומבין מדעתו וכפי הנראה מכותלי כתבו סמך גם בזה על מ"ש אא"ז רמ"א בתשוב' הנ"ל דבבריא לא מצינן למיתי עלה כ"א מתורת נדר וכיון שמת אין היורשים מחויבים לקיים נדרו ואם לזה היתה הכוונה הנה הוא כשגגה היוצא מלפני השליט דהתם מיירי הרמ"א שלא הפריש לצדקה רק נדר והקדיש סתם ובכה"ג כתב דחיובא אקרקפתא דגברא מנח ואין היורשים מחויבים לקיים אבל היכא שהפריש מעות או חפצים ואמר אילו לצדקה לא עלה על הדעת שיהיו היורשים יכולים לחזור ולהחזיק עצמם ואם באנו לומר כן בטלו כל ההקדשות שהיורשים יבטלו מה שהקדיש והניח אביהם ולא יהיה הקדש כי אם באופן רחוק וזה ודאי ליתא ומחמת שהדבר פשוט לענ"ד כביעתא בכותחא לא הארכתי לברר זה בראיות:

והאמת אגיד כי לענ"ד מ"ש אא"ז רמ"א להוכיח דאין היורשים מחוייבים לקיים כיון דמתורת נדר אתינן עלה ומייתי ראי' מש"ס דעירוכין דף ו' ע"ב אני תמה חדא מאי דמייתי מדברי התוס' דעירוכין שם לענ"ד אדרבה משם משמע איפכא שכתבו טעמא דבהקדש לא פליגי משום דהקדש חל מיד ור"ל כיון שמקדיש דבר ידוע ההקדש חל עליו וכל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתא והקשו דא"כ נימא דפליגי בנודר ומעריך

ותירצו דמשמע לי' מדנקט במתני' חיוב תשלומין גבי אם הזיק משמע דבנודר ומעריך לא פליגי דשמא יחול מיד ולכך גובה מהיורשים ור"ל דגם בנודר ומעריך חל מיד החיוב על הנכסים וחייב לשלם אף אם נימא דמלוה ע"פ אין גובה מהיורשים דאף ת"ק מודה בזה אלמא דעת התוס' דבנודד ומעריך אף אם נימא דמלוה ע"פ אינו גובה מהיורשים מ"מ נודר ומעריך גובה ועיין בתוי"ט בהעתקתו לשון התוס' בזה:

גם מ"ש אא"ז וכן הוא בפרק האומר משקלי והוא משנה שלימה הנודר ומת אין היורשים חייב לשלם אני אומר במחילה מכבוד אא"ז אגב שיטפי' רהיט לי' גמרא דזו אינה משנה אדרבה שם איתא באומר ערכי של פלוני או דמי פלוני עלי או ערכי עלי ומת יתנו היורשים ודוקא מת נידר שאין דמי' למתים ע"ש רק דבש"ס אמרינן ש"מ מלוה ע"פ גובה כו' ומשני כשעמד בדין ובאמת שלכאורה תימא מאי דקאמר ש"מ מע"פ גובה דמאן מוכח דלמא לעולם אינו גובה ואפ"ה שפיר קאמר יתנו היורשים דהא לעיל קאמרינן להדיא דבנודר ומעריך כ"ע לא פליגי כו' והנה נלענ"ד להגיה בדברי התוס' גם ליישב קצת פסק הרמב"ם פ"א דעירוכין ממ"ש עליו הראב"ד הביאו הש"ך סי' ל"ט ומחמת שהמוכ"ז נחוץ הוכרחתי לקצר:

ואמנם לגוף הדין נלענ"ד דאף בנודר מחויבין ומ"ש רמ"א דאין החיוב רק משום דמצוה על היתומים כו' הוא אמת כדמוכח מההי' דעירוכין דמדמי לה למלוה ע"פ ומ"ש דמ"מ אין כופין וכאן היורשים אין רוצים בנדר זה הוא תימא דהא בסי' ק"ז איתא בהניח קרקעות שפיר כופין והאידנא תיקנו שהמטלטלים דינם כקרקעות ולדעת הרבה פוסקים אף בלא תקנה הדין כן כגמליא דערביא וכמבואר בח"מ סי' תי"ט ובאה"ע (וגם דאם רצו הב"ד כופין כמ"ש הש"ך דמלתא דפשיטא הוא לרמ"א ז"ל ע"ש) ולא יהא כח הדיוט יפה מכח הקדש וכוונת מהר"מ ב"ב שהביא הרמ"א היינו דוקא משום שאמרה לאחר מותי וכמו שביאר להדיא מלתא בטעמא דבעידנא דהוה לנדרא למיחל כבר מת ונעשה חפשי מן המצות ולא מטעם דאין היורשים חייבים לפרוע נדר אביהם ומה שנדחק לפ' דמהר"מ מלתא דפשיטא נקט דהתם אמרה לאחר מותה כו' וכמעשה שהי' לא נהירא לענ"ד דהא מהר"מ נקט הך מלתא לרבותא שכתב ועוד נראה דאפי' כו' והו"ל למנקט רבותא טפי דאפי' אמרה אתן מיד אין היורשים מחוייבים לקיים אלא ודאי דבכה"ג נעשה עליו כחוב מה לי הדיוט מה לי הקדש וכדאמרינן בריש ב"ק אלא באומר הרי עלה מנה לב"ה כו' וכן מבואר בש"ך סי' פ"ז דנודר לעני צריך לישבע ולא דמי למה שכתב הריב"ש בנשבע לקיים קנין בדשלב"ל דהתם לא נעשה עליו חוב רק שכופין לקיים שבועתו ואין זה מוטל על היורשים משא"כ בנדר להקדש שכבר הוקבע כדבר שבחובה וגם על היורשין

מוטל לקיים וכדמוכח מההוא דעירוכין וכן יש ראיה מהא דאמרי' בר"ה דף ז' בעי ר"ז יורש מהו בבל תאחר כי תדור נדר אמר רחמנא כו' ע"ש בתוס' וברמב"ם סוף פ"א מהל' מחוסרי כפר' ובפ"ב מהל' חגיגה ובמס' קדושין גבי האשה שהביאה חטאת ואין הפנאי מסכים להאריך ואפילו תימא דהתם בהפריש אביו מיירי מ"מ מבואר מזה דבנ"ד הפריש אביו אין פקפוק כלל ועיין בח"מ סי' רי"ב בסמ"ע ס"ק כ"א דדוקא משום שהוא דשלב"ל הדין כן:

הנה מ"ש הרב המשיב דלמא היה לו אצל בעה"ח חוב קדים כו' כבר כתבתי דבטענת שמא אין לנו להפקיע מיד הקדש בדבר שכבר הוחזק בתורת הקדש זה זמן רב וקי"ל מלקין ושורפין וסוקלין על החזקות ואם באנו לטעון טענות כאלה כמעט ח"ו יתבטלו כל מעות הקדש שת"י משנים קדמונות ואמנם בנ"ד אף אם יציבא מלתא דהכי הוה עובדא מ"מ כיון שמסר השט"ח לשם כך אע"פ שלא כתב לו קני לך מה בכך כיון שבכל שנה עשו חשבון והוחלף השט"ח ונרשם ונכתב בתוכו שייך לצדקה פשיטא דלא גרע מאילו נעשה בהדיוט וכתב לי' שטרא על שמי' ומה כתיבה ומסירה צריך בזה שנותן שט"ח ע"ש הצדקה ואף מחילה אין מועיל בכה"ג. ואמנם בלא"ה בנ"ד דהוא שט"ח סתם לכל מי שמוציאו א"צ כתיבה ומ"ש בשם מכתב חזיון א' ומה שהשיב הרב עליו על שניהם אני תמה ואין הפנאי מסכים עמדי מחמת הנחיצה לבאר היטב רק את זה אגיד דמ"ש המשיב כיון דהוא מצד התקנה הוא דוקא להדיוט ז"א דהא גם תקנת מעמד שלשתן שהוא הלכתא בלא טעמא ולא נתקנה אלא בשביל תקנת סוחרים וכמבואר בהרא"ש ובפוסקים ואפ"ה מועיל אף בהקדש כמבואר בב"ק בעובדא דחנן בישא וגם כי מ"ש הב"ח שאינו מן הדין היינו בנותן חתימתו חלק או היכא שזה טוען שכחתי חתימתי חלק ואתה כתבת עלי' הא לא"ה אם זה מודה שכך נתן השט"ח והיה כתוב בו משמעות שט"ח פשיטא דלא גרע משאר כתב יד שכתב בו לכל המוציאו ויכול למוסרו למי שירצה וגם על המשיב יש לתמוה דמה ענין כגבוי לכאן דזה דוקא לענין מוחזק משא"כ בזה דטעמא דליתא בעין אף אם נחשב כגבוי אין מועיל דהשטר גופי' אין מוקדש בלא כתיבה ויש ליישב זה שכוונתו כמ"ש כיון שנכתב סתם בלא שם הלוה א"צ כתיבה ואין להאריך כי בנ"ד שנתן שט"ח ע"ש ההקדש א"צ לכל זה וגם דבנידון דידן שמשמעות הלשון שאמתת הענין שהיה בהיותו ש"מ מבואר בסי' רנ"ג דאף בהדיוט א"צ כתיבה ואף דהש"ך סי' ס"ו כתב דאין הכרח מרמב"ם וגם דהרשב"א ס"ל דהקדיש שטר בפרטות צ"ל בפיו קני לך כו' מ"מ מאן לימא דבאמת לא אמר הכי או שאר אופן המועיל וגם נראה דכיון שכתוב בו שייך לצדקה הוי לשון הודאה שמודה שזה שייך לצדקה ואין אנו אחראין לידע באיזה

אופן הוקנה לצדקה וכעובדא דאיסור גיורא ואף בהדיוט אמרינן בגיטין האומר נתתי שדה פלוני כו' כמבואר בסי' סמ"ך וסי' רמ"ה ולשון שייך נראה ברור שהוא לשון הודאה לשעבר שכבר הוא של הצדקה ובסי' ס' ס"ק ל"ב מבואר ששם משום שהשטרות נכתבו על שם לוי לכך לא הי' נאמן בהודאתו משא"כ בזה שלא נכתב שם המלוה כלל וא"כ בהודאה מהני אפי' אם היה תח"י וכמש"ל דלא אמרינן בהקדש שלא להשביע ומכ"ש ביוצא מתחת יד אחר וכ"ז לא כתבתי אלא להתלמד במקום אחר דבנ"ד פשיטא שאין לזה ענין כתיבה ומסירה כלל כיון שמתחלה כתבו ע"ש הקדש הצדקה:

ומעתה נבא לטענת יורשי שמעון שטוענים שהם גבאים על המעות לחלק למי שירצו והבל יפצה פיהו דאטו משום שלוה מעות צדקה נעשה גבאי עליו והלא אם רוצה זה להוציא המעות מידו ולהפקידם ביד אחר רשאי ודין זה מבואר בשו"ת מהר"מ ד' פראג בשו"ת הקטנות סי' נ"ח ובב"ה בי"ד סי' רנ"ה הביא זה בשם סוף תשובת הרשב"א וע"ש דכתב דלא קי"ל הכי אף בהלוה לזמן קצוב דמתעסק שמת המלוה מוציא מיד היורשים ועיין בסמ"ע סי' קע"ו סעי' ט"ז שמחלק בין ההיא דהניח להן אביהם פרה כו' והיא הראיה דמייתי בתשו' מהר"ם וכן בי"ד סי' קס"ט והיינו לענין שיכול להוציאו תוך הזמן אבל בזמן הכתוב בשט"ח פשיטא שיש יכולת ביד נותן זה שהוא מפקח בעסק צדקה זו להוציא מידו ולהשליש תח"י אחר ומכ"ש מיורשים ובעובדא דמהר"ם משמע שראובן היה מחלק הצדקה ג"כ ואפ"ה כתב שמוציאה מידו ומכ"ש בזה שאין זכר לדבר שיהיה הלוה בידו לחלק הצדקה והמעות היה אצלו למחצית שכר לבד וכשאר לוה דמי ואפי' אם היו הכתבים שבידם אמת נכון שאביהם יש לו נאמנות כל אשר יאמר כי הוא זה שמגיע ממנו אין זה ענין להיות נעשה גזבר לחלק רק שעל אמונתו של זה הלוהו וכענין דאיתא בח"מ סי' ע"א מלוה שהאמין ללוה כו' אבל לא בשביל זה נאמר שבידו לחלק כאוות נפשו ובפרט כי כפי השאלה אין בכתבים אלו כ"א כזבים ואין בהם ממש ואם היה יד ב"ד תקופה ראוי להוציא מהם ככל הכתוב בשט"ח וגם שלענ"ד אף אם היה לוי המקדיש נותן כתב כזה לשמעון אין בו מועיל דמי נתן לו כח לגרוע כח הצדקה דגם המקדיש גופיה אין לו כח בצדקה אחר שיצאה מתחת ידו טפי מאחרינא ויש לי להאריך הרבה בזה אלא דבלא"ה כיון דהאי שטרא זיופא הוא לכן קצרתי ועכ"פ אין להם דין חלוקת הצדקה ובאמת אף שכתבתי שזה נעשה גזבר לפי שעה להיות גובה בשביל עניים מ"מ אין לו זכי' לחלק דממי נתמנה לחלק ואף מי שנקרא גבאי היינו לגבות ולא לחלק וכדאמר ר' יוסי יהא חלקי מגבאי צדקה ולא ממחלקי צדקה וגם בב"ב אמרינן צדקה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה כו' ע"ש שאין ענין ממונה לגבות ולהיות שומר

המעות להיות מחלק ואמנם אם הי' נותנן כדי שאביהם יהיה ממונא לחלק צ"ע קצת לפי המבואר בתשו' מהר"ם הביאה בש"ע סי' פ"ז ובסמ"ע שם ס"ק צ"ט שאם הבע"ד טוען ברי אין יכולים להוציא ממון א"כ יש להסתפק אם טובת הנאה ממון להורישו לבניו ועיין בח"מ סי' רע"ו ובש"ך שם ובתשו' אחת לענין חמץ שעה"פ כתבתי שם מה שצ"ע על דברי מהרי"ק בתשו' דבמהר"ם שבמרדכי לא משמע הכי ע"ש ויש לי אריכות דברים בזה אלא שלענ"ד בכאן אין הנדון כו' וגם דלענ"ד דאף בכה"ג מ"מ בנ"ד יש להב"ד וטובי העיר או הגזברים הקבועים שבעיר להוציא מידו ולחלק כפי ראות עיניהם דכל דאתי אדעתא דידהו קאתי ויש לי ראיות רבות אלא לפי שהרבני מוביל שאילתא דנא אץ לאמר כלה מעשיך כי הדרך ירט לנגדי גם כי איני מדבר על אוזן שאינה שומעת וטלית שעליו כמרדעת כ"א לפני עשיר בדעת לבנות ולסתור לעקור ולטעת לכן קצרתי ועליתי כפי זמן המוכשר והעת כ"ד המדבר בצדקה זעירא מן חברייא:

הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד יום שהוכפל בו כי טוב י"ג שבט ישרי לב לפ"ק:

שאלה נו

שאלה מי שהיה חולה ונפל למשכב ומעת היצר לו וידור נדר וצוה לבני ביתו ליתן את בגדיו לפלוני עני קרובו שדירתו במקום פלוני ואחר שחזר לבריאותו נמלך להחזיק הבגדים לעצמו ורוצה לשלוח לעני דמי שיווי הבגדים והאי גברא איתי' בשאלה אי אריך למעבד הכי דשמא אין העני מרוצה בכך:

תשובה לכאורה יש ללמוד דבר זה מהא דתנן בגיטין אם אמר ע"מ שתתני לי איצטליתי כו' דרבנן ס"ל דלא מהני נתינת דמים ואע"ג דטעמ' דרבנן התם אינו אלא משום דלצעורה קא מכוון כו' מ"מ הרי גם רשב"ג דלית ליה הך סבר' דלצעורי אפ"ה קאמר התם ע"כ לא אמר רשב"ג אלא היכא דליתא בעיני' כו' ובנ"ד כיון דהבגדים איתנייהו בעינייהו לא יצא בנתינת דמים תמורתם אך בש"ע ח"מ סי' רמ"א בהג"ה כתב המתנה עם חבירו ליתן לו חפץ יכול ליתן לו דמיו משמע דאפי' איתי' בעיניה וכן מבואר באה"ע סי' כ"ח לענין מקדש בטבעת שאולה ומקורו משו"ת הרא"ש בכלל ל"ה ובפסקיו בכמה דוכתי שהאריך בזה ולכאורה היה אפשר לומר דהרא"ש בזה לשיטתו שכ' בגיטין שם ויראה שאם קבלם מדעתו הוי גט א"כ לדידי' הסוגי' איירי לענין ליתן הדמים בעל כרחו ובהא הוא דקאמר ע"כ לא קאמר רשב"ג כו' ומ"ש הרא"ש דחזרת דמים הוי חזרה היינו כשקבלם מדעתו אלא דלפ"ז לא הי' צריך הרא"ש בתשובה ובפסקיו לחלק בין ההיא דגיטין להיא דטבעת שאולה משום דבגיטין שייך לצעורה דתיפוק לי' דאפי' בגיטין

אם קבלם מדעתו מהני ובלא"ה יש מקום תימ' על הרא"ש דס"ל דמדעתו הוי גט אפי' לרבנן דהא בגיטין דף ע"מ שתחזירי לי הנייר אמר ר"ח הא מני רשב"ג היא כו' אפשר דמפייסה לה בדמי ולפי מ"ש הרא"ש אפי' כרבנן נמי אתי דהא לדידי' גם לרבנן מהני פיוס בדמי ובהאי לישנא קאמר ג"כ לעיל בבעיא דרב אשי ע"ש ותימה על המפורשים שלא נתעוררו בזה ובמ"א הארכתי ליישב זה וגם קושית הב"ח וב"ש בשם רש"ל ואין כאן מקומו:

ועכ"פ דברי הרא"ש לענין טבעת שאולה וכן דעת עוד פוסקי' בטור אה"ע צריך ישוב ונלענ"ד דהיינו טעמ' דהרא"ש דכיון דזה קידש האשה במתנה זו שנתנו לו ע"מ להחזיר שפיר מהני חזרת דמים דהא השת' מיהא ליתי' בעיני' דמה דאמרינן דכי אמר רשב"ג היכ' דלית' בעיני' אין פירושו שנאבד מן העולם וכה"ג אלא אפי' נתנו לאחר וכה"ג עכ"פ ליתא בעיני' בידו וכן אם הקדיש השור שנתנו לו ע"מ להחזיר נמי שוב הוי כליתא בעיני' (ובק"א לשו"ת ב"ח החדשות סי' פ' רמזתי קצת מזה) ועיין בשו"ת הרא"ש בתשובה של מו' אביגדור כ"ץ שצ"ע במ"ש אע"פ שאינו יכול לאוכלה ואי משום לקיומי לי' תנאה יחזיר לו דמיו כו' דאין חיבור לדברים אלו ונראים כסותרים וגם לדעת רוב הפוסקים לא מהני חזרת הדמים גבי אתרוג ועוד יש כמה גמגומים בלשון הזה לפמ"ש לעיל מיני' יעו"ש ואי לא מסתפינא הייתי אומר דמלשון ואי משום לקיומי תנאו וכו' עד כמאן דליתא דמי אינו כלל מלשון הר"ר אביגדור דאל"כ למה חזר הרא"ש וכתב דברים אלו בתשובה שאח"ז הלא קדמו בזה הר"ר אביגדור וצ"ע:

ומצאתי בשו"ת פנים מאירות ח"א סי' צ"ב שתמה ג"כ על הרא"ש ולענ"ד א"ש כמ"ש ומ"ש שם הפמ"א להקשות על הרא"ש בע"ז לענין שוכר ע"ש יש לתמוה עליו דודאי אם נאמר דהפועל קני להאי חפץ בשכר העבודה בלי משיכה או קנין א"כ ודאי דאין הבעה"ב יכול לעכבו לעצמו וליתן לו הדמים שהרי הפועל קנה החפץ ואם נטלו בע"כ הוי כחמסן דיהיב דמי ואף אם היינו אומרים דיכול ליתן הדמים אף היכא דקני לי' מ"מ י"ל דאסור משום אתנן כיון דעכ"פ נקנה לה אלא דבלא"ה הדבר ברור דבכה"ג אין יכול ליתן בע"כ וא"כ אין מקום לקושיית הגמרא שם ומזה הוכיח הרא"ש דלא קני החפץ כלל רק שנתחייב לו חיוב ע"פ או הדמים או החפץ ושפיר מצי לסלק בדמים דלא עדיף מאם התנה המלוה עם הלוה לפרוע לו בחפץ דיכול לפרוע לו במעות דלו יהא נתן לו מעות על גוף החפץ ממש אינו קונה משום דמחוסר משיכה ובשו"ת מהר"ם ב"ב סי' קס"ה כתב בשם ר"ח כדברי הרא"ש אלו ומה שהשיג ע"ז יש לתמוה דאכתי תיקשי מאי פריך

דלמא אתי' כמ"ד ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף והכי קי"ל כמבואר בפוסקים (הרי ביררנו דממ"ש הרא"ש והטור אין הוכחה לומר דאפי' איתא בעיני' מהני חזרת הדמים): אמנם מסתימת לשון הרמ"א סי' רס"א משמע דמיירי אפי' איתא לחפץ בעיניה יכול ליתן את דמיו ע"כ צ"ל דס"ל דשאני הכא דלא מכוון רק להרווחה וא"כ הא ודאי אם לא יתן לו החפץ דעתו נוטה לקבל הדמים א"כ מיקרי לא סמכה דעתיה על החפץ שמא לא יבא לידו כלל ולא טרח וזבין ואפי' יהי' בידו אולי זרים יבלעוהו וכה"ג וא"כ מסתמא גמר בדעתו בכל ענין לקבל הדמים משא"כ היכא שנותן לו החפץ במתנה ע"מ להחזיר א"כ הרי נותן לו את זה החפץ עצמו ובודאי דעתו שאם יהיה קיים שיחזרנו לו כמות שהוא דרוצה אדם בקב שלו כו' וכן בהך דאצטלית הרי מיירי באצטלית שלו כדקאמר ע"מ שתתן לי אצטליתי לכך קאמר ה"ס שפיר קאמר רשב"ג היכא דליתא בעיני' כו':

שוב ראיתי בשו"ת שבות יעקב ח"ב סי' פ"ג שנשאל על ענין כההיא דנ"ד והביא שם דברי הרא"ש והריב"ש שנראה שחולק על הרא"ש וכתב לחלק ביניהם כעין מ"ש וגם הרגיש להקשות כמ"ש דהא רשב"ג לא ס"ל לצעורי ואפ"ה מודה באיתא בעיניה וכתב לתרץ דאפילו לרשב"ג אמרינן לצעורה על האיצטלית מכוין רק היכי שנאבד מוחל על צערה כו' הנה אמת שכ"כ ג"כ בחידושי רשב"א שם דרשב"ג ס"ל לצעורה והוכיח כן מדאמרינן דאפי' לרשב"ג במחולין לך אינה מקודשת יע"ש אלא דלפ"ז אדרבא דברי השב"י תמוהים במ"ש דהיכא שנאבד מוחל על צערה דהא ע"כ היכא שמתחלה כיון לצערה לא מהני מה שמוחל אח"כ על צערה דאל"כ אמאי במחולין לך לרשב"ג אינה מגורשת אלא ע"כ דהיכא שמתכוין לצערה בעינן שתתקיים מחשבתו ואם באנו לתרץ כדבריו צ"ל דרשב"ג ס"ל דמתחלה לא כיוון לצעורה על האיצטלית אלא היכא דאיתי' בעיני' מעיקרא לא כיוון לצערה ולענין הרווחה בדמי סגי לה וכן ע"כ צ"ל כן לשיטת הרא"ש דס"ל מדעתו הוי גט וצ"ל דכיון דחזינן השתא דמקבל מדעתו אמרינן דמעיקרא לא כוון לצערה על האיצטלית רק על הדמים ובאמת מלשון רש"י ותוס' בסוגיא משמע להדיא דס"ל לרשב"ג לא אמרינן כלל לצערה רק להרווחה וא"כ צ"ל דהא דפשט לי' אליבא דרשב"ג דמחולין לך לא מהני היינו דכיון שאומר מחולין לך ומתחלה התנה שתתן לו לכך אמרינן דמסתמא מעיקרא כיון לצעורה אלא שעתה חוזר בו ואין רצונו לצערה וזה לא מהני אבל היכא דגם עתה עומד בדיבורו ורוצה שיתקיים תנאו אמרינן דמעולם לא כיוון רק להרווחה וכיון שנותנת הדמים הא קא רווח וכן משמע ממ"ש התוס' דף ע"ה ע"ב ד"ה כלל ע"ש ולפי שיטת הרשב"א צ"ע ליישב מסקנת הש"ס שם בהא דקאמר ברייתא רשב"ג דמיקל בתנאי ע"ש:

ועיין בשו"ת מהר"א ששון סי' ס"ג ובשו"ת פרח מטה אהרן ח"א סי' קי"ו דמדברי הריב"ש מוכח דחולק על הרא"ש צ"ע דאף אם נאמר כן אכתי תיקשי דהרי היה יכול להקנות לו ע"מ שיחזיר לו דמיו ומ"ש מהר"א ששון דבעובדא דהריב"ש היה צריך לזכות לו ע"י אחר ושמא לא ניחא לי' לנפקד בהכי וחוב הוא לו צ"ע דהרי יכול להקנות שיחזור לו או החפץ או הדמים ומ"ש הפרח מ"א לתרץ זה והביא עלה מעובדא דרב ביבי בר אביי כו' דבריו תמוהים דהיכן מבואר שם דאם אמר ע"מ שתחזיר ליה החפץ או הדמים דלא מהני ועוד דאין זה ענין לכאן כמבואר למעיין ועיין בשו"ת בית יעקב סי' קי"ד הרי הטור שם סי' רמ"ח כתב כן ואפ"ה ס"ל דחזרת דמים מהני סוף דבר אין פירוש מספיק לדברי הריב"ש ז"ל עוד יש בענין זה תימא על הב"ש סי' ך"ט סק"ד במ"ש דבעל העיטור ס"ל דאין יכול ליתן דמים בעד הכלי גבי מתנה עמ"ל ובמחילת כבודו אשתמיט מיני' דברי הרא"ש פ' לולב הגזול שכ' להדיא בשם בעה"ע דחזרת דמים בכ"מ הוי חזרה לבד מאתרוג או בגט ע"ש מיהו באמת גם על הרא"ש בתשובה ובפסקיו פ"ק דקידושין יש לתמוה מי הכריחו לומר דחזרת דמים הוי חזרה ולהביא ראיות ע"ז ת"ל אפי' אם נאמר בכל דוכתא דצריך להחזיר החפץ הכא אין צריך דהרי באופן המועיל נתן לו א"כ אם נאמר דחזרת דמים לא הוי חזרה ע"כ לומר שנתן לו במתנה ע"מ להחזיר או הדמים או החפץ אם תתרצה האשה להחזירו בעד דמים כיון דליכא אופן אחר המועיל וכיוצא בזה משמע מלשון הרא"ש פרק יש נוחלין והרי אף אם לא החזיר הדמים כלל מסתפק הח"מ והב"ש דשמא לטעם הא' שכתב הרא"ש מהני הן אמת כל דבריהם תמוהים בזה כמ"ש במ"א ואין כאן להאריך אבל עכ"פ אם החזיר הדמים י"ל דמהני דנתן לו באופן המועיל שישלם דמיו כמו דאיתא במועד קטן גבי השאלני חלוקך וא"כ אין כאן ראיה מהמנהג שנוהגין לקדש בטבעת שאולה די"ל שהוא מטעם הנ"ל וניחא השתא מה שחששו קצת להחמיר השבו"י ומהר"א ששון מחמת האי דריב"ש:

ולכאורה קשה דהא מקילין לענין קידושין ומכ"ש בשאר ענינים ולפי הנ"ל ניחא דע"כ גם הרא"ש לא כ"כ אלא לרווחא דמלתא ובשו"ת שבות יעקב בסופו כתב הרי יכול ליתן לו החפץ לעני לקיים נדרו ויחזור וימכרנו לו ומי ימחה בידו אך דלעיקרא דמלתא נראה שהרמ"א והפ"מ והשב"י לא ראו דברי מהרא"י בתה"ד סי' שי"א שהאריך בדין זה ומבואר שם בהדי' דהיכא שהחפץ בעין צריך ליתן גוף החפץ שהרי על החפץ התנה ולא על הדמים אם לא היכא דחזינן דלא נחתי אדעתא דחפצים כלל רק לברר מי שיש לו נכסים מרובים כמבואר שם ואף בזה כתב דהדבר שקול לכאן ולכאן והרמ"א בח"מ סי' ר"נ בהג"ה הביא דברי התה"ד וסתם לומר דכ"א יעמוד בשלו רק יתן המותר וצ"ע

שהרי התה"ד לא הכריע בדבר גם מבואר שם בתה"ד להדיא דגם לענין נדר לצדקה היכא דאיתא בעיני' צריך לתת לו ולא מצי לסלקו בדמים ומה שמדקדק שם כן מאשר"י דע"ז דהא כיון דאין כוונת הפועל רק להרווחה מאי ארי' שכר פעולה אפי' כל מילי נמי ואמאי לא מייתי האשר"י מפ' מי שאחזו כו' נענ"ד אין זה דקדוק די"ל דכל מילי הוי פשיטא ליה מהך דמי שאחזו אלא דבשכר פעולה הוה מספקא לי' דשמא כיון דלא בעי קנין קנה גוף החפץ ובכה"ג לא מהני נתינת דמים לכ"ע דהוה כחמסן וכמש"ל על הפמ"א וגם בגוף הדין שלו צ"ע דהרי מבואר שם מדבריו הקודמין דכבר נעשה החילוף וזכה כ"א בשל חבירו שהרי כתב דמחילת שמעון לא מהני דכבר זכה כו' וא"כ איך יכול זה לומר דמים אני נותן הלא אין אחר קנין כלום וכי המקנה לחברו חפץ בק"ס יכול לומר אח"כ לא כי דמים אני נותן אתמהה ועכ"פ אין ראי' מהך דמי שאחזו דלענין תנאו איירי התם ועוד יש דברים בגו ובין הרמ"א דחולק אריב"ש ואין להאריך:

אמנם כל הנ"ל היינו דוקא היכא שאמר אתן כוס זה לצדקה וכה"ג ועתה רוצה ליתן דמים אם יוצא ידי נדרו בזה באנו למחלוקת רשב"ג הנ"ל:

אמנם בנ"ד ודהשב"י דקא מתפיס בחפיציו שבגדיו יתנו לפלוני עני לכאורה אי אמרינן בזה אמירה לגבוה כמסירה להדיוט א"כ נקנה גוף החפץ לעני וא"כ הוי כחמסן ול"ש מה לי הן מה לי דמיהן ואע"ג דבעל המאור פ' שור שנגח ד' וה' הביא תשובת רב האי גאון דלענין צדקה לא אמרינן אמירתו לגבוה כו' וכ"כ הרשב"א בתשובה סי' תקס"ג דיכול לחזור בו כ"ז שלא קנה בא' מדרכי הקנאה שזה יכול לעשות מה שירצה אע"פ שבאמת מדיני שמים ע"כ גם הרשב"א מודה וכדעת הגאון ז"ל דאמרינן בפיך זו צדקה וכדברי הירושלמי בב"מ אלא דאין ב"ד יורדין לנכסיו גם לכאורה יש מקום ליישב את תשובת הרשב"א שנראין כסותרים כמבואר בתשוב' מהר"ם אשכנזי סי' ט"ו די"ל דהיכא דאמר לעניים אלו גם הרשב"א ס"ל דהוי כמסירה ודמי למכירי כהונה דאמרינן בסוף כל הגט דהוי כמאן דאתי לידי' וצ"ע במרדכי ובהג"א שם בשם מהר"ם דהיכא שנדר למצוה כו' ע"ש אבל לעניים סתמא ס"ל דל"ה כמסירה והלכך בהאי דסי' תרנ"ו שפירש דלענייי קהל פלוני הוא מקדיש שפיר כתב דל"מ חזירתו וא"כ בנ"ד גם הרשב"א מודה איברא די"ל באופן אחר דגם הרשב"א לא קאמר אלא היכא שהחפץ עדיין ברשותו דבכה"ג אמרינן דאפי' מדינא רשאי לשנותה ואין עליו עון אשר חטא כלל וכיון דרשאי לשנותן אין הב"ד יכולין לירד לנכסיו דהא מצי לאשתמוטי מעניים אלו לאחרים וכה"ג אבל היכא שהחפץ מופקד ביד אחר דבכה"ג שוב אין רשאי לשנותה אע"פ שלא בא ליד הגבאי כמבואר בשיטה מקובצת בב"ק בשם הרא"ה ז"ל ואיכא למימר דגם הרשב"א ס"ל הכי א"כ אסוחי

מיסח דעתי' מיני' לגמרי ושפיר יכולין לירד לנכסיו אלא שאעפ"כ יכול לשאול עליו ובהכי ניחא ההיא דסי' תרנ"ו שהיתה תיבתו מופקדת ביד אחרים שפיר קאמר דלא מהני אלא שאח"כ הוסיף דבעובדא דהתם אפי' שאלה לא מהני דנתן להם אדעתא שיזכו לעניים כמבואר שם אלא שאין זה מחוור דהרי בהרשב"א בחידושיו לנדרים דף ך"ט מבואר דס"ל דצדקה הוי כמסירה להדיוט ע"ש ולפמש"ל י"ל דגם התם מיירי שאמר לעניים אילו ועיין בבדק הבית סי' רנ"ט בדיני צדקה לר' ירוחם אמנם אין לי להכניס בין הרים גדולים ועכ"פ דעת הרא"ה והריטב"א דצדקה הוי כמסירה באופן המועיל וכן דעת הרבה מן הראשונים ואי אמרינן דהוי כמסירה י"ל דלא מהני נתינת דמים דהרי מבואר במרדכי בשם מהר"מ דהך דאמירה לגבוה כו' הוי פירושו כהך דדברי ש"מ כו' ומבואר בהגה"ת מרדכי סוף ב"ב בשם ריב"א דמטעם דברי ש"מ כו' אפי' מכרו היורשים כו' לא עשו כלום ואם הוא בעין יטלנו כו' ע"ש והביאו רמ"א בהג"ה סי' רנ"ב ע"ש וא"כ גם כאן לא מהני חזרת דמים ויש קצת להביא ראיה מהירושלמי שהביאו הרי"ף ושאר פוסקים בפרק הזהב רב מפקיד לשמשי' אי אמינא הב מתנה לבר נש כו' ע"ש ואם איתא אף בעני הי' לו לאמלוכי תניינות פן ירצה לעכב החפץ וליתן דמיו אע"כ דלא מהני גם בשלטי גיבורים פ"ק דב"ב כתב דאין פדיון לצדקה אם לא מדעת הזוכים בהם כמ"ש הר"ן בפירקין וכ"מ מהרשב"א סי' תרי"ז כו' עכ"ל ומ"ש מהרשב"א סי' תרי"ז אין ראי' ע"ש עוד היה בכאן מקום להחמיר מטעם שאמרו בב"מ דע"ה דלא לימרו פלניא אמר למיתב לעניא לבושא ולא יהיב ליה וא"ל דדוקא העני אין יכול לעשות כן בלא דעת בעה"ב משום דאתו למחשדי' לבעה"ב אבל הבעה"ב עצמו אם רוצה לעשות מותר ז"א דהרי איתא בהגהת מרדכי פ"ב סי' רצ"ה כתב שם וז"ל וכי תימא איכא למיחש כו' דלמא אתי למחשדי' כו' הכא ליכא למיחש בה דבשוק מזדבנינן כו' הרי להדיא דאסור אע"פ דהתם מיירי שהבעה"ב רוצה לעשות כן וע"כ צריך לעשות כן הלכך אין כאן חשש דקלא איתי ליה כמ"ש המפרשים שהביא ע"ש בשי"מ בשם הריטב"א דהך דאת' למחשדי' יש בה משום נעילת דלת לעניים ע"ש אך לזה יש תקנה לשום אותם בפני ג' בקיאין בשומא כמו דמסיק שם בהגהת מרדכי וכ"כ בהג"ה סי' רנ"ט ע"ש:

אמנם בלא"ה יש לתמוה על הגמ"ר בזה דהא האי דקאמר התם דלמא אתי למחשדי' כו' הוא רק דחי' בעלמא בש"ס שם ובאמת לא קי"ל כן כמבואר ברי"ף ורא"ש שם וכ"פ בא"ח סי' תרצ"ד וכ"כ בשי"מ בשם הריטב"א הנ"ל ע"ש וכ"מ במרדכי פ"ק דב"ב בשם ר' שמחה לענין פרעון חוב מצדקה דלא קי"ל כהך דר"מ דהנותן דינר כו' ואף ראבי"ה מודה לזה אלא שחולק על ר"ש מטעם אחר וכן בהגמ"ר שם כתב טעם אחר דאין לפרוע מצדקה

ע"ש ואע"ג דבמרדכי פרק המקבל והטור א"ח סי' תרצ"ד פסקו כהאי דאין העני רשאי ליקח רצועה כו' ואע"ג דליתא לדר"מ בהך דסבר כל המעביר כו' כמבואר בטור ח"מ סי' שנ"ו ובדוכתא טובא ע"כ לומר דבההיא קי"ל כדחיא קמייתא דאדעתא דפורים יהיב לי' כו' וס"ל דהיינו טעמא דר"ע בזה אבל בהך דהנותן דינר לעני כו' גם אינהו מודו כיון דלפי מה דמסיק ע"כ ר"מ ל"ל הך סברא דאל"כ ל"ל טעמא מפני שמעביר כו' תיפוק ליה משום חשד וא"כ מה"ת נאמר דרבנן פליגי עלי' בהא והנה מבואר בהגמ"ר שם דדוקא לדבר מצוה יכול למכור הבגדים ולחלק הדמים הא לא"ה לא ותימא על רמ"א סי' רנ"ט שסתם הדברים וכתב דיכול למוכרם ולא הזכיר דבעינן דוקא לדבר מצוה והאריכות אך למותר בזה דברי זעירא:

הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

הלכות מילה

שאלה נז

שאלה לבאר מי שמתו אחיו מחמת מילה אם יש לסמוך למולו כשהוא ירוק או אדום אחר ההמתנה שיבלע בו. דמו או יפול בו דמו:

תשובה בשבת פרק ר"א דמילה אמרינן תניא ר"נ אמר פעם א' הלכתי לכרכי הים באתה אשה לפני שמלה בנה א' מת ב' ומת ג' הביאתו לפני ראיתי שהוא אדום אמרתי לה בתי המתיני לו עד שיבלע בו דמו המתינה לו ומלה אותו וחי' כו' שוב פ"א כו' שלישי הביאתו לפני ראיתיו שהוא ירוק הצצתי בו ולא היה בו דם ברית אמרתי לה בתי המתיני לו עד שיפול בו דמו כו' והנה הרמב"ם וש"ע השמיטו הדין דאם בני' החזיקו למות ורואין בוולד הנולד עתה שהוא אדום או ירוק מלין אותו אחר שיבלע או יפול בו דמו כמו שהורה ר"נ וצריך טעם למה וראיתי בפליתי סי' ל"ח שכתב להוכיח מזה דס"ל להפוסקים דכיון שהוחזקו למות שוב אין לסמוך על האדמימות או ירקות שיש בזה ור"נ לא ידע שכבר הוחזק אבל אם ידע לא היה סומך בספק סכנה וא"כ גם בריאה היכא דאיכא ריעותא כגון מכה בדופן לא סמכינן למיתלי בתולדה עכ"ל ודבריו תמוהים בעיני דהאיך שייך לומר דר"נ לא ידע שכבר הוחזק שהרי הוא בעל המאמר מספר את אשר קרהו באתה אשה א' לפני כו' ובודאי שכך הציעה הדברים לפניו וידע שהוחזקה זו להיות בניה מתים מחמת מילה ולא מסתבר כלל לומר שאחר שציוה אותה למול סיפרה לו האשה שעד עכשיו מתו בני' ועוד דודאי כשהביאה לפניו הילד הרך בודאי הרגיש שבדעתה לשאלו אם למולו אם לאו ובודאי שהגידה לו המאורע ודוחק גדול לומר שכסבור היה

שנסתפקה האשה מחמת שהוא ירוק או אדום שהרי משמע שאז נתחדשה הלכה זו והיה לו להעלות על לב שמסתמא איתרע בה מלתא שעי"ז נפשה לשאול הגיע אם למולו ואין להאריך כי עין רואה תשורנו שהדברים פשוטים בסוגיא שידע שהוחזקה להיות מתים בני' מחמת מילה ואעפ"כ צוה למול את זה לפי שראה אותו אדום או ירוק תלה מיתת בני' בזה שהי' ג"כ כן ואף כי הוחזקה זו באדומים או בירוקים מ"מ בבריאים מי הוחזקה ולכן צוה להמתין עד שיבלע או יפול בו דמו ושפיר דמי לממהלי' וא"כ ממילא דלק"מ למה לא ביארו ברמב"ם וטור וש"ע האי דינא דבאמת לא משכחת לה השתא לדידן דקי"ל האי ינוקא דסומק או ירוק ליתחרו לי' עד דאיבלע בי' דמא או דנפיל בי' דמא וכדאיתא בשבת שם ואפי' בפעם ראשון הדין כן כדאיתא ברמב"ם וטור וש"ע וכמ"ש להדיא בהגהת מיימוני' דאפילו לא מת לה בן מעולם יש להמתין מלמול וא"כ לא משכחת להאי דינא כלל והאי איתתא דאתיא לקמי' דר"נ שמלה בני' שגגה היתה בידם שעדיין לא נתחדשה להם הלכה זו שצריך להמתין עד שיבלע בו דמו ולכן השמיטו הרמב"ם וש"ע ודאי עבר ומל לא קתני ועוד דס"ל דזה מלתא דפשיט' בלא"ה דאעפ"י שהוחזק' שימותו בני' כשהם נימולים בעודם אדומים או ירוקים בבריאים לא הוחזקה והדבר מבואר בתו' דר"נ ידע שמתו בני' שהרי כתבו בד"ה שלישית נראה דסבר דבתרי זימני הוה חזקה כרבי מדאמר לה המתיני עכ"ל הרי מבואר שר"נ ידע שמתו בני' וע"ש שכתב אא"ז מהרש"א ז"ל דמקשים על התוס' דלמא מש"ה אמר לה המתיני לפי שראה אותו ירוק או אדום וכדאמר אביי שם ותירץ דא"כ למה הזכיר בזה שמלה ב' ומתו אלא ע"כ דאכתי לא קים לי' שלא למול ינוקא דסומק אלא משום דמתו כבר ב' בני' שהיו אדומים אמר לה שלא למול משום דבב' זימני הוה חזקה ואחר שנבלע הדם אמר למול אותו דלא הוחזקו אלא באדומים כו' ולענ"ד משום הא לא אריא דבאמת י"ל מה שהזכיר ר"נ שמלה ב' ומתו כוונתו שזה הי' טעמה של האשה שבאתה לשאול פיו אם למול אותו כיון דכבר הוחזקה סכנתא בב' זימני וע"ז אמר הצצתי בו שהי' אדום ואפשר שאם לא היה אדום היה מצוה למולו מיד כרשב"ג דלא הוה חזקה בב' זימני או אפשר שהיה חושש שמא הראשונים אדומים היו ולכך מתו ומחמת זה אין למנוע מלמול את זה אחר שיבלע דמו וכן משמע מהתוס' חולין דף ד' ד"ה שמתו מחמת מילה שנימולו כשהם גדולים ומתו דאי בשמיני דלמא משום דלא נבלע בהם הדם א"נ אפילו בשמיני כגון שהציצו וראו שנבלע בהם דמן עכ"ל מבואר מזה דמספיקא מהלינן לי' כל כמה דלא ידעינן בבירור שמיתת הראשונים היה מחמת מילה אעפ"י שהיה דמם בלוע בהם תלינן דמתו מחמת שלא נבלע דמן אך באמת צ"ע דמנ"ל להתוס' הך דינא דאדרבא מסברא י"ל

דספק נפשות להקל ודוקא היכא שידוע שמלו אותם כשהם אדומים או ירוקים משא"כ כשלא נודע לא נמהל מספיקא ונראה דהתוס' יליף לה מדחזינן דר"נ צוה למול אותו אחר שיבלע דמו ואעפ"י שלא היה ידוע לו בבירור שהראשונים מתו בשביל האדמומית שהיה בהם ודחיקא להו לומר שסמיך על דברת האשה שהגידה לו שגם הם היו אדומים כזה שהרי לא נזכר זה כלל בדברי ר"נ וכל כי האי מלתא הו"ל לר"נ להזכיר בדבריו ואעפ"י שיש מקום לומר שלפי שראה התינוק האדום הזה שפיר תלה שגם הראשונים אדומים היו ולכך מתו הא לא"ה מה"ת לתלות שהיו אדומים ס"ל להתוס' דהא ליתא דאטו בשביל שזה מראהו אדום נחזיק כן הראשונים אלא ודאי כיון דחזינן דמתו מחמת מילה שלא כדרך רוב העולם תלינן טפי בדבר המצוי בתולדה שלא נבלע בהם דמן ומזה למדו התוס' לומר דדוקא כשהציצו וראו שנבלע בהם דמן הא לא"ה מחויב למול:

ומ"מ צ"ע לענ"ד מ"ש התוס' שיש לתלות שמתו מפני שלא נבלע בהם דמן דכיון דדינא הוא דליתחרו לי' עד דאיבלע בי' דמו אית לן למימר דודאי כתורה עשו וכיון שמלו אותם ודאי שהציצו וראו שנבלע בהם דמן ושאני בהך דר"נ שעדיין לא נתחדשה הלכה שצריך להמתין ולכך מלו אותם כשהם אדומים משא"כ אחר דנקטינן להא דר"נ כל שידוע שמתו אחיו מחמת מילה ממילא דאינו מומר לערלות דכיון שמלו הראשונים בודאי היו בריאים כראוי ואפ"ה מתו וצ"ל דס"ל דזימנין דלא מינכר האדמימות אלא אחר ההסתכלות וההשגחה היטב שפיר תלינן שמא לא נבלע בהם הדם ולא אסקו אדעתייהו ומלו אותם ולכך מתו והלכך היה מחויב למול וזהו שדקדקו התוס' וכתבו שהציצו וראו שנבלע בהם דמן דהיינו שהציצו בכוונה ע"ז שאם לא השגיחו בכוונה אפשר שלא נבלע הדם ולא מינכר וצ"ע דלשון הש"ס האי ינוקא דסומק כו' משמע דכל כמה דלא חזינן כי האי סימנא לית לן למיחש דכיון שאינו אדמוני ודאי שנבלע דמו וראיתי בפרי תואר סי' ב' ס"ק יו"ד שכתב וז"ל ומסתברא לי דאפילו מתו אחיו כשהם קטנים לדעת הרמב"ם במומר לד"א צריך לבדוק לו סכין יודה בכה"ג דתלינן דמרתת פן ימות וכו' וזה דלא כהתוספת ומצאתי כדבריו בחידושי הריטב"א ז"ל שכתב על מ"ש התוס' דמיירי שמתו כשהם גדולים דליתא מדנקט לה תלמודא סתם והטעם דכל מתו אחיו מחמת מילה מקום יראה הוא לכל אדם ואפילו מקטנים לגדולים שאין להם שיעור וכל שיש שם צד יראה ופחד אינו נידון כמומר כלל עכ"ל וכן נראה ג"כ מדברי הרמב"ן והרשב"א ביבמות פ' הערל בשם ר"ת שהוא מפרש ערל שלא מל מחמת פחד מיתה שראה אחרים שמתו מחמת מילה א"נ שמת א' מאחיו מחמת מילה והיינו דאמרינן לקמן בפ' נושאין דף ק' דערל נפיש אונסי' ומ"מ בר מימהל הוא כו' ע"ש ולפי"ז משמע ג"כ דאין זה מומר

לערלות וע"ש בחידושי הרשב"א שכתב לפירש"י שם דבערל שמתו אחיו מחמת מילה נמי בר מימהל הוא דאף הוא לכשיתחזק כחו ויבלע בו דמו או שיתחלפו סימניו ימול כמעשה דר"נ כו' משמע מדבריו דלא מפרש כהתו' דהערל שמתו אחיו והיינו כשהם גדולים דאל"כ יש לתלות לפי שלא נבלע דמיהם בם והוא כיון שהוא גדול ודאי שנבלע דמו כבר אלא משמע דזימנין אף שהוא גדול עדיין לא נבלע והלכך לא מהיל מיראתו פן ימות גם הוא כאחיו שנימולו ומתו מחמת שלא נבלעו דמיהם בם ולכשיתחזק כוחו ויבלע דמו שפיר מהיל:

ודאתאן עלה במ"ש לעיל שהתוס' בחולין כתבו דאתיא הך דר"נ כרבי. אמנם ברי"ף איתא הגירסא רביעי הביאותיו לפני ובאשר"י הגרסא גבי אדומה רביעי וגבי ירוק שלישי ועיין במעדני מלך מ"ש בזה דברי"ף ורא"ש בשבת הגרסא כמו בש"ס שלפנינו ובאמת שכן הוא הגרסא לפנינו בתוספתא דשבת ע"ש אמנם בירושלמי דיבמות ס"פ הבע"י הובא מימרא זו כלשון האמור בתוספתא רק שהגרסא שם רביעי הביאו לפני גם אין שם הגרסא ראיתיו שהוא ירוק ובתוספתא איתא כגרסת רש"י בשבת ומדרש רבה שיר השירים בפסוק מה יפו פעמיך איתא ג"כ הך עובדא דר"נ ושם איתא רביעי הביאתו לפני וראיתי בשרו ירוק אמרו לי מה אנן מלין אותו אמרתי להם המתינו והניחו אותו עד שיבא לו דם ברית דתנינן תמן הקטן החולה אין מלין אותו עד שיבריא הניחו אותו כו' וקצת משמע שמחמת שראה אותו ירוק צוה להמתין כמ"ש המהרש"א ולכך אמר דתנינן תמן כו' אך לפי מה דאיתא שם רביעי הביאתו כו' ובכה"ג הוי חזקה לכ"ע והלכך אמר שצריך להמתין שאולי הראשונים היו להם ג"כ חולי זה ולכך מתו ועיין בקרבן העדה ביבמות שם שכתב הניחוהו לאחר זמן כו' ודמו של זה היה נבלע בין עור לבשר כו' ובין אדום לירוק נתחלף לו שרש"י בחולין כ"כ על אדום המתיני עד שיהא דמו נבלע בבשרו שהיה דמו הולך בין עור לבשר והוי כמי שאין לו דם כו' עכ"ל רש"י וכ"כ הר"ן ז"ל וצ"ע ששינו את לשונם בשבת דף קל"ד שכתב רש"י ד"ה לא איבלע בי' דמיה בבשרו דעכשיו כל דמו מצוי בין עור לבשר וכשמוהלים אותו יוצא כל דמו וכ"כ הר"ן שם ועיין בישש"ס סי' ל"ט דנראה דגרס באשר"י גם גבי ירוק רביעי הביאתו לפני וגם לא הזכיר מגירסת הרי"ף והרא"ש בשבת וכתב בישש"ש שם דלגירסת הרי"ף צ"ל שלא הביאה לפניו בפעם ג' ור"ל דלעולם ר"נ מצי סבר כרבי רק דמעשה שהי' כך היה ובני קפוטקיא שמלו בפעם ג' באמת הורו כרשב"ג ודלא כהלכתא וכ"כ בקרבן העדה ג"כ ולכאורה כן מוכרח לפי הגרסא שלפנינו ברא"ש דגבי אדום גריס רביעי וגבי ירוק גריס שלישי אלמא דמעשה שהיה כך היה ואמנם י"ל דבאמת סבר כרשב"ג וכמ"ש מהרש"א דל"ל להזכיר כל זה

וכ"כ בפירוש פני משה בירושלמי דיבמות והלכך גבי אדום אי לאו דכבר אתחזק בתלת זימני לא היה מצוה להמתין דאכתי לא הוה קי"ל שאין למול סומק כמ"ש המהרש"א אך אחר שכבר הודע אליו ממעשה דאדומים דכיון שהי' הדם נבלע בין עור לבשר הוי כמי שאין לו דם ועלול למות במיתה קלה וכפירש"י כאן בחולין ממילא נלמד ממנו לירוק דכיון שאין לו דמים צריך להמתין עד שיפול בו דמו ולפיכך אע"ג דלא אתחזק מ"מ צוה להמתין ובכאן ליכא לאקשויי למה לו להזכיר זה דפשיטא דבלא"ה צ"ל דאיירי דנקט ברישא עובדא היכא הוי נקט נמי בסיפא ואף לפירש"י בשבת דאדום הוי טעמא שכשמוהלים אותם יוצא כל דמו א"כ לכאורה אין ללמוד ממנו ירוק כלל דאע"ג דגבי ירוק אכתי לא נפל בי' דמו מ"מ מלתא דפשיטא הוא שיותר יש חשש סכנה לזה שיש בו דמו רק שיזוב ממנו ע"י שימולו אותו מהירוק שעדיין לא בא בו הדם מ"מ י"ל דירוק שאני דאיכא בו תרי טעמי כמ"ש רש"י בשבת דאין כאן גם קיום המצוה כתיקנה דהטפת דם ברית מצוה היא ועוד שחלוש ומסוכן הוא כיון שלא נוצר בו הדם והלכך סמך להמתין עד שיפול בו הדם דברי זעירא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:
הלכות עבדים

שאלה נח

שאלה יוריני ויאיר עיני בדברי המהרש"א ז"ל בגיטין דף מ"א שכ' דהא דע"ע רבו מוסר לו שפחה כנענית היינו שפחה דידי' אבל שפחה של אחרים אסורה לו שזה סותר למ"ש הש"ס בתמורה דף כ"ט הילך טלה ותלין שפחתך אצל עבדי ומוקי לה בע"ע ופריך שפחה לע"ע משרי שרי ע"ש ותימה על מהרש"א שכתב בפשיטות לאיפוך:
תשובה כדבריך כן הוא כי הוא תימה גדולה על אא"ז מהרש"א ז"ל שיהא דבריו נגד ש"ס ערוך וזה שנים רבות שמעתי שעמד על תמיה זו הגאון האמיתי מהר"י לנדא ז"ל ועתה באו הדברים בדפוס בשו"ת נו"ב מהדורא תנינא. וגם הלום ראיתי בשער המלך הלכות עבדים שהביא בשם מהרח"ש שנסתפק בזה והביא ג"כ מהרש"א הנ"ל ותמה ג"כ מש"ס הנ"ל ולחומר הנושא אין ואומר דהנה רש"י שם פירש טעמא דרבי דס"ל דלא הוי אתנן משום דס"ל דאף אם אין לו אשה ובנים רבו מוסר לו שפחה כנענית והרמב"ם בפי' המשנה כתב הטעם משום שהותר מכללו בש"כ והר"ע ברטנורא הביא פירש"י וגם פי' הרמב"ם ולכאורה נראה דמסתברא כפי' הרמב"ם דלפירש"י צ"ע דאדמיפלגי באתנן הו"ל לאפלוגי בהדיא בהך מילתא היכא דלית ליה אשה ובני' אם רבו מוסר לו ש"כ אם לאו דפשיטא דהא בהא תליא ולפירוש הרמב"ם א"ש דפליגו בסברא לגבי אתנן דר"מ

סבר אעפ"י שעבד זה אסור בשפחה מ"מ כיון שהותר מכללו היכא דאית ליה אשה לא הוי ביאת זנות שיחול ע"ז שם אתנן ורבנן פליגי עלי' וס"ל כיון דעבד זה אין לו היתר בשפחה שפיר הוי ביאת זנות ולפי זה י"ל דאין לנו לעשות פלוגתא רחוקה בין ר"מ לרבנן וע"כ לא פליגי עלי' דר"מ אלא היכא שאין לאותו עבד צד היתר כלל בשפחה כיון שאין לו אשה אבל היכא שיש לו אשה או למ"ד שאף שאין לו אשה רבו מוסר לו שלאותו עבד עצמו יש היתר מכללו לגבי שפחה אחרת וגם רבנן מודו בהך סברא דהיכא דהותר מכללא לא הוי אתנן כיון שזה העבד גופיה יש לו היתר בביאת שפחה עכ"פ וזה היתה סברת המקשה שהקשה שפחה לעבד משרי שרי ור"ל דאע"ג דשפחה זו שאינה של רבו לא הותרה מ"מ כיון דעכ"פ זה הע"ע יש לו היתר בשפחה ומ"ט דרבנן ודחיקה ליה מילתא דרבנן יחלקו בזה עם ר"מ ולכן מוקי בדלית ליה אשה ובנים וא"כ לגבי עבד זה לא הותרה לו ביאת השפחה כלל ואפ"ה פליג ר"מ וס"ל דגם בכה"ג נמי חשיב הותר מכללו כיון שאם היה לו אשה היה מותר או דס"ל דאף באין לו אשה רבו מוסר לו ש"כ כפירש"י:

ועוד הלענ"ד דלכאורה בלא"ה צריך להבין עיקר החילוק בין שפחה של רבו לשל אחרים ויבן בזה עפ"י המבואר בלח"מ ומ"ל פ"ג מהלכו' עבדים שהרא"מ פרש' משפטים תמה על רש"י שם שכתב שרשות ביד רבו כו' דמנ"ל שהוא רשות ולא חובה דר' ישמעאל במכלתא קאמר או אינו אלא חובה ת"ל אם בגפו כו' וכיון דרש"י מפרש אם בגפו יחידי נכנס לומר לך יש לו אשה ובנים רבו מוסר לו כו' אם כן איך כתב שהוא רשות וכן הקשו על הרמב"ם ג"כ ע"ש והנה אם נימא דהא דרבו מוסר לו הוא חובה פשיטא דלא שייך שיטיל עליו הכתוב חובה למסור לו שפחה של אחרים רק על שפחה שלו ומכ"ש לפמ"ש הרא"ם והמ"ל שם הביאו דטעמא שהוא חובה כדי לקיים והתנחלתם א"כ פשיטא דלא שייך זה כ"א בשפחה דידיה וממילא דבשל אחרים דלא שייך גבה חובה באיסור' קיימא וכמו באין לו אשה ובנים דכיון דקרא לא מיירי בהכי כ"א ביש לו א"כ באין לו בחזקת איסור עומדת וה"ה בזה דבשפחה של אחרים אסורה עליו כמו לשאר ישראל משא"כ למ"ד רשות דהיינו שהתור' ניתנה לו רשות למסור לע"ע שלו שפחה וחידוש הוא שחידשה התורה בזה ממילא דאין סברא לחלק בין שפחה שלו לשל אחרים דכל שרבו רוצה יכול למסור לו ש"כ ופקע מיני' איסור שפחה לגמרי ולפ"ז א"ש דבתמורה דמקשה שפחה לע"ע משרי שרי ואכתי לא נחית לחלק בין יש לו אשה או לא והיה סבור דבכל גווני שרי למסור לו ולפי"ז ע"כ קרא דבגפו אתי לאוריי שהוא רשות ממילא דשפחה שרי ליה אף של אחרים משא"כ למאי דמסיק לחלק בין יש לו אשה

וזה נלמד מקרא דאם בגפו אם כן היכא שאין לו אשה שרבו מוסר לו הוא חובה וזה לא שייך כ"א בשלו וממילא דאסור בשל אחרים ושפיר נסתפק מהרח"ש בזה:
אך שעדיין צ"ע דמאי דוחקי' דש"ס לאוקמי באין לו אשה שהרי אחרי שמוכרח התרצן לומר שיש חילוק בין יש לו אשה א"כ הוא חובה ואסור בשל אחרים אף ביש לו אשה ולכך הוי אתנן ונראה דא"ש לפי מ"ש המ"ל שם דאף אם נאמר דדרש' דאם בגפו למדרש דאם אין לו אשה ובני' כו' מ"מ אין מחמת פשיטות המקרא דאם אדוניו הכרח לומר שהוא חובה דמצינו לשון זה דאם שהוא רשות רק דמצד הסברא הוי אמרינן שהוא חובה כדי לקיים והתנחלתם וכו' ע"ש והנה למ"ד בגיטין דף מ"ג לעולם בהם תעבודו רשות פשיטא דלא שייך לפרש קרא דאם אדוניו שהוא חובה למסור שפחה לקיים והתנחלתם שהרי גוף העבדות אינו חובה רק רשות ומכ"ש דל"ש עליו חיוב למסור שפחה להוליד עבדים לקיים והתנחלתם וכ"כ בשער המלך וע"כ דאי בעינן למימר שהוא חובה צ"ל דס"ל כמ"ד לעולם בהם תעבודו חובה והשתא א"ש בתמורה דאף דהתרצן שם מחלק בין יש לו אשה כו' מ"מ לא בעי לשנויי דהאיסור משום שפחה של אחרים ומשום דחובה הוא למסור שפחה וזה ל"ש כ"א בשפח' שלו דא"כ הוי צריך לאוקמי מילתייהו דרבנן בפלוגתא דר"י ור"ע אם לעולם בהם תעבודו הוי רשות או חובה ולכן עדיפא ליה לשנויי בדלית ליה אשה נייד בזה מסברת המקשן דסובר אם אדוניו כו' הוא רשות והוי היתר אף בשפחה של אחרים ואפ"ה א"ש דמירי בדלית ליה אשה ובנים משא"כ מהרש"א בגיטין שפיר כתב אליבא דהלכתא דקי"ל למידרש אם בגפו כמ"ד דאם יש לו אשה ובנים כו' וא"כ מצד הסברא מפרשינן דאם אדוניו ואחובה כיון דקי"ל כמ"ד לעולם בהם תעבודו חובה וכיון שהוא חובה ממילא שאין זה רק בשפחה שלו אבל שפחה של אחרים אסורה עליו א אך לפי"ז אכתי קשיא על מהרש"א דלמה הוצרך לומר דהא דמקשין התוספות וימכור עצמו בע"ע היינו שימכור עצמו למי שיש לו אשה תיפוק ליה דהתם בלא"ה א"ש שהרי התוספות שם קיימו למ"ד דאף אם אין לו אשה ובנים רבו מוסר לו ולדידיה שרי אף בשל אחרי' כדכתיבנא ולכן נלענ"ד עפ"י מש"ל בשם הרמב"ם בטעמא דמ"ד לא הוי אתנן לפי שהותר מכללו בש"כ ולכאורה אין טעם זה מובן כ"כ.
אך נראה דא"ש על פי מאי דאיתא שם בתמורה ר' אומר אין אתנן אסור אלא הבא לו בעבירה אבל אתנן אשתו נדה כו' ופירש"י הבאות לו בעבירה שאין לך צד היתר בה אבל אשתו נדה מותר בה לאחר זמן כו' ולפי"ז א"ש בטעמא דרבי דס"ל לא הוי אתנן דאזיל לשיטתי' (והרמב"ם גורס במתני' ר"מ) דכל שיש לו בה היתר לא הוי אתנן וה"נ בע"ע בשפחה שיש לו היתר בשפחה זו כשישא אשה ויוליד בנים וכמו נדה דאע"ג דהשתא

אסירה ליה עד שיעברו ימי נדתה ותטבול מ"מ כיון שיש לו בה צד היתר לאחר זמן לא הוי אתנן וא"ל דבכל שפחה נימא דהוי צד היתר לכשתשתחרר ז"א דכי משתחררה גופא אחרינא הוא דמעיקרא בהמה השתא דעת אחרת וכדאמרי' בקידושין דף ס"ג ואנן בעינן צד היתר בהך גופא גופיה ועוד דאין זה צד היתר לכשישחררנ' רבה דמה"ת לומר שיעשה כן ואף למ"ד לעולם בהם תעבודו רשות מ"מ כיון שעכ"פ אין עליו חובה ורגילות לעשות כן אמרינן דלא תצא זו מחזקת שפחות שהיא בה עתה משא"כ לענין אין לו אשה ובנים דהע"ע אורחי' בהכי והוטל עליו חובה לקיים מצות פ"ו ושבת שפיר מקרי צד היתר כמו בנדה דאורחה בהכי לטבול כשעברו ימי נדתה ותהיה מותר' לו ולכך ס"ל לרבי דאף שאין לו אשה ובנים לא הוי אתנן לשיטתיה דצד היתר לא הוי אתנן (ולגרסת הרמב"ם י"ל דר"מ ס"ל בהא כרבי ורבנן פליגי וס"ל דצד היתר ל"מ או דס"ל לחלק בין זה לנדה ואפשר לכוין גם דברי הרמב"ם בפה"מ לזה ולפי זה נראה דאם נימא דע"ע אסור בשפחה של אחרים דינא הוא דהוי אתנן לכ"ע דאין כאן צד היתר כלל בשפחה זו של אחרים דא"ל דיש לו צד היתר כשיקנה רבו שפחה זו דמאין הרגלים לומר כן דדוקא בנדה או באין לו אשה ובנים שייך לומר כן שהמתיר עתיד לבא בודאי דאורחי' בהכי כמ"ש וע"כ לומר כן דאל"כ בכל ערוה יש צד היתר כגון בא"א יש צד היתר כשימות בעלה או יגרשנה וכן כל כיוצא בזה א"ו דז"א וכמ"ש וא"כ קשה מ"ט דרבי ולכך מוקי הש"ס דפלוגתא דרבי ורבנן פליגי באם אין לו אשה ובנים והסוגי' אזלא למ"ד דרשות הוא למסור לו שפחה וממילא דמותר גם בשפחה של אחרים רק מצד שאין לו אשה וס"ל לרבי דכיון דאיכא צד היתר לא הוי אתנן ורבנן פליגי בהא ובסברא פליגי לענין אתנן ולא הוה ניחא ליה לאוקמי דר' ס"ל כמ"ד רשות ולכן מותר אף בשפחה של אחרים ורבנן ס"ל חובה ואסור בשפחה של אחרים דא"כ מאי אריא דפליגי לענין אתנן הו"ל למפלג בעלמא אי חובה אי רשות או אם היתר בשפחה של אחרים או לא אע"ג דבין רבי ובין רבנן ס"ל כר"י דדריש אם בגפו שהוא רשות ומותר אף בשל אחרים רק כיון דאין לו אשה ובנים פליגי לענין אתנן אי מהני הך צד היתרא אבל מהרש"א בגיטין כתב שפיר דמוכח דהך דחציה שפחה כו' לא היה לרבה עבד דאל"כ למה כפו את רבה ומהא גופא מוכח דסובר כמ"ד חובה ויש איסור בשפחה של אחרים משא"כ בחצי' עבד שפיר הקשו דימכור למי שיש לו שפחה ולא בעי מהרש"א למימר דקושייתם למ"ד רשות מכלל דלכ"ע קשיא להו וע"כ דהיינו מטעמא שיכול למכור עצמו למי שיש לו שפחה ואע"ג דהתוספות שם כתב דקושייתם למ"ד דאין לו אשה נמי רבו מוסר לו ולדידיה אם בגפו אתי לאורויי שהוא רשות אין זה הכרח כ"כ דמצינן למימר דאם בגפו אתי לומר לך שאינו

יוצא בראשי אברים כעבד וכת"ק דראב"י בקידושין ועוד יש בזה מילין וקצרתי כעת:.
דברי זעירא מן חברייא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד

שאלה נט

ב"ה להרבני המופלג בתורה וביראה הצדיק חד מעמודי דבית מדרשנו המנוח מוהר"ר אליה וויטקובר ז"ל:
בירך לקחתי ובירך אשוב לה"ה ידידי כו' מוהר"ר אלי' נ"י ראיתי דבריו טובים ונכוחים אשר אמר עם הספר להשיב על דברי במ"ש בסוגיא דמקדש בע"א אם אמנם כי לא אמרתי אלא לפלפולא וכמה דברים שהרגיש מעלתו כתוב אצלי באריכות אך לכבודו פניתי לעיין בדבריו כי מה שנראה לו דחוי הוא חוזר ונראה והנה במה שהשיב אליהו באחת על מ"ש ליישב דברי הרמב"ם שהשמיט הא דכופין ומשחררין משום דלמאי דפסק הרמב"ם דעבד כהן רבו מוסר לו ש"כ א"כ מצי למעבד שימכור עצמו בע"ע כמ"ש התוס' בגיטין דף מ"א דבזה לא שייך תירוץ התוס' שם משא"כ בש"ס לא מצי לשנויי הכי דתיקשי למ"ד עבד כהן אין רבו מוסר לו ש"כ עכ"ד בקצרה וע"ז כתב מע"ל שהתו' שם דקדקו ואפי' אין לו אשה ובני' הא איכא מ"ד רבו מוסר לו כו' והיינו דתיקשי למ"ד הכי והרמב"ם. הוא פוסק דאין לו אשה ובנים אין רבו מוסר כו' לק"מ ויעיין בדברי המשנה למלך שם דמהרמב"ם משמע דלענין כפי' איתמר אבל אם העבד רוצה שפיר יכול לישא ע"ש וכן הוא שיטת הריטב"א ומה שהקשה המ"ל מתמור' לענ"ד לק"מ דכל שהעבד רוצה להחזיק עצמו בקדוש' ישראל רק שהאדון כופהו שפיר הוי ביאת איסור רק כשהעבד בעצמו רצונו להפקיע מעליו תורת ישראל גמור ולהיות עליו תורת עבד שפיר דמי כמו מוכר עצמו למ"ד רבו מוסר לו כו' שהוא נותן על עצמו תורת עבד ומותר בשפחה וה"נ במכרוהו ב"ד ויש לו אשה ובנים וקצרתי:
ומ"ש רומע"ל דהא כאן הוי מוכר עצמו דקי"ל אין רבו כו' כבר כתב המ"ל דגם בזה אם העבד מרוצה מותר ע"ש בשם הריטב"א איברא דלישנא דהרמב"ם לא משמע הכי ואיכא למימר לפי מה דאמרינן בקידושין דף ס"ט גבי ההוא ממזר כו' א"ל ר' שמלאי זיל גנוב כו' ורש"י ותוס' נדחקו שם דהיאך מנסיב לי' עצה לגנוב ובתוס' רי"ד כתב דלא דמי להא דלא תגנוב ע"מ לשלם כיון שאין כוונתו לשם גניבה רק כדי לטהר ע"ש וכן משמע בתשובת מהרי"ל סי' וא"כ. אין הב"ד יכול לכופם שישתחררו זא"ז דאיכ' איסור עשה דהא מצו למימר נמתין עוד אולי יזדמן שיהא יכול לישא בדרך היתר ואף דאין ע"ע נוהג אלא בזמן היובל לא פסיקא לי' להרמב"ם למיתני כופין כיון שבזמן שע"ע נוהג אין

כופין ומ"ש רו"מ שדוחק לומר דהש"ס יקשה ויתרץ אליבא דשמואל דס"ל עבד כהן אין רבו כו' וטפי עדיף לומר דהש"ס מקשה ומשני אליבא דהלכתא דבאין לו אשה או מוכר עצמו אין רבו מוסר כו' הנה ע"כ אליבא דהריטב"א צ"ל כן דאיהו ס"ל להדיא דאם העבד רוצה מותר בשפחה וטפי הי' אפשר לומר דמשמע לי' דמתני' מיירי בזמן הזה שבטל היובל ואין ע"ע נוהג בו והנה עוד יש לפלפל הרבה ע"פ מ"ש המ"ל בשם מהרשד"ם דלהרמב"ם אין איסור בשפחה מה"ת ואין פנאי להאריך:

ומ"ש על מה שכתבתי ליישב קושית הרשב"א והריטב"א דליתני משחררין זא"ז דאין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך דהכא מיקרי פשע דלפי דברי חבירו שהוא עבד הי' לו להודות כו' וע"ז כתב דבההיא דהכא הו"ל כאומר חטא כדי שתזכה אתה. שחבירו לא ירצה לשחררו אם לא ירצה הוא לשחרר אותו וכו' ז"א דאף כדי שיזכה הוא עצמו אסור דע"כ לא אמרינן התם אלא דהתירו לו לרדות קודם שיבא לידי סקילה וכדאמרינן כן בעלמא יבא עשה שיש בו כרת כו' וגם רדיית הפת שבות היא משא"כ היכא דתרווייהו עשה נינהו אע"ג דחדא מיני' עדיף קצת מ"מ מאי אולמי' דהאי עשה מהאי עשה להיות נדחית מפניו בקום ועשה ובכל דוכתא אמרינן שב ואל תעשה עדיף אלא ודאי כיון דלא פשע שפיר דחינן הך עשה דלעולם כו' אף לזכות וכדאמרי' האי עשה כו' עשה דכבוד תורה עדיפא עיין בתוס' בשבועות דף למ"ד ועוד י"ל דאין הב"ד יכולין לכפות כדי שיזכה שהרי יוכל לומר לאו כל כמיניכי לכופיני לעבור עשה דלעולם כו' דשמא בקרב ימים ישוב וניחם להודות האמת כי הוא עבדי וממילא אהי' מותר להנשא בלי עבירת העשה וע"כ לא אמרו דכופין כו' אלא בגוונא שא"א להתברר משא"כ היכי שיוכל להתברר ודעת לנבון נקל. ולכך ביבמות שהוא ע"י תערובות וא"א להתברר אפשר לומר דהו"ל זכות שניהם וכל שהוא זכות גם לעצמו אין עובר כיון שאין עושה לטובת העבד לפי מ"ש הפוסקי' בההיא דר"ג ששחרר עבדו ובמקום אחר הארכתי:

ומה שהקשה על מ"ש שפשע שהי' לו להודות וגם למכור עצמו לו בע"ע לפי מ"ש הרמב"ם דמוכר עצמו אין רבו כו' כבר כתבתי דברי המ"ל דברצון העבד שרי וגם כי מה ענין פסק הרמב"ם להברייתא דהכא דהא פלוגתא דתנאי הוא ובברייתא מצי אתי כמ"ד מוכר עצמו רבו מוסר כו' ומ"ש דאף שהוא משוחרר ע"י הודאה הא גר אינו קונה ע"ע הואיל ולא מקני לא קני כו' ז"א דהא להדיא אמרינן התם דשפיר נמסר לגר שאינו קונה ודינו כישראל שאינו עובד את הבן כו' וכן פסק הרמב"ם להדיא שנמכר לגר צדק ע"ש:

ומ"ש על מ"ש לישב קושית הת"י דהא עכ"פ לא יוכלו לישא מחמת שאין לנו לכופם שישחררו זא"ז כו' ז"א דמ"מ כיון שאם רצו משחררין זא"ז שפיר הו"ל לאשמעינן דכופין

האשה ועוד דאהני שחרור האשה כשיודה א' מהם שהוא עבד יהי' לו תיקון ע"י שימכור א"ע לחבירו אלא שז"א דדלמא סהדי דהאשה אומרי' אמת וא"כ שוב הוה משחרר ואינו נקנה בע"ע דמ"מ נכון כמ"ש דאע"פ שאין צריך להשמיענו שאם רצו משחררין מ"מ הו"ל למתני שאם שחררו כופין גם האשה לשחרר אותם:

ומ"ש ליישב קושיית הרשב"א דיכול כ"א ליקח. שפחה ולשחרר אותה כו' ז"א דהא עיקר הקושיא אמאי לא תני תנא תקנתא שיכול לקיים פ"ו אף שיצטרך לעבור בעשה דלעולם כו' וא"כ מה בכך שיש תקנה שישחרר שפחה ס"ס תקנתא ע"י כפי' הוא או שיכופו אותו ליקח שפחה לשחרר או שישחררו זא"ז שהיא תקנה קלה יותר:

ועוד דמ"מ קשה מאי פריך בהא דיבמות אי בעי אין כו' דהא יש תקנה בכה"ג ואע"ג דכהן אסור בגיורית מ"מ מנ"ל להגי' במשנה בכדי נימא דאתי כר"ש דס"ל פחותה מבת ג' כשרה לכהונה אלא ע"כ כמ"ש דס"ס לאו ברצון תליא מלתא דהא אף בזה יצטרך לעבור בעשה זו:

גם מ"ש דלכך לא מקשי התוס' ביבמות משום דהתם אינו עובר בעשה דבלא"ה אינו יכול להשתעבד כו' ז"א דא"כ גם בגיטין נמי לא מקשי התוס' מידי דנימא מחמת מצות שבת הפקיעו החכמים השעבוד מעל מי שחצי עבד וכמו דאמרינן שם דכופין היורשי' משום מצוה לקיים דברי המת הפקיעו השעבוד ותו ממילא ליכא איסורא וכיוצא בזה תמה בפ"י על התוספ' וכ"כ בטורי אבן בחגיגה ודוחק לומר דהתוס' ס"ל שאין להב"ד להפקיע כדי שיבא לידי שחרור דז"א דהא הב"ד לאו מידי עבדי במה שמפקיעין שעבוד הרב מצד הפקר ב"ד ותו ליכא איסורא וע"כ לומר דודאי מה דאמר רחמנא לעולם תעבודו אין פירושו רו שו שצריך לעבוד בו יומם ולילה רק ר"ל שלא יוציאי' מכלל עבד באופן שיהי' כבוש ת"י כשיצטרך לעבוד בו והלכך בשלמא בההיא דכופין את היורשין א"ש דהתם כיון דמצוה לקיים כו' ותו איכא איסורא עלי' דיורש לעבוד בו הלכך שפיר כופין לשחרר משא"כ בזה נהי דנימא שהחכמי' הפקיעו השעבוד מ"מ איסורא ליכא ואם ימצא טצדקי שיעבוד בו בע"כ של עבד לאו איסורא קעביד ואין כח ביד החכמי' רק להפקר שלא יהי' לו כח לכופו לעבוד בו עבודת עבד וא"כ אין רשאי ליתן לו ג"ש להפקיע מעליו תורת עבדי' לגמרי ולפ"ז לא מיבעיא בההוא דקדושין דשפיר איכא איסור עשה לפי דבריו שזה עבדו ואף שאין לו כח להשתעבד בו מחמת העדי' מ"מ אסור לשחררו בפועל דאם ימצא טצדקי לעבוד בו וכדומה שפיר עביד ומכ"ש שי"ל שזה יודה לו האמת שהוא עבד ויופסל עדיו אלא אפי' בההיא דיבמות דספיקא הוי מ"מ אסור לו מתורת עבדי' שהי' עלי' מתחלה מספק עכ"פ ויש לדין בזה עפ"י הרמב"ם דספיקא דאוריית' מדאוריית'

לקולא ואין הפנאי כעת ובחידושי ביארתי בדרך אחר נכון ולא רציתי להאריך פה ומ"ש דההיא דקדושין הוי עדות אחרת משא"כ בזה דהוי בחקירות ודומה לא' אומר יין כו' הנה מדברי הר"ן מבואר דס"ל דגם בההיא דגירושין דינא הוא לומר דהוי כעדות אחת ובטלה ואפ"ה פסק הרמב"ם אף דמשמע דמיירי במכחישין. וע"כ דס"ל כיון שבשעה שהתחיל העדו' לא היה ע"ז אף שהוכחש אח"כ לא איכפת לן וה"נ דכוותי' כיון שבתחלת עדותו אומר פלוני נתקדשה לא הוכחש אע"פ שאח"כ כששואלין אותם למי נתקדשה מכחישין זא"ז אין זה כהכחשה בגוף העדות שבאו להחזיקה בא"א ובתשובה ביארתי בארוכה ופקפקתי בזה ממ"ש הרמב"ם במה הרגו בסייף דרישי' כו' ושם ביארתי כמה סוגיות בש"ס ודברי הרמב"ם וכשיהי' רו"מ עמי במחיצתו אראהו בישע אלקי' מה שנשאתי ונתתי באמונה וחכם מבין זאת כי האי לדרשא נאמרה לחדר התלמידי' ואעפ"כ אמרתי לתת להם מהלכים בין העומדי' דלא לימרי בדותא הוא כמוץ אשר תדפנו רוח ביום קדי'

כ"ד עבד לעבדי ה' זעירא מן חברייא:

הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

שאלה ס

בשו"ת נודע ביהודה מהדורא תנינא חלק ח"מ סימן י"א תמה על ג' גדולי עולם ששגו בפשט דברי התו' בב"ק דף פ"ח בד"ה יהא עבד כו' ודברי הגאון ז"ל חיים וקיימים ואוסיף מיא אוסיף קמחא בביאור דברי התוס' בזה:

הנה בכל דוכתי אמרינן גמר לה מאש' ויש לפנינו שני דרכים או שנאמר שהג"ש נתקבלה לומר שעבד הוא ממש כאשה לכל ענינים שבתורה וגרע מעכו"ם לענין דבר הצריך איש דעכו"ם איש מקרי משא"כ עבד וממילא דבכל ענינים דכתיב בהו איש או זכר אף דלאו מידי דמצוה המוטלת עליו הוא הזאת מי חטאת דכתיב וטבל במים איש להוציא את האשה וכל כיוצא בו נמי פסול וזה הכלל כל ענין שאין האשה כשרה לה אף העבד אינו כשר לה או כלך לדרך זו דודאי לא באה הג"ש לגרוע את העבד משום איש ולדונו כאשה ממש דודאי' שם איש עליו ככל איש ישראל ועכ"פ לא גרע מעכו"ם שאין ממעטין אותו מאיש והג"ש לא נתקבלה אלא לענין מצות שהעבד חייב במצוה שהאשה חייבת אבל מ"מ לא נפיק מכלל שם איש לכל ענינים שבתורה וזה כוונת התוס' דבקושייתם הוה ס"ד כמ"ש בדרך הא' דגמרינן ג"ש דעבד כאשה לכל דבר וא"כ פסול לעדות מהאי טעמא וע"ז כתבו דז"א דג"ש לא אתי רק להחמיר על העבד לחייבו במצות אבל לא לגרעו מאיש ר"ל דבשביל הג"ש לא מגרעינן ליה משם איש לומר דבכל דוכתא דבעינן איש עבד בכלל

דודאי שם איש עליו וכשר לעדות דלא גרע מעכו"ם דג"כ שם איש עליו וכמ"ש בדרך הב' וזה מבואר בדברי התוס' וכדי שלא תאמר דבאמת מה"ת לומר כן דהא קמן שעבד דינו כאשה דפטור מכל מצות שהאשה פטורה וכמו שהוא לענין חיוב ופטור במצות חובה כמו כן הוא לעניני הרשות לענין הכשר ופסול שמה שפסול באש' פסול בעבד כיון שהשווה לאשה ממש לפטרו ממצות שהם חובה על כל איש מישראל אלמא דכאשה משוינן לי' וא"כ מה"ת להכשירו בדבר שהאשה פסולה לו וגם יש לדייק בלשון התו' שכתבו וי"ל דכי גמרינן לה מאשה היינו להחמיר על העבד כו' דמה ענין חומרא וקולא לכאן דקול' נמי גמרינן מג"ש לענין מצות שאין האשה חייבת גם הוא פטור ומ"מ לא באה הג"ש לגרוע שם איש מעליו לענין מידי דלאו מצוה שהוטלה עליו חובה דאף במקום שהכתוב מוצא את האשה לפסול שאינה בכלל א"ש מ"מ עבד כשר שהוא בכלל איש אך באמת חדא מתורצת בחברתה שלכך הוצרכו התוס' בתירוצם לומר דהיינו להחמיר על העבד דאל"כ הי' לנו לומר כמו שע"י הג"ש נפטר ממצות שאין האשה חייבת ע"כ שנדון כאשה וממילא פסול לכל הדברים שצריכים איש ולזה כתבו דהג"ש להחמיר כו' משום דלולי הג"ש מפשטא דקרא הוה אמרינן דעבד פטור מכל המצות שבתורה כמו עכו"ם דהתורה לישראל נאמרה ומ"מ מידי דממעטינן מאיש גם הוא בכלל איש ואתי הג"ש לחייב העבד במצות שהם חובה על האשה ולענין מצות שאין האשה חייבת הוא פטור ממיל' דמה"ת לחייבו דאי מאשה ילפית דיו כאשה ולענין מה שנקרא איש ג"כ כדקאי קאי דמנין לנו לתת עליו שם אשה שהרי בלא הג"ש שהיינו אומרים שהוא פטור מכל המצות הי' שם איש עליו ובשביל שלמדנו מג"ש לתת עליו עול מצות שאשה חייבת בהם לא פקע שם איש מיני' והנך רבוותא שהקשו על התוס' אגב שיטפייהו רהיט להו וסברי דמ"ש התוס' היינו להחמיר על העבד ר"ל להחמיר אבל לא להקל ולכך קשיא להו מהא דחגיגה וליתא דודאי כוונת התוס' דהג"ש אתי להטיל עליו עול מצות שלא הי' מחויב בהם לולי הג"ש אבל לא לגרעו מאיש דודאי איש מקרי ולא גרע מעכו"ם דמיקרי איש ומ"ש להחמיר על העבד היינו כמו דאסברה הגאון נ"ב ז"ל דחומר' דחויב מצות גמרינן מיני' ולא קולא דפטור מצות שזה א"צ ללמוד מאשה דממילא פטור בלא הג"ש שאם הי' מחויב מצד הסברא רק שהיינו פוטרין אותו מחמת הג"ש היינו צריכים לפסול אותו גם לדברים שהאשה פסולה אבל באמת ז"א שהפטור ממיל' מחמת שאינו ישראל רק החיוב של מצות שהאשה חייבת הוא מג"ש ובשביל זה לא ילבש גבר שמלת אשה לענין הכשר ופסול למעטו מכלל איש וההוא דחגיגה א"ש כפשטא דהתם לענין מידי דמצוה פשיט' שכל מצוה שאשה פטורה בין מה שהוא מחמת מ"ע שהז"ג או מה

שנתמעטה מדכתיב איש או זכר גם העבד פטור שהרי אין חיוב כלל על העבד מצד הסברא ואי אפשר לנו לחייבו יותר ממה שנתחייבת האשה מחמת הג"ש אבל מה שהיא פטורה יהי' מאיזה טעם שיהי' גם העבד פטור ומה שאמרו בחגיגה מכדי כל מצוה כו' דגמר לה לה מאשה פשיטא שאין הכוונה לומר דמג"ש ילפינן הפטור רק עיקר הכוונה לומר כיון דעיקר חיוב' דעבד משם גמרינן ממילא דמה שאין האשה חייבת גם העבד פטור ובכלל דברי הגאון ז"ל דברי אלא שהרחבתי הביאור יותר והוא אמת נכון בכוונת התוס' ז"ל:

שוב מצאתי בתוס' זבחים דף ק"ג שהקשו הא דמצריך תרי קראי גבי עדות לנשים ועבדים וי"ל דגבי מצות הוא דילפי מהדדי בג"ש דלה לה אבל גבי עדות לא שייך למילף דאין תלוי בנאמנות שהרי משה ואהרן לא מעידין לא משום דלא מהימני הלכך היכא דגלי גלי עכ"ל ושמחתי בראותי כי כוונתי ת"ל בהשקפה ראשונה שכוונת התוס' לחלק בין מצות התורה לענין זה ילפינן לה אבל לא לענין עדות אלא שסוף דבריהם מ"ש שאין תלוי בנאמנות צ"ע בכוונתם ונראה שדעתם דודאי אי הוה דרשינן טעמא דקרא לפסול נשים לעדות משום שאיש נאמן בעדותו שלא יעיד שקר ולא אשה הי' מקום לומר שע"י הג"ש מתמעט גם עבד דגם עבדים פסולים מהאי טעמא דלית הימנותא בעבדי אבל באמת לא בתורת טעמא אתינן עלה דהא אפי' משה ואהרן כו' רק בתורת גזרת הכתוב וא"כ הכי קאמרינן שגזרה תורה שלא יעיד אלא מי ששמו איש ולא מי שאין שמו איש וא"כ הרי עבד נמי שמו איש וכשר ולא שייך בזה לפסול מחמת לה לה שאין הג"ש ע"מ שעבד יקרא אשה רק לחייבו במצות כאשה ומ"מ מצות שהאשה פטורה אף שנתמעטה מחמת מלת איש או זכר אין לחייב העבד בהם בשביל שקרוי איש כיון שאין מקום לחייב העבד כלל במצות רק משום דיליף לה מאשה דיו כאשה, וכל שהאשה פטורה גם הוא פטור כדברי הגאון ז"ל כפתור ופרח:

ומצאתי בספר טורי אבן בחגיגה שם שהקשה דהא לה לה בשפחה כתיב ודלמא עבד חייב בכל המצות כשאר זכרי' כו' וי"ל דודאי אי לא רבי רחמנא לחייב עבד ושפחה במצות מסתמא הוי פטורין דמה"ת לחיובינהו הא לאו בכלל ישראל נינהו אלא מג"ש לה נ"ל לחייבן במצות ויש מקום עיון בדבריו ז"ל וכעת אין הזמן מוכשר ומ"ש נכון לענ"ד דברי זעירא מן חברייא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

הלכות ספר תורה

שאלה סא

שאלה ס"ת שנפל דיו על אות יו"ד משם הקדוש ב ד' אותיות ולא הי' ניכר כלל אות היו"ד והובא הדבר לפני המורה הוא כבוד ידידי הרב הה"ג החריף ובקי מו' נפתלי הירץ נ"י וצוה ומחקו את אות היו"ד בכדי לתקן כמבואר בי"ד סי' רע"ז והסופר כשהתחיל להעביר הדיו מאות היו"ד נתקלף הדיו משם ונתגלה האות ונקרא לכל יו"ד ועתה נסתפק הרב הנ"ל כדת מה לעשות שלהניחו כך הוה חק תוכות כאשר כתב בא"ח סי' ל"ב ובאה"ע סי' קכ"ה ואם למחוק אות היו"ד ולכתוב אחרת יש לחוש לדעת הכל בו וסמ"ק שהביא הב"י דאחר שנגמר האות אם נפל דיו אין לחוש וכיון שלדעתם כשר הוא ה"ז מוחק השם וגם דלדעת הר"י אכסנדרני שהביא בב"י סי' רע"ו בכרעא דה"א שנוגע קצת כיון שהעולם קורין אותו ה"א אף שנפסל נראה כמוחק השם וא"כ אף היכא שנפסל מחמת חק תוכות דמי למוחק השם ועדיף מנגיעת הה"א דכאן אין שינוי כלל והס"ת הוא מעשה ידי אומן מפואר מאד וספרא דיוקנא כתבי' ואם יוחלק היריעה יוכתב אחרת במקומ' לא ימצא סופר שיכתב כתב מיושר ומהודר כזה ומנוי הספר הוא שיהי' הכל בכתיבה א' שוה ולזאת בעל הספר נפשו בשאלתו להמציא תקנה להכשיר הספר כמות שהוא ולא יוחלף ולא ימיר תמורתו קודש ביריעה אחרת כלל עכ"ד הרב הנ"ל וביקש ממני לעיין בדבר ולחוות דעי בזה:

תשובה דבר גדול דבר בזה הרב הה"ג הנ"ל והדבר צריך לפנים דודאי מי שלנו ירום ראש להקל נגד דעת הסמ"ק והכלבו וכן מבואר לענ"ד מדברי הרשב"א בחידושיו לשבת דף ק"ד שכתב וז"ל מהא דאמרינן הב"ע כגון שנטלו לגגו של חי"ת ועשאו שני זיינין מוכח דכה"ג לא מיקרי חק תוכות שאין זה אלא כמפריד בין שני אותיות דבוקות וכן שנטלו לגגו של דלי"ת ועשאו רי"ש שאינו אלא כדיו שנפל ע"ג האות ומעבירו עכ"ל הרי דבכה"ג דמעביר הדיו מעל האות פשיטא ליה דכשר:

אמנם הר"ן שם במסכת שבת הביא דברי הרשב"א וכתב וז"ל ול"נ דאין מכאן ראי דלגבי שבת ליכא קפידא בין חק תוכות לחק ירכות דכל דהוי מלאכת מחשבת מחייב שהרי אפי' מוחק ע"מ. לכתוב חייב אבל מידי דבעינן כתובה בכה"ג אין לנו עכ"ל ומ"מ משמע דלא פליג אמ"ש הרשב"א בפשיטות להכשיר בדיו שנפל ע"ג אות דכשר רק על מ"ש בנטל לגגו של חי"ת או לגגו של דל"ת דהתם האות נכתב מתחלה בפסול ובא להכשירה ע"י חקיקה זו משא"כ אם האות נכתב בהכשר אין הדיו פוסלו וכמו אם נטף שעוה על אות מסלקו וחוזר להכשר וזהו דעת הלבוש שכתב שאין לפסול כ"א כשנפלה על הדיו בעודה לחה שנתערב הדיו יחד אבל אם לאחר שנתייבש היטב נפלה טיפת דיו

ונטל הדיו מעל האות דכשר והב"ש בשם ר"מ השיא דברי הלבוש לכוונה אחרת ולא נהירא אלא הלבוש דעתו כדעת הפוסקים הנ"ל וכ"כ הב"ח שדברי הלבוש א"ש לדעת הסמ"ק אבל רבינו ברוך פסיל לי' והדין עמו בזה דודאי אין להקל נגד דעת ר"ב בעל סה"ת ודעימי' אבל מ"מ פשיטא שאין להקל לענין מחיקה כיון דלדעת גדולים אלו השם הזה בקדושתי' קאי:

וראיתי בט"ז באה"ע שהביא דברי הלבוש וכתב ע"ז דבטור וש"ע משמע דאין תקנה לפסול ההוא שהיה בזמן שאינה ניכרת וההיכר שבא אחר הגלוי הוא חק תוכות ודמות ראי' נראה להביא מבור דחייבי' רחמנא ואם כסהו פטור כיון דכיסה נתבטל הבור כאילו לא היה ה"נ נתבטל הכתב אות שהי' קודם הכסוי כו' ע"ש ודבריו צ"ע דא"כ גם אם נטף. שעוה וסילקה נימא דהוה חק תוכות וז"א כמ"ש המ"א בסי' ל"ב וכן מבואר בדברי כמה פוסקים ותשובות ולפי דברי הט"ז מה בין שעוה לדיו אלא ע"כ דכסוי אינו גורם לבטל האות מהכשרו ולכן בשעוה אין פסול כמו אם מונח איזה דבר על האות דודאי מסלקו וחוזר להכשרו שהרי הס"ת נגללת ומה שהשעוה נדבק אין דביקותו גורם פסול באות שיהי' נבטל מהכשירו אף שע"י השעוה לא הי' ניכר משא"כ בדיו שנפל כיון שעיקר תמונת האותיות הוא מחמת רשימת הדיו הסובב את גליון הגויל ואם נפלה דיו בתוך גליון האות או סביב לו עד שמבטלו מתמונתו ס"ל לסה"ת ודעימי' שאין זה מועיל מה שנכתב בכשרות כיון שעתה אין אנו רואין כל תמונה זולתי טשטוש דיו שעל שם הדיו הוא קרוי כתב כדילפינן מואני כותב על הספר בדיו משא"כ שעוה או דבר אחר שנדבק שם פשיטא שאינו פוסל אחר שנסתלק. ולדעת הסמ"ק ודעימי' כיון שהאות נכתב בכשרות והדיו נפל שם אחר שנתייבש אין זה מקלקל האות לפי שזה הדיו שנפל שם אינו מתחבר אל האות רק האי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי רק שפסול כ"ז שאינו מסלקו משם שמבלבל ראות העין ואין נקרא כתיקונו אבל כשמסלקו וניתן לעין לראות בכשרותו עומד כבראשונה וכמ"ש הלבוש והיינו בדיו שנפל שלא בכוונת כתיבה ולדעת הרשב"א אף אם נכתב בכוונה דינו הכי. ומה שמביא הט"ז מבור צ"ע דאפי' דמות ראי' אין כאן דהתם עיקר מעשה בור שע"י כרייתו הבור הזה יפול הנופל והכיסוי כראוי מסלק מעליו חיוב הבור שהרי סילק היזקו וקרא ולא יכסנו כתיב משא"כ כאן הכסוי אינו מבטל רק הקריאה ולא התמונה ואין להאריך:

וראיתי בשו"ת פנים מאירות ח"א סי' ס"ו שתמה על דברי הר"ן שכתב דלענין שבת שאני דמלאכת מחשבת אסרה תורה א"כ לדבריו הכותב בשמאל יהא חייב משום מלאכת מחשבת אלא ע"כ כיון דאין דרך כתיבה בכך בטלה דעתו ומוחק ע"מ לכתוב דחייב

דזהו הוה תיקונו אבל מה שכותב ואינו מתקן הספר בכך אף שמתכוין לזה יהי' פטור דלא תיקן כלום ועוד דהגאונים שהכריחו דאין התגין מעכבין מדנקט ר"ש שנטל גגו של חי"ת ועשאו שני זיינין אף שאינם מתוייגין ש"מ דכשר בדיעבד מנ"ל לומר הכי דלמא מחויב משום מלאכת מחשבת שהוא חישב לעשות ב' זיינין בלתי מתויגין כמו בנטל לתגו דדל"ת לדעת הר"ן אלא פשוט דבטלה דעתו בזה כיון דלא תיקן כלום א"כ שפיר יליף הרשב"א אי ס"ד דזה הוי חק תוכות אמאי חייב עכ"ל:

והנה באמת כדברי הר"ן בזה כתב ג"כ בספר התרומה בהל' גיטין וז"ל וא"ת הלא כה"ג בחק תוכות מיקרי כתיבה לענין שבת כדאמרינן כגון שנטלו לגגו של חי"ת כו' י"ל התם במלאכת מחשבת תליא וכיון שמתכוון לעשות אותיות אין קפידא באיזה ענין נעשו רק שעל ידו יהיו וע"י מעשיו ועל קרשי המשכן שהיו עושין אל"ף בי"ת לידע איזה בן זוגו לא היו חוששין באיזה ענין נעשו אבל במקום שנאמר וכתב צריך שיכתוב גוף האותיות ולא שיהיו נעשין מאליהן עכ"ל וכ"כ בהל' תפילין שם ולכאור' י"ל דהתינח בנטל גגו של חי"ת ועשה שני זיינין דאז ע"י הגהת אות אחת נכתבו שני אותיות ובכתיבת שני אותיות חייב אף שנעשו ע"י חק תוכות משא"כ בנטל לגגו של ד' ועשאו ר' דאין כאן רק הגהת אות אחת בלבד וע"כ הטעם משום דבדבר מועט חייב הואיל וזה תיקון הספר כו' וכמ"ש רש"י שם וא"כ ע"כ דכשר בכה"ג אבל באמת גם משם אין ראי' דמה שאמרו שם כתב אות אחת והשלימה לספר חייב לאו דדוקא בספר תורה אמרו כן דה"ה בשאר ספרי' כל שהספר משובש מחמת שנכתב דל"ת במקום רי"ש הרי בתיקון זה מתקן כל תיבה זו והיא משלמת את הספר וזה מבואר ממ"ש רש"י שם בטעמ' דמלתא משום דאסור לאדם לשהות ספר שאינו מוגה משום אל תשכן באהליך עולה והו"ל ככתב אות אחת והשלימה לספר כו' והרי דבר זה שאין לשהות ספר שאינו מוגה לאו דוקא בס"ת אלא ה"ה בכל הספרים כמבואר בי"ד סי' רע"ח:

ומ"ש בפמ"א דשיטת ההלכה מוכחת דמיירי בכתב הראוי לס"ת דהא בלא זיוני פטרינן לשני אותיות כו' ע"ש ולא ידעתי מה ענין ברייתא זו דהגיה אות א' חייב להך דמוקי בש"ס בנתכוין לכתוב א' ועלו בידו שנים דמיירי היכ' דבעי זיוני דדלמ' מתני' מיירי בס"ת כמ"ש התו' דממתני' פריך ואפי' תימא דבריית' הוא מאן לימא לן דבהדי הדדי איתמר וכ"כ להדי' בסה"ת דהא דמוקמינן הא דבעי זיוני כו' י"ל דההיא מיירי בכותב תוך ס"ת או חוץ לס"ת ונתכוין לעשות כמשפט ס"ת אבל בלא"ה חייב בלא תגין והכי משמע הפשט הא דבעי הכותב לזיינו אבל אידי ואידי איירי דעל בידו שתי אותיות שצריכין לזיין אלו הוה ס"ת דהא לא קאמר הא באותיות שדינו לזיין כו' ותדע דקאמר התם בטלו לגגו של חי"ת

ועשאו שני זיינין משמע דבנטילת הגג לחוד חייב והלא צריך בזיי"ן ג' תגין אלמא כיון שאין דעתו לעשות באות תגין מיקרי אות בהכי כו' ע"ש וא"כ מ"ש הפמ"א ראי' מהנך גאונים שהכריחו שאין התגין מעכבין כו' ז"א שאם נאמר דתגין מעכבין אף בדיעבד ע"כ דלא מיקרי כלל אות בלא זה וכמ"ש בסה"ת בשם הריצב"א שם וא"כ פשיטא דלא מהני מה שמחשבתו שלא לעשות תגין כיון שאינו אות בלא זה וכשהיו רושמין במשכן ג"כ היו רושמין אותיות אלו עם תגין שהרי זה תמונת האות משא"כ אם נקרא אות בלא זה אז במחשבתו תליא מלתא משא"כ גבי חק תוכות ס"ל דשפיר מיקרי אות שגם במשכן היו רושמין ולא היו מקפידין אלא דמ"מ לא מיקרי כתיבה בכה"ג כל שהוא נעשה מאלי' ולדעת הפמ"א חק תוכות ואותיות שחסר זיונן למאן דפסול דיעבד כי הדדי נינהו וליתא דאותיות שחסר זיונן חשבינן לי' כאילו עדיין לא נגמר האות וכל שלא נגמר האות ככל משפטו וחוקתו אף שנראה לעין שהוא אות פלוני והוא סמוך לגמרו מ"מ לא מחייב עלי' משא"כ חק תוכות שנגמר כל צורת האות ושמו עליו ושפיר מיקרי אות רק שאינו נקרא כתיבה ובזה שפיר מחלק סה"ת והר"ן בין שבת לתפילין וגט דהנך צריך בהו כתיבה דוכתב כתיב ולאו וחקק ומה שהקשה הפמ"א דא"כ בכותב בשמאל נמי נימא דמלאכת מחשבת היא לק"מ דהתם הטעם משו' דכיון דאין דרך כתיבה בכך אע"ג דכתיבה גמורה היא מ"מ כל שלא נעשית המלאכה כדרכה לא מיקרי מלאכה וכל מלאכה כלאחר יד פטור גבי שבת שלא היו עושין כן גבי משכן רק היו עושין כתקנה ומה"ט אפשר דגבי ס"ת ותפילין ומזוזות כשר כתיבה בשמאל אע"ג דלגבי שבת לא מחייב עלה משום דהוה מלאכה כלאחר יד כמבואר בש"ע א"ח סי' ל"ב דמכשיר באם א"א למצוא אחרים והטעם משום די"ל דוקא גבי שבת הפטור משום כלאחר יד ומקור הדברים מספר התרומה הובאו בב"י ריש סי' ל"ב ע"ש שמבואר כן להדי':

אך דעת הרשב"א שאין לחלק בין מלאכת שבת לכתיבה דספרי' וכיון דחק תוכות מיקרי כתיבה לענין שבת ה"ה דהוי כתיבה לענין ס"ת אלא דלכאורה צ"ע שדברי הרשב"א בזה הם סותרים למ"ש בתשובה הביא' ב"י בא"ח סי' ל"ב שפיר' דברי הירושלמי דקאמר עירב האותי' מלמעלה כגון ארצנו תפארתינו פסול לפי שעד שלא נעשית אות נפסלה צורתה והלכך אם בא לגרוד הרי זה כחק תוכות שלא נעשית אות מעולם עד עכשיו שהוא גורדו אבל כשנדבקו מלמטה אחר שנגמר צורתה האות הוא שנדבקה כו' ואין סברא לומר דשאני הך דשבת שעכ"פ נעשות אות מתחלתה אע"פ שהוא תמונה של אות אחר מהני בה חק תוכות להכשירה דז"א דאדרב' איפכ' מסתבר' דכיון שכבר נקבע בה תמונת אות אחר אין סברה שיועיל ע"י חק תוכות לעשות אות אחרון ולכן נלענ"ד דודאי

הרשב"א אזיל ומודה דכל שלא הי' בו תמונת אות רק שהפיל טיפת דיו וחקק מתוכו עד שנעשה ממנו תמונת אות שזה חק תוכות שפסול רק היכא שכתב שני זיינין ואח"כ עשה להם גג שעי"ז נעשה חי"ת אז אמרינן כיון שעיקר האותיות הראוים להיות בספר זה הם זייני"ן מה שהוסיף זה ועשה להם גג אינו אלא כנפל דיו והעבירו דמה דעביד הא שקלי' וגם בדל"ת שעשו רי"ש נמי א"ש אע"ג דמעולם לא הי' עליו תמונת רי"ש מ"מ כיון שדרך כתיבת הרי"ש הוא כמו הדל"ת וזה הי' צריך לכתוב רי"ש וע"י טעותו פלטה הקולמס נקודה יתירה בזיוית הרי"ש עד שעי"ז תמונת דל"ת עליו וכל שחוזר וחוקקו הוי כאלו לא כתב שם מתחלה רק רי"ש בלבד משא"כ בנתערבו האותיות למעלה שטרם שנעשה אות נתחבר באות הסמוך לו ונתקלקלה צורתו ולא שייך לומר בזה דהוה כנפל טפת דיו שהרי נגיעה זו הוא מצורך האות מצורות האות עצמו כגון שכתב ארצנו ונתחבר הוא"ו להנו"ן כזה

מ שגוף הוא"ו נתחבר אל האות הנו"ן ואין כאן נקודה יתירה כלל ולכן אם יתקן ע"י שיגרוד שם הו"ל חק תוכות משא"כ הנקודה של הדל"ת שהיא יתירה ואין בה שייכות לאות רי"ש כנפל טפת דיו דמי כיון שסופה להנטל הוה כאילו לא נכתב שאין עליו כוונה לשם אות כלל וכן נלענ"ד דהיכא שנתערבו האותיות יחד למעלה אבל לא גוף האותיות רק ע"י שריטה ההולך מאות זה לאות שאצלו שפיר דמי לגרוד השריטה ההוא כיון שאין לו שייכות על האות ודינו כטיפת דיו שנפל בין האותיות שחוזר להכשרו ע"י שגורד אותו משם משא"כ כשהנגיעה הוא שגוף האותיות הם נוגעים זה בזה אז ע"י הגרידה הוה חק תוכות כנלענ"ד ליישב שלא יסתרו דברי הרשב"א בזה ולפי שאין הדברים נוגעים לענינינו קצרתי בזה:

ונקוט מיהא בידך שהרשב"א סובר באות גמור שנפלה עליו טיפת דיו מסלקו משם ומכשירו ואין זה חק תוכות ומדבריו משמע דאף אם הדיו מהאות לח עדיין הדין כן והלבוש מכריע לחלק בין דיו לח לאם הדיו יבש ועכ"פ בנ"ד שהאות הי' יבש זה ימים כביר אין הדיו שנפל' עליו עתה פסלו ואסור למחוק אותו לפי דברי הפוסקים הללו אלא דלפ"ז צ"ע דא"כ נפל הך דינא דמ"ס דבנפל דיו מותר למחוק ולתקן בבירא כיון שע"י נפילת הדיו לא נתבטלה קדושתו כלל ואות הוא לעולם וגם לדברי הלבוש התינח אם האות לחה משא"כ אם נתיבש האות דס"ל להלבוש דאין זה קלקול באות כלל רק בכסוי בלבד ואיך יהי' מותר למוחקו:

ולכאורה אפשר לומר דהך דינא דמותר למחוק אין הכוונ' שימחוק מגוף האות של השם רק הכוונה שימחוק את הדיו שנפל' לבד וישאר כמו שהי' דלא תימא כיון שנפלה שם

הדיו הוי נטפל לשם ואין למוחקו משם קמ"ל דמותר למחוק כדי שיתקן האות אבל מגוף האות הכתוב מכבר אין לו למחוק ממנו כלל ולפ"ז תימא על הרב המורה שלפי מה שבא לחוש לדעת הסמ"ק ודעימי' דנפילת דיו אחר שנגמר האות כתיקנו לא מבטל לי' ובקדושתיה קאי א"כ מעיקר' מאי קסבר שהתיר למחוק האות והלא לדעת הפוסקים הללו אין היתר בזה:

ואמנם נראה דודאי טב הורה דודאי אין סברא לומר שדין המוזכר בפוסקים למחות כשנפלה דיו קאי רק על הדיו לחוד דלמה לא ניחוש שא"א לצמצם וימחוק ג"כ מן האות ויבטל קדושתו ואף אם מוחק בעוד הדיו לח מ"מ קשה להסירה משם באופן שישאר האות בשלימות וגם לשון הפוסקים משמע דכל שנתקלקל ע"י הדיו מותר למחוק גם גוף האות וע"כ דמפרשי הכי דברי המ"ס ולדברי הפוסקים הנ"ל צ"ל דהיינו דוקא בנפל טרם שנגמר האות וז"א דמדבריהם גופייהו משמע דאף אם נפל אחר שנגמר האות מ"מ מותר למחוק האות רק דס"ל דאפי' אם אינו חוקק רק הדיו משם לא מיקרי חק תוכות אבל מ"מ אם א"א לתקן האות רק ע"י מחיקה לגמרי שפיר דמי והך מלתא טעמא בעי לדידהו דס"ל דאין נפילת הדיו מבטל האות כלל ולכן נלענ"ד דבאמת בגוונא דנפל דיו איכא תרי טעמי להתיר המחיקה חדא כיון שנפילה זו גרם לה שאין שם אות עליו שוב לאו בקדושתיה קאי ומותר למוחקו ועוד י"ל דע"כ לא אסרה תורה אלא כשמוחק ע"מ לקלקל השם אבל אם המחיקה על מנת לתקן שקילקולו זהו תיקונו אם כן מעיקרא אין שם מוחק עליו כלל וזה מבואר בלשון מסכת סופרים פרק וא"ו המוחק אות אחת מהשם עובר בל"ת כו' אבל הדיו שנטפה על הכתב מותר למוחקה שלא היה כוונתו אלא לתקן עכ"ל הרי מבואר דלאו מטעם שהאות כבר נפסל אתי עלה רק מטעם שאין זה מחיקה כיון שאין הכוונה רק לתקן וכ"כ להדיא במרדכי פ' הקומץ וז"ל ואומר ר"י שאם הדביק אות של שם שיכול אפי' למחוק דאזהר' למוחק השם מלא תעשון כן הא תיקון הוא ושרי וראיה ממ"ס המוחק אות אחת כו' ה"נ כוונתו לתקן ושרי עכ"ל הרי מבואר דמטעם כוונתו לתקן אתי עלה וא"כ א"ש גם לשיטת הסמ"ק ודעימיה דמחיקה זו שריא אעפ"י שעל ידי זה ימחוק גם מהאות והאות לא נתבטלה צורתו מ"מ כיון שפניו מכוסות וא"א להאיר פניה כי אם בדרך זה אין כאן איסור מחיקה שהכוונה כדי לתקן וכן מבואר בשו"ת תשב"ץ סימן ב' וז"ל מיהו אפילו שם הכתוב בס"ת אין איסור אלא כשמתכוין למחוק ולאבד אבל כשמתכוין לתקן מותר וכ"כ בה"ג שאם נפלה טפת דיו כו' ועוד יש להביא ראיה מענין נתיצת המזבח שהוא בלאו וה"ה לסתירת אבן אחד מן ההיכל או מן העזרה ומצינו שמותר לסתור אבנים בהם כדי לתקן ואפילו לסתור ההיכל כולו

כדאשכחן לבבא בן בוטא כו' וה"ה נמי למחיקת השם שאם הוא מתכוין לתקן שהוא מותר למחוק שהרי מחיקת השם ונתיצת המזבח וההיכל מחד לאו נפקי מלא תעשון כו' עכ"ל והטעם פשוט דהא התורה לא אסרה רק באופן שבא הצווי לעשות כן לע"א כמ"ש מזבחותם תתוצון ועל זה באה האזהרה לא תעשון כן לה' אלקיכם ופשיט' דנתיצה דע"א הוא דרך השחתה דוקא ואם סותר ע"מ לבנות הך סתיר' בנין מקרי וחייב עליו משום שבת דלא מיקרא מקלקל כיון שעושה ע"מ לבנות וכתב הרמב"ם פרק יו"ד מהלכות שבת הסותר כל שהוא חייב והוא שיסתור ע"מ לבנות אבל אם סתר דרך השחתה פטור וכיון דבע"א החיוב לעשות דרך השחתה דוקא כדאמרינן שוחק וזורה לרוח כו' ממילא דבכה"ג הוא דאסרה תורה לעשות כן בדברים שהם קדשי שמים וכ"כ הרמב"ם בפ"ז מהל' יסודי התורה הסותר אפי' אבן אחת דרך השחתה מן המזבח או מן ההיכל או מן העזרה לוקה שנאמר כו' וכן השורף עצי הקדש דרך השחתה לוקה שנאמר ואשריהם תשרפון באש וכתיב לא תעשון כן כו' ולענ"ד שכן דעת התוספות גם כן דהך דהשורף עצי הקדש הוא דרך השחתה דוקא שהרי התוספות בפסחים דף כ"ח ד"ה אין פודין הקשו דאכתי נמעול דלכשישרוף ויעשה אפר יכול לפדותו כו' ולכאורה מאי קושיא דהא גם הגזבר לא מצי שריף ליה שהרי יתחייב עליו משום שורף עצי הקדש כדאיתא במכות דף כ"ב אלא ע"כ דכל דלאו דרך השחתה שרי וכיון דהתם קאי למ"ד אין פודין וכמות שהוא עכשיו לא שוי מידי הך שריפה לאו דרך השחתה הוא ושפיר מצי שריף ליה כדי לעשותו דמים ע"י פדיון ומה שהקשה הפ"י שם דהא חמץ מהנקברין למאי דקי"ל כחכמים לק"מ דדוקא בהדיוט שחמצו אסור עליו אז אפרו גם כן אסור לאחר זמן משא"כ בחמץ של הקדש שפיר ההקדש יכול לשורפו וההדיוט נהנה ממנו דהוה כחרכו כו' וכן נלענ"ד בעכו"ם ששרף את חמצו רשאי ישראל להנות מאפרו אך בלא"ה דבריו תמוהים דהתם קאי אליבא דריה"ג דס"ל דאפילו גוף החמץ מותר בהנאה אלא שאין פודין כו' וא"כ שפיר מקשו התוספות דמצי להנות מאפרו ועכ"פ מבואר מזה דכל דלאו דרך השחתה ע"ז לא נאמר לא תעשון:

ולעד"נ עוד ראיה מהא דקי"ל גבי סוטה שמוחקין את השם כדאמרי' שם שנכתב בקדושה ימחה על המים ומייתי לה בתשב"ץ התם וכתב דהותרה מחיקת השם מגזרת הכתוב דכתיב ומחה כדי לעשות שלום בין איש לאשתו כו' ואין ללמוד מכאן היתר לדברים אחרים דגזה"כ הוא ולכאורה קשה דא"כ בריש יבמות דמפלפל הש"ס מנ"ל דאתי עשה ודחה ל"ת נילף מהכא דדחי וכיוצא בזה הקשו בתוספות שם כמה קושיות ע"ש ולכאורה היה אפשר לומר דמהא ליכא למשמע מיניה וכמ"ש התוספות ביבמות

דף ה' ע"ב ד"ה כולה משעטנז נפקא דמבגדי כהונה לא הוה מצי למילף בעלמא משום דמצותו בכך דבע"א א"א לקיים מצותו כמש"ל דלא ילפינן מאשת אח ובאמת צ"ע דלמה נקטי התוספות בגדי כהונה דהו"ל למימר דנילף ממליקה דשרי לכהנים (למאי דלא סלקא אדעתייהו דצורך עבודה שאני) ולשנויה עלה משום דמצותו בכך ובמנחות דף מ"ה אמרינן דאיצטרך למימר נבילה וטרפה לא יאכלו הכהנים דסד"א הואיל ואשתרי מליקה לגבייהו וכתבו התוס' אע"ג דלעיל פרכינן שכך מצותו בכך וכלאים נמי אסרינן להו בלא קרא מ"מ אתי לאוריי לן דלא נטעי למילף מיניה עכ"ל ור"ל דודאי השתא דגלי לן קרא דאע"ג דמליקה שריא מ"מ נבילה וטרפה אסורה להו שפיר ידעינן דטעמא משום דמצותו בכך ולכן גם בכלאים אמרינן הכי דאע"ג דבגדי כהונה אשתרי להו דמצותו בכך שאר כלאים לא אשתרי משא"כ אי לא גלי לן קרא גבי נבלה וטרפה באמת הוה אמרינן דלאו משום מצותו הוא רק דקל הוא שהקילה תורה בנבלה וכלאים לגבי כהנים:

איברא שלענ"ד נראה לישב קושיות התוספות בפשיטות דהא ודאי הא דאמרינן שם במנחות דף ג' שכן מצותה בכך פירושו שדרך המצוה היא דוקא בכך ולא באופן אחר דאם היה מותר בין בשחיטה ובין במליקה שפיר הוה ילפינן מיניה דמליקה אשתרי לגבוה משא"כ השתא דחזינן דדוקא מליקה הותרה ולא שחיטה א"כ אין לתלות ההיתר לומר דמליקה אשתרי בדרך היתר לבד דא"כ למה נאסרה השחיטה דכלפי ליא אלא ע"כ שאין זה מטעם שהותר בכך אלא משום שכן דרך עבודתה ומצותה וא"כ אין ללמוד משם היתר למקום אחר:

ולפי"ז לק"מ דלעיל בדף ה' דבעי למילף טרפה בק"ו מבעל מום שאסור להדיוט ומותר לגבוה וקאמר עלה מליקה תוכיח שאסור להדיוט ומותר לגבוה שפיר קאמר מה למליקה שדרך מצותה בכך דהא אם שוחט עוף הוא אסורה לגבוה וא"כ ע"כ לאו מטעם שהותרה מליקה אתינן עלה שהרי השחיטה נאסרה בזה משא"כ כאן דלא מיירי לענין העבודה רק לענין אכילת כהנים שהם מותרים לאכול ממליקה שפיר היינו יכולים לטעות דנבלה וטרפה נמי אשתרי דהא שהתירה התורה לכהנים לאכול המליקה אין הטעם שכך הוא המצוה שיאכלו המליקה דמה"ת נאמר כן אלא הטעם משום דכהנים מותרים בנבלה דליכא למפרך שכן מצותו בכך שהרי אין מותרים לאכול רק מליקה ולא שחיטה דמאן לימא לן שלא היו מותרים לאכול בשחיטה ג"כ אילו היה עבודתה דרך שחיטה רק לפי שדרך עבודתה ומצותה למלוק לכך הן אוכלין במליקה דוקא וא"כ אף שיש מקום לומר שמה שאוכלין מליקה היינו משום שמצותה ג"כ בכך שמשלחן גבוה קא זכו מ"מ ליכא הוכחה לזה וע"כ לא פרכינן הכי אלא היכא שיש הוכחה שלא הותרה רק בכך דוקא

ובמותר להדיא נאסרו ע"כ שכן דרך המצוה בכך ולכך א"ש דבכלאי' הכהנים אסורים בלא קרא דליכא למימר הואיל ואשתרי כלאים לגבייהו לגבי בגדי כהונה דשם איכא הוכחה דטעם ההיתר משום שמצותו בכך ואין זה מטעם היתר כלאים לכהני' דהא חזינן דמן המותר להדיוט אסור ובעי כלאים דוקא ואם האבנט של בוץ אסור וכן הא מאי דפריך התם מה למנחת העומר שכן מצותו בכך פירושו כך כמבואר ברש"י שם והוא נכון מאוד לענ"ד:

ועכ"פ נראה בההיא דמחיקת שם גבי סוטה ליכא למילף מיניה דעשה שצותה תורה גבי סוטה דוחה ל"ת דלא תעשון משום דמצותה בכך שהרי אם אינו מוחק השם המגילה פסולה. אמנם אחר העיון ז"א דא"כ גבי מצורע דכתיב וגלח כל שערו את ראשו כו' וילפינן מיניה התם דעשה דוחה ל"ת נמי נימא דהתם מצותו בכך שהרי אם אין מגלח לא יצא וראיתי שהתוספות שם ביבמות דף ג' ד"ה ל"ת שיש בה כרת כו' הרגישו בזה וכתבו לחלק בין אשת אח דמצותו בכך דאל"כ בטלה מצות יבום אבל בכלאים בציצית שפיר ילפינן בעלמא דאי לא מקיימת בפשתן מקיימא בצמר, ואפ"ה דחי וכן וגלח כל שערו דמצורע מקיום בשער דהיתר דכל שערו קרינן ביה כמו כל מלאכה דשבת כו' א"נ כל שערו ממש ובנמרטו פאת ראשו וזקנו וכן כל הני דמייתי מיקיימו בדוכתי אחריתי עכ"ל ולפי"ז שפיר הוה מתקיים ומחה אל המים חוץ מתיבת השם הקדוש (אמנם באמת סברת התוס' בזה צ"ע דמה בכך שמגלח שער דהיתר כיון שתגלחת הראש מעכבת הרי מיקרי דמצותו בכך דאל"כ בטלה מצות גילוח וה"נ דכוותיה לענין מחיקה דכיון דמצרכינן למוחקה כולה עם תיבת השם ע"כ דהכי משמעותיה דקרא ובלא זה לא קרינו ביה ומחה כו' א"כ גם זה הוי כמצותו בכך) או אם נמחק השם שבמגילה מעצמו שוב יכול למחוק השאר וכעין שכתבו התוס' בנמרטו שער ראשו כו' וא"כ הדק"ל דלמה לא קאמר הש"ס דילפינן דעשה דחי ל"ת ממה שהתירה התורה למחוק השם גבי סוטה וא"ל דשאני התם דמעיקרא הוא נכתבת ע"ד למוחקה וכמ"ש לקמן סברא כזו בשם הירושלמי ז"א דאדרבה הא הוי בזוי טפי שכותבין מגילה מעיקרא עם השם כדי למוחקו ואפ"ה עשה זו דומחה דוחה הל"ת אלא ע"כ כמ"ש דעיקר איסור דמחיקת השם אינו אלא אם הוא דרך השחתה דוגמא מה שהצריכה התורה לעשות לע"ז וכל שאין כוונתו ע"ד זה אין כאן איסור לאו כלל וא"כ א"ש דליכא למשמע מהא דעשה דוחה ל"ת דבאמת לאו מהאי טעמא אתינן עלה אלא כיון שצותה תורה למחוק השם והוא עושה כן לקיים מימרא דרחמנא אזלא ליה איסור לאו שבו לגמרי שהרי אינו עושה דרך השחתה שהוא ח"ו להמרות עיני כבודו

אלא אדרבה שליחותי' דרחמנא קעביד ואין עליו עון אשר חטא כלל משא"כ בעלמא שפיר איכא איסור לאו רק דאתי עשה ודחי ליה והיינו דמייתי מציצית וכלאים וכל הני: ומצאתי בשו"ת אא"ז רמ"א סימן ק' אות יו"ד שם שכתב בפירוש תשובת רב האי הביאה המרדכי בשבועות ואי קשיא גבי סוטה דכתיב וכתב ומחה אמרה תורה כו' הא לא קשיא דהא מוציא מידי ספק ומידי איסורא ופירש הרמ"א שר"ל שאין זה בכלל מחיקת השם שאנו לומדים מואבדתם דדוקא דרך מחיקה ואבידה אבל לצורך תיקון שרי כמו דאיתא בהלכות ס"ת ותפילין אם נפל דיו כו' ע"ש ושמחתי שת"ל כוונתי לדעתו:

איברא שמ"ש בשם התוספות שכתבו דגבי כלאים בציצית לא מיקרי מצותו בכך דשפיר מתקיימת בצמר הדברים סותרים למ"ש במנחות דף ד"ה מה כלאים שכן מצותו בכך ואע"ג דאפשר לקיים בטלית של צמר מ"מ בסדין פשתן שחייב בציצית לא אפשר לקיים בכך עכ"ל אמנם רש"י שם פי' הא דקאמר מה לכלאים שכן מצותו בכך אכלאי' דבגדי כהונה קאי אבל התוספות רצו לתקן דלא תיקשי לפי מה דקאמר התם דציצית לא מיקרי צורך הדיוט דמצוה הוא ולענ"ד דברי הש"ס הם מתפרשין באופן אחר ודוקא לענין הותר מכללו אצל הדיוט קאמר דז"א וכבר קדמוני בשו"ת שאגת ארי' וגם אין כאן מקומו:

ונלענ"ד עוד ראיה ממ"ש הרמב"ם פ"ט מהלכו' כלי המקדש הקורע פי המעיל לוקה שנאמר לא יקרע וה"ה לכל בגדי כהונה שקרען דרך השחתה לוקה וכתב המ"ל שם בשם קרבן חגיגה דדוק' בשאר בגדי כהונה אינו לוקה אלא דרך השחתה אבל מעיל לוקה שלא בדרך השחתה ומטי בה ממ"ש רבינו פ"ז. מהל' מעה"ק ור"ל דשם כתב הרמב"ם מעיל שניתז עליו דם חטאת ויצא ונטמא והרי הקורע אותה לוקה כיצד הוא עושה מכניסו כו' וכתב המ"ל שם בשם הקרבן חגיגה דדוקא במעיל הוצרכו לתיקון זה משא"כ בשאר בגדי כהונה יכול לקורעם שלא כדרך השחתה עכ"ל הרי מבואר דלפי שקורע לצורך כיבוס ואינו דרך השחתה שפיר דמי לקורעו ועיין בכ"מ שם שזה נלמד מהא דהנותץ אבן מעל המזבח ופשיטא דחד דינא אית להו איברא דהמ"ל בהלכות כלי המקדש כתב על דברי בעל ק"ח ולדידי ליתנייהו להני מילי עכ"ל וסתם הדברים ולא פירש מאיזה טעם ובהלכות מעה"ק הביא דברי הק"ח בסתם ולא אמר עלה ולא מידי ולכאורה נראה דס"ל דבגדי כהונה ממעיל ילפינן להו דאזהרה דלא יקרע לאו דוקא במעיל אלא ה"ה לכל בגדי כהונה וא"כ גם במעיל דוקא דרך השחתה בעינן אבל לענ"ד צ"ע דמה"ת ללמוד כל הבגדי כהונה ממעיל וגם במעיל גופא ליתיה רק הקורע פי המעיל וכן הרמב"ם במנין המצות ל"ת פ"ח כתב הזהירנו מקרוע פי מעיל כה"ג אבל יהי' ארוג כמו שהוגבל כו' וכן בהלכות סנהדרין כשחשב מנין הלוקין כתב הקורע פי המעיל ולא הזכיר בגדי כהונה

לפי שזה בכלל נותץ אבן כו' לפי שבכלל הציווי לאבד ולשרש ע"ז יש בכלל הזה ג"כ לקרוע בגדי משמשין ולכלותם וממילא דכנגדו בקודש אסור משום לא תעשון כו' ועיין במנין המצות מצות ל"ת ס"ה שכ' וז"ל הזהירנו מנתוץ ומאבד בתי עבודת האל ומאבד ספרי הנבואה שלא למחוק שמות הנכבדים והדומה לזה ולשון האזהרה כו' וכל מי שעבר על דבר זה שהרס דבר מן ההיכל והמזבח והדומה לזה או שימחה שם משמות ה' לוקה עכ"ל הנה מ"ש והדומה לזה ר"ל כגון בגדי כהונה וכיוצא בו הלכך כיון דמקרא דל"ת ילפינן ליה לכך בעינן דרך השחתה משא"כ בלאו דפי המעיל שנאמר בו לא יקרע תו לית לן לפלוגי בין אם הוא דרך השחת' או לא אך בש"ס דיומא דף ע"ב אמרינן המקרע בגדי כהונה לוקה שנאמר לא יקרע הנה מלשון זה מבואר כמ"ש בדעת המ"ל דכל בגדי כהונה ממעיל ילפינן להו ובכולהו בעינן דרך השחתה ואע"ג דבקרא לא נרמז אם צריך שיהיה דרך השחתה מסתבר ליה להרמב"ם שאין האיסור אלא בדרך השחתה דוקא וכמ"ש בספר החינוך מצוה ק"א שלא להכרית פי המעיל של כה"ג שנאמר לא יקרע משרשי המצוה לפי שהקריעה הוא דבר גנאי אצלינו ולענין השחתה והוזהרנו עליה בלאו שילבשוהו ביראה כו' שיירא מלקורעו ומלהשחית בו דבר עכ"ל הרי שכתב טעם המצוה שלא יהיה דרך השחתה וכיוצא בזה כתב הרמב"ם שם שהמזיח חושן מהאפוד ומפרק חיבורן דרך קלקול לוקה ואע"ג דבקרא איתא סתם ולא יזח כתב הרמב"ם מדעתו דרך קלקול (אך לענין הסרת הבדים כתב סתם) דמסתבר ליה דבכה"ג מיירי שמזיח דרך קלקול אבל אם צריך לתקן שם איזה דבר אינו עובר:

ועדיין צ"ע מנ"ל ללמוד כל בגדי כהונה מפי המעיל שהוא מבגדי כ"ג ואיך שיהיה צריך לישב לפי זה הך דמעיל שנטמא מכניסו פחות מג"א שאסור לקורעו ולמה יהא אסור דהא לדעת המ"ל וכן משמע בש"ס שוה דין המעיל לכל בגדי כהונה וצריך דרך השחתה דוקא וצ"ל דאע"ג דעושה כן כדי שיכול לקיים בו מצות כיבוס מ"מ כיון שהוא צריך לקרוע אותו כדי לבטלו מתורת בגד שיהיה נטהר מטומאתו אע"ג דמשייר בו כדי מעופרת מ"מ לאו בגד מיקרי מדאורייתא והא דמיקרי בגד לענין כיבוס היינו מחמת שמועיל ע"י יחוד כמ"ש התוס' שם וא"כ פשיטא דאסור משום לא יקרע שהרי הוא קורע אותו דרך השחתה ומבטל אותו מתורת בגד ומה בכך שרוצה לקיים בו מצות כיבוס ודוקא אם צריך לאותו דבר בשביל תיקון הבגד גופא משא"כ בזה:

והנה הט"ז בא"ח סימן קנ"א כתב לענין בהכ"נ אם רוצה לנתוץ קצת במקום אחד שיהא שם גומא אע"פ שהוא לו לצורך אסור עכ"ל ומ"מ אם סותר ע"מ לבנות במקומו פשיטא דמודה דשרי כמ"ש בשלחן ערוך שם ומקורו מהמרדכי שכ' דהאי נתיצה בנין מקרי

וא"כ בנ"ד דמוחק ע"מ לכתוב במקומו גם הט"ז מודה דלא מיקרי מחיקה אך בלא"ה מ"ש הט"ז לאסור אף לצורך צ"ע כמש"ל וכן ראיתי בא"ר שם שהקשה על הט"ז מדברי הרמב"ם בהל' יסודי התורה ובהל' בית הבחירה דהנותץ מן המזבח דוקא דרך השחתה אסור כו' והיינו כמ"ש ולהט"ז צ"ל דכל שאינו בונה במקומו מיקרי דרך השחתה אף שכוונתו לצורך דבר ולענ"ד ז"א כמו שהוכחתי מדברי התו' בשורף עצי הקדש דלצורך שפיר דמי וכן מוכח מלשון הרמב"ם דאל"כ למה נקט כלל גבי שורף עצי הקדש דרך השחתה דלמעוטי מאי קאתי ולא מסתבר לומר דאתי למעוטי הצריך לעצי המערכה וכיוצא בו דפשיטא דלא צריך להשמיענו כזאת כלל וע"כ דאתי למעוטי השורף לאיזה צורך והשחתה לא מיקרי כ"א כשעושה במתכוין לאבד הדבר ההוא ולקלקלה כמו שחייבה התורה לעשות לע"א וכן נלענ"ד מבואר ממ"ש הרמב"ם בפ"ז מהלכות מלכים כל הקוצץ אילן מאכל דרך השחתה לוקה אבל קוצצין אותה אם מזיק אילנות אחרים או מפני שמזיק בשדות אחרים או מפני שדמיו יקרי' לא אסרה תורה אלא דרך השחתה עכ"ל הרי להדי' דכל שהוא צריך לו לאיזה דבר אע"פ שהוא כלה לגמרי מ"מ לאו דרך השחתה מיקרי וע"ש באשר"י בב"ק דף צ"א שכ' שם דאף בצריך למקומו מותר ואע"פ שהתוס' שם בהא דמייתי התם אמר ר"א המקרע על המת יותר מדאי עובר על בל תשחית כתבו דמייתי מינה דאף לצורך כגון התם שהוא לצורך המת אסור ע"ש שהדבר פשוט שר"ל שיש עכ"פ איזה צורך קצת דהא בהדי' אמר התם דדוקא ביותר מדאי עובר וכתבו התוס' שם הא דשמואל קרע תליסר מאני כו' צורבא מרבנן שאני דאין זה יותר מדאי אלמא כל שהצרה שוה בנזק לאו השחתה מיקרי וכן מבואר בשבת דף ד' דשרי למקרע כדי למרמי אימתא אאינשי ביתי ועיין בישׁ"ש פרק החובל סי' נ"ט ואין להאריך:

אך צ"ע מדברי רבינו אלי' מזרחי שהבי' בא"ר שם שכ' על דברי רש"י פ' ראה שכתב וכי תעלה על דעתך שישראל נותצין מזבח כתב וז"ל דבשלמא במוחק אפשר שלא כיון דרך השחתה אלא מפני שלא נכתב במקומו או שלא בכבודו מחק אותו כדי לכותבו במקומו כו' אבל הנותץ אבן כו' שאין מוזהר עליו אלא דרך השחתה בעלמא כמ"ש הרמב"ם וסמ"ק א"כ איך אפשר שיעלה על הדעת כו' ובאמת שדבריו צ"ע למה פסיקא לי' טפי בנותץ מבמוחק דהא תרוייהו מקרא דלא תעשון נפקא וראיתי בפרי מגדים שנראה שהרגיש בזה ולכאורה י"ל כוונתו דודאי א"א לומר דקרא בנותץ מיירי ואוסר אף לצורך דהא אשכחן במשכן מפרקין המשכן ומסלקין המזבח אך באמת ז"א דהתם הנסיעה הי' עפ"י הדבור וכדאמרי' בשבת דף ל"א שאני משכן כיון דכתיב ביה עפ"י ד'

יחנו כסותר ע"מ לבנות במקומו דמי גם י"ל דהתם הוקם מעיקרא אדעתא דהכי וסופו להתפרק שפיר יש להתיר וכמש"ל סברא זו לענין מגילת סוטה ולקמן אבאר עוד בזה:
שוב ראיתי בש"ג פ"ד דשבועות שכתב שם ג"כ דאם מתכוון לתקן אע"פ שמוחק להדי' את השם ואין במחיקה ההוא תיקון רק שמתכוון לתקן שפיר דמי וראייתו מבכורות דאמרינן התם גבי פרה אדומה שיש בה שתי שערות שראשן משחיר גוזז במספרים ולא חיישינן לאיסור גיזה כיון שאינו מתכוין לגוז אלא לתקן הפרה ואע"פ שהוא גוזז להדי' כו' ע"ש באורך וראיתי בספר משנת חכמים להגאבדק"ק זאמושטץ נ"י שפלפל בענין זה של מחיקת השם ואין פנאי לעמוד על כל פרט מדבריו אך זה חזיתי שהביא דברי הש"ג והשיג על ראייתו דאין משם ראי' רק היכא דבמחיקה גופא הוי תיקון כגון התם שבאותו גיזה הוא מתקן גם השיג עליו דאף להיכא דהמחיקה גופא הוי תיקון (כגון התם שבאותה גיזה הוא מתקן) אין ראי' דהתם אין איסור רק מדרבנן כדמסיק התם דפרה קדשי ב"ה הוא ולכך שרי אע"ג דהוי פסיק רישי' דלא ניחא ליה מ"מ מדרבנן שרי התם משום דלא שכיח אבל בלא"ה אין להתיר בשאר איסורין בפ"ר אע"ג דלא ניחא לי' דדוקא במלאכת שבת אמרינן הכי כמ"ש הפוסקים ע"ש באורך ולענ"ד ז"א דמבואר בש"ג דמייתי ראי' מסוגיית הש"ס דהתם לפרש"י דמפרש דאע"פ שהוא גוזז במספרים להדי' אין בזה משום גוזז כיון שהוא אינו מכוון לגזיזה ומשם למד הש"ג לענין מחיקת השם ג"כ דאע"פ שהוא מוחק ממש מ"מ כיון שאין כוונתו למחיקה רק עושה כן ע"מ לתקן אין שם מוחק עליו דוק ותשכח שם וא"כ פשיטא דלק"מ מ"ש בספר מ"ח דהתם בגזיזה הוא מתקן ז"א דמה יושיענו זה שהוא מתקן בגזיזה דאטו האיסור בגזיזה לפי שהוא מקלקל עד שנאמר דבפרה שיש בה שערות שראשן משחיר הוא מתקן בגזיזה הלא האיסור בגזיזה לפי שאסרה תורה הגיזה בקדשים ומה זו תשובה שמתקן בגזיזה (ודוק' לענין מחיקה שפיר י"ל סברא זו דשם הטעם משום דמקלקל השם במחיקה זו וא"כ כשהוא מתקן במחיקה זו אין איסור משא"כ אם אין התיקון במחיקה עצמה רק שמוחק עתה ע"מ לתקן ס"ל דבשעת מחיקה כבר עבר ואין מועיל מה שמתקן אח"כ והש"ג מייתי ראי' מהך דפרה דבתר מחשבתו אזלינן וכיון שאינו עושה רק לתקן ולהכשיר הפרה לא קרינן ביה לא תגוז וה"ה לענין מחיקה כיון שאין כוונתו על המחיקה לאו שם מחיקה עלי' ולכן אין לחלק בזה בין אם מתקן במחיקה עצמה או ע"מ לתקן אח"כ דס"ס אין כוונתו למחוק כ"א לתקן וזה מבואר מדברי התוס' שם ד"ה גוזז וז"ל ובקו' פירש דדייק מהא דשרי משום דאין מתכוון לשם גזיזה אלא לתקן וקשה (כצ"ל בתו') דאין זה כשאר לשון אין מתכוין בעלמ' כיון דבכוונה גוזז ויש ליישב דהכי פריך כו' ה"נ ה"ל למשרי

בכל ענין כיון דעושה לצורך תיקון שחיטה דאין זה חשיב גוזז עכ"ל הרי מבואר להדי' דאין לחלק בכך דאף בלצורך תיקון שחיטה שאח"כ אית לן למשרי מה"ט דאם איתא ה"ל לשנויי ולפלוגי בהכי וע"ש בתוס' שכתבו שאין פירוש זה נראה דבכל ענין יכול להקשות בין דהוה טעמא משום שדא"מ בין דהוה טעמ' משום דתולש לאו היינו גוזז וצ"ע דעדיפא ה"ל לאקשויי דמאי מתרץ ואב"א ר' יוסי בן המשולם לא סבר כרב ור"ל דבאמת טעמי' משום דשא"מ מותר ולפי פירוש זה עדיין הקו' במקומה עומדת דבכ"ע ה"ל למשרי אף לתלות או לגזוז במתכוין כיון שאינו עושה אלא לצורך תיקון שחיטה וצ"ל אליבא דרש"י דודאי אי תולש היינו גוזז א"ש הא דלא שרינן לי' הכא גבי בכור למעבד כן להדיא בכוונת תלישה לצורך תיקון שחיטה דגזרינן דלמא אתי למעבד כן שלא לצורך שחיט' משא"כ בפרה דמה"ת יעשה כן כיון דבאמת פרה לאו בת גיזה היא אלא שהתורה אסרתו כמבואר שם משא"כ למאי דס"ל דתולש לאו היינו גוזז שפיר קשי' לי' דהא גבי פרה חזינן דמתיר אפי' גזיזה גמורה כיון שאין מתכוין לגיזה ה"נ ה"ל למשרי במתכוין לצורך שחיטה ואי משום גזרה דלמא אתי למעבד הכי שלא במקום שחיטה הא אפי' אי עביד ליכא איסור' דאורייתא כיון דתולש לאו היינו גוזז ור"י בן המשולם אינו מתיר במתני' כ"א לעשות שלא בכוונת תלישה וכמ"ש התו' והרא"ש שם דאף לטעמ' דתולש לאו היינו גוזז אסור במתכוון גזרה אטו גיזה וכן משמע מפרש"י במתני' שם ע"ש ע"ז מקשה שפיר דהא אשכחן בפרה דס"ל דאף גיזה גמור' לצורך תיקון אין איסו' וא"כ כאן עכ"פ ה"ל למשרי תלישׁ' אף גיזה במתכוון ומשני דר"י בן המשול' לא ס"ל כרב אלא ס"ל דתולש היינו גוזז וא"כ אסור למעבד להדי' משו' גזרה הנ"ל כך נלענ"ד נכון לשיט' רש"י ז"ל:

ועכ"פ מה שמבואר בספר מ"ח הנ"ל לפלפל בזה בענין דשא"מ ופסיק רישי' ז"א כלל דמעולם לא עלה על דעת הש"ג לומר שזה דבר שא"מ שהרי הוא מתכוין למחוק ומוחק בידים וכן לענין בכור כל שמתכוון לגזוז וגוזז ממש והש"ס שם דמפלפל בענין דשא"מ ופ"ר היינו משום דאינו מתכוין לתלישה וכן מפרשים התוס' הך דפרה גוזז במספרים ואינו חושש אף אם גוזז מן השער כו' זה באמת תלוי בפלוגת' דשא"מ דפליגי ר"י ור"ש אך הש"ג לא כיון לזה דאין זה ענין למחיקה שהיא במתכוון רק אזיל בשיטת רש"י דלאו משום דשא"מ שרי התם בפרה רק הטעם דבכה"ג לא מיקרי גיזה כלל כל שאין מתכוין לגזוז ואין זה תלויה בדשא"מ דאף אם נאמר דשא"מ אסור היינו לענין מלאכה כגון ההוא דגורר אדם מטה כו' דודאי יש ע"ז שם מלאכה אלא שנעשית מאלי' בלא כוונה ובכה"ג ס"ל דאסור וה"נ לענין גזיזה בי"ט כמבואר שם משא"כ כאן שאין האיסור משום מלאכה

רק שאסור לגזוז וס"ל לר"י בה"מ דאחר כוונת הלב הן הדברים דכל שאין מתכוין לגזוז לאו גיזה מיקרי (וכיוצא בזה כתב ה"ה פי"ב מהל' שבת לענין תיקון כלי דכל שאין מכוון אין בו מלאכה כלל שהרי אין רוצה לעשות ממנו כלי דומה לקטימת קיסם שכל שאינו קוטמו לחצות שיניו פטור ואפי' לר"י דמחייב דבר שא"מ כו' ע"ש והביאו המג"א סי' שי"ח ע"ש ובמ"א כתבתי ליישב דלא תיקשי ע"ז מסוכה דף ל"א גבי מיעוט ענבי הדס דפריך והא מודה ר"ש בפסיק רישי' כו' ועיין בתו' כתובו' דף ו' ואין כאן מקומו) וכי משני בש"ס ר"י בן המשולם לא סבר כרב לאו למימרא דס"ל דשא"מ מותר דאדרבא תיקשי טפי למה לא התיר בכל ענין רק ר"ל דלא ס"ל בהא כרב דתולש לאו היינו גוזז וכמש"ל בפי' הסוגי' אליבא דרש"י ואין זה תלוי' כלל בדשא"מ דעלמ' והש"ג ס"ל ללמוד משם גם לענין מחיקה דג"כ בכוונה תלי' מלתא דאם כוונתו לשם תיקון אין שם מוחק עליו וממילא דאין כאן מקום לפלפל בענין דשא"מ ופ"ר כלל כך הוא ברור דעת הש"ג בזה:

אבל מ"מ נלענ"ד שאין זו ראיה מכרחת שמא דוקא לגבי גיזה אמר הכי דאין שם איסור גיזה נופל כ"א כשמתכוין לגזוז משא"כ כאן ואפשר דס"ל דק"ו הדברים דהכא גבי מחיקה שהטעם הוא משום אבוד וקלקול השם וכל שאין מכוין לקלקל אדרבה מתכוון לתקן אין לשום שם קלקול עליו כדאשכחן בשבת מקלקל ע"מ לתקן חייב ושיעורו כמתקן ובהכי א"ש מה דמייתי מהתם אע"ג דהתם אמרינן הטע' לפי שהו' מדרבנן ולפמ"ש י"ל דעכ"פ חזינן דבכה"ג לאו גוזז מיקרי כיון דמקלינן עכ"פ בהקדש ב"ה שאסור מדרבנן א"כ גבי מחיקה שהטעם משום קלקול יש להתיר אף באיסור דאוריית' היכא שעושה ע"מ לתקן אך בלא"ה לק"מ לפמ"ש לעיל דהתם שפיר מפלגינן בין היכ' דאסור מדאוריית' דאז גזרינן דלמא אי שרית לי' אתי למגזז במתכוון משא"כ כאן שאין לגזור בכך דכי תעלה על דעתך שיהיו ישראל מוחקין את השם וכמו שאמר ר' ישמעאל לענין נתיצת מזבח וגם יש מקום עיון במ"ש בש"ג שם לחלק דדוק' היכא שמתקן דבר זה עצמו כגון נפל טיפת דיו שהשם לא הי' מתוקן בתחלה ודכוותה בשערות של פרה מותר לגוזזן מפני שהם שחורות ופוסלת אותה ובגזיזה זו מתקנן משא"כ כשהדבר ההיא כתיקנו והוא בא לתקן ד"א לא כו' ע"ש וזה צ"ע דכבר כתבתי דהך דגיזה בשערות של פרה לאו מטעם קלקול ותיקון אתינן עלה דמה מועיל מה שהוא תיקון להכשיר פרה לעבור על לאו דלא תגוז רק הטעם דשלא במתכוין לגזיזה לא מיקרי גיזה ואם ר"ל לפי שקודם שגזזה פסולה היתה ז"א דמ"מ קדשי ב"ה הוא וכל פסולי המוקדשין אסורין בגיזה ועבודה מדכתב תזבח ולא גיזה ועיין בתוספות שנראה מדבריהם דמה שגוזז השחור

אין בו איסור כלל כיון שהוא פוסל בפרה רק האיסור הוא שמא יגוז יותר ולפי שאינו מענינינו כ"כ קצרתי בזה:

ועכ"פ מדעת הש"ג מבואר דס"ל דכל כה"ג דאין מתכוין למחיקה וקלקול השם רק מתכוון לתקן לאו מחיקה מיקרי וא"כ א"ש אף לשיטת הסמ"ק ודעימי' דס"ל דאין טפת דיו פוסל צורת האות דמ"מ שפיר דמי למחוק ואדרבה א"ש טפי לשיטת הסמ"ק דלפי שיטת סה"ת צ"ל דל"ל במ"ס טעמ' שאין כוונתו אלא לתקן ת"ל כיון שכבר נפסל ועיין בש"ג שם שהאריך בזה ומדמי לי' למטיל מום ובאמת א"צ לזה כ"א לשיטת סה"ת אבל לדעת הסמ"ק א"ש כדכתיבנא:

אך מה שיש לעיין בדבר לפי מ"ש בי"ד סי' רע"ו בב"י בשם הר"י אלכסנדרי וז"ל ול"ל דכל מחיקה שהיא לתיקון שריא דהנותץ אבן מן המזבח לא מחייב אלא בעושה דרך השחתה אבל אם נפגמה שצריך לתקן אחרת במקומה שרי שכן מצינו בני חשמונאי שנתצו מזבח שבנה עזרא מפני שטמאוהו היוונים כדאית' ביומא דהתם שאני דא"א לנו בלא מזבח וגם א"א לנו לבנות מזבח במקום אחר במקדש שמקום המזבח מכוון ביותר אבל אפשר לגנוז היריעה עכ"ל והנה מדבריו נראה דשלא כדרך השחתה היינו שנפגם אבן וצריך להסיר אותו לתת אחר במקומו ולענ"ד לזו לא הוצרך הרמב"ם לומר דרך השחת' למעוטי כי האי שעוש' ע"מ לתקן דכיון שנפסל שפיר דמי לנצוו כדי לתקנו רק הרמב"ם מיירי אפי' בענין שאין בו תיקון רק שאינו דרך השחתה וקלקול וכמש"ל מהך דהשורף עצי הקדש ושאר ראיו' ומ"מ צ"ל דדוק' היכא שקלקולו זהו תיקונו כגון ההיא שכתבתי מהתוס' שהגזבר יכול לשרפו בכדי להנות מאפרו וכן בההיא דסוטה שע"י מחיקה זו מקיים מימרא דרחמנ', משא"כ אם אין התיקון במחיקה זו במקום זה רק שאעפ"כ צריך למחוק אע"פ שזה נעשה כדי לתקן במקו"א אסור כמ"ש בש"ג שם דמ"מ במקום זה הדבר נעשה דרך השחתה וקלקול ומה שיתקן עי"ז במקום אחר אין זה מציל מלקרוא ע"ז שם השחתה וקלקול וגם אפשר כיון שאין התיקון נעשה במקום זה עצמו אע"פ שאינו דרך השחתה אסור עכ"פ מדרבנן מטעמא שכתב הר"י הנ"ל דאפשר בגניזה משא"כ אם רוצה לתקן במקום זה עצמו אין לחלק בכך כדמוכח לדעת הסמ"ק ודעימי' וכמ"ש. ומצאתי בשו"ת חינוך בית יהודה סי' ע"ה נדפס שם תשובה א' מהגאון ארי דבי עילאה מהר"ל מפראג ז"ל בענין סהי"ן וקופין שנוגעין ומדבריו מבואר דלא ס"ל כהר"י אלכסנדרי ובסוף דבריו כתב וז"ל ואע"ג שראיתי מפרשי דברי מ"ס שנמחק כולה עד שאין האות ניכר נ"ל שאין לפרש כן דהא אמר מפני שמחקן ואי איירי שנמחק לגמרי ל"ש בזה מחיקה שכבר נמחק אלא בודאי רשום האותיות ניכרות רק שהיו מטושטשות

ואין בזה משום זה אלי ואנוהו וכה"ג מותר למחוק דהוי מתקן שיהי' השם ניכר ונאה וראיה ברורה לזה שהנותץ אבן א' מן העזרה ג"כ עובר בלאו והרי הורדס היה סותר ובונה אע"ג דהי' אפשר להיות עומד בנין הראשון אלא כל שהוא עושה לכבוד השם משום זה אלי ואנוהו אין בזה משום נתיצת אבן וה"נ כיון שעיקר ההידור הוא שתהי' רגל הה"א שלא תלוי יש לו למחוק כו' עכ"ל:

אחר הודיע כל זאת נלענ"ד דבנ"ד שפיר דמי לגרור אות יו"ד כד' לתקנו אף דהרשב"א והסמ"ק סוברים דכהאי גוונא כשר ולא מיקרי חק תוכות מכל מקום כיון דעכ"פ סה"ת ושאר גדולים סוברים דפסול ולדידן ספיקא הוי ומחמת הך ספיקא צריך לגרוד וא"כ אין גרידה זו קלקול רק כדי לתקן ושרי לכ"ע ולא מבעי' אם נימא ספיקא דאוריית' מדאורייתא לחומ' דאע"ג דהוי ספק פלוגתא דרבוותא מ"מ פסול הוא מדאורייתא ומה לי שפסול מחמת ודאי או מחמת ספק ס"ס פסול הוא מדאורייתא וזה בא לתקן הפסול וכ"כ סברא זו בתשובת הר"ן הביאה הב"י בי"ד סי' רכ"ח במי שנשבע שלא יהי' בשבת הבאה תוך העיר שכיון שהדבר תלוי במחלוקת הראשונים והו"ל ספיקא דאורייתא ולחומרא כיון שמן התורה מחויב לצאת מן העיר מחמת חיוב נדרו ודאי דחל הנדר מיקרי כו' ע"ש באורך:

ואמנם נראה אף להרמב"ם דס"ל דספק דאורייתא אינו רק מדרבנן לחומרא מ"מ כיון דעכ"פ יש כאן פסול מספק ואין הכוונה רק לתקן הפסול תיקון מיקרי וכדאשכחן בסוכה לענין ענביו מרובים מעליו דפריך והא מתקן מנא אע"ג דפסול זה דענביו מרובים מעליו אינו רק מדרבנן כמ"ש במק"א דהא מכשירין בשעת הדחק וכן מצינו בכמה דוכתי באיסורי שבת ויו"ט דקרי לי' מתקן מנא אף במקום שאינו אלא רק מדרבנן עצמו מספר ומכ"ש כאן דעיקר בתר כונה דידי' אזלינן אם עושה דרך השחתה וכיון דעכ"פ מחיקה זו אינו דרך השחתה רק דרך תיקון ושרי:

ונלענ"ד דאף הר"י אכסנדרי דלעיל דס"ל דאף מחיקה שהוא לתיקון אסורה דדוקא גבי מזבח כו' אבל הכא אפשר לגנוז היריעה מ"מ נראה דבנ"ד מודה דשרי שהרי כתב שם דל"ד לטיפת דיו שנפלה על השם או מקצתו דאמרינן שיכול למחוק ולתקן דהתם בטלה צורת האות וע"כ יכול לגורדה כו' ע"ש ולפ"ז לדעת הסמ"ק ודעימי' א"א לומר דמה"ט הוא כדכתיבנא לעיל דהא לדידי' אין ביטול ופסול האות כלל. וע"כ דמחיקה לצורך תיקון שריא לדידי' אף היכא דאפשר בגניזה וע"כ דהר"י אכסנדרי קאי התם בשיטת סה"ת ודעימי' דלדידהו שפיר י"ל טעמא דמ"ס משום שכבר נפסל האות משא"כ היכא שלא נפסל אף מחיקה לתיקון אסור כ"א היכא דא"א בע"א כגון באבני מזבח ולפ"ז בנ"ד

ודאי גם הר"י אכסנדרי מודה דשרי ממ"נ דאם העיקר כדברי סה"ת ממילא דגם כאן כבר נפסל האות ע"י נפילת הדיו והיו"ד שהוא עכשיו לפנינו חק תוכות הוא ופסולה ומותר לגוררה ואם העיקר כדעת הסמ"ק ודעימי' ממילא מוכח דכל מחיקה שהוא לתיקון שריא אף באפשר בענין אחר וא"כ כאן שמוחק לתיקון שפיר דמיא ולא נשאר מקום לפקפק בזה רק לחוש למאי דחש לה הרב המורה נ"י לדמות חק תוכות לדינא דהר"י אכסנדרי היכא שיש קצת נגיעה ברגל הה"א דס"ל דדמי למוחק השם וא"כ אף אם נאמר שהעיקר כסה"ת מ"מ כיון שעתה נתגלה היו"ד רק שפסולה משום חק תוכות המחיקה אסורה לדידי' אף שהכוונה לתקן כיון שאפשר בע"א לענ"ד שאני התם כיון דכל עיקר פסולו משום דיש נגיעה לגג הה"א ונראה קצת כמו חי"ת וכיון שניכר לעין כל שעיקר כתיבתו הוא ה"א וכ"ע קרו לה ה"א אז אם נצרך למחוק כל הרגל נראה קצת כמוחק השם משא"כ כאן שודאי אין חשש שהרואה יסבור שמוחק שם שנכתב בכשרות ובפרט לצורך תיקון אבל גבי נגיעה כל שהוא יש לחוש דזמנין שלא יהי' נגיעה גמורה וידמה בנפשו דנגע ואתי למחוק השם שלא לצורך ועיין בשו"ת שב יעקב סי' דמבואר דשם הנכתב ע"י חק תוכות אין בו קדושה כלל ושפיר דמי למוחקו אף שלא לצורך:

ואמנם לענ"ד אפי' תימא דחק תוכות אין למותחו (והכי משמע לכאורה לפי סברת סה"ת והר"ן דדוקא היכא דנזכר בי' כתיבה קפדינן אחק תוכות משא"כ בשבת דמלאכת מחשבת כו' א"כ גם לענין מחיקה כיון דקרא כתיב ואבדתם שמם לא תעשון כן לד' כו' ולא נזכר כאן כתיבה כלל ובכל גווני אסור וכ"כ הרמב"ם בשם שהי' חקוק על הכלי אם התיך הכלי לוקה ועיין בפ"ח מהל' יסודי תורה דהיינו אפי' נכתב שלא בכוונת קדושה ואם נימא דחק תוכות שרי למחוק ע"כ לומר דכיון שאינו בכתב רק בחקיקה לא קרינן בי' ל"ת לד' וצ"ע ועיין במג"א סי' קנ"ד ס"ק ט') היינו דוקא אם חקק תוכו במתכוין לשם קדוש משא"כ אם לא נתכוין לחקוק תוכות כלל רק ע"י שהי' מתעסק בטשטוש הדיו נעשה ממנו אותיות השם הדבר פשוט דאין להסתפק בזה דשרי למחוק דהא גם בכתב שם שלא בכוונת קדושה מותר למוחקו כמבואר בט"ז וש"ך ה"ל ס"ת ולפ"ז לדעת סה"ת דכיון דנפל דיו אזדא לי' קדושת השם ואינו רק טשטוש דיו ואז כשחוקק בו אותיות בכוונה לשם קדושת השם יש לו דין חק תוכות משא"כ אם אין כוונתו לחקוק אותיות בטשטוש זה רק שהי' מתעסק בסכין ואתרמי מלתא שנחקקו שם שני אותיות משם הקדוש דפשיטא שאין ע"ז שם שנכתב בקדושה כמו אם פלטה קולמס אותיות אלו דאין בהם משום קדושה כל שלא נכתב בכוונה וא"כ פשיטא דבנ"ד שהסופר לא בא לחוק להשלים את השם רק רצה למחוק ולגרוד אות היו"ד לגמרי ושלא בכוונה נתגלה שם אות

היו"ד פשיטא דאפי' חק תוכות אין לו שהרי יו"ד זו אע"פ שנכתבה בקדושה מ"מ ע"י הדיו שנפל עליו בטלה קדושתה לדעת סה"ת וצריך לחדש כתיבה לגמרי וכל שחידש כתיבתה שלא בכוונה אפי' ע"י חק ירכות לא מהני ומכ"ש ע"י חק תוכות ומכ"ש לפי מה שביארתי לעיל שצ"ע על סברת מהר"י אכסנדרי בזה וגם יש גדולים שחולקים על דבריו בהדיא וגם י"ל דבכה"ג שכתב מהודר מאוד ולא נמצא כזה איש אשר ידמה ישוה ליושר כתב זה ואף אם יהי' מתון מתון מי יודע אם לעת כזאת יגיע לאיש הגון במעשים שיהי' מעשה ידיו להתפאר ולפמ"ש בשו"ת שאגת ארי' זה אלי ואנוהו מצוה דאורייתא הוא אף שדבריו צ"ע מ"מ מצוה מיהא איכא וכלא אפשר דיינינן לי' וגם הר"י אכסנדרי מודה דבכה"ג שפיר דמי למחוק כדי לתקן וזה ברור לענ"ד:

אך שעדיין לבי מהסס לפי מה שסיפר לי הסופר שברצותו להיות ממחק הדבוק שבין אות היו"ד לה"א נקלף הדיו כעין קרום מעל פני היו"ד ונתגלו פניו דלכאורה בכה"ג אפשר דגם סה"ת מודה דכשירה היא וע"כ לא פסול לה אלא היכא שצריך לחקוק הדיו שנפלה משם דבכה"ג אפשר דסובר דאפי' אם האות שנפלה עליו יבש הי' כעץ מ"מ ע"י לחלוחית הדיו שנפלה מחדש מצא מין את מינו וניעור לחלחותו ומתחברי' יחד ובטלה תמונת האות משא"כ בכה"ג שלא פגע ולא נגע בגוף אות היו"ד רק דקיימא רישא דסכינא במקום הריווח שבין האותיות וממנו הי' מתחיל לגרד ונקלף ממילא מן אות היו"ד ולא חלו בה ידים איגלאי מלתא דמעיקרא לא ידבק מאומה מן הדיו אל האות רק בכסוי בעלמא אפשר דבכה"ג גם סה"ת מודה דלא בטלה קדושת האות כלל ואע"ג דמ"מ קשה לסמוך ע"ז להכשיר הספר כמות שהיא בלי גרידת אות היו"ד דשמא אף בכה"ג ס"ל לסה"ת דבטל האות דמ"מ בעודו עליו האי חבורי מחבר להדדי וכחד חשוב ועתה משנקלף ממנו חק תוכות הוא מ"מ איכא ספיקא אי שרי למחקו אף לדעת סה"ת דשמא מודה בכה"ג דבקדושתי' קאי וצ"ל דס"ס כיון שעכ"פ צריך לתקן מחמת ספק הך מחיקה תיקון הוא ושרי כמ"ש לעיל דז"א דלפי סברת סה"ת י"ל דע"כ לא התיר במ"ס כה"ג אלא היכא שנפסל האות מחמת נפילת הדיו משא"כ היכא שלא נפסל יש לחוש לסברת הר"י הנ"ל כיון דאפשר באחר ודוקא לסברת הסמ"ק מחיקה לצורך תיקון שרי בכל גווני וכמש"ל משא"כ לסה"ת וכיון שי"ל שזה אות גמור הוא אף לסה"ת אף דמספקא לן מלתא אין למחוק אף לצורך תיקון וגם דל"ד האי ספקא לספק דלעיל דהתם ספק פלוגתא דרבוותא ספק גמור הוא ופשיט' דצריך תיקון מדאורייי' ועכ"פ מדרבנן בעי תיקון משא"כ בהך ספיקא דמספקינן אם בכה"ג שנקלף אי הוי ביטול האות או לא אין זה אלא כספק חסרון ידיעה דלא מחשב ספק ואף שי"ל ס"ס מחיקה זו אינה דרך תיקון

וגם א"א למצוא אחר מהודר כמש"ל מ"מ קשה לסמוך ע"ז לבד באיסור מחיקת השם שיש בו איסור תורה וחיוב מלקות:

ומצאתי בתשובת מנחם עזרי' סי' ל"ו שכתב לאסור גרידה בשם אף היכא שנדבקו ההה"ן בתחלת כתיבתו ואח"כ נפרדו ע"י סכין דמ"מ קדושת השם לחול עליו אזהרה למוחק לא זזה ממקומה דהא תניא היה כתוב על ידות הכלים יגוד ויגנז ולא שאני לן התם בין חק תוכות לחק ירכות אלמא כל שצורת אותיות השם מוכחת עליו ונעשית בכוונה שהוא שם אסור לקלקלו כו' ע"ש ולפ"ז קשה לחלק בנ"ד ואע"ג דאפשר לחלק דהכא לא מיקרי נעשה בכוונה רק שע"י שהי' מתעסק בסכין מ"מ צ"ע אם יש לסמוך ע"ז להקל:

ורחש לבי להמציא תקנה לדבר זה לפי מה דאמרי' בשבת דף ק"כ הרי שהי' שם כתוב על בשרו כו' נזדמנה לו טבילה של מצוה כורך עליו גמי וטובל ועובד ר"י אומר יורד וטובל ובלבד שלא ישפשף ואמרינן התם טעמא משום דכתיב לא תעשון כן לד' אלקיכם עשי' הוא דאסור הא גרמא שרי ה"נ הא כתיב לא תעשו כל מלאכה כו' ע"ש דמסקנת הש"ס דגם לרבנן גרמא שרי דהא האי גמי ע"כ לא מהדק ועיולי בי' מיא דאל"כ הוא חציצה בדיו גופה אין לחוש דמיירי בלחה רק טעמא דרבנן משום דאסור לעמוד בפני השם ערום ע"ש הרי מבואר דאף בגרמא כה"ג שגורם בידים למחיקה שהרי הדיו לחה והוא נכנס עמה למים אפ"ה משרי שרי וכן פסק הרמב"ם בהל' יסודי התורה וכ"כ בש"ג פ"ד דשבועות דגרם מחיקה שרי ע"ש וצ"ע על רש"י ביומא שפירש הטעם דכורך עליו גמי להגן עליו מחוזק שטף המים וז"א כמבואר בשבת דלאו מה"ט אתינן עלה וראיתי בכפות תמרים שהקשה כן על רש"י והניח בצ"ע ושוב מצאתי בתוס' ישינים שם ביומא דף ק' ודף פ"ח הקשו זה על רש"י ע"ש:

והנה מה שקורא לטבילה זו גרמא אע"פ שבמתכוין יורד לתוך המים עם השם שעל בשרו ובכה"ג קי"ל בסנהדרין בכבש על חבירו לתוך המים או לתוך האור ואינו יכול להעלות חייב וע"כ לומר דשאני הכא דאע"פ שיורד לתוך המים אינו נמחק אז רק מחמת שהשם מתלחלח הרבה מהמים ממילא הוא הולך להמחק ומ"מ כיון שעכשיו בשעת ירידה אינו מוחק גרמא מיקרי וראיתי בחידושי הרשב"א בשבת שם שהקשה אהא דיורד וטובל שהרי זה הוי כמקרב את כבויו ותירץ דמקרב לא מיקרי אלא היכא שבודאי יכבה אבל כאן אפשר שלא ימחק שאילו ודאי נמחק כמשפשף דמי שהרי הוא נותן ידו במים ע"ש ודבריו צ"ע לענ"ד דאם איתא דספקא הוה היכא מדמה הש"ס הך גרמה לגרם כיבוי שגורם בודאי שיכבה וגם מה דמשמע מדבריו שאם היה נמחק בודאי הוה כמשפשף

בידים צ"ע דא"כ מה ענין לגרמא דהאי כמעשה בידים אלא דספקא הוה אם ימחק אם לא ומספק נמי הוה לן למיסר ואפשר דאם אינו רק ספק א"כ יש להתיר דהא אינו מתכוון למחיקת השם ופסיק רישא אין כאן כיון דספקא הוא אך דמ"מ אכתי אין זה דומה לגרמא ולפמ"ש א"ש כיון דבשעת הטבילה אין כאן מחיקה אע"פ שזה גורם שימחק אח"כ גרמא הוה ומ"ש הרשב"א דהוי כמקרב את כבויו לפמ"ש ל"ד דהתם טעמא דשמא עם נתינתו יפלו הנצוצות והוה מכבה בידים ע"ש בשבת דף מ"ו בדברי התוס' והרשב"א ודברי הרשב"א הם צ"ע לענ"ד:

ובבכורות דף ל"ד מרבינן מקרא לענין הטלת מום בבכור דגרמא נמי אסור היינו דוקא משום רבויא דקרא וכן בתרומה תלוי' אליבא דר"א שם משום דכתיב משמרת תרומתי משמע שצריך לשמרה ואף ע"י גרמא שיניחנה במקום התורפה אסור משא"כ היכא שהאיסור נאמר בלשון עשי' כגון לא תעשון וגו' או ל"ת כל מלאכה מבואר מדברי הש"ס דגרמא שרי וכן נלענ"ד מהירושלמי בסוטה דאיתא שם אם עד שלא נמחקה המגילה אמרה איני שותה מגילתה נגנזת ואיתא בירושלמי דנגנזת תחת צירו של היכל למה בשביל לשחקה ובקרבן העדה שם הקשה דהאיך מותר לתת אותה תחת הציר לשחקה הא הוי כמאבד בידים וי"ל דהירושלמי לית לי' הך דרשא ואבדתם שמם ל"ת כו' ומותר לאבד כתבי קודש שאין בהם צורך וכתב שזה טעם הרמב"ם שהשמיט הירושלמי ע"ש ודבריו לא נהירין כלל אלא נראה דס"ל דבכה"ג שרי דעשי' אסור הא גרמא שרי ואפשר לדחות דהירושלמי ס"ל דמגלת סוטה שאני כיון דמעיקרא נכתבה ע"ד למוחקה גם השתא שרי לתתה במקום שתהא הולכת להמחק וכן מבואר שם בירושלמי פרק היה מביא דלכך אינה מטמאה הידים הואיל ומעיקרא ניתן ע"ד למוחקה אח"כ ועיין מ"ש אא"ז מהרש"א שם דף י"ז ד"ה לא על הלוח ובקרבן העדה שם ועיין בשבת דף קט"ו במעשה דספר איוב תרגום דקאמר וכי כתבי הקודש מותר לאבדן ביד אלא מניחן במקום התורפה והם מרקיבין מאיליהן:

ונראה דטעמא דבכה"ג אינו רק גרמא ושרי ואע"ג דמשמע בדף קי"ט דגרמא שרי אף בשם הקדוש היינו לצורך טבילת מצוה ואף למ"ד טבילה בזמנה לאו מצוה מ"מ צורך לדבר בעינן אבל שלא לצורך כלל פשיטא דאסור ועיין סי' של"ד סעי' י"ג כל כתבי קודש כו' מצילין אותם מן הדליקה ומכל מקום התורפה משא"כ בכתובים בכתב אחר דשרי להניח במקום התורפה כמ"ש הרמב"ם הביאו המג"א שם וצ"ע בהא דאמר התם בשבת במעשה באחד בצידון שנטל טימוס של ברכות ושקען בספל של מים וא"ל ר' ישמעאל גדול עונש האחרון כו' ולכאורה הא אין זה רק גרמא. אמנם בר"ן שם כתב לפי שאיבדן

בידים וצ"ע דמ"ש מהא דשם כתוב על בשרו דקרי לי' גרמא בטובל בתוך המים וצריך לחלק וצ"ע:

והיוצא לנו מזה דאע"ג דאסור למחוק השם מ"מ גרמא שרי [ואפי' במקום דליכא מצוה דהא רבנן התם ס"ל טבילה בזמנה לאו מצוה ואפ"ה מתירין לטבול וכן קי"ל לענין גרם כבוי דשרי ואף לדעת רבינו יואל במרדכי פרק כל כתבי מ"מ במקום פסידא שרי וכן מבואר בא"ח סי' של"ד וראיתי בתשב"ץ סי' ב' שמבואר מדבריו הא דגרמא שרי היינו במקום שהוא עומד להמחק כגון הא דהיה השם כתוב על בשרו ע"ש ולענ"ד ז"א דא"כ מאי פריך הש"ס דר"י אדר"י דאסר גרם כיבוי והתם שרי גרם מחיקה דלמא שאני התם שבלא"ה הוא עומד להמחק אלא ע"כ שאין לחלק בכך ובכל גווני גרם מחיקה לצורך ודאי שרי ולפ"ז נראה כדי להקל מעלינו חומר איסור מחיקת השם לעשות זה ע"י גרמא להניח על היו"ד נייר או גמי מלוחלח במים וזה יהי' גורם שימחוק וכיון שכבר ביארתי שאפי' המחיקה להדיא קרוב להתיר א"כ פשיטא שאין להחמיר מלעשותו ע"י גרמא:

ועוד נלענ"ד דאם אפשר לעשות גרם מחיקה זו ע"י קטן יש לעשות על ידו דאפי' תימא דאיסור דרבנן איכא בגרם מחיקה זו מ"מ הא דעת הרשב"א ביבמות פרק חרש דאיסור דרבנן שרי להאכילו אפי' בידים והא דאמרינן דף מ"ם ליתבי' לינוקא אתי למסרך כתב הט"ז בא"ח סי' תרי"ט דהתם הטעם דהוא יסבור דמצוה שאני שיכול לשתות משא"כ בשאר אכילות שאינה של מצוה ע"ש אלא שיש לתמוה דהא בשבת דף קמ"ט גבי כשותא בכרמא אמרינן ליתבי' לינוקא אתי למסרך אך באמת כבר כתב הרשב"א והר"ן לחלק בין שאר אכילות שמאכילין אותו ביה"כ משום דמה שאין עושין רק בשביל הנאת התינוק ולצורכו לא אתי למסרך והביאו במג"א סי' רס"ט וכ"כ בתוספת שבת דאישתמיטתי' להט"ז דברי הרשב"א והר"ן בזה אמנם התו' כתבו דדוקא בדבר שהוא לפי סדר קביעת השנים כמבואר בסי' תקנ"ט גבי מילה בט"ב והר"ן בשבת פרק תולין הביא בשם הרשב"א שהקשה ע"ז מהא דשבת לגבי כשותא בכרמא אמרינן דלמא אתי למסרך והר"ן ז"ל תירץ דהתם נמי אי שרינן בכשותא איכא למיחש דעביד הכי בכל שתא ושתא משא"כ במילה בט"ב או ביה"כ דלא מתרמי כולי האי ע"ש:

ולפ"ז בנ"ד דפשיטא דלא שכיח דמתרמי לא חיישינן כלל דאתי למסרך ודמי להא דכשותא בכרמא דאי לאו דבכל שנה שכיח למזרע הכי הוה שרינן לי' לזרוע ע"י תינוק ישראל אלא דלפ"ז צ"ע בהא דקי"ל דקטן הבא לכבות אומרים לו אל תכבה ואע"ג דמוקמינן לה בעושה ע"ד אביו מ"מ הא כבוי אינו רק מדרבנן ואפי' בידים ספינן לי' לדעת הרשב"א והר"ן כתב דאפי' לדעת הרשב"א ביבמות דוקא בדבר שעושה לצורך

עצמו אבל בדבר שאין בו צורך התינוק לא וזה צ"ע דהא מהך דכשותא מוכח דאפי' אין בו צורך עצמו שרי אי לאו משום דאתי למסרך ולדעת התוס' שכתבתי בדבר שאין בו קביעות השנים לא שייך אתי למסרך וא"כ אין טעם לאסור גבי כבוי ואמנם ראיתי שהרשב"א בחידושיו שם גבי כיבוי כתב ג"כ דאע"ג דאיסור דרבנן הוא מ"מ כיון שעושה לצורך אביו אסור אמנם הרשב"א לטעמא דמוכיח מהך דכשותא דאף בדבר שאין בו קביעות השנים חיישינן דאתי למסרך וא"כ א"ש נמי גבי כיבוי דאסור מהאי טעמא אבל לפי מ"ש הר"ן לדחות דהך דכשותא נמי כקביעת השנים דמי אבל בלא"ה לא חיישינן דלמא אתי למסרך אף במה שעושין לצרכינו א"כ צריך טעמא למה אסור גבי כבוי דמה בכך שעושה ע"ד אביו הא לא גרע ממאכילו בידים דמותר באיסור דרבנן אך אפשר לומר דהר"ן שכ' ליישב הא דקשי' על התו' מהא דכשותא לשיטת התו' קאמ' ולי' לא ס"ל וכמו שסיים שם בפרק תולין דהגאונים כתבו דלא מברכינן אכסא כו' ע"ש אבל מ"מ נראה שהר"ן סובר כהרשב"א שבר"פ מי שהחשיך כ' אהא דאמרינן לקטן יהיב לי' ומסתברא דה"מ דיהיב לי' כשהוא מהלך כו' דהוי דרבנן וכתב הרשב"א דמכאן ראי' דאיסור דרבנן ספינן לי' בידים ואע"ג דכל היכא דעביד לי' מחמת גדול אפי' בדרבנן אסור משום דלמא אתי למסרך דהא כבוי דליקה דרבנן הוא לר"ש כו' שאני הכא דאיכא למגזר אי לא שרית לי' אתי למעבד איסור דאוריי' כו' ע"ש והן הן דברי הרשב"א ג"כ בחידושיו שם ועיין בר"ן מסכת יומא ר"פ יוה"כ שכתב ג"כ דאפי' הגיע לחינוך ספינן לי' בידים איסורא דרבנן כל שהוא לצרכו של תינוק דלית בי' משום אתי למסרך ע"ש ולפי"ז לפי מה דקי"ל בא"ח סי' תקנ"ט דמברכין במילה בט"ב על הכוס ומטעימו לתינוק והיינו מטעם דלא קביע בכל שתא לא חיישינן דאתי למסרך עי"כ לומר דגם איסורא דרבנן ספינן לינוקא בכה"ג אף שעושין לצרכינו וההיא דכבוי צ"ל דאתי אליבא דר"י דאמר מלאכה שא"צ לגופה חייב או בצריך לפחמין וכמ"ש התוס' שם דאל"כ בלא"ה קשיא להו בס"ד דש"ס דאין עושה ע"ד אביו מה בכך דאוכל נבלות מצוון להפרישו הא בדרבנן לכ"ע אין מצוון להפרישו ע"ש. וא"כ בדבר דלא קביע בכל שתא והוא דרבנן שפיר מאכילין אפי' בידים וצ"ע על הש"ע דבסי' שמ"ג כתב כדברי הרמב"ם דלהאכילו בידים אסור אפי' בדבר שאיסורו מד"ס משמע דאף בלא קביע אסור וא"כ איך כתב בסי' תקנ"ט כדעת התוס' והטור שם. ואפשר דס"ל לחלק דכל היכא שהוא אסור מצד עצמו מדרבנן דומי' דנבלה אז יש לאסור לגמרי כדעת הרמב"ם אבל אם המאכל מצד עצמו מותר רק שהוא בזמן האסור כגון ההוא דכוס בט"ב בזה הדבר תלוי אי קבוע בכל שתא ועיין במ"א סי' רס"ט שכתב ויש חילוק בין אכילת איסור לאכילת היתר בזמן האסור

ונראה שר"ל דבזה גם הרמב"ם מודה דספינן לי' בידים דאילו להרשב"א משמע דבכל גווני ספינן לי' אפי' באכילת איסור כמבואר מדבריו ביבמות שהביא מהא דעירובין דאין מערבין בטבל טבול מדרבנן ע"ש:

ועכ"פ למדנו מכל זה שלדעת הרשב"א מותר להאכילו בידים איסור דרבנן ואע"פ שבתשובה כתב שאומר להלכה ולא למעשה כתב המ"א סי' שמ"ג שהר"ן תפס דבריו אף למעשה ואף שאין לסמוך ע"ז לבד כמ"ש הריב"ש בתשובה סי' למי שסמך על דברי הרשב"א בזה שהי' ראוי להעלים ההיתר ולא לגלותו מ"מ הרי כבר פשט המנהג להטעים כוס של קידוש בבה"כ לתינוקת וע"כ או דנהגינן כהרשב"א או הטעם כמ"ש הב"י שם סי' רס"ט וע"כ הטעם כמ"ש הב"י שם דכיון דיש מתירין אפי' לגדולים אע"פ שהגדולים נוהגין כדברי האוסרין מ"מ לא חשיב איסור כולי האי שיאסר להשקותו לקטנים א"נ כיון דאי לא שתי קטנים הוי ברכה לבטלה שרינן איסור שתי' לקטנים שלא במקום סעודה שלא תהא ברכת הגדול לבטלה עכ"ל:

והמ"א העתיק בקצרה לפי שא"א בע"א וכן בסי' תקנ"ט קי"ל דמותר להטעים לתינוקת ועיין בשו"ת מהר"א בן חיים סי' קי"א ובמשנה למלך סוף הל' מ"א ולקצר אני צריך ולא באתי רק ללמוד מענינו דבנ"ד אפי' תימא דיש חשש איסור דרבנן בגרם מחיקה זו לדעת קצת פוסקים מ"מ כיון דעכ"פ לדעת הרבה פוסקים אף לגדולים שרי לגרום מחיקה זו וגם מיקרי קצת א"א בענין אחר ואתי למסרך לא שייך כאן כמש"ל מוטב לעשות גרם מחיקה זו ע"י קטן ומכ"ש אם לא הגיע לחינוך דודאי שרי ובפרט לפי מה שאמר לי הסופר שיש ספק ביו"ד זו אם צורתה קיימת לפי שבמקצוע ימין שלה קפצה הדיו וא"א להבחין הטיב אם נשאר עדיין קצת צבע הדיו קיים או אין שם רק רושם אדמימות א"כ פשיטא שיש להקל לעשות כמ"ש וכל טצדקי דאפשר למעבד שלא לגנוז היריעה שלימה שיש בה כמה שמות שנכתבו בכשרות עבדינן ועיין במרדכי סוף הקומץ ודוקא דיו שנטפה כו' דהא כבר נתקדש השם כשנטפה עליו הדיו ומצוה הוא לתקנו כו' וכ"ש כאן שהמכתב מכתב מהודר מעשה ידי אומן מופלא וא"א למצוא כזה נראין שאין לפקפק להתיר ע"פ הדרך אשר כתבתי זה הנלענ"ד:

זעירא מן חברייא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד

שאלה סב

זאת אשר השבתי שנית להרב הנ"ל אודות הס"ת הנ"ל. הנה כבר הארכתי לברר היתר התיקון למחוק היו"ד כדי לתקן. ובכדי לצאת מכל ספק כתבתי לעשות מחיקה זו בגרמא

בלבד וע"י קטן. ומכ"ת גמגם באיזה דברים. ועתה באתי לערוך מערכה שני' ולברר כי דברי כנים ואמתים בעזה"י ובאפס הפנאי לא אאריך בענין הנוגע לפלפל רק במה שנוגע לעיקר הדין ובמה דסיים אפתח:

הנה מ"ש מעכ"ת לפקפק על היתר דגרמא ע"י קטן כיון דקי"ל בכל התורה אמירה לנכרי שבות וע"י קטן נמי יש לאסור כמו ע"י עכו"ם ואפי' שבות דשבות יש לאסור ונפלאתי שהרי יסוד דברי בנוים על דברי הרשב"א שהתיר להדיא אפי' להאכיל בידים לקטן איסור דרבנן ואצ"ל אמירה לקטן באיסור דרבנן ומ"ש מכ"ת לחלק בין מידי דאכילה דזה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן הדבר תמוה שהרי הרשב"א יהיב טעמא למלתי' דכיון דלמ"ד בשל תורה מצווים להפרישו בשל דבריהם מתירין בו דרגא אחת יותר אפי' לומר לו לאכול כו' ע"ש וממילא משמע דאין חילוק בין מידי דאכילה או לא דהא בכל איסורין אף שאינו מידי דאכילה מיירי התם בש"ס דיבמות דעלה קאי הרשב"א התם וקאמר דנחתינן בי' דרגא למספי לי' בידים איסור דרבנן ואם הי' הרשב"א סובר דבמידי דאכילה אכתי אסור משום שבו' פשיט דכל כי האי ה"ל לפרושי אך באמת א"צ ללמוד זה מכלל דבפירוש אתמר בדברי הרשב"א בחידושיו ליבמות שם וז"ל ויש לי ללמוד מדאמרינן בשבת רב משרשיא יהב פרוטה כו' ומאי קושי' כיון דגדול אסור מדרבנן אף לתינוק ישראל אסור לומר לו לעבור ולזרוע אלא ודאי כדאמרינן דלא העמידו דבריהם ז"ל אלא אצל גדולים שבישראל ולא אצל קטנים ואע"ג דאסיקנ' התם דאסור משום דאתי למסרך ל"ש האי טעמא אלא בדבר שאינו לצורך התינוק כו' ולצרכו לא חיישינן לסרוכי אבל לצורך עצמינו כההיא דכשותא א"נ כההיא דכוס דברכה אסור כו' ויותר מזה כתבתי במס' ר"ה גבי אין מעכבין התינוקת מלתקוע כו' עכ"ל הרי מבואר שדברי הרשב"א ברור מללו דבכל איסור דרבנן כגון ההיא דכלאים וההיא דתקיעה בשבת ס"ל דכיון דאיסורא דרבנן הוא ספינן לי בידים וכ"כ הרשב"א בתשובה להדיא סי' צ"ב וז"ל שאלת מה שאמרת לנו לשעבר שמותר להאכיל את הקטן איסור דרבנן הזכירנו ראיות המכריחות כו' תשובה כו' כמ"ש ביבמות ועוד הוספתי בר"ה גבי אין מונעין התינוקת מלתקוע וראי' גדולה יש מדאמרינן בשבת רב משרשיא כו' ע"ש וחפשתי בחידושי הרשב"א בר"ה גבי הא דאין מעכבין ולא מצאתי שם דבר מזה וגם הר"ן ר"פ בתרא דיומא כתב מזה דקטן אע"פ שהגיע לחינוך מאכילין אותו בידים איסור דרבנן ולא נמצא שם מזה ונראה שהדברים כתובים על דבריהם במהדורא אחרת ועכ"פ מבואר דבכל גווני היכא דליכא למיחש דאתי למסרך מתירין ע"י קטן בדרבנן:

ונלענ"ד להביא ראי' להרשב"א מהא דאמרינן בב"מ דף י' איכא בינייהו כהן דאמ' לישראל צא וקדש לי אשה גרושה א"נ איש דאמר לאשה אקפי לי קטן כו' והנה התוס' שם כתבו דמשום לפני עור לא מיקרי בר חיובא אבל בשיטה מקובצת כתב בשם הריטב"א דלרבא דאינו לוקה אא"כ בעל לא שייך לפני עור על הקידושין (וכ"כ הריטב"א בקידושין) עוד י"ל דמיירי שהכהן יכול לקדש בעצמו כו' ע"ש ולפי"ז קשה באם אמר לאשה אקפי לי קטן לאו בר חיובא מ"מ כיון דבגדול איכא איסורא לניקף א"כ נהי דמחמת לאו דהקפה אין האשה מוזהרת עליו מ"מ אכתי היא מוזהרת על הקטן שלא להאכילו דבר איסור למיספי לי' בידים אע"ג דאיהו גופא לאו בר חיובא הוא ואשה אסורה להקיפו ולא מיבעי' לשיטת הריטב"א דס"ל דאף משום לפני עור מיקרי בר חיובא דשפיר איכ' לאקשוי כמ"ש אלא אף לפמ"ש התוס' דלא מיקרי בר חיובא משום לפני עור נלענ"ד דזה שפיר מיקרי בר חיוב' שסברת התוס' בזה נלענ"ד דס"ל דדוק' היכא שהעבירה זו שאנו רוצים לבטל השליחות בשבילה אי הוא אמרינן יש שליח היתה חל על המשלח אז אמרינן אשלד"ע משא"כ עבירה דל"ע שהיא חלה על השליח שהוא יעבור על לפני עור ואין לה ענין לחול על המשלח אין לבטל מחמתה השליחות והארכתי בזה במ"א ולפי"ז נראה באומר לשליח צא והאכיל לקטן דבר איסור שפיר י"ל בזה אשלד"ע כיון שהוא מוזהר ע"ז שלא להאכיל לקטן דבר איסור ואם נאמר דמהני שליחות בזה העבירה חוזרת על המשלח א"כ אמרינן דאין שלד"ע ולפי"ז תימא בהא דאקפי לי קטן נהי דאשה אינה מוזהרת על הקפה מ"מ כיון שהמשלח מוזהר על הקטן שלא להקיפו וגם האשה מוזהרת ע"ז והו"ל למימר דבכה"ג הוי שליח בר חיובא ולא מחייב שולחו וא"ל נהי דלענין הלאו דלא תאכילו להזהיר גדולים על הקטנים שפיר י"ל אין שלד"ע דלענין זה גם האשה מוזהרת ובר חיובא היא מ"מ כאן לא מיירי אלא לענין האיסור שלא להקיף את אחר שהמקיף אדם אחר חייב וע"ז האשה לאו בת חיובא ומחויב שולחו דז"א דהא גבי מעילה דרבי רחמנ' דישלד"ע מ"מ בעינן שלא יתערב עמו איסור אחר כמ"ש הרמב"ם שם והרי מזה שיש ג"כ איסור דמוזהר על הקטנים ומצד זה יש לבטל השליחות וממיל' שאין לחייב המשלח אף על איסור דהקפה אע"ג דלענין זה האשה לאו בת חיוב' הוא אך באמת צריך להבין דבר זה גם בסוגי' דשני נזירין דף נ"ז דפליגי התם ר"ה ורב אסי דר"ה אמר מקיף את הקטן חייב ורב אדא סובר דאיתקש מקיף לניקף כל היכא דניקף חייב מקיף נמי מחייב והאי קטן הואיל והוא גופי' לאו בר עונשין הוא מקיף נמי לא מחייב וכתבו התוס' דהש"ס משמע לי' דרב אדא סבר דגדול מותר להקיף הקטן מדקאמר לר"ה לדידך מאן מקיף להו כו' ע"ש וקשה דנהי דמצד לאו דהקפה ס"ל

לר"א דעל הקפת קטן לא מחייב דאיתקש לניקף מ"מ אכתי הרי הוא אסור להקיף הקטן כמו דאסור בכל איסורין של תורה למספי לי' בידים מלאו דלא תאכלום כו':
ולכן נלענ"ד לפי מה דאמרינן במכות דף ך' דהא דניקף לוקה היינו דוקא במסייע וכן פסק הרמב"ם בהל' עכו"ם והראב"ד שם כתב דמ"מ עובר בלאו והכ"מ כתב ע"ז וז"ל ויותר נ"ל דל"ש לומר שהוא עובר בלאו כיון דלא עביד מעשה כלל ע"ש ולפי"ז נראה דהיינו טעמא דשרי לאשה להקיף הקטן ואפי' אם הקטן מסייע דמה שהקטן מסייע איהו קעביד מנפשי' וקטן אוכל נבלות הוא ומה דקעבדה לי' האשה שהוא ניקף על ידה אין כאן איסור דמצד איסור מקיף אין כאן דאשה לאו בת חיובא היא ומצד שהקטן ניקף אין בו רק איסור דרבנן ואיסור דרבנן אף להאכיל בידים שרי כשיטת הרשב"א שכתבנו:
ובהכי א"ש נמי שיטת הרמב"ם שכתב בהל' עכו"ם שהאשה אסור' לגלח אפי' קטן וכתב שם הראב"ד דאיסור דרבנן הוא מדא"ל רב אדא חובה תקברינהו כו' וזה צ"ע דמאי מייתי מדרב אדא לדידן דקי"ל כר"ה והב"י סי' קפ"א כתב דכיון דחזינן דאיענש ר"ה אלמא לית הלכתא כוותיה וגם זה צ"ע והוא גופי' קשי' כיון דר"ה ס"ל דאשה מותרת בהקפה למה לייט רב אדא אטו רב אדא מילט לייט למאן דסבר כר"ה אך לפי מ"ש א"ש דהרמב"ם לשיטתו שסובר שאסור להאכיל בידים אפי' איסור דרבנן ולכך לייט רב אדא דאף לפי סברת ר"ה יש איסור לאשה להקיף הקטן דהא ספת לי' איסור' בידים ולפי"ז צריך ליישב הך דב"מ דהרמב"ם סובר כשיטת הסוברים דבאיסור דרבנן ישלד"ע וכיון שאין בשליחות זה רק למספי לי' לקטן איסור דרבנן שפיר יש שלד"ע ומאן דס"ל דאף באיסו' דרבנן אמרינן אשלד"ע ע"כ דס"ל כדעת הרשב"א דאין איסור כלל להאכיל לקטן בידים איסור דרבנן וכדכתיבנ' ולשיטת הרמב"ם צריך ליישב ג"כ הא דנזיר דא"ר אדא לדידך מאן מגלח להו דמשמע דלדידי' ניח' דשפיר דמי לגלח אע"ג דלדידי' נמי איכ' אסור' דאסור למספי לי' לקטן איסורא ואפשר לומר דה"ק בשלמא לדידי דס"ל דמצד המקיף אין כאן איסור כל היכ' דניקוף לאו בר חיובא הוא א"כ שפיר י"ל שנתגלחו ע"י עכו"ם ואע"ג דאסור לומר לעכו"ם להאכיל לקטן איסור בידים לפי מה דפסקינן האיבעי' דב"מ גבי חסימה לחומר' מ"מ אין זה כ"א באיסור דאוריית' כגון חסימה דאיכא איסור לאו משא"כ לפמ"ש לעיל אין כאן רק איסור דרבנן על הניקוף כמש"ל בשם הכ"מ ושפיר דמי לומר לעכו"ם לעשות כן וכמ"ש לקמן בזה אך לר"ה פריך כיון דסביר' לך מקיף הקטן חייב א"כ אף לומר לעכו"ם אסור דאמירה לעכו"ם שבות בכ"מ איסור וא"ל ר"ה דחובה מקיף שהיא אינה מצוה שלא להקיף וע"ז שפיר קא לייט רב אדא דהא היא מוזהרת של להאכיל בידים אפי' איסור דרבנן לשיטת הרמב"ם ז"ל:

ודרך אגב ראיתי שיש לתמוה על מ"ש רמ"א בהג"ה שקטן מותר להיות ניקף ע"י עכו"ם ונרשם מקום מוצאו מהר"ן מסכת מכות וכן מבואר בד"מ ואני תמה שאם כוונתו לומר שהקטן מותר ללכת בעצמו אל העכו"ם שמקיף אותו בלי דעת הגדול מאי רבותי' דהא קטן אוכל נבילות הוא ותליא בדינים המבוארים בסי' שמ"ג ואם ר"ל שישראל מותר לומר לעכו"ם שיקיף את הקטן ז"א דהא קי"ל מקיף את הקטן חייב וא"כ יש לאסור אמירה לעכו"ם שיקיף הקטן כיון דהרמ"א פסק באה"ע גבי בעי' דחסימה לחומר' ומ"ש בשם הר"ן מסכת מכות נראה שכיוון למ"ש הנ"י שם וז"ל והרא"ש כתב הא דאסר ר"ה לאיש להקיף קטן שאני התם דאתי לכלל חיוב אבל גוי מותר להקיפו כו' והבין שר"ל שגוי מותר להקיף קטן ובאמת שז"א שר"ל שישראל מותר להקיף גוי דלא אתי לכלל חיוב דמינה מיירי התם וכמבואר ממה שסיים ולפי"ז ה"ה להקיף אשה שרי ע"ש ודברי הרמ"א בזה צ"ע גדול:

ועדיין צ"ע לפי מ"ש בשיטת הרמב"ם דרב אדא פריך לר"ה דלדידי' אף ע"י עכו"ם א"א להקיף דאמירה לעכו"ם שבות גם בשאר איסורין דלפי"ז קשה דהו"ל למפשט מהא איבעי' דב"מ דמבעי' לי' אי אמרינן באיסור לאו אמירה לעכו"ם שבות ואפשר לומר דהרמב"ם סובר כדעת המפורשים דאליב' דרב אדא גם אי מקיף לאו בר חיובא שרי בין למקיף בין לניקף ולפי"ז א"ש דאליבא דרב אדא שפיר הי' אפשר להקיף קטן ע"י עכו"ם עכ"פ כיון דלישראל גדול ג"כ ליכא איסורא ע"י עכו"ם א"כ אין כאן ספיית איסור להקטן כלל משא"כ לר"ה דס"ל מקיף קטן חייב א"כ גם אסור להיות ניקף ע"י עכו"ם וכיון דלגדול אסור מ"מ שאסור גם לקטן ור"ה השיב לו דחובה מקיף להו דר"ה ס"ל דאשה מותרת להקיף וס"ל דמותר לספות לקטן בידים איסור דרבנן וע"ז אמר לו תיקברינהו לבנה דלדידי אשה אסורה בהקפה דלא ס"ל דרשא כל שישנו בבל תשחית כו' כמ"ש התוס' ולדידך דס"ל דאשה מותרת ג"כ אסור לספות לקטן בידים אף איסור דרבנן והיינו דקאמר תקברינהו לבנה משום שהאיסור הוא מצד הבנים עצמם שהם ניקפיים וכל שבגדול אסור גם בקטן אע"ג דאינו בר עונשין מ"מ איסור הוא להאכילו בידים ועוד יש ליישב באופן אחר ואין להאריך:

ואמנם מה שיש לעיין בזה לפי שיטת התוס' והראב"ד שכתבו דבניקף איכא איסור לאו אע"פ שאינו מסייעו אלא שאינו לוקה משום דהוה לאו שאין בו מעשה ודברי הכ"מ שכתב דליכא כ"א איסורא בעלמא הם תמוהים וכבר תמה בזה הגאון ח"צ בתשובה סי' פ"ב (וע"ש ובט"ז א"ח סי' שכ"ח ובט"ז ובנה"כ בי"ד סי' קצ"ח מ"ש בענין זה אם יש לדמות זה למסייע במלאכת שבת וכבר עמד בזה בחידושי הריטב"א במס' מכות וכתב

דאיכא דקשי' לי' מהא דאמרינן לענין מכחיל עינא כו' מסייע אין בו ממש ול"ק שאין כל המסייעין שוין כו' וכ"ש לפי' רבינו מאיר שכתבנו לעיל דבלא מסייע יש בו לאו ולא בעינן סיוע אלא כדי שיהא בו מעשה ללקות עליו במעשה כל דהו סגי כו' ע"ש. וע"ש דמשמע מדבריו שיש שפירשו דבלא מסייע אף איסור לאו ליכא ומשמע להו הכי מדפריך ממאן דאכיל תמרי כו' דהתם אף לאו ליכא רק הר"מ מפרש דודאי עובר בלאו רק שאין לוקה והריטב"א כתב שיפה פירש ע"ש) ולפי"ז הדרא קושי' לדוכתא בהא דב"מ ונזיר דמוכח מהתם דעכ"פ ליכא איסורא דאוריית' באשה המקפת לקטן ואם נימא דניקף לעולם עובר בלאו אף שאינו מסייע א"כ אסור להקיף לקטן משום לא תאכלום:

שוב ראיתי בשער המלך סוף הל' עכו"ם שהביא שם משם הגאון מהר"י אשכנזי שהקשה על מ"ש התוס' דאפי' רב אדא מודה היכא דניקף בר חיובא אע"ג דמקיף לאו בר חיובא דאל"כ היכא קאמרינן דעשה דמצורע דחי ל"ת דהא אפשר לקיים ע"י קטן או עכו"ם וע"ז הקשה דא"כ גם גבי מילה דדחי שבת נמי נימא דאפשר לקיים שניהם ולעשות ע"י קטן כו' והגאון בעל שער המלך תירץ דהתוס' לא הוקשה להם אלא גבי הקפה דס"ל לרב אדא דמקשינן מקיף לניקף מדשני קרא לא תקיפו הלכך אע"ג דבכל התורה קי"ל דלא ספינן לי' בידים איסורא לקטן גבי הקפה גזירת הכתוב הוא כו' משא"כ במילה אי עביד ע"י קטן אכתי עבר על איסורא דהוזהרו הגדולים כו' ע"ש:

והנה מלבד שצ"ע על תירץ זה מסוגיית הש"ס בריש יבמות דמייתי התם לענין ל"ת שיש בו כרת ולפי דברי הרב הגאון ז"ל איכא לדחויי אך בלא"ה תימא דמה יענה להא דמוכחינן בב"מ ובנזיר דיש היתר להקיף קטן ע"י אשה ולא חיישינן להא דהוזהרו הגדולים כו' וגם לרב אדא מנ"ל לומר דגזירת הכתוב הוא להתיר בזה מה שאסור בכל התורה כולה והו"ל לאוקמא הך הקישא לענין להקיף לעכו"ם וגם דאף אם הך היקשא מדרש נמי לענין קטן י"ל דלא מיעטה התורה אלא ממלקות שחייב על לאו דמקיף פאת ראש אבל מ"מ הך איסורא שמאכיל לקטן איסור לאו בדוכתי' קיימא וצ"ע:. ועכ"פ קשה מ"ש דלמה שרינן לאשה להקיף קטן. ולכן נלענ"ד דע"כ לא אמרינן דאסור לספות לקטן איסור בידים אלא היכא שהקטן עושה האיסור כגון שמביא חותם או מפתח בשבת בר"ה ע"י ציווי הגדול או שנותן לו נבילה ואוכל דבכה"ג בגדול חיובי מחייב אז הגדולים מוזהרים עליהם משא"כ היכא דהקטן לא עביד ולא מידי אז אין הקטן עושה איסור כלל כגון בקטן הניקף שהקטן אין עושה שום דבר ואע"ג דבגדול כה"ג אמרינן דמ"מ עבר בלאו אלא שהוא לאו שאין בו מעשה מ"מ היינו דוקא בגדול דכיון שעכ"פ הוא מניח א"ע להקיף אותו מדעתו יש בו איסור לאו משא"כ בקטן מה שמניח את עצמו

להקיף לאו מידי הוא דכמו קוף בעלמא הוא ובגדול כיוצא בו אם הוא כפות ובא אחד ומקיפו פשיטא שאין עליו שום חיוב כלל והכי מסתבר דהא ר' יהודה ס"ל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו וע"כ שאין זה אלא משום שעכ"פ עבר הלאו מדעתו ומרצונו אלא דלא עביד מעשה משא"כ אם נעשה העבירה בו שלא מדעתו כלל לא מיבעי' שאין לוקין עליו אלא אף איסורא לא עביד וכמאן דאכל תמרי בארבלי דמי וא"כ גם בקטן דוקא היכא דהקטן עושה בעצמו איזה מעשה איסור ע"י הושטת הגדול או ציוויו אז הגדול מוזהר ע"ז משא"כ אם הקטן לא עביד מידי אלא שיש לעיין בזה מהא דאמרינן ביבמות דף ע"א קטן ערל מהו לסוכו בשמן של תרומה כו' ולכאורה קשה לפי מ"ש דבכה"ג אין חיוב על הגדול דהקטן לא עביד מידי ובמשנה למלך סוף הל' מ"א הרגיש מש"ס זו על הרשב"א שהרי כתבו התוס' דסיכה כשתי' אסמכת' בעלמא הוא וכיון דאינו אלא מדרבנן לדעת הרשב"א מותר אף בידים ולפי מ"ש קשה אף אי נימא דהוי סיכה איסור דאורייתא:

ואפשר לומר דאם נימא ערלה שלא בזמנה מעכבא וה"ל כזר אצל תרומה אזי אסור לסוכו אף אם סיכה לא הוי כשתי' כיון דהוא הנאה של כילוי והנאה של כילוי אסור ואע"פ דלא שייך האיסור על הקטן מ"מ הרי הגדול נהנה משמן זה הנאה של כילוי לצורך ישראל שהרי קטן זה מוטל עליו ואם לא הי' שמן זה הי' צריך ליקח שמן אחר בכדי לסוכו ואע"פ שכהן מותר להאכיל לעבדיו ולבהמתו מ"מ קטן זה שהוא ערל גרע דהא לאו בכלל מקנת כסף הוא וגם אינו אוכל משום דכתיב יליד ביתו כו' כיון שהוא ערל ואתמעט מתושב ושכיר ופומי' הוא דכאיב לי' כדאיתא בר"פ אלמנה לכ"ג ולכן אסור לכהן לסוך לבן בתו ישראל אף בלא הטעם דסיכה כשתיה וה"ה לקטן ערל שאסור לסוכו וצ"ע מהאי דנדה דף ל"ב דאמרינן מעשה והטבילוה קודם לאמה ואמרינן שם אע"ג דתרומת ח"ל שריא בנגיעת טמא מ"מ לסיכה של תרומה דסיכה כשתי' הצריכוה טבילה והמ"ל הביא ג"כ לדברי הש"ס הללו ונראה דר"ל שהם נגד דברי הרשב"א ולענ"ד דברי הרשב"א אפשר ליישב לפי מ"ש בתשובה סי' צ"ב דדוק' היכא שיש צורך בדבר מאכילין לקטן בידים איסור דרבנן וא"כ י"ל דהתם הוי עובדא שלא הי' צורך כלל בסיכה זו רק לתענוג לבד ולכך הצריכוה טבילה קודם אך לפי מ"ש דבדבר שאין הקטן עושה מעשה כלל ליכ' איסור צ"ע וגם צ"ע מדברי הר"ן ר"פ בתרא דיומא שמוכיח דרחיצה וסיכה מדרבנן דאל"כ היכא עבדי לה לתינוקת ולפי מ"ש צ"ע דהא בזה התינוקת לא עבדי מידי ודוחק לומר דהוכחת הר"ן דהא מתירין אף בקטן שבא לכלל שנים קצת והגיע לחינוך ונותנין לו שמן לסוך ומים לרחוץ ובכה"ג אי הוי רחיצה וסיכה ביה"כ מדאורייתא הו"ל למיסר אף לקטן ועיין בט"ז ומ"א סי' תרי"א:

ומצאתי בפר"ח שם שהקשה על דברי הר"ן מהא דנדה ע"ש וצ"ע על דבריו מ"ש דבתרומת ח"ל י"ל דכעין דאורייתא תיקן וקא קשי' לי' דסיכה אינה רק אסמכתא והוי דרבנן ע"ש ולא ידעתי מ"ט ניחא לי' טפי למימר בתרומת ח"ל כעין דאורייתא דאדרבה תרומת ח"ל הקילו טפי כדאית' בבכורות וע"ש שכתב שדעת הרמב"ם דסיכה כשתי' מן התורה ובאמת שכן מטין הדברים ולקצר אני צריך. וגם בסה"ת סי' רל"ח כ' בתינוקת שרגילות האמהות לסוך בניהם כשהם קטנים מחלב טלה או בשומן חזיר זה אסור משום אמור ואמרת להזהיר הגדולים על הקטנים דלא למספי בידים וכיון דסיכה כשתי' כו' והביאו הסמ"ג דף כ"א ע"ש ועיין בי"ד סי' קי"ז בט"ז ובנה"כ שם:

ומכל זה למדנו דאף בכה"ג דהקטן לא עביד ולא מידי שייך להזהיר גדולים על הקטנים וכן משמע מענין טומאת כהנים דבכל גווני איכא אזהרה זו וא"כ הדק"ל גבי ניקף דלמה תהי' אשה מותרת להקיף הקטן וכמו שהיא אסורה לסוכו בחלב טלה כמו כן יש לאסור בהקפה ופשוט שאין לחלק בין אם המאכיל בר חיובא כגון באיסור חלב שגם האשה מוזהרת עליו משא"כ בהקפה שהאשה לאו בת חיובא דפשיטא דאין לחלק בכך כלל דהא משמע דאף ישראל אסור לו לטמאות כהן קטן בידים עיין בט"ז סי' שע"ג ובש"ך ר"ס שע"א ובמ"א סי' שמ"ג שמבואר שאף מי שאינו בר חיובא הוא מוזהר על כהן קטן שלא לטמאו בידים וא"כ ה"ה כאן ויש ליישב בדוחק דודאי היכא שאין הקטן עושה מעשה איסור שפיר מצינן להאכילו וכמ"ש אלא דמ"מ בעינן עכ"פ שיהי' צורך בדבר כמ"ש רש"י שם בנזיר שדרך להקיף הקטנים הקפת כל הראש לצורך רפואה ובכה"ג מיירי הא דב"מ ג"כ משא"כ ההיא דסיכה מיירי שאין צורך לסוך כלל רק לתענוג ובכה"ג אסור אף אם אין הקטן עושה בעצמו אך מדברי הפוסקים דלעיל לא משמע כן וצ"ע:

שוב מצאתי בחידושי הר"ן למסכת נדה דף ל"ב שכתב על ההיא דלא נצרכה אלא לסיכה שמן של תרומה שכתבו התוס' דכי אמרינן סך כשותה מדרבנן בעלמא אבל מדאורייתא לא כו' וכיון דאסיקנא דסיכה זו אינה אסורה אלא מדרבנן ואפ"ה הטבילוה לזו ולא סכוה בטומאה איכא לאוכיחו דכי אסיקנ' ביבמות דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצוון עליו להפרישו אבל אסור להאכילו בידים דאפי' דרבנן אמרינן הכי ושלא כדברי הרשב"א ז"ל שכתב שם דבאיסור דרבנן מאכילין בידים ולי אפשר דכיון דסיכה כשתי' הסכין אותם הרי הם כמטמאים תרומה בידים ומשום איסור הסכין הטבילוה ולא משום איסור התינוק עכ"ל הרי מבואר שהר"ן הרגיש במ"ש הפר"ח על דבריו אך במ"ש הר"ן ליישב זה לכאורה צ"ע דהא בתרומת ח"ל מיירי דשרי לטמאות אותה בידים ונראה שהר"ן סובר לפרש הא דאמרינן ה"מ באכילה אבל בנגיעה לא היינו בדרך נגיעה התירו לטמאות

התרומה בידים אבל לטמאות התרומה בדרך אכילה להאכילה למי שטומאה יוצאה עליו מגופו אסור לטמאותה ולפי"ז אין חילוק בין גדול לקטן דגם ע"י אכילת הקטן אסרו בזה שאין האיסור מצד האוכל כ"א מצד המאכיל בטומאה והרי זה כאנס את חבירו ותוחב לו לתוך בית הבליעה ולא מצי לאהדורי דאע"פ שחבירו אינו עושה איסור דאנוס הוא מ"מ האנס עביד איסורא שמטמא תרומה זו בידים ע"י שמאכילה למי שטומאה יוצאה עליו מגופו וכיון דסיכה כשתי' מדרבנן אסור לכך הוצרכו להטבילה קודם סיכה והוא נכון לענ"ד:

שוב ראיתי במשנה למלך פ"ב מהל' רוצח שכתב להוכיח מהך דאמר לאשה אקפי לי קטן דבדרבנן יש שלד"ע דהא באשה המקפת קטן אית ביה איסורא דרבנן כו' ע"ש והגאון בנ"ב ז"ל סי' ע"ה הביא דברי המ"ל בזה וכתב דאף לשיטת הרמב"ם שאוסר באשה להקיף קטן הטעם משום דהוה כמאכיל בידים לקטן וא"כ עיקר האיסור מדרבנן הוא משום מכשול הקטן והוה כמו לפני עור דלא מיקרי משום זה בר חיובא כו' ע"ש והנה מ"ש הטעם דהוה כמאכיל בידים שמחתי שכוונתי לדעתו ז"ל בזה אבל מה שנראה מדבריו דאין במאכיל בידים רק איסור דרבנן צ"ע דבש"ס דיבמות ובפוסקים משמע דאיסורא דאורייתא הוא ואין זה ענין ללאו דל"ע דמה מכשול לקטן שייך בזה דאיהו לאו בר חיובא הוא כלל רק דילפינן מדכתיב לא תאכלום כו' וכן לענין דם וטומאת כהנים להזהיר הגדולים ומביניהו ילפינן לכל איסורין שבתורה משא"כ בגדול שהוא בר חיוב' בפ"ע לית ביה משום לא תאכלום כיון דהוא בן דיעה ובר חיוב ואם העושה מכשילו ומשגה אותן הרי הוא עובר על ל"ע וגם מ"ש דדמי ללפ"ע דמ"מ מיקרי לאו בר חיובא ז"א כמש"ל דלפ"ע שאני שאין שייכות שתחזור העבירה מחמת השליחות על המשלח שהרי הוא הנכשל משא"כ בלאו דלא תאכילום שאם זה עושה בשליחותו ומאכיל לקטן בשליחותו אם נימא יש של"ע העבירה חוזרות על המשלח וכאילו עבר הוא על לאו זה ולשאר איסורין שבתורה דמי וכמש"ל:

שוב ראיתי שרש"י ז"ל בפרוש החומש פ' שמיני כתב לא יאכלו לחייב המאכילין לקטנים כו' ורבינו אלי' מזרחי ז"ל כתב שם דבפרק חרש כו' ברייתי' לא תאכלום כו' ואעפ"כ אין זה אלא לאיסור בעלמ' אבל אין עוברין בלאו וכ"ש שאין לוקין עליהם וכ"כ הרמב"ם בסוף הל' מ"א וכן הסמ"ג ז"ל אבל רבינו ישעי' כתב בפירוש הת"כ שאם האכיל לקטנים לוקה כאלו אכלו וכן משמע לשון הברייתי' כו' ע"ש שכתב הטעם של הרמב"ם והסמ"ג הוא לפי שפשט הכתוב אינו אלא על האוכל ולא על המאכיל וכ"כ הרמב"ם במצוה קע"ט ממצות ל"ת לענין משהה נקביו כו' שאינו לוקה בעבור שפשטי' דקרא

בשרץ בלבד כו' ע"ש והנה בבל תשקצו גופי' י"א שהוא מדאוריית' ומ"ש הרמב"ם דאינו לוקה היינו שהוא לאו שבכללות ועיין בדברי אא"ז הגאון בתבואת שור סי' י"ג ס"ק ב' באורך בזה וא"כ גם בזה נראה שאע"פ שהרמב"ם כתב איסור דאוריית' איכא ובאמת בת"כ שם גבי עופות טמאים ליתא שם רק לחייב המאכיל כאוכל כו' וע"ש ברא"מ בשם ר' אברהם זעירא שפי' דזה קאי על גדולים וכ"כ בקרבן אהרן דלא יאכלו קאי על הגדולים ועל קטנים ליכא אלא איסור דפשט' דקרא דלא תאכלום משמע על האוכל עצמו רק דמיתורא דרשינן לי' ואין זה רק לאיסור' בעלמ' ולענ"ד צ"ע דבת"כ פ י"ב איתא לא יאכלו לחייב המאכיל כאוכל כו' לא תאכלו יכול יאכילום לקטנים ת"ל לא יאכלו עכ"ל ומבואר למעיין שם דהכוונה לחייב המאכיל כאוכל על מאכיל לקטנים ואף שיש לדחוק שם אין נלענ"ד ובש"ס דידן דמייתי הא דלא תאכלום להזהיר הגדולים כו' ידוע שדרך הש"ס דידן לקצר כשמביא ברייתי' דת"כ ולכך רש"י בפירושו לתורה לא כתב רק על ההוא דלא יאכלו לחיוב המאכיל כאוכל ועל לא תאכלום לא כתב כלום משום דעיקר הדרש' מלא יאכלו נפקא ואין להאריך ובת"כ פ' אחרי פ"י אית' כל נפש לא תאכל דם להזהיר הגדולים על הקטנים יכול יהיו נכרתים על ידיהם ת"ל האוכלת האוכל בכרת כו' מבואר דדוקא כרת אינו חייב המאכיל אבל מ"מ איסור לאו ודאי איכ' ועוד משמע כן בכמה דוכתי וצ"ע ואם נימא כדמשמע בנ"ב דלהאכיל בידים אין אסור אלא מדרבנן א"כ נראה דאף המחמירין שלא להאכיל בידים אף איסור דרבנן מ"מ היכי שאין מאכילו בידים רק ע"י אמירה בלבד שי"ל שאינו דומה לבידים ממש עיין בחידושי הרשב"א ובדברי המ"ל סוף הל' מ"א א"כ יש להקל בזה:

אך לכאורה יש לעיין לפי מ"ש הרמ"א להלכה בח"מ סי' קפ"ב דהיכא דהשליח לאו בר חיובא מחויב שולחו א"כ נפל הך היתרא לעשות ע"י קטן בבירא כיון שקטן זה עושה בשליחות הגדול ומתחייב המשלח אלא דבאמת ז"א שהרי התוספת בב"מ שם כתבו דלא תיקשי אהך מ"ד משולח הבערה ביד חש"ו פטור משום דהתם לאו בני שליחות נינהו ודברי התוס' אילו הביאם הש"ך שם ותמה על הנ"י שם ע"ש אך צ"ע מדברי התוספות בריש שבועת שכתבו דהו"מ למימר נ"מ באמר לעכו"ם או קטן אקפי לי גדול דהוה נ"מ אף לרב אדא ע"ש מבואר דס"ל דאף בכה"ג אמרינן למ"ד שליח לאו בר חיובא מחייב שולחו דיש שלד"ע ולא איכפ' לן מה דלאו בני שליחו' נינהי וכן בש"מ שם כ' דהוי מ"ל נ"מ באמר לעכו"ם גנוב כו' ע"ש ומצאתי בשער המלך הלכו' מלוה ולוה שעמד בזה ומ"ש ליישב יתבאר לקמן וצ"ל דס"ל דלמ"ד בר חיובא מחייב שולחו אין הטעם משום דאז מועיל השליחות להיות שלוחו של אדם כמותו משום דע"כ לא רבתה תורה

שליחות אלא במקום שאינו דבר עבירה משא"כ בד"ע אין שליחות מועיל וא"כ מה נ"מ אם הוא בר חיובא או לא ומכ"ש היכא דאינו בר שליחות כלל דלא מהני מידי אלא עיקר הטעם דכל שהתור' כתבה לענוש את העושה דבר זה אם כן לפטור לגמרי א"א ואם היה השליח בר חיובא הרי יש מקום לעונש לחול על השליח וכל שאין מקום שיחול על השליח חזר עונש זה על המשלח אע"ג שאין אומרים בזה שלוחו של אדם כמותו מ"מ ע"י דבורו וציוויו נעשה הענין וחייב עליו ולא משום דין שלוחו של אדם כמותו נגעו בה והיינו דפריך מהא דהאומר לעבד ואשה כו' כיון דלדידיה אם השליח לאו בר חיובא חוזר החיוב על המשלח והוא כעין מאי דאמרינן היכא דליכא לאשתלומי מהאי ומשני דהתם חיובא רמי כו' ובהכי א"ש מה שהקשה בקונט' שנדפס בספר שער המלך המכונה טעם המלך והאריך לדקדק בדברי התוספות בשבועות שכתב גבי הקפה דלמה ידחה עשה דנזיר הלאו דהקפה דאפשר לקיומי ע"י קטן או עכו"ם וע"ז הקשה דמה יושיענו זה שהרי הקטן לא יעשה מעצמו כ"א בציוויו של גדול וא"כ לרבינא בכה"ג יש שלד"ע ולפמ"ש י"ל דהא דמחייב רבינא אינו מחמת שלוחו כמותו רק לפי שאין כאן מי שיתחייב והענין נעשה על פי דיבורו אם כן בכה"ג דבאמת אמר רחמנא שזה שהוא מצורע יקיף ראשו א"כ גדול זה שמצו' לקטן לעשות אין עליו עון אשר חטא כלל שהרי הגדול הזה שמדבר ומצוה לקטן לאו מדעת עצמו ידבר כ"א ע"פ מימרא דרחמנ' ובכה"ג פשיט' שאין חיוב על המשלח כלל שהרי א"ל בזה דהו"ל כאלו עביד איהו גופיה ואנו צריכין לדחיית הלאו משום דכיון דעביד ע"י עכו"ם וקטן דלאו בני שליחות נינהו לא אמרינן שלוחו כמותו וגם בלא"ה לכל דבר עבירה לא אתרבי שליחות כלל. ומצד שהוא גרם בעקימות שפתיו שיעשה מעשה האיסור אין חיוב עליו כיון שאומר לו שיעש' זה בשביל צורך מצות המקום ב"ה אין העשיה על דעתו כ"א ע"ד המקום:

אך נראה דאפילו אי אמרינן בכה"ג נמי שייך שלוחו כמותו מ"מ א"ש בזה שכתבו התוספות דמצי למעבד הקפה על יד' קטן או עכו"ם משום דבזה אין מקום לחייב המשלח שזה דומה לראובן שאמר לשמעון לוי צוה לך שתעשה דבר פלוני שאז אעפ"י שקול דברים הוא שומע מראובן מ"מ כשעושה שליחות זה לא ע"ד ראובן הוא עושה רק בשליחות לוי הוא עושה וא"כ הכא כשאומ' לקטן לעכו"ם להקיף המצורע כך הוא אומר לו שזה מצווה שיקיפו אותו ואם כן הוא לא נכנס בכלל משלח כלל וגם העושים אין עושים כ"א עפ"י מימרא דרחמנ' ולא שייך בזה שלוחו כמותו כלל שאינם שלוחים שלו רק שלוחי דרחמנ' וכבר כתבתי במקו' אחר ליישב בזה מה שהקשה בספר קצות החושן סימן על דעת הסוברים דבשוגג יש שלד"ע מב"ק דף ל"ב גבי הוסיף רצוע' אחת

כו' וגם ביארתי הא דיבמו' מאי לאו דאמר ליה שחוט לי כו' ואין כאן מקומו ועיין בפ"י ר"פ הכונס שכתב לחלק בין היכא שהשליחות מיחדת למשלח לבד דאז השולח חייב בד"ש ובין אם אינו רק ע"ד הסתה לבד כגון בשוכר עידי שקר דהעדים בלא"ה היו עושין לקיים רצון הבע"ד כו' ע"ש ומשם יש ללמוד קצת לכאן:

ועכ"פ למדנו מדברי התוספות דשבועות דגם היכא דשליח לאו בר שליחות כלל מ"מ אי לאו בר חיובא הוא מחייב שולחו וכן נלענ"ד דעת הסמ"ע בח"מ סימן תי"ט שכתב אם אמר לחש"ו שאינו בר חיובא קרע כסות שמעון וקרע הרי האומר לקרוע חייב והש"ך השיג עליו מהא דהשולח את הבערה ביד חש"ו פטור ולפי מ"ש י"ל דדעת הסמ"ע כדעת התוספות בשבועת דאף בכה"ג חייב שולחו והא דהשולח הבערה מיירי שלא צוה להם להדליק בשל חבירו רק לפי שמסר להם את שלו ואפ"ה פטור משום דצבתא דחרש גרם ואדרב' צ"ע על הש"ך דהא בחש"ו שמסר לו שלהבת חייב אע"ג דלאו בני שליחות נינהו מ"מ מחייב משום דברי הזיקא כדאית' בב"ק דף יו"ד ודף נ"ט והנה לענין אמירה לחש"ו לקרוע כיון שבידו לעשות ולקרוע בידים וברי היזקא ועיין בשיטה מקובצת בשם תלמידי הרי"ף שכתב וז"ל וא"ת התנן השולח הבערה כו' וי"ל דהיינו טעמ' דפטור משום דלאו בני שליחות נינהו וליכא חיובא דחיוב בא מטעם פשיעה דפשע בשמירתו ובזה ליכא חיובא דלא מסר לו אלא גחלת דבזה היה לו לסמוך עליו ועל שמירתו דמעמי' ואזלא כו' ע"ש ומשמע דאף באמר להזיק מ"מ מצד האמירה לא מתחייב דלאו בני שליחות נינהו ומצד הפשיעה לא מתחייב כיון דלא מסר לו אלא גחלת אך בשם הריטב"א כתב שם וז"ל דשאני התם דלא אמר ליה להזיק אלא נתן בערה ברשותם ובענין דלאו מצי מזיק אלא בצבתא דחרש כו' ולשון זה משמע דאם אמר להזיק המשלח חייב וזה צ"ע דהא סיפא דשלח ביד פקח משמע ודאי דמיירי בגוונא דאמר להזיק דאל"כ פשיט' דלא עביד ולא מידי במה שמסר האש ליד פקח וכן מבואר בהדיא בקידושין דפריך עלה נימא דשליחו כמותו וא"כ גם רישא דחש"ו נמי בכה"ג מיירי דאמר להם להזיק ואפ"ה פטרינן ליה וע"כ משום דלאו בני שליחות נינהו אך מדברי התוספו' בב"ק דף יו"ד ושאר מפורשי' שכתבו שם בפירוש הסוגיא דבגחלת הוא סומך על שמירתו דחרש א"כ ע"כ עכ"פ מיירי בלא צוה לו להזיק דאל"כ פשיט' דלא שייך לומר שסמך על שמירתו והיה מתחייב אף שלא מחמת שליחות רק לפי שפשע באשו וצ"ע לעת הפנאי:

שוב ראיתי בפני יהושיע פרק הכונס בתוספות ד"ה אלא לחבריה הרגיש קצת בזה ע"ש ומ"ש ובדוחק יש ליישב דאיירי נמי במסר כדי להבעיר כו' צ"ע לפי מ"ש התוספות בב"ק דף יו"ד דסומך על שמירת חש"ו כו' וכמ"ש:

ובדעת הש"ך נראה דס"ל כיון דחש"ו לאו בני שליחות נינהו אין לחייב על האמיר' לקרוע דהוי כמו שיסה בו הכלב דפטור דהוי גרמא ועיין בדברי הרשב"א בב"ק דף נו"ן שכתב אהא דאמרינן אי עבדי שליח ואמרי ליה זיל כרי לן אין שלד"ע וז"ל וקשה דלמא דשוו שליח נכרי וי"ל דאין שליחות לנכרי עכ"ל אלמא דבלאו בר שליחות לא מחייב ולפי דעת התוס' בשבועות י"ל דקושית הש"ס אליבא דרב סמא דלא ס"ל לחלק בין שליח בר חיובא או לא:

וראיתי בשער המלך הלכות מלוה ולוה שהביא דברי התוס' בשבועות ותמה עליהם כמ"ש דהא עכו"ם וקטן לאו בני שליחות נינהו וכתב דשמא ס"ל כדעת רש"י דיש שליחות לעכו"ם לחומרא וכמו כן יש שליחות לקטן לחומרא וז"א דלענין איסורא בעלמא אין לעשות נ"מ בזה דאפילו למ"ד אי בעי עביד כו' נמי איכא איסורא על המשלח משום שמכשיל הגדול הניקף וקעבר על לפני עור וגם כי לא מצינו בשום מקום שליחות לקטן לחומרא ודוקא בעכו"ם יש לחוש דאתי לאחלופי בגדול וכדאמרינן בשבת דף ק"מ ובבכורות דף וכן מוכח מהא דפריך בשבת וליתיב לתינוק ישראל אתי למסרך משמע דבל"ז אין לאסור מטעם שליחות לקטן לחומרא ואם נאמר דהתם בכלאים בח"ל דרבנן לא החמירו א"כ יש ללמוד גם לנ"ד כיון דעכ"פ אין מקום לאסור גרמא רק מדרבנן אין לחוש בזה מטעם שליחות כלל אך בלא"ה נלענ"ד שלא נאמר הך מלתא דיש שליחות לעכו"ם לחומרא אלא התם גבי דין ריבית ואין הכוונה שאנו דנין המעשה שהעכו"ם עשה בשליחות הישראל לענוש עליה את המשלח שהרי הך מלתא מיבעי' ליה בב"מ אי אמרינן אמירה לעכו"ם שבות בשאר איסורין רק הכוונה הוא שהשליחות מתקיים לחומר' אע"ג דעכו"ם לאו בר שליחות הוא שאלו היה השליחות בטל אין העכו"ם נפטר בזה שנתן לישראל השני ועדיין המעות באחריותו ואינו נפטר ממנו והמעות שנתן הוא ברשות עצמו והעכו"ם חייב לישראל כבתחלה וישראל השני חייב להעכו"ם או מתנה הוא דיהיב ליה כמבואר שם בדברי המפורשים ז"ל וע"ז אמרינן יש שליחות לחומרא והעכו"ם שנתן המעות לישראל מועיל השליחות לענין זה שהם בזכות הישראל הראשון וכאלו ישראל זה האחרון לוה אותם לישראל הראשון וממילא כשישראל לוקח הריבית מישראל איסורא הוא והלכך עיקר הדבר שאין השליחות בטל משום חומר' ואיסורא ממילא הוי דישראל מישראל שקיל רביתא ועד"ז אם שלח עכו"ם לקנות לו חמץ בפסח אז כיון שיש שליחות לעכו"ם לחומר' הוי כחמץ ישראל ונאסר אבל מ"מ אין דינו כאילו קנה הוא החמץ והלכך אם העכו"ם עשה מלאכה בשליחותו בשבת אי לאו דאמירה לעכו"ם שבות לא היה על הישראל איסור כלל ומכ"ש לפי מ"ש בש"מ בשם הריטב"א

דטעם חומרא זו שחששו חכמים דזמנין שהעכו"ם יתן לישראל זה האחרון שיזכה בהם לגמרי בשביל הישראל הראשון לא מפני שליחותו בלבד כו' ע"ש א"כ בעלמא לית לן למימר שליחות לעכו"ם לחומרא כלל. וע"ש בשער המלך שהקשה על מ"ש הטור שדעת הרא"ש כר"ת דמותר להלוות בריבית ע"י עכו"ם שהרי דעת הרא"ש בב"מ דאמירה לעכו"ם שבות בשאר איסורין כו' ע"ש ולענ"ד לק"מ דלפי דעת ר"ת דאין שליחות לעכו"ם כלל אפי' לחומרא והמעות שנותן העכו"ם לישראל השני משלו הוא נותן לו ממילא דליכא איסורא במלתא כלל ול"ש בזה אמירה שבות כלל דפשיטא דמותר לישראל לומר לעכו"ם שילוה מעות של עצמו לישראל ואפי' בשבת שרי לומר לעכו"ם בשל בשר שלך לצרכך כמבואר בסי' ש"ז:

וראיתי בשו"ת פ"י חלק י"ד סימן ג' שהקשה לשאול למ"ד לאו בר חיובא מתחייב שולחו א"כ מאי קמבעי' ליה אם מותר לומר חסום פרתי כו' ואת"ל דהאי איבעי' למ"ד אי בעי עביד מ"מ איך קי"ל בכל הש"ס אמירה לעכו"ם שבות מדרבנן וכ"ת עכו"ם לאו בר שליחות מ"מ למאן דס"ל יש שליחות לעכו"ם לחומרא א"כ אין כאן אבעיא כלל כיון דהעכו"ם לאו בר חיובא והוא שליח לחומרא פשיטא שאסור מדרבנן עכ"ל ולענ"ד י"ל כמ"ש דלא שייך חומרא זו דשליחות עכו"ם כ"א גבי רבית וכיוצא בו בקניית חמץ עיין בשו"ת ב"ח ס"ס קמ"ג דשם השליחות המועיל לחומרא היינו שלא תתבטל המעשה וממילא קעביד איסורא אבל שע"י עשיית העכו"ם דבר איסור נאמר דהוי כאלו עשהו ישראל וישא עונו כאלו עשהו בידיו בזה לא אמרינן שיועיל שליחות לחומרא כלל ועיין מ"ש בשו"ת הריב"ש בטעמא דמלתא דמחמרינן בזה ברבית וכן לפי הטעם שכתבתי לעיל בשם הריטב"א נראה דלא שייך בעלמא כלל שליחות לחומר' ועיין בשו"ת הרא"ש כלל ק"ח שכתב דשליחות לעכו"ם לחומרא חומרא בעלמא הוא והבו דלא לוסיף עלה כו' אך אפי' תימא דגם בעלמא שייך שליחות לחומרא כדמשמע מקצת פוסקים מ"מ לק"מ דהא האיבעי' י"ל דאזלא אליבא דרב סמא וגם אליבא דרבינא א"ש דרבינא לא ס"ל הך דשליחות לעכו"ם לחומר' כדאית' שם בב"מ דף ע"ב דרבינא משני נהי דשליחות לית ליה כו' והא דבשבת אמרי' אמירה לעכו"ם שבות מדרבנן א"ש דהא אפי' למ"ד דתליא מלתא בבר חיובא מ"מ בעכו"ם אין איסור רק מדרבנן לחומרא בלבד ומכ"ש להפוסקים דס"ל דאף באיסור דרבנן אסרינן אמירה לעכו"ם משום חומרא דשבת א"כ מטעם שליחות לעכו"ם אין איסור כי אם ברבית דאורייתא דוקא כמבואר בפוסקים ועיין עוד בשו"ת פ"י שם מ"ש דמ"ש הב"י בא"ח סי' רס"ג מחלוקת הרשב"א והר"ן במי שקיבל שבת אם מותר לומר לחבירו כו' לכאורה תליא במחלוקת האמוראים דלמ"ד לאו בר

חיובא כו' ואפשר דזה מיקרי בר חיובא דאי בעי מקבל עליו רק הזמן גורם ועיין בשיטה מקובצת בכהן שאמר לכהן צא וקדש כו' ויש בזה מקום עיון ואין כאן מקומו:

והדרינן למ"ש דבכל גווני דבקטן היכא דליכא למיחש משום דאתי למסרך מתירין ע"י קטן בדרבנן וכן מבואר מדברי הרשב"א בחידושיו דף קכ"א דכבוי הוי איסור מדרבנן רק דבעושה ע"ד אביו אפי' בדרבנן מפרישין ואף לפי מ"ש ביבמות דלדידן דקי"ל דבדאורייתא אין מפרישין בדרבנן ספינן ליה בידים הא לק"מ דכיון דעביד לצורך אביו ולא לצורכו אסור כו' וכ"כ שם הר"ן פרק כל כתבי ומ"ש מכ"ת לפרש דברי הר"ן דאם עושין לצורך הקטן אין כאן שבות משא"כ אם עושה לצרכינו אז אסור משום שבות הנה מבואר למעיין שאין דבריהם סובלים פירושו כלל אף אם היינו רוצים לעייל פילא כו' שהרי אעפ"י שדברי הר"ן הם סתומים במקום זה הרי הם מפורשים במקום אחר שהרי כתב להדיא בפרק תולין ודחיישינן הכא אתי למסרך וכן בעירובין היינו דוקא במה שהתינוק עושה לצרכינו הוא דחיישינן להכי אבל במה שהוא עושה לצורך עצמו לא חיישינן וכ"כ להדיא בר"פ מי שהחשיך וז"ל ואע"ג דכל היכא דעביד מחמת גדול אפי' בדרבנן אסור כי היכא דלא ליתי למסרך דהא כבוי דליקה מדרבנן כו' ומכ"ת הרגיש מדברי הר"ן אלו וכתב ותימא על הר"ן דהא בכבוי הטעם פשוט משום שבות כמ"ש בפרק כל כתבי כמו שפירשתי דבריו כו' ואני תמה על כ"ת אחרי אשר ראה דברי הר"ן אלו איך החזיק בפירושו שהרי הדבר מבואר דכל עיקרו של החילוק בין לצרכו או לצרכינו אינו אלא לענין הך חשש' דאתי למסרך ולא לחלק בענין שבות כלל וטעמ' דל"ש שבות בקטן אבאר לקמן:

וגם כי מ"ש מכ"ת החילוק בין לצרכו או לצרכינו היינו לענין דאם הוא לצרכינו הוי שבות ז"א שהרי בטעימת כוס גבי זמן ביוה"כ או כוס של קידוש דהוי לצרכינו ואפ"ה לא אסרינן אלא משום דאתי למסרך ולא משום שבות כלל וגם מ"ש מכ"ת החילוק דלצורך התינוק כגון במידי דאכילה אינו אסור משום שבות דזה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן ז"א דהא בש"ס דיבמות עביד צריכות' דאי כתב רחמנ' גבי טומאה להזיר הגדולים על הקטנים סד"א שאני כהנים כו' והא בפשיטו' ה"מ למימר דא"א למילף איסור מטומאה דסד"א דוקא גבי טומאה הזהירה על הקטנים דלאו מידי דאכילה משא"כ גבי שרצים דהוי מידי דאכילה שזה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן לכך איצטרך לא תאכילום אלא ע"כ שאין לחלק בכך ואמנם אם היינו באים לחלק לענין שבות במידי דאכילה או לא היה אפשר לומר ע"פ מ"ש התוס' בב"מ דף ל' הא דאמרינן דשבות אסור בכל התורה אע"ג שמותר לומר לגוי אכול נבלה זו משום דאין איסור באמירה אלא מה שאין הישראל

יכול לעשות משא"כ בנבלה שהישראל עצמו יכול לתחוב לתוך פיו וכ"כ הרא"ש שם ע"ש דלכך אוסר לומר לעכו"ם בשל בשר זה לצורכך בשבת או חסום פי פרתי ודוש בה תבואתך ולפי"ז י"ל דכאן בקטן נמי כיון שהדין נותן באיסור דרבנן שיכול להאכילו בידים ממילא נימא דשרי לומר לקטן אכול איסור כיון שהוא רשאי לתוחבו לתוך פיו גם כן משא"כ לומר לקטן לכבות בשבת וכיוצא בו אע"ג דאיסור דרבנן הוא מ"מ כיון שהישראל אינו יכול לעשות מה שזה עושה עפ"י ציוויו או אמירתו הוי שבות אלא דבאמת סברת התוספות בזה צ"ע דהיא גופיה קשיא דלמה יהיה הישראל מותר לתחוב נבלה לתוך פיו של עכו"ם ולמה לא נאסור עליו לעשות כן משום שבות דלמה יגרע מה שמאכילו בידים האיסור מאמירה בעלמא ונראה שהתוספות סוברים דע"כ לא אמרינן שבות באמירה אלא היכא שהאיסור שהקפידה תורה עליו הוא מצד עצמות הדבר וא"צ לצרף זה גוף האדם כלל כגון מלאכת שבת או חוסם פי פרה אע"פ שהתורה לא אסרתו כ"א על הישראל מ"מ גזרו רבנן היכא שע"י אמירתו ועקימת שפתיו נעשה הדבר וחשבינן ליה כאלו עשה בעצמו משא"כ היכא שאין ענין עבירה מצד עצמו כ"א בצירוף גוף האדם העושה כגון אכילה והנאה או איסורי ביאה וכיוצא בו כיון דעיקר האיסור אקרקפת' דגברי מונח אין מקום לומר דאסור לו להאכילו בידים או לצוות עליה וזה דומה לנשבע שלא יאכל ככר זה שמותר לומר לחבירו שיאכלנו שאף להאכילו בידים אין איסור וה"נ לענין איסורין שאמרה תורה שהוא אסור בהם ומושבע ועומד מהר סיני הוא מ"מ שפיר יכול להאכילו לעכו"ם שאינו מושבע ומצווה עליו כלל וממילא דשרי נמי לומר לו עשה כך משא"כ לענין מלאכת שבת או חסימת פי פרה אעפ"י שגם בזה אם נשבע שלא לעשות מלאכה היום שרי לומר לאחר שהוא יעשה מ"מ שאני שבועה שברצונו תליא מלתא וזה שלא נשבע אין עליו איסור כלל משא"כ בזה כיון שהתורה אסרה דבר זה הא קמן שרצון הבורא הוא שלא תהא עשיית מלאכה היום אלא דעכו"ם לאו בר חיובא הוא לפי שלא קיבל עליו מצות המקום אבל מ"מ א"א שיהיה עשיית מלאכה זו ע"י ישראל דלא משכחת גבי מלאכה או חסימת פי פרה לומר דספי ליה בידים דכל שיד ישראל באמצע הוי כישראל העושה בעצמו ולכן גם אם ישראל אומר לעכו"ם לעשות אסרו רבנן כיון דע"י גרמתו נעשה מלאכה זו שאסרה תורה כנלענ"ד:

ולפ"ז לענין להאכיל לקטן נמי י"ל דבמידי דאכילה אף אם אינו לצורך הקטן רק לצרכינו כגון כוס של קידוש וכיוצא מ"מ אין בו משום שבות בזה שמאכילו בידים כיון שקטן אינו מוזהר בזה כלל וצריך לצרף לזה גוף האדם וכמו שאין שבות במאכיל לעכו"ם נבילה משא"כ בשאר מלאכות אסורות כגון מלאכת שבת וכיוצא בו שפיר שייך בי' שבות ומ"מ

שפיר הוצרך הש"ס לומר צריכותא מטומאה לאכילה דזה שייך לחלק לענין שבות דרבנן גבי אמירה דהיכא דגם בידים שרי פשיטא דאין לאסור האמירה אבל הש"ס דמיירי לענין גוף האזהרה להזהיר הגדולים על הקטנים א"כ ודאי י"ל דאי כתב גבי טומאה הוי ילפינן מיני' אכילה ג"כ דאסור להאכיל איסור בידים אך לענין שבות שפיר הי' מקום לחלק בכך גם בקטן לפי סברת התו' והרא"ש גבי עכו"ם אך כבר כתבתי דמדברי הרשב"א והר"ן מבואר דאף לענין מלאכת שבת כגון כבוי אין איסור שבות בקטן כלל רק טעם האיסור משום דאתי למסרך ועכ"פ מ"ש מכ"ת להעמיס בכוונת הר"ן שחילק בין לצורכו ובין לצרכינו מטעם שבות אין לו מקום כלל דאף לפי הסבר' שכתבתי עפ"י דברי התו' והרא"ש ג"כ אין לחלק בכך אלא החילוק בין מידי דאכילה אף לצורכינו אין בו משום שבות כגון טעימת כוס ובין שאר מלאכות ולהרשב"א אין לחלק כלל וגם אין מקום לומר לפי מ"ש בהגמ"ר דשבת פ' במה טומנין שאיסור אמירה לעכו"ם אינו אלא בדבר שהישראל נהנה שאומר לגוי כבה לצרכי הדלק לצרכי כו' ועיין ש"ך י"ד סי' רצ"ז וא"כ לענין קטן נמי יש לחלק בהכי אבל ז"א שהרי סיים בה הגמ"ר הביאו המג"א סי' ש"ז ויש לשאול כו' ומעשים בכל יום שאנו מאכילין עבדינו טרפות וי"ל דאכילת עכו"ם הדבר ניכר ומוכיח שהעכו"ם עושה להנא' עצמו ועיין במג"א שם שביאר דבריו שר"ל דאע"ג דגם הישראל כיון שנותן לו לאכול ע"כ דניחא לי' מ"מ עיקר עשייתו אדעת' דנפשי' ובאמת שכן מבואר בספר יריאים דף כ"ט ע"ד וז"ל ויש עבירות שאע"פ שהישראל נהנה מותר לומר לגוי כגון ישראל אומר לגוי שמזונותיו עליו אכול חלב אכול נבלות וטעמ' נ"ל מאחר שנהנה הגוי והנאת אכילתו נראה לעין נראה הדבר שלדעת עצמו הוא עושה ולא לדעת ישראל הלכך לא גזרי רבנן עכ"ל א"כ פשיט' דזה לא שייך אלא היכא שהענין נעשה ע"י אמירה אבל אם עושה מעשה בידי' ממש שתוחב לתוך פיו ומאכילו הרי הדבר ניכר שמעשה ישראל הוא ואף שיש ג"כ הנאת עכו"ם בזה מ"מ אסור וא"כ כיון שהרשב"א מיירי לענין למספי לקטן בידים ממש פשיט' דאם נימ' דשייך שבות לא מהני מה שהוא לצורך הקטן ונהנה ממנו דהא קמן שישראל הוא הנהנה ואדעת' דנפשי' קעביד וספי לי' בידים ממש וכן מבואר ממ"ש הרשב"א ביבמות דמותר לינק חלב נכרית אפי' במקום דאיכ' בת ישראל דעכ"פ אין כאן רק איסור דרבנן ומותר ליתן לו אף בידים ע"ש ופשיט' דבתינוק יונק לא שייך לומר דאדעתי' דנפשי' עביד ואפ"ה שרי למספי לי' בידים משום דלצרכו של תינוק לא גזור (אך קצת צ"ע על הרשב"א לפי מ"ש הרשב"א גופי' בתשו' בהא דהרי הוא כיונק שקץ דשלא לצורך כלל פשיט' שאין ליתן לו ע"ש וכן משמע ממ"ש הרשב"א גבי קטנה שנשאת לכהן דאכלה בתרומה דרבנן

משום דאתו נשואין דרבנן ומאכילין בתרומה דרבנן ע"ש ובחידושי גיטין ולכאורה ל"ל האי טעמ' ת"ל משום דבדרבנן ספינן לי' בידים אלא ע"כ דבאין צורך כלל לא ספינן וצ"ל דגם הא דמתיר לינק חלב נכרית אף דאיכ' בת ישראל מ"מ מיירי כשיש צורך קצת לתת לו חלב הנכרי' כגון שהתינוק חולי קצת והרופאים אומרים שחלב של זו טובה לו יותר וכיוצא בו וצ"ע) וכן מבואר מדברי הר"ן פ' בתרא דיומא שכתב דמדקתני שהגדולים מותר לרוחצן ולסוכן אלמא דאין אסור בגדולים רק מדרבנן הלכך שפיר מותר בזה שכל שהוא לצרכו של תינוק אע"פ שהגיע לחינוך מאכילין אותו איסור מדרבנן ואפי' בידים כו' וכדמוכח פרק יוצא דופן גבי קטנה שנדרה בעלה מפר לה כו' הרי מבואר דאף בכה"ג שהגדול רוחץ וסך את הקטן בידיו ולא שייך כלל בזה אדעתי' דנפשי' עביד אפ"ה שרי דכיון שהוא לצורכו של תינוק לא שייך אתי למסרך אבל משום שבות לא חשו כלל ואם נאמר דבמידי דאכילה לא שייך שבות לא הי' צריך לחלק בשביל שהוא לצורך התינוק אלא ודאי דז"א דבכל גווני בין באכילה או בענין אחר עיקר האיסור בקטן משום אתי למסרך וזה דוק' בדבר שהוא לצורכינו אבל לצורך התינוק לא וכדכתיבנא:

העולה ממ"ש דאין מקום לאסור בקטן באיסור דרבנן משום שבות כלל וכדמוכח להדי' מדברי הרשב"א והר"ן דגם גבי כבוי אין מקום לאסור אלא משום דאתי למסרך ואע"ג שאסרו חז"ל אמירה לעכו"ם ולדעת כמה פוסקים אף שבות דשבות אסור התם היינו טעמ' כיון שהוצרכו לגזור על זה באיסור דאוריית' שרי אמירה לעכו"ם אף במלאכה דאוריית' לא רצו לחלק בגזירה זו בין דרבנן לדאורייתא משא"כ באמירה לקטן כיון דבאיסור דאוריית' לא הוצרכו לגזור ע"ז כלל דהא כבר איסורו אמור בתורה לא תאכילום כו' שוב לא גזרו באיסור דרבנן כלל ואפי' למספי בידים שרי כמ"ש הרשב"א שלא העמידו דבריהם אלא אצל גדולי ישראל ולא אצל קטניהם כלל ואף לפי מ"ש לעיל שדעת הרמב"ם דהך דלא תאכלום נמי אינו לוקה מ"מ אפשר דאיכ' איסור דאוריית' עכ"פ כמש"ל ואפי' תימא דאין זה איסור תורה מ"מ לפי דעת הרשב"א והר"ן לא גזרו אלא באיסור תורה אבל בדרבנן אפי' להאכיל בידים שרי ומכ"ש באמירה לחוד דהך לא יאמר הבו לי מפתח כו' לפי המסקנ' דקטן א"נ אין מצווין להפרישו מוקמינן לי' באיסור דאורייתא דווקא ואפי' בזה אין טעמו שוה עם אמירה לנכרי דבנכרי הטעם משום דאתי לאחלופי בישראל משא"כ בקטן לא חיישינן דאתי לאחלופי בגדול רק הטעם דאתי למסרך כמבואר בשבת דף קל"ט ובבכורות דף והלכך היכי דלא שייך אתי למסרך שפיר מותר בקטן כמ"ש:

ולולי דמסתפינא הוי אמינא דהך דינא דהרשב"א אין חולק עליו בזה שאע"פ שהרמב"ם כתב להדיא שאסור להאכילו בידים אף דבר שאיסורו מד"ס וכ"כ בש"ע סי' שמ"ג מ"מ י"ל דגם הוא מטעמא משום דלמ' אתי למסרך אתינן עלה כההיא דשבת פרק תולין ופרק בכל מערבין וזה מבואר לענ"ד מסוף דברי הרמב"ם שכתב וכן אסור להרגילו בחילול שבת ומועד ואפי' בדברים שהם משום שבות עכ"ל הרי מבואר דמשום הרגל עבירה אתי עלה והן הן דברי הש"ס שאמרו דלמא אתי למסרך ומזה מוכח ג"כ דאין איסור שבות אפי' במידי דלאו אכילה שהרי מטעם הרגל אתי עלה משמע דאי לאו מפני שמרגילו לא הוה אסרינן לי' בדברים שהם משום שבות וזה מבואר כמ"ש וא"כ היכא דלא שייך האי טעמ' גם הרמב"ם מודה וא"כ לפי מה דקי"ל כהפוסקים דבאקראי לא שייך סריך אין מקום לאסור כלל:

ומ"ש מכ"ת לתמוה על הרשב"א שהקשה מהך דטבל דחזי לקטנים וע"ז כתב מר דהא הנאת כילוי אסור לק"מ לשיטתו בחידושים לשבת דף כ"ו דאין מדליקין בטבל טמא דווק' טמא קאמר אבל טבל טהור מותר להדליק כיון דשייכא בו אכילה אין אסור אלא אכילה ממש וא"כ שפיר הקשה דהא חזי לקטנים אך באמת אף לשיטת התוס' נראה דדוקא בטבל טבול מדאוריית' אבל התם דמיירי בטבל טבול מדרבנן לא גזרו רק על אכילה ממש אבל להאכיל לבהמתו שרי כמו דמאי דשרי ליתן לבהמה כדאית' בחולין וא"כ אף הנאה של כילוי שרי בזה ולכן שפיר הקשה הרשב"א אך מה שהקשה בשער המלך מהא דשבת דף קכ"ח לענ"ד לק"מ לפי מש"ל בשם הרשב"א בתשובה דודאי כל שאין צורך בדבר להאכיל לקטן איסור דרבנן לא ספינן לי' וא"כ לענין טלטול היכא דאית לי' פירי אחריני ולא צריך להני ולא עלה על דעתו בה"ש כלל שיצטרך להם הרי הקצה אותם מדעתו לגמרי ולא דמי לשברי זכוכית ותרומסין דחזי לנעמיות ועורבים לכתחלה בהיתר גמור משא"כ בזה רק מההיא דעירובין קא קשי' לי' דהתם לאו בתר מחשבתו אזלינן ושרי לי' לערב במידי דלא חזי לדידיה כיון דחזי לאחריני הלכך אע"ג דאין היתר לקטנים אלא היכא שצריך להם מ"מ כל דעכ"פ חזי השתא לשום אדם כגון לקטנים שצריכים לזה שפיר מותר לערב בו:

ומה שהקשה בשער המלך על הר"ן בפרק בתרא דיומא דלפי דבריו האיך יתיישב הא דקתני בבריית' התינוקו' מותרין בכולן למ"ד דס"ל א"נ מציון להפרישו דלדידי' אף באיסור דרבנן לא ספינן בידים כו' ע"ש לענ"ד לק"מ דודאי התם כיון דרחיצה וסיכה אינו אסור אלא מדרבנן מעיקר לא גזרו בי' על התינוקת במידי דאיהו רביתא דתינוק ואין זה דומה לאיסור דרבנן כגון תרומה דרבנן או איסור שבות לתלוש מעציץ שאינו

נקוב וכיוצא בו והר"ן קושט' דמלת' נקט למאי דס"ל דאיסור דרבנן ספינן לי' בידים לדידן דקי"ל א"נ אין מצוון להפרישו ומ"ש מר ליישב מה שהקשיתי על הר"ן גבי כבוי דהוא אקראי לא שייך סריך וע"ז כתב דדוק' גבי כשותא צריך לטעם זה כיון דמדינא שרי משא"כ בכבוי הטע' משו' שבות הנה אף לפי דברי מכ"ת שפיר הקשיתי על הר"ן שהרי הר"ן ביאר בהדיא דבכבוי הטעם משום דאתי למסרך ואין לנו לומר איסור שבות בקטן שלא מצינו בש"ס ופוסקי' זולת משום דאתי למסרך כמש"ל ואין מקום לחלק בין מידי דאכיל' כמש"ל וכן מבואר בסוגי' דפרק חרש דמידי דאכיל' ושאר איסורן כי הדדי נינהו וכן מוכרח לשיטת הפוסקי' הא דשרי להאכיל נבלות לעכו"ם משום שניכר לעינן ומוכח שעושה כן להנאת עצמו (ובאמת לענ"ד הי' מקום לומר דשם כשנותן לעכו"ם לאכול הרי הוא מקנה לו הנבילה וא"כ הוי כאומר לו אכול נבילה שלך דגם גבי שבת שרי כה"ג לומר בשל שלך לצרכך אך בלבוש שם כתב דאף במקנהו לו אסור ע"ש וצ"ע ואין כאן מקומו) וזה לא שייך בתינוק שמאכילין אותו בידים וכן מבואר מטעימת הכוס ביה"כ דודאי אינו דומה כלל לשאר מידי דאכילה שמאכילין אותו לצורכו משא"כ שזה שמשקין אותו על בטן המלאה וא"צ לאותו דבר כלל כ"א לצרכינו בלבד והדבר נרא' וניכר שעושה כן לצורכינו ואפ"ה אי לאו טעמ' דאתי למסרך לא הוה אסרינן לי' משום שבות אלא ודאי דלא שייך שבות בקטן וכיון דאיסור יה"כ הותר אצל הקטן ס"ד דשפיר שרי להטעימו הכוס ולכך קאמר דאסור משום דאתי למסרך אבל היכא דלא שייך אתי למסרך שפיר דמי למספא לקטן איסור' דרבנן בין מידי דאכילה או בשאר דברים ומכ"ש באמירה בעלמ' לית ביה משום שבות כמ"ש:

וראיתי להרשב"א בחידושיו פרק מי שהחשיך שכתב בקטן העושה ע"ד אביו אסור כלומר ועובר בזה משום לא תעשה כל מלאכה אתה ו ובנך עכ"ל ובאמת כדברי הרשב"א בזה אית' במכילת' הובא בילקוט פ' יתרו ר"א בר' יאשיה אומר אתה ובנך ובתך אלו הקטנים או אינו אלא גדולים אמרת הלא כבר מוזהרים הם הא מה ת"ל אתה ובנך ובתך אלו הקטנים עכ"ל וכ"כ רש"י בפירושו לתורה שבא להזהיר הגדולים על שביתת הקטני' וזהו ששנינו קטן הבא לכבות כו' והרמב"ן שם כתב הזהירנו שלא יעשו הבנים קטנים מלאכה לדעתינו וברצונינו כו' ע"ש והרא"מ פי' דר"ל בקטן העושה ע"ד אביו ויש שפירשו דרש"י סובר דקטן א"נ מצווין להפרישו או דעכ"פ אביו מצווה להפרישו וכמ"ש הרמב"ם ואין פנאי להאריך. ואיך שיהיה צ"ע דלמה לא מייתי לה הש"ס ביבמות למכילתא זו ומצאתי בקונטרס מוצל מאש שהקשה כן והניח בצ"ע ולעד"נ דהש"ס לא ס"ל שיהיה זה דרשא גמורה רק אסמכתא בעלמא וכיוצא בזה כתב הרמב"ן על דברי

המכילתא פ' בא כל מלאכה לא יעשה בהם אפי' ע"י עכו"ם דודאי אינו רק אסמכתא ע"ש ומה דמקשה המכילתא דא"א לפרש דקאי על הגדולים שהלא מוזהרים הם צ"ל דמ"מ איכא נמי אזהרה על האב אם עושה לדעתו וכמ"ש בקרבן אהרן בהא דדרשינן בת"כ לחייב המאכיל כאוכל דאגדולים קאי ע"ש וכן צ"ל בהא דדרשינן גבי עופות טמאים לא יאכלו כו' אם נימא דאקטנים קאי ע"כ אסמכתא הוא וכבר כתבתי מזה לעיל ולקצר אני צריך:

אמנם נראה לענ"ד דבנ"ד אפי' אם היינו אומרים שבות בקטן כמו בעכו"ם מ"מ נראה דבאיסור שאינו מאיסורא שבת והוא איסור דרבנן אין בו איסור דאמירה לעכו"ם כלל דע"כ לא מיבעיא לן בשבת אלא דלמא אין לחלק בין שבת דאיסור סקילה ובין חסימה דאיסור לאו וא"כ אף הפוסקים הסוברים דהאבעי' איפשטא לחומרא מ"מ דיינו שנחמור באיסור לאו ממש ולא באיסור דרבנן שנעשה לסייג לאיסור לאו ולא דמי לשבת דאפי' שבות דשבות אסור משום דשם עכ"פ סייג ומשמרת שלו הוא לאיסור סקילה וכולה חדא גזרה הוא משא"כ בשבות דרבנן של שאר איסורין וזה מוכרח מדברי הרשב"א שהביא ראיה דאיסור דרבנן ספינן לי' בידים מההוא דרב משרשי' וקשה דמ"מ היכא עביד ע"י עכו"ם הא אסור משום שבות אלא ע"כ דבכה"ג שגם ע"י ישראל אין כאן רק איסור דרבנן שפיר מצי למעבד ע"י עכו"ם אך מכ"ת הביא מדברי הר"ן שבאמת הקשה דליתסר האמירה לעכו"ם ומתרץ דרב משרשי' כר"נ ס"ל ומחמיר על עצמו הי' משמע דבלא"ה היה אסור אף בדרבנן והנה דבר ברור שאין זה דעת הרשב"א דאל"כ מאי מייתי מהא לענין דספינן בידי' איסור דרבנן דלמא שאני התם דשרי מדינ' רק מתורת חומרא שפיר הוי מצי עביד ע"י קטן משא"כ באיסור דרבנן ממש אלא ודאי דז"א אלא להרשב"א איסור דרבנן גמור הוא בהא דכלאים כמבואר להדי' מדבריו בחידושיו ותשו' וס"ל דאי הוה מתורת חומרא לבד לא הוי חיישינן להנך חששי דאתי לאחלופי ואתי למסרך דבמלתא דחומרא לית לן למיחש כולי האי והך דרב משרשי' לאו אכשותא בכרמא קאי אלא בכל שאר זרעים בכרם כדמשמע מהרמב"ם בהל' כלאים או דלא ס"ל הך דכל המיקל כמ"ש הפ"מ שם ולכך שפיר הוכיח הרשב"א דספינן לתינוק בידים איסור דרבנן אי לאו משום דאתי למסרך משא"כ ע"י עכו"ם שפיר שרי שבות דשבות דבאיסור לאו לא גזרו כולי האי ומ"מ בעכו"ם גדול אסרו גם שם דשכיח דמחליף בישראל ואפשר דדוקא בזריעת כלאים גזרו כן דשכיח דמחלף שהרואה יסבור דלאו בשביל שהוא עכו"ם התירו רק דאתרמי מלתא שהעכו"ם שכירו של הישראל שדרך העכו"ם להיות אריס אצל ישראל אבל אה"נ דגם לישראל שרי משא"כ בשאר איסורין לא חיישינן לאחלופי אף בעכו"ם

גדול כ"א באיסור דאורייתא אבל לא בדרבנן כ"א באיסורי שבת דכולהו משום לתא דאיסור סקילה נינהו:

ולענ"ד גם הר"ן מודה בזה ועיקר קושייתו שם על הרמב"ם דמשמע דיליף מהא דרב משרשי' להתיר לומר לעכו"ם לזרוע כלאים אף בארץ ובהא שפיר קשי' לי' דהוי שבות דאמירה לעכו"ם וכמו שהקשה כן הראב"ד ושאר מפורשים על הרמב"ם ואמנם הר"ן לדידי' גופי' הוי מצי לתרוצי קושי' זו בדברי הש"ס דבח"ל מיירי דהוי דרבנן אלא משום דאכתי לא ניחא קושי' קמייתא דהא אסור לקיים ומה הועיל בזריעה זו ולכך משני דמדינא שרי רק דהחמיר על עצמו לענין הזריעה כמ"ד בכשות בכרם הוי כלאים ומ"מ פריך דאף לפי מה שהחמיר על עצמו אעפ"כ הי' יכול לעשות ע"י עכו"ם גדול או קטן ישראל כיון שאין כאן רק דרבנן לכ"ע כנלענ"ד ועיין בכ"מ פרק א' מהל' כלאים:

ומ"ש מר מדברי התוס' בר"ה דאפי' בשאר איסורין אסור אפילו בדרבנן ולענ"ד אין זה כוונת התו' דאל"כ תימא למה הוצרכו להא מלתא כלל שהרי התם בר"ה לענין איסור עשיית דמות שמשין מיירי דיש שם איסור דאורייתא ולאיזה ענין הביאו דאסור בדרבנן וגם מה ראיה מייתי מהך דמ"ק לענין ח"ה דשאני חה"מ דהוי חד מלתא עם איסור מלאכה שבת דמהאי טעמא לא פשיט הש"ס בב"מ האבעי' דחסום פי פרתי ודש בה מהך דמ"ק וכמ"ש התו' בב"מ שם ולכן נראה שהתו' ר"ל כיון דבשבת וי"ט אפי' בדרבנן אסור א"כ עכ"פ בשאר איסורין דאיסור לאו יש לאסור דלא גרע מאיסור שבת וח"ה דרבנן (ומ"מ עדיין דבריהם צ"ע דהא חזינן דבש"ס לא פשיט האיבעי' מהך דמ"ק כה"ג אלמא דקיל ליה איסור לאו לענין זה מאיסור שבת אף בדרבנן דחדא גזרה הוא באיסור שבת ועיקר ה"ל לאקשוי' מהאבעי' דב"מ אהא דר"ה ותו לא ע"ש) אבל מ"מ בשאר איסורין שעיקרן אינם רק איסור לאו אין לאסור בדרבנן שלהם את איסור שבות כלל והסמ"ג כתב אמר לעכו"ם חסום פרתי ודוש בה איבעי' דלא איפשטה ולחומרא הלכך אסור ואינו לוקה ובמשנה למלך פרק י"ג מהל' שכירות תמה דלדידן אמאי אסור הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא דעיקר שבות דרבנן הוא כו' ע"ש אך ראיתי בספר יריאים דף כ"ט ע"ד שכתב דאמירה לעכו"ם בשאר איסורין שבות כדאמרינן בפרק הפועלים מהו שיאמר לגוי חסום פרתי כו' ת"ש דשלחו ליה לשמואל כו' ונשאר בתיקו וכל תיקו דאיסורא לחומרא אפי' בדרבנן עכ"ל וידוע שהסמ"ג דרכו להמשך אחר ספר יראים אך בגרסא שלפנינו ליתא שעלה בתיקו גם מ"ש דתיקו לחומרא בדרבנן אין כן דעת כמה פוסקים ועכ"פ נראה דהבו דלא לוסיף עלה באם האיסור עצמו אינו רק דרבנן אין מקום להחמיר כלל ומכ"ש שדעת קצת פוסקים לתפוס האבעי' לקולא כמ"ש הרא"ש בשם הראב"ד וכ"כ ה"ה בסוף

הל' שכירות שיש חולקין וסוברים להקל וכן יש קצת נוסחאות בדברי הרמב"ם להקל א"כ אף דקי"ל להחמיר בעלמא מ"מ באיסור דרבנן אין להחמיר בזה:

שוב האיר ה' את עיני ומצאתי ראי' ברורה לזה ממ"ש בש"ע א"ח סי' תס"ח בשם הרוקח שמותר לעשות מלאכה בע"פ ע"י עכו"ם שאין אמירה לעכו"ם שבות כ"א בשבת ויו"ט וח"ה ע"ש בב"י והרמ"א כתב שכן המנהג והרי התם בזמן הבית היה אסור במלאכה מן התורה ולכן אפי' בזה"ז נמי אסור כיון שנאסר אז וכמ"ש התוס' והרא"ש שם ואפ"ה קי"ל להתיר ע"י עכו"ם ומזה מבואר שאנו נוהגין להתיר באיסור דרבנן שאינו מאיסורי שבת ומצאתי בפר"ח שם שכתב שצ"ל עיקר כדברי הרוקח מדגרסינן בפרק הפועלים מהו שיאמר לעכו"ם חסום פי פרתי כו' ומעתה לא מבעיא לדעת יש החולקין כו' אלא אף לדעת הרמב"ם שאני התם דאיכא איסור לאו אבל איסור מלאכה בע"פ דלית בה איסור לאו פשיטא דשרי אמירה לעכו"ם ואע"ג דגבי חש"מ אמרינן כו' שאני התם דאסירה מה"ת כו' וא"כ נראה ברור להתיר בע"פ ע"י גוי כסברת הרוקח דהו"ל גזרה לגזרה עכ"ל: ודרך אגב ראיתי מ"ש הפר"ח שם ראי' דמלאכה בע"פ מדרבנן מדאמרי' בפסחים דף ב' אמינא לך אנא מלאכה דרבנן כו' ולענ"ד אין ראי' כלל דהתם מיירי לענין קודם חצות וקודם חצות ודאי אין איסור תורה כמ"ש התוס' בשם הירושלמי וא"ל דלמה קאמר הוא עצמו יוכיח שמקצתו מותר באכילת חמץ והו"ל למימר שמקצתו מותר בעשיית מלאכה מה"ת ומקצתו אסור אלא ע"כ דכל איסור מלאכה בע"פ מדרבנן דבאמת ז"א דהרי באמת קאמר דקושית ר"י הוא משעות דרבנן אבל מדאורייתא ל"ק לי כלל דאיכא למימר עד הכא שרי רחמנא כו' וגם לפי מ"ש התוס' דדוקא היכא דליכא סברא י"ל דדוקא מאכילת חמץ קשי' לי' דליכא סברא כלל משא"כ לענין מלאכה דבפסח מתחיל הקרבן מחצות ואיסור מלאכה בקרבן תליא וא"כ אין משם ראי' כלל דע"פ אין איסורו מה"ת ומ"מ א"ש הא דמתיר בש"ע ע"י עכו"ם משום דבזה"ז דליכא קרבן אף אחר חצות אין אסור מדרבנן ולכן דוקא בשבת וי"ט וח"ה אסור ואפי' בדרבנן דכולי חדא גזרה הוא משום לתא דאיסור סקילה משא"כ בע"פ שאין דומה להם דאינהו אסורייהו משום קדושת היום משא"כ ע"פ שאיסורו משום שיום הבאת קרבן אסור בעשיית מלאכה ובזה"ז שאיסורו מדרבנן שפיר מתירין לעשות ע"י עכו"ם ם דלא אמרינן שבות באיסור דרבנן ולפ"ז גם אם נאמר כמ"ש מכ"ת דהתוס' והר"ן סוברים דאיסור אמירה לעכו"ם שבות בשאר איסורין אף בדרבנן מ"מ י"ל דאינהו אזלי בשיטת המרדכי דאסר מלאכה בע"פ ע"י עכו"ם כמבואר שם וכיון שפשט המנהג כדעת הרוקח והריא"ז להתיר ע"י עכו"ם א"כ יש ללמוד בכל שאר איסורין היכא שאינו רק מדרבנן יש להתיר:

ועוד דאפי' בשבת גופי' דעת כמה פוסקים להתיר בשבות דשבות והרמב"ם מתיר כשהוא צריך לדבר צורך הרבה או מפני מצוה וכ"כ בש"ע סי' ש"ז ועיין במג"א שם ולתרי שנוייא דהר"ן שרי הכא דכיון דהמחיקה אינה נעשית להדיא אלא כלאחר יד ע"י גרמא שבות כה"ג שרי אפי' בשבת דהוא איסור סקילה ע"י עכו"ם ומכ"ש בזה דאינו רק לאו פשיטא שיש להתיר שבות שלא כדרכו ע"י קטן ויש בדבר משום מצוה וגם צורך הרבה ואי משום דבקטן יש חשש דאתי למסרך הרי דעת רוב הפוסקים דבאקראי בעלמא לא חיישינן לזה וכמו שהוכחתי מטעימת קידוש בבה"כ:

ודרך אגב ראיתי מ"ש המג"א בסי' רס"ט בשם מהר"ם לחלק בין איסור לאו לעשה וכתב ע"ז ולפי מ"ש בסי' שמ"ג דאפילו איסור דרבנן לא ספינן לי' בידים כו' משמע דקשיא ליה דעכ"פ לא גרע עשה מאיסור דרבנן. ולענ"ד ז"א רק כוונת הרא"מ כיון דבאמת אין איסור טעימה קודם קידוש מדאורייתא רק מדרבנן והך דרבנן אין הגדר וסייג שלו בשביל איסור לאו כ"א בשביל שלא יתבטל ממ"ע דרבנן כה"ג קיל טפי מן איסור דרבנן שהסייג שלו שלא יעבור על ל"ת וכן מבואר בסי' תע"א לענין קטן שמותר לאכול מצה בע"פ לפי שהוא דבר שאינו אלא ביטול מ"ע מותר להאכילו בידים כו' ור"ל שיוכל לבא לידי ביטול מ"ע וכן מבואר בתה"ד שכתב משום ביטול ופגם מ"ע והך דמצה קרי לי' ביטול מ"ע והך דקידוש קרי לי' פגם מ"ע שע"י שטועם תחלה הוי פגם למצות קידוש היום ולכך הך דרבנן שאינו רק פגם מ"ע קיל לי' טפי מדרבנן שנעשה משמרת למצות ל"ת ולכך ל"ח למספי לי' בידים אפי' למאן דס"ל דלא ספינן בידים איסור דרבנן ודברי המג"א צ"ע:

ומ"ש מכ"ת כיון דגבי בכור אסור להטיל מום ע"י עכו"ם מטעם גרמא א"כ גם כאן מה מועיל שעושה גרמא זו ע"י הקטן ס"ס אנחנו הגורמים למחיקת השם כו' ולפי דברי מכ"ת למאי דס"ל לר"י לאסור גרם כבוי אף ע"י עכו"ם אסור אף במקום שהתירו שבות דשבות כיון דס"ס אנו הגורמין הכבוי ובאמת ז"א דאין מקום לאסור אמירה לעכו"ם כ"א היכא דכי עביד הישראל הכי איכא איסורא דאורייתא משא"כ באם אינו עושה רק גרמא בלבד דאפי' אי ישראל עביד הכי ליכא איסור דאורייתא אין לאסור האמירה בזה ומה ענין גרמא זו לגרמא דע"י עכו"ם דהתם עביד מעשה בידים אלא שמ"מ השתא לא נעשה רק לאחר זמן ואמירה לעכו"ם לא הוי מעשה כלל והכי אמרינן בעירובין ולא שאני לך בין שבות דאית בי' מעשה כו' ופשיטא שאין לך שבות דשבות גדול מזה שאף הגרם אינו נעשה ע"י עצמו ובאמת מה שהבין מכ"ת מדברי הטור והש"ע דאמירה לעכו"ם בבכור מטעם גרמא אתי עלה אין זה נכון כלל כמבואר בבכורות שם דאמרינן זה הכלל כל שהוא מדעתו אסור לאתויי גרמא ולדברי מכ"ת הך מלתא גופא דאמורה לנכרי אינו

אלא מטעם גרמא דאסור ומכ"ש היכא דלא אמר ולא מידי רק שעשה כן לדעת ישראל וא"כ איך תלי תניא בדלא תניא וגם אין לפרש דר"ל לאתויי גרמא ע"י עכו"ם דאסור דז"א כמבואר למעיין בפירש"י שם וגם אם איתא דהש"ס ר"ל בכה"ג לא הוה שתקי הפוסקים מלאשמעינן הך מלתא דע"י עכו"ם אסור אפי' גרמא (ובאמת לדינא צ"ע כיון דמרבינן גרמא מדכתיב לא יהי' בו א"כ יש לאסור אף אם מצוה לעכו"ם לעשות גרמא אבל מ"מ אין דברי הש"ס מתפרשין כך) וכן מוכח בביצה דף כ"ז דא"ל רבא דלמא את גרמת לי' ומנא תימרא דגרמא אסור מדתניא כל מום כו' ואם נימא דע"י עכו"ם אסור משום גרמא א"כ יש לתמוה בהא דקאמר ומנא תימרא כו' שהרי משניות מפורשות הם בבכורות דאף בעכו"ם העושה לדעת ישראל אסור אלא ודאי דז"א דודאי ע"י עכו"ם לאו מטעם גרמא אסור דהא לא עביד הישראל מידי בידים וטעמא דעכו"ם אסור משום דאתי לאחלופי בגדול ובקטן משום דאתי למסרך אלא דהוה ס"ל דאף אי עביד כן שלא מדעתו גזור רבנן במלתא משום חומרא דקדשים קמ"ל דבכה"ג שרי כמבואר בש"ס שם ומ"מ בגרמא הי' אפשר לומר דשרי כמו גרם כיבוי וגרם מחיקה דאמרינן גרמא שרי ולכך הוצרך הש"ס לאתויי מדכתיב לא יהי' בו לרבות גרמא:

ובאמת מה דמשמע בש"ס דגרמא אסור מדאורייתא מדאמרינן התם דלר"מ קרא דכל מום לא יהי' בו למטיל מום בבע"מ ולרבנן לרבות גרמא צ"ע ברמב"ם שבהל' איסורי מזבח לא הזכיר דין גרמא לענין מלקות או לאו רק בהל' בכורות לענין שאין שוחטין עליו כתב דין זה דאף אם גרם לו מום אין שוחטין עליו משמע דאף איסור גרמא בבכור אין רק מדרבנן ונראה דס"ל דהך דדריש מכל מום לאסור גרמא אסמכתא בעלמא הוא ועיקר דרשא למטיל מום בבעל מום קאי וכמ"ש בהל' איסורי מזבח ומ"ש דמטיל מום בבע"מ אינו לוקה יש ליישב ואין להאריך אך פשיטת הסוגיא לא משמע הכי ועכ"פ באמירה לעכו"ם נראה ברור דליכא איסורא דאורייתא אף גבי בכור ואינו ענין לגרמא כלל וכמ"ש וכך הם דברי הראב"ד שהביא הרא"ש בב"מ גבי בעי' דחסום פרתי כו' ומ"ש בש"ע אסור להטיל מום כו' אפי' לגרום כו' או שאומר לעכו"ם אין ר"ל דאם אומר לעכו"ם נמי גרמא הוא רק מלתא באנפי' נפשי' קאמר בין שיהי' הטלת מום ע"י גרמא ובין שיהי' הטלת המום ע"י אמירה לעכו"ם אין שוחטין עליו והא דבאמת לא אמרינן דאמירה לעכו"ם יהי' גרמא כמו נותן דבלה או בצק על אוזן הבכור כו' משום דהתם שאני דעכ"פ עביד מעשה בידים בגוף אוזן הבכור אלא שאין המעשה נגמר מיד רק אח"כ ע"י נטילת הכלב משא"כ באמירה לעכו"ם דליכא מעשה כלל וכמש"ל מש"ס דעירובין דקאמר ולא שאני

לך בין שבות דאית בי' מעשה כו' והלכך אין מקום לאסור אמירה לעכו"ם משום גרמא וכן מבואר למעיין ברמב"ם שם ואין להאריך:

אמנם אף לפי מ"ש מכ"ת דאמירה לעכו"ם בבכור מדין גרמא נגעו בה מ"מ אין הנושאים שווים כלל שהרי גבי בכור אסור בין גרמא בידים בין גרמא דאמירה לעכו"ם וגבי מלאכת שבת קי"ל דגרם כבוי מותר ואמירה לעכו"ם אסור וא"כ ה"ה לענין מחיקה דכתיב לא תעשון גרמא שרי לגמרי וא"צ אף ע"י עכו"ם רק לחששא בעלמא שמא לא נוכל לכוון לעשות הגרמא כראוי ויבא לקלקל עד שתהי' קרובה לכעין עשי' בידים ויהי' בזה איסור דרבנן עכ"פ או אפי' איסורא דאורייתא לזה באתי להקל מתוך חומר האיסור לעשותו ע"י קטן דהשתא ודאי משרי שרי שהרי הוא אינו מצוה לו רק לעשות גרם בלבד שזה מותר ואם הקטן מקלקל בעצמו יותר מהראוי הרי קטן א"נ הוא ואין מצווין להפרישו וגם אם נאמר דגרמא איסורא דרבנן הוא גבי מחיקה מ"מ שפיר דמי לעשותו ע"י קטן לדעת הרשב"א והר"ן דמאכילין אותו בידים איסור דרבנן ואף נימא דגרמא בידים אסור מ"מ ע"י עכו"ם או קטן שרי כיון דאי עביד איהו גופי' הכי לא מחייב מדאורייתא עכ"פ וגם ע"י אחר קיל טפי דשבות דלית בי' מעשה הוא וכמ"ש אך העיקר כדכתיבנא דאמירה לעכו"ם אין בו דין גרמא אף במקום שאסור גרמא היינו דוקא גרמא בידים אבל אמירה לעכו"ם טעמא אחרינא הוא משום גזרה תדע דהא גרם כבוי מותר לרבנן ואפ"ה אמירה לעכו"ם אסור וע"כ דטעמא אחריני הוא משום דאתי לאחלופי בישראל ועוד דא"כ ל"ל להברייתא דמרבי גרמא בבכור להמציא שלא יניח בצק או דבילה ובפשיטות הו"ל למנקט אמירה לעכו"ם אלא ודאי דאין בזה שייכות לגרמא כלל כיון דדבורא בעלמא הוא ולכן כיון דמעיקר הדין קי"ל כרבנן דגרמא שרי ואף רבי יוסי משמע דאזיל ומודה דעכ"פ ליכא איסורא דאוריית' ואפי' גבי שבת ולגבי מחיקה ס"ל דשרי לגמרי ואפי' שלא במקום מצוה דמה"ת נאמר דפליג בזה אדרבנן דשרו אף שטבילה בזמנה לאו מצוה ואיך שיהי' בדעת ר"י אנן קי"ל כרבנן דס"ל דטבילה בזמנה לאו מצוה ואפ"ה יורד וטובל אף שהדיו לחה והגמי שכורך לא מהני רק לענין שלא לעמוד בפני השם ערום וא"כ אין לבדות גזירה מדעתינו דלמא אתי לידי שפשוף ועכ"פ שפיר דמי לעשות ע"י קטן שאף אם הקטן יעשה קצת שפשוף מדעתו אין אנו אחראין בדבר וכמש"ל סבר' זו ג"כ לענין אשה המקפת לקטן דמה שהקטן יהי' מסייע לא איכפת לן ולכ"ע משרי שרי אף להרמב"ם ולענ"ד ההיתר בזה ברור הוא מכל צד ואין לפקפק בו כלל:

ומ"ש מכ"ת שיש לדון ע"פ מ"ש הש"ך בח"מ סי' שפ"ו ס"ק ג' אלא שיש לחלק וחושש אני משום עירוב כלאים כמ"ש הרמב"ן הובא בש"ך שם עכ"ל הנה בעה"ת לא חשש בזה

משום עירוב כלאים וכתב דגורם דגורם פטור וכדאמרינן בשבועות הכל מודים בעידי סוטה הלכך השולח הבערה ביד חש"ו ושרפה שטרות פטור והביאם בקצות החושן וגם הביא כן בשם תשו' מהר"מ דפוס פראג וע"ש דקשיא ליה על בעה"ת במאי מיירי אם מסר גחלת אפי' בכלים פטור ואי בשלהבת חייב משום אשו ולא משום גרמי ולענ"ד דבעה"ת ס"ל כמש"ל בשם הסמ"ע אם אמר לחש"ו לקרוע של חבירו חייב והיינו משום דינא דגרמי דהא ברי הזיקא ובהכי מיירי בעה"ת שמסר גחלת רק שאמר לו שידליק בשל חבירו ומש"ה מחייב דגרמי הוא ואפ"ה בשטרות פטור ועכ"פ מבואר דדעת בעה"ת דפטור גורם דגורם אף בענין נזיקין ומכ"ש בענין איסורין שאין חיוב בגרמא ומכ"ש בגורם דגורם שאין איסור כלל:

ומ"ש מכ"ת ליישב מ"ש על הרשב"א דמפרש גרם מחיקה מטעם ספק דא"כ מאי מקשה מדר"י אדר"י דלמא הטעם משום דשא"מ ולא הוי פסיק רישי' וע"ז כתב כ"ת דקושי' הש"ס ללישנא קמא דפסחים אליבא דרבא אפשר ולא מכוין אסור עדיין לא העלה ארוכה דהוה מצי לאוקמי בפשיטות היכא דצריך לאהדורי אגמי כדמוקי במסקנא דכיון דלית ליה גמי וצריך לאהדורי אבתרי' לא אפשר מיקרי כמ"ש התוס' שם דכל שצריך טורח גדול מיקרי לא אפשר גם מ"ש די"ל דלמסקנא גרם מחיקה אסור לר"י כמו גרם כבוי וטעמא דמתיר התם משום דשא"מ ז"א כיון דלרבנן ע"כ דשרי בכל גווני בין במחיקה וע"ש דדרשו לא תעשו הא גרמא שרי ומה"ת לומר דפליג ר"י בזה על רבנן וטעמא דר"י דאוסר בכבוי כדאמרינן מתוך שאדם בהול כו' ולולי שאסור לעמוד בפני השם ערום הוי שרי לרבנן אף אי הוה מתכוין או פסיק רישי' כמו דשרי לדידהו גרם כבוי אך אפילו תימא דר"י לא ס"ל להתיר מ"מ הא אנן קי"ל כרבנן בגרם כבוי וה"ה בגרם מחיקה דשרי:

ומ"ש מכ"ת מדברי התוס' דף ק' שאני התם דבידים כו' נפלאתי מאד וכי חדת היא לי' דכל שאין ההיזק בא מיד לא חשיב כעושה בידים והרי דעת הר"י בתוס' והרא"ש פרק לא יחפור דכל שאין ההיזק בא מיד אלא לאחר זמן כגון מבעית חבירו שהוא מפחד והולך אפי' גרמי לא מיקרי רק גרמא והסמ"ע הביא זה ג"כ בסי' שפ"ו ובע"כ צריך לחלק בין ההיא דהתם להא דצמר לפי מ"ש התוס' משום דבצמר ההיזק בא מיד אלא שאפשר להעבירו בקל ע"י כיבוס וכיוצא ואחר שלשה ימים לקליטה שוב א"א להעבירו ולכך הוה ס"ד דבכה"ג מיקרו גרמי כיון שההיז' הנעשה בידים בשעת הנחת הצמר לתוך הצבע עדיין אינו היזק גמור שאפשר לתקנו רק שע"י שהניחו שם שלשה ימים נקלט והו"ל גרמי וע"ז משני דז"א דזה גרע מגרמי כיון שההיזק נעשה בידים וא"כ בהך דהי' שם כתוב כו' שפיר מיקרי גרמא כיון שאין המחיקה בשעת מעשה שהרי אף לאחר עלייתו

מן המים עדיין השם כתוב הדר רק שעי"ז יהי' הולך להמחק פשיטא דבכה"ג לא הוי רק גרמא ואפי' אם הוא דומה לגרמי מ"מ פשיטא שאין זה כעושה בידים שיתחייב עליו שהרי נזקי ממון עדיף טפי מאיסורין כדאיתא בסנהדרין גבי מצמצם דבנזקין עשה בו האונס כרצון ואם כה"ג שההיזק בא לאחר זמן מיקרי גרמא לענין נזקין מכ"ש לענין איסורין ואף לחילוק הב' שכתב הר"י בין עושה מעשה מ"מ בכה"ג שההיזק בא לאחר זמן אינו רק גרמי והש"ס רצה ללמוד מהך דנותן צמר דמיקרי גרמא להך עובדא דאחוי דינר וע"ז קאמר דשאני התם דקעביד מעשה בידים ר"ל דגרמי דהתם עכ"פ עיקרו בא ע"י מעשה שעשה בידים עי"ז בא גרם היזקו של זה ואפשר דדוקא בכה"ג מחייב ר"מ משא"כ היכא שלא עשה מעשה כלל בכה"ג גם ר"מ מודה דפטור וע"ז מייתי מהך דמחיצת הכרם דר"מ מחייב אף שהגרמי לא בא ע"י מעשה כלל ועכ"פ בכה"ג שאין ההיזק בא מיד אינו רק גרמי ובאיסורין כה"ג אין איסור כלל היכא דכתבה התורה ואפיק לי' בלשון עשי' דדרשינן עשי' אסור גרמא שרי. ועיין באה"ע סי' שכ"ח לענין העמדת עלוקה שהקשה מהא דאמרינן גבי זורה ורוח מסייעו דחמיר מנזקין משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה ואילו לענין העמדת בהמה על עשבים שבת קיל מנזקין ולק"מ דגבי זורה הכי קאמרינן כיון דמחשבתו לזרות ע"י הרוח ונתקיימה מחשבתו בזה הרי נעשית המלאכה שהרי כך היתה מלאכת זורה שהיתה במשכן לזרות לרוח משא"כ לענין נזקין לא איכפת לן בהא דמיקרי מלאכה וכיון שהרוח גרם גרמא הוא ופטור משא"כ לענין מעמיד בהמה אע"ג דגורם מלאכת שבת מ"מ דוקא עשי' אסור הא גרמא שרי ובנזקין נמי משום גרמי מחייב ולא מחשב כעושה בידים ממש כלל:

ואחרי הודיע כל זאת אומר אני דאף אי בכולי בעינא דלודי לי' דאמירה לקטן נמי שבות הוא וכדעת מכ"ת מ"מ בנ"ד משרי שרי שהרי ש"ס ערוך בהא דכשותא בכרמא דאין איסור בקטן רק משום אתי למסרך רק מכ"ת סמך בזה על מ"ש הר"ן דהא מדינא שרי רק רב משרשי' החמיר על עצמו וס"ל למכ"ת דמהאי טעמא נמי הוה שרי למיתבי' לינוקא כיון דחומרא בעלמא הוא (וכבר כתבתי שע"כ אין זה דעת הרשב"א) וא"כ בנ"ד נמי כבר ביררתי בקונטרס הראשון דמדינא משרי שרי אף לגדול לעשות כן לא מיבעי' לדעת סה"ת ודעימי' אלא אפי' לדעת הסמ"ק ודעימי' וכאשר הסכים ג"כ מכ"ת שהסברא נכונה שלא נעשה בכוונה ומה שפקפק מכ"ת לפי סברת הרשב"א דהיכא דלא חשיב חק תוכות כשר אף בלא תיקון מטעם ראוי לבילה לענ"ד פשוט שז"א שהרשב"א לא קאמר כ"א היכא שכל צורות האות כתיקונו רק שנדבק בסופו אבל היכא שנפל דיו ונתכסה האות לגמרי פשיטא דכל כמה שלא גרר הדיו משם עד שתהא צורת האות ניכרת כבראשונ'

דפסול גמו' הוא ואין היתר בזה מה שהוא ראוי ע"י גרירה ואפילו בנטף שעוה על האות פסול בכה"ג עד שיסלקנו משם ומכ"ש אם הוא מחמת נפילת הדיו שהרי כמות שהוא אין כאן כתב כלל והגרירה הוא דמשוי לי' אות מה יושיענו זה שראוי להיות אות ע"י גרירה כמו דלא אמרינן בחסר אות ויש שם מקום לחלק לכתוב שם אות זה שיוכשר מחמת שראוי להיות אות ע"י כתיבה וה"נ בנפילת דיו שמתבטל צורת האות עכ"פ בעוד הדיו עליו ונפסל אף להסמ"ק דמהני מה שגורר הדיו היינו לפי שכבר נכתב בכשרות ומהני בזה החק תוכות כיון שכבר נכתבו הירכות בכשרות אבל מ"מ קודם גרירת הדיו פסול גמור הוא לכ"ע ושפיר דמי לתקנו תדע דאי לא תימא הכי צא ופרנס הא דאיתא במ"ס בדיו שנפלה על השם מותר למוחקו שאין כוונתו אלא לתקן ולמה לא נאמר דמחיקה זו אסורה דהא אפשר ע"י גרירה וממילא דאף בלא גרירה שרי כבר כתבתי שאין סברא כלל לדחוק ולומר דמיירי בדיו שעל השם עדיין לחה באופן שאין הגרורה מועלת דודאי בכל גווני מיירי ואפ"ה מותר למחוק כיון שנפסל ע"י נפילת הדיו ומחיקה זו אין כוונתו רק לתיקון וח"כ כיון שגרירה זו נעשית שלא בכוונה כקודם הגרירה דייניינן לי' ועדיין לא הוכשר ושפיר דמי למוחקו אלא שהי' מקום קצת לפקפק דלפי דעת הסמ"ק דמהני גרירה שלא נתבטל מתורת אות ע"י נפילת דיו זו לפי שכבר נכתב כהלכתו ממילא דאף גרירה שלא בכוונה מהני דאין זה כ"א כמסיר הכסוי מעל פניו וכמ"ש בשם הלבוש ומה לי אם מסיר הכסוי בכוונה או שלא בכוונה ואף שהוכחתי שלדעת הסמ"ק ע"כ דכל שכוונתו לצורך תיקון נאסרה המחיקה ולדעת סה"ת הרי נפסל ונתבטל מתורת אות לגמרי רק שנחוש לומר דגם חק תוכות כשר בכתיבת השם ובזה בעינן עכ"פ שתהיה חקיקה זו עכ"פ בכוונה לקדושת השם וא"כ ממ"נ שרי מ"מ לחומרא בעלמא אמרתי מוטב שלא תהי' עשי' זו כ"א ע"י גרמא ואף גם זאת לא ישלח בו יד כ"א ע"י קטן דלאו בר חיובא וכה"ג לענין נזקין נמי אמרינן דלא מיקרי רק גרמא בשולח הבערה ע"י חש"ו ולחילוק הא' שכתב ר"י הטעם משום שהוא אינו עושה בעצמו כ"א החש"ו ולחילוק הב' לפי שאינו בא מיד כ"א אח"כ והכא קיל טפי מנזקין כמש"ל וכיון דלחומרא בעלמא הוא פשיטא שאין לפקפק בדבר כמו ההיא דכשותא בכרמא אף לפי שתפס מכ"ת שם בטעמא דמלתא מחמת דברי הר"ן שאינו רק לחומרא ה"נ בנ"ד כדבריו כן הוא דכיון שהוא רק להקל מתוך חומר שפיר דמי לעשות ע"י קטן ועיין בט"ז סי' שמ"ו ס"ק ו' שכתב לענין הבאת מפתח דמשמע במרדכי שיש היתר להביא ע"י קטן כמו ע"י נכרי ואע"ג דבפרק חרש איתא לידברו טליא כו' התם מיירי מרה"ר שהוא דאורייתא אבל אנו אין לנו אלא כרמלית שהוא מדרבנן עכ"ל הרי דאף לענין איסורי שבת שהוא איסור סקילה

הקיל בדרבנן ע"י קטן ומכ"ש כאן וא"ל דהתם לפי שהוא דבר מצוה קצת לענ"ד גם כאן מצוה רבה הוא שלא נצטרך לגנוז יריעה שלימה שיש בה כמה אזכרות וגם לקדור איכא בזיון טובא וכבר מבואר בסי' של"ד דשבות דאמירה לנכרי שרי היכא דאיכא בזיון דכתבי קודש ועיין בעירובין בפרק בתרא ומכ"ש היכא דהאמירה זו רק על גרמא בעלמא בלבד ולעד"נ שאין לאסור גרמא בזה כלל דאף אם נעשה ע"י קדירה נצטרך לגנוז השם ומכ"ש אם נסלק היריעה לגמרי ונטעינה גניזה ס"ס שיהי' הולך להמחק שאף אם יניחנה במקום המוצנע מ"מ בהמשך הזמן תהיה בלה ונרטבת מאלי' ואף שיש למצוא קצת תקנה לזה כדאמרינן בסוף מגלה ס"ת שבלה גונזין אותה בקבר אצל ת"ח שונה הלכות ובכלי חרס שנאמר ונתתם בכלי חרס כו' והכי קי"ל בא"ח סי' קנ"ד מ"מ נ"ל שגם בכלי חרס יכול לעמוד ימים רבים אבל בימים הרבים ההם גם היא עתידה לשוב אל העפר כמו שהי' ותאכלנו התולעת ולכן יש לנו לחוש לחפוש ולחקור דרכים שלא נצטרך לזה ולית לן למנקט חומרי בכה"ג וגם אפשר דאין ת"ח בזה"ז אף לענין זה שיהא ראוי לגנוז אצלו ס"ת שבלה ובפרט שיש עמוד גדול לסמוך עליו שהש"ג כתב בפשיטות להתיר גרמא כזה ולכן עכ"פ יש להתיר בקטן העושה כן שיניח שם נייר מלוחלח במים ועי"ז יהיה סוף האות להמחק ואף לפי מה שרצה מכ"ת לתפוס כמשמעות הרשב"א שם בשבת שהטעם משום דספקא הוי מ"מ סוף סוף בכה"ג שנכנס למים עם השם הכתוב על בשרו מיקרי גרמא אף דמיירי שהדיו לחה מכ"ש כאן כי יגרע נטפי מים רק ניירא בעלמא וכיוצא בו שאין זה רק גרמא בעלמא יהיה מאיזה טעם שיהי' וכבר כתבתי שאף אם הקטן ישפשף קצת מדעת עצמו ואין אנו אחראין לזה כיון שזה הוא עושה מעצמו וכאשה מקפת לקטן דמי וכמש"ל ומכ"ש בזה שלענ"ד מדינא אף לגדול שרי לעשות מחיקה להדיא כיון שהמחיקה היא בכדי לתקן. ויצאו דברינו מתוקנים וצור ישראל יצילינו משגיונים דברי הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד

שאלה סג

יום ה' ך"ה תשרי ואהבת עולם לפ"ק בראד נחל נובע מקור חכמה. יפעת השכל ומקור המזימה. יושב האשל אשר ברמה. הנשר הגדול אשר לו הרקמה ה"ה כבוד אהו' שארי ומחו' הרב הגאון כו' מוהר"ר צבי הירש הלוי נ"י:

מאז הגיעו אמרותיו הטהורים נכספה נפשי כו' אפס כי הגיעו אילן ימי דחושבנא דלא להתנאה בהון דמטו שלוחי תשרי כו' וראיתי בדרך העברה מה שהניח כ"ת בצע"ג במסכת מכות דף ט"ו לשיטת הרשב"ם דבמגרש תכ"ד כ"ד ולענ"ד י"ל דלפי דברי

הרשב"ם לא מיקרי העברת הלאו עד אחר כ"ד של הגירושין דכיון שבידו לחזור תכ"ד עדיין לא נגמרו מעשה הגירושין כלל עד אחר כ"ד ולכן בישראל כשמחזיר אחר כ"ד של הגירושין מיד אינו לוקה דזה מיקרי תכ"ד של עבירת הלאו משא"כ בכהן כך נלענ"ד ובעידנא דעסיקנא במצות נתינת ס"ת בשמחה בחוה"מ העבר אתיליד לי ספיקא אם יוצאין מצות כתיבת ס"ת בשל שותפין והיכא דכתב כ"א מקצתו לא מיבעיא לי דלא גרע מהגי' בו אות אחת דאמרינן מעלה עליו כאילו קיבלה כי מבעיא לי אם שכרו לכתוב להם ס"ת בשותפו' אם כ"א יוצא ומדברי הרמב"ם משמע דאין יוצאין ולפי תי' התוספת בסוכה דף כ"ז דגבי אתרוג דכתיב לשון רבים היינו משום דכתיב ולקחתם דבעי למדרש לקיחה תמה כו' א"כ י"ל דהכא דכתיב לכם יוצא בשל שותפין ואפשר דגם כאן שייך לשון רבים אע"ג שלכל יחיד נאמרה ועיין בתשובת הרא"ש כלל ל"ה בשם רבינו אביגדור הכהן דכל היכא דכתיב לכם בין יחידים ובין רבים במשמע כו' ולעיקר הדין יש לי ראיות שנראה דאין יוצאין אך אנקוט פלפולא חדא שיש קצת ראי' דאין יוצאין מהא דאמרינן בב"ב דף בני העיר שנגנב ס"ת שלהם כו' ולסלקו בי תרי מינייהו כו' והנה התם מיירי שאין להם ס"ת אחרת דאל"כ א"צ סילוק כמ"ש הרא"ש והובא בש"ע וא"כ מאי קושיא ולסלקו דשמא אין יכולים להסתלק שלא יעברו על מ"ע משא"כ עתה דכל היכא דאיתא יוצאין בה ואפילו תימא דגם עכשיו אין יוצאין כדמשמע מהרמב"ם בנאבדה כותב אחרת מ"מ אין רוצים להסתלק לפי שאולי ימצא עדים אחרים ולא יצא הם מכלל קיום מצוה זו אלא ע"כ דגם עתה אין יוצאין בה כיון שהיא של שותפות וקצת יש לדחות דכיון דסתם גניבה יאוש בעלים א"כ למ"ד יאוש קונה אין דנין רק על הדמים ואף שי"ל שהם רוצי' להעיד שלא נתיאשו והיו מרדפין אחריהם ואין נוגעים בזה דאם באמת נתיאשו רק שהם משקרים לומר לא נתיאשו בכדי שיוחזר להם הס"ת אין להם תועלת מזה שכבר קנה הגנב ביאוש א"כ מה שהם מוציאין ממנו הס"ת הו"ל כאילו בדמי קנינהו ועדיין לא יצאו בזה י"ח ס"ת דהוה כחוטף מצוה מן השוק דלדעת הרמ"א לא יצא כלל ומשני שאני ס"ת דלשמיעה קאי וא"כ שפיר מיקרי נוגעין כשרוצין להעיד שלא נתיאשו דנהו דידי מ"ע לא יצאו מ"מ צריך להם גוף הס"ת לצאת י"ח שמיעת הקריאה וידעתי שיש לדחות אך הואיל וחדת היא לי כו' והנני ד"ש מחו' מר אביו הגאון החסיד כו' צ"ע בהא דכתב האדון ני' בכתוב' דף נ"ה ראי' מב"ב דתנאי ב"ד שאני נפלאתי דהתם הי' התנאי ב"ד שיועיל שעבוד לדשלב"ל משא"כ כאן מה בכך דחוב המזונות והכתובה הוא תנאי ב"ד מ"מ בשביל זה לא עדיף משאר חוב לענין דשלב"ל עוד זאת אדרוש במ"ש שם בק"א סי'

צ' על דברי הב"ש כו' (ולא העתקתי פה והוא בכתובי' בחדושי) דברי מחו' וש"ב זעירא מן חברייא הק' אפרים:
והנה מחו' הגאון מוהר"ץ השיבני בזה ונאבדה ממני כעת וחבל כו' ובהג"ה וביאורים למג"א הבאתי דברי ד"ז הגאון בת"ח שהכותב ס"ת ומוסרה לצבור אינו יוצא בזה וצריך לכתוב לעצמו אחרת ע"ש ובב"ח ריש סימן ע"ר וצ"ע:

שאלה סד

שאלה ממגיה ס"ת הרבני מוהר"ר אשר ז"ל קורא דבית מדרשינו בהיות שמצא כמה ס"ת שכתוב בהם בפרשת כי תצא פצוע דכה שנכתב תיבת דכא באל"ף לבסוף ויש שכתוב בהם בה"א לבסוף איזה מהם עיקר:
תשובה לכתחלה ודאי שיש לכתוב בה"א אך אותם הכתובים באל"ף אין הכרח שיצטרך להגיה אותם וכ"כ בשו"ת מעיל צדקה סימן כ"ט ושאר מחברים וכתבתי מזה בפתחי שערים אשר חברתי לקונטרס שערי אפרים על הלכות קריאת התורה אך נלענ"ד שאם עדיין אין הס"ת בשלימותה רק הטעות נמצא ביריעה או אפי' בס"ת אלא שנמצא בה טעיות אחרות שהיא פסולה ודאי על ידם אם הוא רוצה לתקן טעות זה למחוק האל"ף ולכתוב ה"א במקומה הרשות בידו ודוקא אם הס"ת היא כשרה אין להוציאה מכשרותה למחוק ולתקן בשביל זה לבד וע"ד שנמצא תיבה כפולה בס"ת הנה בשו"ת נ"ב ח"א בחלק יו"ד סי' ע"ד בענין נוני"ן המנוזרין השיג על רש"ל שכתב דאפילו אות אחת יתירה פוסלת וכתב דוקא ביתר בתוך התיבה עצמה שאות היתר הוא תיבה אחת עם התיבה אבל ביתר אות ואינה סמוכה לתיבה אין ראיה לפסול ונ"ל שאין לפסול ס"ת משום זה וראיה גדולה מתפילין דמכשיר הראב"ד בפירוש בתיבות כפולות עיין במג"א סי' ל"ב סוף ס"ק ל"ג ואין לך יתר גדול מזה עכ"ל ואני תמה על הגאון ז"ל בראיה זו מהראב"ד שנראה שהראב"ד לא בא להכשיר להניח את התפילין כמות שהם בתיבות הכפולות דודאי כמות שהם פסולות הם שאינם כמות שהם כתובים בתורה רק דהראב"ד מכשיר לענין גרירה שאעפ"י שבתפילין אם כתב שלא כסדרן פסול מ"מ בתיבות כפולות יכול לגרור התיבה הכפולה והטעם נראה כיון דהתיבה הכפולה היא אך למותר וכנטול דמי והו"ל כאלו אינה בתמונת אותיות רק כטיוטא בעלמא ואין כאן שלא כסדרן ועכ"פ צריך לגרור התיבה הכפולה השנית משא"כ לענין הכשר ס"ת אין הספק אחר הגרירה כי אם קודם הגרירה שבזה מסתבר לפסול שמשתנה הענין עי"ז והרי כמה דרשות שדרשו חז"ל מתיבות כפולות כגון איש איש וכיוצא בו וכ"כ בא"ר סימן קמ"ג ס"ק ה' וז"ל דלא מיבעיא

אות אחת ויש שינוי ענין דמוציאין אלא אפי' תיבה אחת שלימה כפל נוהגין נמי להוציא אחרת וטעמא נראה דכפל נדרש והוי שינוי ענין ויתר כנטול כו' ובמשבצות זהב שם ס"ק ב' כתב על הא"ר ולי צ"ע דכה"ג י"ל כל הראוי לבילה כמו נדבק אות באות וה"ה כאן ואף דיש לדחות דמ"ש יתר כנטול זה בטרפות גמירי כך משא"כ כאן עכ"ל הנה הרגיש בעצמו שיש לדחות דמה ענין גרירת הדבק שכמות שהוא אין כאן שינוי כלל בענין רק מחמת הדבוק הוי שינוי באות שדרך כל אות להיות נפרד ולזה מהני ראוי לבילה משא"כ כשיש שינוי עי"ז דאל"כ היינו מכשירין כמה טעיות ביתירות אף שמקלקלין התיבה והענין אלא ודאי שז"א ומ"ש שזה בטרפות גמירי הדבר פשוט דהא"ר לישנא בעלמא נקט לצחותא ור"ל כיון שתיבה זו אין זה מקומה היא מקלקלת ומשנה ענין הקריאה אף לתיבות שלפניהם ואחריהם ולפעמים מי שאינו יודע שתיבה זו היא טעות משתנה לו פירוש הענין לגמרי ונראה דלא מיבעיא אם הכפולות באמצע הפסוק שאם יגרור יפסוק הפסוק לשנים ואם נאמר שימשוך האותיות זה תו לא מיקרי ראוי לבילה כו' כמבואר בפוסקי' אלא אפילו אם הוא בסוף פסוק ואפילו תיבה בת שתי אותיות שאין בה שיעור פרשה אליבא דכ"ע מ"מ נלענ"ד שיש לפסול ולהוציא אחרת וגם הגאון בנ"ב ז"ל נראה דאגב ריהטא נקט כפולות ועיקר דינו ביתר אות שאינו בתיבה עצמו נראה שהדין דין אמת ומ"מ ודאי שיש לתקן ולמחקו משם כיון שאין דינו להיות כתוב כאן אלא שהס"ת לא יפסל בכך:

ואשר דרש טובות הנה אשר בסוף סדר בראשית שהראו לו בחיבור נדפס מחדש שצ"ל מלא וא"ו ולכתבו טובת וכותב שכל הספרים וסופרים בטעות חלילה מעשות כדבר הזה והנה זה מקרוב הראו לי ג"כ החיבור הלז ולא ידעתי מה היה לו כי לקח לעצמו דרך עקש וזר ובפרט בענין זה ראיתי כי גם כשנודע לו דברי המדרש שהביאו רש"י אמר ר' יודן טבת כתיב ונתקררה דעתו קצת היה בוש לומר שטעות הוא בידו אלא טמן וכסה בדברים מוסיפין הבל לומר כי טוב פתר ובאמת טעה בדבר שתינוקות של בית רבן יודעין להפלות בין חולם לפתח כי המסורה שאמרה ד' טבת דחסר נאמרה על טבת בחולם הבי"ת ומסורת הרמ"ה שהביא הוא על טובת מראה שהוא בפתח הבית והאריכו' בזה אך למותר ואם נמצא מי שכתב כי טבת הנה מלא צריך לתקן ולכתוב חסר כאשר הוא בכל הספרים:

דברי זעירא מן חברייא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד. הלכות חדש

שאלה סה

תשובת הגאון מוהר"ר יושע בעהמ"ח מג"ש ושו"ת פ"י ז"ל:
שאלה בני אדם הנזהרים באיסור חדש ובארצות האלו רוב משתיהם הוא שכר שעורים ושעורים יעידון יגידון כל העולם כי זורעין אותם אחר הפסח והנה א' יש שמבשל שכר מן חטים ובחטים יש שני מינים א' שנזרע קודם החורף והב' שנזרע אחר הפסח וניכרין הטיב בסימנים איזה מהן מן הישן ונודע לנו שהוא מבשל מן החטין הישינים אלא שמספק לן אם אינו מערב ביניהם שעורין כי העולם אומרים כי כן דרך לערב ביניהם שעורים ולא לעשות הכל מחטין לבד אם מותר לשתות השכר מספיקא ומה בשעת הדחק שאין להם מה לשתות:
תשובה נראה להתיר השכר מכמה טעמ' הטע' הא' מטע' ספיקא דרבנן דאפי' אם עירבו בהם שעורים הנה בלתי ספק הרוב הוא מן החטין וא"כ מדאוריית' חד בתרי בטל ופשיט' דחד בתרי אין פירושו שיהא פי שנים דוק' אלא אם ההיתר רובא בטל דאחרי רבים להטות נפקא לן ולא נזכר בקרא שיהיה פי שנים דוק' ואע"פ דלכאורה נראה מדברי הרמב"ם ז"ל דבעינן פי שנים שכן כתב פט"ו מהמ"א דמין במינו שא"א לעמוד על טעמו בטל ברוב כיצד כו' נפל חלב כליות לחלב האליה ונמוח כולו אם היה חלב האליה כשנים בחלב הכליות מותר מן התורה ע"כ משמע לכאורה דבעינן שנים דוק' נלענ"ד דהרמב"ם לישנא דתלמודא נקט דנקיט חד בתרי כגון בגיטין פ' הניזקין דף נ"ד ע"ב גבי אגוזי פרך דהתם ע"כ בעינן חד בתרי דאם נתערב אגוז באגוז ואגוז ההיתר גדול מהאיסור אז א"א להתערב שהרי ניכרין שזה קטן וזה גדול ועוד אפשר דהתם לא הוי תערובות כלל כיון שכל א' עומד בפ"ע לא מקרי רבים מחמת גדלו כיון שכ"א גוף א' הלכך בעינן תרי נגדו אבל לח בלח או יבש ביבש כגון קמח בקמח וכן הרבה אגוזים שנתערבו בהרבה אגוזים היתר ואגוזי ההיתר רבים על האיסור אפי' א' אזלינן בתר רובא ואפשר דזהו לישנא דתלמוד' חד בתרי בטל דודאי חד אי אפשר לבטל כי אם בתרי משא"כ ב' בטלי בג' וראיה ברורה לדבר הא דאמרינן בבכורות פ"ג דף כ"ב וכ"ג תרומה טמאה שנפלה למאה חולין טהורין רא"א תירום ותרחב כו' וחכמים אומרים תעלה ותאכל נקודים כו' ולר"א נמי אותן חולין יאכלו נקודים ואמר עולא מה טעם גזירה שמא יביא קב חולין טמאים ממקום אחר וקב ועוד ממין זה וסבר אבטלינהו ברובא כו' הרי מוכח דרוב שאמרו לאו דוק' בתרי שהרי כאן מבטל קב חולין טמאים בקב ועוד וקרי לי' רובא והאי ועוד הוי אפי' משהו א' מק' שהרי אמר התם דכיון דאיכ' בהאי קב ועוד משהו תרומה טמאה דהיינו א' מק' שנתערב בתחל' וכמ"ש רש"י שם בהדי' מצא מין דהיינו החולין

טמאים את מינו דהיינו המשהו תרומה טמאה וניער מטהרתו הראשונה ופרש"י דה"ל פלגא ופלגא הרי שהאי ועוד לא היה כ"א מעט מזעיר א' מק' שהרי מחמת שנתעורר המשהו א' מק' תרומה טמאה שהיה בו מתחלה לא נשאר כ"א קב חולין טמאים וקב חולין טהורין והכי מוכח ביבמות פ' הערל דף פ"ג דאמרינן התם דר"י סבר דבדרבנן לא בעינן רוב ופריך ממקוה שיש בו מ"ם סאה מכוונת נטל סאה ונתן סאה מי פירות כשר ואמר ר"י עד רוב מאי לאו דנשתייר רובא ופרש"י דעד י"ט סאה יכול לעשות כן דבעינן רוב מי גשמים ע"כ אלמא דהיכא דבעינן רוב סגי אם ירבה קצת כגון הכא דמים הכשרים הם כ"א סאה ומי פירות י"ט סאה ואע"ג דהתם במידי דרבנן מ"מ אי לא מיקרי רוב כ"א פי שנים, א"כ מה עשו חכמים בהאי פורת' כיון דאין זה רוב הוי כמו פלגא ופלגא ופשיט' כיון דתקינו רבנן רוב משום כעין דאוריית' בעינן ג"כ רוב כזה מה שהוא רוב מדאורייתא וכן מוכח התם מדברי התו' שהקשו מאי פריך המקשן הא נתן סאה אמי פירות קאי דהוה פסולא דאורייתא והיכא מוכח דבדרבנן בעינן רובא וא"כ קשי' היכא סלקא דעתייהו דהתוס' דהוי דאוריית' א"כ היכי מכשיר ר"י עד רובו והא אין כאן פי שנים ואפשר דאי הוי דאוריית' הוי מפרשינן מלתא דר"י דרובו ר"ל פי שנים דלא הוי מכשרינן כ"א עד י"ג סאה דנשתיירו מי גשמים כ"ז סאה והוי פי שנים ודוחק ונראה פשוט דסגי ברוב כל דהוא ובכל דוכתי פריך סתם ברובא בטיל בגיד הנשה גבי גיד וחתיכה של נבלה ובב"מ בפ' הזהב דף משא"כ במעשר שני דבטיל ברוב דמינה מייתי הרשב"א והר"ן ז"ל ראי' דיבש ביבש בטל ברוב כמבואר בדבריהם והביאום הב"י סי' ק"ט וכן כל הפוסקים אמרו מין במינו בטל ברוב הן אמת שהזכירו ג"כ חד בתרי בטל מ"מ כיון שברוב מקומות אמרו סתם בטל ברוב ולא אישתמט חד מינייהו לומר בטל בכפל ש"מ כמ"ש:

ובדברי הרשב"א ז"ל מבואר בהדיא בתה"ק והביא דבריו הטור סי' קי"א ז"ל כיצד ב' קדרות א' של בשר שחוטה וא' של בשר נבילה ונפלה חתיכה נבילה לתוך א' מהם אם ההיתר שבקדירת ההיתר רבה קצת על חתיכת הנבלה תולין להקל לפי שד"ת מין במינו בטל ברוב ע"כ הרי מבואר שאפי' קצת הוי רוב וזה אין ספק וא"כ בנ"ד שהוא ספק כיון דספיק' דרבנן היא כיון דרוב מן החטים הישינים א"כ כבר נתבטלו השעורין יבש ביבש כשטחנן ביחד כדרך שטוחנין המלצין ונעשה קמח בקמח עד שאין ניכר השעורים בין החטין והותרו מן התורה ואע"ג דכתבו הפוסקים דלא אמרינן יבש ביבש בטל ברוב כ"א מין במינו ולא מין בשאינו מינו כיון דיכול לבא לידי איסור דאורייתא אם יבשלם ביחד ויתנו טעם זה בזה כמ"ש ספר התרומה ז"ל והביאו הטור וכ"כ הר"ן פג"ה נראה דהיינו

מדרבנן שאסרו כיון דיכול לבא לידי איסור לשיטתם אבל מדאורייתא נתבטל ואע"ג דמפשט לשונם לא נראה כן נלענ"ד להביא ראיה מתלמוד ערוך מהא דאמרינן במנחות פרק הקומץ רבה דף כ"ג אמר ר"ח נבלה בטלה בשחוטה דא"א לשחוטה שתעשה נבלה ופרש"י שאם יש ב' חתיכות שחוטה וא' נבלה בטלה בהן לענין טומאה והטעם דקסבר ר"ח דבתר מבטל אזלינן וכיון דא"א לרוב להיות כמועט ה"ל מבשא"מ ובטיל ברוב הרי מבואר דיבש ביבש אפי' בשאינו מינו בטל ברוב ואע"ג דהתם לר' יודא קאי כדמסיק התם דר"ח אליבא דר"י דאמר מין במינו לא בטיל ואנן קי"ל כר"ת ז"ל דפסיק דלא כר"י כדאיתא סי' צ"ח מ"מ בשאינו מינו לא מצינו בכל התלמוד דפליגי ר"י ורבנן ולפ"ז היתה סברת ר"י הפוכה מדרבנן דלר"י מין במינו אפי' באלף לא בטיל ולרבנן בטיל ברוב ובשא"מ הוי להיפוך דלר"י בטל ברוב ולרבנן בס' ואין לדחות דהתם אטומאה קאי אבל איסור לא בטיל דא"כ מאי פריך התם אליבא דמאן אי אליבא דר"י הא אמר מין במינו לא בטיל ומאי קשי' אימר דאמר ר"י לענין איסור אבל טומאה אימא לך דבטיל אלא ש"מ דאין חילוק וכן כל הפוסקים הביאו ראי' מהא שמעתת' כמ"ש לקמן אי"ה ואין להקשות דע"כ התם שאני דהא אפי' אי הוה דרבנן מ"מ למה התיר ר"ח התם לגמרי דלא הזכיר ר"ח דקאי אדאוריית' דוקא משמע דאפי' מדרבנן שרי וא"כ ה"ל לאסור מדרבנן לפחות ותדע עוד דהא התם דף כ"ב בתוס' ד"ה ור"י סבר מין במינו לא בטל האריכו התו' מאוד ופלפלו ופירש ר"ת דלא קאמר ר"י מין במינו לא בטל כ"א לח בלח או קמח בקמח והא דאמר ר"ח נבלה בטלה בשחוטה מירי בשנימוח וכ"כ פרק התערובות וא"כ קשי' כיון דלח בלח הוא ונבילה בשחוטה הוי מבשא"מ א"כ הא יהיב טעמא ואמאי בטיל והא מודה ר"י דמבשא"מ בנותן טעם אסור דלא פליג אלא מין במינו וכן מוכח התם בתוס' שכתבו בחד שינוי דר' יוחנן ס"ל בטבל ויי"נ כר"י וא"כ איך אמר ר"י שאינו מינו בנ"ט אלא ש"מ בשא"מ ר"י כרבנן וכן מבואר בתו' פנ"ה דף צ"ח ד"ה לחומרא גמרינן וא"ת התינח במינו אבל בשא"מ לא בטיל דטעם כעיקר דאורייתא והתם לר"י קאי ואפ"ה הקשו וזה ראי' לדברינו דבשא"מ לא פליג ר' יהודא אלא ש"מ דטומאה שאני וי"ל דודאי אי מדרבנן הוא טומאה שאני דבטומאה לא גזרו כדאמרינן פ"ק דביצה דף ז' דמחלק בין איסור לטומאה וקאמר וכ"ת לענין טומאה נמי נגזור אפושי טומאה ואפושי טומאה מדרבנן לא מפשינן וכן אי איירי בלח אע"ג דטעם כעיקר מ"מ בטומאה ל"ש טעם שהרי אינו רק נוגע בה כמ"ש רש"י ולא אמרו טעם כעיקר אלא אם טועם האיסור שאסרה תורה טעם האיסור כאיסור עצמו אבל אם אינו טועם האיסור מה בכך שנותן טעם מ"מ כיון שאינו טועם כלום כבר נתבטל לענין דלא הוי האיסור בעין כמו יבש ביבש כיון שאין

בו טעם בטל וה"ה לענין זה כיון שאינו טועם האיסור הוי כיבש ביבש וכיוצא בזה כתב הרשב"א ז"ל גבי טעם לפגם ע"ש ולקמן אכתוב ישוב אחר על קושי' זו בלח בלח אבל אי הוי דאורייתא א"כ אחרי רבים להטות לא קאי כ"א אמין במינו ולא בשאינו מינו אפי' יבש ביבש שאינו נותן טעם וא"כ מ"ש טומאה. וי"ל בדוחק דלעולם אחרי רבים להטות קאי בין במינו בין שלא במינו אלא דלענין איסורא סברי הפוסקים כיון דאפשר לבא לידי איסורא דאורייתא אם יבשלם ביחד ויאכלום אע"ג דהשתא לא יהיב טעמא לא הוי בכלל אחרי רבים להטות ולא נתבטל כלל אבל לענין טומאה דלא תלי בטעם כמ"ש ולא יבא לידי טומאה דאורייתא הוי בכלל אחרי רבים להטות אבל באמת זה דוחק גדול דמה בכך שיבא אח"כ לידי איסורא דאורייתא מ"מ כיון דהשתא לא יהיב טעמא למה לא יבטל ברוב לאוכלם א' א' לפחות דאמרינן כל פעם מן הרוב אכל והאחרונה אמרינן כבר אכל האיסור וזה מן הרוב הוא כמ"ש הפוסקים כמו לענין טומאה דטהור מלטמא במגע דאמרינן כל פעם כשנוגע הוא נוגע ברוב כמ"ש רש"י בבכורות פרק הלוקח דף כ"ג ואפי' אם נגע בכולם בזה אחר זה כתבו התוס' שם דטהור כיון דבכל פעם שנוגע אינו יודע אם נוגע בטומאה אע"ג דודאי נגע גם בטומאה לא מיטמא וא"כ כשנוגע באחרונה ליטמא ממ"נ אי זה טמא שפיר ואם לאו כבר נטמא אפ"ה טהור כ"ש לענין אכילה דכל פעם שאוכל איכ' למיתלי בהיתר ואפי' באחרונה איכ' למימר איסורא דעבד עבד והאי היתרא הוא דשרי והנה הפוסקים שאסרו מין בשאינו מינו לא חלקו בין לאכלם בב"א או בזה אחר זה אלא אמרו סתם דלא בטל וכן מוכח מדברי הרבה פוסקים דליתא לסברא זו ומב"מ נמי בטל אפי' בב"א:

התוס' כתבו בבכורות להקשות אהא דאמרי' התם אמלת' דר"ח דנבל' בטלה בשחיטה דוק' לענין מגע ולא לענין משא מ"ש לענין איסור דבטל לגמרי אפי' אם אוכל הכל בכדי אכיל' פרס ותירצו דלענין אכיל' כל משהו ומשהו כשנכנס לבית הבליעה קמא קמא בטיל ברוב היתר ודמי למגע בנוגע וחוזר ונוגע דטהור וכו' הרי שהתירו לאכול אפי' בב"א אפי' בשאינו מינו הרא"ש ז"ל בס"פ ג"ה הקש' ג"כ אמאי שרי לאוכלם בבת אחת מ"ש ממשא ותירץ מה שתירץ וכל דבריו הם דברי מהר"מ מרוטנבורג ז"ל רבו והם כתובים בתשובת הרשב"א ז"ל:

הרשב"א בתשובותיו בסי' ער"ה שאלוהו דמשמע משמעתין דנבילה ושחוטה דלענין אכילה אסור כמו משא והשיב דהיינו לר' יהודא דאמר מין במינו לא בטיל ואח"כ בסי' רפ"ד פי' דבריו כוונתו דאע"ג דלענין מגע הוי נבילה בשחוטה מין בשאינו מינו לענין אכילה הוי מב"מ דכולן מין בשר הן ולא בטיל לר"י ע"כ משמע אבל אי הוי מין בשא"מ

הוי בטל אפי' לענין אכיל' הרי כל הנביאים פה אחד דלענין אכילה מין בשאינו מינו שרי ואגב ארחי' אפרש דברי הרשב"א מ"ש דלענין אכילה הוי מב"מ דכולן מין בשר הם וקשה מכדי טעמ' דר"ח דנבילה בשחוטה בטלה דאזיל בתר מבטל וא"א לשחוטה שתעשה נבילה א"כ מ"ש לענין אכילה ונ"ל שכוונתו כמ"ש לעיל דבאכילה אזלינן בתר הנאה וטעם שטועם האיסור או טעמו להכי שניהם מין בשר הן אבל לענין טומאה לא תלי בהנאת טעם כלום ואזלינן בתר אם אפשר להיות כחבירו (ובזה נתישב ג"כ קושי' דלח בלח לעיל כיון דטעמ' שוין) שלא כדברי התו' פ' הקומץ דף כ"ב דהשוו טומא' לאיסור דבשניהם אזלינן אם אפשר להיות כחבירו ע"ש:

נחזור לענינינו כיון דכל הפוסקים שזכרתי כתבו כן אם באנו להשוותן עם ספר התרומה והר"ן צ"ל דאלו הפוסקים קיימו אדאוריית' כמבואר בתוס' בבכורות שהקשו מר"ל דאמר דפגול ונותר וטמא מבטלין זה את זה דפטור האוכלן ור"ל קאי אדאוריית' כמבואר בהתערובות ואע"פ שהקשו מג"ה דפריך וליבטל ברוב' והתם פריך דאפי' מדרבנן לישתרי דהא פריך אמתני אמאי אסור לשתרי דבטל ומאי קושי' דלמ' מתניתין אסר מדרבנן אלא ש"מ כמ"ש ופשו' הוא וכן אח"כ הקשו מביצ' דקאי אדרבנן מ"מ י"ל דהתם הכל קאי אמין במינו ומין במינו פשיט' דבטיל אפי' מדרבנן כמ"ש רוב הפוסקים אבל בשא"מ אימא לך דאסור מדרבנן וכ"ת א"כ מאי מקשו התו' מג"ה כיון דהתם והכא הוי מבשא"מ דמבשא"מ לר"י הוי כמין במינו לרבנן וכיון דמב"מ לרבנן שרי באכילה אפי' בב"א ואפי' מדרבנן א"כ בשא"מ נהי דמדרבנן י"ל דגזרו כיון דאתי לידי נ"ט אבל מדאוריית' מיהת אין חילוק וזה אין ספק בעיני דצ"ל דברי התוס' והרא"ש כן שהקשו משא"מ על מב"מ א"כ או של דבריה' הכל שווין ממש דלא כס' התרומ' ואם באנו להשוותן צ"ל כמ"ש והיה אפשר לדחוק דלעולם מבשא"מ לא בטל אפי' ביבש מטעם דכתבו הר"ן ובעה"ת אלא דהרא"ש מקשי כיון דלענין משא מטמא כיון שהוא נושא כולם כא' א"כ לענין משא אין חילוק בין מין במינו לשא"מ דאע"ג דמפרש התם דנבלה ושחוטה הוי מבשא"מ היינו לענין ברוב לענין נוגע אבל לענין דלא ליבטל. במשא אין חילוק בין מין במינו לשא"מ כיון דלא תלי טעם דידהו אלא משום דודאי נושא הטומאה כיון שנושא בב"א כמ"ש הרא"ש בהדי' א"כ ה"ה לענין אכילה ליתסר אפי' מב"מ כיון דאוכל ודאי איסור וא"כ קאי כל הקושי' על מב"מ וכי מתרץ הרא"ש לחלק בין איסור לטומאה דאיסור נתבטל לגמרי כמ"ש שם לא קאי הרא"ש לענין נבילה ושחוטה דפריך מינה אלא קאי אמין במינו בעלמ' אבל נבלה ושחוטה אין ה"נ דהאיסור לא בטל מטעם של הפוסקים אלא דטומא' לחודה בטלה וכן התו' מקשו דליתסר באכילה בב"א כמו

משא ואפי' מב"מ כמ"ש ומתרצו דל"ד אלא לנוגע וא"כ כיון דאזיל האי טעמ' וליכ' למיסר מחמתיה א"כ מב"מ שרי לגמרי דליכא טעם לאיסור כלל אבל מין בשא"מ נהי דהאי טעמ' ליכא מ"מ טעם הפוסקים איכא לאסור אלא שדוחק בעיני לפרש דברי הרא"ש דמתחיל להקשות מנבילה ושחוטה שהוא שא"מ וסוף דבריו קאי אמין במינו שלא נזכר בכל אריכות דבריו שהאריך בה בדין זה מאוד ולא הזכיר דקאי אמין במינו דוקא ואדרבא בענין חוזר וניעור שכתב שם ג"כ הזכיר בפירוש דלא מבעי' מבש"מ אלא אפי' מין במינו משמ' דמיירי מתרוייהו:

ומדברי הרשב"א נראה בהדי' דאפי' מין בשא"מ בטל שכ' בפירוש בכולה תשובה דהתם לא בטל לענין אכילה משום מב"מ אבל מין בשא"מ בטיל אפי' לענין אכילה אם לא שנאמר דנבלה ושחוטה אע"ג דמין בש"מ הוא מ"מ שרי ביבש ביבש דלא אתי לידי איסור דאורייתא כיון דחד טעמ' לתרוייהו אבל בתרי טעמי אסור דוגמא שכתבתי לעיל בשם הרשב"א והתוס' דבכורות והרא"ש פלי"ג אתוס' דפ' התערובות שהבאתי לעיל וזה דוחק גדול לענ"ד גם קשי' לי דהא קי"ל דבתר שמא אזלינן ולא בתר טעמ' ואי חד טעמ' להו ותרי שמא כגון חמרי חדתא בעינבא הוי מין בש"מ ואפשר דנבילה ושחוטה חד שמא נמי הוי אלא דבטומאה אע"ג דחד שמא וטעמ' הוי מ"מ כיון דלא אפשר להיות כחבירו הוי מין בשאינו מינו מה שאין כן לענין איסור' ומכל מקום לא נתקררה דעתי בזה כיון דלענין מין במינו לא תלי בטעמא אלא בשמא מה לי טומאה או אסור' כיון דל"ש האי טעמא שכתבתי לעיל ועוד צ"ל דוחק גדול דספר התרומה והר"ן מיירי במבשא"מ דאית להו תרי טעמי דוקא דהא בשמא לא תלי מידי ואי אית להו תרי שמא וחד טעמ' מיקרי מב"מ הפך ממאי דקי"ל אדרבה דלא תלי בטעמא אלא בשמא:

וראיתי באיסור והיתר ארוך שכתב דלטעם של בע"ת דלא ליתי לידי איסור דאוריית' שרי לדידן ממ"נ דאי מכיר בתערובות קודם הבישול כבר נתבטל ואפי' אם יבשלם ביחד שרי כדעת הרא"ש ז"ל ואי לא הכיר קודם הבישול בעי ס' מטעם נותן טעם אפי' מין במינו כדין לח בלח ע"כ הרי מבואר דאפי' מבשא"מ אם הכיר קודם הבישול בטל ברוב ואפי' אם יבשלם אין כאן איסור והוא כתב בפי' שהוא מדעת הרא"ש א"כ ש"מ דהרא"ש מתיר אפי' מבשא"מ לבשלם יחד ונרא' דדייק לה מנבילה ושחוטה כמ"ש ועוד נראה מדבריו דאפי' מדרבנן שרינן לה דהא הוא שרי לגמרי:

ומ"מ לא הבנתי דבריו שכתב דהרמב"ם ורבינו ברוך אומרים במין בשא"מ דאינו בטל דיבש ביבש לא בטל ברוב כ"א במין במינו ולא בשא"מ וכתב ע"ז ב' טעמים ואח"כ כתב דלפי טעם שלהם לא היינו אוסרים משמע דהוא אוסר ולא מטעמם ותימא כיון שהוא

פוסק כהרא"ש דאפי' בשא"מ אם מבשלם לאחר ידיעה דשרי א"כ ע"כ נתבטלו מעיקרא ואיך הוא מזכה שטרא לבי תרי ע"כ נראה דהוא ז"ל ס"ל כמו שכתבנו דמאי דהתיר הרא"ש בשא"מ הוא מן התורה אבל מדרבנן אסור מטעמי' דידי' ולכן כתב דאם מטעמם של הרמב"ם ובהע"ת דכתבו דיכול למיתי לידי איסור דאוריית' דטעם כעיקר דאוריית' ז"א דקי"ל דמדאוריית' שרי אפי' לבשלם ואין כאן איסור דאוריית' אלא מטעם דילי' אסרינן ואע"ג דבחד טעמא כתב דהתורה לא התירה כ"א במב"מ ולא בשא"מ אפשר דלאו דוקא נקט התוס' ור"ל דרבנן וכן מצאתי בת"ח כלל ל"ט שכתב בשם או"ה דאינו אסור כ"א מדרבנן ונראה בלי ספק דלא ס"ד דהר"ן ובעה"ת למיסר מדאוריית' מדכתבו הטעם משום דאתי לידי איסור דאוריית' משמע דהיא גופה לאו איסור דאוריית' הוא אלא אם יבשלם יבא לידי אי"ד ועוד דפשיט' דבדבר תורה ל"ש לומר דגזרינן תחלתו משום סופו דבדאוריית' ל"ש גזרה וא"כ למה נאסר לאכלם א' א' כיון דליכ' טעם איסור השתא וכ"ת דאה"נ דשרי א' א' ולא אסרי כ"א בב"א א"כ ל"ל למימר דאתי לידי איסור דאוריית' והלא השתא שאוכלם איכ' נתינת טעם זה בזה ואיכא איסור' דאוריית' דהא בהתערובות קאמר ר"ל נותר ופיגול וטמא שבללן זה בזה ואכלן פטור וקאמר ש"מ נותן טעם ברוב לאו דאוריית' ופירש"י נהי דבטל ברוב מ"מ טעמא יהיב עד דמסיק דר"ל איירי במין במינו דליכא טעמא א"כ מוכח כשאכלן בב"א הוי נותן טעם א"כ מאי אתי לידי אי"ד הרי איסור דאוריי' לפנינו וזו קושי' גדולה. ועוד דהר"ן כתב דאפי' במב"מ לא שרי כ"א לאכול א' א' א"כ מין בשא"מ אסור אפי' א' א' מלבד אם נעיין בדברי הר"ן נראה ברור למעיין דאינו אלא דרבנן שכתב ז"ל ומיהו כי אמרינן יבש ביבש בטל ברוב אפי' מדרבנן היינו מין במינו כיון דמדאוריית' אפי' לח בלח ברובא בטיל לא אחמור רבנן יבש ביבש דהא א"א למיתי לידי איסור דאוריית' אבל מין בשא"מ דבלח בלח אזלינן בתר טעמא אפי' ביבש נמי בעינן ס' כי היכא דאי מבשל להו כהדדי לא ליתי לידי טעמא דהוי איסור דאוריית' עכ"ל הרי מוכח מכמה קושיות דר"ל דרבנן חדא דהא מתחיל דכי אמרינן דיבש ביבש אסור דרבנן משמע דכולי שקלי וטריא ע"ז קאי דאל"כ למה הזכיר רבנן כלל ברישׁ כיון דבסיפ' הוי אפי' מדאוריית' ועוד דמשמע דסיפא איפכ' דרישׁ הוא דברישׁ שרי רבנן כיון דלא אתא לעולם לידי א"ד משמע דבסיפ' דאיכ' למיחש להא אסרו רבנן מהאי טעמ' דהא האי טעמ' לא נקט לי' אלא לפרש למה במב"מ לא אסרו רבנן משמע דהאי טעמא לא עביד אלא דליתסר מדרבנן ועוד גדולה על הכל שכתב בפי' כי היכי דכי מבטל להו כו' משמע שהוא הרחקה וגזירה דלא ליתי לידי איסור דאוריית':

הן אמת כי מצאתי בתוס' פ' אלו עוברין דף מ"ד ד"ה איתבי' שתי קופות שהקשו מאי פריך אמאי אמרינן שאני אומר הא מדאורייתא מין במינו בטל ברוב והכא מיירי שרבו חולין ותי' ר"י ז"ל דבעי למימר בכל ענין אפי' מין בשא"מ משמע דשא"מ אסור מדאורייתא ואלקים יודע כי אח"כ מצאתי בהגה"ת ש"ד שכתב מהרא"י בשם התוס' דאלו עוברין וג"ה דמשמע דאפי' מדאורייתי' לא בטלי גם מצאתי שכתב ונ"מ אם נתערבו דברים שחלוקין בשמן ושוים במראה כו' הרי כמ"ש לעיל דמין בשא"מ דכתבו אלו הפוסקים הוא בתרי שמא ומ"מ גם כי רבינו הגדול ר"י ז"ל כ' כן מ"מ נראה דלא שבקינן כל הני פוסקים שהבאתי בשמם דשרי מדאורייתא וכן פשט לשון התוס' בבכורות וכמ"ש לעיל:

ולפי דעתי א"א שיעלה על דעת שום חכם בעולם לומר דאי הוי מדאוריית' הוי הטעם הואיל וסופו לבא לידי טעם וכי דרשינן טעמ' דקרא ופשיט' דמאן דס"ל דאורייתא ס"ל דלא התיר' התור' ברוב כ"א במב"מ ולא בשא"מ בלא שום טעם ואפשר דס"ל כיון דקי"ל דכזית בכא"פ לוקין עליו אע"ג דהוי רוב ומשמע אפי' ביבש וכזית בכא"פ הוי בשא"מ כמ"ש התוס' פג"ה דף צ"ט ש"מ בשא"מ הוי דאורייתא ולענד"נ דזהו כוונתו של מהרא"י בהגהת ש"ד שהזכרתי שכתב דבפג"ה משמע כן אבל לענ"ד אין ראי' משם דנוכל לפרש כל דברי התוס' אלח בלח וכזית בכא"פ קאי דוקא אלח בלח ואין כאן מקומו יהיה איך שיהי' מ"מ מאן דס"ל מין בשא"מ דאורייתא ל"ה הטעם משו' סופו שיבא לידי טעם ואצ"ל להתו' דס"ל דגם במב"מ לא שרי לאכלם אדם א' כמ"ש פג"ה דף ק' וא"כ כ"ש דאסור לאכלם בב"א אלא בזה אחר זה דאין כאן נתינת טעם וא"כ ל"ה אלא גזרה שמא יבשלם יחד וזה ל"ש בדאורייתא וכמ"ש לעיל וא"כ התוס' בבכורות דס"ל דאוכל הוי כנוגע ס"ל בלא ספק דמבשא"מ בטל מדאורייתא דעתה אין לחלק בין טומאה לאכילה כיון דלא תלי בטעמ' וכן בהגה' ש"ד שהזכרתי לא תלי בטעם כ"א בשמן ש"מ מ"ד דאורייתא לא תלי מידי בטעם אלא דקרא לא קאי כ"א אמב"מ וא"כ אומר בטח דהתוס' לא ס"ד כר"י וכן בפג"ה ופ' התערובות כתבו התוס' בהדי' דפ' אלו עוברין מיירי במינו א"כ לא סביר' כר"י דמוקי לה שלא במינו וכן פרק משילין דף ל"ח אמרינן הרי שנתערב לו קב חטין בי' קבין של חבירו יאכל הלה וחדי וקאמר מ"ש חטין בשעורין דלא קאמר לי' דהו"ל מין בשא"מ ובטיל כו' ופרש"י מ"ש חטין בשעורין דלא קאמר למי שנתערב קב בי' קבין של שעורין בשל חטין יאכל הלה וחדי דכיון שא"מ הוא בטל מיעוט במרובה ע"כ הרי מבואר דגם בשא"מ בטל ברוב ובכל דוכת' מייתי התוס' ראי' מהא שמעתת' לענין ביטול אסורין בתוס' פג"ה דף צ"ו ובבכורות שהזכרתי גם התם בהא שמעתא גופא כתבו

מכאן נראה דהלכה כרבנן דמב"מ בטיל הרי דשמעתא זו היא אליב' דהלכת' ואפשר דר"י מפרש מ"ש חטין בשעורין דלא קאמר בס' דאם נתערב קב חטין שלו בס' שעורין בשל חטין דכל חד כדאית' מ"מ מדברי רש"י יש סיוע דס"ל דלא כר"י וכן בת"ח בכלל ל"ט הביא דעת הגהת ש"ד דס"ל דמין בשא"מ הוי מן התורה וכתב אבל באו"ה כתב דהוא דרבנן ואזלינן בספיק' לקול' ע"כ משמע דס"ל הכי הוא מסקנ' דילי' וא"כ בנ"ד דספיק' הוא אזלינן לקול':

ועוד נ"ל ברור דבנ"ד הוא מב"מ לפי מה שנודע דאם מערבין בתוכ' שעורין הנה בתחלה עושין מהם מלצין וכן עושין מלצין מן החטין ומערבין הכל וטוחנין אותם ברחיים וא"כ נראה דכה"ג מיקרי מב"מ דהא קי"ל בע"ז גבי חמיר' דחיטי וחמיר' דשעורי דבתר שמא אזלינן והאי חמירא מיקרי והאי חמירא מיקרי ואע"ג דהאי דחטי והאי דשערי מ"מ כיון דקוראין אותו חמירא הוי מינו ה"נ אע"ג דזה מין חטים וזה מין שעורים מ"מ מלץ מיקרי ודמי ממש כמו התם:

ואם באנו להחמיר מטעם דבר שיש לו מתירין דמסקינן פ"ק דביצה דף ג' וד' דביצה ספק נולדה בי"ט או בחול כיון דיש לו מתירין אפי' באלף לא בטיל אפי' מדרבנן דהכי מסיק רב אשי התם ופסקו כל הפוסקים כוותי' ופירש"י התם דלר"א כי היכי דדשיל"מ אפי' באלף לא בטיל ה"ה דלא מקלינן בספיקו א"כ ה"נ לא נקיל בספקו וחדש דשיל"מ הוא כדאית' בנדרים דף ל' זה אינו כלום מכמה טעמים חדא דאם נ"ד הוי מין בשא"מ הא קי"ל דלא אמרינן דשיל"מ אלא במב"מ והא דידן קי"ל השתא דמבשא"מ הוא ובטל שפיר דאע"ג דכתב מהרא"י בהגהת ש"ד סי' ע"ד דדבר העשוי לתקן התבשיל הוי מב"מ דכ"כ התוס' פרק משילין שהזכרתי לעיל הלא כבר כתב באו"ה כלל ך"ה סעיף י"ז דזהו דוק' בדבר העשוי לטעם כגון תבלין דרך הקדרה לתבלה בהן ולא נתקנה הקדרה. אלא ע"י תבלין כמ"ש שם וכן מים א"א ללוש אלא על ידם כמ"ש התוס' בהדי' וכן צ"ל לדעת ההג"ה דביצה הוי דומי' דתבלין דעשוי לבשם דדרך הקדרה לתבל הנה בכל מה שמתבלין אותם מיקרי תבלין דידי' אבל כאן מאן לימא לן דעשוי לתקן ולבשם השכר כלל דלמא אין נותנין אלא משום שהחטין יקרים לבשל הכל מהם או לקיוהי בעלמ' ואי הוי לטעמא א"כ אפי' בלא דשיל"מ היינו אוסרים דמידי דעביד לטעמ' אפי' באלף לא בטיל וזה בלתי ספק ליתא דודאי בטלי בס' ואפי' אי הוה מב"מ כמ"ש מ"מ הרי כתבו הגהות הנ"ל בשם ר"ת דלא אמרינן דשיל"מ אפי' מב"מ אלא היכא דאית' בעינן אבל נימוח לא וה"נ נימוח ואע"ג דכתבו דלא פליג ר"ת דאם מלאו תרנגולת ביצה שנולדה

בי"ט או שלבנה בה אסורה היינו משום כיון דאיכ' המראה של ביצה מקרי בעין כמ"ש שם ונראה מדבריו דגם במלאו התרנגול' בביצה יש מראה בביצה:

ויש לתמוה על הת"ח כלל ע"ד שכתב דלבשל בה מאכל אינו בטלה מטעם החזותא ובמלאו בה תרנגולת כתב בשם הג"ה הנ"ל דאסור מטעם מב"מ כיון דמתקן התרנגולת ותיפוק לי' ג"כ משום מראה כמ"ש הוא עצמו באותו הסעיף דמלאו הוי נמי מראה. ועל ההג"ה אין לתמוה די"ל דס"ל כשינויא בתרא דתוס' דמשילין שתרצו שני תירוצים תירוץ קמא משום חזותא ותירוץ בתרא משום מב"מ וכמ"ש בהדי' דראב"י דאסר משום חזותא ס"ל כתירץ קמא אבל הרב שאסר משום חזותא קשי' ואפשר דלרווחא דמלתא נקט האי טעמא. נחזור לענינינו דבנ"ד דליכא חזותא דפשיטא דאין מראה השעורין ניכר כלל בשכר שהרי אנו מסופקים אם יש בו כלל וכל מבשלי שכר אין עומדין על הדבר אין לאוסרו מטעם זה:

ועוד דמלתא מעיקרא לק"מ דלא אסרו דשיל"מ אלא משום שיוכל לאוכלו בהיתר כמ"ש רש"י והרמב"ם ז"ל פט"ו מהלמ"א והכא ל"ש כי שכר זה ישתוהו קודם פסח ואיך אשהנו בהיתר שהרי הוא של הגוי ואם באת לומר שאם אקננה לשתות אסור שאוכל להשהותו עד אחר הפסח ז"א מכמה טעמי חדא שהרי אסור לשהותו ואחר הפסח יהי' אסור מטעם חמץ שעבר עליו הפסח ופשיטא דאינו צריך לחזור למכרו לגוי ולחזור ולקנותו דבר זה גרע מלהוציא עליו הוצאות דשמא ישהנו הגוי או לא יחזור ואין היתר זה עתיד לבא עכ"פ אלא בדרך רחוקה ונשתקע הדבר ולא נאמר ועוד דיחמיץ קודם הפסח ודבר המתקלקל לא מיקרי דשיל"מ כמ"ש התוס' וכן הוא בש"ע ועוד כיון דאין לו לשתות שום דבר איך ימתין עד שעת היתרו. ועוד נראה דאפי' אם יש לו לשתות מ"מ אם רוצה לשתות שכר זה שהוא טוב שרי כיון שא"א בהמתנה שישתנה קודם זמנו כמ"ש ולקנותו אין מועיל כמ"ש וזה אין ספק:

ועוד יש להתירו מטעם ס"ס ספק אם נתערב ואת"ל נתערב שמא שעורין עצמן מן הישן ואע"ג דס"ס ג"כ לא שרי בדבר שיש לו מתירין הלא כבר כתבתי דהכא לא הוה דבר שיש לו מתירין:

ואפי' אם ברור לנו שיש בו שעורים חדשים נ"ל להתירו בשעת הדחק כיון דנתבטל בתחלה ולפי דעתי הוא מין במינו כמ"ש וא"כ אפי' נתבשלו אח"כ ביחד כבר האריכו הגאונים מהר"מ מרוטנבורק והרא"ש ז"ל שכיון שנתבטל אין חוזר לאיסורו ושרי לבשלם יחד ולאכלם וכדאי הוא מהר"מ מרוטנבורק והרא"ש לסמוך עליהם בשעת הדחק לפחות וכ"ש בספק ולכך נראה דשרי לשתות שכר של חטין בלי ספק נאום יושע:

ע"כ העתק מתשוב' הגאון מהר"י ז"ל:
הלכות שלוח הקן

שאלה סו

רב שלום וברכה לכבוד אהובי מחותני החכם השלם החריף ובקי המפורסים מוהר"ר ענזיל נ"י:
מכתבו הבהיר קבלתי להשיב על מה שכתבתי ליישב קושייתו בחולין דף קל"ט בהא דפריך מוקדשין היכי דמי בשלוח הקן דמצינן לאוקמי כגוונא שכתב הר"ן בנדרים דף ל"ד בהא דאמר רבא היה לפניו ככר של הפקר כו' והנה אין בידי העתק ממה שכתבתי מחמת שכתבתי בנחיצה ואמרתי לכשאפנה אשנה ולכבודו דמעכ"ת עיינתי קצת ומצאתי כי הדברים שכתבתי הם נכונים:
ומתחלה אבאר דהא דאמרינן דאם אמר על דבר הפקר לכשאזכה יהא הקדש דמהני היכא שבידו לזכות היינו שיועיל להיות הקדש לאחר שזכה בו ולא הוי דבר שלבל"ע דאז למ"ד אין אדם מקנה דבר שלבל"ע אף כשבא לעולם אינו כלום משום דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה אבל כל כמה שלא זכה בו פשיטא שלא חל עליו הקדש משום דבידו לזכות דמה בכך שבידו לזכות השתא מיהא לאו דידיה הוא ולאו דומיא דביתו הוא שהוא עכשיו שלו ממש אלא לזה מהני בידו לענין שיחול ההקד' לאחר שזכה בו ונעשה ביתו שלו ואעפ"י שבשעת אמירה אכתי לאו דידיה הוא אין זה כמקדיש דבר שלבל"ע כיון שבידו לזכות וכן הדבר מבואר ברא"ש בנדרים שם דאמר לכשאזכה יהא הקדש ואף דבגמ' שם אית' סתם שאמר ככר זה הקדש וכן בתוס' שם מפרש הרא"ש דהכוונה על לכשאזכ' וכההוא דשדה שמשכנת' דאמר לכשאפדנה כו' וכן בקידושין בההוא דפירות ערוגה כו' אבל פשיטא דבההוא שעתא דאכתי לא זכה ביה אין ההקדש חל מחמת שהיה בידו לזכות והא דאמרי' בב"מ דהיכא דשייך מגו דאי בעי זכי לנפשי' זכי נמי לחבריה היינו כשזה עושה מעשה הזכיה אלא שאינו עושה לעצמו רק בשביל חבירו ולזכות שפיר היה נעשה שליח אף שלא בפניו אלא משום דהוה תופס לבע"ח לזה מהני מיגו דאי בעי הוי זכי לנפשי' כו' ולא איכפת לן במה שהוא חב לאחרים כיון שבמעשה הזכיה זו אם רצה היה זוכה לעצמו אבל אם אין עושה מעשה זכיה וברוח שפתיו רוצה לזכות לאחר פשיטא דאין בזה ממש דלא עדיף האי אחרינא מאיהו גופא שכל כמה שלא עשה מעשה הקנין אינו קונה וכן מוכח שם בחולין דף קמ"ב בעובדא דלוי בר. סימון דא"ל טריף תקן דלתגבהו כו' ואם איתא כיון שבידו לזכות על ידי שיגביה

האמהות שפיר מצי להקנות גם עכשיו בק"ס וכשיבא לישלם באמת יגביה האמהות א"ו דלא מצי לאקנויי בכה"ג שיזכה בהם מיד אלא אחר שיזכה הוא תחלה ור"י היה רוצה שיהא זוכה מיד ולכך א"ל טריף אקן כו' ופשיטא שאין חילוק בין קנין להקדש לענין זה והדבר פשוט לענ"ד שאין מקום להקדש לחול כי אם אחר שזכה בו וכמו אם אמר לכשאפדנה או לכשאקחנה למ"ד אדם מקנה דשלבל"ע דאף שאנו מקיימין דיבורו מ"מ אין לו חלות עד אחר שפדאה או שלקחה כיון דאכתי לאו דידיה הוא רק טעמו דבידו מהני שלא נתבטל הדבור מחמת דשלבל"ע דאז אפילו לאחר שבא לעולם אינו קדוש כההוא דלאחר שתתגיירי כו' ולזה אמרינן דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה אבל מ"מ לא חייל עד ההיא שעתא כמו בפירות ערוגה זו כו' שאף שהדבור חל מחמת שהוא בידו מ"מ הרי א"א לו לחול מיד במחובר וה"ה כאן שא"א לו לחול בעוד שאינו דומיא דביתו שהוא שלו ואין לחלק בין דבר שהוא של אחר ורשות אחרים מעכב עליו ובין דבר שהוא של הפקר דגם הפקר ממעטינן מביתו כדאמרינן הכא אי דחזא קן בעלמא כו' וכן מבואר לענין חמץ דהפקר מהני מדאורייתא ולא עבר עליו אע"ג שבידו לחזור ולזכות קודם זמן איסורו ואין לדחות לפי שהוא בעצמו הוציאו מרשותו והפקירו דהא אפילו אם אחר סמוך לחמץ של הפקר פשיטא דלא עבר עליו אף שבידו לזכות אם לא שנאמר דבאמת אם אחר סמוך לו ובדעתו לזכות בו עובר עליו מיד אף שעדיין לא זכה בו ואין זה במשמע ועוד דהא קי"ל גבי מציאה דבראיה בעלמא לא קני וכלום חלקנו בין אם המציאה סמוכה לו או לאו דודאי בכל ענין לא קני לה בראיה בעלמא ואף שהוא מתכווין לזכות בה:

ובזה נלפענ"ד ליישב דברי רש"י בריש ב"מ בד"ה ה"א מאי מציאתי' ראיתי' ופירש"י ראיתי' קודם שהגבהת אותה ותמה אא"ז מהרש"א דהו"ל למימר ראיתי' קודם שראית אותה וע"ש שמגיה בדברי רש"י ולפי מ"ש א"ש ויתיישב ג"כ מה שהקשו התוספות מראה את המציאה כו' ומ"ש לתרץ כיון דאמר תנה לי גלי דעתיה כו' הוא תמוה דאטו יניחנה וילך לו ועה גילוי דעת הוא וכן הקשה בש"מ בשם הרמב"ן וצ"ל דכוונתם דהתם מיירי שהשתא הוא טוען לפני הב"ד שהמציאה הוא שלו לפי שנפל עליו או לפי שצוה לחבירו שיתנו לו וא"כ גלי דעתי' דלא ניחא ליה לקנותה בראיה לחוד וזה דחוק. ולכן נלענ"ד דודאי אין סברא כלל שיהא קונה בראיה לבד וליכא למיטעי בהכי כלל והא דאמרינן דהוי ס"ד דקני בראיה בעלמא הוא עפ"י דברי הרא"מ דלעיל דבידו לזכות מהני לענין דבר שלב"ל ובזה הוי ס"ד לומר דגבי הפקר קנה בראיה בעלמא כיון שבידו לזכות בה והך דראה את המציאה א"ש דשם אין ראיה זו קונה לו שהרי היה שם אחר סמוך לה

יותר ממנו כדמשמע פשט' דמלת' שחבירו היה סמוך לה ואמר לו תנה לי ובכה"ג מבואר בדברי הרא"ש דלעיל דלא מיקרי בידו לזכות ולפי"ז משכחת לה שחבירו ראה אותה קודם לו ואעפ"כ הוא קנה וחבירו לא קנה כיון שבשעת ראיית המציאה היה חבירו רחוק ממנה והוא היה קרוב לה וא"כ חבירו לא קנה בראיה בעלמא כיון שלא היה בידו לזכות והוא בראייתו אף שראה אחר כך קנה והשת' א"ש דלא מצי רש"י למינקט ראיתיו קודם שראית דבאמת לא תלי מידי בהכי דאפילו ראה אחר שראה חבירו מ"מ קנה הוא כיון דעיקר טענתו מה שרוצה לקנות בראיה הוא משום שלא היה שום אדם סמוך להמציאה רק הוא ממילא דראיית חבירו לא מהני מידי אף שראה קודם רק שבא לזכות מחמת דמ"מ הגביה קודם ולזה שפיר נקט רש"י ראיתי' קודם שהגבהת אותה כנלענ"ד ליישב דברי רש"י ז"ל:

ולפי"ז לפי מה דקי"ל בראי' לא קנה היינו אף בכה"ג שהי' בידו לזכות מ"מ לא זכה בה עדיין וכיון שקדם חבירו והגביה קונה הוא וא"כ לענין הקדש אינו מוקדש דלאו דידי' הוא והארכתי קצת בזה לפי שראיתי להגאון בעל קצה"ח ז"ל שנסתבך בזה וכתב בסי' ר"ד בההיא דב"מ דף מ"ט ישראל שאמר לבן לוי כור מעשר כו' דכיון דשארית ישראל כו' הו"ל כבידו לזכות ובידו מהני לכל הדברים כו' ובמחכ"ת לא הועיל בזה דמ"מ השתא מיהא כל כמה דלא מטא לידי' לא זכה כלל ואין בידו לעשותו תרומת מעשר עכשיו רק דמועיל דבורו דהשתא לכשיזכה וא"כ השתא מיהא אשתכח דקאכיל טבלים כיון דבשעת חלות התרומה כבר הטבל אינו בעולם וגם בגוף הסבר' דמדמי ההוא דסמכה דעתיה משום שארית ישראל כו' להך דבידו לזכות צ"ע ואמנם לענין דשלבל"ע אשכחן כה"ג בב"מ דף ט"ו דהיכ' דסמכה דעתיה משום ניחא ליה דליקו בהימנותי טרח וזבין מהני ע"ש בתוס' שכתבו בד"ה בההיא הנאה כו' והוי כאילו אמר לו שדה זו לכשאקחנה כו' ור"ל דהכא מהני כדמסיק משום דסמכה דעתיה והיינו לענין דשלבל"ע אבל שיקנה באמירה לא אשכחן אלא כגון כמה אתה נותן לבנך כו' וגם שם אינו אלא חיובא דגופא וכן לענין מתנה מועט' שאינו יכול לחזור היינו שגופו משתעבד ויכול להוציא ממנו בדיינים אבל לא מיירי לענין שיקנה גוף הדבר שמבטיחו לתת לו שיהי' שלו מיד להקנותו לאחר בקנין או לקדש בו אשה ולקנו' בו עבדי' וקרקעו' וגבי כור מעשר כו' נ"ל דא"ש בפשיטו' דהתם זכה ליה רחמנ' ללוי מעשר זה ואם לא הי' בן לוי אחר בעולם רק זה א"צ שום קנין משיכה או מסירה והיינו טעמא דמכירי כהונה ולויה כיון דשאר כהנים ולוים אסחו דעתייהו ממתנות אלו דמסתמ' לא יתנו לאחר רק להם ממילא זכו בהו הנך מכירין והוי כמאן דמטו לידייהו וא"צ שום קנין אחר וא"כ ה"ה בזה

אף שאינו ממכירי כהונה ולויה כיון שאמר לו כור מעשר יש לך בידי וכיון דאין לבעלים רק טה"נ הו"ל מתנה מועטת ובודאי דברו לא ישנה משום שארית ישראל כו' ממילא נעשה כמכורין וזכי ביה ממילא וא"צ שום קנין ומדברי רש"י בגיטין דף ל"ב נראה דאף על גב דלא מצי להקנותו מכל מקום מצי לשויה תרומת מעשר ועיין שם באורך בחידושי הרמב"ן והרשב"א שם ועיין בחידושי הרמב"ן שם שכתב בשם הירושלמי דתרומת מכיון דאמר כור ומעשר יש לך בידי נעשה שלוחו של זה כתורם ברשות ע"ש והוא כתירוץ הב' של הש"ס בשם הרא"ש ונפלאתי על בעל קצה"ח שלא הזכיר מדבריהם ומה שהקשה שם יש ליישב וקצרתי וגם הלום ראיתי בספר הנ"ל סי' ריי"ב בהא דיתננה לעני הנמצא ראשון לפי מה שכתב הרא"ש בנדרים בשם הרא"מ כו' ע"ש וזה קשה מן הראשונה דודאי הא דאמרינן דבכה"ג דבידו לזכות יכול להקדיש היינו באומר לכשאזכה וכמש"ל וה"נ אם עומד על הפאה ללקטה או שלוקט ע"מ שלא לזכות בה ואומר לכשאזכה בה תהא לפלוני עני חייב לקיים דלא הוי דשלב"ל כיון שהזכיר שהוא מתנה עליו ואינה בעולם בידו לעשותה אבל בכאן שאינו אומר לכשאזכה רק דעתו שיקנה אותו פלוני עכשיו בשעת הגבהה ובאמת לא קנה לחכמים משום דס"ל דלא אמרינן מיגו דאי בעי זכי לנפשי' כו' פשיטא כיון דהשתא לא חייל לקמי' נמי לא חייל כמבואר בנדרים דף פ"ה באומרת יקדשו ידי כו' דדוקא באמרה לכי מרגשא וע"ש בר"ן וקצרתי ועיין בע"א דף בתוספות ד"ה לקוט לי ירק כו' אבל הכא שאין המלקט מתכוון לזכות כלל לא בתחלה ולא לבסוף וכשנותן לבעה"ב אז זכה בעה"ב וכה"ג פירש ר"ח גבי מילאן ונתנם לחבירו כו' ע"ש:

ומה שהקשה למה יתננו לעני כיון דהוא עצמו עני יחזיק לעצמו ואם כי הדברים כפשטן נראה דודאי יכול להחזיק ג"כ לעצמו אלא כיון דמיירי שרוצה ליתן לאחר וקאמר שא"צ להמתין על אותו עני שליקט בשבילו אלא יכול ליתנו לנמצא ראשון וכן מתפרש למ"ד דמיירי בעשיר וה"ה למ"ד בעני אם אין רוצה לזכות בעצמו אך נראה דא"ש אף אם נאמר שאין יכול להחזיק לעצמו לפי מה דאמרינן בגיטין דחכמים ס"ל לא תלקט לו לעני שאסור ללקוט בשביל העני וע"ש בתוספות דר"ח ס"ל דפליגי בתופס לבע"ח מ"ד לא קני מהכא יליף מדכתיב בתרי' תעזוב ע"ש ולפי"ז לפי מ"ש התוספות דמ"ד מעני לעני מחלוקת פליגי בתופס לבע"ח ע"ש וביומא דף ל"ו אמרינן דאי תעזוב השתא משמע הו"ל לאו הניתק לעשה שאם עבר ולקט מחויב לעזוב לעני ולגר וכן פסק הרמב"ם דאם אבד או נשרף לוקה ולפי"ז למאי דדרשינן לא תלקט בשביל העני ועבר בלאו ותיקון הלאו הוא תעזוב אותם והך תעזוב אותם פירושו שלא יחזיק לעצמו רק יניח לאחרים כמו

שמתפרש הך תעזוב השתא באם לקט להחזיק לעצמו הוא מחויב לתקן הלאו ולהניח לעניים אחרים א"כ א"א לחלק פירוש הכתוב לחצאין ומתפרש ג"כ על דרך הזה כשלקט בשביל העני צריך לתקן הלאו לעזבו לעני ולגר א"כ אין חילוק בין אם הוא עצמו עני או לא ולכך שפיר קאמר יתננה לעני כו' דבהכי מתקן הלאו דלא תלקט ובהכי א"ש מה שכתב התוס' דלמ"ד אי עביד מהני א"כ קני העני ולפי מ"ש א"ש דהא אבייי הוא דס"ל הכי ואביי ס"ל התם דתעזוב השתא משמע א"כ הלאו צריך תיקון ואפשר להעמיס זה בתירוץ התוספות ג"כ וקצרתי ועכ"פ הדבר ברור דאף במציאה והפקר שהוא עומד סמוך לו ובידו לזכות לא קנה להקנותו ולהקדישו וכדאמרינן בסתמא בראי' בעלמא לא קנה ואין חילוק בין ראי' מקרוב או מרחוק ואף שי"ל דהתם כיון שכבר קדם אחר וזכה בה א"כ לא נתקיימה מחשבתו כלל לא מהני מה שהי' בידו לזכות משא"כ אם לא קדמו אחר אלא זכה בו אז זוכה למפרע משעה שהי' בידו לזכות הדבר פשוט שאין לחלק בכך דזו מנין לנו לדון על שם סופו אם יבא לידי זכי' וכן לזכותו למפרע אלא ודאי שאינו קנין כלל מה שבידו לזכות בו ובההיא שעתא לא מצי לאקנוויי ולאקדושי רק דמהני אמרתו דעכשיו על אחר הזכיה ולא הוה דשלב"ל:

ומעתה מה שהקשה כ"ת דלוקמא הך דשלוח הקן בגוונא דההיא דנדרים לק"מ כמ"ש משום דאי בעינן לאוקמי בהכי ע"כ לאוקמי דאמר לכשאזכה יהי' הקדש וא"כ אין ההקדש חל אלא לאחר שזכה בו הוא ותיכף בשעה שמצאה ורוצה לזכות חלה עליו מצות שלוח ותו לא פקע וכדאמרינן אי דאגבהה לאם כו' דהוי מצי למימר דתיכף בשעת הגבהה אמר שיהא מוקדש אעפ"כ אנו נותנין דין קדימה למצות שילוח שחל תיקף כשמצאו כמ"ש רש"י שם ומה לי שהקדיש תיקף אחר ההגבהה או שחל ההקדש אחר ההגבהה מחמת שאמר קודם לכשאזכה יהא ההקדש ס"ס מצות שילוח חייל קודם ההקדש ותו לא פקע ומ"ש כ"ת וע"כ הכי מפרשינן דהוי הקדש מיד דלא תיקשי מ"ש הר"ן דהו"ל גזבר כו' אלא ע"כ דזכה הקדש מיד ודמי להא דגיטה וידה באין כאחד ה"נ זכייתו וזכיית הקדש באין כאחד כיון דאמירתו הי' קודם הגבהה כו' אין הדמיון עולה יפה דהתם אמרינן שמיד שמקבלת את גיטה אתרבי לה יד לזכייתה משא"כ כאן שאין שתי ידים זוכות כל עיקר דהא לאו שותפי נינהו אלא רשויות מחולקות ואי דמר לאו דהקדש וע"כ חד מינייהו קדים וכיון שאין להקדש מקום לחול אלא לאחר שיהי' שלו דאז מהני דבורו שהקדישו ואין הקדש זה פוטרו כיון שחל עליו מצות שילוח ובאמת קשיא לי דמשמע מדברי הש"ס דמייתי עלה מהא דהקדישה ואח"כ שחטה חייב לכסות דה"ה לענין שלוח דשפיר חל ההקדש אלא דלא פקע מצות שילוח מיני' וכן משמע

מלשון רש"י שם ולכאורה נראה דאם נאמר שחל מצות שילוח קודם הקדש א"כ ההקדש לא חייל כלל דהא לאו דידי' הוא שדינו בשלוחין וגם דלא אמרה תורה שלח לתקלה ועיין בחולין דף קט"ו דפריך שילוח הקן ליתסר לא אמרה תורה שלח ושם דף ק"מ לענין צפורי עה"נ ובקידושין לענין צפורי מצורע ועיין בתוספות בהא דאמרינן הכא יצא זה שאתה מצווה להביאו לידי גזבר שכתבו בשם רש"י דמפרש משום שלח לתקלה וברש"י שלפנינו ליתא ועיין במפרשים וקצרתי ואפשר לומר דהוה מצינן למימר דאדרבה יש לנו לקיים ההקדש ולקיים מצות שילוח ולזה מייתי מכסוי דמחמת ההקדש לא פקע המצוה וא"כ כיון דס"ס א"א להפקיע מצות שילוח ממילא דההקדש לא חייל כלל דלאו דידי' הוא אך דמ"מ קשיא בהא דקאמר דאגבי' לאם ואקדשה דמעיקרא היכא מגבה לה לזכות בה הא חייל עליו מצות שילוח אפילו אינו רוצה ליטול הבני' ועיין בשו"ת חכם צבי סימן פ"ג (ומה דמייתי שם מהא דשני סדרי ביצים עיין בדברי הרשב"א והר"ן והריטב"א בחידושיהם) וצ"ל דמיירי שעבר ונטל וזכה בה והקדישה ולרבנן משלח ואינו לוקה וסד"א דכיון שהקדישה תו אין צריך לשלח ולזה מייתי מכסוי דלא פקע מיני' מצות שלוח אמנם מצאתי בחידושי הריטב"א לחולין שכתב אלא דאגבה לאם ואקדשה וכ"ת וכי אפשר דאגבהה לאם והא תנן הריני נוטל את האם ומשלח את הבנים חייב ואפשר לומר דמיירי בשנטלה שלא ע"מ ליטלה לעצמו ולא יטול ג"כ את הבני' אלא ע"מ להקדיש וכיון שכן אחייב לי' בשלוח מעיקרא רבינו הגדול ז"ל עכ"ל ונראה דלא משמע לי לאוקמי שעבר ונטל כדאמרינן ביבמות דף ע"ח דלא כתב קרא דאי עבר ונסיב לאיסורא וגם דאכתי תיקשי לרבא דס"ל דאי עביד לא מהני א"כ אדם איך יזכה בהגבהתו את האם ולכן מתרץ דמיירי בנוטל ע"מ להקדישה ועל מ"ש דלק"מ על דברי הר"ן שסמך אהא דב"מ דגילוי דעת מהני וא"כ תיקשי למאן דלא ס"ל הכי ע"ז השיב כ"ת דבזה כ"ע מודים דג"ד מהני ודוקא בנפל ופירש טליתו דאיכא למימר דניחא לי' בד"א אלא שמוסיף בקנין משא"כ כשמגלה דעתו שאין רוצה לקנות לעצמו תדע דלא אשתמיט לומר במגבי' מציאה לחבירו שיאמר מקודם שאין רוצה בקנין ד"א עכ"ד בקצרה ולפי דבריו לא הי' צריך הר"ן לסמוך על משמעות הסוגיא דג"ד מהני דהא לא תלי מידי בהכי ובפשיטות הו"ל ללמוד ממגבי' מציאה לחבירו א"ו דל"ד דודאי כיון שהגבי' שיקנה חבירו ודאי סוף מעשה במחשבה תחלה ואדעתא דהכי נחית לתוך ד"א בכדי שיקנה חבירו וא"כ קנין שאינו שלו למה הוא לו שיטרח בכדי לחזור לזכות לו ע"י אחר משא"כ לענין הקדש אדם עשוי שיזכה תחלה בהפקר ויקדישנו בכדי למעבד מצוה בממוניה ולא בשל הפקר ומה"ת לומר שאין רצונו בקנין ד"א ובאמירה בעלמא יהא הקדש חל עליו ההקדש ואף

שעתה אומר שד"א שלו יזכו להקדש אין זה כלום אם לא שנאמר דבכל גווני מהני ג"ד למפרע ובפשיטות הו"מ למימר דעדיין יש פ"פ לומר שגילה דעתו בפירוש קודם שאין רוצה שיזכו לו הד"א שיכנס לתוכם רק להקדש וגם לכאורה י"ל דמשכחת לה ע"י חצר דהקדש ואפשר דקנה אם משתמרות לדעת הגזבר אלא דבב"ב דף ע"ט ובחידושי הרמב"ן שם די"ל דיש לחצר להקדש אלא שאין מעילה בזכיתה וא"כ בהא דשלוח הקן דלא איכפת לן מה שאין מעילה בזכיתה שפיר י"ל דמשכחת לה ע"י חצר ואצ"ל דאגבינהו לאפרוחי' כו' ועיין בקצה"ח שהאריך בזה בסימן רי"ש ומ"ש שם דמוכח מהא דהר"ן דנדרים דלא אמרינן דאין מעילה בזכיתה דאל"כ אף דד"א חצר דהדיוט הוא מ"מ נימא דאין מעילה כיון שלא הקדיש ע"י אדם רק מעצמו ע"ש ולדידי חזי לי דאין ראי' כלל דחצר דהדיוט שהוא זוכה להקדש הוי עכ"פ דעת אחרת מקנה להקדש דבלא תפיסת ידי אדם לא הי' ההקדש זוכה רק האדם הוא מקצה ההפקר להקדש ע"י חצירו ומטעם מיגו וכיון שע"י קדושת פה בא להקדש שפיר מועלין דאין חילוק בין אם הוא מהדיוט או מהפקר משא"כ בחצר הקדש ממש שזוכה בו הקדש בלא דעת אחרת ובלא קדושת פה אין מעילה בכה"ג וקצרתי:

ומ"ש כ"ת שיש לתרץ דכמו דאמרינן דכיון דאינו רק משום מיגו דזכי הו"ל כדאמרינן התם בביצה דהו כרגלי הממלא וא"כ כאן הא לא מצי לזכות לנפשי' והנה כיון בזה לדעת אחי החריף ובקי מוה' געציל נ"י ובאמת סברא זו גם עמי היתה ושלחתי' דע"כ לא בעינן מיגו דזכי לנפשי' אלא משום דלא נימא דהוה תופס לבע"ח ובכאן לא שייך חב לאחרים דהא אין חב לשום אדם שהרי כ"א חייב בשלוח אלא דלפי"ז גם מ"ש לתרץ אליבא דהר"ן משום דתיקשי למאן דס"ל דלא מהני ג"ד דלפי מ"ש י"ל דבהא דשלוח הקן א"צ לג"ד כלל דהא לא שייך לומר כלל שזכו לו הד"א כיון שלא שייך זכי' בזה שחייב בשלוח רק כשאומר שד"א שלו יזכו להקדש שפיר זכו להקדש ופטור מחמת ההקדש משלוח כך זכורני שעלה אז בלבי ואין פנאי לנסך עתה בכו' המבחן גם במ"ש בספר קצה"ח סי' מהירושלמי סיוע להר"ן לענ"ד ליתא דהירושלמי שם קאי אהא דקאמר דוד ואני בעניי הכינותי ומוקי לה שכל מה שבא לידו והגביה הי' מקדיש ראשון ראשון וא"כ שפיר י"ל שזכה תחלה לעצמו ואח"כ הקדישו ועיין בירושלמי פ"ח דגיטין ופ"ק דב"מ ובקרבן העדה ובפ"מ שם ומ"ש בקרבן העדה שם בגיטין דא"א לומר שהקדיש לכשיזכה כו' ע"ש כתבתי זה כבר בגליון שבתוספות והרא"ש דנדרים מבואר להיפך ומחמת כי קרוב מועד כתבתי בנחיצה רבה ואת חג המצות יחוג בדיצות דברי ידידו לנצח ד"ש באהבה הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

שאלה סז

מתמיד ומצא כדי מדתו תורתו אומנתו שלימה משנתו ה"ה כבוד אהו' כו' מוה' ניסן נ"י: אחד"ש כו' אשר שאל כענין בדברי התוס' דקידושין בשם הירושלמי שיבא עשה דמצה וידחה עשה דחדש וע"ז הקשה רו"מ דהא אמרינן בפסחים גבי חלות תודה דבעינן מצה הראוי' לשבעה הנה אף שיש מקום לחלק בסבר' אבל להפיק רצונו אמינ' בדרך פלפול דלכאורה בלא"ה שפיר הוי מצי למיכל מהחדש לפי מה דאית' בחולין דף י"ז אילימ' בשבע שכיבשו השתא דבר טמא אשתרו להו כו' וא"כ איך קאמר הש"ס מעיקר' לא אכול וכן נלענ"ד שמכאן יצא לו להרמב"ם מ"ש בפ"ח מהל' מלכים חלוצי צבא כו' מותר להם לאכול נבלות וטרפות ובשר חזיר וכיוצא בו אם ירעב ולא מצא מה יאכל כו' ופי' הכ"מ דהיינו כשתאב לאכול ולא שכיח דהתיר' קמי' יעו"ש ולא כתב מאין יצא לו זה דהא מש"ס דחולין מוכח להיפך וכבר הרגיש בזה בפרשת דרכים להגאון משנה למלך ז"ל ולענ"ד שהרמב"ם יצא לו כן מהא דאמרינן הכא שלא יכול לאכול מחדש עד דאקרוב עומר וקשה השתא דבר טמא כו' ולכך פירש הרמב"ם הא דדבר טמא אשתרי היינו בלא שכיח היתר' והתם כיון דהתיר' שכיח קמייהו לא הותר להם לאכול מהחדש (וש"ס דחולין צריך לפרש עפ"י דרכו דהש"ס ס"ל כיון דהותר להם דבר טמא היכ' דטריח' לי' למהדר בתר התיר' ומסתבר' דמה שבא הכתוב לאסור נחירה שהי' מותר במדבר היינו לאחר שכיבשו והכי משמע מקרא דיליף מיני' חיוב שחיטה ואיסור נחירה כי ירחיב כו' דהיינו לאחר כבישה ועיין ברמב"ם סוף פ"ט מהל' שחיטה כנלענ"ד לפרש הך דחולין לדברי הרמב"ם ז"ל) ולפי"ז שפיר פריך הירושלמי דיבא עשה דמצה כו' דשפיר מיקרי מצה הראוין לשבעה כיון דאי ליכ' היתר' קמי שפיר מצי למיכל מיני' אף שהיא מהחדש ובהכי ניח' מה שמקשין על התוס' בפסחים גבי מצה של טבל תיפוק לי' דהו"ל מצוה הבאה בעבירה ומקשין המפורשים דהא אי לאו קרא דאין יוצאין ה"א דעשה דמצה דחי לל"ת דטבל ולפי מ"ש י"ל דהתם מקשין התוס' שפיר דהא א"ל מחמת דחיית העשה ס"ד דיצא ז"א דהתם שוב הו"ל מצה שאינה ראוי' לשבעה ויש לי מקום להאריך ולפלפל בזה הרבה ואין הזמן מסכים עמדי:

ואמנם לכאורה למאי דבעי הש"ס בחולין למימר דשלל של כותים אשתרי דידהו לא אשתרי א"כ לפי מה דאמרינן בע"ז דף י"ג דא"י ירושה להם מאבותיהם ואין אדם אוסר כו' ע"ש וא"כ הכא הוי להיפך כיון דהוי דידהו לא אשתרי כלל ואע"פ שהתוס' בר"ה דף י"ג אההיא דקצירכם אמר רחמנ' כתבו וז"ל ואע"ג דירושה היא כו' מ"מ יש לו במה שזרע כו' לענ"ד קשי' טובא דהא קי"ל שנגזל טורף הקרקע עם הפירות כמות שהיא א"כ

אין זכי' לנכרי כלל בפירות ואף במכר אין נותן רק הוצאה ואין להאריך ומה דקשי' להו הא דאמרינן ולא קציר נכרים ראיתי בשב יעקב שכתב ליישב עפ"י מה דאמרינן בגיטין יש קנין לנכרי כו' ויש לי לפלפל גם בזה ולקצר אני צריך:

אמנם נלענ"ד דאע"ג דלענין אמירה אמרינן דכיון דירושה היא להם אין אדם אוסר כו' מ"מ לענין זה שנאמר דמיקרי דידהו שנאסר להם הא ודאי ליתא דז"ה ג"כ בכלל בתים מלאים כל טוב שהתירה התורה מה שימצא בעת ההיא בארץ אחוזתם ומקרא מלא דבר הכתוב והיה כי יביאך כו' אשר נשבע לאבותיך כו' ערים גדולים וטובות כו' ובתים מלאים כל טוב כו' כרמים וזתים אשר לא נטעת ואכלת ושבעת הרי להדי' דבהכי שרי רחמנ' מה שימצא בארצות אויביהם בעת כיבושם והלכך הכל הי' בכלל ההיתר ואפי' מאי שמצאו תבואה במחובר לקרקע אשתרי להו ואצ"ל מה שכבר הי' תלוש ועומד שפיר הוי מצי למיכל אם לא היכ' דשכיח היתר' וכמ"ש הרמב"ם ז"ל:

ועוד י"ל דהא דבעינן מצה הראוי' לשבעה נפקא לי' מדכתיב שבעת ימים מצות תאכלו ולפי"ז למאי דאמרינן במנחות דף ס"ו רשב"א אומר כתוב אחד אומר ששת ימים תאכל מצות וכתוב א' אומר שבעת ימים מצות תאכלו הא כיצד מצה שאי אתה יכול לאוכלה שבעה מן החדש אתה יכול לאוכלה ששה מן החדש וכן פירש"י בפירוש החומש שבעה מן הישן ששה מן החדש ולפי"ז י"ל דהא דבעינן מצה הראוי' לשבעה היינו מן הישן אבל מן החדש כגון היכ' שאין לו מן הישן דאתי עשה דמצה ודחי ל"ת דחדש סגי במצה הראוי לששה כדמשמע מקרא ששת ימים תאכל מצות רק השתא דתי' בירושלמי דאין עשה דלפני הדיבור דוחה דחיק קרא ששת ימים ומוקי נפשי' לאורייי לאפוקי מצדוקי' כרשב"א שם

שאלה סח

וזאת אשר השבתי שנית על הנ"ל יקר רוח ואיש תבונה אשר חלק לו אלקים בבינה עמלו בתורה נושא ונותן בה באמונה נטרי' רחמנא להה"ה כו' מו' ניסן נ"י:

גי"ק קבלתי דברות שניות ונאמר בהם כי טוב ואין פנאי לנסך בכור המבחן פלפולים חדשים רק באתי כאוהב לפרוק והשכותי מעלי את תלונותיו שכתב דאית לי' פרכ' בקצת ענינים ולדידי חזי לי כי רו"מ הציץ לראות כמציץ מן החרכים וקרא ולא דקדק באותיותי' כי באמת אין פה מקום ללון כלל ויעברו לפנינו אחת לאחת:

ראשונה כתב רו"מ על מ"ש דהוי שכיח היתרא קמייהו דז"א דע"כ לא הי' להם כלל דאל"כ הא אפשר לקיים שניהם כו' ולפי דבריו כל הנפש לבית ישראל באי הארץ עינו

בצום נפשם מן היום שעברו הירדן עד ממחרת הפסח הדבר פשוט ומבואר בתוס' שלא היה להם כלל תבואה ישנה מה' מיני' אבל הא ודאי שהיו מאוכלי המן וגם היו יכולי' לאכול שאר מינים שאינם מה' מינים האסורים משום חדש וגם מקנה רב הי' להם וכל פרי מגדים וכל כי הא מיקרי שכיח היתר' וע"כ לא התירה תורה אלא אם הוא צריך לאותו דבר למלאות נפשו כי ירעב ותמהני על רו"מ שנטה מדרך הפשוט והאריכות בזה אך למותר:

ב' מ"ש דלפי מה דמסיק דעומר שהקריבו הי' מתבואה דלא עייל שליש או לא הי' כלל א"כ עיקר גידולי ביד ישראל. מתחלה אברר שגם זה שגגה הוא בידו בדרך הפשוט דהש"ס שם לא קאמר אלא לענין הקרבת העומר דקצירכם בעינן והוצרכו לבדוק דלא עייל שליש וכמ"ש שם רש"י להדיא אבל פשוט שהיה להם תבואו' הרבה שהיתה עומדת לקצור או קצור' ועומדת שהרי ימי קציר חטין הי' וא"כ קשה מ"ט לא אכול ומכ"ש דאנן על הירושלמי קיימינן שכתבו התוס' בר"ה בשמו להדי' אפי' קמה כו' אפי' חטין בעל' כו' אם כך אתה אומר לא אכלו ישראל מצה כו' וקשה דלמה נאסר קמה או חטין בעלי' דהא אפי' דבר טמא אישתרי אלא ע"כ כסברת הרמב"ם ומכ"ש לפי מה דבעו חברייי' מר"כ קשה ל"ל קצירכם אמר רחמנ' תיפוק לי' דקשה מעיקר' מ"ט לא אכול וכיוצא בזה הקשו על הב"ח שכתב דאין נוהג בשל עכו"ם:

ואולם דברי הב"ח יש ליישב ע"פ מ"ש התוס' דירושה היא להם וכמדומה שכן כתב הב"ח עצמו בשו"ת גאוני בתראי ובשו"ת שב יעקב ולפי שחוששני דילמ' משכה לי שמעת' דחדש ואין הפנאי מסכים לתת עיני עליהם קצרתי בזה אבל לענין הא דדבר טמא אשתרי כבר כתבתי דלא איכפת לן בהא דירושה היא א"כ ע"כ מוכח כסברת הרמב"ם ז"ל:

ועוד אמינ' דאפ"ת שלא הי' שם שום תבוא' אחרת כ"א דלא עייל שליש מ"מ כיון שגם היא היתה אסור' משו' חדש רק מחמת שהותר להם הכל בכלל ובתים מלאים כל טוב נעשה להם כהיתר וכיון שאיסור חדש שהי' בתבואה זו כבר אזל לי' שוב אין לנו להחזיר ולאוסרה מחמת הגדל אח"כ כיון שנסתלק איסור חדש מתבוא' זו ואף למאי דקאמ' דלא עייל כלל מ"מ משמע בש"ס דמ"מ עייל ריבעא או דנקא וחל עליה איסור חדש (ולא עייל כלל דקאמר היינו לענין דל"ש למיחש דלמא עייל שליש ולא קים להו) ואם נפשך לומר דמ"מ אף כי מה שמצאו הותר להם מ"מ מה שגדל אח"כ ברשות ישראל נאסר משום חדש ולפי"ז לא היה רו"מ צריך לדייק דעיקר גידולו ביד ישראל דאפילו נתגדל עיקר גידולו ביד נכרי מ"מ כיון שאח"כ גדלה והוסיפה ברשות ישראל נאסור משום חדש:

ולכאורה י"ל שרו"מ כיון יפה בזה דדייק וגריס דוקא בלא הביאה שליש או לא עייל כלל עפ"י מה דאיתא במנחות דף ס"ט בעי ר"ש בן פזי שבולת שהביאה שליש קודם לעומר ועקרה ושתלה לאחר העומר מהו בתר עיקר אזלינן ושרי' עומר או דלמא בתר תוספת אזלינן כו' ע"ש משמע דוקא הביאה שליש מספקא ליה הא לא"ה פשיטא דלא אזלינן בתר עיקר כיון שלא הביאה שליש עדיין אבל מדברי רש"י שם שכתב להכי נקיט שליש דחשיב גמר פירי דאי מקמי הכי עקרה הוי כשחת דעלמא ולא מהני עומר למשריי' משמע דאי הוי מהני עומר למשריי' שפיר הוי מצינן למיזל בתר העיקר אעפ"י שלא הביאה שליש וא"כ להך צד האיבעי' דבעי למימר בתר עיקר אזלינן קשה דאפילו תימא שלא היה להם תבואה אחרת רק שלא הביאה שליש או קצת פחות מזה מ"מ מ"ט לא אכול אף שגדל אח"כ נימא בתר עיקר אזלינן והעיקר כבר הותר להם ודוחק לחלק דדוקא כשהותר העיקר ע"י העומר אז י"ל שהתו' נגרר אחריו משא"כ היכא שהותר ממילא מחמת שלל של כותים שפיר מצינן למימר שלא התירה תורה אלא מה שנמצא אז ולא מה שגדל אח"כ ולא שייך בזה גרירה וצ"ע:

ועפ"י מ"ש י"ל כמה פרפראות בסוגיות הש"ס דר"ה במה שנתעוררו בעלי תריסין רבינו הב"ח ומחלקותו ולקצר אני צריך וכל זה לא כתבתי רק להגדיל תורה אבל האמת הברור כאשר כתבתי שהיה להם תבואות גמורים הרבה והך דלא הביאה שליש לענין עומר איתמר ואין להאריך:

ובהיותי בזה לא יכולתי מלט מלהודיע לרו"מ כי מלתא דפשיטא לדידי דתבואה שלא הביאה שליש יש בה משום איסור חדש אמינא לה מהא דאיתא בפ"ק דחלה דחייבת בחלה וטעמא כמ"ש הר"ש בשם הירושלמי דילפינן לחם ממצה כל שבא לידי חימוץ ולא הביאה שליש נמי בא לידי חימוץ וחדש נמי שה' מינים אסורין חד טעמא הוא עם חלה דילפינן לחם ממצה כדאיתא במנחות וא"כ אף שלא הביאה שליש אסור משום חדש וכן נראה מדברי רש"י הנ"ל שכתב לא מהני עומר למשריי' משמע דבאיסור חדש קאי ודוחק לומר דר"ל דלא מהני ליה עומר מידי לפי שהוא מותר מעצמו כשחת בעלמא ומותר בלא עומר דא"כ הו"ל למימר ולא צריך עומר למשריי' ואף שיש לדחוק וליישב הלשון מכל מקום משמעות לשונו דעומר לא מהני כיון שכבר נתלש מן הקרקע בשעת הבאת העומר והיא כשחת ומ"מ החטין שבה אסורין משום חדש וכמש"ל דהא מחמץ ילפינן לה והוי כמו חלה דאף פחות משליש חייב:

ולפי"ז תימא לענ"ד בפסחים דף כ"ג דפריך התם והרי חדש כו' ותנן קוצר לשחת ומאכיל לבהמה ופירש"י אף חיטין גמורין ע"י קיטוף וכתבו התוספות אע"ג כו' דא"כ לא פריך

מידי דחדש שאסור הכתוב היינו תבואה גמורה כו' ע"ש וכן במנחות דף ע"א אימר דשמעת לר"י לבהמה לאדם מי שמעת ליה ע"ש ובתוספות ד"ה אימור שכתבו בשם רש"י דפסחים וקוצר לשחת להאכיל לאדם כו' והא דדייק אסיפא סמיך כו' אלמא שרי אפילו משהביא' שליש עכ"ל מבואר מכל זה דשחת היינו תבואה שלא הביאה שליש כמבואר שם בסוגיא (וכן לעיל מיניה בהא דקאמר דלאו בר חרמש ולעולם שחת כו' דשחת היינו תבואה שלא הביאה שליש) א"כ מדהוצרך רש"י לפרש דמאכיל לבהמה לאו אקוצר לשחת קאי אלא ר"ל חטין גמורים ע"כ דס"ל דאל"ה אין חדש נוהג בה כלל וכמ"ש התוספות בפסחים להדיא וכן מבואר ג"כ ממ"ש התוס' בפסחים ם ובמנחות דמסיפא דייק כו' וזה תימא דלמה יהא מותר גבי חדש טפי מלגבי חלה. וכן מוכח מהא דמעיקרא לא אכול משום חדש וקשה דלמה לא אכלו מהנך שלא הביאה שליש וא"ל דבאמת אכלו רק דאכילה כי האי לא מיקרי מעבור הארץ דלפי זה פשיטא דתיקשי על הירושלמי דקאמר אם כך אתה אומר לא אכלו ישראל מצה כו' שהיה אסור משום חדש דמנ"ל הא דהא הוו מצי למיכל מתבואה שלא הביאה שליש שהיא אסורה משום חדש ואפ"ה שפיר יוצאין בה י"ח מצה כיון שהיא באה לידי חימוץ ומינה ילפינן דחייב בחלה דכתיב באכלכם מלחם הארץ אלא ודאי דחדש שלא הביאה שליש אסור:

ומצאתי און לי בירושלמי דחלה דמפרש התם טעמא דרבנן והדר מפרש טעמא דר"א דס"ל דפטור משום דכתיב כתרומת גורן וקאמר עלה ולית לי' לר"א לחם לחם אשכח תני בשם ר"א אינה חייבת בחלה ואין אדם יוצא י"ח בפסח מהו שחייבים על לחם שלו משום חדש אמר ר' יודן כתיב ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו את שחייבין על קלי שלו משום חדש חייבין על לחם שלו משום חדש את שאין חייבין על קלי שלו משום חדש אין חייבין על לחם שלו משום חדש עכ"ל משמע לי' דאליבא דר"א דסליק מיני' קמבעי' לי' אי דוקא בחלה ומצה קאמר הכא ופשיט לי' דגם גבי חדש הדין כן וכן פירש המפרש הרא"פ שם דמבעי' לי' לר"א דפוטר משום חלה אי פוטר נמי משום חדש:

ואמנם לכאורה קשה דל"ל לחדש דרשא דאת שחייבין כו' דמה"ת לחייבו בחדש כיון שאינו קרוי לחם לענין חלה ומצה וכמו דקאמר לענין פסח ול"ל לר"א לחם לחם אשכח תני כו' ואין יוצא י"ח בפסח וה"ה לענין חדש אפשר לומר דלחיובא קא פשיט לי' דאת שחייבין על קלי שלו וכשלא הביאה שליש בפסח חייבין על קלי שלו דהא לא אשכחן דכה"ג לא מיקרי קלי אדרבה קליות האמור בש"ס היינו מתבואה שלא הביאה שליש כמבואר שם בסוגי' דמנחות דקאמר במנמר לקליות עיין בתוס' ורש"י שם והלכך כיון דחייבין על קלי שלו גם על לחם שלו חייבין והכי משמע לכאורה דאי תימא לפטור'

קאמר א"כ מאי קא פשיט לי' את שאין חייבין על קלי שלו כו' קשה היא גופא מנ"ל שאין חייבין משום חדש כשלא הביא שליש דהא אדרבא סתם קליות הכי הוה כדכתיבנא וטפי הו"ל לאתויי מכרמל דמשמעותו רך ומלא אלא ע"כ דלחיובא קאמר:

ומ"מ צ"ע מה דמסיים בה את שאין חייבין כו' דמשמע דפשיט לפטורא ואיך שיהי' נראין הדברים דלרבנן דחייב בחלה יוצא י"ח בפסח ואסור משום חדש דשפיר הוי לחם גמור לכל מילי כיון שבא לידי חימוץ וא"כ דברי רש"י ותוס' שמבואר מדבריהם שאין איסור משום חדש אלא בתבואה גמורה צע"ג, ולא מצאתי להמפורשים שנתעוררו בזה וכדי ליישב דבריהם הי' צריך לדחוק ולומר דאדרבנן קאי וקמבעי' לי' אי חייב משום חדש כמו חלה ופשיט לי' דפטור וגבי חלה הכי גמירי למילף ממצה ולא מחדש ולחומרא גמרינן. ולפי"ז קשה דקלי גופי' מנ"ל וגם פשטא דמלתא משמע דאדר"א דסליק מיני' קאי. וגם כבר הוכחתי ממאי דקאמר הירושלמי דלא אכלו מצה ודוחק לומר דלר"א פריך וגם דלפי"ז מאי משני ממה שתגרי א"ה מוכרין להם דהא ר"א ס"ל בקידושין דחדש נוהג אף בח"ל וא"ל שמכרו להם מן הישן דמנא ידעינן ואפי' תימא דשפיר מינכר וכדמשמע מהתוס' לפי ר"ת מ"מ לפי' הר"ש דגם הישן אסור להם קשי' ואין להאריך:

וגם תימא לי על הפוסקים שלא הזכירו דין תבואה שלא הביאו שליש לענין חמץ ומצה ולענין חדש וכבר כתבתי דמדברי רש"י גופיה גבי שבולת שהביאה שליש קודם לעומר משמע דאסור משום חדש ולענין חמץ משמע בש"ס ר"פ אלו עוברין גבי עמילן של טבחים דנוקשה הוי וקצת יש לדחות ולומר דאותן הבאים לשאוב הזוהמא אין מחמיצין אותן חמץ גמור רק נוקשה וכן משמע בירושלמי שם דקאמר מביא מלילות שלא הביאו שליש וכותשן ועושה אותם כמין חלות חריע ונותנו בקדרה והוא עביד כלידין ובמוסף הערוך פירש דכלידון היינו זוהמא ודלא כמ"ש בקרבן העדה שם דהיינו מאכל חשוב הראוי לשרים וליתא ולפי שאינו מענינינו פה לא ראיתי להאריך:

ועיין בכריתות דף ה' אמר ר' יצחק האוכל לחם וקלי וכרמל לוקה כו' אמר לך ר"י לא נכתב קלי ונילוף מלחם וכרמל כו' ולפי דברי הירושלמי הנ"ל קשה דהא איצטרך למילף מיניה את שחייבין על קלי שלו כו' ומכ"ש אם נימא דקלי היינו שלא הביא שליש א"כ מלת' דפשיט' הוא דלהכי איצטרך קלי לאשמועינן דחייב אף בכה"ג אבל אם נימא דהך אליבא דר"א אתי א"כ א"ש דרבי יצחק כרבנן ס"ל ושפיר דייק לא נכתוב קלי כו':

ונחזור אל הענין בהא דקשי' לן מעיקרא מ"ט לא אכול הא אפי' דבר טמא אשתרי שרוצה רו"מ ליישב לפי מה דאמרינן דידהו לא אישתרו ומיירי בלא עייל ביד עכו"ם ליתא ואדרבה נלענ"ד דלמאי דבעי למימר דאפי' דידהו נמי אשתרי יש ליישב דכיון דהא

דאמרינן מעיקרא לא אכול משום איסור חדש קאי אליבא דמ"ד מושבות כ"מ שאתם יושבים משמע וס"ל דמה דכתיב כי תבואו אל הארץ כו' דקאי נמי אלאו דחדש דבתריה כמבואר בקידושין היינו דבביאה תלי רחמנא וכיון שנכנסו נתחייב מיד א"כ ל"ש לומר דאשתרי להו כמו שאר איסורין כיון דקרא בהדי' כתיב שיהיו אסורין קודם הקרבת העומר והיינו טעמ' דמעיקרא לא אכול ותדע דהא גבי חלה אמרינן להדי' בכתובות וקדושין ובנדה שנתחייבו בחלה אף בז' שכיבשו והיינו משום דכתיב בבואכם וא"כ גלי קרא דלא אשתרי וה"ה בחדש כה"ג למאן דס"ד דכי תבואו נמי משמע מיד משא"כ אם נימא דלדידהו לא אישתרי א"כ י"ל דמה דגלי קרא דבביאה לארץ נתחייבו היינו לענין שיהא אסור חדש שלהם ככל האיסורין דידהו לא אשתרי וא"כ מה שמצאו שם משלל העכו"ם אף החדש מותר וא"כ קשה מ"ט לא אכול מה שהיה שם מתבואה גמורה:

הנה בינותי בספרים וראיתי בספר טורי אבן להגאון בעה"מ שאגת ארי' במס' ר"ה הרגיש בזה להקשות גבי חדש וחלה דהא כל האיסורין אישתרו להו וע"ש שקצת ממ"ש שם מופרך ממ"ש כאן ובתשובתו הראשונה ועוד אתא ואייתי מתניתא בידיה דפ"ק דערלה דאיתא התם עת שבאו אבותינו לארץ כו' נטעו אע"פ שלא כיבשו חייב ודחיק ומוקי לה במצניע מפירות אלו עד אח"כ וכעין תי' הש"ס בחולין ולכאורה לפי מ"ש אפשר לומר דהתם נמי הוי טעמא משום דגלי קרא כי תבואו אל הארץ כו' אמנם הביא שם בשם הרמב"ן על התורה דבתים מלאים כל טוב דאיתא שם גם ערלה בכלל ההיתר והיה נלענ"ד לומר דאפי' למאי דבעי למימר דידהו נמי שרי היינו דוק' מה שהכניסו ישראל עמהם או שנמצא בעת כניסתן דבהכי מיירי קרא דובתים כו' אבל לא שנולד אחר כניסתן הן ביד ישראל או ביד עכו"ם (ובהכי הוה מתיישב טפי גבי חדש אם היינו אומרים כמ"ש רו"מ שהתבואה לא עייל ביד עכו"ם אז הוי א"ש אף אם נימא דידהו אישתרי דכה"ג שנולד אח"כ אין זה מכלל ההיתר אם נאמר דבכה"ג שלא הביאה שליש לא אזלינן בתר העיקר אלא שכבר כתבתי שהיה שם תבואה גמורה) והיינו דכתיב כי תבואו כו' למימרא דמיד בביאתן אם נטעו נאסר משא"כ במצאו נטועה יליף מכי תבואו ונטעתם דשרי והיינו כמו שאר איסורין דאשתרו להו ובטורי אבן שם כתב ליישב ההיא דחדש וחלה דכיון שיש להם היתר אח"כ בכה"ג לא התירה תורה דל"ל למיכלו בעודו באיסור כגון בחדש שיש היתר ע"י העומר או בחלה ע"י הפרשה ע"ש ובזה יש ליישב מ"ש הב"ח אם נימא דנוהג בשל עכו"ם ל"ל לדיוקי מהא דמעיקרא לא אכלו בפשיטות ה"ל לדייק דהאיך אכלו מעבור הארץ הא אסור משום חדש וע"כ דאקרוב העומר והנה כבר השיגו עליו בפוסקים ויש שחזרו וקיימו דבריו ולפי דברי הטורי אבן י"ל דמהא שאכלו מעבור

הארץ אין ראי' כ"כ דמצינו למימר דאפי' דבר טמא אישתרי להו (והך דחלה י"ל כמ"ש לעיל משום דכתיב בבואכם ומשונה מכל ביאות האמורות כו' גלי קרא דנתחייבו מיד) משא"כ מהא דמעיקרא לא אכול דייק שפיר דע"כ לומר לפי שיש לו היתר ע"י העומר הוצרכו להמתין ולכך בעי מהיכן הקריבו ואמנם מדברי הרמב"ן בפירושו לתורה והובא במפורשים משמע דלא כהך סברא שכתב הטורי אבן דהרמב"ן כתב טעמא למה לא ציותה התורה להגעיל במלחמות סיחון ועוג משום שהוא בכלל א"י ואפילו כתלי דחזירי אשתרי וקשה דהאי יש היתר לאיסורו ע"י הגעלה ואף לדעת הפוסקים ביו"ד סי' דלא מיקרי דבר שיל"מ כיון שצריך הוצאות להגעילו מ"מ הא קמן גבי חלה דהפרשה בעי ואפ"ה מיקרי יש לה היתר (ודוחק לומר דכיון דעכ"פ נאכלת לכהן שפיר חשיב ליה יש לו היתר כיון דעכ"פ לדידי' אסור) ואסור לאוכל' בלא הפרשה אלמא דלהפסד מועט לא חששו ואפשר דכוונת הרמב"ן דכיון שהתורה התירה כתלי דחזירי גופא א"כ פשיטא דבליעת הכלים שריא אף שיש לחלק דכתלי דחזירי וכה"ג דבר שבממון התורה חסה עליהם והתירה להם באותן השנים משא"כ הבלוע שהוא טעמא בעלמא ולא שוי מידי מ"מ אם נצטרך להוציא בלעו מתוכו מיחזי כחוכא שגוף האיסור שרי להו וטעמא דידי' יאסר והלכך כיון שגוף איסור דבר טמא א"א לאוכלו בהיתר אף טעמא דידיה שרי:

הלכות חלה

שאלה סט

שאלה במה שנוהגין ליקח חלה אע"פ שמחלקין העיסה לכמה חלקים שאין בכ"א שיעור חלה אי אריך למעבד הכי:

תשובה הנה דעת הפוסקים ביורה דעה סי' שכ"ו דהא דאיתמר מתני' העושה עיסה לחלקה בצק פטורה מן החלה היינו אם רוצה לחלקה לאנשים הרבה אבל בשביל שהוא מחלק לעצמו לא מיקרי עושה לחלק. אך לכאורה צ"ע ממ"ש התוס' בברכות דף ל"ח שרבינו יחיאל הי' מסופק אם ווירמייש"ש חייב' בחלה משום דעושה עיסתו בצק כדי לחלקה פטורה מן החלה דלית בהו שיעורא ה"נ גבי ווירמיש"ש נמי פעמים מחלקן שאין משימין שיעור חלה בקדירה א' כו' וכ"כ בהגהות סמ"ק דפוס קראקא דף מ"ט וכ"כ במרדכי ובכל בו סי' פ"ט הרי מבואר דאף שמחלק לעצמו מקרי עשוי לחלק וכבר עמד ע"ז בספר תפארת למשה והביא שם דברי המעדני מלך בהל' חלה דמחלק בין היכא שנאפה הכל ביחד ובין אם לא היה דעתו לאפותו ביחד וכתב דמהתוס' לא משמע כן וכן בספר עטרת ראש תמה בזה. ועתה נדפס מחדש פירוש הגאון החסיד מוהר"ר אלי'

מווילנא ז"ל על סדר זרעים ותמה ג"כ על התוס' בזה והביא ראי' ממאי דקאמר נשים שנתנו כו' וה"ל למימר אף באשה א' ועוד הא אמרינן חלות תודה כו' עשאן למכור בשוק חייב והרי לא היה רק עשרון אחד ועשו מהם ג' חלות ואין בכל א' מהם כשיעור וכן פסקו כל הגאונים וכן נהגו אבותינו כו' ע"ש. ולענ"ד אין דברי רבינו יחיאל סותרים כלל למשמעות הפוסקי' הנ"ל והמנהג שנהגו בזה ודברי רבינו יחיאל הם מיוסדים עפ"י מ"ש הר"ש בחלה שכתב לחלוק על ר"ת דמחייב בתחלתה עיסה ע"מ לעשותה סופגנין דהא בירושלמי אמר ר"י העושה עיסה ע"מ לחלקה בצק פטורה מן החלה ומן הסבר' כ"ש עושה עיסה ע"מ לעשותה סופגנין כו' ע"ש וכ"כ הרא"ש במס' חלה בשם הרמב"ן שהביא ראיות לזה וכ"כ הרא"ש פרק כל שעה והר"ן שם ע"ש ולדעת ר"ת צ"ל דדוקא בעושה לחלק שלא יהא כשיעור דהעומד ליחלוק כחלוק דמי משא"כ כשדעתו לסופגנין שאין קפידא לענין חלה רק על שעת הגלגול ולא שייך בכה"ג לומר דרואין אותה כאילו הוא עכשיו סופגנין והנה הא דמחלקינן בין אם דעתו לחלק לאדם א' או לאנשים הרבה צ"ל משום דגבי אדם אחד אנו רואין אותם כמצורפים יחד שהרי כל שעה הם בידו לצרף אותם כל זמן שהם בצק ואף לאחר שנאפו עדיין יש בידו לצרפם בסל משא"כ כשמחלק אותם לאנשים הרבה שאין מצטרפין יחד אח"כ אז כיון דבשעת גלגול היה דעתו לחלקה רואין אותה כאלו כבר נתחלקה ולפ"ז א"ש דאע"ג דבאדם א' שדעתו לחלק לבצקים קטנות ולעשות גלוסקאות לאפותם שפיר הם כאלו לא נתחלקה כלל כיון דאכתי חזי לאצטרופי בתנור או בסל מ"מ כשנותן אותם בקדרות לעשות מהם סופגנין שוב א"א לצרף אותם יחד ומה לי אם גלגל העיסה ע"מ לחלקה בצק לאנשים הרבה או גלגל העיסה ע"מ לחלקה בקדרות הרבה כיון דאז הם נעשים סופגנין ובטל מינייהו תורת חלה והלכך שפיר מספקא ליה לרבינו יחיאל בהא מילת' דשמא בכה"ג הוי כעושה עיסה ע"מ לחלקה בצק לאנשים הרבה דפטורה וזה ברור ונכון לענ"ד ומצאתי בצל"ח על מסכת ברכות שכתב כעין מ"ש אלא שביארתי יותר בס"ד אמנם כל החרדה שהחרידו עלינו דבאדם א' לא שייך זה לא ידעתי למה שאע"פ שהאחרונים פירשו דמיירי בדעתו לחלקה לאנשים הרבה מ"מ במחלוקת הוא שנוי' בין הראשונים ז"ל שהרי הרמב"ם בפ"ו מהל' בכורים כ' סתם העושה עיסה לחלק הבצק פטורה והראב"ד שם חולק עליו וכתב שנ"ל דבאשה א' חייבת שלא תמלך לעשותה עיסה ומייתי ראיה מהירושלמי דאשה שעשתה עיסה ע"מ לעשותה סופגנין כו' וממתני' גופא איכא למשמע נשים שנתנו כו' הא אשה אחת חייבת כו' ע"ש וע"ש בכ"מ מ"ש דלפי פירוש ר"ש ל"ש לדייק מה שדייק הראב"ד כו' צ"ע דאדרב' איכא למידק טפי טעמ' דשעת התערובות הי' שלא מדעתו הא אם

התערובות מדעתו אע"פ שסופו לחלק חייב והוא שטתי' דר"ל דס"ל נחתום לאו דווקא אלא הטעם לפי שהתערובות שלא מדעת הנשים ועיין בסה"ת וסמ"ג ובפירוש הגאון מוהר"ר אליהו הנ"ל ותשכח על שיטת ר"ל כמ"ש הראב"ד אמנם דעת שאר הפוסקים הוא דהלכת' כר"י לגבי ר"ל דאפי' ערב שלא מדעתו נעשה טבל כל שאין דעתם לחלקה ע"ש ואפשר דגם סה"ת וסמ"ג סוברים דגם באדם א' שדעתו לחלק פטור וכדעת הרמב"ם וכן נראה דעת הטור וכ"כ בהגהות מיימוני השייכים לספר זרעים להדי' בשם רבינו שמחה דלא תימ' לחלקה בין שתי נשים אלא אפי' לחלק לעצמו או אפי' לעשות ממנו בציקות קטנות פטורי' עד אם לא שיצרפם התנור כו' ע"ש וב"ח פי' גם בדברי הטור שדעתה לחלקה לב"ב כו' ואין לשון הטור מורו' כן ובפסקי חלה להרשב"א נראה שדעתו כהראב"ד ומ"ש נראה דדוקא אם דעתו לחלקה לבציקות קטנות ולא יבואו אח"כ לידי צירוף משא"כ כשדעתו לצרפם בשעת אפי' אח"כ מה בכך שהיה בדעתו לחלקם מ"מ הרי שוב דעתו לצרפם אחר החלוקה ובתר בתרא אזלינן רק היכא שאין בדעתו לצרפם אח"כ כלל ומכ"ש בעושה עיסה סופגנין שא"א שוב לצרפם כלל ובהכי א"ש מה שהקשה הגאון מוהר"ר אליהו ז"ל מהך דחלות תודה משום דהתם בדעתו שאם לא ימצא לקוחות שיקח אותם לעצמו ומה בכך שהוא מחלקם בצק הרי הוא חוזר ומצרפם בתנור או בסל ובהכי א"ש גם מנהג ישראל תורה לפי דעת כל הפוסקים דאע"פ שהם מתחלקי' לגלוסקאות מ"מ הרי הם אופין אותם יחד ורודים ונותנים לסל א' יחד ואין חלוקת הבצק הזו סופה להתקיים משא"כ כשהוא חלוקה המתקיימת דומיא דמחלק לאנשים הרבה אף באיש א' פטור ועיין בתפארת למשה שכ' דא"ל דלחומר' נוטלין שמא יצטרפו אח"כ בסל או בתנור דא"כ לא יברכו ועוד דנ"ל דאפי' יצטרפו אח"כ פטורין כיון שהיה פטור בשעה שיהיה לו חובה כו' ע"ש ולפמ"ש דכיון דאין דעתם לחלקה לגמרי שהרי סופם להחזיר ולהצטרפם בתנור או בסל מעיקר' כאילו עשאה ע"ד שלא לחלק כלל דמיא ועוד יש לעיין בזה הרבה ולא עת האסף פה דברי זעירא מן חברייא:

הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד הלכות כלאים ודיני ברירה

שאלה ע

גפן פורי' החריף מוהר"ר שמחה נתן ני' אחד"ש הגיעני דבריך ושמחתי בפעליך. אחרי רואי כי נתן ה' לך לב לדעת. לבנות ולטעת מובטחני בזה שתהי' מורה באמ' ובצדק כדת של תורה ואל זה אביט להלהיב נפש יקרה. ואף כי טרידנא כעת להשיב בענינים

הנוגעים למעשה. לכבוד בית אביך אדירי התורה. אבחר דברי עמך בקצרה. ועוד חזון למועד לבא בארוכה להשיב על כל פרט ב"נ אי"ה:

ראשון תחלה נאמר במה שכתבת לתרץ דברי הטור ביו"ד סי' ש"ב עפ"י דברי התוס' בתמורה דף למ"ד דאף בתערובות איסור אם נולד בתוך התערובות אמרינן ברירה וכיון דבכלאים דרבנן מיירי א"כ שפיר אמרינן ברירה דהא קודם התערובות אין איסור. וע"י התערובות בא האיסור ע"כ דבריך. ולדידי חזי לי שאין הנדון דומה לברירה שאף התוס' לא אמרו אלא התם שלא חל שם איסור על דבר זה עד לאחר שנתערב ובשעה שחל שם איסור כבר הוא מעורב ולא ניכר איזה הוא משא"כ אם הדבר האוסר היה מופרד בפ"ע אע"פ שאז לא נקרא עליו שם איסור מ"מ הרי בשעה שנתחבר ונאסר חל עליו שם איסור ואז היה מבורר מה בכך שאח"כ נאבד ונתעלם מעיניו ולא יכירנו עוד מקומו מ"מ כיון דעכ"פ כבר הוברר האיסור פעם א' שוב ל"ש בי' ברירה וכשאר תערובות דעלמא דמי. והגע עצמך בטיפת חלב שנפלה על חתיכה מהחתיכות של בשר עוף או אפי' שאר איסורים דרבנן שנפל על חתיכה מהחתיכות נימא דנברור חד (שא"ל בשאר איסורים הרי האיסור מבורר בפ"ע. ז"א דאין האיסור שנופל אוסר שהרי כנגד האיסור יש כדי לבטל רק מחמת דהחנ"נ ואוסרות שאר החתיכות וא"כ הרי נולד האיסור בתוך התערובות) שהרי האיסור נולד בתוך התערובות אלא ודאי שז"א דמ"מ ברגע נפילות הטיפה היה מבורר האיסור בפ"ע ואף אם לא שלטא בי' עינא בשעת נפילות הטיפה להבחין על איזה חתיכה נפלה רק עיניו מרחוק יביטו שנפלה הטפה שם ולא נודע לו על איזה מהם מ"מ לאו בידיעתינו תליא מלתא אלא אף אם היה מבורר בפ"ע בשעת הנפילה בין יודעים ובין לא יודעים לא שייך אח"כ ברירה וא"כ הכא דבשעתא דרמי חיטא דכיתנא היה האיסור מבורר וידוע אעפ"י שאח"כ נתערב לא שייך בי' ברירה כמו שאר תערובות דעלמא ומה יושיענו זה שקודם התחברותו אל הצמר לא הי' עליו שם איסור מ"מ בעת התחברותו נאסר בבירור ותו לא מהני לי' ברירה:

אמנם כדי לברר אמתת כוונת התוס' דתמורה בזה מוכרח אני להאריך קצת דלכאורה הדברים תמוהים מאד במה שכתבו דזה כלל גדול בדין ברירה בין נולד הספק קודם התערובות או אח"כ וזה ענין תמוה כיון שיש כאן איסור ודאי בתוך התערובות אטו השולח יד ליטול האיסור מתוך ההיתר הוא נביא ויודע לכוון וליטול האיסור ולברר הכל מתוך ההיתר ואם נאמר דמסתמא תולין דעלה בידו האיסור וכמו שתולין בנפל א' לים א"כ מאין הרגלים לחלק בין קודם התערובות לאחר התערובות דכמו כן אם נתערב אחר שנקרא עליו שם איסור ג"כ נימא הכי באיסור דרבנן ובאמת ז"א ובעינן דוקא נפל לים

ולאכול שנים שנים אלא ודאי שז"א דאף דאמרינן ברירה בדרבנן מ"מ בכה"ג שנתערב איסור חיישינן שמא ישאר האיסור בתוך התערובות בין אם נולד קודם התערובות או אח"כ ומ"ש התוס' דאם נולד בתוך התערובות אמרינן ברירה אין כוונתם כשחל שם איסור על דבר פרטי בתוך התערובות ואנחנו לא נדע איזה הוא בכה"ג לא מהני כלל מה שהוא בתוך התערובות שהרי עכ"פ חל על א' בפרטית שם איסור והוא מבורר לעצמו אלא מחמת שיש תערובות לא ידענו מקומו איה פשיטא שאין חסרון ידיעתינו מועלת להתיר התערובות ע"י דנברור חד ונסמוך שהוא האיסור כיון שאף קודם שנטלו משם והיה מונח במקומו חל עליו שם איסור ברור רק שאנחנו לא ידענו איזה הוא ולכן אם נתערבו כמה פרות ושחט בתה של א' אסור לשחוט התערובות ואין להתיר ע"י בירור אחד אף אם נאמר יש ברירה דאעפ"י שהאיסור לא היה ניכר מעולם בפני עצמו רק אחר התערובות מ"מ אין אנו יכולים לתלות ולומר שזהו שבירר הוא האם של השחוטה היום כיון שהאם הוא מבוררת בפ"ע ומה נ"מ אם קודם התערובות או אח"כ נשחטה סוף סוף חדא ודאי באיסורא קיימא ומבוררת לעצמה. אבל היכא שהאיסור נולד בתוך התערובות ולא קבע האיסור מעולם שם בפני עצמו ואין הספק מצד חסרון ידיעה שלנו אלא הוא ספק מצד עצמו דאף שהאיסור חל על א' מתערובות מ"מ לא חל על דבר פרטי ולקבוע השם על אחד וכגון ההיא דט' טלאים וכלב דמעולם לא נקבע שם מחיר כלב בפרטות על טלה א' שהרי לא נודע מי הוא שכנגד הכלב ולכן אין נופל ע"ז שם תערובות איסור ותלוי בברירה וכלל הענין דכל שהוקבע השם ביחוד על ד"א הוא נופל תחת הסוג תערובות וכל שלא נקבע האיסור בתוך תערובות ביחוד רק בכללתו נופל תחת סוג ברירה דאמרינן הוברר הדבר שמתחלתו הי' עומד לכך. ומ"ש התוס' לחלק בין קודם התערובות לאחר תערובות היינו משום דספק הנולד בתוך תערובות סתמא דמלתא הוא באופן זה שאין האיסור חל עליו רק בכללות דהיינו על א' מאלו אבל לא בפרטות כגון ההוא דטלאים דאי אמרינן יש ברירה הרי עתה בשעת הברירה נקבע על הטלה הלז ביחוד שם זה שהוא מחיר כלב ואמרינן הוברר הדבר שמתחילתו היה עומד לכך:

אמנם לפי"ז צריך לבאר הא דכתבו התוס' בתמורה ליישב ג"כ ההיא דיומא דפריך ונברור ד' זוזי כו' התם הנך ד' זוזי של האשה שמתה הרי הם מבוררים ועומדים לעצמם בתוך השופר וחל עליהם שם איסור חטאת שמתו בעלי' אלא שאנחנו לא נדע איזה הם ואפ"ה כתבו התוס' דכיון שנולד בתוך התערובות לא אמרינן ברירה ובאמת שהתוס' ישנים ביומא ד"ה ונברור כתבו דהיינו שיתנו מתחלה שאם ימות יהי' הד' זוזין קדושים בשבילו כו' וכדפרישית דבתנאי מיירי כן צריך לפרש דאי בלא תנאי מאי פריך ונשקול

כו' הא אפי' מאן דאית לי' ברירה לא מהני מידי דדבר פשוט הוא שאם יש כאן איסור מעורב שלא יוכל לומר זה האיסור יושלך כו' ע"ש שיש ט"ס הרבה בלשונם מבואר משום דקשיא להו קושייתם דתמורה הוצרכו לפרש דקושי' הש"ס היינו בתנאי ומדברי התוס' דתמורה נראה שמפרשים קושיית הש"ס בפשיטות אף בלא תנאי א"כ הדברים צריכים יישוב דמאי מהני ברירה בדבר שהאיסור מבורר לעצמו ונראה לענ"ד דא"ש לפי מ"ש בתה"ד סי' שי"ד בנשתתפו במעות שהטילו לכיס אחד ונאבדו דאמרינן שנאבד לפי חשבון לפי שאין מקפידין איזה של זה ואיזה של זה דשם מטבע חד הוא כו' עיין בח"מ סי' רצ"ד ובסמ"ע שם ולפי"ז גם כאן כיון שהמעות ניתן הכל לתוך שופר א' ואין קפידא בדבר כלל א"כ כשמת א' מהם האיסור חל על כל המעות שבשופר בכללות דעכ"פ יש כאן ד' זוזי שצריכין הולכה לים המלח אבל מ"מ לא נתייחדו איזה הם ואי לא אמרינן ברירה אז אי נשדי מינייהו ד' זוזי הוי ההפסד לפי חשבון ולכך פריך שפיר ונברור ד' זוזי לשם אשה זו שמתה והשאר לשם נשים אחרים שהיה סובר כמ"ד יש ברירה והו"ל כמו אחין שחלקו ומשני רבי לית לי' ברירה:

ובכדי לבאר יותר נלענ"ד ע"פ מ"ש התוס' ביומא גבי הא דאמרינן מפני תערובות חובה בנדבה כו' דאפשר דכל אחת צוררת מעותי' לעצמה בשופר וכך עושין לרבנן דר"ש ולכאורה צ"ע מ"ש התוס' בעירובין גבי נשים שנתנו דמי קיניהן לכהן בעירוב ונתנם למוכר ופירש בשעת לקיחה קן זה לזו וקן זה לזו ונמצא שלא נתערבו הקינין אלא המעות בזה א"צ לברירה א"כ בכאן נמי מאי איכפת לן בתערובת המעות ול"ל לתרוצי דעושין צרורות וצ"ל דבשלמא התם הכהן קונה מהמוכר שני קינין ומקנה להמוכר מעות רחל שבתוך התערובות זה עבור קן רחל ומעות לאה עבור לאה וכ"כ תוס' ביומא ד"ה ונברור אבל כאן לא מסתבר שיקנה כל הקינין יחד ממוכר אחד עבור כל המעות שבשופר רק שקונה לאחדיה מה שיש סיפק בידם להקריב וא"כ יש לחוש לתערובות שמא מעות של האשה שמקריב הקרבן לשמה נשאר לגמרי בשופר ועדיין קשה דהא יכולין להתנות דכל מי שיקריבו קרבנה יהא המעות שלה ומכ"ש לפי מ"ש התוס' בסוף מסכת קינין דגם לענין שופרות לב ב"ד מתנה על זה ואע"ג דאם באנו לומר שההיתר על תנאי א"כ שוב תלוי בברירה וכמ"ש התוס' בעירובין מ"מ אכתי קשה למה הוצרכו התוס' ביומא לומר דכך עושין לרבנן דר"י כו' שהרי לרבנן שפיר י"ל דהותנו דהא אית להו ברירה וראיתי בתוס' ישנים שנשמרו מזה וכתבו וכ"ת כו' שמתחלה הותנו כו' התינח למאן דאית לי' ברירה אלא לר"י מאי איכא למימ' ונראה דהתוס' דידן ס"ל דודאי למאי דמסיק חשש דמתו בעלי' צ"ל דרבנן אית להו ברירה משא"כ השתא דס"ד מפני תערובות חובה

בנדבה א"כ שפיר י"ל דגם לרבנן אין ברירה כי היכא דלא תיקשו למ"ד דיש ברירה רק דטעמייהו דל"ח לתערובות דכהנים זריזין הם או דכתוב עלייהו כו' ולר"י היה סובר דל"ל כתיבה והלכך א"ש מה שכתבו התוס' דגם לרבנן עושין כן שכ"א צוררת מעותי' מחשש תערובות חובה בנדבה דהא אין ברירה ולפי"ז לפי ס"ד דשם דפריך ונברור ד' זוזי והיה סובר דיש ברירה א"כ לא היה צריכין לעשות צרורות אלא שהיה מתנה דכל מי שיקרב בשבילה יהא שלה או דלב ב"ד מתנה עליהן כמ"ש התוס' בקינין וא"כ כל המעות שבשופר הרי הם בלולים ומעורבים לשם שותפות כולם ויקריבו מהם לשם מי שהוא וכשמת א' מהן הרי האיסור בלול בתוך התערובות ואינו ניכר לעצמו כלל ובזה שפיר כתבו התוס' בתמורה דכיון שנולד האיסור בתוך התערובות ואינו ניכר אם עתה הוא בורר ונוטל בשביל האיסור שפיר דמי כיון דיש ברירה משא"כ בדבר שאיסור ניכר לעצמו כגון אם היה נותנין צוררת כספיהם ומת אחד מהם בכך שזה מת לאחר שנתערבו הצרורות מ"מ הרי צרור של זה המת צריך הולכה לים המלח ומה שאין ידוע לנו ל"מ להתירו ול"ש ברירה בכה"ג:

ובמ"ש א"ש דברי התוס' ביומא שם דף נ"ו ע"ב ד"ה מ"ש שכתבו דשופרות חשוב תולה בדעת עצמו כיון דאין הקינין מתפרשות כו' דעת הכהן המקריב חשיב כמו היא עצמה ע"ש וזה תמיה מאוד דאטו אנו צריכין לברירה לידע איזה לחטאת ואיזה לעולה דבההיא מיירי הא דאין הקינין מתפרשת והלא מה דאנו צריכין לברירה היא מצד מיתת הבעלים ומה תולה בדעת עצמו שייך כאן ומכ"ש לפי מ"ש לעיל בדברי הת"י דיומא דמפרשים הא דפריך ונברור כו' בתנאי אם ימות אחד וזה תולה בדעת אחרים כמבואר בגיטין ונראה דא"ש לפי מ"ש לשיטת התוס' דתמורה דמחמת תערובות המעות שיהי' מיוחד לשם מי שהוא אמרינן ברירה וא"כ ממ"נ אם באו לתת כספיהם בצרורות ל"ש ברירה כלל לכ"ע דהא יש כאן תערובות איסור מיוחד וע"כ שנותנין המעות ע"ד שיוקרב לשם מי שהיא א"כ ע"כ שסומכין אברירה בענין הקרבה ואז דעת הכהן המקריב חשיב כמו היא עצמה ושפיר מייתי עלה ההיא ראי' שהיא תולה בדעת עצמו:

ומלתא אגב אורחא ראיתי ליישב דברי הרמב"ם דפסק הך דטלאים דנברור חד כו' והקשו עליו דהא הרמב"ם ז"ל פסק דאין ברירה וסוגיות הש"ס אזלא למ"ד דסובר יש ברירה כמבואר שם ולכאורה היה אפשר לומר כיון דמדאורייתא חד בתרי בטל א"כ הו"ל דרבנן ובדרבנן יש בריר' אך קשה לפי מ"ש הפוסקים בשם או"ה גבי חתיכ' שלא נמלחה ונתערבה באחרות כיון דלא ניכר האיסור עד אחר התערובות אין לו דין חהר"ל כמ"ש גבי דבר שיל"מ כגון גיגית כו' וא"כ נראה דה"ה לענין הא דאמרינן בעלי חיים חשובי היינו

דוקא בניכר האיסור קודם שנתערב וכ"כ להדיא בשו"ת חוות יאיר סי' קל"ג גבי בהמה שנתערבה באחרות ונשחטה בתה דלא אמרינן בזה בע"ח חשיבי (וע"ש דמשמע מדבריו דלסברת התוס' בתמורה אפשר דשייך בזה ברירה ולענ"ד ז"א כמ"ש דהאיסו' חל ביחוד על אותה הפרה שנשחטה הבת אין הפרש בזה בין נולד אחר התערובות או קודם) וא"כ תיקשי בהא דפריך ונברור חד לבהדי כלב דהא אף בלא ברירה זו נמי שרי דבטל ברובא דל"ש בזה בע"ח חשיבי ועוד קשה דבס"ד דש"ס דזבחים דלא הוה ס"ל הך דבע"ח לא בטלי ומקשה שם אמתני' דכל הזבחים דלבטל ברובא הו"ל לאקשויי אמתני' דהכא א"ל דאתי כר"י דאמר מין במינו לא בטל דא"כ מאי פריך ונברור ד' זוזי הא ר"י ל"ל ברירה וע"כ דבעי לאוקמי מתני' ככ"ע וא"כ הו"ל למפרך בפשיטות דלבטל ברובא והנה בהא דחמשה שנתערבו עורות פסחיהן הקשה בפלתי אהא דקאמר כיון דאיכא חזה ושוק כו' דנימא דבטל ברוב ושארי הגאון בספר חוות דעת כתב דז"א כיון דהספק על כ"א בפ"ע ואסור מספק ל"ש ביטול ולפי דבריו גם כאן דהספק על כל הטלאים ל"ש ביטול אבל סברתו בזה לא נהירא לענ"ד כיון דהכהן יאכל חזה ושוק של כולם ובודאי איכא רובא דהיתרא מה בכך דכ"א בפ"ע ספק היא מ"מ השתא מיהא רובא דהתירא היא ועיין בסי' קי"א לענין כל מה שנכנס בספק מסייע לבטל ואף לפי מ"ש שם דדוקא בדרבנן היינו משום דבעי צירוף ע"ש וראייתו מהא דאמר ר"מ היאך אכיל בשרא אינה ראי' של כלום דל"ש ביטול ברוב כ"א ברובא דאיתא קמן אבל ל"ש ביטל ברוב ברובא דליתא קמן רק שהוא רוב בטבע דרוב בהמות שבעולם הם כשרות מטבע היצירה ומיעוט טרפות והיינו דפליגי ר"מ ורבנן ברוב דליתא קמן אי אזלינן בתרי' דברובא דאיתא קמן כגון ט' חניות וסנהדרין גם ר"מ מודה כדאמרינן בחולין דבהא לא איבעי' כלל וכן מבואר בתוס' יבמות דף קי"ט דר"מ מודה ברובא דאיתא קמן רק ברובא דליתא קמן כגון קטן וקטנה דאין הרוב מבורר לפנינו רק שאנו רואין שכן הוא ביצירה שהרוב אינם סריסים כו' ס"ל לר"מ דלא אזלינן בתרה וה"נ כאן הרוב בהמות כשרות הוא רוב בטבע וכדאמר ר"א אתיא משחיט' עצמה כו' למילף מיני' רובא דליתיא קמן ועלה קאמר לר"מ דחייש למיעוט' היכא אכיל בשרא דאיהו ס"ל דלא אזלינן בתר הך רובא כלל ופשיטו דאין מקום לומר דבטל המיעוט ברוב כי האי דהוא ליתא קמן וכן מבואר במרדכי סוף חולין דר"מ מודה דמהני ביטול ברוב משום דברוב' דאיתא קמן ע"ש וכלל' דמלת' דכל שיש כאן תערובות איסור ואם היה יודע ומכיר איזה מהם האיסור היה נוטלו משם והשאר הם היתר ודאי אז הך דמספק' לי' בטל ברוב אעפ"י שהיינו יכולים לספק על כ"א בפ"ע דס"ס השת' מיהא רובא דהיתרא היא אך זה דוקא ברוב ברור דהיינו רובא דאית' קמן אבל מה שאינו

רק רוב בטבע והוא רובא דליתא קמן לא אזלינן בתרא לר"מ ואף לרבנן דאזלינן בתר רובא דליתא קמן ג"כ מ"מ אינו רק לענין דנימא על כל חד שזהו מן הרוב אבל לא לענין שנאמר שהמיעוט בטל בתוך הרוב כיון שאין הרוב מבורר לפנינו כי אם מחמת טבע היצירה אמרינן שהרוב כך ויש לדמות זה למ"ש הפוסקים דדבר שתחלת ביאתו לעולם בתערובו' אינו בטל ברוב וגבי רוב בטבע תחלת ביאתו לעולם כך הוא שהרוב כשרות ומיעוט טרפות וזה ברור:

וכאשר כתבתי כן מבואר בש"ך סימן ק"ה ס"ק מ"ד בחלב שנבלע בחתיכות ויש בכ"א נ"ט נגד החלב דאי תימא שאחד נאסר שנבלע בה החלב אין השאר נאסרים ובטל ברוב כו' ע"ש ומצאתי בפ"מ שם שכתב בשם כנה"ג דלא אמרינן חד בתרי בטל אלא כשידוע שהם מותרים משא"כ כאן שכ"א בספק איסור עומדת אבל כתב שם דכנה"ג עצמו חשיב לדוחק כו' ול"ד למ"ש לעיל בסימן מ"א במרה כו' התם כ"א נולדה בספק איסור כו' ע"ש ולפי מ"ש נראה דאפילו בגווני דסימן מ"א כו' כיון דעכ"פ ידוע לנו רובא דהיתר' נינהו שפיר בטל האיסור בגווייהו ונפלאתי על החוות דעת שלא העיר על הש"ך בזה לפי סברתו ובא עליו מצד אחר שטעם עצמו אינו נסח' ע"י בישול ולענ"ד אין זה מוכרח ומ"ש דאלת"ה א"כ איסור שנפל וטעמו קפיל' והיה בו טעם כו' איננו מובן לי דמאן לימא לן שזה ישנו במציאות ואף את"ל דמתרמי זימנין הכי באמת תולין שחתיכה זו היתה מוטעמת מאד ולכן עמד בה טעמה אף אחר שהטעימה התבשיל הראשון אבל סתמ' דמלת' אין בה כח להטעים יותר מנ"ט כמו ששיעורו חז"ל ואם נאמר שיכול להטעים כמה חתיכות בזאח"ז אף בחתיכה א' גדולה שיש בה ס' ונגעה בה הרבה פעמים בכמה מקומות בחתיכה ונימא שהאיסור נתן בכל פעם טעם אחר טעם עד שיורגש הטעם בחתיכה ובשביל שנחתכה לחלקים לא גרע אי לא אמרינן חנ"נ וכל שאיננו בב"א אפילו בזא"ז אינו:

גם מ"ש שם על מ"ש הש"ך דלא אמרינן מה שנכנס בספק כו' משום דהוא מין בשא"מ הא לפירושו האיסור רק משום בלוע והבלוע מב"מ הוא נפלאתי מאד דכוונת הש"ך פשוט מאד דלא תימא דכל שנכנס בספק כו' אם כן הוי כאלו הם חתיכה אח' ואין כאן איסור משום נ"ט כלל שהרי יש בכולם בכדי לבטל הטעם לזה אמר דז"א דבמין בשא"מ דהאיסור משום דיהיב טעמ' לא אמרינן הכי שכולם מצטרפים לבטל וממילא אותה חתיכה שנגע בה האיסור וקיבלה טעם נאסרת ונעשה נבילה ואוסרת השאר וזה פשוט ועיין בפר"ח הלכות פסח סימן תמ"ז ס"ק ג' מעשה שנמצאת חלה אחד מהמצות כו' ופסקתי דחד בתרי בטל כו' ויפה הורה כו' ע"ש ועכ"פ מבואר ממ"ש דברובא דאית' קמן

אם כ"א בספק מ"מ כיון שאם היה מכירו היה זורקו והשאר מותר שפיר מועיל ביטול ואם כן בהך דה' שנתערבו כו' דודאי איכא הכא רובא דהיתר' לפנינו שפיר היה מקום לומר דבטל ברוב' אך זה ימים כביר שעמדתי בזה וביארתי הכל על נכון אין כאן מקומו: ודאתאן עלה בנידון דטלאים דודאי איכא רובא דהיתר' ואפ"ה לא מבטלינן ליה נרא' לענ"ד לפי מ"ש הר"ן הטעם דדבר שיש לו מתירין לא בטל משום דר"י סובר מב"מ לא בטל ויליף מולקח מדם הפר ומדם השעיר וס"ל דאזלינן בתר שם העצם ורבנן ס"ל דגם זה מיקרי מין בשא"מ משום דהאי איסור והאי היתר והלכך בדבר שיל"מ ובמינו כיון דשוה בשם העצם וגם אינו איסור גמור שהרי יש לו מתירין גם לרבנן לא בטל ולפי זה א"ש בהא דטלאים כיון דהם מב"מ בשם העצם וגם כולם נכנסות בספק איסור גם רבנן מודים דאין כאן ביטול (ומ"מ בהך דה' שנתערבו עורות פסחיהן ליכא לתרוצי בהא דאע"ג דהתם נמי כל חד ספק איסור הוא מ"מ אין זה מצד עצמם דהא הרוב בודאי מותר רק אנן הוא דמספקינן לה למלתא מחמת חסרון ידיעתינו איזה היא אבל מ"מ אינם שווים בכמותם בשם דהאי איסור והאי היתר ואין חסרון ידיעתינו מזיק בזה משא"כ בנ"ד בהך טלאים שבאמת כך היא שכולם שווים בשמא ועל כ"א מהם חל שם ספק איסור ולכן אפי' רבנן מודו בהא דמב"מ מיקרי) וזה נראה לענ"ד כוונת התוספות בסוף מעילה שהקשו דלבטל ברובא ונראה מדבריהם דקושייתם אהא דנפל אחד לתוך הכיס הקדש ולא אהא דאומר סלע שבכיס יהא הקדש דאהא לא קשי' להו כיון שכל א' מהסלעים שבכיס נכנסו בספק איסור לא מהני ביטול ועיין בפלתי סי' ק"ב שהקשה על הכ"מ שכתב דהוי דשיל"מ ולפי מ"ש לק"מ דעל האומ' סלע בכיס יהא הקדש בלא"ה לק"מ דכל הסלעים בספק איסור ואין מבטלין זא"ז ואין קושיא רק על פרוטה של הקדש שנפל לתוך הכיס ובזה שפיר הוי דבר שיש לו מתירין:

ובזה מיושב ג"כ מה שהקשה המשנה למלך בהלכ' מעילה מהא דלא היו שופרות לקיני חובה דלפי מ"ש כיון דהמעות מעורב נופל הספק בכללות על כל המעות שבשופר ואכל ד' זוזי מספקינן בדמי חטאת שמתו בעלי' וא"כ ל"ש כאן ביטול ברוב ובזה נדחה גם כן מ"ש בשם הגאון מהר"י אלפנדרי ז"ל ממ"ש רש"ל בסוף ב"מ כיון דתיקנו לו ד' זוזי כו' ומהא דפרק וולד חטאת המפריש לנזירותו כו' ע"ש דכל הנך אין להם ביטול מטעם שכתבתי שהרי כולם הם בספק זה:

אך על המשנה למלך שהקשה אהך דשופרות תמהני דמלבד מ"ש לק"מ התם דליבטל ברובא דהא האי ר"י אמר לה ור"י ליתי ליה מין במינו לא בטל:

ולפי מ"ש יש ליישב דברי הרמב"ם דפסק הך דשופרות לקיני חובה כרבנן והקשו עליה דהא קי"ל דאין ברירה ולפמ"ש יש ליישב דהש"ס אזיל אליביה דר"י דמב"מ לא בטל אבל לדידן דקי"ל כרבנן שפיר בטל מן התורה ואף לפי מ"ש דכה"ג דהוי כולם בספק ל"ש ביטול מ"מ י"ל דהיו נותנין כספיהן צרורות וכמש"ל או דלא ס"ל הך סברא שכתבתי דמעות הכל כמעורב הוא ויקריב לשם מי שהוא אלא ס"ל כל אחד עומד לעצמו וא"כ שפיר שייך ביה ביטול אף דאנן לא ידעינן איזה הוא אין חסרון ידיעתינו מזיק כמ"ש לעיל. וראיתי בישש"ש ב"ק שכתב ג"כ שי"ל בהך דקינין דמדאוריית' ברובא בטל ובדרבנן יש ברירה ותהי ביה כיון דעכ"פ יש כאן איסור ודאי אלא דבטל מן התורה אין לומר ברירה דגרע מדבר שיש לו עיקר מדאוריית' ע"ש ולענ"ד משום הא לא אריא דאיכ' למימר דהרמב"ם סובר כסברת מהרי"ט בשם הרשב"ץ שהביא המ"ל בהלכות מעילה דס"ל דמעות היתר שנתערב בהם מעות איסור בטלין חד בתרי כדין יבש ביבש ולא ס"ל דמטבע חשיב ולא בטל או דס"ל כסברת או"ה שהבאתי לעיל דכל שהאיסור בא אחר התערובות שפיר מבטלינן ליה ול"ח לדבר חשוב וחהר"ל וא"כ אין אנו צריכין בזה לדין ברירה כלל דאף בלא בירור ד' זוזי שפיר מותר להקריב מטעם ביטול:

ובמ"ש מדוקדקים דברי מהרש"ל ביש"ש שם שמתחלה הקשה אהך דטלאים על פסק הרמב"ם ושוב אח"כ הביא דברי הרמב"ן בהך דקינין והקשה עליו וכתב דאף שי"ל דכיון דמן התורה חד בתרי בטל כו' ולכאורה אהך דטלאים דמייתי מעיקרא הו"ל לתרץ ולומר כיון דמן התורה חד בתרי בטל כו' אך לפי מ"ש א"ש דהתם גבי טלאים אין מקום כלל לתירוץ זה כיון שכולם נכנסין בספק איסור משא"כ בהך דקינין דאע"ג דאנן מספקינין במלתא מ"מ הם בכמותם ההיתר שלהם מבורר וכשאר ביטול דעלמא דחד בתרי בטל:

ועיינתי בתשובות מהרי"ט ח"א סימן ה' וראיתי שכתב על דברי הרשב"ץ שטעם הביטול לא בריר' ליה דבשלמא לענין איסור שייך ביטול שאם היינו מכירין חתיכת האיסור היינו אוסרים אותה והיה השאר מותר אבל הכא במעות ל"ש הא דבכל חדא וחדא יד כולם שוה ויש לשמעון חלק בה ואפי' היינו מכירים שאין זה מטבעו של שמעון מ"מ הם כשותפים בכל המעות והא מטי ליה הנאה ובענין הנאה ל"ש ביטול כל דמתהני כו' ע"ש דבריו מורים כמ"ש ומ"ש והא מטי הנאה מיני' כו' נראה דהוא עוד טעמא דלא מהני ביטול בזה:

ואמנם כדי ליישב דעת הרמב"ם בהך דטלאים ושופרות שנראה מדבריו דיש ברירה ולענין איזה שארצה אגרש וגם מה היא באותן הימים נראה מדבריו דאין ברירה אפשר

לומר דהרמב"ם לשיטתו אזיל דס"ל ספק דאורייתא מדאורייתא לקולא אך מדרבנן לחומרא ובספק איסור כרת מה"ת לחומרא:

ולפי"ז א"ש בהך דטלאים דאע"ג דהוא דאורייתא מ"מ אף בלא ברירה אם באנו לדון על כל א' בפ"ע ספיק' הוא ומדאוריי' לקולא ואף את"ל דבכה"ג שכולם קרבים לגבי מזבח הוי כאכילת אדם אחד דבודאי חד מינייהו איסורא הוא אין להקל מ"מ אם לוקח א' ושחטו לצורכו שוב השאר מותרין מדאורייתא מספיקא אף אי לא אמרינן ברירה וכן בההיא דשופרות דאף בלא דין ברירה אין כאן רק ספק ואינו רק מדרבנן לחומר' ושוב בדרבנן אמרינן ברירה משא"כ בהא דלאיזה שארצה אגרש ואינך דהוי ספק כרת ומדאורייתא לחומרא ובדאורייתא לא אמרינן ברירה ומה שלכאורה צ"ע בזה יש ליישב ולקצר אני צריך:

ועוד נלענ"ד בישוב דברי הרמב"ם עפ"י מה דלכאורה צ"ע בהא דפריך הש"ס בבכורות ואי אמרת יש ברירה נברור כו' הא קאי התם למ"ד ותרווייהו מודים דגדיים נגד טלאים אין אומרים זהו חלקו המגיעו רק בגדיים נגד גדיים פליגי ואיך מקשה עלה ממתני' דתמור' דהא טלה וכלב שני מינים הם וכן מבואר בחגיגה דף כ"ה דמייתי התם פלוגתא דחבר וע"ה שירשו את אביהם כו' לא יאמר טול אתה חטים ואני שעורים ופירש"י והתוספות שם דבתרי מינים לא אמרינן ברירה:

ומצאתי להרשב"א בקידושין שכתבו שם אהא דמייתי רבא להוכיח דירושת הגר דרבנן ממתני' דגר ועכו"ם כו' דא"ל הטעם משום ברירה דמעות וע"א תרי מינים נינהו והקשה ע"ז מסוגיא דתמורה וכתב דאפשר רבא סבר בשני מינים אין ברירה וההיא מתני' כפשטא מפרש לה אפילו לא שוי כלבא טפי ע"ש וזה תימא לפענ"ד דהרי הסוגיא מפורשת בבכורות דמקשה ממתני' דתמורה אמ"ד דסובר יש ברירה בחד מינא ובתרי מינים מודה:

ואמנם לולי דברי חדשו דהרשב"א ז"ל היה נלענ"ד מאן דקא מותיב שפיר מותיב לפום מה דס"ל בחד מינא ברירה אך בתרי מינא לא אמרינן ברירה בשום לב אהא דפריך ונברור הך דלהדי כלב כו' ולכאורה קשה כיון דהשת' קיימינן דיש ברירה א"כ א"צ לברור חד מינייהו שהרי אנו אומרים הוברר הדבר למפרע שזהו חלקו המגיע משעה ראשונ' א"כ מעולם לא נפל לגורלו מחיר כלב כלל שהרי להך מ"ד די"ב אין חשש שהחליפו חלק זה בזה אלא אמרינן שכ"א נטל חלקו המגיעו וצ"ל דודאי אי אפשר לומר בטלה שנטל זה כנגד הכלב דהוברר הדבר דהא תרי מינים נינהו וא"א לומר זהו חלקו המגיעו דגם מ"ד די"ב מודה בזה וא"כ עכ"פ יש כאן טלה אחד שהיא מחיר כלב אלא דמ"מ פריך שפיר

למ"ד דבחד מינא י"ב דהא מצינן להתיר שאר הטלאים כשנברור חד דהא תערובות טלה זה בתוך שאר הטלאים חד מינא הוא ושפיר אמרינן ברירה:

וכדי ליישב דעת הרשב"א היה אפשר לומר דהרשב"א סובר כקושית התוספות דתמורה דבכה"ג לא שייך ברירה שהרי היא תערובו' איסור בהיתר וע"כ דקושית הש"ס הוא דאי י"ב א"כ החלוקה היתה אמת והוברר שזהו חלקו משעה ראשונה וא"ל אם כן ל"ל לברור דהא אף בלא ברירה שרי וכמו גבי גר דאי לאו משום דתרי מינים נינהו ה"א דשרי משום ברירה ס"ל להרשב"א דלא דמי דחליפי אליל הטעם משום שנהנה מע"ז שתופסת את דמיה ואי אמרינן ברירי' אין כאן תפיסת דמים כלל משא"כ במחיר כלב דלאו משום הנאה אתינן עלה כל שזה לוקח טלה נגד כלב אע"פ שבתורת ירושה מ"מ זכיה זו שזוכה בירושת הטלה מחיר כלב מיקרי ונאסר ולכך צריך לברור חד והועילה לו ברירתו לפי שבדעתו היה דמה שיברור נגד הכלב זה יהיה תמורותו וכמ"ש התוספות בבכורות משא"כ אם נימא דבתרי מינין אין ברירה מה הועיל דעתו דאפילו באומר בפי' בשעת חלוקה שטלה זה הוא חולק נגד הכלב לא מהני דהא בשעת מיתה לא היה מבורר והאי מחיר כלב הוי משוך ואתי בכולהו טלאים שכנגדו וברירתו דעכשיו לאו כלום הוא אבל אם בתרי מינים יש ברירה א"ש דעיקר האיסור על שעת חלוקה לפי שהוא חולק בירושה טלה נגד הכלב ושוב שפיר מהני דעתו על הטלה שיברור ואמרינן הוברר הדבר למפרע שחלוקה זו היתה משעה ראשונה משעת מיתת אביהן וא"כ שפיר הוכיח הרשב"א מזה דבתרי מינים נמי יש ברירה:

ומה שהקשית מהא דהסוגיא אזלא התם להנך דסוברים דגדיים נגד תיישים אין ברירה אפשר לומר דס"ל לפי מה דקי"ל בדבר שיש בו דין חלוקה חולקין ובאין בו דין חלוקה אמרינן גוד או אגוד ולפי"ז בהא דגדיים נגד תיישים אין אומרים זה חלקו המגיעו דהא יש בו כדי חלוקה שזה יטול מחצית גדיים ומחצית התיישים וזה יטול המחצית ובשעת מיתה להכי קאי ומה שחלקו אח"כ גדיים נגד תיישים יש עליו דין קנין משא"כ בטלה וכלב שאין כ"א בפני עצמו עומד ליחלק אם כן מעיקרא קאי להכי שכל אחד יטול מין אחד לחלקו ושפיר כתב הרשב"א דלרב' ע"כ ס"ל דאף בכה"ג נמי אין ברירה בתרי מינים דאל"כ מה הוכיח מע"ז דהא ע"ז לאו לחלוקה קאי ומעיקרא קאי שאחד יטול אותה לחלקו ומש"ה שרי מטעם ברירה ואף למאי דבעי לאוקמי במסכת ע"א דף ס"ד דמיירי בע"ז המתחלקות לפי שבריה מכל מקום לאו לשבירה קיימא שהיא נמכרת ביותר כשהיא שלימה ומ"מ אינו רוצה בקיומו דמיירי שנוטל פחות משווי' כשהיא שלימה רק נגד שבורה וכמ"ש דודי ז' הגאון בעל ת"ח ע"ש ובזה א"ש שהרשב"א רוצה להכריח

מסוגי' דתמורה דיש ברירה בתרי מיני וכתב דשמא רבא סובר כו' והרי עדיין יוקשה עלינו ממתני' דדמאי אסוגי' דתמורה דהא במתני' אית' לא יאמר טול חטים ואני שעורים והרשב"א גופי' הביאה שם ולפי מ"ש א"ש דחטים ושעורים כיון דיש דין חלוקה בכ"א בפ"ע לכך לא אמרינן שיוברר זה נגד זה אלא דיינינן כאלו בשעת מיתה זכה כ"א במחצה אבל מ"מ צ"ע על הרשב"א דל"ל לדחוק' דשמא רבא סבור כו' דדלמ' גם רבא מודה דבתרי מיני' כה"ג שאין בו דין חלוקה יש ברירה ודייק מלתא דירושת הגר מדרבנן מהא דלא יאמר טול אתה יי"נ ואני פירות דהני תרווייהו בני חלוקה נינהו ודמי לגדיים ותיישים דאין ברירה וע"כ דשרינן מטעם ירושת הגר דרבנן ואפשר כיון דרבא נקט בלישני' חליפי ע"ז קשקיל אלמא דמרישׁ' דמתני' דמיירי בע"ז קא דייק למילתי' וצ"ע כנלענ"ד למשכוני' נפשין על מאור עינינו הרשב"א ז"ל דלא ליהוי שמעתתי' מרפסין איגרין:

אמנם בשיטות הרמב"ם י"ל דמפרש מלת' כפשט' דהש"ס קשי' ליה דהא הך ברירה דבין הטלאים חד מינא והנה לכאורה קשה בהא דפריך למ"ד יש ברירה ונברור דהא אף למ"ד אין ברירה נמי קשה לפי מ"ש התוס' והרשב"א בגטין דכיון דאין ברירה יש להסתפק שמא הגיע לו כל חלקו של נכרי או חצי' ע"ש ולפי"ז נראה פשוט דלהך מ"ד נמי עכ"פ לא יצאנו מידי ספק דשמא זהו חלקו המגיע כמו שאנו מסופקים שמא נטל כל חלק הע"ז כמו כן י"ל שנטל חלקו המגיעו אלא דלמ"ד יש ברירה אמרי' הוברר הדבר ולמ"ד אין ברירה לא הוברר אבל עכ"פ לא יצא מגדר הספק ולפי"ז גם למ"ד אין ברירה נברור חד ונשתרי אידך מטעם ס"ס ספק שמא זהו חלקו המגיעו ואת"ל שאין זה חלקו ויש כאן מחיר כלב מ"מ שמא אותו שנטל הוא הך דלהדי כלב ואינך נשתרי ואין זה ענין להך דספק אחד בגופו ואחד בתערובות כיון שמעולם לא הוברר הספק על גוף א' בפ"ע כ"א בתערובת נולד גם הס' הא' שמא יש כאן מחיר כלב או אין כלל ואע"ג דבשני מינין אין ברירה מ"מ הא הך דאין ברירה אינו רק ספיק' ולשיטת רש"י שם ניחא דלעולם יש כאן תערובות מחלק חבירו ובכל חטה אמרינן חצי' טבל וחצי' חולין וה"נ חצי טלה אחד עכ"פ מחיר כלב הוא דהיינו מחצית הכלב שנטל חבירו אבל לשיטת התוס' קשה וצ"ל דלשיטת התוס' אי אין ברירה פשט הספק בכולו ואנו רואין הכל כאילו בלול ומעורב יחד וכמו שי"ל שכל מה שבידו הוא חלקו וביד חבירו הוא שלו או להיפך כמו כן י"ל בגוף הטלאים והכלב ג"כ שזה יש לו חלק בכל טלה שביד חבירו ונגד זה הגיע הכלב לחלקו וא"כ מחיר הכלב משוך ואתי בכולהו וא"כ איכ' נמי ס"ס להיפך לחומר' דבכל חד איכ' למימר שמא זהו נגד הכלב ואת"ל שאינו כולו מ"מ דילמ' מחציתו או שליש נגדו והלכך א"ש למ"ד דסובר א"ב:

אך קשה דא"כ מאי פריך למ"ד די"ב נברור דהא בב' מינים לא אמרי' הוברר וא"כ יש ספק דלמא הכלב משוך ואתי בכולהו וצ"ל דודאי אי בכל דוכתי אין ברירה שפיר אמרינן דלמא משיך בכולהו משא"כ אי יש ברירה רק דבתרי מינים לא אמרינן ברירה והיינו מטעם דמסתמא יחלקו מכל מין א"כ אין הספק נופל על כל הטלאים דהא מה שיש כנגדו במינו אמרינן ברירה רק על חד מנייהו אמרינן שיחלקו ביניהם אותו ואת הכלב ומספקא לן הי מינייהו וע"ז פריך ונברור:

ובזה א"ש מה שהקשיתי לעיל דאף למ"ד אין ברירה קשה ליבטל ברובא דז"א דלמ"ד אין ברירה כל הטלאים אסורות דלמא יש בהם תערובות הכלב אך דאכתי קשה דמאי אמר ונברור דל"ל לברורי נימא דבטל ברובא כמש"ל דהא לדידי' אין כאן חשש רק בחד וא"ל כמש"ל כיון דכולם בספק אין מועלין לבטל ז"א כיון דיש ברירה רק בתרי מינים אין ברירה א"כ עכ"פ לא נאסר רק אחד מהם והוא ברור ועומד לעצמו בתוך התערובות שהרי כשאנו מבררים אותו ולוקחין אותו מביניהם אנו אומרים זהו המגיעו משעה ראשונה נגד הכלב. וכיון שהוא מבורר ועומד במקומו שפיר יש לו להיות בטל בשאר דאע"פ שאנו מכנין גם השאר בספק שם איסור מחמת חסרון ידיעתינו כבר כתבתי דחסרון ידיע' אינו מזיק כלום וצ"ל כיון דבאמת יש ברירה אין לנו לבטלו ברוב דהוי כאפשר להכיר האיסור ולהסירו משם דלא בטל. וכה"ג כתב המ"ל בהלכות מעילה וכאן עדיף טפי:

ועתה נחזי אנן להרמב"ם דפוסק אין ברירה ובדרבנן יש ברירה אין מקום לאסור הטלאים מספק דלמא משיך בכולהו דלדידן דמספקא לן מילתא אי י"ב או א"ב א"כ יש כאן ס"ס דילמא יש ברירה ואת"ל אין ברירה מ"מ עדיין יש להסתפק שמא הך טלה לבד הוא מחיר כלב כמש"ל ואף די"ל דהוי כשם אונס חד הוא וחד ספיקא חשוב אם שאר הטלאים פתיך בהו מחיר הכלב או לא מ"מ אין זה רק ספיקא ומדאורייתא לקולא אף אם היינו אומרים אין ברירה וכיון שכן שוב הוי רק דרבנן ושפיר אמרינן ברירה ולכך פסק הרמב"ם דנברור חד אע"ג דס"ל דבדאורייתא א"ב:

ודע שיש כאן מקום עיון גדול על התוס' בע"ז דס"ג ד"ה כגון דקאי בחצירה שכתבו דבטלה סתם וקיימו בחצירה אע"פ שאין יכול לדחותה לטלה מן השוק אפ"ה אין שם אתנן חל אפי' למ"ד דיש ברירה אלא על המבורר בשעת ביאה ע"ש ולפי"ז תימא דהא אתנן ומחיר מחד קראי נפקא א"כ גם במחיר בעינן שאין שם המחיר חל אלא על המבורר בשעת מחיר וא"כ צא ופריש מתני' דתמורה דאסרינן להנך שכנגד הכלב ומבואר דאדרבה למ"ד א"ב א"ש טפי אע"ג דאין מבורר איזה הוא המחיר ולמ"ד דיש ברירה דאמרינן נברור כו' קשה דאפי' הך חדא לא נאסר כיון דבשעת המחיר לא הי' מבורר:

ולכאורה הי' אפשר לומר דאע"ג דלענין אתנן אי אמרינן אין ברירה לא מיתסר שאני התם דעכ"פ אין בכלל האתנן רק טלה אחד ותו לא וכיון שלא הוברר לא חל שם אתנן משא"כ גבי מחיר אה"נ אם הי' עומדים כמה טלאים בחצירו ואמר לחבירו טלה אחד יהי' מחיר כלב שלך לא מיתסר אבל בהא דשני אחין שירשו אז אי א"ב אמרינן שמחיר הכלב פתיך ואתי בכל עשרה טלאים והוי כמבורר שהרי בכולם אנו אומרים שיש בהם מחיר כלב וא"כ למ"ד א"ב א"ש ולמ"ד י"ב נמי א"ש כיון דבתרי מינים א"ב א"כ נמי אמרינן דפתיך בכולהו אלא דלפי"ז קשה מאי פריך ונברור חד דהא ע"כ לומר שמחמת הכלב מעורב בכל העשרה משום דתרי מינים נינהו ומה יועיל הברירה וע"כ לומר דאע"ג דתרי מינים וא"ב מ"מ אינו תופס בכולהו רק דאמרינן דעכ"פ מחצית הכלב הגיע לחלקו ונטל נגדו מחצית טלה וכמ"ש רש"י גבי גדיים ותיישים וא"כ הדרא קושי' לדוכתא דהא בשעת המחיר עדיין לא התברר איזה טלה היא ואין חל עליו שם מחיר כלל ומאין הרגלים לדבר להחמיר במחיר יותר מבאתנן וצ"ע כעת:

והנה התוס' בקידושין כתבו גבי גר וע"א שירשו כו' דאין לומר משום ברירה דא"כ אפי' בא לרשותו יהא מותר מה"ט וזה תמוה דהא אדרבא אי יש ברירה פשיט' דבאו ברשותו אסור ומצאתי בחידושי מוהרי"ט שעמד בזה ותירץ בדוחק. ולענ"ד נראה ברור שט"ס הוא בתוס' וצ"ל אפי' נשתתפו יהא מותר מה"ט ואע"ג דאכתי לא הוזכר הבריית' דנשתתפו מ"מ עלה סמיך וכן מבואר להדיא בתוס' ע"ז דף ס"ד ע"ב ד"ה תנ"ה ע"ש ונפלאתי על ד"ז הגאון בת"ח שם שכתב דאדרבה התוס' בקידושין כו' וזה תמוה דע"כ צריך להגיה בדברי התוס' כמ"ש והן הן דברי התוס' בע"ז. שוב ראיתי בפ"י בקידושין שהרגיש במ"ש אלא שלא הביא דברי התוס' בע"ז ולכך לא נחית להגיה בתוס' דקידושין כמ"ש:

והנה לכאורה הפשטות בכוונת דברי התוס' בקידושין וע"א שר"ל דמוכח מזה דהברייתא אתי כמ"ד א"ב. ולפי"ז משמע מדבריהם דאי יש ברירה אף בתרי מינים אמרינן ברירה אך דמדברי התוס' בחגיגה מבואר דטעמא משום דבתרי מינים לא אמרינן ברירה. והנה שם בלשון התוס' דחגיגה ג"כ נראה שנפל ט"ס וצ"ל וכן פירוש הוא עצמו משנה גר ונכרי כו' דא"ל ברירה התם והוא ר"ת דאין לומר ע"ש ור"ל דמה"ט לא אמרינן ברירה משום תרי מינים אבל בחד מינא יש ברירה וע"ז הקשו וקשה למורי כו' ובזה מדוקדק תיבת התם שלכאורה אין לו שחר ולפי מה שהגהתי א"ש וכן נראה ממ"ש התוס' שם וכ"ת דבדרבנן מודה ר"י דאית לי' ברירה כו' ולכאורה קשה דמה יענו להה"א דגר וע"א דחליפי ע"א דאוריית' וא"ל שכוונתם לפי המסקנה דירושת הגר דרבנן ובדרבנן יש ברירה ז"א

דלמסקנה לאו משום ברירה אקילו דאפי' אי א"ב מ"מ שרי דהם אמרו שיורש את אביו והם אמרו שלא יזכה כ"א בדבר המות' וכמבואר בת"י הביאם אא"ז מהרש"א ז"ל ובאמת שזה מוכרח לפי מ"ש דבתרי מינים לא אמרינן ברירה והיינו אפי' בדרבנן כדמוכח מהאי דחבר וע"ה וע"כ דאף למסקנא דירושת הגר דרבנן מ"מ טעמא לאו משום ברירה אלא משום דהם אמרו כו' ועיין בתוס' רי"ד שכתב ג"כ דטעמא דבב' מינים לא אמרינן ברירה ומדברי הריטב"א שם אין נראה כן ע"ש ואין להאריך:

ועתה אני בא בדבריך שכתבת ללמוד מהך דתמורה לכלאים ולפי מ"ש ז"א דהתוס' בתמורה בחד מינא מיירי כמ"ש וצמר ופשתן תרי מיני נינהו ואפי' בדרבנן לא אמרינן ברירה כדמוכח ממתני' דמאי אמנם אפשר לומר דאין לחלק בין חד מין לתרי מיני אלא לענין חלוקת ירושה ושותפים כיון דיש קפידא בחפצים מי יקח זה ומי יקח זה דיינינן כאילו כ"א יש לן חלק בזה ובזה וע"י החלוקה באים לידי חליפין אבל לענין כלאים כיון דל"ש סברא דקפיד' וזה בא לברור החוט של פשתן מתוך הצמר שפיר דמי אי אמרינן ברירה אבל באמת ז"א דהא גוף סברת התוס' דתמורה היא כהלכתא בלא טעמא לפי הבנתך דאף אם יש איסור מיוחד בתוך התערובות סמכינן אברירה כשנולד בתוך התערובות ולא בסבר' תלי' מלתא דאנה השכל שיגזור אומר דאחר התערובו' מסתמ' בורר האיסור מתוך ההיתר וע"כ לומר שכך קיבלו להתיר בכה"ג שהאיסו' לא הי' מבורר בפ"ע א"כ אף בתרי מינא נמי נימא הכי וע"כ לומר שלא בא הקבלה שיש ברירה רק בחד מינא ולא בתרי מינא א"כ שוב אין לחלק בין יש קפיד' בין אין קפיד' ועוד נראה דאף אי נימא דהך מלת' דיש בריר' גזירת הכתוב הוא להתיר בכה"ג זה ל"ש רק אי אמרינן ברירה מדאוריית' אבל אם בדאוריית' לא אמרינן ברירה כ"א בדרבנן פשיט' דלא מסתבר להתיר מחמת דבדרבנן יש ברירה כיון דמצד הסבר' לא מיסתבר כלל שנוכל לסמוך שלקח האיסור דא"כ אף בנולד קודם התערובות ניקום ונסמוך שבורר האיסור ואנן לא שרינן אלא בנפל לים כו' וכמש"ל אלא ודאי שז"א דלעולם אמרינן שמה שלוק' ממנו הוא לפי חשבון וא"כ עדיין האיסור מעורב עם ההיתר וגם כי אף בדאוריית' לא מסתבר שיהי' גזה"כ בזה להתיר בכה"ג ולא מצינו בשום מקום גזה"כ בזה. אך בכוונת התוס' צ"ל כמ"ש דכל שנולד אחר התערובות ואין האיסו' מיוחד שוב אמרינן דזה שבורר עתה הוא האיסור כיון דמעולם לא חל איסור על דבר אחר רק עתה הוברר האיסור משא"כ היכ' שחל איסור על דבר מיוחד זהו בכלל הוברר האיסור תחלה שהרי חל שם איסור על דבר זה אלא שמחמת שהיא מעורב אינו ניכר וכל הני דמייתי התוס' אין האיסור מבורר בפ"ע רק האיסור נולד בתוך התערובות ולא נתברר על איזה מהם חל האיסור

ובכה"ג אמרינן ברירה והובר הדבר שמעיקרא הי' עומד לכך שיחול ע"ז שם האיסור ואע"פ שפשוטת לשון התו' אינו מורה כן מ"מ ברור לענ"ד שכוונתם כמ"ש:
אמנם מה שצ"ע בלשון התוס' שם הא דמייתי התם הך דשני לוגין שאני עתיד להפריש ובאמת שם בלא"ה א"ש כיון שהוא אומר מה שאני עתיד להפריש אע"כ דע"כ אנו צריכין לומר לכשיפריש חלה התרומה למפרע שהרי הוא שותה מיד מ"מ כיון שלא קרא שם תרומה רק על זה שיפריש אח"כ ממיל' דאין כאן תערובות איסור כלל וכן מבואר בירושלמי דדמאי גבי המזמין את חבירו כו' במה אנו קיימינן אם באומר מכבר מקשה המעורב הוא ואם באומר לכשישתה למפרע טבל שתה אלא באומר מכבר לכשישתה הרי מבואר דבכה"ג לאו משקה המעורב הוא כלל:
ועוד קשה לפי תירוצם דכל שלא הוברר האיסור מתחלה בפ"ע אמרינן ברירה א"כ למה באמת הוצרכו שיאמר שאני עתיד להפריש ותסגי לי' שיאמר שני לוגין שבתוכו תרומה ולפי מ"ש החוות יאיר סי' קל"ג דבלח בלח ל"ש סברת התוס' דתמורה הוי א"ש אלא שז"א לפי מה שהסברתי סברת התוס' דטעמייהו לפי שעדיין לא נתברר על איזה מהם חל האיסור עד שעה שמברר מועיל הברירה נראה דגם לח בלח שייך למימר הכי וכדאמרנן בביצה שנים שלקחו בהמה וחביות כו' חביות מותרת משום שהוברר הדבר שזהו חלקו המגיעו וה"נ נימא הוברר שזה החלק המגיע להתרומ' ואפשר דס"ל להתו' דה"נ דהוי מהני אף בכה"ג רק דהתם בלא"ה צ"ל שאני עתיד להפריש כיון דבע"ש בה"ש מיירי ואסור להפריש ודאי ולכן לא הקילו אלא בכה"ג שאומר שאני עתיד להפריש דאם יאמר בסתם שני לוגין אילו תרומה הוי כמפריש ואסור וכן מבואר בתוס' בכמה דוכתי וכר"ש דדמאי ואע"פ דהם כתבו דקביעו' מקום חשוב כהפרש' היינו אם נימא דבעינן קביעות מקום אבל אם נאמר דסגי בלא קביעות מקום רק שיאמר שני לוגין תרומה ממיל' דחשיב כהפרשה מיד ואסור ועיין ברשב"א חולין דף י"ב בשם הרמב"ן דכשאומר שאני עתיד להפריש ויש ברירה מהני דכשמפרישו הוברר הדבר למפרע ושיריה ניכרים למפרע אף על פי שלא הוי ניכרת בשעת קריאה ושתי' וראיתי בקצות החושן סי' ס"א שכתב דלפי סברת התוספות דתמורה סגי באומר שני לוגין בתוכו תרומה ולענ"ד ז"א כמ"ש גם מ"ש באומר שאני עתיד הוי שירי' ניכרים למפרע משום ברירה כסברת הרשב"א משא"כ באומר שני לוגין בתוכו תרומה אין שירי' נכרים כיון שאין מבורר בשעת הפרשה ולענ"ד ז"א דאם נימא כסברת התוס' דתמורה דאמרינן ברירה בכה"ג אף שאינו תולה בדעתו וכגון ההוא דתמורה ויומא א"כ אמרינן דזה דנוטל לשתות היא היין מבוררים ושני לוגין שישארו הם תרומה פשיטא דגם זה שירי' ניכרים מקרי ועדיף מיני' דהא

שירי' ניכרים בשעת שתי' להרשב"א דנקיט במלתי' באומר שאני עתיד להפריש היינו משום דלא קאי בשיטת התוס' דתמורה אלא ס"ל דכל שלא אמר שאני עתיד להפריש הוי מדומע וכמ"ש דבמדו' הלח אפי' אומר לצפונו כו' והביא שם הירושלמי דדמאי שהבאתי לעיל דאם אומר מעכשיו משקה מעורב הוא שותה משא"כ אם נימא דמותר לשתות מיד על סמך ברירה אף באומר מעכשיו שפיר מיקרי שיריה ניכרים גם בכה"ג דאין מעלת שאני עתיד להפריש להיות נקרא שירי' ניכרים כ"א בשביל שיתברר הדבר שאין התרומה מעורבת ומדומעת בתוך החולין והשתא דקיימינן בסברת התוס' בתמורה גם בשאינו אומר שאני עתיד כו' כן הוא שאין התרומה מעורבת ומדמעת אלא מה שיקח לשם חולין יהי' חולין ומה שיקח לשם תרומה יהי' תרומה ומיקרי שירי' ניכרים וזה ברור למעיין ועיין בריטב"א קידושין דף ק"ה ועיין ברש"י ז"ל דעירובין גבי תרומת כרי הזה ומעשרותיו בתוכו קרא שם ומבואר דאף דב"ש אית לי' ברירה מ"מ אסור לאכול ממנו רק דאהני לחייב עלי' ע"ש וזה דלא כסברת התוס' דתמורה ואפשר דס"ל כמ"ש התוס' דלא אמרינן ברירה רק במתנה ומברר דבריו ולכך א"ש דבעינן דוקא שיאמר שאני עתיד להפריש והתוס' בתמורה קיימא למ"ד דאמרינן ברירה בכל גווני ודרך אגב ראיתי בקצה"ח שם שכתב דלר"מ דס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ה"נ מהני כשאומר שאני עתיד להפרישם ע"ש ולענ"ד ז"א דהא דמקנה דשלב"ל היינו שיחול הקנין לכשיבא בעולם דהא א"א לו לחול מיד כלל והא דאמרינן לכשאקחנה קנוי' לך מעכשיו כבר פי' התוס' דמהני לענין אם נקרא השטר או נאבד אבל ודאי דא"א לומר שיתחיל הקנין מיד רק שהוא מועיל לענין זה שיוכל לחול אח"כ משא"כ לענין ברירה דאנו צריכין לומר שחל מיד והוברר הדבר למפרע שהרי מיחל ושותה מיד וע"כ שהתרומה חלה מיד י"ל דאף למ"ד אדם מקנה דשלב"ל מ"מ הוברר למפרע וחל מיד זה לא אמרינן ואם לא היינו צריכין לומר הוברר הדבר למפרע רק שיחיל לכשיברור זה בודאי אמרינן אף למ"ד אין אדם מקנה דשלב"ל כו' וכדמוכח מההוא דכל הנלקט כו' וכמ"ש הוא עצמו שם ובמ"א הארכתי בזה והבאתי מדברי הרבה פוסקים דכל שא"צ למפרע שפיר אמרינן ברירה:

ונשוב אל הנדון שאנחנו עסוקים בו לישב דעת הטור משום דבדרבנן י"ב הנה מלבד הני טעמי דכתיבנא בלא"ה לא ידעתי מה הועלת בזה דהרי בלא"ה מלתא דפשיטא ספיקא דרבנן לקולא וע"כ דעיקר הקושי' על הטור דהאיך שרינן לי' לנתק בכדי לעשות ספק דרבנן בידים וכ"כ בשו"ת נ"ב סי' מ"ג וא"כ מה יתן ומה יוסיף טעם ברירה בדרבנן הא טעמא דאמרינן ברירה בדרבנן משום דספק דרבנן להקל כמ"ש הר"ן פ' כל הגט וכ"כ הב"ש והפ"י וא"כ אין לנתק לעשות ספק דרבנן והא דאשכחן ברירה בדרבנן לא שיעשה

כן במתכוין בכדי לסמוך אברירה אלא כגון ההיא דשנים שלקחו בהמה וחביות בשותפי' שהם חולקים ביניהם בכדי לקבל כ"א חלקו וממילא דסמכינן אברירותם כיון שהוא מלתא דרבנן והא דפריך ביומא ותמורה ונברור היינו אף לכתחלה א"ש בפשיטות דהתם קיימינן למאן דסובר ברירה אף בדאורייתא ובתורת ודאי אתינן עלה ושפיר איכא למשרי אף לכתחלה משא"כ אי בדאורייתא אין ברירה רק בדרבנן והיינו מספק שוב אין מקום לעשות לכתחלה ובר מן דין נלענ"ד דאין להתיר מספק דרבנן לקולא עפ"י מה שכתב הש"ך סי' קיו"ד דבאתחזק איסורא אסור אף בספק דרבנן ואין לך אתחזק איסורא יותר מזו שהיה נאסר משום כלאים ועכשיו אנו באים להתירו ע"י ניתוק:

ובזה היה אפשר ליישב מה שהשמיט הרמב"ם דינא דמר זוטרא ומ"ש הכ"מ דהרמב"ם לא גריס והלכתא הוא אמת נכון אך אכתי קשה דהא מר ברי' דר"א לא פליג אמ"ז בהא מלתא דאי נתקי שפיר דמי מדרבנן רק במה דס"ל דדוקא כולהו בעינן ובהא פסק הרמב"ם כמר בר ר"א דבחד סגי או שוע כו' אבל מ"מ מודה למ"ז בגוף הדין דמהני ניתק בדרבנן וא"כ הו"ל להרמב"ם לאתויי הך דינא בדרבנן וכן מבואר בחידושי הרשב"א ריש יבמות וברמב"ן בנדה דא"ש מימרא דמ"ז דעכ"פ בעינן שיהי' כ"א שוע מדאורייתא ע"ש ולפמ"ש י"ל דהרמב"ם סובר דגוף דינא דמ"ז דלא כהלכתא דמ"ז ס"ל דאף באתחזק איסורא מקילינן בספק דרבנן וכר"מ דמקוואות כדאיתא בעירובין דף ל"ה משא"כ למאי דמשמע מש"ס דעירובין דשקיל וטרי אליבי' דר"י והכי קי"ל בעלמא ר"מ ור"י הלכה כר' יוסי ולדידי' באתחזק איסורא אזלינן לחומרא אף בדרבנן כמ"ש הרשב"א בתשובה הביאו הש"ך שם ולכך שפיר השמיט הך דמ"ז ואעפ"י שהרמב"ם גופי' פסק שם כר"מ כמ"ש כל האחרונים מ"מ הרי הרמב"ם סובר דבאב הטומאה מד"ס טמא וכמ"ש בספר חוות דעת ואעפ"י שבאמ' אין זה ראי' שהרי באב הטומאה מד"ס אף ספק ליטמא ולטמא דאיכא חזקת היתר אמרינן דטמא אלמא דלאו משום חזקת איסור מחמרינן רק דאב הטומאה שאני שהחמירו עלי' לעשותו כשל תורה ממש וכמ"ש המ"ל הלכות מקוואות בפירוש דברי הרא"ש וכ"כ בשו"ת פמ"א ח"א בקצרה ע"ש מ"מ עכ"פ אין הכרח שהרמב"ם יפסוק כר"מ רק לענין ולד הטומאה דקיל טפי משא"כ בגווני דכלאים דהכא שעיקרו מה"ת ואתי לאחלופי בכלאים דאורייתא יש להחמיר בו כיון דאתחזיק איסורא ועיין בתי"ט ומ"ל שהשיגו על הר"ש והרע"ב שכתבו בד"א בטומאה חמורה שנטמא בטומאה המטמאתן מה"ת דהא אף באב הטומאה מד"ס דינא הכי ונפלאתי שלא הזכירו ראש המדברים רש"י ז"ל בעירובין שכתב כן ואחריו החזיקו הר"ש והרע"ב לכתוב כלשונו וצ"ע:

אך עדיין צ"ע לפי מ"ש הרמב"ם פרק יוד מה"ל עדות בלבש בגד צמר שאבד בו חוט של פשתן הרי הוא פסול מדבריהם הלח"מ שם תמה שסותר לדבריו בהלכות כלאים וכתב דמה שאמר הרמב"ם בהל' כלאים שאבד בו חוט של פשתן אינו שידענו בודאי שהוא הבגד אלא שאינו ניכר רק י"ל שהוא ספק אם הוא שם אי לא ולכך התירו ע"י הצביעה דכיון דבתחלה יש לנו ספק אם הוא שם או לאו אין איסורו מתחלה מד"ת אלא מד"ס כו' ע"ש ולפי"ז הדרא קושיא לדוכתי' דהו"ל לכתוב הרמב"ם דבכה"ג אם נתקן ואין ידוע כו' מותר דהא בכה"ג אם מספקא לן אם לאו היא שם לא איתחזק איסורא ואפי' תימא דמיירי שידוע שנארג שם ודאי אלא שאח"כ נפל ספק אם עדיין הוא שם מ"מ ע"כ דאתיליד ריעותא גמורה באופן שיש לנו להסתפק בזה וא"כ אזיל לי' חזקת איסור בשעת הריעותא ובזה היה לנו להתירו אם ניתק ומספקא לן אם נתקו לגמרי או לא אמנם באמת דוחק גדול לפרש הרמב"ם כמ"ש הלח"מ ויותר נלענ"ד בדעת הרמב"ם דס"ל דאין בכלאים איסור דאורייתא כ"א כשהוא ניכר דאז שם כלאים עליו כדמתרגמינן כלאים עירובין משא"כ כשאבד בתוכו ואין ניכר אזיל לי' שם כלאים דאורייתא רק דאסור מדרבנן ועכ"פ יש כאן איתחזק איסורא מעיקרא דאורייתא והשתא אחר שאבד מדרבנן ועוד נראה דהרמב"ם סובר דכל שאינו ניכר בטל ברוב מה"ת כמו ההיא דצמר גמלים וצמר רחלים וכמ"ש התוס' מההיא דשיער נזיר דמוקי בציפרתא ולא ס"ל כתי' התוס' והרא"ש שכתבו דכיון דע"י חיבורן נאסרו ל"ש ביטול אלא ס"ל דשפיר בטל כיון דאינו ניכר רק מדרבנן אסור אף בכה"ג כיון דס"ס הוא נהנה מכלאים וכן נראה מדברי הכ"מ פ"ג מהל' בכורות שכתב דהרמב"ם מדמה צמר בכור לבגד שאבד בו כלאים דאינו בטל אעפ"י שחילקו המפורשים בין כלאים ושאר איסורים רבינו אינו מחלק עכ"ל ובתמורה פריך להדיא וליבטל ברובא ומשני בציפרתא וסובר הרמב"ם דהך שנויא דלא כהלכתא דבלא"ה לא בטל מדרבנן כיון שעכ"פ נהנה מצמר הבכור וכמו בבגד שאבד בו כלאים דהא בטל מדרבנן עכ"פ משום דס"ס הוא לובש כלאים ואע"ג דבמידי דאכילה וכדומה קי"ל דבטל ברובא מ"מ התם כל שעתה איכא למימר דהיתרא אכל וחילוק זה מבואר בתוס' דבכורות דף ך"ג ומצאתי במשנה למלך פ"א מה"ל משכב שהביא דברי הכ"מ וכתב ולא ביאר לנו מרן מה טעם ל"ש ביטול באיסורין אלו ולפי מ"ש ניחא דטעמא דרבינו דס"ל דבהני לא שייך ביטול דדמי לטומאה משא דבב"א נהנה מן הבגד כו' ע"ש וכיון דטומאת משא אינו רק דרבנן כמ"ש התוס' ממילא דגם בגד שאבד בו כלאים אינו רק מדרבנן ול"ד לצמר גמלים וצמר רחלים שטרפן כו' דאזלינן בתר רובא דהתם טרם הוחל עליו שם איסור נתבטל מעליו שם צמר רחלים ונקרא בשם צמר גמלים שהוא

הרוב ולכן אעפ"י שעכשיו חיבר בו פשתן והוא נהנה מכל הבגד יחד לא איכפת לן בהכי דמעולם לא חל עליו שם איסור משא"כ נבילה שבטלה בשחוטה או בגד שאבד בו כלאים שאנו רוצין להפקיע איסורו ע"י ביטול לא מהני כיון שנהנה בב"א אך מה שהקש' שם במ"ל על התו' שהקשו גבי כלאים ולבטל ברובא דהא דמי לטומאת משא ותי' דהתוספות ס"ל דבכלאים לא בטל ברוב מה"ת ושוב הקשה דהא בתמורה פריך ולבטל ברובא ומוקי בצפרתא משמע דאי לאו הכי אף מדרבנן בטל והא דמי לטומאת משא כו' נלענ"ד דהתוס' ס"ל דלא דמי לטומאת משא דהתם הוקבע טומאה על חתיכת הנבילה בעודה בפ"ע וגם עתה לא פרחה טומאתה מינה בשביל שנתערבה לא בטלו חכמים טומאת משא ממנה כיון שודאי נושא אותה ג"כ משא"כ בכלאים דבעוד הפשתן בפ"ע והצמר בפ"ע לא הוקבע שום איסור עליהם והאיסור בא מחמת התחברותן וכיון שאינו ניכר הרי בטל ברוב ופקע שם איסור מן הבגד לגמרי ועדיף מהא דאכילה דאמרינן בכל משהו איכא רובא דהיתרא ועכ"פ יש כאן איסו' אלא שהאיסור נהפך להיתר משא"כ בכלאים דע"י הביטול אין כאן איסור כלל ולזה תירצו דאדרבא מה"ט גופא שאין נאסרין כ"א ע"י חיבורן לא שייך בי' ביטול אך מההוא דתמורה לכאורה שפיר קמותיב אך נראה לפי מה דאיתא שם בבכורות בבהמה ששפעת חררת דם כו' טהור ממשא ור"י אמר משום ביטול ברוב נגעו בה ופריך מהא אדריב"ח דאמר דבמשא מטמא ובעי לשנויא התם בסרוחה ופריך הניחא לבר פדא אלא לר"י כו' ומסיק בקושיא הרי מבואר דריב"ח ס"ל דהיכא דבטל ברוב אף במשא לא מטמא וא"כ שפיר פריך בש"ס דתמורה אליב' דר"י דלדיד' קשה ולבטל ברובא ולפי"ז א"ש בפשיטת דברי התוס' והרא"ש שהקשו בכלאים ליבטל ברובא דהא ר"י ס"ל דאין מטמא במשא וא"כ ה"ה לענין כלאים אעפ"י שנהנה מכל הבגד בב"א ובזה יש ליישב מה שלא כתב הרמב"ם איקומתא דעבד צפרתא ע"ש בסוף הל"מ ובפ"ג מהל' בכורות משום דהרמב"ם סובר דהש"ס אליבא דר"י פריך משא"כ הרמב"ם לשטתי' דפסק כריב"ח דמטמא במשא ממילא דאף בלא עבד צפרתא ומה שהקשו התוי"ט והכ"מ על הרמב"ם בהך דחררת הדם ע"ש ובמ"ל ה"ל משכב ואין כאן מקומו להאריך ולפי מ"ש יש מקום ליישב דברי הטור ג"כ די"ל דסובר כהרמב"ם דבגד שאבד בו פשתן מה"ת בטל ברובא ורק מדרבנן אסור ואע"ג דמסתמא אזיל בשיטת הרא"ש אביו שכתב דל"ש בזה ביטול כיון שהאיסור ע"י התחברותן ונעשה כחתיכה א' של איסור היינו משום דאל"כ אפי' מדרבנן לא היה לנו לאסור כדין יבש ביבש דעלמא ואע"ג דס"ס נהנה מכלאים מ"מ לר"י היכא דבטל ברוב אף במשא לא מטמא או כמ"ש דכלאי' לא דמי למשא דאם נימא דבטל נסתלק איסור כלאים לגמרי ולכך הוצרכו לומר

דע"י שנאסרו בהתחברותן ל"ש ביטול אבל מ"מ אין זה רק מדרבנן לבד דבדאורייתא לא שני לן בהא וא"כ היכא שנאבד ואין ניכר והוא כלאים דרבנן שוב הו"ל תרי דרבנן ובכה"ג שפיר כתב הטור דשרי אף לנתק לכתחלה ועל הט"ז שהקשה מנפל לים אבל הפיל אסור צ"ע דטפי הו"ל לאקשוי דאפי' נפל דוקא שנים ושלא יאכלם אדם א' ואז מותר משום ס"ס דשמא נפל האיסור ואת"ל לא נפל שמא זה שאוכל עכשיו אינו האיסור וכמ"ש הרא"ש בפרק ג"ה והכא ל"ש זה ולכאורה יש ליישב ולומר דדוקא התם שאם יאכל תערובות כאחת איכא לאסתפוקי דילמא לא נפל ואיתא לאיסורא ואע"ג דגם בזה לא עביד איסורא דאורייתא דמה"ת חד בתרי בטל מ"מ אין להתיר בכה"ג כיון שאוכל עכ"פ האיסור עצמו שנאסר מדאורייתא אין ההיתר חל עליו אלא ע"י ביטול משא"כ הכא שמעולם לא היה כאן איסור דאורייתא דמעיקרא כלאים דרבנן היה וכיון שעתה נפל ספק בדרבנן שפיר אמרינן בי' ספיקא דרבנן ולקולא וכיוצא בזה כתב בישו"ש ב"ק לענין ברירה דהיכא שהוא איסור תורה מצד עצמו רק מחמת ביטול חד בתרי אזיל איסור תורה גרע מאיסור דרבנן מצד עצמו ועיין בש"ך בכללי ס"ס אמנם אם נאמר כן אף אנן נמי נאמר דכיון שהיא איסו' דרבנן מצד עצמו אין חילוק בין נפל בין הפיל דבכל גווני שרי אך שאין זה מעלה ארוכה לדברי הטור שהתיר אף לכתחלה וגם דהא איתחזק איסורא ואפי' בדרבנן אסור וכמש"ל והש"ך הוסיף אף שנתערב חד בחד הדין כן ולפי"ז צ"ל הא דשרינן בדבר חשוב שנתערב ונפל אחת לים אע"ג דאיתחזק איסורא דרבנן עכ"פ התם טעמא משום ס"ס וגם שאוכל שנים שנים תלינן טפי שהיא דהיתרא משא"כ כאן קשה דהא איתחזק איסורא ואפשר דס"ל דבדרבנן יש להקל אף באיתחזק איסורא דפוסק כר' מאיר דמקואות ומדמי איסורי דרבנן לטומאה קלה וכמש"ל:

אמנם לפי פשטא דמילתא נלענ"ד דהרמב"ם סובר בגד שאבד בו כלאים אינו רק דרבנן משום דודאי אין חוט של פשתן דומה לשל צמר עד שלא יהי' הפרש ביניהם דודאי טובא איכא בינייהו ורוב בקיאין הן להכיר במראה ובמישוש רק לפי שזה הטיל החוט של פשתן ועתה אבד בתוך הבגד הוי דומי' דפלוגתא דר"מ ורבנן דפליגי התם לענין טומאה דרבנן סברי כשבודק כל צרכו אעפ"י שהי' כאן טומאה ודאית אנו אומרים עורב בא ונטלה ומכ"ש דטפי י"ל דלמא מנתר נתיר ואפי' ר"מ מודה דשכיח טפי מעורב וכמ"ש התוס' שם לענין בגד שאבד בו כתם אלא דאעפ"כ אין לנו לסמוך על הבדיקה דאימר לא בדק כל צרכו כדאמרי רבנן התם לר"מ ור"י או אפשר דאפי' אם יבדוק היטב הדק יש לחוש שמא יבא בקי יותר ממנו ויכיר והלכך בבדיקת צביעה מתירין לגמרי ותולין דמנתר נתר משום דהוי כההוא דבודק עד שמגיע לסלע משא"כ בלא בדיקת צביעה לא

סמכינן על הבדיקה מדרבנן עכ"פ זה דעת הרמב"ם ולדעת הטור אף בכלאים דרבנן לא סמכינן אבדיקה זו דהוי כספק חסרון ידיעה דשמא יבא בקי גדול ויכיר אך כשניתק ממנו חוט א' שפיר סמכינן על הבדיקה שלנו בכלאים דרבנן כיון דא"ל מעיקרא נתרו ואת"ל לא נתרן שמא ניתק עכשיו ולכך מתיר הטור אף לכתחילה לנתק כיון דאיכא רגלים לדבר שאין כאן כלאים כלל שהרי פשפש ולא מצא ולישנא דמ"ז דקאמר ונתקי' לאו משו' דלכתחל' אסור אלא משום דבעי למימר ולא ידעו אי נתקו כו' לכך נקט ונתקי' ושיגרא דלישנא הוא כלענ"ד ויישר חילך לאורייתא כו' הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

שאלה עא

וזאת אשר השבתי שנית על הנ"ל לשלום אין קץ לאהו' כו' מוהר"ר שמחה נתן נ"י:
אחד"ש אפריון נמטי כו' ואען ואומר אשר כתב בשם ספר משנת חכמים דבהיתר ניכר גם המרדכי מודה כבר קדמו הפליתי סי' ק"ב ולכן חזר להקשות על הכ"מ שכתב טעמ' דפרוטה בתוך כיס הקדש משום דבשיל"מ ע"ש:
ומ"ש דלפי הבנתי בדברי התוס' דע"ז דבעינן שיהיה מבואר בשעת ביאה לכאורה הוי גזירת הכתוב כו' ולכן כתבת דטעמ' משום דהוי כדמי ע"ז וחליפי שביעית שכתבו התו' להתיר בנתן דמים אחר המשיכה ודמי לה לבא עליה ואח"כ נתן לה והארכת בזה הרבה ונפלאתי עליך דהתוס' בשם ר"י דמיירי במעות שאינם מיוחדים בשעת משיכת היין שיהיה חליפי היין שמשך שפיר מדמי לה להא דבא עליה ואח"כ נתן לה לפי פשטא דש"ס דמיירי בטלה סתם שלא היה ברשותה בשעת ביאה אבל אם היה המעות צבורין ומונחין באופן שנקנו לישראל בשעת שמשך העכו"ם היין מה בכך שהם מונחים ברשות העכו"ם כיון שהם קנוים לישראל בכל מקום שהם ומכ"ש אי קיימי בחצירו של ישראל בעל היין פשיט' דאסורין וכן מבואר להדי' בהא דגר ועכו"ם כו' דאי לאו דירושת הגר דרבנן היה אסור לומר טול אתה ע"א אע"פ שהעכו"ם ימשוך הע"א תחלה כיון דהני זוזי מייחדי באנפי נפשייהו חליפי ע"א נינהו משא"כ היכא שאין המעות מיוחדים אע"ג דמשעבדי נכסים לא מיתסר כמבואר שם דף ס"ג ל"ש מקיפו כו' כיון דלא מייחדי שעבודי' לא מתסור ולפי"ז פשוט היכא שבשעת משיכת היין מסר לו כיס מלא מעות שהיה בו כפלי כפלים מכדי שווי היין ואמר לו שיקנה בתוך כיס זה נגד דמי היין דבכה"ג חל על המעות שם חליפי יי"נ אף לדעת הר"י שבתו' ומכ"ש למ"ד יש ברירה דאמרינן הוברר הדבר שאילו מעות שלקח אז מהעכו"ם בעד היין דודאי אסירי וא"כ מלת' דפשיטא בהא דנדר לה טלה באתננה מהנך דקיימי בחצירה ונדר לה אחת מהנה

דאי אמרינן הוברר הדבר למפרע א"כ הרי נתברר שטלה זה נקנה לה בשעת ביאה ומה טעם יש בדבר וחידוש הוא שחידשה לנו התוס' בזה לומר דאף בכה"ג אין חל שם אתנן דעיקר חלות שם אתנן הוא בשעת הביאה וצריך שיהיה מבורר בשעתו וידוע אז ולא מהני הבירור למפרע ואין צורך בזה לומר גזירת הכתוב רק דמעיקרו לא אסר רחמנא רק בכה"ג שיהיא מבורר האתנן בשעת ביאה וזולת זה לא אסר רחמנ' והערני בזה חתני המופלג השנון מו' יעקב יהושיע הלוי נ"י דוגמא לזה מה שכתבו התו' בחזקה שלא נתבררה בשעתה דלא אזלינן בתרה אע"ג דס"ס הא קמן דודאי אמת הדבר שבאותה שעה כשרה היתה מ"מ לא אזלינן בתרה לדינא כחזקה גמורה כיון דההיא שעתא גופא לא היינו יכולין לעמוד על בירורו של דבר כ"א אחר י"ב חודש וה"נ דכוותה ועדיף מינה דאמרינן דבכה"ג לא קריי' רחמנ' אתן זונה כיון שלא נתברר איזה הוא:

ומה שהקשית מהא דאפותיקי דהוי אתנן אע"ג דמצי לסלקו בזוזי אין הנידן דומה דהתם בטלה מבורר וחל על טלה זה שם אתנן אלא שכשנותן המעות הוא מסלק שעבודה מעליו אבל עכ"פ כל כמה שלא נתן לה שם אתנן מתלי תלי וקאי על טלה זה וכיון דמייחד שעבוד' מתסר משא"כ אם אין הטלה מבורר כלל לא מצא שם אתנן עדיין מקום לחול:

וראיתי שרצית לתקן דבריך שיהיו קיימים דהיינו טעמ' דלא מיקרי הטלה ברשותה שאינה על אחריותה דכיון דאמר טלה סתם אם מת אחר מן הטלאים מחויב ליתן לה טלה אחר כו' הנה מלבד כי ז"א דלית לן למיזל בכה"ג בתר דינא דלענין אונסין כלל רק לענין גוף הקנין אך בלא"ה אין הדין כמו שכתבת אלא דבכה"ג אין צריך ליתן לה טלה אחר כמבואר במנחות דף ק"ח האומר בית בביתי אני מוכר לך ונפל מראהו נפול עבד בעבדיי כו' ומת מראהו מת כו' והכי קי"ל בח"מ סי' רי"ד דה"ה אומר שור בשורי כו'. אך באמת פשוט שאין כוונת התוס' משום אחריות אלא דאע"ג דשפיר נקנה לה מ"מ כיון שלא נתברר ביחוד אין מקום לחול עליו שם אתנן אע"פ שעתיד יוכל להתברר ולפ"ז הדרא קושייתי לדוכתי' דבמחיר כלב נמי הכי ומה ראוי לחלק בין השווים ואפשר לומר דבשלמא לענין אתנן שפיר אמרינן כיון שלא נתברר בשעתו אין חל עליו שם אתנן ובשעת בירור שוב לית' לביאה בעולם משא"כ במחיר כלב נהי שלא מצא מקום לחול בשעת החלוק' כיון שלא נתברר אז איזהו מ"מ עתה בשעת הבירור של מחיר דהכלב עדיין בעולם וצ"ע וגם קשה דמי מכריח אותו לברור לא נברור כלל ויהיה הכל מותר דאין שם מחיר חל על מה שלא הוברר לשיטת התוס' דגבי אתנן אמרינן הכי:

ואמנם אפשר לומר ע"פ מה שהבאתי בתשובה א' דברי הרשב"א בתשובה בתולדת אדם סי' פ"ב שנשאל אהא דאומר שדה בשדותי מכור דנימא ברירה לא אמרינן וכתב דע"כ

לא תלינן בענין ברירה אלא כשצריך למקומו של דבר כגון בההיא דגיטין כו' משא"כ בזה שאפי' מכר לו א' משדותיו בניסן כו' מ"מ לקיומו של מכר אין צריך לברירה שאפי' למ"ד אין ברירה אין מעכב דין ברירה שאפשר להתקיים בלא ברירה כו' ע"ש וכעת אין הספר בידי ולפ"ז י"ל לפי מה שהעליתי בקונטרסי הראשון גבי הא דיו"ד טלאים דאי נימא אין ברירה ודאי דכולם אסורים דמחיר כלב משיך ואתי בכולהו ואין מקום להתיר רק אם נימא יש ברירה ולפי"ז א"ש מ"ש התוס' גבי אתנן דאפי' למ"ד יש ברירה לא חל אתנן שהרי לא היה מבורר בשעת ביאה דהתם לקיומו של הדבר אין אנו צריכין לברירה דכל שנתן לה אחד מן הטלאים דקיימו בחצירה בשכרה שפיר נקנה כמו באומר א' משדותי וא"כ אף אח"כ כשנתן לה האחד אין הכרח שנאמר הוברר למפרע דסגי בזה שנותן מהשתא ושפיר מקרי בא עליה ואח"כ נתן לה משא"כ גבי טלאים וכלב דע"כ להתיר שאר הטלאים משום ברירה דאל"כ כולם נאסרים וא"כ אנו צריכים לברירה ולומר שהוברר הדבר ממילא שאחר שיתברר נאסר:

אמנם עדיין צ"ע דנראה דהרשב"א לא אמר אלא דבזה שא"צ לקיומו של דבר שפיר מהני אף למ"ד אין ברירה ולא אמרינן דנימ' אין ברירה ולא חל הקנין אבל מ"מ למ"ד יש ברירה שפיר אמרינן הוברר בכל גווני אף היכא שא"צ לקיומו של דבר וכמו באחין ושותפין שחלקו דאמרינן ברירה למפרע ולפי שאין גוף הספר בידי לא רציתי להעמיק בסברא זו כעת:

ומ"ש בשם האו"ת סי' כ"ח שהקשה אמאי דפריך והא מיחסור משיכ' דהא מחייב לצאת י"ש משום מי שפרע כו' ונפלאתי עליו מאוד דודאי מחמת החיוב לצי"ש לבד לא הוי אתנן כל שלא קנתה בשעת ביאה קנין גמור בידי אדם וההיא דאתנן אסרה תורה כו' היינו בדיהיב לה או קיימא בחצירה ואנן הכי אמרינן דאם איתא דבא על אמו אינו חייב לצי"ש לא מהני מה דיהיב לה כיון דאי תבעה לי' לא אמרינן זיל הב לה אף דיהיב לה מנפשי' לא הוי רק מתנה בעלמ' ע"ש בב"ק דף ע' ובתוס' שם דמבואר כן להדי' אבל פשיט' דבכה"ג דלא משכה בשעת ביאה לא הוי אתנן אף דמחויב ליתן לה משום חיובא דמי שפרע שוב ראיתי כן בקצה"ח סי' כ"ח שהקשה כמו כן על חידושי הר"ן דסנהדרין בשם הר"ד ז"ל שכתב דגבי אתנן צריך אדם לעמוד בדיבורו אע"פ שלא יתחייב מן הדין כו' והקשה ע"ז מהא דפריך והא מיחסור משיכה כו' ובמחילה מכבוד תורתו גם הוא שגה בזה דכוונת הר"ד כמ"ש דכיון דצריך אדם לעמוד בדיבורו לכך כיון דיהיב לה בשעת ביאה אית עליה תורת אתנן ולא דיינינן ליה כמתנה בעלמ' אבל אי מחסרה משיכה בשעת ביאה בשביל חיוב דיבורו לא חל שם אתנן ולבתר שעתא כי יהיב לה

לא חייל שם אתנן כי הביאה אינו בעולם ובזה נפל ממילא מה שהקשית דכיון דעכ"פ מחויב ליתן לה בשכירותה כמ"ש הרא"ש והר"ן ז"ל א"כ לבסוף כשנותן לה הטלה נימא הוברר הדבר כו' ולדבריך גם במבטיח לה שכירות סתם ואח"כ נתן לה טלה אחד נימא הוברר אך הא ודאי ליתא דכל שלא קנתה אותו דבר בשעת ביאה אין דין אתנן בזה ולא עדיף מאפותקי בלא אמר מעכשיו אף היכא דקאמר בטלה מן הטלאים דקיימו בחצירך אם נימא הוברר למפרע הרי קנתה טלה זה בשעת ביאה אלא דאנן הוא דלא ידעינן בזה כתבו התוס' דקמ"ל דאף בכה"ג לא הוי אתנן אך באמת לקושייתך א"צ לזה דהא אנן קי"ל דמכאן ולהבא היא גובה ואף למ"ד למפרע גובה מ"מ לאו בברירה פליגי ובמקום אחר הארכתי בזה ומחמת כו' קצרתי דברי מחו' ידידו לנצח:

הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד

שאלה עב

ועוד בה שלישית אשר השבתי בענין הנ"ל להגאון בעהמ"ח קצות החושן נ"י על מה שכתב אלי עיין לקמן סי' ע"ד:

אלף שלומים למבחר שבחכמים חובר חבורים מחוכמים ה"ה הרב כו' כש"ת מו' אריה ליב הכהן יחי' נצח:

אחד"ש הגיעני דבריו הנעימים והייתי שש ועלז בראותי מעשה אצבעותיו אפס כי עגמ' נפשי כי הכרתי מבין כותלי כתבו דאיתרע לי' חזקה דגופא ה' ישלח עזרו מקודש ויחדש כנשר נעוריו סמוך לבו כאשר היה בעודנו באבו אמן:

והנה בבא דברת קדשו הייתי טרוד בכמה ענינים ועתה פניתי לראות אשר נעשה מר סנגריון לדבריו בספרו קצה"ח סי' ס"א וכתב לחלק דשני לוגין שאני עתיד להפריש אם לא יפריש למחר אין כאן תורם לכן חשוב שירי' ניכרי' כיון שאינו תורם רק מה שיהי' עתיד להפריש לזה שירי' ניכרים אבל שני לוגין בתוכו תרומה הרי התרומה תיכף בתוכו רק החולין שישתה יהא על סמך ברירה אבל בשעה שתורם אין כאן שיריה ניכרין ואם אח"כ כשישתה החולין יהיה ניכר ע"י ברירה אבל בשע' שתורם אין שיריה ניכרים עכ"ל ואנא לא חילק ידענא דגם באומר שאני עתיד להפריש ע"כ שרוצה שיחול התרומה מיד דאל"כ שותה טבל וא"כ נימא דבשעת שתי' לא היה שירי' ניכרים וע"כ ששותה על סמך שיפריש אח"כ ויהי' שירי' ניכרי' למפרע וכמבואר בדברי הרשב"א וכוונתו דאע"ג דבשעת חלות התרומה לא נודע איזה התרומה ואיזה החולין מ"מ אין הדבר תלויה בידיעתינו דלאו ניכרי' לנו באמרינן אלא באמיתת הדבר תלוי דכל שיהיו מבוררים

ועומדי' בפני עצמם לבלתי היות שם ערוב אע"פ שלא הקיפה ידיעתינו בירור הדברים רק ע"י הפרש' שאח"כ עמדנו על הבירור למפרע די בכך וא"כ אף באומר שני לוגין בתוכו תרומה לסברת התוס' דשייך ברירה בזה למה לא תחול התרומה ויהא מותר לשתות על סמך זה שכשיתרום אח"כ יהי' נברור למפרע איזה החולין ואיזה התרומה והוי שירי' ניכרים למפר' ומה דמשמ' מדברי כ"ת דכיון שתלה התרומה בהפרשה שאח"כ מהני מה שבשע' הפרשה שיריה ניכרים ז"א לפנ"ד דנראה מדברי הרשב"א דעיקר סברא זו מדין ברירה נגעה בה דכיון דיש ברירה ואמרינן הוברר הדבר למפרע הוי כאילו שירי' ניכרים למפרע בשעת קריאת השם וכן מבואר בחידושי הריטב"א בכמה דוכתי והרי הדבר גם באומר בתוכו תרומה לסברת התוס' דתמורה דשייך בזה ברירה ומכ"ש לפי מה שכתבתי בקונטרסי הראשון דחדא הוא עם דברי התוס' דבכורות שכתבו דמסתמא בדעתו תלוי דכל מה שיברור אח"כ וה"נ דכוותיה ולקמן אבאר בזה:

ובר מן דין אני תמה דלפי סברת מכ"ת אפס מקום לומר דמקרי שירי' ניכרים גבי שני לוגין בתוכו תרומה אף אם נאמר שיש ברירה לפי שבשעה שתורם אין שיריה ניכרים ולפי"ז צ"ל דהש"ס בהס"ד דטעמא משום דאין ברירה ולא סגי לן בטעמא דקתני בהדי' שמא יבקע הנוד היינו כמ"ש כ"ת דקשי' לי' ליתנא תקנתא דשני לוגין בתוכו תרומה וע"כ דהך ס"ד ס"ל דלא בעינן שיריה ניכרין כלל דאף בכה"ג דהתרומה תיכף בתוכה ס"ל דמהני אי הוה אמרינן ברירה וא"כ צא ופרנס דברי הש"ס מה שאמר ואיבעית אימא התם כדקתני טעמא דהא בכל דוכתא דאמרינן הכי פירושו שחוזר ממה שאמר מעיקרא ואם הכוונה שחזר מהך תירוצא דמתרץ התם דשאני התם דאיכא סביביו אלא השתא ס"ל דאם אומר בתוכו הוא כאומר תרומת הכרי ממנו עליו ואפ"ה סובר ר"ש דהוי תרומ' וכ"כ הר"ש דהכי משמע הירושלמי א"כ מאי קא משני דטעמא משום שמא יבקע הנוד דהא לר"ש אכתי הוי מצי למיתני תקנתא שיאמר שני לוגין תרומה דהא לדידי' אף בכה"ג מהני ואם נפשך לומר שאינו חוזר מתי' זה אלא חוזר ממה דמתרץ דטעמא משום שירי' ניכרין וחוזר לסברת הס"ד בזה הרי למכ"ת בס"ד היה סובר דלא בעינן שיריה ניכרים כלל וצריך לפרש דהתרצן דחי דטעמא דב' לוגין שאני עתיד להפריש לא משום שירי' ניכרים הוא אלא משום שמא יבקע הנוד ומ"מ באומר ב' לוגין תרומה סתם לא מהני משום דבכה"ג אין שירי' ניכרים ודלא כסברת הס"ד בזה א"כ עיקר דחיית הדוחה חסר מן הספ' וכל הפלפול אך למותר ובפשיטות ה"ל לשנויי דטעמא דלא תני תקנתא דב' לוגין תרומה משום שאין שיריה ניכרים:

אמנם לדברי הרשב"א הסוגיא בפשיטו' נכונה דמאן דס"ד מעיקר' טעמא משום דאין ברירה היה סובר דאי י"ב שפיר הוי שירי' נכרין משום שהוברו השירים למפרע רק דטעמא משום שמא יבקע ולפי מ"ש דלסברת התוס' דתמורה שאומר שני לוגין תרומה הוי שיריה ניכרין משום ברירה י"ל דגם בכה"ג שייך שמא יבקע אע"ג דגם בשעת שתי' אמרינן ששותה חולין מ"מ אפשר דאם נבקע הנוד בעוד התרומה מעורבת בחולין אין כאן שיריים ניכרים למפרע ומה ששתה קודם זה טבל שתה ולפי"ז בהך טעמא שמא יבקע מדחי נמי הך תקנתא דב' לוגין תרומה ולפ"ז היה אפשר לומר כמ"ש מעלת כבוד תורתו דבס"ד הי' סובר דעל כרחך אין ברירה דאם לא כן ליתני' תקנתא דשני לוגין דלא ס"ל דבעינן שירי' ניכרין וממילא דהתרומה חלה מיד ואין חשש שמא יבקע ולמאי דמשני ואיבעי' אימא כו' א"ש דס"ל דבעינן שירי' ניכרין וא"כ אף הך תקנתא לא מהני כיון שע"כ צריך לבא לידי הפרשה כי היכא דלהוי שירי' ניכרים וא"כ חזרנו לחשש שמא יבקע אלא שכבר כתבתי שאין דעתי נוחה בזה לפרש דבס"ד הי' סובר דלא בעינן שירי' ניכרי' כלל והתרצן מדחה דבעינן וטפי משמע דהתרצן חזר בו ממה שתירץ קודם משום דאיכא סביביו אלא ס"ל דבכל גווני אמר ר"ש דקרא שם והיינו משום דכיון דיש ברירה הוברר למפרע וכמ"ש לסברת התוספו' דתמורה דאף בזה מיקרי שירי' ניכרין למפרע וא"כ אפשר דר"ש סובר כן ולכך ס"ל דקרא שם והכא טעמא דאוסר ר"ש משום שמא יבקע:

ובדקתי בדברי הראשוני' ז"ל ומצאתי כדברי בחידושי הריטב"א למכות דף י"ט מיתיבי ר"י אומר כהן שעלתה בידו תאנה של טבל אמר תאנה זו תרומתה בעוקצה כו' ופירש"י דבעינן שירי' ניכרין והא דתנן ב' לוגין שאני עתיד להפריש כו' פליגי אהא דלא בעי ראשית כו' וכתב הריטב"א שם והנכון בזה דההיא דהתם משום דסובר יש ברירה דכי מיברור תרומות ומעשרות לבסוף נידונין כאילו כבר הוברר אבל למ"ד אין ברירה בעינן סיום מקום בשאר פירות והפרשה לכלי אחר במשקה והא דהכא ר' יוסי הוא דסבר אין ברירה כו' עכ"ל ולפי דבריו אכתי למה הוצרך הריטב"א לומר דהך דהכא ר' יוסי הוא דס"ל אין ברירה ת"ל דאפי' סובר יש ברירה מ"מ לא מהני כיון דרוצה שיחול התרומה מיד כדאמר התם אכלה בגבולין לוקה כו' אם כן אם לא סיים מקום אין שירי' ניכרים אף אי יש ברירה אלא ע"כ כמ"ש דאי אמרינן ברירה אף בכה"ג שירי' ניכרין וזה מסייע לסברת התוספו' דתמורה דאף בכה"ג נמי שייך ברירה ומ"ש הריטב"א בסוכה והא ליתא דא"כ למאן דאית ליה ברירה אין לך דבר שאוסר לחבירו בתערובות דשביק לבסוף האיסור ואמרינן יש ברירה כו' ע"ש היינו משום דהתם בסיום מקום מיירי שאז

כיון שכבר חל התרומה בפרטות ומשקה מעורב היא שוב לא אמרינן ברירה וכמ"ש בקונטרס הראשון דגם התוספות בתמורה מודים בכה"ג היכא שחל האיסור על דבר א' בפרטות דלא אמרינן ברירה משא"כ היכא שלא חל על דבר מיוחד שפיר י"ל ברירה וא"כ הו"ל נמי שירי' ניכרין ולכך הוצרך הריטב"א לומר דהתם אליבא דר' יוסי הוא דלית ליה ברירה:

ואמנם מדברי הריטב"א אלו נראה דס"ל דאפילו לא בא אחר כך לידי הפרשה כלל חלה התרומה מעכשיו בכה"ג למ"ד יש ברירה דהא התם מיירי שאכל את התאנה ולא בא לידי הפרשה כלל ונראה דסובר כיון דעכ"פ בשעה שקרא שם לתרומה היה עומד להתברר ע"י הפרשה איזה התרומה ואיזה השיריים שירי' ניכרין קרינן ביה אע"ג דע"י איזה סיבה ומקרה לא הגיע לידי בירור כלל ולפי"ז ליתא למ"ש לעיל דאם יבקע הנוד שותה טבל למפרע דבכה"ג שפיר חלה התרומה מיד אעפ"י שנבקע הנוד אח"כ ולא הגיע לידי בירור אלא דמ"מ י"ל דבכה"ג אסור לשתות שמא יבקע ולא יבוא לידי בירור ואע"ג דכה"ג לית בה משום טבל מ"מ יש בה משום ספק תרומה או מדומע כל זמן שלא בירור והפריש חלק התרומה לעצמו כדמשמע לישנא דש"ס דתמורה ויומא דפריך ונברור כו' משמע שצריך לברור תחלה הך דלהדי כלב או דלהדי חטאת שמתו בעלי' וקודם זה אסור להקריב ולומר שזה בורר לשם השאר אלא צריך לברר חלקו של איסור תחלה וכן אם מתברר אח"כ שפיר דמי דאמרינן הוברר שמתחלתו היה עומד לכך וכההיא דשנים שלקחו חביות בשותפות משא"כ אם לא יבא לידי בירור חלקו של איסור אפשר דלא מהני מה שבורר קצת מן ההיתר לבד ואפשר דגם בשנים שלקחו חביות בשותפות דינא הכי דדוקא אם חלקו ממש אבל כל שעדיין לא נתברר כל חלק לעצמו ואחד רוצה ליטול מן החביות רק מקצת המגיע לחלקו לא אמרינן ברירה דדלמא יאבד ולא יתברר חלק חבירו ושלו לעולם וצ"ע דאפשר דמ"מ ע"ז שמברר עתה לחלקו שפיר אמרינן ברירה:

והנה כדי ליישב קושיית התוספות היה מקום לומר באופן מרווח אמנם לא רציתי להטריח מכ"ת בזה:

וזאת שנית הא דאמר מר על מ"ש דאף לר"מ לא שייך שקונה למפרע וע"ז כתב כ"ת מדברי הרשב"א בקידושין דמעכשיו אין יכול לחזור והקנין הוא מעכשיו ממש מאד נפלאתי שהרי הבאתי מדברי התוס' דס"ל דאפילו נשרף השטר מהני מעכשיו אע"ג דבלא מעכשיו לא מהני מ"מ כשאומר מעכשיו שפיר קנה בהאי שטרא אע"ג דבשעה שבא לעולם ליתא לשטרא או כלתה משיכתו דכך הוא תכסיס הקנין לר"מ שיועיל לקבוע עליו חובה מעכשיו שיקנה כשיבא לעולם בשטר זה שנותן עתה ולהרשב"א כן הוא גם

לענין חזרה וע"ש בחידושיו לקידושין שכתב כן בשם התוספות דמעכשיו מהני לענין אם נשרף ולענין חזרה ואדרבא כתב שם בשם הרמב"ן דמהני מעכשיו לענין חזרה ולא לענין נקרא והוא ז"ל הקשה עליו ומ"מ בין למר ובין למר אין חלות הקנין אז רק על להבא כשיבא לעולם אבל מ"מ פשיטא דלא שייך שיחול הקנין מעכשיו ממש ואה"נ כשמהנה דבר שאינו מבורר לכשיתברר יהא קנוי מעכשיו מהני לר"מ לענין שלא יכול לחזור בו וכן אם נקרע השטר קודם אבל מ"מ כיון שאין קנין חל על דבר שאינו מבורר כמו שאין חל על דבר שלב"ל לא אמרי' שיחול מעכשיו ממש והגע עצמך באומר פירות אלו כשאקנה אותם יהיו תרומה על שלי מעכשיו או פירות מחוברין לכשיתלשו יהי' תרומה מעכשיו מי מהני לענין שיהיה מותר מיד לאכול וה"נ דכוותיה גבי שני לוגין שאני עתיד להפריש למ"ד אין ברירה וכן מבואר בריטב"א שם בקידושין וז"ל והאי דקאמר לכשאקחך עצמך קנוי לך מעכשיו לאו למימרא דכי זבין ליה הוי בן חורין למפרע מהשתא דהא לא אפשר שאין אדם משחרר עבר חבירו אלא אהני ליה מעכשיו שלא יוכל לחזור בו כו' ע"ש ובחידושיו לב"מ כתב ותמוה מילתא מאי מעכשיו שייך הכא דהא א"א שיזכה בו הלוקח מעכשיו שאף המוכר אין לו בה כלום מעכשיו וכי לקחה מן הבעלים מאותה שעה ואילך הוא זוכה וי"מ דאהני מעכשיו שלא יוכל לחזור כו' ואין זה כלום כו' אבל הכא אמאי לא יכול לחזור בו והנכון כדפירש ר"י דנקט מעכשיו לומר שהוא מוכרה בכסף ובשטר של עכשיו שיקנה בו באותו שעה כו' וגם בתוספות ב"מ כתבו דשפיר יכול לחזור בו ע"ש:

ודרך אגב ראיתי במ"ש מכ"ת לתרץ דברי רש"י שכתב קודם שחנטו משום דע"כ מיירי באינו אומר מעכשיו והוי כאומר לכשתלד ולר"נ בכה"ג קנה בעובר שישנו מקצת בעולם ופירות שחנטו להא דמי ולענ"ד צ"ע מלבד מ"ש דאם אינו אומר מעכשיו הוי כאומר לכשתלד דלא משמע הכי בש"ס ובפוסקים אך בלא"ה א"א לפרש כן דברי רש"י בב"מ שכתב עד שלא בא לעולם יכול לחזור בו אם בא לחזור בו קודם שחנטו פירותיו ע"ש הרי מבואר דמיד שחנטו מיקרי פירי ולא יכול לחזור בו וא"כ פשיטא דהוי דבר שבא לעולם ממש לרש"י אך לענ"ד היה אפשר לומר דאף דבתבואה שיעורו בהבאת שליש מ"מ באילן אזלינן בתר חנטה:

ומצאתי להפ"י שם שכתב כן והאריך בזה ושמחתי שכוונתי לדעתו ז"ל גם מצאתי שם שכתב כמ"ש לענין הא דאמרינן דבמעכשיו לא מצי הדר ביה משום דע"י הקנין דעכשיו הוא מתחייב על לאחר זמן והוי כמחייב עצמו בדבר שלב"ל ואדרבה תמה על התוספות ודבריו מטין לדברי הרמב"ן ז"ל ואין להאריך:

ועוד בה שלישית ושבה והיתה לבאר במ"ש על דברי מכ"ת בסי' כ"ח על הר"ד שהביא הר"ן בחידושיו סנהדרין וע"ז חיזק מכ"ת דבריו על פי דברי התוספות בב"ק שכתבו שאפילו ליתה בחצירה חשוב. אתנן ואע"ג דמחוסר משיכה משום דאתנן דאורייתא ודין תורה מעות קונות כו' נפלאתי דהא רבא הוא דמשני הכא אתנן אסרה תורה כו' והרי רבא שאמר בב"מ קרא ומתנית' מסייע ליה לר"ל ואע"ג דרבא קאמר הלכתא כר"י לגבי ר"ל לבר מתלת כבר כתבו התוספות שם ליישב משום דר"ל לאו משמיה דנפשיה אמרה כו' ע"ש ואף שבבכורות דף י"ד נדחקו מתחלה לומר דהא דקאמר קרא ומתנית' מסייע לר"ל היינו לכאורה אבל לא שיסבור כך תדע דהא רבא פסיק כר"י לבר מתלת כו' הרי אח"כ חזרו וכתבו ומיהו יש לדחות כו' ועיין בע"א דף ע"א וגם כי לדברי מכ"ת לא היו התוספות צריכין להאריך ובפשיטות הו"ל לשניי' דהתם בע"א מיירי בתר תקנתא דרבנן ובב"ק מיירי לדינא דאוריית' אך באמת במחכ"ת אגב חורפיה ושיטפי' רהיט ליה גמרא ושפתי התוספ' ברור מללו שהקשה מע"א דמוקי דקאי בחצירה וע"ז כתבו דבשביל שעומד בחצירה לא היה נאסר דלא חשיב אלא מתנה בעלמא אם לא היה החיוב מוטל עליו ועיקר טעמ' דאתנן כו' פירוש כיון שצריך לתת לה לצי"ש אפילו לא היה עומד בחצירה י"ל דכיון שאף אם התחייב א"ע לתת לה אתנן ולא היה עומד בחציר' היה מחויב לצי"ש לתת לה אעפ"י שבא על אמו לפיכך השתא דעומדת בחצירה קנתה אותה בקנין גמור המועיל חשוב אתנן ולא מתנה שאם קילב"מ אינו חייב לצי"ש לא היה דין אתנן עליו אף שעומד בחצירה אלא מתנה בעלמא כיון שאין מחויב אף בדיני שמים וזה ברור וכן מבואר להדיא בתוס' דב"מ דף צ"א ובתוספות בתמורה דף למ"ד ד"ה דקאי בחצירה וכן מבואר להדי' באורך בשו"ת הרשב"א סי' ש"ב באר הטיב וממילא שהדבר ברור שלזה כיוונו ג"כ התוס' בב"ק וימחול כ"ת לעיין בקונטרסי שאדרבה אני הבאתי מדברי התוספות ראיה למ"ש דלעולם קנין גמור בעינן אלא שקצרתי:

ואין להקשות למה באמת לא פירשו הך דאתנן אסרה תורה כו' היינו ד"ת מעות קונות ז"א דכבר כתבתי דרבא ס"ל כר"ל ואפילו אם היה סובר כר"י מ"מ הוצרכו התוספ' לפרש דהך מלתא דקאמר רבא הכא דמוכח דקלב"מ חייב לצי"ש אליבא דכ"ע היא אף לר"ל:

ואמנם אף אם נימא כמ"ש מכ"ת דגבי אתנן אסרה תורה אליבא דר"י קאי ולפום דינא דאורייתא מ"מ נראה דלק"מ מהא דפריך והא מחסר' משיכה אף לפי מ"ש התוספות דפריך אף אליב' דר"י דהתם שפיר כיון דעכ"פ קנין מעות כמאן דליתא דמי למר מדאורייתא ולמר מדרבנן שוב אין כאן מקום לשם אתנן לחול דאף שזה מחויב לעמוד בדיבורו ולקבל מי שפרע אם רוצה לחזור כמ"ש באו"ת מ"מ לא עדיף חיוב זה מאם

נשבע לתת לה טלה זה או אפילו התחייב א"ע לתת לה טלה זה מ"מ אין עליו שם אתנן כיון שעכ"פ בשעת ביאה אין לה שום זכות בגוף טלה זה אלא חיובא אקרקפת' דגברא מנח לתת לה ובשעת' דיהיב לה כבר אין הביאה בעולם אעפ"י שנותן לה עפ"י התחייבות דיבורו מ"מ כל כמה דלית לה זכיה בגופיה דטלה מדיני אדם או מדיני שמים אין כאן אתנן מה שא"כ בהא דאתנן אסרה תורה דבאמת מגיע לה שכירות וכיון שכן היא זוכה בגוף הטלה כיון דמעו' קונות והקנין הוא חל בשעת ביאה רק מחמת דקלב"מ אינה יכולה להוציא ממנו בדיינים וכיון שאין כאן פטור גמור רק בדעתו הדבר תלוי ואנן אמרינן זיל הב לה ולפי אמירתינו יש לה קנין בגוף הטלה ושפיר הוי אתנן משא"כ התם דאף דאמרינן זיל הב לה אין כאן זכות בגוף הטלה רק חובת גברא לבד:

כללא דמלתא דלגבי אתנן אותו הדבר שהוא מתחייב בו לצי"ש ולקיים דיבורו אנו רואים כאילו הוא מתחייב עליו בב"ד והתם כיון שבידי שמים הוא מחויב לשלם לה שכירותה ואנו רואין כאלו הוא מחויב בדיני אדם הרי קנתה בקנין מעות שקונה ד"ת משא"כ התם שאף בנדון החיוב שמחויב בו לצי"ש ולקיים דיבורו כאלו יש כח ביד לחייבו מ"מ אין כאן רק חיוב אבל לא קנין שזהו כל עיקרו של החיוב בי"ש שצריך לעמוד בדיבורו וגבי אתנן בעינן שיהיה שם קנין עליו עכ"פ בדיני שמים ואי לאו הכי לא מיקרי אתנן וכיון שהפקיעו חכמים קנין מעות מדין הפקר ב"ד פקע לגמרי ואין כאן רק חיוב בי"ש אגברא ובשעה שמקיי' חיובו ליתא לביאה בעולם לא מיקרי אתנן ומ"ש רש"י בב"מ ונ"מ אם קידש אשה לר"י הוה קידושין ועיין בסמ"ע סימן קצ"ד כבר עמדתי ע"ז במקום אחר:

ולדברי רש"י צ"ל דהש"ס בע"א פריך אליבא דר"ל ועיין בשי"מ ב"מ בשם הריטב"א שתמה על רש"י שם:

והנה בגוף הענין אם בכה"ג מחויב לקיים דיבורו ולתת גוף החפץ ואי לא צריך לקבל מי שפרע יש לעיין דמלשון הרמ"א סימן של"ב משמע דרשאין לתת הדמים ונראה טעמ' דס"ל דכיון דמעות אינה קונות ממילא אמרינן שלא היתה כוונתו רק דוקא על החפץ כיון שא"צ רק להרווחה וכמ"ש הרמ"א בסימן רמ"א גבי המתנה לתת לחבירו חפץ כו' ואע"ג דבתה"ד סימן שי"א כתב על דברי הרא"ש דע"ז דיש לדקדק דהו"ל לאתויי ראיה מפרק מי שאחזו אלא ע"כ דהתם כיון דאיתא בעיני' דוקא בשכר פעולה משום דלא זכה משום קנין כו' מ"מ בכתבים סי' רל"ד נראה דטעם האשר"י כיון דליכא לצעורי אמרינן מה לי אצטלית מה לי דמים כו' ע"ש וכן מדברי הרמ"א סימן רמ"א נראה דאין לחלק בין איתא בעיני' ואמנם במה דמייתי האחרונים מהך דקידושין במתנה ע"מ להחזיר כבר כתבתי בתשובה זה ימים כביר דההיא ליתא בעיני' מיקרי והארכתי בזה:. ועתה מצאתי

ראיתי בדברי קדשו כמה דברים שכוונתי לדעתו הרמה וגם בענין מ"ש מכ"ת דיש מקום לומר דא"צ לקבל מי שפרע מחמת דשכירות חשיב כמלוה וגם הגאון בעל מחנה אפרים האריך בזה ולא רציתי להאריך עוד להטריח על ידידי נ"י והנני יוצא ובא דרך כניסתי בצאתי אפרוש כפי לנורא עלילה להעלות ארוכות תעלה חיים של טובה וברכה וחילוץ עצמות כנפשו ונפש ידידו הד"ש בלב ותשוקת הנפש:

הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

שאלה עג

ועל ארבעה לו אשיבנו עוד בענין הנ"ל שלו' רב כו' מוהר"ר שמחה נתן נ"י:

אחד"ש גי"ק הגיעני שלישי בקודש ותוכו רצוף אהבה מכתב ידיד נפשי ולבי הגאון המפורסם מבעל קצה"ח נ"י ומכמה ענינים שונים אשר סבבוני עד לא מצאה ידי די השיב ואחר עד עתה הגם כי גם עתה נאחז בסבך כמה ענינים אשר נוגעים למעשה וגם כי אין דרכי לשנות ולשלש בענין אחד אפס כי עז אהבת הגאון שיחי' ואהבתך כמים הפנים כו' הפסקתי באמצע הפרק ועיינתי במכתב ק' הגאון נ"י אז אמרתי מה מתוק מדבש ומה עז מארי ודילדי' אמי' כוותי' תלד אע"ג דאית להו פרכא כפי הקונטרס הרצוף פה ועתה נתתי עיני במכתבך הנעים ואען ואומר אשר כתבת ותמהת עלי במ"ש דאם מת א' מהטלאים מראהו מת כמ"ש בח"מ סי' רי"ד ע"ז כתבת דהא הטעם משום דיד בעל השטר על התחתונה ואמרינן המע"ה וכאן הזונה מוחזקת דהא קיימו בחצירה וכתבת שזה ברור אהו' ידידי בזה לא צדקת אענך דבכה"ג שהיא טוענת שמא וגם לא בא לידה בתורת מכירה כ"א בתורת שאלה ופקדון לא מהני תפיסה כמבואר בתה"ד סי' שכ"א:

אמנם זה אני אומר לטעמ' דידך שאתה דן בזה מטעם תפיסה אבל באמת לבי לא הלך בדרך הזה רק אם באתי בדבריך שאמרת דלא מיקרי הטלה ברשותה כיון דאיננו באחריותה שאם מת מחויב ליתן לה אחר ע"ז השבתי שאין הדין כן כו' והכוונה פשוטה דבשלמ' אם הי' הדין נותן דכל כה"ג שאומר לה אחד מהטלאים כולם משועבדים ואם מת אחד הוא צריך ליתן לה מן החיים אשר עודנה חיים א"כ הי' מקום לומר שאין הטלה באחריותה משא"כ כיון דדינא היא אם אינה מוחזקת אז מראה מת מה יושיענו זה שתפסה שנאמר מחמת זה אינו עומד באחריותה שאין אנו דנין מצד הספיקות רק מצד קושט' דמלת' מדחזינן דיכול לפטור עצמו במה שמראה מת אלמא שהיא חייבת באחריות הטלה הזה הנקנה לה מחמת הביאה ונסתחפה שדה שלה שקנתה אותו להיות ברשות' ואחריותה וא"כ דינא הוא כשמתברר עכשיו איזהו לחול עליו שם אתנן ואע"פ

שעתה כשהיא תפסה אין יכול להוציא מידה אין זה מצד שהטלה שנתן לה אין אחריותה עלי' רק מצד שהיא טוענת שמא שלי החי ושלך המת היא יכולה לתפוס ולומר לא זה הטלה שהקנית לי באתנני ואין זה מחליש כח חלות האתנן כלל כיון דעכ"פ הטלה ההוא הקנוי לה באתננה הוא באחריותה ואיני צריך להאריך עוד בזה כי אני מדבר על אוזן שומעת מובטחני בשכלך הזך תשמע ותאמר אמת:

אמנם באמת אעיקרא דדינא פרכא שלענ"ד ל"ש דין תפיסה כלל בההיא דהתם דנראה דהיכא שאומר טלה בטלאים או שדה בשדותי אני מוכר או נותן לך ודאי שאין דעתו שהלוקח או שהמקבל יברור לעצמו איזה שירצה אלא בדעתו תלה הדבר שאם הי' בדעתו על מה שיברור הלוקח או המקבל כגון זה הי' לו לפרש כי אתה תבחר ולא אני ומדאמר אני מוכר לך בודאי הוא תולה בדעת עצמו דאין זה ענין למ"ש התוס' בכתובות דף מ"ח גבי ההיא שלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה ע"ש ובמשנה למלך פ"ו מהל' זכי' כמבואר למעיין ואדרבא מהתם איכא לסיוע להאי דאף שהלוקח לא נתרצה מ"מ בדעת המוכר תלוי ואיהו אדעתי' דידי' מוכר ומכ"ש בזה שאנו דנין ממשמעות הלשון שאמר אני מוכר לך וכדאמרינן והאיש אשר אתה נושה בו יוציא כו' מה דרכו של איש להוציא פחות שבכלים והכי אשכחן בי"ד סי' קע"ז סעיף ק"ו בשם הרמ"ה אם כתוב בשטר דיהיב מרי' עסקא למקבל כו' משמע דמלתא במרא עיסקא קיימא ובדידי' תלי' מלתא למיתב למקבל מה דניחא לי' ואי כתב בי' למשקל כו' משמע דבמקבל תלי' מלתא למשקל מאי דבעי ע"ש וא"כ פשיטא שאם לא הי' הלוקח מתרצה על ברירת המוכר הו"ל למשדי תנאה ואותה שאמרו במנחות הטעם משום דיד בעל השטר על התחתונה ופירש"י דהמע"ה פשוט דהתם קאי אמאי דבעי למימר שור בשורי הגדול הקדש וכן בית בביתי המעולה שבבתי' קאמר דלישנא משמע דעל הגדול אמר ואהא פריך מהא דמראהו מת או נפיל ליחזי היי דין מת כו' ופירש"י אי גדול נפל הפסיד לוקח דהא גדול שבבתים משמע ואי קטן נפל לית לי' פסידא ואהא משני דלוקח בעה"ש על התחתונה ר"ל נהי דלישנא משמע על הגדול מ"מ יש לפרשו ג"כ בפשיטות דאיזה שאברור לך אמר ויד בעה"ש על התחתונה לפרש הלשון דלאו אגדול קאי ולכן אפי' היכא דמת קטן אית ליה פסידא אבל מלבד ספק זה דשמא גדול משמע אין לספק שיהי' הלוקח בורר לעצמו ופשיטא דלישנא שהמוכר יהי' בורר לו אחד כפי רצונו וא"כ אין מקום לתפיסה כלל. ומכ"ש לפי מה דמשמע מהתוס' דהך מלתא דמקנה לה טלה אחד בין הטלאים לברירה דעלמא דמי דאמרינן הוברר הדבר למפרע פשיטא דלא מהני תפיסתה שהרי הוא בורר עכשיו זה לאתננה והוא קנוי' למפרע ומה אית לה בשאר הטלאים דהא כל היכא דאמרינן הוברר

למפרע ליכא ספיקא במלתא כלל ואם נאמר שהלשון מסופק שמא היתה כוונה שתהי' הזונה שולטת לברר כחפצה א"כ לא הי' התוס' צריכין למימר שלא הי' מבורר בשעת ביאה דהא בלא"ה גם עתה שנותן לה עדיין אינו מבורר אם לא שנאמר שהסכימו שניהם על טלה הזה ופשיטא שכל זה אינו במשמע אלא כל שהוא מראה לה טלה זה אמרינן דהוברר למפרע וא"כ ממילא דלא מהני תפיסתה ובמה דכתיבנא הי' מקום ליישב מה שהקשה הש"ך בח"מ ס"ס ס"ה על הרד"ך ע"ש ואפשר שיש לחלק בין לשון אני מוכר לך ובין לשון מכור לך ועיין בב"י בלשון הרד"ך בשם הרשב"א ואין להאריך:

א ובר מן דין הנה דעת הרא"ש בגיטין דף ס"ו דאם הקנה לו עשר חביות בחביותיו והחמיצו מקצתן דהפסד לפי חשבון ולא דמי להא דבכורות בא' שהפקיד טלה אצל חבירו כו' לפי שהפקיד דבר מבורר אבל אם הקנה לו בחביותיו י' חביות לא נתברר חלקו מעולם הלכך הוי שותף בכל היין כו' ע"ש וא"כ פשיטא דלא מהני תפיסה בזה כמבואר בח"מ סי' רצ"ב בש"ך ס"ק ך"ד ואמנם דעת כמה פוסקים דבדבר מסוים כגון חביות בחביותיו לא אמרינן שיהי' לפי חשבון אלא מצי א"ל שלך נאנס רק אם הקנה לו יין סתם לא שייך שלך החמיץ וכן פסק בח"מ סי' רנ"ג ועיין בב"ח שם ובשו"ת שער אפרים סי' קכ"ט אך לא כתבו ליישב שיטות הרא"ש מהא דמנחות דמשמע דאף בכה"ג שלא נתברר חלקו מעולם מראהו מת ומה"ט כתבו הרשב"א והר"ן לחלק בין דבר המסויים לדבר שאינו מסויים כגון חמרא דהכל מעורב ע"ש ונלענ"ד שלדברי הרא"ש צ"ל דמפרש הך דמנחות דמיירי שזה טוען כבר בירורתי לך את זה לחלקך ומת או נפל ואפ"ה פריך וליחזי היי דין נפל שאם לא נפל הגדול לאו כל כמיני' לברר הקטן לחלקו כיון דבית בביתי הגדול משמע ומשני דיד בעה"ש על התחתונה ושפיר מצי לברור לו הקטן ולייחד לחלקו אבל כל זמן שלא בירור וייחד לחלקו הוי כשותפי' אף בדבר המסוים:

ועדיין צ"ע דה"ל להרא"ש להביא הש"ס דמנחות ולפרשה לפי שיטתו גם צ"ע מ"ש בש"ע סי' רצ"ב בהג"ה לחלק בין מעות וכיוצא בו שאינו דבר המסוים דאז ההפסד לפי חשבון ובין טבעיות וכיוצא בו כו' ומקור הדברים הוא מתה"ד סי' שי"ד אשר תמך יתידותיו בדברי הרא"ש דגיטין ולכן כתב בנידון דידי' אף שהי' מבורר לכ"א הזהובים שלו מ"מ מאחר שעירבו מדעתן שם טיבעא חד הוא כו' וא"כ שם כולם על כל זהוב וזהוב כמו התם שלא הוברר חלקו שם כולם על כל חביות וחביות ע"ש והתה"ד לא הזכיר מדעת הפוסקים דפליגי בהא וס"ל דאף בכה"ג שלא הוברר חלקו מעולם מ"מ מצי מדחי' לי' לומר שלך נאבד אע"פ ששם כולם על כל חביות כדמוכח במנחות ודוקא בדבר שאינו מסוים כגוונא דיין אמרינן שהוא לפי חשבון ולפי"ז כיון דבש"ע סי' רנ"ג פסק כדעת

הרשב"א והר"ן דאף בלא הוברר מעולם הפסיד המקבל איך פסק בסי' רצ"ב כתה"ד ואע"ג דהרמ"א סי' רצ"ב קרי למעות דבר שאינו מסויים היינו לענין דאין מקפידין שיבא לאדם שלהם משא"כ כשהם חלוקי' בכיסים וידוע לכ"א שלו ע"ש בתה"ד אבל מ"מ אינו דומה לדבר שאינו מסוים כגון חמרא:

אמנם מדברי הר"ן פ"ק דגיטין שהביא הב"י סי' רנ"ג מבואר דבמעות אם הי' לו ת"ק זוז בב"א ונאבד מהם הכל לפי חשבון כדאית' בתוספ' דב"מ ע"ש וכן מבואר מדברי ה"ה פ"י מהל' זכי' בשם הרשב"א אלמא דמעות נמי לחמרא דמיא ודוקא שור ובית וחביות שעומדים בפ"ע כמ"ש הר"ן פ' התקבל ועיין בדברי הר"ן בתשובה סי' י' במ"ש בשם הירושלמי שלשה שהטילו לכיס ונגנבו ותתני באילין אבנים ונגנבו כו' ופריק אבנים גסות כו' שכל ספק שנולד בדבר שאינו נבלל אין הולכין בו לפי חשבון אלא תולין בחלק המועט כמו בחלק המרובה כו' ובנ"י פרק הבית והעלי' הביא הירושלמי הזה באורך וכתב לפי שסלעים דקות הם ויכולים להנטל כאחת ובתשובה אחת כתבתי בזה וביארתי שם דברי הירושלמי כפי הנלענ"ד ומדברי הרמ"א שנראה דמטעמ' דתה"ד אתי עלה לפי שאין מקפידין והוי כלא נתברר מעולם שהרי שם כ"א על המטבע וכ"כ בסמ"ע שם דדוקא בהפקיד טלה שהיא מבורר כו' משמע דאם אומר טלה בין הטלאים או חביות בחביותיו אף שאין נבלל אזלינן לפי חשבון כיון דאינו מבורר וז"א לפי מ"ש סי' רנ"ג וצ"ע כעת:

כל זאת אמרתי בחפזי למאן כבודך ולמאן למודך דברי ידידך הד"ש באהבה הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד תשובת הגאון בעל קצה"ח אשר עלי' סובבת התשובה שכתבתי לו בסי' ובכדי שיובנו הדברים העתקתי פה תשובתו זאת יום ב' ד"ג סיוון תקס"ז פק"ק לבוב

שאלה עד

שלו' לכבוד אהובי ידידי רחימאי דנפשאי ה"ה הרב הגאון הגדול המפורסים החריף ובקי נ"י ע"ה פ"ה מפיק מרגליות גדול שמו מוה' אפרים זלמן נ"י:

הנה כעת זה ימים אנכי פה ק"ק לבוב והראה לי תלמידי הרבני המופלג החריף מוהר"ר שמחה נתן נ"י את מכתבי קודש מאת הדרת כ"ת הרמה וראיתי שם פילפולו העצום וכוונתו נראה להגדיל תורה ולהורות הנבוכים בקושיות וספיקות על דרך הנכונה ושכרו יהי' כפול מן השמים ומבקש אני בפרטות על תלמידי הנ"ל להשיב אליו לכל הספיקו' כי עוצם עיונו רק לבקש האמת לאמיתו והיות עניני פה לעסוק ברפואות לא יכולתי להשים עיוני במכתבו זולת מה שראיתי שם השגו' שלש' על ספרי קצה"ח בסי' ס"א במ"ש שם

דשני לוגין שאני עתיד להפריש חשוב שירים ניכרין אבל שני לוגין בתוכו תרומה לא חשיב שיריים ניכרין ומכ"ת הרמה והנשאה משוי גם זה לשיריים ניכרין אך לענ"ד נראה פשוט דשני לוגין שאני עתיד להפריש אינו תורם רק מה שיהי' עתיד להפריש ואם לא יפרוש למחר הרי אין כאן תורם רק זה שיהי' עתיד להפריש וזה שיהי' עתיד להפריש ה"ל שיריים ניכרין אבל שני לוגין בתוכו תרומה תיכף בתוכו רק החולין שישתה יהי' על סמך ברירה אבל בשעה שתורם אין כאן שיריים ניכרין ואם אח"כ כשישתה החולין יהי' ניכר ע"י ברירה אבל בשעה שתורם אין כאן שיריים ניכרין:

עוד שם כתב מכ"ת הרמה והנשאה על מה שכתבתי שם דלר"מ דאית לי' אדם מקנה דבר שלב"לע ה"נ מהני באומ' שאני עתיד להפריש וכתב עלה דז"א דהא דמקנה דבר שלבל"ע היינו שיחול הקנין לכשיבא לעולם דהא א"א לחול מיד והא דאמרו לכשאקחנה קנוי' לך מעכשיו כבר פי' התוס' דמהני לנקרע או נאבד השטר אבל וודאי דא"א לומר שיתחיל הקנין מיד רק שהוא מועיל לענין זה שיוכל לחול אח"כ עכ"ד בקשתי זאת ממכ"ת הרמה לשום עין הגדול' במ"ש בסי' ר"ט סק"ח בשם הרשב"א בביאו' דלר"מ דשלב"ל ולרבנן בדבר שבא לעולם כל שבזה קנה לרבנן בזה קנה לר"מ והקנין הוא מעכשיו דאינו יכול לחזור בו כלל והקנין הוא מעכשיו ממש:

עוד ראיתי במכתבו קודש שהגיע שנית ליד תלמידי הנ"ל שם ג"כ השיג על מ"ש בסימן כ"ח להקשות על דברי הר"ד במ"ש דגבי אתנן צריך אדם לעמוד בדיבורו אע"פ שלא יתחייב מן הדין א"כ מאי פריך והא מחסרא משיכא והשיג עלה דכוונת הר"ד כיון דיהיב לה בשעת ביאה אית עלה תורת אתנן כו':

הנה המעיין בתוס' ב"ק דף ע' ד"ה אלו תבעה לי' כו' פי' כיון שצריך לתת לה לצי"ש אפי' לא הי' עומד בחצרה חשיב אתנן ולא מתנה כו' ולכאורה אם אינו עומד בחצירה א"כ מחסרה משיכה אלא לפי מאי דקי"ל כר' יוחנן דבר תורה מעות קונה א"כ אתנן שבתורה לא מיירי בעומד בחצרה דקנתה האתנן ע"י שכירות והש"ס פריך והא מחסרא משיכא היינו בתר תקנות חכמים דכסף אינו קונה וכיון דאתנן דקרא אפי' אינו עומד בחצירה א"כ סתמא דאתנן אפי' בא על אמו מיירי ג"כ באינו עומד בחצירה והיכי קנתה כיון דקי"ל בדרבא מיני' ואינו מגיע לה השכירו' ולזה פרש"י ותוס' משום דלצי"ש ולא שיהא חייב בדין ממש ולפי מ"ש הר"ד הטעם משום דחייב לעמוד בדיבורו לזה הוי אתנן אפי' בא על אמו ואפי' אינו בחצרה ומשום דאתנן דבא על אמו דומי' דשאר אתנן ואתנן בעלמא לא בעי חצירה כיון דדבר תורה מעות קונה א"כ אתנן דאמו נמי הכי הוא ואינו

אלא משום דצריך לעמוד בדיבורו לזה הקשתי מהא דמקשה והא מחסרא משיכה והי' זה שלום מאד"ה ומנאי אהו' נקשר ונאחז בחבלי עבותות אהבתו אהבה רבה ואהבת עולם:
הק' ארי' ליב הכהן בעה"מ קצה"ח וש"ש הלכות בכור בהמה

שאלה עה

שאלה ישראל שהי' לו בהמה מבכרת ומכרה לנכרי בכסף וכשנתוודע הדבר הגידו לו שאין זה לבד מועיל אלא שצריך למסור אותה לנכרי או להקנות לו החצר שבהמה עומדת בתוכה וביני ביני ילדה ואמרו לו שהוא ספק בכור ומסר הבכור לנכרי והנכרי סרסו ועשה בו מום מה דינו ואקלע האי דינא קמי' דמר שמואל ה"ה בן דודי וריעי הרב כו' מוהר"ר שמואל מרגליות נ"י האבד"ק קרעמניץ וק"ק מקולניץ והאריך בחריפות ובקיאות והעלה להתיר ועגותו תרביני לחוות דיעי בזה:
תשובה מתחלה נדון אם הטלת מום בבכור בזה"ז דאורייתא או דרבנן והנה מפשיטות דברי הש"ס בע"א דף י"ג מבואר דבזה"ז גרע ממטיל מום בבע"מ כיון דלא חזי לא לגופי' ולא לדמי ואין אסור להטיל מום רק מדרבנן וכן פירש"י שם בהדיא וכן נראה מדברי התוספות בבכורות דף ל"ג ומדברי הרא"ש ע"ש אך הרמב"ם פ"א מהל' איסורי מזבח הל' ז' נראה דס"ל דאסור מדאורייתא שכתב וז"ל המטיל מום בקדשים כגון שסימא עינו או קטע ידו לוקה שהרי נאמר בקרבן כל מום לא יהי' בו מפי השמועה למדו אזהרה שלא יתן בו מום ואינו לוקה אלא בזמן שבהמ"ק קיים שהרי ראוי לקרבן ופסלו אבל בזה"ז אעפ"י שעבר בל"ת אינו לוקה עכ"ל והכ"מ שם הביא דברי הש"ס דע"ז דף י"ג ופירש"י שם דאינו אסור מדאורייתא דלא כהרמב"ם והלח"מ תמה שם דהא בש"ס אמרינן דבזה"ז דלא לדמי חזי ולא לגופיה חזי גרע ממטיל מום בבע"מ דחזי לדמי והרמב"ם שכתב אח"כ בהטיל מום בבע"מ אינו לוקה היינו דאפילו בל"ת אינו עובר דהא הך מלתא תליא בפלוגתא דר"מ ורבנן דר"מ מרבה מכל מום כו' דאפי' מטיל מום אסור ורבנן מוקי האי כל לגרמא וכיון שכן ליכא קרא לאסור מטיל מום בבע"מ דלגרמא איצטרך ועוד הקשה דמ"מ למה קאמר רבא בבכורות נראה כמטיל מים כו' כיון דאיתא איסורא דאורייתא וגם מלשון הש"ס דקאמר לית לן בה ע"ש באורך ולעד"נ ליישב הכל דלכאורה קשה בהא דפריך בע"ז ולהוי כמטיל מום בבב"מ ופירש"י דפלוגתא היא בבכורות ואיכא מאן דאסר ומאי קושיא על רבא דלמא רבא לטעמי' דס"ל דקרא דכל מום לאסור גרמא הוא דאתי כדאיתא בביצה דף ך"ז דההוא גברא דאייתי בוכרא לקמי' דרבא כו' א"ל דלמא את גרמת לי' א"ל לא ומנא תימרא דגרמא אסור דתניא מום לא יהי' בו כו' ולפי"ז אינו

איסור להטיל מום בבע"מ רק מדרבנן ולכך שפיר קאמר רבא מפני שנראה כמטיל מום בקדשים אך י"ל דמאן דקא מותיב שפיר קא מותיב דנהי דרבא גופי' ס"ל דמטיל מום בבע"מ אין איסור רק מדרבנן מ"מ מאי דוחקי' לאוקמי' הך ברייתא כמ"ד דס"ל הכי כיון דתנאי פליגי בהכי טפי הוה א"ש לאוקמי כר"מ דס"ל מדאורייתא דא"ל דבעי לאוקמי' ככ"ע דז"א דהא השתא נמי דקאמר נראה כו' ע"כ דלא אתי כמ"ד צער ב"ח דאורייתא דאל"כ למה שרי הכנסה לכיפה שהיא איסורא דאורייתא טפי הו"ל למישרי' למשווי' גיסטרא דליכא רק איסורא דרבנן אלא ע"כ דאתיא כמ"ד צער ב"ח דרבנן וא"כ ה"נ דהו"מ לאוקמי כמ"ד דס"ל דהטלת מום בבע"מ איכא איסורא דאורייתא ולהכי דחינן צער ב"ח דרבנן אך דאכתי קשה דמאי קא משני בע"מ לדמי חזי ופירש"י לחללו באחר ומקריב חילופיו וקרינן בי' תמים יהי' לרצון משום חילופיו עכ"ל וזה תימא דהא הך דינא דהטלת מום בבע"מ דאסור לגבי בכור איתמר והרי בבכור קי"ל דהוא קרב ואין תמורתו קרבה כדאיתא בתמורה דף ה' ודף ך"א וכן פסק הרמב"ם בפ"ג מהל' תמורה ונפלאתי על הלח"מ שם שתמה על הרמב"ם שכתב שנאמר בבכור לד' הוא כו' ותמה דבתמורה דף כ"א מפיק לה מקודש הם ובמח"כ אישתמיטתי' דברי הש"ס שם דף ה' דמסיק התם דבין לאביי ובין לרבא ילפינן לה מלד' הוא ובדף ך"א קאי למאי דס"ד התם דלרבא ילפינן מקודש הם ע"ש ועכ"פ אין תמורת הבכור קריבה וכן פסק הרמב"ם בפ"א מאיסורי המזבח דהמטיל מום בתמורת בכור ומעשר אינו לוקה לפי שאין ראוין לקרבן ולפי"ז כיון דאף בבכור ומעשר אסור להטיל מום בבע"מ והתם חילופיו לא קרבו כלל א"כ אף דלא חזי לדמי נמי עובר וה"ה לבכור בזה"ז וא"ל דדוקא תמורת בכור תם אינו קרב אבל אם יש לו בכור בע"מ והמיר עליו שפיר קרב דמנ"ל לחלק בכך ועוד שנלענ"ד פשוט דלגבי בכור בע"מ לא שייך חילוף כלל דע"כ לא אמרינן הכי אלא לענין פסולי המוקדשין שתופסים דמיהם להקדש ומביאים עבורם בהמה אחרת והלכך שפיר שייך בהו חלול על בהמה אחרת ואף דרש"י מפרש דמיירי בקדשי ב"ה וקדשי ב"ה אין עושים תמורה מ"מ חלול מהני בקדשי ב"ה בעלת מום כדאיתא בתמורה ופסקה הרמב"ם בפ"ז מהל' עירוכין ע"ש משא"כ בבכור שאין הדמים להקדש כלל אלא הוא נאכל במומו לכהן וא"כ לא שייך לגבי' תמורה כלל דמכי נפל בי' מומא נפק לחולין ואע"ג דקי"ל בבכורות דף ט"ז דפסולי המוקדשין אף לאחר פדיונו עושים בהם תמורה והתוספות שם כתבו דלא דמי לוולדות דתמורה שאני דקדושה בפה הוא וכיון דגלי קרא שחלה על בעלת מום קבוע ה"ה שחלה לאחר פדיון (ונפלאתי על הלח"מ פ"ג דתמורה שהקשה על הרמב"ם מוולדות והביא דברי רש"י דחולין ובמחכ"ת אישתמיטתי' דברי הש"ס ותוספות אילו

ודברי רש"י בחולין צ"ע) ולפי"ז י"ל דגם בבכור בע"מ אע"ג דממון בעלים הוא מ"מ תמורה חלה עליו כמו פסולי המוקדשין לאחר פדיונן מ"מ הא אמרינן התם דזה שם אמו עליו כו' וא"א להקריבו בכה"ג דמכח קדושה דחוי' קאתי א"כ עכ"פ ס"ס אינה קריבה ויאכל במומו להבעלים כתמורת בכור ומעשר תמים וא"כ כיון דאסור להטיל מום בבכור בע"מ אע"ג דלא קרינן בי' תמים יהי' לרצון משום חילופיו א"כ למה לא נילף מיני' ג"כ לקדשים בזה"ז ועוד קשה דהא בפסחים דף י"א אמרינן טעמא דרבי יהודה דס"ל דבכור שאחזו דם אין מקיזין משום דאי שרית לי' במקום שאין עושין בו מום אתי למיעבד במקום שעושין בו מום מתוך שאדם בהול על ממונו ופירש"י כהן זה בהול על הבכור שלא ימות כו' ולפי"ז ע"כ בבכור שבא ליד כהן מיירי ואפ"ה ס"ל לר' יהודה דבמקום שעושין בו מום איכא איסורא דאורייתא כמבואר בבכורות ברש"י ובתוס' שם דר' יהודה ס"ל כר"מ בהא וא"כ קשה דהא בכה"ג לא חזי לדמי דהא קי"ל בתמורה דף ז' שאין הכהנים ממירין בבכור כלל ודוחק לומר דמיירי בבכור של כהן עצמו דק"ל כהנים ממירין בשלהם וכן פסק הרמב"ם פ"ב מהל' תמורה דהא ר' יהודה סתמא קאמר בכל בכור אין מקיזין לו דם ולכאורה הי' אפשר לומר דהיינו טעמא דר"י דס"ל כר"י בן נורי שם דלא ס"ל דרשא דר"ע דוהיה הוא ותמורתו שחלה עליו קדושה בבית הבעלים והלכך אף ביד כהן שפיר חזי לדמי שימיר בו וא"ל דהא ע"כ התם בבכור בח"ל מיירי ואליבא דר"ש דאל"כ בלא"ה אין ממירין בו שלא זכה כהן בחייו של הבכור כמבואר שם וקרא דאסור להטיל מום בבע"מ לאו בהכי מיירי דמשמע דההיא דר"י נמי בכל גוונא מיירי וא"כ בלא דריב"נ אין כהן ממיר בו דז"א דשפיר מצינו למימר דר"י ס"ל כריב"נ דלא ס"ל דרשא דר"ע ואי משום דלא זכה בו הכהן ז"א דהא הכא בבע"מ מיירי ובבע"מ שפיר זכה בו הכהן מחיים כמבואר שם בתמורה וכן צריך לפרש דברי הרמב"ם פ"א דתמורה הל' ט' במ"ש ואין הכהני' ממירין בבכור שאע"פ שזכה בו מחיים דבבע"מ מיירי כמ"ש הלח"מ פ"א מהל' בכורו' הל' י"ז לחד תירוצה ע"ש (ומזה מוכח כמש"ל דאף בבכור בע"מ שפיר עושין בו תמורה כמו בפסולי המוקדשין לאחר פדיונן) אך דבאמת דז"א דהא דינא דר"י בבכור שאחזו דם מיירי והוא מום עובר כמ"ש הרא"ש והתוס' בחד תירוצא א"כ אכתי לא זכה בו הכהן מחיים שיוכל להמיר בו וכיון דאכתי חזי להקרב' כשיעבור מומו ומ"מ לא קרינא בי' תמים יהי' לרצון כיון דהשתא מיהא לא חזי ואינו לרצון כמבואר באשר"י שם (וע"כ דהמקשן דפריך ולהוי כמטיל מום בבע"מ דאסור ס"ל דאע"ג דהתם מום עובר הוא וא"כ איכא למימר דהתם חזי כשיעבור מומו מ"מ כיון דעכ"פ ל"ש תמים יהי' לרצון וע"כ דדריש לי' לדרשא אחריתא וא"כ אף דלא חזי כלל אסור ואהא משני לי' דבע"מ גם

השתא חזי לדמי ולרצון קרינא בי' משום חילופיו) לפי"ז הדרא קושיא לדוכתי' אליב' דר"י מאי קא משני דבע"מ חזי לדמי דז"א דהא בע"מ דאחוזת הדם לדמי נמי לא חזי דהא אינו יכול לחללו על אחר דאכתי לא זכה בי' והכא בבא ליד כהן מיירי דהיינו טעמא דר"י דס"ל שהכהן בהול על ממונו וכן קשה בהא דקאמר אליבא דר"מ דמטיל מום בבע"מ אסור דמסתמא ר"מ ור"י בחד גוונא מיירי כשבא ליד הכהן וא"כ היאך אמרינן דחזי לדמי ולכאורה הי' אפשר לומר דמאי דקאמר בע"מ חזי לדמי היינו בפסולי המוקדשין אמרינן שימכרו והמעות יפלו לנדבה לקנות עבורם בהמות אחרים ובבכור נמי אע"ג דאינו מחויב לקנות בהמה בעד הדמים מ"מ שפיר אפשר שיקנה בהמה עבור הדמים ויקריבנה משא"כ בזה"ז שא"א להקריב כלל גם י"ל דבבכור שהדמים הם שייכים לכהן דשפיר קרינן בי' דחזי לדמי אבל כל זה אינו כיון דע"כ הש"ס פריך שיהי' בזה"ז איסור דאורייתא כמו מטיל מום בבע"מ א"כ איך שייך לחלק בדאורייתא לומר דבכה"ג קרינן בי' תמים יהי' לרצון דחזי להקרבה שיקנה בהמה כשירצה או כשהמעות של כהן כל זה אינו במשמע ומצאתי בספר יראים לרבינו אליעזר ממיץ מצוה שפ"ג שכתב שיש לשאול אחר דאמרינן בפ"ק דע"ז דלא אסור להטיל מום בבע"מ אלא במקום דחזי דמי להקרבה היכא אמרינן בבכורות בכור בעל מום דהא לאו בר הקרבה הוא ולאו בר דמים הוא ויש לתרץ דמדרבנן גזרו בכור אטו שאר קדשים בעלי מומין דחזי דמייהו להקרבה ותירוץ נכון יותר דבבכור שאחזו דם עסקינן בבכורות דחזי להקרבת גופו ע"י רפואה עכ"ל ושמחתי כמוצא שלל רב ששאלתי כשאילת הראשוני' בעזה"י ואמנם מה שתירוץ רבינו הרא"מ ז"ל דהתם חזי להקרבת גופו ע"י רפואה אינו עולה לשיטת התוספות בבכורות ובמנחו' דף נ"ו שכתבו דברייתא מיירי באחוזת הדם שאין לו רפואה אם לא שיקיז במקום שעושין בו מום וא"כ לא חזי להקרבת גופו כלל וגם בהך תירוצא דמדרבנן גזרו יש לעיין דא"כ ל"ל להש"ס למימר דפליגי במטיל מום בבע"מ אי אסור מדאורייתא דבפשיטות מצי למימר דכ"ע סברי מטיל מום בבע"מ אסור מדאורייתא רק בבכור נחלקו דבבכור לכ"ע אינו רק מדרבנן כיון דלא חזי דמי להקרבה ומר סבר גזרינן אטו שאר קדשים ומר סבר לא גזרינן ומזה יש ראי' מכרחת לשיטת הרמב"ם שסובר דאף היכא דלא חזי דמי להקרבה איכא איסורא דאורייתא ועובר בל"ת אלא שאינו לוקה והלכך אף אם נימא דבשאר קדשים אסור להטיל מום בבע"מ גם בבכור איכא איסורא דאורייתא ומש"ה איצטרך לאוקמי פלוגתייהו דמאן דשרי ס"ל דבכל קדשים מותר להטיל מום בבע"מ משום דכתיב תמים יהי' לרצון וכדי ליישב לשון הש"ס דקאמר נראה מום מעליותא הוא כו' ומסיק דבזה"ז גרע ומשמע דאפילו איסורא דאורייתא ליכא נלענ"ד ליישב דלכאורה

קשה בהא דפריך נראה מום מעליא הוא משמע דדוקא אדרבא קא קשיא לי' וכן פירש"י להדיא בד"ה ונהוי כמטיל מום בבע"מ דאדרבא פריך ולכאורה צ"ע דלאביי מי ניחא דל"ל לשנויי משום בזיון קדשים דלית ביה רק מדרבנן לבד והא בלא"ה לא מצי עביד הכי משום איסורא דאורייתא דמטיל מום ועל המקשן דפריך מהך ברייתא קשיא טפי דקארי לי' מה קארי לי' הא אסור להטיל מום בקדשים ולכאורה אפשר לומר עפ"י מ"ש התוס' שם להקשות על פירש"י שפירש דמיירי בקדשי ב"ה דא"כ היאך קאמר רבא נראה כמטיל מום דהא בקדשי ב"ה אין איסור בהטלת מום ולכן פירשו דמיירי בקדשי ב"ה ולפי"ז א"ש דעל המקשן ועל אביי לק"מ די"ל דאינהו מפרשי בקדשי ב"ה ואין בזה איסור משום הטלת מום אבל על רבא דע"כ מוקי בקדשי מזבח משום שנראה כו' פריך שפיר מום מעליא הוא אך רש"י מפרש דמיירי בקדשי ב"ה וכן מבואר בדברי הרמב"ם ז"ל בהל' עירוכין ולדידהו צ"ל כהפירוש הב' דהתוספות דרבא מפרש הטעם בקדשי מזבח וגזרה קדשי ב"ה אטו קדשי מזבח ולפי"ז י"ל ג"כ דהמקשן שהקשה מום מעליא הוא לא פריך הכי אדאביי דלאביי י"ל דלית לי' גזרה קדשי ב"ה אטו קדשי מזבח ולכאורה לפי"ז לא קשה קושית התוספו' שם שהקשו אהא דפריך ונשחטי' משחט נימא גזרה אטו קדשי מזבח שאסור משום שחוטי חוץ ונדחקו לומר דשפיר קא משני ובפשיטות י"ל דלאביי שפיר קא קשיא לי' דלאב"ש לית לי' הך גזרה דאל"כ הו"ל לשנויי בפשיטות משום מטיל מום ולכך פריך שפיר ונשחטי' משחט ואפשר לומר דשפיר קשיא להו דהיה מצי לשנויי דגם אביי אית ליה הך גזרה ומ"מ אין לאסור משום מטיל מום כיון דגם בקדשי מזבח גופי' בזה"ז אין איסור כיון דגם לדמי לא חזי וכדמשני באמ' לרבא וסברת דנראה כמטיל מום לא ס"ל לאבי' ולכך הוצרכו לתרץ דשפיר משני והנה התוספות שם בע"ז ד"ה אמר אביי אמר קרא ואת סוסיהם תעקר הקשה ה"ר אלחנן וא"ת למ"ד צב"ח דאורייתא מאי ראי' מייתי מיהושע כו' וי"ל דודאי שיש בידם לעקור היכא דנראה טעם קצת לעקר ד"ת כדמוכח ביבמות גבי משיאין האשה עפ"י ע"א עכ"ל וכוונתם למ"ש שם דף פ"ח ד"ה מתוך חומר כו' דאין זה עקירת ד"ת כיון שדומה הדבר הגון להאמין כמו שאפרש לקמן שבדבר שיש קצת טעם וסמך לא חשיב לעקור ד"ת ע"ש ולכאורה אין הנידון דומה דהתם כיון שיש קצת סברא להאמין להעד בצירוף סברא דדייקא ומינסבא מתוך חומר שפיר י"ל דלא חשיב עקירת דבר מה"ת משא"כ כאן שאינו מצד הסברא כ"א מטעם קנס ובכה"ג משמע התם דאין לעקור דבר מה"ת כ"א בשב ואל תעשה או מגדר מלתא ומדברי התוספות משמע דלאו משום גדר מלתא אתינן עלה ונראה דא"ש לפי מ"ש התוספות שם דף צ' ד"ה וליגמר מיני' וא"ת שאני התם דעפ"י הדיבור הי' מתנבא

כו' ונראה כיון דעפ"י הדבור שרי משום צורך שעה ה"ה שלא עפ"י הדיבור שהרי אין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה ולפי"ז י"ל דה"ה כאן כיון שעל פי הדיבור הותר ליהושע לעשות כן והרי אין הנביא רשאי לחדש דבר ע"כ דהקיל הכתוב באיסו' זה דצב"ח בשביל צורך שעה וה"נ יכולים חכמים להקל בדבר משום קנסא:

אך אכתי קשה דמאי פריך מהך דאין מקדישין כו' דלמא לא הקילו חכמים באיסור צב"ח דאורייתא משום קנסא והך דנשא ונתן בשוק של ע"א אתא כמ"ד בב"מ צב"ח דרבנן והך ברייתא דאין מקדישין אתיא כמ"ד צב"ח דאורייתא ולכך אסור לו לנשר פרסותיו ולמעבד איסור' דאורייתא וא"ל דהשתא נמי דנועל דלת בפניו נמי איכא צב"ח וכמ"ש התוספות בסנהדרין דף פ' דז"א שהרי התוס' שם ביבמות בד"ה כולהו נמי שב ואל תעשה נינהו כתבו דסדין בציצית הוי שב ואל תעשה כיון דבשעת עיטוף לא מחייב ולאחר שנתעטף דמחייב שב וא"ת הוא ע"ש וא"כ ה"נ טפי אית ליה למעבד ע"י נעילת דלת לבשעת הכנסה לכיפה אכתי אין כאן צב"ח ואח"כ שוב הוי שב וא"ת (ועיין בשו"ת נ"ב סי' פ"ב שכתב ג"כ דמנשר פרסותי' חמור שמצער בידים משא"כ הכנסה לכיפה שהוא רק גרמא כו' ומ"ש שם דמה שלא הקשה להיפוך דבע"ז נמי יכנס לכיפה משום דשם מותר בהנאה כמ"ש התוס' צ"ע לפ"ז לפי מ"ש הר"ן בב"מ הביאו הנ"י בפ' אלו מציאות דלכך זקן ואינו לפי כבודו פטור מפריקה שצב"ח הותר בשביל תשמישן של בני אדם והלכך בשביל כבודם נמי שרי וא"כ לא פריך מידי די"ל דלכך גבי קדשים נועל דלת משום דליכא צב"ח כולי האי כמו לנשר פרסותי' וכיון דבלא"ה אסור בהנאה כל למעוטי צב"ח עדיף טפי משא"כ גבי ע"א כיון דשרי בהנאה טפי יש לנו לעשות ע"י מנשר פרסותי' ואף דאיכא צב"ח טפי מ"מ הרי צורך תשמישן של בריות ואין לאוסרו וצ"ע):

ולכן נלענ"ד דע"כ לא מפלגינן התם בין מלתא דקום ועשה לשב וא"ת אלא לענין דברים שמפורש איסורם בתורה כגון ההיא דחשיב התם סדין בציצית כו' אבל דבר שאינו מפורש בתורה רק אתיא מדרשא שפיר ב"ד מתנין לעקור אף בקום ועשה ולפיכך קשי' ליה דטפי ה"ל למעבד הך תקנת' דמנשר פרסותי' כדי שלא יקלקל חצירו וכיפתו וחילוק זה בין מפורש בתורה או אתיא מדרשא מבואר בספר המצות להרמב"ם ועיין בכ"מ בריש הל' אישו' לענין קדושי כסף ולענין קידושי קרובי האם ובדברי הרא"ש בביצה בפרק המביא בשם בעה"ע ועוד כמה דוכתי:

והנה מסוגיין דעלמא נראה דיש איסור דאוריית' אף בזה"ז מהא דקי"ל בדוכתי טובא דנחשדו כהני על הבכור אפי' בזה"ז ואפילו ע"י גרמא ואפי' בת"ח חבר ויושב בישיבה כמ"ש הפוסקים מעובדא דר' צדוק ואם אית' דהטלת מום גמור נמי אינו אלא מדרבנן

בזה"ז פשיט' שאין לנו להחמיר כ"כ במלת' דרבנן ועובדא דר' צדוק נמי בתר חורבן הוה שהרי הי' בימי ר"ג ור"י באותו פרק שמינו את ראב"ע לנשיא ואז בתר חורבן הוה כמ"ש התוס' בע"ז דף י"ג ובשבת פרק במה אשה אההיא דראב"ע הוי מעשר מעדרי' כו' וכן מבואר בביצה דף כ"ז בעובד' דבוכרא דאתי לקמי דרבא כו' שהבאתי לעיל דא"ל רבא דלמא את גרמת לי' כו' ע"ש ברש"י שפירש דבכהן מיירי שנחשדו על הבכורות ובשלמא אם נימא דאיכ' איסור' דאורייתא בהטלת מום אף בזה"ז שפיר י"ל שהחמירו שלא לשחוט עליו ואף דזה שאסרו לשחוט על מום שהוטל בכונה אינו אלא דרבנן מ"מ החמירו בדבר לאסור אף בחבר ובגרמא כיון דאפשר למייתי בה לידי איסורא דאורייתא אבל אם גוף הטלת מום בזה"ז אינו רק דרבנן פשיט' דלית לן לאחמורי כולי האי דהא א"א למייתי לידי איסור' דאוריית' כלל ולפי"ז מכ"ש במטיל מום בבע"מ דאיכ' איסור' דאורייתא דהא בזה"ז גרע לפי פשיטות דברי הש"ס בע"ז ומ"ש הלח"מ דאף בל"ת אינו עובר מדלא כתב הרמב"ם בלשונו אינו לוקה כמו גבי בזה"ז משום הא לא איריא דכיון דבזה"ז גרע ואפ"ה כתב שעובר בל"ת דממילא דמטיל מום בבע"מ פשיט' דעובר בל"ת ולא הוצרך להשמיענו רק שעכ"פ אינו לוקה דסד"א דאפילו מלקי לקי ולא דמי לבזה"ז דהא חזי לדמי קמ"ל דאפ"ה אינו לוקה ומלקי הוא דלא לקי הא איסור' דאורייתא איכא וגם במה שהקשה הלח"מ דהא קרא איצטרך לגרמא נלענ"ד שאין הכרח שהרמב"ם יסבור דגרמא אסור מדאורייתא שהרי הרמב"ם שם כתב וז"ל המטיל מום בקדשים כגון שסימא את עינו או שקטע ידו לוקה כו' מלשון זה משמע להדי' דדוקא בכה"ג לקי אבל לא ע"י גרמא ואע"ג דהרמב"ם בהל' בכורות כתב הרגיל לבכור שיפול בו מום כגון שנתן דבלה על אזנו כו' ה"ז לא ישחוט עליו כו' כתב זה עפ"י הש"ס דבכורות דף ל"ה דאמרינן התם זה הכלל לאתויי גרמא ומ"מ אין מוכרח שיהיה בזה איסור תורה ואם אית' שיש בזה איסור תורה לא הוה שתיק הרמב"ם מיני' בהל' איסורי מזבח שהרי עיקרו דקרא דכל מום לא יהיה בו בקדשים כתיב ולא השמיענו כזאת דאף בגרמא אסור ולוקה ואדרבה פשטא דלישנ' משמע דדוק' בעשה בידים חייב אלא דהוא גופא קשי' דכיון דרבנן ס"ל דמטיל מום בבע"מ שרי וכל מום לאתויי גרמ' מנ"ל להרמב"ם לפסוק בהא דלא כרבנן גם קשה דא"כ דכל מום לאתויי מטיל מום בבע"מ הוא א"כ למה פסק הרמב"ם דאינו לוקה: והנה הרמב"ם בפי' המשנה הביא התוספתא דמטיל מום בבע"מ לוקה וסיים ודע זה משמע דס"ל דהכי הלכת' ומ"מ הא קמן דבחבורו חזר בו וכתב דאינו לוקה ואפשר דאזיל לטעמי' פ"ו מהל' בכורות שכתב במוכר מעשר בהמה כיון דלא קנה לוקח אינו לוקה

דלאו מידי עביד ועיין בלחם משנה שם וא"כ ה"ה כאן במטיל מום בבע"מ דאין עשייתו כלום. דלא לקי:

איברא שיש לחלק דדוק' התם שנתבטלה מכירתו וממילא דלאו מידי עביד משא"כ כאן אע"ג דלא אהנו מעשיו דבלא"ה לא חזי להקרבה מ"מ איהו דידיה עביד וכמו מחמץ אחר מחמץ דלקי ואף שיש לדחות דשאני מחמץ אחר מחמץ שהם פעולות חלוקות שאופה אחר העריכה בחימוץ או לש אחר העורך בחימוץ משא"כ כאן שעיקר האיסור הוא הטלת המום וכיון שלא הועיל כלל בעשי' זו והוא שם אחד אין כאן חיוב מלקות ועיין בשער המלך ריש הל' קרבן פסח שכתוב כיוצא בזה לחלק בין מוציא אחר מוציא בקרבן פסח ובין שוחט וזורק על החמץ ע"ש מ"מ גם למוכר מעשר בהמה לא דמי כולי האי דיש לחלק כמ"ש:

אך בפשיטות י"ל דהרמב"ם סובר כיון דאתי מרבוייא דכל מום לא לקי עליו כמו שאין לוקין על חצי שיעור דאתי מרבוייא דכל חלב וכ"כ הלח"מ פ"א מהל' חמץ ומצה דארבוייא דכל לא לקי אלא דהלח"מ שם הקשה מהא דפסק הרמב"ם בתערובות שאור לוקה וע"ש בשער המלך שתירץ דהרמב"ם שפיר סובר דאין ללקות מרבוייא דכל רק התם גבי תערובות שאור ודבש ע"כ רבוייא אתי למלקות דאל"כ בלא"ה אסור מדין חצי שיעור:

אך א"ש בפשיטות דהכא י"ל דרבוייא דכל לא אתי כ"א לאיסורא דסד"א דמטיל מום בבע"מ שרי לגמרי כיון דלא חזי להקרבה ומרבינן ליה מכל לאיסור' ומ"מ אין לוקין עליו כמו דלא לקי על חצי שיעור ועדיין צריך ביאור דמנ"ל להרמב"ם לפסוק בהא דלא כרבנן דס"ל דמטיל מום בבע"מ שרי וכל לאתויי גרמ' ונלענ"ד דהדבר מוכרח מסוגיי' הש"ס דגרמא אינו רק מדרבנן דהא בבכורות דף אית' במשנה דין מום ע"י עכו"ם דאסור ואמרינן זה הכלל לאתויי גרמא וזה תימא דהא הך דגרמא מקרא ילפינן ופשיטא טפי לאיסור' מע"י עכו"ם וא"ל דע"י עכו"ם גרע מגרמא דז"א דגרמא איהו גופי' עביד מעשה שמניח דבלה או בצק על אוזן הבכור וגורם המום משא"כ ע"י עכו"ם דלא עביד מעשה כלל רק אמירה בלבד דבכה"ג גבי שבת אינו רק שבות וגבי שאר איסורין איבעיא הוא בש"ס וכה"ג אמרינן בעירובין פרק הדר ולא שאני לך בין שבות דאית בי' מעשה כו' ע"ש לענין להחם ע"י עכו"ם ומכ"ש דהתם דמיירי שלא אמרו לעכו"ם כלל שיעשה בו מום רק ע"י שידע העכו"ם שיותר ע"י מום עשה כן להנאת ישראל ובודאי דגרמא עדיף טפי וא"כ איך נקטי בזה הכלל דמשמע דדינ' דרישא מסתבר טפי לאיסור' ועוד קשה כיון דמה דמרבינן גרמא לאיסור' דאוריית' מרבינ' ליה מזה הכלל א"כ ע"כ דרישא ודאי

ג"כ מדאורייתא אסור וקשה דזו מנין לנו שיהיה חמור משאר איסורין דמבעי' ליה בב"מ ועכ"פ אין איסור דאוריית' בשאר איסורין רק שבות מדרבנן כמו באיסורי שבת וא"כ מאי עדיפותא דאיסור הטלת מום וא"ל דגזירת הכתוב הוא דמרבינן ליה מדכתיב כל ז"א דהא כל לאתויי גרמא הוא וא"ל דאמירה לעכו"ם בכלל גרמא ז"א דהא במתני' איתמר דין אמירה לעכו"ם וגרמא מרבי בזה הכלל ואם איתא דאמירה לעכו"ם מגרמא ילפינן א"כ תלי תניא בדלא תניא דהא עיקר הדין דמרבינן מדאורייתא גרמא הוא וגם כי אין ללמוד אמירה לעכו"ם מגרמא כמ"ש דגרמא גרע דעדיף מעשה בגופי' וכן נראה מדברי הש"ס בב"מ דלענין הרביץ ארי מבחוץ קאמר חסימה מעלייתא הוא ואמירה לעכו"ם מיבעי' לי' דלמא לא מתסר אפי' מדרבנן וקצת י"ל דהרביץ ארי הוה כמעשה חסימה ממש ועדיף מגרמא והוא דחוק ועוד דא"כ לר"מ דס"ל דקרא למטיל מום בבע"מ ולית ליה רבויי' דכל אגרמא א"כ נימא דלית ליה הנך משניות ששנינו בהם דאסור ע"י עכו"ם אלא ודאי דז"א דגם ר"מ אוסר ע"י עכו"ם גרמא מדרבנן עכ"פ ומתני' כר"מ ומדאורייתא ליכא קרא למיסר כלל רק מדרבנן ופשיט' לי' טפי לאסור ע"י עכו"ם משום דאתי לאחלופי בישראל כמבואר בש"ס שם וגרמא לא פשיטא לי' לאסור מדרבנן ומרבי לי' בזה הכלל לומר דאסור ג"כ מדרבנן כמו אמירה לעכו"ם משא"כ אם נימא דאסור מדאורייתא אי מרבינין גרמא אין ללמוד ממנו אמירה לעכו"ם וכמ"ש:

ובאמת לכאורה יש לעיין אפי' אם נימא דמתני' אסור מדרבנן קאמר מ"מ מאי קמבעיא לי' בב"מ אמירה לעכו"ם בשאר איסורין דלמה יגרע מהטלת מום בבכור ע"י אמירה לעכו"ם דאסור מדרבנן ודוחק לומר דבאמת בבכור אסור מדאורייתא דמרבינין מכל וא"כ גזרת הכתוב הוא וליכ' למילף מיני' דז"א כמ"ש דאף לרבנן אין לנו לרבות רק גרמא ועוד דלר"מ ע"כ אמירה לעכו"ם אסור בבכור מדרבנן ולמה לא נילף מזה בשאר איסורין:

ומצאתי באשר"י שם בשם הראב"ד שכתב דאיבעי' דחסימה לא איפשטי' ולקולא ואע"ג דמסקינן דמטיל מום בקדשים ע"י נכרי נמי אסור ואפי' בזה"ז שהוא מדרבנן התם משום חומר' דקדשים הוא ולא גמרינן מיניה עכ"ל ומדבריו אלה מבואר ג"כ דגם בקדשים אין איסור אלא מדרבנן באמירה לעכו"ם ואפי' בזמן המקדש אלא דלאלומי הקושי' קאמר דאסור ע"י נכרי אף בזה"ז שהוא מדרבנן ע"ש ולפ"ז כיון דבמתני' נקט ע"י נכרים וגרמא משמע להדיא דתרוייהו חד דינ' הוא ובשניהם אין איסור רק מדרבנן ולכך מרבי לגרמא בזה הכלל דע"י נכרי מסתבר טפי לאיסורא משום דאתי לאחלופי ולכך לא כתב הרמב"ם בהל' איסורי מזבח דגרמא אסור מדאורייתא רק בהל' בכורות לענין קנסא דאין שוחטין עליו דבכה"ג אף ע"י גרמא קנסינן ליה מדרבנן שלא ישחוט עליו וכיון דקרא לא קאי

אגרמא ממילא דקאי אמטיל מום בבע"מ ואסור מדאורייתא אלא שאינו לוקה כיון דלא אתי אלא לרבוייא כמש"ל והכי משמע נמי מדפריך בע"ז בפשיטות ולהוי כמטיל מום בבע"מ אע"ג דאמלתא דרבא קאי ורבא ס"ל בביצה דגרמא אסור וא"כ מטיל מום בבע"מ שרי ובעי לאוקמי כהלכתא ולכך קאמר נראה כו' שאסור מדרבנן עכ"פ וכבר העירותי למעלה בזה ופשיטות הענין מורה דהש"ס סובר דמטיל מום בבע"מ אסור מדאורייתא והא דקאמר רבא בביצה דגרמא אסור ומייתי עלה מברייתא דכל מום כו' צ"ל דאף מאן דיליף מכל מום לאסור מטיל מום בבע"מ מ"מ ס"ל לאסמכתא בעלמא לאסור גרמא מהך קרא אבל לעיקר הדין ליכא בגרמא רק איסור מדרבנן ולכך השמיט הרמב"ם בהל' מזבח רק בהל' בכורות דקנסינן ליה מדרבנן אף בגרמא שלא ישחוט עליו ועוד יש כמה ראיות דאף בזה"ז הוא דאורייתא מפשיטות דברי הש"ס בגיטין ובב"מ דקאמר צורם אוזן עביד איסורא דאורייתא וכן יש להביא ראיה מסוגיית הש"ס בביצה בענין בכור שנפל לבור:

וראיתי למחו' הגאון אבדק"ק פ"פ דמיין בחידושיו מחנה לוי שכתב בזה וקצרתי כעת. והנה הרא"ש בבכורות כתב דמטיל מום בבע"מ אף מדאורייתא שרי מ"מ מדרבנן אסור דאל"כ קשה גבי אחיזת הדם דיטיל בו מום עכשיו וישחוט עליו ולענ"ד בפשיטות יש להוכיח דאם איתא דאף מדרבנן שרי א"כ אף בלא מום אחר יהא מותר לשוחטו דהא תיכף בהתחלת שחיטה הוא נעשה בע"מ וכשגומר השחיטה הרי הוא כשוחט בע"מ דהשחיטה גופא מום היא כדאמרינן בחולין דף ל"ז נהי דאדחי מפסח כו' ופרש"י דכיון דנשחוט קצת הסימנים אין לך מום גדול מזה ע"ש:

אלא דלפי"ז לכאורה מוכח דגם מדאורייתא אסור להטיל מום בבע"מ כו' דאל"כ הא דאסרה תורה לשחוט על מום שהטיל היכא משכחת לה דהא בשעת שחיטה הוי כמטיל מום בבע"מ וגמר השחיטה הוא על מום השני הנעשה בשחיטה שהוא נעשה בהיתר כיון שכבר הי' בע"מ ומכ"ש מאן דאסר מדאורייתא לאכול אם נשחוט על מום שהוטל בכוונה כדאמרינן מנין לצורם כו' שנאמר ל"ת כל תועבה א"כ מוכח דמטיל מום בבע"מ מדאורייתא אסור ולכך לא מהני ליה מום בשחיטה אף שכבר הי' בע"מ כיון שגם מום זה בכוונה אסור ותועבה הוא ואפשר לומר דודאי כשהוא הטיל בו מום אין זה תקנה שישחוט אותו ויטיל מום ע"י שחיטה דכיון דהטלת מום הראשון הי' במזיד מה יושיענו זה שגם ע"י השחיטה יש בו עשיית מום בתחלת השחיטה והרי זה כאילו עושה כמה מומין בתכיפה אחת אין בזה כדי להתיר משא"כ הרא"ש שם דמיירי שנפל המום מאליה כגון אחוזת הדם אלא שהוא מום עובר ואין היתר לשחוט עליו בזה שפיר קאמר הרא"ש דאף דמדאורייתא שרי להטיל מום כשיש בו מום עובר מ"מ מדרבנן אסור דאל"כ יעשה

בו עתה מום וישחוט עליו לצאת לחולין מחמת המום שנעשה בו אבל בעלמא א"ל דמחשב מום מחמת השחיטה דא"כ כל שחיטת קדשים היכא משכחת לה למ"ד אינה לשחיטה אלא בסוף נימא דהוי כנפל בו מום בתחלת שחיטה אלא ע"כ דז"א דדרך הכשרו בכך ועיין בחולין דף כ"ח ע"ב בתוס' שם ד"ה פסח וקדשים מאי איכא למימר דאי אפשר להפסיד העור ולבדוק דאין מום גדול מזה ע"ש ואפשר שדוקא ע"י הפרדת העור קאמרי ובשחיטות מקצת הסימנים ודאי מחשב מום כמש"ל מש"ס דחולין ואין להאריך:

ועתה נבא לדון במטיל מום בבכור ושחט על אותו מום אם יש בזה איסור דאורייתא לאכלו על אותו המום והנה התוס' בבכורות דף נ"ד כתבו דכמה שמעתתי מוכחי דצורם אוזן קנסא הוא אלא שהקשו ע"ז מהא דאיתא בספרי פרשת ראה ר"א אומר שעובר משום לא תאכל כל תועבה ותירצו דהא דאמרינן דהוי קנסא פליגי אדר"א בספרי וסברי כאחרים דדרשי בספרי שם דבפסולי המוקדשין הכתוב מדבר או בבישול בב"ח ואין לאסור על שחיטת אותו מום מל"ת כל תועבה כמו בב"ח וכלאי זרעים ומעשה שבת שיש לחלק וא"ת ולר"א דלא מפליג מאי פריך מבהרת כו' א"נ דספרי אסמכתא בעלמא היא עכ"ל נקוט מיהא בידך דאנן לדידן סבירא לן דאינו רק קנסא מדרבנן ואפילו לר"א דדריש לי' מקרא י"ל דגם לדידי' אסמכתא בעלמא הוא והנה התוס' שכתבו שיש לחל' בין הך דהכא לבב"ח כו' סתמו דבריהם ולא ביארו החילוק ובחולין דף קט"ו כתבו וא"ת צורם אוזן בכור לתסר אפילו צרמו נכרי וי"ל דשרי רחמנא קדשים שהוממו כצבי וכאיל א"כ אינו דבר מתועב כו' עכ"ל וגם בזה דבריהם סתומים קצת וכוונתם דע"כ לא אסרינן בב"ח ואינך משום ל"ת כל תועבה אלא משום שהמעשה עצמו הוא מתועב מצד המעשה ולא מצד העושה שאפילו אם הבשר נפל מעצמו לתוך החלב אסור משא"כ כאן דגלי רחמנא דאם נפל מום מעצמו שרי וא"כ אין כאן תועבה מצד המעשה רק מצד העושה זה לא נכלל בכלל ל"ת כ"ת וזה כוונת דבריהם מה שכתבו א"כ אינו דבר מתועב ר"ל שהדבר בעצמו אין בו תיעוב כלל:

וראיתי לב"ד הרב נ"י שנראה מדבריו שהשיא כוונתם לענין אחר ולכך יצא לחלק בין בכור לפסולי המוקדשין ונלענ"ד ברור כוונת התוספות כמ"ש ונלמוד דברים הסתומים כאן ממה שפירשו במקום אחר שכך מבואר מדבריהם להדיא בתמורה דף ד' דדוקא בב"ח נפיק מל"ת כל תועבה הואיל ואפילו אם נפל ממילא הבשר לתוך החלב אסור אבל צורם אוזן בכור דממילא מותר אינו בבל תאכל כ"ת אפי' נעשה בידים עכ"ל. איברא דצ"ע בלשון התוספות במ"ש הואיל ואפילו נפל כו' ותלי תניא בדלא תניא דהיא גופא מנ"ל דבב"ח נפל ממילא אסור דדלמא דוקא בישל בידים דנעשה בו תועבה שעבר על

לא תבשל אבל נפל מעצמו באמת שרי דמה"ת לומר שתערובות בב"ח הוא מתועב מצד עצמו ונראה דסבירא להו דודאי סתמא דמלתא כל דבר שאסרה תורה לעשותו אין התיעוב מצד העושה כי אם מצד המעשה וא"כ כשאסרה תורה בישול הבב"ח מסתמא המעשה מצד עצמו מתועב ואפילו נתבשל ממילא משא"כ בצורם אוזן כיון דגלי קרא להתיר בנעשה ממילא ע"כ שאין התיעוב מצד המעשה ולכך אין בזה כלל משום ל"ת כל תועבה וזה מבואר מדברי התוספות בחולין שהבאתי לעיל:

שוב ראיתי בפר"ח יו"ד סימן ס"ד שמבואר מדבריו פירוש דברי התוספות בחולין כמ"ש ורמז לדבריו המ"ל פ"ד מהלכות בכורות ע"ש אך לולי דברי התוספות הייתי אומר דמעיקרא לק"מ מהא דמטיל מום בקדשים דודאי אין זה בכלל ל"ת כ"ת דאם נאמר כל שעשה דבר שהרחיקתו התורה ממנה נאסר באכילה תעה על עצמך הגוזל דבר מאכל מחבירו ואכלו ילקה משום ל"ת כל תועבה והדבר פשוט שז"א ולא יעלה על לב לעולם שאין התועבה באותו הדבר עצמו כלל רק דאקרקפתא דגברא מונח איסורא שלא יגזל מחבירו דבר ולפי זה נראה דגם מה שאסר' תורה שלא להטיל מום בקדשים איסורו הוא לפי שמפקיע מבהמה זו קדושת המזבח והרי זה כגוזל את ההקדש וא"כ מה לי גוזל הדיוט מה לי גוזל הקדש ומפקיע מידי הקדש אף שאסרה תורה שלא לעשו' כן אין הדבר ההוא נאסר כלל ואפשר שגם זה בכלל דברי התוספ' דכיון דחזינן שהתירה תורה אם נפל מום מעצמו אלמא דעיקר הקפידא הוא רק לפי שהוא גורם להפקיע מידי קדושת המזבח והרי זה כגוזל את ההקדש וא"כ אין הדבר מתועב וכגוזל מן ההדיוט דמי:

אך לענ"ד הך מלתא תליא בפלוגתא דר"מ ורבנן דאליבא דרבנן דסברי דשרי להטיל מום בבע"מ ודוקא מידי דחזי להקרבה אסור להטיל בו מום ולדידהו שפיר י"ל טעמא דאיסורא משום שמפקיע קדושת מזבח משא"כ לר"מ דס"ל דאפילו להטיל מום בבע"מ אסרה תורה והיינו לפי שדבר שהוקבע בו קדושה הטלת מום בו הוא דבר מתועב לפני המקום אף שבלא"ה לא חזי להקרבה אם כן שפיר י"ל שהוא נכלל בכלל ל"ת כל תועבה ואף דבנפל בו מום מעצמו שרי היינו טעמא משום דשם ליכא תיעוב כלל שלא הרחיקה תורה אלא שלא לעשות מום בידים ואז באמת נקרא תועבה ג"כ משא"כ כשנפל מום מעצמו ואף לפי מה שדחה הפר"ח דברי הר"א מזרחי שרוצה לחלק בין נפל מעצמו להפילו נכרי כיון דעל שניהם לא שייך תיעוב שלא נעבדה בו עבירה משא"כ בזה שנעשה בו מעשה ההרחקה שאסרה תורה שפיר הוי תועבה ואינו דומה לנפל מעצמו דמעולם לא נעשה כאן ענין תיעוב כלל ואך דבב"ח דלא גלי לן קרא אמרינן שגוף הדבר מתועב אף שנפל מעצמו מ"מ בזה גלי לן קרא דנפל מום מעצמו אין זה מתועב ומ"מ עדיין אין הכרח

אם באמת נעשה מעשה מתועב שלא יהיה בו איסור משום ל"ת כל תועבה כיון דע"כ מתועב דבר זה לפני המקום כיון דליכא למיתלי טעמא דקפידא משום הפקעת קדושת מזבח שהרי אסרה תורה להטיל מום בבע"מ ובהכי א"ש קושית התוספות בבכורות מהספרי דר"א אסר צורם אוזן מל"ת כ"ת די"ל דר"א ס"ל כר"מ דמטיל מום בבע"מ אסור מדאורייתא ואם כן ע"כ דהוי תועבה משא"כ רבנן לטעמייהו דס"ל דמטיל מום בבע"מ שרי שפיר ס"ל דאין איסור בהטלת מום משום תועבה רק קנסא לבד ולהיות כי המוביל נחפז לדרכו הוצרכתי להפסיק באמצע הפרק ולעיקר הדין אני מסכים הולך על דברת כבוד ב"ד הגאון נ"י להתיר בזה מכל הלין טעמי דכתיבנא ועוד כמה צדדים אשר לא העליתים על ספר מטעם הנ"ל:

דבר זעירא מן חברייא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

הלכות אבל

שאלה עו

בי"ד סי' שמ"ה סעיף ב' איזו מאבד כו' כגון שאמר הרי הוא עולה לראש הגג וראוהו שעלה מיד דרך כעס או שהי' מיצר ונפל ומת הרי זה בחזקת שאיבד כו' והוא לשון הרמב"ם פ"ב מהל' אבל נראה פשוט שכוונתו במ"ש או שהי' מיצר לומר דאע"פ שלא הי' העליה דרך כעס רק שהי' מיצר ג"כ אמרינן דודאי עלה אדעתא שיפול את עצמו אבל לעולם בעינן שיאמר מתחלה הרי הוא עולה דאל"כ הו"ל להרמב"ם לכתוב או שהי' מיצר ועלה ונפל ומת אלא ודאי פשוט דהך או שהי' מיצר אדלעיל קאי שראינו עלייתו בדרך כעס או בדרך צער ועוד שהרי באבל רבתי שמשם מוצא הדין לא נזכר כלל הך מלתא דאם הי' מיצר לא בעינן אמיר' וכן שום פוסק מהראשונים לא הזכירו זה אלא נראה שהרמב"ם מפרש כן הא דאמר התם ורואין אותו שעלה לראש האילן ונפל ומת דהיינו שהעליה היתה מיד דרך כעס או דרך צער דאז תלינן שעשה על דעתו הראשונה שאמר שיעש' כן הא לא"ה אע"פ שאמר אמרינן עביד אינש דגזים ולא עביד ומה שעלה ונפל לא לדעת הי' אלא שהיתה כשגגה שיצא מפיו וגרם לו הענין שנפל מאיזה סיבה אבל אם הי' דרך כעס או דרך צער הרי מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו שעליי' זו היתה ע"ד להפיל עצמו וכן מבואר מלשון הגהת פרישה שבפרישׁ' הביא שם דברי רש"ל דאפי' אמר ראו שאני עולה ולא ראוהו עולה אדבורי' לחוד לא סמכינן וכתב בהג"ה שם דקשה ע"ז דמלשון הרמב"ם שהובא בדרישה משמע שכשרואין אותו (מיצר כצ"ל) סמכינן אד אדיבורו עכ"ל הרי מבואר דעכ"פ אמירה בעינן בכל גווני אלא מאי דקשי' לי' מהרמב"ם

על רש"ל לענ"ד לק"מ שהוא מפרש הך או שהי' מיצר היינו שלא ראוהו עולה וז"א דאיך שייך ע"ז לומר ונפל ומת והדבר פשוט כמ"ש דודאי מיירי שראוהו עולה רק שר"ל בין שהעלי' הי' דרך כעס או דרך צער וזה פשוט וברור לענ"ד ולא הוצרכתי לכתוב רק לפי ששמעתי שיש טועין בזה ומפרשין דהך או שהי' מיצר מתפרש אפי' לא הית' אמירה שם וזה ודאי אינו:

והנה מ"ש הרמב"ם ועלה מיד כו' אע"פ שבאבל רבתי לא נזכר מיד נ"ל דיליף לה מסוגי' דגיטין דף ס"ו הבריא שאמר כתבו כו' ועיין ברמב"ם פ"ב מהל' גירושין הלכ' י"ג בריא שאמר כתבו כו' והרג עצמו מיד כו' ספק נפל מעצמו ספק דחפתו הרוח ה"ז גט כו' וע"ש בכ"מ ובלח"מ ובב"י סי' קמ"א חלוף הנוסחאו' שברמב"ם ואכתוב בקצרה הנלענ"ד שהרמב"ם סמך על הירושלמי וס"ל דבלאחר זמן א"צ כלל שהוכיח סופו כיון שלא הי' הענין מיד אף בידוע שהפיל עצמו דלא כמשמע מתוספתא דמסיים שאני אומר הרוח דוחפתו דאל"כ אין פי' להירושלמי אלא הירושלמי גורס בבריית' דרשב"ג ס"ל לחלק בין לאלתר בין לאחר זמן דלאחר זמן לא הוכיח סופו כו' ולפי"ז קאמר דלאלתר נמי ספק הוא דהא עדיין י"ל שהרוח דוחפתו אלא ע"כ דבכה"ג שאמר כתבו אמרינן נמי הוכיח תחלתו על סופו שהפיל עצמו ולכך ה"ז גט ועכ"פ מוכח דאף דהיכא דאיכא אמירה מתחלה שהוא קצת כאומדנ' דמוכח כל שלא הי' מיד לא אמרינן ולא משמע לי' להרמב"ם לחלק בין אם אמר ראו שאני עולה כו' לאומר כתבו:

ועוד נראה דהרמב"ם כתב כן לפי נוסחתו שלא אמר רק ראו שהוא עולה לראש הגג ולא מסיים בה ואפיל עצמי כו' וכך הוא גרסת הרי"ף והרא"ש במועד קטן והלכך בעינן לאלתר כיון שלא פירש מה יעשה א"כ הו"ל כהך דגיטין שאמר כתבו אבל לפי גירסת שלפנינו באבל רבתי וכן הוא ברמב"ן בספר תולדות אדם וכן פירו' לשון הטור כמ"ש הב"ח אפשר דבאמת לא בעינן מיד ממש רק כל שהוא קרוב קצת לאמירה זו ולכך לא נקטי שהי' דרך כעס או מיצר כלשון הרמב"ם וא"כ אפשר דהרמב"ם והרמב"ן לא פליגי בהא וע"ש בלח"מ הל' גירושין שכתב ג"כ דכיון שהוא לאחר זמן הוא רחוק לומר שהאדם הורג את עצמו אם לא שיהי' לאלתר ע"ש:

והנה הב"ח כתב דאם אמר ראו כו' ואפיל כו' כיון שאמר כ"ז אע"פ שלא ראוהו מפיל עצמו חזקה לדעת עשה כמו שאמר ולענ"ד צ"ע דהא אמרינן בשבועות דף מ"ו האי מאן דנקט נרגא בידי' ואמר אזיל ואיקטלי' לדקלא דפלני' ואשתכח דקטיל ושדי לא אמרינן דהוא קטלי' משום דעביד אינש דגזים ולא עביד (ועיין בשו"ת מהרי"ק סי' קפ"ו שמביא דברי המרדכי דגיטין פ' הניזקין דמייתי מש"ס זה) וכן פסקו הפוסקים ועיין בסמ"ג הביאו

בהגמי"י ואם בעסקי ממון כך בעסקי נפשות עאכ"ו איך נאמר שבשביל שאמר קיים מאמרו ועשה הרעה הגדולה הזאת ואיבד עצמו משני עולמות וטפי הו"ל למתלי שמעשה שטן הצליח שנפל ולא שהפיל את עצמו ונראה דמה"ט ס"ל להרמב"ם דבעינן שעלה מיד דרך כעס וכן באמר כתבו דוקא בעלה מיד ונפל אמרינן שהוכיח סופו על תחלתו ותחלתו על סופו שמה שעלה והפיל עצמו היה לדעת הא לא"ה אית לן למימר דאיתרמויי איתרמי הכי ועיין ברשב"א בחולין דף ל"ט שכתב דהך דרשב"ג דגיטין לא דמי להא דשחט ע"מ לזרוק לע"א משום דישראל מבדיל בדיל מע"א ואע"ג דשמעינן השתא דחשיב הוכיח סופו על תחלתו לא אמרינן דדלמא השתא יצר אלבשי' עכ"ל ונפלאתי דאטו מע"א בדיל ומהריגת עצמו לא בדיל שנאמר דסוף מעשהו במחשבה תחלה להרוג עצמו ולאבד שני עולמות ואפי' חזינן דקעביד מעשה הי' לנו לתלות דרוח רעה בעתתו וכדומה ולא שהי' במחשבתו מתחלה לעשות כן בישוב דעתו ומכ"ש לפי מה דאיתא בירושלמי ותוספתא דאף בספק הפיל עצמו בלאלתר הוי גט וצע"ג על הרשב"א גם הר"ן בחידושיו לחולין שם כ"כ דאע"ג דהתם ליכא דפליג על רשב"ג הכא שאני כיון דישראל מבדל בדיל טובא מע"א הרי הוא בחזקתו עד שיודע לנו שהוא נפסל וזה תימא שאין לך פסול גדול מזה שיאבד עצמו לדעת ואין לך מבדל בדל גדול מזה ואפ"ה אמרינן הוכיח כו':

ונראה שהרמב"ם שכתב באומר ראו שהוא עולה לראש הגג ולא כתב שאמר שהוא נופל ומת יליף לה מסוגי' זו דאמרינן כיון דאמר כתבו הוכיח סופו על תחלתו שהי' דעתו להפיל עצמו ולמות וא"כ גם באומר ראו שהוא עולה לראש הגג שלדעת עשה אך אפשר דאמירה לחוד ראו שהוא עולה לגג מלתא בעלמא קאמר להביא גוזלות וכדומה אך כיון שראוהו שעלה דרך כעס או שהי' מיצר בעלייתו שפיר אמרינן בזה דהוכיח סופו על תחלתו וכל זה באומר תחלה אבל בלא אמר תחלה אין שום סברא כלל לומר שלדעת עשה:

והנה בטור איתא הטעם דשמא נאנס ונפל ומשמע לפי"ז דדוקא היכא דאיכא למיתלי באונס שהרוח דחפתו וכיוצא בו אבל אי ידעינן שעשה כן בעצמו אף בלא אמירה תחלה חזקה שלדעת עשה והא דמושלך ע"ג סייפו היינו כשלא ראינו שהשליך עצמו עלי' תלינן שע"י איזה אונס נפל עלי' או אחר עשה לו כן אלא דלפי"ז לא הו"ל למנקט ברישא שאמר ראו שהוא עולה לראש הגג ונופל ומת והו"ל למנקט כגון שהשליך עצמו ע"ג סייפו וכיוצא בו דליכא למתלי באונס ודוחק לומר דקמ"ל דאפי' בכה"ג שנפל מראש הגג דאיכא למתלי שהרוח דחפתו אפ"ה כיון שאמר תחלה אמרינן שבמזיד עשה כן וכההיא דגיטין אלא נראה דכל שלא אמר כלל אף שהשליך עצמו ע"ג סייפו וכדומה איכא

למיתלי שעשה כן מתוך טירוף הדעת או שכפאו שד וכדומה וכן יש לפרש דברי הלבוש שכתב אבל אם ראוהו חנוק כו' שמא אנוס הי' ולא סיבב מיתתו וה"ז בחזק' כל המתים כו'. וכן מבואר להדיא בשו"ת מהר"י ווייל סי' קי"ד שכתב וז"ל שפיר עבדת שהתאבלת על אחיך כו' ועוד הכא לא הוי אביד עצמו לדעת דשמא סבור היה לברוח למקום שלא יוכלו לרדוף אחריו לתופשו ודמיא למצאוהו תלוי באילן שאין זה בכלל איבד עצמו לדעת אע"ג דמוכח מילתא שהוא עצמו עשה אמרינן דילמא רוח רעה מבעתתו כו' הרי להדיא דאף דמוכחא מילתא שעשה בעצמו אינו בכלל איבד עצמו לדעת ותשובה זו הועתקה ג"כ בשו"ת מהר"מ מינץ סי' ק"ו ע"ש:

שוב ראיתי שדברי הב"ח שכ' אע"פ שלא ראוהו מפיל עצמו כו' כתבן בשם הרמב"ן וכן הוא בס' תורת האדם דף כ"ז וכוונת דבריו דודאי בעינן שראוהו שעלה ונפל ומת אלא דאע"פ שלא ראינו שהוא מפיל עצמו והי' מקום לתלות שהרוח דחפו מ"מ כיון שאמר תחלה חזקה לדעת עשה וכההיא דגיטין ומלשון זה משמע דאין צורך לאמירה רק לענין זה שא"צ שיראו שהוא מפיל עצמו אבל כל שעינינו רואות שהוא מפיל עצמו אע"פ שלא אמר כלל לא תלינן בבעתותו דרוח רעה וכדומה:

אמנם כבר כתבתי מדברי מהרי"ו דאף בכה"ג דמוכחא מלתא שבעצמו עשה אינו בכלל מאבד ולפי"ז במעשה דבנו של גורגס שאיבד עצמו בבור כמו דאיתא באבל רבתי שם ופירש הרמב"ן משום דתינוק הי' ולדעת כשלא לדעת דמי צ"ל דמיירי שאמר שהוא הולך לאבד עצמו בבור ולע"ד לא משמע כן דשם איתא מעשה בבנו של גורגס בלוד כו' ואח"כ איתא מעשה בתינוק א' מבני ברק כו' משמע דרישא מיירי אף שהי' גדול קצת והא דמסיים שם מכאן אמרו חכמים אל יראה אדם לתינוק באזנו כו' דמשמע דקאי אתרווייהו י"ל דבן י"ג נמי תינוק מיקרי ואע"ג דאסור להכות בנו הגדול וא"כ איך קאמר אלא מלקיהו כו' היינו כשמתירא שימרוד כנגדו וגם דהתם מיירי שברח מבית הספר ואיך שיהי' נלענ"ד דהתם אפשר דטעמ' לאו משום שהי' קטן רק דמייתי הך סייעתא דאם מצאוהו חנק כו' אין מונעין ממנו כל דבר שכן הורה ר"ט ור"ע שבאמת זה איבד בסתם ולא אמר כלום ולכך לא תלינן שעשה לדעת ואע"ג דמוכחא מלתא שלפי שהראה לו אביו באזנו אפשר כיון שעשה כן מחמת יראת הלקאת אביו לא הוה כמאבד כו' והרמב"ן לשיטתו הוצרך גבי עובדא דשאול לומר דנרדף שאני וראיתי באשר"י שכתב דלכאורה הך מעשה דבנו של גורגס הו"ל מעשה לסתור וצריך להגיה הברייתא אם הי' קטן אין מונעין ממנו כלום ומעשה כו' ולפי מ"ש אין זה מעשה לסתור דסייעתא הוא דבלא אמירה אין מונעין ממנו כלום ודוקא באמר שאז מוכחא מלתא שעושה כן להכעיס

כמ"ש הרא"ש שם לענין הרוגי ב"ד משום דהוי כמו להכעיס כיון שמוסרים עצמם למיתה כשמתרין בהם ואומר ע"מ כן אני עושה דאי לא עבדי אלא לתאבון מה להו למימר ע"מ כן אני עושה להכי אין מתאבלין עליהם וע"ז נאמר באבוד כו' והנה המלך דוד בוכה ומתאבל על אבשלום אע"פ שעבר כמה עבירות ומרד באביו במלכות בית דוד ובא על פילגש אביו אלא כיון שלא עשה להכעיס אלא מתאוה הי' למלוך ראוי להתאבל עליו עכ"ל ודברי הרא"ש אילו רמזם בקצרה מהרי"ו בתשובה הנ"ל וא"כ גם בענין זה דמאבד כו' אע"פ שעון גדול הוא היינו דוקא כשאומר ראו כו' שזה מורה שיודע ומתכוין למרוד ולבעט בטובתו של מקום וכיון שמת מתוך רשעו לא הו"ל כפרה משא"כ היכי שלא אמר מידי אע"ג דל"ש לתאבון מ"מ כיון דאיכא למתלי שעשה כן מחמת יראה איזה סיבה שיהיה ראוי להתאבל עליו וכן נראה לכאורה מבעל הלכות גדולות הל' אבל והרי"ף שהשמיטו הך עובדא דבנו של גורגס וכן הרמב"ם לא כתב הך דינא דקטן כשלא לדעת דמי כן הי' נראה לכאורה לולי שהרמב"ן ואחריו נמשכו הרא"ש והטור והאחרוני' דמיירי לענין קטן:

ועוד י"ל כיון שלא אמר תחלה א"כ מנ"ל שעשה כן להכעיס דשמא עשה כן דרך תשובה וכל שעשה דרך תשובה שרי כדאיתא במדרש גבי יוקים איש צרידה שקיים בעצמו ארבע מיתות ב"ד וראה יוסי בן יועזר מיטתו פורחת באויר ואמר בשעה קלה קדמני זה לג"ע אלמא דדרך תשובה שרי וכ"כ מהרי"ו שם והביא ראי' ממדרש הנ"ל ולפי"ז כל שלא אמר כלום ונמצא שעשה מעשה בנפשו אף דמוכחא מלתא שהוא עשה אין לו דין מאבד כו' חדא מטעם שכתב מהרי"ו דשמא רוח רעה בעתתו ועוד שי"ל שעשה כן דרך תשובה וכדאמרינן המקדש אשה ע"מ שהוא צדיק אפי' רשע גמור מקודשת שמא הרהר בתשובה וא"כ ה"נ י"ל שחישב עם נפשו שעשה חטאים גדולים ויצרו תקפו להבא ועשה מעשה בעצמו ובכה"ג י"ל דשרי כדאשכחן בש"ס בעובדא דר"ח בר אשי שהי' סבור שבא על הזונה ואשכח תנורא שגירא ויתיב בגוי' ע"ש בסוף קידושין וכן אשכחן נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן אש כו' ע"ש בעובדא דמר עוקבא בכתובות וכיון דאיכא למיתלי אין דינו כמאבד כו' אם לא היכא שאמר מתחלה ראו שאני עולה ואנו מבינין מאמירתו זאת שהוא שלא ע"ד תשובה וגם שלא לאיזה סיבה ידיעה רק מתוך בחירתו הרע הוא מואס בטוב שהטיב הבורא לבריותיו אז הוא בדין מאבד כו' ועיין בשו"ת אבן השוהם סי' מ"ד דאיתא שם ג"כ במעשה מכוער באחד ששחט עצמו ונמצא הסכין בידו ופרע הקנה ושט ואעפ"כ כתב שיש להתאבל עליו דאף שלא הי' אדם שם י"ל לשעה קלה הלך לדרכו או מעשה שטן הצליח ואיזה שד או מזיק הזיק אותו מאחר שלא אמר

ראו שאקח סכין כו' ועוד י"ל רוח בלבלתו כו' ועוד י"ל דהי' מתיירא מן העבירה דיצרו תקוף עליו כו' ע"ש ופסק דמתאבלין עליו וכן מצאתי בשו"ת בשמים ראש שנדפס מחדש בסי' שכתב ג"כ דלא מיקרי מאבד אלא במואס בטובת הבורא וכענין הפלסופים אבל מי שאומר מאסתי חיי מחמת עניות אין זה מאבד ואע"פ שראייתו שם משאול אינו מכרעת כמ"ש הרמב"ן ושאר מפורשים שהתנצלו עבור שאול שהי' יודע שעומד ליהרג מחמת נבואת שמואל שאמר לו מחר אתה ובניך עמי ובשביל חיי שעה לחוד שרי כדי שלא יתעללו כו' מ"מ אפשר כדבריו וראייתו מצדקיהו שאמרו עליו נוח היה לו להקיש ראשו בכותל וימות ואל יראה שחיטת בניו לעיניו ג"כ אינו ראי' דלא אמרו שראוי לו לעשות כן רק לומר שהי' לו צער יותר בראיית שחיטת בניו מאם הי' ממית עצמו אבל מ"מ ודאי דאשכחן טובא בש"ס שעשו מחמת צער וכדאיתא בהנזקין באשה ושבעה בני' אף היא עלתה לגג ונפלה ומתה יצאה ב"ק ואמרה אם הבנים שמחה ודוחק לומר שהיתה יראה שלא יתעללו בה ויענו אותה כמ"ש התוס' שם בילדים שקפצו לתוך הים וכעובדא דר' צדוק ורב כהנא בסוף פ"ק דקידושין דתבעתי' מטרוניתא וסליק לאיגרא ונפל לארעא כדי להנצל מעבירה וכן עובדא דמר עוקבא בכתובות שלא ילבין פני חבירו ורבים כיוצא בזה:

ובזה מיושב ג"כ מה שתמהתי על הרשב"א והר"ן שכתבו דההיא דזרק לע"א שאני כו' אפשר דכוונתם משום דבההיא דגיטין שפיר אמרינן הוכיח סופו על תחלתו שהיה בדעתו להפיל עצמו דיוכל להיות שרוצה להפיל עצמו מחמת שיצרו תקפו לעבירה או דרך תשובה ובהנך גווני דכתיבנא לעיל אבל בע"ז מבדיל בדיל טובא ואין שום התנצלות בעולם לומר שהי' דעתו על כך ועכ"פ למדנו מזה דכל שהפיל עצמו ולא ידענו מה הי' לו יש לנו לתלות שבודאי לא עשה כן במזיד להכעיס לבוראו ח"ו אלא תלינן שבשביל איזה סיבה עשה כן ואף שאפשר שמצד הדין לא הי' מותר לעשות כן מ"מ כיון דשגג בדבר אין עליו דין מאבד ודמי לקטן דכשלא לדעת דמי כיון שאומר מותר ואין דין מאבד אלא כשאמר לפנינו ראו כו' באופן שאנו מבינים מכוונתו שהוא מואס בטוב לדעתו ואינו עושה כלל דרך תשובה וכהנך גווני דכתיבנא שאז יש לו דין מאבד ובאמת מ"ש הרמב"ם או שהי' מיצר צ"ע דהא משמע מכמה עובדי דכל שעושה כן דרך צער אין בכך כלום כמש"ל מההיא דניזקין וכן מוכח מעובדא דכתובות בכובס שלא הי' בהספדו של רבי דסליק לאיגרא כו' יצאה ב"ק אף אותו כובס מזומן לעה"ב ואע"פ שמהר"י טראני הקשה דהיאך עשה כן דהא ההורג עצמו עליו נאמר ותהי עוונותם על עצמותם ותירץ שהטעם לפי דאיתא בירושלמי שתלה להם היום והיו מצירים שחללו שבת ולכך יצאה

ב"ק כו' ולכך הכובס עשה כן לכפר על עון חילול שבת ומיתתו כפרתו ע"ש והביאו בשו"ת אבן השוהם הנ"ל וכ"כ בשיטה מקובצת בשם רבינו קלונימוס איש ירושלים מ"מ לענ"ד לא נהירא שיהא מותר בשביל כך להרוג עצמו בפרט שהי' שוגג בדבר ואינו אלא מחויב חטאת והי' לו לכתוב על פנקסו לכשיבנה בה"מ כו' כמו שעשה ר"י בן אלישע בריש שבת אלא נראה פשוט כיון שעשה כן מחמת צער שנצטער על מיתתו של רבי לכך זכה ג"כ לחעה"ב וכ"כ אא"ז מהרש"א בחידושי אגדות שם ובירושלמי דמסכתת כלאים איתא דמתחלה אמרה ב"ק בר מן קצרא וכשהשליך עצמו ומת אמרה ב"ק ואפי' קצרא ע"ש ולענ"ד דאותן שעשו מלאכה אחר הספידו אפי' שוגגין לא מיקרי כיון שהאיר להם היום ומה בכך שקרא הגבר בשקיעת החמה ועיקר כניסת שבת אינו מתחיל אלא משקעה החמה אלא ע"כ כמ"ש דהכובס לא עשה כן רק משום צער מיתתו של רבי ושלא היה בהספידו וכן מצינו בירושלמי בחורבן בהמ"ק מה היו בכורי ישראל עושין עלו לראש גגותיהן. ונופלים ומתים שנאמר מה לך איפוא כי עלית כולך לגגות ע"ש בירושלמי דשקלים וחלילה לומר דקרינן בהו ותהי עוונותם כו' שהרי הנביא מקונן עליהם וכן איתא בסוף תענית והם קפצו ונפלו לתוך האור ועליהם קונן ישעיה כו' ואף הקב"ה מקרקר כו' אלא נראה כיון שעשו כן מחמת צער החורבן כמבואר שם בני עוה"ב נינהו וא"כ ה"ה במי שידוע לנו שעשה כן מחמת צער אפי' מחמת צער איבוד ממון כגון שטבעה ספינתו בים וכדומה וכמ"ש יש לך אדם שממונו חביב עליו כו' ומכ"ש אם היה ירא לנפשו שלא יבא לידי יסורין בגופו בתפיסה וכדומה דאמרינן הני כולהו איתנייהו ביה שאין לו דין מאבד ומ"ש הרמב"ם או שהיה מיצר היינו שהעליה לגג היה דרך צער קצת דע"כ לדעת עשה אבל מ"מ גוף המעשה לא היה מחמת צער כן נראה לפי ענ"ד:

והנה הרמב"ן בספר תורת האדם כתב גבי מאבד דהקרובים קורעים עליו דקריעה חיובא הוא וא"ת זה שאינו עושה מעשה עמך פטורין אף הם לא ינהגו עליו אבילות והאיך עומדים עליו בשורה ואומרים ברכת אבילין אם אין נוהגין אבילות ולא מצינו אלא בהרוגי ב"ד שלא היו מתאבלין אלא אוננין והרמב"ם כתב שאין נוהגין אבילות כלל עכ"ל והטור תפס בזה כדברי הרמב"ן וכן נראה לענ"ד ממה דאיתא בבה"ג הלכות אבל ואומרים עליו ברכת אבילים ותנחומי אבילים וכ"כ הרי"ף במ"ק ורש"י והר"ן פירשו תנחומי אבילים היינו שהולכים לנחם האבל בביתי וא"כ פשיטא דמתאבלין עליהם ועיין במרדכי דמפרש גבי שפירשו מדרכי ציבור אין מתעסקין היינו שאין מתאבלין ואם כן גבי מאבד ע"ל דאיתא ג"כ אין מתעסקין לכל דבר פירושו כן והלח"מ כתב להוכיח מדאמרינן בפרק נגמר הדין גבי הרוגי ב"ד ואי ס"ד דאית להו כפרה ליתאבלו משמע

דאבילות כבוד מתים הוא וכן פירש"י במשנה דבזיונן הוא כפרה להם ולענ"ד אין מזה ראיה דהתם אף דבר שהוא כבוד לחיים אין עושין להם וכן הוא לענין אבילות דאף עפ"י שנאמר שהוא יקרא דחיי מ"מ כיון דלא ניחא להו לצדיקי דמתייקרי ברשיעי כדאיתא התם ממילא המת מתבזה ע"י זה שאינם רוצים להתייקר בו ומתכפר על ידי זה משא"כ במאבד לדעת דאיתא שעושין כל שהוא כבוד לחיים:

ומצאתי בתשובת מהר"י ווייל סימן י"ז ועל האשה שצוותה לבנותיה שלא לישא הסרבל כו' אבל תוך למ"ד כיון דאשאר מתים נמי מתאבלין עליהם ואסמיכנא אקרא דויעש לאביו אבל כו' לא נתברר לי אי הוה יקרא דחיי ואינו יכול למחול או יקרא דשכבי הוא ויכול למחול דהא ודאי דאאבילות גופיה אינו יכול למחול דאל"כ בטלה דיני אבילות עכ"ל. והביאו בד"מ סימן שמ"ד ופסק כן רמ"א בהג"ה דתוך ז' ולמ"ד אינו יכול למחול אלמא דס"ל דיקרא דחיי הוא וא"כ גבי מאבד ע"ל מתאבלין עליו כיון שהוא כבוד לחיים וצ"ע על הרמ"א דבסי' שמ"ד כתב דאם ציווה האב שלא ינהגו אחריו גזירת ז' ושלשים אין שומעין להם אלמא דס"ל דיקרא דחיי הוא ובסימן שמ"ה לא הגיה כלום על דברי הש"ע שהעתיק דברי הרמב"ם במאבד שאין מתאבלין עליו ואפשר דס"ל דכיון דאיכא חיובא מאסמכתא אינו יכול למחול וכמו שסיים מהרי"ו דאאבילות גופא ודאי א"י למחול ועיין בד"מ לענין מנודה שכתב דבסימן שע"ז משמע דמתאבלין על מנודה וכן משמע כאן דלא גרע ממאבד ע"ל שעושין לו כל שהוא כבוד לחיים עכ"ל הרי מבואר דס"ל במאבד מתאבלין מפני שהוא כבוד לחיים וכדברי הרמב"ן וצ"ע שלא הגיה בש"ע וגם על הב"י בש"ע צ"ע דבסימן שע"ז כתב מנודה שמת מנחמים אבילו דמבואר מזה שמתאבלין עליו ובסימן שמ"ה כתב מנודה דינו כמאבד כו' והרי הוא כתב דמאבד אין מתאבלין ובאמת דבריו בסימן שמ"ה ובסי' שע"ז לענין מנודה הם דברי הרמב"ן בספר תה"א והרמב"ן לשיטתו דגם במאבד מתאבלין אבל הש"ע שפסק כהרמב"ם לענין מאבד אם כן איך כתב שם דמתאבלין עליו וכאן כתב שדינו כמאבד כו' וגם אם נפרש שדינו כמאבד לענין מ"ש אח"כ שאין קורעין כו' מ"מ קשה לדידיה מ"ט באמת יתאבלו כיון שפוסק כהרמב"ם א"כ אבילות יקרא דשכבי וכמ"ש בכ"מ ופשיטא דמנודה לאו בר כבוד הוא אדרבא מבוזה הוא ומניחין אבן על ארונו וא"ל דבסי', שע"ז מיירי במנודה מחמת ממון דבכה"ג כתב בסי' שמ"ה דמספידין אותו דז"א דהרי מקור הדין מדברי הרמב"ן שכתב שם להדיא דמנודה דינו כמאבד כו' אבל עומדין בשורה ומנחמים אביליו שהוא כבוד לחיים כו' וה"מ מחמת אפקרותא כו' ע"ש ואפשר מ"ש מנחמים אביליו ר"ל שעומדים בשורה ואומרים ברכת אבלים דזהו גם במאבד אבל לשונו לא משמע כן וכמבואר בד"מ

שהוציא מזה דמתאבלין על מנודה ולפי זה דברי הש"ע צ"ע ובלבוש סי' שע"ז כתב להדיא הטעם שאם הוא מנודה אין קרוביו מנודים וחייבים להתאבל עליו לפיכך נוהגין עמהם כמו עם שאר אבילים עכ"ל ובסי' שמ"ה כתב כדברי הש"ע והדברים סותרים וצ"ע:
דברי זעירא מן חברייא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

שאלה עז

נשאלתי בא' שכתבו לו על הב"ד שמת אביו זה שמונה ימים ונפל ספק אם הכוונה כי כבר עברו שמונה ימי' קודם יום הכתיבה ואם כן ביום הגיע האגרת כבר עברו שלושים והו"ל שמועה רחוקה או הכוונה כי היום הכתיבה הוא שמונה ימים מיום המיתה ונמצא כי עדיין לא עברו שלושים והו"ל שמועה קרובה ומחויב לנהוג אבילות:
תשובה לכאורה לפי דעת הב"ח הביאו הט"ז והש"ך סי' שצ"ז וכ"כ שם בשם מהר"ם מינץ ומהריב"ל דצריך להתאבל משום דכל כמה דמצינו לאוקמיה אחזקתיה מוקמינן ואמרינן דהשתא מקרוב מת וא"כ ה"נ דכוותיה וגם מ"ש הש"ך בשם הב"ח דאם היה כתב של חכם כו' דא"כ היה מבאר ל"ש בנ"ד דהרי חזינן שסתם ולא פירש אמנם נראה כיון אם נדייק בפירוש הלשון נראה שהכוונה שכבר עברו שמונה ימים ומתורת משה רבינו למדנו דכתיב זה לי עשרים שנה בביתיך עבדתיך י"ד שנים בשני בנותיך ושש שנים בצאניך הרי מבואר שהכוונה שכבר עברו עשרים שנה וכן הוא אומר זה שנתיים הרעב בקרב הארץ ופירש"י כבר עברו משני הרעב וא"כ ה"נ יש לנו לפרש כן ובפרט כיון שהיה כתב חכם אמרינן דמידק דייק ונקט לשון המקרא ובא לפרש ולא לסתום וגם יש לצרף לזה דעת קצת גאונים הביאם הרי"ף בפרק אלו מגלחין דס"ל דשמע ביום שלשים הו"ל שמועה רחוקה ומ"ש ע"ז הפוסקים מהא דאמר ר"י שמע שמועה קרובה בשבת ולמ"ש נעשה רחוקה דע"כ מיירי דשבת הוה יום שלשים וטעמא דשבת הוה ולמ"ש נעשה רחוקה הא בחול כה"ג שמועה קרובה היא יש ליישב לדעת הגאונים הנ"ל דמיירי שתיכף בכניסת השבת שמע השמועה דאכתי לא הוה שעות ביום כלל דבכה"ג בחול הו"ל שמועה קרובה דדוקא אם כבר עבר מקצת היום אמרינן שהוא ככולו וא"כ אף דודאי אין לזות מדעת בה"ג והרי"ף מ"מ יש לעשות זה סניף לכאן כיון דבעלמא קי"ל הלכה כדברי המיקל באבל דכאן לשון תורה מורה שכבר עברו שלשים יום יש לפסוק להקל בפרט כי דעת הט"ז בלא"ה להקל בספק תוך למ"ד:
דברי הק' אפרים תשובה זו כתבתי בענין הספד של הגאון המנוח מוהר"ר מאיר ז"ל האב"ד דפ"ק ונדפס עם ההספד בקונטרס קטן מספד רב בשנת תקע"ה ואיידי דזוטר

מירכס ראיתי כי טוב הוא להדפיסו פה בחיבור התשובות. אמר אפרים ראיתי עצמי מחויב בדבר להציע לרבים טעמי ונימוקי עמי כי קראתי אל אבל ומספד תוך שלשים יום לרגל חג השבועות הבע"ל ובש"ע א"ח סי' תקמ"ד וביו"ד סו' שמ"ז מבואר דמחמרינן בהא כדשמואל דאף דקא עביד בחנם אסור לפי שאין המת משתכח מן הלב שלשים יום ואכתוב מה שנראה לפי ענ"ד בזה בקוצר מופלג ואסמוך על המעיין ישמע ויאמר אמת כי יתן את רוחו עליהם:

והנה המחמירין בזה הוא הרמב"ם והראב"ד והרא"ש ואחריהם נמשך הטור ובש"ע וכל חיליה דהראב"ד לפסוק כשמואל אף דקי"ל כרב באיסורי משום דהירושלמי מסייע לשמואל והרמב"ן כתב דמפני שיטת הירושלמי אין לשנות הכלל המסור בידינו והרא"ש כתב על דברי הרמב"ן וז"ל ולי נראה כיון דבחד לישנא אמר רב כהנא נסמוך על הירושלמי דהך לישנא עיקר ואין אנו צריכין לסתור הכלל שלנו עכ"ל ומבואר מדבריו דמודה להרמב"ן בהא דאם הי' סותר להכלל שלנו אין הסיוע מהירושלמי מכרעת לסתור הכלל רק משום דבחד לישנא אמר רב כהנא אין צריך לסתור הכלל ואני איני כדאי להרים ראשי נגד הרא"ש ז"ל רק אני אומר באימה וביראה לולי דברי קדשו ז"ל שכ"כ בפשיטות הייתי אומר דודאי הנך לישנ' לא פליגי אי מימרא דרב או דרב כהנ' הוא דתרווייהו ס"ל דמימרא דרב הוא אלא פליגי מי אמרה משמיה דרב מר אמר רב כהנא אמר משמיה דרב ומר אמר ר"י אמר משמיה דרב ורב כהנא ור"י תרווייהו תלמידי דרבהוו וכיון דעכ"פ מימרא דרב הוא בתלמודא דידן וקי"ל כוותיה באיסורי לגבי דשמואל הכי הלכתא:

ונראה ברור בזה דעת התוספ' והרמב"ן שהחליטו הדבר בפשיטות דקי"ל כרב באיסורי ולא מסתפק' להו בדברי רב כהנא כלל משום דס"ל דהנך לישנא פליגי מאן אמרה משמיה דרב וכמ"ש ומצינו הרבה פעמים בכה"ג בש"ס וקצרתי דכאן ודאי מסתבר דרב כהנא לאו משמיה דנפשיה קאמר רב כהנא משמיה דרב דאיהו בר פלוגתא דשמואל בכל דוכתא ואי רב כהנא משמיה דנפשיה קאמר לה גם כן נראה לפסוק כוותיה לגבי שמואל דהא בסנהדרין דף ל"ו אמרינן דרב כהנא ורב אסי תלמידי דרב דלגמריה הוו צריכין ולסברא דרב לא הוי צריכי וכן בשבת דף קמ"ו אמרינן משום כבוד רבותינו כו' ומנו רב כהנא ורב אסי ופי' תלמידי חבירים היו לו והתוספות בברכות דף ל"ה כתבו דהלכה כרב אסי לגבי ר"ה דרב הונא כתלמיד דרב אסי וכ"כ התוספות בחולין דף י"ט אמר ר"ה, א"ר אסי היינו רב אסי חבירו של רב כהנ' שהיו גדולים כו' ואשכחן בגיטין ובחולין דף י"ג בעי מיניה שמואל מר"ה (אך בתוספות שם כתבו דתרי ר"ה הוו ובסדר

הדורות האריך מזה וקצרתי שלא לצאת מגדר הענין) וגם הרא"ש בקידושין דף פ' פסק בשם התוספות כרב אסי לגבי דשמואל משום שהיה גדול משמואל כדאיתא בב"ק דלא עייל כו' ורב כהנא חבירו של רב אסי אמר בירושלמי דהוה עלה סני וכ"ש רב אסי שהיה ילד יותר ממנו שבכל מקום מזכיר רב כהנא לפני ר"א ע"ש ואין נראה לומר דרב כהנא קטן היה מר"א ומשמואל והא דחשיב ליה קמי דרב אסי משום זקנה ז"א דדוקא התם דעיילי לשבוע הבן הוה ס"ד לומר משום זקנה וכדאמרן במסיבה הלך אחר זקנה אבל בישיבה הלך אחר חכמה ועכ"פ רב כהנא היה גדול כר"א ומשום שהיה קצת זקן ממנו חשיב ליה קודם בכל דוכתא ועכ"פ רב כהנ' היה גדול משמואל ועיין בב"ק ובסוכה דף מ"א שר"י אמר דילכון כו' וברש"י ותוספות שם וכן בריש מ"ק כתבו התוספות דאע"ג דרב כהנא אמורא הוא מקשי מיניה לרבה ור"י משום דגבר' רבא הוי כדאשכחן במעשה דר"מ דהוי חריף טובא כו' ע"ש וא"כ קרוב הדבר לומר דקי"ל כוותיה לגבי שמואל אף אם אמרה משמיה דנפשיה ומכ"ש שנראין הדברים דלהך לישא נמי רב כהנא משמיה דרב אמרה בין כך ובין כך אין לסתור הכלל המסור בידינו שאם היה אחד גדול מחבירו הולכין אחריו ובפרט בשל סופרים דקיימא לן הלך אחר המיקל והאי דירושלמי פשיטא דלא מכרעא אי אתי כשמואל ועיין בשו"ת הרשב"א סי' רצ"ח:

והנה בדברי הרי"ף ליתא רק א"ר כהנא ולפי דעתי היא השמטת סופר שהשמיט מה דאיתא ואמרי לה אמר ר"י אמר רב (וכמו שנשמט בש"ס דידן תיבת ואמרי לה) דאל"כ אין ספק שהיה הרא"ש נסמך יותר על נוסחות הרי"ף ולא היה צריך לדחוק על חד לישנא ועכ"פ היה מזכיר נוסחות הרי"ף בזה ומבואר בתוספות ובאגודה בשם הר"י שכתבו הלכה כרב באיסורי וכ"כ בחידושי הריטב"א וכן ברבינו ירוחם וכן מבואר בתה"א להרמב"ן דף ק"ס ע"ב ובשו"ת הרשב"א ח"א סי' ק"מ ומבואר מהרמב"ן והרא"ש שכן הוא ג"כ גרסת הרי"ץ גיאות ז"ל שהיא ג"כ בזמן אחד עם הרי"ף ובודאי שכן הוא] גרסת הרי"ף גם כן והכי מסתבר למגרס אמר רב דהוא בר פלוגתא דשמואל ונקט מימרא דרב תחלה משא"כ אי גרסינן רב כהנא לחודיה למה נקט מלתא דרב כהנא קמי דשמואל ואם נפשך לומר דרב כהנא גדול משמואל ולהכי נקט מילתיה תחלה א"כ בהאי טעמא גופיה יש לפסוק כוותיה לגבי דשמואל וכמש"ל ומסתייע מלתא טפי ממ"ש הרא"ש בפרק קמא דעירובין ובירושלמי גרס כיצד ממעט כו' ומסתמא כיון שהזכיר רב אחא בר אושעי' תחלה היה גדול מר"י והלכתא כוותיה (ועיין בבבא קמא דף ט' בדברי הרא"ש שם שכתב ומדקבעי רב אשי שינויא דרב הונא באחרונה ואיהו קדים לרב פפא ורב הונא בריה דר"י חשיב ליה עיקר וכן כתוב התוספות והרא"ש ר"פ אין מעמידין והביאו

בספרי הכללים נלענ"ד דדוקא התם דהך דנקט ליה באחרונה קודם בזמן ולכן אמרינן דבכוונה סדרו ר"א באחרונה לתפוס עיקר. וגם נראה שאין מדקדק כן אלא כשבאים לתרוצי סוגיא מחמת איזה קושי' ולא כי מייתי להו לפרושי טעמא או דינא) אבל בלא"ה האמת יורה דרכו שגם נוסחאות הרי"ף הוא ואמרי לה אמר רב יהודה אמר רב ולכן כתב הדברים סתם ולא כתב להכריע הלכה כמאן וסמך על הכלל דרב ושמואל הלכה כרב באיסורי. והדבר מבואר להדיא בתוה"א להרמב"ן שכתב וז"ל ירושלמי איזה עירור כו' הדא דתימא בישן כו' וכתב הראב"ד ז"ל נראה מזה שמפני צער המועד הוא כשמואל והלכתא כוותיה וזו שיטה חדשה שתפס לו הרב הזה ז"ל שנפסיק במחלוקת הגמ' שלנו מפני הירושלמי שנשנית שיטתן כאחד מן האמוראים ואם ינהוג הרב הזה כשיטה הזו בכל מקום כמה וכמה שיפסיק בהם שלא כפסק הגאונים ולא כדרכי הכללים המסורים לנו אלא הלכה ודאי כרב דמשום ממון הוא והיכא דקא עביד בחנם שרי וכן דעת רבינו וכן פסקו כל בעלי הלכות ז"ל כו' עכ"ל:

ומ"ש וכן דעת רבינו ידוע שכוונתו על הרי"ף ובאמת לא נמצא כן בריי"ף להכריע בפלוגתא זו רק שהרמב"ן סובר כמ"ש דסתמו כפירושו דאזלינן בתר כללא דהלכתא כרב באסורי ולא אוכל מלט מלהודיע צערי לרבים כי מאוד נפלאתי על דברי הטור והש"ע אשר שום א' מהבאים אחריהם לא נתעורר בזה שמבואר מהטור והש"ע דמת ישן היינו שמת ל' יום לפני המועד אסור להספידו אע"פ שהוא תוך שלשים למיתתו וטעמא כיון כשיגיע המועד לא יהי' זוכר אבילתו מחמת מיתה המת רק מחמת התעוררת ההספד ולכן אסור משא"כ מת חדש דהיינו שמת תוך ל' קודם לרגל:

ובאמת שהרמב"ם בהלכות אבל כ"כ וז"ל בד"א במת ישן אבל אם מת תוך ל' סמוך לחג מעוררת והב"י כתב ע"ז שגם הרמב"ן בת"ה כתב דמת חדש בתוך ל' יום ד"ה מותר ומבואר מדבריו שהרמב"ם והרמב"ן אליבא דירושלמי אמרו ד"א ולדידי חזי לי כי לא קרב זה אל זה ומדברי הרמב"ן מבואר דכל שהוא עדיין תוך ל' יום למיתתו אע"פ שהוא תוך ל' לרגל שרי דכל כה"ג מת חדש מיקרי כיון דבשעת הספד הוא בתוך ל' משא"כ אם בשעת הספד כבר עברו ל' יום ממיתתו והוא תוך ל' לרגל אז הוא מת ישן ואסור:

וכדי לברר דבר זה צריך אני להעתיק לשונו לפי שאין הספר מצוי ביד כל אדם וז"ל שם בתה"א דף כ"ט ע"ב אחר שכתב הלשון שהבאתי לעיל לדחות דברי הראב"ד כתב אבל כמדומה לי שמת חדש בתוך ל' לד"ה מותר לפי שאין אדם מתייאש מהספד ואם בא לכנס לרגל או לענין אחר שכר הספדן הוא מקצת מהם ועוד דכל שלשים בכלל הספד דשעת מיתה הוא ובאותו שכר הוא נספד ומי שמת לו מת (נ"ל שחסר כאן תיבת תוך ל')

ודאי שמספידין אותו אפי' בערב הרגל לד"ה ואם כנס מעות ואירע בו דבר יכנס אחרים ויעלה למצותו משא"כ במת ישן שמתייאשו מלהספידו והאשה שדעתה קלה הספידתו והוציאה בו ממון שלא מדעת בעלה ואע"פ שאמרו שבעה להספד כל ל' יום נמי מספידין לחשובים ולגדולים כדאמרינן אל תספדוני יותר משלשים הלכך בין להספיד בין לעורר עליו בין המתים מותר תדע שהרי אפי' לשמואל כיון שאין המת משתכח מן הלב כל שלשים יום לעררתו הרי שמת מ' יום קודם לרגל למה יספידנו אחר עשרה ימים אלא כל שלשים יום למיתתו אינו בכלל גזרה וכהספד דשעת מיתה דמי וכן נראה מאותה גמ' בירושלמי שיש להם המעשה הזה של רב דגרסינן עלה תני לא ישא אדם אשה שיש לה בנים אפי' בקבר משום מעשה שהי' והוא המעשה הזה שנטלה ממון גדול שכנס לעלות לרגל ונתנן לספדן להספיד בן שהי' לה מבעלה אחר ונמנע אותו אדם ממצותו בשביל כך ולפי שהענין הזה קרוב לקטטה גדולה ולגירושין ויש בו הפסד ממון לפיכך ראוי שלא ישא אדם אשה שיש לה בנים לעולם ואפי' בקבר ומפני שסמכו בעלי אותה הגמרא אזהרה זו בגזרה של משנתינו נראה שהכל טעם אחד ומעשה אחד היה עכ"ל. ובפי' קרבן העדה כתב להגי' תנא נושא אדם שיש לו בנים אשה אפי' בקבר אמר ר' יוסי כמעשה שאירע והיינו מעשה דיוסף הכהן עכ"ל ומבואר לכל מעיין שאין מקום לדבר זה כלל בכאן ואלו ראה דברי הרמב"ן אלו לא היה נזקק להגה"ה זו:

וממוצא דברי הרמב"ן אלו אנו למדין כמה דברים חדא שלא די שאין דברי הירושלמי סותרין את דברי רב אלא אדרבא מסייעין לו וגם הירושלמי ס"ל המעשה הזה שאמר רב והכי אמר שם רבי יוסי ג"כ מפני מעשה שאירע ולפי"ז אין איסור רק בשכר אף להירושלמי וחילוק שמחלק בין חדש לישן גם כן אתי שפיר אליבא דרב ואף גם זאת דון ואפיק לנפשך מדברי הרמב"ן אלו דחדש וישן על שעת הספד אמרו ולא על שעת הרגל בין לרב בין לשמואל דאעפ"י שאין המת משתכח כל שלשים יום לעוררתו היינו דוקא כשעברו כבר שלשים יום ועל ידי ההספד מתעורר לו המרירות וחשוב כיום המיתה ואז מרגיש הצער גם ברגל מה שאין כן אם עדיין לא עברו שלשים יום ממיתתו אין ההספד מעורר לו צער חדש מצער שהוא עכשיו בו וכהספד בשעת מיתה תוך שלשים לרגל דמי שאין מעכבין עליו מלהספידו אפילו בערב הרגל ותוך שלשים כשעת מיתה דמי כאלו מת תוך שלשים לרגל ואינו בכלל הגזרה ואף אליבא דרב שרי במת חדש דהיינו תוך שלשים ממיתתו אפילו בשכר ולדברי הרמב"ן מתיישב טפי לישנא, דחדש וישן ותוך שלשים ולאחר שלשים דעל האי שעתא שרוצה להספידו קאמר ולהרמב"ם ודעמיה צריך לפרש דעל הרגל קאי שהמת הוא מת חדש כשיגיע הרגל או הוא ישן כשיגיע הרגל

שאז יהיה לאחר שלשים יום ממיתתו ומבואר למעיין שלשון זה הוא דוחק לפרש כן ומורה יותר לפרש כהרמב"ן ז"ל:

ומעתה מה שמביא הב"י דברי הרמב"ן על דברי הרמב"ם הוא תמוה דהרמב"ם אינו מתיר אלא במת תוך שלשים לחג והרמב"ן מתיר אפילו מת קודם שלשים לחג רק שהוא תוך שלשים למיתה ואפשר שר"ל דעכ"פ בכה"ג שכתב הרמב"ם מתיר הרמב"ן גם כן עכ"פ אך דמ"מ לא היה לו לסתום אלא לפרש שהרמב"ן מתיר טפי ואף שהב"י קאי על הפוסקים כשמואל הרי הרמב"ן ס"ל דאף לשמואל מותר בתוך שלשים למיתה אף שהמיתה קודם שלשים לרגל והא קמן דבתרתי פליגי דהרמב"ן פוסק כרב דבחנם שרי בכל גווני אפילו אחר שלשים למיתה ותוך שלשים למיתה שרי לד"ה בין בחנם בין בשכר:

ואחרי הודיע כל זאת אומר אני שמה שכתב הראב"ד בפירושיו והביאו הרא"ש והנ"י וז"ל וקיי"ל כשמואל דגרסינן בירושלמי כו' כלומר אם מת לו מת תוך שלשים יום אפילו ערב הרגל מותר להספידו כדרכו מפני שהמרירות כבר ברא"ש איתא כבד ובנ"י איתא כבר והוא נכון יותר) הוא בלבו על מיתת המת ואין בו תוספות מפני ההספד נראה שמפני צער המועד הוא כשמואל עכ"ל לולי דברי הטור והש"ע ז"ל שמבואר מדבריהם שהם מפרשים דה"ק שאם מת תוך ל' יום לרגל אפילו מת ערב הרגל מותר לסופדו משום דכיון שהוא תוך שלשים לרגל שמרירות הוא כבר קבוע בלבו ויתעצב על לבו ברגל ולא יוסיף עצב עמה מחמת ההספד שמספיד עתה. ולענ"ד אם היה הרמב"ן מפרש כן דברי הראב"ד לא הוי שתיק מלפרושי שמה שנראה מהראב"ד שבתוך שלשים לרגל תליא מלתא ליתא וגם לא היה כותב בפשיטות תדע שהרי אפילו לשמואל כו' הרי שמת ארבעים יום קודם לרגל למה יספידנו אחר עשרה ימים כו' שהרי להראב"ד באמת אינו כן שבאמת אסור להספידו אחר עשרה ימים כיון שנכנסו השלשים הסמוכים לרגל ואעפ"י שהוא תוך שלשים למיתתו:

ונראה ברור דהרמב"ן מפרש מ"ש הראב"ד אפילו ערב הרגל לא קאי אשלפניו לומר אם מת תוך שלשים לרגל ואפילו מת ערב הרגל אלא אדבתריה קאי אפילו ערב הרגל מותר להספידו. והכי קאמר אם מת לו מת תוך שלשים יום של שעת ההספד אפילו ערב הרגל מותר להספידו אם ערב הרגל הוא עדיין תוך שלשים למיתתו אף על פי שברגל עצמו ישלמו השלשים יום גם כן מותר ולא חיישינן שעל ידי ההספד של ערב הרגל לא ישכח מלבו ברגל מפני שהמרירות כבר בלבו על מיתת המת מחמת שהוא עדיין תוך שלשים אין בו תוספות מפני ההספד לומר כי זכור יזכרנו עוד מחמת התעוררת ההספד דכיון

דהאי שעתא בלאו הכי המרירות בלבו אין ההספד עושה רושם להיות מוסיף והולך ולכי פקע מיניה ברגל מרירת דשלשים פקע נמי אגביה ההתעוררת ההספד משא"כ בישן שכבר עברו שלשים יום וכבר התנחם על עפר ואפר. אז על ידי ההספד בא לו התעוררת חדש ועשה רושם בלבו ואין משתכח ממנו כל שלשים יום:

ולפי דרכינו למדנו שגם הרא"ש והנ"י שהביאם דברי הראב"ד בזה אין לנו להשיאם לדבר אחר לומר שמפרשים דבתוך שלשים לרגל תליא מלתא אלא בתוך שלשים למיתה וכמ"ש הרמב"ן ז"ל והכי משמע ודאי מדברי הנ"י שכתב שם דברי הראב"ד וקודם לזה בפירוש המשנה כתב ולא יספדנו מי שמת לו מת זה ימים רבים לא יספדנו קודם לרגל כו' לפי שאין המת כו' ולפי שמתחדש כו' ומדנקט ימים רבים משמע דס"ל בפירוש הירושלמי כמ"ש דישן היינו שעברו עליו ימים רבים יותר משלשים עד שעת ההספד לא יספדנו אם הוא תוך שלשים לרגל וזה מוכרח לפי ענ"ד שרש"י ז"ל כתב לא יספדנו שאם מת לו מת בתוך שלשים יום לפני הרגל לא ישכור ספדן כו' ונראה משום דאזיל בשיטת רב דאוסר בשכר משום מעשה שהיה לכך כתב דאפילו בחדש אסור ולא ס"ל כהרמב"ן דס"ל דבחדש אף לרב מותר והנ"י אזיל בהא בשיטת הרמב"ן ולפיכך נייד מהא מפירש"י וכתב שמת לו מת זה ימים רבים לא יספדנו קודם לרגל אם בשכר משום מעשה שהיה אם כשמואל ואפילו בחנם ומ"מ. מייתי אחר כך דברי הראב"ד דמשמע ליה טפי דאי פלגינן בין חדש לישן נראה דמשום צער המועד שייך לפלוגי בהכי (ומ"ש במשנה לא ישכור ספדן כו' לישא דרש"י נקט וסמך על מה שכתב אחר כך ע"ש) ועכ"פ מבואר שדעת הנ"י גם כן במה שכתב דישן לאחר שלשים היינו שמת לו זה ימים רבים וכל שעתה בשעת הספד לא עברו שלשים ממיתתו חדש קרינן ליה וטעמא כדכתיבנא כיון שעדיין מרירותו בלבו בלא ההספד אין ההספד מוסיף לו מרירות שיזכור ימי האבל ביו"ט ואדרב' י"ל שעל ידי זה מפיג צערו וישמח לאחר זמן וכמ"ש התו' סברא זו לענין הוא עצמו דשרי אפילו לשמואל מהאי טעמא) והפוסקים לא הזכירו דברי התוספו' אלו ואפשר לפי שהם נגד דברי הירושלמי דתני אשה לא תעורר לויתה במועד ר"נ בשם ר' מנא אמר לויתה כמה דתימא העתידים עורר לויתן ומדברי הרמב"ם הלכות אבל והרמב"ן נראה דלא גרסי במועד וכן בערוך ערך לויתן לא גריס ליה אלא קאי גם כן אקודם הרגל ולשון זה משמע דאף היא עצמה אסורה לעורר הספד על בעלה וצ"ע) ועוד נלענ"ד דהכי מוכחא מלתא דבתוך שלשים למיתה תליא מלתא דבאמת יש לעיין בהא דאמר שמואל שאין משתכח עד אחר שלשים יום ובברכות דף נ"ח אמר רב שאין המת משתכח מן הלב עד אחר י"ב חודש שנאמר נשכחתי כמת מלב הייתי ככלי אובד ועיין בפירש רש"י שם ובציון הש"ס

להגאון מהר"י ברלין ז"ל נראה שהרגיש בזה ולא כתב יישוב לדבר ופשיטא דלא מסתבר דרב ושמואל פליגי בהא ועוד דאם כן יהיה מן ההכרח לפסוק כרב גם בהא דהספד בחנם מותר כיון דלפי דברי רב בברכות אין מקום לטעמא דשמואל דא"כ לעולם יהיה אסור להספיד או להפך שלעולם יהיה מותר דגם שמת קודם שלשים לרגל המרירות בלבו ואין תוספות מחמת ההספד. ונראה דא"ש דודאי כ"ע מודו דאין משתכח עד אחר י"ב חודש ולכן נוהגים על אביו ואמו אבילות י"ב חודש רק שמואל בא לומר דאותו התעוררת אבילות הבא מחמת ההספד אין משתכח ממנו עד אחר שלשים יום:

והשתא תיקשי לפי סברת הראב"ד דמ"ש ישן מחדש דאי משום החדש המרירות כבר בלבו גם בישן המרירות בלבו שהרי אינו משתכח עד אחר י"ב חודש וא"כ נימא שאין תוספות בשביל ההספד וצריך לדחוק ולחלק דתוך שלשים המרירות ביותר משא"כ אחר שלשים אף שאינו משתכח מ"מ ליכא מרירות כולי האי ומתוסף ע"י ההספד (ובזה יש מקום טפי בנוסחא שלפנינו בראש המרירות כבד הוא כו' הות כו') אך זה דחיק דהא רב ושמואל תרווייהו חד לישנא אמרי שאין משתכח כו' אך לפי מ"ש בפירוש סברת הראב"ד החילוק מרווח טפי לפי מ"ש לעיל בשם הרמב"ן דכל שלשים שעת הספד הוא כיון שמספידין לגדולים וחשובי' והלכך תוך שלשי' למיתתו שהמרירות כבר הוא בלבו והוא עת ספוד נמצא שאין ההספד מחדש לו זכרון אבילות וכאשר יתמו ימי בכי אבל השלשים יום ושוב אין להספידו מעתה יוצא מלבו זכרון האבל ע"י ההספד עם אבילות של השלשים כאחד משא"כ אם מספידו לאחר שלשים שכבר עבר עונת ההספד דבר חדש הוא אצלו ומעורר לו אבילות ע"י ההספד כיום המיתה ואין יוצא מלבו עד אחר שלשים יום ומ"ש הרמב"ן מהך דרבי דאמר לא עדיפנא ממשה כו' אע"ג דהתם ספדוהו עד י"ב חדש וכן אמרינן שאול עברו. עליו י"ב חודש כו' מ"מ עיקר עונת ההספד הוא אף לגדולים וחשובים רק בתוך שלשים ותו לא:

ואפשר לומר דגם הרמב"ם שכתב בהלכות אבל בד"א במת ישן אבל אם מת תוך שלשים יום סמוך לחג מעוררת מ"ש במת ישן הדברים כפשטן שבעת ההספד כבר נתיישן ועברו עליו י"ב חודש ומ"ש אבל אם מת תוך שלשים סמוך לחג לאו לדיוקי דאם מת קודם שלשים לחג אע"פ שהוא תוך שלשים למיתתו ישן מיקרי אלא לרבותא קמ"ל דאע"פ שגם מיתתו היה תוך שלשים לחג וא"כ ס"ד דבכה"ג ההספד יש בו תוספ' מרירות ומחמת זה יזכור ימי האבל בימי השמחה קמ"ל כיון דבשעת ההספד כבר המרירות בלבו אינו מוסיף מחמת ההספד וה"ה היכא שברגל כבר כלו השלשים יום ועיקר הכל תלוי בשלשים של שעת מיתה:

ומלשון רש"י ז"ל נ"ל שיש לו בזה שיטה אחרת שכתב לא יעורר על מתו אם מת לו מת חודש או ב' חדשים קודם המועד כו' לא יספידנו שאם מת לו תוך שלשים יום לפני הרגל לא ישכור ספדן כו' מבואר דמפרש דלא יעורר היינו במת ישן ולא יספידנו היינו מת חדש ואע"פ שכתבתי לעיל שי"ל לפי דנקט רש"י מלתא דרב שהאיר בשכר ממילא דאין חילוק בין חדש לישן מ"מ האמת יורה דרכו דרש"י ס"ל שזהו החילוק בין ערעור להספד וכן מבואר ממ"ש רש"י לפי שאין המת משתכח כו' כלומר כיון דמת אינו משתכח מן הלב ל' יום אי מספידו פחות מל' יום לפני הרגל אתי לאספודי ברגל דעדיין לא שכחו עכ"ל ור"ל דגזרה הוא שגזרו חכמים דאי שרית ליה למספד מת חדש קודם לרגל יש לחוש שמא יספידנו ברגל ג"כ כיון שהרגל הוא תוך ל' ועדיין לא שכחו ובהא דלא יעורר דהינו מת שמת לו, חודש או חדשים מ"מ אסור הוא כיון שהספדן חוזר על קרוביו ומעורר לבם יש לחוש שיהיו מי שלבו דוה עליו ואתי לאספודי במועד (ועיין ברש"י ד"ה ובכין עמיה הכי אסור למימר במועד והיינו לא יעורר על מתו ותיבת במועד הוא תמוה שהרי רש"י, כתב במשנה דל' יום אתרווייהו קאי וכן נראה ממ"ש בש"ס באותה שעה אמרו לא יעורר כו' ואפשר שט"ס הוא תיבת במועד או לאו דוקא קאמ' ור"ל לענין הלכות מועד אך רבינו ירוחם בשם הראב"ד וה"נ פירשו הך לא יעורר היינו במועד, וצ"ע) ורש"י כ"כ ע"פ דברי הש"ס שלנו אמר רב כדהדר ספדנא כו' ואמנם בירושלמי איתא איזו עירור מזכירו בין המתים כו' והביאו הרא"ש ונראה שמזה למד הטור מ"ש אפי' אם יש לו הספד בלא זה כגון שמת לו מת עתה כו' אסור להספיד עמו על המת שלפני ל' יום כו' נראה דמפרש דהיינו מזכירו בין המתים שרוצה להספיד על מת חדש ורוצה להספיד זה עמו ולפי"ז צ"ל דמתני' זו ואצ"ל זו קאמרי דאף להזכירו. בין המתים אסור ואצ"ל לעשות לו הספד בפ"ע ולפי"ז י"ל דהא דבש"ס דילן אמר רב כדהדר ספדנא כו' לשיטתו אזיל דס"ל הטעם משום שהוא בשכר וא"כ אין חיזוק בין חדש לישן לפי דעת הראב"ד ודעמי' וא"כ א"א לפרש שמזכירו בין המתים שהרי לדידיה אין שום מת שיהא מותר להספידו בשכר סמוך לרגל ולכן מפרש בדהדר ספדנא משא"כ הירושלמי דמחלק בין חדש לישן שפיר י"ל דעירור היינו שמזכירו בין המתים שמותר להספיד עליהם לפי שהם חדשים ועיין בתוספתא דיבמות והובא בפוסקי' אפי' שמע ממקוננות מזכירו בין המתים אין לך עבות גדולה מזו ובאמת שצ"ע לפרש המשנה בדרך זו ואצ"ל זו ואפשר לפרש לפי מ"ש הב"י דמה שנוהגין בזמן הזה שבתשלום השנה סופדין את המת ומזכירים ומזכירים את נשמתו אף לדברי שמואל שרי כו' א"כ י"ל דבכה"ג מיירי דקאמר מזכירו בין המתים ולא זו אף זו קאמר דלא מיבעי' אם מזכירו בין המתים שכבר

מתו שזה עושה רושם בלבו ביותר אלא אפילו לעשות לו הספד בפ"ע נמי אסור ולפירוש הראב"ד והנ"י א"ש בפשיטו' דהך לא יעורר אמת לו מת במועד קאי וצ"ע:

ודאתאן עלה בשיטת רש"י עכ"פ מבואר מדבריו דס"ל דהלכתא כרב מדכתב בפשיטות בפירש המשנה ולא ישכור ספדין וכן מבואר דעת הרי"ץ גיאות לפסוק כרב כמ"ש הרמב"ן והרא"ש בשמו וכן הוא דעת הרי"ף וכל פוסקי הלכות כמ"ש הרמב"ן בשמם ודעת בה"ג נראה ג"כ כהרי"ץ גיאות להתיר בזה"ז לגמרי שהשמיט משנה זו מהלכותיו וכ"כ התוספות דהלכה כרב באיסורי וכ"כ בפיסקי התוספות שם וכ"כ באגודה דז"ל פי' ר"י הלכתא כרב באיסורי ובחנם מותר בירושלמי בד"א במת ישן אבל בחדש שמת תוך ל' יום למועד מותר דבלא"ה יתורא הוא עכ"ל ונראה שהוא ט"ס וצ"ל דבלא"ה זכור הוא והעתיק זה מל' המרדכי ע"ש וארכביה אתרי ריכשי דדברי המרדכי בזה הם אמורים אליבא דשמואל דמשום זכרון צער המת במועד הוא ואף שהרמב"ן כתב גם אליבא דרב להתיר בחדש לאו מה"ט אתי עלה רק מטעמ' אחרינ' וכמבואר לעיל וצ"ע והרמב"ן ג"כ פוסק כרב ודחה ראיית הראב"ד מהירושלמי וכן דעת הרשב"א כמ"ש ה"ה בשמו וכבר כתבתי שמבואר מדברי הרמב"ן דאף מי שפוסק כשמואל מתיר בתוך ל' יום למיתתו אע"פ שיכלו הל' יום קודם בא הרגל ואפשר שכן ג"כ דעת הראב"ד והרא"ש וכדמשמע בנ"י וקצת יש להביא ראיה לדבר דלדבריהם דלא שרי אלא במת תוך ל' של הרגל לכאור' הוא דבר פשוט ומוכח בכמה דוכתא במגילת תענית דקאמר מריש ירחא דניסן אתוקם תמידא כו' דלא למספד ביה וכן אמרו בכ"ח באדר אתי בשורה טבתא ליהודאי כו' ועוד מימרות כהנה ולרב ניחא דלענין בחנם מיירי משא"כ לשמואל תקשי דת"ל דהוה ל' יום קודם לרגל וכן בר"ה דף כ"ה גבי אמו של בן זוא שהספידה ר"ג הספד גדול כו' לידע שלא קידשו ב"ד החודש ופירש"י שאין מספידין בי"ט מבואר דהך ברייתא ג"כ לענין קה"ח של ר"ה איתמר דמיירי מיניה התם וא"כ תיקשי היכי עביד הכי ל' יום לפני הרגל ודוחק לומר דהך מלתא שלא יספיד בתוך ל' יום לרגל בתר הכי תיקנו כיון דמילי דסברא נינהו אליבא דשמואל שלא יזכור האבילות ברגל כמשתה אחרוני' כן משתה ראשונים ומסתמא היה תקנת קדמונים מנביאי' שביניהם ועיין בא"ח סי' תק"פ כי שמואל הנביא מת כ"ח אייר וכתיב ויקבצו כל ישראל ויספדו לו ואפשר שבטרם שנתקבצו עבר החג וממשה רבינו שמת בז' באדר ויספדו לו ל' יום פשיטא דאין קושי' דאבילו' דרבים נינהו וכיוצא בזה כתב בספר כתובה אהא דדוד המלך מת בעצרת כו' וע"ש שכתב לפרש בזה דברי רש"י בעמוס אשר הבאנו בראשית דברינו בהספד הלז שכתוב והפכתי חגיכם לאבל כענין שנאמר וכל יהודה וירושלים מתאבלים על יאשיהו שהכוונה לומר דקשה

איך יתאבלו בחג וע"ז אמר כענין שנאמר וכל יהודה וכו' והו"ל אבילות דרבים ודפח"ח וממילא דגם משמואל אין ראיה כיון דכתיב ויקבצו כל ישראל כו' ועיין במ"ק דף כ"א שאני משה דתקיף אבלי' ומ"מ מהך דמגילת תענית והך דאמו של בן זוג מוכח בפשיטות דחדש שמת תוך ל' לרגל מותר ומה חידש הירושלמי בזה דקאמר בד"א בישן כו' דודאי הכי הוא ודוחק לומר דבאמת אין שום חידוש בזה רק דינא קאמר אך לפי מ"ש דחדש היינו תוך ל' יום למיתה שפיר הוצרך להשמיענו דלא תימא דדוקא בכה"ג שהמיתה עצמו היתה סמוכה לרגל דבלא"ה הוא זכור ברגל קמ"ל דכל שעדיין תוך ל' יום אין ההספד מוסיף על המרירת כלום:

ובזה יש ללמוד זכות על הזקנים אשר בימי יהושיע דאמרינן בשבת דף ק"ה כל המתעצל בהספדו של חכם ראוי לקוברו בחייו שנאמר ויקברו אותו כו' להר געש מלמד שרגש עליהם ההר להורגם ופירש"י שלא הספידו אותו כראוי. ובגליון התוספות בשם תוס' שאנ"ץ כתבו משום דלא אשכחן דכתיב ביה ויבכו אותו ל' יום כמו במשה ואהרן עכ"ל ונ"ל דס"ל דודאי אין להעלות על הדעת שלא הספידוהו כלל רק שלא הספידוהו כראוי לו שהי' ראוי להם שיספידוהו ל' יום כמו משה ואהרן וג"ז צריך להבין דזקנים הללו דכתיב בהו ויעבדו ישראל את ה' כל ימי יהושיע וימי הזקנים מה ראו על ככה שלא הספידוהו כל שלשים וגם מה זה דקאמר כל המתעצל כו' דמשמע שהיו רוצים להספיד אח"כ ונראה דא"ש לפי מה דאיתא במגילת תענית והובא בש"ע א"ח סי' תק"פ שיהושע מת כ"ו בניסן א"כ י"ל שהם היו סבורים שצריכים להפסיק ההספד שלשים יום קודם רגל ולא הספידוהו רק עד וא"ו באייר והיו רוצים להשלים ההספד אחר עבור החג השבועות והיינו דקרו להו מתעצל בהספדו ולכן רגש עליהם ההר להורגם דבאמת נתעלמה מהם ההלכה דכיון שהוא תוך שלשים יום למיתה היו רשעים להספיד אע"פ שנכנסו שלשים שלפני הרגל ולפי שיטת הטור והש"ע אפשר לומר לפי מ"ש גבי אבילות דמשה שהספידוהו שלשים יום אף שהיה קרוב לרגל לפי שהיה אבילות דרבים וזקנים שבאותו הדור אמרו פני משה כפני חמה פני יהושיע כפני לבנה שאין בו צורך לעולם כל כך כמו החמה ולכן כיון שמדרגתו למטה ממדרגות משה לכך דחו ההספד ורגש עליהם ההר להורגם דיהושע בדורו היה כמו משה בדורו והא נמי אבילות דרבים הוא ועוד י"ל דהתם בשבת היא מימרא דר"י אמר רב ולדידיה הא דלא יספוד קודם הרגל לאו מצד סברא הוא וקודם המעשה שאירע אין סברא לאסור אף בשכר ומכ"ש בחנם ואם כן י"ל דהנך זקנים נקטי מנפשייהו כסברת שמואל לפי שאין המת משתכח שלשים יום כו' לדחות ההספד קודם לרגל וגעש ההר עליהם שאין ראוי לחדש דבר מעתה בסברא דעלמא וכשיטת רב

אך מימרא זו איתא נמי במדרש בשם אמוראים אחרים חזרנו על המקרא ולא מצאנו מקום ששמו הר געש כו' וקצרתי ועכ"פ מטין הדברים שאין לדחות ההספד אשר הוא עכשיו צורך שעה. ומצאתי להגאון המפורסם מוהר"ר יעב"ץ ז"ל בקונטר' שאגת ארי' שהדפיס על הספדו של אדם גדול גיסו הגאון המפורסם מוה' ליבוש ז"ל האב"ד דק"ק אמשטרדם ושם בסוף הקונטרס כתב בקצרה שיש צדדים להתיר בתוך שלשים לרגל ומ"ש שם דעל מתו המחויב להתאבל קאמר צ"ע וקצרתי:

וראיתי בשער המלך סוף הלכות י"ט שהקשה דלפי הירושלמי דמפליג בין מת חדש לישן קשה נימא א"ב מת חדש ומתחלה ר"ל דש"ס דידן פליג בסברא זו על הירושלמי. ושוב פקפק בזה שהב"י כתב שהרמב"ם והרמב"ן פוסקים לדינא להתיר במת חדש וא"כ הול"ל א"ב מת חדש ונדחק לתרץ. ונראה מדבריו שלא ראה דברי הרמב"ן שדעתו באמת דגם אליבא דרב יש חילוק בין חדש לישן וכן מבואר מסוף דבריו שם שכתב לחלק בין חדש לישן כיון שיש עליו חובת הספד כו' ולא הזכיר חילוק הרמב"ן. ואמנם לפי שיטת הראב"ד ודעמיה דחדש תלוי במחלוקת רב ושמואל יש להסתייע מזה דש"ס דידן סבר הלכתא כרב ולכך לא בעי למימר הא"ב בין רב לשמואל במת חדש דאין זה רבותא כיון דלרב חדש נמי אסור ופשטא דמתני' הכי משמע דהא סתמא קתני דאסור והש"ס בעי לאשמועינן בהך א"ב רבותא בכוחא דהיתרא אליבא דרב דהלכתא כוותיה ונקיט הך א"ב דקא עביד בחנם ולמימרא דאע"ג דמתני' סתמא משמע לאסור אף בחנם ליתא כן אליבא דרב אלא בחנם שרי לדידיה ולכן קשיא להו שפיר על הרי"ץ גיאות דלימא איכא בינייהו בזה"ז דזה הוי גם כן כוחא דהיתרא אליבא דרב דהלכתא כוותיה משא"כ אי הוי נקיט מת חדש דזהו רבותא בכח דהיתרא אליבא דשמואל ובאמת קיי"ל כרב דאסור ואין באיסור רבותא דפשט' דמתני' משמע הכי לאסור בכל גווני ולפי שיטת הראב"ד והרא"ש דס"ל דלרב חדש אסור וס"ל הלכה כשמואל אפשר לומר דס"ל דודאי אין מקום לומר דאסור להספיד על מת בתוך שלשים לרגל כדמוכח בדוכתי טובא וכמש"ל. ולא מסתבר למימר דהך דמגילת תענית ודר"ג קודם הך מעשה שאירע הוה. וא"כ אין קיום לדברי רב רק דבאמת לרב מוקמינן בפשיטות דהתם בחנם הוי ושרי וא"כ לא היה יכול הש"ס לומר חדש א"ב דא"כ הוי קשיא אליבא דרב מדוכתא טובא דמוכח דחדש מותר וע"כ לומר דלרב בחנם שרי ולכך אמר האי נ"מ גופא בפשיטו' וא"צ לחזור אחר נ"מ אחריתי כלל ומ"ש עוד בשער המלך שם להקשות על הטור שכתב ודוקא להספיד בשכר אסור כו' אפילו אם יש לו הספד בלא זה כו' דמשמע דלרב בחדש מותר (ובטורי' דפוס ד"פ ראיתי נרשם בעיגול מן ודוקא עד ואפי' אך מסוף דבריו שכתב אבל בחנם מותר לרב

ניכר שראש דברים אמת בלי ט"ס) והרי מוכח מראב"ד ורא"ש דלרב חדש אסור דאל"כ מאי מייתי מהירושלמי ע"ש שהניח בצ"ע ולכאורה שפיר קא מותיב ונלענ"ד דהטור ס"ל דלא כהרמב"ן שאין לסתור הכלל שבידינו מחמת הירושלמי וכמ"ש הרא"ש ע"ז רק אם אנו רוצים לתפוס דהלכה כרב צ"ל דגם חילוק הירושלמי א"ש אליבא דרב גם כן וכמ"ש באמת הרמב"ן ז"ל אך הראב"ד והרא"ש באמת לא ניחא להו סברת הרמב"ן בהא לחלק אליבא דרב בין ישן לחדש ולכן ס"ל דהירושלמי מסייע לשמואל ופסקו כוותיה ולפי זה הטור בהך צד דמנקיט הלכתא כרב שפיר כתב דחדש מותר דאל"כ אין לפסוק כרב כלל אלא כשמואל דמסייע ליה הירושלמי אלא ע"כ לומר דגם לרב א"ש חילוק הירושלמי והוא יישב נכון לענ"ד:

ובהכי א"ש מה דלכאורה קשה על הש"ע שכ' בפשיטות כדברי הטור ולא הזכיר שום דבר מדיעה האחרת כלל ובשלמא לענין הא דאסור בכל גווני אף בחנם י"ל שתפס לחומרא אבל מ"מ לא היה לו להשמיט דיעה השניה לגמרי שהרי הוא דעת גדולי הראשונים כמ"ש הרמב"ן ז"ל והוא שיטת רש"י והתוספות והרמב"ן והרשב"א לפסוק כרב ונ"מ לחומרא שבשכ' אסור ולפמ"ש א"ש דאע"ג דהרמב"ן סובר דאף אם נאמ' שהירושלמי כשמואל אית לן למיפסק כרב באיסורא מ"מ שפיר קדמיה להחויא שגם רב מודה לחילוק הירושלמי דכל למעוטי בפלוגתא עדיף טפי והכי משמע קצת מדלא קאמר איכא בינייהו מת חדש ולכן כתב בפשיטות להתיר במת חדש בכל גווני ובמת ישן אזיל לחומרא כשמואל דאפילו בחנם אסור:

והנה בהא מלתא דלא יספוד קודם הרגל לא מצינו שחילקו בו בין ת"ח לע"ה אך אם איכא ספיקא קמן הלכת' כמאן נראה דודאי אם אין הפסד בדבר לדחות ההספד אף דקי"ל בשל סופרים הלך אחר המיקל מ"מ מה"ת ניחות נפשין לספיקא בדבר שאינו חובה וצורך השעה אבל במקום שיש חובת היום וצורך השעה שמת גדול הדור שמוטל על כל הת"ח להספידו וחז"ל החמירו בכמה עונשי' פרטים למתעצל בהספדו של ת"ח וזכר לדבר ההוא דיהושע וזקני' שאעפ"י שבוודאי לא נתעצלו בחנם כי אם מחמת איזה סיבות ואמתלאות כאשר צדדנו בזכותם לעיל וטעם זקנים נקח מ"מ נענשו מאוד וא"כ פשיטא דבכה"ג לא שייך לומר לתפוס החומר' ולדחות השעה הצריכה לכך דחומר' דאתי לידי קולא הוא דמקילין בכבוד הת"ח ומכ"ש דלאו כ"ע דינא גמירי לידע שדחוי' היא בצבור מחמת שלשים יום קודם לחג ואתי לידי חשדא שמתעצלין בהספד החכם שכבודו בהספדו כיון שיש לנו עמודי עולם לסמוך עליהם וגם כבר בארנו כמה צדדין דאף קצת המחמירין מודים דבתוך שלשים למיתתו שרי אעפ"י שהשלשים יום כלים

קודם הרגל כדאי הוא עשה דכבוד התורה ובפרט בכיוצא של הנושא שלנו דאתריה דרב הוא ויש לסמוך על זה שלא לדחות ההספד ובכל זאת לא היינו עושים מעש' כי חלילה לזוז זיז כל שהוא מדברי הש"ע אשר קיימו וקיבלו עליהם כל ישראל וכמ"ש הרמב"ן שאעפ"י שאנו מדמין אנו נותנין ראשינו תחת כפות רגלי הראשונים ז"ל אך הלום ראינו צורך שעה בדבר להספידו בעת ספוד בעוד ההמון נמוג ונמס לבם ומחמתו להו ואחים ויש בזה תועלת גדול עשות חסד עם החיים ועם המתים וכדאמר רב אחים הספידא דקאימנא התם וה' יגדור פרצותינו ישוב יהפוך מספדינו למחול לנו אשר נואלנו ואשר חטאנו ובמאור תורתו יאיר עינינו ויצליח סופינו אחרית ותקוה שובה ויפקדנו בפקוד' ישועה קרובה מהרה שובה ה' את רבבות אפרים דברי זעירא מן חברייא הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד:

סליק שו"ת בית אפרים מחלק יורה דעה: